

(2)

Tomus Quartus  
**D. THOMAE AQVINATIS**  
**DOCTORIS ANGELICI,**  
 COMPLECTENS EXPOSITIONEM,

In Duodecim libros Metaphysices,  
 ARISTOTELIS.  
 Tractatum de Ente, & Essentia. D. Thomæ.  
 Cum Commentariis  
 F. Thomæ de Vis Caietani Cardinalis Sancti Xisti,  
 Et Expositionem eiusdem Diui Thomæ.  
 In Librum de Causis.



R O M A E

M. D. LXX.

0  
1  
2  
3  
4  
5  
6  
7  
8  
9  
10  
11  
12  
13  
14  
15  
16  
17  
18  
19  
20  
21  
22  
23  
24  
25  
26  
27  
28  
29  
30  
31

2 400 40  
 MADE IN SPAIN

(2)

Tomus Quartus  
D. THOMAE AQVINATIS  
DOCTORIS ANGELICI,  
COMPLECTENS EXPOSITIONEM,

In Duodecim libros Metaphysices,  
ARISTOTELIS.

Tractatum de Ente, & Essentia. D. Thomæ.

*Cum Commentariis*

F. Thomæ de Vis Caietani Cardinalis Sancti Xisti,  
Et Expositionem eiusdem Diui Thomæ.

In Librum de Causis.



R O M A E

M. D. LXX.

DIVI  
THOMAE AQUINATIS  
DOCTORIS ANGELICI,

IN XII. LIBROS METAPHY-

SICORVM ARISTOTELIS

EXPOSITIO.

PROLOGVS S. THO.

lib. 1.  
lect. 3.

**S**ICVT docet Philosophus in Politicis suis, Quando aliqua plura ordinantur ad vnum, oportet vnum eorum esse regulans, siue regens, & alia regulata, siue reata. Quod quidem patet in vnione anime, & corporis. Nam anima naturaliter imperat, & corpus obedit.

Similiter etiam inter anime vires. Ira scilicet .n. & concupiscentia scilicet naturali ordine per rationem reguntur. Omnes autem scientie & artes ordinantur in vnum, scilicet ad hominis perfectionem, quae est eius beatitudo. Vnde necesse est, quod vna carum sit aliarum omnium reatrix, quae nomen sapientiae recte vendicatur. Nam sapientis est, alios ordinare. Quae autem sit haec scientia, & circa qualia, considerari potest, si diligenter respiciatur quod est aliquis idoneus ad regendum. Sicur .n. (vt in libro predicto Philosophus dicit) homines intellectualiter vigentes naturaliter aliorum reatres, & dñi sunt:

homines vero, qui sunt robusti corpore, intellectu vero deficientes, sunt naturaliter ferui: ita scientia debet esse naturaliter aliarum regulatrix, quae maxime intellectualis est. Haec autem est quae circa maxime intelligibilia versatur. Maxime autem intelligibilia tripliciter accipere possumus. Primo quidem ex ordine intelligendi. nam ex quibus intellectus certitudinem accipit, videntur esse intelligibilia magis. Vnde, cum certitudo scientiae per intellectum acquiratur ex causis, causarum cognitio maxime intellectualis esse videtur. Vnde & illa scientia, quae primas causas considerat, videtur esse maxime aliarum regulatrix. Secundo, ex comparatione intellectus ad sensum. Nam, cum sensus sit cognitio particularium, intellectus per hoc ab ipso differre videtur, quod vniuersalia comprehendit. Vnde & illa scientia maxime est intellectualis, quae circa principia maxime vniuersalia versatur. Quae quidem sunt ens, & ea quae consequuntur ens: vt vnum & multa, potentia & actus. Huiusmodi autem non debent omnino indeterminata remanere, cum sine his, completa cognitio de his, quae sunt propria alicui generi vel speciei, haberi non possit. Nec iterum in vna aliqua particulari scientia tractari debent: quia cum his vnumquodque genus entium ad sui cognitionem indigeat, pari ratione in qualibet particulari scientia tractarentur. Vnde restat, quod in vna communi scientia huiusmodi tractentur, quae cum maxime intellectualis sit, est aliarum regulatrix. Tertio, ex ipsa cognitione intellectus. Nam cum vnaquaeque res ex hoc ipso vim intellectiuam habeat, quae est a materia immunis, oportet illa esse maxime intelligibilia, quae sunt maxime a materia separata. Intelligibile .n. & intellectum oportet proportionata esse, & vni generis: cum intellectus &

intelligibile in actu sint vnum. Ea vero sunt maxime a materia separata, quae non tantum a signata materia abstrahunt, sicut formae naturales in vniuersali acceptae, de quibus tractat scientia naturalis, sed omnino a materia sensibili. Et non solum secundum rationem, sicut mathematica, sed etiam secundum esse, sicut Deus & intelligentiae. Vnde scientia, quae de istis rebus considerat, maxime videtur esse intellectualis, & aliarum principis siue domina. Haec autem triplex consideratio, non diuersis, sed vni scientiae attribui debet. Nam praedictae substantiae separatae sunt vniuersales, & primae causae essendi. Eiusdem autem scientiae est considerare causas proprias alicuius generis, & genus ipsum: sicut Naturalis considerat principia corporis naturalis. Vnde oportet quod ad eadem scientiam pertineat considerare substantias separatas, & ens commune, quod est generis: cuius sunt praedictae

ARISTOTELIS STAGIRITAE

PERIPATETICORVM PRINCIPIS

METAPHYSICORVM

LIBER PRIMVS.

Antiqua translatio.

C. *Bessarionis Cardinalis Niceni Interpretatio.*

**M**NES homines natura scire desiderant. Signum autem est sensuum dilectio. Praeter enim utilitatem, propter seipsum diliguntur, & maxime aliorum, qui est per oculos. Non enim solum vt agamus, sed & nihil agere debentes, ipsum videre praeter omnibus, vt dicam, aliis eligimus. Causa autem est, quod hic maxime sensum nos cognoscere facit, & multas differentias demonstrat.

**M**NES homines natura scire desiderant. Signum autem est sensuum dilectio. nam & absque usu propter seipsum amantibus. praeter ceteris autem, qui per oculos fit. non enim vt agamus solum, verum etiam nil acturi, ipsum videre praeter omnibus aliis, vt ita dicam, eligimus. causa autem est, quod sensuum hic vel maxime nos cognoscere quicquam facit, multaque differentias manifestat.

substantiae communes & vniuersales causas. Ex quo apparet, quod quauis ista scientia praedicta tria consideret, non tamen considerat quodlibet eorum vt subiectum, sed ipsum solum ens commune. Hoc .n. est subiectum in scientia, cuius causas & passiones quimus: non autem ipsae causae alicuius generis quisi. Nam cognitio causarum alicuius generis, est finis, ad quem consideratio scientiae pertingit. Quamuis autem subiectum huius scientiae sit ens commune, de his quae sunt separata a materia secundum esse & rationem. Quia secundum esse & rationem separari dicuntur, non solum illa, quae nunquam in materia esse possunt, sicut Deus & intellectuales substantiae, sed et illa, quae possunt sine materia esse, sicut ens commune. Hoc tamen non contingeret, si a materia secundum esse dependent. Secundum igitur tria praedicta, ex quibus perfectio huius scientiae attenditur, sortitur tria nomina. Dicitur .n. scientia diuina siue theologia, in quantum praedictas substantias considerat. Metaphysica, in quantum considerat ens & ea quae consequuntur ipsum. Haec .n. metaphysica inueniuntur in via resolutionis, sicut magis communia post minus communia. Dicitur autem prima philosophia, in quantum primas rerum causas considerat. Sic igitur patet quid sit subiectum huius scientiae, & qualiter se habeat ad alias scientias, & quo nomine nominetur.

LECTIO PRIMA.

**V**IC autem scientiae Ar. prooemium praemittit, in quo duo tradit. Primo quidem ostendit circa quid haec scientia versetur. Secundo, qualis sit ista scientia, ibi: Quia vero non actiua. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod huius scientiae, quae sapientia Thome super Metaphysicam, a natura

Prooemij  
cap. 1.

† a c. addit  
rerum.

lect. 1. & 3.

lect. 3.  
part. 1.  
lect. 2.  
part. 1.  
lect. 1.



Modus autem, quo ars fit ex experimento, est idem cum modo predicto, quo experimentum fit ex memoria. Nam sicut ex multis memorijs fit vna experimentalis scientia, ita ex multis experimentis apprehensis, fit vniuersalis acceptio de omnibus similibus. Vnde plus habet hoc ars quam experi-

ars cum ex multis experimentibus conceptionibus, vna fit vniuersalis, velut de similibus, acceptio. Acceptionem quidem enim habere quod Callie & Socrati hoc egritudine laborantibus hac contulit, & ita multis singularium, experimenti est: quod aut omnibus huiusmodi secundum vnam speciem determinatis, ac egritudine laborantibus contulit, vt phlegmaticis, aut cholericis, aut estu febricitantibus, artis est.

Ad agere quidem igitur experientia quidem nihil ab arte differre videtur: sed expertos magis proficere videm, sine experientia rationem habentibus. Causa autem est, quia experientia quidem singularium est cognitio, ars vero vniuersaliu. Actus autem & generationes omnes circa singularia sunt. Non enim medicus sanat hominem nisi secundum accidens, sed Calliam, aut Socratem, aut aliquem sic dictorum, cui esse hominem accidit. Si igitur sine experimento quis rationem habeat, & vniuersale quidem cognoscat, in hoc autem singulari ignoret, multotiens quidem peccabit. Singulare namque magis curabile est.

Sed tamen scire & obuiare, magis arte quam experimento esse arbitramur: & artifices expertis sapientiores esse opinamur: tanquam magis sit scire secundum sapientiam omnia sequentem.

Hoc autem est, quia hi quidem causam sciunt, illi vero no. Experti quidem enim ipsum sciunt quia, sed propter quid nesciunt: hi autem propter quid, & causam cognoscunt. Vnde & architectores circa quodlibet quidem huiusmodi honorabiliores, & magis scire manu artificibus putamus & sapientiores, quia factorum causas sciunt. Illi vero

Nam experti magis proficiunt in operando illis, qui habent rationem vniuersalem artis sine experimento. Cuius causa est, quia actiones sunt circa singularia, & singularium sunt omnes generationes. Vniuersalia n. non generantur nec mouentur nisi per accidens, in quantum hoc singularibus copetit. Homo enim generatur, hoc homine generato. Vnde medicus non sanat hominem nisi per accidens, sed per se sanat Platonem, aut Socratem, aut aliquem hominem singulariter dictum, cui conuenit esse hominem, vel accidit in quantum est curatus.

Quamuis enim esse hominem per se conueniat Socrati, tamen curato & medicato per accidens conuenit, hac est enim per se, Socrates est homo, quia si Socras, diffinitur; ponetur homo in eius diffinitione, (vt in quarto dicitur) sed hac est per accidens, curatus vel sanatus est homo.

Fit autem ars, cum e multis experimentalibus conceptibus vna de similibus vniuersalis opinio fiat. Opinari etenim, quod Callia hoc morbo laboranti hoc conduxit, similiter Socrati, ac segillatim alijs multis, experientia: quod autem omnibus huiusmodi secundum vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, utpote pituitosis, aut biliosis, aut febre ardente febricitantibus, hoc artis proprium est.

Ad agendum itaque nil videtur experientia differre ab arte. quoniam videmus expertos magis id, quod intendunt, consequi quam illos, qui rationem absque experientia tenent. Causa vero est, quod experientia singularium, ars autem vniuersalium cognitio est. actiones autem, ac generationes omnes, circa singularia sunt, non enim hominem, nisi per accidens sanat, qui medetur, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui sic dicuntur, cui accidit hominem esse. Si quis itaque rationem absque experientia tenet, & vniuersale quidem cognoscat, quod autem sub eo particulare est ignoret, sepe numero errabit a sanando. id enim magis sanabile est, quod singulare est.

Nihilominus scire, & cognoscere magis arti, quam experientiae arbitramur inesse: ac eos, qui artem tenent, quam eos, qui experientiam habent, sapientiores esse putamus: eo quod sapientia propter scientiam magis omnes sequitur.

Hoc autem, quoniam illi quidem sciunt causam, hi vero minime. experti etenim sciunt quidem quod est, propter quid autem nesciunt: illi vero propter quid, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaque re architecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapientiores putamus: quoniam causas eorum, que sunt, sciunt.

sapientia sequente omnia id est consequente ad vniuersumque. Magis sit secundum scire, quam secundum operari: vt scilicet dicantur sapientes magis qui magis sciunt, no qui magis sunt operarij. Vnde alia litera hunc sensum habet planior, quae sic dicit: Tamquam secundum illud quod est scire magis, omnes sequuntur sapientiam. Consequenter cum dicitur: Probat predictam praeminentiam tripliciter. Prima probatio talis est. Illi, qui sciunt causam & propter quid, scientiores sunt & sapientiores illis, qui ignorant causam,

sed solum sciunt quia. Experti autem sciunt quia, sed nesciunt propter quid; Artifices vero sciunt causam, & propter quid, & non solum quia: ergo sapientiores & scientiores sunt artifices expertis. Primo primam probat cum dicit. Vnde & architectores &c. Probatio talis est. Illi, qui sciunt causam & propter quid, comparantur ad scientes tantum quia, sicut architectonicae artes, ad artes artificum manu operantium. Sed architectonicae artes sunt nobiliores: ergo & illi, qui sciunt causas & propter quid, sunt scientiores & sapientiores scientibus tantum quia.

Huius probationis prima ex hoc apparet, quia architectores sciunt causas factorum. Ad cuius intellectum sciendum est, quod architector dicitur quasi principalis artifex: ab arcos quod est princeps, & technus quod est ars. Dicitur autem ars principalior illa, quae principaliorum operationem habet. Operationes autem artificum, hoc modo distinguuntur, quia quaedam sunt ad disponendum materiam artificij, sicut carpentarij secundo ligna & componendo, disponunt materiam ad formam nauis. Alia est operatio ad inductionem formae, sicut cum aliquis ex lignis dispositis & preparatis, nauem compaginat. Alia est operatio in vsum rei iam constitutae, & illa est principalissima. Prima autem est infima, quia prima ordinatur ad secundam, & secunda ad tertiam. Vnde nauis factor est architector respectu eius, qui praeparat ligna. Gubernator autem, qui vtitur naui iam facta, est architector respectu nauis factoris. Et quia materia est propter formam, & talis debet esse materia quae formae competat: ideo nauis factor scit causam, quare ligna debeant esse sic disposita, quod nesciunt illi qui praeparant ligna. Similiter, cum tota nauis sit propter vsum ipsius, ille qui naui vtitur, scit quare talis forma debeat esse. Ad hoc enim debet talis esse, vt tali vsum conueniens sit. Et sic patet, quod ex forma artificij sumitur causa operationum, quae sunt circa dispositionem materiae. Et ex vsum sumitur causa operationum quae sunt circa formam artificij. Et sic manifestum est, quod architectores factorum causas sciunt. Illos vero, scilicet manu artifices indicamus vel denominamus, sicut quaedam inanimata, & hoc non ideo, quia faciunt operationes artificiales, sed quia quae faciunt, incognita faciunt. Sciunt enim quia, sed causas non cognoscunt: sicut etiam ignis exurit absque aliqua cognitione. Est igitur quantum ad hoc similitudo inter inanimata & manu artifices, quod sicut absque cause cognitione inanimata operantur vt ordinata ab aliquo superiori intellectu in proprium finem, ita & manu artifices. Sed in hoc est differentia, quia inanimata faciunt vnumquodque suorum operum per naturam, sed manu artifices per consuetudinem: quae licet vim naturae habeat in quantum ad vnum inclinatur determinate, tamen a natura

Et omnino signum scientis est posse docere. & ob hoc magis arte experimeto scientiam esse existimamus. Possunt enim hi docere, illi autem docere non possunt.

Amplius autem sensuum nec vnum sapientiam esse ponimus, cum & his singularium cognitiones maxime sint propriae, sed propter quid de nullo dicunt: vt propter quid ignis calidus, sed quia calidus solum fit.

Primum itaque quidem igitur conueniens est quamlibet artem inuenientem vltra communes sensus, ab hominibus mirari, non solum propter aliquam inuentorum vtilitatem, sed sicut sapientem, & ab alijs distinguentem. Pluribus autem repertis artibus, & alijs quidem ad necessaria, alijs vero ad introductionem existentibus, semper tales illis sapientiores esse arbitrandum est, propter id, quod illorum scientie ad vsum

differt in hoc quod est circa ea, quae sunt ad vtrumlibet secundum humanam cognitionem. Naturalia enim non consuecimus, sicut dicitur in secundo Ethicorum. Nec etiam cognitione carentium est consuecere. Haec autem quae dicta sunt, sic sunt considerata tamquam ex eis appareat quod aliqui non sunt sapientiores secundum quod est, Praeterea, sicut & quaedam inanimata, faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quae faciunt, ut ignis comburit. sed inanimata natura quadam horum singula faciunt: manibus laborantes, propter consuetudinem, tamquam sapientiores sint, non prout actiui sunt, sed prout rationem habent, causasque cognoscunt.

illi vero, sicut & quaedam inanimata, faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quae faciunt, ut ignis comburit. sed inanimata natura quadam horum singula faciunt: manibus laborantes, propter consuetudinem, tamquam sapientiores sint, non prout actiui sunt, sed prout rationem habent, causasque cognoscunt.

Et prorsus signum scientis est posse docere. quamobrem magis artem quam experientiam scientiam esse existimamus. Possunt enim hi docere, illi autem docere non possunt.

Practerea sensum nullum putamus sapientiam esse. tamen si singularium haec maxime propriae cognitiones sunt, de nullo tamen dicunt propter quid, vt propter quid calidus ignis, sed solum quod calidus.

Primum itaque cuiuscunque artis supra communes sensus inuentorem. non solum quoniam vtile esset, quod inuentum erat, verum etiam vt sapientem, & ceteris praestantem, (vt verisimile est) homines ad mirabantur. Cum autem plures artes inueniuntur, quarum aliae ad necessaria, aliae ad degenandum essent, semper tales sapientiores illis esse putamus, quod eorum scientia non ad vtilitatem essent. Quod fit, vt huius-

rimento cognoscunt, alijs tradant, non recipiuntur per modum scientie, sed per modum opinionis vel credulitatis. Vnde patet, quod artifices sunt magis sapientes & scientes expertis. Deinde cum dicitur: Ponit tertiam rationem, quae talis est. Cognitiones singularium magis sunt propriae sensibus quam alicui alteri cognitioni, cum omnis cognitio singularium a sensu oriatur. Sed tamen. Nec vnum. id est, nullum sensum dicimus sapientiam, scilicet propter hoc quod licet aliquis sensus cognoscat quia, tamen non propter quid cognoscit. Tactus enim iudicat quod ignis calidus est, non tamen apprehendit propter quid. Ergo experti, qui habent singularium cognitionem, causam ignorantes, sapientes dici non possunt. Deinde cum dicitur:

Comparat artem actiuam speculatiuam. & circa hoc duo facit. Primo ostendit quod ars speculatiua magis est sapientia quam actiua. Secundo responder quidam obiectioni, ibi: In moralibus. Ostendit autem quod primo dictum est, tali ratione. In quibuscumque scientijs vel artibus inuenitur id, propter quod homines scientes pra alijs hominibus in admiratione vel honore habentur, ille scientie sunt magis honorabiles, & magis dignae nomine sapientie. Quilibet autem inuentor artis habetur in admiratione, propter hoc, quod habet sensum & iudicium & discretionem cause vltra aliorum hominum sensum, & non propter vtilitatem illorum, quae inuenit, sed magis admiratur & Sicut sapientem & ab alijs distinguentem. Sapientem quidem, quantum ad

Cap. 1.

T. c. 19.

T. c. 5. Le. 4.

Li. 6. Ethic. Cap. 3.

Subtilem inquisitionem caufarum rei inuentæ: distinguetm vero quantum ad inuestigationem differentiarum vnius rei ad aliam. vel aliter. Ab alijs distinguetm, ut passiuè legatur, quasi in hoc ab alijs distinguatur. Vnde alia litera habet.

Ethic. 6. c. 4.

Cap. 7. proce.

Lect. 4.

non funt. Vnde omnibus talibus rebus iam partis, que non ad voluptatē, nec ad necessitatem scientiarum reperiuntur. Et primū in his locis vbi vacabant. Vnde circa Aegyptū mathematicę artes primū subsisterunt. Ibi namq; gens sacerdotū vacare dimissa est. In moralibus autē quę sit artis & scientię differentia & similitudinum dictum est.

Cui autē gratia nūc sermone facimus hoc est, quia denominatā sapiētia circa primas causas, & principia existimāt oēs versari. Quare, sicut dictū est prius, expertus quidē quęcūq; sensum habētibus, sapiētior esse videt: Artifex autē expertis, architector autē manu artificis, speculatiui autē magis actiuus. Quod quidē igitur sapiētia & circa quasdam causas & principia sit scientia, manifestum est.

LECTIO II.

Voniam autē sciētiam hanc quęrimus circa quales causas, & circa qualia principia sapientia & scientia sit, hoc vtiq; considerandum erit. Si itaque accipiat aliquis existimationes, quas de sapiētē habemus, fortassis ex his manifestum erit. Primum itaque sapiētē scire oīa maxime, sicut decet, accipimus, nō singularē scientiam eorum habentem.

Postea difficilia cognoscere potentem, nec leuia homini noscere, hunc sapiētē dicimus.

Postea difficilia cognoscere potentem, nec leuia homini noscere, hunc sapiētē dicimus. Vnde & circa Aegyptum primo inuentæ sunt artes mathematicę, quę sunt maxime speculatiuę a sacerdotibus, qui sunt concessi studio vacare: & de publico expensas habebant, sicut etiam legitur in Genesi. Sed quia vñs nomine artis fuerat & sapientia & scientia quasi indifferenter, ne aliquis putet hæc omnia esse nomina synonyma idem penitus significancia, hanc opinionem remouet & remittit ad librum Moralium, id est ad sextum Ethicorum, vbi dictum est, in quo differant scientia & ars, & sapientia, & prudentia, & intellectus. Et vt breuiter dicatur sapientia & scientia & intellectus sunt circa partem animę speculatiuam, quam ibi scientificum animę appellat. Differunt autem, quia intellectus est habitus principiorum primorum demonstrationis. Scientia vero est conclusionis ex causis inferioribus. Sapientia vero considerat causas primas. Vnde ibidem, dicitur caput scientiarum. Prudentia vero, & ars est circa animę partem practicam, quę est ratiocinatiua de contingentibus operabilibus a nobis. Et differunt. Nam prudentia dirigit in actionibus, quę non transeunt ad exterioram materiam, sed sunt perfectiones agentis; vnde dicitur

ibi, quod prudentia est recta ratio agibilium. Ars vero dirigit in factionibus, quę in materiam exteriorē transeunt, sicut edificare & secare: vnde dicitur, quod ars est recta ratio fabricilium. Deinde cum dicitur: nō ostendit ex præhabitis principiale

propositum, quod scilicet sapientia sit circa causas. Vnde dicitur, quod hoc est cuius gratia. Nunc sermone facimus. Id est ratiocinatio nem prædictam; quia scientia illa, quę denominatur sapientia, videtur esse circa primas causas, & circa prima principia. Quod quidē patet ex præhabitis. Vnusquisque enim tanto sapiētior est, quanto magis accedit ad causę cognitionem; quod ex præhabitis patet, quia expertus est sapiētior eo, qui solum habet sensum sine experimento. Et artifex est sapiētior experto quocūq;: Et inter artifices architector est sapiētior manu artificis. Et inter artes etiam & scientias, speculatiuę sunt magis scientia quā actiuę. Et hæc omnia ex prædictis patent: Vnde relinquuntur, quod illa scientia, quę simpliciter est sapientia, est circa causas. Et est similis modus arguendi, sicut si dicemus, illud quod est magis calidum, est magis igneum: vnde quod simpliciter est ignis, est calidum simpliciter.

Cuius autem gratia nūc sermone facimus, illud est, quod appellatam Sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari. Quare, vt dictum est prius, expertus quidē sensum quemcūque habentibus sapiētior esse videtur: artifex vero expertis architectus etiam manibus laborans, speculatiui autem factiuus. Quod igitur sapientia circa aliquas causas, & principia scientia sit, patet.

LECTIO II.

Voniam autem hanc scientiam quęrimus, hoc vtiq; considerandum erit circa quales causas, & qualia principia scientia et sapiētia est. Si itaque referet quisquam quas de sapiente opiniones habemus, fortassis ex hoc magis appareat. Primo igitur opinamur sapientem maxime omnia, vt possibile est scire, non habentem singulariter eorum scientiam.

Deinde illum, qui difficiliora, neque scitu facilia homini cognoscere possit, sapientem existimamus. Senti-

scientia sit quędam scientia circa causas existens, hic vult ostendere circa quales causas, & circa qualia principia sit. Ostendit autem quod est circa causas maxime vniuersales & primas, & argumentatur a diffinitione sapientia. Vnde circa hoc tria facit. Primo colligit diffinitionem sapientia ex his, quę homines de homine sapiente & sapientia opinantur. Secundo ostendit, quod omnia ista conueniunt vniuersali scientia, quę considerat causas primas & vniuersales. Ibi & istorum autem &c. Tertio concludit propositum. Ibi: Ex omnibus ergo &c. Circa primum ponit sex opiniones hominum communes, quę de sapientia habentur. Primam: Ibi: Primum itaque &c. Quę talis est, quod communiter omnes accipiunt sapientem maxime scire omnia, sicut eum decet, non quę habeat noticiam de omnibus singularibus, hoc enim est impossibile, cum singularia sint infinita, & infinita intellectu comprehendendi non possunt. Deinde cum dicitur: b. Secundam ponit, & est ista, quę illum sapientem ponimus esse, qui est potens ex virtute sui intellectus cognoscere difficilia, & illa, quę non sunt leuia communiter hominibus ad sciendum.

LECTIO II. Ostquam Philosopho ostendit quodd par. 7. b. d.

sciendum, quia commune est omnibus sentire, id est sensibilia cognoscere. Vnde hoc est facile, & non est sophon, fidei ali quid sapientis & ad sapientem pertinens. Et sic patet, quod id quod proprie ad sapientem pertinet, non leuiter ab omnibus cognoscitur. Deinde cum dicitur: c. Tertiam ponit, & est, quod nos dicimus illum sapientem esse, qui de his, quę scit, habet certitudinem magis quā alij communiter habeant. Deinde cum dicitur: d. Quartā ponit, & est talis. Illum dicimus magis sapientem in omni scientia, & potest assignare causas cuiuslibet quęstionis, & per hoc docere. Deinde cum dicitur: e. Quintam ponit, & est, quod illa de numero scientiarum est sapientia, quę per se est magis eligibilis & voluntaria, id est volita gratia sciētię, & propter ipsū scire, quę illa scientia, quę est causa quorūcūq; aliorum contingētium, quę possunt ex scientia generari: cuiusmodi est necessitas vitę, delectatio, & huiusmodi alia. Deinde cum dicitur: f. Sextam ponit, h. & est talis, quę istam sapientiam, de qua facta est mentio, oportet esse, vel dicimus esse, & magis antiquiorem, & id est digniorem: & famulante scientia: Quod quidem ex præhabitis intelligi potest: Nam in artibus mechanicis famulantes sunt ille, quę exequuntur manu operando præcepta superiorum artificum, quos supra architectores & sapientes nominauit. Et quę magis conueniat ratio sapientię scientiis imperantibus, quam famulantibus probat per duo: Primum, quia scientię famulantes ordinantur a superioribus scientiis. Artes enim famulantes ordinantur in finem superioris artis, sicut ars equestris ad finem militaris. Sed sapientem sciendum omnem opinionem non decet ordinari ab alio, sed ipsū potius alios ordinare. Item: inferiores architectores persuadentur a superioribus, in quantum credunt superiores artificibus circa operanda, vel scienda. Credit enim nauifactor gubernatori docenti, qualis debet esse forma nauis: Sapienti autem non conuenit vt ab alio persuadeatur, sed ipse alijs persuadeat suam sententiam. Ista igitur sunt tales opiniones, quas homines accipiunt de sapientia & sapientē: Ex quibus omnibus potest quędam sapientię descriptio formari, vt ille sapiens dicatur, qui scit omnia etiam difficilia per certitudinem & causam, ipsū scire propter se quęrens; & alios persuadens. Et sic patet quasi maior syllogismi. Nam omnem sapientem oportet talem esse, & e conuerso, quicūq; est talis, sapiens est. Deinde cum dicitur: g. Ostendit, quod omnia prædicta conueniunt ei, qui cognoscit primas causas & vniuersales, & eo ordine prosequitur quo supra posuit. Vnde primo posuit, quę habent scientiam vniuersalem, maxime in se omnia scire, quod erat primum. Quod sic patet. Quicūq; enim scit vniuersalia, aliquo modo scit ea, quę sunt subiecta vniuersalibus, quia scit ea in illa, sed his quę sunt maxime vniuersalia, sunt omnia subiecta: Ergo ille qui scit maxime vniuersalia, scit quodammodo omnia. Deinde cum dicitur: h. Ostendit eidem inesse secundum, tali ratione. Illa, quę sunt maxime a sensibilibus remota, difficilia sunt hominibus ad cognoscendum. (Nam sensitiua cognitio initium sumat.) Sed illa, quę sunt maxime vniuersalia, sunt sensibilibus remotissima, eo quod sensus singularium sunt: ergo vniuersalia sunt difficillima hominibus ad cognoscendum. Et sic patet quod illa scientia est difficillima, quę est maxime de vniuersalibus. Sed contra hoc videtur esse, quod habet primo Philosopho. Ibi enim dicitur, quod magis vniuersalia sunt nobis primo nota. Illa autem, quę sunt primo nota, sunt magis facilia. Sed dicendum, quod magis vniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt primo nota. Nam primo in intellectu cadit ens, vt Auicenna dicit, & prius in intellectu cadit animal quā homo. Sicut enim in esse nature quod de potētia in actum procedit prius est animal quā homo, ita in generatione scientię prius in intellectu concipitur animal quā homo. Sed quārum ad inuestigationem naturalium proprietatum & causarum, prius sunt nota minus communia, eo quod per causas particulares, quę sunt vnius generis, vel speciei, peruenimus ad causas vniuersales.

ostendit eidem inesse secundum, tali ratione. Illa, quę sunt maxime a sensibilibus remota, difficilia sunt hominibus ad cognoscendum. (Nam sensitiua cognitio initium sumat.) Sed illa, quę sunt maxime vniuersalia, sunt sensibilibus remotissima, eo quod sensus singularium sunt: ergo vniuersalia sunt difficillima hominibus ad cognoscendum. Et sic patet quod illa scientia est difficillima, quę est maxime de vniuersalibus. Sed contra hoc videtur esse, quod habet primo Philosopho. Ibi enim dicitur, quod magis vniuersalia sunt nobis primo nota. Illa autem, quę sunt primo nota, sunt magis facilia. Sed dicendum, quod magis vniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt primo nota. Nam primo in intellectu cadit ens, vt Auicenna dicit, & prius in intellectu cadit animal quā homo. Sicut enim in esse nature quod de potētia in actum procedit prius est animal quā homo, ita in generatione scientię prius in intellectu concipitur animal quā homo. Sed quārum ad inuestigationem naturalium proprietatum & causarum, prius sunt nota minus communia, eo quod per causas particulares, quę sunt vnius generis, vel speciei, peruenimus ad causas vniuersales.

Et principaliorem, quā ei subministrantem, potius sapientiam esse. non enim vt sapientē precipiatur, sed vt ille precipiat: nec vt ille ab altero, sed ab eo minus sapienti suadeatur. Tales quidem igitur, æstimationes, & tot de sapientia & sapientibus habemus.

Horum autem hoc quidem, omnia inquam scire, illi, qui maxime vniuersalem scientiam habent inesse necesse est. hic autem nouit omnia aequaliter subiecta. Sed ferē autē & difficillima sunt ea hominibus ad cognoscendū, quę maxime sunt vniuersalia. nā a sensibilibus sunt remotissima. Scientiarum vero certissime sunt, quę maxime priorū sunt. Nā quę sunt ex paucioribus, certiores sunt ex additione dicitur: vt Arithmetica Geometria.

Ferē autem & difficillima hominibus cognita sunt ea, quę maxime vniuersalia sunt, siquidem remotissima sunt a sensibus. Scientiarum autem illa certiores sunt, quę maxime primorum sunt. nam quę sunt ex paucioribus, certiores sunt, quę ex additione dicitur: vt Arithmetica quā Geometria.

Et autem, quę sunt vniuersalia in causando, sunt posterius nota quo ad nos, licet sint prius nota secundum naturā, quam vniuersalia per predicationem sunt aliquo modo prius quo ad nos nota, quā minus vniuersalia, licet non prius nota quā singularia. Nam cognitio sensus, qui est cognitio singularium, in nobis præcedit cognitionem intellectiuam, quę est vniuersalium. Facienda est etiam vis in hoc, quod maxime vniuersalia non dicit simpliciter esse difficillima. Sed ferē. Illa enim quę sunt a materia penitus separata secundum esse, sicut substantię immateriales, sunt magis difficilia nobis ad cognoscendum, quā etiam vniuersalia: & ideo ista scientia, quę sapientia dicitur, quāuis sit prima in dignitate, est tamen vltima in addiscendo. Deinde cum dicitur: i. Ostendit tertium eidem inesse tali ratione. Quanto alię scientię sunt priores naturaliter, tanto sunt certiores: quod ex hoc patet, quia illa scientia, quę dicuntur ex additione ad alias, sunt minus certę scientiis, quę pauciora in sua consideratione comprehendunt, vt Arithmetica certior est Geometria. Nam ea, quę sunt in Geometria, sunt ex additione ad ea, quę sunt in Arithmetica. Quod patet, si consideremus, id quod vtraque scientia considerat, vt primum principium, scilicet vnitatem, & punctum. Punctus nam addit supra vnitatem suam. Nam ens indiuisibile rationē vnitatis constituit. Et hæc secundum quod habet rationē mensurę, sit principium numeri. Punctus autē supra hoc addit situm. Sed scientię particulares sunt posteriores secundum naturam vniuersalibus scientiis, quia subiecta earum addunt ad subiecta scientiarum vniuersalium sicut patet quod ens mobile, de quo est Tho. sup Metaphy. A 4 Natu-

t. c. 2.



Scientiam, quæ est secundum suam conditionem, quæ scilicet ordinatur ad necessaria uitæ, quibus homo indiget. Iste autem error Simonidis, proueniebat ex aliquorum poetarum errore, qui dicebant, quod res diuina inuidet, & ex inuidia, ea quæ ad honorem suum pertinent, non vult Deus ab omnibus acceptari. Et si in alijs Deus hominibus inuidet, multo magis est iustum in hoc, scilicet in scientia propter se quæ sita, quæ est honorabilissima inter omnia. Et secundum eorum opinionem nem sequitur, quod oēs imperfecti sunt infortunati. Fortunatos enim esse homines dicebant ex prouidentia deorum, qui eis bona sua communicabant. Vnde ex inuidia deorum sua bona communicare nolentium, sequitur quod homines extra perfectionem huius scientiæ remanentes, sint infortunati. Sed radix huius opinionis est falsissima, quia non est cōueniens, quod aliqua res diuina inuideat. Quod ex hoc patet, quia inuidia est tristitia de prosperitate alicuius. Quod quidem accidere non potest, nisi quia bonū alterius æstimatur ab inuido, ut proprii boni diminutio. Deo autem non cōuenit esse tristitem, cum non sit alicui malo subiectus. Nec etiā per bonum alterius, eius bonum diminui potest, quia ex eius bonitate, sicut ex indeficienti fonte, omnia bona effluit. Vnde etiam Plato dixit, quod a Deo est omnis repleta iudicia. Sed poetæ non solum in hoc, sed in multis alijs mentiuntur, sicut dicitur in proverbio vulgari.

¶ Ostendit quartum, scilicet, quod hæc scientia sit honorabilissima tali ratione. Illa scientia est maxime honorabilis, quæ est maxime diuina, sicut etiam Deus honorabilior est rebus omnibus; sed ista scientia est maxime diuina; ergo est honorabilissima. Minor sic probatur. Aliqua scientia dicitur esse diuina dupliciter, & hæc sola scientia utroque modo diuina dicitur. Vno modo scientia diuina dicitur, quam Deus habet. Alio modo, quia est de rebus diuinis. Quod autem hæc sola habeat utrumque, est manifestum, quia cum hæc scientia sit de primis causis, & principijs, oportet quod sit de Deo, quia Deus hoc modo intelligitur ab omnibus, ut de numero causarum existens, & de quodam principium rerum. Itē talem scientiā, quæ est de Deo & de primis causis, aut solus Deus habet, aut si non solus, ipse tamen maxime habet. Solus quidem habet secundum perfectam comprehensionem. Maxime vero habet, in quantum suo modo etiam ab hominibus habetur, licet ab eis non ut possessio habeatur, sed sicut aliquid ab emanatum. Ex his autem vterius concludit, quod omnes alie scientiæ sunt necessariæ, magis quam ista, ad aliquam vitæ utilitatem. Minus enim sunt propter se quæ sita, sed nulla aliarum dignior ista potest esse.

¶ Hic ponit terminum, in quem proficit ista scientia, & dicit, quod ordo eius consistit vel terminatur ad contrarium eius, quod erat in illis, qui prius istam scientiam querebant. Sicut etiam in generationibus naturalibus & moribus accidit. Nam vnusquisque motus terminatur ad contrarium eius, a quo motus incipit. Vnde, cum inquisitio sit motus quidam ad scientiam, oportet quod terminetur ad contrarium eius, a quo incipit. Initia est autem (ut prædictum est) inquisitio; huius scientiæ ab admiratione de omnibus; quia primi admirabantur pauca, posteriores vero occulta. Quæ quidem admiratio erat, si res ita se haberet, sicut automata mirabilia, id est quæ videntur mirabiliter a casu accidere. Automata, n. dicitur quasi per se accidentia. Admirantur enim homines præcipue quando aliqua a casu eueniunt hoc modo, ac si essent præuisa, vel ex aliqua causa determinata. Casualia enim non a casu sunt determinata, & admiratio est propter ignorantiam causæ. Et ideo, cum homines nondum poterant speculari causas rerum, admirabatur omnia quasi quædam casualia. Sicut admirantur circa conuersiones Solis, quæ sunt due, scilicet duos tropicos, hyemalem & æstiualem. Nam in tropico æstiuale incipit Sol conuerti versus meridiem, cum prius versus septentrionem tenderet. In tropico autē hyemale conuerti. Et etiā circa hoc, quod diameter non est cōmensurabilis lateri quadrati. Cui enim non mensurari videatur esse solius inmensibilis, sicut sola vnitas est, quæ non mensuratur a numero, sed ipsa omnes numeros mensurat, mirum videtur si aliquid quod non est indiuisibile non mensuratur, ac per hoc id quod non est minimum non mensuratur. Constat autem quod diameter quadrati & lateris eius, non sunt indiuisibilia sine minima. Vnde mirum videtur, si non sunt cōmensurabilia. Cui ergo philosophiæ inquisitio ab admiratione incipiat, oportet ad contrarium finire vel proficere, & ad id proficere, quod est dignius, ut proverbium vulgare concordat, quod dicitur, quod semper proficere est in melius. Quid autem sit illud contrarium & dignius, patet in prædictis mirabilibus: quia, quando iam homines discunt causas prædictorum, non mirantur. Ut geometer non admiratur, si diameter sit incommensurabilis lateri. Scit enim causam huius, quia scilicet proportio quadrati diametri ad quadratum lateris, non est sicut proportio numeri quadrati ad numerum quadratum, sed sicut proportio duorum ad vnum. Vnde relinquitur, quod proportio lateris ad diametrum, non sit sicut proportio numeri ad numerum. Et ex hoc patet, quod cōmensurari non possunt. Illæ enim solæ lineæ sunt cōmensurabiles, quarum proportio ad vnum est, sicut proportio numeri ad numerum. Hæc ergo finis huius scientiæ, in quem proficere debemus, & causas cognoscere, non ad miserum de earum esse cōsuetibus. Patet igitur ex prædictis, quæ sit natura huius scientiæ, quia est speculatiua, & libera, non humana, sed diuina; & quæ est eius intentio, quæ

conuenit. Poetæque, secundum proverbium, Multa mentiuntur poetæ.

Nec aliam quam huiusmodi deest honorabiliorem putare, quæ enim diuinissima, eadem etiam honorabilissima est. Talis vero bifariam duntaxat vitæ fuerit, nam & illa, quam maxime Deus habet, Dea scientiarū est: & utique si qua sit diuinorum. Sola autem ista ambo hæc fortita est. Deus autē vī cā omnibus esse, & præcipiū quoddā: & talē aut solus, aut maxime Deus hēt. Necessariores quidē igitur omnes ipsa, dignior vero nulla.

Oportet autem quodam modo eius ordinem in contrarium nobis inquisitionum, quæ a principio fiebant, cōstitui. incipiunt etenim omnes, ut diximus, ab admiratione, an sic se habeat, sicut de præstigijs, quæ per se ipsa mouentur, illi, qui nondum speculati sunt causam, aut de solstitijs, aut de diametri incommensurabilitate, admirabile enim omnibus videtur, si quid, cum non sit minimum, non mensuretur. decet autem in contrarium, & in melius, secundum proverbium, cōsummare, quemadmodum in his fit, cum discant, nil enim magis vir Geometricus admiraretur, quam si diameter cōmensurabilis fieret. Quæ nam igitur natura eius scientiæ, quæ queritur, et quæ intentio, quæ debet quæstio, & totus tractatus consequi, dictum est.

¶ Ostendit quartum, scilicet, quod hæc scientia sit honorabilissima tali ratione. Illa scientia est maxime honorabilis, quæ est maxime diuina, sicut etiam Deus honorabilior est rebus omnibus; sed ista scientia est maxime diuina; ergo est honorabilissima. Minor sic probatur. Aliqua scientia dicitur esse diuina dupliciter, & hæc sola scientia utroque modo diuina dicitur. Vno modo scientia diuina dicitur, quam Deus habet. Alio modo, quia est de rebus diuinis. Quod autem hæc sola habeat utrumque, est manifestum, quia cum hæc scientia sit de primis causis, & principijs, oportet quod sit de Deo, quia Deus hoc modo intelligitur ab omnibus, ut de numero causarum existens, & de quodam principium rerum. Itē talem scientiā, quæ est de Deo & de primis causis, aut solus Deus habet, aut si non solus, ipse tamen maxime habet. Solus quidem habet secundum perfectam comprehensionem. Maxime vero habet, in quantum suo modo etiam ab hominibus habetur, licet ab eis non ut possessio habeatur, sed sicut aliquid ab emanatum. Ex his autem vterius concludit, quod omnes alie scientiæ sunt necessariæ, magis quam ista, ad aliquam vitæ utilitatem. Minus enim sunt propter se quæ sita, sed nulla aliarum dignior ista potest esse.

¶ Hic ponit terminum, in quem proficit ista scientia, & dicit, quod ordo eius consistit vel terminatur ad contrarium eius,

oportet habere questionem, & totam methodum, & totam hanc artem. Intendit enim circa primas & vniuersales rerum causas, de quibus etiam inquiri & determinari. Et propter hanc cognitionem, ad prædictum terminum peruenit, ut scilicet nō admittatur, cognitio causis.

LECTIO III.

¶ Vniuersalis autem manifestum est, quod earum que a principio causarū, oportet sumere scientiam. (Tunc. n. scire dicimus vnumquodque, quā primam causam cognoscere putamus.) causæ vero quadrupliciter dicuntur, quarum quidem vnam causam dicimus esse substantiam, & quæ quid erat esse: quæ quid erat esse: reducit. n. ipsum quare primum ad rationem vltimam, causa autem & principium, ipsum quare primum: vnam vero materiam & subiectum: Tertiam autē, vnde principium motus: Quartam vero causam ei oppositam, & quod est cuius causa, & bonum. Finis igitur generatiōis & motus oīs hic est. Sufficiens quidē igitur de his speculatum ē in his, quæ de natura.

¶ Accipiemus tamen & nobis priores ad entium perscrutationem venientes, & de veritate philosophantes. palā. n. quia dicit illi etiam principia aliqua & causas. Superuenientibus igitur erit aliqd præ opere methodo quod nunc. Aut. n. aliud aliqd causæ genus inueniemus, aut modo dictis magis credemus.

¶ Primum igitur philosophantium plurimi sola ea, quæ in materia autem est illa, quia, aut ex prædictis eorum inueniemus aliud genus a causis prænumeratis, aut magis credemus his quæ modo diximus de causis, quod scilicet sint quatuor.

se in libro Physicorum, ne ab eo ad præfens diffusior expositio causarum quæreretur.

LECTIO III.

¶ Vniuersalis autem manifestum est, quod earum que a principio causarū, oportet sumere scientiam. (Tunc. n. scire dicimus vnumquodque, quā primam causam cognoscere putamus.) causæ vero quadrupliciter dicuntur, quarum quidem vnam causam dicimus esse substantiam, & quæ quid erat esse: quæ quid erat esse: reducit. n. ipsum quare primum ad rationem vltimam, causa autem & principium, ipsum quare primum: vnam vero materiam & subiectum: Tertiam autē, vnde principium motus: Quartam vero causam ei oppositam, & quod est cuius causa, & bonum. Finis igitur generatiōis & motus oīs hic est. Sufficiens quidē igitur de his speculatum ē in his, quæ de natura.

¶ Accipiemus tamen & nobis priores ad entium perscrutationem venientes, & de veritate philosophantes. palā. n. quia dicit illi etiam principia aliqua & causas. Superuenientibus igitur erit aliqd præ opere methodo quod nunc. Aut. n. aliud aliqd causæ genus inueniemus, aut modo dictis magis credemus.

¶ Primum igitur philosophantium plurimi sola ea, quæ in materia autem est illa, quia, aut ex prædictis eorum inueniemus aliud genus a causis prænumeratis, aut magis credemus his quæ modo diximus de causis, quod scilicet sint quatuor.

1. phys. 1. c. 2. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.



mate, quæ ad rationem principij pertinere videntur. Nam id ex quo res est, principium rei esse videtur: huiusmodi autem est materia. Nam ex materia dicimus materiam esse, vt ex ferro cultellum. Item illud ex quo fit aliquid, cum fit & principium generationis rei, videtur esse causa rei, quia res per generationem procedit in esse. Ex materia autem primo res fit, quia materia rerum factiõni pre-existit. Et ex ipsa et non per accidens aliquid fit. Nam ex contrario vel priuatione aliquid per accidens dicitur fieri, sicut dicimus, quod ex nigro fit album. Tertio illud videtur esse rerum principium, in quo finaliter omnia per corruptionem resoluantur. Nam sicut principia sunt prima in generatione, ita sunt vltima in resolutione. Et hoc etiam materie manifeste coniungit. Quarto, cum principia oportet manere, id videtur esse principium, quod in generatione, & corruptione manet. Materia autem, quam dicebant esse substantiam rei manet in omni transmutatione: sed passionibus mutantur, vt forma & omnia, que adueniunt supra substantiam materie. Et ex his omnibus con-

cludebant, quod materia est elementum & principium omnium eorum, quod sunt. Hic ponit secundarium, quod ponebant, quasi ex procedentibus sequens, scilicet nihil simpliciter generari vel corrumpi in entibus. Nam quado fit aliqua mutatio circa passiones, substantia manente, non dicimus aliquid esse generatum, vel corruptum simpliciter: sed solum secundum quid, sicut cum Socrates fit bonus aut musicus, non dicitur fieri simpliciter: sed fieri hoc. Et similiter, quando deponit huiusmodi habitum, non dicitur corrumpi simpliciter, sed secundum quid. Materia autem, quæ est rerum substantia fecundum eos, semper manet. Omnis autem mutatio fit circa aliqua, que adueniunt ei, vt passiones. Et ex hoc concludebant, quod nihil generatur vel corrumpitur simpliciter: sed solum secundum quid. Quamuis autem sic conuenirent in ponendo causam materialem, tamen differebant in eius positione quantum ad duo, scilicet quantum ad pluralitatem, quia quidam ponebant vnam, quidam plures: & quantum ad speciem, quia quidam ponebant ignem, quidam aquam &c. Similiter ponentium plura, quidam hæc, quidam illa principia materialia rebus attribuabant.

Hic incipit recitare opiniones singulorum de causa materiali. Et primo ponit opinionem ponentium vnam causam materialem. Secundo ponentium plures, ibi: {Empedocles vero.} Circa primum tria facit, quia primo ponit opinionem ponentium aquam esse principium omnium. Secundo ponentium aerem, ibi: {Anaximenes &c.} Tertio ponentium ignem, ibi: {Hippasus &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit

lect. prim. par. 3.

opinionem Thales, qui dicebat aquam esse rerum principium. Secundo ponit opinionem probationem, ibi: {Foras enim &c.} Dicit ergo, quod Thales princeps talis philosophiæ, id est speculatiuæ, dixit aquam esse primum principium. Dicitur autem Thales speculatiuæ philosophiæ princeps fuisse, quia inter septem sapientes, qui post theologos poete iuerunt, ipse solus ad considerandum rerum causas se transtulit, alijs sapietibus circa moralia occupatis. Nomina septem sapientum sunt ista, Primus Thales Milesius tpe Romuli, & apud Hebræos tpe Achaz regis Israel. Secundus fuit Pittacus Milesiensis, apud Hebræos regnante Sedechia, & apud Romanos Tarquino Prisco. Alij quinque fuerunt, Solon Atheniensis, Chilon Lacedæmonius, Pericles Corinthius, Cleobolus Lidius, Bias Prienensis, qui fuerunt omnes temporibus Babilonicæ captiuitatis. Quia igitur inter hos solus Thales rerum naturas scrutatus est, suasque disputationes literis mandans emicuit, ideo hic princeps huius scientiæ dicitur. Nec debet inconueniens videri, si opiniones hic tanquam corum, qui solius de scientia naturali tractauerunt; quia fecerunt antiquos, qui nullam substantiam cognouerunt nisi corpoream, & mobilem, oportebat quod prima philosophia esset scientia naturalis, vt in quarto dicitur. Ex hac autem positione, vltimus procedebat ad hoc, quod terra esset super aquam fundata, sicut principium supra suum principium.

Hic ponit rationes, quibus Thales potuit induci ad prædictam positionem. Et primo ostendit, quomodo ad hoc inducebatur ratione. Secundo quomodo inducebatur primo authoritate, ibi: {Sunt & alij antiquiores &c.} Inducebatur autem duplici ratione. Vna, quæ sumitur ex consideratione causæ ipsius rei. Alia quæ sumitur ex consideratione generationis rerum, ibi: {Et quia cunctorum &c.} Hæc ergo media sunt ordinata. Nam ex primo sequitur secundum. Quod enim est alijs principium essendi, est etiam primum principium, ex quo res generatur. Tertium autem sequitur ex secundo. Nam vnumquodque per corruptionem resoluitur in id, ex quo generatum est. Quartum autem sequitur ex secundo & tertio. Nam id quod præcedit generationem rerum, & remanet post corruptionem, oportet esse semper manens. Primo modo utebatur tribus signis ad ostendendum aquam esse principium essendi rebus, quorum primum est, quia nutrimentum vniuersum & sunt, & sic humor videtur esse principium essendi. Secundum signum est, quia esse cuiuslibet rei corporeæ, & maxime vniuersæ, per proprium & naturalem calorem conseruatur. Calor autem ex humore fieri videtur, cum ipse

fortassis hanc habuit opinionem, quia nutrimentum omnium humidum esse videbat, ipsum quoque calidum esse, eoque animal viuere. ex quo autem fit, id esse principium omnium. propter hoc igitur hanc habuit opinionem. Et quoniam cunctorum semina naturam humidam sortita sunt: aqua vero nature principium humidis est.

Humor fit quasi calor materia. Vnde ex hoc videtur, quod humor sit rebus principium essendi. Tertium signum est, quia vita animalis in humido consistit. Vnde propter deficcationem naturalem humidum animal moritur, & per eius conseruationem animal sustentatur. Viuere autem viuentibus est esse. Vnde ex hoc etiam patet, quod humor sit rebus principium essendi. Et hæc etiam tria signa se inuicem conseruantur. Ideo enim animal humidum nutritur, quia calor naturalis humidum sustentatur. Et ex his duobus sequitur quod viuere, animalis sit semper per humidum. Ad quæ est ex quo aliquid esse consequitur, est principium omnibus quæ ex illo esse habent. Et propter hoc, accepta hac opinione, quod humor esset omnibus principium, similiter etiam accepit signum ex rerum generatione, quæ generationes viuentium quæ sunt nobis listima in entibus sunt ex seminibus. Semina autem siue spermata omnium viuentium, habent humidam naturam. Vnde ex hoc etiam apparet, quod humor esset generatio- nis rerum principium. Si autem omnibus prædictis coniungatur quod aqua est humiditatis principium, sequitur quod aqua sit primum rerum principium. Hic ostendit, quomodo Thales inducebatur ad prædictam positionem, per auctoritates antiquorum. Et dicit, quod alij fuerunt antiquiores Thales, & multum ante generationem hominum, qui erant tempore Aristi, qui fuerunt primo theologizantes, qui visi sunt hanc opinionem de natura habuisse, scilicet quod aqua est principium omnium. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod apud Græcos, primi famosi in scientia fuerunt quidam poete theologizantes, sic dicitur, quia de diuinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Musæus, & Linus, quorum Orpheus famosior fuit. Fuerunt autem tempore, quo Iudices erant in populo Iudeorum. Vnde patet, quod diu fuerunt ante Thales, & multo magis ante Aristi, qui fuit tempore Alexandri. Isti autem poete sub quibusdam enigmatibus fabularum, aliquid de rerum natura tractauerunt. Dixerunt enim, quod Oceanus vbi est maxima aquarum aggregatio, & Thetis, quæ dicitur Dea aquarum, sunt parentes generationis. Ex hoc, sub fabulari similitudine dantes intelligere, aquam esse generationis principium. Hanc sententiam alia fabulosa narratione vltauerunt dicentes, quod sacramentum vel iuramentum deorum erat per aquam, quandam, quam poete dicunt Stygem, & dicitur eam esse paludem infernalem. Ex hoc autem, quod deos dicebant iurare per aquam, dederunt intelligere, quod aqua erat nobilior ipsis deis, quia sacramentum vel iuramentum fit per id, quod est honorabilius. Hoc autem quod est prius, est honorabilius. Perfectum enim præcedit imperfectum naturæ & tempore simpliciter, licet in vno aliquo, imperfectio perfectionem præcedat tempore. Vnde per hoc patet, quod aquam existimant priorem esse ipsis dijs, quos intelligebant esse corpora celestia. Et quia isti antiquissimi aquam dixerunt esse

lect. prim. par. 6.

humor

Sunt autem alij antiquiores, & multum ante eam, qui nunc est, generationem, & primo theologizantes sic putant de natura existimandum. Oceanum enim & Thetyn generationis parentes fecerunt, sacramentumque deorum, aquam Stygem ab ipsis poetis vocatam. Honorabilius enim quod antiquius. Sacramentum autem honorabilius enim quod antiquius. Si quid igitur antiquior aliqua ista & senior fuit de natura opinio, forsitan vtique incertum est. Thales quidem secundum hunc modum pronunciat se dicitur de prima causa. Hippoclem quidem enim non vtique aliquis significabit positum cum his, propter sui intellectus paruitatem.

Anaximenes autem & Diogenes aerem priorem aqua, & maxime principium simplicium corporum ponunt.

Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem.

Empedocles vero quatuor, cum dicitis terram quartum addens. Eam namque dixit semper manere & non fieri, nisi pluralitate & paucitate congregata, & disgregone in vnu & ex vno.

Anaxagoras vero Clazomenius, isto quidem ætate prior,

quod aer rerum principium esse non posset, nisi quia compositus erat diuinae rationis. Ex quo prouenit opinio, quæ tangitur primo de anima. Ratio autem, quare aerem ponebat rerum principium, potuit sumi ex respiratione, per quam vita animalium reseruat, & quia ex immutatione aeris videntur variari generationes & corruptiones rerum. Hic ponit, quod duo philosophi Hippasus & Heraclitus posterunt ignem esse primum principium vt materiam. Et poterunt moueri ex eius subtilitate, sicut infra dicitur. Hic ponit opiniones ponentium plura principia materialia. Et primo Empedocles, qui posuit plura finita. Secundo Anaxago, qui posuit plura infinita, ibi: {Anaxagoras vero &c.} Ponit ergo primo opinionem Empedocles quantum ad duo. Primo quantum ad hoc, quod tria prædicta elementa, scilicet aquam, aerem, & ignem, dicit esse rerum principia, addens eis quartum, scilicet terram. Secundo quantum ad hoc, quod ista etiam elementa dixit semper manere & non generari nec corrumpi, sicut & illi, qui posterunt vnam causam materialem, sed per congregationem horum & diuisionem secundum multitudinem & paucitatem dicit ex eis alia generari & corrumpi, in quantum ista quatuor per congregationem in vnum & disgregationem ex vno diuiduntur. Hic ponit opinionem Anaxago, qui fuit alter discipulus Anaximenes, qui fuit condiscipulus Diogenis: patria quidem Clazomenius, prior ætate quam Empedo, sed factus sine operibus posterior, vel quia posterior philosophari incipit, vel quia in numero principiorum minus bene dixit, quam Empedo, dixit enim principia materialia esse infinita, cum sit dignius

se rerum principium, si aliqua opinio fuit prior ista de naturalibus, non est nobis manifesta. Sic igitur patet, quid Thales de prima causa rerum dicitur existimasse. Quidam autem philosophus, qui vocatur Hippo, non fuit dignatus aliquid superaddere his, propter suam scientiæ vel intelligentiæ imperfectionem. Vnde in libro de anima ponitur inter grossiores, vbi dicit, quod posuit aquam esse animam, & principium rerum, sumens argumentum ex rerum feminibus, vt hic dicitur est de Thales. Vnde patet, quod nihil addit supra Thales sententiam. Vel potest intelligi, quod quia imperfecte dixit, non reddidit se dignum, vt eius sententia hic conineretur cum alijs. Hic ponitur opinio, quæ ponitur aerem esse principium, qui fuerunt Diogenes, & Anaximenes, ponentes aerem priorem aqua esse naturaliter, & principium omnium simplicium corporum, scilicet quatuor elementorum, & per consequens omnium aliorum. Fuit autem Anaximenes tertius a Thales. Fuit autem discipulus Anaximandri, qui fuit discipulus Thales. Diogenes vero discipulus Anaximenes, quia Anaximenes aerem simpliciter posuit principium rerum. Diogenes autem dixit, quod aer rerum principium esse non posset, nisi quia compositus erat diuinae rationis. Ex quo prouenit opinio, quæ tangitur primo de anima. Ratio autem, quare aerem ponebat rerum principium, potuit sumi ex respiratione, per quam vita animalium reseruat, & quia ex immutatione aeris videntur variari generationes & corruptiones rerum. Hic ponit, quod duo philosophi Hippasus & Heraclitus posterunt ignem esse primum principium vt materiam. Et poterunt moueri ex eius subtilitate, sicut infra dicitur. Hic ponit opiniones ponentium plura principia materialia. Et primo Empedocles, qui posuit plura finita. Secundo Anaxago, qui posuit plura infinita, ibi: {Anaxagoras vero &c.} Ponit ergo primo opinionem Empedocles quantum ad duo. Primo quantum ad hoc, quod tria prædicta elementa, scilicet aquam, aerem, & ignem, dicit esse rerum principia, addens eis quartum, scilicet terram. Secundo quantum ad hoc, quod ista etiam elementa dixit semper manere & non generari nec corrumpi, sicut & illi, qui posterunt vnam causam materialem, sed per congregationem horum & diuisionem secundum multitudinem & paucitatem dicit ex eis alia generari & corrumpi, in quantum ista quatuor per congregationem in vnum & disgregationem ex vno diuiduntur. Hic ponit opinionem Anaxago, qui fuit alter discipulus Anaximenes, qui fuit condiscipulus Diogenis: patria quidem Clazomenius, prior ætate quam Empedo, sed factus sine operibus posterior, vel quia posterior philosophari incipit, vel quia in numero principiorum minus bene dixit, quam Empedo, dixit enim principia materialia esse infinita, cum sit dignius

Primo de anima. T.com. 32.

gnius

gnius finita principia & pauciora accipere, quod fecit Empe...

Tex. 41.

factis vero posterior, infinita dixit esse principia. Nam fere...

Tex. 33.

LECTIO V.

Recedentibus autem sic, res ipsa viam fecit similiter, & querere co...

LECTIO V.

ostquam posuit opinionem de causa materiali, hic ponit opinionem de causa efficiente...

Lex. 1. Parte 2. Part. seq.

dedit eis viam ad veritatis cognitionem, vel intentionem, &...

vero inferior, infinita dicit esse principia. fere enim omnia, que consimilia...

LECTIO V.

Oo autem modo procedentibus, ipsa res eos duxit, & coegit ulterius querere...

Congregatione, & disgregatione.

Lex. 9.

re eo s talē cam. scilicet cam motus, quia ex quo motu subtrahit, fru...

Post hos autem & talia principia tanquam non sufficientia existētium generare naturam...

Dicens & aliquis inesse intellectum vnum, quemadmodum in animalibus, & in natura...

Suspicietur autem aliquis Hesiodum primum hoc quævisse, & si idem scilicet prius...

Lex. 6. Parte 1. Lect. 11. Parte 3.

Tex. 9.

Lex. 4.

Lex. 9.

re cor

bonæ dispositiones rerum exigunt habere causam non deter...

Post hoc autem, & huiusmodi principia tanquam non sufficientia...

Quare, qui ut animalibus, ita in natura intellectum in esse causam...

Suspicietur autem aliquis Hesiodum primum hoc quævisse, & si idem scilicet prius...

parte. 3. Lect. 6.

Lect. 6. parte. 1.

parte seq.

sum esse cam mundi & ordinis totius. in vniuersi, in quo ordine...

ram, vel quicumque alius posuit amorem: vel desiderium in rebus. Cum. n. Parmenides vniuersi generationem monstrare...

Lea. 5. Lea. 6. par. 1.

Tex. c. 6.

par. 2.

par. 3.

LECTIO VII.

VONIAM vero contraria bonis videbantur esse in natura, & non solum ordinatio & bonum, sed inordinatio & turpe, plura mala melioribus, & praua bonis...

Isti quidem igitur, sicut diximus, & vsq; ad hoc duas causas tetigerunt, quas in physicis determinauimus, materiam, & id vnde motus. obscure quidem, & non manifeste, sed qualiter in bellis inruditi faciunt. Etenim illi circumducti sepe bonas plagas faciunt, at nec illi ex scientia, nec isti vni sunt scientibus dicere quod dicunt. His etenim ferre vni nihil videtur, nisi parum.

Anaxagoras autem artificialiter ad mundi generationem vitur intellectu. Nam quando dubitat, quae causa ex necessitate est, tunc attrahit ipsum. In alijs vero oia magis causantur eorum, quae sunt, quae intellectu, geret, ex hoc patet, quia ipse amor est vnio quaedam amantis & amati, dum amans amatum quasi se reputat. Iste autem Hesiodus ante philosophorum tempora, fuit in numero poetarum. Quis autem horum sit prior, id est, posterior in sententia, vtrum ille qui dixit amorem esse primum principium, vel qui dixit intellectum, posterior potest indicari, scilicet vbi agitur de Deo. Et hoc iudicium distributionem vocat, quia per hoc vniciq; suus gradus attribuitur dignitatis. Alia translatio planius habet. Hic quidem igitur quomodo congruat transire, & quis de hoc sit prior, posterior poterit iudicari.

LECTIO VII.

IC ponit opinionem ponentium contrarietatem in huiusmodi, & rationem eos mouentem, quae talis erat. In rerum natura videbantur aliqua esse contraria bonis: quia in natura non solum inuenitur ordinatum & bonum, sed aliquando inordinatum, & turpe. Non potest autem dici, quod mala non habeant causam, sed accidant a casu: quia mala sunt plura melioribus, & praua sunt plura bonis simpliciter. Quae autem sunt a casu sine causa determinati...

LECTIO VII.

VM autem contraria quae bonis inesse natura apparerent, nec solum ordo, & pulchrum, verum etiam inordinatio, & turpe, pluraque mala quam bona, & turpia quam pulchra, ideo alius quidam amicitiam introduxit, & contentionem, utrumque utriusque horum causam. Si quis enim sequatur, et secundum sententiam accipiat, non secundum ea, quae balbutiens Empedocles dicit, inueniet amicitiam quidem bonorum causam esse, contentionem vero malorum. Quare, si quis dicat quodam modo dicere, & quodam modo dicere & primum dicere, Empedoclem, bonum, & malum principia, forsitan bene dicit: si bonorum omnium bonum est causa, & malorum malum.

Hi quidem, ut diximus, & huiusque duas causas, quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & vnde motus. obscure tamen, & non clare, sed quem admodum in exercitiis in praelio faciunt. Etenim illi circumductis, egras plerumque plagas infligunt: sed nec illi ex scientia, nec isti videntur scire quid dicant. Fere etenim nullo modo videntur his uti, nisi paulum quiddam.

Nam & Anaxagoras, tanquam machina vitur intellectu ad mundi generationem. & cum dubitat propter quam causam necessarium est, tunc eum attrahit. In ceteris vero magis cetera omnia, quam intellectum causam eorum, quae sunt, ponit.

Hic ostendit quod in ponendo praedictas causas deficiebant. Et primo loquitur generaliter de eis. Secundo specialiter, ibi: Anaxagoras autem & Empedocles; ad hoc perueniunt, quod posuerunt duas causas illarum, quatuor, quae sunt determinatae in physicis. Materiam, & causam motus: sed obscure & non manifeste tradiderunt, quia non exprimebant, quae illa, quae causas esse ponebat, ad ista causarum genera reducerentur. Sed in hoc, quod de causis posuerunt duas, conuenienter assimilabatur bellatoribus non eruditis, qui ab aduersarijs circumducti, faciunt aliquos bonos ictus, sed non per artem, sed a casu. Quod ex hoc patet, quia & si aliqui acciderit eis, non tamen semper, aut frequenter. Similiter et praedicti philosophi non sunt vni dicere quod dicit, nec vni sunt scientibus. I. sicut scientes. Vnde alia translatio habet: Sed nec illi scientiam, nec hi assimilati sunt scientibus dicere quod dicunt. Quod ex hoc patet, quia cum praedictas causas posuissent, fere non sunt eis vni, quia in paucis utebantur. Vnde videtur quod non ex arte, sed quadam inducitur necessitate eas casualiter induxerunt.

Hic ostendit, in quo specialiter eorum vterque defecerit. Et primo de Anaxagora. Secundo de Empedocle. Dicit ergo primo, quod Anaxagoras, vitur intellectus ad mundi generationem, in quo videtur artificialiter loqui, non dubitans de causis generationis mundi, ex necessitate attrahit. I. producit ipsum intellectum, non valens reducere mundi generationem in aliquam aliam causam distinguentem res, nisi in aliquid in se distinctum & immixtum, cuiusmodi est intellectus. Sed in omnibus alijs assignat causas magis ex omnibus alijs, quae ex intellectu, sicut in specialibus rerum naturis.

par. 3.

T.com 31.

tionem, in quo videtur artificialiter loqui, non dubitans de causis generationis mundi, ex necessitate attrahit. I. producit ipsum intellectum, non valens reducere mundi generationem in aliquam aliam causam distinguentem res, nisi in aliquid in se distinctum & immixtum, cuiusmodi est intellectus. Sed in omnibus alijs assignat causas magis ex omnibus alijs, quae ex intellectu, sicut in specialibus rerum naturis.

Et Empedocles plus quidem hic vitur causis: sed tamen nec sufficenter, neque in his reperit, quod sequitur. multis enim in locis apud cum amicitia quidem disiungit, contentio vero coniungit. cum enim in elementa per contentionem vniuersum dissoluitur, tunc ignis in unum coalescit, & ceterorum elementorum unumquodque, cum autem rursus per amicitiam in unum conueniant, necesse est iterum particulas vniuersumque separari.

Empedocles quidem, praeter priores, primus hanc causam diuidens induxit, non vnum faciens motus principium, sed diuersa & contraria. Amplius autem quod in materiae specie dicuntur elementa, quatuor primus dixit, non tamen vitur quatuor, sed ut duobus existentibus, solui quidem igne secundum se, oppositis vero quasi vna natura terra, aere, & aqua. Sumet autem vtiq; aliquis id speculans ex elementis. Hic quidem ergo, sicut diximus, sic & tot dixit principia.

LECTIO VII.

Encippus & collega eius Democritus, elementa quidem plenum, & inane dicunt esse, dicentes velut hoc quidem ens, illud vero non ens: horum autem plenum quidem & solidum ens, inane vero non ens. Propter quod & nihil magis ens non ente dicitur esse: quia neque inane corpore. Causas autem entium haec vt materia,

Hic ostendit quomodo Empedocles praeter alijs philosophis proprium posuit. Et dicit quod duo praeter alijs posuit. Vnum est, quod causam vnde motus diuisit in duas contrarias partes. Aliud est, quod causam materialem dixit esse quatuor elementa, non quae vterque quatuor elementis vt quatuor, sed vt duobus, quia ignem conparat alijs tribus dicens, quod ignis habet naturam aeternam, &

alia passiuam. Et hoc potest aliquis sumere ex elementis rerum ab ipso traditis, vel elementis principijs suae doctrinae quae posuit. Alia litera habetur ex versibus, quia de meretricis sua philosophiam scripsit. Et huic concordat alia translatio quae dicit: Ex rationibus. Hic igitur (vt dictum est) sic & tot primus posuit principia, quae quatuor, & ea quae dicta sunt.

LECTIO VII.

Encippus & collega eius Democritus, elementa quidem plenum, & inane dicunt esse, dicentes velut hoc quidem ens, illud vero non ens: horum autem plenum quidem & solidum ens, inane vero non ens. Propter quod & nihil magis ens non ente dicitur esse: quia neque inane corpore. Causas autem entium haec vt materia,

Lect. 9. par. 1.

Lect. 9. par. 3.

part. seq.

T.c. 60.

LECTIO VII.

Encippus vero, ac eius famularis Democritus elementa quidem plenum, & vacuum esse aiunt, dicentes hoc quidem ens, hoc vero non ens: & rursus, ens quidem plenum & solidum, non ens autem vacuum & rarum. Quare nihil magis ipsum ens, quam ipsum non ens esse aiunt, quia neque vacuum quam corpus. haec autem causas entium, ut materiam esse,

num est ens, & vacui siue inane non ens. Ad huius autem opinionis euidentiā recolendū est hoc, quod Philosophus dicit in Primo de Generatione, vbi diffusus eam tradit. Cum, n. quidam Philosophi posuissent oia esse vnum ens continuū immobile: quia nec motus sine vacuo esse potest, vt vbi, nec est rerum distinctio, vt dicebant: cum continuitatis priuatione, ex qua oportet intelligere corporū diuersitatem, nisi per vacuū non possent comprehendere, vacuum autē nullo modo esse ponerent, superuenit Democritus, qui eorū rationi consentiens, diuersitatem aeri & motum a rebus auferre non valens, vacuum esse posuit: & omnia corpora ex quibusdam indiuisibilibus corporibus esse constituta propter hoc, quia non videbatur sibi quae ratio posset assignari, quare ens vniuersum magis in vna parte esset diuisum quam in alia, ne poneret eorum esse conuinuum, praelegit ponere vbiq; eorum & totaliter esse diuisum: quod esse non posset, si remaneret aliquod diuisibile indiuisum. Huiusmodi autem indiuisibilia corpora inuicem coniungi non possunt, nec esse vt ponebat, nisi vacuo mediante: quia nisi vacuum interter duo eorum interueniret, oporteret ex eis duobus vnum esse conuinuum, quod ratione praedicta non ponebat. Sic igitur Tho. super Metaphy.

tur vniuersumque corporis magnitudinem constitutam dicebat ex illis indiuisibilibus corporibus implentibus indiuisibilia spacia, & ex quibusdam spaciis vacuis ipsi indiuisibilibus corporibus interiacentibus, quae quidem poros esse dicebant. Ex quo patet, quod cum vacuum sit non ens, & plenum sit ens, non magis ponebat rei constitutione ens, quam non ens; quia nec corpora magis, quam vacuum, nec vacuum magis quam corpora, sed ex duobus simul dicebat, ut dictum est, corpus constitui. Vnde praedicta duo ponebantur in causis, sicut materiam.

part. 2.

Et quemadmodum qui vnum faciunt substantiam substantiam, alia passionibus eius generant, taru, & spiritum principia passionum ponentes, eodem modo & hi differetes causas aliorum esse dicunt. Has vero tres dicunt esse, figuram, ordinem, & positionem. Differre autem ajunt ens rhythmo, & diathyge, & trope. Horu autem rhythmus figura est, & diathyge ordo, & trope positio. Differt enim A, ab N, figura: A N, autem a N A, ordine: Z autem ab N, positione. De motu vero vnde, aut quomodo inest habentibus, & hi aliis consimiliter, negligenter dimiserunt. De duabus igitur causis, ut diximus, in tantum videtur quaesitum esse prius.

part. 3.

In his autem, & ante hos vocati Pythagorici mathematica tangentes primi, ea produxerunt, & in eis nutriti, horum principia omnia esse putauerunt. Horum autem quoniam natura numeri primi, & in numeris speculari multas similitudines inexistibus & factis magis, quam in igne & terra: quia talis numerorum passio, iustitia: illa vero talis, anima & intellectus: alia vero, tempus & aliorum, ut est dicere, vnumquodque similiter.

part. 4.

Amplius autem harmoniarum in numeris speculantes passiones, & rationes, quoniam & alia quae

part. 5.

Amplius autem harmoniarum in numeris speculantes passiones, & rationes, quoniam & alia quae

lect. 3.

ros esse substantias rerum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem de rerum substantia. Secundo de rerum principijs ibi: Sed cuius gratia aduenimus. Circa primum ponit duo, ex quibus indebantur ad ponendum numeros esse rerum substantias. Secundum ponit, ibi: amplius autem harmoniarum &c. Idcirco ergo quod Pythagorici Philosophi, qui fuerunt in his id est, cotemporanei aliquibus doctorum Philosophorum, & ante hos, quia fuerunt quidam quibusdam prioribus. Sciendum est autem, duo fuisse Philosophorum genera. Nam quidam vocabantur Ionici, qui morabantur in illa terra, quae nunc Graecia dicitur. Et isti sumpserunt principium a Thalete, ut supra dictum est. Alij Philosophi fuerunt Italici, in illa parte Italiae, quae quondam Magna Graecia dicebatur, quae nunc Appulia, & Calabria dicitur: quorum Philosophorum princeps fuit Pythagoras natione Samius, sic dictus a quadam Calabria civitate, & haec duo Philosophorum genera simul concurrerunt. Et propter hoc dicit, quod fuerunt in his & ante hos. Isti autem Italici Philosophi, qui & Pythagorici dicebantur, primi produxerunt quaedam Mathematica, ut ea rerum sensibilibus substantias, & principia esse dicerent. Dicit ergo: Primi quia Platonici eos sunt secuti. Ex hoc autem moti sunt in Mathematica intro ducerent, quia erat nutriti in eoru studio. Et ideo principia Mathematicorum credebant esse principia omnium entiu. Consecti est enim apud homines, quod per ea, quae nouerunt, de rebus iudicare velint. Et quia inter Mathematica numeri sunt priores, ideo conati sunt speculari similitudines rerum naturalium, & quantum ad esse, & quantum ad fieri magis in numeris, quam in sensibilibus elementis, quae sunt terra & aqua & haec similia. Sicut enim praedicti Philosophi passiones rerum sensibilibus adaptant passioibus rerum naturalium, per quaedam similitudinem ad proprietates ignis & aquae & huiusmodi corporum: ita Mathematici ad adaptant proprietates rerum naturalium ad numerorum passiones, quando dicebant, quod aliqua passio numerorum est causa iustitiae: & aliqua causa animae & intellectus, & aliqua est causa temporis, & sic de alijs. Et sic passiones numerorum intelliguntur esse rationes & principia quaedam omnium apparentium in rebus sensibilibus: & quantum ad res voluntarias, quod designatur per iustitiam: & quantum ad res fortissimas substantiales rerum naturalium, quod designatur per intellectum & animam: & quantum ad accidentia, quod designatur per tempus.

part. 1. part. seq.

Et quemadmodum qui vnum faciunt substantiam substantiam, alia passionibus eius generant, taru, & spiritum principia passionum ponentes, eodem modo & hi differetes causas aliorum esse dicunt. Has vero tres dicunt esse, figuram, ordinem, & positionem. Differre autem ajunt ens rhythmo, & diathyge, & trope. Horu autem rhythmus figura est, & diathyge ordo, & trope positio. Differt enim A, ab N, figura: A N, autem a N A, ordine: Z autem ab N, positione. De motu vero vnde, aut quomodo inest habentibus, & hi aliis consimiliter, negligenter dimiserunt. De duabus igitur causis, ut diximus, in tantum videtur quaesitum esse prius.

Inter hos vero, & ante istos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematici operam dederunt, haec praeponebant, & in eis nutriti, coru principia, entiu quoque; cunctoru esse putarunt principia. Cu autem numeri priores his natura sint, in numeris etia plures similitudines tu ad existentia, tu ad ea, quae sunt, magis quam in igne, in terra, & in aqua contemplari videbantur. talis etenim, ut puta numerorum passio iustitiae, talis uero anima, & intellectus; alia uero tempus, & cetera, ut quoque; ut ita dicat, unaquaeque, similiter.

Item cum harmoniarum in numeris inspicere passiones, ac rationes, quoniam caetera quidem videntur

Amplius autem harmoniarum in numeris speculantes passiones, & rationes, quoniam & alia quae

lect. 3.

LECTIO VII.



ponit opinionem Pythagoricorum de principijs, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quid circa rerum principia aestimabant. Secundo ad quod genus causa principia ab eis posita redeuntur, ibi: in omnibus numeris assimilari, numeri vero totius naturae primi, numerorum elementa esse putarunt, totumque coelum harmoniam, & numerum esse: & illa quidem, quae de numeris, & harmonijs consentanea passionibus, & partibus coeli, ac vniuersi dispositioni monstrare poterant, colligentes applicabant. Quod siquid alicubi deerat, supplebant, ut totus eius tractatus consentaneus esset. dico autem veluti, quoniam denarius perfectus esse videatur, totumque numerorum naturam comprehendere: ideo & ea, quae in coelo feruntur, decem esse aiunt. cum vero nouem solummodo sint, quae manifeste apparent, decimam oppositam terram faciunt. Determinatum autem est a nobis alibi de his magis exquisite.

de, cum soni consonantes sint quaedam sensibilia, eadem ratione sunt conati & caetera alia sensibilia secundum rationem & secundum totam naturam assimilare numeris, ita quod numeri sunt primi in tota natura. Et propter hoc etiam aestimauerunt, quod principia numerorum essent principia omnium entiu existentium, & totum coelum nihil aliud esse dicebant, nisi quandam naturam & harmoniam numerorum, id est proportionem quaedam numeralem, si-milem proportio-ni, quae consideratur in harmonijs. Vnde quaecumque habebant confessa, id est manifesta, quae poterant adaptare numeris & harmonijs adaptabant. & quantum ad coeli passiones, sicut sunt motus & eclipses & huiusmodi: & quantum ad partes, sicut sunt diuersi orbis: & quantum ad totum coeli ornatum, sicut sunt diuersae stellae & diuersae figurae in constellationibus. Et si aliquid deficiebat: in rebus manifestis, quod non videretur numeris adaptari aduocabant, id est ipsi de nouo ponebant continuatum esse eis omne negotium, id est ad hoc quod totum negotium eorum, quod erat adaptare sensibilia ad numeros continuaretur, dum omnia sensibilia numeris adaptarent, sicut patet in vno exemplo. In numeris enim, denarius videtur esse perfectus, eo quod est primus limes, & comprehendit in se omnium numerorum naturam: quia omnes alij numeri non sunt nisi quaedam repetitio denarii. Propter quod Plato vsque ad x. faciebat numerum, ut dicitur. iij. Physicorum. Vnde & Pythagoras sphaeras, quae mouentur in coelo, dixit. x. quoniam nouem solum harum sunt apparentes: quia deprehenduntur. 7. motibus planetarum, octaua ex motu stellarum fixarum, nona vero ex motu diurno, qui est motus primus. Sed & Pythagoras addit decimam, quae esset tantoties, id est in contrarium mota in inferioribus sphaeris, & per consequens in contrarium sonans. Dicebat enim ex motu coelestium corporum, fieri quandam harmoniam. Vnde, sicut harmonia fit ex proportione sonorum contrariorum, scilicet grauis & acuti, ita ponebat quod in coelo erat vnus motus in oppositam partem alijs motibus, ut fieret harmonia. Et secundum hanc positionem, motus diurnus pertinebat ad decimam sphaeram, quae est ab oriente in occidentem, alijs sphaeris reuolutis contrario ab oriente in occidentem. Nona vero secundum eum esse poterat, quae primo reuoluebat omnes sphaeras inferiores in contrarium primi motus. De his autem quae ad opinionem istam Pythagorae pertinent determinatum est diffusius & certius in vltimis libris huius scientiae.

lib. 13. 14.

LECTIO VIII.



Ed cuius gratia aduenimus, hoc est, ut accipiamus & de his, quae ponunt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparent etenim etiam isti numerum existimare principium esse, ut materiam entibus, & ut passiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar. quorum alterum finium, alterum infinitum. unum uero ex ambobus his esse. par etenim & impar esse. numerum autem ex uno numero uero, ut dictum est, totum coelum.

Ed cuius gratia aduenimus, hoc est, ut accipiamus & de his, quae ponunt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparent etenim etiam isti numerum existimare principium esse, ut materiam entibus, & ut passiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar. quorum alterum finium, alterum infinitum. unum uero ex ambobus his esse. par etenim & impar esse. numerum autem ex uno numero uero, ut dictum est, totum coelum.

eis, imparem vero principium finitatis, sicut exponitur in iij. physici. quia infinitum in rebus praecipue videtur sequi diuisionem continui. Par autem est numerus aptus diuisioni. Impar enim sub se numerum parem concludit addita vnitate, quae diuisionem causat. Probat etiam hoc, quia numeri impares per ordinem sibi additi semper retinent figuram quadrati, Pares autem figuram variant. Ternarius enim vnitati, quae est principium numerorum additus, facit quaternarium, qui primus est quadratus. Nam bis duo quatuor sunt. Rursus quaternario quaternarius, additus, qui est impar, secundum nouenarium constituit, qui etiam est quadratus, & sic de alijs. Si vero binarius, qui est primus par, vnitati addatur, triangularem numerum constituit, scilicet ternarium. Cuius addatur quaternarius, qui est secundus par, constituit heptagulum numerum, qui est septenarius. Et sic deinceps numeri pares sibi inuicem additi, figuram non eandem seruant. Et hac ratione infinitum attribuebant pari, finitum vero impari. Et quia finitum est ex parte formae, cui competit vis actiua: infinitum vero ex parte materiae, cui competit vis passiva: ideo pares numeros dicebant esse feminas, impares vero masculos.

Tho. super Metaphy. B 2 masculos.

masculos. Ex his vero duobus, scilicet pari & impari, finito & infinito, non solum numerum constituebant, sed etiam ipsum vnum, i. vnitatem. Vitas enim & par est virtute & impar. Omnes enim differentie numeri, vnitati conueniunt in virtute, quia quacunq; differentie numeri in vnitatem referuntur. Vnde in ordine imparium primum inuenitur vnitatis. Et similiter in ordine parium & quadratorum & perfectorum numerorum, & sic de alijs numeri differentijs: quia vnitatis, licet non sit actu aliquis numerus est tamen omnis numerus virtute. Et sicut vnum dicebat componi ex pari & impari, ita numerum ex vnitatibus: cælum vero & omnia sensibilia ex numeris. Et hic erat ordo principiorum quem ponebant.

par. 2.

b Hic ponit aliam opinionem Pythagoricorum de principijs dicens, q. de numero eorundem Pythagoricorum fuerunt aliqui, qui non posuerunt vnam tantum contrarietatem in principijs, sicut prædicti, sed posuerunt. x. principia secundum coelementationem dicta, id est accipiendo vnumquodque illorum cum suo coelemento, i. cum suo contrario. Et huius positionis ratio fuit, quia non solum accipiebant prima principia, sed etiam proxima principia singulis rerum generibus attributa. Ponebant ergo primo finitum & infinitum, sicut & illi, qui prædicti sunt: & consequenter par & impar, quibus finitum & infinitum attribuitur. Et quia par & impar sunt prima rerum principia, & primo ex eis causantur numeri, ponebant tertio differentiam numerorum. s. vnum & plura, quæ duo ex pari & impari causantur. Et quia ex numero constabantur magnitudines, secundum eod in numeris positionem accipiebant. Nam secundum quos punctus nihil aliud erat quam vnitatis positionem habens, & linea dualitas positionem habens, ideo consequenter ponebant principia positionum dextrum & sinistrum. Dextrum enim inuenitur perfectum, sinistrum autem im perfectum. Et ideo dextrum erat ex parte imparis, sinistrum ex parte paris. Quia vero naturalia super magnitudines mathematicas addunt virtutem actiuam & passiuam, ideo vterius ponebant principia masculinum & femininum. Masculinum enim ad virtutem actiuam pertinet, femininum ad passiuam: quorum masculinum pertinet ad impariam, femininum vero ad pariam numerum, vt dictum est. Ex virtute autem actiuæ & passiuæ, sequitur in rebus motus & quies: quorum motus, quia deformitatem habet & alteritatem in ordine in finiti & paris ponitur, quies vero in ordine infiniti & imparis. Differentiæ autem motuum primæ sunt circularæ & rectum. Et ideo consequenter rectum & curuum principia posuerunt, quorum rectum ad pariam numerum pertinet, (vnde & lineam rectam dualitatem esse dicebant.) Curuum vero sive circularæ ratione vniuersitatis pertinet ad impariam, qui indiuisiorem ex forma vnitatis retinet. Nec solum ponebant principia rerum quantum ad actiones naturales & motus, sed etiam quantum ad actiones animales. Et quantum quidem ad cognitionem, ponebant lucem & tenebras: quantum vero ad appetitum, bonum & malum. Nam lux est cognitionis principium, tenebræ vero ignorantie attribuitur. Bonum etiam est in quod appetitus tendit. Malum vero a quo recedit. Diuersitas autem perfectionis & im-

perfectionis non solum naturalibus & voluntarijs virtutibus & motibus inuenitur, sed etiam in magnitudine & figuris. Quæ quidem figuræ intelliguntur vt superuenientes substantijs magnitudinum, sicut virtutes motus & actiones substantijs rerum naturalium. Et ideo quantum ad hoc, ponebant principium quadrangulare, i. quadratum, & altera parte longius. Dicitur autem quadratum figura constans ex quatuor lateribus æqualibus, cuius quatuor anguli sunt recti. Et puenit talis figura ex ductu alicuius lineæ in seipsam. Vnde, cum ex ipsa vnitatem causetur, ad numerum imparem pertinet.

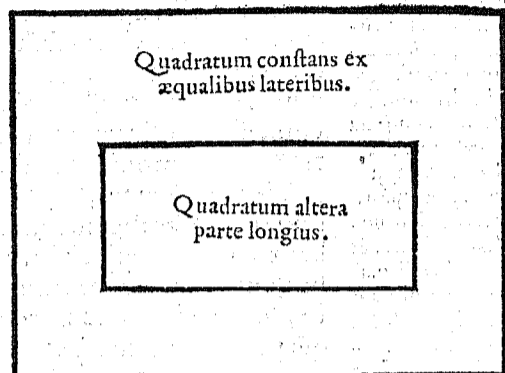


Figura vero altera parte longior dicitur, cuius omnes anguli sunt recti, & latera vicissim sibi opposita sunt æqualia, non tamen omnia latera sunt æqualia omnibus.

Hic ponit tertiam opinionem Pythagoricorum dicens, q. Alcmæon Crotoniatis, sic dictus a ciuitate Alcmæo Pythagoræ iam senioris. Afferuit autem istis similiter in duo namque plerumque humanas res ait distinguere, contrarietates dicens. non tamen, ut illi, distinctas, sed quasæcunq; utputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruum, magnum. itaque indistinctum dereliquis effudit sermonem. Pythagorici vero quot eas, & quæ sunt contrarietates, afferuerunt.

Quemadmodum etiam Alcmæon Crotoniatis putasse videtur. Et aut iste ab illis, aut illi ab isto hanc mutati sunt opinionem. fuit etenim ætate Alcmæo Pythagoræ iam senioris. Afferuit autem istis similiter in duo namque plerumque humanas res ait distinguere, contrarietates dicens. non tamen, ut illi, distinctas, sed quasæcunq; utputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruum, magnum. itaque indistinctum dereliquis effudit sermonem. Pythagorici vero quot eas, & quæ sunt contrarietates, afferuerunt.

Ex ambobus igitur his tantum accipere est, quod contraria principia entium sunt. quot autem, & quæ illi ter enunciauit Pythagorici. Dixit enim multa, quæ sunt hu manarum: .i. multa rerum sensibilibus esse in quadam dualitate constituta, intelligens per dualitatem opposita contrarietates. Sed tamen in hoc differt a prædictis, quia Pythagorici dicebant determinatas contrarietates esse rerum principia. Sed ille proiecit quasi inordinatæ ponens quasæcunq; contrarietates, quæ a fortuna ad mentem suam deueniebant, esse rerum principia: sicut album, & nigrum, dulce, & amarum, & sic de alijs.

Hic colligit ex prædictis qd Pythagorici de principijs senserunt, & quomodo principia ab eis posita ad aliquod genus causæ reducuntur. Dicit ergo, quod ex ambobus prædictis, scilicet Alcmæone & Pythagoricis, vna communis opinio accipi

accipi potest, scilicet quod principia entium sunt contraria, quod non est ab alijs dictum. Quod intelligendum est circa causam materiale. Nam circa causam efficientem posuit Empedocles contrarietatem. Antiqui vero naturales contraria posuerunt principia, vt rarum & densum: contrarietatem tamen ex parte forme assignantes. Empedocles, etiam principia materialia posuerit quatuor elementa, non tamen posuit ea principia prima materialia ratione contrarietatis, sed propter eorum naturas & substantiam: isti vero contrarietatem ex parte materie posuerunt. Quæ etiam sunt ista contraria, quæ isti posuerunt, patet ex dictis. Sed quomodo prædicta principia contraria ab eis posita possunt con duci, vna natura enunciauerunt modo vero non eodem omnes, neque ipsius bene, neque ipsius secundum naturam.

alijs, & q. hæc sint. Qualiter aut ad dictas causas cōducere contingit plura, plane quidē nō est dearticulatū ab illis: Videtur aut vt in materie specie elementa ordinare. Ex his. n. vt ex his quæ insunt, cōstrui & plasmari dicitur substantiā. Antiquorum quidem igitur elemēta naturæ plura dicentium, ex his sufficiens est intellectui speculari.

LECTIO IX.

VNT autē aliqui, qui de omni quāsi existēte vna natura enunciauerunt modo vero non eodem omnes, neque ipsius bene, neque ipsius secundum naturam.

part. 1.

part. 2.

lect. pñ. part. 3. part. seq.

In hac eadem lect.

part. seq. part. 3.

part. 4.

Secus autem est de antiquis naturalibus, qui tantum eius posuerunt esse vnum, de quibus debet hic sermo haberi. Illi enim ex illo vno generant multa, sicut ex materia. Et sic ponunt causam & causatum. Sed isti, de quibus nunc agitur, alio modo dicunt. Non enim dicunt, quod sint omnia vnum secundum materiam, ita quod ex vno omnia generentur, sed dicunt q. simpliciter sunt vnum. Et ratio huius diuersitatis est, quod antiqui naturales apponebant motum illis, qui ponebant vnum principium, & vnum ens, dicentes ipsum esse mobile. Et ideo per aliquem modum motus, sicut per rarefactionem & condensationem, poterant ex illo vno diuersa generari. Et per huc modum dicebat generari totum vniuersum, secundum diuersitatem, quæ in partibus eius inuenitur. Et tamē quia non ponebant variationem secundum substantiam, nisi secundum accidentia, vt supra dictum est, ideo relinquebatur, quod totum vniuersum esset vnum secundum substantiam, diuersificatū tamen secundum accidentia. Sed isti dicebant illud, quod ponebatur esse vnum, penitus immobile. Et ideo ex illo vno non poterat aliqua diuersitas rerū causari: Et propter hoc nec fecundum accidentia pluralitatem in rebus ponere poterat.

Li sint, ex ceteris solum. verum quomodo illa ad dictas causas applicentur, clare quidem ab eis non est determinatum: videntur tamen, vt in materia specie ponere elementa. ex his enim tanquam intrinsecis constare, ac fingi substantiam aiunt. Vterumque itaque, ac plura elementa nature dicentium mentem ex his satis speculari licet.

LECTIO IX.

VNT autem qui de vniuerso, tanquam si vna natura esset, ita asseruerunt. non tamen modo eodem omnes. neque eius, quod bene, neque eius, quod secundum naturam est.

In presenti itaque causarum consideratione nullo modo conuenit sermo de eis. Non enim, ut quidam Physicorum, unum supponentes ipsum ens, nihilominus ex uno tanquam ex materia generant, sed alio modo hi dicunt. ipsi enim, cum generent vniuersum, addunt tamen motum. hi vero immobile esse aiunt.

Atamen aliquatenus presentii perscrutationi proprium est. Parmenides etenim unum secundum rationem attingisse videtur: Melissus vero secundum materiam. Quare & id ille quidem finitum, hic vero infinitum ait esse. Xenophanes au-

tem perscrutationem. Et primo generaliter de omnibus. Secundo specialiter de Parmenide, ibi: { Igitur hi. } Dicit ergo primo, quod licet diuersitatem rebus asserrent, & per consequens causalitatem, tamen eorum opinio est propria presentii inquisitioni secundum tantum quantum dicitur, quantum scilicet ad modum ponendi, & quantum ad rationem positionis. Parmenides enim qui fuit vnus ex eis, videtur tangere vnitatem & secundum rationem .i. ex parte forme. Argumentatur enim sic. Quicquid est præter ens, est nō ens: & quicquid est non ens, est nihil. ergo quicquid est præter ens est nihil. Sed ens est vnum. Ergo quicquid est præter vnum, est nihil. In quo patet, quod considerabas ipsam rationem essendi, quæ videtur esse vna, quia non potest intelligi quod ad rationem entis aliquid superueniat per quod diuersificetur: quia illud, quod superuenit enti, oportet esse extraneum ab ente. Quod autem est huiusmodi, est nihil. Vnde nō videtur quod possit diuersificare ens. Sicut etiam videmus, quod differentiæ aduenientes generi diuersificant ipsum, quæ tamen sunt præter substantiam eius. Non enim participant differentiæ genus, vt dicitur. iij. Topicorum: aliter genus esset de substantia differentiæ, & in distinctionibus esset negatio, si posito genere, adderetur differentiæ, si de eius substantia esset genus, sicut esset negatio si species adderetur. In nullo etiā differentiæ a specie differret. Ea vero, quæ sunt præter substantiam entis, oportet esse non entia, & ita nō possunt diuersificare ens. Sed in hoc decipiebantur, quia vtebatur ente quæ si vna ratione, & vna natura, sicut est natura alicuius generis, Tho. sup. Metaphy. B 3. Hoc

parte. 1.

lect. 4.

Le. 31. Tex. 17.

Hoc enim est impossibile, Ens enim non est genus, sed multipliciter dicitur de diuersis, Et ideo in primo Physicorum dicitur, quod hoc est falsum, ens est vnum. Non enim habet vnam naturam, sicut vnum genus, vel vna species. Sed melius considerabat ens ex parte materiae. Argumentabatur enim vniuersales, ex eo quod ens non generatur ex aliquo priore, quod proprie pertinet ad materiam, quae est ingentia. Arguebat enim sic. Quod est generatum, habet principium: ergo quod non est generatum, non habet principium. Ens non est generatum: ergo non habet principium. Quod autem caret principio, & sine caret. ergo est infinitum. Et si est infinitum est immobile: quia infinitum non habet extra se, quo moueatur. Quod autem ens non generatur, & sine caret. quia si generatur, aut generatur ex ente, aut ex non ente, quia non ens est nihil, & ex nihilo nihil fit. Nec ex ente, quia sic aliquid esset antequam fieret, ergo modo generatur. In qua quidem ratione patet, quod teigitur ens ex parte materiae, quia non generari ex aliquo priore existente materiae est. Et quia finitum pertinet ad formam, infinitum vero ad materiam. Melissus, qui considerabat ens ex parte materiae, dixit esse vnum ens infinitum. Parmenides vero, qui considerabat ens ex parte formae, dixit ens esse finitum. Sic igitur in quantum consideratur ens ratione materiae & formae, tractare de his pertinet ad praesentem considerationem, quia materia & forma in numero causarum ponunt. Xenophanes vero, qui fuit primus inter dicentes oia esse vnum vniuersum, & Parmenides fuit eius discipulus, non explanauit, quia ratione diceret oia esse vnum, nec sumendo rationem aliquam ex parte materiae, nec ex parte formae. Et sic de neutra natura. Si neque de materia, neque de forma visus est tractare hos, id est pertinere & adaequare eos irrationalitate dicendi, sed respiciens ad totum coelum dixit esse ipsum vnum Deum. Antiqui enim dicebant ipsum mundum esse deum. Vnde videns omnes partes mundi in hoc esse similes, quia corporea sunt, iudicauit de eis quasi omnia essent vnum. Et sicut praedicti posterius vnitatem entium per considerationem eorum, quae pertinent ad formam, vel ad materiam, ita iste respiciens ad ipsum compositum.

Le. 11. T. 6. 1. par. 5.

Igitur ex dictis & a sapientibus iam rationi consentientibus ea accepimus. A primis quidem igitur principium esse corporeum. Aqua namque & ignis & consimilia, corpora sunt. & ab his quidem vnum, ab illis vero plura principia corporea. Vtrisque tamen ea ut in materiae specie ponentibus, & a quibusdam cum hac illa vnde motus. Et haec ab his quidem vna, ab alijs vero duas. Igitur

nophanes vero, primus horum, vnum dixit. Parmenides enim, qui huius dicitur fuisse discipulus nihil explanauit. Neque de natura horum neuter visus est tractare, sed ad totum coelum respiciens, ipsum vnum dicit esse Deum. Igitur ij, sicut diximus, praetermittendi sunt ad praesentem inquisitionem. Duo quidem & penitus tamquam existentes paru agrestiores, Xenophanes & Melissus. Parmenides autem magis videns visus est dicere. Praeter enim ens, non ens, nihil dignatur esse, vnde ex necessitate opinatur vnum esse ens, & aliud nihil: de quo in physicis manifestius diximus. Coactus vero apparatus sequi, & quid vnum quidem secundum rationem, plura vero secundum sensum opinatur esse, duas causas & duo principia rursus ponit, calidum & frigidum, ut ignem & terram dicat. Horum autem quod quidem est secundum ens, calidum ordinat: alterum vero secundum, non ens.

Igitur ex dictis & a sapientibus iam rationi consentientibus ea accepimus. A primis quidem igitur principium esse corporeum. Aqua namque & ignis & consimilia, corpora sunt. & ab his quidem vnum, ab illis vero plura principia corporea. Vtrisque tamen ea ut in materiae specie ponentibus, & a quibusdam cum hac illa vnde motus. Et haec ab his quidem vna, ab alijs vero duas. Igitur

necessitate putat sequi, quod ens sit vnum, & quicquid est aliud ab ente, sit nihil. De qua quidem ratione manifestius dictum est primo Physico. Licet autem Parmenides ista ratione cogatur ad ponendum omnia esse vnum, tamen quia sensui apparebat multitudinem esse in rebus, coactus sequi ea, quae apparent, voluit in sua positione vtrique satisfactione, & apparetiae sensus & rationi. Vnde dixit quod omnia sunt vnum secundum rationem, sed sunt plura secundum sensum. Et in quantum ponebat pluralitatem secundum sensum, potuit in rebus ponere causam & causatum. Vnde posuit duas causas, scilicet calidum & frigidum: quorum vnum accendebat igni, aliud terrae. Et vnum videbat pertinere ad causam efficientem, scilicet calidum & ignis, aliud ad causam materialem, scilicet frigidum & terra. Et ne eius positio suae rationi videret esse opposita, quae cocludebat, quod quicquid est praeter vnum, est nihil: dicebat quod vnum praedictorum, scilicet calidum, erat ens: alterum vero quod est praeter illud vnum ens, scilicet frigidum, dicebat esse non ens secundum rationem & rei veritatem, sed esse ens solum secundum apparetiam sensus. In hoc autem aliquo modo ad veritatem appropinquat. Nam principium materiale non est ens in actu, cui attribuebatur terram, similiter etiam alterum contrarium est vtriuusque, ut dicitur primo Physicorum. Priuatio autem ad rationem non entis pertinet. Vnde & frigidum quodammodo est priuatio calidi, & sic est non ens.

Ex dictis itaque, ac ab illis, qui rationi incubuerunt, sapientibus, ista accepimus. A primis quidem, & corporeum principium. aqua namque & ignis, & similia corpora sunt. & horum, a quibusdam vnum, a quibusdam plura corporea principia. vtriusque tamen ista ut in materiae specie ponentibus. A ceteris vero & hanc causam, & cum ista etiam eam vnde motus statuimus. & hanc a quibusdam vnam, a quibusdam plura. Vnde ad Italicos, & absque illis mediocriter dixerunt alij de ipsis. Attamen, ut diximus, duabus sunt causis vniuersi, & harum alteram, huiusmodi vnam, alij vero duas faciunt illam, vnde motus. Pythagorici vero duo quidem principia dixerunt secundum eundem modum: tantum autem addiderunt, quod & proprium est eorum, quia finitum & infinitum, & non alias aliquas putauerunt esse naturas, ut ignem aut terram, aut aliquid tale, sed infinitum ipsum & vnum ipsum horum esse substantiam, de quibus praedicatur. Quapropter, & numerum esse substantiam omnium. De his igitur secundum hunc enunciauimus modum, & de ipso quidem est dicere, & diffinire coeperunt: valde autem simpliciter tractauerunt, superficialiter, non diffinierunt, & cui primo inerat dicitus terminus, hoc esse substantiam rei putauerunt. Vt si quis existimet ratione id esse duplicem, & dualitatem, eo quod primo inest duobus duplici, sed forsitan duplici & dualitati non idem esse. si autem non, multa ipsum vnum erit, quod & illis accidit. De prioribus quidem igitur & alijs, tot est accipere.

T. c. 25.

T. c. 4. par. 6.

T. c. 4.

T. c. 69.

T. c. 1.

T. c. 5.

T. c. 69.

T. c. 1.

T. c. 5.

T. c. 69.

T. c. 1.

T. c. 5.

quod sine idem secundum rationem, sicut diffinitio & diffinitum. Si autem etiam esset verum quod illi dicebant, sequeretur, quod multa essent vnum. Contingit enim aliquam multa primo inesse alicui vni, sicut dualitati primo inest paritas & proportio dupla. Et sic sequitur, quod par & duplum sine idem, similiter, quod cuiusque inest duplum, sic idem dualitati, ex quo duplum est dualitatis substantia. Quod idem estiam & Pythagoricis conueniebat. Nam multa & diuersa assignabantur quasi vnum essent, sicut proprietates numerales dicebantur esse eam proprietatibus naturalium rerum. Sic igitur concludit, quod tot est accipere a prioribus philosophis, qui posterius tantum vnum principium materiale & ab alijs posterioribus, qui postea sunt plura principia.

LECTIO X. POST dictas vero Philosophias, Platonis superuenit negotium, in multis quidem hos sequens, alia vero & propria praeter Italicos philosophiam habens. Nam ex nouo conueniens Cratyllo & Heracliti opinionibus, quasi sensibilibus omnibus semper destinentibus, & scientia de his non existens.

LECTIO X. POST dictas vero philosophias, disciplina Platonis superuenit, in plerisque quidem istos secuta, quaedam autem etiam propria, ultra Italicos habens philosophiam. Cum Cratillo namque ex recentioribus, & Heracliti opinionibus assuetus, tantquam omnibus sensibilibus semper

quod sine idem secundum rationem, sicut diffinitio & diffinitum. Si autem etiam esset verum quod illi dicebant, sequeretur, quod multa essent vnum. Contingit enim aliquam multa primo inesse alicui vni, sicut dualitati primo inest paritas & proportio dupla. Et sic sequitur, quod par & duplum sine idem, similiter, quod cuiusque inest duplum, sic idem dualitati, ex quo duplum est dualitatis substantia. Quod idem estiam & Pythagoricis conueniebat. Nam multa & diuersa assignabantur quasi vnum essent, sicut proprietates numerales dicebantur esse eam proprietatibus naturalium rerum. Sic igitur concludit, quod tot est accipere a prioribus philosophis, qui posterius tantum vnum principium materiale & ab alijs posterioribus, qui postea sunt plura principia.

LECTIO X. POST dictas vero philosophias, disciplina Platonis superuenit, in plerisque quidem istos secuta, quaedam autem etiam propria, ultra Italicos habens philosophiam. Cum Cratillo namque ex recentioribus, & Heracliti opinionibus assuetus, tantquam omnibus sensibilibus semper

LECTIO X. POST dictas vero philosophias, disciplina Platonis superuenit, in plerisque quidem istos secuta, quaedam autem etiam propria, ultra Italicos habens philosophiam. Cum Cratillo namque ex recentioribus, & Heracliti opinionibus assuetus, tantquam omnibus sensibilibus semper

S. S. T.

LECTIO X.

OSI...

LECTIO X.

LECTIO X.

LECTIO X.

LECTIO X.

quod posterunt Heraclitus & Cratylus, huiusmodi positionibus tanquam nouis Plato conseruatis, & cum eis conueniens in hac positione ipse posterius ita esse suscepit. Vnde dixit particularium scibilem scientiam esse relinquendam. Socrates etiam, qui fuit magister Platonis & discipulus Archelai, qui fuit auditor Anaxa. propter hanc opinionem, quae suo tempore surrlexerat, quod non potest esse de sensibilibus scientia, noluit aliquid de rebus naturalibus perferre, sed solum circa moralia negotia est. Et ipse prius incoepit in moralibus, quare quid esset vniuersale, & insistere ad diffinendum. Vnde & Plato tanquam eius auditor recipiens Socratem, id est sequens, suscepit hoc ad inquirendum in rebus naturalibus, quasi in eis hoc posset euenire, ut vniuersale in eis acciperetur, de quo diffinitio tradetur ita quod diffinitio non daretur de aliquo sensibilibus, quia cum sensibilia sint que semper transmutantur, non potest aliquid eorum communis ratio assignari. Nam omnis ratio, oportet quod & omni & semper conueniat, & ita aliqua immutabilitatem requirit. Et ideo huiusmodi entia vniuersalia, quae sunt a rebus sensibilibus separata, de quibus diffinitiones assignantur, nominantur ideas, & species existentium sensibilibus, id est formas, in quantum ad earum similitudinem sensibilia constituebantur. Species vero, in quantum per earum participationem, esse substantiale habebant. Vel ideas in quantum erant principium essendi. Species vero in quantum erant principium cognoscendi. Vnde & sensibilia omnia habent esse propter praedictas & secundum eas. Propter eas quidem, in quantum ideas sunt sensibilibus causae essendi. Secundum eas vero, in quantum sunt eorum exemplaria. Et quod hoc sit verum patet ex eo, quod singulis speciebus attribuntur multa individua vniuersorum, id est multa individua vniuersae speciei praedicatione suscipientia, & hoc secundum participationem. Nam species, vel idea est ipsa natura speciei, qua est existens homo personam. Individuum autem est homo per participationem, in quantum natura speciei in hac materia designata participatur. Quod enim totaliter est aliquid, non participat illud, sed est per essentiam idem illi. Quod vero non totaliter est aliquid, habens aliquid aliud adiunctum, propria participare dicitur. Sicut, si calor esset calor per se existens, non diceretur participare calorem, quia nihil esset in eo nisi calor. Ignis vero, quia est aliquid aliud quam calor, dicitur participare calorem. Similiter autem, cum idea hominis separata nihil aliud habeat nisi ipsam naturam speciei est essentialiter homo. Et propterea ab eo vocabuntur per se homo. Socrates vero vel Plato, quia habet praeter naturam speciei principium individuans, quod est materia signata, ideo dicitur secundum Platonem participare speciem. Hoc autem nomen participationis Plato accepit a Pythagora. Sed tamen transmutauit ipsum. Pythagorici enim dicebant numeros esse causas rerum, sicut Platonici ideas. Et dicebant, quod huiusmodi existentia sensibilia erant quasi quaedam imitationes numerorum. In quantum enim numeri, qui de se positionem non habent, accipiebant positionem, corpo-

T. c. 6.

scire, hoc quidem & posterius ita suscepit, Socrate vero circa moralia negotia, & de tota natura nihil, in his tamen vniuersale quaerente, & de diffinitionibus intellectu firmante, illum recipiens propter huiusmodi suscepit, quasi de alijs hoc eueniens, & non de sensibilibus aliquo. Impossibile namque est commune ratione esse alicuius sensibilibus quia semper transmutantur. Sic itaque; talia quidem existentium ideas & species appellauit, sensibilia vero propter hoc & secundum hoc dici omnia. Nam secundum participationem esse multa vniuersorum speciebus, participationem vero secundum nomen transmutauit. Pythagorici quidem, existentia dicit esse numerorum imitatione: Plato vero participationem, nomen transmutans. Participationem tamen, aut imitationem, quae sit utique; specierum, dimiserunt communi quaerere.

Amplius autem praeter sensibilia & species, mathematica rerum intermedia dicit esse, & differentia sensibilibus quidem, quae sempiterna sunt & immobilia: A speciebus autem eo quod quaedam similia sunt species aut ipsum vnum vnaqueque solum.

ra causabant. Sed quia Plato ideas posuit immutabiles ad hoc, quod de eis possent esse scientia & diffinitiones, non conueniebat ei in ideis vti nomine imitationis. Sed loco eius vti est nomine participationis. Sed tamen est sciendum quod Pythagorici, licet ponere participationem, aut imitationem, non tamen perscrutati sunt qualiter species communis participetur ab individuis sensibilibus, sive ab eis imiteretur, quod Platonici tradiderunt. Hic ponit opinionem Platonem de mathematicis substantiis, & dicit, quod Plato posuit alias substantias praeter species, & praeter sensibilia, id est mathematica & dixit, quod huiusmodi entia erant media triu substantiarum, ita quod erat supra sensibilia & infra species, & ab utriusque differebant. A sensibilibus quidem, quia sensibilia sunt corruptibilia & mobilia, mathematica vero sempiterna & immobilia. Et hoc accipiebant ex ipsa ratione scientiae mathematicae. Nam mathematica scientia a motu abstracta. Differunt vero mathematica a speciebus, quia in mathematicis inueniuntur differentia secundum numerum, similia secundum speciem; alias non saluarentur demonstrationes mathematicae scientiae. Nisi enim essent duo trianguli eiusdem speciei, frustra demonstraret Geometra aliquos triangulos esse similes, & similitur in alijs figuris: hoc autem in speciebus non accidit. Nam, cum in specie separata nihil aliud sit nisi natura speciei, non potest esse singularis species nisi vna. Licet enim alia sit species hominis, alia aini, tamen species hominis non est nisi vna, nec species aini, & similitur de alijs. Patet autem diligenter inuenta ratione Platonis, quod ex hoc in sua positione errauit, quia creditur, quod modus rei intellectus in suo esse, sit sicut modus intelligendi rem ipsam. Et ideo, quia inuenit intellectum nostrum dupliciter abstracta intelligere, vno modo sicut vniuersalia intelligimus abstracta a singularibus, alio modo sicut mathematica abstracta a sensibilibus, utriusque abstractioni intellectus, posuit respondere abstractionem in essentia rerum. Vnde posuit & mathematica esse separata & species. Hoc autem non est necessarium. Nam intellectus & si intelligat res per hoc, quod similis est eis quantum ad speciem intelligibilem, per quam sit in actu, non tamen oportet, quod modo illo sit species illa in intellectu, quo in se intellecta. Nam omne, quod est in aliquo, est per modum eius, in quo est. Et ideo ex natura intellectus, quae est alia a natura rei intellectae, necessarium est, quod alius sit modus intelligendi, quo intellectus intelligit, & alius sit modus essendi quo res existit. Licet enim id in re esse oporteat, quod intellectus intelligit, non tamen eodem modo. Vnde, quantum intellectus intelligit mathematica non conueniunt sensibilia, & vniuersalia praeter particularia, non tamen oportet quod mathematica sint praeter sensibilia, & vniuersalia praeter particularia. Nam videmus, quod etiam visus percipit colorem sine sapore, cum tamen in sensibilibus sapor & color simul inueniantur.

c. Hic

Hic ponit opinionem Platonis de rerum principijs, & circa hoc duo facit. Primo ponit quae principia rebus Plato assignauit. Secundo ad quod genus causae reducuntur. ibi: *Plato autem ex dictis &c.* Circa primum duo facit. Primo ponit cuiusmodi principia Plato assignauerit. Secundo ostendit quomodo Plato cum Pythagoricis communis participetur ab individuis sensibilibus, sive ab eis imiteretur, quod Platonici tradiderunt. Hic ponit opinionem Platonem de mathematicis substantiis, & dicit, quod Plato posuit alias substantias praeter species, & praeter sensibilia, id est mathematica & dixit, quod huiusmodi entia erant media triu substantiarum, ita quod erat supra sensibilia & infra species, & ab utriusque differebant. A sensibilibus quidem, quia sensibilia sunt corruptibilia & mobilia, mathematica vero sempiterna & immobilia. Et hoc accipiebant ex ipsa ratione scientiae mathematicae. Nam mathematica scientia a motu abstracta. Differunt vero mathematica a speciebus, quia in mathematicis inueniuntur differentia secundum numerum, similia secundum speciem; alias non saluarentur demonstrationes mathematicae scientiae. Nisi enim essent duo trianguli eiusdem speciei, frustra demonstraret Geometra aliquos triangulos esse similes, & similitur in alijs figuris: hoc autem in speciebus non accidit. Nam, cum in specie separata nihil aliud sit nisi natura speciei, non potest esse singularis species nisi vna. Licet enim alia sit species hominis, alia aini, tamen species hominis non est nisi vna, nec species aini, & similitur de alijs. Patet autem diligenter inuenta ratione Platonis, quod ex hoc in sua positione errauit, quia creditur, quod modus rei intellectus in suo esse, sit sicut modus intelligendi rem ipsam. Et ideo, quia inuenit intellectum nostrum dupliciter abstracta intelligere, vno modo sicut vniuersalia intelligimus abstracta a singularibus, alio modo sicut mathematica abstracta a sensibilibus, utriusque abstractioni intellectus, posuit respondere abstractionem in essentia rerum. Vnde posuit & mathematica esse separata & species. Hoc autem non est necessarium. Nam intellectus & si intelligat res per hoc, quod similis est eis quantum ad speciem intelligibilem, per quam sit in actu, non tamen oportet, quod modo illo sit species illa in intellectu, quo in se intellecta. Nam omne, quod est in aliquo, est per modum eius, in quo est. Et ideo ex natura intellectus, quae est alia a natura rei intellectae, necessarium est, quod alius sit modus intelligendi, quo intellectus intelligit, & alius sit modus essendi quo res existit. Licet enim id in re esse oporteat, quod intellectus intelligit, non tamen eodem modo. Vnde, quantum intellectus intelligit mathematica non conueniunt sensibilia, & vniuersalia praeter particularia, non tamen oportet quod mathematica sint praeter sensibilia, & vniuersalia praeter particularia. Nam videmus, quod etiam visus percipit colorem sine sapore, cum tamen in sensibilibus sapor & color simul inueniantur.

par. 6.

par. 6.

vnius, quod Pythagoras posuit, scilicet infinitis, fecit dualitatem ponens ex parte materiae magnum & paruum. Et sic infinitum, quod Pythagoras posuit vnum principium, Plato posuit consistere ex magno & paruo. Et hoc est proprium opinionis suae in comparatione ad Pythagoram. Secunda differentia est, quia Platonem posuit numeros praeter sensibilia, & hoc dupliciter. Ipsas enim species, numeros esse dicebat, sicut supra habitum est. Et iterum inter species & sensibilia posuit mathematica, ut supra dictum est, quae secundum suam substantiam numeros esse dicebat. Sed Pythagorici dicebant ipsas res sensibiles esse numeros, & non ponunt mathematica media inter species & sensibilia, nec iterum ponunt species separatas.

Et quoniam forme cause ceteris illarum elementa omnium putauit entium elementa esse. Et ut materiam quidem magnum, & paruum esse principia, tanquam uero substantiam ipsum vnum: Ex illis enim participatione ipsius unius formas numeros esse.

Ipsam tamen unum, ut substantiam esse, & non aliquid aliud dici unum esse, quemadmodum Pythagorici dicebat quoque numeros causas ceteris substantiis, & similitur atque illi.

Sed pro infinito tanquam uno, dualitatem facere, infinitum uero ex magno, & paruo, hoc eius proprium est. Item si quidem numeros praeter sensibilia, illi uero numeros ipsas res esse aiunt, & mathematica in medio horum non ponunt.

Ipsam igitur unum, & numeros praeter res facere, & non ut Pythagorici, & introductio specierum, propter eam, quae in rationibus sit perscrutationem euenit. Priores enim Dualitatem uero fecisse alteram naturam, propterea quod numeri, praeter primos, ex ea aptissime uelut ex quadam effigie generantur.

Dualitatem uero fecisse alteram naturam, propterea quod numeri, praeter primos, ex ea aptissime uelut ex quadam effigie generantur.

Atqui accidit econtra. non enim uerisimile est ita fieri. nunc etenim ex materia multa faciunt: formas uero semen generat solum.

lecticam, ad quam pertinet considerare diffinitiones & vniuersalia huiusmodi, quarum consideratio induxit ad introductionem idearum.

Hic ostendit causam alterius differentiae, quae scilicet ex parte materiae est. Et primo ponit causam huiusmodi differentiae. Secundo ostendit Platonem non rationabiliter motum esse. ibi: *Attamen econuerso.* Dicit ergo, quod ideo Platonici fecerunt dualitatem esse numerum, quae est alia natura a speciebus, quia oes numeri naturaliter generantur ex dualitate praeter numeros primos. Dicit autem numeri primi, quos nullus numerat, sicut ternarius, quaternarius, septenarius, undenarius, & sic de alijs. Hi. n. a sola unitate constituuntur immediate. Numeri uero, quos aliquis alius numerat, quem numerat primus, sed compositi, sicut quaternarius, quem numerat dualitas: & vniuersaliter omnis numerus par, a dualitate numeratur. Vnde numeri pares materiae attribuntur, cum eis attribuatur infinitum, quod est materiae, ut supra dictum est. Hac ratione posuit dualitatem, ex qua sicut aliquo echimaggio, id est ex aliquo exemplari, omnes alij numeri pares generantur.

Hic ostendit Platonem irrationabiliter posuisse, & circa hoc duo facit. Primo enim ex ratione naturali ostendit hoc. Secundo etiam ponit rationem naturalem, quae Platonem mouebat ad suam opinionem, ibi: *Videtur autem ex vna materia.*

εχμαγωγία

ria. Dicit ergo, quod quatuor Plato posteret dualitatem ex parte materiae, tamen econuerso contingit, sicut attestatur opinionibus omnium aliorum philosophorum naturalium, qui posuerunt contrarietatem ex parte formae, & unitatem ex parte materiae, sicut patet Primo Physicorum. Donebant enim rem materiam ac rem, vel aquam, vel

Lea. 8. T.c. 3. 1. 56. 82. & alibi pluries. Tex. c. 9. par. 9.

par. 10.

rem, vel aquam, vel aliquid huiusmodi, ex quo diuersitatem rerum constituebant per rarum & densum, quae ponebant qualia principia formalia. non enim est rationabile ponere sicut Plato posuit. Et hoc ideo, quia ex materia viderit philosophi multa fieri per successione formarum in ipsa. Illa enim materia, quae modo substat vni formae, postmodum substat potest pluribus, vno corrupto & alio generato. Sed vna species siue vna forma solus semel generat, id est constituit aliquid generatum. Cum enim aliquid generatur accipit formam quidem, quae forma eadem numero non potest alteri generato aduenire, sed efficitur generato corrupto. In quo manifeste apparet, quod vna materia ad multas formas se habet & non econuerso, vna forma ad multas materias se habet.

par. 11.

Et sic videtur rationabili ponere ex parte materiae unitatem: sed dualitatem siue contrarietatem ex parte formae, sicut posuerunt naturalia, quam econuerso, sicut posuit Plato. Hic ponit rationem econuerso ex his sensibilibus acceptam secundum opinionem Plato. videbat enim Plato, quod vnumquodque recipit in aliquo, secundum mensuram recipientis. Vnde diuersae receptiones videntur provenire ex diuersis mensuris recipientium. Vna autem materia est vna mensura recipienti. Vidit etiam, quod agens, qui inducit speciem, facit multas res speciem habentes cum sit vnus, & hoc propter diuersitatem, quae est in materijs. Et huius exemplum apparet in masculo & femina. Nam masculus se habet ad feminam sicut agens, & imprimens speciem ad materiam. Femina autem impregnatur ab vna actione viri, sed masculus vnus potest impregnare multas feminas. Et inde est, quod posuit unitatem ex parte speciei, & dualitatem ex parte materiae. Est autem attendendum, quod haec diuersitas inter Platonem & naturales, accidit propter diuersam de rebus considerationem. Naturales enim considerant tantum quae sunt sensibilia, prout sunt subiecta transmutationi, in qua vnum subiectum successiue accipit contraria. & ideo posuerunt unitatem ex parte materiae, & contrarietatem ex parte formae. Sed Plato ex consideratione vniuersalium deueniebat ad ponendum principia sensibilibus rerum. Vnde, cum diuersitatis multorum singularium sub vno vniuersali, causa sit diuisio materiae, posuit diuersitatem ex parte materiae, & unitatem ex parte formae. Et tales sunt mutationes illorum principiorum, quae posuit Plato, id est participationes, vel ut ita dicam, influentias in

causata, sic enim nomen immutationis Pythagoras accepit. Vel immutationes dicit in quantum Plato mutauit opinionem de principijs, quae primi naturales habuerunt, vt ex praedictis patet. Ex sic patet ex praedictis, quod Plato de causis quatuor a nobis ita diffiniuit.

Apparet autem ex vna materia vna mensura. Qui vero formam inducit, quae vna est, multas facit. Similiter autem & masculus ad feminam se habet. haec etenim ex vno congressu impletur, masculus vero multas implet. at ista imitationes illorum principiorum sunt. Plato igitur de propositis questionibus ita determinauit.

Patet autem ex dictis, quod duabus causis vniur solum ea, quae ipsius. quid est, & ea, quae secundum materiam formae enim ceteris ipsius quid sint cause sunt, formis vero ipsius vnum. & quae subiecta materia, de qua formae, illa quidem in sensibilibus, ipsum vero vnum in formis dicitur: quia dualitas haec est, magnum & paruum. Item ipsius bene, ipsiusque male causam elementis attribuit, utriusque utranque: quod etiam primorum quosdam Philosophorum Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quae fuisse.

LECTIO XI.

Reuiter igitur, & summam percurramus, qui nam, & quomodo locuti sunt de principijs, & ipsa veritate. tantum tamen ex eis habemus, quod eorum, qui de principio & causa dixerunt, nemo quicquam praeter ea, quae in de naturalibus determinata sunt, dixerit.

est bonum & malum in rebus, & singulis elementis ab eo positis. Nam causam boni ascribebat speciei, causam vero mali materiae. Sed tamen causam boni & mali conari sunt inuestigare quidam primorum philosophorum, scilicet Anaxa. & Empedo. qui ad hoc specialiter aliquas causas in rebus constituerunt, vt ab eis possent assignari principia boni & mali. In hoc autem, quod boni causas & mali tetigerunt, aliquo modo accedebant ad ponendum causam finalem, licet non per se, sed per accidens eam ponerent, vt infra dicitur.

LECTIO XI.

Ita recolligit omnia, quae ab antiquis de causis sunt dicta, & circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod priores philosophi nullam causam de quatuor generibus causarum ab eis suprapositis addere poterunt. Secundo, ostendit qualiter praedictas causas tetigerunt ibi: Sed omnes obscure &c. Tertio, concludit conclusionem principaliter inuentam, ibi: Quod quidem igitur recte &c. Dicit ergo, quod breuiter & sub quodam capitulo siue compendio pertranscundo dictum est, quid philosophi, & quomodo locuti sunt de principijs rerum & de veritate, quantum ad ipsam rerum substantiam. Sed ex eorum dictis tantum haberi potest, quod nullus eorum, qui de causis & principijs rerum dixerunt,

T.c. 18. & inde. par. 11a. par. 12a.

par. 13.

par. 14.

par. 15.

par. 16.

dixerunt, potuit dicere aliquas causas praeter illas, quae Aristoteles sunt. Secundo Physico. dicitur. Hic ponit qualiter illas causas posuerunt, & primo in generali. Secundo in speciali. ibi. Illi nanque &c. Dicit ergo, primo quod non solum nihil addiderunt, sed nec etiam ad eas perfecte peruenerunt, sed eis aliquo modo d. appropinquauerunt, & hoc non manifeste, sed obscure. Non enim assignauerunt secundum genus causas, principia ab eis posita rerum cause essent: sed solum posuerunt illa, quae ad aliquod genus cause adaptari possunt.

Sed omnes obscure quidem, verumtamen illis appropinquauerunt.

Illi nanque vt materiam principium dicunt, siue vnam, siue plures supponant, & siue corpus, siue incorporeum. hoc ponant, vt Plato quidem magni & paruum dicens, Italici vero infinitum. Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras autem similitum partium infinitatem. Et hi omnes sunt talem causam tangentes. Et amplius quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne spiritus, aere aut subtilius. Et quoniam quodam tale primum elementum dixerunt. Hi quidem igitur hanc causam solum tetigerunt.

Alij vero quidem vnde principium motus, vt quicunque amicitiam & litem & intellectum, aut amorem, aut extra hanc principium faciunt.

Quod quid erat esse vero, & substantiam plane nullus dedit. Maxime vero hi dicunt, qui species, & eas in speciebus rationes ponunt. Neque enim vt materiam sensibilibus species, & quae sunt in speciebus, neque vt huic principium motus proueniens existimant: immobilitatis autem causas magis, & eius, quod est in quiete, esse dicunt. sed quod quid erat esse aliorum, singulis species praestant, speciebus autem vnum.

Cuius vero causa actus & transmutationes & motus modo quodam dicunt causam, ita vero non dicunt, nec quo vere est. Nam intellectum quidem dicentes, aut amorem vt bonum quidem has ponunt causas, non vt gratia horum, aut existens, aut factum aliquid entium, sed vt ab his horum motum dicunt. Similiter autem & vnum, aut ens dicentes esse talem naturam, substantiam quidem causam dicunt esse, non tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare dicere & non dicere aliquid accidit eis bonum esse causam, non enim simpliciter, sed secundum dum accidens dicunt.

ad hoc, quae praedicta sunt, posuerunt sola causam materialem. Hic ponit opinionem de ea efficiente dicens, quod alij philosophorum philosophorum posuerunt cum causa materiali, eam vnde principium motus, sicut quicunque posuerunt eam rem amorem, odium & intellectum, aut qui faciunt aliqua principia agentia praeter haec, sicut Parmenides, qui posuit ignem quasi causam agentem.

Sed omnes obscure quidem, illa tamen aliquatenus visi sunt attingere.

Quidam enim vt materiam principium ponunt, siue vnam, siue plures supponant, & siue corpus, siue incorporeum, ponant, vt Plato Magni & paruum dicens, Italici infinitum, Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras vero similitum partium infinitatem. Hi igitur omnes talem causam perstrinxerunt, & ad haec quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne spiritus, aere aut subtilius. Et quoniam quodam tale primum elementum dixerunt. Hi quidem igitur hanc causam solum tetigerunt.

Alij vero quidem vnde principium motus, quicunque scilicet amicitiam & contentionem, intellectum, aut amorem principium faciunt.

Ipsam vero quid erat esse, & substantiam clare quidem nullus assignauit. Maxime vero dicunt, qui formas ponunt, nec enim vt materiam sensibilibus formis, & ea, quae in formis sunt, neque tanquam illinc principium motus fieret, putant: immobilitatis enim causa, & quietis magis eis esse aiunt: sed ipsum quid erat esse unicuique ceterorum formas attribuant, formis autem ipsum vnum.

Ipsam vero, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodam modo quidem dicunt causam, non autem ita dicunt, ut aptum esse natum est. Qui enim intellectum, aut amicitiam dicunt, tanquam bonum quodam haec ponunt, non tamen tanquam horum causa quicquam entium, aut sit, aut fiat, sed tanquam ex his motus eorum essent, ita dicunt. Similiter & qui vnum, vel ens esse hanc naturam aiunt, substantiam quidem causam esse dicunt, non tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare dicere, & negare bonum esse tale, non enim simpliciter, sed secundum accidens dicunt.

modo



modo non dicunt, nec dicunt eodem modo, quo vera causa est. Illi enim, qui dicunt causam esse intellectum vel amorem, ponunt eas causas quasi bonum. Dicebant enim huiusmodi esse causas ut res bene se habeant. Boni enim causa esse non potest nisi bonum. Unde sequitur, quod ponent intellectum & amorem esse causam, sicut bonum est causa.

T. c. 10. PAR. 7.

T. c. 11.

PAR. 1.

PAR. 2.

PAR. 3.

Quod quidem igitur recte de terminatum est de causis, & quot & quæ, testimonium præbere nobis videntur & hi omnes, aliam causam tægere non valentes. Adhuc autem, quia quæreda sunt principia aut sic omnia, aut horum aliquo modo palam. Quomodo etiam vniuersi horum dixit: & quomodo habet de principiis contingentes dubitationes, post hoc pertranseamus de ipsis.

LECTIO. XII.



Argo quicumque vnum ipsum omne, & vnam esse quandam naturam quasi materiam ponunt, & eam corpoream, & mensuram habentem palam quod multipliciter delinquit. Corporum enim elementa ponunt solum, in corporum vero non, tanquam non existentibus incorporeis.

De generatione quoque & corruptione eam dicere conantes, & de omnibus physice tractantes motus causam auferunt.

Amplius autem substantiam nullius ponere causam, neque quod quid est.

formalem & finalem, & aliquo modo etiam mouentem. Nec solum oportet prædictas opiniones recitare, sed post hæc transendo dicendum est quomodo quilibet horum dixerit, & in quo bene, & in quo male, & quomodo ea, quæ dicuntur de principiis, habent aliquam dubitationem.

LECTIO. XII.

Quod igitur de causis, & quot & quales sint recte determinatum sit, testari nobis etiam isti omnes videntur, cum non possint aliam alimere causam, & ad hæc quod principia, aut ita omnia, aut horum aliquo modo querenda sint, patet. Quomodo de principiis se res habet, dubitationes, quæ contingere possunt de his ipsis, deinceps percurramus.

LECTIO. XII.



Vniuersum igitur vniuersum vnum, & vnam quandam esse naturam, & materiam ponunt, & hanc corpoream, & magnitudinem habentem, patet quod multipliciter errant. Corporum enim elementa solum ponunt, incorporeorum vero minime, cum etiam incorporea sint.

Cumque de generatione & corruptione causas dicere conauerunt, & de natura omnium rationes reddere, motus causam perimunt.

Item substantiam nullius causam ponendo, nec ipsum quid est.

in speciali. ibi: Et ad hoc &c. Improbatur autem in generali triplici ratione. Prima ratio talis est. Quia in rebus non solum sunt corporea, sed etiam quedam incorporea, ut patet ex libro de anima. Sed ipsi non posuerunt principia nisi corporea. Quod ex hoc patet, quia ipsi ponebant vnum omne, id est vniuersum esse unum, secundum substantiam, & esse unam naturam quasi materiam, & eam esse corpoream, & habentem, & mensuram, id est dimensionem. Corpus autem non potest esse causa rei incorporeæ, ergo patet, quod in hoc deliquerunt insufficienter rerum principia tradentes. Et non solum in hoc, sed in multis, ut ex sequentibus rationibus apparet.

Hic ponit secundam rationem, quæ talis est. Quicumque habet necesse determinare de motu, oportet quod ponat causam motus; sed prædicti philosophi habebant necesse tractare de motu; Quod ex duobus patet, tum quia ipsi conabantur dicere causas generationis & corruptionis rerum, quæ sine motu non sunt: tum etiam, quia de rebus omnibus naturaliter tractare volebant. Naturalis autem consideratio requirit motum, eo quod natura est principium motus & quietis, ut patet. 2. phys. ergo debebant tractare de causa, quæ est principium motus. Et ita cum illam auferent eam, nihil de ea dicendo, patet etiam quod in hoc deliquerunt.

Hic ponit tertiam rationem. Quilibet enim res naturalis habet substantiam, id est formam partem; Et quod quid est, id est quidditatem, quæ est forma totius. Formam dicit, in quantum est principium substantiæ; & quod quid est, in quantum est principium cognoscendi, quia per eam scitur quid est res. Sed prædicti philosophi formam non ponebant esse alicuius causam: ergo insufficienter de rebus tractabant, in hoc etiam delinquentes, quod causam formalem prætermisserant.



ostquam recitauit opiniones philosophorum de principiis, hic incipit eas improbare. Et diuiditur in duas partes. Primo improbat singulas opiniones. Secundo recolligit ea quæ dicta sunt, & cõtinuat se ad sequentia. ibi: Quomodo ergo dictas causas &c. Prima diuiditur in duas partes. Primo reprobat opiniones eorum, qui naturaliter locuti sunt. Secundo reprobat opiniones illorum, qui non naturaliter sunt locuti, sicut Pythagoræ & Platoni, & alii ora principia posuerunt quæ naturales. ibi: Qui cumque vero &c. Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones eorum, qui posuerunt vnam causam materialem. Secundo eorum qui posuerunt plures. ibi: Idem & si quis. Circa primum duo facit. Primo improbat opiniones prædictas in generali. Secundo

par. prima. Lect. huius par. vltima. Lect. vltima. huius primi. Lect. 13. in phi. par. 5. Lect. huius par. 4. Lect. phi. T. c. 3.

PAR. 4.

T. c. 12.

T. c. 13.

T. c. 14.

PAR. 5.

T. c. 15.

Hic reprobat opiniones eorum in speciali, & hoc dupliciter. Primo quantum ad hoc, quod ponebant elementa præter ignem, esse principia. Secundo quantum ad hoc, quod prætermetebant terram. ibi: Si vero est quæ est generatio, &c. primo ergo refutauit eorum positionem, qui videlicet ponebant esse elementum quoddam simpliciter d. Et ad hoc quodlibet simplicium corporum esse principium quodcumque, præter terram: non considerantes ea, quæ ex inuicem, generationem, aliquam ter faciunt. Dico autem ignem, terram, aquam, & aerem. hæc quidem enim concretionem, illa vero discretionem inuicem sunt. Hæc autem ad prius esse & posterius plurimum differunt. Aliqualiter enim utique videbitur maxime elementum esse omnium, ex quo primo fit concretionem primum. Tale vero est quod minutissimæ partis & subtilissimum corporum. Unde quicumque ponunt ignem principium, maxime confessi rationi huic dicunt: tale vero & aliorum vniuersi quæ cõfretur elementum esse quoddam corporum. Nullus enim posteriorum & vnam dicentur, terram esse elementum voluit, palam, quia propter magnitudinem partialitatis. Quodlibet autem trium elementorum iudicem quendam accepit. hi nanque ignem, illi vero aquam, alij aerem hoc esse dicunt. Sed quare non terram dicunt, quem ad modum hominū multum omnium nanque terræ esse dicunt. Dicit autem Hesiodus terram, primam corporum factam esse, sic enim antiquam & publicam contigit existimationem esse. Secundum hanc igitur rationem nec si quis horum aliquid dicit præter ignem, ne si quis aere quidem ipsius hoc ponit, aqua autem subtilius, non recte utique dicit.

Et ad hoc quodlibet simplicium corporum esse principium quodcumque, præter terram: non considerantes ea, quæ ex inuicem, generationem, aliquam ter faciunt. Dico autem ignem, terram, aquam, & aerem. hæc quidem enim concretionem, illa vero discretionem inuicem sunt. Hæc autem ad prius esse & posterius plurimum differunt. Aliqualiter enim utique videbitur maxime elementum esse omnium, ex quo primo fit concretionem primum. Tale vero est quod minutissimæ partis & subtilissimum corporum. Unde quicumque ponunt ignem principium, maxime confessi rationi huic dicunt: tale vero & aliorum vniuersi quæ cõfretur elementum esse quoddam corporum. Nullus enim posteriorum & vnam dicentur, terram esse elementum voluit, palam, quia propter magnitudinem partialitatis. Quodlibet autem trium elementorum iudicem quendam accepit. hi nanque ignem, illi vero aquam, alij aerem hoc esse dicunt. Sed quare non terram dicunt, quem ad modum hominū multum omnium nanque terræ esse dicunt. Dicit autem Hesiodus terram, primam corporum factam esse, sic enim antiquam & publicam contigit existimationem esse. Secundum hanc igitur rationem nec si quis horum aliquid dicit præter ignem, ne si quis aere quidem ipsius hoc ponit, aqua autem subtilius, non recte utique dicit.

Si vero est, quod est generatione posterius natura prius: & quod est densatum, & concretum posterius generatione, horum erit contrarium: aqua quidem aere prior, & terra aqua. De ponentibus quidem igitur vnam causam qualem diximus, sint hæc dicta.

Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, hæc dicta sint.

Si quis aut quicumque horum, excepto igne, dicat aut aere quidem densum, aqua vero tenuius hoc ponat, non recte profecto inquiet.

Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, hæc dicta sint.

sic sequit cõtrariū ei, quæ prima rō cõcludat. f. aqua sit prior aere, & terra prior aqua quasi primū principium. Et aut aetēdū, quæ differere illud, quod est prius in vno & eodē, & illud quod est prius simpliciter. Si n. quæ quid est prius simpliciter, oportet perfectū esse prius imperfecto, sicut & actum potentia. Nihil n. reducitur de imperfecto ad perfectum, vel de potentia in actum nisi per aliquod perfectum ens actū. Et ideo, si loquamur

per grossitiam partium. Constat autem quod quodlibet aliorum trium elementorum accipit aliquem philosophum, qui iudicauit ipsum esse principium. Sed quia non dixerunt terram principium esse, ideo non potest dici, quod hoc non dixerunt, quia esset cõtra eorū opinionem. Nam multitudo hominum hoc existimabat, quæ terra esset substantia omnium. Et Hesiodus est, qui fuit vnus de theologo poetis, dixit, quæ inter alia corpora primum facta est terra. Et sic patet, quod opinio, quæ terra esset principium, fuit antiqua: quia ab ipsis poetis theologo posita, qui fuerunt ante naturales philosophos: & publica, quia in eam consenserunt plures. Unde restat, quæ hac sola ratione posteriores naturales euitauerunt ponere terram esse principium propter grossitiam partium. Sed constat, quæ terra habet grossiores partes quæ aqua, & aqua quæ aer, & aer quæ ignis, & si quid est mediū inter ea, grossius est quæ ignis. Unde patet sequendo hanc rationem, quod nullus eorum recte dixit, nisi qui posuit ignem esse principium. Nam ex quo ratione subtilitatis aliquid ponitur principium, necessarium est, illud poni primum principium, quod est omnium subtilissimū.

Et ad hæc facile simplicium corporum quodcumque principium esse, terra excepta: non considerantes mutuum inter ea generationem, quoniam modo ponunt. dico autem ignem, terram, aquam, & aerem. quaedam enim congregatione, quaedam vero disgregatione inuicem sunt: hoc vero ut prius & posterius sit, multum differt. Id etenim apparet, possit maxime omnium elementale, ex quo primo congregatione fuerit, tale vero illud fuerit profecto, quod partium minutissimum, subtilissimumque corporum sit. Quapropter quicumque ignem principium statuit, maxime conuenienter huic rationi dicent, tale autem ceterorum quodque quisque fatetur elementum corporum esse. Quare nemo posteriorum, qui vnam ponebant, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Trium vero quodcumque elementorum habuit auctorem aliquem, quid enim ignem, quidam aquam, quid in aerem hoc aiunt esse. At cur non dicunt & terram, ut multi hominum & omnia etenim terram esse dicunt. Hesiodus quoque primum corporum terram aut esse, tam vulgarem & publicam accidit hanc opinionem esse. Secundum hanc utique rationem, si quis aut quicumque horum, excepto igne, dicat aut aere quidem densum, aqua vero tenuius hoc ponat, non recte profecto inquiet.

Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, hæc dicta sint.

Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, hæc dicta sint.

Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, hæc dicta sint.

Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, hæc dicta sint.

Quod si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset utique. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua. De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, hæc dicta sint.

\* cõcoctū

mur de primo vniuersi, oportet ipsum esse perfectissimū. Sed f respectu unius particularis quod procedit de potentia in actū perfectum, potentia est prius tempore actu, licet posterior natura. Constat etiam, q̄ primum omnium oportet esse simplicissimum, eo q̄ composita dependent a simplicibus & non econ-

Par. 6.

uerſo. Necessarium ergo erat antiquis naturalibus, q̄ utrunq; attribuerent primo principio totius uniuersū, scilicet summa simplicitate maximam perfectionē. Hęc autem duo nō possunt simul attribui alicui principio corporali. Nam in corporibus generabilibus & corruptibilibus sunt simplicissima imperfecta. Ideo cogebantur quasi rationibus contrariis diuersa principia ponere. Prælebant autem rationē simplicitatis, q̄ non considerabant res nisi secundum modum, secundum quem aliquid exit de potentia in actum. In cuius ordine non oportet id quod est principium esse perfectius. Huiusmodi autem contrarietatis dissolutio haberi non potest nisi ponendo primum entium principium incorporeum, quia hoc erit simplicissimū, ut de eo inferius Aristotele probabit. Concludit autē in fine, q̄ de positionibus eorum, qui dixerunt unam causam materialem, ea sufficiant quo ad præsens dicta.

Par. 7.

Hic ponit rationes contra ponentes plures causas materiales. & primo contra Empedoclem. Secundo contra Anaxagoram. ibi: Anaxagoram &c. §. Dicit ergo primo, q̄ idē accidit Empedocle, qui posuit quatuor corpora esse materiam, quia patiebatur eadem difficultatem ex prædicta contrarietate. Nā ex ratione simplicitatis, ignis uidebatur esse maxime principium alia uero ratione terrarum, ut dictū est. Quædam etiam inconuenientia accidit Empedocle, eadem cum prædictis. Sicut de hoc non posuit causam formalem, & de præ-

Par. 8.

dicta contrarietate simplicitatis & perfectionis in corporalibus, licet contra eum non sit ratio de ablatione causę mouentis. Sed quedā alia inconuenientia accidit ei propria præter ea, quę accidunt ponentibus unam causam materialem. Et hoc patet tribus rationibus. Quarum prima talis est. Quia prima principia nō generantur ex inuicem, eo q̄ principia semper oportet manere,

T.c. 16. Parte. 9. T.c. 17.

ergo erat antiquis naturalibus, q̄ utrunq; attribuerent primo principio totius uniuersū, scilicet summa simplicitate maximam perfectionē. Hęc autem duo nō possunt simul attribui alicui principio corporali. Nam in corporibus generabilibus & corruptibilibus sunt simplicissima imperfecta. Ideo cogebantur quasi rationibus contrariis diuersa principia ponere. Prælebant autem rationē simplicitatis, q̄ non considerabant res nisi secundum modum, secundum quem aliquid exit de potentia in actum. In cuius ordine non oportet id quod est principium esse perfectius. Huiusmodi autem contrarietatis dissolutio haberi non potest nisi ponendo primum entium principium incorporeum, quia hoc erit simplicissimū, ut de eo inferius Aristotele probabit. Concludit autē in fine, q̄ de positionibus eorum, qui dixerunt unam causam materialem, ea sufficiant quo ad præsens dicta.

Hic ponit rationes contra ponentes plures causas materiales. & primo contra Empedoclem. Secundo contra Anaxagoram. ibi: Anaxagoram &c. §. Dicit ergo primo, q̄ idē accidit Empedocle, qui posuit quatuor corpora esse materiam, quia patiebatur eadem difficultatem ex prædicta contrarietate. Nā ex ratione simplicitatis, ignis uidebatur esse maxime principium alia uero ratione terrarum, ut dictū est. Quædam etiam inconuenientia accidit Empedocle, eadem cum prædictis. Sicut de hoc non posuit causam formalem, & de præ-

dicta contrarietate simplicitatis & perfectionis in corporalibus, licet contra eum non sit ratio de ablatione causę mouentis. Sed quedā alia inconuenientia accidit ei propria præter ea, quę accidunt ponentibus unam causam materialem. Et hoc patet tribus rationibus. Quarum prima talis est. Quia prima principia nō generantur ex inuicem, eo q̄ principia semper oportet manere,

ut dictum est primo physici. Sed ad sensum uidemus q̄ quatuor elementa ex inuicem generantur. Vnde & de eorum generatione in scientia naturali determinatur. Ergo inconuenienter posuit quatuor elementa prima rerum principia.

Hic ostendit secundum inconueniens, quod pertinet ad causam mouentem. Ponere n. plures causas mouentes & contrarias non omnino dictū est recte, nec omnino rationabiliter. Si enim causę mouentes accipiuntur proxime, oportet eas esse contrarias, cum eorum effectus contrarij appareant. Si autē accipiuntur prima causa, tunc oportet esse unum, sicut apparet in xij. huius scientiæ, & in vij. physici. Cum igitur ipse intendat ponere primas causas mouentes, inconuenienter posuit eas contrarias.

Deque causa mouentium, utrum unum: an duo ponenda sint, neque recte, neque irrationabiliter omnino arbitrandum est dictum fuisse.

Et simpliciter alterationē auferat necesse est, qui ita dicunt, non enim ex calido frigidū, nec ex frigido calidum erit. Quod enim ea patietur contraria, & quę ē una natura, quę sit ignis, & aqua? quod ille non ponit.

Anaxagoram uero si quis susceperit, duo elementa dicere, suscipiant maxime secundum rationem: quam ille quidē non dearticulauit, secutus tamē est ex necessitate dicentes eā. Nā absurdum existente taliter dicere permixta esse a principio omnia, & quia oportet accipere, q̄ impermixta præexistant, & quia non aptum cuilibet permisceri quodlibet. Adhuc autem quia passionēs & accidentia separant a substantijs: eorūdem enim permixtio & separatio. Tamen si quis exequitur articulas quod uult dicere, forte apparebit mirabilius dicēs. Quando namq; nihil erat discretum, palam quia nihil erat uerum dicere de substantia illa. Dico autem quia neque album neque nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed neque colorata erat ex necessitate: horum enim colorē aliquem haberet. Similiter autem & sine humoribus, eadem quoque ratione, neq; aliud similitum. Nihil enim neque quale aliquid id possibile est esse, neque quātum, neque quid. Aliqua enim

quis uult suscipere opinionem Anaxagorę ueram de eo q̄ posuit duo principia, s. materiam, & causam agentem, accipiat eam secundum rationem, quam uidetur ipse secutus, quasi quædam necessitate ueritatis coactus, ut sequeretur eos qui hanc rationem exprimit. Ipse uero §. non articulauit eam §. i. nō expresse distinxit. Eius ergo opinio est uera quantum ad hoc quod

quod non expresse, falsa quantum ad hoc quod expresse. Et hoc in speciali patet sic. Quia si totaliter accipitur eius opinio secundū q̄ in superficie apparebat ex eius dictis, apparebit maior absurditas pp̄ quatuor rationes. Primo, quia hoc ipsum quod est omnia in principio mudi fuisse pmixta, est absurdū, cū distinctio partū mundi æstimetur secundum sententiām Aristoteli sempiterna. Secunda ratio est, quia in permixto se habet ad pmixtum sicut simplex ad compositū: sed simplicia p̄mixta sunt compositis, & non econuerso: ergo impermixta oportet præexistere mixtis: cuius contrarium Anaxag. dicebat. Tertia ratio est, quia nō quodlibet nati est misceri cui liber in corporibus: sed illa sola natura adinuenit misceri, quę nata sunt adinuenit transire per aliquam alterationē: eo q̄ mixtio est miscibilium alteratiō uero unio. Anaxag. uero ponebat quod liber esse mixtum cui liber. Quarta ratio est, quia eorūdem est permixtio & separatio. Non enim dicitur misceri nisi illa, quę apta nata sunt separata existere: sed passionēs & accidentia sunt permixta substantijs, ut Anaxag. dicebat. Ergo sequeretur q̄ passiones & accidentia possint a substantijs separari, quod est manifeste falsū. Itē igitur absurditates apparent, si consideretur opinio Anaxag.

T.c. 9.

superficialiter. Tamen si quis exequatur articulatim id est distinte & manifeste perquirat quod Anaxagoras uult dicere, id est ad quod eius intellectus tendebat, licet exprimitur nesciret, apparebit eius dictum mirabilius & subtilius præcedentiū philosophorum dictis. Et hoc pp̄ duo. Primo, quia magis accessit ad ueram materię cognitionem. Quod ex hoc patet, quia in illa pmixtione rerū q̄ nihil erat ab alio discretū, sed oia erant permixta, de illa substantia sic pmixta, quę ponebatur materię, nihil uere poterat predicari, ut patet de coloribus. Nō n. poterat de ea predicari aliquis spalis color, ut diceret esse alba, uel nigra, uel scilicet alius colorē coloratā, quę secundū hoc oportet illum colorem nō esse alijs permixtum. Et similiter color in genere non poterat de ea predicari, ut diceretur esse coloratā, quia de quocunq; predicatur genus necesse est aliqua eius speciem predicari, siue sit predicatio uniuoca, siue denominatiua. Vnde si illa substantia esset colorata, de necessitate haberet aliquem determinatum colorem, quod est contra prædicta: Et similis ratio est de humoribus, & de omnibus alijs hmoi. Vnde nec ipsa genera prima poterant de ipsis predicari, si esse qualis, uel quanta, uel aliquid hmoi. Si ita genera predicarentur oporteret q̄ aliqua specierum particularium in eis, quod est impossibile, si ponatur omnia esse permixta, quia iam ista species quę de illa substantia diceretur, esset ab alijs distincta: Et hæc est uera natura materię, ut scilicet habeat actu aliquam formam, sed sit in potentia ad omnes, quia & ipsum mixtum non habet actu aliquid determinatū, quę sit eius mixtionem conueniunt, sed potentia. Et propter hæc similitudinē materię primę admixtū uideatur posuisse mixtionem prædictam, licet aliqua differētia

LECTIO XIII.

Vicunque uero de omnibus existentibus faciunt theoriam existentium autem hæc quidē sensibilia, illa uero insensibilia ponunt, palam quia de ueritatibus perscrutatio facit. Propter quod magis utiq; im-

ria sit inter potentiam materię & potentiam mixti. Nam miscibilia est in potentia in mixto, tñ nō sunt in eo in potentia pure passiva. Manet. n. uirtute in mixto. Quod ex hoc nō patet quia mixtum habet motum & operationes ex uirtute corporum miscibilium, quod non potest dici de his, quę sunt in potentia in materia prima. Est & alia differētia, quia mixtum, est nō sit actu aliquid miscibilis, est tamen aliquid actu, quod de materia prima dici non potest. Sed hanc differēntiam uidetur remouere Anaxagorę ex hoc, quod non posuit particularē aliquam mixtionem, sed uniuersalem omnium. Secundo subtilius ceteris dixit, quia magis accessit ad ueram cognitionē primę principij agentis. Dixit enim omnia esse permixta præter intellectū, & hunc dixit solum esse impermixtum & purum. Ex quibus patet, quod ipse posuit duo esse principia, & ipsum intellectum posuit esse unum secundum q̄ ipse & simplex & impermixtum, & alterum principium posuit materiam primam, quam ponim⁹ sicut indeterminatam, an tequam determinatur, & antequam aliquam speciem perciperet. Materia enim cū sit infinita in potentia, in quantum est susceptiua infinitarum formarum, determinatur per formam, & per eam consequitur aliquam speciem.

Patet igitur quod Anaxag. secundum illa, quę exprimit, nec dixit recte, nec plene. Tamen uidebatur directe dicere aliquid propinquius opinionibus posteriorum, quę sunt actiones, s. opinio ni Plato, & Aristoteli. qui recte de materia prima senserunt. Quę quidē opinionēs tunc erant magis apparentes. Vltimo excelsat se Aristoteli perscrutatio diligentiori harum opinionum, quia sermones dictorum Philosophorum sunt proprii sermonibus naturalibus, ad quos pertinet tractare de generatione & corruptione. Ipsi enim fere posterant principia & causas talis substantię, scilicet materialis & corruptibilis. Dicit autem §. fere §. quia de alijs substantijs non tractabant, quamuis quedā principia ab eis posita, se possent ad alia etiam extendere, ut patet de intellectu maxime. Quia igitur non posterant principia communia omnibus substantijs, quod pertinet ad istam scientiam, sed principia solum substantiarum corruptibilium, quod pertinet ad Scientiam Naturalem, ideo diligens inquisitio de prædictis opinionibus magis pertinet ad Scientiam Naturalem, quam ad istam.

Patet igitur quod Anaxag. secundum illa, quę exprimit, nec dixit recte, nec plene. Tamen uidebatur directe dicere aliquid propinquius opinionibus posteriorum, quę sunt actiones, s. opinio ni Plato, & Aristoteli. qui recte de materia prima senserunt. Quę quidē opinionēs tunc erant magis apparentes. Vltimo excelsat se Aristoteli perscrutatio diligentiori harum opinionum, quia sermones dictorum Philosophorum sunt proprii sermonibus naturalibus, ad quos pertinet tractare de generatione & corruptione. Ipsi enim fere posterant principia & causas talis substantię, scilicet materialis & corruptibilis. Dicit autem §. fere §. quia de alijs substantijs non tractabant, quamuis quedā principia ab eis posita, se possent ad alia etiam extendere, ut patet de intellectu maxime. Quia igitur non posterant principia communia omnibus substantijs, quod pertinet ad istam scientiam, sed principia solum substantiarum corruptibilium, quod pertinet ad Scientiam Naturalem, ideo diligens inquisitio de prædictis opinionibus magis pertinet ad Scientiam Naturalem, quam ad istam.

LECTIO XIII.

Vicunque uero de omnibus existentibus faciunt theoriam existentium autem hæc quidē sensibilia, illa uero insensibilia ponunt, palam quia de ueritatibus perscrutatio facit. Propter quod magis utiq; im-

ciem. Patet igitur quod Anaxag. secundum illa, quę exprimit, nec dixit recte, nec plene. Tamen uidebatur directe dicere aliquid propinquius opinionibus posteriorum, quę sunt actiones, s. opinio ni Plato, & Aristoteli. qui recte de materia prima senserunt. Quę quidē opinionēs tunc erant magis apparentes. Vltimo excelsat se Aristoteli perscrutatio diligentiori harum opinionum, quia sermones dictorum Philosophorum sunt proprii sermonibus naturalibus, ad quos pertinet tractare de generatione & corruptione. Ipsi enim fere posterant principia & causas talis substantię, scilicet materialis & corruptibilis. Dicit autem §. fere §. quia de alijs substantijs non tractabant, quamuis quedā principia ab eis posita, se possent ad alia etiam extendere, ut patet de intellectu maxime. Quia igitur non posterant principia communia omnibus substantijs, quod pertinet ad istam scientiam, sed principia solum substantiarum corruptibilium, quod pertinet ad Scientiam Naturalem, ideo diligens inquisitio de prædictis opinionibus magis pertinet ad Scientiam Naturalem, quam ad istam.

LECTIO XIII.

IC distat contra opiniones Pythagorę & Platonis, qui aliora principia posuerunt quam naturalia. & circa hoc duo facit. Primo ostendit, q̄ consideratio harum opinionum magis pertinet ad scientiam præsentem, quam prædictam. Secundo incipit cōtra eas disputare. ibi: Ergo qui Pythagorę sunt uocati. Dicit ergo primo quod

quod illi, qui faciunt theoreticam, id est considerationem de omnibus entibus, & ponunt quod entium quaedam sunt sensibilia, quaedam insensibilia, perferuntur de viroque genere entium. Vnde inuestigare de opinionibus eorum, qui bene & qui non bene dixerunt, magis pertinet ad perferuationem quam proponimus tradere in hac scientia.

T. com. 19. parte. 2.

Par. phi. & sequenti lect. 4. Hac par. Part. seq.

T. c. 20. parte. 2.

parte. 3.

T. c. 21. parte. 4.

T. c. 20.

morabitur aliquis, de eis quod bene, aut non bene dicunt, ad presentem nobis propositorum perferuationem.

Ergo qui Pythagorici sunt vocati, principijs & elementis extraneae a physiologis sunt vsi. Causa vero, quia acceperunt ea ex non sensibilibus. Nam mathematica existentium sine motu, sunt extra ea, quae sunt circa astrologiam. Disputant tamen & tractant omnia de natura generant, n. caelum, & quod circa huius partes & passiones & operationes accidit obseruat, & principia & cas in hoc dispensant, quasi alijs physiologis consentientes: quia ens, hoc est quodcunque sensibile est, & comprehendit vocatum caelum, Causas vero & principia, sicut diximus, dicunt sufficientia pertinere vsque ad ea, quae sunt entium superiora, & magis quam de natura rationibus conuenientia.

Ex quo tamen modo motus inerit finito & infinito solum, suppositis pari & impari, non dicunt. Quomodo autem possibile sine motu & transmutatione, generationem & corruptionem esse, aut eorum, quae geruntur, opera circa caelum?

Amplius autem siue quis det ex eis esse magnitudinem, siue hoc ostendatur, tamen quomodo erunt haec corporum leuia, illa vero grauitatem habentia? Ex quibus enim supponunt, & dicunt, nihil magis de mathematicis corporibus dicunt, quam de sensibilibus, vnde de igne &

Amplius autem siue quis det ex eis esse magnitudinem, siue hoc ostendatur, tamen quomodo erunt haec corporum leuia, illa vero grauitatem habentia? Ex quibus enim supponunt, & dicunt, nihil magis de mathematicis corporibus dicunt, quam de sensibilibus, vnde de igne &

le infinitum, sicut alij Naturales posuerunt. Nec iterum ponebant plures mundos, sicut posuit Democritus. Ideo autem videbatur estimare, quod nulla entia essent nisi sensibilia, quia non assignabat principia, & causas, nisi talibus substantijs. Nihilominus tamen causas & principia, quae assignabat, non erant propria & determinata sensibilibus, sed erant sufficientia ascendere ad superiora entia, id est ad entia intellectalia. Et erant adhuc magis conuenienti a quam rationes Naturalium, quae non poterant extendi ultra sensibilia, quia ponebant principia corporea, Pythagoras vero, quae ponebat principia incorporea, scilicet numeros, quibus non poneret principia nisi corporum sensibilibus, ponebat tamen entium intellectibilibus, quae non sunt corpora, principia ponit, sicut & Plato posterius fecit.

Qui itaque Pythagorici appellantur, principijs quidem, & elementis alienari modo quam Physiologi videntur. Causa vero est, quoniam ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium enim, quae mathematica sunt, sine motu sunt, praeter illa, quae circa Astrologiam sunt, disputant tamen, & tractant omnia de natura. etenim generant caelum, & circa eius passiones, partes, & opera obseruant quod accidit, & principia, & causas in his consumunt, tanquam ceteris Physiologis conuenientes: quia ipsum ens hoc est, quodcunque sensibile est, & quod continet id, quod vocatur caelum. Causas vero, & principia, sicut diximus, sufficientias, ut dicunt, etiam vsque ad superiora entium transcendere, & magis quam de natura sermonibus conuenientia.

Ex quo uero modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari solum suppositis, nihil aiunt. Aut quomodo possibile est sine motu & mutatione generationem & corruptionem esse, aut actiones eorum, quae in caelo feruntur.

Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue monstretur hoc, quomodo tamen quaedam corporum, leuia, quaedam grauitatem habentia erunt? e quibus enim supponunt, & aiunt, nil magis quam de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt, quare de igne, aqua, aut de huiusmodi ceteris corporibus non assignans aliqua principia motus.

Hic ponit secundam rationem. Pythagoras enim ponebat ex numeris componi magnitudines. Sed siue hoc probet, siue concedatur, non poterit ex numeris assignare causam, quare quaedam sunt grauia, quaedam leuia. Quod ex hoc patet, quia rationes numerorum non magis adaptantur corporibus sensibilibus, quam mathematicis, quae sunt non grauia & leuia. Vnde patet, quod ipsi nihil dixerunt plus de corporibus sensibilibus, quam de mathematicis. Et sic patet, quod cum corpora sensibilia, vt ignis & terra & huiusmodi, in quantum talia, addant aliquid supra mathematica, nihil proprium de istis sensibilibus dixerunt secundum veram estimationem. Et sic iterum patet, quod insufficienter

T. c. 23. parte. 5.

T. c. 23.

T. c. 24.

posuerunt, praetermittentes assignare causas eorum, quae sunt propria sensibilibus. Hic ostendit tertiam rationem, quae procedit ex hoc, quod Pythagoras videbatur ponere duo contraria. Ponebat enim ex vna parte, quod numerus, & numeri passiones sunt causa eorum, quae sunt in caelo, & omnium generabilium & corruptibilium a principio mundi: ex alia vero ponebat, quod non erat aliquis alius numerus praeter istum numerum, ex quo constituitur mundi substantia, numerus enim substantia rerum posuit. Hoc autem quomodo est accipere, cum idem non sit causa sui ipsius? Nam Pythagoras ex hoc dicit demonstrari, quod vnumquodque horum sensibilibus est numerus secundum substantiam suam: quia in hac parte vniuersi sunt entia contingentia, de quibus est opinio, & quae subiunguntur aliquando sunt, & aliquando non sunt. Si autem ista generabilia & corruptibilia essent partim supra, aut subius, in ordine vniuersi esset inordinata, vel per modum iniustitiae, dum scilicet aliqua res fortiter nobilior locum, vel minus nobilem quam sibi debeat. Aut per modum discretionis, in quantum corpus, si poneretur extra locum suum, diuideretur a corporibus similis naturae. Vel per modum mistionis & confusionis, dum corpus extra suum locum posuisset alteri corpori, sicut si aliqua pars aquae esset in aliquo loco aeris, vel in loco terre. Et videtur in hoc tangere duplicem conuenientiam corporis naturalis ad suum locum. Vnam ex ordine situm, secundum quod nobiliora corpora fortiantur altiore locum, in quo videtur quaedam iustitia. Aliam autem ex similitudine, vel dissimilitudine corporum locatorum adiuuicem, cui contrariatur discretio & permixtio. Quia igitur res secundum quod determinatum situm habent in vniuerso, conuenienter se habent, quia situm in modico mutaretur, sequeretur inconueniens, vt dictum & manifestum est, quod omnes partes vniuersi sunt ordinatae secundum determinatam proportionem: Omnis enim determinata proportio est secundum numeros. Vnde ostendebat Pythagoras, quod omnia entia essent numerus. Sed ex alia parte videmus, quod magnitudines constitutae in diuersis locis sunt plures & diuersae, quia singula loca vniuersi consequuntur propriae passiones, quibus corpora diuersificantur. Nam alia sunt passiones corporis existentis sursum & deorsum:

LECTIO XIII.

VI vero ideas posuerunt, primum quidem horum existentium accipere causas quentes, alia his equalia numero attulerunt. Vt si quis numerare volens, paucioribus quidem existentibus putet non posse, plures vero facientes numeret. Nam fere aequales, aut non pauciores his sunt species. De quibus



LECTIO XIII.

VI vero ideas ponunt, primum quidem, cum quae uerent horum existentium causas habere, cetera equalia his numero attulerunt, velut si quis numerare volens, cum quidem pauciora existant, arbitretur non posse, plura vero ea faciat, & ita numeret. Fere etenim forma aequales, aut non pauciores vs. Ex quibus, dum



Cum igitur Pythagoras ratione praedicta dicat omnia sensibilia numerum, & videamus accedere diuersitatem in sensibilibus secundum diuersa loca, utrum sit idem & vnus numerus tantum, qui est in caelo, id est, in toto corpore sensibili, quod in caelo includatur, de quo oportet accipere, quod est substantia vniuersalis, sensibilibus: aut praeter hunc numerum, qui est substantia rerum sensibilibus, est alius numerus, qui est eorum causa. Plato autem dixit alium numerum, qui est substantia sensibilibus, & qui est causa. Et quia ipse Plato existimauit, sicut Pythagoras, numeros esse ipsa corpora sensibilia & causas eorum, sed numeros intellectuales estimauit causas insensibilibus, numeros vero sensibiles causas esse & formas sensibilibus. Quod quia Pythagoras non fecit, insufficienter posuit. Concludit autem in fine, quod ista sufficiant de Pythagorici opinionibus, nam eas teruisse sufficit.

Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum putandum causas eorum esse, quae sunt a principio, ac de nouo in caelo sunt: numerum vero alium praeter hunc numerum, ex quo mundus constat, nullum esse?

Cum enim in hac quidem parte opinio eis, & tempus sit, paululum uero desuper, aut subius iniustitia & discretio, aut permixtio, demonstratio autem dicat, quia horum vnumquodque numerus est: accidit autem secundum hunc locum iam pluralitatem esse constitutarum magnitudinum, quia passiones haec sequuntur singula loca: vtrum idem est hic numerus, qui in caelo est, quae oportet accipere, quia vnumquodque est, aut praeter hunc alius? Plato namque ait alium esse, existimat quidem etiam & ille numeros haec esse, & horum causas, sed illos quidem intellectuales causas, hos vero sensibiles. De Pythagorici itaque praetermittamus modo, sufficit enim in tantum eos attingisse.



IC dicitur, sicut opinio Platoni: & diuiditur in duas partes. Primo disputat contra opinionem Platoni, quae tum ad hoc, quod ponebat de rerum substantiis. Secundo quantum ad hoc, quod de rerum principijs, ibi: Omnia autem sapientia. Prima diuiditur in duas partes. Primo enim disputat contra hoc, quod ponebat substantias species. Secundo quantum ad hoc, quod ponebat de mathematicis, ibi: Amplius si sunt numeri. Circa primum duo facit. Primo enim disputat contra ipsam positionem Platoni. Secundo contra rationem ipsius, ibi: Amplius autem secundum quos & c. Dicit ergo primo, quod Platoni ponentes ideas esse quasdam substantias separatas, in hoc videtur deliquisse: quia, cum ipsi quaererent causas horum sensibilibus entium, praetermixtis sensibilibus, adiuuenerunt quaedam alia noua entia equalia numeris sensibilibus. Et hoc videtur inconueniens: quia qui quaerit causas aliquarum rerum, debet ipsas certificare, non alias res addere, ex quarum positione accrescat necessitas acquisitionis. Hoc enim simile est, ac si aliquis vellet numerare res aliquas, quas non putet se posse numerare, sicut pauciores, sed vult eas numerare multiplicando eas per additionem aliquarum rerum. Constat enim, quod talis stulte mouetur, quia in paucioribus est via magis, quia melius & facilius certificantur pauca quam multa. Et numerus tanto est certior, quanto est minor, sicut propinquior vnitati, quae est mensura certissima.

\*a. liniuisti

LECT. XIII.

\*a.c. addit causas.

lect. 17.

par. 2. Lect. huius

Sicut autem numeratio est quedam rerum certificatio quan- tum ad numerum, ita inquisitio de causis rerum, est quedam certa mensura ad certificationem nature rerum. Vnde sicut numerata pauciores res, facilius certificantur quantum ad earum numerum, ita pauciores res facilius certificantur quan- tum ad earum na- turam. Vnde cum Plato ad notifican- dum res sensibiles tantum, multiplicat uerit rerum gene- ra, adiunctis difficil- itates accipies quod est difficiliss ad ma- nifestationem faci- lioris; quod est in- conueniens. Et quod idem separatae sunt æquales numero, aut non pauciores sensibilibus, de qui- bus Platonici inqui- runt causas (quibus Aristoteles se con- numerat, quia Pla- tonis discipulus fuit) & determinauerunt procedentes de his sensibilibus ad præ- dictas species, ma- nifestum est, si con- sideretur qua ratio- ne Platonici ideas induxerunt, hac sci- licet, quia videbat in omnibus uniuo- cis unum esse in mul- tis. Vnde id unum ponebant esse speci- em separatam. Vi- demus tamē, quod circa omnes substā- tias rerum aliarum ab ideis inuenitur unum multis per modum unioe: præ- dicationis. in quantum inueniuntur multa unius speciei. Et hoc non solum in sensibilibus corruptibilibus, sed etiam in mathematicis, quæ sunt sempiterna: quia & in eis multa sunt unius speciei, ut supra dictum est. Vnde relinquitur, quod omnibus speciebus rerum sensibiliū respondeat aliqua idea. Quilibet igitur earum est quoddam æquiuocum cum illis sensibilibus, quia communicat in nomine cum eis. Sicut enim Socr. dicitur homo, ita & illa: tamen differunt ratione. Ra- tio enim Socra. est cum materia, ratio uero hominis idealis est sine materia. Vel secundum aliam literam. Vnæqueque species dicitur esse aliquid uniuocum, in quantum scilicet est unum in multis, & conuenit cum illis, de quibus prædicatur quantum ad rationem speciei. Ideo autem dicit æquales; aut non pauciores, quia idem uel ponuntur solum specierum, & sic erunt æquales numero istis sensibilibus, si numeren- tur hic sensibilia, secundum diuersas species, & non secundum diuersa indiuidua, quæ sunt infinita. Vel ponuntur idem non solum specierum, sed etiam generum, & sic sunt plures idem quæ species sensibilibus, quia idem tunc erunt species omnes, & præter hæc omnia & singula genera. Et præter hoc dicit, aut non pauciores: quæ dicit, sed plures. Vel ali- ter, ut dicantur esse æquales, in quantum ponebat eas esse species sensibilibus, non pauciores autem, sed plures, in- quantum ponebat eas nō solum species sensibilibus, sed etiam mathematicorum.

T.com. 27. part. 2.

part. 3.

part. 4.

T.c. 28. part. 7.

b. *Amplius autem secundum quos modos ostendimus quia sunt species, secundum nullum uidentur horū: ex quibusdam enim non est necesse fieri syllogismum ex quibusdam uero ita, & non quorum putamus, horum sunt species.*

c. *Quia secundum rationes eas, quæ sunt ex scientijs, omnium erunt species quorumcumque sunt scientiæ, & secundum unum in multis, & in negationibus.*

d. *Et secundum quod intelligitur aliquid corruptibile corruptibile: Phantasma enim aliquid horum est.*

e. *Amplius autem rationū certissime, aliæ quidem eorum, quæ ad aliquid, ideas faciunt, quorum non dicunt esse secundum se genus: alij uero tertium hominem dicunt.*

F nis, quia per quasdam suas rationes ostenditur, quod species separatae sunt quarundam rerum, quarum esse species Platonici non putauerunt similiter, sicut & illarum quarum putauerunt esse species.

c. *Hic prosequitur istos modos in speciali. & primo prosequitur secundum ostendendo, quod sequitur per rationem Platonis species esse aliquorum, quorum species Plato non ponebat. Secundo prosequitur primum, ostendens, quod ratio- nes Platonis non sunt sufficientes ad ostendendum esse ideas, ibi: *¶ Omnia autem dubitabit aliquis &c. ¶* Circa primum ponit septem ratio- nes: quarum prima talis est: Vna rationum inducentium Platonem ad ponendum ideas tenebat ex parte scientiæ, quia uidelicet scientia, cum sit de- cessarij, non potest esse de his sensibilibus, quæ sunt corruptibilia, sed oportet quod sit de entibus separatim in corruptibilibus. Se- cundum igitur hæc rationem ex scientijs sumptam, sequitur, quod species sunt omnium quorumcumque sunt scientiæ. Scientiæ autem non solum sunt de hoc, quod est esse unum in multis, quod est per affirmationem, sed etiam de negationibus: quia sicut sunt aliqua demōstrationes concludentes affirmatiuam propositionem, ita sunt etiam demōstrationes concludentes negati- uam propositionem: ergo oportet etiam negationum pone- re ideas.*

G *quod forma sunt, secundum nullum eorum apparent. Et quibusdam nanque, non est necesse fieri syllogismum: è quibusdam uero etiam, quorum non putamus, horum forme sunt.*

*Secundum nanque rationes, quæ ex scientijs, formæ erunt omnium, quorum scientiæ sunt, secundum uero unum in multis, & negationum.*

H *At secundum quod intelligitur quippiam eo corruptio, etiam corruptibile: siquidem quicquam est horum phantasma.*

*Insuper rationum, quæ magis certæ sunt, quædam quidem eorum, quæ ad aliquid sunt, ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus: quædam uero tertium hominem dicunt.*

d. *Hic ponit secundam rationem. In scientijs enim non solum intelligitur, quæ quedam semper se eodem modo habent, sed etiam quædam corruptuntur: aliter tolleretur scientia naturalis, quæ circa motum uersatur. Si igitur oportet esse ideas omnium illorum, quæ in scientijs intelliguntur, oportet esse ideas corruptibilem, in quantum corruptibilia, hoc est in quantum sunt hæc sensibilia singularia. Sic enim sunt corruptibilia. Non autem potest dici secundum rationem Platonis, quod scientia illa, quibus intelligimus corruptiones rerum, intelligantur corruptiones horum sensibilibus: quia horum sensibilibus non est intellectus, sed imaginatio, uel phantasia, quæ est motus factus a sensu secundum actum, secundum quod dicitur Secundo de Anima.*

e. *Hic ponit tertiam rationem, quæ continet duas conclusiones, quas certissimis rationibus dicit concludi. Vna est, quia, si idem sunt omnium, quorum sunt scientiæ, scientiæ autem non solum sunt de absolutis, sed etiam sunt de his, quæ dicuntur ad aliquid; sequitur hac ratione faciente, quod idem sunt etiam eorum, quæ sunt ad aliquid: quod est contra opinionem Platonis: quia, cum idem separatae, sunt secundum se existentes, quod est contra rationem eius, quod est ad aliquid, non ponebat Plato eorum, quæ sunt ad aliquid, aliquid esse genus idearum, quæ secundum se dicuntur. Alia conclusio est, quæ ex alijs rationibus certissimis sequitur, quod scilicet sit tertius homo. Quod quidem tripliciter potest intelligi. Vno modo, quod intelligatur, quod homo idealis sit tertius a duobus hominibus sensibilibus, qui commu- nis hominis prædicationem suscipiunt. Sed hoc non uidetur esse intentio, licet hoc tangatur Secundo Elenchorum. Hec enim est positio, contra quam disputat. Vnde ad hoc non duceret*

T.c. 106

part. 6.

part. 7. Text. 29.

part. 8.

duceret quasi ad inconueniens. Alio modo potest intelligi, ut dicatur tertius homo, scilicet qui sit communis & homini idealis, & homini sensibili. Cui enim homo sensibilis, & homo idealis conueniant in ratione, sicut duo homines sensibiles, & sicut homo idealis ponitur tertius præter duos homines sensibiles, ita alius homo debet ponitur tertius præter hominem idealis, & hominem sensibilem. Et hoc etiam non uidetur hic esse eius intentio, quia ad hoc inconueniens statim alia ratione ducet. Vnde esset superfluum hic ad id inconueniens ducere. Tertio modo potest intelligi, quia Plato ponebat in quibusdam generibus tria, quædam scilicet sensibilia, mathe- matica, & species, sicut in numero, & lineis, & omni- bus huiusmodi. Nō est autem maior ratio, quare in quibus- dam rebus ponatur media, quæ i alijs, ergo oportebat etiam in specie hominis ponere hominem medium, qui erit tertius inter hominem sensibilem & idea- lem. Et hæc etiam rationem in posterioribus libris Aristoteles ponit.

f. *Et omnino quæ sunt de speciebus rônes, auferunt ea, quæ magis esse uolunt dicentes species esse, quæ ipsas ideas esse. Accidit autem ei dualitate non esse primam, sed numerū: & ad ali- quid ipso quod secundum se: & omnia quæcumque aliquid de speciebus opiniones sequentes opposuerunt principijs.*

g. *Amplius autem ad existima- tionem quidem, secundum quæ dicimus ideas non solum esse substantiarum species, sed & multarum aliorum. Etenim intelligentia una nō solum circa substātia, sed & de alijs est. Et scientiæ non solum ipsius substantiæ, sed aliorum. Accidit autem & mille talia alia. Secundum uero necessitatem & opiniones de ideis, si sunt participabiles species, substantiarū necesse ideas esse solum. Non enim secundum accidens participatur, sed oportet hæc in unoquoque participare, in quantum non de subiecto dicitur. Dico autem, ut si quid per se duplo participat, hoc & sempiterno participat, sed secundum accidens. Accidit enim duplo sempiternum esse: quare substantiam erit species.*

h. *Hæc uero substantiā esse hic significat, & illic. Quare neces- se est apparere quid præter eas unum in multis. Et siquidem eadē species idearū & partici- pantium, aliquid erit commune. Quid n. magis incorruptibili- bus dualitatis, & dualitatis multis quidem, sed sempiternis*

i. *Hic ponit quartam rationem, quæ talis est. Quicunque per se sit rationalis, non mouet aliqua, quæ sunt apud eum magis nota, quàm ipsa positio, inconueni- ter ponit: sed iste rationes, quæ Plato posuit de speciebus separatim, auferunt quædam princi- pia, quæ Platonici dicentes esse species, magis uolunt esse uera, quàm hoc ipsum quod est ideas esse. ergo Plato inconuenienter po- suit. Minorem autē sic manifestat. Ideas secundum Platonem, sunt priores rebus sensibilibus & mathematicis: sed ipse ideas sunt numeri secundum eum, & magis numeri impares, quæ pares: quia numeri im- parem attribuebat formæ, parem autē materie, unde & duali- tatem dixit esse materiam. sequitur ergo, quod alij numeri sunt priores dualitate, quam ponebat sicut materiam sensibilem, ponens magnum & paruum. Cuius contrarium Platonici maxime asseriebāt, scilicet dualitatem esse primam in genere nume- ri. Item si, sicut per superiorem rationem probatum est, oportet esse aliquas ideas relationum, quæ sunt secundum se ad ali- quid, & ipsa idea est prior eo, quod participat ideā, sequitur quod hoc ipsum, quod est ad aliquid, est prius absoluto, quod secundum se dicitur. Nam huiusmodi substantiæ sensibiles, quæ participat ideas, absolute dicuntur. Et similiter de om- nibus est quæcumque illi, qui sequuntur opinionem de ideis, dicunt opposita principijs per se nota, quæ etiam ipsi maxime concedebant.*

g. *Hic ponit quintam rationem, quæ talis est. Ideas ponebant Platonem, ut eis competere rationes, siue definitiones pos- set in scientijs, ut etiam de eis scientiæ esse possent. Sed, si intelli-*

gencia una} id est simplex & indiuisibilis, qua scitur de unoquoque quid est, non solum est circa substantias {sed & de alijs} scilicet accidentibus. Et similiter scientiæ non solum sunt substantiæ, & de substantia, sed etiam inueniuntur scientiæ aliorum} scilicet accidentium: ergo patet quod ad æstimationem, secundum quam vos Platonici, esse di- ctis ideas, sequitur quod species nō solum essent substan- tiarum, sed etiā mul- torum aliorum, scilicet accidentium. Et hoc idem sequitur non solum propter definitiones & sci- entias, sed etiam acci- dentum multa alia ra- lia. .s. plurima, ex quibus oportet con- neri ideas accidentium secundum rati- ones Platonis. Si- cut quia ponebat ideas principia esse di & fieri rerum, & multorum huiusmo- di, quæ conueniunt accidentibus.

i. *Et simpliciter hæc de formis ratio- nes, illa perimunt, quæ magis esse quàm ipsas ideas esse uolunt, qui di- cunt formas. Accidit enim non dualitatem esse primam, sed numerum, & quod ad aliquid eo, quod per se est: & cuncta, quæcumque cum quidam sequerentur de ideis opiniones, aduersari principijs sunt.*

j. *Item secundum existimationem, secundum quam esse dicimus ideas, non solum substantiarum, sed multorum etiam aliorum formæ erunt. Etenim unus conceptus non solum de substantijs, sed de cæteris etiam est. & scientiæ non solum substantiæ, sed etiam aliorum sunt: & cætera huiusmodi accidit infinita. Secundum uero necessitatem & opiniones de eis, si formæ partici- pabiles sunt, necesse est substan- tiarum solum esse ideas. Non enim secundum accidens participatio earum est, sed eatenus oportet uniuersumque participem esse, quate- nus non de subiecto dicitur. Dico autem, ut siquid ipso duplo parti- cipat, hoc etiam eterno participat, sed secundum accidens. accidit enim duplo, eterno esse. quare formæ sub- stantia erunt.*

k. *Quod sic patet, quæ ex alia parte, secundum quæ Plato opinabatur de ideis & secundum neces- sitatem, quæ sunt ne- cessariæ sensibilibus {in quantum} scilicet sunt participabi- les a sensibilibus, est necessarium ponere quod ideas sint solum substantiarum. quod sic patet. Hæc, quæ sunt secundum acci- dens, non partici- pantur: sed ideam oportet participari in unoquoque, in- quantum non di- citur de subiecto.*

l. *Quod sic patet, quæ ex alia parte, quia si aliquid sensibile participat se duplo, id est, duplo separato (sic enim appellabat Platonem omnia separata, scilicet per se entia), oportet quod parti- cipet sempiterno, non quid em per se, quia tunc sequeretur, quod dupla sen- sibilia essent sempiterna, sed per accidens, in quantum scilicet ipsum per se duplum, quod participatur, est sempiternum. Ex quo patet, quod participatio non est eorum, quæ accidentia sunt, sed solum modo substantiarum. Vnde secundum opinionem Plato. non erat aliquod accidens species se- parata, sed solum substantia. Et tamen secundum rationem sumptam ex scientijs, oportebat quod esse species etiam acci- dentium, ut dictum est.*

m. *Hic ponit sextam rationem, quæ talis est. Iste res sen- sibles substantiam significant in rebus quæ uidentur: & si- militer illic, ut in rebus intelligibilibus, quæ substantiam significant. quia tam intelligibilia, quàm sensibilia substan- tiam ponebant. Ergo necesse est ponere præter utrasque sub- stantias, scilicet intelligibiles & sensibiles, aliquid commu- ne eis, quod sit unum in multis. Ex hac enim ratione Platonici ideas ponebant, quia inueniebant unum in multis, quod credebant esse præter illa multa. Et quod hoc ponere sit necessarium, scilicet aliquid unum præter substantias sensi- biles, & præter species, sic ostendit. Aut enim idem, & sensibi- lia, quæ participant ideas, sunt unius speciei, aut nō. Si sunt*

n. *Item si, sicut per superiorem rationem probatum est, oportet esse aliquas ideas relationum, quæ sunt secundum se ad ali- quid, & ipsa idea est prior eo, quod participat ideā, sequitur quod hoc ipsum, quod est ad aliquid, est prius absoluto, quod secundum se dicitur. Nam huiusmodi substantiæ sensibiles, quæ participat ideas, absolute dicuntur. Et similiter de om- nibus est quæcumque illi, qui sequuntur opinionem de ideis, dicunt opposita principijs per se nota, quæ etiam ipsi maxime concedebant.*

*¶ Hic ponit quintam rationem, quæ talis est. Ideas ponebant Platonem, ut eis competere rationes, siue definitiones pos- set in scientijs, ut etiam de eis scientiæ esse possent. Sed, si intelli-*

Tho. super Metaphy. C 2 unius

METAPHYSICORVM.

vnus speciei, omnium autem multorum in specie conuenientium, oportet ponere secundum positionem Platonis vniam speciem separatam communem: oportet igitur aliquid ponere commune sensibilibus & ipsis ideis, quod sit separatam ab vtroque. Non potest autem responderi ad hanc rationem, quod idea, quae sit incorporea & immateriales, non indigent alijs speciebus superioribus: quia similiter mathematica, quae ponuntur a Platone media inter sensibilia & species, sunt incorporea & immaterialia, & tamen quia plura eorum inueniuntur vnus speciei, Plato posuit eorum speciem communem separatam, quae etiam participant non solum mathematica, sed etiam sensibilia. Si igitur est una & eadem dualitas, quae est species, vel idea dualitatis, quae quidem est etiam in dualitibus sensibilibus, quae sunt corruptibiles, sicut exemplar est in exemplato, & in dualitibus etiam mathematicis, quae sunt multae vnus speciei, sed tamen sunt sempiternae: eadem ratione in eadem dualitate, scilicet quae est idea, & i. alia, quae est mathematica, vel sensibilibus, erit alia dualitas separata. Non enim potest reddi propter quid illud sit, & hoc non sit. Si autem detur alia pars, scilicet sensibilia, quae participant ideas, non sunt eiusdem speciei cum ideis, sequitur quod nomen, quod dicitur de ideis & de substantia sensibili, dicatur omnino equiuoce. Illa enim dicuntur equiuoce, quorum solum nomen commune est, ratione speciei existente diuersa. Nec solum sequitur quod sint quocumque modo equiuoca: sed simpliciter equiuoca, sicut illa quibus imponitur vnium nomen sine respectu ad aliquam communicationem, quae dicuntur equiuoca a casu. Sicut si aliquem hominem aliquis vocaret Calliam, & aliquid lignum. Hoc autem ideo addidit Aristoteles, quia postea dicitur, quod non omnino equiuoce aliquod nomen praedicatur de idea, & de substantia sensibili, cum de idea praedicatur essentialiter, de substantia vero sensibili per participationem. Nam idea hominis secundum Platonem dicitur per se homo, hic autem homo sensibilibus dicitur per participationem. Sed tamen talis equiuocatio non est pura, sed nomen quod per participationem praedicatur, dicitur per respectum ad illud quod praedicatur per se, quod non est pura equiuocatio, sed multiplicitas analogiae. Si autem essent omnino equiuoca a casu idea & substantia sensibilibus, sequeretur, quod per vnium non posset cognosci aliud, sicut equiuoca non se inuicem notificant.

LECTIO XV.

**M**nium autem dubitabit aliquis maxime, quid conferunt species sempiternis sensibilibus, aut his, quae sunt & corrumpuntur.

**N**eq; enim motus, nec transformationis vllius sunt causa in eis.

**S**ed nec ad scientiam auxiliari eis. nec enim illa horum substantia. nam essent in eis. Nec ad esse, cum non participantibus insint. Sic enim forsitan causa videbitur esse album permixtum albo. Sed haec quidem ratio valde mobilis est, quae Anaxagoras prius, & Hesiodus posterior, & alij quidem dixerunt. Facile namque colligere multa & impossibilia ad talem opinionem. At uero nec ex speciebus sunt alia secundum vllum modum consuetorum.

LECTIO XV.

**I**mprobatur opinio Platonis quantum ad hoc quod non concluderet, quod concludere intendebat. Intendebat enim Plato concludere ideas esse per hoc, quod sunt necessariae sensibilibus rebus secundum aliquem modum. Vnde Aristoteles ostendens, quod idea ad nihil possunt sensibilibus vtiliter esse, destruit rationes Platonis de positione idearum. Et ideo dicitur, quod inter omnia dubitabilia, quae sunt contra Platonem, illud est maximum, quod species a Platone posita non videntur aliquid conferre rebus sensibilibus; nec sempiternis, sicut sunt corpora caelestia; nec his, quae sunt & corrumpuntur, sicut corpora elementaria. Quod singillatim de omnibus ostendit, propter quae Plato ponebat ideas, cum dicit.

**V**bi incipit quinque ostendere. Primo, quod non profunt ad motum. Secundo, quod non profunt ad scientias, ibi: Sed nec ad scientiam. Tertio, quod non profunt sicut exemplaria, ibi: Dicere vero exemplaria esse, & eis alia participare, vaniloquium est, & metaphoras dicere poeticas. Quarto, quod non profunt sicut substantia, ibi: Amplius opinabitur. Quinto, quod non profunt sicut causa fieri, ibi: In Phaedone vero. Dicit ergo primo, quod species non possunt esse rebus sensibilibus, ita quod sint eis causa motus, vel transformationis alicuius. Cuius rationem hic non dicit, sed superius tetigit: quia videlicet ideae non introducuntur propter motum, sed magis propter immobilitatem. Quia enim Platoni videbatur, quod omnia sensibilia semper essent in motu, voluit aliquid ponere extra sensibilia fixum & immobile, de quo posset esse certa scientia. Vnde species non poterant ab eo poni, sicut principia sensibilia motus, sed potius sicut immobiles, & immobilitatis principia, ut scilicet si aliquid fixum & eodem modo se habens in rebus sensibilibus inuenitur, hoc sit secundum participantiam idearum, quae per se sunt immobiles.

LECTIO XV.

**O**ttimum vero dubitabit aliquis, quidnam formas conferant sempiternis sensibilibus, aut illis, quae sunt & corrumpuntur.

**N**ec enim motus, nec alicuius transformationis eis causa sunt.

**A**t nec ad scientiam aliorum profunt, nec enim horum ille substantia sunt: in his etenim essent, nec ad esse, cum non insint participantibus. Ita etenim forsitan causa putabuntur esse, ut album mixtum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prius, Eudoxus uero posterior, & quidam alij dixerunt, facile enim est multa & impossibilia ad hanc opinionem congerere. At nec ex formis cetera sunt, secundum vllum illorum modorum, qui dici solent.

**O**stendit secundo, quod species non profunt sensibilibus ad scientiam tali ratione. Cognitio vnus cuiusque per cognitionem suae substantiae, & non per cognitionem aliquarum substantiarum extrinsecarum: sed substantiae separatae, quas dicebant species, sunt omnino alie ab istis substantijs sensibilibus; ergo earum cognitio non auxiliatur ad scientiam illorum sensibilibus. Nec potest dici, quod illae species sunt substantiae istorum sensibilibus: Nam cuiuslibet rei substantia est in eo, cuius est substantia. Si igitur illae species essent substantiae rerum sensibilibus, essent in his sensibilibus: quod est contra Platonem. Nec iterum potest dici, quod illae species adsint istis substantijs sensibilibus, sicut participantibus eas. Hoc enim modo Plato opinabatur aliquas species horum sensibilibus causas esse. Sicut nos intelligeremus ipsum album per se existens, ac si esset quoddam album separatum permixtum albo, quod est in subiecto, & albedinem participaret, ut sic etiam dicamus quod homo iste, qui est separatus, permisceatur huic homini, qui componitur ex materia & natura speciei, quam participat. Sed haec ratio est valde mobilis, & destruitur. Hanc enim rationem primo tetigit Anaxagoras, qui posuit etiam formas & accidentia permixta rebus. Et secundo tetigit Hesiodus & alij quidam. Et ideo dico, quod est valde mobilis, si quia facile est colligere multa impossibilia contra talem opinionem. Sequitur enim, sicut supra dixit contra Anaxagoram, accidentia & formas possunt esse sine substantijs. Nam ea solana sunt miseri, quae possunt separatim existere. Sic igitur non potest dici, quod species sic conferant ad scientiam sensibilibus, ut eorum substantiae, nec quod sint eis principia existendi per modum participantium. Nec etiam potest dici, quod ex speciebus sicut ex principijs sunt alia. Sensibilia scilicet vllum eorum modum, qui conueniunt dici. Vnde si eadem sunt principia essendi, & cognoscendi, oportet quod species non conferant ad scientias: cum principia essendi esse non possint. Ideo autem dicit secundum vllum modum consuetorum, dici quia Plato inuenerat nouos modos aliquid ex alijs cognoscendi.

part. 2. prima parte lect. & 1. part. seq. ps. r. 4. & sequen. Par. 7. & 8. par. 9. & 11.

Tex. c. 37. part. 1.

part. 3.

T. c. 37. part. 4. par. seq.

**H**ic tertio ostendit, quod species non conferant sensibilibus sicut exemplaria. & primo proponit intentum. Secundo, probat, ibi: Nam quid opus est &c. Dicit ergo primo, quod dicere species esse exemplaria sensibilibus & mathematicis, eo quod huiusmodi eas participant, est dupliciter inconueniens. Vno modo, quia vnium & nulla vilitas est huiusmodi exemplaria ponere, sicut ostendit. Alio modo, quia est simile metaphoricis, quas Poeta inducunt, quod ad philosophum non pertinet. Nam philosophus ex proprijs docere debet. Ideo autem hoc dicit esse metaphorice, quia Platone raphoricum, quia Platone productionem rerum naturalium assimilauit factioni rerum artificialium, in quibus artifex ad aliqum exemplar respiciens, operatur aliquid simile suae arti.

part. 6.

**D**icere vero exemplaria esse, & eis alia participare, vaniloquium est, & metaphoras dicere poeticas.

**N**am quid est opus ad ideas respiciens. Contingit enim esse & fieri simile aliqum, & non assimilatum ad illud. Quare existente Socrate & non existente fiet qualis Socrates.

**S**imiliter autem palam, quia etiam si sit Socrates sempiternus, erit eiusdem exemplaria plura, quare & species. Vt hominis animal & bipes: similiter autem & autanthropos.

**A**mplius autem non solum sensibilibus species exemplaria, sed etiam ipsarum, ut genus specierum, quare idem erit exemplar & imago.

**A**mplius opinabitur vti que impossibile esse separatim substantiam, & cuius est substantia. Quare quo idem substantiae rerum existentes separatim erunt?

**I**n Phaedone vero sic dicitur, quod ipse esse & fieri causa sint species, & etiam existentibus speciebus tamen, non sunt participantia nisi sit quod mouit:

**E**t multa sunt alia, ut domus & annulus, quorum non dicimus esse species. Quare palam, quia contingit & alia esse & fieri, & propter tales causas, quales & nunc dictas.

part. 6.

**E**t multa sunt alia, ut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse species. Quare palam, quia contingit & fieri etiam propter tales causas, quales eorum, quae nunc dicta sunt.

**I**ta homo participat animal. Sed, si praeter istum Socratem sensibilem poneretur alius Socrates sempiternus, quasi exemplaris, sequeretur, quod huius Socratis sensibilibus essent plura exemplaria, scilicet Socrates sempiternus, & idea hominis. ergo & eadem ratione species hominis habet plura exemplaria. Erunt enim exemplaria eius & animal, & bipes, & iterum Anthropos. Idea hominis. Hoc autem est inconueniens, quod vnium exemplari sint plura exemplaria: ergo inconueniens est ponere huiusmodi sensibilibus exemplaria.

**D**icere vero exemplaria eas esse, & cetera eis participare, vaniloquia, & metaphoras poeticas dicere est.

**Q**uod enim est, quod agit, ad ideas inspiciens? possibile enim est esse, & fieri quocumque simile, etiam non ad illius imaginem, quare & existente Socrate, & non existente, fiet utique qualis Socrates est.

**S**imiliter autem etiam si Socrates sempiternus esset. At eiusdem erunt plura exemplaria, ergo etiam forma. Vt uti hominis, animal, & bipes, simul autem & idealis homo.

**I**tem non solum sensibilibus exemplaria forma erunt, verum etiam ipsarum, ut puta genus, tanquam generum specierum, quare idem erit exemplar, & imago.

**I**tem videri possit impossibile esse separatam substantiam, & cuius est substantia. Quare quomodo ideae, cum rerum substantiae sint, separatae fuerint?

**I**n Phaedone autem ita dicitur, quod vnus ipse esse, tum ipse fieri forma causa sunt, Quamquam formis existentibus, non tamen participantia sunt, si non sit, quod moueat.

**A**t multa alia sunt, uelut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse formas, quare patet posse contingere cetera quoque esse, & fieri etiam propter tales causas, quales eorum, quae nunc dicta sunt.

**S**ensibilibus ad eorum fieri, quamuis Plato dixerit in Phaedone, in quodam suo libro, quod species sunt causa rebus sensibilibus essendi & fieri. Sed hoc improbat duabus rationibus, quarum prima talis est: Posita causa ponitur effectus: sed existentibus speciebus, non propter hoc sunt entia particularia, siue individua participantia species, nisi sit aliquod motum, quod moueat ad speciem, quod ex hoc patet, quia species semper eodem modo sunt secundum Platonem. Si igitur eis positis essent, vel fierent individua participantia eas, sequeretur quod semper essent huiusmodi individua: quod patet esse falsum; ergo non potest dici, quod species sint causa fieri & esse rerum, & praecipue cum non poneret species causas esse moriuas, ut supra dictum est. Sic enim a substantijs separatis immobilibus ponit Aristoteles procedere & fieri & esse inferiorum, in quantum illae substantiae sunt motu: caelestium corporum, quibus mediantibus causatur generatio, & corruptio in istis inferioribus.

**H**ic ponit secundam rationem, quae talis est. Sicut se habent artificialia ad causas artificiales, ita se habent naturalia ad causas naturales: sed videmus, quod multa alia a naturalibus, ut domus & annulus, sunt in istis inferioribus, quorum Platonici species non ponebant: ergo & alia naturalia contingit esse & fieri propter tales causas proximas, quales contingit esse nunc dictas, scilicet artificiales, ut scilicet sicut res artificiales sunt a proximis agentibus, ita & res naturales.

ad 27. & 28. & 29. & 30.

T. c. 33. part. 2.

\* ipse h. d.

parte. 8. T. c. 34. parte. 9.

parte. 10.

L E C T I O XVI.

T. com 35. par. prima. T. c. 36. Lec. pñ. Part. pri. Par. 8. lec. huius.

Ita improbat opinionem Platonis de speciebus, in quantum ponebat eas esse numeros. & circa hoc duo facit. Primo disputat contra ea, quae posita sunt ab ipso de numeris. Secundo contra ea, quae posita sunt ab ipso de aliis mathematicis, ibi: Volentes autem substantias &c. Circa primum ponit sex rationes, quarum prima talis est. Eorum, quae sunt idem secundum substantiam, unum non est causa alterius: sed sensibilia secundum substantiam, sunt numeri secundum Platonicos & Pythagoricos: Si igitur species sunt etiam numeri, non poterunt species esse causa sensibilibus. Si autem dicatur, quod alii numeri sunt species, & alij sunt sensibilia, sicut ad litteram Plato ponebat: ut, si dicamus quod hic numerus est homo, & ille alius numerus est Socrus, & alius numerus est Callias, istud adhuc non videtur sufficere: quia secundum hoc, sensibilia & species conueniunt in ratione numeri: & eorum quae sunt idem secundum rationem, unum non videtur esse causa alterius: ergo species non erunt causa horum sensibilibus. Non iterum potest dici, quod sunt causa, quia illi numeri, qui sunt species, sunt semperterni. Illa enim differentia non sufficit ad hoc, quod quaedam ponantur causa aliorum, quae aliqua differant per semperternum & non semperternum secundum esse suum absolute consideratum, sed per causam & causatum differant secundum habitudinem vnus ad alterum: ergo diuersa numero non differant per causam & causatum per hoc quod quaedam sunt semperterna, & quaedam non semperterna. Si autem dicatur, quod haec sensibilia sunt quaedam rationes: id est, proportiones numerorum, & per hunc modum numeri sunt causa horum sensibilibus, sicut videmus in symphonijs id est in musicis consonantijs: quia numeri dicuntur esse causa consonantiarum: in quantum proportiones numerales, quae applicantur sonis, consonantias reddunt: palam est, quod oportebat praeter ipsos numeros in sensibilibus ponere aliquod vnum secundum genus, cui applicantur proportiones numerales, ut scilicet eorum, quae sunt illius generis proportionales, sensibilia constituent, sicut praeter proportiones numerales in consonantijs inueniuntur soni. Si autem illud, cui applicatur illa proportio numeralis in sensibilibus, est materia, manifestum est, quod oportebat dicere, quod ipsi numeri separati, qui sunt species, sint proportiones aliqui vnus, scilicet ad aliquod aliud. Oportet enim dicere, quod hic homo, qui est Callias vel Socrus, est similis homini ideali, qui dicitur atofanthropus id est per se homo. Si igitur Callias non est numerus tantum, sed magis est ratio quaedam, vel proportio in numeris elementorum, scilicet ignis, terrae, aquae & aeris, & ipse homo idealis erit quaedam ratio, vel proportio in

L E C T I O XVI.

Mplius, si sunt numeri species, quomodo causentur? Vtrum quia alij numeri sunt ipsa existentia, vt hic quidem numerus homo, ille vero Socrates, & alius Callias? Quid igitur his sunt causae illi? nec enim si hi sunt semperterni, illi vero non, differunt. Si vero quia rationes numerorum & hic, vt symphonia, palam quia est vnum quidem, quorum sunt rationes. Si itaque haec materia, manifestum quia & ipsi numeri & alique rationes sunt aliud ad aliud. Dico autem, vt fit Callias ratio in numeris ignis, aquae, terrae, & aeris & atofanthropos, id est ipse homo, siue numerus quis existens, siue non, tamen erit ratio in numeris quorundam, & non numerus, & non erit quis propterea numerus.

Amplius ex multis numeris fit vnus numerus, ex speciebus aut vnus species qualiter, vel quomodo.

Sed, si nec ex eis, sed ex vnus, vt in millenario, quomodo se habent vnitates? Siue, n. eiusdem speciei, multa inconuenientia accidit. siue non eiusdem speciei. nec. n. eadem sibi sunt inuicem, nec alio omnes omnibus. Quomodo naq; differunt impossibiles existentes? nec enim rationabilia haec, nec intelligentiis confess.

συμφορία

L E C T I O XVI.

Tem, si forma numeri sunt, quomodo erunt causa? Vtrum quoniam ipsa erunt vnus numerus, vt hic quidem numerus homo, hic vero Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his causae sunt? etenim si hi quidem aeterni, hi vero non, nihil differunt. Quod si quoniam proportionales numerorum ea, quae hic, aut consonantia, patet quod vnus quidem erit, quorum proportionales sunt. Si igitur hoc materia est, manifestum est quod ipsi etiam numeri proportionales cuiusquam alterius ad alterum erunt. Dico autem, vt si Callias proportio est in numeris ignis, terrae, aquae, & aeris, & ipse homo aliquorum aliorum subiectorum erit. & idea numerus, ac etiam ipse idealis. homo, si vnus aliquis numerus sit, siue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus, & non erit aliquis propterea numerus.

Item de multis numeris vnus numerus fit, ex speciebus vero, quomodo species vna?

Quod si nec ex his, sed ex numeris, ut ex decem millibus, quomodo se habent vnitates? Siue, n. eiusdem speciei sunt, multa inconuenientia sequentur. siue non eiusdem speciei, nec eadem inuicem, nec cetera oes omnibus. Quo naque differet, cum impossibiles sint? haec enim nec rationabilia sunt, nec intelligentiis consentanea.

quod vnum constituendum, nisi secundum rationem indiuiduorum, quae alterantur, vt possint permisceri: ipse autem species numerorum simul conuicte numerum constituent, vt species numeri binarij, & species numeri ternarij simul iucte constituunt numerum quinarium, ita quod in quinario vnus numerus remanet & saluatur. Sed quia ad hanc rationem posset responderi ex parte Platonis, quod ex multis numeris non fit vnus numerus, sed quilibet numerus immediate constituitur ex vnitate: ideo consequenter cum dicitur.

Excludit etiam hanc responsonem. Si n. dicitur, quod aliquis numerus maior, vt millenarius, non constituitur ex eis; scilicet ex duobus vel pluribus numeris minoribus, sed constituitur ex vnitate id est ex vnitate, remanebit questio, quomodo se habent vnitates adinuicem, ex quibus numeri constituantur? Aut. n. oportet, quod oes vnitates sint conformes adinuicem, aut quod sint difformes adinuicem. Sed primo modo se quuntur multa inconuenientia, & praecipue quantum adponentes species esse numeros, quia sequitur, quod diuersae species non differant secundum substantiam, sed solum secundum excessum vnus speciei super aliam. Inconueniens etiam videtur, quod vnitates nullo modo differant, & tamen sint multae, cum diuersitas multitudinem consequatur. Si vero non sint conformes, hoc potest esse dupliciter. Vno modo, quia vnitates vnus numeri sunt differetes ab vnitate alterius numeri, sicut

T. c. 37. par. prima.

sicut vnitates binarij ab vnitate ternarij, & tamen vnitates vnus & eiusdem numeri sibi inuicem sunt conformes. Alio modo, vt vnitates eiusdem numeri non sibi inuicem, nec vnitate alterius numeri conformes existant. Hanc diuisionem significat, cum dicitur: Nec eadem sibi inuicem id est quae ad eundem numerum pertinent. In hoc autem &c. scilicet licet quae pertinent ad diuersos numeros, quocumque autem modo ponatur esse numerus siue non. Tam. n. secundum ponentes substantias esse numeros, & secundum Naturales, qui numeros substantias esse non dicebant, oportet quod in rerum substantijs, aliqua proportionales numerales inueniantur. Quod patet praecipue ex opinione Empedoclis, qui ponebat vnitateque reu sensibilibus constitui per quaedam harmoniam & proportionem.

Amplius autem aliud aliquod genus numeri facere est necessesse, circa quod fit Arithmetica. Et omnia inter media dicta, ex quibus simpliciter, aut ex quibus sunt principijs, aut quale infra presentia erunt & eas.

Amplius autem vnitates, quae sunt in dualitate, vtraque est ex aliqua priori dualitate, quamuis impossibile.

Amplius quare numerus ex his collectus est?

Amplius autem cum dictis, si sint differentes vnitates, oportebit ita dicere, quaedammodum & quicquid elementa quatuor, aut duo dicunt. Etenim horum quilibet non coe dicit elementum, vt corpus, sed ignem & terram, siue sit corpus ipsum, siue non. Nunc autem dicimus, quod vno exate, quaedammodum igne, aut aqua, similitum partium. si vero sic, non erunt substantiae numeri. Sed palam, quia si coe est aliquid vnum ipsum, & hoc est principium, quare multipliciter dicitur ipsum vnum, aliter est impossibile.

T. c. 39. par. 4.

Hic ponit tertiam rationem contra Platonem, quae talis est. Omnia mathematica, quae a Platone sunt dicta intermedia sensibilibus, & speciebus, sunt ex numeris, aut simpliciter sicut ex proprijs principijs, aut sicut ex primis. Et hoc ideo dicit, quia secundum vnam viam videtur, quod numeri sint immediata principia aliorum mathematicorum. Nam vnus dicebant constituit punctum, binarium lineam, ternarium superficiem, quaternarium corpus. Secundum vero aliam viam, videntur resoluti mathematica in numeros, sicut in prima principia & non in proxima. Nam corpora dicebant componi ex superficiebus, superficies ex lineis, lineae ex punctis, puncta autem ex vnitate, quae constituit numeros. Vt roque autem modo sequebatur, numeros esse principia aliorum mathematicorum. Sicut igitur alia mathematica erant media inter sensibilia & species, ita necessarium est facere aliquod genus numeri, quod sit aliud a numeris, qui sunt species, & a numeris, qui sunt substantia sensibilibus: & quod de huiusmodi numero sit Arithmetica, sicut de proprio subiecto, quae est vna mathematicarum, sicut Geometria de magnitudinibus mathematicis. Hoc autem ponere videtur superfluum esse. nam nulla ratio poterit assignari, quare sint numeri medij inter presentia id est sensibilia & aeterna; scilicet species; cum tam sensibilia quam species sint numeri.

T. c. 40. par. 5.

Hic ponit quartam rationem, quae talis est. Ea, quae sunt in sensibilibus & in mathematicis sunt causata ex speciebus: si igitur aliqua dualitas in sensibilibus, & in mathematicis inuenitur, oportet quod vtraque vnitas huius posterioris dualitatis, sit causata ex priori dualitate, quae est species dualitatis. Et hoc est impossibile; scilicet quod vnitas ex dualitate causetur. Hoc enim praecipue oportet dicere, si vnitates vnus numeri, sint alterius speciei ab vnitate alterius: quia tunc a specie ante illius numeri vnitates, species sortientur. Et sic

oportet quod vnitates posterioris dualitatis, sint causatae ex priori dualitate.

Hic ponit quintam rationem, quae talis est. Multa non conueniunt ad vnum constituendum, nisi propter aliquam causam, quae potest accipi vel extrinseca, sicut aliquid agens, quod coniungit: vel intrinseca, sicut aliquid vinculum vnens. Vel si aliqua vniantur per seipsa, oportet vt vnum sit, vt potentia: & aliud vt actus. Nullum autem horum potest dici in vnitate; quare numerus id est ex qua causa numerus erit quoddam comprehendens id est congregatum ex pluribus vnitate; quasi dicatur, non erit hoc assignare.

parte. 6.

Item necesse est aliud quiddam numeri genus ponere circa quod Arithmetica. Et omnia, quae media dicuntur a quibusdam, quae quomodo, aut ex quibus principijs sunt, aut cur ista sunt, quae media illorum, & horum erunt?

Item vnitates, quae in dualitate sunt, vtraque ex aliqua priore dualitate, at hoc impossibile est.

Item cur vnum est numerus collectus.

Item ad hoc, quae dicta sunt, si vnitates differentes sunt, oportet ita dicere, sicut quicunque quatuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horum singuli non dicunt elementum, quod commune est, ut puta corpus, sed ignem, & terram, siue commune quid sit corpus, siue non. nunc autem dicitur, ac si vnum ita esset (ut ignis, aut aqua) similitum partium. quod si ita sit, numeri non erunt substantiae. Sed si ipsum vnum aliquid est, & hoc principium est, patet quod vnum multipliciter dicitur. aliter nanque impossibile est.

\* al. indifferentes. T. c. 41. parte. 7.

Volentes autem substantiam referre ad principia. Longitudines quidem ex longo et breui ponunt, ex quodam

ignem, terram, aquam & aerem, quae sunt corpora differentia. Vnde, si vnitates sint differentes, quamuis omnes conueniant in ratione vnitatis, non tamen erit dicendum, quod ipsa vnitas, in quantum huiusmodi, sit principium, quod est contra positionem Platonis. Nam nunc ab eis dicitur, quod vnum sit principium, sicut etiam de Naturalibus dicitur, quod ignis, aut aqua, aut aliquid corpus similitum partium principium sit. Sed si hoc est verum quod conclusum est contra positionem Platonis, scilicet, quod vnum, in quantum vnum, non sit principium & substantia rerum, sequeretur quod numeri non sunt rerum substantia. Numerus enim non ponitur esse rerum substantia, nisi in quantum constituitur ex vnitate, quae dicuntur esse rerum substantiae. Quod iterum est contra positionem Platonis, quam nunc prosequitur, quae scilicet ponitur, quod numeri sint species. Si autem dicas, quod omnes vnitates sunt indifferentes, sequitur quod omnes id est vniuersum totum sit aliquid vnum & idem, ex quo substantia rei cuiuslibet est ipsum vnum: quod est commune indifferens. Et ulterius sequitur, quod idem illud sit vnum principium omnium: quod est impossibile ratione ipsius rationis, quae de se est inopinabilis, vt scilicet sint omnia vnum secundum rationem substantiarum, quia inucludat contradictionem ex eo, quod ponit vnam esse substantiam rerum, & tamen ponit illud vnum esse principium. Nam vnum & idem non est sui ipsius principium: nisi forte dicatur, quod vnum multipliciter dicitur, vt distincto vno ponantur omnia esse vnum genere, & non specie, vel numero.

parte. 8. T. c. 42. par. seq.

Hic disputat contra positionem Platonis quantum ad hoc, quod posuit de magnitudinibus mathematicis. Et primo ponit eius positionem. Secundo obicit contra ipsam, ibi: Attamen quomodo habebit &c. Dicit ergo primo, quod Thales super Metaphy. C. 4 Platonici

Platonici volentes rerum substantias reducere ad prima principia, cum ipsas magnitudines dicerent esse substantias rerum sensibilium, lineam, superficiem, & corpus: istorum principia assignantes, putabant se rerum principia invenisse. Assignando autem magnitudinum principia, dicebant { longitudines } id est lineas, compo-

part. 9.

ni ex producto, & breui, eo quod principia rerum omnium ponebant esse contraria. Et quia linea est prima inter quas partes continuas, ei per prius attribuebant magnitudinem, ut per hoc, quod hęc duo sunt principia lineę, sunt etiam principia aliarum magnitudinum. Dicit autem { Ex aliquo paruo & magno } quia paruum & magnum etiam in speciebus ponebantur, ut dictum est, sed secundum quod per se determinatur & quodammodo particulari ad genus magnitudinis, constituant primo lineam, & deinde alias magnitudines. Planum autem id est superficiem, eadem ratione dicebant componi ex lato & arcto, & corpus ex profundo & humili.

T. c. 43. par. 10.

Hic obicit contra predictam positionem duabus rationibus, quarum prima talis est. Quorum principia sunt diversis, ipsa etiam sunt diversa: sed principia distantur magnitudinum secundum predictam positionem sunt diversa. Latum enim & arctum, que ponuntur principia superficiem, sunt alterius generis, quam profundum & humile, que ponuntur principia corporis. Et similiter potest dici de longo & breui, quod differunt ab utroque, ergo etiam linea & superficies & corpus, erunt ad invicem distincta. Quo modo ergo poterat dici, quod superficies haberet in se lineam, & quod corpus haberet lineam & superficiem? Et ad huius rationis confirmationem inducit simile de numero. Multum enim & paucum, que simili ratione ponuntur principia rerum, sunt alterius generis a longo & breui, lato, & stricto, & profundo & humili. Et ideo numerus non continetur in his magnitudinibus, sed est separatus per se. Unde & eadem ratione nec superius inter predicta erit etiam in inferioribus, sicut linea non in superficie, nec superficies in corpore. Sed quia potest dici, quod quedam predictorum contrariorum sunt genera aliorum, sicut quod longum esset lati genus, & latum genus profundum, hoc remouet talis ratio. Sicut se habent principia ad invicem, & principia. Si igitur latum est genus profundum, & superficies erit genus corporis: & ita corpus erit aliquod planum, id est aliqua species superficiem: quod patet esse falsum.

T. c. 44. par. primus.

Hic ponit secundam rationem, que sumitur ex punctis, circa quam Plato videtur dupliciter deliquisse. Primo quidem, cum punctum sit terminus lineę, sicut linea superficiem, & superficies corporis: sicut posuit aliqua principia, ex quibus componuntur predicta, ita debuit aliquid ponere, ex quo ex-

breui, & ex aliquo paruo & magno: & planum ex lato & arcto; corp<sup>o</sup> vero ex profundo & humili.

Attamen quomodo habebit planum lineam, aut solidum lineam, & planum? Aliud enim est genus latum & arctum & profundum & humile. Quemadmodum ergo nec numerus est in eis, quia multum & paucum ab his alterum, palam quia nec aliud nihil superiorum inerit inferioribus. At vero nec genus profundum latum, erit enim planum aliquod corpus.

Amplius puncta ex quo existunt. Huius quidem generi & Plato oppugnabat, tamquam existere geometrico dogmate, sed lineę principium vocabat. Hic autem multoties indiuisibiles lineas posuit, quoniam necesse est aliquid horum esse. Quare ex qua ratione linea est, & punctum est.

LECTIO XVII.



Mnino autem sapientia de manifestis causam inquirentem, hoc quidem permittimus. nihil enim de causa dicimus, unde principium est transmutationis. horum autem substantiam dicere putantes, alias substantias esse dicimus. Quomodo vero illas substantias horum vane dicimus: nam & participare, sicut prius diximus, nihil est. Nec quam in scientiis videmus existens causa, propter quam omnis intellectus & omnis natura

starent puncta, quod videtur pretermisisse. Secundo, quia circa puncta videbatur diuersimode sentire. Quandoque enim contendebat eorum doctrinam Geometricam de hoc genere existere, scilicet de punctis, in quantum scilicet puncta ponebat principia & substantiam omnium magnitudinum. Et hoc non solum implicite, sed etiam explicite punctum vocabatur principium lineę, sic ipsum diffiniens. Multoties vero dicebat, quod lineę indiuisibiles essent principia linearum, & aliarum magnitudinum, & hoc gen<sup>o</sup> esse, de quo sit Geometria, scilicet lineę indiuisibiles. Et tamen per hoc, quod ponit ex lineis indiuisibilibus componi omnes magnitudines, non euidet, quin magnitudines componantur ex punctis, & quin puncta sint principia magnitudinum. Linearum enim indiuisibilium necessarium esse aliquos terminos, qui non possunt esse nisi puncta. Unde ex qua ratione ponitur linea indiuisibilis principium magnitudinis, ex eadem ratione & punctum principium magnitudinis ponitur.

At quomodo aut planum habebit lineam, aut solidum lineam atque planum? aliud nanque genus latum & strictum, altum & humile. Quemadmodum igitur neque numerus est in eis, eo quod multum & paucum ab his aliud est, ita manifestum est, quod nec aliud quicquam superius inferioribus inerit. At vero nec latum genus alti est, etenim corpus esset planum quid.

Item puncta, ex quo insunt? At huic generi aduersabatur Plato, tamquam existenti dogmati Geometrico. sed nominabat principium lineę, hoc vero sepius ponebat lineas indiuisibiles. atqui necesse est harum aliquam esse terminum, quare ex qua ratione linea est, punctum quoque est.

LECTIO XVII.



Totum enim cum sapientia sit de manifestis causam querere, hanc quidem pretermisimus. nihil enim de causa dicimus, unde principium transmutationis. substantiam vero eorum dicere putantes, alias substantias esse dicimus. Quomodo vero illas substantias horum vane dicimus: nam & participare nanque, ut prius diximus, nihil est. Nec illam etiam, quam scientiis esse causam videmus, propter quam omnis intellectus, & omnis natura facit: nec

do autem aliquis & c. Circa primum ponit sex rationes, quarum prima sumitur ex hoc, quod genera causarum pretermittebat. Unde dicit, quod summum sapientiam scilicet philosophiam habet inquirere causas & de manifestis id est de his, que sensui apparent. Ex hoc enim homines inciperunt philosophari; quod causas inquisierunt, ut in proximo dictum est. Platonici autem, quibus se connumerat, rerum principia pretermiserunt: quia nihil dixerunt de causa efficiente, que est principium transmutationis. Causam vero formalem putauerunt se assignare ponentes ideas. Sed, dum ipsi putauerunt se dicere substantiam eorum, scilicet sensibilibus, dixerunt quaedam esse alias substantias separatas ab istis diversis. Modus autem, quo assignabant illa separata esse substantias horum sensibilium, id est superuacuas, id est inefficaciam non habens, nec veritatem. Dicebant enim, quod species sunt substantie eorum, in quantum ab istis participantur. Sed hoc, quod de participatione dicebant, nihil est, sicut ex supra dictis patet. Item species, quas ipsi ponebant, non tangunt causam finalem, quod tamen videmus in aliquibus scientiis, que demonstrant per causam finalem, & propter quam causam omne agens per intellectum, & agens per naturam operatur, ut secundo Physicorum ostensum est. Et sicut ponendo species non tangunt causam, que dicitur finis, ita nec causam, que dicitur principium, scilicet efficientem, que

quę fini quasi opponitur. Sed Platonici pretermittentibus huiusmodi causis facta sunt naturalia, ac si essent mathematica sine motu, dum principium & finem motus pretermittent. Unde & dicebant, quod mathematica debent tractari non solum propter seipsas, sed aliorum gratia, id est naturalium, in quantum passionum mathematicarum sensibilium attribuebant.

T. c. 45. par. 1.

Hic ponit secundam rationem, que talis est. Illud, quod ponitur tanquam rei materia, magis est substantia rei & predicabile de re, quam illud, quod est separatum a re: sed species est separata a rebus sensibilibus: ergo secundum Platoniorum opinionem magis aliquis suscipiet substantiam subiectam, ut materiam, esse substantiam mathematicorum, quam speciem separatam.

par. 3. Tex. c. 46.

Magis etiam suscipiet eam predicari de re sensibili, quam speciem predictam. Platonici enim ponebant magnum & paruum esse differentiam substantie & materie. Hęc enim duo principia ponebant ex parte materie, sicut naturales ponentes rarum, & densum esse primas differentias subiecti id est materie, per quas, scilicet materia transmutatur, dicentes eas quodammodo, scilicet magnum & paruum. Quod ex hoc patet, quia rarum, & densum sunt quedam superabundantia & defectio. Spissum enim est quod habet multum de materia sub eisdem dimensionibus. Rarum quod parum. Et tamen Platonici substantiam rerum sensibilium magis dicebant species, quam mathematica, & magis predicari.

par. 4.

Et de motu, si quidem hæc erit motus, palam quia mouentur species. In autem, unde venit? Tota nanque de natura auferatur perscrutatio.

par. 5.

Et quod videtur facile esse monstrare, quod unum omnia non sint. Expositionem enim omnia unum non sunt. Sed id aliquid unum, si quis dicat, omnia: & nec hoc, si non dat genus uniuersale esse. Hoc autem in quibusdam impossibile.

par. 6.

Nullam namque rationem habent, nec que sunt post numeros longitudines, latitudines, soliditates, nec que presentia, aut futura sunt, nec si quam vim habent, hæc enim nec formas possibile esse. non enim sunt numeri. Nec inter media (sunt enim mathematica) nec corruptibilia. Sed rursum quartum videtur hoc aliquod genus.

Et omnino existentium querere elementa, non diuidentem multipliciter dicta, inuenire impossibile est. & aliter secundum

alio. Sed facile est monstrare, quod omnia non sunt unum: ergo positio, que ponit substantiam omnium esse unum, est improbabilis. Si autem aliquis dicat, quod ex positione Platonis non sequitur, quod omnia sint unum simpliciter, sed aliquid unum, sicut dicimus aliqua esse unum secundum genus,

illam causam, quam unam de principis esse dicimus, ipse forma attingunt. sed qui hac etate sunt his Mathematica facta sunt philosophia, quoniam dicant aliorum gratia ea oportere tractare.

Item subiectam substantiam, ut materiam magis mathematicam, quis profecto putauerit, ac magis predicari, & differentiam substantie, & materie esse, veluti magnum, & paruum, sicut aiunt Physiologi rarum, & densum primas subiecti dicentes has differentias esse. hæc etenim excessus quidam, & defectus sunt.

De motu autem, si hæc quidem motus erunt, patet quod forma mouebuntur. Quod si non, unde evenit? tota etenim de natura consideratio perit.

Et quod facile probare videtur, quod omnia unum non sit. expositione etenim non sunt omnia unum. Sed ipsum unum si quis concedat omnia, nec hoc quidem, nisi quis uniuersale concedat esse genus. hoc autem in quibusdam impossibile.

Nullam autem rationem habent, nec ille, que post numeros, longitudines, plana, & solida sunt: nec quomodo sunt, aut futura sunt, nec si quam vim habent, hæc enim nec formas possibile esse. non enim sunt numeri, nec media (mathematica enim illa sunt) nec corruptibilia. Sed rursum quartum aliud quoddam hoc genus apparet.

Et omnino elementa querere entium non diuidendo, cum multipliciter dicantur, impossibile est inuenire: præsertim cum hoc modo quæ-

mathematica, que media sunt. Huiusmodi autem lineę & superficies, ex quibus componuntur corpora sensibilia, non est possibile esse species: quia species sunt numeri essentialiter. Huiusmodi autem sunt post numeros, nec iterum potest dici, quod sunt intermedia inter species & sensibilia. Huiusmodi enim sunt etiam mathematica, & a sensibilibus separata, quod non potest dici de illis lineis & superficiebus, ex quibus corpora sensibilia componuntur, nec iterum possunt esse sensibilia. Nam sensibilia sunt corruptibilia, huiusmodi autem incorruptibilia sunt, ut infra probabitur in tertio. Ergo vel ista nihil sunt, vel sunt quarum aliquod genus entium, quod Plato pretermisit.

Hic ponit sextam rationem, que talis est. Impossibile est inuenire principia alicuius multipliciter dicti, nisi multipliciter

vel secundum speciem, si quis velit dicere sic omnia esse unum, nec hoc etiam poterit sustineri, nisi hoc, quod dico unum, sit genus, vel uniuersale omnium. Per hunc enim modum possemus dicere omnia esse unum specialiter, sicut dicimus hominem, & animal esse animal substantialiter. Hoc autem quibusdam impossibile, scilicet quod sit unum genus omnium: quia oporteret, quod differentia diuisiva huius generis non esset una, ut in tertio dicitur: ergo nullo modo potest poni, quod substantia rerum omnium sit unum.

\*disciplinę

par. 8. Lect. huius

METAPHYSICORVM.

**T.c.47.** **F** **mus** aliquid addiscere, nisi aliquis dicat addiscere illud, quod prius præcognouit. Vnde, si ponatur quod aliquis addiscat, oportet quod non præexistat cognoscens illa, quæ addiscit, sed quædam alia, cum quibus hæc disciplinatus, addiscens per præcognita & omnia & id est viuicæntia & aut quædam & id est singularia. Vniuersalia quidem sicut in his quæ addiscuntur per demonstrationem & definitionem. Nam oportet, sicut in demonstrationibus, ita in definitionibus esse præcognita ea, ex quibus diffinitiones sunt, quæ sunt uniuersalia. Singularia uero oportet esse præcognita in his quæ discuntur per inductionem.

**parte.8.** **G** **Quomodo** autem aliquis discet omnium elementa? Palam enim, quia non est possibile præexistere cognoscetum prius. Sicut enim geometrizare discendum, alia quidem oportet præscire, quorum autem scientia, & de quibus futurus est discere, non prænoscit, ita & in alijs. Quare, si qua est omnium scientia, & de quibus oportet, ut quidam aiunt, nihil utique hic præexistit cognoscens. Quæuis sit omnis disciplina per præcognita, aut oia, aut quædam, aut per demonstrationem aut per diffinitiones. oportet enim, ex quibus est diffinitio præscire & esse nota. similiter autem & quæ per inductionem.

**T.c.48.** **H** **Sed** si est existens cõnatura lis, mirum quomodo obliuiscimur, habentes potissimam scientiarum.

**Te.c.49.** **i** **Amplius** autem quomodo aliquis cognoscet ex quibus est, & quomodo est manifestum? Et. n. hoc hæc dubitatione. Ambiger. n. aliquis quemadmodum & circa quasdam syllabas. Hi namque S M A ex. S. M. & A dicunt esse: alij uero quendam sonum alium dicunt esse, & cognitorum nullum.

**parte.9.** **k** **Amplius** autem & quorum est sensus, hæc quomodo aliquis non habes sensum cognoscet? quæuis oportet, si omnium sunt elementa, ex quibus quemadmodum compositæ sunt uoces ex elementis proprijs.

**par.10.** **g** **Disputat** contra Platonem quantum ad hoc, quod ponebat ideas esse principia scientiæ in nobis. Et ponit quatuor rationes, quarum prima est. Si ex ipsis ideis scientia in nobis causatur, non continget addiscere rerum principia. constat autem quod addiscimus: ergo ex ipsis ideis scientia non causatur in nobis. Quod autem non cõtingeret aliquid addiscere sic probatur. Nullus enim præcognoscit illud, quod addiscere debet, sicut geometra, & si præcognoscit alia, quæ sunt necessaria ad demonstrandum, tamen ea, quæ debet addiscere, non debet præcognoscere. Et similiter est in alijs scientijs. Sed, si ideæ sunt causa scientiæ in nobis, oportet quod omnium scientiam habeat, quia ideæ sunt rationes omnium scibilium: ergo non possunt

**par.11.** **k** **Hic** ponit quartam rationem, quæ talis est. Ad cognitionem rerum, oportet de sensibilibus notitiam habere. quia sensibilia sunt manifesta elementa materialia omnium rerum, ex quibus componitur. sicut uoces compositæ ut syllabe & dictiones componuntur ex proprijs elementis. Si igitur per ideas scientia in nobis causatur, oportet quod per ideas causetur in nobis cognitio sensibilibus. Cognitio autem in nobis causata ex ideis sine sensu est accepta, quia per sensum non habemus habitudinē ad ideas,

**F** **mus** aliquid addiscere, nisi aliquis dicat addiscere illud, quod prius præcognouit. Vnde, si ponatur quod aliquis addiscat, oportet quod non præexistat cognoscens illa, quæ addiscit, sed quædam alia, cum quibus hæc disciplinatus, addiscens per præcognita & omnia & id est viuicæntia & aut quædam & id est singularia. Vniuersalia quidem sicut in his quæ addiscuntur per demonstrationem & definitionem. Nam oportet, sicut in demonstrationibus, ita in definitionibus esse præcognita ea, ex quibus diffinitiones sunt, quæ sunt uniuersalia. Singularia uero oportet esse præcognita in his quæ discuntur per inductionem.

**G** **Quomodo** uero aliquis cunctorum elementa discet? Manifestum est enim, quod non est possibile quicquam eum cognoscere prius. quemadmodum enim ille, qui Geometriam discit, aliqua quidem præscire contingit: quorum uero illa scientia est, & quæ docendus est nihil præscit. ita & in ceteris. Quare si qua cunctorum est scientia, ut quidam aiunt, nihil profecto is præcognoscere possit. Atqui omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut aliqua est: & aut per demonstrationem, aut per definitiones: ex quibus enim definitio est, illa præcognoscere oportet, ac nota esse. similiter & quæ per inductionem.

**H** **Sed** si est existens cõnatura lis, mirum quomodo obliuiscimur, habentes potissimam scientiarum habentes.

**I** **Item** quo pacto quis cognoscet, ex quibus est, & quomodo manifestum erit? etenim hoc habet ambiguitatem. Dubitabit enim quispiam, sicut & de quibusdam syllabis. quidam enim syllabam S M A ex S & M & A aiunt esse: quidam uero alium sonum esse dicunt, & nullum ex notis.

**K** **Item** quorum sensus est, ea quomodo quis noscet sensum non habens? atqui oportet, si quidem eadem cunctorum elementa sunt, ex quibus, sicuti compositæ uoces, ex proprijs sunt elementis.

**L** **Quod** ex hoc patet: quia de his interdum contingit esse dubitationem, sicut de hac syllaba sma, quidam dubitant utrum sit cõposita ex tribus literis, s. s. m. a: aut sit una litera præter oēs prædictas, habes proprium sonum. Sed ex ideis non possunt cognosci nisi principia formalia, quia ideæ sunt formæ rerum: ergo non sunt sufficientes causa cognitionis rerum, principijs materialibus remanentibus ignotis.

**M** **Hic** ponit tertiam rationem, quæ talis est. Ad cognitionem rerum, oportet de sensibilibus notitiam habere. quia sensibilia sunt manifesta elementa materialia omnium rerum, ex quibus componitur. sicut uoces compositæ ut syllabe & dictiones componuntur ex proprijs elementis. Si igitur per ideas scientia in nobis causatur, oportet quod per ideas causetur in nobis cognitio sensibilibus. Cognitio autem in nobis causata ex ideis sine sensu est accepta, quia per sensum non habemus habitudinē ad ideas,

**secundo.** **I** **Quæ** ab antiquis de principijs dicta sunt, dicuntur, quod ex prius dictis est manifestum, quod antiqui philosophi conati sunt querere causas a nobis in libro. Physicorum determinatas, & quod per dicta eorum non habemus aliquam causam extra causas ibi declaratas. Has autem causas obscure dixerunt, & quodammodo omnes ab eis sunt factas, quodammodo uero nullam earum tetigerunt. Sicut enim pueri de nouo loquuntur incipientes imperfecte & balbutiēdo loquuntur, ita philosophia priorum philosophorum noua existens, uisa est balbutiēdo & imperfecte de omnibus loqui circa principia. Quod in hoc patet, quod Empedocles primo dixit, quod ossa habent quandam rationem, id est commissionem proportionis, quæ quidem ratio est quod quid est & substantia

**sec. 51.** **I** **Quæ** ergo dictas causas in physicis querere uisi sunt oēs, & extra has nullas habemus dicere: palam ex prius dictis. Sed obscure hæc, & modo quodam oēs prius dictæ sunt, modo uero quodam nullatenus. Balbutiēs uero uisa prima philosophia de omnibus, uelut noua existēs circa principia & prima. Quoniam & Empedocles ossa dicit esse rationes. Hoc autem est quod quid erat esse & substantia rei. At uero similiter necessarium & carnis & aliorum singulorum esse rationem, aut nihil. per hoc. n. & caro & os est & aliorum unum quodque, & non per materia, quæ ille dicit ignem, & terram, & aerem, & aquam. Sed hoc alio dicente quod similiter dixit ex necessitate: manifeste uero non dixit. De talibus quod igitur prius est ostensum. Quæcumque uero de ipsis his dubitabit aliquis, resumam iterum. nam forsitan ex ipsis aliquid inuestigabimus ad posteriores dubitationes.

**rei.** Sed similiter necessarium est de carne & de singulis aliorum, aut de nullo. Omnia enim ista ex elementis commista sunt. Et propter hoc patet, quod caro, & os & omnia huiusmodi non sunt id, quod sunt propter materiam, quæ ab eo ponit quatuor elementa, sed per hoc principia, scilicet forma le. Hoc autem Empedocles quasi ex necessitate ueritatis coactus posuit, aliquo alio expressius ista dicente: sed ipse manifeste non expressit. Et sicut expresse non manifestauerit naturam formam, ita nec materiam, ut supra de Anaxagora dictum est. Et similiter nec alicuius alterius principij. De talibus ergo, quæ ab alijs imperfecte dicta sunt, dictum est prius. Iterum autem in Tertio libro recapitulabimus de istis quæcumque circa hoc potest aliquis dubitare ad unam partem uel ad aliam. Ex talibus enim dubitationibus forsitan inuestigabimus aliquid utile ad dubitationes, quæ posterius per totam scientiam profectui & determinare oportet.

COMMENTARIORVM  
 S. THO. SUPER PRIMVM  
 Metaph. Finis.





A R I S T O T E L I S  
M E T A P H Y S I C O R V M .  
L I B E R S E C V N D V S .

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs .

LECTIO I.

**R**ostquam Philosophus reprobavit opiniones anti quorum philosophorum de primis principiis rerum, circa quæ versatur principaliter Philosophi primi intentio, hic accedit ad determinandum ue

T. con. 1. par. 1.

ritatem. Aliter autem se habet consideratio philosophiæ primæ circa ueritatem, & aliarum particularium scientiarum. Nam unaquæque particularis scientia considerat quædam particularē ueritatē circa determinatū genus entium, ut Geometria circa rerum magnitudines, Arithmetica circa numeros. Sed philosophia prima considerat uniuersalem ueritatem entium. Et ideo ad hunc Philosophum pertinet considerare, quomodo se habeat homo ad ueritatem cognoscendam. Diuiditur ergo ista pars in partes duas. In prima parte determinat ea quæ pertinent ad considerationē uniuersalis ueritatis. In secunda incipit inquirere ueritatē de primis principiis & omnibus alijs, ad quæ extenditur huius philosophiæ consideratio, & hoc in tertio libro, qui incipit Necesse est nobis acquisitam scientiam &c. Prima autem pars diuiditur in partes tres. In prima dicit qualiter se habet homo ad considerationem ueritatis. In secunda ostendit ad quæ scientiam principaliter pertinet cognitio ueritatis. ibi: *¶* Vt cari uero philosophiam ueritatis &c. In tertia parte ostendit modum considerandæ ueritatis, ibi: *¶* Contingunt autem auditiones &c. Circa primum tria facit. Primo ostendit facilitatem existentem in cognitione ueritatis. Secundo ostendit causam difficultatis. ibi: *¶* Forasan autem ex difficultate &c. Tertio ostendit quomodo homines se inuicem iuuant ad cognoscendum ueritatem, ibi: *¶* non solum autē hic dicere &c. Circa primum duo facit. Primo proponit intentum dicens *¶* {theoria}. i. consideratio uel speculatio de ueritate, quodam modo est facilis, & quodammodo difficilis. Secundo ibi.

par. 1.

part. 3.

part. 4.

part. 5.

Le. 2. huius secundi. Lect. ultima huius. par. 6. Lect. huius par. 8. Lect. huius

**D**E ueritate quæ theoria .i. cōtēplatio sic difficilis est, sic uero facilis.

LECTIO I.

**D**E ueritate quæ theoria .i. cōtēplatio sic difficilis est, sic uero facilis.

Signum autem, nec digne nullū adipisci ipsam posse, nec omnes fallere, sed unumquodque aliquid de natura dicere.

Et secundū unumquodque; quidē nihil, aut parum ei immittere, de omnibus autē coarticulatis fieri magnitudinē aliquā.

Quare, si uideretur habere ut pro uerbis dicimus, in foribus quis delinquet? si quidē utriusque erit facilis.

Habere autem totum, & partem non posse, difficultatem eius ostendit.

Forasan autem & difficultate secundum duos existente modos, nō in rebus, sed in nobis est

gnum, ut potest apparere in singulis artibus, quæ per diuersorum studia & ingenia ad mirabile incrementum peruenerunt. Tertio manifestat idem per quoddam exemplum vulgaris prouerbii. ibi.

LECTIO I.

**P**eculatio de ueritate, partim difficilis, partim facilis est.

Signum autem, quod neque satis eam aliquis consequitur, neque aberrant omnes ab ea, sed quisque aliquid de natura dicit.

Et singuli quidem nil, aut parum ei addunt, ex omnibus uero collectis aliqua magnitudo fit.

Quare, si ita se uideretur habere, ut in proverbio dicimus, quis aberrabit à ianna? hoc modo profecto facilis esset.

Totum autem, & partem habere non posse, hoc eius difficultatem ostendit.

Cum uero difficultas duobus sit modis, fortassis causa eius non rebus, sed nobis ipsis inest. quemadmodum

contingit multoties errare. Sic igitur cognitio ueritatis est facilis, in quantum scilicet ad minus istud modicum, quod est principium per se notum, per quod intratur ad ueritatem, est omnibus per se notum. Deinde cum dicitur

*¶* Manifestat difficultatem, dicens, quod hoc ostendit difficultatem, quæ est in consideratione ueritatis: quia non possumus habere circa ueritatem totum & partem. Ad cuius euidentiā considerandum est, quod hic dixit omnibus esse notum, per quod in alia introitur. Est autem duplex uia procedendi ad cognitionem ueritatis. Una quidem per modum resolutionis, secundum quam procedimus a compositis ad simplicia, & a toto ad partem, sicut dicitur in Primo Physicorum, & confusa sunt prius nobis nota. Et in hac uia perficitur cognitio ueritatis, quando peruenerit ad singulas partes distincte cognoscendas. Alia est uia compositionis, per quam procedimus a simplicibus ad composita, qua perficitur cognitio ueritatis cum peruenerit ad totum. Sic igitur hoc ipsum, quod homo nō potest in rebus perfecte totum & partem cognoscere, ostendit difficultatem considerandæ ueritatis secundum utramque uiam. Deinde cum dicitur

*¶* Ostendit eam præmissæ difficultatis. Vbi similiter considerandum est, quod in omnibus, quæ consistunt in quadā habitudine unius ad alterū potest impedimentū dupliciter uel ex uno, uel ex alio accedere. sicut si lignū nō cōburat, hoc contingit uel quia ignis est debilis, uel quia lignū nō est bene cōbustibile. & sic oculū impeditur a uisione alicuius uisibilis, aut quia est debilis, aut quia uisibile est tenebrosius. Sic igitur potest contingere, quod ueritas sit difficilis ad cognoscendum, uel propter defectum, qui est in ipsis rebus, uel propter defectum, qui est in intellectu nostro. Et quod quantum ad aliquas res difficultas contingat, in cognoscendo

L I B E R S E C V N D V S .

gnoscendo ueritatem ipsarum rerum, ex parte earum patet. Cum enim unumquodque sit cognoscibile in quantum est ens actu, ut infra in Nono huius dicitur, illa, quæ habent esse deficientes & imperfecta, sunt secundum se ipsa parum cognoscibilia, ut materia, motus, & tempus propter esse eorum imperfectum, ut Boetius dicit in libro de Duabus Naturis.

eius causa. Sicut enim nyctico-ra cum oculi ad lucē diei se habent, sic & animæ nostræ intellectus ad ea, quæ sunt omnium naturæ manifestissima.

Non solum autē his dicere gratiā iustū est, quorū aliquis opinionibus cōcauerit, sed his, quæ adhuc superficialiter enūciauerunt. etenim cōferunt aliquid. nam habitū nostrum præexercitati sunt. Nā, si Timotheus non fuisset, multā melodiā nō haberemus. Si autē non Phrynis, Timotheus nō fuisset. Eodē uero modo & de enūciatibus ueritatem. A quibusdam enim opinionibus quāsdā accepimus, sed alij, ut hi forent, causa fuerunt.

Le. 10

Tex. c. 3. par. prima

T. c. 7.

T. c. 3.

LECTIO II.

**O**cari uero philosophiam, ueritatis scientiam recte habet. Nā, theoreticæ finis est ueritas, & pra-

quod quid est. Ex quo apparet falsum esse quod Auerri. hic dicit in cōmento, quod Philosophus nō demonstrat hic res abstractas intelligere, esse impossibile nobis, sicut impossibile est uel speritioni inspicere solem. Et ratio sua, quam inducit, est ualde derisibilis. Subiungit enim, quoniam si ita esset, natura ocio-

sem uespertilionum oculi ad lumen diei se habent; ita & intellectus animæ nostræ ad ea, quæ manifestissima omnium sunt.

Verum non solum illis agenda sunt gratia, quorum opinionibus quis acquiescet, sed illis, qui superficialiter enūciauerunt. cōferunt enim aliquid etiam isti. habitum namque nostrum exercuerunt. Si enim Timotheus non fuisset, multum melodiæ nequaquam habuissēmus. si tamen Phrynis non extitisset, ne Timotheus quidem. Simili modo & de illis est, qui de ueritate asseruerunt. a quibusdam enim aliquas accepimus opiniones, quidam uero, ut hi fierent, causa fuerunt.

LECTIO II.

**R**ecte autē se habet philosophiam scientiam ueritatis cōtemplatiuam appellatione. speculatiuæ etenim finis ueritatis est.

Ostendit quomodo se homines ad inuicem iuuant ad considerandum ueritatē. Adiuuatur n. vnus ab altero ad considerationem ueritatis dupliciter. Vno modo directe. Alio modo indirecte. Directe quidem iuuatur ab his, qui ueritatem inueniunt, quia, sicut dictum est, dum vnusquisque præcedentium aliquid de ueritate inuenit, simul in vnum collectū, posterioris intro ducit ad magnam ueritatis cognitionē. Indirecte uero, in quantum priores errantes circa ueritatem, posterioribus exercitiū occasionem dederunt, ut diligenti discussione habitata, ueritas limpidius appareret. Est autem iustū, ut his, quibus adiuti sumus in tanto bono, si cognitione ueritatis, gratiā agamus. Et ideo dicit, quod iustum est gratiam referre; non solum his, quos quis existimat ueritatē inuenisse, quorum opinionibus aliquis communicat sequendo eas, sed etiam illis, qui superficialiter locuti sunt ad ueritatem inuestigandam, licet eorū opinioniones non sequamur, quia isti etiam aliquid cōferunt nobis. Præstiterunt enim nobis quoddam exercitiū circa inquisitionem ueritatis. Et ponit exemplum de inuentoribus musicæ: Si enim non fuisset Timotheus, qui multa de arte musicæ inuenit, non haberemus ad præsens multa, quæ scimus circa melodias. Et si non præcessisset quidam Philosophus nomine Phrynis, Timotheus non fuisset ita instructus in musicilibus. Et similiter est dicendum de philosophis, qui enūciauerunt uniuersaliter ueritatem rerum. A quibusdam enim prædecessorum nostrorum accepimus aliquas opiniones de ueritate rerum, in quibus credimus eos bene dixisse, alias opinioniones præmittentes. Et iterum illi a quibus nos accepimus, inueniunt aliquos prædecessores, a quibus acceperunt, qui quæ fuerunt eis causa instructionis.

LECTIO II.

**R**ostquam Philosophus ostendit qualiter se habet homo ad considerationem ueritatis, hic ostendit, quod cognitio ueritatis maxime ad philosophiam primam pertinet. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod ad philosophiam primam, maxime pertinet cognitio ueritatis. Secundo excludit quādam falsam opinionem, per quam sua probatio tolleretur, ibi: *¶* At uero quod sit principium. Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod ad philosophiam primam pertinet cognitio ueritatis. Secundo quod maxime ad ipsam pertinet, ibi: *¶* Nec minus autem uerum

part. sequē. Lect. huius part. 2. Lect. huius text.

METAPHYSICORVM.

verum sine causa &c. Hec autem duo ostendit ex duobus, quae supra probata sunt in praemio libri, scilicet quod sapientia sit non practica, sed speculativa: & quod sit cognitio causa primarum. Ex primo autem horum, sic argumentatur ad primam conclusionem. Theorica, id est, speculativa differt a practica secundum finem: nam finis speculativus est veritas. Hoc enim est quod intendit, scilicet veritatis cognitionem. Sed finis practicus est opus, quia & si practici hoc est operari intendunt cognoscere veritatem, quomodo se habeat in aliquibus rebus, non tamen quaerunt eam tanquam ultimum finem. Non enim considerant causam veritatis secundum se, & propter se, sed ordinando ad finem operationis, siue applicando ad aliquod determinatum particulare, & ad aliquod determinatum tempus. Si ergo huic commixerimus, quod sapientia prima non est practica, sed speculativa, sequetur, quod recte debeat dici scientia veritatis. Sed quia multae sunt scientiae speculativae, quae veritatem considerant, ut potest geometria, & arithmetica, fuit necessarium consequenter ostendere, quod philosophia prima maxime consideret veritatem propter id, quod supra ostensum est, scilicet, quod consideratio primarum causarum: & ideo argumentatur sic. Scientia de vero non habetur nisi per causam, ex quo apparet, quod eorum verum, de quibus est scientia aliqua, sunt aliqua causa, quae etiam veritatem habent. non enim potest sciri verum per falsum, sed per aliud verum. Unde & demonstratio, quae facit scientiam, ex veris est, ut dicitur in primo Posteriorum. Deinde adiungit quandam vniuersalem propositionem, quae talis est. Vnumquodque inter alia maxime dicitur, ex quo causatur in aliis aliquid vniuersae predicatione de eis, sicut ignis est causa caloris in elementatis. Unde, cum calor vniuersae dicitur & de igne, & de elementatis corporibus, sequitur quod ignis sit calidissimus. Facit autem mentionem de vniuersatione, quia quodque contingit, quod effectus non pervenit ad similitudinem causae secundum eadem rationem speciei, propter excellentiam ipsius causae. Sicut sol est causa caloris in istis inferioribus, non tamen inferiora corpora possunt recipere impressionem solis, aut aliorum celestium corporum secundum eandem rationem speciei, cum non communicent in materia. Et propter hoc, non dicimus solem esse calidissimum, sicut ignem, sed dicimus solem esse aliquid amplius quam calidissimum. Nomen autem veritatis non est proprium alicui speciei, sed se habet communiter ad omnia entia. Unde, quia illud, quod est causa veritatis, est causa communicans cum effectu in nomine & ratione communi, sequitur, quod illud, quod est posterioribus causa, ut sint vera, sit verissimum. Ex quo vterius concludit, quod principia eorum quae sunt semper. Corporum celestium, necesse est esse verissimas, & hoc duplici ratione. Primo quidem, quia non sunt quandoque vera, & quandoque non: & per hoc transcendunt in veritate generalia & corruptibilia, quae quandoque sunt, & quandoque non sunt. Secundo, quia nihil est eis causa, sed ipsa sunt causa essendi aliis. Et per hoc transcendunt in veritate & entitate corpora celestia, quae & si sunt incorruptibilia, tamen habent causam non solum quantum ad suum moveri, ut quidam opinati sunt, sed etiam quantum ad suum esse, ut hic Philosophus expressit de die. Et hoc est necesse, quia necesse est ut omnia composita & participantia, reducatur in ea, quae sunt per se essentia, sicut in causis. Omnia autem corporalia sunt entia in actu, in quantum participant aliis quas formas. Unde necesse est substantiam separatam, quae est forma per se essentia, corporalis substantiae principium esse. Si ergo huic deductioni adiungam, quod philosophia prima considerat primas causas: sequetur, ut primum habitum est, quod ipsa considerat ea, quae sunt maxime vera. Unde ipsa est maxime scientia veritatis. Ex his autem inferunt quoddam corollarium. Cum enim ita sit, quod ea quae sunt alia causa essendi, sint maxime vera, sequitur, quod vnumquodque, sicut se habet ad hoc, quod sit, ita etiam se habet ad hoc, quod habeat veritatem. Ea enim, quorum esse non semper eodem modo se habet, nec veritas eorum semper manet. Et ea, quorum esse habet causam, etiam veritatem causam habent. Et hoc ideo, quia esse rei est causa veritatis existimationis, quam mens habet de re. Verum enim & falsum non est in rebus, sed in mente, ut dicitur sexto huius. Deinde cum dicitur.

ma, Er hoc duplici ratione. Primo quidem, quia non sunt quandoque vera, & quandoque non: & per hoc transcendunt in veritate generalia & corruptibilia, quae quandoque sunt, & quandoque non sunt. Secundo, quia nihil est eis causa, sed ipsa sunt causa essendi aliis. Et per hoc transcendunt in veritate & entitate corpora celestia, quae & si sunt incorruptibilia, tamen habent causam non solum quantum ad suum moveri, ut quidam opinati sunt, sed etiam quantum ad suum esse, ut hic Philosophus expressit de die. Et hoc est necesse, quia necesse est ut omnia composita & participantia, reducatur in ea, quae sunt per se essentia, sicut in causis. Omnia autem corporalia sunt entia in actu, in quantum participant aliis quas formas. Unde necesse est substantiam separatam, quae est forma per se essentia, corporalis substantiae principium esse. Si ergo huic deductioni adiungam, quod philosophia prima considerat primas causas: sequetur, ut primum habitum est, quod ipsa considerat ea, quae sunt maxime vera. Unde ipsa est maxime scientia veritatis. Ex his autem inferunt quoddam corollarium. Cum enim ita sit, quod ea quae sunt alia causa essendi, sint maxime vera, sequitur, quod vnumquodque, sicut se habet ad hoc, quod sit, ita etiam se habet ad hoc, quod habeat veritatem. Ea enim, quorum esse non semper eodem modo se habet, nec veritas eorum semper manet. Et ea, quorum esse habet causam, etiam veritatem causam habent. Et hoc ideo, quia esse rei est causa veritatis existimationis, quam mens habet de re. Verum enim & falsum non est in rebus, sed in mente, ut dicitur sexto huius. Deinde cum dicitur.

At vero quod sit principium quoddam, & non infinitum, nec existentium, nec indirectum, nec secundum speciem, patet. Nec enim ut ex materia, hoc ex hoc potest ire in infinitum, ut carnem ex terra, terram ex aere, aere ex igne, & hoc non stare. Nec unde principium motus, veluti hominem quidem ab aere moveri, hunc vero a sole, solem autem a contentione, & huius nullum esse finem. Similiter nec cuius causa in infinitum progredi potest: ut deambulationem quidem sanitatis causa, illam vero felicitatis, felicitatem vero alterius, & ita semper aliud alterius gratia esse. Similiter autem & de ipso quid erat esse.

modo se habet, nec veritas eorum semper manet. Et ea, quorum esse habet causam, etiam veritatem causam habent. Et hoc ideo, quia esse rei est causa veritatis existimationis, quam mens habet de re. Verum enim & falsum non est in rebus, sed in mente, ut dicitur sexto huius. Deinde cum dicitur.

Tex. c. 5 part. 2.

Tex. c. 5.

Lex. 64.

ra cum

pa cum dicimus hominem moveri ad deponendum vestes ab aere calefacto, aere vero calefacto a sole, solem vero moveri ab aliquo alio, & hoc in infinitum. Tertio, exemplificat in genere causarum finalium: & dicit, quod similiter non potest procedere in infinitum illud, quod est cuius causa: scilicet causa finalis, ut si dicamus, quod illud iter, siue ambulatio est propter sanitatem, sanitas autem propter felicitatem, felicitas autem propter aliquid, & sic in infinitum. Ultimo, facit mentionem de causa formalis: & dicit, quod similiter non potest procedi in infinitum in hoc, quod est id quod erat esse: id est in causa formalis, quam significat diffinitio. Sed exempla praetermittit, quia sunt manifesta, & probatum est in primo posteriorum, quod non proceditur in infinitum in praedictis, puta quod animal praedicatur de homine in eo quod quid est, & visus de animali, & sic in infinitum.

Tex. c. 6 part. prima.

T. com. 7 part. 1.

part. 3.

part. 11. Lex. huius part. sequē. Lex. 109. part. 5. Lex. 109.

LECTIO III.



Mediorum enim, extra quae est aliquid ultimum & primum, necesse est esse quod prius est causa ipsorum post se. Nam si dicere nos oporteat vni trinum causam, quod primum est dicemus: non enim quod est ultimum. Nullius enim quod finale est. Sed nec medium, nam vniuersum, nihil enim differt vnum, aut plura esse, nec infinita aut finita, infinitorum vero secundum modum istum & omnino infiniti partes, omnes medie sunt, similiter autem vsque modo. Quare, si nihil est ex toto aliquid primum, nec ex toto causa nulla est.

At vero nec in deorsum est possibile in infinitum procedere, ipso sursum habente principium, ut ex igne quidem aqua, ex aqua vero terra, & ita semper aliquid aliud fieri genus.

Dupliciter autem fit hoc ex hoc, non ut hoc dicitur post hoc, ut ex isthmis olympia,

LECTIO III.



ostensa philosophi primum, quae causa entium non sunt infinita, hic probat propositum. Et primo, quod non sunt infinita in directum. Secundo, quod non sunt infinita secundum speciem, ibi: Sed si infinita essent &c. Circa primum quatuor facit. Primo ostendit propositum in causis efficientibus vel mouentibus. Secundo in causis materialibus, ibi: At vero nec in deorsum. Tertio in causis finalibus, ibi: Amplius autem quod est cuius causa &c. Quarto in causis formalibus, ibi: Sed nec quod quid erat esse &c. Circa primum sic procedit. Primo proponit quandam propositionem, scilicet quod in omnibus his, quae sunt media inter duo extrema, quorum vnum est ultimum, & aliud primum, necesse est, quod illud, quod est primum, sit causa posteriorum, scilicet medij & ultimi. Et hanc propositionem manifestat per diuisionem: quia, si oporteat nos dicere quid sit causa inter aliqua tria, quae sunt primum, medium, & ultimum, ex necessitate dicemus causam esse id, quod est primum. Non enim possumus dicere id, quod est ultimum, esse causam omnium, quia nullus est causa, alioquin non est ultimum, cum effectus sit posterior causa, sed nec possumus dicere, quod medium sit causa omnium, quia nec est causa nisi vnius tantum, scilicet ultimi. Et ne aliquis intelligat, quod medium nunquam habeat post se nisi vnum, quod est ultimum, quod tunc solum contingit quando inter duo extrema est vnum medium tantum, ideo ad hoc excludendum concludit, quod nihil ad propositum differat: vtrum sit vnum tantum medium, vel plura: quia omnia plura media accipiuntur loco vnius, in quantum conueniunt in ratione medij. Et similiter non differat, vtrum sint media finita, vel infinita: quia dum modo habeant rationem medij, non possunt esse prima causa mouens. Et quia ante omnem secundam causam mouentem, requiritur prima causa mouens, requiritur quod ante omnem causam mediam sit causa prima, quae nullo modo sit media, quasi habens aliam causam ante se. Sed, si praedicto modo ponantur causae mouentes procedere in infinitum, sequitur, quod omne, quae sit media, & sic vniuersaliter oportet dicere, quod cuiuslibet infiniti, siue in ordine causae, siue in ordine magnitudinis, omnes partes sunt mediae. Si enim esset aliqua pars, quae non esset media, oporteret quod vel esset prima, vel

ultima, & vtrunque repugnat rationi infiniti: quod excludit omnem terminum & principium & finem. Est autem & ad aliud attendendum, quod si alicuius finiti sint plures partes mediae, non omnes partes finiti ratione sunt mediae. Nam quaedam magis appropinquant primo, quaedam magis appropinquant ultimo, quod non habet primum & ultimum, nulla pars potest magis appropinquare, vel minus principio, aut ultimo. Et ideo, vsque ad quamcumque partem, quam modo signaueris, omnes partes similiter sunt mediae. Sic igitur, si causae mouentes procedant in infinitum, nulla erit causa prima. Sed causa prima erat causa omnium, ergo sequeretur, quod totaliter omnes partes mediae sunt similiter hucusque. Quare, si primum nihil est, omnino nulla causa est.

LECTIO III.



Mediorum enim, quorum extra aliquid ultimum, & primum est, necesse est quod prius est, causam esse eorum quae post illud sunt. Si enim dicere nos oportuerit quid trinum causae sit, primum dicemus. non enim ultimum, nullius enim quod ultimum est, neque medium; vnius enim: nihil enim differt unum an plura sunt, nec infinita, aut finita, infinitorum quidem hoc modo, & omnino infiniti omnes partes mediae sunt similiter hucusque. Quare, si primum nihil est, omnino nulla causa est.

Et neque deorsum possibile est in infinitum descendere, cum id, quod sursum versus principium habet, ut ex igne quidem aquam, ex hac vero terram, & ita semper aliud quoddam genus fieri.

Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non ut hoc post hoc dicitur, ut ex isthmis ludis olympiaci, sed ut aut

sum ire, procedere autem in patientibus est in deorsum ire. Sicut autem agere attribuitur causae mouenti, ita pari attribuitur materiae. Unde processus causarum mouentium est in sursum, processus autem causarum materialium est in deorsum. Quia ergo ostendit, quod non est in infinitum procedere in causis mouentibus, quasi in sursum procedendo, subiungit, quod nec etiam possibile est ire in infinitum in deorsum, secundum scilicet processum causarum materialium, supposito quod sursum ex parte causarum mouentium inueniatur aliquod principium. Et exemplificat de processu materialium, qui est in deorsum, ut si dicamus, quod ex igne sit aqua, & ex aqua terra, & sic in infinitum. Et vtriusque hoc exemplo secundum opinionem antiquorum naturalium, qui posuerunt vnum aliquod elementorum esse principium aliorum quoddam ordine. Potest autem & aliter exponi, ut intelligamus, quod in causis mouentibus manifesti sunt ad sensum ultimi effectus, qui non mouent. Et ideo, non quaeritur si procedatur in infinitum in inferioribus secundum illud genus, sed si procedatur in superioribus. Sed in genere causarum materialium econuerso supponitur vnum primum, quod sit fundamentum & basis aliorum, & dubitatur: vtrum in infinitum procedatur in deorsum, secundum processum eorum, quae generantur ex materia. Et hoc sonat exemplum propositum. Non enim dicitur ut ignis ex aqua, & hoc ex alio, sed econuerso, ex igne aqua, & ex hoc aliud. Unde supponitur prima materia, & quaeritur: an sit processus in infinitum in his, quae generantur ex materia. Deinde cum dicitur.

Probat propositum, & circa hoc quatuor facit. Primo distinguuntur duos modos, quibus sit aliquid ex aliquo. Secundo ostendit duplicem differentiam inter illos duos modos, ibi: Ergo sic ex puero. Tertio ostendit, quod secundum neutrum eorum contingit procedere in infinitum, ibi: Vtriusque autem modo impossibile est &c. Quarto, ostendit secundum quem illorum modorum ex primo materiali principio alia fiunt, ibi: Similiter autem impossibile sit &c. Dicit ergo primo, quod duobus modis sit aliquid ex aliquo, proprie & per se. Et vtriusque isto modo loquendi, ut excludat illum modum, quo dicitur

part. sequē.

Hac parte sequē. part. 6. huius lect. part. 7. huius lect.

tur improprie aliqd fieri ex aliquo, ex hoc solo, quod fit post illud. Vbi dicimus quod quadam rella Gregorum, quae dicebatur Olympias, sum ex quibusdam aliis rellis, quae dicebantur Isthinae. puta, si no: dicerem quod istum Epiphaniae fit ex cito natalis. hoc autem non proprie dicitur, quia fieri est quod non mutari. In mutatione autem non totum requiritur. ordo duorum terminorum, sed etiam si lecti i. e. vtriusque.

part. 4.

Quod quidem non contingit in praedictio exemplo. Sed hoc dicitur secundum quod imaginatur tempus esse vt iudicium dictionum istorum. Sed oportet proprie dicere aliqd fieri ex aliquo, quod aliqd vnu subiectum mutatur de hoc in illud. Et hoc dupliciter. Vno modo sicut dicitur, quod ex puero fit vir, in quantum puerum in statum virile. Alio modo sicut dicitur, quod ex aqua fit aer per aliqua transmutationem. Deinde cum dicitur.

part. 5.

Quod ostendit duas differentias inter praedictos modos: quarum prima est: quia dicitur ex puero fieri virum. sicut ex eo, quod est in fieri, fit illud, quod iam est factum: aut ex eo, quod est in fieri, fit illud quod iam est perfectum. Illud, quod est in fieri, & in fieri, est medium inter ens, & non ens, sicut generatio est medium inter esse, & non esse. Et ideo, quia per medium venitur ad extremum, dicitur, quod ex eo quod generatur, fit illud, quod generatum est: & ex eo quod generatur, fit illud, quod generatum est. Et sic dicitur, quod ex puero fit vir, vel ex addidente fit sciens: quia additens se habet vt in fieri ad sciens. In alio autem modo, quo dicitur ex aere fieri aquam, vnum extremorum non se habet vt via, vel medium ad alterum, sicut fieri ad factum esse, sed magis vt terminus, a quo recedit, vt ad alium terminum perueniatur. Et ideo ex vno corrupto fit alterum.

part. 6.

Concludit ex praemissa differentia, aliam differentiam. Quia enim in primo modo vnum se habet ad alterum, vt fieri ad factum esse, & medium ad terminum, patet, quod habent ordinem naturaliter ad invicem. Et ideo non reflectuntur ad invicem, vt indifferenter vnum fiat ex altero. Vnde non dicitur, quod ex viro fiat puer, sicut dicitur econverso. Cuius ratio est, quia illa duo, ex quorum vno secundum istum modum dicitur alterum fieri, non se habent ad invicem sicut duo termini mutationis alicuius, sed sicut ea, quorum vnum est post alterum. Et hoc est quod dicitur, quod illud, quod fit, ia est, terminus generationis, scilicet esse, non fit ex generatione, quasi ipsa generatio mutetur in esse, sed est post generationem, quia naturali ordine consequitur ad generationem, sicut terminus est post viam, & vltimum post medium. Vnde, si consideremus ista duo, scilicet generationem & esse, no differunt ab illo modo, quem exclusimus, in quo consideratur ordinem: sicut cum dicitur, quod dies fit ex aurora, quia est post auroram. Et propter istum naturalem ordinem, non

part. 7.

dicimus econverso, quod aurora fit ex die: id est, post diem. Et ex eadem ratione non potest esse quod puer fiat ex viro. Sed secundum alterum modum, quo aliquid fit ex altero, inuenitur reflexio, sicut enim aqua generatur ex aere corrupto, ita aer generatur ex aqua corrupta. Et hoc ideo, quia ista duo non se habent ad invicem secundum naturalem ordinem, scilicet vt medium ad terminum, sed sicut duo extrema, quorum vtrunque potest esse & primum, & vltimum. Deinde cum dicitur.

Verumenimvero vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam ex eo quod sicbat, id quod factum est, aut quod perfectum est ex eo, quod perfectum fuerat. Semper enim est aliquid medium, vt inter esse, & non esse generatio: ita quod fit inter existens, & non existens, qui autem dicitur, fit sciens. & hoc est, quod dicitur, quod fit ex discente sciens: vt autem tanquam ex aere aqua corrupto altero.

ex puero mutato vir, aut ut ex aqua aer.

Quare illa quidem non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex viro. Non enim fit ex generatione quod fit, sed post generationem est, sic enim dies ex diebus, quoniam post hoc est, quare nec diluculum ex die cetera vero reflectuntur.

Vtroque tamen modo impossibile est in infinitum progredi. Illorum enim, cum media sunt, necesse est finem esse. haec autem invicem reflectuntur. alterius enim corruptio, alterius generatio est.

Simul autem impossibile est primum corrumpi, cum sempiternum sit. Cum enim generatio non sit infinita sursum versus, necesse est non esse sempiternum illud, quo primo corrupto quicquam factum est.

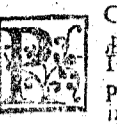
Simul autem impossibile est primum corrumpi, cum sempiternum sit. Cum enim generatio non sit infinita sursum versus, necesse est non esse sempiternum illud, quo primo corrupto quicquam factum est.

gere, in quibus non est principium, & finis. ergo nullo modo ex aliquo potest aliquid fieri in infinitum. Deinde cum dicitur.

mo materiali principio fit aliquid, sicut ex imperfecto, & in potentia existente, quod est medium inter purum non ens, & ens actu, non autem sicut aqua ex aere fit corrupto.

LECTIO IIII.

Tom. 8.



Officia pbant Philosophus, quod in causis mouentibus, & materialibus non proceditur in infinitum, hic ostendit idem in causa finali, quae no minatur scilicet cuius causa fit aliquid. Et ostendit propositum quatuor rationibus, quarum prima talis est. Id, quod est cuius causa habet rationem finis: sed finis est id, quod non est propter alia, sed alia sunt propter ipsum. Aut ergo est aliquid tale, aut nihil: & si quidem fuerit aliquid tale, vt scilicet omnia sunt propter ipsum, & ipsum non fit propter alia, ipsum erit vltimum in hoc genere. Et ita non proceditur in infinitum. Similiter etiam nec secundum alium, quia in alio modo inuenitur reflexio extremorum ad invicem, propter hoc, quod alterius corruptio, est alterius generatio, vt dictum est. Vbi cumque autem est reflexio, reducitur ad primum, ita scilicet quod id, quod fuit primo principium, postea fit terminus. Quod in infinitum non potest contineri, quod qui ponunt infinitatem in causis finalibus, remouent causam finalem. Remota autem causa finali, remouetur natura, & ratio boni. Eadem enim ratio boni, & finis est. Nam bonum est, quod omnia appetunt, vt dicitur in Primo Ethicorum. Et ideo illi, qui ponunt in infinitum in causis finalibus, auferunt totaliter naturam boni, licet ipsi hoc non percipiant. Tertiam rationem ponit ibi.

Tom. 9.

part. 4.

Tom. 10.

part. 5.

part. 6.

Tom. 11.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

part. 7.

rentiarum vna est prior altera. Idem ergo est, quod in infinitum procedatur in formis, & quod in infinitum procedatur in partibus diffinitionis. Et ideo, volens ostendere, quod non sit procedere in infinitum in causis formalibus, proponit non esse infinitum in partibus diffinitionis. Et ideo dicitur, quod non conuenit hoc, quod est quod quid erat esse, in infinitum reduci ad aliam diffinitionem, vt sic semper multiplicet ratio. Puta qui diffinitio hominis in diffinitione eius ponit animal. Vnde diffinitio hominis reducitur ad diffinitionem animalis, quae vltimus reducitur ad diffinitionem alicuius alterius, & sic multiplicatur ratio diffinitionis. Sed hoc non conuenit in infinitum procedere. No autem hoc dicitur quasi in vno & eodem indiuiduo multiplicentur formae secundum numerum generum, & differentiarum, vt in homine fit alia forma, a qua est homo, & alia a qua est animal, & sic de aliis: sed quia necesse est vt in rerum natura tot gradus formarum inueniantur, quot inueniuntur genera ordinata, & differentia. Est enim in rebus inuenire aliquam formam, quae est forma, & no est forma corporis, & aliqua, quae est forma corporis, sed no est forma animati corporis, & sic de aliis. Deinde cum dicitur.

Tem ipsum cuius causa finis. tale autem est, quod non est alterius gratia, sed eius causa cetera. Quare, si tale erit vltimum, non erit infinitum, quod si nihil tale, non erit ipsum cuius causa.

Sed qui faciunt infinitum, latent cor, quod boni naturam auferunt.

At nullus inciperet agere quicquam, si non esset peruenitur ad finem.

Nec esset intellectus in huiusmodi alicuius enim causa agit, quicumque intellectum habet. hoc nanque terminus est. Finis vero ipse terminus.

At vero nec ipsum quid erat esse reduci ad aliam definitionem ratione abundanter contingit.

Semper etenim prior magis est, posterior vero non est. cuius autem primum non est, nec quod sequitur est.

Item ipsum scire perimunt, qui ita dicunt, non enim possibile est scire, antequam ad indiuidua deueniatur.

ma animati corporis, & sic de aliis. Deinde cum dicitur.

Probat propositum quatuor rationibus, quarum prima talis est. In multitudine formarum, vel rationum semper illa, quae est prior est magis: Quod non est intelligendum quasi sit completior, quia formae specificae sunt completae. Sed dicitur esse magis, quia est in plus quam illa, quae est posterior, quae non est vbiunque est prior. Non enim vbiunque est ratio animalis, est ratio hominis. Ex quo argumentatur, quod si primum non est nec habitum, id est consequens est. Sed, si in infinitum procedatur in rationibus & formis, non erit prima ratio, vel forma diffinitiva: ergo excludentur omnes consequentes. Secundam rationem ponit ibi.

Quae talis est. Impossibile est aliquid scire prius, quam perueniatur ad indiuidua. Non autem accipitur hic indiuiduum singulare, quia scientia non est de singularibus: sed indiuiduum potest dici vno modo ipsa ratio speciei specialissima, quae non diuiditur vltius per essentiales differentias. Et secundum hoc intelligitur, quod non habetur perfecta scientia de re, quousque perueniatur ad speciem specialissimam, quia ille, qui scit aliquid in genere, nondum habet perfectam scientiam de re. Et secundum hanc expositionem oportet dicere, quod sicut prima ratio concludit, quod in causis formalibus non proceditur in infinitum in deorsum. Sic, non esset deuenire ad speciem specialissimam, ergo ista positio destruit perfectam scientiam. Sed, quia formalis diuisio non solum est secundum quod genus diuiditur per differentias, per cuius diuisionis priuationem species specialissima potest dici indiuiduum, sed etiam est secundum quod diffinitum diuiditur in partes diffinitionis, vt patet in Primo Physicorum, ideo indiuiduum potest hic dici, cuius diffinitio non resoluitur in aliqua diffinitia. Et secundum hoc supremum genus Thom. super Metaphy. D est

T. com. 7.

est indiuiduum. Et secundum hoc erit sensus, quod non potest haberi scientia de re per aliquam distinctionem, nisi deueniatur ad supra genera, quibus ignoratis impossibile est aliquid posteriori sciri. Et secundum hoc, concludit ratio, quod in causis formalibus non procedatur in infinitum h in sursum, sicut & prius. Vel ad idem concludendum potest aliter exponi indiuiduum, v. s. propositio immediata dicitur indiuiduum. Si enim procedatur in infinitum in distinctionibus in sursum, nulla erit propositio immediata. Et sic vniuersaliter tollit scientia, quae est de cōclusionibus deductis ex principis immediatis. h ¶ Tertiam rationem ponit, quae procedit non solum ad scientiam excludendam, sed ad excludendum simpliciter omnem cognitionem humanam. Et circa hanc rationem duo facit. Primo, ponit rationem. Secundo, excludit obiectionem quandam, ibi: { Non enim simile &c. } Rō autem talis est. Vniuersum quod cognoscitur per intellectum suae formae: sed, si in formis procedatur in infinitum, non poterunt intelligi, quia infinitum inquantum huiusmodi non comprehendit intellectum, ergo ista positio vniuersaliter destruit cognitionem. Deinde cum dicitur: ¶ Excludit quandam obiectionem. Possent aliqui dicere, quod illud, quod habet infinitas formas, potest cognosci, sicut & linea, quae in infinitum diuiditur. Sed hoc excludit dicens, quod non est simile de linea, cuius diuisiones non stant, sed in infinitum procedunt. Impossibile enim est, quod aliquid intelligatur, nisi in aliquo stetur. Vnde linea in quantum statuitur, vt finita in actu propter suos terminos, sic potest intelligi. Secundum vero, quod non statuitur in eius diuisione, non potest sciri. Vnde nullus potest numerare diuisiones lineae, secundum quod in infinitum procedunt. Sed infinitum in formis est infinitum in actu, & non in potentia, sicut est infinitum in diuisione lineae. Et ideo, si essent infinitae formae, nullo modo esset aliquid scitum, vel notum. Deinde cum dicitur: ¶ Ponit quartam rationem, quae talis est. In omni eo, quod mouetur, necesse est intelligere materiam. Omne enim, quod mouetur, est in potentia. Ens autem in potentia est materia. Ipsa autem materia habet rationem infiniti, & ipsi in infinito, quod est materia, conuenit ipsum nihil, quia materia secundum se intelligitur absque omni forma. Et cum ei, quod est infinitum, conueniat hoc, quod est nihil, sequitur per oppositum, quod illud, per quod est esse, non sit infinitum, & quod infinitum id est materiae non sit esse infinitum. Sed esse est per se formam, ergo non est infinitum in formis. Est autem hic aduertendum, quod hic ponit nihil esse de ratione infiniti, non quod priuatio sit de ratione materiae, sicut Plato posuit non distinguens priuationem a materia, sed quia priuatio est de ratione infiniti. Non enim ens in potentia habet rationem infiniti, nisi secundum quod est sub ratione priuationis, vt patet in textu Physicorum. Deinde cum dicitur: ¶ Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione. Tunc putamus nos scire vnum quodque, quando cognoscimus omnes causas eius: sed, si sunt infinitae causae secundum aduersionem vnius speciei ad aliam, non erit pertranfire ista infinitatem, ita quod possint omnes causas cognosci: ergo etiam per istum modum excluditur cognitio rerum.

**LECTIO V.**  
 Et ipsum cognoscere non est, quae enim infinita sunt, quomodo intelligere contingit?  
 Nec enim simile de linea est, quae secundum diuisiones quidem non stat. intelligere vero non potest, nisi si stat. quare non numerabit diuisiones, qui infinitam pertranst.

**LECTIO V.**  
 Sed etiam materiam necesse est in eo, quod mouetur, intelligere. atque nulli est esse in infinito.

**LECTIO V.**  
 Quod si non, non infinitum est infinitum esse. Atqui etiam, si species causarum infinita multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere. tunc enim scire putamus, cum causas cognoscimus, infinitum vero secundum aduersionem non est in tempore finito pertranfire.

**LECTIO V.**  
 Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione.

scimus omnes causas eius: sed, si sunt infinitae causae secundum aduersionem vnius speciei ad aliam, non erit pertranfire ista infinitatem, ita quod possint omnes causas cognosci: ergo etiam per istum modum excluditur cognitio rerum.

**LECTIO V.**  
 Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione.

**LECTIO V.**  
 Sed etiam materiam necesse est in eo, quod mouetur, intelligere. atque nulli est esse in infinito.

**LECTIO V.**  
 Quod si non, non infinitum est infinitum esse. Atqui etiam, si species causarum infinita multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere. tunc enim scire putamus, cum causas cognoscimus, infinitum vero secundum aduersionem non est in tempore finito pertranfire.

**LECTIO V.**  
 Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione.

bus hominum animi retraherentur a malis, & prouocarentur ad bona secundum diuersitatem gentium, & nationum in suis legibus tradiderunt, quamuis multa eorum essent vana, & frivola, quod homines a puertitia audientes magis approbabant, quam veritatis cognitionem. Sed lex diuinitus data ordinat hominem ad veram felicitatem, cui omnis falsitas repugnat. Vnde in lege Dei nulla falsitas continetur. Deinde cum dicitur: ¶ Hic ostendit quomodo homines in consideratione veritatis propter consuetudinem diuersos modos acceptant, & dicit, quod quidam non recipiunt quod eis dicitur, nisi dicatur eis per modum mathematicum. Et hoc quidem conuenit propter consuetudinem his, qui in mathematicis sunt nutriti, & quia consuetudo est similis naturae. Potest etiam hoc quibusdam contingere propter indispotionem, illis scilicet qui sunt sortis imaginationis, non habentes intellectum multum eleuatum. Alij vero sunt, qui nihil volunt recipere, nisi proponatur eis aliquid exemplum sensibile, vel propter consuetudinem, vel propter dominum sensitiua virtutis in eis, & debilitatem intellectus. Quidam vero sunt, qui nihil reputant esse dignum, vt aliquid eis inducatur absque testimonio poetae, vel aliquid auctoritatis. Et hoc etiam est vel propter consuetudinem, vel propter defectum iudicii: quia non possunt diiudicare verum ratio per certitudinem concludat. & ideo quasi non credentes suo iudicio, requirunt iudicium alicuius notum. Sunt etiam alij, qui omnia vult sibi dici per certitudinem, id est per diligentem inquisitionem rationis. Et hoc contingit propter bonitatem intellectus iudicantis, & rationis inquirentis: dummodo non queratur certitudo in his, in quibus certitudo esse non potest. Quidam vero sunt, qui tristantur, si quid per certitudinem contingere dupliciter. vno modo propter impotentiam complectendi. habent enim debilem rationem. vnde non sufficiunt ad considerandum ordinem complexionis priorum, & posteriorum. Alio modo propter micrologiam, id est paruum rationationem. Cuius similitudo quadam est in certitudinali inquisitione, quae nihil indiscussum relinquit vsque ad minima. Imaginantur autem quidam, quod sicut in symbolis conuulsi non pertinet ad liberalitatem, quod debeant etiam minima computari in ratiocinio, ita etiam sit quedam importunitas, & illiberalitas, si homo velit circa cognitionem veritatis etiam minima discutere. Deinde cum dicitur: ¶ Ostendit quis sit modus conueniens ad inquirendum veri-

**LECTIO V.**  
 Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione.

**LECTIO V.**  
 Sed etiam materiam necesse est in eo, quod mouetur, intelligere. atque nulli est esse in infinito.

**LECTIO V.**  
 Quod si non, non infinitum est infinitum esse. Atqui etiam, si species causarum infinita multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere. tunc enim scire putamus, cum causas cognoscimus, infinitum vero secundum aduersionem non est in tempore finito pertranfire.

**LECTIO V.**  
 Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione.

tatem, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit quomodo homo possit cognoscere modum conuenientem in inquisitione veritatis. Secundo ostendit, quod ille modus, qui est simpliciter melior, non debet in omnibus quaeque ibi. Acrobologia vero &c. Dicit ergo primo, quod quia diuersi secundum diuersos modos veritatem inquirent, ideo oportet quod homo instruat per quem modum in singulis scientiis sint recipienda ea, quae dicuntur. Et quia non est facile, quod homo simul duo capiat, sed dum ad duo attendit, neutrum capere potest, absurdum est, quod homo simul querat scientiam & modum, qui conuenit scientiae. Et propter hoc debet prius addicere logicam, quam alias scientias, quia logica tradit communem modum procedendi in omnibus aliis scientiis. Modus autem proprius singularum scientiarum, in scientiis singulis circa principium tradit debet. Deinde cum dicitur: ¶ Ostendit, quod ille modus, qui est simpliciter optimus, non debet in omnibus quaeri, dicens, quod acrobologia id est diligens, & certata ratio, sicut est in mathematicis, non debet requiri in omnibus rebus, de quibus sunt scientiae: sed debet solum requiri in his, quae non habent materiam. Ea enim, quae habent materiam, subiecta sunt motui, & variationi: & ideo non potest in eis omnibus omnimoda certitudo haberi. Queritur enim in eis non quid semper sit, & ex necessitate, sed quid sit, vt in pluribus. Immaterialia vero secundum se ipsa sunt certissima, quia sunt immobilia. Sed illa, quae in sui natura sunt immaterialia, non sunt certa nobis propter defectum intellectus nostri, vt predictum est. huiusmodi autem sunt substantiae separatae. Sed mathematicae sunt abstracta a materia, & tamen non sunt excedentia intellectum nostrum. & ideo in eis est requirenda certissima ratio. Et quia tota natura est circa materiam, ideo iste modus certissimae rationis non pertinet ad naturalem Philosophum. Dicit autem forsitan, propter corpora caelestia, quia non habent eodem modo materiam, sicut inferiora. Et quia in scientia naturali non conuenit iste certissimus rationis modus, ideo in scientia naturali ad cognoscendum modum conuenientem illi scientiae, primo per scrutandum est quid sit natura. Sic enim manifestum erit, de quibus sit scientia naturalis. Et iterum considerandum est, si vnius scientiae scilicet naturalis, sit omnes causas, & principia considerare, aut sit diuersarum scientiarum. Sic enim poterit scire quis modus demonstrandi conueniat naturali. Et hunc modum ipse seruat in secundo Physicorum, vt patet diligenter intuenti.

**LECTIO V.**  
 Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione.

**LECTIO V.**  
 Sed etiam materiam necesse est in eo, quod mouetur, intelligere. atque nulli est esse in infinito.

**LECTIO V.**  
 Quod si non, non infinitum est infinitum esse. Atqui etiam, si species causarum infinita multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere. tunc enim scire putamus, cum causas cognoscimus, infinitum vero secundum aduersionem non est in tempore finito pertranfire.

**LECTIO V.**  
 Ostendit, quod non sunt infinitae species causarum, eali ratione.

part. seq.

T. c. 15. part. 1.

part. 4. huius lect.

T. c. 16 part. 5.

part. 7. part. 8.

T. com. 1.

# ARISTOTELIS METAPHYSICORVM.

## LIBER TERTIVS,

Cum Diti Thomæ præclarissimis commentarijs.

### LECTIO PRIMA.

Lib. 4. Met.  
T. com. 1.

Left. 2. hu-  
ius lib.

part. seq.

**R**ostquã Philosophus in secundo libro ostendit modum considerandæ veritatis, hic procedit ad veritatis considerationem. Et primo, procedit modo disputati, ostendens ea, quæ sunt dubabilia circa veritatem. Secundo, incipit determinare ve-

#### LECTIO I.

**N**ecessesse est ad quæsitam scientiam nos aggredi primū, de quibus dubitare primū oportet. Hæc autem sunt quæcunque de ipsi aliter susceperūt quidam, & si quid præter hoc est præmissum.

Inest autē inuestigare volentibus præ opere bene dubitare. Posterior. n. inuestigatio, priorū est solutio dubitatorū. Soluere. n. non est ignorantis vinculum, sed mentis dubitatio, hoc de re demonstrat. In quantum. n. dubitat, intantum simili-ter ligatis est passus. Impossibile enim vtrisque procedere ad quod est ante. Propter quod oportet difficultates speculari omnes prius, & horum causa.

Et quia quærentes sine dubitatione, primo similes quod oportet ire ignorantibus.

Et adhuc neq; quando quæsitū inuenit nō cognoscit. Finis enim huic est non manifestus, prædubitanti autē manifestus.

Amplius autē melius necesse est se habere ad iudicandū eū, gaudiuit, velut aduersariorū, & dubitantium omnes rōnes.

Et adhuc neq; quando quæsitū inuenit nō cognoscit. Finis enim huic est non manifestus, prædubitanti autē manifestus.

Secundam rationem ponit. & dicit, quod illi, qui volunt inquirere veritatem, non considerando prius dubitationem, assimilantur illis, qui nesciunt quo vadant. Et hoc ideo, quæ sicut terminus vix est illud, quod intenditur ab ambulante, ita exclusio dubitationis est finis, qui intenditur ab inquirente

#### LECTIO I.

**D**illam, que queritur, scientiam, necesse est in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandum est. Hæc autem sunt, & quæcunque de eis aliter quidam existimauerunt, & si quid præter hæc præmissum sit.

Est autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare. nam posterior facultas solutio eorum est, que ante dubitata fuerunt. Soluere autem non est, cum nodus ignoretur, sed intellectus hastatio manifestum hoc de re facit. quatenus. n. dubitat, eatenus simile quiddā ligatis patitur. utroque namque modo impossibile est. ad ulteriora procedere. Quæ uare omnes primo difficultates speculari par est, et horū gratia.

Et propterea quod illi, qui querunt, nisi primo dubitent, similes illis sunt, qui quoniam nō oportet ignorare.

Et adhuc neque utrum inuenierint quod queritur, an non, cognoscere possunt, finis etenim his quidem non est manifestus, illi autem, qui antea dubitauerunt, patet.

Item melius se habere necesse est illum ad iudicandum qui tanquā aduersarios, omnes vtrinque rationes oppositas audiat.

Ilis se habeat in iudicando, si audierit omnes rationes quas aduersariorum dubitantium. Est autem attendendum, quod propter has rationes consuetudo Arist. fuit fere in omnibus libris suis, ut inquisitioni veritatis, vel determinationi præmitteret dubitationes emergentes. Sed in aliis libris singillatim ad singulas determinationes præmittit dubitationes, hic vero simul præmittit omnes dubitationes, & postea secundū ordinem debitum determinat veritatem. Cuius ratio est, quia aliæ scientiæ considerant particulariter de veritate, unde & particulariter ad eas pertinet circa singulas veritates dubitare. sed ista scientia, sicut habet ad vniuersalem considerationem de veritate, ita etiam ad eam pertinet vniuersalem dubitatio de veritate. Et ideo non particulariter, sed simul vniuersalem dubitationem profæquitur. Possent etiam & alia esse ratio, quia dubabilia, quæ tangit, sunt principia; ista, de quibus Philosophi aliter opinati sunt. Non autem eodem ordine

## LIBER TERTIVS.

T. com. 2.  
par. prima.

part. 1.

part. 3.

Left. 4. huius  
T. com. 15,  
part. 5.

Left. prima  
Left. 3. seq.  
Left. 2.

part. sequ.

part. 4.

part. seq.

dine ipse procedit ad inquisitionem veritatis, sicut & alij Philosophi. Ipse enim incipit a sensibilibus, & manifestis, & procedit ad separata: ut patet infra in primo: Alij vero intelligibilia, & abstracta voluerunt sensibilibus applicare. Vnde, quia non erat eodem ordine determinaturus, quo ordine processerūt alij Philosophi, ex quorum opinionibus dubitationes sequuntur, ideo præelegit primo ponere dubitationes omnes per se, & postea suo ordine dubitationes determinare. Tertium assignat Auerois dicens: hoc esse propter affinitatem huius scientiæ ad Logicam, quæ tangitur infra in quarto. Et ideo Dialecticam disputationem posuit quasi partes principales huius scientiæ.

#### LECTIO II.

**S**T autē dubitatio prima quidē, quibus processionaliter dictis dubitauimus, utrum vnius scientiæ, aut multarum sit scientiarum causas speculari.

Et utrum substantiæ principia est scientiæ huius scire solū, aut de principiis, de quibus ostēdunt omnes. ut utrum contingit vnum & idem simul dicere & negare, aut non, & de aliis talibus. Et si est circa substantiam, vtrū vna circa omnes, aut plures sint. Sed, si plures, vtrū omnes cognate, aut earum hæc qui dem cognati, ille vero aliquid aliud dicendū sunt.

#### LECTIO II.

**S**ecundum ea, quæ prædixit Philosophus, incipit hic præmittere dubitationes determinationi veritatis. & diuidit in duas partes. In prima ponit dubitationes. In secunda, causas dubitationum inducens rationes ad singulas dubitationes, ibi: Primū ergo, de quibus in primis dicim⁹ &c.

Et hoc idē quoque necessariū est querere, utrum sensibiles substantiæ esse solum dicendū sunt, aut præter has alia: & vtrum vnita sunt, aut plura genera sūt substantiarū. ut facietes species & mathematica iter ista & sensibilia dixerunt. De his igitur, ut diximus, perscrutandum est.

Et vtrū circa substantias solū speculatio, aut circa quæ accidit secundum se substantiis. Adhuc de eodē & diuerso, simili, & dissimili, & contrarietate, priore & posteriore, & aliis oibus talibus, de quibus Dialectici interdē tentant, ex probabilibus solū perscrutandū facientes,

Quæritur de quibus est ista scientia, ut in primo libro dictum est, & hoc ibi; Et utrum principia & elementa &c. Admodum autem scientiæ huius duo pertinent, ut in secundo dictum est, scilicet consideratio causarum, ex quibus scientia demonstrat, & iterum res, de quibus scientia considerat. Vnde circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem pertinentem ad considerationem causarum. Secundo, mouet multas dubitationes pertinentes ad ea, de quibus est hæc scientia, ibi: Et utrum substantiæ principia &c. Dicit ergo, quod prima dubitatio est, quam dubitando proposuimus in fine secundi libri, qui est quasi processum ad totam scientiam, scilicet: utrum consideratio causarum quatuor, secundum quatuor genera, pertineat ad vnam scientiam, vel ad multas & diuersas. Et hoc est querere, utrum vnius scientiæ, & præcipue huius, sit demonstrare ex omnibus causis, vel magis diuersæ scientiæ ex diuersis causis demonstrant. Deinde cum dicit:

Mouet dubitationes de his, de quibus considerat ista scientia. & primo inquit de quibus considerat ista scientia sicut de substantiis. Secundo, de quibus considerat ista scientia sicut de accidentibus, ibi: Et utrum circa substantias &c. Circa primum duo facit. Primo, multiplicat quæstiones ex parte ipsius scientiæ, quæ est de substantia. Secundo, ex parte substantiarum ipsarū, ibi: Et hoc idem quoque &c. Circa primum ponit tres quæstiones. Supposito enim ex his,

quæ in primo libro dicta sunt, quod ista scientia consideret principia prima: Prima quæstio hic erit: utrum ad hanc scientiam solum pertineat cognoscere prima principia substantiarum, aut etiam ad hanc scientiam pertineat considerare de primis principijs demonstrationis, ex quibus omnes scientiæ demonstrantur, ut puta, quod hæc scientia consideret: utrum contingat vnum & idem simul affirmare, & negare, vel non. Et similiter de alijs demonstrationis principijs primis, & per se notis.

#### LECTIO II.

**S**T autem prima dubitatio de his, quæ in processu quoque dubitauimus, utrum vnus an multarum scientiarum sit causas speculari.

Et utrum prima substantiæ principia solum huius scientiæ considerare, an etiam de principiis, ex quibus omnes demonstrantur, ut puta utrum contingit vnum & idem simul affirmare, & negare, an non, & de alijs huiusmodi. Quod si circa substantiam est, utrum vnus, an plures circa omnes sint. Et si plures: utrum omnes inter se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas aliud aliud appellandum sit.

Et hoc etiam ipsum necessarium est ut queratur, utrum sensibiles substantiæ esse dicendū sit, an præter has etiam alia: Et utrum vnus, an plura substantiarum genera sint. veluti qui formas, quique mathematica harum & sensibilibus media faciunt. Et de his igitur, ut dicimus, considerandum est.

Et utrum circa substantias solum speculatio sit, an etiam circa ea, quæ per se substantiis accident. Et ad hæc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & contrarietate, & de priori, & posteriori, & cæteris cum illis huiusmodi, de quibus Dialectici considerare conantur, ex pro-

quæstiones, quarum prima est: utrum dicendum sit, quod sint solum substantiæ sensibiles, ut antiqui naturales posuerunt, vel etiam præter substantias sensibiles sint alia substantiæ immateriales, & intelligibiles, ut posuit Plato. Secunda quæstio est, si sunt aliqua substantiæ separata a sensibilibus: utrum sint vnitæ id est vnius generis tantum, aut sint plura genera tantum substantiarum, sicut quidam attendentes duplicem abstractionem, scilicet vniuersalis a particulari, & formæ mathematicæ a materia sensibili, posuerunt vtrumque genus subsistere. Et ita ponebant substantias separatas, quæ sunt vniuersalia abstracta substantia, inter quæ & substantias sensibiles particulares posuerunt mathematica substantia separata, scilicet numeros, magnitudines, & figuras. De istis igitur quæstionibus, sicut nunc mouentur, perscrutandum est inferius: primo quidem disputatiue, secundo determinando veritatem. Deinde cum dicit:

Inquit, utrum consideratio huius scientiæ de accidentibus sit. Et ponit tres quæstiones, quarum prima est: utrum speculatio huius scientiæ sit solum circa substantias, propter hoc quod dicitur philosophia substantiæ: aut etiam sit circa ea, quæ per se substantiis accident, eo quod ad eandem scientiam pertinere videtur, ut consideret subiectum, & per se accidentia subiecti. Secunda quæstio est: utrum hæc scientia consideret de quibusdam, quæ videntur esse per se accidentia entis, & consequi omnia entia, scilicet de eodem & diuerso, & simili, Thom. super Metaphy.

Prima qd  
Que est se-  
cūda, i. ord

Que est 3  
secūda dub  
Et soluitur  
in quarta.  
T. com. 4.

Que est 4.  
3. dub.  
Et soluitur.  
in quarta.  
T. com. 4.

Questio 1.  
que est 5,

Secunda qd  
que est 6.

Septima.  
Questio 1.  
Soluit in 4.  
T. com. 1.  
Octava.  
Questio 2.  
Hanc qd  
soluit in 4.  
Left. 3. & 4.  
T. com. 45.

D 3 simili,



scilicet, eo quod vnum est ratio cognoscendi alterum . Et ex hoc efficitur ista propositio probabilis ; quod omnia diuersa que sunt contraria, pertineant ad vnam scientiam . Vnde sequitur, si principia sunt diuersa, & non sunt contraria, quod non pertineant ad vnam scientiam .

par. 3.

Secundam rationem ponit, quæ rationalis est : Diuersorum pertinentiū ad vnā scientiam, quæcunque scientia considerat vnum, cōsiderat & aliud, vt patet in contrariis, quorum diuersitas secundum se pertinet ad vnam scientiam non per reductionem ad aliquid vnum : sed non quæcunque scientia cōsiderat vnam causam, considerat omnes causas : ergo consideratio omnium causarum non pertinet ad vnam scientiam . Minorem probat per hoc quod diuersæ scientiæ sunt de diuersis entibus, & multa entia sunt, quibus non possunt attribui omnes causæ . Quod primo manifestat in causâ, quæ dicitur : vnde principium motus . Non enim videtur, quod possit esse principium motus in rebus immobilibus .

part. 4.

Ponuntur autem quædam entia immobilia, & præcipue secundum Platonicos ponentes numeros, & substantias separatas . Vnde, si qua scientia de his considerat, non potest considerare de causâ, quæ est : vnde principium motus . Secundo manifestat idem de causâ finali, quæ habet rationem boni . Boni enim natura non videtur posse inueniri in rebus immobilibus, si hoc concedatur, quod omne quod est bonum, secundum se, & propter suam naturam, est finis . Et hoc modo causa est in quantum propter ipsam, & causa eius omnia sunt, & sunt . Dicit autem, quod est bonum secundum se, & propter suam naturam, ad excludendum bonum vtile, quod non dicitur de fine, sed magis de eo, quod est ad finem . Vnde quæ sic solum dicuntur bona, in quantum sunt vtilia ad aliud, non sunt bona secundum se, & propter suam naturam : Sicut portio amara, non est secundum se bona, sed solum secundum quod ordinatur ad finem sanitatis, quæ est secundum se bona . Finis autem & cuius causa sit aliquid, videtur esse terminus alicuius actus . Omnes autem actiones videntur esse cum motu . Ergo videtur sequi, quod in rebus immobilibus, non possit esse hoc principium, scilicet causa finalis, quæ habet rationem boni . Et quia quæ sunt per se existentia absque materia, necesse est, quod sint immobilia, ideo non videtur esse possibile, quod sit aliquid quod autogæthon id est per se bonum, vt Plato ponebat . Omnia enim immaterialia, & non participata vocabat per se existentia, sicut ideam hominis vocabat hominem per se quasi non participatum in materia . Vnde & per se bonum dicebat id, quod est sua bonitas non participata, scilicet primum principium

part. 5.

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse . ut puta domus, unde quidem motus, ars & faber ; cuius vero causa, opus ; materia autem, terra, & lapides : forma vero, definitio .

Amplius autem multis existentium non insunt omnia . Quo nanque modo possibile est motus principium esse in omnibus immobilibus, aut boni naturam ? si quidem omne, quod bonum est, secundum se & propter suam naturam finis est, & ita causa, quæ illius causa & sunt & sunt cetera : finis autem & cuius causa, actus cuiusdam est finis : sed actus omnes cum motu . Quare in immobilibus non continget hoc esse principium, neque esse aliquid authenticum . Vnde & in mathematicis nihil per hanc ostenditur causam, neque est demonstratio vlla, eo quod melius, aut deterius . Sed nec omnino nullus talium alicuius reminiscitur . Quapropter & sophistarum quidam, vt Aristippus ipsas præneglexit . In aliis enim artibus, & illiberalibus, vt technica, & coriaria, eo quod melius, aut deterius dici oia : mathematicas vero nullam de bonis, aut de malis rationem facere .

At vero, si scientiæ causarum sunt plures, & altera alterius principia, quæ earum est dicenda quæ queritur ? aut quis manifestas res queritas est eas sciens habentium ?

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse . ut puta domus, unde quidem motus, ars & faber ; cuius vero causa, opus ; materia autem, terra, & lapides : forma vero, definitio .

omnium . Et ad hanc rationem confirmandam inducit quoddam signum . Ex hoc enim, quod finis non potest esse in rebus immobilibus, videtur procedere, quod in scientiis mathematicis, quæ abstrahunt a materia, & motu, nihil probatur per hanc causam, sicut probatur in scientiis naturalibus, quæ est de rebus mobilibus aliquid per rationem boni . Sicut, cum assignamus causam, quare homo habet manus, quia per eas melius potest executione conceptiones rationis . In mathematicis autem, nulla demonstratio sic hoc modo fit, quia melius est sic esse, aut deterius, si ita non esset . Puta, si diceretur, quod angulus in semicirculo est rectus, quia melius est, quod sic fit, quam quod sit acutus, vel obtusus . Et quia potest forte aliquis esse alius modus demonstrandi per causam finalem, puta si diceretur, si finis erit, necesse est id, quod est ad finem procedere : ideo subiungit, quod nullus omnino in mathematicis facit mentionem alicuius talium per tinentium ad bonum, vel ad causam finalem . Propter quod, quiddam sophiste, vt Aristippus, qui fuit de secta Epicureorum, omnino neglexit, demonstrationes, quæ sunt per causas finales, reputans eas viles ex hoc, quod in artibus illiberalibus, sive mechanicis, vt in arte technica id est ædificatoria, & coriaria, omnia rationes assignantur ex hoc, quod est aliquid melius, vel deterius . In mathematicis vero, quæ sunt nobilissimæ, & certissimæ scientiæ, nulla fit mentio de bonis, & malis . Deinde cum dicit .

Item multis entium, non omnibus, omnia insunt . Quo nanque modo possibile est motus principium in immobilibus esse, aut boni naturam ? siquidem omne, quod bonum est, secundum se, & propter suam naturam bonum sit, finis est, & ita causa, quoniam illius gratia cetera sunt, & sunt : finis autem & cuius causa actionis cuiusdam finis est, actiones vero omnes cum motu . Quare in immobilibus non continget queat hoc principium esse . non autem esse contingat quicquam per se bonum . Vnde in Mathematicis, nihil per hanc causam probatur, nec est aliqua demonstratio, quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius talium, nemo mentionem facit . Quapropter quidam sophistarum, vt Aristippus, spernebat eas, in aliis enim artibus, ac ipsi etiam illiberalibus, vt in fabrilibus, & coriariis, inquirebat, cur melius, aut peius, de omnibus dici ; Mathematicas autem, nullam de bonis, & malis rationem facere .

At si plures sunt causarum scientiæ, & alia alius principia, quam earum dicendum, ea esse, quæ queritur ? aut quis illorum, qui eas habent, rem quæ queritur, maxime sciet ?

Contingit enim eidem omnem modos causarum inesse . ut puta domus, unde quidem motus, ars & faber ; cuius vero causa, opus ; materia autem, terra, & lapides : forma vero, definitio .

hoc, quod est aliquid melius, vel deterius . In mathematicis vero, quæ sunt nobilissimæ, & certissimæ scientiæ, nulla fit mentio de bonis, & malis . Deinde cum dicit .

Interponit aliam questionem, & proponit eam, & habet duas partes . Prima enim pars questionis est . Si diuersæ causæ considerentur a pluribus scientiis, ita quod altera scientia sit alterius causæ consideratiua : quæ illarum debet dici scientia quæ queritur ? id est philosophia prima ? Vtrum, scilicet illa, quæ considerat causam formalem, aut quæ considerat causam finalem, vel quæ considerat aliquam aliarum ? Secunda pars questionis est : si alique res sint, quæ habeant plures causas, quis maxime cognoscit rem illam eorum, qui considerant illas causas ? Secundo, cum dicit .

Manifestat partem secundam questionis per hoc, quod vna & eadem res inuenitur, quæ habet omnes modos causarum, sicut domus causa, vnde principium motus est ars, & edificator . Id vero cuius causa vel finis causa domus est opus id est vsus eius, qui est habitatio . Causa vero sicut materia, est terra, ex qua sunt lateres, & lapides . Causa vero sicut species vel forma, est ipsa ratio domus, quam artifex præconcepit mente in materia ponit . Tertio ibi.

Reassumit

Reassumit questionem, scilicet quæm dictam scientiarum possumus vocare sapientiam secundum ea, quæ de sapientia prius determinauimus in principio libri, vtrum scilicet illam, quæ considerat causam formalem, vel quæ considerat causam finalem, vel aliquam aliarum causarum . Et ponit consequenter rationes ad singulas trium causarum dicens, quod ratio quadam videtur de quolibet scientia id est quæ est per quamcumque causam quod appellatur nomine sapientie . Et primo quantum ad scientiam, quæ est per causam finalem . Dicitur enim in principio libri, quod ista scientia, quæ sapientia dicitur, est maxime principalis & ordinatiua aliarum quasi subditarum . Sic igitur in quantum sapientia est senior id est prior ordine dignitatis, & principalior quadam autoritate ordinandi alias : quia non est iustum quod alia scientie contradicant ei, sed ab ea accipiant sua principia, sicut ei seruietes, videtur quod illa scientia, quæ est finis & boni id est quæ procedit per causam finalem sit talis quæ sit digna nomine sapientie . Et hoc ideo, quia omnia alia sunt propter finem . Vnde finis est quodammodo causa omnium aliarum causarum . Et sic scientia, quæ procedit per causam finalem, est principalior . Cuius signum est, quod artes illæ, ad quas pertinent fines, principiantur & præcipiant aliis artibus, sicut gubernatoria nauifaciunt . Vnde si sapientia est principalis & præceptiua respectu aliarum, maxime videtur quod præcedat per causam finalem .

lect. 1.

lect. 1.

lib. 1. lect. 39. 40.

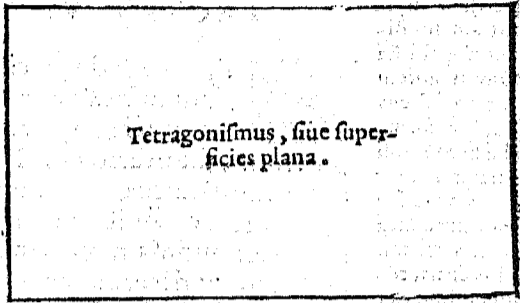
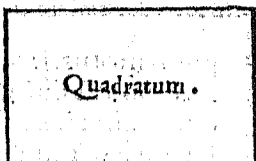
par. 6.

par. 7.

par. 3.

Inducit rationem de causa formali . Dicitur enim in principio libri, quod sapientia est primarum causarum, & eius quod est maxime scibile, & quod est maxime certum . Et secundum hoc videtur, quod sit substantia id est per causam formalem, quia inter diuersos modos sciendi, magis dicimus scire illum, qui scit aliquid esse, quam qui scit aliquid non esse . Vnde & in Posterioribus Philosophus probat, quod demonstratio affirmatiua est potior quam negatiua . Inter eos autem, qui sciunt aliquid affirmare, vnum alio magis dicimus scire . Sed inter omnes maxime dicimus scire illum, qui cognoscit quid est res, non autem qui scit quanta est, vel qualis, & quid possit facere vel pati . Sic igitur in cognoscendo ipsam rem absolute per se scire est res, quod est scire substantiam rei . Sed etiam in aliis cognoscendis, puta proprietatibus rei magis dicimus scire singula, de quibus sunt demonstrationes, quando etiam de ipsis accidentibus vel proprietatibus scimus quod quid est, quia quod quid est, non solum inuenitur in substantiis, sed etiam in accidentibus . Et ponit exemplum de tetragonismo, id est de quadratura superficiæ æque distantium laterum non quadratæ, quæ quadrare dicuntur, cum inuenimus quadratum ei æquale . Cum autem omnis superficies æque distantium laterum & rectorum angulorum ex duabus lineis continetur, quæ rectæ continentur angulim, ita quod totalis superficies nihil est aliud quam ductus vnius earum in alia, tunc inuenimus quadratum æquale superficiæ prædictæ, quando inuenimus lineam, quæ sit media in proportione inter duas prædictas . Puta,

si linea, A ad lineam B se habeat, sicut linea B, ad lineam C, quadratum lineæ B, est æquale superficiæ, quæ continetur in C, & A, vt probatur in Sexto Euclidis .



Ad inueniendum quadratum æquale tetragonismo, oportet accipere lineam mediā in proportione inter duas lineas, ut patet in istis lineis sequentibus .



Ex his itaque, quæ ab Antiquis determinata sunt, quæ scientiarum appellanda sit Sapientia, rationabile videatur vnāquamque ita appellandam esse . Verum, quatenus principia vltima & honorabilissima, & cui ceteras scientias tanquam ancillas non contradicere decet, illa est ipsius finis & boni, huius enim causa cetera .

Quatenus vero primarum causarum & eius, quod maxime scibile definita est esse, ipsa vique substantia fuerit . cum enim multipliciter sit id scire, magis quidem illum scire dicimus, qui rem quid nam sit ipso esse cognoscit, quam illum, qui ipso non esse . Istorum autem ipsorum, alterum altero magis, & maxime illum, qui quid est, non vero illum, qui quantum, aut quale, aut quid agere, sicut quid pati natura aptum est . Item & in ceteris tunc scire unumquodque eorum etiam, quorum demonstrationes sunt, arbitramur, cum quid est sciamus . ut puta quid est tetragonismus, quod inuentio mediæ . similiter & de ceteris .

Circa generationem autem, & actiones totanquæ transmutationem, cum sciamus motus principium, hoc autem aliud, & fini oppositum est.

est in actu, ut infra in Nono dicitur . His igitur positis, ad secundam questionem pertinentibus, inducit rationem ex eisdem rationibus supra positis ad primam questionem, scilicet quod alterius scientiæ sit considerare omnes istas causas, eo quod in diuersis rebus diuersæ causæ videntur habere principalem, &

T.com. 18.

Lectio. 12. T.c. 10.

capitalem, sicut in mobilibus principium motus, in scibili-

Text. c. 3. enim in Quarto, q

Text. c. 4. Part. 1.

Text. c. 18. Lect. 11. Part. 2.

part. 3.

Lect. 8. s.

ista scientia considerat ens inquantum est ens.

Quare \* alterius esse scientia uideatur huius causam unamquamque speculati.

Simul autem quomodo erit ipsum scientia? Quid enim & unumquodque horum existit ens & nunc nouimus.

LECTIO V.

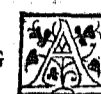


T uero & de principijs demonstrationis vtrum huius scientie est, aut plurimum, dubitatio est.

Vnius igitur esse non est rationabile. Quid n. magis Geometriam quam quilibetque de his est proprium audire?

Simul autem quomodo erit ipsum scientia? Quid enim & unumquodque horum existit ens & nunc nouimus.

LECTIO V.



T uero & de principijs demonstrationis vtrum vnus scientie an plurimum sunt, ambiguum est.

Vnius itaq; ad est rationabile esse. Cur enim Geometria magis quam cuiuscunq; proprium sit de his speculari?

Similiter enim quomodo erit ipsa scientia? Quid enim & unumquodque horum existit ens & nunc nouimus.

vtrum pertineat ad scientiam, quae est considerans substantiam, vel ad aliam. Et si ad aliam, quam earum oportet nominare sapientiam, vel philosophiam primam, quam nunc querimus.

Quae talis est. Modus de quo est cognitio in scientiis est duplex. Vnus modus secundum quod de unoquoque cognoscitur quid est.

quaestione quae erat de consideratione causarum... Hic intendit dicitur.

D. 1103. Lect. 2.

part. 3.

Lect. 2. part. 4.

Text. c. 5. part. 1.

part. 2.

Lect. 5.

Text. c. 7.

Text. c. 9. & inde.

omnes artes & scientia, quae sunt de quibusdam aliis cognitionibus, videntur praedictis principiis tanquam naturaliter notis.

Si autem de his demonstratio oportebit aliquod igitur esse subiectum, & haec quidem passionem, illa vero dignitates eorum.

At vero si alia quae substantiae, & quae de his, quae carum principiorum & prior est? vniuersaliter n. maxime omnium principia sunt dignitates.

LECTIO VI.



Oraliter quae substantiarum, vtrum vnus omnia sit, aut plures scientiae.

Siquid ergo non vna, cuius substantiae ponenda est scientia?

Vnam vero omnium non est rationabile. Etenim demonstratiua vna de omnibus erit vtiq; per se accidentibus.

LECTIO VI.



ostquam disputauit duas quaestiones penitentes ad considerationem huius scientiae, hic disputat tertia, quae est de consideratione substantiarum & accidentium.

monstratiua de eis est, oportebit aliquod genus subiectum esse, & aliquas passiones, & aliquas eorum dignitates esse.

At vero si altera, quae de substantia, & illa, quae de his, vtra earum principalior, & prior est? vniuersaliter enim, & maxime principia omnium dignitates sunt.

LECTIO VI.



omnino, vtrum vnus omnium substantiarum, an plures scientiae sunt.

Si igitur non vna, cuius substantiae haec scientia erit ponenda?

Vnam autem omnium esse non est rationabile, etenim demonstratiua vna de omnibus accidentibus esset. siquidem omnis demonstratiua ea, quae per se circa aliquod subiectum accidunt, speculatur ex communibus opinionibus.

rum accidentium, speculatur per se accidentia circa aliquod subiectum: & hoc ex aliquibus conceptionibus communibus. Quia igitur scientia demonstratiua non speculatur accidentia nisi circa subiectum aliquod, sequitur quod ad eandem scientiam pertinet considerare aliquod genus subiectum, ad quod pertinet considerare per se accidentia illius generis, & eodem modo demostratio fiat ex eisdem principiis.

Lect. 7.

primi lecti huius.

712



una sola erit, quæ considerabit accidentia, hoc autem est im-

Lea. 1.

possibile, quia sic sequeretur non esse nisi unam scientiam, cum nulla scientia sit, quæ non demonstrat accidentia de aliquo sub-

par. 3.

igitur genus accidentia per se eiusdem est speculari ex eisdem opinionibus. Nam circa ipsum quia, vni, & ex quibus, vnius: siue eiusdem, siue alterius. Quare & accidentia, siue hæ speculari, aut ex his, una.

Tex. c. 6.

par. 4.

Nam, si eiusdem, demonstratiua quedam esset, & que substantiæ est, non autem videtur eius quod quid est demonstratio.

par. 6.

Si vero diuersæ, quæ erit speculans circa substantiam accidentia? hoc enim reddere est valde difficile.

Tex. c. 7.

par. prima.

Amplius autem, vtrum, sensibiles substantiæ, sole sint dicendæ, aut præter eas aliæ. Et vtrum, vnum genus, aut plura genera substantiarum sunt, vt dicentes species & intermedia, circa quæ Mathematicas dicunt esse scientias.

Tex. c. 4.

Quomodo ergo dicimus formas causas, & substantias per se ipsas esse in superioribus sermonibus dictum est.

par. 2.

Quomodo ergo dicimus formas causas, & substantias per se ipsas esse in superioribus sermonibus dictum est.

Lea. 1. 3. 4.

Amplius autem, vtrum, sensibiles substantiæ, sole sint dicendæ, aut præter eas aliæ. Et vtrum, vnum genus, aut plura genera substantiarum sunt, vt dicentes species & intermedia, circa quæ Mathematicas dicunt esse scientias.

ad eandem scientiam, ad quam pertinet considerare de substantia & ente, pertinet etiam considerare de per se accidentibus substantiæ & entis. Non tamen sequitur, quod eodem modo consideret vtrumque, scilicet demonstrando substantiam, sicut demonstrat accidens, sed distinguendo substantiam, & demonstrando accidens inesse vel non inesse, vt plenius habetur in fine Noni huius.

LEC. VII. al. eadem

Item, vtrum circa substantias solum speculatio est, an etiam circa accidentia eis? Dico autem, ut puta si solidum quedam substantia est, ac lineæ, & plana, vtrum eiusdem scientiæ est ista cognoscere, & quæ circa unumquodque genus accidunt, de quibus Mathematica demonstrat, an alterius.

Si enim eiusdem, demonstratiua quedam erit etiam que substantiæ non videtur autem ipsius quid est demonstratio esse.

Quod si alterius, quæ erit, que speculatur circa substantiam accidentia? hoc enim difficillimum reddere est.

LECTIO VII.

Tem: vtrum sensibiles solum substantias esse dicendum est, an præter istas etiam alias. Et vtrum vnum, an plura substantiarum genera sunt, ut hi, qui dicunt formas & media, circa quæ Mathematicas aiunt scientias esse.

Quomodo igitur dicimus formas causas, & substantias per se ipsas esse in superioribus sermonibus dictum est.

Quidam enim posuerunt præter substantias sensibiles esse sola species separatas, id est per se hominem immaterialem, & per se equum, & sic de aliis speciebus. Alii vero posuerunt quedam alias intermedias substantias inter species & sensibilia, scilicet mathematica, de quibus dicebant esse Mathematicas scientias. Et huius ratio est: quia ponebant duplicem abstractionem rerum, puta abstractionem intellectus, qui dicitur abstrahere vno modo vniuersale a particulari, iuxta quam abstractione ponebant species separatas per se subsistentes. Alio modo formas quasdam a materia sensibili, in quarum .f. distinctione non ponit materia sensibilibus, sicut circulus abstrahit ab ere, iuxta quæ ponebant mathematica abstracta, quæ dicebant media inter species & sensibilia, quia conueniunt cum utrisque. Cum speciebus quidæ, in quantum sunt separata a materia sensibili, cui sensibilibus aut, in quantum inueniuntur plura ex eis in vna specie, sicut plures circuli & plures lineæ. Deinde cum dicitur, ostendit quomodo ad vnam partem argumentari possit, & dicit, quod hoc dictum est in primis sermonibus, id est in primo libro quomodo species ponantur cause rerum sensibilibus

sensibilibus, & substantia quadam per se subsistentes. Vnde ex his, quæ ibi dicta sunt i recitatione opinionis Platonis, accipi possunt rationes ad partem affirmatiuam. Deinde cum dicit, Obijcit ad partem negatiuam, & primo ad ostendendum quod non sunt species separatae a sensibilibus. Secundo ad ostendendum, quod non sint mathematica separata, ibi: Amplius autem si quis præter species &c. supra autem in Primo Libro multas rationes posuit contra ponentes species. Et ideo illis rationibus prætermisissis, ponit quandam rationem, que videtur efficacissima, & dicit, quod cum positio ponentium species separatas multas habeat difficultates, illud, quod hunc dicitur, non continet minorem absurditatem aliquo aliorum, id est, quod aliis dicatur quedam esse naturas præter naturas sensibiles, que sub celo continentur. Nam celum est terminus corporis sensibili, vt in Primo de celo & Mundo probatur. Ponentes autem species, non ponebant eas esse infra celum, nec extra, vt dicitur in 3. Phy. Et ideo conuenienter dicit, quod ponebat quedam naturas præter eas, que sunt in celo. Dicebant autem contrarias naturas esse eandem sine speciem & rationem, & in istis sensibilibus, quinimmo dicebat illas naturas esse species horum sensibilibus, puta quod homo separatus est humanitas, & quod homo sensibilis est homo participatio-ne illius hominis. Hanc tamen differentiam ponebant inter ea, quia illæ naturæ immateriales sunt sempiternæ, istæ vero sensibiles sunt corruptibiles. Et quod ponerent illas naturas eandem istis pater per hoc, quod sicut in istis sensibilibus inuenitur homo, equus, & sanitas, ita in illis naturis ponebat quod hominem per se, id est sine materia sensibili, & similiter equum & sanitatem. Et nihil aliud ponebant in substantiis separatis, nisi quod erant materialiter in sensibilibus. Quæ quidem positio videtur esse similis positioni ponentium deos esse humanæ speciei, quæ fuit positio Epicureorum, vt Tullius dicit in libro de natura deorum. Sicut enim qui ponebant deos humanæ speciei, nihil aliud fecerunt quam ponere homines sempiternos secundum suam naturam, ita & illi, qui ponebant species, nihil aliud faciunt quod ponunt tres sensibiles sempiternas, vt equum, bouem, & similia. Est autem valde absurdum, quod id, quod secundum suam naturam est corruptibile, sit eiusdem speciei cum eo, quod per suam naturam est incorruptibile, quin potius corruptibile & incorruptibile differunt specie, vt infra dicitur in x. huius. Potest tamen contingere, quod id, quod secundum suam naturam est corruptibile, virtute diuina perpetuo conseruetur in esse. Deinde cum dicit,

Lea. 10.

par. 3.

Multis autem modis habentibus difficultatem nullo minus absurdum dicere quidæ alias aliquas esse naturas præter eas, que in celo sunt, has autem eandem dicere sensibilibus, nisi quia hæc quidæ sempiterna, illa vero corruptibilia. Nam per se hominē dicunt hominem esse & equum & sanitatem, aliud autem nihil simile facientes deos esse ostendentibus, & humanæ speciei esse. Nihil. n. aliud illi fecerunt quod homines sempiternos, nec hi species, nisi sensibiles sempiternas.

par. 4.

Amplius autem si quis præter species & sensibilia intermedia ponat, multas habebit dubitationes. Palam. n. quia similiter lineæ præter ipsas sensibiles erunt, & vnum quodque aliorum generum. Igitur, quoniam Astrologia vna harum est, erit quoddam celum præter sensibile celum, & Sol, & Luna, & alia similiter celestia. Et quomodo his credere oportet? Neque. n. immobile rationabile esse mobile vero impossibile omnino. Similiter autem & de quibus Perspectiua tractat, & in Mathematicis Harmonica. Etenim hoc impossibile esse præter sensibilia, propter eandem causam. Nam, si sunt sensibilia intermedia, & sensus, palam & manifestum, quia & animalia erunt inter media, & ipsorum, & incorruptibile.

Tex. c. 8.

par. 5.

Dubitabit autem aliquis & circa quæ existentium querere oportet has scientias. Nam, si in hoc differt Geometria a Geodesia, quia hæc quidem

Dubitauerit autem aliquis, circa quæ entia, oportet has scientias querere: si enim in hoc differret solum a Geometria Geodesia, quod hæc quidem eorum est, que sentimus,

Tex. c. 26.

Obijcit contra ponentes mathematica media inter species & sensibilia, & primo contra illos, qui ponebant mathematica media, & a sensibilibus separata. Secundo contra illos, qui ponebant mathematica, sed in sensibilibus esse, ibi: Sunt autem & alii, qui dicunt &c. Circa primum duo faciunt.

parte. 8.

lect. huius.

par. 7.

Lea. huius.

Cum vero multiplicem difficultatem habeant, non minus est inconueniens dicere quidæ quedam naturas præter eas, que in celo sunt, illas vero easdem, quas & sensibiles ponere, nisi quod illa quidem sempiterna, hæc uero corruptibilia. Idealē namque hominē & idealē equum, & sanitatem aiunt & nihil aliud: simile quid illis facientes, qui dicunt quidæ esse Deos, sed formæ similis hominibus, nec enim isti aliud faciebant, nisi homines sempiternos, nec illi formas, nisi sensibilia sempiterna.

Item si quis præter formas, & sensibilia ponat media, multas dubitationes habebit. Pater etenim quod similiter, & lineæ præter etiam ipsas sensibiles erunt & aliorum generum singula. Quare, cum Astrologia vna earum sit, erit & celum aliquod præter sensibile celum, & Sol, & Luna, & cetera similiter, que in celo sunt. At quomodo credendum est talibus? nam immobile non est rationabile esse mobile autem & omnino est impossibile. Similiter & de quibus Perspectiua tractat, & que in Mathematicis Harmonica. & hæc enim impossibile est præter sensibilia esse, propter similes causas. si enim sensibilia sunt media, & sensus, patet quod animalia etiam erunt eorum mediiorum, & quidem corruptibile.

Dubitauerit autem aliquis, circa quæ entia, oportet has scientias querere: si enim in hoc differret solum a Geometria Geodesia, quod hæc quidem eorum est, que sentimus,

Dicitur vero, quod celum sit separatum, & sit mobile, est impossibile, eo quod nihil separatum a materia potest esse mobile. Deinde ostendit idem esse inconueniens in alijs scientijs Mathematicis, scilicet in Perspectiua, que considerat lineam visuale, & in Harmonica, id est Musica, quæ considerat proportionem sonorum audibilium. Impossibile est autem hæc esse intermedia inter species & sensibilia, quia, si ista sensibilia sunt intermedia, scilicet soni & visibilia, sequetur etiam quod sensus sunt intermedij. Et, cum sensus non sint nisi in animali, sequetur quod etiam animalia sint intermedia inter species & corruptibilia, quod est omnino absurdum. Secunda via talis est. Si in illis generibus, de quibus sunt scientiæ Mathematicæ, inuenitur triplex gradus rerum, scilicet sensibilia, species, & intermedia: cum de omnibus speciebus & omnibus sensibilibus videatur esse similis ratio: videtur sequi, quod inter quolibet sensibilia & suas species sunt aliqua media. Vnde remanet dubitatio, ad quæ rerum genera se extendant scientiæ Mathematicæ. Si enim scientia Mathematica puta Geometria, differt a Geodesia, que est scientia de mensuris sensibilibus, in hoc solum, quod Geodesia

fit est de mensuris sensibilibus, Geometria vero de interme- dijs non sensibilibus, pari ratione præter omnes scientias, quæ sunt de sensibilibus, erunt secundum prædicta quædam scientiæ Mathematicæ de intermedijs. puta, si scientia medicinalis est de quibusdam sensibilibus, erit quædam alia scientia præter scientiam medicinale, & præter vnamquæque similem scientiam, quæ erit media inter medicinale, quæ est de sensibilibus, & medicinale, quæ est de speciebus. Sed hoc est impossibile, quia cum medicina sit circa salutem, id est circa salutem, si medicina est media, sequitur etiam sanatio, sicut media præter sensibilia sanatio & præter autosanum, id est per se sanum, quod est species sani separati: quod est manifestum. Requiruntur ergo, quod ista scientiæ Mathematicæ non sunt circa aliqua, quæ sunt media inter sensibilia & species separatas.

part. 6.

part. 7.

T. 6. 9. parte 8.

part. 9.

part. 10.

Similiter autem nec hoc videtur, quod Geodesia sensibilium sit magnitudinum, & corruptibilem: corrupta .n. esset utique corruptis. At vero nec sensibilium erit magnitudinum nec circa cælum hæc Astrologia. Nec enim sensibiles lineæ sunt tales, quales dicit Geometria. nihil .n. rectum sensibilium, ita nec rotundum. Tangit .n. regulam non secundum punctum circulus, sed ut Prothago ras ait Geometras redarguens: Nec motus, nec reuolutiones cæli similes, de quibus Astrologia sermones dicit, nec astris puncta naturam habet eandem. Sunt autem & aliqui, qui dicunt esse quidem intermedia hæc infra species & sensibilia, non extra sensibilia, sed in his. Quibus accidentia impossibilia omnia quidem pluris est orationis pertransire. sufficit .n. & talia speculari. Non enim in talibus congruum est habere sic solum, sed palam quia & species contingit in sensibilibus esse. eiusdem enim rationis utraque ea sunt. Amplius autem duo solida eodem necesse loco esse. Non enim in talibus congruum est habere sic solum, sed palam quia & species contingit in sensibilibus esse. eiusdem enim rationis utraque ea sunt. Amplius autem duo solida eodem necesse loco esse. Non enim in talibus congruum est habere sic solum, sed palam quia & species contingit in sensibilibus esse. eiusdem enim rationis utraque ea sunt.

Prothogoras destruens certitudines scientiarum contra Geometricas. Similiter etiam motus & reuolutiones coelestes non sunt tales, quales Astrologus tradit. Videtur enim naturæ repugnare, quod ponatur motus corporum coelestium per eccentricos, & epicyclos, & alios diuersos motus, quos in cælo describunt Astrologi. Similiter etiam nec quantitates corporum coelestium sunt tales, sicut describunt eas Astrologi. Vtuntur enim astris ut punctis, cum tamen sint corpora magnitudinis habentia. Vnde videtur, quod nec Geometria sit de sensibilibus magnitudinibus, nec Astrologia de cælo sensibili. Relinquitur igitur, quod sint de aliquibus aliis medijs. Deinde cum dicitur.

Simul autem nec hoc verum est, quod Geodesia sensibilium, & corruptibilem magnitudinum, sit corruptetur enim illis corruptis.

At neque sensibilium magnitudinum, neque circa hoc cælum Astrologia est. Nec enim sensibiles lineæ tales sunt, quales Geometria dicit. nihil enim sensibilium ita rectum atque rotundum. tangit enim circulus regulam, non secundum punctum, sed sicut Prothogoras dicebat, redarguens Geometras. nec motus, nec reuolutiones cæli similes, de quibus Astrologia rationes facit. neque puncta eandem naturam, quæ stelle habent.

Sunt autem quidam, dicentes esse quidem hæc, quæ formarum, & sensibilium media dicuntur, non tamen a sensibilibus separata, sed in eis. Quos quæ impossibilia sequuntur, omnia quidem enumerare longi sermonis esset. sufficit autem talia speculari.

Non enim de his solum, ut ita se habeant, rationabile est, sed patet, quod etiam formas contingeret in sensibilibus esse, eiusdem enim rationis utraque hæc sunt.

Item duo solida in eodem loco necesse esset, esse.

Inducit quatuor rationes contra prædictam positionem quarum prima talis est. Eiusdem rationis videtur esse, quod præter sensibilia ponantur species & mathematica media, quia vtrunque ponitur propter abstractionem intellectus. Si igitur ponuntur mathematica esse in sensibilibus congruum est, quod non solum ita se habeant in eis, sed etiam, quæ species ipsæ sint in sensibilibus: quod est contra opinionem ponentium species. Ponunt enim eas esse separatas, & non esse aliquid. Secundam rationem ponit ibi.

Que talis est. Si mathematica sunt alia a sensibilibus, & tamen sunt in eis, cum corpus sit quoddam mathematicum sequitur quod corpus mathematicum simul est in eodem cum corpore sensibili, ergo duo solida: id est duo corpora erunt in eodem loco: quod est impossibile, non solum de duobus corporibus sensibilibus, sed etiam de corpore sensibili & mathematico, quia vtrunque habet dimensiones, ratione quarum duo corpora prohibentur esse in eodem loco. Tertiam rationem ponit ibi.

Moto

Moto enim aliquo mouetur id, quod in eo est: sed sensibilia mouentur: si igitur mathematica sunt in sensibilibus, sequitur, quod mathematica moueantur. quod est contra rationem mathematicorum, quæ non solum abstrahunt a materia, sed etiam a motu. Quartam rationem ponit ibi.

part. 11.

part. 12.

part. 1.

part. 2.

part. 3.

infra lect.

infra lect. 9.

part. 9.

hinc lect.

part. 10.

Et non esse immobilia, in motis existentia sensibilibus. Totaliter autem cuius causa quis ponet esse quidem ipsa, esse aut in sensibilibus eadem enim contingunt inconuenientia eis, quæ dicta sunt. Erunt .n. cæli aliquid præter cælum, non tamen extra, sed in eodem loco: quod est magis impossibile. De his ergo dubitatio multa, quæ oportet positam habere veritatem.

LECTIO VIII.

De principiis, vtrū oporteat genera elementa & principia suscipere, aut magis ex quibus, cū insint, est unū quoque primis.

Vt uocis elementa & principia videntur esse, ex quibus componuntur voces omnes primum, sed non commune vox. Et diagrammatum, id est descriptionum ea dicimus elementa, quorum demonstrationes insunt in aliorum demonstrationibus, aut omnium, aut plurimorum.

Amplius aut corporum quid dicunt esse plura elementa, & qui vnum ex quibus componuntur, & cōstitant, principia dicunt esse. Vt Emped. ignem & aquam & quæ sunt insimul. hæc elementa dicunt esse, ex quibus sunt entia quæ sunt, sed non vt genera dicunt ea eorum, quæ sunt.

LECTIO VIII.

Quæstionibus motis de substantijs, hic disputat de quæstionibus motis de principiis. Et diuiditur in partes duas. In prima disputat de quæstionibus, quibus quærebatur, qualia sint principia, & hoc ibi. Adhuc autem vtrum substantia. Circa primum disputat de duabus quæstionibus. Primo vtrum vniuersalia sint principia. Secundo, vtrum sint aliqua principia a materia separata. ibi. Est autem habitus de his disputatio &c. Circa primum disputat duas quæstiones: quarum prima est, vtrum genera sint principia: secunda, quæ genera, vtrum, s. prima genera, vel alia. ibi. Adhuc autem si maxime principia sint genera &c. Circa primum duo facit. Primo mouet quæstionem, secundum disputat. Secunda ibi. Vt

uocis elementa &c. Est ergo quæstio prima de principiis, vtrū oportet recipere, vel opinari, quod ipsa genera, quæ de pluribus prædicantur, sint elementa & principia rerum, vel magis sint dicenda principia & elementa ea, ex quibus vnum quodque est, sicut ex partibus. Sed addit duas condiciones, quarum una est, cum sint: quod ponitur ad differentiam contrarij & priuationis. Dicitur enim albi fieri ex nigro, vel non albo, quæ tamē non insunt albo, vnde de nō sunt eius elementa. Alia conditio est, quæ dicitur primis: quod ponitur ad differentiam secundorum componentium. Sunt .n. corpora animalium ex carnis & neruis, quæ insunt animali, nō tamen dicunt animalis elementa, quia non sunt hæc prima, ex quibus animal componitur, sed magis ignis, aer, aqua & terra, ex quibus etiā existunt carnes & nerui.

Et non esse immobilia, in sensibilibus existentia motis. Et omnino cuius causa quis ponet quidem esse ea, esse autem in sensibilibus: eadem enim, quæ prædicta sunt, absurda sequuntur. erit nanque aliud quoddam cælum præter cælum: nisi quod non se paratum, sed in eodem loco, quod impossibile est. Magna itaque de his dubitatio est, quoniam modo ponendo, ueritatem consequemur.

LECTIO VIII.

De principiis, vtrū oporteat genera existimare elementa, & principia, an illa magis, ex quibus, in existentibus quicquam primum est.

Vt uocis elementa, & principia videntur ea esse, ex quibus primo omnines uoces compositæ sunt, sed non uox in communi, & designationum ea dicimus elementa, quorum demonstrationes in aliarum, aut omnium, aut plurium demonstrationibus insunt.

Item etiam corporum, & qui plura dicunt elementa esse, & qui unum, ex quibus componuntur, & ex quibus constant, principia esse aiunt, ut Empedocles ignem & aquam, & quæ cum eis sunt elementa aut esse, ex quibus in existentibus entia sunt: sed non ea, ut genera entium ponit.

quod duo exempla, quorum primum est de voce dearticulata, cuius principium & elementum non dicitur esse commune, quod est vox, sed magis illa, ex quibus primis componuntur omnes voces, quæ dicuntur litteræ. Secundum exemplum ponit in diagrammatibus, id est in demonstrationibus descriptionibus figurarum geometricarum. Dicuntur enim horum diagrammatum esse elementa non hoc commune, quod est diagramma, sed magis illa theoremata, quorum demonstrationes insunt demonstrationibus aliorum theorematarum geometricarum, aut omnium, aut plurimorum: quia scilicet aliæ demonstrationes procedunt ex suppositione primarum demonstrationum. Vnde & liber Euclidis dicitur liber elementorum, quia in eo demonstrantur prima Geometriæ theoremata, ex quibus alia demonstrationes procedunt. Secundam rationem ponit ibi. Que procedit in rebus naturalibus. Et dicit, quod illi, qui ponunt elementa corporum, vel plura, vel unum, illa dicunt esse principia & elementa corporum, ex quibus componuntur & constant tanquam in eis existentibus. Sicut Empedocles dicit elementa corporum naturalium esse ignem, & aquam, & alia huiusmodi quæ simul cum his elementa rerum dicit, ex quibus primis, cum insint, corpora naturalia constituantur. Ponebat autem præter hæc duo, alia quatuor principia, ætherem, & terram, item & amicitiam, vt in primo dictum est. Non autem dicebat nec Empedocles, nec alij naturales philosophi, quod

quod genera rerum essent earum principia, & elementa. Tertiam rationem ponit ibi.

part. 4.

par. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

par. 10.

Quod procedit in artificialibus, & dicit, quod si quis velit speculari naturam, id est diffinitionem indicantem essentiam aliorum corporum a corporibus naturalibus, scilicet artificia-  
 Adhuc autem & ad aliorum si quis vult naturam speculari, ut lectum ex quibus partibus est, & quomodo compositus cognoscet eius naturam. Et ex his quidem rationibus non sunt principia genera existentium.  
 Quod si cognoscimus unum quodque per diffinitiones: & principia diffinitionum sunt ipsa genera: necesse & diffinitionum principia esse genera.  
 Et si est eorum, quae sunt, accipere scientiam, accipienda est scientia specierum, secundum quas dicuntur esse entia. Specierum autem principia sunt genera.  
 Videntur autem quidam dicentium elementa existentium unum, aut ens, aut magnum, aut paruum, ut generibus eis uti.  
 Sed non possibile dicere utrobique principia ipsa: ratio namque substantiae est una, diuersa ergo erit, quae est per genera, diffinitio, & quae dicitur ex quibus est quae insunt.  
 Adhuc autem, si maxime principia sunt genera, utrum prima generum oportet existimare principia, aut vltima praedicata de indiuiduis? Etenim haec dubitationem habet,  
 Nam si quidem vniuersalia sunt magis principia, palam quia suprema generum, ea namque maxime dicuntur de omnibus existentibus. Tot igitur erunt entium principia, quot & prima genera. Quare erit ens & unum principia & substantiae, ea namque de omnibus maxime dicuntur existentibus. Non est autem possibile genus entium esse unum neque unum, neque ens. Nam necesse est differentias cuiuscumque generis & esse, & vna esse qualibet. Impossibile autem praedicari aut species de propriorum generum differentijs aut genus sine suis speciebus.  
 Elementa, id est partes, ex quibus componitur aliquid, & genera. Et hoc probat tali ratione. Vnius rei vna est ratio diffinitiva manifestans eius substantiam, sicut & vna est substantia vniuersalisque. Sed non est eadem ratio diffinitiva, quae datur per genera, & quae datur per partes, ex quibus ali-

quid componitur: ergo non potest esse vtraque diffinitio indicans substantiam rei. Ex principiis autem rei potest sumi ratio diffinitiva significans substantiam eius. Impossibile est ergo, quod principia rerum sint simul & genera, & ea, ex quibus res componuntur. Deinde cum dicitur  
 Disputat secundum quaedam questionem. & primo mouet eam. Secundo ad eam rationes inducit. ibi: Nam si quidem vniuersalia &c. Dicit ergo, quod si ponamus, quod genera sunt maxime principia, quae oportet existimare magis esse principia, verum prima de numero generum, scilicet communissima, aut etiam infima, quae proxima praedicantur de indiuiduis, scilicet species specialissimas. Hoc enim habet dubitationem, sicut ex sequentibus patet. Deinde cum dicitur: Obicit ad propositam questionem, & circa hoc tria facit. Primo enim, inducit rationes ad ostendendum, quod prima genera non possunt esse principia. Secundo, inducit rationem ad ostendendum, quod species vltimae magis debent dici principia. ibi: At vero & si magis. Tertio, obicit ad propositum ibi: Iterum &c. Circa primum ponit tres rationes, quarum prima talis est. Si genera sunt magis principia, quanto sunt vniuersalia, oportet quod illa, quae sunt maxime vniuersalia, quae scilicet dicuntur de omnibus, sint prima inter genera, & maxime principia. Tot igitur erunt principia, quot sunt genera, & maxime principia. Tot igitur erunt principia, quot sunt genera, & maxime principia. Sed communissima omnium, sunt unum & ens, quae de omnibus praedicantur: ergo unum & ens erunt principia & substantiae omnium rerum. Sed hoc est impossibile, quia non possunt omnium rerum esse genus, unum & ens: quia, cum ens & unum vniuersalissima sit, si unum & ens essent principia generum, sequeretur quod principia non essent genera. Sic ergo positio, quae ponitur, communissima generum esse principia est impossibilis, quia sequitur ex ea oppositum positi, scilicet quod principia non sunt genera. Quod autem ens & unum non possunt esse

par. seq.

1. com. 11. part. 11.

par. 12.

Cap. 3.

part. 13.

part. 11. part. 15.

esse genera, probat tali ratione. Quia, cum differentia addita generi constituat speciem, de differentia praedicari non poterit, nec species sine genere, nec genus sine speciebus. Quod autem species de differentia praedicari non possit, patet ex duobus. Primo quidem, quia differentia in plus est quam species, ut Porphyrius tradit. Secundo, quia, cum differentia ponatur in diffinitione speciei, non potest species praedicari per se de differentia, nisi intelligeretur, & differentia esset subiectum speciei, sicut numerus est subiectum paris, in cuius diffinitione ponitur. Hoc autem non sic habet, sed magis differentia est quaedam forma speciei. non ergo potest species praedicari de differentia, nisi forte per accidens. Similiter etiam nec genus per se sumptum potest praedicari de differentia praedicacione per se. Non enim genus ponitur in diffinitione differentiae, quia differentia non participat genus, ut dicitur in Quarto Topicorum. Nec etiam differentia ponitur in diffinitione generis: ergo nullo modo per se generi praedicatur de differentia. Praedicatur tamen de eo quod habet differentiam, scilicet de specie, quae habet differentiam in actu. Et ideo dicitur, & de proprijs differentijs generis non praedicatur species, nec genus sine speciebus: quia, si genus praedicatur de differentijs secundum quod sunt in speciebus. Nulla autem differentia potest accipi, de qua non praedicatur ens & unum, quia quilibet differentia cuiuslibet generis est ens, & est vna: alioquin non posset constituere vnam aliquam speciem entis: ergo impossibile est, quod unum & ens sint genera.

1. com. 11. part. 11.

par. 12.

Cap. 3.

part. 13.

part. 11. part. 15.

Apium. Manifestum enim est, quod sub eo continentur innumerabiles differentiae, non ergo prima genera sunt principia. Deinde cum dicitur: Ostendit, quod species specialissime sunt magis principia, genera, & ponit tres rationes, quarum prima talis est. Vnum secundum Platonem maxime videtur habere speciem, ratione principij, vna vero habet rationem indiuisibilitatis, quae vna nihil est aliud quam ens indiuisum. Dupliciter est autem aliud quid indiuisibile, scilicet secundum quantitatem, & secundum speciem, secundum quantitatem quidem, sicut punctus & vniuersitas, & hoc indiuisibile opponitur diuisiioni quantitatis. Secundum speciem autem, sicut quod non diuisitur in multas species. Sed inter haec duo indiuisibilia prius & principalius est, quod est indiuisibile secundum speciem, sicut & species rei est prior quam quantitas eius: ergo illud, quod est indiuisibile secundum speciem, est magis principium eo, quod est indiuisibile secundum quantitatem. Et quidem quoad quantitatis numerum diuisiorem, videtur esse magis indiuisibile genus: quia multarum specierum est unum genus, sed secundum diuisiorem speciei magis est indiuisibile vna species. Genera namque diuisiuntur in species. Et sic vltimum praedicatum de pluribus, quod non est genus, plurium specierum, specialissima, est magis unum secundum speciem quam genus. Sicut homo & quilibet alia species specialissima, non est genus aliquorum hominum. Est ergo magis principium species quam genus.

part. 12.

genus est, nulla differentia, nec vniuersitas, nec ens erit. at si non genera, nec principia erunt: siquidem genera principia sunt.

Item etiam media cum differentijs collecta, erunt genera usque ad indiuisa. nunc autem quaedam videntur, quaedam vero non videntur. Et ad haec, differentiae magis principia, quam genera: si igitur istae etiam principia, infinita (ut ita dicam) principia sunt, & maxime si quis primum genus principium ponat.

At vero et si magis principium speciale sit vniuersum: vniuersum autem indiuisibile: indiuisibile vero omne siue secundum quantitatem, siue secundum speciem, & prius quod est secundum speciem: genera vero diuisibilia in species: magis vtiq; erit vniuersum praedicatum. non enim est homo, genus aliquorum hominum.

Amplius in quibus & prius & posterius est, non est possibile in his aliquid esse praeter ea, ut, si prima numerorum est dualitas, non erit numerus aliquis praeter speciem numerorum, similiter autem nec figura aliqua, praeter species figurarum, si autem non horum, schola. Interpretatio aliorum genera erunt praeter species. Horum namque maxime videntur esse genera. In indiuiduis vero non hoc est primum & aliud posterius.

Secundam rationem ponit, quae talis est: Si genera dicuntur principia, quae sunt communia & praedicantur de pluribus, oportet quod omnia, quae pari ratione erunt principia, quia sunt communia & praedicata de pluribus, sint genera. Sed omnia, quae sunt media inter prima genera & indiuisa, quae sunt coaepta cum differentijs aliquibus, sunt communia praedicata de pluribus: ergo sunt principia & sunt genera: quod patet esse falsum. Quaedam enim eorum sunt genera, sicut species specialissime. Non ergo verum est, quod prima genera siue communia, sint principia prima. Praeterea, si prima genera sunt principia, quia sunt principia cognitionis specierum, multo magis differentiae sunt principia, quia differentiae sunt principia formalia specierum. Forma autem & actus est maxime principium cognoscendi. Sed differentias esse principia rerum est inconueniens: quia secundum hoc erunt quasi infinita principia. Sunt enim, ut ita dicatur, infinitae rerum differentiae, non quidem infinite secundum rerum naturam, sed quo ad nos. Et si sint infinite patet dupliciter. vno modo si quis consideret multitudinem, ipsarum differentiarum secundum se, alio modo, si quis accipiat primum genus quasi primum princi-

Secundam rationem ponit, quae procedit ex quadam positione Platonis: qui, quod aliquid unum de pluribus praedicatur, non secundum prius & posterius, posuit illud unum separatim, sicut hominem praeter omnes homines: quod vero aliquid praedicatur de pluribus secundum prius & posterius, non ponebat illud separatim. Et hoc est quod dicitur, quod in quibus prius & posterius est, quod unum eorum, de quibus aliquid eorum praedicatur, est altero prius, non est possibile in his aliquid esse separatim, praeter haec multa, de quibus praedicatur. Sicut, si numeri se habent secundum ordinem, ita & dualitas est prima species numerorum, non inuenitur idea numeri praeter omnes species numerorum. Eadem ratione non inuenitur figura separata, praeter omnes species figurarum. Et huius ratio esse potest, quia ideo aliquid commune ponitur separatim, ut sit quoddam primum, quod omnia alia participant. Si igitur unum de multis sit primum, quo omnia alia participant, non oportet ponere aliquid separatim, quod omnia participant. Sed talia videntur omnia genera, quia omnes species generum inueniuntur differere secundum perfectum & minus perfectum, & per consequens, secundum prius & posterius secundum naturam. Si igitur eorum, quorum unum est prius altero, non est accipere aliquid commune separatim, si genus praeter species inueniatur.

Thomae super Metaphysicam.

inueniatur, erunt schola aliorum id est erit eorum alia doctina & regula, & non saluabitur in eis prædicta regula. Sed manifestum est, quod inter individua vnius speciei, non est vnum primum & aliud posterius secundum naturam, sed solum tempore. Et ita species secundum scholam Platonis est aliquid separatum. Cum igitur communia sint principia, in quantum sunt separata, sequitur, quod sic magis principium speciei quod genus.

part. 14.

o Amplius autem ubi hoc quidem melius, illud autem vilius, semper quod est melius, prius. Quare nihil horum erit genus. Ex his igitur magis videntur quæ de indiuiduis sunt prædicata, esse generum principia.

p. Iterum autem quomodo oportet suscipere principia, dicere facile non est. Principium enim, & causam oportet esse præter res, quarum est principium, & possibile ab eis separatū esse. Tale vero aliquid præter singularia esse, quare aliquis suscipit, nisi quia vniuersaliter & de omnibus prædicatur? Sed, si propter hoc, magis vniuersalia, magis ponenda sunt principia. Quare principia erunt genera prima.

LECTIO IX.



St autem habita his dubitatio & omnium difficillima, & ad considerandum maxime necessaria, de qua ratio nunc existit.

part. 15.

b. Nam si non est aliquid præter singularia, singularia vero infinita, quomodo possibile est infinitorum habere scientiam? quatenus enim unum quid, & idem, & quatenus vniuersale quid est, eatenus omnia cognoscimus.

c. At vero, si hoc est necesse, & oportet aliquid esse præter singularia, erit necesse esse genera præter singularia, aut vltima, aut prima, hoc autem, quia impossibile, nunc dubitauimus.

Enim separatim accipitur a ratione genus sine speciebus, est principium in cognoscendo. & eodem modo esset principium in essendo, si haberet esse separatim.

LECTIO IX.



Oratio Philosophi de prima parte prima.

Item ubique hoc quidem melius, hoc vero deterius est, semper prius est, quod melius est. Quare nihil horum genus esset. Ex his itaque magis apparent, quæ de indiuiduis prædicantur quam genera, esse principia.

Rursus tamen quomodo oportet ista existimare principia, non est facile dictum. Principium enim, & causam esse oportet præter res, quarum principium est, & posse esse separatim ab eis. Tale quid autem esse præter singulare cur quisquam opinaretur, nisi quoniam vniuersaliter, & de omnibus prædicatur? At si propter hoc, quæ magis vniuersalia sunt, magis ponenda principia sunt, quare prima genera vltique principia sint.

LECTIO IX.



St autem consequens his, & ad speculandum omnium difficillima, maximeque necessaria dubitatio, de qua præfatus sum sermo.

Si etenim non est quicquam præter singularia, singularia vero infinita sunt, quomodo possibile est infinitorum habere scientiam? quatenus enim unum quid, & idem, & quatenus vniuersale quid est, eatenus omnia cognoscimus.

At si hoc necesse est, & oportet aliquid præter singularia esse, necesse erit, ut genera, aut vltima, aut prima, sint præter singularia. hoc autem quod impossibile sit, paulo ante dubitauimus.

rata, sunt principia. Secundo dicit de ea, quod est difficillima omnium dubiorum huius scilicet, quod ostenditur ex hoc, quod eminentissimi philosophi de ea diuersimode senserunt. Nam Platonici posuerunt vltima esse separata, alij philosophi contra ponunt. Tertio dicit de ea, quod est maxime necessaria ad considerandum, quod ex ea dependet tota cognitio substantiarum, & essentialium. Deinde cum dicitur, quod obicit ad ostendendum, quod vltima sunt separata: a singularibus, singularia, non sunt infinita: Infinita autem cognosci non possunt. Vnde singularia omnia cognosci non possunt, nisi in quantum reducunt ad aliquid vnum, quod est vltimum. Sic igitur scilicet de rebus singularibus non habet, nisi in quantum sciunt vltima. Sed scilicet non est nisi verum & exitum, ergo vltima sunt aliqua per se existit præter singularia. Deinde cum dicitur, quod obicit in contrarium hoc modo: Si necesse est vniuersalia esse aliquid præter singularia, oportet, quod genera sint præter singularia, vel prima generum, vel etiam vltima, quæ sunt immediate ante singularia: sed hoc est impossibile, ut ex precedenti dubitatione patet: ergo vniuersalia non sunt a singularibus separata. Hanc autem dubitationem soluit Philosophus in vij. huius, ubi ostendit multipliciter vltima non esse substantias per se subsistentes. Nec oportet, sicut multotiens dictum est, quod aliquid eundem modum essendi habeat in rebus, per quem modum

modum ab intellectu scientis comprehenditur. Nam intellectus immaterialiter cognoscit materialia, & similiter naturarum, quæ singulariter in rebus existunt, intellectus cognoscit vniuersaliter, id est absque consideratione principiorum & accidentium indiuidualium. Deinde cum dicitur.

part. 6.

Amplius autem, si quæ maxime est aliquid præter simul totum, quod prædicatur aliquid de materia, vtrum si est aliquid præter omnia, oportet aliquid esse, aut præter quædam esse, & præter quædam non esse, aut præter nihil.

part. 7.

Si igitur nihil est præter singularia, nihil est intelligibile, sed omnia sensibilia: & scientia nullius, nisi quæ dicat sensum esse scientiam.

part. 6.

Amplius autem neque sempiternum est aliquid nec immobile, nam sensibilia omnia corumpuntur, & in motu sunt.

part. 7.

At vero, si sempiternum nihil est, nec generationem possibile est esse. Necesse enim est aliquid esse quod factum est, & ex quo fit, & horum vltimum ingenitum sistat, & ex non ente generari impossibile.

part. 8.

Amplius autem, cum sit generatio & motus, finem esse necesse est. Motus enim nullus est infinitus, sed omnis est finitus. Generarique impossibile, quod est impossibile factum esse. Quod autem generatum est, esse necesse est, quædam primum factum est.

part. 9.

Amplius autem, si materia est, quia est ingenita, multo rationabilius est esse substantiam, quæ

part. 9.

rationes, quarum prima talis est. Omnis generatio, & motus necesse est, quod habeat aliquem finem. Et hoc probatur, quia nullus motus est infinitus, sed cuiuslibet motus est aliquis finis. Hoc autem planum est in illis motibus, qui finiuntur in suis terminis. Sed videtur habere instantiam in motu circulari, qui potest esse perpetuus & infinitus, ut probatur in Octauo Physicorum. Et quantum supposita sempiternitate motus, tota continuitas circularis motus sit infinita, secundum quod circulatorio succedit circulatorio, tamen quilibet circulatorio secundum speciem suam, completa & finita est. Quod autem ei succedat alia circulatorio, hoc accidit quantum ad circulationis speciem. Et quod dixerat de motu vniuersaliter, specialiter ostendit de generatione. Non enim potest esse aliqua generatio vna infinita, quia non potest aliquid generari, quod impossibile est peruenire ad finem generationis, cuius finis est factum esse. Et quod factum esse sit terminus generationis, ex hoc patet, quia quod generatum est, necesse est esse. Quando post factum est id est, quando primo terminatur generatio eius. Oportet igitur, quod cum forma, secundum quam aliquid est, sit terminus generationis, quod non sit procedere in infinitum in formis, sed quod sit aliqua forma vltima, cuius non sit aliqua generatio. Omnis enim generationis finis est forma, ut dictum est. Et sic videtur, quod sicut materiam ex qua aliquid generatur oportet esse ingenitam, ex eo, quod non proceditur in infinitum, ita etiam quod formam aliquam oportet esse ingenitam, ex hoc quod in infinitum non procedatur in formis.

part. 10.

Secundam rationem ponit, quæ talis est. Si materia aliqua est prima, quia est ingenita, multo rationabilius est, quod sit substantia, id est forma ingenita, cum per formam res habeat esse: materia vero magis sit subiectum generationis, & transformationis. Si vero neutrum eorum sit ingenitum, nihil omnino erit ingenitum, cum omne quod est, pertineat ad rationem Thomæ super Metaphysicam. E materia

Inducit talem rationem. Omnia sensibilia composita ex materia, & forma corumpuntur & in motu sunt: Si igitur nihil sit præter huiusmodi entia: sequitur, quod nihil sit sempiternum, nec immobile. Deinde cum dicitur.

Item, si quæ maxime aliquid præter totum, cum quicquam de materia prædicatur, vtrum si aliqua species est, præter omnia esse aliquid oporteat, an præter aliqua esse, & præter aliqua non esse, an præter nullum?

Si igitur nihil præter singularia est, nihil intelligibile erit, sed omnia sensibilia: & scientia nullius, nisi quis sensum dicat scientiam esse.

Item nihil est sempiternum, nec immobile. Sensibilia enim omnia corumpuntur, & in motu sunt.

At si nihil est sempiternum, neque generationem esse possibile est. necesse est enim aliquid esse id, quod fit, & ex quo fit, & vltimum horum ingenitum esse: si quidem stat, & ex non ente fieri impossibile est.

Item generatione & motu existente, necesse est, ut finis etiam sit. nec enim infinitus est aliquis motus, sed cuiusque est finis. & fieri non est possibile, quod factum esse impossibile sit. quod autem factum est, necesse est ut sit, cum primo factum est.

Item, si materia est, propterea quod ingenita est, multo magis rationabile est ipsam substantiam esse, cum

rationes, quarum prima talis est. Omnis generatio, & motus necesse est, quod habeat aliquem finem. Et hoc probatur, quia nullus motus est infinitus, sed cuiuslibet motus est aliquis finis. Hoc autem planum est in illis motibus, qui finiuntur in suis terminis. Sed videtur habere instantiam in motu circulari, qui potest esse perpetuus & infinitus, ut probatur in Octauo Physicorum. Et quantum supposita sempiternitate motus, tota continuitas circularis motus sit infinita, secundum quod circulatorio succedit circulatorio, tamen quilibet circulatorio secundum speciem suam, completa & finita est. Quod autem ei succedat alia circulatorio, hoc accidit quantum ad circulationis speciem. Et quod dixerat de motu vniuersaliter, specialiter ostendit de generatione. Non enim potest esse aliqua generatio vna infinita, quia non potest aliquid generari, quod impossibile est peruenire ad finem generationis, cuius finis est factum esse. Et quod factum esse sit terminus generationis, ex hoc patet, quia quod generatum est, necesse est esse. Quando post factum est id est, quando primo terminatur generatio eius. Oportet igitur, quod cum forma, secundum quam aliquid est, sit terminus generationis, quod non sit procedere in infinitum in formis, sed quod sit aliqua forma vltima, cuius non sit aliqua generatio. Omnis enim generationis finis est forma, ut dictum est. Et sic videtur, quod sicut materiam ex qua aliquid generatur oportet esse ingenitam, ex eo, quod non proceditur in infinitum, ita etiam quod formam aliquam oportet esse ingenitam, ex hoc quod in infinitum non procedatur in formis.

part. sequē.

T.com. 10.

materie, vel formæ, vel sit compositum ex vtroque. Hoc autem est impossibile, vt nihil sit ingentium, sicut probatum est. Ergo relinquitur, quod necesse est aliquid esse prater synolon, i. simul totum, i. prater singulare compositum ex materia, & forma. Et hoc dico aliquid, quod sit forma, & species. Materia, n. per se non potest esse separata a singularibus, quia non habet esse nisi p aliud. De forma vero hoc magis videtur, per quæ esse esse rerum. Deinde cum dicit.

part. 10.

T.com. 13. par. prima.

part. 2.

T.com. 14. T.com. 15.

part. 3.

T.com. 14. part. 4. Hæc fuit 7. quæstio supra motæ ex parte consideratorum, & soluitur in 12.

T.com. 19. part. sequē.

T.com. 27.

Infra le. 15.

Ibi par. 4.

Infra le. 12.

Infra par. 4. Lect. sequē.

part. 10. Obiicit in contrariis. Si n. aliquid ponat aliquam formam esse separatam prater singularem compositam ex materia & forma, erit dubitatio, i. quibus hoc sit ponendū, & in quibus non. Manifestum. n. est, quod hoc non est ponendū in omnibus, præcipue in artificialibus. Non. n. est possibile, quod sit aliqua domus, præter hæc domum sensibilem compositam ex materia & forma. Hanc autem dubitationem soluit Arist. partim quidem in 2. huius, ubi ostendit esse quædam substantias a sensibilibus separatas, quæ sunt secundum se ipsas intelligibiles: partim vero in septimo huius, ubi ostendit formas, & species rerum sensibilibus non esse a materia separatas. Non tñ sequitur, quod de rebus sensibilibus non possit haberi scientia, vel quod scientia sit sensus, non enim oportet, quod eundem modum essendi habeant res in se ipsis, quem habent in consideratione scientis. Quæ enim seipsas materialia sunt, ab intellectu immaterialiter cognoscuntur, vt etiam supra dictum est. Nec etiam oportet, si forma non est separata a materia, quod generetur, quia formarum non est generatio, sed compositio, vt in septimo huius ostenditur. Patet ergo, in quibus oportet ponere separatas formas, & in quibus non. Nam omnium eorum, quæ sunt secundum suam naturam sensibilia, formæ non sunt separatae. Sed illa, quæ sunt secundum naturam suam intelligibilia, sunt a materia separata. Non enim substantia separata sunt naturæ horum sensibilibus, sed sunt altioris naturæ, alium habitum ordinem in rebus.

k Sed si hoc iterum quis ponit, dubitatio est, in quibus hoc ponet, & in quibus non. Nam quia in omnibus non existimat, manifestum. n. ponemus domum aliquam, præter domos aliquas.

LECTIO X.

Dhuc autem vtrum substantiam vna est omnium, vt hominum.

Sed impossibile est. Non enim vnum omnia, quorum substantia vna, sed multa & differentia. Sed hoc extra rationem est.

c Simul autem & quomodo fit materia horum singulorum, & synolon. d Amplius autem & de principiis hoc dubitabit aliquis. Nam, si specie sunt vnã, nihil erit numero vnũ, nec vnũ iterum vnũ ipsum, & ens. Et scire quomodo erit, nisi quid vnum fuerit in omnibus?

LECTIO X.

ostquam Philosophus inquisit, quæ sunt principia, & vtrum sint aliqua a materia separata, hic inquit qualia sint principia. Et primo inquit de vnitæ, & multitudine ipsorum. Secundo inquit, vtrum sint in potentia, vel in actu, ibi: His autem a fine est querere &c. Tertio, vtrum principia sint vniuersalia vel singularia, ibi: Et vtrum vniuersalia sint &c. Circa primũ duo facit. Primo inquit, qualiter principia se habeant ad vnitatem. Secundo, qualiter ipsum vnum se habeat ad rationem principii, ibi: Omnium autem &c. Circa primum tria facit. Primo inquit specialiter de principio formali, vtrum sit vnum omnium existentium in vna specie. Secundo inquit idem de omnibus generaliter principii, ibi: Amplius autem &c. Tertio inquit, vtrum eadem sint principia, aut diuersa corruptibilem, & incorruptibilem, ibi: Non minor autem &c. Circa primum duo facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obiicit ad quæstionem, ibi: Sed impossibile &c. Est ergo dubitatio, vtrum sit vna substantia, id est forma omnium existentium.

flentium in vna specie, puta hominum. Deinde cum dicit. b Obiicit ad vnam partem quæstionis, scilicet ad ostendendum, quod non sit vna forma omnium existentium in vna specie, & hoc duabus rationibus, quarum prima talis est. Ea, quæ sunt in vna specie, sunt multa, & differentia: si igitur omnium in vna specie existentium sit vna substantia, sequetur, quod ea, quorum substantia est vna, sint multa & differentia: quod est irrationabile. c Hic ponit secundam rationem, quæ talis est: Illud, quod est in se vnum, & indiuisum, non componitur cum aliquo diuiso ad constitutionem multorum: sed manifestum est, quod materia diuisa in diuersis singularibus: si igitur substantia formalis esset vna & eadem, non esset assignare, quomodo singulorum horum singularium sit materia habens talem substantiam, quæ est vna & indiuisa, ita quod singulariter sit simul totum habens hæc duo, scilicet materiam, & formam substantialem, quæ est vna, & indiuisa. In contrarium autem non obiicit, quia rationes, quæ ad sequentem quæstionem proponuntur, ad oppositum prædictarum rationum, sunt etiam ille, quæ sunt propo sitæ supra de separatione vniuersalium. Nam, si sit vniuersale separatum, necesse est ponere vnam numero substantiam eorum, quæ conueniunt in specie, quia vniuersale est substantia singularium. Huius autem quæstionis veritas determinatur in septimo huius, ubi ostenditur quod quid est, id est, essentiam cuiuslibet rei, non esse aliud, quam rem ipsam, nisi per accidens, vt ibi dicitur. Deinde cum dicit. d Mouet dubitationem de vnitæ principiorum in communi. Vtrum, scilicet principia rerum sint eadem numero, vel eadem specie, & numero diuersa. & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad ostendendum, quod sint eadem numero, secundo ad oppositum, ibi: At vero &c. Circa primum ponit tres rationes. & præmittit dubitationem dicens, quod idem potest queri vniuersaliter de principiis rerum, quod quæritur est de substantia: verum, scilicet principia rerum sint eadem numero. Et inducit primam rationem ad ostendendum, quod sint eadem numero. Non enim inuenitur in principiiis, nisi quod ex principiis habet. Si igitur in principiiis non inueniatur vnum numero, sed solum vnum specie, nihil erit in principiiis vnum numero, sed solum vnum specie. Secunda ratio talis est: quia illud, quod est ipsum vnum, vel ipsum ens, oportet, quod sit vnum numero. Dicit autem ipsum vnum, vel ipsum ens, vnitatem, aut ens abstractum: si igitur principium rerum non sit vnum numero, sed solum vnum specie, sequetur, quod nihil sit ipsum vnum, & etiam ipsum ens, id est, quod ens, & vnum non per se subsistant. Tertia ratio est: quia scientia habetur de rebus per hoc, quod vnũ inuenitur in multis, sicut homo communis inuenitur in omnibus hominibus. Non enim est scientia de singularibus, sed de vno, quod inuenitur in eis. Omnis autem scientia, vel cognitio principiorum, dependet ex cognitione principiorum. Si igitur principia non sunt vnum numero, sed solum vnum specie, sequitur, quod scientia non sit de rebus. Deinde cum dicit.

LECTIO X.

T ad hæc, vtrum vna erit omnium substantia, ut puta hominum.

Sed absurdum est, non enim vnum essent omnia, quorum substantia vna, sed multa, atque diuersa. sed hoc etiam incommensuratum est.

Simul autem quomodo materia vnũ quodque horum est, & est totum hæc ambo.

Item de principiis hoc etiam aliquis dubitabit, nam si specie sunt vnũ, nihil erit numero vnũ, nec ipsum vnum, & ipsum ens. Ipsamque scire quomodo erit, si non aliquid vnũ in omnibus erit?

ratione vniuersalium. Nam, si sit vniuersale separatum, necesse est ponere vnam numero substantiam eorum, quæ conueniunt in specie, quia vniuersale est substantia singularium. Huius autem quæstionis veritas determinatur in septimo huius, ubi ostenditur quod quid est, id est, essentiam cuiuslibet rei, non esse aliud, quam rem ipsam, nisi per accidens, vt ibi dicitur. Deinde cum dicit.

Mouet dubitationem de vnitæ principiorum in communi. Vtrum, scilicet principia rerum sint eadem numero, vel eadem specie, & numero diuersa. & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad ostendendum, quod sint eadem numero, secundo ad oppositum, ibi: At vero &c. Circa primum ponit tres rationes. & præmittit dubitationem dicens, quod idem potest queri vniuersaliter de principiis rerum, quod quæritur est de substantia: verum, scilicet principia rerum sint eadem numero. Et inducit primam rationem ad ostendendum, quod sint eadem numero. Non enim inuenitur in principiiis, nisi quod ex principiis habet. Si igitur in principiiis non inueniatur vnum numero, sed solum vnum specie, nihil erit in principiiis vnum numero, sed solum vnum specie. Secunda ratio talis est: quia illud, quod est ipsum vnum, vel ipsum ens, oportet, quod sit vnum numero. Dicit autem ipsum vnum, vel ipsum ens, vnitatem, aut ens abstractum: si igitur principium rerum non sit vnum numero, sed solum vnum specie, sequetur, quod nihil sit ipsum vnum, & etiam ipsum ens, id est, quod ens, & vnum non per se subsistant. Tertia ratio est: quia scientia habetur de rebus per hoc, quod vnũ inuenitur in multis, sicut homo communis inuenitur in omnibus hominibus. Non enim est scientia de singularibus, sed de vno, quod inuenitur in eis. Omnis autem scientia, vel cognitio principiorum, dependet ex cognitione principiorum. Si igitur principia non sunt vnum numero, sed solum vnum specie, sequitur, quod scientia non sit de rebus. Deinde cum dicit.

Hæc quæstio tangit motum 7. q. superius motæ ex parte consideratorum, & soluitur in le. 10. par. 4.

T.com. 19.

Obiicit

part. 1.

lex. c. 19.

T.com. 15. par. prima.

c Obiicit in contrarium tali ratione. Si principia sunt vnũ numero, ita quod quodlibet principiorum in se consideratum sit vnũ, non erit dicere de principiis existentium, quod hoc modo se habent, sicut principia sensibilibus. Videmus. n. in sensibilibus, quod diuersorum sunt diuersa principia secundum numerum, sed eadẽ secundum speciem, sicut & eorum, quorum sunt principia diuersa secundum numerum, sed eadẽ secundum speciem. Sicut videmus, quod diuersarum syllabarum secundum numerum, quæ conueniunt in specie, sunt principia eadẽ literæ secundum speciem, sed non secundum numerum. Si quis autem dicat, quod non est ita in principiiis entium, sed omnium entium principia sunt vnũ numero, sequetur, quod nihil sit in rebus præter elementa: quia quod est vnũ numero, est singulare. Si enim appellamus singulare, quod est vnũ numero, sicut vniuersale, quod est vnũ in multis. Quod autem est singulare, non multiplicat nec inuenit nisi singulariter. Si igitur ponatur quod omnium syllabarum essent principia eadẽ literæ numero, sequeretur quod illæ literæ nunquam possent multiplicari, ut, si essent duo, aut plura, si hoc non posset fecerunt inueniri i syllaba ista, ha, ue, l, da, & eadem ratio est de aliis literis. Pari igitur ratione, si omnium entium sint principia eadem numero, sequeretur quod nihil sit præter principia quod videtur incommensuratum. quia, cum principium alicuius sit, non erit principium nisi sit aliquid præter ipsum. Hæc autem quæstio soluetur in xij. Ibi enim ostenditur, quod principia, quæ sunt intrinseca rebus, sicut materia & forma, vel privatio, non sunt eadẽ numero omnium, sed analogia siue pportione. Principia autem separata, sicut substantiæ intellectuales, quarum summa est Deus, sunt vnum numero vnaqueque secundum seipsam. Id autem, quod est ipsum vnum & ens, Deus est, & ab ipso deriuatur vnitæ secundum numerum in rebus obus. Scientia autem est de his, non quia sint vnum numero in omnibus, sed quia est vnum in multis secundum rationem. Ratio autem, quæ est ad oppositum, verificatur in principiiis essentialibus, non autem in principiiis separatis, cuiusmodi sunt agens & finis. Multa enim possunt produci ab vno agente vel mouente, & ordinari in vnum finem.

At vero, si numero vnũ & vnũ quodlibet principiorum, & non quemadmodum in sensibilibus, alia aliorum, ut in hac syllaba, ha, speciem existeret & principia specie eadem. Etenim ea sunt numero diuersa. Quod si non ita, sed quæ vnũ entium principia, numero vnũ sunt, non erunt præter elementa quippiam aliud. Nam dicere numero vnũ, aut singulare, nihil differt. Sic enim dicimus vnũ quodque numero vnũ: vniuersale vero quod in his est. Vt si vocis elementa numero essent determinata, tot literæ esse necesse esset, quot elementa. duobus quidem eisdem non existentibus, nec pluribus.

LECTIO XI.

Non autem minor dubitatio modernis & prioribus relinquitur, vtrum eadem corruptibilem & incorruptibilem sint principia, aut diuersa.

Nam, si eadem sunt, quomodo hæc quidem in corruptibilia, illa vero corruptibilia, & propter, quam causam?

Qui quidem igitur circa Hesiodum, & omnes qui theologi erant, solum apud ipsos per suam fidem curauerunt, nos autem neglexerunt. Deos autem facientes principia, & ex deis esse facta, quæ non gustauerunt neque & manna, mortalia facta esse dicunt.

LECTIO XI.

ostquam Philosophus inquit vniuersaliter, vtrum principia sint eadem numero omnia, quæ sunt vnũ speciei, vel eadem specie: hic inquit, vtrum eadem numero sint principia corruptibilem & incorruptibilem, & circa hoc tria facit. Primo proponit quoniam. Secundo

inducit rationem ad ostendendum, quod non sunt eadem principia corruptibilem & incorruptibilem, ibi: Nam si eadem &c. Tertio inducit rationes ad ostendendum, quod non sunt diuersa, ibi: Si vero diuersa &c. Dicit ergo primo, quod quædam dubitatio est, quod non minus reliquitur modernis philosophis Platonem sequenti-

At vero si vnũ numero, quodque principiorum vnũ, & non, ut in sensibilibus, alia aliorum, ut puta huius syllabæ cum specie sit eadem, etiam principia specie eadem sunt. Etenim hæc numero alia sunt, quod si non ita, sed principia entium numero sunt vnũ, non erit præter elementa aliquid aliud. numero enim vnũ dicere, aut singulare, nil differt. ita enim singulare dicimus, quod vnũ numero est: vniuersale vero, quod in his, quemadmodum si vocis elementa, eo quod vnũ numero est, determinata essent, necesse esset tot omnes literæ esse, quot elementa, cum non essent duo, aut plura eadem.

LECTIO XI.

Ibilo autem minor dubitatio est & a prioribus prætermissa est, vtrum eadem corruptibilem & incorruptibilem principia sint, aut diuersa.

Si enim eadem sunt, quomodo hæc quidem incorruptibilia, hæc vero corruptibilia sunt & propter quam causam?

Quicumque igitur circa tempora Hesiodi fuerunt, & cuncti Theologi, solum quo est sibi persuaderent, curare habuerunt, nos autem contempserunt. Cum enim principia Deos facerent, & ex dijs fuisse dicerent, quæcumque non gustauerunt neque, & ambrosiam, mortalia dicit fuisse.

apud Græcos, aut Naturales philosophos fuerunt quædam sapientie studiosi, quæ Deis se intromiserunt occultates veritatis diuino sub quodam tegmine fabulari, sicut Orpheus, Hesiodus & quædam alij, sicut et Plato occultauit veritatem philosophiæ sub mathematicis, vt dicit Simplicius in commento prædicamentorum. Dicit ergo, quod sectatores Hesiodi, & omnes, quæ dicebant theologi, curauerunt persuadere sibi, & nos alios sperauerunt: quæ si veritas tem, quæ intellexerunt, taliter tradiderunt, quæ eis soli potuit esse nota. Si n. p. fabulas veritas obubretur, non potest sciri quod verum sub fabula lateat, nisi ab eo, quæ fabulam confixerit. Igitur Hesiodi dista, prima rerum principia deos nominauerunt. & dixerunt, quod illi de numero deorum, qui non gustauerunt de quodâ dulci cibo, qui, vocatur nehtar, vel manna, facti sunt mortales: Illi vero, qui gustauerunt, facti sunt immortales. Potuit autem sub hac fabula aliquid veritatis occulte latere, vt scilicet p nehtar & manna intelligat ipsa summa bonitas primi principij. Nã ois dulcedo dilectionis & amoris ad bonitatem refertur, omne autem bonum a primo bono deriuatur. Potuit ergo esse intellectus eorum, quæ ex participatione propinquæ summæ bonitatis aliqua incorruptibilia reddantur, sicut quæ pfecte participant diuinũ esse. Quædam vero pp longe distare a primo principio, Tho. super Metaphy.

T.com. 14. part. sequē.

part. 2.

part. sequē.

part. 3. par. sequen.

quod est non gustare manna & nectar, non possunt perpetuatatem conferre secundum idem numero, sed secundum idem speciat dicit philosophus in 2.de generatione. Sed verum hoc intenderint occulte tradere, vel aliud ex hoc dicto, plenus percipi non potest. Deinde cum dicit.

part. 4. vultur ep. de u. p. o. i. a.

d Palam, qd hæc omnia sibi nota dicentes, equidem de allatione harum causarum super nos dixerunt. Nam si gratia voluptatis ipsi tangunt, nõ est causa existendi nectar & manna. Si vero essendi, quomodo erunt sempiterni cibo egetes.

e Sed de fabulose sophistatibus non est dignum cum studio intendere.

f A dicentibus vero p demonstratione, oportet sciscitari in terrogates, quare ex eisde existetia, hæc qdẽ sempiterna secundum naturam sunt, illa vero corrupti existentiã? Quia autem nec eam dicunt, nec rationabile est sic se habere, palam qd nec eadẽ principia, nec causam ipsorum erunt.

g Etenim q existimabit aliquis utique maxime dicere ipsi confesse Empedocli, est & idẽ passus. Ponit. n. quoddam principium causam corruptionis, odium.

h Videbitur autem nihilominus & hoc generare extra vniũ. Nam oia ex hoc alia sunt pter Deum. Dicit ergo, ex quibus omnia, & quæcũque erant, & arbores pululauerat, & viri & feminae, & bestiae, & vultures, & aqua nutriti pisces, & dij lögēui. Et præter hæc palam, quia si nõ esset in rebus, essent vnum omnia, vt ait. Nam quando conuenerunt, tunc vltimum omnium stabit odium.

part. 5.

i Excusat se a diligentiori huius opinionis inuestigatione, & dicit, qd de illis, qui philosophari voluerunt {fabulose} veritatem, scilicet sapientia sub fabulis occultantes, non est dignum cum studio intendere: quia si quis contra dicta eorum disputaret, secundum quod exterius sonant, ridiculosa sunt. Si vero aliquis velit de his inquirere secundum veritatem fabulis occultatam, immanifesta est. Ex quo accipitur, q Aristoteli spurans contra Platonem & alios huiusmodi, qui tradiderunt suam doctrinam occultantes sub quibusdam alijs rebus, non disputat secundum veritatem occultam, sed secundum ea, quæ exterius proponuntur. Deinde cum dicit.

part. 6.

f {Disputat contra responsonem quorundam philosophorum naturalium: & circa hoc tria facit. Primo recitat rationem, Secundo ponit responsonem, ibi: {Etenim quam existimabit &c.} Tertio improbat ipsam, ibi: {Videbitur autem &c.} Dicit ergo primo, quod prætermittis illis, qui sub fabulis veritatem tradiderunt, oportet a tradentibus veritatem per modum demonstrationis, inquirere de questione prædicta, scilicet si ex eisdem principijs sunt omnia existentiã, quare quædam existentium naturaliter sunt sempiterna, quædam vero corruptantur. Et quia nec ipsi causam dicunt, quare hoc fit,

part. seq.

part. 8.

f nec rationabile est sic se habere, vt ex eisdem principijs existentium, quædam sint corruptibilia, quædam sempiterna: videtur manifeste sequi, quod non sunt eadem principia, nec causæ corruptibilium & sempiternorum.

part. 7.

g Ponit quendam solutionem, & dicit, quod ratio assignata circa prædictam dubitationem, quæ maxime videtur esse conueniens ad questionem, est quam assignauit Empedocle, qui tamẽ idem passus est cum alijs: quæ ratio, quam assignauit, non est conueniens, sicut nec aliorum, vt ostenditur. Posuit enim quædam principia communia corruptibilium & incorruptibilium. Sed posuit quoddam principium esse causam specialem corruptionis, scilicet odium elementorum: ita scilicet, qd aduictio huius causæ ad alia principia facit corruptionem in rebus. Deinde cum dicit.

part. 9.

h Improbatur prædictam rationem Empedocli, & hoc tripliciter. Primo quidem ostendendo, qd ratio ab eo assignata non conuenit suæ positioni. Secundo ostendendo, quod nõ est sufficiens. ibi: {Similiter quoque ipsius transmutationis &c.} Tertio ostendendo, quod nõ est adpositum. ibi: {At tamen tantum solum dicit &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit tuam rationem non conuenire alijs eius positionibus ex parte odii. Secundo ex parte ipsius Dei. ibi: {Propter quod &c.} Tertio ex parte amoris. ibi: {Similiter autem nec amor &c.} Dicit ergo primo, qd inconuenienter Empedocle ponit odium esse causam corruptionis: quia non minus secundum eius positionem vñ esse causam generationis in oibus rebus, nisi in vna re tm. Ponebat. n. omnia alia essentialiter composita ex odio simul cum alijs principijs, nisi solum Deum, quem ponebat appellabat cælum, sicut prædictum est in primo, qd Xenophanes ad totum cælum respiciens, ipsum vnum dicit esse Deum. Ponebat autem Empedocle cælum esse compositum ex quatuor elementis & ex amicitia.

part. 8. infra part. 11.

Ab illis vero, qui per demonstrationem dicunt, petere oportet, ac in terrogare, cur cum ex eisdem sint, hæc quidem entium sempiterna natura sunt, hæc vero corruptuntur? cum autem necque dicant causam, necque rationabile sit ita se habere, patet quod non sunt eorum eadem principia neque causa.

part. seq. part. 10.

i Empedocle, namque, quem quis maxime sibi ipsi putauerit consona dicere, is quoque idem passus est. ponit enim quoddam principium corruptionis causam, contentionem.

h Nihilominus tamen & hæc videbitur generare, præter Deum dicit. n. Ex quibus omnia quæ erant, quæ sunt, quæ erunt, in posterum erunt. Ac arbores pululauerunt, & viri, ac mulieres. Fera, alitesq; & pisces in aqua nutriti, Ac dij longæui. At etiam absque his patet, nam, si nõ inisset in rebus contentio, vnum oia, vt ait, essent. Cũ. n. conueniant, tunc extima statuitur contentio.

lect. 9.

te amoris. ibi: {Similiter autem nec amor &c.} Dicit ergo primo, qd inconuenienter Empedocle ponit odium esse causam corruptionis: quia non minus secundum eius positionem vñ esse causam generationis in oibus rebus, nisi in vna re tm. Ponebat. n. omnia alia essentialiter composita ex odio simul cum alijs principijs, nisi solum Deum, quem ponebat appellabat cælum, sicut prædictum est in primo, qd Xenophanes ad totum cælum respiciens, ipsum vnum dicit esse Deum. Ponebat autem Empedocle cælum esse compositum ex quatuor elementis & ex amicitia. Non autem ex lite, sive ex odio, considerans in dissolubilitatem cæli. Sed quantum ad alias res dicebat, qd omnia sunt ex odio quæcũque sunt, erunt, vel fuerunt: sicut arbores pululantes, & viri, & feminae, & bestiae, quæ sunt animalia terrestria: & vultures, quæ sunt volentia diu videntia: & pisces nutriti in aqua, & dij longæui. Videtur autem hos deos vocare vel stellas, quas ponebat quandoq; corumpi. sicut post longum tempus: vel demones, quos ponebant Platonici esse animalia aerea. Vel etiam dij, quos ponebant Epicurei in forma humana, sicut supra dictum est. Ex hoc ergo, qd omnia animalia, præter vnum, sunt generata ex odio, potest haberi quod odium sit causa generationis. Et præter hoc etiam ex alia ratione. Manifestum est. n. secundum positionem Empedocle, qd si non esset odium in rebus, omnia essent vnum. Odium. n. est causa

causa distinctionis secundum Empedocle. Vnde inducit verba Empedocle, qd quando omnes res in vnum conueniunt, vt puta, quando fit chaos, tunc vltimum stabit odium separans & dissoluens. Vnde licet Boethij habet. Ea. n. conueniunt, tunc vltimum sit discordiam. Et sic patet, qd cum esse mundi consistat in distinctione rerum, odium est causa generationis mundi. Deinde cum dicit.

part. 9.

i Ponit secundam rationem sumptam ex parte Dei, & dicit, qd cum Empedocle, qui tamẽ idem passus est cum alijs: quæ ratio, quam assignauit, non est conueniens, sicut nec aliorum, vt ostenditur. Posuit enim quædam principia communia corruptibilium & incorruptibilium. Sed posuit quoddam principium esse causam specialem corruptionis, scilicet odium elementorum: ita scilicet, qd aduictio huius causæ ad alia principia facit corruptionem in rebus. Deinde cum dicit.

part. 10.

k Similiter quoque ipsi transmutationis causam nullam dicit, nisi quæ aptum naturam fuit loquitur.

part. 11.

l Sed itaque magnum odium in membris nutritum est, & ad honorem intendebat perfectio tempore, qui mutabilis dissoluit sacramentum. Quare necessarius ens transmutari, causam vero necessitatis nullam ostendit.

part. 12.

m At tamen tñ solum dicit confesse. Non. n. existentium hæc quædam corruptibilia, illa vero incorruptibilia facit, sed oia corruptibilia, pter elementa. Dicta vero dubio est, cur hæc quædam, illa vero nõ, si ex eisde sunt? Quod quidem igit non vtique erunt eadem principia tot dicta sunt.

n Ostendit qd prædicta ratio Empedocle non est ad propositum, quia interuenit id, de quo est dubitatio. Sed potest quæri, quomodo hic dicit, quod Empedocle ponebat omnia esse corruptibilia præter elementa, cum supra dixerit, vnum esse Deum, & ex alijs principijs compositum pter quædam ex odio? Sed dicendum, quod Empedocle ponebat duplicem corruptionem in rebus, sicut ex prædictis patet. Vnam quidem secundum confusionem totius vniuersi, quam faciebat amor, & ab hac corruptione, nec ipsum Deum faciebat immunem, cum in eo poneret amorem, qui alia ei commiscebat. Aliam autem corruptionem ponebat singularium rerum, quarum principium est odium. Et hæc corruptionem excludebat a deo per hoc, quod in odium non poneret. Sic igitur Aristoteli epilogando concludit tot dicta esse ad ostendendum quod nõ sunt eadem principia corruptibilium & incorruptibilium. Deinde cum dicit.

part. 10.

o Ponit tertiam rationem ex parte amoris, & dicit, qd similiter etiam amor non est causa generationis vel existendi, vt ipse ponebat, si alia eius positio attendatur. Dicebat. n. qd cum oia elementa in vnum congregabuntur, tunc erit corruptio mundi. & sic amor corrumpit oia. Ergo quantum ad totum mundum amor erat causa corruptionis, odium autem generationis. Quantum autem ad singulares res, odium erat causa corruptionis, & amor generationis. Deinde cum dicit.

part. 11.

p Ostendit, quod ratio eius non fuit sufficiens. Dicebat enim quendam transmutationem esse in rebus odij & amicitia, ita scilicet, qd amor quandoque omnia vniebat, & postmodum omnia odium separabat. Sed causam, quare sic transmutabatur, vt quodam tempore dominaretur odium, & alio tempore amor, nullam aliam dicebat, nisi quia signatum natum est esse. Et ponit consequenter verba Empedocle, quæ, quia in Græco metricè scripta sunt, habent aliquam difficultatem & diuersitatem a communi modo loquendi.

part. 12.

q Sunt autem hæc verba eius {Sed itaq; magnum odium in membris nutritum est, & ad honorem intendebat perfectio tempore, qui mutabilis dissoluit sacramentum.} Licet vero Boethij sic habet. {Sed cum magna discordia in mem-

bris alita sit in honores, quia processit completo anno, qui illis mutatis amplo redijt sacramento.} Ad cuius intellectum norandum est, qd loquitur poetice de toto mundo, ad similitudinem vniuersi animalis, in cuius membris & partibus primo quidem est magna conuenientia, quam amorem nomi-

n Vnde & accidit ei felicissimum Deum minus sapientem ceteris esse. non enim cognoscit omnia elementa contentionem naque non habet, cognitio autẽ similis simili. Terra enim ait, terram inspiciamus, aquam vero aqua, æthera autem æthera diuum, sed igne ignem manifestum. Ac amicitia, amicitiam, & contentionem, contentione perniosa. Sed vnde sermo digressus est, hoc est manifestum, quod accidit ei, contentionem nõ magis corruptiois, qd ipsius esse causam esse.

o Similiter nec amicitiam ipsius esse, cum enim congreget in vnum, corrumpit cetera.

p Et simul ipsius transmutationis nullam causam dicit, nisi quod ita natura aptum est. aut enim.

q Magna contentio in membris nutrita fuit. Ac ad honores ascendit tempore perfectio. Quod eis cum alternum sit, amplum præcessit insurandum. Tanquam necesse sit quidem transmutari, causam tamen necesseario nullam manifestat.

r Tantum tamen sibi ipsi consentanea dicit, quod non facit hæc quidem entium corruptibilia, hæc vero incorruptibilia, sed omnia corruptibilia, præter elementa. Quæ autem dicitur nunc dubitatio est, cur si omnia ex eisdem sunt hæc quidem sunt, hæc vero non. Quod igitur non sint eadem principia, hæc demum dicta sunt.

s Qui causat generationem & corruptionem in rebus. Sed et illis causa non potest assignari totius vniuersi sic transmutata in per amicitiam & litem. Vnde patet, qd eius ratio fuit insufficientis. Deinde cum dicit.

part. 13.

t Ostendit qd prædicta ratio Empedocle non est ad propositum, quia interuenit id, de quo est dubitatio. Sed potest quæri, quomodo hic dicit, quod Empedocle ponebat omnia esse corruptibilia præter elementa, cum supra dixerit, vnum esse Deum, & ex alijs principijs compositum pter quædam ex odio? Sed dicendum, quod Empedocle ponebat duplicem corruptionem in rebus, sicut ex prædictis patet. Vnam quidem secundum confusionem totius vniuersi, quam faciebat amor, & ab hac corruptione, nec ipsum Deum faciebat immunem, cum in eo poneret amorem, qui alia ei commiscebat. Aliam autem corruptionem ponebat singularium rerum, quarum principium est odium. Et hæc corruptionem excludebat a deo per hoc, quod in odium non poneret. Sic igitur Aristoteli epilogando concludit tot dicta esse ad ostendendum quod nõ sunt eadem principia corruptibilium & incorruptibilium. Deinde cum dicit.

Tho. super Metaphy. E 4 o Obicit

par. 1. 4.

o. Obicit ad contrariam partem per duas rationes. quarum prima est, si non sint eadem principia corruptibilem & incorruptibilem...

Lect. 3. & 4.

o. Si vero diuersa principia, vna quidem dubitatio est, vtrum & incorruptibilia hæc erunt, aut corruptibilia. Nam, si corruptibilia, manifestum quæ necessarium est ea ex aliquibus esse...

p. Amplius autem nec conatus est aliquid diuersa dicere, sed eadem omnium dicit principia. Verum primum dubitatum concedunt, tanquam hoc paruum, aliquid accipientes.

LECTIO XII.

Mnium autem ad considerandum difficillimum, & ad cognoscendum veritatem maxime necessarium, vtrum vnum & ens substantiarum entium sunt...

Hi namque illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque & Pythagorici, non aliquid aliud ens, nec vnum, sed hoc ipsum naturam esse quasi existente substantia ipsum vnum...

Lect. 4. T. c. 19.

Hi namque illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque & Pythagorici, non aliquid aliud ens, nec vnum, sed hoc ipsum naturam esse quasi existente substantia ipsum vnum...

sunt eadem numero corruptibilem & incorruptibilem, sed secundum analogiam. Nec tamen principia intrinseca corruptibilem, quæ sunt materia & forma, sunt corruptibilia per se, sed solum per accidens. Sic enim corruptitur materia & forma corruptibilem, ut habetur in primo physico.

LECTIO XII.

Quod si diuersa principia sunt, vna quidem dubitatio est, vtrum incorruptibilia etiam ista erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet quod necesse est ea quoque ex aliquibus esse...

Item nemo conatus est alia ostendere, sed eadem omnium principia dicit, & quod primo dubitatum est, tanquam paruum quiddam putantes, prætereunt.

LECTIO XII.

Mnium autem ad speculandum difficillimum, & ad cognoscendum veritatem maxime necessarium est, vtrum ipsum ens, & ipsum vnum substantiarum entium sunt...

Quidam enim illo, quidam vero hoc modo putant naturam se habere. Plato namque, ac Pythagorici non esse aliud quid ipsum ens, nec ipsum vnum esse tanquam substantia idem vnum...

informetur veritate & entitate, sed potius ipsa veritas & esse rei sit eius substantia, vel e contrario oportet inquirere, quid sit illud, cui conuenit esse vnum vel ens, quasi quædam alia natura subiecta entitati & veritati.

Ponit opiniones ad utranque partem & dicit, quod philosophorum quidam opinati sunt naturam rerum se habere vno modo, quidam alio. Plato enim & Pythagorici non postulerunt, quod vnum & ens aduenirent alicui naturæ, sed vnum & ens essent natura rerum, quasi hoc ipsum, quod est esse & veritas sit substantia rerum.

Ostendam quædam philosophi inquit, vtrum principia sint eadem vel diuersa, hic inquit quæ se habeat ipsum vnum ad hoc quod sit principium, & circa hoc tria facit. Primo inquit, an ipsum vnum sit principium. Secundo inquit, an numeri, qui ex vno oriuntur, vel conueniunt, sint principia rerum, ibi: Horum autem habita dubitatio est...

Tex. c. 11.

Tex. c. 16. par. prima.

Infra le. 13. par. 1. 9. 1. 9.

par. seq.

par. 3.

par. 4.

par. 5.

par. 6.

quibusdam causis elementaribus, sive poneret unum primum, ut ignem vel aerem, sive etiam poneret plura principia. Cum enim poneret principia rerum materialia esse substantias rerum oportebat, in uno quoque eorum constituerent unitatem & entitatem rerum, ita quod quicquid aliquis poneret esse principium, ex con...

esse, & ens aliquid. Alii vero de natura, ut Empedocles, ut ad aliquid notius reducens, dicit, quod unum ens est, videbitur, nam utique dicere hoc amor esse. Ceterum est hoc unum omnibus esse: alii vero ignem, alii aerem dicunt esse vnum hoc & ens, ex quo entia esse & facta esse. Similiter & qui plura elementa ponunt. Necesse nanque & his tot dicere ens & unum, quot principia dicunt esse.

Accidit autem siquidem quis non ponit esse quandam substantiam unum & ens, neque aliorum esse uniuersalium nullum. hæc namque uniuersalia sunt maxime omnium. Si vero non est aliquid unum ipsum, nec ipsum ens, vix aliorum aliquid erit præter ea, quæ dicta sunt singularia. Amplius autem non existentem unius substantiam, palam quia nec numerus erit quasi natura alia ab existentibus separata. numerus enim unitates. unitas vero quod vere unum aliquid est. Si autem est aliquid ipsum unum & ens, necesse est substantiam ipsorum esse ipsum unum & ens. non enim aliquid uniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa.

At vero si erit aliquid ens ipsum & ipsum unum, multa erant dubitatio, quæ erat diuersum aliquid præter hæc. dico autem, quod erunt uno plura entia quod quæ diuersum est ab ente, non est. quare secundum Parmenidis rationem, accidere necesse est, unum oia esse entia, & hoc esse ens.

Utrobique vero difficile. si ne nanque non sit ipsi unum substantia, sive sit vnum idem, substantia esse numerus est impossibile. siquidem igitur non sit, dictum est prius per quid. si autem fuerit, eadem est dubitatio & de ente. Ex aliquo namque & præter ens, erit ipsum aliud unum. nihil. n. esse est necesse. Omnia autem entia, aut unum sunt, aut multa, quorum est unum quodque.

Amplius, si indiuisibile est ipsum unum, secundum Zenonis dignitatem, nihil utique erit.

Omne enim separatim existens, quod de pluribus prædicatur, est substantia eorum, de quibus prædicatur. Sed nihil aliud prædicatur ita uniuersaliter de omnibus, sicut unum & ens, ergo unum & ens erit substantia omnium. Deinde cum dicitur...

Ad quod obicit ad partem contrariam, & ponit duas rationes, quarum secunda incipit, ibi: Amplius si indiuisibile &c. Circa primam duo facit. Primo ponit rationem. Secundo ostendit quod ratione inducta questio redditur difficilis, ibi: Verobique, vero difficile &c. Est ergo prima ratio talis. Si est aliquid, quod est ipsum ens...

ens esset. Qui autem de natura tractarunt, ut Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quod unum est ens, uideri namque posset dicere hoc amicitiam esse. causa enim hæc omnibus est, unum sint. Alii vero ignem, & alii aerem aut ipsum unum, & ipsum ens esse, ex quo entia esse & facta esse. Similiter, et qui plura elementa ponunt. necesse scilicet & his tot esse dicere ipsi ens et ipsi unum, quot autem principia esse.

Accidit autem, si quis non ponit esse aliquam substantiam ipsum unum & ipsum ens, nec aliorum uniuersalium quicquam esse. hæc enim uniuersalia maxime omnium sunt. Quod si non est aliquid ipsum ens, & ipsum unum, multo minus quicquam aliorum sit præter ea, quæ singularia dicuntur. Item, si ipsum unum non sit substantia, patet quod nec numerus erit tanquam natura separata ab entibus. numerus enim unitates, unitas vero unum quid est. Quod si quid est ipsum unum & ipsum ens, necesse est eorum substantiam esse unum & ens, non enim aliquid uniuersaliter prædicatur, sed eadem ipsa.

At vero si quid erit ipsum ens, & ipsum unum, magna dubitatio est, quoniam modo aliquid aliud præter hæc erit. dico autem quomodo entia erunt plura uno. quod enim aliud ab ente est, non est. quare secundum Parmenidis rationem necesse est accidere omnia entia esse unum, & hoc esse ens.

Utrobique autem modo difficile est. siue enim unum non sit substantia, siue ipsum unum sit, impossibile est numerum esse substantiam. Si igitur non sit, dictum est prius quare. Si autem sit, eadem ac de ente dubitatio est. ex quo enim & præter ipsum unum erit aliud unum, necesse profecto est nihil esse. omnia vero entia, aut unum, aut plura, quorum unum quodque unum est.

Item, si ipsum unum indiuisibile, secundum quidem Zenonis positionem nihil utique fuerit. Quod enim...

Deinde cum dicitur. Ponit secundam rationem, & circa hoc tria facit. Primo ponit rationem. Secundo soluit eam, ibi: Sed quomodo &c. Tertio ostendit adhuc difficultatem remanere, ibi: Sed quomodo...

Infra par. 6. par. seq.

si separati existens, oportet dicere, quod id ipsum sit unum, quod ens: sed quicquid est diuersum ab ente, non est: ergo sequetur secundum rationem Parmenidis, quod quicquid est præter unum sit non ens. Et ita necesse erit omnia esse vnum, quia non poterit poni, quod id, quod est diuersum ab vno, quod ens. Deinde cum dicitur, ostendit quod ista ratio difficultatem facit in opinione Platonis ponentis numerum esse substantiam rerum: & dicit, quod ex utraque parte sequitur difficultas contra est, siue dicat, quod ipsum unum separatum sit substantia quædam, siue quod non sit. Quod cum quæ. n. horum ponatur ut impossibile esse, quod numerus sit substantia rerum. Quia, si ponat quod unum non sit substantia, dictum est prius, quare numerus non poterit poni substantia? Si autem ipsum unum fuerit substantia, oportet quod eadem dubitatio ponatur circa unum & ens. Aut. n. præter ipsum unum, quod est separatum per se existens, est aliud aliquid unum, aut non: & siquidem non sit aliquid aliud unum, non erit illud multitudine, sicut Parmenides dicebat: autem sit aliquid aliud unum, oportebit quod illud aliud unum, cum non sit, hoc ipsum quod est unum quod sit materialiter ex aliquo, quod est præter ipsum unum & per consequens præter ens. Et sic necesse est ut illud aliud, ex quo fit illud secundum unum, non sit ens. Et sic ex ipso uno, quod est præter ipsum unum, non poterit constitui multitudo in entibus: quia oia entia aut sunt unum, aut multa, quorum unum quodque est unum. Hoc autem unum est materialiter ex eo quod non est unum, nec ens.

modo ex uno &c. } Dicit ergo primo, qd si ipsum unū separātū sit indiuisibile, sequitur secundū hoc aliud, ut quod supponebat Zeno, qd nihil sit. Supponebat enim Zeno, qd illud, quod additum non facit maius, & ablatum non facit minus, non est ali- quid existētium. Hoc autem supponit ac si idem sit ens, quod magnitudo. Manifestum est enim, qd nō ē magnitudo, illud scilicet quod additum non facit maius, & subtractum non facit minus: sic ergo, si omne ens esset magnitudo, sequeretur, quod illud, quod non facit maius & minus additum & subtractum non sit ens. Et adhuc perfectius si aliquid uelit hoc ut rificare, oportebit qd omne ens sit magnitudo corporalis. Corpus enim secundum quancūq; dimensionem additū & subtractum facit maius & minus. Aliq; uero magnitudines ut superficies & linea, secundum aliquam dimensionē additam, facerēt maius, secundum autē aliquam non. Linea enim addita lineæ secundum longitudinem facit maius, non autem secundū latitudinem. Superficies autem addita superficiei facit quidem maius secundū latitudinem & longitudinem, sed non secundum profunditatem. Punctus autem & unitas nullo modo faciūt maius, uel minus. Sic ergo secundum principium Zenonis se queretur, qd punctus & unitas sint omni no non entia, corp<sup>o</sup> autem omni modo ens, superficies & linea quodammodo entia & quodammodo non entia. Deinde cum dicit.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

Tex. cō. 17. part. prima

**S**ed quoniam hic speculatur oneroso, & contingit esse indiuisibile, ut & sic ad illum aliqua habeatur responsio: maius enim non facit, sed plus additum tale.

**S**ed quomodo ex uno tali, aut pluribus erit magnitudo? Simile nanque est & lineam ex punctis esse dicere.

**A**t uero & si quis ita putat ut factus sit, ut quidam dicunt ex uno ipso, & alio non uno aliquo, numerus nihil minus est querendum quare & quomodo, quandoque quidem numerus, quandoque autem magnitudo erit quod factum est, si non unum inaequalitas & eadē natura erat. Nec enim quomodo ex uno & hac, nec quomodo ex numero aliquo & hac, sicut utiq; magnitudines palā.

LECTIO XIII.

**A**urum autem habitatio est dubitatio, utrum numeri & corpora & superficies & puncta substantiæ alique sunt: aut non.

**S**eluit propositam rationem, & dicit, quod quia Zeno proponendo tale principium speculatur { oneroso } id est ruderiter & grosse, ita quod secundum ipsum non contingit aliquid esse indiuisibile, oportet quod aliqua responsio prædictæ rationi detur, & si non sit ad rem, sit tamen ad hominem. Dicemus autem, qd unum & si additum alteri nō faciat maius, facit tamen plus. Et hoc sufficit ad rationem entis, qd faciat maius in continuis, & plus in discretis. Deinde cum dicit.

**E**t dicit, si quis existimet, ita qd numerus sit effectus ex

uno indiuisibili, & ex aliquo alio, qd non sit unum, sed participet unum, sicut quædam materialis natura, ut quidam dicunt, nihilominus remanet querendū pp quid, & per quē modum illud, quod sit illo uno formali, & alia natura materiali, quæ dicitur non unum, quæque sit numerus, quæque autem est magnitudo. Et precipue, si illud non unum materiale sit inaequalitas, quæ significatur per magnū, & sit eadem natura. non. n. est manifestū, quomodo ex hac inaequalitate quasi materia & uno formali fiant numeri, neque erant quomodo ex aliquo numero formali & hac inaequalitate quasi materiali fiat magnitudines. Ponebant. n. Platonici, qd ex primo dualitate fiebat numerus, ex quo numero & 2 qua inaequalitate materiali fiebat magnitudo. Huius aut dubitationis solutio ab Aristotele. in sequētibus tradit. Quod. n. sit ali- quod separātū, qd sit ipsum unū & ens infra in xij. probabit, ostēdes unitatē primi principij omnino separātū, quod tamen non est substantia omnium eorum, unū, sicut Platonici putabant, sed est omnibus unitatis causa & principium. Vnum autem secundum quod dicitur de aliis rebus dicitur dupliciter. Vno modo secundum quod conuertitur cum ente, & sic unaquæque res est una per suam essentiam, ut infra in Quarto probabitur, nec aliquid addit unum supra ens, nisi solam rationem indiuisiōnis. Alio modo dicitur unū, secundum quod significat rationem primæ mensuræ, uel simpliciter, uel in aliquo genere. Et hoc quidem si sit simpliciter minimum & indiuisibile, est unum quod est principium & mensura numeri, si autem non sit simpliciter minimum & indiuisibile, nec simpliciter, sed secundum positionē, erit unum & mensura, ut as in pōderibus, & dies in melodis, & mensura pedalis in lineis. Et ex tali uno nihil prohibet componi magnitudinē, & hoc determinabit in x. huius. Sed quia Platonici existimauerūt idē esse unū, qd est principium numeri, & qd conuertitur cū ente, ideo posterunt unū, qd est principium numeri, esse substantiā cuiuslibet rei, & per consequens numerū inquantum ex pluribus substantialibus principiis, rerum compositarum, substantia consistit uel constat. Hanc autem questionem discussus pertrahat in xij. & xiiij.

LECTIO XIII.

**O**stendam Philosophus inquisit, utrum unum & ens sint substantia rerū: hic inquit, uerū numerus & magnitudo sint substantia rerū, & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationē. Secundo obijcit p una parte, ibi: { Nā si nō sunt &c. } Terio obijcit ad

Tex. cō. 17. Lect. ult.

Lect. i.

part. 1.

part. 2.

part. 3.

part. 4.

part. 5. Lec. huius part. 3. Lec. huius.

part. 6.

**A**t uero si hoc quidem cōsequens est &c. } Dicit ergo primo, qd dubitatio { habitata } cōsequens ad pmissam, est, utrum numeri & magnitudines, si corpora & superficies & termini eorum, ut puncta, sint aliqua substantiæ, uel a rebus separatae, uel et sint sub ipso sensibiliū, aut nō. Dicit autē hanc dubitationem esse consequentē ad pmissam, qd in præmissa dubitatione, qd rebus, utrum unum sit substantia. Vnū autē est principium numeri. numerus autē uidetur esse substantia magnitudinis, si cur & punctū, quod est principium magnitudinis, nihil aliud uidetur qd unitas positionem habens, & linea dualitas positionē habens. Prima autem superficies est ternarius positionem habens, corpus autē quaternarius positionem habens. Deinde cū dicit.

**A**t uero corp<sup>o</sup> est minus substantia superficie, & hac, linea, & hac, unitate & puncto: his. n. diffinitur corpus. Et hæc quidem sine corpore contingere uidentur esse, corpus uero sine his impossibile.

**P**ropter quod, multi quidē & priores substantiā & ens putabāt corp<sup>o</sup> esse, alia uero hōmōi passiones: quare & principia corporum entium esse principia. Posteriores uero & sapientiores his, esse opinabantur numeros. Quemadmodum ergo dicebamus, si non sunt substantia hæc, omnino nulla substantia est, neque ens nullum. non enim horum accidentia dignū est uocare entia.

**A**t uero, si hoc quidem cōsequens est, quia magis substantia sunt longitudines corporibus, & puncta, hoc autem non uidemus qualium utique erūt corporum. (Nam in sensibilibus impossibile esse) non utiq; erit substantia ulla.

**P**rocedit uerius ad alia, quæ etiam uidentur magis esse

**S**ubstantia quæm corpus, & dicit, qd corpus uidetur minus esse substantia quæm superficies, & superficies minus quæm linea, & linea minus quæm punctus, aut unitas. Et hoc probat per duo media, quorum unum est: Quia id, per quod aliquid diffinitur, uidetur esse substantia eius: nam diffinitio significat substantiā. Sed corpus diffinitur per superficiem, & superficies per lineam, & linea per punctum, & punctus per unitatem, quia dicunt quod punctus est unitas, positionem habens: ergo superficies est substantia corporis, & sic de aliis. Secundum medium est: quia cum substantia sit primum in entibus, illud, quod est prius, uidetur esse magis substantia: sed superficies natura prior ē corpore, quia superficies potest esse sine corpore, nō autē corpus sine superficie: ergo superficies ē magis substantia quæm corpus. Et idem potest argui de omnibus aliis per ordinē. Deinde cū dicit.

**A**t uero corpus minus est substantia, quæm superficies, & superficies quæm linea, & linea quæm unitas, & punctum: his enim corpus diffinitur. & hæc quidem uidentur posse sine corpore esse, corpus uero absque his impossibile esse.

**Q**uare plures quidem, & Antiquiores substantiam quidem & ens, putabant esse corpus, cætera uero huius passiones: ut & principia corporum entium essent principia. Posteriores uero, & illis sapientiores habiti numeros. Quemadmodum itaque diximus, si hæc non sunt substantia, nulla substantia, nec aliquid ens omnino est. quæ enim eis accidunt, non conueniunt entia nominare.

**A**t si hoc quidem cōceditur, quod longitudines, & puncta magis quam corpora substantiæ sint, at qualia corpora hæc sint non uidemus (in sensibilibus nanque impossibile est esse) non erit profecto ulla substantia.

**P**ythagorici & Platonici, opinati sunt numeros esse rerum substantias, inquantum, scilicet, numeri componuntur ex unitatibus. Vnum autem uidetur esse una substantia rerum, Sic ergo uidetur secundum præmissas rationes & philosophorum opinionem, quod si prædicta non sunt substantia rerum, scilicet numeri & lineæ & superficies & corpora, nihil erit ens: Non est enim dignum ut si sita non sint entia, quod accidentia eorum entia uocentur. Deinde cum dicit.

**O**bjicit in contrarium, & ponit quatuor rationes, quarū prima talis est: Si quis confiteretur, quod longitudines & puncta sint magis substantiæ quæm corpora, sequeretur, quod si huiusmodi non sint substantiæ, & corpora non sint substantiæ, & per consequens nihil erit substantia, quia accidentia corporum non sunt substantiæ, ut supra dictum est.

\*hoc aliqd.

Sed



Sed puncta & linea & superficies non sunt substantiae, haec enim oportet aliquorum corporum esse terminos. Nam punctus est terminus lineae, linea superficies, & superficies corporis. Non autem videtur qualium corporum sint illae superficies, quae sunt substantiae, vel lineae, vel puncta, Manifestum enim est, quod linea & superficies sensibilibus corporum non sunt substantiae. Vnde dicitur in primo libro philosophiae naturalis, quod punctus est terminus lineae, linea superficies, & superficies corpus. Non autem videtur qualium corporum sint illae superficies, quae sunt substantiae, vel lineae, vel puncta, Manifestum enim est, quod linea & superficies sensibilibus corporum non sunt substantiae. Vnde dicitur in primo libro philosophiae naturalis, quod punctus est terminus lineae, linea superficies, & superficies corpus.

par. 6.

part. 7.

par. 8.

par. 9.

part. sequ.

Amplius autem haec omnia videntur dimensiones corporis. Hoc quidem ad latitudinem, illud vero ad profunditatem, aliud ad longitudinem. Adhuc autem similiter est in solido quaecumque figura. Quare, si nec in lapide Mercurius, nec in cubo diuinitas, nec in cubo dimidium cubi, sic ut determinatum, ergo nec superficies. Nam si quaecumque, & haec utique; erat determinans medietate. eadem. n. ratio & in linea & in puncto & in vnitae. Quare, si maxime quidem substantia est corpus, hoc autem magis ea, non sunt autem ea nec substantia aliqua, diffugit quid est ipsum ens, & quae substantia entium.

Nam cum dicitis, & circa generationem & corruptionem accidit irrationabilia. Videtur enim substantia non ens prius nunc esse, aut prius existens, posterius non esse, cum generatione & corruptione ea pari. Puncta vero & lineae & superficies non contingit neque fieri & corrumpi, quandoque existentes, quandoque vero non existentes. Nam, quando copulantur, aut distinguuntur corpora, simul quandoque quidem vna copulatur, quandoque duae diuisorum sunt, quia non compositorum est. Sed corruptus est, diuisorumque sunt prius non existentes. Non enim indiuisibile punctum diuisum est in duo. Et, si generantur & corrumpuntur, ex aliquo generantur.

Similiter autem se habet circa nunc in tempore. non enim contingit fieri & corrumpi. attamen videtur semper esse, non substantia aliqua existens. Similiter autem palam, quod nec etiam superficies talis erit in corpore in actu, sed solum in potentia: quia, si quaecumque superficies, praeter exteriorum, essent in actu in corpore solido, pari ratione esset in actu superficies, quae terminat medietatem figure. Quod autem dicitur est de superficie, intelligendum est in linea, puncto, & vnitae. Haec enim in continuo non sunt in actu, nisi solum quantum ad illa, quae terminant continuum, quae manifestum est non esse substantiam corporis. Alii vero superficies vel lineae non possunt esse corporis substantiae, quia non sunt actu in ipso. Substantia autem actu est in eo, cuius est substantia. Vnde concludit, quod inter omnia maxime videtur esse substantia corpus, superficies autem & lineae magis videntur esse substantia quam corpus, haec autem, si non sunt entia in actu, nec sunt aliqua substantiae, videtur effugere conditionem nostram, quid sit ens, & quae sit rerum substantia. Quartam rationem ponit ibi. Et primo ponit ipsam. Secundo manifestat eam in quodam simili, ibi; & similiter autem se habet &c. Dicit ergo,

Item videntur haec omnia dimensiones corporis esse, hoc quidem ad latitudinem, hoc vero ad profunditatem, illud porro ad longitudinem. Et ad haec similiter inest in solido quaecumque figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec in cubo dimidium cubi, sic ut determinatum, ergo nec superficies. Nam si quaecumque, & ea profecto sit, quae dimidium determinat. eadem autem ratio & de linea, puncto, & vnitae est. Quare si corpus maxime substantia est, haec autem corpore magis, haec vero non sunt, neque substantia quaedam sunt, fugiet nos profecto quidnam sit ens, quae entium substantia est.

Ad haec enim, quae dicta sunt, etiam quae circa generationem, & corruptionem accidit inconuenientia. Videtur enim substantia, cum ante non existens, nunc sit, aut cum antea existens, postea non, cum generatione & corruptione haec pati. At puncta, lineae, & superficies, neque fieri, neque corrumpi contingit, cum quandoque sunt, quandoque vero non sunt. Cum enim tangunt, aut diuidantur corpora, quandoque una, cum simul tangunt, quandoque duae, cum diuidantur, sunt, quare neque iam compositis, sunt, sed corruptae sunt: & diuisis, sunt, cum ante non essent. punctum namque indiuisibile, non est diuisum in duo. Ceterum, si generantur, & corrumpuntur, ex aliquo sunt.

Similiter autem se habet & circa nunc, quod est in tempore. nec hoc enim contingit generari, & corrumpi, sed tamen aliud esse semper videtur, cum non substantia aliqua sit. Pa-

est in indiuisibile, quocumque modo diuidatur. Et sic patet, quod ex uno non possent fieri duo in via diuisionis: nec ex duobus praedictorum potest fieri unum in via compositionis. Vnde relinquitur, quod puncta & lineae & superficies quandoque esse incipiant, & quandoque esse desinant. Consequenter probatur secundum, quod supponebatur, quod ista non generantur nec corrumpuntur. Omne enim quod generatur, ex aliquo generatur, & omne quod corrumpitur, in aliquid corrumpitur, sicut in materia, sed non est dare aliquam materiam, ex qua illa generentur, & in qua corrumpantur propter eorum simplicitatem: ergo non generantur, nec corrumpuntur. Deinde cum dicitur, Manifestat predicta ratione in simili. Ita enim se habet nunc in tempore sicut punctus in linea. Nunc autem non videtur generari & corrumpi, quia, si generaretur, vel corrumpere, oporteret quoddam generatio & corruptio ipsius mensurarent aliquo tempore, vel in tempore: & sic mensura ipsius nunc, esset vel aliud nunc in infinitum, vel tempus, quod est impossibile, Et licet nunc non generetur & corrumpatur, tamen videtur semper esse aliud & aliud nunc, non quidem quod differant secundum substantiam, sed secundum esse, quia substantia ipsius nunc, responderet, subiecto mobili. Variatio autem ipsius nunc secundum esse, responderet variationi motus, ut ostenditur in Quarto Phys. Similiter ergo videtur se habere de puncto in comparatione ad lineam, & de linea in comparatione ad superficiem, & de superficie in comparatione ad corpus, scilicet quod non corrumpantur nec generentur, & tamen aliqua variatio attendatur circa huiusmodi, eadem enim ratio est de omnibus his. Omnia enim huiusmodi similiter sunt termini, secundum quod in extremo confiderantur, vel diuisionem secundum quod sunt in medio. Vnde sicut secundum defluxum motus variatur nunc secundum esse, licet maneat idem secundum substantiam propter identitatem mobilitatis, ita etiam variatur punctus, nec sit aliud & aliud propter diuisionem lineae, licet non corrumpatur nec generetur simpliciter. Et eadem ratio est de alijs. Hanc autem questionem Philosophus pertractat in XIII. & XIII. Et ueritas quae istis huius est, quod huiusmodi mathematica non sunt substantiae rerum, sed sunt accidentia superuenientia substantijs. Deceptio autem quantum ad magnitudines puenit ex hoc, quod non distinguitur de corpore secundum quod est in genere substantiae, & secundum quod est in genere quantitatis. In genere enim substantiae est secundum quod componitur ex materia & forma, quae consequuntur dimensiones in materia corporali. Ipsae autem dimensiones pertinent ad genus quantitatis, quae non sunt substantiae, sed accidentia, quibus subicitur substantia composita ex materia & forma. Sicut et supra proueniebat ex hoc, quod non distinguebantur inter vnum, quod est principium numeri, & vnum, quod conuertitur cum ente.

Tex. c. 103. Lib. 18.

Tex. c. 18. par. prima.

part. 3.

Par. seq. parte 3.

quae se habet & circa puncta & lineae & superficies. eadem enim ratio. nam omnia similiter aut termini, aut diuisiones sunt.

LECTIO XIII.

Mnino vero dubitabit aliquis, quare oportet quaerere quaedam praeter sensibilia, quae sunt inter media, quas ponimus species.

Nam, si ideo quia mathematica & sensibilibus in aliquo quodam differunt, in esse vero plures similes speciei nihil differunt. Quare non erunt eorum principia numero determinata, quae admodum nec praesentiu litterarum, numero quidem omnium non sunt principia determinata, sed speciei. nisi quis sumat huius syllabae, aut huius vocis. harum. n. erunt & numero determinata. similiter autem & in eis, quae sunt intermedia. Infinita enim & illic sunt, quae eiusdem speciei. Quare si non praeter sensibilia & mathematica, alia quaedam, qualia dicuntur species ipsas quidam, non erit vna numero & specie substantia: nec principia entium numero existunt quanta aliqua, sed specie. Ergo, si hoc est necessarium, & species necessarium est propter hoc esse. Etenim & si non bene dearticulari dicentes, sed hoc est quod uolunt, & eos ea necesse est dicere, quia specierum singula, substantia quaedam est, sed non sunt accidens.

LECTIO XIII.

Ortquam Philosophus inquisit, utrum mathematica sint principia rerum sensibilibus, hic inquit utrum supra mathematica sint aliqua alia principia, puta quae dicitur species, quae sunt substantiae & principia horum sensibilibus. Et circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo inducit rationem ad unam partem, ibi: Nam si ideo. Tertio obicit ad partem contrariam, ibi: At uero si ponimus &c. Dicit ergo primo, quod supposito, quod mathematica non sint principia rerum sensibilibus, & eorum substantiae, ulterius aliquis dubitabit, quae est ratio, quare praeter substantias sensibiles, & praeter mathematica, quae sunt media inter sensibilia & species, oportet iterum po-

nere tertium genus, scilicet ipsas species, id est, ideas, vel formas separatas. Deinde cum dicitur. Obicit ad unam partem, & uidetur haec esse ratio quare oportet species ponere praeter sensibilia & mathematica, quia mathematica praesentibus, id est, a sensibilibus, quae in vniuerso sunt differunt quidem in aliquo: quia mathematica abstrahunt a materia sensibili, non tamen differunt in hoc, sed magis conueniunt, quia sicut in sensibilibus inueniuntur plura numero differentia eiusdem speciei, ut pote plures homines, aut plures equi, ita etiam in mathematicis inueniuntur plura numero differentia eiusdem speciei, ut pote plures trianguli aequilateri, & plures lineae aequales. Et si ita est, sequitur quod sicut principia sensibilibus non sunt determinata secundum numerum, sed secundum speciem, ita etiam in mathematicis, id est in mathematicis. Manifestum est enim, quod in sensibilibus propter hoc, quod sunt plura indiuidua vniuersi sensibilibus, principia sensibilibus non sunt determinata a numero, sed specie, nisi forte accipiantur principia propria huius indiuidui, quae sunt etiam in numero determinata & indiuidua. Et ponit exemplum in vocibus. Manifestum est enim quod uocis litterae, litterae sunt principia, non tamen sunt aliquo numero determinata in indiuidualium litterarum, sed solum secundum speciem sunt determinata litterae secundum aliquem numerum, quarum aliae sunt vocales, & aliae consonantes. Sed haec determinatio est secundum speciem, non secundum numerum. Non enim unum solum est A, sed multa, & sic de alijs litteris. Sed si accipiantur haec litterae, quae sunt principia huius determinatae syllabae, vel dictionis, aut orationis, sic sunt determinatae numero. Et eadem ratione, cum sint multa mathematica, numero differentia in vna specie, non poterunt esse mathematica principia mathematicorum determinata numero, sed determinata specie solum. Puta, si dicamus quod principia triangulorum sunt tria latera & tres anguli. Sed haec determinatio est secundum speciem, contingit enim quodlibet eorum in infinitum multiplicari, si igitur nihil esset praeter sensibilia & mathematica, sequeretur quod substantia speciei non esset vna secundum numerum, & quod principia entium non essent determinata in aliquo numero, sed erunt determinata solum secundum speciem. Si ergo est necessarium, quod sint determinata secundum numerum, alioquin contingeret esse principia rerum infinita numero: sequitur, quod necesse sit species esse praeter mathematica & sensibilia. Et hoc est, quod Platonici uolunt dicere, quod sequitur ex necessitate ad positiones eorum, quod sit in singularium substantia species aliquid vnum, cui non conueniat aliquid secundum accidens. Homini enim indiuiduo conuenit aliquid secundum accidens, scilicet album uel nigrum, sed homini se-

parto, qui est species secundum Platonicos, nihil conuenit per accidens, sed solum quod pertinet ad rationem speciei. Et quamuis hoc dicere intendant, non tamen bene dearticulatur id est non bene distinguunt. Deinde cum dicitur...

par. 3.

Tex. c. 19 Par. prima.

parte. 2.

part. 3.

part. 4.

par. 5.

part. 6.

parte. 4.

parte seq.

LECTIO XV.



Is autem affine est querere, vtrum potestate sunt elementa, aut alio quo alio modo.

Nam si aliter, prius aliquid erit principijs aliud. Prior enim erit potestas causa illa. Possibile autem non est necessarium illo modo se habere.

Si vero potestate sunt elementa, nihil entium esse conuenit. Nam possibile est esse, quod nondum est ens: fit enim non ens. Nihil autem fit impossibile. Has igitur dubitationes querere necesse est.

Et vtrum vniuersalia sint, aut, vt dicimus singularia.

Nam si vniuersalia, non erunt substantie. Nihil enim commune hoc aliquid significat, sed quale quod substantia vero hoc aliquid est.

Sed si est hoc aliquid, & ponitur quid communiter predicatur, multa erit animalia Socrates, ipseque homo & animal, si significat singulum hoc aliquid & vnum. Si igitur vniuersalia sint principia, ea contingunt.

Nam si aliter &c. Tertio obiicit in contrarium, ibi: {Si vero potestate &c.} Querit ergo primo vtrum prima principia sint in potentia, vel {aliquo alio modo} id est in actu. Et hec dubitatio inducitur propter antiquos naturales, qui ponebant sola principia materialia que sunt in potentia. Platonici autem ponentes species quasi principia formalia, ponebant eas in esse in actu. Deinde cum dicitur...

Probat quod principia sint in potentia. Si enim essent aliter, scilicet in actu, sequeretur quod aliquid esset prius principijs. Potentia enim actu prior est, quod patet ex hoc, quod prius est a quo non conuertitur consequentia essendi. Sequitur autem, si est, quod possit esse, non autem ex necessitate sequitur si est possibile, quod sit actu. Hoc autem est inconueniens, quod aliquid sit prius primo principio, ergo impossibile quod primum principium sit aliter quam in potentia. Deinde cum dicitur...

Obiicit in contrarium, quia si principia rerum sint in potentia, sequitur quod nihil sit entium in actu. Nam illud, quod est possibile esse, nondum est ens. Et hoc probat per hoc, quod id quod sit, non est ens. Quod enim est, non sit. Sed nihil sit nisi quod possibile est esse: ergo omne, quod est possibile esse, est non ens. Si igitur principia sint tantum in potentia, erunt non entia. Si autem principia non sint, nec effectus sunt. Sequitur ergo, quod contingit nihil esse in entibus. Et concludit epilogando, quod secundum predicta necessarium est dubitare de principijs propter premissas rationes. Hec autem...

questio determinabitur in Nono huius, vbi ostenditur, quod actus est simpliciter prior potentia: sed potentia est prior actu tempore in eo, quod mouetur de potentia ad actum. Et sic oportet primum principium esse in actu & non in potentia, vt ostendit in Duodecimo huius. Deinde cum dicitur...

At vero si ponimus formas esse, & principia unum numero, non specie esse, diximus, que impossibilia necesse est accidere.

LECTIO XV.



Is autem proprie est dubitare, vtrum potentia, an alio quodam modo elementa sint.

Si enim alio quodam modo, erit aliquid aliud principijs prius. potentia namque prior illa causa est. non est autem necesse, ut omne, quod potentia est, illo modo se habeat.

Quod si elementa potentia sunt, contingit nihil entium esse. possibile enim est esse, etiam quod nondum est. fit enim quod non est. sed nihil eorum sit, que esse impossibilia sunt. Et his itaque de principijs dubitationibus necesse est dubitare.

Et vtrum vniuersalia sint, an, vt dicimus, singularia.

Si enim vniuersalia, non erunt substantie. nihil enim commune quod quid, sed quale quid significant. sed substantia quod quid.

Quod si quod communiter predicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erunt ipse Socrates, & homo, & animal. si singula quidem, quod quid, & unum significant. Si igitur principia vniuersalia sunt, hec accidunt.

igitur patet, quod nullum commune significat hoc aliquid, sed significat formam in multis existentem. Addit autem minor, scilicet, quod substantia significat hoc aliquid. Et hoc quidem verum est quantum ad primas substantias, que maxime & proprie substantie dicuntur, vt habetur in predicamentis. Huius enim substantie sunt in se subsistentes. Relinquitur ergo, quod principia si sunt vniuersalia, non sunt substantie. Et ita vel substantiarum non erunt aliqua principia, vel oportebit dicere, quod non sunt substantie substantiarum principia, sed quia aliquis posset concedere, quod aliquid communiter predicatum significet hoc aliquid, consequenter diluitur cum dicitur...

Ostendit quod inconueniens ex hoc sequitur. Si enim id, quod eodem modo predicatur, sit hoc aliquid, sequeretur, quod omne id, de quo illud eodem modo predicatur, sit hoc aliquid, quod est commune. Sed planum est, quod de Socrate predicatur & homo & animal, quorum vtrumque, homo & animal, est quoddam eodem predicatum. Vnde, si omne eodem predicatum sit hoc aliquid, sequitur quod Socrate sit tria hoc aliquid, quia Soc. est Soc. quod est hoc aliquid: ipse etiam est homo, quod est secundum predicta hoc aliquid: ipse etiam est animal, quod similiter est hoc aliquid. Erit ergo tria hoc aliquid. Et ulterius sequitur quod sit tria animalia. Nam animal predicatur de se ipso & de homine & de Socrate. Cum ergo hoc sit inconueniens, inconueniens est, quod aliquid communiter predicatum sit hoc aliquid. Hec igitur sunt inconuenientia que sequuntur, si vniuersalia sint principia. Deinde cum dicitur...

Obiicit

Obiicit in contrarium. Cum enim omnes scientie sint vniuersales non sunt singularium, sed vniuersalium. Si igitur aliqua principia non sint vniuersalia, sed singularia, non erunt scibilia secundum seipsa. Si ergo de eis debet aliqua scientia haberi, oportebit esse aliqua priora principia, que sunt vniuersalia. Sic igitur oportet prima principia esse vniuersalia, ad hoc quod scientia habeatur de rebus, quia ignoratis principijs necesse est alia ignorare. Hec autem...

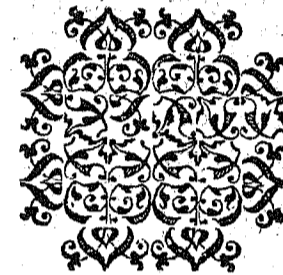
questio determinatur in Septimo huius, vbi ostenditur, quod vniuersalia non sunt substantie, nec principia rerum. Non autem propter hoc sequitur, quod si principia & substantie rerum sint singularia, quod eorum non possit esse scientia, cum quia res immateriales & si sint singulares subsistentes, sunt tamen etiam intelligibiles tum eorum rationes per intellectum apprehensas.

Quod si non vniuersalia sint, sed ut ipsa singularia, non erunt scibilia. ipse enim vniuersalis, omnium scientia sunt. quare erunt alia principia priora de principijs vniuersaliter predicata, si sit quidem eorum futura scientia.

COMMENTARIORVM

S. THO. SUPER TERTIVM

Metaphy. Finis.



T.com. 1. part. 1.



In præcedenti libro Philosophus disputatiue processit de illis, quæ debent in hac scientia considerari, hic incipit procedere demonstratiue determinando veritatem questionum prius morarum, & disputatarum. Fuit autem in præcedenti libro disputatum

part. 2.

Lect. ult. part. 4. Lec. huius part. seq. part. 3.

L E C T I O I .

ST autem scientia quædam, quæ speculatur ens in quantum ens, & quæ huic insunt secundum se.

L E C T I O I .

ST scientia quædam, quæ speculatur ens, prout ens est, & quæ ei per se insunt.

part. 3.

Tex. c. 1. part. 4.

Hæc autem nulli est in parte dictarum eadem. Aliarum. nulla intendit uniuersaliter de ente in quantum ens, uerum partem eius abscindentes aliquam, circa quidem hanc speculantur ipsum accedens, ueluti scientiarum mathematicarum.

Quoniam autem principia & extremas quærimus causas, palam quia cuiusdam eas naturæ secundum se esse necesse est. Si ergo & entium elementa quærentes, ea quæsierunt principia, necesse & entis elementa esse, non secundum accedens, sed in quantum sunt entia. Unde & nobis entis, in quantum est ens, primæ causæ sunt accipiendæ.

Ens autem multis quidam dicitur modis, sed ad unum & ad unam naturam aliquam, & non equiuoce, sed quædam modum salubre omne ad sanitatem, hoc quidem ad conseruationem, id uero in actione, aliud quia est signum, ut

Ens autem multis quidam dicitur modis, sed ad unum & ad unam naturam aliquam, & non equiuoce, sed quædam modum salubre omne ad sanitatem, hoc quidem ad conseruationem, id uero in actione, aliud quia est signum, ut

Hæc autem nulli earum, quæ in parte dicuntur, eadem est. nulle nam que ceterarum uniuersaliter de ente, prout ens est, considerant, sed eius aliquam partem abscindentes, quod ei accidit speculantur, ut Mathematicæ scientiæ.

Cum autem principia, & suprema causas quæramus, patet quod alicuius naturæ per se necesse est eas esse. Si igitur illi etiam, qui entium elementa quærebant, ista principia quærebant, necesse est etiam elementa entis non secundum accedens esse, sed prout entia sunt. Quare nobis quoque entis, prout entis, primas causas accipiendum est.

Ens autem multipliciter quidem dicitur, uerum ad unum, namque quædam naturam, & non equiuoce, sed quemadmodum omne salubre ad sanitatem, quoddam eod quod conseruat, quoddam, eod quod facit, quoddam, eod quod signum sanitatis: quoddam

per se principium & causa alicuius naturæ: sed nos quærimus prima rerum principia & altissimas causas sicut in primo dictum est: ergo sunt per se causa alicuius naturæ, sed non nisi entis. Quod ex hoc patet, quia oes philosophi elementa quærentes secundum quod sunt entia, quærebant huiusmodi principia, prima & altissima, ergo in hac scia nos quærimus principia entis in quantum est ens: ergo ens est subiectum huius scientiæ, quia quælibet scientia est quærens causas proprias sui subiecti, dicitur hic procedit ad soluendum questiones in præcedenti libro motas de consideratione huius scientiæ: & diuiditur in tres partes. Primo soluit questionem, qua quærebant: utrum huius scientiæ esset consideratio de substantiis & accidentibus simul, & utrum de omnibus substantiis. Secundo soluit questionem, qua quærebatur: utrum huius scientiæ esset consideratio de omnibus istis, quæ sunt: unum & multa, idem & diuersum, oppositum contrarium, & huiusmodi, ibi: Si igitur ens & unum &c. Tertio soluit questionem, qua quærebatur, utrum huius scientiæ esset considerare demonstrationis principia, ibi: Dicendum est autem utrum unum &c. Circa primum tria facit

Lec. 1.

Lec. sequit.

Infra lect.

Primo

Infra par. 6 part. 7. Lec. huius.

Primo, ostendit quod huius scientiæ est considerare tam de substantiis quam de accidentibus. Secundo, quod principaliter de substantiis, ibi: Vbi quæro proprie &c. Tertio, quod de omnibus substantiis, ibi: Omnis autem generis. Circa primum utitur tali ratione. Quæcunque communiter unius recipiunt prædicationem, licet

part. 5. Lec. huius.

Infra par. 6 in principi.

part. 5.

non uniuoce, sed analogice de his prædicetur, pertinent ad unius scientiæ considerationem: sed ens hoc modo prædicatur de omnibus entibus: ergo omnia entia pertinent ad considerationem unius scientiæ, quæ considerat ens in quantum est ens, scilicet, tam substantiam quam accidentiam. In hac autem ratione primo ponit minorem. Secundo maiorem, ibi: Quæ admodum ergo talibus omnium. Tertio conclusionem, ibi: Manifestum igitur &c. Dicit ergo primo, quod ens sine quod est, dicitur multipliciter, sed sciendum, quod aliquid prædicatur de diuersis multipliciter, quandoque quidem secundum rationem omnino eandem, & tunc dicitur de eis uniuoce prædicari, sicut animal de equo & boue. Quandoque uero secundum rationes omnino diuersas, & tunc dicitur de eis equiuoce prædicari, sicut canis de sydere & animali. Quandoque uero secundum rationes, quæ partim sunt diuersæ, & partim non diuersæ: diuersæ quidem secundum quod diuersas habitudines important. Vna autem secundum quod ad unum aliquid & idem, istæ diuersæ habitudines referuntur, & illud dicitur analogice prædicari: id est proportionaliter, prout unum quodque secundum suam habitudinem ad illud unum referunt. Item sciendum, quod illud unum, ad quod diuersæ habitudines referuntur in analogicis, est unum numero, & non solum unum ratione, sicut est unum illud, quod per nomen uniuocum designatur. Et ideo dicit, quod ens si dicatur multipliciter, non tamen dicitur equiuoce, sed per respectum ad unum, non quidem ad unum quod sit solum ratione unum, sed quod est unum sicut una quædam natura. Et hoc patet in exemplis infra positus. Ponit enim primo unum exemplum quod multo comparatur ad unum, sicut ad finem, sicut pater de hoc nomine sanarium vel salubre. Sanarium enim, non dicitur uniuoce de dicta, medicina, uirina, & animali. Nā ratio sani secundum quod dicitur de dicta, consistit in cōseruando sanitatem. Secundum uero quod dicitur de medicina, in faciando sanitatem: prout uero dicitur de uirina, est signum sanitatis. Secundum uero quod dicitur de animali, ratio eius est, quoniam est receptiuum, vel susceptiuum sanitatis. Sic igitur omne sanarium vel sanum dicitur ad sanitatem unam & eandem. Eadem enim est sanitas, quam animal suscipit, uirina significat, medicina facit, & dicta conseruat. Secundo ponit exemplum, quando multa comparantur ad unum, sicut ad principium efficiens. Aliquid enim dicitur medicatum, qui habet artē medicinæ, sicut medicus peritus. Aliquid uero, quia est bene aptum ad habendum artē medicinæ, sicut homines, qui sunt dispositi ut de facili artē medicinæ acquirant: ex quo contingit, quod ingenio proprio quædam medicinalia operantur. Aliquid uero dicitur medicatum, uel medicinale, quia eo opus est ad medicinam, sicut instrumenta, quibus medici utuntur.

medicinalia dici possunt: & etiam medicinæ quibus medici utuntur ad sanandum. Et similiter accipi possunt alia, quæ multipliciter dicuntur, sicut & ista. Et sicut est de prædictis, ita etiam & ens multipliciter dicitur. Sed tamen omne ens dicitur per respectum ad unum primum. Sed hoc primum non est finis vel efficiens, sicut in præmissis exemplis, sed substantiam. Alia enim dicitur entia vel esse, quia per se habet esse, sicut substantiæ, quæ principaliter & prius entia dicuntur. Alia uero, quia sunt passiones siue proprietates substantiæ, sicut per se accidentia uniuersaliter que substantiæ. Quædam autem dicuntur entia, quia sunt uia ad substantiam, sicut generationes & motus. Alia autem entia dicuntur, quia sunt corruptio nis substantiæ. Corruptio enim est uia ad non esse, sicut generatio uia ad substantiam. Et quia corruptio terminat ad priuationem, sicut generatio ad formam, conuenienter ipse etiam priuatio, nes formarum substantiarum esse dicitur. Et iterum qualitates vel accidentia quædam dicuntur entia, quia sunt actiua vel generatiua substantiæ, vel eorum, quæ secundum aliquam

vero capax eius est. Et medicinale ad medicinam: quoddam enim, eod quod habet medicinam medicinale dicitur: quoddam, propterea quod natura aptum ad eam sit: quoddam, propterea quod opus medicinæ sit. eod modo cetera quoque accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, sed totum ad unum principium: quædam enim, quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam, quoniam passiones substantiæ: quædam, quoniam uia ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ, siue eorum, quæ ad substantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut substantiæ. Quare & ipsum non ens, esse non ens dicitur.

Quemadmodum igitur sanorum omnium una scientia est, ita & de ceteris est. Non enim solum eorum, quæ secundum unum dicuntur, uerum etiam eorum, quæ ad unam naturam dicuntur, unius scientiæ est speculari. etenim, hæc etiam quoddammodo secundum unum dicuntur.

habitudinem prædictarum ad substantiam dicuntur, vel secundum quamcumque aliam. Item negationes eorum, quæ ad substantiam habitudinem habent, uel etiam ipsius substantiæ esse dicuntur. unde dicimus quod non ens est non ens. Quod non diceretur, nisi negationi aliquo modo esse competere. Sciendum tamen, quod prædicti modi essendi ad quatuor possunt reduci. Nam unum eorum, quod est debilitissimum, est tantum in ratione, scilicet negatio & priuatio, quæ dicimus in ratione esse, quia ratio de eis nō cogitatur quasi de quibusdam entibus, dum de eis affirmat uel negat aliquid, secundum quid autem differant negatio & priuatio, infra dicitur. Aliud autem hic proximum in debilitate est, secundum quod generatio & corruptio & motus entia dicuntur. habent enim aliquid admistum de priuatione & negatione. Nam motus est actus imperfectus, ut dicitur. 3. physico. Tertium autem dicitur, quod nihil habet de non ente admistum, habet tamen esse debile, quia non per se, sed in alio, sicut sunt qualitates, quantitates, & substantiæ proprietates. Quartum autem genus est quod est perfectissimum, quod scilicet habet esse in natura absque admistione priuationis, & habet esse firmum & solidum, quasi per se existens, sicut sunt substantiæ. Et ad hoc sicut ad primum & principale omnia alia referuntur, nam qualitates & quantitates dicuntur esse, in quantum insunt substantiæ: motus & generationes, in quantum tendunt ad substantiam uel ad aliquid prædictorum: priuationes autem & negationes, in quantum remouent aliquid trium prædictorum.

Hic ponit maiorem primæ rationis dicens, quod est unius scientiæ speculari non solum illa, quæ dicuntur secundum unum, scilicet secundum unam rationem omnino, sed etiam eorum, quæ dicuntur per respectum ad unam naturam secundum habitudines diuersas. Et huius ratio est propter unitatem eius, ad quod ista dicuntur, sicut patet, quod de omnibus sanariis considerat una scientia, scilicet medicinalis, & similiter de aliis, quæ eodem modo dicuntur.

S. Thom. super Metaph. F f Hic

f ¶ Hic ponit conclusionem inentiam, quæ per se est manifestâ, quod hæc scientia principaliter considerat de substantiis, & si de omnibus entibus consideret tali ratione. Omnis scientia, quæ est de pluribus, quæ dicuntur ad unum primum, est proprie & principaliter illius primi, ex quo alia dependent secundum esse, & propter quod dicuntur secundum nomen: & hoc, ubique est verum: sed substantia est hoc primum inter omnia entia. Ergo philosophus, qui considerat omnia entia primo & principaliter, debet habere in sua consideratione principia & causas substantiarum, ergo per consequens eius consideratio primo & principaliter de substantiis est.

part. 6.

part. 7.

T. com. 3. part. 1.

part. 2.

infra lec. 4.

Lec. seq. par. 3.

Lec. seq.

Manifestum igitur quia entia unius est scientiæ speculari in quantum entia. Vbi que uero proprie primi est scientia, & ex quo alia pendent, & propter quod dicuntur. Ergo si hoc est substantia, substantiarum oportet principia & causas habere Philosophum ipsum.

g Omnis autem generis unius est sensus unus & scientia: ut Grammatica una, omnes speculatur voces. Quapropter & entis in quantum est ens, quascunque species speculari unius est scientiæ genere, & species specierum.

LECTIO II.

Igitur ens & unum idem, & una natura: quia se adinuicem consequuntur ut principium & causa, sed non ut una ratione ostensa. Nihil autem differt, nec si similiter fuscipimus, sed & praeopere magis.

Idem enim unus homo, & ens homo, & homo & non diuersum aliquid ostenditur secundum repetitam dictionem ipsum, est homo, & homo, & unus homo. Palam autem, quia non separantur nec in generatione, neque in corruptione.

LECTIO II.

Ita procedit ad ostendendum, quod ad considerationem unius scientiæ pertinet considerare huiusmodi communia, scilicet unum & multa, idem & diuersum. & circa hoc duo facit: Primo ostendit hoc de singulis propriis rationibus. Secundo de omnibus simul per quasdam rationes communes. ibi: ¶ Et philosophi est de omnibus posse speculari. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod de omnibus his considerare debet philosophus. Secundo docet modum considerandi, ibi: ¶ Quare quoniam unum multipliciter &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod ad hanc scientiam pertinet considerare de uno & de speciebus unius. Secundo, quod ad eandem scientiam pertinet considerare de omnibus oppositis, ibi: ¶ Quoniam autem unius est opposita considerare. ¶ Circa primum duo facit. Primo enim ostendit, quod huius scientiæ est considerare de uno. Secundo quod eius sit considerare de speciebus unius, ibi: ¶ Quare quocumque unius. ¶ Dicit ergo primo, quod ens &

unus sunt idem & una natura. hoc ideo dicit, quia quædam sunt idem numero, quæ non sunt una natura, sed diuersæ sicut Socrates, & hoc album, & hoc musicum, Vnum autem & ens non diuersas naturas, sed unam significant, hoc autem contingit dupliciter. Quædam enim sunt unum, quæ consequuntur se adinuicem conuertibiliter, sicut principium & causa. Quædam uero non solum conuertuntur, ut sint idem subiecto, sed etiam sunt unum secundum rationem, sicut uestis & indumentum. Vnum autem & ens significat unam naturam secundum diuersas rationes, unde sic se habet sicut principium & cæ, sed non sicut tunica & uestis, quæ sunt nomina penitus synonyma. Nihil tamen differt ad propositum, si similiter accipiamus ea dici, sicut illa, quæ sunt unum & subiecto & ratione. Sed hoc erit magis præ opere, id est magis utile ad hoc, quod intendit. Intendit enim probare quod unum & ens cadunt sub eadem consideratione, & quæ habent species sibi correspondentes. Quod manifestius probaretur si unum & ens essent idem re & ratione, quam si sint idem re & non ratione. Quod autem sit idem re probatur duobus rationibus, quarum primam ponit ibi.

LECTIO II.

Itaque ens, & unum idem, ac una natura sunt, propterea quod se inuicem sequuntur, quemadmodum principium, & causa, sed non quod una ratione significatur, nihil quidem refert, si etiam similiter putabimus, quinimmo magis proderit.

Idem enim unus homo, & ens homo, ac homo. & non significat diuersum aliquid secundum dictionem repetitam, id est homo & homo, & unus homo. Patet autem quod non separatur ens, nec in generatione, nec in corruptione, similiter & in uno. Quare manifestum est quod additio

ens addita homini, uel cuiusque alii nullam diuersitatem afferunt: ergo sunt penitus idem. Minor patet. Idem enim dicitur homo, & unus homo, & similiter est idem dicitur, ens homo, uel quod est homo: & non demonstratur aliquid alterum cum secundum dictionem replicamus dicendum: est ens homo, & homo, & unus homo. Quod quidem probat sic. Idem enim est generari & corrumpi hominem, & id quod est homo: quod ex hoc patet, quia generatio est uia ad esse, & corruptio mutatio ab esse ad non esse. Vnde nunquam generatur homo, quin generetur ens homo: nec unquam corrumpitur homo, quin corrumpatur ens homo. Quæ autem simul generantur & corrumpuntur sunt unum. Et sicut dictum est, quod ens & homo non separantur in generatione & corruptione, similiter apparet de uno. Nam, cum generatur homo, generatur unus homo: & cum corrumpitur, similiter corrumpitur. Vnde manifestum est, quod appositio in istis ostendit idem, & per hoc, quod additur uel unum uel ens non intelligitur addi aliqua natura supra hominem. Ex quo manifeste apparet, quod unum non est aliud præter ens: quia quæcumque uni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem. Patet autem ex prædicta ratione, non solum quod sunt unum re, sed quod differunt ratione. Nam, si non differret ratione, essent penitus synonyma, & sic nugatio esset cum dicitur: ens homo, uel unus homo. Sciendum est enim, quod hoc nomen Homo, imponitur a quidditate, sive a natura hominis: & hoc nomen Res, imponitur a quidditate tantum, hoc uero nomen Ens, imponitur ab actu essendi: & hoc nomen

part. 4. Lec. huius. ¶ Hic ponit secundam rationem ad idem, quæ talis est: Quæcunque duo prædicantur de substantia alicuius rei per se, & non per accidens, illa sunt idem secundum rem: sed ita se habent unum & ens, quod prædicantur per se, & non secundum accidens de substantia cuiuslibet rei: substantia enim cuiuslibet rei est unum per se, & non secundum accidens. Ens ergo & unum significat idem secundum rem. Quod autem ens & unum prædicantur de substantia cuiuslibet rei per se, & non secundum accidens, sic potest probari. Si enim prædicarentur de substantia cuiuslibet rei per aliquod ens ei additum, de illo iterum necesse est prædicari ens, quia unum quodque est unum & ens: aut ergo iterum de hoc prædicatur per se, aut per aliquid aliud additum: iterum esset quæstio de illo addito, & sic erit procedere usque ad infinitum, hoc autem est impossibile: ergo necesse est stare in primo. ¶ Quæ substantia rei sit una & ens per seipsum, & non per aliquid additum. Sciendum est autem, quæ circa hoc Auic. aliud sensit. Dixit. n. quod unum & ens non significant substantiam rei, sed significant aliquid additum. Et de ente quidem hoc dicebat, quia in qualibet re, quæ habet esse ab alio, aliud est esse rei, & substantia siue essentia eius. Hoc autem nomen Ens, significat ipsum esse. Significat igitur, ut uidetur, aliquid additum essentia. De uno autem hoc dicebat, quia existimabat quod illud unum, quod conuertitur cum ente, sit idem, quod illud unum, quod est principium numeri. Vnum autem, quod est principium numeri, necesse est significare quandam naturam additam substantiæ; alioquin cum numerus ex unitatibus constituitur, non esset numerus species quæritatis, quæ est accidens substantiæ superadditum. Dicebat autem, quod hoc unum conuertitur cum ente, non quia significat ipsam rei substantiam uel entis, sed quia significat accidens, quod in heret omni enti, sicut risibile, quod conuertitur cum homine. Sed in primo quidem non uidetur dixisse recte. esse. n. rei, quamuis sit aliud ab eius essentia, non tamen est intelligendum quod sit aliquid superadditum ad modum accidentis, sed quasi constituitur per principia essentia. Et ideo hoc nomen ens, quod imponitur ab ipso esse, significat idem cum nomine, quod imponitur ab ipsa essentia. De uno autem non uidetur esse uerum, quod sit idem, quod conuertitur cum ente, & quod est principium numeri. Nihil enim, quod est in determinato genere uidetur consequi omnia entia. Vnde unum, quod determinatur ad speciale genus entis, scilicet quæritatis discretæ, non potest esse cum ente uniuersali conuerti. Si. n. unum est proprium & per se accidens entis, oportet, quod ex principiiis causetur entis, in quantum ens, sicut quodlibet accidens proprium ex principiiis sui subiecti. Ex principiiis autem communibus entis, in quantum est ens, non intelligitur causari aliquid particulariter ens sufficienter. Vnde non potest esse, quod ens aliquod determinati generis & speciei sit accidens omnis entis. Vnum igitur, quod est principium numeri, aliud est ab eo, quod cum ente conuertitur. Vnum. n. quod cum ente conuertitur, ipsum ens designat, superaddens indiuisibilem rationem, quæ cum sit negatio, uel priuatio, non ponit aliquam naturam enti additam: & sic in nullo differt ab ente secundum rem, sed solum ratione. Nam negatio, uel priuatio non est ens nature, sed rationis,

men unum, ab ordine uel indiuisione. Est. n. unum ens indiuisum. Idem autem est quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, & quod est in se indiuisum. Vnde ista tria, res, ens, unum, significant omnino idem, sed secundum diuersas rationes.

part. 3.

part. 4.

Tex. c. 9. in 27.

part. 5.

\*al. nihil autem.

A sicut dictum est. Vnum uero, quod est principium numeri, addit supra substantiam rationem mensuram, quæ est propria passio quantificatis, & primo inuenitur in unitate. Et dicitur per priuationem uel negationem diuisionis, quæ est secundum quam unitatem continuam, nam numerus ex diuisione continui causatur. Et ideo nomen numerus ad Scientiam Mathematicam pertinet, cuius subiectum extra materiam esse non potest, quamuis sine materia sensibili consideretur. Hoc autem non est, si unum, quod est principium numeri, secundum esse a materia separaretur in rebus immaterialibus existens, quasi cum ente conuersum.

in his idem significat, & quod unum nihil aliud est præter ens.

Item cuiusque substantia unum est, non secundum accidens: similiter & ipsum ens quoduis.

Quare quot unius species, totidem & entis sunt, de quibus ipsum quid est speculari, eiusdem genere sciens est. dico autem, ut puta de eodem, & simili, ceterisque huiusmodi. fere autem omnia contraria ad hoc principium reducuntur. Considerata sunt autem hæc in electione contrariorum.

Aque tot Philosophiæ partes sunt quot substantiæ. quare necesse est ut aliqua earum prima, & alia sequens sit. sunt autem subinde habentia genera, ipsum unum & ens: quare etiam scientiæ sequuntur ista. Philosophus nanque est, uel ille, qui Mathematicus dicitur. & hæc enim habet partes. ac prima quædam, & secunda scientia est. cetera quoque consequenter in Mathematicis.

tes entis sunt substantia, qualitas, & quantitas & c. ita & partes entis sunt idem, æquale, & simile. Idem enim, unum in substantia est. Simile, unum in qualitate. Æquale, unum in quantitate. Et secundum alias partes entis possent sumi alie partes unius, si essent nomina posita. Et sicut ad unam scientiam, scilicet ad Philosophiam, pertinet consideratio de omnibus partibus entis, ita & de omnibus partibus unius, scilicet eodem & simili & huiusmodi. Et ad hoc principium, scilicet unum reducuntur omnia contraria. ¶ Et hoc addit, quia in quibusdam non est ita manifestum: & tamen hoc esse necesse est, quia, cum in omnibus contrariis alterum habeat priuationem inclusam, oportet fieri reductionem ad priuatiua prima, inter quæ præcipue est unum. Et iterum multitudine, quæ ex uno causatur, causa est diuersitatis differentia & contrarietatis, ut infra dicitur. Et hæc dicit esse considerata in ecloga, id est in electione contrariorum, id est in tractatu, quæ est pars electa ad tractandum de contrariis, scilicet in x. huius.

e ¶ Hic ostendit partes philosophiæ distinguere secundum partes entis & unius. & dicit, quod tot sunt partes philosophiæ quot sunt partes substantiæ, de qua dicitur principaliter ens & unum, de qua principalis est huius scientiæ consideratio & intentio. Et, quia partes substantiæ sunt ordinate adinuicem, nam substantia immaterialis est prior substantia sensibili naturaliter, ideo necesse est inter partes philosophiæ esse quædam primam. Illa tamen, quæ est de substantia sensibili, est prima ordine doctrinæ, quia a notioribus nobis oportet incipere disciplinam, & de hac determinatur in Septimo & Octauo huius. Illa uero, quæ est de substantia immateriali, est prior dignitate & intentione huius scientiæ, de qua traditur in xij. huius. Et tam quæcumque sunt prima necesse est quod sint continua aliis partibus, quia omnes partes habent pro genere unum & ens. Vnde in consideratione unius & entis diuersæ partes huius scientiæ ununtur, quamuis sint de diuersis partibus substantiæ, ut sic sit una scientia in quantum partes prædictæ sunt consequenter. ¶ Et in hoc Philosophus est similis mathematico, Nam mathematica habet diuersas partes, & quædam principaliter, sicut arithmetica, & quædam secundario sicut Geometriam, & alia consequenter se habent his, sicut perspectiua, astrologia, & musica. S. Thom. super Metaph. F 2 Hic

\*al. q. proprie ens qd

Lec. 10.

Lec. 5. & 6

LECTIO III.

Infra parte seq.



ostendit quod considerare de oppositis pertinet ad scientiam istam. & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod eius est considerare de negatione & priuatione. Secundo de contrariis. ibi: Sed uni

LECTIO III.

par. pr. ima.



Voniam autem vnus est opposita speculari, & vni opponitur pluralitas, & negationem & priuationem vnus est speculari: quia vtrunq; speculari vnus cuius negatio, aut priuatio, hec autem qua simpliciter dicitur, quia non inest illi, aut alicui generi. Huic igitur vni differentia adest prater quod est in negatione. Illius enim absentia, negatio est. In priuatione vero, subiecta quedam sit natura, de qua dicitur priuatio.

part. 2.

Sed vni pluralitas opponitur. Quare opposita dictis diuersumque & dissimile & inaequale & quacunq; alia dicuntur, aut secundum pluralitatem & vnum, est dicta cognoscere scientie, quorum vnus quide contrarietas est. Differentia nanque quedam contrarietas est, & differentia diuersitas.

par. 3.

Quare, quoniam vnum multipliciter dicitur, & hac quide multipliciter dicitur, attamen vnus omnia cognoscere, non enim si multipliciter, alterius. Quare si nec secundum vnum, nec ad vnum rationes referuntur, tunc alterius. Quoniam vero ad primum omnia referuntur, vt quacunq; vnum dicuntur, ad primum vnum, similiter dicendum est & de eodem & diuerso & contrarijs se habere. Ergo diuisum quoties dicitur singulum, sic reducendum est ad primum in singulis predicatis, quomodo ad illud dicitur. Hoc enim habendo illud, illa vero faciendo illud, alia vero secundum alios dicent modos.

Tex. c. 9.

negatio potest verificari tam de non ente, quod est natum habere affirmationem, quam de ente, quod est natum habere & non habere. Non videns enim potest dici tam chimera, quam lapis, quam etiam homo. Sed in priuatione est quedam natura uel substantia determinata, de qua dicitur priuatio. non enim omne non videns potest dici coecum, sed solum quod est natum habere usum. Et sic, cum negatio, que in ratione vnus includitur, sit negatio in subiecto, alias non ens vnus dici potest: patet, quod vnus differt a negatione simpliciter & magis trahit se ad naturam priuationis, ut infra. x. huius habetur. Sciendum est autem, quod quamuis vnus importet priuationem implicitam, non tamen est dicendum, quod importet priuationem multitudinis: quia, cum priuatio sit posterior naturaliter eo, cuius est priuatio, sequeretur, quod vnus esset posterior naturaliter multitudine. Item

LECTIO III.



Alterum cum vnus sit opposita speculari, vnus vero opponitur pluralitas, negationem, quoque & priuationem vnus est speculari: propterea quod vtrunq; modo vnus speculari id, cuius est negatio, aut priuatio, siue que simpliciter dicitur, quod non inest illi, siue alicui generi. ibi signum vni differentia est, prater illud, quod in negatione, negatio nanque absentia illius est, in priuatione vero & subiecta quedam natura fit, de qua priuatio dicitur.

Vni autem pluralitas opponitur. Quare etiam predictis opposita, diuersum, dissimile, & inaequale, & quacunq; alia, que aut secundum eadem dicuntur, aut secundum pluralitatem, & unitatem cognoscere dicta scientie est. ex quibus vnus quidem est, & ipsa contrarietas. contrarietas enim differentia quedam, differentia vero diuersitas.

Quare cum vnus multipliciter dicitur, hac quoque multipliciter quidem dicuntur. Vnus tamen est cum ea cognoscere. non enim si multipliciter, ideo alterius, sed si neque secundum vnum. neque ad vnum rationes reducuntur, tunc alterius. Cum autem ad primum cuncta reducuntur, utputa quotcumq; vnus dicuntur ad primum vnum, similiter de eodem, & diuerso & contrarijs dicendum se habere. Quapropter, diuidendo quoties singula dicuntur, sic attribuendum est ad primum in unoquoque predicamento, quomodo ad illud dicitur. quedam enim eo quod habent illud, quedam eo quod faciunt, quedam secundum alios huiusmodi modos dicuntur.

pluralitatem. Et inter ista, una est contrarietas. Na contrarietas est quedam differentia eorum, si que maxime differunt in eodem genere. Differentia vero est quedam alteritas siue diuersitas, ut. x. huius habetur: igitur contrarietas pertinet ad considerationem huius scientie.

Hic tradit modum, quo Philosophus de his det determinatare, & dicit, quod omnia predicta deriuant ab uno, & vnus multipliciter dicitur, etiam omnia ista necesse est multipliciter dici, si idem & diuersum, & alia hmoi. Sed tamen quamuis multipliciter dicatur omnia, tamen que significatur per quodlibet horum nomen, est cognoscere vnus scientie, scilicet philosophie. Non enim sequitur, quod si aliquid dicitur multipliciter, & propter hoc sit alterius scientie, uel diuersae. Diuersa enim significata si neque dicuntur secundum vnum, sed est secundum vnus rationem, cum uoce, nec ratione diuersa referuntur ad vnus, sicut

part. 4.

Tex. c. 5. parte. 1.

scit est in analogis: tunc sequitur, quod sit alterius, id est diuersae scientie de his considerare, vel ad vnus vnus per accidens. Sicut coeleste sydus, quod est canis, considerat Astrologus. Naturalis autem canem marinum & terrestrem. hec autem omnia referuntur ad vnus principium. Sicut enim que significatur per hoc nomen vnus, licet sint diuersa, reducuntur tamen in vnus primum significatum: similiter est dicendum de his nominibus, idem, diuersum, contrarium, & huiusmodi. Et ideo, circa vnus quod que istorum, Philosophus duo debet facere, videlicet primum diuidere quomodo dicitur vnus quodque. Et hec diuisio consequenter assignatur in vnus quoque predicato: id est, in vnus quodque istorum nomen de pluribus predicatum, ad quod primum dicatur, sicut, quid est primum significatum huius nominis, idem, vel diuersum, & quomodo ad illud omnia alia referantur, aliquid quidem inquantum habet illud, aliquid autem inquantum facit illud, vel secundum alios huiusmodi modos.

Palam ergo quod in questionibus dictum est, quia vnus est de his & de substantia fermonem habere: hoc autem erat vnus dubitatorum.

LECTIO IIIII.



Philosophi est de omnibus posse speculari. Na; si non philosophi, quis est qui inuestigat, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si vnus vnus contrarium? aut quid est contrarium, aut quoties dicitur? Similiter de talibus. Quia ergo vnus, inquantum est ens, eadem secundum se passiones sunt, sed non inquantum numeri, aut lineae, aut ignis, palam, quia illius scie & quid est in eis cognoscere, & eorum accidentia. Et ideo non peccat, qd de eis intendebant, quasi non philosophantes, sed quia primum est substantia de qua nihil audiunt. Quare sicut sunt & numeri & inquantum numeri proprias passiones sunt, vt imparitas & paritas, & mensuratio, equalitas, excessus, & defectus, & ea: qd secundum se & adinuicem insunt numeris. Similiter autem & solidi, & mobili, & immobili, & leui & graui, sunt alia propria, sicut entis, inquantum est ens, quedam propria, & ea sunt, de quibus est Philosophi percutari veritate.

LECTIO IIIII.

part. 2. infra parte vlt. par. 7. huius lec. parte seq. parte. 3.



ostendit per rationes communes, quod de omnibus predictis philosophus debet considerare, & primo ostendit propositum. Secundo, conclusionem inducit intentam, ibi: Quod quidem igitur &c. Circa primum duo facit. Primum, ostendit propositum. Secundo, ex dictis inferit quedam corollarium, ibi: Et propter hoc &c. Ostendit autem primum, tribus rationibus: secunda ibi: Signum autem &c. Amplius autem &c. Prima ratio talis est. Omnes dubitationes: que possunt moueri sunt in aliquo scientia soluentur: sed de predictis communibus mouetur quedam questionem: sicut de eodem & de diuerso mouetur illa questio: vtrum sit idem Socrates, & Socrates sedens: & de contrarijs

ostendit per rationes communes, quod de omnibus predictis philosophus debet considerare, & primo ostendit propositum. Secundo, conclusionem inducit intentam, ibi: Quod quidem igitur &c. Circa primum duo facit. Primum, ostendit propositum. Secundo, ex dictis inferit quedam corollarium, ibi: Et propter hoc &c. Ostendit autem primum, tribus rationibus: secunda ibi: Signum autem &c. Amplius autem &c. Prima ratio talis est. Omnes dubitationes: que possunt moueri sunt in aliquo scientia soluentur: sed de predictis communibus mouetur quedam questionem: sicut de eodem & de diuerso mouetur illa questio: vtrum sit idem Socrates, & Socrates sedens: & de contrarijs

mouetur ista questio: vtrum vnus sit contrarium vni, & quot modis dicitur: ergo oportet, quod in aliqua scientia ista soluantur, que considerent de eodem & contrario & alijs predictis. Et quod hoc pertinet ad Philosophum, & ad nullum alium sic probat. Eius est considerare primas passiones entis, cuius est considerare ens secundum quod est ens: sed predicta omnia sunt per se accidentia entis & vnus secundum quod huiusmodi. (sicut enim numerus, inquantum huiusmodi, habet proprias passiones, ut superfluum, aequale, commensuratum, & huiusmodi, quorum quedam insunt alicui numero absolute, ut par & impar: quedam uni per comparationem ad alterum, ut aequale: & etiam substantia habet proprias passiones: ut firmum, id est corpus & alia huiusmodi. Similiter & ens inquantum ens, habet quedam propria, que sunt communia predicta) ergo consideratio eorum pertinet ad Philosophum. Et ideo, tradentes Philosophiam non peccauerunt de his tractando tanquam non philosophantes: id est tanquam ista non pertineant ad considerationem philosophie: sed quia de his tractantes de substantia nihil audirent, quasi substantie omnino obliuiscantur, cum tamen ipsa sit primum inter illa, de quibus Philosophus debet considerare

Manifestum itaque quod in dubitationibus dictum est, vnus esse tam de his, quam de substantia rationem habere, hoc autem vni erat eorum, que in dubitationibus diximus.

LECTIO IIIII.



Philosophi est de omnibus posse speculari. Si enim non philosophi, quis erit, qui considerabit, si idem Socrates, & Socrates sedens? aut si vnus vnus contrarium? aut quid est contrarium, aut quoties dicitur? Similiter de ceteris quoque huiusmodi. Cum itaque vnus prout vnus, & ens prout vnus, haec per se passiones sunt, & non prout numeri, aut lineae, aut ignis, patet quod illius scientie est, & quid est cognoscere, & accidentia eis. Et non in hoc errant: qui de his considerant, tanquam non philosophantes, sed quoniam substantia, de qua nihil sciunt, prior est. Nam quemadmodum & numeri, prout numerus est, propriae passiones sunt, ut imparitas, paritas, commensuratio, equalitas, excessus, defectus, & haec tum absolute, tum mutuo relatis insunt numeris, similiter solido, & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria sunt, ita & ens prout ens est, quedam propria sunt. & haec sunt, de quibus ueritatem considerare Philosophi est.

Ens habet passiones.

Signum autem est, quod Dialectici, & Sophistae eadem quidem, quam Philosophus subeunt figuram. Sophistica enim apparens solum Sapientia est. Dialectici quoque de omnibus disputant. ens uero commune omnibus est. Disputant autem de his scilicet, eo qd haec propria Philosophiae sunt. circa eadem enim genus, Sophistica & Dialectica uersatur cum Philosophia, uerum Philosophia ab hac quidem modo potestatis, ab illa uero electione uita differt. Dialectica autem est tentatiua, de quibus Philosophia est cognitiua: Sophistica uero apparens, existens uero minime.

quo differunt ab ea. Conueniunt autem in hoc, quod Dialectici est considerare de omnibus. Hoc autem esse non potest, nisi consideraretur omnia secundum quod in aliquo uno conueniunt: quia vnus scientie vnus subiectum est, & vnus artis una est materia, circa quam operatur. Cum igitur omnes res non conueniant nisi in ente, manifestum est, qd Dialectice S. Tho. sup. Metaphy. F 3 mate-



Tex.c.9. part.3. Primo elen cboru ca.3.

part.4.

part.5.

Tex. con. 8. part. 6.

part.7.

Part. seq. circa med.

Parte seq.

Tex. c6. 48. Lect. 11.

autem solutione propositam dupliciter. Primo per rationem. Secundo per signu. ibi. Vnde nullus &c. Ratio talis est. Quae cunq; insunt omnibus entibus, & non solum alicui generi entium separati ab aliis, haec pertinent ad consideratione Philosophi: Sed praedicta principia sunt huiusmodi: ergo pertinent ad consideratio-

ne Philosophi. Minorem sic probat. Illa, quibus vtuntur oēs scientie, sunt entis inquantum huiusmodi. Sed prima principia sunt huiusmodi: ergo pertinent ad ens, inquantum est ens. Rationem autē, quare oēs scientie eis vtuntur, sic assignat, quia unumquodq; generis subiecti alicuius scientie, recipit praedicationem entis. Vtuntur autem principijs praedictis scientie particulares non secundum suam coitate, prout se extendunt ad omnia entia, sed quantum sufficit eis. Et hoc secundum continentiam generis, quod in scientia subicitur, de quo ipsa scientia demonstrationes affert. Sicut ipsa philosophia naturalis utitur eis, secundum quod se extendunt ad entia mobilia, & non vltimius. Deinde cum dicitur, d. q. Probat quod dixerat per signum, & primo inducit probationem. Secundo excludit quorundam errorem ibi. Sed quoniam est adhuc. Dicit ergo primo, quod nullus intendens primo tradere scientiam alicuius particularis entis, conatus est aliquid dicere de primis principijs, utrum sine vera, aut non: nec Geometra, aut Arithmeticus, qui tamen istis principijs plurimum vtuntur, vt supra dictum est. Vnde patet, quod consideratio dictorum principiorum ad hanc scientiam pertinet. Deinde cum dicitur, q. Excludit errorem quorundam, & circa hoc duo facit. Primo excludit errorem eorum, qui de praedictis se intromittunt cum ad eos non pertinerent. Secundo eorum, qui de eis alio modo volebant tractare q. de eis sic tractandum. ibi. Quicunque autem vtuntur &c. Dicit ergo primo, quod quauis nulla scientiarum particularium de praedictis principijs se intromittere debeat, quidam tamen Naturalium de his se intromiserunt. Et hoc non sine ratione. Antiqui, n. non opinabantur aliquam substantiam esse praeter substantiam corpoream mobilem, de qua Physicus tractat. Et ideo creditum est, q. soli determinent de tota natura, & per consequens de ente. Et ita etiam de primis principijs, quae sunt simul consideranda cum ente. Hoc autem falsum est, quia adhuc est quaedam scientia superior naturali. Ipsa n. natura, i. res naturalis habens in se principium motus in seipia, est vni aliquod genus entis vniuersalis. Nō. n. omne ens est huiusmodi, cum probat se in. viij. physic. esse aliquod ens immobile. Hoc autē ens immobile superius est, & nobilior ente mobili, de quo considerat Naturalis. Et, quia ad illa scientiam pertinet consideratio entis communis, ad quae pertinet consideratio entis primi, ideo ad alia scientia q. ad Naturalem pertinet consideratio entis communis, & eius etiam erit consideratio huiusmodi principia communia. Physica enim est quaedam pars philosophiae, sed nō prima, quae considerat ens oēs, & ea, quae sunt eius inquantum huiusmodi. Deinde cum dicitur, q. Excludit alium errorem circa modum tractandi huiusmo-

di principia, Quidam enim tractabant de istis principijs uolentes ea demonstrare, & quacunque isti dixerunt de veritate praedictorum principiorum, quomodo oporteat ea recipere per uim demonstrationis, uel quomodo oporteat contingere ueritatem in omnibus istis ita se habere, hoc fecerunt propter ignorantiam, uel propter imperitiam: analyticatorum ideo illi partis Logicae, in qua ars demonstrandi tradit, quia oportet scientes de his peruenire. i. omnia scientia per demonstrationem acquisita ex his principijs causatur. Sed non oportet lauditer istud discipulos instruendos in aliqua scientia quaerere de his, sicut de aliquibus demonstratis. Vel secundum aliam literam oportet de his peruenire scientes ideo oportet q. qui acquirunt scientiam per demonstrationem, ueniant ad cognoscendum huiusmodi principia communia, & nō q. quaerant ea sibi demonstrari. Deinde cum dicitur, q. Concludit conclusionem principia licet intentam, q. Philosophi erit considerare de omni substantia, inquantum huiusmodi, & de primis syllogismorum principijs. Ad huius autē euidentiam sciendum, q. propositiones p se nota sunt, quae ita notis terminis cognoscuntur, vt dicitur Primo Poste.

Propter quod nemo eorum, qui particulariter considerant, conatur aliquid de his, sine quatenus uera, siue non, dicere. nec enim Geometra, nec Arithmeticus.

Sed naturalium quidam merito hoc facientes. soli nanque putabant q. de tota natura, & de ente considerare. Cum autem aliquis adhuc superior. Naturali sit (natura nanque unum quoddam entis genus est) illius uniuersalis, & circa primam substantiam speculatiui profecto fuerit de his etiam consideratio: est autem Naturalis sapientia quaedam, sed non prima.

Quicunque uero conatur dicentiū dicere quid de ueritate, quo oportet modo recipere propter ignorantiam analyticatorum hoc faciunt. Oportet n. de his peruenire scientes, sed non audientes quaerere.

Quoniam igitur philosophi & de omni substantia speculantis, inquantum congruit, & de omnibus syllogisticis principijs est perferuari, palam.

Quicunque uero quidam eorum, qui de ueritate dicunt, quo nam modo oportet admitti, dicere conatur, propter ignorantiam Resolutorum hoc faciunt, oportet enim accedere haec d. Huius, sed nequaquam, dum audiunt quaerere.

Quod itaque Philosophi, & eius, qui de tota substantia, quoad naturam fert, speculatur, etiam de principijs syllogisticis est considerare, manifestum est.

Ecce autem illum, qui maxime circa quodque genus cognoscat, ut dicere habeat certissima res principia, quare

Hoc autem contingit in illis propositionibus, in quibus praedictum ponitur in diffinitione subiecti, uel praedictum est idem subiecto. Sed contingit aliqua propositione, quantum in se est, esse per se nota, nō in esse per se nota oibus, qui ignorant diffinitione praedicti & subiecti. Vnde Boetius dicit in lib. de Hebdo. q. quaedam sunt per se nota sapientibus, quae non sunt per se nota oibus. Illa autē sunt per se nota omnibus, quorum termini in conceptione oium cadunt. Huiusmodi autē sunt communia, eo quod nostra cognitio a coibus ad propria uenit, vt dicitur in Primo Phy. Et ideo istae propositiones sunt prima demonstrationu principia, q. componunt ex terminis coibus, sicut totu & pars. vt. Omne totu est maius sua parte: & sicut equalis & inaequalis. vt. Quae vni & eide sunt equalia, sibi sunt equalia. Et ea de re est de similibus. Et, quia huiusmodi coes termini pertinent ad consideratione Philosophi, ideo haec principia sunt de consideratione Philosophi. Determinat autē ea Philosophus nō demonstrando, sed rationem terminorum tradendo, vt quid totum & quid pars, & sic de aliis. Hoc autem cognitio, ueritas praedictorum principiorum manifesta relinquatur.

Hoc autem contingit in illis propositionibus, in quibus praedictum ponitur in diffinitione subiecti, uel praedictum est idem subiecto. Sed contingit aliqua propositione, quantum in se est, esse per se nota, nō in esse per se nota oibus, qui ignorant diffinitione praedicti & subiecti. Vnde Boetius dicit in lib. de Hebdo. q. quaedam sunt per se nota sapientibus, quae non sunt per se nota oibus. Illa autē sunt per se nota omnibus, quorum termini in conceptione oium cadunt. Huiusmodi autē sunt communia, eo quod nostra cognitio a coibus ad propria uenit, vt dicitur in Primo Phy. Et ideo istae propositiones sunt prima demonstrationu principia, q. componunt ex terminis coibus, sicut totu & pars. vt. Omne totu est maius sua parte: & sicut equalis & inaequalis. vt. Quae vni & eide sunt equalia, sibi sunt equalia. Et ea de re est de similibus. Et, quia huiusmodi coes termini pertinent ad consideratione Philosophi, ideo haec principia sunt de consideratione Philosophi. Determinat autē ea Philosophus nō demonstrando, sed rationem terminorum tradendo, vt quid totum & quid pars, & sic de aliis. Hoc autem cognitio, ueritas praedictorum principiorum manifesta relinquatur.

LECTIO VI.

I C ostendit principaliter, quod ad Primum Philosophum pertinet considerare de primo demonstrationis principijs, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod eius est de ipso considerare. Secundo de ipso tractare incipit. ibi. Principium uero &c. Circa primum tria facit. Primo ostendit, quod huius scientie est considerare de primo demonstrationis principijs. Secundo ostendit quid sit illud, & tertio ostendit quomodo tractandi huiusmodi errores

rorum circa idem principium. ibi. Sūt autem quidam &c. Vtitur autem ad primum tali ratione. In vnoquoq; genere, ille est maxime cognoscitiuus, qui certissima cognoscit principia: quia certitudo cognitionis ex certitudine principiorum dependet. Sed Primus philosophus est maxime cognoscitiuus & certissimus in sua cognitione: haec n. erat vna de conditionibus sapientis, vt in proemio huius libri patuit, scilicet, q. esset certissimus cognitor causarum. ergo Philosophus de bet considerare certissima & firmissima principia circa entia, de q. ipse considerat, sicut de gne sibi pprie subiecto. b. Hic ostendit q. d. sit firmissimum siue certissimum principium. & circa hoc duo facit. Primo dicit quae sunt conditiones certissimi principij. Deinde adaptat eas vni principio. ibi. Quid uero sit &c. Ponit ergo primo tres conditiones firmissimi principij. Prima est, q. circa hoc non possit aliquis mentiri siue errare. Et hoc patet, quia, cum homines non decipiuntur nisi circa ea, q. ignorant, ideo circa q. nō pōt aliq; decipi, oportet esse notissimum. Secunda condō est vt sit nō condōnale. ideo nō pōt aliq; decipi, oportet esse notissimum. Ad huius autē euidentiam sciendum, q. propositiones p se nota sunt, quae ita notis terminis cognoscuntur, vt dicitur Primo Poste.

rei principia. Quare & de entibus, inquantum sunt entia, omnium firmissima. Est autem hic Philosophus ipse.

Et firmissimum omnium principiorum est, contra quod mentiri impossibile est, notissimum enim esse tale est necesse. Nam circa ea, quae ignorant, decipiuntur omnes. Et non conditionale. Quod autem necessarium habere quodcunque entium intelligentem. hoc non conditio- nale. Quod autem cognoscere est necessarium quodcunque cognoscen-tem, & venire habenti est necesse. Quod quidem igitur tale principium omnium sit firmissimum, palam.

Quid uero sit illud, post hoc dicamus. Idem n. simul esse, & nō esse in eodē, secundum idē, est impossibile. & quaecūq; alia determinarem, vtq; sunt de terminata ad logicas difficultates. Hoc autē omnium firmissimum est principium. Habet n. dictam determinationem. Impossibile nāque quēcūq; idem succipere esse, & non esse. quēadmodum quidem quidam putat dicere Heraclitum. non n. est necesse quae aliq; dicit, hoc & succipere. Si uero non contingit simul inesse eidem contraria: determinentur ergo nobis eadem propositione consueta. Contraria uero est opinio opinionis, quae contradictionis est. Palam, quia impossibile simul succipere eundem esse, & non esse idem. Simul n. habebit contrarias opiniones, qui de hoc est mentitus. Quare propter oēs demonstrationes in hanc reducunt vltimam opinionē. Natura nāque principium, & aliarū dignitatum hęc omnium.

Quid uero sit illud, post hoc dicamus. Idem n. simul esse, & nō esse in eodē, secundum idē, est impossibile. & quaecūq; alia determinarem, vtq; sunt de terminata ad logicas difficultates. Hoc autē omnium firmissimum est principium. Habet n. dictam determinationem. Impossibile nāque quēcūq; idem succipere esse, & non esse. quēadmodum quidem quidam putat dicere Heraclitum. non n. est necesse quae aliq; dicit, hoc & succipere. Si uero non contingit simul inesse eidem contraria: determinentur ergo nobis eadem propositione consueta. Contraria uero est opinio opinionis, quae contradictionis est. Palam, quia impossibile simul succipere eundem esse, & non esse idem. Simul n. habebit contrarias opiniones, qui de hoc est mentitus. Quare propter oēs demonstrationes in hanc reducunt vltimam opinionē. Natura nāque principium, & aliarū dignitatum hęc omnium.

contingit aliquem circa haec interius mentiri, & q. opinetur simul idem esse & non esse. Et propter hoc omnes demonstrationes reducunt suas propositiones in hanc propositionē, sicut in vltimam opinionem omnibus communem. ipsa n. est naturaliter principium & dignitas omnium dignitatum. Et sic patet alia dux conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonstrantes omnia, sicut in vltimum resoluendo, patet q. non habetur ex suppositione. Inquantum uero est naturaliter principium, sic patet q. aduenit habenti, & non habetur per acquisitionem. Ad huius autem euidentiam sciendum est, q. cum duplex sit operatio intellectus, vna, quae cognoscit quodquid est, quae vocatur indistinctum intelligentia: alia, quae componit & diuidit, in vtroque est aliquod primum.

contingit aliquem circa haec interius mentiri, & q. opinetur simul idem esse & non esse. Et propter hoc omnes demonstrationes reducunt suas propositiones in hanc propositionē, sicut in vltimam opinionem omnibus communem. ipsa n. est naturaliter principium & dignitas omnium dignitatum. Et sic patet alia dux conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonstrantes omnia, sicut in vltimum resoluendo, patet q. non habetur ex suppositione. Inquantum uero est naturaliter principium, sic patet q. aduenit habenti, & non habetur per acquisitionem. Ad huius autem euidentiam sciendum est, q. cum duplex sit operatio intellectus, vna, quae cognoscit quodquid est, quae vocatur indistinctum intelligentia: alia, quae componit & diuidit, in vtroque est aliquod primum.

contingit aliquem circa haec interius mentiri, & q. opinetur simul idem esse & non esse. Et propter hoc omnes demonstrationes reducunt suas propositiones in hanc propositionē, sicut in vltimam opinionem omnibus communem. ipsa n. est naturaliter principium & dignitas omnium dignitatum. Et sic patet alia dux conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonstrantes omnia, sicut in vltimum resoluendo, patet q. non habetur ex suppositione. Inquantum uero est naturaliter principium, sic patet q. aduenit habenti, & non habetur per acquisitionem. Ad huius autem euidentiam sciendum est, q. cum duplex sit operatio intellectus, vna, quae cognoscit quodquid est, quae vocatur indistinctum intelligentia: alia, quae componit & diuidit, in vtroque est aliquod primum.

contingit aliquem circa haec interius mentiri, & q. opinetur simul idem esse & non esse. Et propter hoc omnes demonstrationes reducunt suas propositiones in hanc propositionē, sicut in vltimam opinionem omnibus communem. ipsa n. est naturaliter principium & dignitas omnium dignitatum. Et sic patet alia dux conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonstrantes omnia, sicut in vltimum resoluendo, patet q. non habetur ex suppositione. Inquantum uero est naturaliter principium, sic patet q. aduenit habenti, & non habetur per acquisitionem. Ad huius autem euidentiam sciendum est, q. cum duplex sit operatio intellectus, vna, quae cognoscit quodquid est, quae vocatur indistinctum intelligentia: alia, quae componit & diuidit, in vtroque est aliquod primum.

contingit aliquem circa haec interius mentiri, & q. opinetur simul idem esse & non esse. Et propter hoc omnes demonstrationes reducunt suas propositiones in hanc propositionē, sicut in vltimam opinionem omnibus communem. ipsa n. est naturaliter principium & dignitas omnium dignitatum. Et sic patet alia dux conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonstrantes omnia, sicut in vltimum resoluendo, patet q. non habetur ex suppositione. Inquantum uero est naturaliter principium, sic patet q. aduenit habenti, & non habetur per acquisitionem. Ad huius autem euidentiam sciendum est, q. cum duplex sit operatio intellectus, vna, quae cognoscit quodquid est, quae vocatur indistinctum intelligentia: alia, quae componit & diuidit, in vtroque est aliquod primum.

contingit aliquem circa haec interius mentiri, & q. opinetur simul idem esse & non esse. Et propter hoc omnes demonstrationes reducunt suas propositiones in hanc propositionē, sicut in vltimam opinionem omnibus communem. ipsa n. est naturaliter principium & dignitas omnium dignitatum. Et sic patet alia dux conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonstrantes omnia, sicut in vltimum resoluendo, patet q. non habetur ex suppositione. Inquantum uero est naturaliter principium, sic patet q. aduenit habenti, & non habetur per acquisitionem. Ad huius autem euidentiam sciendum est, q. cum duplex sit operatio intellectus, vna, quae cognoscit quodquid est, quae vocatur indistinctum intelligentia: alia, quae componit & diuidit, in vtroque est aliquod primum.

contingit aliquem circa haec interius mentiri, & q. opinetur simul idem esse & non esse. Et propter hoc omnes demonstrationes reducunt suas propositiones in hanc propositionē, sicut in vltimam opinionem omnibus communem. ipsa n. est naturaliter principium & dignitas omnium dignitatum. Et sic patet alia dux conditiones, quia inquantum in hanc reducunt demonstrantes omnia, sicut in vltimum resoluendo, patet q. non habetur ex suppositione. Inquantum uero est naturaliter principium, sic patet q. aduenit habenti, & non habetur per acquisitionem. Ad huius autem euidentiam sciendum est, q. cum duplex sit operatio intellectus, vna, quae cognoscit quodquid est, quae vocatur indistinctum intelligentia: alia, quae componit & diuidit, in vtroque est aliquod primum.

ostendit cui principio praedicta determinatio conueniat. & dicit, q. huic principio conuenit tanquam firmissimo, q. est impossibile eidem simul inesse & non inesse idem. Sed addendum est, et secundum idem. Et etiam alia sunt determinanda circa hoc principium, quacūq; determinari contingit ad logicas difficultates, si ne quibus videtur contradictionis cum nō sit. Quod autē praedicta huic principio conueniant sic ostendit. Impossibile n. est quacūq; succipere siue opinari q. idem sit simul & non sit, quāuis quidam arbitretur Heraclitum hoc opinatum fuisse. Verum est autē, q. Heraclitus hoc dixit, non tamen hoc potuit opinari. Non enim necessarium est, q. quicquid aliquis dicit, haec mente succipiat vel opinet. Si autem aliquis diceret, quod continueret aliquem opinari, idem simul esse, & non esse, sequit hoc inconueniens, q. contingit contraria eidem simul inesse. Et haec determinentur nobis, i. ostendantur quāda propositione consueta & in logicis determinata. Ostensum est n. in fine Perihermienas, q. opiniones sunt contrariae, non quae sunt contrariarum, sed quae sunt contradictionis, per se loquendo. Haec n. non sunt contrariae opiniones primo & per se, vt si vnus opinetur q. Socra. est albus, & alius opinetur q. Socra. est niger. Sed q. vnus opinetur Socra. est albus, & alius opinetur Socra. nō est albus. Si igitur quis opinetur simul duo contradictoria esse vera, opinando simul idem esse & non esse, habebit simul contrarias opiniones. Et ita, contraria simul inerunt eidem: quod est impossibile. non igitur

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

Quid autem illud sit, deinceps dicamus. Idem enim simul inesse & non inesse eidem, & secundum idem, impossibile est. & quacūque alia annotarimus, sint ad Logicas difficultates annotata. hoc autem omnium est principiorum certissimum, habet etenim dictam annotationem. Impossibile nanque est quempiam idem putare esse & non esse, quemadmodum quidam Heraclitum dicere arbitrabantur. non enim necesse est quacūque quis dicat, ea etiam putare. Quod si non contingit inesse eidem contraria, annotentur autem a nobis etiam huic propositioni consueta, contraria uero opinio opinioni est, quae contradictionis est. Et patet quod impossibile est simul eundem idem arbitrari esse, & non esse. simul etenim haberet opiniones contrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonstrationes ad hanc vltimam opinionem reducunt. natura etenim haec, categoriarum quoque dignitatum omnium principium est.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

Quid autem illud sit, deinceps dicamus. Idem enim simul inesse & non inesse eidem, & secundum idem, impossibile est. & quacūque alia annotarimus, sint ad Logicas difficultates annotata. hoc autem omnium est principiorum certissimum, habet etenim dictam annotationem. Impossibile nanque est quempiam idem putare esse & non esse, quemadmodum quidam Heraclitum dicere arbitrabantur. non enim necesse est quacūque quis dicat, ea etiam putare. Quod si non contingit inesse eidem contraria, annotentur autem a nobis etiam huic propositioni consueta, contraria uero opinio opinioni est, quae contradictionis est. Et patet quod impossibile est simul eundem idem arbitrari esse, & non esse. simul etenim haberet opiniones contrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonstrationes ad hanc vltimam opinionem reducunt. natura etenim haec, categoriarum quoque dignitatum omnium principium est.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nāque illa, quae non cognoscunt, decipiuntur omnes: Et non ex suppositione. quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, ut ueniat habens illud. Quod igitur tale principium omnium certissimum est, patet.

METAPHYSICORVM.

In prima quidem operatione est aliquid primum, quod cadit in conceptione intellectus, hoc quod dico ens, nec aliquid hac operatione potest mente concipi, nisi intelligatur ens. Et quia hoc principium, impossibile est esse & non esse simul, dependet ex intellectu entis, sicut hoc principium, Omne totum est maius sua parte, ex intellectu totius & partem: ideo hoc etiam principium est naturaliter primum in secunda operatione intellectus, scilicet componentis & diuidentis. Nec aliquid potest secundum hac operationem intellectus aliquid intelligere, nisi hoc principium intellectus. Sicut enim totum & partes non intelliguntur nisi intellectu ente, ita nec hoc principium, Omne totum est maius sua parte, nisi intellectu principio intellectus. Deinde cum dicitur.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

part. sequē.

T. com. 21.

Tex. 60. 10.

Lec. 15. cu. praece.

intra. 16.

Lec. 8.

Sunt autem quidam, qui, ut diximus, dicebant contingere idem esse & non esse, & existimare ita. Vt unum autem ratione hac multi eorum, quod de natura tractant. Nos autem nunc accipimus, quasi impossibili existente simul esse & non esse, & per hoc ostendemus, quod firmissimum id principiorum est omnium.

Dignantur autem & hoc de monstrare quidam propter apudensiam. Est enim apudensia non cognoscere, quorum oportet querere demonstrationem, & quorum non oportet. Totaliter quidem non omnium esse demonstrationem est impossibile. nam in infinitum procederet, ut nec ita foret demonstratio. Si vero quorundam non oportet demonstrationem querere, quod dignantur magis esse tale principium, non habent dicere.

Est autem demonstrare elenchice, & de hoc, quia impossibile, si solum aliquid dicitur quod dubitat. Si vero nihil, desidio est querere rationem ad nullam habentem rationem, in quantum non habet rationem. Similis enim plantae talis iam est. Elenchice autem demonstrare, dicitur utique, differre, & demonstrare. Quia demonstrat quidem quod in principio. Alterius autem tali existente causa, elenchus utique erit, & non demonstratio.

LECTIO VII.



incipiū vero ad oīa talia nō velle, aut esse aliqd dicere, aut non esse. Hoc enim forsā utique quod opor-

erit talis, simpliciter, tunc est argumentatio, siue elenchus & non demonstratio. Alia litera sic habet & melius. Alterius autem, cum huius est sit, argumentatio erit, & non demonstratio. id est: cum huiusmodi processus a minus notis ad hoc magis notum principium fiat est alterius hominis, qui hoc negat, tunc poterit esse argumentatio, siue elenchus, & non demonstratio, scilicet syllogismus contradicens ei poterit esse, cum id, quod est minus notum simpliciter, est concessum ab aduersario, ex quo poterit procedi ad praedictum principium ostendendum quantum ad ipsum, licet non simpliciter.

LECTIO VII.



incipiū vero ad hāc omnia non petere ut aut esse aliquid, aut non esse dicat (hoc enim forsā utique quod opor-

LECTIO VII.



ncipit elenchice disputare contra negantes praedictum principium, & diuiditur in duas partes. Primo disputat contra eos, qui dicunt contra dictoria simul esse vera. Secundo contra illos, qui dicitur contingit ea simul esse falsa. ibi. Verū nec iterū &c. Circa primum duo facit. Primo, disputat contra praedictos errantes in

liber demonstrationis conclusio redditur certa per reductionem eius in primum demonstrationis principium: quod non esset, si in infinitum demonstratio sursum procederet. Pater igitur, quod non sunt omnia demonstrabilia. Et, si aliqua sunt non demonstrabilia, non possunt dicere, quod aliquid principium sit magis in demonstrabile quam praedictum.

Hic ostendit, quod aliquo modo potest praedictum principium demonstrari dicēs, quod contingit praedictum principium demonstrare argumentatiue. In graeco habetur elenchice, quod melius transferretur redargutiue. Nam elenchus, est syllogismus ad contradicendum. Unde in dicitur ad redarguendum aliquā falsam positionem em. Et propter hoc, isto modo ostēdi potest, quod impossibile sit idē esse & non esse. Sed solū si ille, qui ex aliqua dubitatione negat illud principium, dicitur aliquid, id est, aliquid noie significat. Si vero nihil dicit, desidio bile est querere aliquam rationem ad illū, qui nulla vitur ratione loquendo. Talis enim in hac disputatione, qui nihil significat, similis erit plantae. Animalia enim bruta etiā significat aliqd p talia signa. differunt enim demonstrare simpliciter principium praedictum, & demonstrare argumentatiue, siue elenchice. Quia, si aliquid vellet demonstrare simpliciter praedictum principium, videretur petere principium, quod non possit aliquid sumere ad eius demonstrationem, nisi aliqua, quae ex veritate huius principij dependere, ut ex praedictis patet. Sed, quod demonstratio non

Conantur autem quidam hoc quod probare propter ignorantiam, Est enim ignorantia, nescire quorū oportet querere demonstrationem, & quorum non. etenim omnino impossibile est omnium esse demonstrationem. in infinitum naque procederetur: quare nec hoc modo est demonstratio. Si autem aliquorum non oportet querere demonstrationem, quod magis principium esse tale indicarent, dicere non haberent.

Est autem etiam de hoc demonstrare, redarguendo quod impossibile est, dummodo aliquid dicat, qui dubitat. Quod si nihil, ridiculum est querere rationem ad eum, qui nullam habet rationem, quatenus nullam habet rationem, similis namque plantae talis est, prout talis est. Demonstrare vero redarguendo, dicitur differre a demonstratione. quia qui demonstrat, videretur petere quod a principio. cum autem alia huiusmodi causa sit, redarguitio, & non demonstratio.

\* ad legit affirmari, sed melior negatiue Alexan.

infra. 10.

infra. leg. 9. parte 5. infra. 9. h. 1. lect. 8. ead. lect. par. 5. infra. 9. h. 1. par. prima. infra. 9. h. 1. par. 2. infra. 9. h. 1. par. 4. infra. 6.

part. 1.

part. 3.

Tex. 60. 11.

part. seq. huius lec.

communi. Secundo ostendit quod in speciali sit disputandum contra diuersos, ibi. Est autem non idem modus. Circa primum duo facit. Primo disputat rationem negatiuum praedictum principium. Secundo ostendit quod opinio Pythagorae in idē redit cum praedicta positione ibi. Est autem ab eadem &c.

Circa primum ponit septem rationes. Secunda ibi. Ommino vero destruit. Tertia ibi. Amplius si contradictiones. Quarta ibi. Amplius autē circa omnia &c. Quinta ibi. Amplius igitur quod. Sexta ibi. Unde & maxime mani festū est. Septima ibi. Amplius si quia maxime. Circa primum duo facit. Primo ostendit ex quo principio oportet procedere contra negates primum principium. Secundo ex illo principio procedit. ibi. Primum quidem igitur manifestum est, quod hoc nomen verū est, quod significat nomen esse, aut non esse hoc. Quare neque utique sic, & non sic se habebit.

Primum quidem igitur manifestum est, quod hoc nomen verū est, quod significat nomen esse, aut non esse hoc. Quare neque utique sic, & non sic se habebit.

Amplius, si homo significat vnum, sit hoc, animal bipes. Dico autem vnum significare hoc, si hoc est homo, si sit aliquid homo, hoc est hominem esse. Nihil autē differt nec si plura quae dicat significare, solum aut diffinita. Ponetur enim utique rationibus alterum nomen. Dico autem, ut si non dicat hominem vnum significare, sed multa, quorum vnus quidem vna ratio animal bipes. Sunt autem & alia plures, sed diffinita numero. Ponetur enim utique proprium nomen secundum vnā quāque rationem. Si autem non ponatur, sed infinita significare, sed dicat, palam, quia non utique erit ratio. nam non vnum significare, nihil significare est. Non significatibus autem nominibus, aufertur adinuicem disputare, secundum veritatem autē, & ad seipsum. nihil enim contingit intelligere nisi intelligentem vnū. si autem contingit, ponatur huic rei nomen. sit itaque, sicut a principio dictum est, significans aliquid nomen & significans vnum.

Nec sic contingit hominem esse significare non esse hominem, non significat vnum, nihil significat. Et hoc sic probatur. Nota significans intellectus. si igitur nihil intelligit, nihil significatur. Sed, si non intelligitur vnum, nihil intelligitur. quia oportet, quod qui intelligit ab alijs distinguat. Ergo, si non significat vnum, non significat. Sed, si nomina non significant, tolletur disputatio, & quae est secundum veritatem, & quae est ad hominem. Ergo patet, quod si nota infinita significant, non erit ratio, siue disputatio. Sed si contingit intelligere vnum, imponatur ei nomen, & sic te neatur, quod nomen significet aliquid. Deinde cum dicitur. Ostendit secundum, quod hoc nomen homo non significat id, quod est homini non esse. Nomen enim significans vnum non solum significat vnum subiecto: quod ideo dicitur vnum, quia de vno, sed id, quod est vnum simpliciter, secundum rationem. Si enim

simul vera, & circa hoc quatuor facit. Primo ponit quaedam, quae sunt necessaria ad propositum concludendum. Secundo concludit propositum. ibi. Necessesse itaque. Tercio probat quoddam, quod supponerat. ibi. Nam esse hominem &c. Quarto excludit, quaedam cauillationem. ibi. Si autem res respondeatur. Circa primum tria facit. Primo ostendit, quod nomen vnum significat. Secundo ex hoc ostendit vterius, quod hoc nomen homo significat id, quod est hominem esse, non autem id quod est, non esse. ibi. Nec sic contingit &c. Tercio ostendit, quod homo & non homo significat vnum. ibi. Si autem non significat &c. Dicit ergo primo, quod si homo significat aliquid vnum, sit hoc vnum, animal bipes: hoc enim vnum dicitur nomen significare, quod est diffinitio rei significare per nomen, ut si est hois esse animal bipes: id est, si hoc est quod est homo, hoc erit significatum per hoc nomen homo. Si autem dicat nomen plura significat, aut significabit finitum, aut infinitum: si autem finitum, nihil differt secundum aliam translationem: si ab eo, quod ponitur significare vnū, quia significat multas rationes diuersarum rerum finitas, & singulis eorum possunt ad aptari diuersa nomina. Ut, si homo significet multa, & vnus eorum sit ratio animal bipes, ponetur alia pluram nomina, dum modo rationes illae sint finitae. & sic redi bit primum, quod nomen significet vnū. Si autem nomen non significat finitas rationes, sed infinitas, manifestum est, quod nulla erit ratio, siue locutio, siue disputatio. Quod si sic patet. Quod enim

simul vera, & circa hoc quatuor facit. Primo ponit quaedam, quae sunt necessaria ad propositum concludendum. Secundo concludit propositum. ibi. Necessesse itaque. Tercio probat quoddam, quod supponerat. ibi. Nam esse hominem &c. Quarto excludit, quaedam cauillationem. ibi. Si autem res respondeatur. Circa primum tria facit. Primo ostendit, quod nomen vnum significat. Secundo ex hoc ostendit vterius, quod hoc nomen homo significat id, quod est hominem esse, non autem id quod est, non esse. ibi. Nec sic contingit &c. Tercio ostendit, quod homo & non homo significat vnum. ibi. Si autem non significat &c. Dicit ergo primo, quod si homo significat aliquid vnum, sit hoc vnum, animal bipes: hoc enim vnum dicitur nomen significare, quod est diffinitio rei significare per nomen, ut si est hois esse animal bipes: id est, si hoc est quod est homo, hoc erit significatum per hoc nomen homo. Si autem dicat nomen plura significat, aut significabit finitum, aut infinitum: si autem finitum, nihil differt secundum aliam translationem: si ab eo, quod ponitur significare vnū, quia significat multas rationes diuersarum rerum finitas, & singulis eorum possunt ad aptari diuersa nomina. Ut, si homo significet multa, & vnus eorum sit ratio animal bipes, ponetur alia pluram nomina, dum modo rationes illae sint finitae. & sic redi bit primum, quod nomen significet vnū. Si autem nomen non significat finitas rationes, sed infinitas, manifestum est, quod nulla erit ratio, siue locutio, siue disputatio. Quod si sic patet. Quod enim

Primo igitur manifestum est hoc ipsum verum esse, quod nomen verū hoc, aut non esse significat. quare non utique omne ita, & non ita se habet.

Item si homo vnum significat, sit autē hoc animal bipes. dico autem vnum significare hoc si hoc est homo, si quid homo sit. hoc est homini esse. Nihil autem differt, etiam si plura quis significare dicat, solum sint determinata imponeretur etenim cuiuslibet orationi aliud nomen, dico autem vnum si non dicat hominem vnum significare, sed multa, quorum vnus quidem vna oratio, animal bipes, sint autem cetera quoque plures, determinata vero numero. imponeretur etenim proprium nomen secundum quāque orationem. Quod si non poneretur, sed infinita significare dicat, manifestum est quod non esset oratio. non enim vnum significare, nihil est significare. nominibus vero non significantibus, perit ipsa reuera disputatio, & adinuicē, & ad seipsum. nihil enim intelligere contingit, nihil vnum intelligentes. Quod si contingit, imponetur nomen huic rei. vnum. Nomen itaque, ut a principio dictum est, sit aliquid significans, & vnum significans.

Non potest igitur homini esse significare id, quod non esse homini, non significat vnum, nihil significat. Et hoc sic probatur. Nota significans intellectus. si igitur nihil intelligit, nihil significatur. Sed, si non intelligitur vnum, nihil intelligitur. quia oportet, quod qui intelligit ab alijs distinguat. Ergo, si non significat vnum, non significat. Sed, si nomina non significant, tolletur disputatio, & quae est secundum veritatem, & quae est ad hominem. Ergo patet, quod si nota infinita significant, non erit ratio, siue disputatio. Sed si contingit intelligere vnum, imponatur ei nomen, & sic te neatur, quod nomen significet aliquid. Deinde cum dicitur. Ostendit secundum, quod hoc nomen homo non significat id, quod est homini non esse. Nomen enim significans vnum non solum significat vnum subiecto: quod ideo dicitur vnum, quia de vno, sed id, quod est vnum simpliciter, secundum rationem. Si enim

Infra pt. 6. Infra pt. 7. Infra pt. 7.

Ex Alex. adde hęc. Preterea hoc concessit sit, cōcessit aliquid verū esse sine demonstratione: quare non omnino utique sic, & non sic se habet.

Infra pt. 4. Infra pt. 5.



Si enim hoc vellemus dicere, qd nomen significat vnum, quia significat ea, que verificantur de vno, sic sequeretur, qd musici, & album, & homo, vnum significarent, qm omnia verificantur de vno. Et ex hoc sequeretur, qd omnia essent vnum, quia, si album dicitur de homine, & propter hoc est vnum cum eo, cum di-

part. 5.

part. 6.

part. 6.

T. com. 12.

part. 7.

si homo significat non solum de vno, sed & vnum. Non enim hoc dicitur vnum significare, quod de vno, quoniam sic itaque musici, & album, & homo, vnum significarent. Quare vnum omnia erunt. Synonyma namque, & non erunt esse & non esse idem, nisi secundum æquiuocationem. ut si quem nos hominem vocamus, alij non hominem vocant. Dubitatum vero non hoc est, si contingit simul idem esse & non esse hominem, secundum nomen, sed secundum rem.

Si autem non significet alterum homo & non homo, palam, quia non esse hominem non erit diuersum ab esse hominem. Quare erit hominem esse non hominem esse. vnum enim erunt. hoc enim significat esse vnum. ut vestimentum & indumentum, si ratio vna. Si vero erunt vnum, & vnum significat hominem esse, & non hominem, sed ostensum est, quod alterum significat.

Necesse itaque, si quidem est verum dicere, quia homo animal esse bipes, hoc enim erat quod significat homo. Sed si hoc necesse non contingit non esse hoc ipsum animal bipes. Hoc enim significat necesse esse, impossibile non esse hominem. Non igitur contingit simul verum esse, dicere idem hominem esse, & non esse hominem. Eadem autem ratio & non de esse hominem.

Nam hominem esse, & non hominem esse, alterum significat. si quidem album esse, & hominem esse, alterum, multum enim opponitur illud magis, quare significat diuersum. Si autem & album dixerit idem significare, & vnum ratione, idem dicemus quod & prius dictum est, quod vnum omnia sunt, & non solum opposita. Si autem hoc non contingit, contingit quod dictum est.

Si enim hoc vellemus dicere, qd nomen significat vnum, quia significat ea, que verificantur de vno, sic sequeretur, qd musici, & album, & homo, vnum significarent, qm omnia verificantur de vno. Et ex hoc sequeretur, qd omnia essent vnum, quia, si album dicitur de homine, & propter hoc est vnum cum eo, cum di-

rationem vnam, sicut vestis & indumentum. Si igitur esse hominem & non esse hominem sunt hoc modo vnum, secundum rationem, vnum & idem erit illud, quod significabit illud, quod est esse hominem, & id, quod est non esse hominem. Sed datum est, vel demonstratum, quia diuersum nomen est

homo quidem non solum de vno, sed etiam vnum significat. Non enim hoc dicimus vnum significare, quod de vno, hoc enim modo, musicum etiam, & album, & homo, vnum significarent, quare vnum omnia erunt. vnum uocantur. & non erit esse & non esse idem, nisi secundum æquiuocationem, sicut si quem nos hominem nominamus, alij non hominem vocarent. Quod autem dubitatur, non est hoc, si contingit simul idem esse, & non esse hominem nomine, sed re.

Si autem non alterum significat homo & non homo, patet quod nec non esse homini ab eo, quod est esse homini. quare homini esse, erit non homini esse. vnum namque erit. hoc enim significat vnum esse, sicut tunica & vestis, si ratio vna. Si autem erit vnum, vnum significat homini esse, & non homini. verum monstratum est quod aliud significat.

Necesse igitur, si quidem est verum dicere quod homo, animal esse bipes, hoc enim erat, quod significabat homo. Si autem necesse est, non potest idem non esse animal bipes. Hoc namque significat ipsum necesse esse, quod impossibile est, non esse hominem. non contingit ergo simul verum esse, idem dicere hominem esse & non esse hominem. Eadem ratio est & de non esse hominem.

Homini namque esse & non esse homini, diuersum significat. si quidem & album esse & hominem esse, diuersum, multo enim magis illud opponitur, quare diuersum significat. Si autem album aliquis dicat vnum & idem significare, rursus idem dicemus, quod & antea dictum est, quod omnia vnum sunt, & non solum opposita. Quod si hoc non contingit, accidit quod dictum est.

negare ista necesse est hominem esse animal bipes. Posset enim dicere, quod non magis necessarium est dicere hominem esse animal bipes, quam non esse animal bipes, si hæc nomina homo & non homo idem significarent: vel, si hoc nomen homo vtrunque significet, scilicet id, quod est esse hominem, & id, quod est non esse hominem. Deinde cum dicitur

Hic probat quoddam, quod supponerat. Ad probandum autem, quod hoc nomen homo non significat id, quod est non esse hominem, assumptum, quod id, quod est esse hominem, & id, quod est non esse hominem, sunt diuersa, quamuis verificentur de eodem. Et hoc intendit hic probare, tali ratione.

Magis

part. 8.

Tex. c. 15. part. 9.

Magis opponuntur esse hominem & non esse hominem, quam homo & album: sed homo & album sunt diuersa secundum rationem, licet sint idem subiecto: ergo & esse hominem & non esse hominem, sunt diuersa secundum rationem. Minorem sic probat. Si enim omnia, que dicuntur de eodem, sunt vnum secundum rationem quasi significata vno nomine, sequitur, quod omnia sunt vnum, sicut supra dictum est, & expositum. Si ergo hoc non contingit, continget illud, quod dictum est, quod esse hominem, & non esse hominem, sunt diuersa. Et per consequens sequitur vltima conclusio supra dicta, quod homo sit animal bipes, & quod impossibile est ipsum esse non animal bipes. Deinde cum dicitur

Si respondeatur ad interrogatum. Si autem apponat interrogatum simpliciter, & negationes, non redetur ad interrogatum. Nihil enim prohibet idem & album, & alia mille secundum pluralitatem. Attamen interrogate, si verum est dicere hominem hoc esse, aut non, respondendum est vnum significatum, & non addendum quia & album & nigrum & magnum. Etenim impossibile infinita entia accidentia permeare. aut igitur omnia permeat, aut nullum. Similiter etiam si miles est homo idem & non homo, non est correspondens interrogati, si est homo: quia est simul & non homo, si non & alia quæcunque sunt correspondentia, quæcunque sunt, aut non sunt. Si autem hoc non fecerit, non disputat.

Omnino vero destrunt qui hoc dicunt substantiam, & quod quid erat esse. Omnia namque accidentia dicere eis est necesse. & vere hominem esse, aut animal esse & non esse. Nam, si quid fuerit quod est hominis esse, hoc non erit non hominem esse, aut non esse hominem. etenim hæc sunt negationes huius. Vnum enim erat quod significabat nomen, & hoc erat alicuius substantia. Significare vero substantiam est, quod non aliud aliquid esse ipsi. Si autem fuerit quod est esse hominem ipsi quod non hominem esse, esse hominem aliud erit. Quare, dicere eos est necesse, quia nullius talis erit ratio, sed omnia secundum accidentia. Hoc enim determinata est substantia & accidens. Accidit enim album homini, quia est albus, sed non quod vere albus.

est aliquid aliud. Si igitur illud, quod est esse hominem, siue quod quid est homo fuerit, vel non esse hominem, vel esse non hominem, constat quidem quod erit alterum a se. Vnde oportet dicere, quod non sit definitio significans quod quid est esse rei, sed sequet ex hoc, quod omnia prædicentur secundum accidentia. In hoc enim distinguitur substantia ab accidente. i. prædicatum substantiale, ab accidentali, quia vnum quodque est vere id, quod prædicatur substantiale de eo: & ita non potest dici illud, quod prædicatur substantiale, esse non vnum, quia quilibet res non est nisi vna. Sed homo dicitur albus, quia albedo vel album accidit ei. Non autem ita, quod sit id, quod vere est albus, vel albedo. Ergo non oportet, quod id, quod prædicatur per accidens, sit vnum tamen, sed multa possunt per accidens prædicari. Substantiale vero prædicatum est vnum tantum. Et sic patet, quod ita est esse hominem, quod non est non esse hominem. Si autem vtrunque fuerit, iam substantiale prædicatum non erit vnum tamen, & sic non erit substantiale, sed accidentale. Deinde cum dicitur

dicatis per accidens, erit procedere in infinitum. sed hoc est impossibile: ergo & primum. Circa hanc rationem duo faciunt. primo ponit conditionalem. Secundo probat destructionem consequentis ibi. Si vero omnia secundum accidentia &c. Circa primum sic procedit dicens, quod illi, qui hoc dicunt, affirmationem & negationem simul esse vera, omnino destruit substantiam, i. substantiale prædicatum, & quod quid erat esse: id est quod prædicatur in eo quod quid. Necesse est enim, eis dicere, quod omnia accidentia, i. per accidens prædicantur, & quod non sit hominem esse, aut animal esse, & quod non sit quod significet quid est homo, aut quid est animal. Quod sic probat. Si aliquid est quod est hominem esse, i. quod quid est homo substantiale, scilicet homine prædicatum, illud non erit non esse hominem, nec erit esse non hominem. Huius enim, quod est, esse hominem, sunt prædicata duæ negationes, scilicet licet non esse hominem, vel esse non hominem. Patet ergo, quod affirmatio & negatio non verificantur de eodem, quia, si de eo, quod est esse hominem, non verificatur non esse hominem, vel esse non hominem. Conditionalem autem posita, quod si aliquid sit quod quid est homo, quod illud non sit non esse hominem, vel esse non hominem, sic probat. Propositum est enim supra & prædictum, quod hoc quod significat nomen est vnum. Et iterum est positum, quod illud, quod significat nomen, est substantia rei, i. quod quid est res. Vnde patet, quod aliquid significat substantiam rei, & idem quod est significatum non esse hominem, siue quod quid est homo fuerit, vel non esse hominem, vel esse non hominem, constat quidem quod erit alterum a se. Vnde oportet dicere, quod non sit definitio significans quod quid est esse rei, sed sequet ex hoc, quod omnia prædicentur secundum accidentia. In hoc enim distinguitur substantia ab accidente. i. prædicatum substantiale, ab accidentali, quia vnum quodque est vere id, quod prædicatur substantiale de eo: & ita non potest dici illud, quod prædicatur substantiale, esse non vnum, quia quilibet res non est nisi vna. Sed homo dicitur albus, quia albedo vel album accidit ei. Non autem ita, quod sit id, quod vere est albus, vel albedo. Ergo non oportet, quod id, quod prædicatur per accidens, sit vnum tamen, sed multa possunt per accidens prædicari. Substantiale vero prædicatum est vnum tantum. Et sic patet, quod ita est esse hominem, quod non est non esse hominem. Si autem vtrunque fuerit, iam substantiale prædicatum non erit vnum tamen, & sic non erit substantiale, sed accidentale. Deinde cum dicitur

part. 8. huius lect.

Destruit

L. 1. 1. T. com. 14. parte. 1. 9.

**k** Destruere consequens, ostendens hoc esse impossibile quod aliud non predicatur substantialem, sed oia accidentaliter: quia, si oia per accidens predicentur, non erit aliquid predicatum vere. De autem hic predicatum vere, sicut in Posterioribus, secundum quod predicatur de aliquo per se, & secundum quod ipsum est. Hoc autem est impossibile, quia, si semper aliquid predicatur de altero per accidens, oportet quod accidentalis predicatio procedat in infinitum, quod est impossibile hac ratione. Predicatio enim accidentalis non complectitur nisi duos modos. Vnus modus est, secundum quod accidens de accidente predicatur per accidens, & hoc ideo, quia ambo accidunt eidem subiecto; sicut album predicatur de musico homini. Alius modus est, quo accidens predicatur de subiecto, sicut Socrati de musico, non quia ambo accidunt alicui alteri subiecto, sed quia vnus eorum accidit alteri. Cum igitur sint duo modi predicacionis per accidens, in vno contingit esse predicacionem in infinitum. Considerat. n. illo modo, quo accidens predicatur de accidente, non contingit abire in infinitum: quia oportet devenire ad subiectum. Jam, n. dictum est, quod haec est ratio predicacionis huius, quia ambo predicant de vno subiecto. Et sic de se de se ad predicatum contingit inuenire pro termino, ipsum subiectum; sed illo modo predicandi per accidens, quo accidens predicatur de subiecto, ut cum dicitur Socrati, quod album non contingit abire in infinitum in superius ascendendo a subiecto ad predicatum, ita ut dicamus, quod Socrati accidit album, & quod Socrati album accidit aliquod aliud. hoc, n. non potest esse, nisi duobus modis. Vno modo, quia ex albo & Socrate fieret vnus, & sic sicut Socrates vnus subiectum album, ita Socrati album esset subiectum alteri accidentis, hoc autem non potest esse, quia non fit aliquid vnus ex oibus quibuslibet; predicatis. Ex subiecto, n. & accidente non fit vnus simpliciter, sicut fit vnus ex genere & diffinitione, unde non potest dici, quod Socrati album sit vnus subiectum. Alius modus est, quod sicut Socrati est subiectum album, ita ipsi albo inest aliquid aliud accidens, ut musici. Sed hoc est non potest esse per duo. Primo, quia non erit aliqua ratio, quare musici dicatur magis accidere albo, quam conuerso. vnus enim erit ordo inter album & musici, sed conuerso, respicientibus ad inueniendum, quia simul cum hoc definitum est, vel determinatum, quod iste est alius modus predicandi per accidens, in quo accidens predicatur de accidente, ab illo modo, quo accidens predicatur de subiecto, ut musicum de Socrate. In isto autem modo, de quo nunc loquitur, non dicitur predicatio accidentalis: quia accidens predicatur de accidente, sed illo modo, quo prius locuti sumus. Sic igitur manifestum est, quod in accidentali predicacione non est abire in infinitum. Quare patet, quod non omnia predicantur secundum accidens. Et vltimus, quod aliquid erit significans substantiam, & vltimus, quod contradictio non verificatur de eodem. Scien dum autem est circa praedictam rationem, quod licet accidens non sit subiectum alterius, & sic non fit ordo accidentis ad accidens quantum ad rationem subiecti, est tamen ordo quantum ad rationem cause & causati. Nam vnus accidens est causa alterius, sicut calidum & humidum dulcis, & sicut superficies coloris. Subiectum enim per hoc, quod subiicitur vni accidenti, est susceptivum alterius.

**Si vero oia secundum accidens dicantur, nullum erit primum vniuersale. Si autem semper accidens de subiecto aliquo significat predicacionem, necesse est in infinitum progredi. sed impossibile est, plura. n. quam duo non conveniunt, accidens. n. non est accidenti accidens, nisi quia vtriusque eisdem accidit. dico autem veluti album est musicum, & hoc album, quomodo vtrunque homini accidit. sed non ita Socrates musicus, quoniam vtrunque alicui alteri accidit. Cum itaque quedam ita, quedam aliter accidentia dicantur, quaecumque ita dicuntur, ut album Socrati, non possunt in infinitum sursum verius esse, ut Socrati albo alterum aliud quod quocumque accidens. non. n. fit aliud quod vnus ex omnibus. nec albo aliquid aliud accidens erit, ut puta musicum, non. n. magis hoc illi, quam illud huic accidit. Et ad haec distinctum est, quod quedam ita accidunt, quedam, ut musicum Socrati. Quotiesque vero hoc modo, non accidenti accidit accidens, sed quocumque illo modo. quare non omnia secundum accidens dicuntur, erit ergo aliquid tanquam substantiam significans. quod si est, monstratum est quod impossibile est simul contradictiones praedicari.**

LECT. VIII.



Onit tiam rationem, quae sumitur ex vno & diuerso: & est ratio talis. Si affirmatio & negatio verificantur simul de eodem, omnia sunt verum. Hoc autem est falsum, ergo & primum. Circa hanc rationem tria facit. Primo, ponit conditionalem, & exemplificat: quia, si sequitur, si contradictio nes simul verificantur de eodem, quod idem esset tritemis, idest, naus habens tres ordines remorum, & murus, & homo. Secundo dicit, b. Ostendit quod idem inconueniens sequitur ad duas alias positiones. Primo ad opinionem Pythagorae, quod dicebat, quod quicquid alicui verum, hoc totum est verum: quia si alicui verum, hoc non fit tritemis, non erit tritemis, & si alteri verum fit tritemis, erit tritemis: & sic erit contradictoria vera. Secundo ad opinionem Anaxagorae, quod dicebat omnes res simul esse, quasi nihil sit vere vnus ab alijs determinatarum, sed omnia sunt vnus in quadam confusione. Dicebat enim, quod quodlibet sit in quolibet, sicut in primo Physicorum ostensum est. Quod ideo accidebat Anaxagorae, quia ipse videtur loqui de ente indeterminato, quod non est determinatum in actu. Et cum putaret loqui de ente perfectio, loquebatur de ente in potentia, sicut infra patebit. Quod autem est in potentia, & non in actu, idest in actu, est indefinitum.

LECTIO VIII.

**Item, si contradictiones simul vere de eodem oes, patet quod omnia erunt vnus. erit etenim idem tritemis, & paries, & homo, si de omni contingit quicquam affirmare, aut negare. Sicuti illis necesse, qui Protagorae opinionem sequuntur, si. n. cuiquam videatur homo non esse tritemis, patet quod non erit tritemis, sed etiam est, si contradictio quidem vera est. & certe fit quod Anaxagoras dicebat, simul omnes res esse. ita ut nihil vere vnus sit. Indefinitum itaque videtur dicere: & putantes de ente tractare, de non ente dicunt. quod. n. potentia, & non actu est, illud est indefinitum.**

Tex. c. 14. part. prima. Part. 2.

**A**mplius, si contradictio nes simul de eodem vere sunt oes, palam, quod oia vnus erunt. Erunt. n. idem tritemis & murus & homo, si de oia aliquid aut affirmare, aut negare contingit. Quemadmodum est necesse dicentibus rationem Pythagorae. Nam alicui, si videatur non tritemis homo, palam quod non tritemis. Quare & est, si contradictoria vera. Et fit itaque Anaxagorae simul res oes esse, ut nihil vere sit vnus. Indefinitum igitur vnus dicere, & putantes dicere ens, de non ente dicunt. Nam potestate ens, & non entelechia, indefinitum erit.

T. com. 17.

T. com. 17.

**indefinitum. Potentia. n. non finitur nisi potest. Tertio cum dicitur, Probat conditionalem primo propositam esse veram. & primo quantum ad hoc, quod omnia affirmatiue dicta verum essent. Secundo quantum ad hoc, quod affirmatiue a suis negationibus non distinguerentur in veritate & falsitate. ibi dicitur quia non est necesse &c. dicit ergo primo, quod illud primum est ab eis supponendum, ex quo ponunt affirmationem & negationem simul verificari de eodem, quod de quolibet est affirmatio & negatio vera. Constat. n. quod de vnoquoque magis videtur praedicari negatio alterius rei, quam negatio propria. Inconueniens enim esset, si alicui inesset sua negatio, & non inesset negatio alterius rei, per quam significatur, quod illa res non inest ei: sicut, si verum est dicere, quod homo non est homo, multo magis est verum dicere, quod homo non est tritemis. Patet ergo, quod de quocumque necessarium est praedicari negationem, quod praedicatur de eo affirmatio. Et ita per consequens praedicabitur negatio, cum affirmatio & negatio sint si mul vera, aut si non praedicabitur affirmatio, praedicabitur negatio alterius magis quam negatio propria. Sicut, si tritemis non praedicatur de homine, praedicabitur de eo non tritemis, multo magis quam non homo. Sed ipsa negatio propria praedicatur, quia homo non est homo: ergo & negatio tritemis praedicabitur de eo, ut dicatur, quod homo non est tritemis. Sed, si praedicatur affirmatio, praedicabitur negatio, cum simul verificentur: ergo necesse est quod homo sit tritemis, & eadem ratio quolibet aliud. Et sic omnia erunt vnus. Hoc igitur contingit dicentibus hanc positionem, quod contradictio verificetur de eodem. Deinde cum dicitur, Deducit aliud inconueniens, quod non distinguitur negatio ab affirmatione in falsitate, sed veritate, sit falsa. Dicit ergo, quod non solum praedicta inconuenientia sequuntur ad praedictam positionem, sed etiam sequitur, quod non sit necessarium affirmare & negare, id est, quod non sit necessarium affirmationem vel negationem esse veram, sed contingit vtraque esse falsam: & sic non erit distantia inter verum & falsum. Quod sic probat. Si verum sit, quod aliquid sit homo & non homo, verum est quod id non erit homo, nec erit non homo. Et hoc patet. homo. n. duorum, quod sunt homo & non homo, sunt duae negationes, sicut**

**homo & non homo: si autem ex primis duobus fiat vna propositio, ut dicamus Socrati non est homo, nec non homo, sequitur quod nec affirmatio, nec negatio sit vera, sed vtraque falsa. Deinde cum dicitur, Ponit quartam rationem, quod sumit ex certitudine cognitionis. & est talis. Si affirmatio & negatio simul verificentur, aut ita est in oibus, aut ita est in quibusdam, & in quibusdam non. Si autem non est verum in oibus, illae in quibus non est verum, erunt confessae, id est, simpliciter & absolute concedendae, vel certae, id est, certitudine licet vere secundum aliam translationem. id est, si ita erit vera negatio, quod affirmatio erit falsa, vel e conuerso. Si autem hoc est verum in oibus, quod contradictio verificetur de eodem, hoc contingit dupliciter. Vno modo, quod de quibuslibet sunt verae affirmationes, sunt verae negationes, & e conuerso. Alio modo, quod de quibuslibet verificantur affirmationes verificentur negationes, sed non e conuerso. Et si hoc secundum sit verum, sequitur hoc inconueniens, quod aliquid firmiter vel certitudinaliter est non ens, & ita erit firma opinio, quod scilicet est de negatiua. Et hoc ideo, quia negatiua semper vera est, quia affirmatiua vera, est e conuerso negatiua. Et ita negatiua erit firmior & certior quam affirmatiua. Quod si esse falsum, quod dato, quod non esse sit certum & notum, non semper erit certior affirmatio quod negatio ei opposita, quia veritas negatiue semper dependet ex veritate alicuius affirmatiuae. Vnde nulla conclusio negatiua inferitur nisi in premissis sit aliqua affirmatiua. Conclusio vero affirmatiua ex negatiua non probatur. Si autem dicat primo modo, quod de quibuslibet est affirmare, ita de eis est negare, similiter de quibuslibet est negare, de eis est affirmare, ut affirmatio & negatio conuertantur. Hoc contingit dupliciter, quia, si semper negatio & affirmatio sunt simul verae, aut erit diuisim dicere de vtraque quod sit vera. v. g. quod sit diuisim dicere, quod haec est vera, Homo est albus, & iterum haec est vera, Homo non est albus: aut non est diuisim vtraque dicere veram, sed solum coniunctim, ut dicamus, quod haec copulatiua sit vera, Homo est albus & homo non est albus. Et si quidem dicamus hoc secundo modo, ut. n. non sit vtraque vera diuisim, sed solum coniunctim, tunc sequuntur duo inconuenientia, quorum primum est, quod non dicat ea, id est, non asserat nec affirmationem nec negationem, & quod ambae erunt nihil: id est, quod**

\* a. l. intelligit.

quod amba sunt false, vel secundum aliam translationem, & non erit nihil, si sequitur qd nihil sit verum, nec affirmatio nec negatio. Et si nihil est verum, nihil poterit dici nec intelligi. Quid n. aliquis proniciabit vel intelliget non enria? q. d. nullo modo. Secundum incoeniens est, quia sequitur quod omnia sint vnum, quod in priori rone est dictu. Sequitur enim, quod sit idem homo & Deo & triremis, & etia cotradictiones: eorum. f. non homo & non Deus & non triremis. Et sic patet, qd si affirmatio & negatio simul dicitur de vnoquoq, tunc nihil differt vnum ab alio. Si n. vnum ab alio differret, oporteret quod aliquid diceretur de vno, quod non diceretur de alio. Et sic sequeretur, quod aliquid esset verum de terminante & ppiu huic rei, quod non conueniret alteri. & sic non de quolibet verificaret affirmatio vel negatio. Constat autem, quod ea, q nullo modo differunt, sunt vnum, & ita sequeretur omnia vnum esse. Si aut dicitur primo modo, scilicet qd nolum coniunctum est dicere affirmationem & negationem, sed e contra, sequuntur quatuor inconuenientia. quoru vnum est, quod hanc positionem significat ipsu dictum, i. demonstrat hoc esse veru, quod immediate est dictum. Vnde alia littera habet. Accidit quod dictum est, f. quod oia sunt vnu, quia sic etiam similiter affirmatio & negatio de vnoquoque dicitur, & non erit difia vnus ad aliud. Secundum est, quod oes verum dicerent, qa quilibet, vel dicit affirmationem vel negatione, & vtraque est vera, & oes mentientur, quia contradictorium eius, quod quisque dicit erit verum. Et idem etiam homo seipsum dicere falsum confiteretur, quia cum dicit negatione esse verum, dicit se falsum dixisse, cum dicit affirmationem. Tertium est, quia manifestum est, quod adhuc non poterit esse pscrutatio vel disputatio. non n. potest disputari cum aliquo, q nihil ccedit. Ille n. nihil dicit, quia nec dicit absolute, quod est ita, nec dicit, quod non est ita, sed dicit quod est ita & no est ita. Et iterum ambo ea negat dicens, quod nec est ita, nec non ita, sicut ex precedenti ratione apparet. Si n. non omnia ista neget, sequitur quod ipse nouerit aliquid determinate verum, quod est contra positum. Vel secundum quod alia translatio habet & planius. Nam vtiq erit determinatu. Quarcum sequitur per diffinitionem veri & falsi. verum n. est cum dicitur esse quod est, vel non esse quod non est. Falsum autem est cu dicitur non esse, quod est, aut esse, quod non est. Ex quo patet per diffinitionem veri & falsi, quod quando affirmatio

LECTIO IX.

Amplius igitur quo aut habere existimas, aut no habere, mrit? est q aut ambo, verum dicit? Na, si verum dicit, qd vtiq erit qd d, qa talis est entium natura? Si vero no verum dicit, magis verum dicit q isto mo existimat, ia aliquid se habebunt entia, & verum vtiq; erit, & no simul et no verum. Si at similitur, & oes mentient, & vera dicunt, nec pnunciadum est, nec dicendum est tali. Simul n. hac & non hac dicit. si aut nihil suscipiat, sed similitur existimat & non existimat, & quid vtiq; habebit differenter a plantis?

est vera, tunc negatio est falsa, tunc enim dicit non esse, quod est: & si negatio est vera, tunc affirmatio est falsa: tunc n. dicit esse de eo, quod non est. Non ergo contingit verum idem affirmare & negare. Sed forte aduersarius ad hoc vltimum poterit dicere, quod hic est petitio principij. Qui enim ponit cotradictione simul esse

vnum erunt & homo, Deus, triremis, ac eorum cotradictoria idem erunt. Quod si de quocunq similitur, nihil aliud ab alio differret, hoc verum & proprium erit. Si militer autem & si diuidentem vera dicere contingit, quod dictum est accidit. Et ad hac, quod omnes vera dicerent, omnes que mentirentur, ipseque seipsum mentiri concederet. Simul autem manifestum est, quod de nullo est ad eum consideratio, nihil enim dicit. neque enim ita, neque non ita ait, sed ita & non ita. & rursum bis ambobus negatione, quod nec ita, neque non ita. nam si non, esset aliquid vtiq; determinatum. Item, si cum affirmatio vera sit, negatio falsa, & cum hac vera sit, affirmatio falsa est, non erit simul idem affirmare & negare vere. sed dicent fortassis hoc esse, quod a principio positum est.

LECTIO IX.

Tem vtrum ille quidem, qui quaq; r. m. aut aliquo modo se habere existimat, aut non se habere mentitur, qui vero ambo verum dicit. Nam si verum dicit, quid aliud, quod dicitur, est, nisi quod talis natura entium est? Quod si non ista, sed ille magis dicit verum, qui illo modo existimat, iam aliquo modo se habere existientia. & hoc verum esset, & non simul etiam non verum. Quod si cuncti similitur & uerum dicunt, nec loqui, nec dicere quicquam tali homini possibile est. simul enim eade, & non eadem dicit. Quod si nihil existimat, sed similitur arbitratur & non arbitratur, quid nam differat a plantis?

festum est, quod entia se habebunt in aliquo modo determinate. Vnde alia traslatio habet planius. quodammodo & hoc erit verum determinate, & non erit simul non verum. ex quosola affirmatio, vel negatio est vera. sed, si omnes predici, f. & illi, qui dicunt vtraque parte cotradictionis, & illi, qui dicit altera imentiantur, & oes et verum dicunt cum tali, q hoc ponit, non est disputandum, nec aliquid dicendum, vel disputetur cum eo, vel secundum aliam, i. talis homo non asserit aliquid, nec affirmat. Sicut n. alia translatio dicit, Nec asserete nec dicere aliquid huiusmodi est, quia similitur vnu quodq; & dicit & negat. Et si ipse sicut similitur affirmat & negat exterius, ita & similitur interior opinatur & non opinatur, & nihil suscipit quasi determinate verum, in nullo videtur differre a plantis, quia etiam bruta animalia habent determinatas conceptiones. Alius textus habet f. ab aptis natis. Et est sensus, quia talis, qui nihil suscipit, nihil differt in hoc, quod actu cogitat ab illis, qui apti nati sunt cogitare & nondum cogitant

LECTIO IX.



IC ponit quin tatio, que sumitur ex veritatis ratione, que talis est. Dictum est, q affirmatio & negatio simul vera ponitur. ergo ille, qui suscipit, siue opinat f. sic se habere, id est affirmationem tatum f. aut no sic se habere, f. ille, qui opinatur negationem esse veram tm mentitur ambo simul, dicit verum. Cum igitur verum sit, qn ita est in re, sicut est i opinione, vel sicut significatur voce, sequitur, quod ipsum, quod dicitur, erit aliquid de terminatum in rebus, f. quia entium talis erit qualis dicitur, vt non pariter affirmatio & negatio simul. Vel secundum aliam litteram, quia talis est entiu natura, quati dicat, ex quo hoc, quod dicitur, est de terminante verum, se quitur quod res habet naturam talē. Si aut dicitur, quod ille, qui existimat simul affirmationem & negationem non opinatur verum, sed magis ille, qui existimat illo mo, quod vel tantu affirmatio vel tantum negatio sit vera, adhuc manifestum est, quod entia se habebunt in aliquo modo determinate. Vnde alia traslatio habet planius. quodammodo & hoc erit verum determinate, & non erit simul non verum. ex quosola affirmatio, vel negatio est vera. sed, si omnes predici, f. & illi, qui dicunt vtraque parte cotradictionis, & illi, qui dicit altera imentiantur, & oes et verum dicunt cum tali, q hoc ponit, non est disputandum, nec aliquid dicendum, vel disputetur cum eo, vel secundum aliam, i. talis homo non asserit aliquid, nec affirmat. Sicut n. alia translatio dicit, Nec asserete nec dicere aliquid huiusmodi est, quia similitur vnu quodq; & dicit & negat. Et si ipse sicut similitur affirmat & negat exterius, ita & similitur interior opinatur & non opinatur, & nihil suscipit quasi determinate verum, in nullo videtur differre a plantis, quia etiam bruta animalia habent determinatas conceptiones. Alius textus habet f. ab aptis natis. Et est sensus, quia talis, qui nihil suscipit, nihil differt in hoc, quod actu cogitat ab illis, qui apti nati sunt cogitare & nondum cogitant

Ten. ob. 18. par. 1. p. 1. se.

cogitant actu. q. n. apti nati sunt cogitare de aliqua qone, neutram partem asserunt & similitur nec isti. Deinde cu dicit. b. Ponit sextam rationem, que sumitur ab electione, & fuga. & circa hoc duo facit. Primo, ponit rationem. Secundo, excludit quandam cauillosam responsionem. ibi f. Si autem non scientes &c. Dicit ergo primo, q manifestum est, q nullus homo sic disponitur, vt credat affirmationem & negationem simul verificari, nec illi qui hanc positionem ponit, nec etiam alij. f. n. idē esse ire domum & non ire, quare aliquis iret domū & non quiesceret, si putaret quod hoc ipsum quiescere, esset ire domum? Patet ergo ex quo aliquis vadit & no quiescit, q aliud putat esse ire & non ire. Et similitur, si aliquis incedit per aliquam viam, que forte directe vadit ad puteum vel ad torrentem, non recedat incedit per viam illam, sed videtur timere casum in puteum, aut in torrentem. Et hoc ideo, qa incidere in torrentem vel puteum non putat esse simpliciter bonum & non bonum, sed absolute putat esse no bonum. Si autem putaret esse bonum, sicut & non bonum, non magis vitaret quam eligeret. Cū ergo viret & no eligat, palā est, q ipse suscipit, siue opinatur quod vnum sit melius, si non incidere in puteum, qd nouit esse melius. Et si hoc est in non bono & bono, similitur necesse est esse in alijs: vt videlicet opinetur quod hoc sit homo, & illud non homo: & hoc sit dulce & illud non dulce. Qd ex hoc patet, quia non omnia equaliter querit & opinatur, cum ipse putat melius aquam bibere dulce, quam non dulce, & melius videre hominē q non hominē. Et ex ista diuersa opinione sequitur quod determinate querit vnu & non aliud. Oporteret siquidem q similitur vtraque quereret, scilicet dulce & non dulce, hominem & non hominem, si existimaret quod essent eadem cotradictoria. Sed, sicut dictum est, nullus est, qui non videatur hoc timere, & illa non timere. Et sic, per hoc ipsum quod homo afficitur diuersimode ad diuersa, dum quæritur timere & quadam desiderat, oportet quod non existimet idem esse quodlibet & non esse. Sic ergo patet,

part. 3.

part. 4.

b. Vnde & maxime manifestum est, quia nullus ita disponitur, nec aliorum, nec dicentiū hanc rationem. Quare nāque vadit domum, & non quiescit putās ire? nec statim diluculo vadit in puteum, aut torrentē, si contingat, sed videtur timens, tanquam non similitur putans non bonum esse incidere & bonū. Palam ergo, quia hoc quidem melius existimat, hoc aut non melius. Si autē hoc in bono & non bono, necesse est & sic in alijs: & hoc quidem hominē, hoc aut non hominem: & hoc quidem dulce, illud vero non dulce putare est necesse. Nō n. existimant, qn putant melius esse aquam bibere. & hominē videre: deinde ea querit, quā illi oportet, si idem erat similitur homo & non hō. Sed, secū dum quod dictum est, nullus est qui non videatur hęc qdē timens, illa vero non. Quare, sicut vī oēs existimat habere simpliciter, sed nō circa oīa sed circa melius & deterius.

c. Si autē non scientes, sed opinantes, multo magis curādum est de vtiq; erit de veritate, quemadmodum infirmo existenti, quā sano de sanitate. Etenim opinans ad scientem, non salubriter disponitur ad veritatem.

d. Amplius quia si maxime sic se habent oīa, & non sic, sed magis & minus inest in natura entium. Nō n. similitur dicemus esse duo paria & tria. neque similitur mentitus est q quatuor esse pente opinatus est, & qui mille. Si igitur nō similitur, palam, q a alter minus. quare magis verum dicit. Si igitur quod magis affinius, erit vtiq; aliquid verum, cui affinius quod magis verum. Et vtiq; si non est, sed iam aliquid est firmius & verius, & a ratione remoti, vtiq; erimus incondita, & phibēte aliqd mēte determinare.

A. q. oēs opinant se habere veritate vel in affirmatiua tū, vel in negatiua, & nō vtraq; simul. Et si nō in oibus, salte in bonis & malis, vel i melioribus & in deterioribus. Ex hac n. difia puenit, q quadam querunt, & quadam timentur. Deinde cu dicit, c. Excludit quadā cauillationē. Possit n. aliq; dicere, q hoies qdā desiderant tanquā bona & alia sicut tāquā bona, non quasi scientes veritatem, sed quasi opinantes, q non idē sit bonum & non bonum, licet idē sit secundum rei veritate. sed si hoc est verum, q hoies nō sunt scientes, sed opinantes, multo magis debent curare vt ad discat veritate. Qd sic patet, qa infirmus magis curat de sanitate, quā sanus. Ille aut, q opinat nō verū, nō disponit salubriter ad veritate i cotparatione ad scientem. habet n. se ad scientē, sicut infirmus ad sanitate. De festus n. scie est opinio falsa, sicut agritudo sanitate. Et sic patet, q hoies debent curare de veritate inueniēda. Qd nō esset, si nihil esset verū determinate, sed simul aliquid verum & nō veri. Deinde cum dicit, d. Ponit septimā rōnem, q sumit ex diuersis gradib' falsitatis. Dicit ergo, q est maxime verum sit, q oīa sic se habeat, & non sic. i. q affirmatio & negatio sint simul vera, & oīa sint simul vera & falsa, sed tñ in natura entiu oportet, q aliqd sit magis & minus verū. Costat n. q nō sit se habere ad veritate dicere q duo sunt paria & tria: nec sit se habere ad medaciū dicere, q quatuor sunt pēte, i. quinq; & q sint mille. Si n. sunt falsa sit. manifestū est qd alterū est minus falsum, f. dicere quatuor esse quatuor esse mille. Qd aut est minus falsū, est verū magis vel ppinquius vero, sicut & minus nigrit.

Vnde & maxime manifestum est, quod nemo nec ceterorum, nec eorum, qui hanc orationem dicunt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, & non quiescit ire putans? nec mox a diluculo ad puteum, aut ad precipitium aliquid pergit? sed videtur verens, tanquam non similitur non bonum, & bonum esse putans cadere in illa. patet itaque quod hoc qui dem melius esse putat, illud vero mihi me. Si autem hoc, necesse est, vt hoc quidem hominem, illud vero non hominem, & hoc quidem dulce, illud vero non dulce putet. non enim equaliter omnia querit & putat, cum melius esse bibere aquam, aut hominem uisitare arbitratur, deinde querat ea. attamen oportebat, si similitur eadem essent homo & non homo, sed, ut dictum est, nemo est, qui non videatur aliqua uerens, aliqua uero non, Quare, ut uidetur, omnes arbitrantur simpliciter se habere, etsi non circa omnia, saltem circa melius, & deterius.

Quod si non scientes, sed opinantes, multo magis curandum est de ueritate, sicut & infirmo existenti quā sano, de sanitate. opinans nāque ad scientem, non sane ad ueritatem dispositus est.

Item, est quā maxime omnia ita, & non ita se habeant, attamen ipsum magis & minus inest entium nature, Nō n. similitur paria esse duo ac tria dicemus. nec eodē modo mentitus est, qui quatuor esse putet quinq; . aut qui mille. Si itaq; non similitur, patet quod alter minus. quare magis uerū dicit. Si igitur quod magis est, propinquius est, profecto erit aliquid uerū, cui propinquius est, quod magis uerum est. Quod si non est, at iam saltem aliquid est certius, & uerius. & ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, quā phibet quicquam mente determinare.

qd est albo ppinquius. Patet ergo, q alter eoru magis dicit uerū, i. magis appropinquat ueritati, f. ille, qui dicit quatuor esse quinq; . sed nō esset aliqd affinius uero, vel propinquius, nisi esset aliqd simpli uerū, cui ppinquius vel affinius esset, magis uerū & minus falsum. Relinquit ergo, q aliqd oportet ponere esse absolute uerū, & non oīa uera & falsa, qa sequit ex hoc, q cotradictio sit simul uera. Et si per pdictam rōnem non sequit, quod aliqd sit absolute uerum, tñ iam habetur quod aliqd est uerius Thio. super Metaphy. G est uerius

\*Videre.

est verius & firmitus siue certius alio. Et sic non eodem modo se habet ad veritatem & certitudinem affirmatio & negatio. Et ita per hanc rationem & per alias precedentes, primus liberati vel remoti a ratione, i. opinione non mixta, i. non temperata. Unde alius rex habet, distemperata. Tunc enim opinio est bene

Tex. c6. 19. part. 1.

Est autem & ab eadem opinione & Pythagore ratio, & necesse similiter ipsas ambas, aut esse, aut non esse. Nam, si quæ videntur oia sunt vera, & apparet, necesse oia simul vera & falsa. Multi namque contraria sibi invicem existimant, & non eadem opinantes sibi ipsi mentiri putant. quare necesse idem esse & non esse. Et si hoc est, necesse putata oia esse vera, opposita namque invicem opinantur mentientes & verum dicentes: igitur entia si sic se habent, verum dicunt oes. Quod quidem igitur ab eodem sunt intellectu utraque rationes, palam.

LECTIO X.

St autem non idem modus hominibus ad oes. Hi namque persuasionem egent, ille vero, qui non dubitasse existimaverunt, horum bene curabilis ignorantia: non enim ad orationem, sed ad mentem obuiatio est eorum. Quicunque vero orationis causa dicunt, horum argumentatio est medela, & eius, qui in voce orationis & eius, qui in nominibus.

Venit autem dubitantibus hæc opinio ex sensibilibus. Quæ quidem eius quæ simul contradictoriae & contraria existere videntibus ex eodem facta contraria. Ergo, si non contingit fieri non ens, præfuit similiter res ambo ens, ut & Anaxagoras. mistum oem in omni ait, & Democritus. Etenim inane & plenum similiter secundum quacunque existere partem, quavis hoc quidem horum esse non ens, illud vero ens.

LECTIO X.

Quam determinavit Philosophus & posuit rationes contra negantes primum principium, hic ostendit quod diversimode est procedendum, quo ad diversos, qui ex diversis vijs in prædictum errorem deveniunt. Et dividitur in duas partes. Primo, ostendit, quod diversimode est procedendum contra diversos. Secundo,

quando incipit procedere alio modo quam supra ibi. Venit enim, incipit procedere alio modo quam supra ibi. Venit enim, incipit procedere alio modo quam supra ibi. Venit enim, incipit procedere alio modo quam supra ibi.

Ex eadem vero opinione, Protagora quoque oratio est. Similiter est necesse ipsas ambas aut esse, aut non esse. Si enim omnia, de quibus opinantur, quæque apparent vera sunt, necesse est omnia simul vera & falsa esse. siquidem multi contraria invicem opinantur, ac eos, qui non opinantur eadem, quæ ipsi, mentiri putant. quare necesse est idem esse & non esse. quod si est, necesse est omnia, de quibus opinantur, vera esse. opposita namque opinantur qui mentuntur, & qui verum dicunt. si igitur ea, quæ sunt, ita se habent, verum omnes dicunt. Quod itaque ambæ orationes ex eadem mente sint, patet.

LECTIO X.

Non est autem idem omnino conveniendi modus. Quidam enim persuasionem, qui vero, qui indigent. Quicunque namque, propterea quod dubitant, ita existimant, horum ignorantia sanabilis est. non enim ad sermonem, sed ad mentem eorum obuiatio est. Quicunque vero sermonis gratia dicunt, horum sanatio redargutio est, et eius sermonis, qui in voce, & eius, qui in nominibus.

Advenit autem illis, qui dubitant, hæc opinio a sensibilibus. illa quidem, qua dicitur simul contradictoria & contraria esse, videntibus ex eodem contraria fieri. si igitur non est possibile quod non est fieri, præcxitur similiter utriusque; ens sicut & Anaxagoras omne in omni miseri ait, atque Democritus. etenim hic quoque vacuum & plenum similiter in quacunque parte esse, atque horum hoc quidem ens, hoc vero non ens esse.

dire, quod nomina aliquid significant, sicut supra Philosophus usus est. Deinde cum dicitur, b. Quia superius obuiavit super hoc ex significatione nominum, hic incipit obuiare dubitantibus, solvendo eorum dubitationes. Et primo quantum ad illos, qui ponebant contradictoria esse simul vera. Secundo quantum ad illos, qui ponebant omnia apparentia esse vera. ibi. Similiter autem circa primum duo facit. Primo ponit dubitationem, quæ movet quosdam ad concedendum contradictoria esse simul vera. Secundo soluit. ibi. Igitur ex his. Dicit ergo, quod opinio de hoc, quod contradictoria simul verificetur, quibusdam venit per modum dubitationis ex sensibilibus, in quibus apparet generatio & corruptio & motus. Videbatur enim, quod ex aliquo uno fiebat contraria, sicut ex aqua fit & aer, qui est calidus, & terra, quæ est frigida. Sed omne quod fit, fit ex prius existente. Quod enim non est, non contingit fieri, cum ex nihilo nihil fiat. Oportet ergo, quod res fuerit simul in se habens contradictionem, quia si ex uno & eodem fit calidum & frigidum, fit per consequens calidum & non calidum. Propter hæc autem rationem Anaxagoras dixit, quod omnia

omnia in oibus miscetur. Ex hoc, quod videbat quodlibet ex quolibet fieri, putabat quod nihil posset fieri ex alio, nisi ante fuisset ibi. & hinc ratio vix acquiescisse Democritus. Posuit enim vacuum & plenum in quolibet parte corporis coniungi. Quod quidem se habent sicut ens & non ens. Nam plenum se habet sicut ens, vacuum vero sicut non ens.

Tex. 10. part. 1.

Igitur ex his ad suscipientes dicemus, quia modo quodam recte dicitur, & modo quodam ignorant. ens enim dupliciter dicitur. Est ergo quod contingit fieri aliquid ex non ente, est autem quod non. Unde & simul idem esse ens & non ens, sed non secundum idem ens. Potentia namque contingit idem esse contraria, perfecte vero non.

part. 4.

Amplius autem dignificemus ipsos existimare & aliam substantiam esse entium, cui nec motus existit, nec corruptio, nec generatio omnino.

LECTIO XI.

Similiter autem & quæ circa apparentia veritas quibusdam ex sensibilibus venit. Verum enim non pluralitate iudicari putant oportere, nec paucitate. Idem vero his gustantibus dulce vult, illis vero amarum. Quare, si oes laboraverint, aut oes despuerint, duo autem, vel tres sani sint, aut intellectum habent, hos quidem videri laborare & desipere, alios vero non. Amplius autem multis aliorum aialium contraria videri, & nobis. Et ipsi autem vnicuique ad seipsum non eadem secundum sensum semper videri. Quæ igitur horum vera, aut falsa, non manifestum. nihil enim magis hæc quæ illa vera, sed similiter ait, aut nihil esse verum, aut non bis non manifestum.

T. com. 11. part. prima.

Tex. c. 35.

quod probatum est. viij. phy. Tali autem substantia non potest concludi ex ratione prædicta, quod infine contraria, quia ex eo non fit aliquid. Et hæc solutio vix procedere secundum Platonicos, qui propter mutabilitatem sensibilibus, coacti sunt ponere ideas & immobiles, sed de quibus duntaxat diffinitiones, & sunt demonstrationes, & certa scientia habeatur quasi de his sensibilibus, propter eorum mutabilitatem & amissionem contrarietatis, in eis certa scientia esse non possit. Sed prima solutio sufficientior est.

LECTIO XI.

Quam Philosophus soluit dubitationem, ex qua inducebantur antiqui ad ponendum contradictoria simul esse vera. Hic remouet illa, ex quibus aliquid inducebatur ad ponendum ut, quod apparet, esse verum. Diuiditur autem pars ista in duas. Primo ponit dubitationes, ex quibus aliquid mouebatur ad prædictam positionem ponendam. Secundo remouet dubitationes prædictas, ibi. Nos autem ad hanc orationem. Circa primum duo facit. Primo ponit rationem eorum, ex qua mouebatur ad ponendum omne quod apparet esse verum. Secundo assignat causam prædictæ rationis. ibi. Omnino vero propter existimare. Dicit ergo primo, quod sicut opinio, quæ ponebat contradictoria

Infra le. 13.

Infra le. 16.

simul esse vera, veniebat ex quibusdam sensibilibus, in quibus contingit contradictoria fieri ex aliquo uno. Similiter & veritas, quæ est circa apparentia, id est opinio de veritate apparentium, venit ex quibusdam sensibilibus, illis scilicet qui non proteruientes, sed dubitantes in hanc positionem incidunt. Et hoc ideo, quia de eis

Ad illos itaque, qui ex his ut arbitrantur, dicemus quod quodammodo quidem vere dicunt, quodammodo vero ignorant. ens namque dupliciter dicitur. quare aliquo modo quidem possibile est aliquid ex non ente fieri, alio quo vero modo non est. simulque idem ens & non ens esse, sed non secundum idem ens. potentia namque contingit simul idem contraria esse, actu vero minime.

Item eos effragabimus aliam quoque substantiam entium existimare, cui neque motus, neque corruptio, neque omnino generatio insit.

LECTIO XI.

Similiter autem veritas in his quoque, quæ apparent quibusdam ex sensibilibus aduenit. At enim verum non pluralitate neque paucitate iudicari censere debent. idem autem quibusdam gustantibus dulce, quibusdam amarum esse videtur. quare, si omnes egrotarent, aut omnes insanirent, duo vero, vel tres sani, aut mentis compotes essent, hi vique videri possent egrotare, ac insanire, ceteri vero minime. Item multis aliorum animalium contrario apparent quam nobis, ac nostrum cuique non eadem ad se ipsum semper secundum sensum apparent. Quæ igitur horum vera, aut falsa, non est manifestum. nihil enim magis hæc quam illa vera sunt, sed æqualiter: propter quod Democritus, aut nihil esse verum, aut nobis ignotum ait.

nulla certitudo vix nobis esse de veritate, ut possumus dicere, quod hæc opinio determinate est vera, & contraria determinate est falsa. Sed, quia posset aliquis dicere contra hanc opinionem, quod aliqua regula potest sumi, per quam discernitur inter contrarias opiniones, quæ earum sit vera, ut videlicet dicamus, quod illud est verum iudicium de sensibilibus, quod dant sani, non quod dant egrotantes. Et de veritate hoc est verum iudicium, quod dant sapientes & intelligentes, non autem quod dant insipientes vel stulti. Ideo in principio remouet istam responsionem per hoc, quod iudicium certum de veritate non conuenienter potest sumi ex multitudine & paucitate, ut scilicet dicatur esse verum quod multis videtur, falsum autem quod videtur paucis, cum quandoque illud, quod est pluribus opinabile, non sit simpliciter verum. Sanitas autem & ægritudo, siue sapientia & stultitia, non videntur differre nisi secundum multitudinem & paucitatem. Si enim omnes vel plures essent tales, quales sunt illi, qui nunc reputantur desipientes vel stulti, illi reputarentur sapientes. & qui nunc reputantur sapientes, reputarentur stulti. Et similiter est de sanitate & ægritudine. Non ergo credendum est magis iudicio sani & sapientis de falsitate & veritate, quam iudicio insipientis & insipientis.

LECTIO XII.

Secundum causam predictae positionis, & primo ex parte sensus. Secundo ex parte sensibilibus. ibi ¶ Huius autem opinionis causa &c. ¶ Circa primam tria facit. Primo ponit causam predictae positionis ex

part. 4. huius lect.

par. prima.

parte seq. par. 3.

parte. 2.

\* a. l. p. sens.

LECTIO XII.

¶ Minus vero pp existimare prudentiam quod sensum, & huc autem esse alterationem, quod videtur secundum sensum, ex necessitate verum dicunt.

Ex his. n. Empedocles & Democritus & aliorum, ut est verum mille dicere, vniuersis talibus opinionibus facti sunt rei. Item Empedocles etenim habitum mutare dicit prudentiam. Ad apparatus enim consilium augere hominibus, & in alijs dicit: Quia quantum alteri transformati sunt, tamen ipsis & seipsum sapere altera affuit. Parmenides vero enuntiat eodem modo. Ut enim quicquid habuerunt membrorum complexionem multae flexionis, & hominibus intellectus inest. Idem enim est quod dicitur natura membrorum hominibus, & oibus, & oibus. Quod enim plus est, intelligentia. Anaxagoras quoque praenuntiatione recordat ad quosdam sociorum. Quia talia erant ipsis entia, qualia utique existimauerunt. Dicit autem & Homerum hanc habere, quae fecit Hectorem, qui facit Hectorem, cui a vulnere insaniret, iacere aliud sapientem, tanquam sapientes quod dicitur & desipientes, sed non secundum eadem. Pala ergo, quod si utraque prudentiae est, & entia, simul sic, & non sic se habent.

LECTIO XII.

¶ Simpliciter propterea quod sensum quidem prudentiam putant, hanc vero alterationem esse, quod secundum sensum apparet, necessario verum esse aiunt.

Ex his enim & Empedocles, & Democritus, & ceterorum quosdam singulis, talibus opinionibus irretiti fuerunt. Empedocles etenim habitum mutato, prudentiam quoque mutari aiunt. ¶ Ad praesens naque prudentia hominibus augetur. ¶ In alijs quoque dicit. ¶ Quatenus mutatur, eatenus semper etiam altera sapere eis affuit. ¶ Parmenides quoque eodem asserit modo. ¶ Ut enim cuique complexio membrorum flexibilis se habet, ¶ Ita intellectus hominibus adest. Idem naque est, quod sapit membrorum natura hominibus, & oibus, et omnino, quod enim plus est, intelligentia est. Anaxagoras autem sententia ipsa quoque ad quosdam suorum necessarios memoria tradita est, quod talia eis entia erunt, qualia ea esse putarunt. Homerum etiam tale aiunt opinionem habere videri: quippe, qui facit Hectorem, cui a vulnere insaniret, iacere aliud sapientem, tanquam & insanientes saperent quidem, sed non eadem. ¶ Pater itaque quod, si utraque prudentia est, entia quoque simul ita, & non ita se habent.

rorum, non autem in alijs rebus. In quo etiam datur intelligi, quod intellectus sequitur complexionem corporis, & per consequens non differt a sensu. Alia translatio planius habet sic: Idem enim quod quidam sapit membrorum, non est in hominibus, & omnibus, & omnium. Plus enim est intellectus. Deinde ponit opinionem Anaxagoras, qui pronuntiauit ad quosdam suos socios: vel amicos reducendo eis ad memoriam, quia talia sunt eis entia, qualia suscipiunt siue opinantur. Et hoc est secundum quod in illis dicitur philosophorum tangitur, scilicet quod veritas sequatur opinionem. Deinde ponit opinionem Homerum, de quo dicitur, quod videbatur eandem opinionem habere. Fecit enim in sua recitatione, Hectorem iacere quasi in extasi a plaga sibi illata aliud cunctantem: id est aliud cogitantem quam prius, vel aliena sapientem secundum aliam translationem, scilicet ab his, quae prius saepuerat, quasi cunctantem quidem & non cunctantem, id est in illo strato, in quo iacebat percussus, esset sapiens & non sapiens. Sed non quantum ad eandem, quia quantum ad illa, quae tunc sibi videbantur, sapiens erat, quantum autem ad illa, quae prius saepuerat, & iam sapere desierat, non erat sapiens. Alia translatio sic habet, Sapientes quidem & desipientes, quasi dicitur, sicut fuit de Hectorem, qui sapiebat aliena post plagam, ita contingit & de alijs, quod sunt simul sapientes & desipientes, non secundum eandem, sed secundum diuersa. Ex omnibus autem praedictis philosophorum opinionibus concluditur conclusionem intentam, scilicet quod si utraque sit prudentia, scilicet secundum quas homo existimat contraria mutata de vna dispositione in aliam, quod omne id quod existimatur sit verum. Non enim esset prudentia existimare falsum. Unde sequitur, quod entia similiter se habeant sic, & non sic. Deinde cum dicitur,

¶ Inuenit contra praedictos philosophos dicens, quod grauisimum accidens est quod eis accidit. Nam, si illi, qui maxime videntur verum, in quantum contingit ab homine posse videri, praedicti philosophi, qui etiam sunt maxime quarentes & amantes verum, tales opiniones & tales sententias proferunt de veritate, quomodo non est dignum praedictos philosophos dolere de hoc, quod eorum studiis frustratur, si veritas inueniri non potest? Alia litera habet: Quomodo non est dignum relinquere vel respuere philosophari conantes? id est quod homo non adhaereat his, qui volunt philosophari, sed eos contemnat. Nam, si nullum verum potest ab homine de veritate sciri, quare veritatem est querere illud, quod non potest homo habere, sicut ille, qui prosequitur vel fugat volatilia. Quanto enim magis prosequitur, tanto magis ab eo elongatur. Deinde cum dicitur,

part. 3.

Tex. 62. par. 4.

part. 5.

parte seq.

par. prima.

¶ Quare & grauisimum accidens est. Na si qui maxime contingens verum viderunt (hi autem sunt maxime quarentes ipsam & amantes) tales habent opiniones, & talia enuntiat de veritate, quo non est dignum respuere philosophari conates? Nam volentia proferri erit vtique veritatem inquirere.

Huius autem opinionis causa est, quia de entibus quidem veritatem intendebant. Entia vero putabant esse sensibilia solum. In his vero multa quae indeterminati natura consistit, & quae entis sicut diximus. Propter quod decenter quod dicitur, non vera autem dicunt. Sic enim congruit magis dicere, quam sicut Epicharmus ad Xenophanem.

Amplius autem omnem videntes hanc motam naturam, de permittente aut nihil verum dicimus: circa vero omnino semper permittens, non contingere verum dicere. Nam ex hac existimatione pullulauit opinio dictorum summa, quae est dictorum heraclitiae, & quales Cratylus habuit, qui tandem opinatus est nihil oportere dicere, sed digitum mouebat solum, & heraclitum increpauit dicentem, bis in eodem flumine non esse intrare. ipse enim existimauit nec semel.

Item cum hanc omnem naturam moueri viderent, de eo autem, quod mutatur, nihil verificari, circa illud, quod omnino mutatur, nihil verificari posse putabant. Ex hac existimatione, summa illa eorum opinio pullulauit, qui se heraclitum sequi affirmabant, qualem & Cratylus habebat, qui tantam nihil putabat dicere oportere, sed solum digitum mouebat, & heraclitum, quod bis dixisset in eundem fluum non esse intrare, reprehendebat. ipse enim existimabat ne semel quid em.

LECTIO XIII.

¶ Os autem & ad hanc rationem dicemus, quia permutas quae permutat, habet quaedam ipsius veram rationem non existimari esse.

LECTIO XIII.

¶ Os autem ad hanc etiam rationem dicemus, quod id quod mutatur, cum mutatur, habet aliquam ueritatem non esse putare.

¶ Quae credebatur quae veritas rei, quae volebat enuntiare primo transibat, & ofo finiretur. Breuiori autem spatio digitum mouebat. Iste autem Cratylus reprehendit, vel increpauit heraclitum. heraclitus enim dixit quod non potest homo bis intrare in eodem flumine, quae antequam intret secundo, aqua quae erat fluminis iam defluerat. Ipse autem existimauit, quod nec semel potest homo intrare in eodem flumine, quae ante etiam semel intret aqua fluminis defluit & superuenit alia. Et ita non solum etiam non potest homo bis loqui de re alia. Quae antequam dispossitio mutetur, sed etiam nec semel.

LECTIO XIII.

¶ Ispurat contra praedicta, & primo quantum ad hoc, quod ponebant de mutabilitate rerum sensibilibus. Secundo quantum ad hoc quod dicebatur de parentia sensuum. ibi: ¶ De veritate vero quod non est. ¶ Circa primum ponit sex rationes, quarum prima talis est. Qui existimat non esse de eo, quod non est, veram opinionem habet, & veram orationem profert si hoc enuntiat. Sed quod mutatur, dum mutatur, non est, nec illud ad quod mutatur, nec illud ex quo mutatur: ergo aliquid vere potest dici de eo quod Tho. super Metaphy. G 3 mutatur.

mutatur . Sic ergo possumus dicere contra prædictam ratio- nem {vel orationem}.i.opinionem dicentem, quod de eo qd mutatur, nihil potest verum dici, quia {permutans}.i.quod mutatur {quando permutat}.i.quando permutatur, habet quandam orationem,vel rationem veram {in eis}.i.secundum prædictorū opinio- nem {non existima- b Est etiam dubitatio. Abii- ciens.n.habet aliquid eius, qd abiicitur,& eius quod fit, iam necesse aliquid esse. Omninoq; si corrumpitur, existet aliquid ens.Et si fit,ex quo fit, & a quo generatur, necesse est esse, & hoc non esse in infinitum.

par. 2.

par. 3.

Tex. c.7. & 87.

Tex. c.23.

part. 4.

T.com. 52.

par. 5.

parte. 6.

Tex. c.5. & inde. Tex. c.24. par.prima.

quantitatem,& secundum qualitatem,vel formam. Et quævis con- cedatur eis, q motus secundum quantitatem sit continuus in rebus,& quod omnia hoc motu semper insensibiliter moueantur, tñ secundum qualitatem, vel formam, non oportet q propter hoc semper oia moueantur. Et ita poterit haberi cog- nitio de rebus deter- minata:quia res ma- gis cognoscuntur p suam speciem, q per suam quantitatem. d ¶ Quarta ratio- nem ponit dicens, q dignum est renuere, siue increpare { sic existimantes }.i.opi- nantes, q oia sensi- bilia sunt semper in motu, pp hoc q pau- corum sensibilium numerum inueniunt sic se habentem: cum tñ plura sensibilia immobilia sint, nisi quantum ad motum localem. Constat, n. quod sola sensibilia, quæ sunt hic circa nos in sphaera actiuo- rum & passiuorum, sunt in gñone & cor- ruptione. Huiusmo- di aut locus est quasi nihil respectu vni- uersi. Nam tota ter- ra non habet sensibi- lem quantitatem re- spectu supremæ spha- ræ. Ideo se habet ad eam sicut centrum, sicut astrologi pro- bant per hoc, quod semper sex signa zo- diaci super terram apparent. Quod nõ esset, si terra aliqua partem cœli sensu notabilem a nobis occultaret. Scultum enim fuit de tota na- tura sensibilium iudica- re propter illa pau- ciora, imo tolerabili- us fuisset, quod tota natura sensibilium fuisset diiudicata se- cundum motum cœ- lestium corporum, quæ multũ excedit alia in quantitate. e ¶ Quinta ratio- nem ponit dicens, q contra hæc dicen- da sunt ea, q supra sunt dicta i hoc eo- dẽ lib. s. q fit qdam natura immobilis, i natura primi moto- ris, vt probatum est i. 8. phy. Et hoc est dicẽdũ cõtra eos, & ipsi debet hoc credere, sicut alibi probatum est. Et ideo nõ est verũ, q oia sint semp in motu, & q nihil vere de aliquo possit dici. f ¶ Sexta rōne ponit dicens, q illa positio, q ponit oia moueri, repugnat primæ eorũ positioi, qua ponunt cõtradiçtoria simul verificari de eodẽ: q, si aliqd simul est & nõ est, magis seqt q oia qescant, q oia moueant. Nihil. n. pmutat ad hoc qd iam inest ei, sicut qd iã est albi nõ mutatur ad albedine. Si aut idẽ contingit simul esse & nõ esse, oia insunt oibus, vt supra pbatũ est, q oia sunt vnũ. Et ita nõ erit in qd possit aliqd pmutari.

*Quamquam etiam ambiguum est. Abiiciens enim habet aliquid eius, quod abiicit. ac necesse est aliquid etiam eius, quod fit, esse. & simpliciter, si corrumpitur, erit aliquid ens. & si fit, necesse est esse, ex quo fit, & a quo generatur, & hoc non esse in infinitum.*

*Sed his omiſſis, illa dicamus, quod non est idem secundum quantitatem, & secundum qualitatem transmutari. detur itaque non permanere secundum quantitatem, at tamen secundum formam omnia cognoscimus.*

*Item dignum est reprehendere eos, qui ita arbitrantur, quoniam, cum & ipsorum sensibilium pauciora numero ita se habere viderent, de toto tamen cœlo similiter senserunt. hic enim qui circa nos est, solum sensibilem locum in corruptione & genera- tione est, qui nullus, ut ita dicam, uni- uersi pars est. Vnde iustius fuisset propter illa, ista etiam absoluisse, quam propter ista, illa condemnasse.*

*Item manifestum est quod & ad istos eadem dicemus, quæ olim dicta sunt. quod enim est immobilis quedam natura ostendendum, & persuadendum est eis.*

*At accidit eis, qui simul dicunt esse, & non esse, magis dicere quiescere cuncta, quam moueri. non enim est in quo quicquam moueretur, nam omnia omnibus insunt.*

LECTIO XIII.

**D**E veritate autem, q non omne apparens verum: primum quidem, quia neque sensus falsus proprii est: sed phantasia non idem sensui.

LECTIO XIII.

**D**E veritate vero, quod non omne, quod apparet, verum sit. Primo quidem neque sensus proprii fallax est, sed imaginatio non est idem, quod sensus.

*Lex. c.46. Tex. c.17. Infra. l. 1. parte. 5.*

*Lex. c.46. Tex. c.17. Infra. l. 1. parte. 5.*

aliquam rationem vel dubitationem posuerunt. Secundo co- tra proteruentes, ibi: {Sunt autem quidam}. Circa primum ponit septem rationes. Circa primam sic dicit. Ostensum est, quod non omnia sunt mutabilia, sed de veritate quod non omne apparens sit verum, ista consideranda sunt: quorum pri- mum est, quod sensus non est proprie causa falsitatis, sed phantasia, quæ non est idem sensui, q. d. Diuersitas iudicio- rum, quæ datur de sensibilibus, non p- uenit ex sensu, sed ex phantasia, ad quã propter aliquod im- pedimentum natu- ræ proueniunt dece- ptiones sensuum. Phantasia autem nõ est eadem sensui, vt probatur Terrio de Anima, sed est motus factus a sensu se- cundum actum. Vn- de quod ipsi attri- buerit sensui istam diuersitatem iudic- iorum, per quam vnus iudicatur fal- sum sentire de hoc, de quo alius verum sentit, non conuen- ientier faciunt. Alia translatio melius ha- bet. {Et primum q- dem, quia nec sensus falsus proprii est. Sed phantasia non idẽ est sensui} quasi dicat, quod nullus sensus de proprio obiecto decipitur, sicut visus non decipit de coloribus. Ex quo patet, quod iudicium sensus de sensibili proprio est determinatum. Vn- de oportet determi- natam veritatem esse in rebus. Er si obicitur, quod aliquando etiam circa sensibilia propria error accidit, respondet, quod hoc non est ex sensu, sed ex phantasia, per cuius indispotionem aliquando con- tingit, q id, quod per sensum accipitur, aliter ad ipsam perue- niat quam sensu percipitur, sicut patet in phreneticis, in qui- bus organum phantasiæ est læsum.

lex. seq. par.prima.

part. 1.

Tex. c.63.

par. 3.

Tex. c.63. parte. 4.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

part. 5.

videntur debilibus, vel sicut videntur robustis. Constat, n. q robusti de ponderibus iudicant secundum q sunt, non aut ita est in debilibus, in quibus difficultas ad sustinendum pondus, non solum prouenit ex magnitudine ponderis, quemadmo- dum, in robustis, sed etiam ex paucitate virtutis. Vnde etiam parua pondera eis magna videntur. Si- mile est si aliqui dubitant vtrum veritas sic se habeat, si- cut vt dormientibus, aut sicut vt vigilantibus. In dormientibus, n. ligati sunt sensus, & ita iudicium eorum de sensibili- bus non pot esse liberum, sicut est iudicium vigilantium, quo- rum sensus sunt solu- ti. Supra aut dictũ est, q mirandum est si dubitant, quia ex eorum actibus appa- ret q non dubitant, nec existimant omnia prædicta iudicia æqualiter esse vera, si. n. aliquis existens in Libya in somnis, videat se esse Athe- nis, vel aliquis existi- tens Parisius, videat se esse in Vngaria in somnis, a somno sur- gens non talia opera- tur, qualia opera- retur si i vigilis hoc percepisset. Irer. n. ad odios. ad locum quedam, qui est A- thenis, si in vigilia se Athenis esse vide- ret, quod non facit si hoc somnauit. Er- go patet q nõ putat similiter esse verum, quod vt dormienti & vigilantibus. Simili- ter potest argui de alijs qõnibus prædi- ctis. Licet. n. oretenus de talibus querant, tñ de eis in mente non dubitant. Vñ patet rōnem esse nullam, qua ponebant oẽ, quod vt esse verum. Hoc. n. ponebant, quia diuersarũ opinio- num non potest accipi quæ verior sit, sicut supra dictum est. c ¶ Tertiam rōnem ponit dicens, q de futuris, sicut Plato dice- bat, nõ sit {est ppria}. i. principalis firma & vera & digna cre- di opinio medici, & ignorantis medicinã, sicut de hoc futuro, qd est, infirmatum sanari, vel non sanari. Nã Medicus, qui scit cãm sanitatis, pot aliqua signa sanitatis futuræ scire, q nescit artis medicinalis ignarus. Vn de patet, quod stultia est opinio, qua creditur omnes opiniones æqualiter esse veras.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

par. 1.

Deinde admiratione dignum est, si hoc dubitant, vtrum tanta sint magnitudines, & colores tales, quales de prope: & vtrum qualia sanis, aut qualia laborantibus. Et grauiora, vtrum qualia debilibus, aut qualia robustis. Et vera. vtrum qualia dormiẽ- tibus, aut qualia vigilantibus. Quod quidem. n. non putant palam. Nullus ergo si putauerit se de nocte Athenis esse ens in Libya, vadit ad Odion.

Amplius autẽ de futuro, vt & Plato dicit nequaquam simi- liter propria Medici opinio & ignorantis, velut de futuro sanus fore, aut non futuro.

Amplius autem & non simi- liter in sensibilibus propria ali- cui & proprii: aut ppinqui & eius, qd ipsius. Et de coloribus quidẽ visus non gustus, de chy- mis vero, gustus, sed non visus.

Quorũ vnusquisq; in eodẽ tpe, circa idẽ nõquã dicit ita & nõ ita simul habere. Sed nec in altero tpe circa passionẽ du- bitant, sed circa id, cui acci- dit passio. Dico aut, puta idẽ quidẽ videbit vinũ, aut muta- tũ vinũ, aut corpore mutato, qnq; quidẽ dulce esse, quan-

quorum nullus vnquam aut eodẽ tempore circa idẽ simul ita, & non ita se habere. At nec in alio tempore circa passionem dubitant, sed circa illud, cui passio accidit. dico autem veluti idẽ quidẽ vnũ, aut ipsum mutatum, aut cor- pore mutato, videri possũ quan-

tertia rōnem ponit dicens, q de futuris, sicut Plato dice- bat, nõ sit {est ppria}. i. principalis firma & vera & digna cre- di opinio medici, & ignorantis medicinã, sicut de hoc futuro, qd est, infirmatum sanari, vel non sanari. Nã Medicus, qui scit cãm sanitatis, pot aliqua signa sanitatis futuræ scire, q nescit artis medicinalis ignarus. Vn de patet, quod stultia est opinio, qua creditur omnes opiniones æqualiter esse veras.

¶ Quartã rōnem ponit, q in sensibilibus nõ sit {est pro- pria}. i. vera & credibilis iudicatio sensus de alieno sensibili, & de pprio. Sicut visus nõ sit iudicat de coloribus & gustus. Sed credẽdũ est de coloribus iudicio visus. {Et de chymis}. i. saporibus iudicio gustus. Vñ, si visus iudicet aliqd dulce esse, & gu- stus percipit idẽ esse amarũ, credẽdũ est magis gustui quã vi- sui. Et sicut et non est æqualis ponderis iudicium sensus de pprio sensibili, & de eo, qd est pprio propinquũ. Propinqua aut pro- prii sensibilibus hic dicuntur sensibilia cõia, vt magnitudo, numerus, & huiusmodi, circa q magis decipitur sensus q circa sensibilia propria, minus tñ quã circa sensibilia alterius sen- sus, vel circa ea, quæ sunt sensibilia per accidens. Et ita patet, quod stultum est dicere omnia iudicia æqualiter esse vera.

¶ Quintã rōnem ponit dicens, q nullus sensus i eodẽ tpe simul dicit circa idẽ ita se habere & nõ habere. in eodẽ. n. tpe nõ di- cit visus aliqd eẽ albu, & nõ albu, nec bicubitũ & nõ bicubitũ, nec dulce & nõ dulce. Sed, quãuis i diuersis tpiibus, videat iudi- cium sensus opposita de eodẽ iudicare, nõquã tñ dubo accidit ex iudicio circa passionẽ ipsã sensibile, sed circa passioẽ subm. v.g. de eodem subiecto, i. vino gustui, qnq; vt quod esse dulce, S. Thom. super Metaphy. G 4 &

Et quandoque quod non est dulce. Quod prouenit vel propter mutationem corporis sensibilis, vel instrumenti, quod est infectum amarum humoribus. Et sic quicquid gustat, et non dulce videtur, vel propter mutationem ipsius vini. Sed nunquam gustus mutat iudicium suum, quin ipsam dulcedinem talem iudicet esse, qualem

perpendit in dulci, quando iudicauit esse dulce, sed de ipsa dulcedine semper verum dicit, & semper eodem modo. Vnde, si iudicij sensus est verum, sicut ipsi ponunt, sequitur etiam, quod natura dulcis ex necessitate sit talis, & sic aliquid erit determinatè verum in rebus. Sequitur etiam, quod nunquam affirmatio vel negatio sunt simul vera, quia nunquam sensus simul dicit aliquid esse dulce & non dulce, vt dictum est.

part. 6.

Quamuis & hec he rationes omnes auferunt, quemadmodum & substantiam non esse, vltimus, ita nec ex necessitate nihil necessarium. n. est quod non contingit aliter & aliter se habere. Quare & si quidem ex necessitate, non habebit ita & non ita.

part. 7.

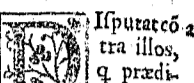
Et ex toto, si est actu sensibilis solum, nihil vtique erit solū non existentibus animatis. sens enim non erit. Neque quidem igitur sensibilia esse, & neque sensationes forsitan verū. Sentiētis. n. passio hec est. Subiecta vero nō esse, que sensum faciunt, & sine sensu impossibile. Non enim sensus suimet, est, sed aliqd alterū prter sensum, qd prius esse sensu necesse est. Mouēs. n. moto prius est natura. Et vtique, si adinuicē dicant hęc ipsa, nihil minus.

T. com. 13. T. com. 26. par. prima.

LECTIO XV. Vnt autē quidā, q dubitant, huiusmodi puaforū, & has rōnes solū dicentū. Quærun. n. quis qui iudicat sanum, & oīno circa singula recte iudicantē. Tales vero dubitationes similes sunt dubitationi: vtrū dormimus nunc, aut vigilamus? Pnt aut oēs dubitationes tales idē. Omnium. n. rationē hi dignificant esse. Principium. n. qrun. & hoc p demonstrationem accipere. Qnq; vero qd nō pua sunt, manifesti sunt in actibus. Sed secundum qd dē diximus, hęc eorū passio est. Rōnem. n. qrun. quorum non est ratio, sum est sensibilis, sequetur, quod nihil sit, si non erunt sensus. Et per consequens si non erunt animata vel animalia. Hoc autem est impossibile. Nam hoc potest esse verum, quod sensibilia, in quantum sensibilia, non sunt, si accipiuntur prout sunt sensibilia in actu, quod non sunt sine sensibus. Sunt. n. sensibilia in actu secundum quod sunt in sensu. Et secundum hoc oē sensibilis in actu est quædā passio sentiētis, quæ non pot esse si sentiētia non sunt. Sed quod ipsa sensibilia, q faciunt hanc passionē in sensu nō sint; hoc est impossibile. Qd sic patet. Remoto. n. posteriori non remouetur prius, sed res faciens passiones in sensu non est ipsemet sensus, quia sensus non est suimet, sed alterius, qd oportet esse prius sensu naturaliter, sicut mouens moto naturaliter est prius. Vifus. n. non videt se, sed colorem; Et si contra hoc dicat, quod sensibilis & sensus sunt relatiua

adinuicem dicta, & ita simul natura, & interpretō vno interimitur aliud, nihilominus sequitū propofitū, quia sensibile in potentia non dicitur relatiue ad sensum quasi ad ipsum referat, sed quia sensus refertur ad ipsum, vt in Quinto huius habet. Patet igitur, quod impossibile est dici, quod ex hoc sunt aliqua vera, quia sensu apparent. Quod ponunt illi, q ponunt oia apparentia esse vera, vt ex prædictis patet.

LECT. XV.



doque dulces, quandoque non dulce, sed non ipsum dulce, cum quale est sit, vnquam mutatum est, sed semper uerificatur de eo. Et quod futurum est, dulce, necessario tale est.

Attamen omnes ille orationes hoc perimunt, & quemadmodum substantiam non esse ullius. ita nec quicquam necessarium est. necessarium enim non contingit aliter, & aliter se habere, quare, siquid necessarium est, non ita, & non ita habebit.

Et simpliciter, si sensibilis solum esset, nihil esset profecto, cum animata non essent. sensus nāque non est. neque sensibilis, itaque, neque sensationes esse fortassis verum esset. sentiētis enim hęc passio est. Ipsa vero subiecta, quæ sensum faciunt, non esse etiam abque sensu, hoc impossibile est. Sensus, nāque non ipse est suipsus, sed est aliquid aliud etiam prter sensum, quod necesse est prius sensu esse. mouens enim natura prius est moto, est ad seinuicem dicuntur hęc ipsa, nihil minus.

LECTIO XV.

Vnt autem quidam eorum, quibus de his persuasum est, quique has orationes solum dicunt, qui dubitant, quærunt etenim, quis eum, qui sanus est, & omnino qui circa singula recte iudicat, examinet. Tales autem dubitationes similes sūt, ac si quis dubitaret, vtrum dormimus nunc, an vigilamus, tales nāque cunctæ dubitationes idem possunt. de omnibus etenim hi dignum ducunt rationem esse, principium nāq; (& hoc per demonstrationem) accipere quærunt. Quod autē nō est eis persuasum, ex eorum actionibus manifeste apparet: sed, ut diximus, iste eorū affectus est, rationem nāq; eorum quærunt.

illorum iudicat recte in oibus, cū quibusdā videat aliquis esse sapiēs, qui alijs vt stultus, & sic de alijs. sed istæ dubitationes stultæ sunt. Similes. n. sunt illi dubitatiōi, qua dubitatur, vtrū nunc dormiamus, an vigilemus, horum. n. omnijū distinctio q se non est. Oēs aut dubitationes prædictæ idē valent, quia ex eadem radice procedunt. Volunt. n. isti sophistæ, q oīum pnt accipi rōnes demonstratiuæ. Patet. n. q ipsi qrebant accipere aliqd principij, qd esset eis quasi regula ad discernēdū iter infirmū & sanū, inter vigilatē & dormiatē. Nec erat cōtēti ista regula, qualitercūq; scire, sed eā volebat p demonstrationem accipere. Ergo, quod ipsi decepti sunt, manifestum est in eorum actibus scdm q diximus. ex quibus apparet, quod p eorū sit falsa. Nā, si equaliter efficax esset iudicium dormientis & vigilantis, eadem sequerent in actib' hoīum ex vtroq; iudicio, quod

T. com. 12.

part. sequit. huius lect.

part. sequit.

part. 4. huius. Lec.

T. com. 17.

quod patet esse falsum. Alia litera habet. Quandoque vero qd nō persuasi sunt. Et est ista cōuenientior pmissis. Ipsi. n. licet hoc ponat & oretenus quærat, nō tū mente in hoc decipiuntur, quod credat similiter esse verū iudicij dormientis & uigilātis, quod ex eorū actibus patet, ut dictū est. Sed, quāuis nō sint decepti, ut in hoc dubitēt, hec est est passio eorum, i. infirmitas mentis, quod quærunt rōnem demonstrationis eorū quorum non est demonstratio. Nā principium demonstrationis non est demonstratio, i. de eo demonstratio esse non potest. Et hoc est eis facile ad credendum, quia non est hoc difficile sumere etiam per demonstrationem. Ratio. n. demonstratiua probat qd non omnia demonstrari possunt, in qua sic est abire in infinitum. Deinde cum dicitur.

part. 1.

part. 3.

part. sequit.

part. sequit.

part. 4. huius. Lec.

T. com. 17.

Qui vero vim in solo verbo quærunt, impossibile quærunt. Contraria nāq; dicere dignificant statim contraria dicentes.

Vtrum, si non omnia sunt ad aliquid, sed quedam secundum se non erit vtique omne quod apparet verum. Nam quod apparet, alicui apparet. Quare qd omnia quæ apparent esse vera dicit, omnia quæ sunt. facit ad aliquid. Propter quod & obseruandum vim in sermone quæruntibus, simul autem & sustinere sermonem dignificantibus quod non quod apparet, est, sed quod apparet, cui apparet, & vt. Si autem sustineant quidē sermonem, non sic autem sustineant, accidit ipsis contraria cito dicere. Contingit enim secundum uisum eisdem mel apperere, gustu uero non. Et oculis duobus existentibus non eadem utrique uisui, si sunt dissimiles. Quoniam ad dicentes propter istā dictas causas quod apparet uerum esse, & propter hoc similiter omnia esse uera & falsa. Neque enim omnibus eadem apparet contingit. Nec enim accidit semper eadem, sed multoties contraria secundum idē tempus. Tactus enim duo dicit in digitorum uarietas, & uisus unū, aut nullatenus idem, & secundum idem sensui, & similiter, & in eodem tempore. Quare hoc utique erit uerū. Sed forsitan ideo erat necesse dicere, non propter dubitationē, sed orationis cā dicētibus quia hoc nō est uerū, sed huic uerū.

Disputat contra istos, uel contra alios, qui nec hac ratione mouentur ad ponendum omnia apparentia esse uera, quia non potest per demonstrationem accipi regula, q certitudinaliter possit discerni iter iudicātes uere, & quod uere, sed soli ex quadam potētia rōne prædicta ponunt. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, q tales proteruientes, tendant ducere ad impossibile. Secundo qualiter resistendū est eis apparet, ibi: Verum si non omnia. Tertio qualiter eis obuiadum est secundum ueritatem, ibi: Et sicut prædictum est &c. Dicitur ergo primo, q ille, qui quærunt vim in solo verbo, id est qui non mouentur ex aliqua rōne, nec propter difficultatē alicuius dubitationis, nec pp defectū demonstrationis, sed solum uerbis iununtur, & credunt quod omnia possunt dicere, quæ improbari non possunt; isti tales quærunt ducere ad aliquid impossibile. Volunt. n. ad hoc ducere, quod cōtraria sūt simul uera per hoc, quod omnia apparentia sunt uera. Deinde cū dicitur.

Docet ex eorum positione, eis resistere, & prædictum in conueniens euitare dicens, q nisi ponantur omnia, quæ sunt, esse ad aliquid, nō pot dicit, q omne apparet sit uerū. Si. n. sunt quedā in rebus, quæ secundum se habent esse absolutum, non per relationis sensum, uel opinionē, non idē erit eis esse, quod apparet. Hoc. n. dicit relationē ad sensum uel opinionē, quia apparet alicui apparet. Et ita oportebit, q non apparet sit uerū. Patet igitur, q quicūq; dicit omnia apparentia esse uera, facit omnia entia esse ad aliquid, si in respectu ad opinionem uel sensum. Et ideo cōtra prædictos sophistas, qui quærunt uim

in oratione, si aliquis dignetur eis dare orationē, i. cōcedere hęc positionē, quā ipsi ponit, custodiendū, siue obseruandum est eis, ne deducantur ad cōcedendū cōtradiōria simul esse uera. Quia non est dicendum absolute, quodd omne apparet est uerum, sed quod apparet est uerum, cui apparet, & quantum apparet, & quando apparet, & sicut apparet. Hoc n. licitū erat nobis apponere, ex quo res non habent esse absolutū, sed relatiuum tantū. Ideo autē hoc obseruandum est uolētibus hanc positionē concedere, quia si aliquis cōcedat eis, q omne apparet est uerū, & ita non concedat cū prædictis determinationibus, sicut dictum est, sequetur q statim dicat contraria simul esse uera. Contingit. n. q idē secundū uisum uidet mel propter similem colorē mellis, & secundum gustum non mel. propter dissimilem saporem. Et similiter, cum duo oculi sint dissimiles, non eadē est uisio, quæ fit per unumque oculum, uel non eadem uidentur utrique uisui, qui fit per unumque oculū. Vt si pupilla unius oculi infecta sit aliquo grosso, uel nigro uapore, alia uero pura, uidentur per oculum infectum omnia nigra uel obscura, per alij aut non. Ideo autē dico hoc esse custodiendum uel obseruandum, quia hoc est necessarium apud prædictos sophistas, qui dicunt ex causis prædictis omne apparet esse uerum. Ex hoc sequi potest, q omnia similiter sunt uera & falsa, propter hoc, q non omnibus eadem apparet, nec etiā eadem ad seipsam, cū multoties idem hō secundum idē tēpus iudicet cōtraria, secundum diuersos sensus. Sicut uisus iudicat esse unum, quod tactus iudicat esse duo propter uariationē digitorum. Ex qua conuenit, q idē tangibile per diuersa instrumenta tangibilia tactus per diuersos digitos, a diuim tactuam peruenit ac si essent duo tangibilia. Nullatenus autem eidem homini secundum eundem sensum similiter & in eodem tempore, uidetur q hoc sit uerum, & contraria simul esse. Ideo autem forsitan est necessarium sic respondere prædictis sophistis, qui dicunt nō propter dubitationem, sed orationis causa: quā ex proterua ipsam orationem propter seipsam concedentibus, quia hoc non est uerum simpliciter, sed huic uerum. Ex hoc enim, non sequitur cōtradiōria simul esse uera. Esse enim huic uerum, & non esse uerum illi, non est cōtradiōrium. Deinde cum dicitur.

Qui uero in oratione solum uim quærunt, impossibile quærunt. Contraria nāque dicere dignificant statim contraria dicentes.

Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quedam ipsa per se ipsa sunt, non erit utique uerum omne, quod apparet. apparet enim alicui est apparet, quare qui dicit omnia uera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his, qui uim in oratione quærunt, simulq; redere orationes dignum ducunt, quod non quod apparet est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quod si reddant quidem orationem, non tamē ita reddant, accidit eis quamprimum contraria dicere. potest etenim eadē secundum uisum quidem mel apperere, gustu autem non. & cū oculi duo sint. si sint dissimiles, non eadem utrique uisui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet uerum esse dicunt, & ob hoc omnia si militer esse falsa & uera, nec sanē omnibus eadem apparet, nec eadē semper eadem, sed plerumque contraria, etiam eodem tempore. tactus etenim duo dicit in digitorum uariatione, uisus autem unum; sed neque eodem sensu, & secundum idem, & eodem modo, & in eodem tempore. Quare hoc est uerum profecto. Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationem, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere quod hoc non sit uerum, sed huic uerum.

Qui uero in oratione solum uim quærunt, impossibile quærunt. Contraria nāque dicere dignificant statim contraria dicentes.

Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quedam ipsa per se ipsa sunt, non erit utique uerum omne, quod apparet. apparet enim alicui est apparet, quare qui dicit omnia uera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his, qui uim in oratione quærunt, simulq; redere orationes dignum ducunt, quod non quod apparet est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quod si reddant quidem orationem, non tamē ita reddant, accidit eis quamprimum contraria dicere. potest etenim eadē secundum uisum quidem mel apperere, gustu autem non. & cū oculi duo sint. si sint dissimiles, non eadem utrique uisui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet uerum esse dicunt, & ob hoc omnia si militer esse falsa & uera, nec sanē omnibus eadem apparet, nec eadē semper eadem, sed plerumque contraria, etiam eodem tempore. tactus etenim duo dicit in digitorum uariatione, uisus autem unum; sed neque eodem sensu, & secundum idem, & eodem modo, & in eodem tempore. Quare hoc est uerum profecto. Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationem, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere quod hoc non sit uerum, sed huic uerum.

Qui uero in oratione solum uim quærunt, impossibile quærunt. Contraria nāque dicere dignificant statim contraria dicentes.

Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quedam ipsa per se ipsa sunt, non erit utique uerum omne, quod apparet. apparet enim alicui est apparet, quare qui dicit omnia uera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his, qui uim in oratione quærunt, simulq; redere orationes dignum ducunt, quod non quod apparet est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quod si reddant quidem orationem, non tamē ita reddant, accidit eis quamprimum contraria dicere. potest etenim eadē secundum uisum quidem mel apperere, gustu autem non. & cū oculi duo sint. si sint dissimiles, non eadem utrique uisui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet uerum esse dicunt, & ob hoc omnia si militer esse falsa & uera, nec sanē omnibus eadem apparet, nec eadē semper eadem, sed plerumque contraria, etiam eodem tempore. tactus etenim duo dicit in digitorum uariatione, uisus autem unum; sed neque eodem sensu, & secundum idem, & eodem modo, & in eodem tempore. Quare hoc est uerum profecto. Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationem, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere quod hoc non sit uerum, sed huic uerum.

Docet





etiā q̄ sint in infinitū plura. Constat. n. q̄ omne, quod contin- git affirmare, cōtingit negare. Contingit autē affirmare hęc tria esse, scilicet affirmatiōē, negatiōē, & mediū, ergo cōtingit ista tria negare. Et sic negatio est aliud ab affirmatiōe, ita aliud erit quoddā quartū, præter tria prædicta. Erit. n. eius substantia & rō alia a prædictis sicut & negatiōis alia ab affirmatiōe. Itē ista quatuor con- tingit negare, & horū negatio erit uerū & sic in infinitum. Erunt igitur plura i infinitū quam mo- do ponatur. Quod v̄ inconueniens. De- inde cum dicitur, g. q̄ Septimā rōnē ponit, quæ talis est. Si quis interrogaret verū hō uel aliquid aliud sit albi, oportet q̄ respondens uel assentiatur, uel non as- sentiatur. & si assentiatur planū est, q̄ dicitur affirmatiōē esse uerā. Si autē non assentiatur, rōnē dō nō, cōstat q̄ negat. Nec negat ali- quid aliud, q̄ illud quod ille interrogauit, & ipsa negatio est non esse, quia negatio est. Relinquitur igitur, q̄ respondēs ad quō- nem, uel necesse ha- bet concedere affir- mationem, uel pro- ferre negatiōem. Et ita inter hęc duo nō est medium. Deinde cum dicitur, h. q̄ Ostendit cau- sam, quare quidam in hanc opinionem incidit, & circa hoc tria facit. Primo. n. ostendit quare quid- dam hanc opinionem potuerunt. Secundo modū disputandi cō- tra eos. Ibi. Principiū autē ad hos om- nes. I. Tertio ad quas opiniones philoso- phorū prædictæ opi- niones sequuntur, ibi. Videtur autem Heracliti. I. Dicit ergo primo, q̄ prædi- cta opinio euenit q̄ buidā, sicut & aliæ opiniones inopinabilem ex duplici cā. quarū prima est, quia qñ aliqui non ferunt nanq; possunt soluere. I. ratiōes cōtentionas. I. eadem He- racleito. Alia litera. Fere nanq; possunt soluere. I. ratiōes cōtentionas. I. eadem He- racleito. Alia litera. Fere nanq; possunt soluere. I. ratiōes cōtentionas. I. eadem He- racleito.

part. 7.

T. cō. 28. part. 3.

part. 9.

part. 10.

Alia litera. inquirere. Prima par. quæ seq. 5. 8. sec. huius part. 9. huius lec. part. 10.

part. prima

Alia litera. Fere nanq; possunt soluere. I. ratiōes cōtentionas. I. eadem He- racleito.

erūt sed plura. Iterum enim est hoc negare ad dictionē & negatiōē, & hoc erit aliquid. Nam substantia est quædā eius alia.

Amplius quando interrogāti si est albi, dicit quoniā non, nihil aliud negauit quam ip- sum esse. Negatio uero est quæ non esse.

Euenit autē quibusdā ea opi- nio, sicut alia inopinabilem. Quoniam. n. tollere non pos- sunt orationes cōtentionas, an- nuentes orationi, cōfirmat uerū esse quod est syllogizatum. Hi quidē igitur propter talē cau- sam dicunt. Illi uero propter om- nium rationem inquirendam.

Principium autē ad hos om- nes ex diffinitione. Diffinitio uero fit ex significare aliquid necessario res esse. Ratio nāq; cuius nomen est signum, diffi- nitio est rei.

Videtur autē Heracliti quid- dem oratio dicens omnia esse & nō esse, omnia uera facere. Quæ uero Anaxagoræ, esse ali- quid mediū contradiciōnis, quare omnia falsa. nā quando miscntur, nec bonū, nec non bonum est mixtum. Quare ni- hil est dicere uerum.

LECTIO XVII.

Is autem diffinitis, pa- lam quia & uniuoce dicta, & de omnibus, impossibile est esse, sicut quidā dicunt. Hi quidem dicentes ni- hil uerum esse. Nihil enim pro- hibere dicunt sic omnia esse, si- cut diametrum commen- surabile esse: illi uero omnia ue- ra. Fere nanque hęc orationes e- dem ipsius Heracliti. Nam qui dicit, quod omnia sunt uera, & omnia falsa, extra orationes has utrunque dicit. Quare, si sunt impossibilia illa, & ea esse est impossibile.

Is autem determinatis, manifestum est quod illa quoque, quæ uno modo, & de omnibus dicuntur, im- possibile est esse, ut quidam aiunt. quidam quidem, nullum dicentes ue- rum esse nihil enim prohibere ita cum Etia esse aiunt, ut diametrum commen- surabile esse: quidam dam uero om- nia uera, fere enim rationes eorum eadem, quæ & Heracliti sunt. Qui enim dicit quod omnia uera & omnia falsa, etiam separatim utrunque ha- rum orationum dicit, quare, si hęc impossibilia sunt, illa quoque impos- sibia esse necesse est.

res. Deinde cum dicitur, i. q̄ Ostendit ex quo principio debeat procedi contra tales opiniones, & dicit, quod ex diffinitione ueri uel falsi, uel alio- quorum aliorum nominū, sicut ex supra dictis rationibus pa- ret. Necesse est. n. eis concedere diffinitiones rerū, si ponunt quod nomina ali- quid significent. Nā ratio, quā nomen si- gnificat, est diffini- tio rei. Si autem nō concedunt omnia si- gnificare aliquid, tunc non differunt a plantis, sicut supra dictum est. Deinde cum dicitur, k. q̄ Ostendit ad quas opiniones prædictæ positiones cōsequū- tur, & dicit, quod ad positionem Heracli- ti, qui dicebat omnia moueri simul, & per consequens esse & non esse. Et quia id qd mouetur ha- bet non esse admi- stum cum esse sequi tur q̄ omnia sunt ue- ra. Ad positionem uero Anaxag. sequi tur quod aliquid sit mediū contradiciō- nis. Ipse. n. ponebat, quod quodlibet mi- scetur cū quolibet, propter hoc, quod quodlibet fit ex quolibet. De per- misso autē neutrum extremorum potest dici, sicut colores mediū nec sunt al- bedo, nec nigredo. Unde illud, quod est mixtum, nec est bo- num, nec nō bonū, nec album, nec non album. Et sic est ali- quid medium con- tradiciōnis. Et per consequens sequitur omnia esse falsa. ni- hil. n. secundum cō- munē opinionē po- nimus nisi affirma- tionem & negatio- nem. Unde, si affir- matio & negatio sunt falsa, sequitur omnia falsa esse.

plura erunt. rursus nanque hoc ne- gare erit ad affirmatiōem & negatiōem. & hoc quicquam erit. Sub- stantia nanque eius est alia quædam.

Item, cū aliquo interrogante, an album est dicat quod non, nihil aliud negauit nisi ipsum esse. ipsum uero non esse negatio est.

Aduenit autem quibusdā opinio- ista, sicuti ceteræ quoque præter communem opinionem sunt. cum. n. non possint contentiosas rationes solu- vere, cedunt rationi, assentiuntque uerum esse, quod syllogizatum est. Quidam itaque ob talem causam di- cunt. quidam uero, propterea quod omnium causam querunt.

Principium uero ad hos omnes ex diffinitione. fit autem diffinitio ex eo, quod necessarium est, aliquid eos si- gnificare. ratio enim, cuius signum est nomen, diffinitio fit.

Videtur autem Heracliti quid- dem opinio, omnia esse & non esse dicens, uere omnia facere. Anaxagoræ ue- ro, esse aliquid contradiciōnis me- dium. quare omnia falsa. cum enim miscntur, neque bonum, neque non bonum est illud mixtum. quare nihil est dicere uerum.

LECTIO XVII.

Is autem determinatis, manifestum est quod illa quoque, quæ uno modo, & de omnibus dicuntur, im- possibile est esse, ut quidam aiunt. quidam quidem, nullum dicentes ue- rum esse nihil enim prohibere ita cum Etia esse aiunt, ut diametrum commen- surabile esse: quidam dam uero om- nia uera, fere enim rationes eorum eadem, quæ & Heracliti sunt. Qui enim dicit quod omnia uera & omnia falsa, etiam separatim utrunque ha- rum orationum dicit, quare, si hęc impossibilia sunt, illa quoque impos- sibia esse necesse est.

phus. n. primus debet disputare contra negantes principia sin- gularium scientiarum, quia omnia principia firmantur super hoc principium, quod affirmatio & negatio non sunt simul uera, & quod nihil est mediū inter ea. Illa autem sunt propriū sima huius scientiæ, cum sequantur rationem entis, quod est huius philosophiæ primum subiectum. Verum autem & fal- sum pertinent proprie ad considerationem Logici. Consequū- tur

Text. 6. 8. falsum sunt in mente, ut in Sexto huius habetur. Morus autē & quies sunt proprie de cōsideratione Naturalis, per hoc, q̄ natura diffinitur q̄ est principium motus & quies. Ad erro- rem autē, quia accidit circa esse & nō esse, sequitur error, circa uerū & falsum. Nam per esse & non esse, uerū & falsum diffi- nitur, ut supra habi- tū est. Nā uerū est cū dicitur esse quod ē, uel non esse quod nō est. Falsum autē, cōuerso. Similiter autē ex errore, qui ē circa esse uel nō esse sequitur error qui est circa moueri & qe- scere. Nā quod mo- uetur inquantū hu- iusmodi non dū est. Quod autē quietū est. Et ideo destruc- tibus erroribus circa esse & nō esse, ex cō- sequenti destruan- tibus errores circa ue- rū & falsum, quietē & motū. Circa pri- mū duo facit. Primo ponit opiniones fal- sas, circa uerū & fal- sum. Secundo repro- bat eas, ibi. Ampli- us palā &c. I. Dicit ergo q̄ diffinitio id est determinatis præ- dictis, quæ erant di- cenda contra prædi- ctas inopinabiles opiniones, manife- stum est quod im- possibile est qd̄ qui- dam dixerūt, quod junioce id est uno modo sententiandū est de obus, ut dica- m̄ omnia similiter esse falsa, uel similiter esse uera. Quidā. n. dixerunt nihil esse uerū, sed omnia esse falsa, & quod nihil prohibet quin dica- mus omnia sic esse falsa, sicut illa est fal- sa, diametrum est com- mensurabilis lateri quadrati: quod est falsum. Alii uero di- xerunt quod omnia sunt uera. Et huiusmodi orationes consequuntur ad opi- nionē Heracliti, sicut dictū est. Ipse. n. dixit simul esse & nō esse, ex quo sequitur oia esse uera. Et ne forte aliquis diceret, q̄ præ- ter has opiniones est etiā tertia, quæ dicit, quod omnia simul sunt uera & falsa, quasi tacite obiectio. respondens dicit, q̄ qui hoc ponit, utrunque prædictorū ponit. Unde, si dug præ- opiniones sunt impossibiles, illam tertiam oportet esse impos- sibilem. Deinde cum dicitur, b. q̄ Ponit rationes cōtra prædictas opiniones, quarū prima talis est. Constat quædā esse contradiciōnes, quas impossibile est simul esse ueras, nec simul falsas, sicut uerū & non uerū, ens & non ens. & hoc magis potest sciri ex dictis. Si igitur harum contradiciōnum necesse est alteram esse ueram, & alteram fal- sam, non omnia sunt uera, nec omnia sunt falsa. c. q̄ Secunda rationē ponit dicens, q̄ ad istas orationes. i. po- sitiones, non oportet querere. i. petere concedendū aliquid esse, uel non esse in rebus, quemadmodū supra dictū est, quia hoc v̄ petere principū. Sed hoc petendū est, q̄ detur nomina aliquid significare, quo non dato: disputatio tollitur. hoc autē dato, oportet ponere diffinitiones, sicut iā supra dictum est. Et ideo ex diffinitionibus cōtra eos disputare oportet, & præci-

part. 1.

Text. 6. 27.

Text. 6. 25. part. 3.

part. 4.

part. 6. 9.

Alia litera. Fumatum. part. 5.

Alia lite. Excipiant. Alia uero li. uer. Acci- pient. Alia litera petere.

part. 4.

lec. 7.

Text. 6. 12.

pue in proposito accipiendo diffinitionē falsi. Si autē non est aliud: uerū, q̄ illud affirmare, quod falsum est negare, & econ- uerso, & similit falsum nō aliud est, quā affirmare id qd̄ nega- re est uerū, & econuerso, sequitur, q̄ impossibile sit omnia esse falsa, quia necesse erit uel affirmatiōem, uel negatiōem esse uerū. Patet. n. q̄ uerū nihil est aliud q̄ dicere esse quod est, uel non esse qd̄ non est. Falsum autē, dicere non esse qd̄ est, uel esse quod nō est. Et ideo patet, q̄ uerū est dicere illud esse, quod falsum est non esse, uel non esse, quod falsum est di- cere id esse, quod ue- rum est non esse, uel non esse, quod uerū est esse. & ita ex dif- finitiōe ueri uel fal- si, patet quod non sunt oia falsa. Et rō- ne eadē patet q̄ non omnia sunt uera. d. q̄ Tertia rōnē po- nit, q̄ talis ē. Cōstat ex prædictis, q̄ necesse est de quolibet autē affirmare, aut nega- re cū nihil sit mediū in cōtradiciōne. igitur impossibile est oia falsa esse. Et eadē rōne pbatur, q̄ im- possibile est oia esse uera, per hoc q̄ ois sum ē, q̄ nō ē simul affirmare & negare. e. q̄ Quartam rōnē ponit, quæ talis est. Ad oēs prædictas o- rationes, i. positiones contingit hoc in cō- ueniens, q̄ seipsas destruant. Et hoc est famatū. i. famosum ab omnibus dictū. Unde alius tex. hęc q̄ Accidit autē & id uulgare. I. Quod sic probat. Ille. n. q̄ di- cit omnia esse uera, facit opinionē con- trariā suę opinionē esse uerā: sed contra- riā suę opinionis ē, quod sua opinio nō sit uera: ergo qui di-

Item patet, quod contradiciōnes sunt, quas non possibile est simul ue- ras esse, neque falsas; etsi id uideri possit magis cōingere ex iam dictis.

Verum ad omnes tales orationes petere oportet, ut in superioribus ser- monibus dictum est, non si sit aliquid aut non sit, sed si aliquid significat. quare ex diffinitione disputandum est, accipiētibz quid uerum, uidelicet fal- sum significat. Si autem nihil aliud est, quā quod uerum est affirmare, aut quod negare falsum est, impos- sibile est omnia falsa esse. necesse est enim alteram contradiciōnis partem ueram esse.

Item, si omne aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est utraque falsa esse. altera enim contradiciōnis pars falsa est.

Accidit autem, quod etiam publi- ce fertur, his omnibus orationibus eas seipsas perimere. qui enim omnia ue- ra dicit, contrariam quoque sibi ora- tionem ueram facit: quare suam ipsius non ueram. contraria nanque, dicit eā non esse ueram. quæ uero omnia falsa & hæc seipsam. Quid si excipiant il- la quidem contrariam, quod sola non uera est, hæc uero seipsam, quod sola non falsa, nihilominus infinitas acci- dit eis petere orationes ueras, & fal- sas. qui enim dicit ueram orationem es- se ueram, consentit huic, quod uera est. hoc uero in infinitum procedet.

Clarum autem est, quod nec illi,

cit oia esse uera dicit suā opinionē nō esse uerā, & ita destruit suā opinionē. Et sicut manifestū est, q̄ ille, q̄ dicit oia esse falsa, dicit et seipsū dicere falsū. Et q̄a possit aliquis dicere, q̄ dices oia uera excipit aut aufert ab uniuersalitate suā contrariā, & sic q̄ dicit oia esse falsa excipit suā opinionē: nō hęc ratiōne ex- cludit & dicit: quod si ille, qui dicit omnia esse uera, excipiat suā contrariā dicens sola eā esse non uerā, & dicens omnia esse falsa excipiat suā opinionem dicens, quod ipsa sola nō est fal- sa, nihilominus sequitur, quod contingat eis querere. i. repe- tere in finitas esse orationes ueras contra ponentes omnia esse falsa, & in finitas falsas cōtra ponentes omnia esse esse. si. n. de- tur una opinio uera, sequetur infinitas esse ueras. & si detur una opinio falsa sequetur infinitas esse falsas. si. n. hæc positio uel opinio est uera, Socrates sedet, ergo & hæc erit uera: Socra- tem sedere esse uerū, & si illa est uera, ulterius hæc erit uera, So- crates sedere esse uerum, est uerum, & sic in infinitum. Sem- per enim qui dicit de oratione uera, quod sit uera, uerū est. & qui dicit de oratione falsa, quod sit uera, falsū est. Et hoc po- test procedere in infinitum. Deinde cum dicitur, f. q̄ Disputat contra opiniones destruentes principia nature & motum & quietem, & circa hoc tria facit. Primo rangit falsū

catem

zarem harum opinionum dicens, quod ex predictis est manifestum, quod nec opinio dicens omnia moueri, nec opinio dicens omnia quiescere, vera est.

g. ¶ Secundo ostendit has opiniones esse falsas. & primo ostendit, quod opinio sit falsa, quae ponit omnia quiescere, quia si omnia quiescunt, tunc nihil remouetur a dispositione, in qua aliquando est: & ideo quicquid est uerum, semper erit uerum, & quicquid est falsum, semper est falsum: sed hoc uidetur inconueniens. transmutatur enim ueritas & falsitas positionis. nec hoc est mirum, quia homo, qui opinatur uel profert propositionem, aliquando non erat, postmodum fuit, & iterum non erit. Secundo ostendit esse falsam opinionem, quae ponit omnia moueri, duas rationibus, quarum primam ponit ibi.

h. ¶ Quae talis est. Si omnia mouentur, & nihil est quiescens, nihil erit uerum in rebus, quia quod est uerum iam est, quod autem mouetur nondum est: ergo oportet omnia esse falsa: quod est impossibile.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

le, ut ostentum est.

i. ¶ Secundam rationem ponit, quae talis est. Omne quod permutatur, necessario est ens, quia oē qd permutatur, ex aliquo, aliud permutatur, & omne quod in aliquo permutatur, inest ei quod permutatur. vnde non oportet dicere, quod quicquid est in re permutata, mutetur, sed quod aliquid sit manens, & ita non omnia mouentur.

k. ¶ Tertiam rationem ponit, excludens quādam falsam opinionem, quae posset occasionari ex predictis. Posset enim aliquis credere, quod quia nō omnia mouentur, nec omnia quiescunt, & ideo omnia quandoque mouentur & quandoque quiescunt. Et hoc remouens dicit, quod non est uerum, quod omnia quandoque quiescant, & quandoque moueantur: sunt enim quaedam mobilia, quae semper mouentur, scilicet corpora superiora, & est quoddam mouens scilicet primum, quod semper est immobile, & semper eodem modo se habet, ut probatum est Octauo Physicorum.

l. ¶ Etenim, si omnia quidem quiescunt, semper eadem uera, & falsa erunt. apparet autem hoc transmutari, qui. n. hoc dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit.

m. ¶ Si uero omnia mouentur, nihil erit uerum. cuncta ergo falsa. sed demonstratum est hoc impossibile esse.

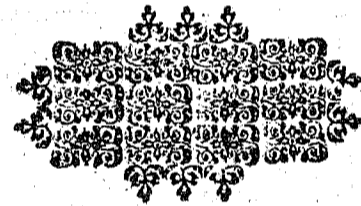
n. ¶ Item necesse est ens transmutari ex aliquo nanque ad aliquid transmutatio.

o. ¶ At uero nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper uero nihil. Est enim quidam, quod semper mouet ea, quae mouentur. & primum mouens, ipsum immobile est.

C O M M E N T A R I O R V M

S. THO. SUPER QVARTVM

Metaphy. finis.



Tex. 66.2.

Tex. 69.9. part. 1.

Intra lec. 6.

Intra lec. 7.

Intra lec. 18.

Intra lec. 6.

Intra lec. 5.

lect. seq.

lect. 4.

part. seq.

A R I S T O T E L I S  
M E T A P H Y S I C O R V M.

LIBER QVINTVS,

Cum Diui Thomae praclarissimis commentarijs.

L E C T I O P R I M A.

L E C T I O I.

**N** praecedenti libro determinauit Philosophus quid pertineat ad considerationem huius scientiae, hic incipit determinare de rebus, quas scientia ista considerat. Et quia ea, quae in hac scientia considerantur, sunt omnibus communia, nec dicuntur uniuoce, sed secundum prius, & posterius de diuersis, ut in Quarto libro est habitum: Ideo prius distinguit intentiones nominum, quae in huius scientiae consideratione cadunt. Secundo, incipit determinare de rebus, quae sub consideratione huius scientiae cadunt in Sexto libro, qui incipit, ibi: Principia, & causa, & Cuiuslibet autem scientiae, est considerare subiectum, & passiones, & causas: & ideo hic diuiditur in tres partes. Primo, determinat distinctiones nominum, quae significant causas. Secundo, illorum nominum, quae significant subiectum huius scientiae, uel partes eius, ibi: ¶ Unum dicitur alius secundum accidens. ¶ Tertio nominum, quae significant passiones entis in quantum est ens, ibi: ¶ Perfectum uero dicitur &c. ¶ Prima in duas. Primo, distinguit nomina significantia causas. Secundo, quoddam nomen significans quoddam, quod consequitur ad causam, scilicet necessarium. Nam causa est, ad quam de necessitate sequitur aliud, ibi: ¶ Necessarium dicitur sine quo non contingit. ¶ Prima diuiditur in duas. Primo, distinguit nomina significantia causas generaliter. Secundo, distinguit quoddam nomen, quod significat quandam causam in speciali, scilicet hoc nomen natura: ibi: ¶ Natura uero dicitur &c. ¶ Prima diuiditur in tres. Primo distinguit hoc nomen Principium. Secundo hoc nomen Causa, ibi: ¶ Causa uero dicitur ¶ Tertio hoc nomen Elementum, ibi: ¶ Elementum uero dicitur ¶ Procedit autem hoc ordine, quia hoc nomen principium, communius est quam causa, sicut principium motus dicitur terminus a quo. Et iterum causa est in plus quam elementum. Sola enim causa intrinseca potest dici elementum. Circa primum duo facit. Primo, ponit significationes huius nominis, Principium. Secundo, reducit omnes ad unum commune, ibi: ¶ Omnium igitur principiorum. ¶ Sciendum est autem, quod principium, & causa, licet

**P**incipium dicitur, aliud quidem unde aliquis rem moueat primum, ut longitudinis, & uiae, hinc quidem principium ipsum. Econuerso uero diuersum, aliud unde optime fiet unum quodque, ut doctrinae. Nam non a primo, & rei principio inchoandum est aliquando, sed unde opportunius discat. Aliud unde primum generatur in existente, ut nauis fedile, & domus fundamentum, & animalium alii cor, alii cerebrum, alii quodcumque tallium suscipiunt. Aliud autem, vnde fit primum non

L E C T I O I.

**P**incipium, hoc quidem dicitur illud rei, a quo quis primum mouetur, ut puta magnitudinis, & uiae, hinc quidem hoc principium est, illud, unde quodque optime fiat, ut doctrinae, non a primo, ac rei principio aliquando inchoandum est, sed unde quis facilius discat. Aliud autem, a quo primo inexistente fit, ut nauis carina, & domus fundamentum, animalium quoque quidam quodcumque tale contingit, putant. Aliud uero, a quo primo non inexistente fit, & a quo primo natura aptus est motus, &

**B** sint idem subiecto, differunt tamen ratione. Nam hoc nomen Principium, ordinem quendam importat: hoc uero nomen Causa, importat influxum quendam ad esse causati. Ordo autem prioris, & posterioris, inuenitur in diuersis, sed secundum id quod primo est nobis notum, est ordo inuentus in motu locali, eo quod ille motus est sensui manifestior. Sunt autem trium rerum ordines se se consequentes, scilicet magnitudinis, motus, & temporis. Nam secundum prius, & posterius in magnitudine, est prius & posterius in motu: & secundum prius, & posterius in motu, est prius & posterius in tempore, ut habetur Quarto physiceorum. Quia igitur principium dicitur, quod est in aliquo ordine, & ordo, qui attenditur secundum prius, & posterius in magnitudine, est prius nobis notus, secundum autem quod res sunt nobis nota, secundum hoc a nobis nominantur, ideo hoc nomen principium, secundum propriam sui inquisitionem significat id, quod est primum in magnitudine, super quam transit motus. Et ideo dicit, quod principium dicitur illud ¶ Vnde aliquis rem primo moueat, id est aliqua pars magnitudinis, a qua incipit motus localis. Vel secundum aliam litteram ¶ Vnde aliquid rei primo mouetur ¶ id est, ex qua parte rei aliquid incipit primo moueri. Sicut in longitudine & in uia quacunque, ex illa parte est principium, unde incipit motus. Ex parte uero opposita, siue contraria, est ¶ diuersum uel alterum, id est finis uel terminus. Sciendum est, quod ad hunc modum pertinet principium motus, & principium temporis, ratione iam dicta. Quia uero motus non semper incipit a principio magnitudinis, sed ab ea parte vnde est unicuique in promptu magis ut moueatur, ideo ponit secundum modum dicens, quod alio modo dicitur principium motus ¶ unde unumquodque fiet maxime optime, id est unusquisque incipit optime moueri. Et hoc manifestat per simile in disciplinis, scilicet in quibus non semper incipit aliquis addiscere, ab eo quod est principium simpliciter, & secundum naturam, sed ab eo, unde aliquis facilius siue opportunius ¶ ualeat addiscere ¶ si ab illis, quae sunt magis nota quo ad nos. Quae quandoque posteriora sunt secundum naturam. Differt autem hic modus a primo. nam in primo modo ex principio magnitudinis designatur principium



tingit in omni motu, & ideo non solum dicit, quod faciens...

part. 2. T.com. 7.

b Accidit autem multoties dictis causis, multas eiusdem...

part. 3.

c Et adiuuicem causae sunt, vt dolor causa est sanitatis...

part. 4.

d Amplius autem idem quandoque contrariorum est causa...

LECTIO III.

Mnes vero causae dicuntur, in quatuor modis...

part. 1.

quae est propinquissima sanitati in his, qui superabundant...

ria, artifex vero vt efficiens. Secundum ponit ibi...

At, cum multifariam causae dicantur, accidit multas quoque eiusdem...

Et inuicem causas esse, ut laborare bonae habitudinis...

Item, idem aliquando contrariorum causa est. quod enim cum adsit...

LECTIO III.

Mnes autem nunc dictae causae, in quatuor incidunt manifestissimos modos...

I sed quantum ad rationem causalitatis. Nam efficiens est causa...

LECTIO III.

I C Philosophus reducit omnes causas in quatuor modos causarum...

literae causae syllabarum, & materia artificialium dicitur esse...

mos. Nam elementa syllabarum, & materia artificialium...

part. 2.

b Modi vero causarum, numero quidem sunt multi, capitulatum vero...

cludit igitur, quod praedicta sunt causae, & quod causae...

ma uim habet actiuam, menstruum autem mulieris caedie...

elementa etenim syllabarum & materia factibilium, & ignis, & terra...

Modi autem causarum numero quidem multi sunt, in pauciores...

cludit igitur, quod praedicta sunt causae, & quod causae...

modis oppositis. Cause enim multis modis dicuntur, non solum quantum ad diuersas species cause, sed etiam quantum ad causas conspicias, quae scilicet reducuntur ad vnam speciem cause. Dicitur enim vna prior, & altera posterior. Prius autem & posterius in causis inuenitur dupliciter, vna modo, in causis diuersis numero adinuicem ordinatis, quarum vna est prima & remota, & alia secunda & propinqua. sicut in causis efficientibus, homo generat hominem, vt causa propinqua, & posterior, sol autem, vt causa prior & remota. & similiter potest considerari in aliis speciebus causarum. Alio modo, in vna & eadem causa numero secundum ordinem rationis, qui est inter vniuersale & particulare. Nam vniuersale est prius, particulare posterior. Prætermittit autem primum modum, & accipit secundum. In secundo enim modo, immediate effectus ab vtraque causa existit, scilicet priori & posteriori, quod in primo non conuenit. Vnde dicit, quod sanitatis causa est medicus, & artifex in genere cause efficientis. Artifex quidem vt vniuersale & prius, medicus vero vt particulare sue speciale & posterior. Similiter etiam in causis formalibus dupliciter est causa formalis, vt diapason dupli, vel proportio dupla, vel dualitas est causa formalis vt specie & posterior, Numerus autem vel proportio numeri ad numerum vel ad vnum, vt vniuersale & prius. Et ita semper ea que continent singularia, scilicet vniuersalia dicuntur cause priores. Alia diuisio est causarum, secundum quod aliquid dicitur, esse causa per se & per accidens. Sicut enim causa per se diuiditur in vniuersale & particulare, siue in prius & posterius, ita etiam causa per accidens. Vnde non solum ipsæ cause accidentales dicuntur cause per accidens, sed etiam ipsarum genera. Vt statua factor, statua causa est per se. Polycletus autem per accidens est causa, in quantum accidit ei factorem statua esse. Et sicut Polycletus est causa statua per accidens, ita omnia vniuersalia continentia accidentis, id est causam per accidens, dicuntur per accidens cause, sicut homo & animal, que sub se continent Polycletum, qui est homo & animal. Et sicut causarum per se quedam sunt propinque, quedam remotæ, ut dictum est, ita & inter causas per accidens. Nam Polycletus est causa statua magis propinqua, quam album & musicum. Magis enim remotus modus prædicationis per accidens est, cum accidens prædicatur de accidente, quam cum accidens prædicatur de subiecto. Accidentis enim non prædicatur de accidente nisi quia ambo prædicantur de subiecto. Vnde magis remotum est, vt attribuat vni accidenti, quod est album, sicut musico, quod est edificatoris, quam quod attribuat subiecto quod est accidentis, sicut Polycleto quod est

ficum causa dicuntur statua, & non solum Polycletus, aut homo. Præter omnia autem & proprie dicta & secundum accidens, hæc quidem vt potentia dicuntur, illa vero vt agentia, vt edificatio nis edificator, aut statua, aut edificans. Similiter autem dicuntur, & in quibus causa sunt causa dictis. vt huius statua, aut statua, aut oino imaginis, aut æris, aut æris huius, aut oino materie, & in accidentibus similiter. Amplius autem complexa & ea & illa dicuntur, vt nec Polycletus, nec statua factor, sed Polycletus statua factor. Attamen ea omnia sunt pluralitate sex, sed dupliciter dicta. Aut n. vt singulare, aut vt genus. Et secundum se, aut secundum accidens, aut vt genus accidentis: Aut vt ea complexa, aut simpliciter dicta. Amplius autem vt agentia, aut secundum potentiam. Differunt autem intantum, quod ageria quidem singularia simul sunt, & non sunt cum his, quorum sunt causa, ut hic medens, cum hoc conualescente, & hic edificator cum hoc edificio: quæ vero sunt secundum potentiam, non semper. Corruptur enim non simul edificium & edificator.

edificatoris, Sciendum autem est, quod aliquid potest dici causa per accidens alterius dupliciter: Vno modo ex parte cause, quæ illud, quod accidit cause, dicitur causa per accidens, sicut si album dicitur causa domus. Alio modo ex parte effectus, vt si aliquid dicitur causa per accidens aliquid, quod accidit ei quod est effectus per se. Quod quidem potest esse tripliciter. Vno modo, quia habet ordinem necessarium ad effectum. sicut remotio impedimentum habet ordinem necessarium ad effectum. Vnde remouens prohibens dicitur mouens per accidens, siue illud accidens sit contrarium, sicut cholera prohibet frigiditatem, vnde sciamonea dicitur in frigidare per accidens, non quia cause frigiditatem, sed quia tollit impedimentum frigiditatis, quod est ei contrarium, scilicet cholera, siue etiam si non sit contrarium, sicut columna impedit motum lapidis. Vnde remouens columnam dicitur per accidens mouere lapidem superpositum. Alio modo, quando accidens habet ordinem ad effectum, non tamen necessarium, nec vt in pluribus, sed vt in paucioribus, sicut inuentio thesauri ad fossionem in terra. & hoc modo fortuna & casus dicuntur cause per accidens. Tertio, quando nullum ordinem habet nisi forte si existimatione, sicut si aliquid dicitur esse causam ter

mo, Præter omnes autem, que proprie dicuntur, quæue secundum accidens, alia vt potentia dicuntur, alia vt agentes. vt edificij extruendi edificator, aut edificans edificator. Similiter autem ille quoque dicuntur de his, quorum cause sunt, vt huius statua, aut statua, aut simpliciter imaginis, aut huius æris, aut æris, aut simpliciter materie, & de accidentibus similiter. Item hæc, & illa coniuncta dicuntur, ut puta non Polycletus, nec statuaris, sed Polycletus statuaris. Attamen hæc omnes multitudinem quidem sex sunt: dicuntur autem dupliciter, aut enim vt singulare, aut vt genus eius: aut vt accidens, aut vt genus accidentis: aut vt coniuncta, aut simpliciter dicta, item tanquam, agentes, aut secundum potentiam. Differunt autem, eo quod agentes quidem, & singulares simul sunt, & non sunt tam ipse, quam illa, quorum cause sunt. veluti hic medicans huic conualescenti. & hic edificator huic, quod edificatur. Quod vero secundum potentiam, non semper. corruptur enim non simul domus, & edificator.

ter motus, quia eo intrante domum accidit terminus. Tertia distinctio est secundum quod præ omnibus his vel præter omnia hæc, quæ dicuntur esse secundum se, siue per se, & secundum accidens, quedam sunt cause in potentia, quedam vt agentia, id est in actu. Sicut edificatio nis causa est edificator in potentia, hoc enim sonat habitum vel officium. Vel edificans actu. Et eisdem modis, quibus diuiduntur cause, possunt diuidi causata, in quibus vel quorum cause sunt causa. Potest enim diuidi causatum per prius & posterius siue particulare & vniuersale. sicut si dicamus, quod statua factor est causa huius statua quod est posterior, aut statua quod est vniuersalius & prius, aut imaginis, quod est adhuc vniuersalius: Et similiter potest dici in accidentibus, scilicet in effectibus per accidens. Nam statua factor, qui est causa statua, est etiam causa grauiss, vel albi vel rubri, quæ accidunt ex parte materie, & non sunt ab hoc agente causata. Vterius ponit quartam distinctionem cause, quæ est in simplex & in compositum, vt simplex causa dicitur secundum quod accipitur causa statua per se solum, vt statua factor, siue per accidens tantum, scilicet Polycletus. Composita autem secundum quod utrunque simul accipitur, vt dicitur causa statua Polycletus statua factor. Est autem alius modus, quo cause possunt dici compositæ, secundum quod plures cause concurrunt ad vnius rei constitutionem, sicut plures homines

T.com. 4 par. prima.

homines ad trahendum nauem, vel plures lapides, vt sint materia domus. sed hoc prætermittit, quia nullum illorum est causa, sed pars cause. His autem modis positis, colligit istorum modorum numerum dicens, quod isti modi causarum sunt sex, & variantur dupliciter, & ita efficiuntur duodecim. Hi enim modi sex sunt, aut singulare, aut genus quod superius dixit prius & posterius. Et secundum se & per accidens, ad quod etiam reducitur genus accidentis est causa per accidens. Et iterum per complexum & simplex. Hi autem sex modi vterius diuiduntur per potentiam & per actum, & sunt duodecim. Ideo autem oportet, oēs istos modos per potentiam & actum diuidi, quia potentia & actus, diuersificant habitudinem cause ad effectum. Nam cause in actu particulares, sunt simul, & tolluntur eū suis effectibus, sicut hic medicans cum hoc conualescente, & hic edificans cum hoc edificato, non enim potest aliquid actu edificari, nisi sit actu edificans. Sed cause secundum potentiam, non semper remouentur effectibus, sicut domus & edificator non simul corrumpuntur. In quibusdam tamen contingit, quod remota actione efficientis, tollitur substantia effectus: sicut in his, quorum esse est in fieri, vel quorum causa non solum est effectus causa fieri, sed essentia. Vnde remota illuminatione solis ab aere, tollitur lumen. Dicit autem causas singulares, quia actus singularium sunt, vt in primo huius habitum est.

In proem.

par. 2. si. par. seq. pri.

LECTIO IIII. I C distinguit hoc nomen elementum, circa quod duo facit. Primo assignat diuersos modos elementi. Secundo ostendit quid in omnibus sit commune ibi. { Omnium autem commune. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo elementum proprie dicitur. Secundo quomodo dicitur transumptiue ibi. { Et transferentes elementum &c. } Ponit ergo primo quandam elementi descriptionem, ex qua colligi potest, quod quatuor sunt de ratione elementi. Quorum primum est, vt sit causa sicut ex quo: per quod patet, quod elementum ponitur in genere cause materialis. Secundum est, quod sit principium ex quo aliquid fiat primo. cuprum enim est ex quo fit statua, non tamen est elementum, quia habet aliquam aliam materiam ex qua fit. Tertium est, quod sit inexistens siue intrinsecum: per quod differt elementum ab omni eo, ex quo fit aliquid sicut ex transeunte, siue sit priuatio, aut contrarium, siue materia contrarietati & priuatiōi subiecta, que fit materia transiens. Vt cum dicitur, quod homo musicus fit ex homine non musico, vel musicum ex non musico. Elementa enim oportet manere in his quorum sunt elementa. Quartum est, quod habeat aliquam speciem, que non diuidatur in diuersas species. per quod differt elementum a materia prima, que nullam speciem habet.

LECTIO IIII.

Lementum vero dicitur, ex quo aliquid componitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliam speciem: vt vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in que diuiditur vltima: illa vero non in alias voces ab eis specie diuersas. sed & si diuidantur, particule sunt conformes, ut aque particule sunt aqua, sed non syllabæ. Similiter autem & corporum elementa dicuntur di-centes, in que diuiduntur corpora vltima, & illa non in alia specie differentia corpora, et siue vnum, siue plura huiusmodi sint, hæc elementa dicuntur. Similiter vero & que sunt diagrammata elementa. & ex toto que sunt demonstrationum. Nam primæ demonstrationes in pluribus demonstrationibus existentes, esse demonstrationi elementa dicuntur. Sunt autem tales. syllogismi primi per vnum medium ex tribus terminis.

LECTIO IIII.

Lementum dicitur, ex quo componitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliam speciem. vt uocis elementa, ex quibus componitur vox, & in que vltima diuiditur, illa vero non amplius in alias uoces ab ipsis specie diuersas: sed & si diuidantur, particule tamen eorum eiusdem speciei sunt: ut aque particula, aqua, sed non syllabæ. Similiter etiam corporum elementa dicunt, ea dicentes vltima, in que corpora diuiduntur, illa uero non amplius in alia specie differentia corpora, et siue unum, siue plura huiusmodi sint, hæc elementa dicuntur. Similiter autem figuratiōum quoque elementa dicuntur, ac simpliciter demonstrationum. primæ enim demonstrationes, que in pluribus demonstrationibus insunt, hæc elementa demonstrationum dicuntur, sunt autem tales primi ex tribus per unum medium syllogismi.

ita de syllaba: nam eius partes sunt diuersæ secundum speciem. Alius enim sonus est secundum speciem, quem facit vocalis & consonans, ex quibus syllaba componitur. Secundum exemplum ponit in corporibus naturalibus, in quibus etiam quedam dicimus elementa quorundam. Illa enim dicuntur corporum esse elementa, in que vltimo resoluntur omnia corpora mixta: & per consequens ea sunt, ex quibus primo componuntur huiusmodi corpora. Ipsa autem corpora, que elementa dicuntur, non diuiduntur in alia corpora specie differentia, sed in partes consimiles, sicut quælibet pars aquæ est aqua. Et quicunque posuerunt tale corpus esse vnum, scilicet in quod omnia resoluntur, & ipsum non resoluitur in alia, dixerunt vnum esse elementum. Quidam vero aquam, quidam autem aerem, quidam autem ignem. Qui vero posuerunt plura talia corpora, dixerunt etiam esse elementa plura. Sciendum est, quod cum in definitione elementi ponatur, quod non diuiditur in diuersa secundum speciem, non est intelligendum de partibus, in quas aliquid diuiditur diuisione quantitatis. sic enim lignum, esset elementum, quia quælibet pars ligni est lignum. Sed de diuisione, que fit secundum alterationem, sicut corpora mixta resoluntur in simplicia. Tertium exemplum ponit in demonstrationibus, & in quibus etiam vtimur nomine elementi, sicut dicitur liber elementorum Euclidis. Et dicit, quod modo simili, & propinquo dictis, dicuntur elementa, que sunt diagrammatum: id est, descriptionum geometralium elementa. Et non solum hoc potest dici in Geometria, sed vniuersaliter in omnibus demonstrationibus. Illæ enim demonstrationes, que existunt in tribus terminis tantum, dicuntur esse aliorum elementa. nam ex his componuntur alia demonstrationes, & in ea resoluntur. Quod sic patet. Secunda enim demonstratio accipit pro principio conclusionem primæ demonstrationis, inter cuius terminos intelligitur medium, quod fuit primæ demonstrationis principium. Et sic secunda demonstratio, erit ex quatuor terminis, prima ex tribus. Tertia vero ex quinque. Quarta ex sex. Et S.Tho. sup. Meth. H 3 sic

\* designationum.

\* a l. trium mediocorum.

sic qualibet demonstratio vnum terminum addit. In quo manifestum est demonstrationes primas in postremis includi, vt si sic hęc demonstratio prima. Omne b. est a. omne c. est b. ergo omne c. est a. hoc includitur in hac, Omne c. est a. omne d. est c. ergo omne d. est a. Et ulter-

part. 1.

Et transferentes elementum vocant hinc quodcumque vnum eius & paruum, quod ad multa est vtile. Quapropter paruum & simplex & indiuisibile dicitur elementum. Vnde euenit maxime vniuersalia elementa esse, quia vnumquodque vniuersale est & simplex multis inest, aut omnibus, aut plurimis. Et vnum & punctum principia quibusdam videtur esse. Quoniam ergo vocata genera sunt vniuersalia & indiuisibilia (vna. n. est eorum ratio) elementa genera dicunt aliqui, & magis quam differentiam, quoniam vniuersale magis genus. nam cui differentia inest, & genus id sequitur: sed cui genus, non omnino differentia. Omniū autem commune est elementum cuiuslibet, quod primum est cuique.

LECTIO V.

Natura vero dicitur vno quidem modo generatam, vno quidem modo naturam generatio. vt in quis porrige dicat. y. Vno vero modo, ex quo generatur primum generatum in existente. Amplius vnde motus primus in quolibet natura entium, & est in eo in quantum id existit. nasci vero dicitur quęcunque augmentum habent per alterum in tangendo, & simul, & aliquid esse apte, vt embryo. Differt autem conuascencia a tactu. Hic enim nihil prater tactum diuer-

T.com. 5. parte pri.

Alia litera habet. Conuasci ut annasci ut embryo.

D. 107.

quasi ex aliis non compositum, & indiuisibile in diuersa. Hac autem ratione elementi constituta, per transumptionem contingebat eis, ut duos modos elementorum aduenirent, quorum primus est, vt ea, quę sunt maxime vniuersalia, dicerentur elementa. Vniuersale enim est vnum secundum rationem, & est simplex, quia eius definitio non componitur ex diuersis: & est in multis, & sic est ad multa vtile, sine sit in omnibus, sicut vnum & ens: sicut in pluribus sicut alia genera. Per eandem vero rationem contingebat eis secundo, quod punctum & vniuersalem dicerentur esse principia uel elementa, quia vtrumque eorum est vnum simplex, & ad multa vtile. Sed in hoc a vera ratione elementi defecerunt, quia vniuersalia non sunt materia, ex quibus componuntur particularia, sed predicant eorum substantiam. Similiter & punctus non est materia linearum: non enim linea ex punctis componitur. Hac autem transumptiuam elementi ratione constituta, pa-

ter solutio cuiusdam questionis in 3. lib. disputacę, scilicet quid sit magis elementum, vtrum genus vel species, & vtrum genus magis quam differentia. Patet enim consequi, quod genera magis sunt elementa, quia genera magis sunt vniuersalia & indiuisibilia. Non enim est ratio eorum & definitio, quam oportet componi ex genere & differentia, sed definitiones proprie dantur de speciebus. Et si aliquid genus diffinitur, non diffinitur in quantum est genus, sed in quantum est species, & ideo species diuiditur in diuersa. & propter hoc non habent rationem elementum. Genus autem non diuiditur in diuersa: & ideo dixerunt genera esse elementa magis quam species. Alia translatio hęc vna enim est eorum ratio, id est indiuisibilis, quia genera, & si non habent definitionem, tamen id quod significatur per nomen generis, est, quedam conceptio intellectus simplex, quę ratio dici potest. Et sicut genus est magis elementum quam species, quia est simplicius, ita etiam magis quam differentia, licet ipsa simplex sit, quia genus est vniuersale. Quod ex hoc patet, quia cuiusque inest differentia, inest genus cum per se differentie non transcendat genus, non tamen oportet quod ad omne id sequatur differentia, cui conuenit genus. Vltimo autem dicitur, quod omnibus predictis modis elementi hoc est commune, esse primum in vno quoque, sicut dictum est.

Tex. 6. 10.

infra pa. 3.

Alia litera habet pro can. vt si quis producat. g. similiter dicitur ypsilon. Ph. nasci & unum sit enim, quod apud esse secundum. Gręcos natura si hęc dicitur continetur, si progenuatur & quę accipiat, habet primum. y. productum, si vero pro principio, sicut communitate videtur, habet primum. y. breue. Posset tamen y. hęc literam intelligi, & hoc nomen natura de generatione vniuersalem dicitur secundum quandam portectionem, id est extensionem. Ex hoc autem quod ipsa natura dicitur primo natura dicta est, secutus est motus secundus, vt. s. generationis principium, ex quo aliquid generatur, siue ex quo illud, quod nascitur, generatur primo sicut ex intrinseco principio, hoc dicitur natura.

Hinc autem transferentes appellat etiam elementum, quod vnum & paruum existens, ad plura vtile sit. Quare & paruum, & simplex, & indiuisibile, elementum dicitur. Vnde euenit, quę maxime vniuersalia sunt elementa esse. quoniam cum vnumquodque eorum vnum, & simplex sit, in multis, aut omnibus, aut quamplurimis inest. Et vnum, & punctum principia quibusdam esse videtur. Cum itaque illa, quę genera uocantur, vniuersalia, & indiuisibilia sint (vna enim est ipsorum ratio) genera quidam dicunt elementa: & magis quam differentiam, quoniam genus magis vniuersale est. cuiusque enim differentia inest, & genus id sequitur illud: cui vero genus, non inique differentia. Omnibus vero commune est, illud cuiusque esse elementum, quod primum cuique inest.

LECTIO V.

Natura vero dicitur vno quidem modo naturam generatio. vt in quis porrige dicat. y. Vno vero modo, ex quo generatur primum generatum in existente. Amplius vnde motus primus in quolibet natura entium, & est in eo in quantum id existit. nasci vero dicitur quęcunque augmentum habent per alterum in tangendo, & simul, & aliquid esse apte, vt embryo. Differt autem conuascencia a tactu. Hic enim nihil prater tactum diuer-

LECTIO V.

IC distinguit hoc nomen natura, cuius quidem consideratio, licet non videatur ad Primum Philosophum, sed magis ad Naturalem pertinere: ideo tamen hic hoc nomen natura distinguitur, quia natura secundum suam quandam acceptionem, de omni substantia dicitur, vt patet. & per consequens, cadit in consideratione philosophi Primi, sicut & substantia vniuersalis. Circa hoc autem duo facit. Primo distinguit diuersos modos, quibus natura dicitur. Secundo reducit omnes ad vnum primum, ibi: Ex dictis igitur. Circa primum duo facit. Primo, ponit quinque modos principales. Secundo, ponit duos alios adiectos duobus vltimis, ibi: Natura autem prima materia. Dicit ergo primo, quod natura dicitur vno modo generatio generatorum, vel ut alia litera habet melius, nascentium. Non enim omnia generata, nascencia dici possunt, sed solum in viuētibus, sicut in plantis, siue in animalibus, & in partibus eorum.

Infra par. 1.

Non par. 1.

Non autem generatio rerum non viuentium potest dici natura proprie loquendo secundum commune usum vocabuli, sed solum generatio viuentium, vt dicitur natura ipsa natum, vel ipsa nascencia, quod ipsum nomen sonare videtur vt si quis porrige dicat naturę. Litera ista corrupta est, Quod ex alia translatio-

est per solum contactum. Alio modo per hoc quod est vnum, id est aliqua duo simul producuntur adinuicem coaptata, sicut brachium & neruus & aliquid esse apte, id est quod aliquid adaptetur ad alterum iam pręexistens, sicut capilli capiti, & dentes gingiuis. Loco autem huius, alia litera habet melius conuasci & adnasci. In hac autem generatione viuentium non solum sit appositio per tactum, sed etiam per quandam coaptationem siue conuascenciam, vt patet in embryonibus qui non solum tanguntur in matrice, sed etiam alligantur in principio suę generationis. Oten-

nihil aliud prater tactum necesse est esse in conuascencibus vero est quiddam vnum in ambobus idem. quod propter id, quod se contingunt, facit vt conuascantur, & vnum secundum continuationem & quantitatem, non secundum qualitatem, sint. Item natura dicitur, ex quo primo inordinato existente, & immobili ex sua potentia, aut est, aut fit aliquid eorum quę natura sunt, ut statua, vasorum quę areorum, & natura dicitur, ligneorum, lignum. Similiter autem in aliis. Ex his, n. vnum quodque saluata prima materia. hoc. n. modo & existenti natura elementa dicuntur natura: alij ignem, alij terram, alij aquam, alij aerem, alij aliquid, aliud tale dicentes, alij quedam horum, alij omnia ea. Amplius alio modo dicitur natura, existentium natura substantia, vt dicentes naturam primam esse compositionem, vt Empedocles dicit, quod natura nullius est entium, sed solum mixto, & permutatio permixtorum natura in hominibus nominatur. Quapropter, & quęcumque natura sunt, aut sunt, iam existente, ex quo aptum est fieri, aut esse, nondum dicimus naturam habere, si speciem, & formam non habeant. Natura igitur, quod ex ambobus his est. ut animalia, & partes eorum.

quod nascitur semper est coniunctum ei, ex quo nascitur, ideo natura nunquam dicitur principium extrinsecum, sed secundum omnes suas acceptiones dicitur principium intrinsecum. Ex hac autem tertia ratione natura, sequitur quarta. Si enim principium motus rerum naturalium natura dicitur, principium autem motus rerum naturalium quibusdam videbatur esse materia, consequens fuit, vt materia natura diceretur, quę quidem est principium rei, & quantum ad esse & quantum ad fieri. Ipsa etiam absque omni forma consideratur, nec a seipsa mouetur, sed ab alio. Et ideo dicitur, quod natura dicitur ex quo aliquid entium primo est aut fit. Quod ideo dicitur, quia materia essendi & fiendi est principium. Ex quo dico existente inordinato, id est absque forma. Vnde alia litera habet. Cum informe sit, in quibusdam enim ipse ordo habetur pro forma, sicut in exercitu & ciuitate. Ex quo dico immutabili ex sua potestate, id est quod moueri non potest per suam potestatem sed secundum potestatem sui superioris agentis. Nam materia non mouet seipsam ad formam, sed mouetur a superiori exteriori agente. Sicut si diceremus, & materiam statua & vasorum areorum, & ligna ligneorum, si huius modi vasa naturalia corpora essent. Similiter est in omnibus aliis, quę ex materia sunt vel fiunt: vnumquodque enim eorum fit ex sua materia, ea saluata. Dispositiones autem forme non saluantur in generatione. Vna enim forma introducit altera abiecta. Et propter hoc forme videbantur esse quibusdam accidentia, & sola materia substantia & natura, vt dicitur secundo Physicorum. Et hoc ideo, quia similiter S. Tho. sup. Mech. H 4 existit.

Tex. c. 7.

existimabant for mam & materiam in rebus naturalibus, sicut in rebus artificialibus, in quibus formæ sunt accidentia, & sola materia substantia. Vnde isto modo, Naturales dixerunt elementa esse materia existentium secundum naturam, vel aqua, vel aerem, vel ignem, aut terram, quam nullus elementum naturalium possunt solâ, sed aliqui nō naturales, ut in Primo lib. est habitus. Quidam autē posterunt aliqua eorū esse elementa & naturā rerum, sicut Parmenides. Quidam vero oia quatuor, sicut Emp. Quidam vero aliquid aliud, sicut Heraclitus vapores. Quia vero motus rerū naturalium magis causat ex forma q̄ ex materia, ideo supuenit quinq̄ modus, quo ipsa forma dicitur natura. Et sic alio modo natura dicitur ipsa substantia, id est forma rerum existentium secundum naturam, sicut naturam rerū dixerunt esse ipsam compositionem mixtorum, sicut Emp. dixit q̄ nō est aliqd entium absolutum, sed solummodo commutatio, seu relaxatio, vel commixtio permixtorum, secundum aliam translationē natura apud homines dicitur. Dicitur enim quæ sunt pmixtionis diversæ naturam habere. Ad ponendum autem formam esse naturam, hac ratione inducuntur, quia quæcumq; sunt & sunt naturaliter non dicuntur habere naturam, existente materia, ex qua nata sunt fieri, vel esse, nisi habeant speciem propriam, & formam, per quam speciem consequantur. Videtur autem nomen speciei poni pro forma substantiali, & forma pro figura, quæ consequit speciem, & est signū speciei. Si igitur forma est natura, nec aliquid potest dici habere naturam, nisi quando habet formam; illud ergo, quod compositum est ex materia & forma, dicitur esse natura, id est secundum naturam, ut animalia & partes eorum, sicut caro & os & huiusmodi. Deinde cum dicitur.

par. 2.

Alia litera liquabilia.

par. 3.

Alia litera: Hęc est in ex itens. Alia litera, aut actu.

Tex. c. 6. par. 1.

**Natura autem prima materia & hæc dupliciter, aut quæ ad id prima, aut ex toto prima ut operum georū, ad ipsa quidem primum æs, totaliter vero forsan aqua, si omnia liquascentia aqua. Et species & substantia. Hęc autem finis generationis. Metaphora vero iam & omnino omnis substantia natura dicitur propter hanc, quia & natura substantia quædam est.**

**Ex dictis igitur prima natura & proprie dicta, est substantia, quæ principium motus habentium in se in quantum ea, Materia nanque qua huius est susceptibilis: esse dicitur natura, Et generationes, & generari, quia sunt ab ea motus & principium motus natura existentium idipsum est existens, aut potestate aut perfectione.**

LECTIO VI.

**Necessarium dicitur, sine quo contingit esse, aut vivere quasi concausa. Ut spirare & cibum animalium est necessarium, nam sine his esse, est impossibile.**

Metaphoram & nominis extensionem omnis substantia dicitur natura, quia natura, quam diximus, quæ est generationis terminus, substantia quædam est. Et ita cum eo quod natura dicitur, omnis substantia similitudinem habet. Et hunc modum etiam ponit Boetius. Ratione autē istiusmodi distinguitur hoc nomen natura inter nomina cōmunia. Sic. n. cōmune est sicut & substantia. Deinde cum dicitur.

**Natura vero hæc prima materia, & hæc dupliciter, aut quæ ad ipsam prima, aut simpliciter prima, ut puta operum æneorum ad ipsa quidem æs primum, simpliciter autem aqua fortassis, si omnia quidem liquabilia aqua. Et forma, & substantia. hæc autem est generationis finis. Metaphorice vero omnino omnis substantia natura propter hanc dicitur, quoniam & natura est aliqua substantia.**

**Ex dictis itaque prima, & quæ proprie dicitur natura, est substantia eorum, quæ in seipsis, ut ipsa sunt motus principium habent, materia enim, eo quod huius est susceptiva, dicitur natura. generationes autem, ac ipsum nasci eo quod ab hac motus sunt, principium quoque motus eorum, quæ natura sunt, hæc est, inexistens quodammodo, aut potentia, aut actu.**

LECTIO VI.

**Necessarium dicitur, sine quo non contingit vivere tanquam concausa. ut respirare, & alimentum animalium necessarium est. impossibile enim est absque his animal esse.**

dicitur habere naturam, nisi secundum quod habet formam. vnde patet ex dictis, quod q̄ primo & proprie natura dicitur substantia, id est forma rerum habentium in se principium motus in quantum huiusmodi. Materia enim dicitur esse natura, quia est forme susceptibilis. Et generationes habent nomen naturæ, quia sunt motus procedentes a forma, & iterum ad formas. Et idipsum, scilicet forma est principium motus rerum existentium secundum naturam, aut in actu, aut in potentia. Forma. n. non semper facit motum in actu, sed quandoq; in potentia tantum, sicut quando impeditur motus naturalis ab aliquo exteriori prohibente: vel etiam quando impeditur actio naturalis ex materie defectu.

LECTIO VI.

ostquam Philosophus distinguit nomina, quæ significant causas, hic distinguit nomē, qd̄ significat aliquid quod pertinet ad rationem causæ, scilicet necessarii. Causa. n. est, ad quæ de necessitate sequitur aliud. Et circa hoc ergo duo facit. Primo distinguit modos necessarii. Secundo reducit oēs ad unū primum, ibi: **Et sic hoc necessarium.** Ponit autē in prima parte quatuor modos necessarii. Primus est sic quod dicitur aliquid necessarium, sine quo non potest aliquid vivere, aut esse; quod licet non sit principalis causa rei, est tamen quædam concausa. Sicut respirare est necessarium animali respiranti, quia sine respiratione vivere non potest. Ipsa enim respiratione, est si non sit causa vitæ, est tamen concausa, in quantum cooperatur ad temperamentum caloris, sine quo nō est vitæ. Et similiter est de cibo, sine quo, animal vivere non potest, in quantum cooperatur ad restaurationem deperditæ, & impedit totalem consumptionem humiditatis radicalis, quod est causa vitæ. Igitur huiusmodi dicuntur necessaria, quia sine eis impossibile est esse. Secundum modum ponit ibi.

Dicit

**¶ Dicit quod secundo modo dicuntur necessaria, sine quibus nō potest esse, vel fieri bonum aliquid, vel vitari aliquid malum, vel expelli: sicut bibere pharmacum, id est medicinam laxatiuum, dicimus esse necessarium, non quia sine hoc vivere animal non possit, sed ad expellendum, scilicet hoc malum, quod est infirmitas, vel etiam vitandum. Est enim hoc necessarium, ut non laboret, id est ut non infirmetur aliquis. Similiter nauigare ad Aeginam, scilicet ad illum locum, est necessarium, non quia sine hoc non possit homo esse, sed quia sine hoc non potest acquirere aliquid bonum, id est pecuniam. Vnde dicitur, quod necessaria est talis nauigatio, ut aliquis pecuniam recipiat. Tertium in modo ponit ibi.**

par. 2.

par. 3.

Alia litera. Inæpabile. D. 9. 19.

par. 4.

par. 5.

**Et sine quibus homini bonū nō cōtingit esse, aut fieri, aut aliqd malū expellere, aut priuari. Veluti bibere pharmacū necessariū, ut nō laboret: & ad Aeginā nauigare, ut pecuniā recipiat.**

**Amplius vim faciens & vis. Sed hoc est pter impetū & prouoluntatem impediens, & phibens, vim. n. faciens necessariū dicitur. Quapropter triste etiam, sicut Euenus ait. omnis. n. res necessaria lamentabilis est facta. Et vis necessitas quædam, ut Sophocles dicit: Sed vis ea me facere cogit. Et videtur necessitas aliquid inculpabile esse recte. Contrarium enim est motui secundum prouoluntatem, & secundum excogitationem.**

**Amplius quod non contingit aliter se habere, necessariū dicimus sic se habere.**

**Et secundum hoc necessarium, alia dicuntur omnia necessaria. Vim enim patiens necessarium, dicitur aut facere, aut pati tunc, quando non contingit secundum impetum propter coagens, quasi ea necessitate existente, propter quam non contingit aliter. Et in concausalibus viuēdi, & boni similitur. Nam cum non contingit, hic quidem bonum, illic vero vivere, & esse sine aliquibus, ea necessaria, & causa necessitas quædam est hæc.**

**¶ Dicitur, quod violenta non sunt culpabilia. Quartum modum ponit ibi. ¶ Dicit, quod necessariū etiam dicimus sic se habere, quod non contingit aliter se habere, & hoc est necessarium absolutum. Prima autem necessaria sunt secundum quid. Differt autem necessariū absolute ab aliis necessariis, quia necessitas absoluta, competit rei secundum id, quod est intimum, & proximum ei, sicut forma, sicut materia, sicut ipsa rei essentia, sicut dicimus animal necesse esse corrupibile, quia hoc consequitur eius materiam, in quantum ex contrariis componitur. Dicimus etiā animal necessarium esse sensibile, quia consequitur eius formam: & animal necessarium esse substantiam animatam sensibilem, quia est eius essentia. Necessariū autem secundum quid, & non absolute est, cuius necessitas dependet ex causa extrinseca, Causa autem extrinseca est duplex, scilicet finis & efficiens. Finis autem est, vel ipsum esse absolutū, & ab hoc sine, necessitas sumpta pertinet ad primum modum; vel bene esse, sive aliquid bonum habere, & ab hoc sine sumitur necessitas secundum modi. Necessitas autem, quæ est a mouente exteriori, pertinet ad tertium modum. Nam violentia est, quando aliquid mouetur ab exteriori agente ad aliud, ad quod ex propria natura aptitudinem nō habet. Si enim secundum suam naturam ordinetur ad hoc, quod recipiat motum ab exteriori agente, tunc motus non erit violentus, sed naturalis. Sicut patet de motu cœlestium orbium a substantiis separatis, & de motu inferiorum corporum a superioribus. Deinde cum dicit.**

**Et sine quibus bonum non contingit aut esse, aut fieri, sive aliquid malū repellere, aut eo priuari. ut bibere potionem medicatam necessarium est, ut non egrotet. Et in Aeginam nauigare, ut pecuniam recipiat.**

**Item uolentium, & vis. hoc autem est, quod prater propositum, & electionem obstat, & prohibet. uolentium enim necessarium dicitur. quare etiam triste, ut Euenus quoque ait. omnis nanque necessaria res tristis est, & vis necessitas quædam est. quemadmodum Sophocles dicit. Etiam uis me cogit hæc facere. Et recte necessitas uidetur inueniri. ¶ Le quiddam esse. contrarium enim uoluntario, & secundum cogitationem motui est.**

**Item, quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus ita se habere.**

**Et secundum hoc necessarium, cetera quoque omnia dicuntur quodammodo necessaria, nam & ipsum necessarium aut agere, aut pati tunc dicitur, cum non contingat propter illud quod uim infert, secundum propositum fieri, tanquam illa existente necessitate, propter quam non contingit aliter. Et in eis, quæ concause uiuēdi, & boni sunt, similiter. cum enim non contingat hic quidem ipsum bonum, hic uero ipsum uiuere, & esse sine quibusdam, hæc necessaria, & hæc causa necessitas quædam est.**

suam naturam ordinetur ad hoc, quod recipiat motum ab exteriori agente, tunc motus non erit violentus, sed naturalis. Sicut patet de motu cœlestium orbium a substantiis separatis, & de motu inferiorum corporum a superioribus. Deinde cum dicit.

**¶ Reducit omnes modos ad unum, & circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod omnes modi necessitatis, qui in rebus inueniuntur, ad hunc ultimum modum pertinent. Secundum ostendit, quod secundum ultimum modum accipitur necessarium in demonstratiuis, ibi: **Amplius demonstratio.** Tertio, in fert quoddam corollarium ex præmissis, ibi: **¶ Horum quidem itaque, ¶ Dicit ergo primo, quod secundum istum ultimum modum necessarii, omnes alij modi aequaliter dicuntur. Quod primo ostendit in tertio modo. Illud enim, quod vim patitur, de necessitate dicitur aliquid facere, vel pati, propter hoc, quod non contingit secundum proprium impetum aliquid agere, propter violentiam agentis, quæ est quædam necessitas, propter quam non contingit aliter se habere. Et similiter ostendit hoc in primo, & secundo modo, in quibus necessitas sumitur ex causis viuēdi, vel essendi simpliciter; quantum ad primum modum; vel ex causis boni, quantum ad secundum modum. Sic enim in aliis modis necessarium dicebatur, sine quo non poterat esse ex vna parte bonum, & ex alia parte vivere & esse. Et sic illa causa, sine qua non contingit vivere****

part. sequē. par. 7.

vel esse, vel bonum habere, vel malo carere, necessitas dicitur, quasi ex hoc sit prima ratio necessarii, qua impossibile est aliter se habere.

part. 6.

Amplius demonstratio necessaria est: quia non contingit aliter se habere quod demonstratum est simpliciter. Huius autem causa est quia prima sunt, si impossibile est aliter se habere, ex quibus est syllogismus.

part. 7.

Horum quidem itaque altera causa essendi necessaria est: alio vero nulla, sed propterea alia sunt ex necessitate. Quare primum & proprie necessarium ipsum simplex est. hoc enim habere non contingit pluribus modis. Quare nec aliter & aliter, iam enim plus habet. Ergo, si qua sunt sempiterna & immobilia, nihil illis est violentum, nec prater naturam.

LECTIO VII.

Text. c. 7. part. 1.

Num dicitur aliud aut secundum accidens, aliud secundum se. Secundum accidens quidem, ut Coriscus & musicus, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere Coriscus & musicus, & Coriscus musicus: & iustus & iustus, & iustus iustus Coriscus. Oportet enim ea vnum dicuntur secundum accidens. Iustum quidem & musicum, quia vni substantia accidit, musicus vero & Coriscus, quia alterum alteri accidit. Similiter autem & modo quodam musicus. Coriscus cum Co-

T. com. 15.

postum, & duo simplicia. Si enim vnum per accidens accipitur secundum comparationem accidentis ad subiectum, sic sunt ista tria, primum est Coriscus, secundum est musicus, tertium Coriscus musicus: & haec tria sunt vnum per accidens. Nam idem subiecto est Coriscus, & musicus. Et similiter quando comparatur accidens ad accidens, tria est accipere, quorum primum est musicus, secundum est iustum, tertium est musicus iustus Coriscus. Et omnia praedicta dicuntur esse vnum secundum accidens, tamen alia & alia ratione. Iustum enim & musicum, quae sunt duo simplicia in secunda acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia accidunt vni subiecto. Musicus vero & Coriscus, quae sunt duo simplicia in prima acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia alterum eorum, scilicet musicum, accidit alteri, scilicet Corisco. Et similiter quantum ad aliquod musicus Coriscus cum Corisco, quod est compositum cum vno simplicium in prima acceptione, dicitur vnum per accidens, quia inter partes istas, quae sunt in hac oratione, id est in hoc termino complexo, scilicet Coriscus musicus, altera pars termini complexi, scilicet musicus, accidit alteri parti per se signatae, scilicet Corisco. Et eadem ratione potest dici, quod musicus Coriscus est vnum cum iusto Corisco, quae sunt duo composita in secunda acceptione, quia ambae partes vtriusque compositi accidunt vni, scilicet Corisco. Si enim idem est musicus & musicus Coriscus, & iustus & iustus Coriscus, cuiusque accidit musicum accidit musicus Coriscus, & quicquid accidit Corisco, accidit Corisco iusto.

T. com. 5. & inde.

LECTIO VII.

Quorundam itaque alia est causa, ut necessaria sunt: quorundam vero nihil, sed propter haec, alia necessaria sunt. Quare & proprie necessarium est, quod simplex est. hoc enim non potest multipliciter se habere. Quapropter nec aliter, & aliter: etenim multipliciter se haberet. Sigitur aliqua perpetua, & immobilia sunt, nihil in eis violentum, aut prater naturam est.

LECTIO VII.

Num dicitur uno modo secundum accidens, altero per se. Secundum accidens quidem, ut Coriscus & musicus, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere Coriscus, & musicum, & Coriscus musicus: & iustus & iustum, & iustus iustus Coriscus. Cuncta etenim haec unum dicuntur secundum accidens. Iustum quidem & musicum, quoniam vni substantia accidit: musicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter etiam quodammodo musicus Coriscus cum Corisco unum est, quoniam altera partium eorum, quae

postum, & duo simplicia. Si enim vnum per accidens accipitur secundum comparationem accidentis ad subiectum, sic sunt ista tria, primum est Coriscus, secundum est musicus, tertium Coriscus musicus: & haec tria sunt vnum per accidens. Nam idem subiecto est Coriscus, & musicus. Et similiter quando comparatur accidens ad accidens, tria est accipere, quorum primum est musicus, secundum est iustum, tertium est musicus iustus Coriscus. Et omnia praedicta dicuntur esse vnum secundum accidens, tamen alia & alia ratione. Iustum enim & musicum, quae sunt duo simplicia in secunda acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia accidunt vni subiecto. Musicus vero & Coriscus, quae sunt duo simplicia in prima acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia alterum eorum, scilicet musicum, accidit alteri, scilicet Corisco. Et similiter quantum ad aliquod musicus Coriscus cum Corisco, quod est compositum cum vno simplicium in prima acceptione, dicitur vnum per accidens, quia inter partes istas, quae sunt in hac oratione, id est in hoc termino complexo, scilicet Coriscus musicus, altera pars termini complexi, scilicet musicus, accidit alteri parti per se signatae, scilicet Corisco. Et eadem ratione potest dici, quod musicus Coriscus est vnum cum iusto Corisco, quae sunt duo composita in secunda acceptione, quia ambae partes vtriusque compositi accidunt vni, scilicet Corisco. Si enim idem est musicus & musicus Coriscus, & iustus & iustus Coriscus, cuiusque accidit musicum accidit musicus Coriscus, & quicquid accidit Corisco, accidit Corisco iusto.

T. c. 8. part. 2.

part. seq.

Intra lec. 8. part. 5. Intra ibid. part. 4. Intra lec. 8. part. 3. Lec. 8. part. 1.

Vnde, si musicum accidit Corisco, sequitur, quod musicus Coriscus accidit iusto Corisco. Et sic nihil differt dicere musicum Corisco accidere iusto Corisco, quam musicum accidere Corisco. Quia vero huiusmodi praedicata per accidens, per prius praedicantur de singularibus, & per posterius de vniuersalibus, cuius tamen eorum...

risco vnum, quia altera partium altera accidit earum, quae sunt in oratione. Vt musicum Corisco, & musicus Coriscus, iusto Corisco, quia vtriusque pars eidem vni accidit. Nihil enim differt, quod Corisco musicum accidere. Si militer autem siue in genere, siue in vniuersali alicuius nominibus dicitur accidens, vt quia homo idem & musicus homo, aut enim, quia homini vni existit substantia accidit musicum, aut quia ambo singularium alicui accidunt, vt Corisco: tamen non eodem modo ambo insunt. Sed hoc quidem forsitan vt genus, & substantia, illud vero vt habitus, aut passio substantiae. Ergo quae cumque secundum accidens dicuntur vnum, hoc modo dicuntur.

Secundum se vero vnum dicitur alia dicuntur natura continuitatis, vt onus vinculo, & lignum cum visco. Et linea, & si flexa sit, cōtinua autem, vna dicitur. sicut & partium singulae, vt tibia & brachium. Ipsorum autem magis vnum natura continua est arte. Cōtinuum vero dicitur, cuius motus vnus secundum se, & non possibile aliter. vnus autem vnus indiuisibilis. indiuisibilis autem secundum tempus.

Num dicitur uno modo secundum accidens, altero per se. Secundum accidens quidem, ut Coriscus & musicus, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere Coriscus, & musicum, & Coriscus musicus: & iustus & iustum, & iustus iustus Coriscus. Cuncta etenim haec unum dicuntur secundum accidens. Iustum quidem & musicum, quoniam vni substantia accidit: musicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter etiam quodammodo musicus Coriscus cum Corisco unum est, quoniam altera partium eorum, quae

Postum, & duo simplicia. Si enim vnum per accidens accipitur secundum comparationem accidentis ad subiectum, sic sunt ista tria, primum est Coriscus, secundum est musicus, tertium Coriscus musicus: & haec tria sunt vnum per accidens. Nam idem subiecto est Coriscus, & musicus. Et similiter quando comparatur accidens ad accidens, tria est accipere, quorum primum est musicus, secundum est iustum, tertium est musicus iustus Coriscus. Et omnia praedicta dicuntur esse vnum secundum accidens, tamen alia & alia ratione. Iustum enim & musicum, quae sunt duo simplicia in secunda acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia accidunt vni subiecto. Musicus vero & Coriscus, quae sunt duo simplicia in prima acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia alterum eorum, scilicet musicum, accidit alteri, scilicet Corisco. Et similiter quantum ad aliquod musicus Coriscus cum Corisco, quod est compositum cum vno simplicium in prima acceptione, dicitur vnum per accidens, quia inter partes istas, quae sunt in hac oratione, id est in hoc termino complexo, scilicet Coriscus musicus, altera pars termini complexi, scilicet musicus, accidit alteri parti per se signatae, scilicet Corisco. Et eadem ratione potest dici, quod musicus Coriscus est vnum cum iusto Corisco, quae sunt duo composita in secunda acceptione, quia ambae partes vtriusque compositi accidunt vni, scilicet Corisco. Si enim idem est musicus & musicus Coriscus, & iustus & iustus Coriscus, cuiusque accidit musicum accidit musicus Coriscus, & quicquid accidit Corisco, accidit Corisco iusto.

continua, sicut dicitur alia translatio. Sed continua dicuntur aliqua dupliciter. Quaedam enim sunt continua, sicut dicitur alia translatio per aliam, quaedam secundum se. Prosequitur ergo primo continua, secundum aliam dicens, & continua per aliam sunt, sicut onus lignorum continuum est ratione ligaminis, vel vinculi. & hoc modo ligna adinueniuntur conuicta, dicuntur vnum per viscum. Quod etiam contingit dupliciter, quia quandoque continuatio alligatorum, fit secundum lineam rectam, quandoque autem secundum lineam indirectam, sicut est linea reflexa angulum continens, quae fit ex contactu duarum in vna superficie, quatum applicatio non est directata. Per hunc enim modum partes animalis dicuntur vnum, & continuum. Sicut tibia, quae habet reflexionem, & angulum continet ad genu, dicitur vna, & continua, & similiter brachium. Sed, cum talis continuatio, quae est per aliam, possit esse, vel fieri naturaliter & arte, magis vnum sunt, quae sunt continua per naturam, quam quae sunt continua per artem: quia in his quae sunt continua per naturam, illud vnum, per quod fit continuatio, non est extraneum a natura rei, quae per ipsum continuatur. sicut accidit in his, quae

Illorum vero, quae per se vnum dicuntur, haec quidem dicuntur, eo quod continua sunt, ut viscus vinculo, & ligna visco. Linea quoque etiam, si curva sit, sed continua vna dicitur, sicut partium etiam, vnaqueque, cruris, & brachium. Ex his autem ipsis illa magis vnum sunt, quae natura, quam arte continua sunt. Continuum vero dicitur, cuius vnus per se motus, & non potest aliter esse vnus, qui indiuisibilis. indiuisibilis autem secundum tempus.

Num dicitur uno modo secundum accidens, altero per se. Secundum accidens quidem, ut Coriscus & musicus, & Coriscus musicus. Idem enim est dicere Coriscus, & musicum, & Coriscus musicus: & iustus & iustum, & iustus iustus Coriscus. Cuncta etenim haec unum dicuntur secundum accidens. Iustum quidem & musicum, quoniam vni substantia accidit: musicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter etiam quodammodo musicus Coriscus cum Corisco unum est, quoniam altera partium eorum, quae

Postum, & duo simplicia. Si enim vnum per accidens accipitur secundum comparationem accidentis ad subiectum, sic sunt ista tria, primum est Coriscus, secundum est musicus, tertium Coriscus musicus: & haec tria sunt vnum per accidens. Nam idem subiecto est Coriscus, & musicus. Et similiter quando comparatur accidens ad accidens, tria est accipere, quorum primum est musicus, secundum est iustum, tertium est musicus iustus Coriscus. Et omnia praedicta dicuntur esse vnum secundum accidens, tamen alia & alia ratione. Iustum enim & musicum, quae sunt duo simplicia in secunda acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia accidunt vni subiecto. Musicus vero & Coriscus, quae sunt duo simplicia in prima acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia alterum eorum, scilicet musicum, accidit alteri, scilicet Corisco. Et similiter quantum ad aliquod musicus Coriscus cum Corisco, quod est compositum cum vno simplicium in prima acceptione, dicitur vnum per accidens, quia inter partes istas, quae sunt in hac oratione, id est in hoc termino complexo, scilicet Coriscus musicus, altera pars termini complexi, scilicet musicus, accidit alteri parti per se signatae, scilicet Corisco. Et eadem ratione potest dici, quod musicus Coriscus est vnum cum iusto Corisco, quae sunt duo composita in secunda acceptione, quia ambae partes vtriusque compositi accidunt vni, scilicet Corisco. Si enim idem est musicus & musicus Coriscus, & iustus & iustus Coriscus, cuiusque accidit musicum accidit musicus Coriscus, & quicquid accidit Corisco, accidit Corisco iusto.

Postum, & duo simplicia. Si enim vnum per accidens accipitur secundum comparationem accidentis ad subiectum, sic sunt ista tria, primum est Coriscus, secundum est musicus, tertium Coriscus musicus: & haec tria sunt vnum per accidens. Nam idem subiecto est Coriscus, & musicus. Et similiter quando comparatur accidens ad accidens, tria est accipere, quorum primum est musicus, secundum est iustum, tertium est musicus iustus Coriscus. Et omnia praedicta dicuntur esse vnum secundum accidens, tamen alia & alia ratione. Iustum enim & musicum, quae sunt duo simplicia in secunda acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia accidunt vni subiecto. Musicus vero & Coriscus, quae sunt duo simplicia in prima acceptione, dicuntur vnum per accidens, quia alterum eorum, scilicet musicum, accidit alteri, scilicet Corisco. Et similiter quantum ad aliquod musicus Coriscus cum Corisco, quod est compositum cum vno simplicium in prima acceptione, dicitur vnum per accidens, quia inter partes istas, quae sunt in hac oratione, id est in hoc termino complexo, scilicet Coriscus musicus, altera pars termini complexi, scilicet musicus, accidit alteri parti per se signatae, scilicet Corisco. Et eadem ratione potest dici, quod musicus Coriscus est vnum cum iusto Corisco, quae sunt duo composita in secunda acceptione, quia ambae partes vtriusque compositi accidunt vni, scilicet Corisco. Si enim idem est musicus & musicus Coriscus, & iustus & iustus Coriscus, cuiusque accidit musicum accidit musicus Coriscus, & quicquid accidit Corisco, accidit Corisco iusto.

Capitu. de quantitate, & tex. c. 2. Lec. 7. T. com. 33.



transit, licet etiam in illa priori parte temporis, alia partes mobilis continui moueantur.

part. 3.

Secundum se autem continua, quecunq; non tactu sunt vni. Na, si ponis se tangentia ligna, non dices, hec vnum esse, nec lignu, nec corpus, nec aliud continuum vllum. Quae itaq; omni non sunt continua, vni dicitur, quauis reflexionem habeant. Adhuc magis, quae non habent reflexionem, vt tibia, aut crus, vel femur, quia contingit non vnum esse motum cruris. Et recta quam reflexa magis vnum. Reflexam vero & angulum habentem. vna, & non vnam dicimus: quia contingit & non simul esse motu eius, & simul. Rectae vero semp simul, & nulla pars habens magnitudinē, hec quidem mouetur, haec vero quiescit, quemadmodum reflexe.

Tex. c. 9. part. 4.

Amplius alio modo dicitur, eo qd subiectum sit specie indifferens. Indifferens autem, quorum formae indiuisibilis secundum sensum est, subiectum vero, aut primum, aut vltimum ad finem. et eum vnum, & aqua vna dicitur, quatenus indiuisibilis secundum formam est: liquoresque omnes, in oleum, vinum, & liquabilia vnum dicuntur, quoniam omnium vltimum subiectum idem. nam aqua, aut aere omnia hec fiunt.

Tex. c. 10. part. 5.

Dicuntur autem vnum, & quorum genus vnum differens oppositis differentiis. & haec dicuntur omnia vnum quod subicitur differentiis. vt homo, canis, & equus, vnum quidem, quia omnia animalia, & modo propinquissimo, sicut materia vna. Hec autem, quandoq; quidem ita vnum dicuntur, quandoque, vere genere superiore, quod idem dicitur. si sint vltimae species generis superiores his. Vt isosceles, & isopleurus, sunt vna & eadem figura, quia ambo triangulus, sed trianguli non iidem.

Dicitur, quod secundo modo dicitur vnum, non tantum ratione continuae quantitatis, sed ex eo, quod subiectum totum est in differens forma secundum speciem. Quaedam enim esse possunt cōtinua, quae tamen in subiecto sunt diuersa secundum speciem, sicut, si continuetur aurum argēto, vel aliqua huiusmodi.

Non enim anima rationalis, est differentia hominis, cum de homine non praedicatur, sed habens animam rationalem, quod significat hoc nomen rationale. & similiter natura sensitiua non est genus hominis, sed pars. Habens etiam naturam sensitiuam, quod nomine animalis significatur; est hominis genus. Similiter ergo & propinquus modus est quo aliqua sunt vnum materia, & vni genere. Sed sciendum est, quod vnum ratione generis dicitur dupliciter. Quandoque enim aliqua dicuntur ita vnum in genere, sicut dictum est, quia scilicet eorum vnum est genus qualitercunque. Quandoque vero non dicuntur aliqua esse vni in genere, nisi in genere superiori, quod cum ad iunctionem unitatis, vel identitatis praedicatur de vltimis speciebus generis inferioris, quae sunt aliqua aliae superiores species supremi generis, in quarum una infinitae species conueniunt. Sicut figura est vni generis supremum, continet sub se multas species, scilicet circulum, triangulum, quadratum, & huiusmodi. Et triangulus etiam, continet diuersas species scilicet, aequilaterum, qui dicitur isopleurus: & triangulum duorum aequalium laterum, qui dicitur isosceles, vel isocelus. Illi igitur duo trianguli dicitur vna figura, quod est genus remotum: sed non, vnum triangulum, quod est genus proximum. Cuius ratio est, quia hi duo trianguli non differunt per differentias, quibus diuidit figura, differunt autem per differentias, quibus diuidit triangulus. Idem autem dicitur, a quo aliquid non differit differentia. Quartum modum ponit ibi.

Dicitur quod vnum etiam dicuntur quae cunq; ita se habent, quod diffinitio, vnius, quae est ratio significans quid est esse, non diuiditur a diffinitione alterius, quae significat etiam quid est esse eius. Ipsa enim diffinitio scilicet, secundum se, oportet quod sit diuisibilis, cum consistat ex genere & differentia. Sed potest esse quod diffinitio vnius sit indiuisibilis a diffinitione alterius, quando duo habent vnam diffinitionem, siue illa diffinitiones significant totum hoc, quod est in diffinito, sicut tunica, & indumentum: & tunc sunt simpliciter vnum, quorum diffinitio est vna, siue illa communis diffinitio non totaliter comprehendat rationem duorum, quae in ea conueniunt, sicut bos & equus conueniunt in vna diffinitione animalis: vnde nunquam sunt vnum simpliciter, sed secundum quid, in quantum scilicet, vtrumque eorum est animal. Et similiter augmentum & diminutio conueniunt in vna diffinitione generis, quia vtraque est motus secundum quantitatem. Similiter in omnibus superficiebus est vna diffinitio huiusmodi species, quae est superficies. Quinti modum ponit ibi.

Dicitur quod omnino iudicet perfecte & maxime sunt vni, quorum intellectus intelligitur quidditatem eorum, est omnino indiuisibilis, sicut simplicia, quae non componuntur ex

modi. Et tunc talia duo erunt vnum, si attendatur sola quantitas, non autem si attendatur natura subiecti. Si vero totum subiectum continuum sit vnius formae secundum speciem, erit vnum & secundum rationem quantitatis, & secundum rationem naturae. Subiectum autem dicitur esse indifferens secundum speciem, quando eadem species sensibilibus non diuiditur, ita quod sint diuersae formae sensibiles in diuersis partibus subiecti, sicut quandoque contingit, quod vnius corporis sensibilibus vna pars est alba, & alia nigra. Hoc autem subiectum indifferens, potest accipi dupliciter. Vno modo subiectum primum. Alio modo subiectum finale, siue vltimum, ad quod peruenitur in fine diuisionis. Sicut patet, quod totum vnum dicitur vnum esse, quia partes eius comunicant in vno primo subiecto, quod est indifferens secundum speciem. Et similiter est de aqua. Omnes enim liquores siue humores dicuntur vni, in vno vltimo. Nam oleum & vinum & omnia huiusmodi, resoluuntur vltimo in aqua vel vltimum, qui in omnibus est radix humiditatis. Tertium modum ponit ibi.

Alio item modo vnum dicitur, cum subiectum sit forma indifferens. Indifferens autem, quorum formae indiuisibilis secundum sensum est, subiectum vero, aut primum, aut vltimum ad finem. et eum vnum, & aqua vna dicitur, quatenus indiuisibilis secundum formam est: liquoresque omnes, in oleum, vinum, & liquabilia vnum dicuntur, quoniam omnium vltimum subiectum idem est, aqua namque, et aere haec omnia sunt.

Dicuntur autem vnum, & quorum genus vnum differens oppositis differentiis. ac cuncta haec vnum dicuntur, quoniam vnum est genus subiectum differentiis. ut homo, equus; canis, vnum quid, quoniam omnia animalia. & quodam simili modo, sicut materia vna. Haec autem quandoque quidem ita vnum dicuntur, quandoque vero superiore genere, quod idem dicitur. si vltimae generis species sunt, illa autem superiora ipsis. ut puta triangulus duorum aequalium laterum vna & eadem figura cum triangulo trium aequalium laterum est. ambo etenim trianguli, sed non iidem trianguli.

Dicitur, quod secundo modo dicitur vnum, non tantum ratione continuae quantitatis, sed ex eo, quod subiectum totum est in differens forma secundum speciem. Quaedam enim esse possunt cōtinua, quae tamen in subiecto sunt diuersa secundum speciem, sicut, si continuetur aurum argēto, vel aliqua huiusmodi.

Non enim anima rationalis, est differentia hominis, cum de homine non praedicatur, sed habens animam rationalem, quod significat hoc nomen rationale. & similiter natura sensitiua non est genus hominis, sed pars. Habens etiam naturam sensitiuam, quod nomine animalis significatur; est hominis genus. Similiter ergo & propinquus modus est quo aliqua sunt vnum materia, & vni genere. Sed sciendum est, quod vnum ratione generis dicitur dupliciter. Quandoque enim aliqua dicuntur ita vnum in genere, sicut dictum est, quia scilicet eorum vnum est genus qualitercunque. Quandoque vero non dicuntur aliqua esse vni in genere, nisi in genere superiori, quod cum ad iunctionem unitatis, vel identitatis praedicatur de vltimis speciebus generis inferioris, quae sunt aliqua aliae superiores species supremi generis, in quarum una infinitae species conueniunt. Sicut figura est vni generis supremum, continet sub se multas species, scilicet circulum, triangulum, quadratum, & huiusmodi. Et triangulus etiam, continet diuersas species scilicet, aequilaterum, qui dicitur isopleurus: & triangulum duorum aequalium laterum, qui dicitur isosceles, vel isocelus. Illi igitur duo trianguli dicitur vna figura, quod est genus remotum: sed non, vnum triangulum, quod est genus proximum. Cuius ratio est, quia hi duo trianguli non differunt per differentias, quibus diuidit figura, differunt autem per differentias, quibus diuidit triangulus. Idem autem dicitur, a quo aliquid non differit differentia. Quartum modum ponit ibi.

Dicitur quod vnum etiam dicuntur quae cunq; ita se habent, quod diffinitio, vnius, quae est ratio significans quid est esse, non diuiditur a diffinitione alterius, quae significat etiam quid est esse eius. Ipsa enim diffinitio scilicet, secundum se, oportet quod sit diuisibilis, cum consistat ex genere & differentia. Sed potest esse quod diffinitio vnius sit indiuisibilis a diffinitione alterius, quando duo habent vnam diffinitionem, siue illa diffinitiones significant totum hoc, quod est in diffinito, sicut tunica, & indumentum: & tunc sunt simpliciter vnum, quorum diffinitio est vna, siue illa communis diffinitio non totaliter comprehendat rationem duorum, quae in ea conueniunt, sicut bos & equus conueniunt in vna diffinitione animalis: vnde nunquam sunt vnum simpliciter, sed secundum quid, in quantum scilicet, vtrumque eorum est animal. Et similiter augmentum & diminutio conueniunt in vna diffinitione generis, quia vtraque est motus secundum quantitatem. Similiter in omnibus superficiebus est vna diffinitio huiusmodi species, quae est superficies. Quinti modum ponit ibi.

Dicitur quod omnino iudicet perfecte & maxime sunt vni, quorum intellectus intelligitur quidditatem eorum, est omnino indiuisibilis, sicut simplicia, quae non componuntur ex

T. com. 11. part. 6.

part. 7.

part. pri.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Omnino uero quorum intelligentia indiuisibilis intelliges quid erat esse, & non potest separari, neque tempore, neque loco, neque ratione, maxime haec vni: & horum quae cunq; substantia.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Omnino uero quorum intelligentia indiuisibilis intelliges quid erat esse, & non potest separari, neque tempore, neque loco, neque ratione, maxime haec vni: & horum quae cunq; substantia.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

Amplius autem vnum dicitur, quorumcunque ratio, quae quid erat esse dicit, indiuisibilis est ad aliam significantem, quid erat esse rei. Ipsa enim secundum se omnis ratio diuisibilis. sic enim augmentatum & diminutum vni sunt, quia ratio vna, sicut in superficiebus, quae speciei vna.

D. 546.

part. seq.

LECTIO VIII.

LECTIO VIII.

LECTIO VIII.



hoc duo facit. Primo ponit reductionem praedictam. Secundo sex modos positos ponit alium modum unitatis, ibi. Amplius autem &c. Idem ergo primo, quod ex hoc patet, quod illa, quae sunt penitus indiuisibilia, maxime dicuntur vni, quia ad hunc modum omnes alij modi reducuntur, quia vniuersaliter hoc est verum, quod quicunq; non habent diuisionem; secundum hoc dicuntur vni; in quantum diuisionem non habent. Sicut quae non diuiduntur in eo quod est homo, dicuntur vnum in homine, sicut Socra. & Plato. Et quae non diuiduntur in ratione animalis, dicuntur vnum in animali. Et quae non diuiduntur in magnitudine vel mensura, dicuntur vni secundum magnitudinem, sicut continua. Et ex hoc potest accipi et numerus, & diuersitas modorum vnius supra positorum, quia vnum, aut est indiuisibile simpliciter, aut indiuisibile secundum quid; siquidem simpliciter, sic est vltimus modus, qui est principalis: si autem est indiuisibile secundum quid, aut secundum quantitatem tamen, aut secundum naturam. si secundum quantitatem, sic est primus modus: si secundum naturam, aut quantum ad subiectum, aut quantum ad diuisionem, quae se tenet ex parte formae: si quantum ad subiectum, vel quantum ad subiectum reale, & sic est secundus modus. Indiuisibilitas autem formae, quae est indiuisibilitas rationis, id est diffinitionis, facit quartum modum. Ex his autem modis, vltimus alij alij modi deriuantur: Plurima autem sunt, quae dicuntur vnum, ex eo quod faciunt vnum, sicut plures homines dicuntur vni, ex hoc quod trahunt

trahunt nauem. Et etiam dicuntur aliqua vnum, ex eo quod vnum patiuntur, sicut multi homines sunt vnus populus, ex eo quod ab uno Rege reguntur. Quaedam vero dicuntur vnum ex eo, quod habet aliquod vnum, sicut multi possessores vnus agri, sunt vnum in dominio eius. Quaedam etiam dicuntur vnum ex hoc, quod sunt aliquid vnum, sicut multi homines albi dicuntur vnum, quia quilibet eorum albus est, sed respectu omnium istorum modorum secundum vnum illa, quae sunt vnum secundum suam substantiam, de quibus supra dictum est in quinque modis supra positus. Vna namque substantia est, aut ratione conuenientis, sicut in primo modo: aut propter speciem subiecti, sicut secundo modo, & etiam in tertio, prout vnitas generis aliquid habet simile cum vnitate speciei: aut etiam propter rationem, sicut in quarto & in quinto modo. Et adhuc ex his modis aliqua dicuntur vnum, patet per oppositum. Aliqua enim sunt numero plura, vel numerantur ut plura, quia non sunt continua, vel quia non habent speciem vnā, vel quia non conueniunt in vna ratione. Deinde cum dicitur b. ¶ Addit aliquid modum a supra dictis, qui non sumitur ex ratione indiuisibilis sic praedicti, sed magis ex ratione diuisionis, & dicitur, quod quandoque aliqua dicuntur vnum propter solam continuitatem: quandoque vero non, nisi sit aliquid totum & perfectum, quod quidem contingit, quando habet aliquam vnā speciem, non quidem sicut subiectum homogeneum dicitur vnum specie, quod pertinet ad secundum modum positum prius: sed secundum quod species in quadam totalitate consistit, requirens determinatum ordinem partium, sicut patet, quod non dicimus vnum aliquid, vt artificiatum, quando videmus partes calciamenti qualitercunque compositas, nisi forte secundum quod accipitur vnum pro continuo, sed tunc dicimus esse vnum omnes partes calciamenti, quando sic sunt compositae, quod sit calciamentum, & habeat aliquam vnā speciem, scilicet calciamenti. Et ex hoc patet, quod linea circularis est maxime vna, quia non solum habet continuitatem, sicut linea recta, sed etiam habet totalitatem, & perfectionem, quod non habet linea recta. Perfectum est enim & totum, cui nihil deest, quod quidem contingit lineae circulari: non potest sibi fieri additio, sicut fit lineae rectae. Deinde cum dicitur c. ¶ Ponit quandam proprietatem consequentem vnum, & dicit, quod ratio vnus est in hoc, quod sit principium aliquid numeri. Quod ex hoc patet, quia vnum est prima mensura numeri, quo omnis numerus mensuratur. Mensura autem habet rationem principij, quia per mensuram res mensurate cognoscuntur. Res autem cognoscuntur per sua propria principia. Et ex hoc patet, quod vnum est principium notum vel cognoscibile circa quodlibet, & est in omnibus principium cognoscendi. Hoc tamen vnum, quod est principium cognoscendi, non est idem in omnibus generibus. In genere enim consonantiarum est vnum, quod est dies, quod est minimum in consonantibus. Dies, enim est semitonium minus. Diuiditur enim tonus in duo semitonia inaequalia, quorum vnus dicitur dies. In vocibus autem vnum primum & minimum, est litera vocalis, aut consonans, & magis vocalis quam consonans vt in .x. dicitur. Et in grauitatibus, siue ponderibus est aliquid minimum, quod est mensura, scilicet vnica, vel aliquid aliud huiusmodi. Et in motibus est vna prima mensura, quae mensurat alios motus, scilicet motus simplicissimus & velocissimus, sicut est motus diurnus. In omnibus tamen istis hoc est commune, quod illud, quod est prima mensura, est indiuisibile secundum quantitatem, vel secundum speciem. Quod igitur est in genere quantitatis vnum, & primum, oportet quod sit indiuisibile & secundum quantitatem. Si autem sit omnino indiuisibile, & secundum quantitatem, & non habeat positionem, dicitur vnitas. Punctus vero est id, quod est omnino indiuisibile secundum quantitatem, & tamen habet positionem. Linea vero est, quod est diuisibile secundum vnā dimensionem tantum. Superficies vero secundum duas, corpus autem est omnibus modis diuisibile secundum quantitatem, secundum tres dimensiones, & haec de descriptione conuertuntur. Nam omne, quod duabus dimensionibus diuiditur est superficies, & sic de aliis. Sciendum est autem, quod esse mensuram, est propria ratio vnus, secundum quod est principium numeri. Hoc autem non est idem cum vno, quod conuertitur cum ente, vt in Quarto dictum est. Ratio enim illius vnus in sola indiuisione consistit: huiusmodi autem vnus in mensuratione. Sed tamen haec ratio mensurae, licet primo conueniat vni, quod est principium numeri, tamen per quandam similitudinem deriuatur ad vnum in aliis generibus, vt in .x. huius Philosophus ostendit, & secundum hoc ratio mensurae inuenitur in quolibet genere. Haec autem ratio mensurae consequitur rationem indiuisibilis, sicut habitum est. Et ideo vnum non omnino aequiuoce dicitur de eo, quod conuertitur

part. 2.

Tex. 6. 12. part. 3.

Amplius autem, est quidem ut quodcunque vnum continuitate dicimus esse, si sit quantum & continuum: est autem vt non. si non aliquid totum sit. hoc autem si non speciem habeat vnā. Vt videntes utique non dicimus similitur vnū qualitercunque; partes compositas calciamenti, nisi propter continuitatem, sed si sit vt calciamentum sit, & speciem habeat aliquam, iam vnū. Quapropter & quae circuli maxime vna linearum, quia tota & perfecta est.

Vni vero esse, est principium alicui numero esse. Prima namque mensura principium est. Nam quo primo cognoscimus, hoc est prima mensura cuiuslibet generis. Principium ergo cognoscibile circa quodlibet, vnum. non idem autem in omnibus generibus vnū. hoc quidem. n. est dies, illis autem vocalis, aut consonans: grauitatis autem alterū, & in motu aliud. Vbiq; vero vnum aut quantitate, aut speciem diuisibile. Secundum quantum quidem igitur, & in quantum quantum, indiuisibile: quod quidem omnino & sine positione, dicitur vnitas: quod autem omnino & positionem habens, punctum; Quod autem secundum vnum linea: quod autem secundum duo, superficies. Omnino vero & tripliciter diuisibile secundum quantitatem, corpus. Facta autem conuersione, dualiter quidem diuisibile superficies, vnice autem linea, nullatenus diuisibile secundum quantitatem punctus & vnitas. Hoc quidem non habens positionem, vnitas, illud vero habens positionem, punctus.

titatem, & tamen habet positionem. Linea vero est, quod est diuisibile secundum vnā dimensionem tantum. Superficies vero secundum duas, corpus autem est omnibus modis diuisibile secundum quantitatem, secundum tres dimensiones, & haec de descriptione conuertuntur. Nam omne, quod duabus dimensionibus diuiditur est superficies, & sic de aliis. Sciendum est autem, quod esse mensuram, est propria ratio vnus, secundum quod est principium numeri. Hoc autem non est idem cum vno, quod conuertitur cum ente, vt in Quarto dictum est. Ratio enim illius vnus in sola indiuisione consistit: huiusmodi autem vnus in mensuratione. Sed tamen haec ratio mensurae, licet primo conueniat vni, quod est principium numeri, tamen per quandam similitudinem deriuatur ad vnum in aliis generibus, vt in .x. huius Philosophus ostendit, & secundum hoc ratio mensurae inuenitur in quolibet genere. Haec autem ratio mensurae consequitur rationem indiuisibilis, sicut habitum est. Et ideo vnum non omnino aequiuoce dicitur de eo, quod conuertitur

Item est quidem, vt quodcunque dicimus continuitate vnum esse, modo quantum & continuum sit: est autem ut non aliquid totum sit. hoc autem, si non habeant formam vnā. non enim dicimus similitur vnū, cum viderimus partes calciamenti quomocunque compositas, propter continuitatem, sed si ita ut calciamentum sit, ac quandam formam habeat, tunc vnum. Quare maxime linearum circuli linea, una est, quoniam tota & perfecta est.

Vni autem esse, principium alicui numero esse. prima enim mensura principium est. quo namque primo cognoscimus, hoc prima mensura generis mensura. Principium itaque scibile circa quodlibet, ipsum vnum, non est autem idem in cunctis generibus vnum. sed hic quidem dies; hic vero vocalis aut muta, grauitatis autem aliud, & motus aliud. Vbiq; autem ipsum vnum, aut quantitate, aut forma indiuisibile. Illud igitur, quod secundum quantum, et prout quantum, indiuisibile est, quod quidem omnino, & sine positione est, dicitur vnitas; quod vero omnino, & positionem habens, punctum, quod autem secundum vnum, linea: quod vero secundum duo, superficies: quod autem omnino, & in tria secundum quantum diuisibile, corpus. & econuerso, in duo quidem diuisibile, superficies est: quod vero in vnum, linea, quod autem nequaquam secundum quantitatem diuisibile est, punctum, & vnitas est. quae quidem sine positione, vnitas: quod vero habet positionem, punctum.

titatem, & tamen habet positionem. Linea vero est, quod est diuisibile secundum vnā dimensionem tantum. Superficies vero secundum duas, corpus autem est omnibus modis diuisibile secundum quantitatem, secundum tres dimensiones, & haec de descriptione conuertuntur. Nam omne, quod duabus dimensionibus diuiditur est superficies, & sic de aliis. Sciendum est autem, quod esse mensuram, est propria ratio vnus, secundum quod est principium numeri. Hoc autem non est idem cum vno, quod conuertitur cum ente, vt in Quarto dictum est. Ratio enim illius vnus in sola indiuisione consistit: huiusmodi autem vnus in mensuratione. Sed tamen haec ratio mensurae, licet primo conueniat vni, quod est principium numeri, tamen per quandam similitudinem deriuatur ad vnum in aliis generibus, vt in .x. huius Philosophus ostendit, & secundum hoc ratio mensurae inuenitur in quolibet genere. Haec autem ratio mensurae consequitur rationem indiuisibilis, sicut habitum est. Et ideo vnum non omnino aequiuoce dicitur de eo, quod conuertitur

lect. 1. Tex. 6. 12. inde.

etur cum ente, & de eo quod est principium numeri, sed secundum prius & posterius. Deinde cum dicitur d. ¶ Ponit aliam diuisionem vnus, quae est magis logica dicens, quod quaedam sunt vnum numero, quaedam specie, quaedam genere, quaedam analogia. Numero quidem sunt vnum, quorum materia est vna. Materia enim secundum quod stat sub dimensionibus signatis, est principium indiuiduationis formae. Et propter hoc, ex materia habet singulare, & sic vnum numero ab aliis diuisum. Specie autem dicitur vnū, quorum vnā est ratio: id est diffinitio. Nam nihil proprie diffinitur, nisi species, cum omnis diffinitio ex genere, & differentia constet. Et si aliquid genus diffinitur, hoc est, in quantum est species. Vnum vero genere sunt, quae conueniunt in figura & predicationis: id est, quae habent vnum modum predicandi. Alius enim est modus, quo predicatur substantia: & quo predicatur qualitas, vel actio, sed omnes substantiae habent vnum modum predicandi, in quantum predicantur non vt in subiecto existentes. Proportione vero vt analogia sunt vnū, quaeconque in hoc conueniunt, quod hoc se habet ad illud sicut aliud ad aliud.

D. 731

part. 5.

Tex. 6. 13. per prima.

Amplius autem alia secundum numerum sunt vnum, alia secundum speciem, alia secundum genus, alia secundum analogiam. Numero quidem, quorum materia vna. Specie, quorum ratio est vna. Genere, quorum eadem figura predicationis. Secundum proportionem, quaeconque se habent vt aliud ad aliud. Semper itaque posteriora, praecedentia sequuntur. Vt quaeconque numero, specie vnum, sed quaeconque specie, non omnia numero: sed genere omnia vnum, quaeconque & specie quaeconque vero genere, non omnia specie. Sed proportione, & quaeconque vnū proportionem, non oia genere.

Palam autem & quia multa opposita dicitur vni. Nam alia non existendo continua, alia in habendo materiam diuisibile secundum speciem, aut primam, aut vltimam: alia in habendo rationes plures, quod quid erat esse dicentes.

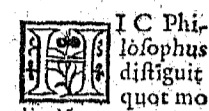
LECTIO IX.

NS dicitur, hoc quidem secundum accidens, illud vero secundum se.

Secundum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem: similiter autem dicentes, vt musicum edificare, quia accidit edificatori musicum esse, aut musico edificatore. hoc. n. esse hoc, significat accidere hoc huic. Sic autem & in dictis, quoniam hominem musicum dicimus, & musicum hominem, aut album musicum, aut hunc album. Secundum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem: similiter dicentes. at cum dicimus musicum edificare, quia accidit edificatori musicum esse, aut musico edificatori. hoc etenim hoc esse dicere significat hoc huic accidere. Ita igitur de his, quae dicta sunt, cum hominem dicimus musicum esse, & musicum hominem, aut album musicum, siue hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt: diuisio entis secundum se, & secundum accidens, attendit secundum quod aliquid predicatur de aliquo per se, vel per accidens. Diuisio vero entis in substantia & accidens, attenditur secundum hoc, quod aliquid in natura sua est vel substantia vel accidens. Deinde cum dicitur b. Ostendit quod modis dicitur ens per accidens, & dicitur per tria, quorum vnus est, quoniam accidens predicatur de accidente, vt cum dicitur dicitur ens per accidens. Secundus, cum accidens predicatur de subiecto, vt cum dicitur, hoc est musicus. Tertius, cum subiectum predicatur de accidente, vt cum dicitur musicus est hoc. Et quia superius iam manifestauit, quomodo per accidens differt a causa per se, ideo nunc consequenter per causam per accidens manifestat ens per accidens. Et dicit, sicut per causas gnantes causam per accidens, dicimus quod musicus edificat, eo quod musicum accidit edificatori, vel econtra: constat. n. quod hoc esse hoc, id est musicum edificare, nihil aliud significat, quod hoc accidere huic, ita est etiam in praedictis modis entis per accidens, quoniam dicimus hominem esse musicum, accidens, predicando de subiecto, vel musicum esse hominem, predicando subiectum, de accidente:

genere, quod habet similitudinem materiae, hic modus multitudinis sumitur per oppositum ad secundum, & certum modum vnus. Alia vero dicuntur multa, quae habent rationes, quod quid est esse dicentes, plures. Et hoc sumitur per oppositum ad quartum modum. Quod autem opponitur quinto modo, non dicitur habere rationem pluralitatis, nisi secundum quod & in potentia. Non enim ex hoc, quod aliquid est diuisibile, propter hoc est multa nisi in potentia.

LECTIO IX.



Philosophus diffinit quod modum dicitur ens, & circ hoc tria facit. Primo, diffinitur ens per se, & per accidens. Secundo, diffinitur modos entis per accidens, ibi: Secundum accidens quod & c. Tertio, modos entis per se, ibi: Secundum se vero. Dicit ergo, quod dicitur quododdam secundum se, & quododdam secundum accidens. Sciendum tamen est, quod illa diffinitio entis, non est ea de qua illa diuisio, qua diuiditur ens in substantia & accidens. Quod ex hoc patet, quia ipse postmodum, ens secundum se diuidit in decem praedicamenta, quorum nouem sunt de genere accidentis. Ens igitur diuiditur in substantia & accidens, secundum absolutam entis considerationem, sicut ipsa albedo in se considerata dicitur accidens, & homo substantia. Sed ens secundum accidens, prout hic sumitur, oportet accipi per comparationem accidentis ad substantiam. Quae quidem comparatio significat hoc verbo est, cum dicitur, hoc est albus, vel hoc totum, hoc est albus, ens per accidens. Vnde patet, quod diuisio entis secundum se, & secundum accidens, attendit secundum quod aliquid predicatur de aliquo per se, vel per accidens. Diuisio vero entis in substantia & accidens, attenditur secundum hoc, quod aliquid in natura sua est vel substantia vel accidens. Deinde cum dicitur b. Ostendit quod modis dicitur ens per accidens, & dicitur per tria, quorum vnus est, quoniam accidens predicatur de accidente, vt cum dicitur dicitur ens per accidens. Secundus, cum accidens predicatur de subiecto, vt cum dicitur, hoc est musicus. Tertius, cum subiectum predicatur de accidente, vt cum dicitur musicus est hoc. Et quia superius iam manifestauit, quomodo per accidens differt a causa per se, ideo nunc consequenter per causam per accidens manifestat ens per accidens. Et dicit, sicut per causas gnantes causam per accidens, dicimus quod musicus edificat, eo quod musicum accidit edificatori, vel econtra: constat. n. quod hoc esse hoc, id est musicum edificare, nihil aliud significat, quod hoc accidere huic, ita est etiam in praedictis modis entis per accidens, quoniam dicimus hominem esse musicum, accidens, predicando de subiecto, vel musicum esse hominem, predicando subiectum, de accidente:

LECTIO IX.

NS dicitur, aliud secundum accidens, aliud per se.

Secundum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem: similiter dicentes. at cum dicimus musicum edificare, quia accidit edificatori musicum esse, aut musico edificatori. hoc etenim hoc esse dicere significat hoc huic accidere. Ita igitur de his, quae dicta sunt, cum hominem dicimus musicum esse, & musicum hominem, aut album musicum, siue hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt: diuisio entis secundum se, & secundum accidens, attendit secundum quod aliquid predicatur de aliquo per se, vel per accidens. Diuisio vero entis in substantia & accidens, attenditur secundum hoc, quod aliquid in natura sua est vel substantia vel accidens. Deinde cum dicitur b. Ostendit quod modis dicitur ens per accidens, & dicitur per tria, quorum vnus est, quoniam accidens predicatur de accidente, vt cum dicitur dicitur ens per accidens. Secundus, cum accidens predicatur de subiecto, vt cum dicitur, hoc est musicus. Tertius, cum subiectum predicatur de accidente, vt cum dicitur musicus est hoc. Et quia superius iam manifestauit, quomodo per accidens differt a causa per se, ideo nunc consequenter per causam per accidens manifestat ens per accidens. Et dicit, sicut per causas gnantes causam per accidens, dicimus quod musicus edificat, eo quod musicum accidit edificatori, vel econtra: constat. n. quod hoc esse hoc, id est musicum edificare, nihil aliud significat, quod hoc accidere huic, ita est etiam in praedictis modis entis per accidens, quoniam dicimus hominem esse musicum, accidens, predicando de subiecto, vel musicum esse hominem, predicando subiectum, de accidente:

cedente vel album esse musicum, vel econuerso, scilicet musicum esse album, predicando accidens de accidente. In omnibus enim his, esse, nihil aliud significat, quam accidere. Hoc quidem, scilicet quando accidens de accidente predicatur, significat, quod ambo accidentia accidunt eidem subiecto, illud vero scilicet cum accidens predicatur de subiecto dicitur esse quia entis, id est subiecto accidit accidens. Sed musicum esse hominem dicimus, quia huic scilicet predicato accidit musicum, quod ponitur in subiecto. Et est quasi similis ratio predicandi, cum subiectum predicatur de accidente, & accidens de accidente. Sicut enim subiectum predicatur de accidente eadem ratione, quia predicatur subiectum de eo, cui accidit accidens in subiecto possum, ita accidens predicatur de accidente, quia predicatur de subiecto accidentis. Et propter hoc, sicut dicitur musicum esse album, quia scilicet illud, cui accidit esse musicum, scilicet subiectum, est album. Patet igitur, quod ea, que dicuntur esse secundum accidens, dicuntur triplici ratione, aut eo quod ambo scilicet subiectum, & predicatum insunt eidem, sicut cum accidens predicatur de accidente: aut quia illud scilicet predicatum, ut musicum, inest enti, id est subiecto, quod dicitur esse musicum, & hoc est, cum accidens predicatur de subiecto: aut quia illud scilicet subiectum in predicato possum est illud, cui inest accidens, de quo accidere illud, scilicet subiectum predicatur. Et hoc est, scilicet cum subiectum predicatur de accidente, ut cum dicimus, musicum esse homo. Deinde cum dicitur

**c** Distinguit modum entis per se, & circa hoc tria facit. Primo, distinguit ens, quod est extra animam per decem predicamenta, quod est ens perfectum. Secundo, ponit alium modum entis, secundum quod est tantum in mente. ibi: Amplius autem & esse significat. Tertio diuidit ens per potentiam & actum: & ens sic diuisum est secundum quid tantum, & imperfectum. ibi: Amplius esse significat & ens. Dicit ergo primo, quod illa dicuntur esse secundum se, quecumque significant figuras predicacionis. Sciendum est enim, quod ens non potest hoc modo contrahi ad aliquid determinatum, sicut genus contrahitur ad species per differentias. Nam differentia, cum non participet genus, est extra essentiam generis. Nihil autem potest esse extra essentiam entis, quod per additionem ad ens aliquam speciem entis constituat. Nam quod est extra ens, nihil est, & differentia esse non potest. Vnde in Tertio huius probauit Philosophus, quod ens, genus esse non potest. Vnde oportet, quod ens contrahatur ad diuersa genera secundum diuersum modum predicandi, qui consequitur diuersum modum essendi, quia quoties ens dicitur, id est quot modis aliquid predicatur, toties esse significatur, id est, tot modis significatur aliquid esse. Et propter hoc ea, in qua diuiditur ens primo, dicuntur esse predicamenta, quia distinguuntur secundum diuersum modum predicandi. Quia igitur eorum, que predicantur, quedam significant quid, id est substantiam, quedam quale, quedam quantum, & sic de aliis, oportet, quod vnicuique modo predicandi, esse significet idem, ut cum dicitur homo est animal, esse significat substantiam. Cum autem dicitur

tur homo est albus, significant qualitatem, & sic de aliis. Sciendum enim est, quod predicatum ad subiectum tripliciter se potest habere. Vno modo, cum est id, quod est subiectum, ut cum dico, Socrus est animal. Nam Socrus est id, quod est animal, & hoc predicatum dicitur significare substantiam primam, que est substantia particularis, de qua omnia predicantur. Secundo modo, ut predicatum sumatur secundum quod inest subiecto, quod quidem predicatum vel inest ei per se, & absolute, ut consequens materiam, & sic est ad aliquid. Tertio modo, ut predicatum sumatur ab eo, quod est extra subiectum, & hoc dupliciter. Vno modo, ut sit omnino extra subiectum, quod quidem si non sit mensura subiecti, predicatur per modum habitus, ut cum dicitur: Socrus est calcitrans, vel vestitus. Si autem sit mensura eius, cum mensura extrinseca sit vel tempus, vel locus, sumitur predicamentum, vel ex parte, & sic erit quodammodo: vel ex loco, & sic erit vbi: non considerato ordine partium in loco, quod considerato, erit situs. Alio modo, ut sit in subiecto, de quo predicatur. Et si quidem secundum principium, sic predicatur ut agere. Nam actiois principium in subiecto est: si vero secundum terminum, sic predicabitur, ut in pati. Nam passio in subiectum patiens terminatur. Quia vero quedam predicatur, in quibus manifeste non apponitur hoc verbum esse, ne credatur, quod illa predicaciones non pertineant ad predicacionem entis, ut cum dicitur: homo ambulat, ideo consequenter hoc remouet dicens, quod in omnibus huiusmodi predicacionibus significatur aliquid esse. Verbum enim quodlibet resolutur in hoc verbum esse, & participium. Nihil enim differt dicere, homo conualecens est, & homo conualecitur, & sic de aliis. Vnde patet, quod quot modis predicatio fit, tot modis ens dicitur. Nec est verum, quod Avicenna dicit, quod predicata, que sunt in generibus accidentis, principaliter significant substantiam, & per posterius accidens, sicut hoc, quod dico album, & musicum. Nam album, ut in predicamento dicitur, solam qualitatem significat. Hoc autem nomen album significat subiectum ex consequenti, in quantum significat albedinem per modum accidentis. Vnde oportet, quod ex consequenti includat in sui ratione subiectum. Nam accidentis esse est inesse. Albedo enim & significet accidens, non tamen per modum accidentis, sed per modum substantie, vnde nullo modo significat subiectum. Si enim principaliter significet subiectum, tunc predicata accidentalia non ponentur a Philosopho sub ente secundum se, sed sub ente secundum accidens. Nam hoc totum, quod est homo albus, est ens, secundum accidens, ut dictum est. Deinde cum dicitur

**d** Ponit alium modum entis, secundum quod esse & est, significant compositionem propositionis, quam facit intellectus componens, & diuidens. Vnde dicit, quod esse significat veritatem rei, vel sicut alia translatio melius habet, quod esse significat, quia aliquid dictum est verum, vnde veritas propositionis potest dici veritas rei per causam. Nam ex eo, quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa est. Cum enim dicimus aliquid esse, significamus propositionem esse veram. Et cum

dicimus non esse, significamus non esse veram, & hoc sicut in affirmando, sicut in negando. In affirmando quidem, sicut dicitur: quod Socrates est albus: quia hoc verum est. In negando vero, ut Socrus non est albus, quia hoc est verum scilicet, ipsum esse non album. Et similiter dicimus: quod non est dicitur incommensurabilis lateri quadrato, quia hoc est falsum scilicet, non esse ipsum non commensurabilem. Sciendum est autem, quod iste secundus modus comparatur ad primum, sicut effectus ad causam. Ex hoc enim, quod aliquid in reru natura est, sequitur veritas & falsitas in proportionem, quam intellectus significat per hoc verbum esse. Et propter hoc, ut sit in respectu ad aliud, & sic est ad aliquid. Tertio modo, ut predicatum sumatur ab eo, quod est extra subiectum, & hoc dupliciter. Vno modo, ut sit omnino extra subiectum, quod quidem si non sit mensura subiecti, predicatur per modum habitus, ut cum dicitur: Socrus est calcitrans, vel vestitus. Si autem sit mensura eius, cum mensura extrinseca sit vel tempus, vel locus, sumitur predicamentum, vel ex parte, & sic erit quodammodo: vel ex loco, & sic erit vbi: non considerato ordine partium in loco, quod considerato, erit situs. Alio modo, ut sit in subiecto, de quo predicatur. Et si quidem secundum principium, sic predicatur ut agere. Nam actiois principium in subiecto est: si vero secundum terminum, sic predicabitur, ut in pati. Nam passio in subiectum patiens terminatur. Quia vero quedam predicatur, in quibus manifeste non apponitur hoc verbum esse, ne credatur, quod illa predicaciones non pertineant ad predicacionem entis, ut cum dicitur: homo ambulat, ideo consequenter hoc remouet dicens, quod in omnibus huiusmodi predicacionibus significatur aliquid esse. Verbum enim quodlibet resolutur in hoc verbum esse, & participium. Nihil enim differt dicere, homo conualecens est, & homo conualecitur, & sic de aliis. Vnde patet, quod quot modis predicatio fit, tot modis ens dicitur. Nec est verum, quod Avicenna dicit, quod predicata, que sunt in generibus accidentis, principaliter significant substantiam, & per posterius accidens, sicut hoc, quod dico album, & musicum. Nam album, ut in predicamento dicitur, solam qualitatem significat. Hoc autem nomen album significat subiectum ex consequenti, in quantum significat albedinem per modum accidentis. Vnde oportet, quod ex consequenti includat in sui ratione subiectum. Nam accidentis esse est inesse. Albedo enim & significet accidens, non tamen per modum accidentis, sed per modum substantie, vnde nullo modo significat subiectum. Si enim principaliter significet subiectum, tunc predicata accidentalia non ponentur a Philosopho sub ente secundum se, sed sub ente secundum accidens. Nam hoc totum, quod est homo albus, est ens, secundum accidens, ut dictum est. Deinde cum dicitur

**d** Ponit alium modum entis, secundum quod esse & est, significant compositionem propositionis, quam facit intellectus componens, & diuidens. Vnde dicit, quod esse significat veritatem rei, vel sicut alia translatio melius habet, quod esse significat, quia aliquid dictum est verum, vnde veritas propositionis potest dici veritas rei per causam. Nam ex eo, quod res est, vel non est, oratio vera vel falsa est. Cum enim dicimus aliquid esse, significamus propositionem esse veram. Et cum

ro inter substantias ponitur secundum opinionem potentiam mathematica esse substantia, quia modum reprobaueat. Frumetum est, quia modum est perfectum, sicut quod est in herba, de esse in potentia. Quando vero aliquid sit in potentia, & quando nondum est in potentia, determinandum est in aliis, scilicet in Nono huius.

quam in negatione, ut patet, quod Socrates musicus est, quoniam verum hoc est: aut quod Socrates non albus, quoniam verum. quod autem diameter non sit incommensurabilis, quoniam falsum est.

**Ite ipsum esse, & ipsum ens, quod dicitur eorum, que dicta sunt, potentia dicitur posse significare, quodam actu. videtur etenim dicimus esse, & quod potentia, ut dicitur, videtur, & quod actu, ipsum quoque sciens similiter, & quod potest uti scientia, & quod iam utitur. ac etiam quiescens, ut illud, cui iam inest quies, ut quod quiescere potest, similiter autem in substantiis. etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & linea medietate, ac triuicium, quod nondum maturum est, quando vero possibile, & quando non, in aliis determinandum est.**

**LECTIO X.**

**S**UBSTANTIA dicitur, & simplicia corpora: ut terra, & ignis, & aqua, & quecumque talia: & vniuersaliter corpora, & ex his constantia, & animalia, & demonia, & partes horum. Hec autem omnia dicuntur substantia, quia non de subiecto dicuntur, sed de his alia.

**Alio vero modo quodcumque fuerit causa existendi inexistens in talibus, quecumque non dicuntur de subiecto, ut anima animalis.**

**Amplius quecumque particula existens sunt in talibus, terminantes, & hoc aliquid significantes, quibus destructis, destruitur totum. ut superficie corpus, ut quidam dicunt, & superficies linea, & totaliter numerus videtur quibusdam essentialis. Nam eo destructo nihil esse, & determinare omnia.**

**Ponit distinctionem entis per actum & potentiam dicens: quod ens & esse significat aliquid dicibile, vel effabile in potentia, vel dicibile in actu. In omnibus, n. predictis terminis, que significat decem predicamenta aliquid de in actu & aliquid in potentia. Et hoc accidit, quod vnicuique predicamentum per actum & potentiam diuiditur. Et sicut in rebus, que extra animam sunt de aliquid in actu & aliquid in potentia, ita in actibus que & priuationibus, que sunt res rationis. Dicitur enim, aliquid scire, quia potest uti scientia, & quia utitur: similiter quiescens, quia iam inest ei quiescere, & quia potest quiescere. Et non solum hoc est in accidentibus, sed etiam in substantiis. Etenim mercurium, i. imaginem Mercurii dicimus esse in lapide in potentia, & medium lineam de esse in linea in potentia. Quilibet, n. pars continui, est potentialiter in toto. Linea ve-**

**LECTIO X.**

**S**UBSTANTIA dicitur, & simplicia corpora, ut terra, & ignis, & aqua, & quecumque talia: & vniuersaliter corpora, & ex his constantia, & animalia, & demonia, & partes horum. Hec autem omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cetera.

**Alio vero modo quodcumque fuerit causa existendi, talibus que inexistens, quia non dicuntur de subiecto, ut anima animalis.**

**Item quecumque particula inexistens sunt in talibus, desinientes, & quod quid significantes, quibus preceptis, totum perimitur, ut superficie corpus, ut quidam dicunt, & linea superficies, & vniuersaliter numerus videtur quibusdam essentialis esse, & omnia terminare.**

**intrinsicis eis, ut forma. Sicut dicitur anima substantia animalis. Deinde cum dicitur**

**c** Ponit tertium modum opinionem Platoniorum & Pythagoricorum dicens, quod quecumque particule sunt in predictis substantiis, que sunt termini earum & significat hoc aliquid secundum opinionem eorum, in quibus destructis destruitur totum, dicitur esse substantia. Sicut superficie destructa destruitur corpus, ut quidam dicunt, & destructa linea, destruitur superficies. Patet etiam, quod superficies est terminus corporis, & linea terminus superficie. Et secundum dictorum positionem, linea est pars superficie, & superficies pars corporis. Ponentur enim corpora componi ex superficiebus, & superficies ex lineis, & lineas ex punctis. Vnde sequebatur, quod punctum sit substantia lineas, & linea superficie, & S. Thom. super Metaph. I sic de

Tex. c6. 14. parte. 3.

part. 4.

Infr. par. 4.

parte 4.

T. com. 10.

part. 5.

Tex. c6. 15. part. prima

Infr. par. 2.

part. 3.

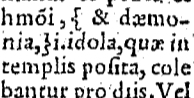
LECTIO X.



LECTIO X.  
**S**UBSTANTIA dicitur, & simplicia corpora, ut terra, & ignis, & aqua, & quecumque talia: & vniuersaliter corpora, & ex his constantia, & animalia, & demonia, & partes horum. Hec autem omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cetera.

Infra par. 5

LECTIO X.



LECTIO X.  
**S**UBSTANTIA dicitur, & simplicia corpora, ut terra, & ignis, & aqua, & quecumque talia: & vniuersaliter corpora, & ex his constantia, & animalia, & demonia, & partes horum. Hec autem omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cetera.

intrinsicis eis, ut forma. Sicut dicitur anima substantia animalis. Deinde cum dicitur

c Ponit tertium modum opinionem Platoniorum & Pythagoricorum dicens, quod quecumque particule sunt in predictis substantiis, que sunt termini earum & significat hoc aliquid secundum opinionem eorum, in quibus destructis destruitur totum, dicitur esse substantia. Sicut superficie destructa destruitur corpus, ut quidam dicunt, & destructa linea, destruitur superficies. Patet etiam, quod superficies est terminus corporis, & linea terminus superficie. Et secundum dictorum positionem, linea est pars superficie, & superficies pars corporis. Ponentur enim corpora componi ex superficiebus, & superficies ex lineis, & lineas ex punctis. Vnde sequebatur, quod punctum sit substantia lineas, & linea superficie, & S. Thom. super Metaph. I sic de

fic de alijs. Numerus autem secundum hanc positionem vide...

part. 4.

part. 5.

part. 1.

LECTIO XI.

Adem dicuntur, secundum accidens quidem, ut album & musicum idem, quia eidem...

Reducit dictos modos substantie ad duo dicens, qz pze dicitis...

Quotquam Philosophus distinxit nomina, que significant subiectum...

Item quod quid erat esse, cuius ratio definitio est...

Accidit igitur duobus modis substantiam dicitur...

LECTIO XI.

Adem vero, quedam secundum accidens dicuntur, ut album, & musicum idem...

rudinis sunt diuersum, dissimile, & in equale. Circa primum...

accidens esse idem verique simpli accepto, sicut musico homini...

part. 1.

part. 1.

part. 1.

part. 1.

part. 1.

part. 1.

part. 1.

part. 1.

LECTIO XII.

Inuersa vero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia...

Differentia vero dicuntur, quecumque diuersa sunt, idem aliquid entia...

Adem vero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia...

Adem vero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia...

quæ sibi esset idem, & sic in infinitum, non est autem possibile...

Quaedam uero per se, sicuti & unum, etenim quorum materia...

LECT. XII.

Ita conditio quot modis dicitur diuersum, & dicitur quod diuersa dicitur aliqua tripliciter...

LECTIO XII.

Inuersa uero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia...

Differentia uero dicuntur, quecumque diuersa sunt, idem aliquid...

ideo subingit, quod diuersum dicitur oppositum totaliter ad idem...

Hic distinguit, quot modis dicitur hoc nomen differens. Assignat autem...

D. 508.

S. Thom. super Metaphy. I 2 tia, sunt



lect. 19. T. com. 13. part. 6. part. 9. le. par. 5. h. 10.

part. 3.

Alia 1. h. er. Hoc aut eo qd propinquus nunc, vt in futuris. Alia 1. sed corrupte. Pri. n. Melaeus Pyrho, in gre. n. h. sicur in hac fca.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

ve lica

trubioy

ordo in motu, sequitur ordinem in quantitate. Per prius. n. & posterius in magnitudine, est prius & posterius in motu, vt dr in Quarto Physicorū. Secūdo, ostēdit quō aliquid dr prius altero in cognitiōe, ibi: Alia vero modo. Tertio, quō dr aliquid altero prius in essēdo, i. secundū naturā, ibi: Alia vero secūdo naturam. Circa primū duo facit. Prius ostēdit quō aliquid sit prius & posterius secundū quantitatē, in rebus continuis. Secūdo quō in rebus discretis, ibi: Alia secundū ordinem. Et circa primū, ponit tres modos. Primus modus attēditur secundū ordinem in loco, sicut aliquid dr esse prius se cundū locū in hoc, qd est propinquius alicui loco determinato, sine ille locus determinatus accipiat ut mediū in aliqua magnitudine, sicut ut extremū. Do test. n. in ordine locali accipi ut principii, centri mundi, ad qd feruntur grauiā, vt sic ordinem elementa, dicētes terrā esse primū, aquā secundū &c. Et pōt esse accipi vt principii etiā ipsum colū, vt si dicamus ignē esse primū, aerē secundū & sic deinceps. Propinquitas autem ad principium in loco, quicquid sit illud, pōt esse dupliciter. Vno mō, secundum ordinem naturā, sicut aqua propinquior est medio naturaliter qd aer, aer vero propinquior extremo, i. caelo. Alio modo, sicut euenit, i. secundū qd ordinant aliqua in loco a casu, ut aqua cunq; cā prater naturā, sicut in lapidibus superpositis. Inuicē in aeribus, supremus est prior vno ordine, & alio ē prior in sim. Et sicut id, qd est propinquius principio, est prius, ita quod remotius a principio, est posterius.

loco, vt medio, aut ultimo, aut sicuteuenit. Quod vero remotius, posterius.

Alia secundū tēpus. Hęc quidem. n. eo quod remotiora ab ipso nūc, vt in factis. Priora nā que troica medis, quia remotiora ab ipso nūc. Alia affiniōra ipsi nunc, vt in futuris. Prius. n. Nemea Pythion, quia propinquius nūc: & ipso nunc vt principio & primo vsi sunt.

Alia secundū motū. Propinquius. n. primo mouēti est prius vt puer viro. principii autē & id quoddā simpliciter est. Alia secundū potestātē. excedēs. n. potestātē. prius est, & quod est potentius. Tale uero est, cuius secundū prauoluntatem sequi est necesse alterū, & posterius, quia non mouente illo non moueatur, & mouente moueatur. Et est prauoluntas principii.

Alia secundū ordinem, & ea sunt quęcūque ad aliquid vnū determinatū distāt secundū rationē. vt parastata & tricoastata, & paranitē netis. Hic quidem. n. qui sumitur, illic autē quę media principii. Ergo ea priora dicuntur hoc modo.

Alio vero modo quod cognitione est prius, vt simpliciter prius. Horum autē aliter & quę secundū rationē, & quę secundū sensum. Secundum enim rationem vnīuersalia priora, secundum autē sensum singularia.

Secundū ordinē, qui inuenit in aliquibus rebus tūmodo quoddam ordine associatis sibi, nō per cōtinuitatē, vt in precedentiibus accidēbat: hōi autē sunt quę distāt ab aliquo uno determinato scđm aliquā rōnē determinatā, ut parastata, tricoastata. Parastata ē prius tricoastata. Parastata dr ille, qd stat iuxta, aliquid, puta Regē: Tricoastata autē est ille, qui stat tertius ab eo. Vnde alia litera hęc. Prastata, tertio statē prius est. Parastata autē qd alia rōi statia est distāt, vt secundum, vel tertiu. Et sicut paranitē sunt priores netis. In chordis. n. Hypatē dr quę sunt graues, Netē vero acutę dr, mediocres autē uocant Mēsa. Paran etz autē dr quę sunt iuxta necas, mēsis propinquiores. Patet etiā qd hic dr etiā esse aliquid prius per propinquitatē ad aliquod principii. Sed differēter in vtroq; prędictorū explorū, quia in illis, parastata & tricoastata, accipiūt principii id, quod ē verū initii & extremū, ille qui est sumus inter alios, vel vertex aliorū, vt Rex, vel aliquis alius talis. Sed in chordis accipiūt vt principii mediū, & media chorda, quę dr mēsa, cui propinquiores dicuntur paranetę, & per hoc priores dicuntur netes. Ita ergo dicuntur priora per hunc modum, scilicet per ordinem quantitatis vel continuz vel discrete. Secundo ibi.

Tertius modus est secundum ordinem in motu, & hoc prius

mo ponit quantum ad naturalia dicēs, qd aliqua dr esse priora scđm ordinē in motu. Illud. n. qd est propinquius primo mouenti, est prius. sicut puer est prius viro, quia est propinquior primo, i. generanti. & hoc etiā prius dr per propinquitatē ad aliquod principium. id. n. i. mouēs & generans, est principium quoddam mō, nō qua

literatūq; sicut in loco accidēbat, sed simpliciter & scđm naturam. Secūdo, ponit hūc ordinē motus ē in rebus volūtariis dicēs, qd quādā priora dr scđm ptātē, sicut hōies, qui sunt in ptātibus constituti. Ille. n. qd excedit ptātē, & qui est potētior, dr esse prior. Et hic ē ordo dignitatis. Patet autē, qd hi: ordo ē est scđm dū motū, qd potētior ē & ptātē excedēs, est scđm cūius prouoluntatē, i. propofitū, necesse est sequi aliquid, qd est eo posterius in mouēdo, ita. n. qd nō mouente illo potētiori, uel priori, nō moueāt posterius, & mouente, moueāt. sicut se hēt princeps in ciuitate. nā ex eius imperio mouent alii ad exequēdū imperata, eo vero nō imperate, nō mouent: & patet. qd hoc etiā prius dr pp propinquitatē ad aliquod principii. Nā prauoluntatis, i. propofitū imperatū, hic accipiūt vt principii, cui propinquiores sūt, & per cōsequēs priores, per quos pōsitū & imperium principis ad subditos dēterret. Deinde cum dicit.

Quodam secundū tēpus. Alia n. eo quod remotiora a nunc sunt: ut de eis, quę facta sunt. quę. n. in Troia fuerūt priora sunt his, quę apud Mediam facta sunt, quonia remotius a nunc distāt. Alia vero, eo quod propinquiora ipsi nunc sunt: ut de futuris. prius. n. festum, quod apud Delphos, quonia propinquius ipsi nunc est, ut principio, & primo ipso nunc posito.

Quodam secundū motū. quod. n. propinquius primo mouēti est, prius est: ut puer viro. etenim quoddam & hoc simpliciter principium est. Quodam secundū potestātē. quod enim excellit potētia, & fortius est, prius est. tale uero est, cuius electionem, ut alterum, & quod posterius est sequatur necesse est, ut ut nou mouentur illo, non moueatur, & mouente moueatur. electio enim principium est.

Quodam secundū ordinē. hac uero sunt, quęcūque ab aliquo uno determinato proportionaliter distāt. ut in tripudis qui secundū locum obinet, prior est eo, qui tertiu tenet, & paranitē, quā uere illic. n. tripudū dicitur. hic uero media principium est. Hęc itaq; hoc modo priora dicuntur.

Alio uero modo, quod cognitione prius, tanquam & simpliciter prius. Horum autē aliter ea, quę secundum rationem, atque ea, quę secundum sensum. Secundum enim rationem vnīuersalia priora, secundum uero sensum singularia.

quodam modo quod cognitione prius, tanquam & simpliciter prius. Horum autē aliter ea, quę secundum rationem, atque ea, quę secundum sensum. Secundum enim rationem vnīuersalia priora, secundum uero sensum singularia.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

T. com. 17.

part. 1.

part. seq.

in post pre

dic. cap. de

priori.

Ictus uel rationis, & sensus, aliter dicimus aliqua priora secundum rationem, & aliter secundum sensum. Ponit autem tres modos, scđm quos aliquid est prius ratione, sicut cognitione incellectiua, quorum primus est, secundum quod vnīuersalia sunt priora singularibus, licet in cognitione sensu.

Et secundum rationem accidens toto prius, ut musicum, musico homine, non est. n. ratio tota sine parte. & non contingit musicum esse, non existēt aliquid musico.

Amplius priora dicuntur priorum passiones, ut rectitudo leuitate. hoc. n. lineę secundū se passio, illud uero superficiē. Alia quidem sic dicuntur priora & posteriora.

Alia uero secundum naturā & secundū substantiam, quęcūque cōtingit esse sine aliis, & alia nō sine illis: quā diuisio ne usus est Plato. Et quoniam esse multipliciter dicitur, primum quidē subiectum prius, propter quod substantia prius. Deinde aliter quę sunt potestate & perfectione. Nā alia potestate priora, alia perfectione. ut secundum potestatem quidem dimidietas, toto: & pars, toto: & materia, quā substantia. Secundum perfectionem uero, posterius, nam dissoluta, secundum actum erunt.

Modo itaque quodam omnia prius & posterius dicta secundum hęc dicuntur. Alia nā que secundum generationem, quę sine aliis esse contingit, vt totum partibus. Alia secundū corruptionem, ut pars toto. similiter autē & alia.

LECTIO XIII.

Protestas dicitur alia quidem principium motus aut mutationis in diuerso inquantum diuersum. ut edificatiua potestas, est quę non existit in edificato. sed ars medicinalis est potētia, & existit in sanato, sed non inquantū sanatū est. Ergo tota liter principium permutatiōnis aut motus, dicitur potestas in diuerso, inquantū diuersū.

Protestas dicitur alia quidem principium motus aut mutationis in diuerso inquantum diuersum. ut edificatiua potestas, est quę non existit in edificato. sed ars medicinalis est potētia, & existit in sanato, sed non inquantū sanatū est. Ergo tota liter principium permutatiōnis aut motus, dicitur potestas in diuerso, inquantū diuersū.

solus est Plato. Voluit. n. qd propter hoc vnīuersalia essent priora in essēdo qd singularia, & superficies qd corpora, & lineę quā superficies, & numerus quā omnia alia. Secundus modus attenditur secundum ordinem substantiā ad accidēs. Quia n. ens multipliciter dr, & non uniuo, oportet qd oēs significatiōnes entis reducātur ad unam primā scđm quā dr ens, quod est subiectum aliorū entiu, per se existens, & pp hoc primū subiectū dr esse prius. Vnde substantia prius est accidēte. Tertius modus attendit scđm diuisionē entis in actū & potētia. Nam uno modo dr aliquid esse prius se cundū potētia, & alio modo secundū actū: scđm quod potētiam quidem, dimidium rei est prius re ipsa, & qlibet pars toto, & materia qd substantia. i. qd forma. Hęc. n. omnia sic cōparat ad ea, respectu quorū sic dr priora, ut potētia ad actū. secundū actū uero dr prędicta esse posteriora. Nā prędicta nō efficiunt in actu nisi pā dissolutionē, resolutio. n. toto in partes, incipiunt partes esse in actu. Deinde cum dicit.

Et secundum rationem accidēs toto prius, ut musicum homine musico. non enim erit ratio tota absque parte, tamēsi non contingit musicum esse, si non sit aliquis musicus.

Item priores dicuntur passiones priorum, ut rectitudo leuitate. ista enim lineę per se passio, hac uero superficie. quędam igitur ita priora & posteriora dicuntur.

Quodam uero secundum naturā, & substantiam, quęcūque contingit absque aliis esse, ista uero sine illis minime: quā diuisio ne usus est Plato. Cū autē ipsum esse multipliciter dicatur, primo quidē subiectum est prius, propter quod substantia prior. Deinde aliter quę secundum potestatem, & perfectionem. quędam enim secundum potestatem priora sunt, quędam uero secundum actum ueluti secundum potestatem quidem dimidia quā tota, & particula quā totum, & materia quā substantia. secundum actum uero posteriora, dissoluta etenim secundum actum erit.

Quodam modo igitur omnia, quęcūque prius & posterius dicuntur secundum hęc dicuntur. Quędam enim secundum generationem contingit absque aliis esse, ut totum partibus. quędam uero secundum corruptionem, ut pars toto. similiter etiam cetera.

LECTIO XIII.

Obiecta dicitur, quędam quidē principium motus, aut transmutationis in altero, aut prout alterum est, ut edificatiua potētia est, quę non inest in edificato. sed ars medendi cum sit potētia, inest utique in eo, qui sanatur, sed non prout sanatur. Quędam igitur omnino principium transmutationis, aut motus dicitur potētia in altero, aut prout alterum est.

sol. Vnde omnia priora aliqua modo possunt esse sine posterioribus, & non e conuerso.

LECTIO XIII.

Quoniam distinxit nomina significantia partes vnīuersales, hic incipit distinguere nomina significantia partes entis. & primo scđm quod ens diuidit p actū & potētiam. Secūdo, prout diuiditur ens in decē predicamenta, ibi: Quantum uero, dicitur quod est diuisibile. S. Tho. super Metaph. I. 4. Circa

part. 2.  
Lec. seq.

part. 3.  
Alia litera  
Adhuc aut  
ut bene hoc  
efficiat aut  
secundū vo  
luntatem.  
Quandoq;  
n. solum uti  
que ambu  
lantes aut  
loquentes,  
non bene  
aut, aut nō  
ut uellent,  
nō dicimus  
posse loqui  
aut ambu  
lare.  
part. 4.  
Infra pt. 14.  
Infra par. 9  
In hac. lec.

Infra pt. 5.  
Alia litera.  
potens.  
part. 5.

Tex. cō. 18.

Circa primum distinguit hoc nomen potētia uel potestas. Nomen autem actus praetermittit, quia eius significationem sufficienter explicare nō poterat, nisi prius natura for marum esset manifesta, quod facit in Octauo & nono. vnde statim in Nono simul determinat de potentia & actu. Distinguit ergo pars ista in partes duas. In prima ostēdit, quomodo dicitur potentia. In secunda, reducit omnes ad unum primum ibi: Que uero secundum potentia. Circa primum duo facit. Primo, distinguit hoc nomen potentia. Secundo, hoc nomen impotentia, ibi: Impotentia autem. Circa primum duo facit. Primo ponit modos potētie. Secundo modos possibilis, ibi: Dicitur uero potestate. Ponit ergo in prima parte quatuor modos potentia, uel potestatis. Quorum primus est, quod potentia dicitur principium motus & mutationis in alio inquantū est aliud. Est enim quoddam principium motus uel mutationis in eo quod mutatur, ipsa. materia: uel aliquid principii formale: ad quod cōsequitur motus, sicut ad formam grauis uel leuis sequitur motus sursum aut deorsum. sed huiusmodi principium non potest dici de potentia actiua, ad quam pertinet motus ille. Omne enim quod mouetur, ab alio mouetur. Neq; aliquid mouet seipsum nisi per partes, inquantū una pars eius mouet alia, ut probatur in Octauo Physicorum. Potentia igitur secundū quod est principium motus in eo in quo est, nō comprehenditur sub potentia actiua, sed magis sub passiuā. Grauitas, n. in terra nō est principium ut moueat, sed magis ut moueatur. Potētia igitur actiua potestas nō est in edificato, sed magis in edificare. Ars autem medicinalis, quamuis sit potētia actiua, quia per eā Medicus curat, contingit tñ qd sit in aliquo sanato, nō inquantū est sanatus, sed per accidē inquantū accidit ei dē esse Medicū & sanatū. Sic igitur uniuersaliter loquēdo, potestas dicitur uno modo, principium mutationis aut motus in alio, inquantū est aliud. Secundum modum ponit ibi.

Alia diuerso inquantum diuersum. Nam secundum quam patiens patitur aliquid, quandoque quidem si quodcunque pati sit possibile, dicimus esse potens pati. Quandoque uero non secundum omnem passionē sed si secundū excellentiorē.

Amplius alia bene hoc perficiendi, aut secundum preuolūtatem. Nam quādoque solum progredientes, aut dicentes, non bene uero, aut non ut maluerunt, non dicimus posse dicere, aut uadere. similiter autem & in pati.

Amplius quicūque habitus, secundum quos impassibilia omnino & immutabilia, aut non facile in peius mobilia, potestates dicuntur. Franguntur autem & conteruntur, curuantur & omnino corrumpuntur, non per potentiam, sed per nō potentiam & alicuius defectio nem. Impassibilia uero talium quā uix & paulatim patiuntur propter potentiam, & posse alio quo modo habere.

Dicitur uero potestate toties, & possibile dicitur uero quidē modo, quod habet motus principium, aut mutationis. Etenim statiuum possibile quoddam in diuerso, inquantū est diuersum. Alio uero modo, si quidē ab eo aliud potestatem habet talem.

infra dicitur. Alia tñ litera habet. Aliquādo aut nō secundum oēm passionē, sed utiq; in contrariū. Quod quidē sic debet intelligi. Improprie. n. dicitur pati, quicquid recipit aliquid nō, ab aliquo, sicut intelligere dicitur quoddā pati. Proprie autem pati dicitur recipit aliquid cū sui trāsmutatione ab eo, qd est ei naturale. unde & talis passio dicitur esse abiciens a substantia, hoc aut nō potest fieri nisi per aliquid contrarium. Vnde, qñ aliquid patitur secundū quod est contrariū suæ naturæ, uel conditioni propriæ patitur dicitur. Secundū quod etiā agitudo nes passiones dicuntur. Quando uero aliquis recipit id quod est ei conueniens secundum suam naturā, magis dicitur perfici qd pati. Tertiū modū ponit ibi. Dicit, qd alia potestas dicitur, quæ est principium faciendi aliquid nō quocunque modo, sed bene: aut secundū preuolūtatem. i. secundū qd homo disponit. Quando. n. aliqui progrediuntur uel loquuntur, sed nō bene, aut non secundū quod uolunt, dicuntur nō posse loqui, aut progredi. Et si sit in pati. Dicit, qd aliquid potest pati illud, qd bene potest pati. Sicut dicuntur aliqua ligna cōbustibilia, qd de facili cōbūtur, & incombustibilia, quæ non possunt de facili cōburi. Quartū modū ponit ibi. Dicit, qd potestates dicuntur omnes habitus, siue lor mæ, uel dispositiones, quib; aliqua dicuntur, uel redduntur omnino impassibilia. uel immobilia, aut non de facili mobilia in peius. Quod. n. in peius mutantur, sicut qd franguntur, uel curuantur, uel conteruntur, uel qualitercunque corrumpuntur, nō inest corporib; per aliquā potētia, sed magis per impotentia & defectū alicui; principii: qd corrūpti uel nō potest nō corrūpi aliquid, nisi pp uictoria corrūptis supra ipsum. Quod quidem contingit ex debilitate propriæ uirtutis. Illis uero, quæ nō possunt tales defectus pati, aut uix aut paulatim, i. tarde, uel modicum patiuntur, accidit eis propter potentia, & in eo qd habent aliquo modo posse. i. cum quadam perfectione, ut non superentur a contrariis. Et per hunc modū dicitur in Prædicamentis, qd durū uel sanatiū significat potentiam naturalem non patiendi a corrumpentibus. Molle autem & ægrotatiū impotentiam. Deinde cum dicitur. Ponit modos possibilis correspondētes prædictis modis potestatis, primo autem modo potestatis respondēt duo modi possibilis. Secundū potestatis. n. actiua aliquid dicitur potens agere, dupliciter. Vno modo, quia ipse per seipsum agit immediate. Alio modo, quia agit mediare altero, cui potentia suā cōmunicat. sicut Rex agit per Balliuū. Dicit ergo, qd cū potentia tot modis dicatur, possibile etiā & potens pluribus modis dicatur. Vno qui dē modo, qd habet principium actiui mutationis in seipso sicut statiuū uel siccitiū. i. id quod facit aliud stare dicitur esse potēs ad sistendum aliquid aliud diuersum ab eo. Alio uero modo, quando ipse non immediate operatur, sed aliud habet ab eo talem potestatem, ut possit immediate agere.

Item qua eius, quod bene, quippiam efficitur, aut secundum electionem. aliquando enim eos, qui solum ambulant, aut dixerunt, non autem bene, nec ut proposuerunt, non dicimus posse dicere, aut ambulare. similiter quoque de pati.

Item quicumque habitus, secundum quos impassibilia omnino, aut immutabilia sunt, aut non facile ad deterius moueantur, potētie dicuntur. franguntur namque, & conteruntur, & fluctuant, & omnino corrumpuntur, non propter posse, sed propter nō posse, & in aliquo deficere. Impassibilia uero a talibus sunt, quæ propter potentiam & posse, & aliquatenus se habere uix & parum patiuntur.

Cum autem potentia tot modis dicitur, potens quoque uno quidē modo dicitur, quod motus, aut trāsmutationis principium habet, etenim statiuum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio uero, si quid eius aliud talem potentiam habet.

tur omnino impassibilia. uel immobilia, aut non de facili mobilia in peius. Quod. n. in peius mutantur, sicut qd franguntur, uel curuentur, uel conterantur, uel qualitercunque corrumpuntur, nō inest corporib; per aliquā potētia, sed magis per impotentia & defectū alicui; principii: qd corrūpti uel nō potest nō corrūpi aliquid, nisi pp uictoria corrūptis supra ipsum. Quod quidem contingit ex debilitate propriæ uirtutis. Illis uero, quæ nō possunt tales defectus pati, aut uix aut paulatim, i. tarde, uel modicum patiuntur, accidit eis propter potentia, & in eo qd habent aliquo modo posse. i. cum quadam perfectione, ut non superentur a contrariis. Et per hunc modū dicitur in Prædicamentis, qd durū uel sanatiū significat potentiam naturalem non patiendi a corrumpentibus. Molle autem & ægrotatiū impotentiam. Deinde cum dicitur. Ponit modos possibilis correspondētes prædictis modis potestatis, primo autem modo potestatis respondēt duo modi possibilis. Secundū potestatis. n. actiua aliquid dicitur potens agere, dupliciter. Vno modo, quia ipse per seipsum agit immediate. Alio modo, quia agit mediare altero, cui potentia suā cōmunicat. sicut Rex agit per Balliuū. Dicit ergo, qd cū potentia tot modis dicatur, possibile etiā & potens pluribus modis dicatur. Vno qui dē modo, qd habet principium actiui mutationis in seipso sicut statiuū uel siccitiū. i. id quod facit aliud stare dicitur esse potēs ad sistendum aliquid aliud diuersum ab eo. Alio uero modo, quando ipse non immediate operatur, sed aliud habet ab eo talem potestatem, ut possit immediate agere.

Secundo

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

lea. 1.

Secundo ponit secundum modum, rudentem secundo modo potentia, potentia passiuā dicens, quod alio modo a pedito, dicitur possibile, siue potens, quod potest mutari in aliquid, quicquid sit illud, siue possit mutari in peius, siue in melius. Et secundum hoc, aliquid dicitur corruptibile, quia potest corrumpi, qd est in peius mutari, uel non corruptibile, quia potest non corrumpi, si sit impossibile illud ipsū corrumpi. Oportet autem illud, quod est possibile ad aliquid patiendum, habere in se quandam dispositionē, quæ sit causa, & principium talis passionis. Et illud principium uoluntatis potentia passiuā. Principium autem passionis, potest inesse alicui passibili dupliciter. Vno modo per hoc, quod habet aliquid, sicut homo est possibilis pati infirmitatem per abundantia alicuius inordinati humoris in ipso. Alio uero modo, est aliquid potens pati per hoc, quod priuatur aliquid, quod potest repugnare passioi: sicut si homo dicitur potens, infirmari propter subtractionem fortitudinis, & uirtutis naturalis. Et hæc duo oportet esse in quolibet potente pati. Nunquam. n. aliquid pateretur, nisi esset in eo subiectum, quod esset receptiuum dispositionis, uel formæ, quæ per passionem inducitur, & nisi esset debilitas uirtutis in patiente ad resistendum actioni agentis. Hi. n. duo modi principij patiendi, pnt reduci in unū, quia potest priuatio significari ut habitus. Et sic sequitur, quod priuari sit habere priuationem. Et ita uterq; modus erit in aliquid habendo. Quod autem priuatio possit significari ut habitus, & ut aliquid habitum, ex hoc contingit, quod ens æqui uoce dicitur, & secundum unum modum & priuatio & negatio dicitur ens, ut habitum est in principio. Quartum, Et sic sequitur, quod etiam negatio & priuatio possunt significari, ut habitus. Et ideo possumus uniuersaliter dicere, quod aliquid possibile sit pati propter hoc, quod habet in se quandam habitum & quoddam principium passionis, cum etiam priuari sit habere aliquid, si contingat priuationem habere.

Alio si habet pmutari in quolibet secundum potestatem, siue in peius, siue in melius. etenim corruptibile, esse ut possibile corrūpi; aut utiq; nō corrūpi, si erat impossibile. nūc autem quādam dispositionē habet, & cām talis passionis & principium. Aliqñ quidem igitur habere aliquid uideretur, aliqñ per priuari, tale esse. Sed, si priuatio est habitus alio modo in habendo, omnia utiq; erunt aliquid. Ens uero dictum æqui uoce. Quare in habendo priuationem aliquam & principium, est possibile: & habendo huiusmodi priuationem, si contingit habere priuationem.

Amplius autem ea omnia aut ex solo accidere fieri, aut non fieri, aut bene. nā in inanimatis est talis potestas. ut in organis. Alia enim dicunt posse sonare lyram, aliam non, si est non bene sonans.

Impotentia autem, est priuatio potētie, & talis principij sublatio quā, qualis dicta est, aut omnino, aut in apto nato. aut qñ aptū natū est iā habere. non. n. similiter dicunt impossibile generare puerū, & uirū, & eunuchū.

Amplius autem secundum potentiam utraq; est in potentia opposita ei, quæ solum mobili, & ei quæ bene mobili. Et sic sequitur, quod priuari sit habere priuationem. Et ita uterq; modus erit in aliquid habendo. Quod autem priuatio possit significari ut habitus, & ut aliquid habitum, ex hoc contingit, quod ens æqui uoce dicitur, & secundum unum modum & priuatio & negatio dicitur ens, ut habitum est in principio. Quartum, Et sic sequitur, quod etiam negatio & priuatio possunt significari, ut habitus. Et ideo possumus uniuersaliter dicere, quod aliquid possibile sit pati propter hoc, quod habet in se quandam habitum & quoddam principium passionis, cum etiam priuari sit habere aliquid, si contingat priuationem habere.

Tertium modum ponit hic, & respondet quarto modo potentia, secundum quod potentia dicebatur inesse alicui, quod non potest corrumpi, uel in peius mutari. Dicit ergo, quod alio modo dicitur possibile uel potens, inquantum non habet potestatem uel principium aliquod ad hoc, quod corrumpatur. Et hoc dico ab alio, inquantum est aliud, quia secundum hoc aliquid dicitur potens & uirtuosum, quod ab exteriori uinci non potest ut corrumpatur.

Quartum modum ponit, qui rident tertio modo potentia, secundum quem, dicebatur potentia ad bene agendum, uel patiendum. Dicit ergo secundum prædictos modos, qui perti-

nent ad agendum, uel patiendum, potest dici aliquid potens, uel ex eo solum quod aliquid accidit fieri, uel non fieri, uel ex eo quod accidit etiam bene fieri. Sicut etiam dicitur potens agere, quia potest bene & faciliter agere, uel quia potest agere simpliciter, sit similiter potens pati & corrumpi, quia de facili hoc pati potest. Et iste modus potestatis, etiam inuenitur in rebus inanimatis sicut in organo. i. in lyra, & musicis instrumentis. Dicitur enim, quod aliqua lyra potest sonare, quæ bene sonat: alia non potest sonare, quia non bene sonat. Deinde cum dicitur. Ostendit quomodo dicitur impotentia, & circa hoc duo facit. Primo, distinguit hoc nomen, impotentia. Secundo, hoc nomen, impossibile, ibi: Impossibilia uero. Circa primum duo facit. Primo, n. ostendit communem rationem huius nominis impotentia. Secundo, ostendit quomodo dicitur impotentia, ibi: Amplius aut. Dicit ergo primo, qd impotentia est priuatio potētie. Ad rationem autem priuationis, duo requirunt, quorum primum est remotio habitus oppositi. Id aut, quod opponitur impotentia, est potētia. Vnde cum potentia sit quoddam principium, impotentia erit sublatio quædam talis principij, qualis dicta est esse potentia. Secundum quod requiritur, est quod priuatio proprie dicta, sit circa determinatum subiectū & determinatū tempus. Improprie autem sumitur absq; determinatione subiecti, & temporis. non. n. cæcum proprie dicitur, nisi quod est aptum natum habere visum, & quando est natum habere visum. Impotentia autem sic dicta, dicitur remotio potētie sicut omnino, i. uniuersaliter, uel. s. omnis remotio potētie impotentia dicitur, siue sit aptum natum habere, siue non: aut dicitur remotio in eo, quod est aptum natum habere quando cūque, aut solum tunc, qñ aptum natum est habere. Non enim similiter accipitur impotentia, cum dicimus, puerum nō posse generare, & cum uirum & eunuchum simul. Puer enim dicitur impotens generare, quia subiectum est aptum ad generandum, non tamen pro illo tempore. Vir autem eunuchus dicitur impotens ad generandum, quia pro illo tempore esset qui dem aptus, non tamen potest, quia caret principijs actiuis generationis. Vnde hic magis saluatur ratio priuationis. Mulus autem, uel lapis dicitur impotens ad generandum, quia non potest, nec etiam habet aptitudinem in subiecto existentem. Deinde cum dicitur.

Alio autem modo, propterea quod non habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterum, corruptiuam.

Item hæc omnia, aut eo quod solum contingant hæc fieri, aut non fieri, aut eo quod bene. etenim inanimatis etiam talis potētia inest, ut in instrumentis. aliquam. n. posse sonare lyram aiunt, aliquam minime, si non bene sonans est.

Impotentia uero, potentia priuatio est, & quædam talis principij ablatio, quæ diximus, aut omnino, aut ab eo, qui natura aptus est habere, aut & cū natura aptus sit iā habere. non. n. similiter dicunt impossibile esse puerum generare, & uirum eunuchum.

Item utriusque potētie, est impotentia opposita, & ei, quæ solum motiua, & ei, quæ bene motiua est.

Et sic sequitur, quod priuari sit habere priuationem. Et ita uterq; modus erit in aliquid habendo. Quod autem priuatio possit significari ut habitus, & ut aliquid habitum, ex hoc contingit, quod ens æqui uoce dicitur, & secundum unum modum & priuatio & negatio dicitur ens, ut habitum est in principio. Quartum, Et sic sequitur, quod etiam negatio & priuatio possunt significari, ut habitus. Et ideo possumus uniuersaliter dicere, quod aliquid possibile sit pati propter hoc, quod habet in se quandam habitum & quoddam principium passionis, cum etiam priuari sit habere aliquid, si contingat priuationem habere.

Dat intelligere impotentia modos per oppositū ad modos potentia: Sicut enim potentia est duplex, factiua & passiuā; & iterum utraq; aut ad agendum & patiendum simpliciter, aut ad bene agendum & patiendum, ita secundum utramque potentiam, est impotentia opposita. Et solum mobili & bene

Alia litera motiua.

bene mobili, i. potentia actiua, quae est ad mouendum simpliciter, vel bene mouendum: & potentia passiua, quae est ad moueri simpliciter, vel bene moueri. Deinde cum dicitur. **I** Ostendit quomodo dicitur impossibile, & circa hoc duo facit. Primo distinguit modos impossibilis. Secundo reducit illos modos ad vnum. ibi: **¶** Quae vero secundum. Circa primum tria facit. Primo dicit, quod vno modo dicuntur aliqua impossibilia secundum quod habent impotentiam praedictam, quae opponitur potentiae, & huiusmodi modus in quatuor diuiditur, sicut & impotentia: ideo est dicitur. **¶** Alio modo. **¶** Ponit alium modum, quo dicuntur aliqua impossibilia, non propter priuationem alicuius potentiae, sed propter repugnantiam terminorum in propositionibus. Cum enim posse dicatur in ordine ad esse, sicut ens dicitur non solum quod est in rerum natura, sed secundum compositionem propositionis, prout est in ea verum vel falsum, ita possibile & impossibile dicitur, non solum propter potentiam, vel impotentiam rei: sed propter veritatem & falsitatem compositionis, vel diuisionis in propositionibus. Vnde impossibile dicitur, cuius contrarium est verum de necessitate. vt diametrum quadrati esse commensurabile eius lateri, est impossibile, quia hoc tale est falsum, cuius contrarium non solum est verum, sed etiam necessarium: quod quidem est non commensurabile esse. Et propter hoc esse commensurabile est falsum de necessitate, & hoc est impossibile. Tertio ibi. **¶** Manifestat quod sit posse oppositum impossibili secundo modo dicto. Impossibile enim opponitur possibili secundo modo dicto, sicut dictum est. Dicitur ergo, quod possibile contrarium huic secundo impossibile est, cuius contrarium de necessitate est falsum, sicut federe hominem est possibile, quia non federe, quod est eius oppositum, non est de necessitate falsum. Ex quo patet, quod ille modus possibilis in tres modos diuiditur. Dicitur enim vno modo possibile quod falsum est, sed non ex necessitate: sicut hominem federe, dum non fedet, quia eius oppositum non est verum ex necessitate. Alio modo dicitur impossibile quod est verum, sed non de necessitate, quia eius oppositum non est falsum de necessitate, sicut Socratem federe dum fedet. Tertio modo dicitur possibile, quia licet non sit verum, tamen con-

part. 11. Anira p. 14.

Imposse qd.

par. 12. fi. part. 12.

part. 13.

part. 14.

Tex. cō. 18. par. prima.

tingit in proximo verum esse. Deinde cum dicitur. **¶** Ostendit quomodo potentia sumatur metaphoricè, & dicitur, quod in Geometria dicitur potentia secundum metaphoram. Potentia enim lineae in Geometria dicitur quadratum lineae per hanc similitudinem, quia sicut ex eo quod est in potentia, sic illud quod est in actu, ita ex ductu alicuius lineae in seipsam, resultat quadratum ipsius. Sicut si diceremus, quod ternarius potest in nouenarium, quia nouenarius conueniens ex ductu ternarij in seipsum. Nam ter tria, sunt nouem. Sicut autem impossibile secundo modo acceptum, non dicitur secundum aliquam impotentiam, ita & modi possibilis vltimo positi, non dicuntur secundum aliquam potentiam, sed secundum similitudinem, vel secundum modum veri & falsi. Deinde cum dicitur. **¶** Reducit omnes modos possibilis & impossibilis ad vnum primum, & dicitur quod possibile quae dicitur secundum potentiam, omnia dicitur per respectum ad vnam primam potentiam, quae est prima potentia actiua, de qua supra dictum est, quod est principium mutationis in alio in quantum est aliud. Nam omnia alia possibilia dicitur per respectum ad istam potentiam. Aliquid enim dicitur possibile per hoc, quod aliquid aliud habet potentiam actiuam in ipsum, secundum quod dicitur possibile secundum potentiam passiuam. Quaedam vero dicuntur possibilia in non habendo aliquid aliud talem potentiam in ipsa, sicut quae dicuntur potentia, quia non possunt corrumpi ab exterioribus agentibus. Quaedam vero potentia in hoc, quae habent potentiam, vt bene, aut faciliter agant vel patiantur. Et sicut omnia possibilia quae dicuntur secundum aliquam potentiam, reducuntur ad vnam primam potentiam, ita omnia impossibilia, quae dicuntur secundum aliquam impotentiam, reducuntur ad vnam primam impotentiam, quae est opposita primae potentiae. Patet igitur, quod propria diffinitio potentiae primo modo dictae, est principium mutationis in alio in quantum est aliud, quod est ratio potentiae actiuae.

**Impossibilia quoque quaedam secundum hanc impotentiam dicuntur, quaedam alio modo, vt possibile. et impossibile. impossibile quidem, cuius contrarium necessarium verum est. veluti diametrum commensurabile esse, impossibile est, quoniam falsum huiusmodi est, & cuius contrarium non solum verum, sed necessarium quoque est, ut incommensurabile sit. commensurabile igitur non solum falsum, sed necessarium etiam falsum est.**

**Ipsium vero possibile huic contrarium, cum non sit necessarium, contrarium falsum est. ut federe hominem possibile est. non enim necessarium non federe falsum est. possibile ita quae vno quidem modo significat, ut dictum est, quod non necessarium falsum est: alio vero, ipsum verum esse: alio autem, contingens verum esse iam.**

**Metaphorice autem, quae in Geometria, potentia dicitur. Haec igitur possibilia, non secundum potentiam.**

**Quae autem dicuntur secundum potentiam, omnia ad primam vnam dicuntur. haec autem est principium mutationis in altero, prout alterum est. cetera naque possibilia dicuntur, quaedam eo quod eorum aliquid talem potentiam habet: quaedam, eo quod non habent: quaedam, eo quod sic habent. Similiter etiam in impossibilia. Quare propria primae potentiae definitio profecto erit, principium transmutatiuum in altero, prout alterum est.**

LECTIO XV.

**V**antum dicitur, quod est in ea quae insunt diuisibile, quorum utrumque, aut singulum unum quid, et quod quid aptum est esse.

potentia, vt bene, aut faciliter agant vel patiantur. Et sicut omnia possibilia quae dicuntur secundum aliquam potentiam, reducuntur ad vnam primam potentiam, ita omnia impossibilia, quae dicuntur secundum aliquam impotentiam, reducuntur ad vnam primam impotentiam, quae est opposita primae potentiae. Patet igitur, quod propria diffinitio potentiae primo modo dictae, est principium mutationis in alio in quantum est aliud, quod est ratio potentiae actiuae.

**V**oniam ens non solum diuiditur in potentiam & actum, sed etiam in decem predicamenta, postquam Philosophus distinxit hoc nomen potentia, hic incipit distinguere nomina, quae significant predicamenta, & primo nomen quantitatis, Secundo nomen qualitatis,

ratione, ibi: **¶** Quae autem. Tertio distinguit modos ad aliquid, ibi: **¶** Ad aliquid dicuntur. **¶** Alia vero predicamenta premittit, quia sunt determinata ad aliquid genus rerum naturalium, vt patet praecipue de agere & pati, & de vbi & quae. Circa primum tria facit. Primo, ponit rationem quantitatis dicens, quod quae sunt dicuntur quod est diuisibile in ea, quae insunt. Quod quidem dicitur ad differentiam diuisionis multorum. Nam corpus mistum resoluitur in elementa, quae non sunt actus in se, sed virtutes tantum. Vnde, non est ibi tunc diuisio quantitatis, sed oportet quod adit aliqua alteratio, per quam mistum resoluitur in elementa. Et iterum addit, quod vtrumque aut singulum est natum esse vnum aliquid, hoc est aliquid demonstratum. Et hoc dicit ad remouendum diuisionem in partes essentielles, quae sunt materia & forma. Nam neutrum eorum, aptum natum est esse vnum aliquid per se. Secundo ibi. **¶** Ponit species quantitatis, inter quas prima sunt duae, scilicet multitudo sive pluralitas, & magnitudo sive mensura. Vtrumque autem eorum habet rationem quantitatis, in quantum multitudo numerabilis est, & magnitudo est mensurabilis. Mensuratio enim proprie pertinet ad quantitatem. Distinctio autem multitudo sic, Multitudo est, quod est diuisibile secundum potentiam in partes non continuas. Magnitudo autem, quod est diuisibile in partes continuas. Quod quidem contingit tripliciter, & secundum hoc sunt tres species magnitudinis. Nam si sit diuisibile secundum vnam tantum dimensionem in partes continuas, erit longitudo. Si autem in duas latitudines, erit multitudo. Si autem in tres, profunditas. Vltimus autem, quando pluralitas vel multitudo est finita, dicitur numerus. Longitudo autem finita, dicitur linea. Latitudo finita, corpus. Si enim esset multitudo infinita, non esset numerus, quia quod infinitum est, numerari non potest. Similiter, si esset longitudo infinita, non esset linea. Linea enim, est longitudo mensurabilis. Et propter hoc in ratione lineae ponitur, quod eius extremitates sunt duo puncta, simile est de superficie & corpore. Tertio ibi. **¶** Distinguit modos quantitatis, & circa hoc tria facit. Primo, distinguit quantum in id, quod est quantum per se, sicut linea: & in id, quod est quantum per accidens, sicut musicum. Secundo ibi. **¶** Distinguit quantum per se, quod quidem duplex est. Quaedam, si significatur per modum substantiae & subiecti, sicut linea, vel superficies, vel numerus. Quodlibet enim istorum substantialiter est quantum, quia in diffinitione cuiuslibet, ponitur quantitas. Nam linea est quantitas continua secundum longitudinem, diuisibilis finita, & similiter est de alijs. Quaedam vero per se pertinent ad genus quantitatis, & significantur

part. 1. An litera habet magnitudinis vero quae quod ad vnum quod ad duo, latitudo, & profunditas.

part. 3.

part. 4.

part. 5.

atur per modum habitus, vel passionis talis substantiae, sicut quae est substantialiter quantitas, vel aliam similitudinem quantitatis, sicut multum & paucum, significantur vt passiones numeri, & productum & breue, vt passiones lineae, & latum & lincatum, vt passiones superficies: & profundum & humile sive altum, vt passiones corporis: & similiter graue & leue, secundum opinionem illorum, quae dicebant multitudinem superficiem, vel atomorum esse causam grauitatis in corporibus, paucitatem vero eorundem, causam leuitatis. Sed secundum veritatem graue & leue non pertinent ad quantitatem, sed ad qualitatem, vt infra ponet. Et similiter est de alijs talibus. Quaedam etiam sunt, quae ceteris cuiuslibet quantitatis continentur passiones sunt, sicut magnum & paruum, maius & minus, sive haec dicitur secundum se, sicut id est absolute, sive dicitur ad inuicem, sicut aliquid dicitur magnum & paruum respectu, sicut in predicamentis habetur. Ita autem nota, quae significant passiones quantitatis per se, transferuntur etiam ad alia quam ad quantitatem. Dicitur enim albedo magna & parua, & alia huiusmodi. Sciendum autem est, quod quantitas inter alia accidentia propinquior est substantiae. Vnde, quaedam quantitates esse substantias putant, sicut neam & numerum & superficiem & corpus. Nam sola quantitas habet diffinitionem in partes proprias post substantiam. Albedo enim non potest diuidi, & per consequens nec intelligitur indiuiduari, nisi per subiectum. Et inde est, quod in solo quantitatis genere aliqua significantur vt substantiae, alia vt passiones. Tertio ibi. **¶** Distinguit modos quantitatis per accidens, & ponit duos modos quantitatis per accidens, quorum vnus est secundum quod aliqua dicuntur quanta per accidens ex hoc solo, quod sunt accidentia alicuius quanti, sicut album & musicum per hoc, quod sunt accidentia alicuius subiecti, quod est quantum. Alio modo dicuntur aliqua quanta per accidens, non ratione subiecti in quo sunt, sed ex eo quod diuiduntur secundum quantitatem ad diuisionem alicuius quantitatis, sicut motus & tempus, quae dicuntur quaedam quanta & continua, propterea quod ea, quorum sunt, sunt diuisibilia, & ipsa diuiduntur ad diuisionem eorum. Tempus enim est diuisibile & continuum propter motum, motus autem propter magnitudinem, non quidem propter magnitudinem eius, quod mouetur, sed propter magnitudinem eius, in quo aliquid mouetur. ex eo, quod illa magnitudo est quanta, & motus est quantus, & propter hoc quod motus est quantus, sequitur tempus esse quantum. vnde haec non solum per accidens quantitates dici possunt, sed magis per posterius, in quantum quantitatis diuisionem ab aliquo priorum sortiantur. Sciendum est autem, quod Philosophus in Praedicamentis

**Multitudo ergo, quantum ali quid, si fuerit numerabilis: magnitudo, si fuerit mensurabilis. Dicitur autem multitudo quod est diuisibile potestate in non continua: magnitudo autem, quae in continua. Mensura vero, alia in vno continuo latitudine: alia in duo latitudine alia in tria, & profunditate. Horum autem, pluralitas quae finita, numerus: sed longitudo, linea: latitudo, superficies: & profundum corpus.**

**Amplius autem alia dicuntur secundum se quanta, alia secundum accidens: vt linea quantum aliquid secundum se, musicum vero secundum accidens.**

**Eorum vero, quae sunt secundum se, alia secundum substantiam sunt, vt linea quantum quiddam. in diffinitione naque, quod quid est dicenti, quantum quiddam inest, quaedam passiones, & habitus huiusmodi substantiae sunt: vt multum & paucum, longum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & alia talia. Sunt autem magnum & paruum, maius & minus, & secundum se, & ad inuicem dicta, quantum passiones secundum se. Transferuntur etiam ad alia, ea nomina.**

**Secundum accidens vero, dicuntur quanta, alia sic dicuntur, sicut dictum est, quia musicum quantum est, & album per esse quantum aliquid cui insunt. Alia vt motus & tempus. etenim haec quanta quaedam**

**Eorum vero, quae per se sunt: quaedam secundum substantiam sunt: vt linea quantum quiddam. in diffinitione naque, quod quid est dicenti, quantum quiddam inest, quaedam passiones, & habitus huiusmodi substantiae sunt: vt multum & paucum, longum & breue, latum & strictum, profundum & humile, graue & leue, & cetera quae huiusmodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam secundum se, quam ad inuicem dicta quanti per se passiones. transferuntur autem & ad alia ista nomina.**

**Eorum autem, quae secundum accidens dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, vt praedictum est, quod musicum, & album quantum est: eo quod illud, cui insunt, quantum quid est. Quaedam, vt motus & tempus. & haec enim quanta quaedam & conti-**

**Secundum accidens vero, dicuntur quanta, alia sic dicuntur, sicut dictum est, quia musicum quantum est, & album per esse quantum aliquid cui insunt. Alia vt motus & tempus. etenim haec quanta quaedam**

**Secundum accidens vero, dicuntur quanta, alia sic dicuntur, sicut dictum est, quia musicum quantum est, & album per esse quantum aliquid cui insunt. Alia vt motus & tempus. etenim haec quanta quaedam**

Lec. seq.



dicamentis posuit tempus quantitatem per se, cum hic ponat ipsum quantitatem...

hic autem considerat species quantitatis quanta ad ipsum esse quantitatis. Et ideo illa, quae non habent esse quantitatis nisi ex alio, non ponit hic species quantitatis...

LECTIO XVI.

Vale vno quidem modo dicitur differentia substantiae, ut quale quod homo...

T.com. 19. part. 1.

LECT. XVI.

Le distinguitur modo dos qualitates, & circa hoc duo facit. Primo ponit quatuor modos qualitatis...

part. 2. Infr. pt. 5. Alia litera melior, secundum quantitatem.

part. 3.

part. 4.

poris. Secundum quidem imitationem superficies, in quantum numerus dicitur in numerum vel eundem, vel alium...

una dicuntur, eo quod illa diuisibilia sunt, quorum haec sunt passiones. dico autem non quod mouetur, sed quo motum est...

LECTIO XVI.

Vale dicitur vno modo differentia substantiae. vtpote quale animal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes...

Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri quales quidam sunt. vt qui compositi: & non solum, qui ad vnum sunt, sed hi, quorum imitatio superficies & solidum...

Item quaecumque substantiarum, quae mouentur passiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quaecumque similia, secundum quae dicuntur alterari corpora, ipsi mutatis.

Item, secundum virtutem & malitiam, & omnino bonum & malum.

numerus. Et huic concordat litera sequens, quae dicit, quod substantia cuiuslibet numeri est id quod semel dicitur. Sicut substantia senarij est quod dicitur semel sex, non quod dicitur bis tria, vel ter duo, sed hoc pertinet ad eius qualitatem.

Dicit, quod etiam qualitates dicuntur passiones substantiarum mobilium, secundum quas corpora per alterationem mutantur, vt calidum, & frigidum, & huiusmodi.

Dicit, quod qualitas siue quale, dicitur quarto modo secundum quod aliquid disponitur per virtutem & vitium, vel qua litera; per bonum & malum, sicut per scientiam & ignorantiam, sanitatem & aegritudinem, & huiusmodi.

cundum autem modum essendi, magis continetur sub potentia, sicut & supra posuit. Deinde cum dicit...

Reducit quatuor positos modos ad duos dicens, quod quale dicitur aliquid fere secundum duos modos, in quantum alij duo de quatuor, reducuntur ad alios duos.

Fere vero secundum duos modos dicitur quale, & horum quodam maxime secundum priorem. Nam prima qualitas, substantiae differentia. eius vero quaedam & quae in numeris qualitas pars. nam differentia quaedam substantiarum est, sed aut non motorum, aut non in quantum mota...

Alia litera & horum vno principio.

part. 5.

Tex. co. 20. part. prima.

LECTIO XVII.

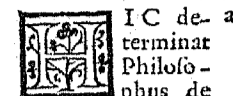
Aliquid dicitur alia per se, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & totaliter multiplicatum ad multiplicatam partem, & continens ad contentum.

LECTIO XVII.

Aliquid dicuntur quaedam, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicatam partem, & excedens ad excessum.

bitum. Secundus modus est, prout aliqua dicuntur ad aliquid secundum actionem & passionem, vel potentiam actiuam & passiuam, sicut calefactiuum ad calefactibile, quod pertinet ad actiones naturales, & sectiuum ad sectibile, quod pertinet ad actiones artificiales, & vniuersaliter omne actiuum ad passiuum.

LECT. XVII.



IC de terminat Philosophus de ad aliquid, & circa hoc duo facit. Primo, ponit modos eorum, quae sunt ad aliquid secundum se. Secundo eorum, quae sunt ad aliquid, ratione alterius, ibi: Illa vero quia sua genera.

Infra pt. 6.

part. 2.

parte. 2.

secundum quod quantitas vnus rei, potest mensurari per aliam, & sic est primus modus. Qualitas autem rei, in quantum huiusmodi, non respicit nisi subiectum in quo est. Vnde secundum ipsam, vna res non ordinatur ad aliam, nisi secundum quod qualitas accipit rationem potentie passiuę, vel actiuę, put est principium actionis vel passionis. Vel ratione quantitatıs, vel alicuius ad quantitatem pertinentis. sicut dicitur aliquid albius alio: vel sicut dicitur simile, quod habet vnam aliquam qualitatem. Alia vero genera magis consequuntur relationem; quam possint relationem causare. Nam quando, consistit in aliquali relatione ad tempus. Vbi vero, ad locum, Posicio autem, ordinem partium importat. Habitus autem relationem habentis ad habitum. Deinde cum dicitur. b ¶ Prosequitur. tres modos enumeratos. & primo prosequitur primum. Secundo prosequitur secundum ibi: { Actiua vero & passiuia. } Tertio tertium, ibi: { Ergo secundum numerum. } Circa primum, duo facie. Primo ponit relationes, quę consequuntur numerum absolute. Secundo ponit relationes, quę consequuntur vnitatem absolute, ibi: { Et amplius æquale. } Dicit ergo, quod primus modus relationum, qui est secundum numerum, distinguitur hoc modo, quia vel est secundum comparationem numeri ad numerum, vel numeri ad vnum. & secundum comparationem ad vtrumque dupliciter, quia vel est secundum comparationem numeri ad numerum, aut ad vnum determinate. Et hoc est quod dicit, quod prima, quę dicitur ad aliquid secundum numerum, aut dicuntur simpliciter, id est vniuersaliter vel indeterminate, aut determinate. Et vtrolibet modo { ad eos, } scilicet numeros. { Aut ad vnum } id est ad vnitatem. Sciendum est autem, quod omnis mensuratio, quę est in quantitatibus continuis, aliquo modo derivatur a numero. Et ideo relationes, quę sunt secundum quantitatem continentiam, etiam attribuantur numero. Sciendum est etiam, quod proportio numeralis diuiditur primo in duas, scilicet æqualitatis, & inæqualitatis. Inæqualitatis autem sunt duę species, scilicet excedens, & excessum, & magis & minus. Inæquale autem excedens in quinque species diuiditur. numerus enim maior quandoque respectu minoris est multiplex, quando scilicet aliquoties continet ipsum, sicut sex continet duo ter. & si quidem contineat ipsum bis, dicitur duplum, sicut duo ad vnum, vel quatuor ad duo. Si ter, triplum, si quater, quadruplum. & sic inde. Quandoque vero numerus maior continet totum numerum minorem semel, & insuper vnam aliquam partem eius. & tunc dicitur superparticularis. Et si quidem contineat totum & medium, vocatur sex qui alterum, sicut tria ad duo. Si autem tertiam, sexquitercius, sicut quatuor ad tria. Si quartam, sexquiquartus, sicut quinque ad quatuor, & sic inde. Quandoque numerus maior continet minorem totum semel, & insuper non solum vnam partem, sed plures partes. & sic dicitur superpartiens. Et si quidem contineat duas partes, dicitur superbi-partiens, sicut quinque se habent ad quatuor. Si autem quatuor, sic est superquadri-partiens, & sic se habet nomen ad quinque. Et sic inde. Quandoque vero numerus maior continet totum minorem pluries, & insuper aliquam partem eius & sic dicitur multiplex superparticularis. Et si quidem contineat ipsum bis & mediam partem eius,

Infra pt. 5. Infra pt. 4.

Infra par. 3.

F dicitur duplum sexquialterum, sicut quinque ad duo. Si autem ter & mediam partem eius, vocabitur triplum sexquialterum, sicut se habent septem ad duo. Si autem quater & dimidiam partem eius, dicitur quadruplum sexquialterum, sicut nouem ad duo. Possent etiam ex parte superparticularis huiusmodi proportionis species sumi. vt dicitur duplex sexquitercius, quando maior numerus habet minorem bis & tertiam partem eius, sicut se habent septem ad tria: vel duplex sexquiquartus, sicut nouem ad quatuor, & sic de alijs. Quandoque etiam numerus maior habet minorem totum pluries, & etiam plures partes eius, & tunc dicitur multiplex superpartiens. Et similiter proportio potest diuidi secundum species multiplicatis, & secundum species superpartientis, si dicitur duplum superbi-partiens, quando habet maior numerus totum minorem bis & duas partes eius, sicut octo ad tria. Vel etiam duplum superbi-partiens, sicut vnde ad quatuor. Habet enim totum bis, & tres partes eius. Et totidem species sunt ex parte inæqualitatis eius, qui exceditur. Nam numerus minor dicitur submultiplex, subparticularis, subpartiens, submultiplex subparticularis, submultiplex subpartiens, & sic de alijs. Sciendum autem, quod prima species proportionis, scilicet multiplicitas consistit in comparatione vnus numeri ad vnitatem. Quilibet enim eius species inuenitur primo in aliquo numero respectu vnitatis. Duplum enim primo inuenitur in binario respectu vnitatis, & similiter proportio tripli in ternario respectu vnitatis, & sic de alijs. Primi autem termini, in quibus inuenitur aliqua proportio, dant speciem ipsi proportioni. vnde in quibuslibet alijs terminis consequenter inuenitur, inuenitur in eis secundum rationem primorum terminorum. sicut proportio dupla primo inuenitur inter duo & vnum. vnde ex hoc proportio recipit rationem & nomen. Dicitur enim proportio dupla, proportio duorum ad vnum. & propter hoc, si etiam vnus numerus respectu alterius numeri sit duplus, tamen hoc est secundum quod minor numerus accipitur vnus, & maior rationem duorum. sex enim se habent in dupla proportione ad tria, in quantum tria se habent ad sex, vt vnum ad duo. & simile est in tripla proportione, & in omnibus alijs speciebus multiplicatis. & ideo dicit, quod ista relatio dupli, est per hoc, quod numerus determinatus, scilicet duo, referatur ad vnum, id est ad vnitatem. sed hoc, quod dico multiplex, importat relationem numeri ad vnitatem, sed non alicuius determinati numeri, sed numeri in vniuersali. Si enim determinatus numerus accipitur vt binarius, vel ternarius, esset vna species multiplicatis, vt dupla vel tripla. Sicut autem dupli se habent ad duo, & tripli ad tria, quę sunt numeri determinati, ita multiplex ad multiplicatam, quia significat numerum indeterminatum. Alia autem proportionem non possunt attendi secundum numerum ad vnitatem, scilicet neque proportio superparticularis, neque superpartiens, neque multiplex superparticularis, neque multiplex superpartiens. Omnes enim hęc proportionem species, attenduntur secundum quod maior numerus continet minorem semel, vel aliquoties, & insuper vnam vel plures partes eius. Vnitatem autem partem habere non potest, & ideo nulla harum proportionum, potest attendi secundum comparationem numeri ad vnitatem, sed secundum comparationem

pt. 3.

pt. 4.

pt. 5.

rationem numeri ad numerum. Et sic est duplex, vel secundum numerum determinatum, vel secundum numerum indeterminatum. Si autem secundum numerum determinatum, sic est hemiolium, id est sexquialterum, aut subhemiolium, id est supersexquialterum. Proportio enim sexquialtera primo consistit in his terminis, scilicet ternario, & binario, & sub ratione eorum in omnibus alijs inuenitur. Vnde quod dicitur hemiolium, vel sexquialterum, importat relationem determinati numeri ad determinatum numerum, scilicet ad duo. Quod vero dicitur superparticularis, referatur ad subparticularis, non secundum determinatos numeros, sicut etiam multiplex referatur ad vnum, sed secundum numerum indeterminatum. Primum enim species inæqualitatis superioris numerate, accipiuntur secundum determinatos numeros, vt multiplex, superparticularis, & c. Species vero inferiori, accipiuntur secundum numeros determinatos, vt duplum, triplum, sexquialterum, sexquitercius, & sic de alijs. Cõtingit. n. aliquas quantitates contrarias habere proportionem ad vnum, sed non secundum aliquem numerum, nec determinatum, nec indeterminatum. Omnia. n. quantitatem continuam accipiuntur ad aliquid, eo qd est proportio: non est enim proportio numeralis. quorumlibet enim duorum numerorum est vna mensura cõsis, scilicet vnitas, quę aliquoties sumpta, quęlibet numerum reddit. Non autem quarumlibet quantitatum continuarum inuenitur esse vna mensura communis, sed sunt quaedam quantitates continuę in commensurabiles: sicut diameter quadrati est in commensurabilis lateri. Et hoc ideo, quia nõ est proportio eius ad lateris, sicut proportio numeri ad numerum, vel numeri ad vnum. Cum ergo dicitur in quantitatibus, quę hęc est maior illa, vel se habet ad illam vt continens ad contentum, non solum hęc ratio non attenditur secundum aliquam determinatam speciem numeri, sed nec etiam quod sit secundum numerum, quia omnis numerus est alteri commensurabilis. omnes enim numeri habent vnam communem mensuram, scilicet vnitatem: sed continens & contentum non dicuntur secundum aliquam commensurationem numeralem. Continens enim ad contentum dicitur, quod est tantum, & adhuc amplius. & hoc est indeterminatum, vtrum sit commensurabile, vel non commensurabile. Quantitas enim qualiscunque accipitur, vel est æqualis vel inæqualis. Vnde si non est æqualis, sequitur qd sit inæqualis & continens, etiam si non sit commensurabilis. Patet igitur, quod omnia prædicta dicuntur ad aliquid secundum numerum, & secundum passiones numerorum qd sunt commensuratio, proportio, & huiusmodi. Deinde cum dicitur.

A c ¶ Ponit relatiua quę accipiuntur secundum vnitatem, & non per comparationem numeri ad vnum, vel ad numerum, & dicit quod alio modo a prædictis dicuntur relatiue, æquale, simile, & idem. hęc enim dicuntur secundum vnitatem. Nam eadem sunt, quorum substantia est vna. Similia, quorum qualitas est vna. Aequalia, quorum quantitas est vna. Cum autem vnus sit principium numeri & mensura, patet etiam quod hęc dicuntur ad aliquid secundum numerum, id est secundum aliquod, ad genus numeri pertinentis; non eodem modo tamen hęc vltima cum primis. Nam primę relationes, erant secundum numerum ad numerum, vel secundum numerum ad vnum; hoc autem secundum vnum absolute. Deinde cum dicit. d ¶ Prosequitur de secundo modo relationum, quę sunt in actiuis & passiuis, & dicit, quod huiusmodi relatiua sūt relatiua dupliciter: Vno modo, secundum potentiam actiuam & passiuam, & secundum modo secundo actus harum potentiarum, qui sunt agere & pati, sicut sunt calefactum dicitur ad calefactibile secundum potentiam actiuam & passiuam. Nam calefactiuum est, quod potest calefacere. Calefactibile vero, quod potest caleferi. Calefaciens autem ad calefactum, & secans ad id, quod secatur, dicuntur relatiue secundum actus prædictarum potentiarum. Et differt iste modus relationum a præmissis. Quę. n. sunt secundum numerum, non sunt aliquę actiones nisi secundum similitudinem, sicut multiplicare, diuidere, & huiusmodi, vt etiam in alijs dictum est, in 2. Physic. Vbi ostendit, qd mathematica abstracta hunt a motu, & ideo in eis esse non possunt huiusmodi actiones, quę secundum motum sunt. Sciendum etiam est, quod eorum relatiuorum, quę dicuntur secundum potentiam actiuam & passiuam, attenditur diuersitas secundum diuersa tempora. Quaedam. n. horum dicuntur relatiue secundum tps præteritum, sicut quod fecit ad illud quod factum est, vt pater ad filium, quia ille genuit, ille genitus est, quę differunt secundum fecisse, & passum esse. Quaedam vero secundum tempus futurum, sicut facturus referatur ad faciendum. Et ad hoc genus relationum reducuntur illę relationes, quę dicuntur secundum priuationem potentie, vt impossibile & inuisibile. Dicitur enim aliquid impossibile huic vel illi, & similiter inuisibile. Deinde cum dicit.

Tex. c. 18.

Actiua vero & passiuia secundum potentiam actiuam & passiuam, & actiones potētiarum. vt puta calefactiuum ad calefactibile, quoniam possunt. & rursus calefaciens ad id, quod calefit, & secans ad id, quod secatur, vt agentia, Eorum autem, quę secundum numerum sunt, non sunt actiones, nisi quemadmodum in alijs dictum est, sed secundum motum actiones non existunt. Eorum vero, quę secundum potentiam, etiam secundum temporiam dicuntur ad aliquid, velut, quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod facturum est, ad id, quod faciendum est. sic. n. pater quoque filij pater dicitur. hoc. n. fecit, at illud passum quid est. Item quaedam secundum priuationem potentie. vt impossibile: & quęcunque ita dicuntur, vt inuisibile.

¶ Quęcunque igitur secundum numerum, & potentiam ad aliquid dicuntur, cum sit ad aliquid, eo quod ipsum, quod est alterius, dicitur ipsum, quod est, sed non eo quod aliud ad illud. Mensurabile autem, & scibile, & intelligibile, eo quod aliud ad illud dicitur. Nam in-

¶ Ergo secundum numerum & potentiam dicta ad aliquid, oĩa sint ad aliquid, eo qd ipsum, qd est alterius dicitur quid est, sed non eo qd aliud ad aliud. Mensurabile vero, & scibile, & intellectuale, eo qd aliud dicitur ad ipsum, ad aliquid dicuntur, sed

¶ Et amplius æquale, & simile, & idem secundum aliud modum. hęc enim secundum vnum dicuntur omnia. Eadem nãque, quorum vna est substantia. Similia vero, quorũ qualitas est vna. Aequalia vero, quorum quantitas est vna. Vnum vero, est numeri principium & metrum. Quare ea omnia dicuntur ad aliquid, secundum numerum quidẽ, non tamen eodẽ modo.

¶ Actiua vero & passiuia secundum potentiam actiuam & passiuam, & actiones potētiarum. vt puta calefactiuum ad calefactibile, quia pot. & iterum calefaciens ad calefactum, & secans ad factum, tanq agentia. Eorum vero, q sunt secundum numerum, non sunt actiones, nisi quemadmodum in alijs dictum est. quę autẽ secundum motum actiones nõ existunt. Istorum autẽ, quę secundum potētiam: & secundum tps iam dñr ad aliquid, vt faciẽs ad qd fit: & facturum ad faciendum. Sic. n. pater filij dicitur pater. Hoc quidem. n. fecit, illud autem passum quid est. Amplius quędam secundum priuationem potentie, vt impossibile: & quęcunque sic dicuntur, vt inuisibile.

Deinde cum dicit.

econuerso. Sed hoc tertio modo aliquid dicitur relative, ex eo solum quod aliquid refertur ad ipsum, sicut patet quod sensibile & scibile vel intelligibile dicitur relative, quia alia refertur ad illa. Scibile enim dicitur aliquid, propter hoc, quod habetur scientia de ipso. & similiter sensibile dicitur aliquid quod potest sentiri.

part. 6.

Tex. cō. 15.

Tex. cō. 21. parte pri.

lect. 2.

non eo quod illa ad aliud. Nam intellectuale significat quod ipse finis est intellectus. Non est autem intellectus ad hoc, cuius est intellectus ad hoc, cuius est intellectus. Bis. n. idem dicitur. Et similiter alicuius visus est visus, & non cuius est visus, (quāuis sit verum hoc dicere) sed ad colorem, aut ad aliquid tale. Illo vero modo bis diceretur, quia est visus cuius est visus. Ergo secundum se dicta ad aliquid, sic dicuntur.

Illā vero, quia sua genera sunt talia. vt Medicina ad aliquid, quia suum genus scientia videtur ad aliqd esse. Amplius quācūque secundum habentia dicitur ad aliquid. vt equalitas, quia equalitas, & similitudo, quia simile. Alia vero secundum accidens. vt homo ad aliquid, quia ei accidit duplum esse: & hoc est ad aliquid, vt album, quia ei accidit album esse & duplum esse.

LECTIO XVIII.

Effectum vero dicitur, vnum quidem extra quod non est accipere vlla in quidem particulā. vt tempus perfectum singulorū, extra quod non est accipere tempus, quod est huius temporis pars. Et quę sunt secundū virtutem & eius quod bene, nō habentia hyperbolem ad genus. vt perfectus Medicus, & perfectus Fistulator, quando secundum speciem proprię virtutis in nullo deficiūt. Sic autem trāsferētes ad mala dicim⁹ sy-

ntes. In prima distinguit nomina ea, quę pertinent ad perfectionem entis. In secunda distinguit nomina, quę pertinent ad entis defectum, ibi: { Falsum dicitur vno modo. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit nomina significantia ea, quę pertinent ad perfectionem entis. Secundo, pertinentia ad totalitatem. Perfectum enim & totum aut sunt idem, aut fere idem significant, vt dicitur in 3. Physic. secunda ibi. { Ex aliquo esse dicitur. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit hoc nomē perfectum. Secundo, distinguit quędam nomina, quę significant quāsdam perfectiones perfecti, ibi: { Terminis dicitur. } Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus aliqua dicuntur perfecta secundum se. Secundo modos, quibus aliqua dicuntur perfecta per respectum ad alia, ibi: { Alia vero. } Circa primum duo facit. Primo, ponit tres modos quibus aliquid secundum se dicitur perfectum. Secundo, ostendit quo modo secundum hos modos, aliqua diuersimode perfecta dicitur, ibi: { Sim se dicta quidem igitur. } Dicit ergo primo, q̄ perfectum vno modo dicitur, extra quod non est

visus, sed in quantum est accidens vel potentia videntis. Relatio enim respicit aliquid extra, non autem subiectum, nisi in quantum est accidens. Et sic patet, q̄ illi sunt modi, quibus aliqua dicuntur secundum se ad aliquid. Deinde modum dicit. f. ¶ Ponit tres modos, quibus aliqua dicuntur ad aliquid, non secundum se, sed secundum aliud. Quorum primus est, q̄ aliqua dicitur ad aliquid propter hoc, q̄ sua genera sunt ad aliquid. sicut Medicina dicitur ad aliquid, quia scia est ad aliquid. Dicitur q̄ Medicina est scientia sani & egri, & illo modo refertur scientia per hoc, q̄ est accidens. Secundus modus est, q̄ aliqua abstracta dicitur ad aliquid, quia concreta habet illa abstracta, ad aliud dicitur, sicut equalitas & similitudo dicitur ad aliquid, quia simile & equalitas ad aliquid sunt. Aequalitas autē & similitudo secundum nomen non dicitur ad aliquid. Tertius modus est, quādo subiectum dicitur ad aliquid ratione accidentis, sicut homo vel album dicitur ad aliquid, quia vtrique accidit duplum esse. Et hoc modo caput dicitur ad aliquid, eo q̄ est pars.

telligibile significat quod eius est intellectus. Non est autem intellectus ad illud, cuius intellectus est. idem enim profecto bis dictum est. Similiter & visus cuiusdam est visus, non cuius est visus (est rerum est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo vero modo bis idem diceretur, quod visus est, cuius est visus. Eorum igitur, quę per se ad aliquid dicuntur, quędam ita dicuntur.

Quędam si genera eorum talia sunt. vtputa Medendi ars eorum est, quę ad aliquid sunt, quoniam genus eius scientia videtur eorum esse, quę ad aliquid sunt. Item secundum, quę ad aliquid dicuntur ea, quę illa habent. vt equalitas, quoniam ipsum equalitas & similitudo, quoniam & ipsum simile. Alia vero secundum accidens dicitur. vt homo aliquid, quoniam accidit ei duplo esse. hoc autem eorum est, quę ad aliquid sunt. aut album, si eidem accidit duplo, & albo esse.

LECTIO XVIII.

Effectum dicitur vno quidem modo, extra quod non est vllam accipere particulam. vtputa tempus ipsum, vniuscuiusque perfectum est, extra quod non est vllum accipere tempus, quod pars huius temporis sit. Et quod secundum virtutem, & quod est eius, quod bene, non habens excessum ad genus. vt perfectus musicus, & perfectus tubicem, cum secundum proprię virtutis speciem in nullo deficiant. Ita etiam in malis trāsferētes dicimus calumniatorem perfectum.

ntes. In prima distinguit nomina ea, quę pertinent ad perfectionem entis. In secunda distinguit nomina, quę pertinent ad entis defectum, ibi: { Falsum dicitur vno modo. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit nomina significantia ea, quę pertinent ad perfectionem entis. Secundo, pertinentia ad totalitatem. Perfectum enim & totum aut sunt idem, aut fere idem significant, vt dicitur in 3. Physic. secunda ibi. { Ex aliquo esse dicitur. } Circa primum duo facit. Primo, distinguit hoc nomē perfectum. Secundo, distinguit quędam nomina, quę significant quāsdam perfectiones perfecti, ibi: { Terminis dicitur. } Circa primum duo facit. Primo ponit modos, quibus aliqua dicuntur perfecta secundum se. Secundo modos, quibus aliqua dicuntur perfecta per respectum ad alia, ibi: { Alia vero. } Circa primum duo facit. Primo, ponit tres modos quibus aliquid secundum se dicitur perfectum. Secundo, ostendit quo modo secundum hos modos, aliqua diuersimode perfecta dicitur, ibi: { Sim se dicta quidem igitur. } Dicit ergo primo, q̄ perfectum vno modo dicitur, extra quod non est

non est accipere aliquam eius particulam. sicut homo dicitur perfectus, quando nulla deest ei pars. Et dicitur tempus perfectum, quando non est accipere extra aliquid, quod sit tempus pars. sicut dicitur dies perfectus, quando nulla pars diei deest. Alio modo dicitur aliquid perfectum secundum virtutē. & sic dicitur aliquid perfectum quod nō habet hyperbole id est, superexcellētiam, vel superabundantiam ad hoc, q̄ aliquid bene fiat secundum genus illud. Et similiter nec defectum, hoc enim dicitur bene se habere, vt dicitur in 2. Ethic. q̄ nihil habet, nec plus, nec minus, q̄ debet habere. Et sic dicitur perfect⁹ Medicus, & perfect⁹ fistulator, quādo nō deficit ei aliquid, quod pertinet ad speciem proprię virtutis, scdm quā dicitur, q̄ hic est bonus medicus, & ille bonus fistulator. Virtus. n. cuiuslibet est, q̄ bonum facit habentē, & opus eius bonum reddit. Secundum autem hunc modū, vtimur translative, nomine perfecti et in malis. dicimus. n. perfectum {sycophantam}. i. calumniatorem. & perfectum latronem, quando in nullo deficit ab eo, quod competit eis, in quantum sunt tales. Nec est mirum, si in istis, quę magis sonant defectū, vtimur nomine perfectionis, quia etiā cum sint mala, vtimur in eis nomine bonitatis per quādam similitudinem. Dicimus. n. bonum sūrem, & bonum calumniatorem, quia sic se habent in suis operationibus, licet malis, sicut boni in bonis. Et q̄ aliquid dicitur perfectum per comparisonem ad virtutem propriam, prouenit, quia virtus est quādam perfectio rei. Vnumquodque enim tunc est perfectum, quando nulla pars magnitudinis naturalis, quę competit ei secundum speciem proprię virtutis, deficit ei. Sicut autem quilibet res naturalis habet determinatam mensuram naturalis magnitudinis secundum quantitatem continuam, vt dicitur in 2. de Anima, ita etiam quilibet res habet determinatam quantitatem suę virtutis naturalis. equus enim habet quantitatem dimensionem determinatam secundum naturam cum aliqua latitudine. est enim aliqua quantitas, vltra quam nullus equus protenditur in magnitudine. & similiter est aliqua quantitas, quam non transcendit in paritate. Ita etiam ex vtraq; parte determinatur aliquibus terminis, quantitas virtutis equi. Nam aliqua est virtus equi, quā maior in nullo equo inuenitur. & similiter est aliqua tam parua, quā nulla est minor. Sicut igitur primus modus perfecti accipiebatur ex hoc, q̄ nihil rei deerat de quantitate dimensionis sibi naturaliter determinata, ita hic secundus modus accipitur ex hoc, q̄ nihil deest alicui de quantitate virtutis sibi debite, secundum naturam. Vterque autem modus perfectionis attenditur secundum interiorē perfectionem.

LECT. XVIII.

Alia vero iam secundum ipsa, aut in faciendo aliquid tale, aut habendo, aut cognoscendo tali, aut aliquid dicitur primo dicta perfecta.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

lect. 2.

cophantam perfectum, & latronem perfectum: quoniam & bonos dicimus eos. vt latronem bonum, sycophantam bonum. Est enim virtus perfectio quędam. Quodlibet. n. perfectum, & substantia omnis tunc perfecta, quando secundum speciem proprię virtutis in nulla deficit parte secundū naturā mensurę.

Amplius quibus est finis studiosus, ea dicitur perfecta. etenim secundum habere finem perfecta. Quare quā finis vltimorum aliquis est, & ad praua transferētes dicimus perfecte perdi, & perfecte corrumpi, quā nihil deest corruptioni, & malo, si in vltimo est. Quapropter mors secundum metaphoram dicitur finis, quia ambo vltima. Finis autē & cuius cā vltimum.

Secundum se dicta quidem igitur perfecta roties dicuntur. Alia quidem, quia secundum bene in nullo deficiunt, nec hyperbolem habent, nec extra aliquid accipiunt. Alia omnino, secundum, q̄ non habent hyperbolem in vnoquoq; genere, nec aliquid est extra.

Alia vero iam secundum ipsa, aut in faciendo aliquid tale, aut habendo, aut cognoscendo tali, aut aliquid dicitur primo dicta perfecta.

fuere studiosus id est, bonus. sicut homo, quando iam consequitur beatitudinem. Qui autem consequitur finem suum in malis, magis dicitur deficiens, quā perfectus: quia malum est priuatio perfectionis debite. In quo patet, q̄ mali quando suā perficiunt voluntatē, non sunt feliciores, sed miseriorēs. Quia vero omnis finis est quoddam vltimum, ideo per quādam similitudinem trāsferimus nomen perfectionis ad ea, quę proueniunt ad vltimū, licet illud sit malū. Sicut dicitur aliqd perfecte perdi vel corrumpi, quādo nihil deest de corruptione, vel perditione rei. & per hęc metaphora, mors dicitur finis, quia est vltimū. Sed finis nō solum habet, q̄ sit vltimū, sed etiā quod sit cuius causa sit aliquid. Quod non contingit morti vel corruptioni. Deinde cum dicitur.

Item, quibus finis studiosus est, ea perfecta dicuntur. etenim secundum quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cum finis vltimorum quippiam est, ad praua quoq; transferentes, dicimus perfecte corruptum esse, & perfecte corruptum esse, cum nil corruptionis, aut mali deest, sed in vltimo sit. propter quod, & mors metaphorice dicitur finis, quoniam vltima. finis autem & quod cuius gratia, vltimum.

Quęcūque igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quędam, eo quod secundum bene in nullo deficiunt, nec habent in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quędam, eo quod omnino in vnoquoque genere excessum non habent, nec quicquam est extra.

Cetera vero iam secundum ipsa, eo quod aut aliquid tale faciunt, aut habent, aut conueniunt, aut tali, aut aliquo alio modo ad ea, quę primo dicta sunt, perfecta dicuntur.

in singulis generibus inuentis. Alia dicuntur perfecta in aliquo genere, ex eo, quod quantum ad illud genus pertinet, nec habent hyperbolem id est, excessum, quā aliquid eis deficiat eorum, quę illi generi debentur: nec aliquid eorum, quę ad perfectionem illius generis pertinent est extra ea, quāsi eo careant. sicut homo dicitur perfectus, quando iam adeptus est beatitudinem. Et sic fit hęc distinctio, quantum ad secundum modum perfectionis supra positum, ita potest fieri quantum ad primum, vt tangitur in principio Cęli, & Mundi. Nam quodlibet corpus particulare est quantitas perfecta secundum suum genus, quia habet tres dimensiones, quibus non sunt plures. Sed mundus dicitur perfectus vniuersaliter, quia omnino nihil extra ipsum est. Deinde cum dicitur.

¶ Ponit modum, secundum quem aliqua dicuntur perfecta per respectum ad aliud: & dicit, quod alia dicuntur perfecta {secundum ipsa} id est, per comparisonem ad perfecta, quę sunt secundum se perfecta. Vel ex eo, quod faciunt aliquid perfectum aliquo priorum modorum. sicut medicina est perfecta, quę facit sanitatem perfectam. Aut ex eo, quod habent aliquid perfectum, sicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam scientiam. Aut representando tale perfectum: sicut illa, quę habent similitudinem ad perfecta: vt imago dicitur perfecta, quę representat hominem perfectum. Aut qualitercūque aliter referantur ad ea, quę dicuntur per se perfecta primis modis.

vero omnis finis est quoddam vltimum, ideo per quādam similitudinem trāsferimus nomen perfectionis ad ea, quę proueniunt ad vltimū, licet illud sit malū. Sicut dicitur aliqd perfecte perdi vel corrumpi, quādo nihil deest de corruptione, vel perditione rei. & per hęc metaphora, mors dicitur finis, quia est vltimū. Sed finis nō solum habet, q̄ sit vltimū, sed etiā quod sit cuius causa sit aliquid. Quod non contingit morti vel corruptioni. Deinde cum dicitur.

c. ¶ Ostēdit quomodo aliqua diuersimode de se habeat, ad prædictos modos perfectionis. & dicit, q̄ quędam dicuntur secundum se perfecta, & hoc dupliciter. Alia quidem vniuersaliter perfecta, quia nihil omnino deficit eis absolute, nec aliquid quā habent hyperbolem. i. excessum, quia a nullo vā delictat penitē in bonitate exceduntur, nec aliquid extra accipiunt, quia nec in digent exteriori bonitate. Et hęc est conditio primi principij, scilicet Dei, in quo est perfectissima bonitas, cui nihil deest de omnibus perfectionibus.

¶ Ponit modum, secundum quem aliqua dicuntur perfecta per respectum ad aliud: & dicit, quod alia dicuntur perfecta {secundum ipsa} id est, per comparisonem ad perfecta, quę sunt secundum se perfecta. Vel ex eo, quod faciunt aliquid perfectum aliquo priorum modorum. sicut medicina est perfecta, quę facit sanitatem perfectam. Aut ex eo, quod habent aliquid perfectum, sicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam scientiam. Aut representando tale perfectum: sicut illa, quę habent similitudinem ad perfecta: vt imago dicitur perfecta, quę representat hominem perfectum. Aut qualitercūque aliter referantur ad ea, quę dicuntur per se perfecta primis modis.

¶ Ponit modum, secundum quem aliqua dicuntur perfecta per respectum ad aliud: & dicit, quod alia dicuntur perfecta {secundum ipsa} id est, per comparisonem ad perfecta, quę sunt secundum se perfecta. Vel ex eo, quod faciunt aliquid perfectum aliquo priorum modorum. sicut medicina est perfecta, quę facit sanitatem perfectam. Aut ex eo, quod habent aliquid perfectum, sicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam scientiam. Aut representando tale perfectum: sicut illa, quę habent similitudinem ad perfecta: vt imago dicitur perfecta, quę representat hominem perfectum. Aut qualitercūque aliter referantur ad ea, quę dicuntur per se perfecta primis modis.

¶ Ponit modum, secundum quem aliqua dicuntur perfecta per respectum ad aliud: & dicit, quod alia dicuntur perfecta {secundum ipsa} id est, per comparisonem ad perfecta, quę sunt secundum se perfecta. Vel ex eo, quod faciunt aliquid perfectum aliquo priorum modorum. sicut medicina est perfecta, quę facit sanitatem perfectam. Aut ex eo, quod habent aliquid perfectum, sicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam scientiam. Aut representando tale perfectum: sicut illa, quę habent similitudinem ad perfecta: vt imago dicitur perfecta, quę representat hominem perfectum. Aut qualitercūque aliter referantur ad ea, quę dicuntur per se perfecta primis modis.

¶ Ponit modum, secundum quem aliqua dicuntur perfecta per respectum ad aliud: & dicit, quod alia dicuntur perfecta {secundum ipsa} id est, per comparisonem ad perfecta, quę sunt secundum se perfecta. Vel ex eo, quod faciunt aliquid perfectum aliquo priorum modorum. sicut medicina est perfecta, quę facit sanitatem perfectam. Aut ex eo, quod habent aliquid perfectum, sicut homo dicitur perfectus, qui habet perfectam scientiam. Aut representando tale perfectum: sicut illa, quę habent similitudinem ad perfecta: vt imago dicitur perfecta, quę representat hominem perfectum. Aut qualitercūque aliter referantur ad ea, quę dicuntur per se perfecta primis modis.

S. Tho. Super Metaphy. K LECTIO

LECTIO XIX.

IC prosequitur de nominibus, quae significant conditiones perfecti. Perfectum autem, ut ex praemissis patet, est terminatum & absolutum, non dependens ab alio, & non priuatum, sed habens ea,

que sibi secundum suum genus competunt. Et ideo primo ponit hoc nomen terminus. Secundo hoc quod dicitur, per se, ibi: Et secundum quod dicitur. Tertio hoc nomen habitus, ibi: Habitus vero dicitur. Circa primum tria faciunt. Primo ponit rationem termini dicens, quod terminus dicitur quod est ultimum cuiuslibet rei: ita quod nihil de primo terminato est extra ipsum terminum. & omnia quae sunt eius, continentur intra ipsum. Dicitur autem per se, quia contingit quod id, quod est ultimum primi, est principium secundi. sicut nunc quod est ultimum praeteriti, est principium futuri.

Text. c. 22. par. prima. a. l. primu.

Infra par. 4. Lect. seq. part. 2. part. 2.

part. 3.

\* Et quod est per se.

par. 5.

LECTIO XIX.

Terminus dicitur, quod est cuiuslibet ultimum & extra quod nihil est accipere primi, & infra quod omnia primi.

Et quaecunque fuerit species magnitudinis, aut habentis magnitudinem. Et finis cuiusque. tale vero ad quod motus & actus, & non a quo. & quandoque ambo, & a quo & in quod. Et cuius causa. Et substantia cuiuslibet, & quod quid erat esse cuique. cognitionis enim hic terminus. sed si cognitionis, & rei.

Quare palam, quia quoties principia dicuntur toties terminus, & adhuc amplius. Principium enim terminus quidem est: sed terminus non omnis principium.

Et secundum quod, dicitur multipliciter. Vno quidem modo species & substantia cuiusque rei, ut secundum quod bonum, per se bonum. Alio vero, in quo primum aptum natum est fieri, ut color in superficie. Primo quidem ergo dicitur secundum quod, species est. Secundo autem, ut materia cuiusque; & subiectum cuiusque; primum. Omnino vero ipsum secundum quod pariter & causa existit. Nam secundum quod venit, aut cuius causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum est, aut syllogizatum est, aut qua causa syllogismi sunt, aut paralogismi. Amplius secundum quod, secundum positionem dicitur, ut secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. Ea namque omnino positionem significant & locum.

Quare secundum se, dici multipliciter est necesse. Vnum

Tertius modus dicitur terminus, cuius causa sit aliquid: hoc enim est ultimum intentionis, sicut terminus secundo modo dicitur, ultimum motus vel operationis. Quartus modus, est secundum quod substantia rei, quae est essentia, & distinctio significans quod quid est res, dicitur terminus. est enim terminus cognitionis. Incipit enim cognitio rei ab aliquibus signis exterioribus, quibus peruenitur ad cognoscendam rei definitionem. Quo cum peruentum fuerit, habetur perfecta cognitio de re. Vel dicitur terminus cognitionis distinctio, quia infra ipsam continentur ea, per quae dicitur res. si autem mutetur vna differentia, vel addatur, vel subtrahatur, iam non erit eadem distinctio. Si autem est terminus

cognitionis, oportet quod sit rei terminus, quia cognitio fit per assimilationem cognoscens ad rem cognitam.

Concludit comparationem termini ad principium dicens, quod quoties dicitur principium, toties dicitur terminus, & adhuc amplius: quia omne principium est terminus, sed non terminus ois est principium. Id enim ad quod motus est, terminus est, & nullo modo principium est. Illud vero a quo est motus est principium & terminus, ut ex praedictis patet.

LECTIO XIX.

Terminus dicitur, quod est cuiuslibet ultimum & extra quod nihil est accipere primi, & infra quod omnia primi.

Et quod magnitudinis forma, aut magnitudinem habentis. Et cuiusque finis. tale vero est, ad quod motus, & actus, non a quo. quandoque ambo, & a quo, & ad quod. Et cuius causa. Et substantia cuiuslibet, & quod quid erat esse vnicuique. cognitionis enim hoc terminus est. quod si cognitio rei quoque est.

Quare patet, quod quoties dicitur principium, toties etiam terminus, & adhuc amplius. principium namque terminus quidem: sed non omnis terminus principium.

Secundum quod multipliciter dicitur. Vno modo, forma & substantia cuiusque rei, ut secundum quod bonum, ipsum bonum. Alio, in quo primum fieri aptum est, ut color in superficie. Quod igitur primum dicitur est secundum quod, ipsa forma est. secundo vero, tanquam cuiusque materia, & primum cuiusque secundum quod, toties dicitur, quoties dicitur causa. secundum quod enim venit, aut qua causa venit dicitur. & secundum quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quae syllogismi, siue paralogismi causa est. Item, secundum quod dicitur, quod secundum positionem est. secundum quod stetit, aut secundum quod vadit. etenim haec omnia positionem & locum significant.

Quare & secundum se multipliciter ut dicitur necesse est. Vno

Vnde toties dicitur secundum quod, quoties & causa. Idem enim est querere secundum quod venit, & cuius causa venit: similiter, secundum quod paralogizatur, aut syllogizatur est, & qua causa facti sunt syllogismi. Quartus modus est, prout secundum quod, d significat positionem & locum. sicut dicitur, iste stetit secundum hunc, & ille vadit secundum hunc. iuxta hunc, quae oia significant positionem & locum. Et hoc manifestus in greco idiomate apparet. Deinde cum dicitur

Concludit ex praedictis, quatuor modos dicendi per se, vel secundum se, quorum Primus est, quando distinctio significans quid est esse vnicuiusque, dicitur ei inesse secundum se. sicut Callias & quod quid erat esse Calliam. & essentia rei, ita se habent

LECTIO XX.

VIA vno modo secundum quod positionem significat, ideo consequenter Philosophus prosequitur de nomine dispositionis: & ponit rationem eodem huius nominis dispositionis, dicens. Quod dispositio nihil est aliud, quam ordo partium in habente partes. Ponit autem modos, quibus dicitur dispositio, qui sunt tres. Quorum primus est, secundum ordinem partium in loco. & sic dispositio, siue sit est quoddam predicamentum. Secundus modus est, prout ordo partium attendit secundum potentiam, siue virtutem: & sic dispositio ponit in prima specie qualitates. Dicitur enim aliquid hoc modo esse dispositum, ut puta secundum sanitatem, vel aegritudinem, ex eo, quod partes eius habent ordinem in virtute actiua, vel passiva. Tertius modus est, prout ordo partium attendit secundum speciem, & figuram totius, & sic dispositio siue siue ponitur differentia in genere quantitatis. Dicitur enim quod quantitas, alia est habens positionem, ut linea, superficies, corpus, & locus: alia non habens, ut numerus, & tempus. Ostendit etiam, quod hoc nomen dispositio ordinem significet, significat enim positionem sicut ipsa nominis impositio demonstrat. De ratione autem positionis est ordo.

nanque modo, secundum se est, quod erat esse cuiuslibet, ut Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alio vero, quaecunque in eo, quod quid est insunt. ut puta Callias, secundum se animal est. in ratione enim animal inest. Callias enim quoddam animal est. Item si in seipso primo susceptus, aut in aliquo suo. ut puta superficies alba secundum se, & homo secundum se uiuens. anima namque pars quaedam hominis est, in qua prima ipsum uiuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis namque multae causae sunt, animal, bipes. atamen secundum se homo est homo. Item quaecunque soli, prout soli insunt. quare quod separatum est secundum se est.

LECTIO XX.

Dispositio dicitur habere partes, ordo aut secundum locum, aut secundum potentiam, aut secundum speciem. Positionem enim oportet quandam esse. sicut & ipsum, hoc nomen dispositio ostendit.

Habitus vero dicitur, vno quodam modo tanquam actio quaedam habentis & habitus. ut actus quidam, aut motus. nam quando hoc quidam facit, illud vero fit, est factio intermedia. Et ita inter habentem indumentum, & habitum indumentum, intermedius est habitus. Ergo palam, quia non conuenit habere habitum.

medium in demonstrationibus propter quod est causa, quod predicatur in se subiecto. Vnde licet homo habeat multas causas, sicut animal & bipes, quae sunt causae formales eius, tamen huius propositionis, homo est homo, cum sit immediata, nihil est causa. Et propter hoc homo est homo, secundum se. Et ad hunc modum reducitur quartus modus dicendi per se in Posterioribus positus, quando effectus predicatur de causa, ut cum dicitur, Interfectus interit propter interfectionem, vel infrigidatum infrigit, vel refrigerium propter refrigerium. Quartus modus est, prout illa dicuntur secundum se inesse alicui, quae ei soli, in quantum soli insunt. Quod dicitur ad differentiam priorum modorum, in quibus non dicebatur secundum se inesse, ex eo, quod est soli inesse: quamuis etiam ibi aliquid soli inesset, ut distinctio distinctio. Hic autem si se dicitur ratione solitudinis. Nam hoc quod dico secundum se, significat aliquid separatum, sicut dicitur homo secundum se esse, quando solus est. Et ad hunc reducitur tertius modus in Posterioribus positus, & quartus modus dicendi, secundum quod, qui positionem importabat.

Text. c. 22. par. 1. dicitur

Text. c. 25. par. 2.

part. seq.

Lect. seq. part. 1.

part. seq.

Quamvis autem habitus intelligatur esse medius inter hominem & vestem, in quantum habet eam, tam manifestum est, quod non contingit inter ipsum habitum & habentem esse aliud medium, quasi adhuc sit alius habitus medius inter habentem & ipsum medium habitum. sic enim procederet in infinitum, si dicitur quod conuenit habere habitum { haberi, } id est rei habitus. Homo n. habet { rem habitam, } id est vestem: sed illum habitum rei habitus non habet homo alio medio habitu. Sicut homo rariens facit factum factione media, sed ipsam mediam factionem non facit aliqua alia factione media. Et propter hoc etiam relationes, quibus subiectum referuntur ad aliud, non referuntur ad subiectum aliqua alia relatione media, nec etiam ad oppositum, sicut paternitas, neque ad patrem, neque ad filium referuntur aliqua alia relatione media, & si aliquae relationes medie dicuntur, sunt rationis tantum, & non rei. Habitus autem sic acceptus, est unum predicamentum. Secundo modo dicitur habitus dispositio, secundum quam aliquid disponitur bene & male, sicut sanitate aliquid disponitur bene, & egitudine male. Utroque autem scilicet egitudine & sanitate aliquid disponitur bene vel male dupliciter, scilicet aut secundum se, aut per respectum ad aliquid. Sicut sanum est, quod est bene dispositum secundum se: robustum autem, quod est bene dispositum ad aliquid agendum. Et ideo sanitas est habitus quidam, quia est talis dispositio, qualis dicta est. Et non solum habitus dicitur dispositio totius, sed etiam dispositio partis, quae est pars dispositionis totius. sicut bonae dispositiones partium animalis, sunt partes bonae habitudinis in toto animali. Et virtutes etiam partium animae, sunt quidam habitus, sicut temperantia concupiscibilis, & fortitudo irascibilis, & prudentia rationalis.

T.com.26 part.3.

T.com.27 part.4.

Lecl. se. pri.

T.com.24.

in infinitum enim vadit, si habitus fuerit habere habitum. Alio vero modo habitus dispositio dicitur, secundum quam bene & male disponitur dispositum, & aut secundum se, aut ad aliud, ut sanitas est habitus quidam, & dispositio est talis. Amplius habitus quidam dicitur si est pars dispositionis talis. Quapropter & partium virtus habitus est quidam.

Passio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari contingit. ut album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quaeque sunt talia. Alio vero modo, horum actiones & alterationes. Amplius horum magis nocive alterationes & motus, & maxime lamentabiles & nocui. Amplius magnitudines exultationum & lamentationum passionum dicuntur.

Priuatio dicitur vno quidem modo si non habet aliquid aptorum naturam haberi, & si non sit id natum habere. ut oculis priuari dicitur planta. Alio vero, si aptum natum habere, aut ipsum, aut genus, non habet. ut aliter homo caecus visu priuari dicitur, & talpa hoc quidem sine genus, illud vero sine se. Amplius si aptum natum, & quod aptum natum est habere, & non habet. Caecitas n. priuatio quaedam est. sed caecus non est secundum omnem partem, sed in qua aptum natum

tum, ut calescere & infrigidari & huiusmodi. Tertio modo dicuntur passiones, non quilibet alterationes, sed quae sunt motus, & ad malum terminatae, & quae sunt lamentabiles sive tristes. Non enim dicitur aliquid pati secundum hunc modum, quod sanatur, sed quod infirmatur, vel etiam cuiuscunque aliquid nocuum accedit. & hoc rationabiliter. Partes enim per actionem agentis sibi contrarii, trahitur a sua dispositione naturali, in dispositionem similem agentis, & ideo magis proprie dicitur pati cum subtrahitur aliquid de eo, quod sibi congruebat, & dum agit in ipso contraria dispositio, quam quando fit e contrario. tunc enim magis dicitur perici, quando fit e contrario. Et quia illa, quae sunt modica, quasi nulla reputantur, ideo, Quarto modo dicuntur passiones, non quaecunque nocuae alterationes, sed quae habent magnitudinem nocui. sicut magnitudines calamitatis & magnae tristitiae. Quia etiam excedens letitia fit nociua, cum quandoque que propter excessum letitiae aliqui mortui sunt & infirmati: & similiter superabundantia prosperitatis in nocuum tum vertitur his, quae bene uti nesciunt, ideo alia litera habet. Magnitudines lamentationum & exultationum passionum dicuntur. Cui concordat alia litera, quae dicitur, Magnitudines dolorum & ipsorum. Scidun est autem, quod

Passio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari contingit. ut album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quaecunque alia similia. Alio vero horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quae noxiae alterationes & motus, & maxime quae tristes & noxiae sunt. Item calamitatum & tristitum magnitudines passiones dicuntur.

Priuatio dicitur vno modo, si non habet aliquid eorum, quae apta sunt haberi, etiam si ipsum non sit natum aptum habere. ut planta dicitur oculis priuari. Alio modo, si cum aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habet. ut puta aliter caecus homo visu priuari, & aliter talpa: haec quidem secundum genus, ille vero secundum se. Item si cum aptum sit, & quando sit aptum habere, non habet. caecitas namque priuatio quaedam est. caecus autem non secundum omnem partem, sed in qua aptus est habere, non habet.

quia haec tria scilicet dispositio, habitus, & passio, non significant genus predicamenti nisi secundum vnum modum significationis, ut ex praehabitis patet, ideo non posuit ea cum aliis partibus entis, scilicet quantitate, qualitate, & ad aliquid in illis enim, uel omnes, uel plures modi ad genera predicamenti, significata per illa nomina, pertinebant.

Hic distinguit modos, quibus dicitur priuatio. & quia priuatio includit in sua ratione negationem, & aptum finem subiecti, ideo primo distinguit modos priuationis ex parte aptitudinis. Secundo ex parte negationis. ibi. Et quoties. Et circa primum ponit quatuor modos. Primus modus est, secundum quod aptitudo consideratur ex parte rei priuatae, non ex parte subiecti. Dicitur enim hoc modo priuatio, quando ab aliquo non habetur id, quod natum est haberi, licet hoc quod ipso caret, non sit natum habere. sicut planta dicitur priuari oculis, quia oculi nati sunt haberi, licet non a planta. In his uero, quae a nullo nata sunt haberi, non potest dici aliquid priuari, sicut oculus uisu penetrante per corpora opaca. Secundus modus attenditur secundum aptitudinem subiecti. hoc modo dicitur priuari hoc solum quod natum est illud habere; aut secundum se, aut sine genere suum: Secundum se, sicut homo caecus dicitur priuari uisu, quem natus est habere secundum se. Talpa autem dicitur priuari visu, non quia ipsa secundum se sit nata habere visum, sed quia genus eius scilicet animal, natum est habere

part.3.

igneum.

Troiani.

lecl.6.

part. seq.

habere visum. Multa enim sunt, a quibus aliquid non impeditur ratione generis, sed ratione differentiae. Sicut homo non impeditur, quin habeat alas ratione generis, sed ratione differentiae. Tertius modus attenditur ex parte circumstantiarum; unde hoc modo dicitur aliquid priuari aliquo, si non habet ipsum habitum, cum natum sit habere. Sicut caecitas, quae est quaedam priuatio, & tamen animal non dicitur caecum secundum omnem aetatem, sed solum si non habet visum in illa aetate, in qua natum est habere. unde canis non dicitur caecus ante nonnum diem. Et sicut est de hac circumstantia quando; ita est & de aliis circumstantiis, scilicet in quo, & in loco, sicut non dicitur priuatio lucis in loco ubi nata est esse lux, non in cavernis, ad quas lucis solis penetrare non potest. Et secundum quod, sicut homo non dicitur edentulus, si non habet dentes in manu, sed si non habet secundum illam partem, secundum quam natus est habere. Et ad quod, sicut homo non dicitur paruus, vel deficientis stature, si non est magnus respectu montis, vel respectu cuiuscunque alterius rei, ad cuius comparationem non est natus habere magnitudinem. Et sic homo non dicitur tardus esse motu, si non currat ita uelociter, sicut lepus vel ventus: vel ignorans, si non intelligit, sicut deus. Quatuor modus est secundum quod ablatio cuiuslibet rei per violentiam, dicitur priuatio. Violentia enim, est contra impetum naturalem, ut habitum est supra. Et ita ablatio per violentiam est respectu eius quod quis natus est habere. Deinde cum dicitur, Distinguit modos priuationis ex parte negationis. Graeci enim uentur hac praepositione. a. in compositionibus ad designandas negationes & priuationes, sicut nos utimur hac praepositione, in. Dicit ergo, quod quoties dicuntur negationes designate ab hac praepositione. a. posita in principio dictionis per compositionem, toties dicuntur etiam priuationes. Dicitur enim inaequale vno modo, quod non habet aequalitatem, si aptum natum est habere: & inuisibile, quod non habet colorem, & sine pede, quod non habet pedes. Secundo modo dicuntur huiusmodi negationes non per hoc, quod est omnino non habere, sed per hoc, quod est praue vel turpiter habere. sicut dicitur non habere colorem, quia habet malum colorem vel turpem: & non habere pedes, quia habet prauos uel turpes. Tertio modo significatur aliquid priuatiue uel negatiue, ex hoc, quod est parum habere, sicut dicitur in greco Appon, id est non ignitum, ubi est modicum de igne. Et hic modus quodammodo continetur sub secundo, quia parum habere, est quodammodo praue, vel turpiter habere. Quarto

modo dicitur aliquid priuatiue uel negatiue, ex eo quod non est facile, vel non bene, sicut aliquid dicitur insecabile, non solum quia non secatur, sed quia non facile, aut non bene. Quinto modo dicitur aliquid negatiue uel priuatiue, ex eo quod est omnino non habere. Unde monoculus non dicitur caecus, sed ille qui in ambobus oculis caret visu. Ex hoc inducit quoddam corollarium, scilicet quod inter bonum & malum, iustum & iniustum est aliquid medium. Non enim ex quocunque defectu bonitatis, efficitur aliquis malus, sicut Stoici dicebant, ponentes omnino peccata esse paria. Sed quado multum a uirtute recedit, & in contrarium habitum inducit. Unde in 2. Ethic. dicitur, ex eo quod homo medio uirtutis, non uirtuperatur. Hic ponit quatuor modos eius, quod est habere, quorum primus est, secundum quod habere aliquid est ducere illud secundum suam naturam in rebus naturalibus, aut secundum suum impetum in rebus uoluntariis. & hoc modo febris dicitur habere hominem, quia homo traditur a naturali dispositione in dispositionem febrilem. & hoc modo habent tyranni ciuitates, & induunt uestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, ut as habet statuam formam, & corpus agriuidinem. Alio modo, ut continens ea, quae contenta sunt in quo nanque contentum quiddam est. haberi ab eo dicitur, ut uas habere humidum dicimus, & urbem homines, & nauem nautas. sic & totum partes habet. Item, quod prohibet

Et quoties ab eo q. a. priuatiua particula negationes dicitur, toties etiam priuationes dicuntur. Nam inaequale, non habere aequalitatem aptum quidem natum dicitur. Inuisibile uero, & eo quod non habere omnino colorem, & eo quod turpiter. Et sine pede, & non habere omnino pedes, & ex eo quod turpes. Amplius & eo quod parum habet, ut non ignitum. Hoc autem est turpiter aliquo modo habere. Amplius non facile, aut non bene, ut insecabile, non solum quia non secatur, sed quia non facile, aut non bene. Amplius non habere omnino. Caecus n. non dicitur monoculus, sed qui ambobus non habet visum. Propter quod, non omnino homo bonus aut malus, aut iniustus, aut iniustus est, sed est mediū.

Habere multipliciter dicitur. Vno modo, cum quid secundum suam naturam, aut secundum suam inclinationem agat. quare dicitur, quod febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induunt uestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, ut as habet statuam formam, & corpus agriuidinem. Alio modo, ut continens ea, quae contenta sunt in quo nanque contentum quiddam est. haberi ab eo dicitur, ut uas habere humidum dicimus, & urbem homines, & nauem nautas. sic & totum partes habet. Item, quod prohibet

quia homo repossitatur secundum suam uoluntatem. Secundus modus est, prout illud, in quo existit aliquid, ut in proprio susceptibili, dicitur habere illud: sicut as habet speciem statuam, & corpus habet infirmitatem. Et sub hoc modo comprehenditur habere scientiam, quantitatem, & quodcumque accidens, uel quancunque formam. Tertius modus est, secundum quod continens dicitur habere contentum, & contentum haberi a continente, sicut dicimus quod lagena habet humidum. id est humorem aliquem, ut aquam uel uinum, & quod ciuitas habet homines, & nauis nautas. Et secundum hunc modum etiam dicitur, quod totum habet partes. Totum enim continet partem, sicut & locus locatum. In hoc n. differt locus a toto, quia locus est diuisus a locato, non autem totum a partibus. unde locatum est sicut pars diuisa, ut haberet in 4. Physi. Quartus modus est, secundum quod aliquid dicitur habere alterum, ex eo quod prohibet ipsum operari, vel moueri secundum suum impetum: sicut columba dicitur habere corpora ponderosa imposta super eas, quia phibent ea descendere deorsum sine inclinationem. & hoc etiam modo Poetes dixerunt, Athlas habet colum. Fingunt enim. Poetes, & Athlas S. Tho. super metaphy. K 3 est

T.com.34

est quidam gigas, qui sustinet colum, ne cadat super terram . Quod etiam quidam naturales dicunt, qui ponebat, quod colum quandoq; corrumpetur, & resolutum cadet super terram. Quod patet precipue ex opinione. Emp, qui posuit mundum infinites corrupti, & infinites generari. habuit aut poetica fictio ex veritate originē. Athlas quidem magnus astrologus, subtiliter motus caelestium corporum perferaturus est, ex quo fictio processit, ipse caelum sustineret. Dissert autē hic modus a primo, nam in primo habens, habitum coegebat sequi secundum suum impetum, & sic erat causa motus violenti. Hic autē habens, prohibet habitum moueri motu naturali, unde est causa quietis violentē. Ad hunc autē modum reducitur tertius modus, quo continentis dicitur habere cōtenta, ea ratio ne, quia cōtenta suo proprio impetu sin gula separaretur ab inuicem, nisi continens prohiberet. sicut patet in lagena continente aquam, qui prohibet partes ab inuicem separari. Dicit autem in fine, qd esse in aliquo similiter dicitur sicut & habet, & modo essendi in aliquo, cōsequuntur ad modos habendi. Octo autem modi essendi in aliquo in 4. phy. positi sunt, quorum duo, scilicet, secundum quod totum integrale est in partibus, & econuerso, duo etiam scilicet, secundum qd totum vniuersale est in partibus & econuerso, & alius modus secundum qd locatum est in loco, cōsequuntur ad tertium modum habēdi, secundum, qd totum habet partes, & locus locatum. Modus autem secundum qd aliquid dicitur esse in aliquo, vt in efficiēte, vel mouēte, sicut quæ sunt regni in rege, cōsequitur primum modum habēdi hic positum. Modus autem essendi in, secundum qd forma est in materia, reducitur ad secundum modum habēdi hic positum. Modus autem quo aliquid est in fine, reducitur ad modum habēdi quartum hic positum, vel etiam ad primum, quia secundum finem mouentur & quiescunt ea, quæ sunt ad finem,

totum habere partes. Amplius & prohibens suum impetum aliquid mouere, aut operari, habere dicitur hoc ipsum. vt colum nax ponderosa superposita. ut poetæ Athlantē faciunt habere cælum, tanquam casurum super terram, quemadmodum Physiologorum quidā dicunt. Hoc autem modo, continens dicitur quæ continet habere, quasi separata secundum suum impetum singula. Et in aliquo aliqd, esse, simili modo dicitur & consequenter ipsi habere.

LECTIO XXI.

**X** aliquo esse dicitur, vno quidē modo ex quo est, vt materia. & hoc dupliciter, aut scilicet secundum ultimam speciem, ut puta, omnia liquabilia quodam modo quidē ex aqua sunt, quodam modo uero ex aere statua est. Vno modo dicitur, ex primo modo mouente principio. vt ex quo pugna ex cōiunctio. id. n. est principii pugna. Alio ex cōposito ex materia & forma. vt ex toto partes, & ex Iliade versus, & ex domo lapides. finis. n. est forma: perfectum vero habens finem. Hoc autem tanquam ex parte speciei species. vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter. n. hoc, & statua ex ere. nam ex sensibili materia est cōposita substantia. Sed & species ex speciei materia, hæc quidē igitur sic dicuntur. Alia uero si secundum partem aliquā horum aliquis existit modorum. vt ex patre & matre puer, & ex terra planta, quia ex aliqua parte eorum. Alia uero prius quēdē tempore. ut ex die nox, ex sereno tempore hyems, quæ hoc, post hoc. Horum autem, alia quia habēt

LECTIO XXI.

**I**C incipit psequi de his, quæ pertinent ad rationem totius & partis, & primo de his, quæ pertinent ad partem. Secundo de his, quæ pertinent ad totum. ibi dicitur. Et quia ex partibus constituitur totum, ideo circa primū duo facit. Primo ostendit quot modis

Tex. cō. 29. parte pri.

Tex. c. 23.

Infra par. 3

dicitur aliquid esse ex aliquo. Secundo quot modis dicitur pars, ibi Pars dicitur uno quidē modo. Circa primū tria facit. Primo ponit modos, quibus aliud ex aliquo fieri dicitur proprie & primo. Secundo, quo modo fit aliqd ex aliquo, sed non primo. ibi dicitur. Alia uero si sin partem. Tertio quo modo fit aliqd ex aliquo non proprie. ibi dicitur. Circa primū ponit quatuor modos. Quoru primus est in quod aliquid dicitur esse ex aliquo ut ex materia, quod quidē contingit dupliciter. Vno modo si quod accipitur materia primi generis. sicut aqua est materia omnium liquidū, & omnia dicuntur esse ex aqua. Alio modo si in spem ultimā, sicut specialissimam: sicut hæc species, quæ est statua, dicitur fieri ex ere. Secundo modo dicitur aliqd fieri ex alio, vt ex primo principio uel ut sic dicitur pugna ex cōiunctio, quod est principium mouētis animi cōiuncti ad pugnam. Et sic dicitur, quod domus est ex edificante, et sanitas ex medicina. Tertio modo dicitur fieri ex aliquo, sicut simplex ex cōposito ex materia & forma. Et hoc est in via resolutionis, sicut dicuntur partes sunt ex toto, & qd uersus ex Iliade. ex toto tracta tu Homeri de Troia. Resoluit. n. Ilias in uerius, sicut totū in partes. Et list dicitur, qd lapides sūt ex domo. Ratio autē huius est: quia forma est hinc in generatione. Perfectum enim dicitur quod habet finem, vt supra habitum est. unde patet, quod perfectum est quod habet formam. Quando igitur ex toto perfectio fit resolutioni partiū, est motus quæ forma ad materiam, sicut econuerso, quæ partes cōponuntur, est motus a materia in formā. Et ideo hæc præpositio Ex, quæ determinat principii materiale. Et in uia cōpositionis, quia significat principii formale. Quarto modo dicitur aliquid fieri ex aliquo sicut species ex parte speciei. Pars autē speciei potest accipi dupliciter, aut scilicet rationē, aut scilicet rem. secundum rationē, sicut bipes est pars hominis, quia est pars diffinitionis eius, quamuis scilicet rem non sit pars, quia aliter non prædicaretur de toto. totū. n. homini competit habere duos pedes. Secundum rem uero, sicut syllaba est ex elemento, sicut ex litera, sicut ex parte speciei. hic autem quartus modus differat a primo. Nam dicebatur aliquid esse ex parte materia, sicut statua ex aere. nam ex substantia, quæ est statua, est cōposita ex sensibili materia tanquam

LECTIO XXI.

**X** aliquo esse, uno modo dicitur ex quo, vt ex materia est. & hoc dupliciter, aut secundum ultimam speciem, ut puta, omnia liquabilia quodam modo quidē ex aqua sunt, quodam modo uero ex aere statua est. Vno modo dicitur, ex primo modo mouente principio. vt ex quo pugna ex cōiunctio. id. n. est principii pugna. Alio ex cōposito ex materia & forma. vt ex toto partes, & ex Iliade versus, & ex domo lapides. finis. n. est forma: perfectum uero tanquam ex parte speciei species. vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter. n. hoc, & statua ex ere. nam ex sensibili materia est cōposita substantia est. forma quæque ex materia. Quædam itaque ita dicuntur, quædam, si quis horum modorum secundum aliquam partem sit. vt ex patre & matre proles, & ex terra planta, quia ex aliqua eorum parte. Vno modo, post quod tempore, ut ex die nox, & ex sereno tempore. quoniam hoc post illud. Horum autē quædam, eod quod habent mutuam

materia in formā. Et ideo hæc præpositio Ex, quæ determinat principii materiale. Et in uia cōpositionis, quia significat principii formale. Quarto modo dicitur aliquid fieri ex aliquo sicut species ex parte speciei. Pars autē speciei potest accipi dupliciter, aut scilicet rationē, aut scilicet rem. secundum rationē, sicut bipes est pars hominis, quia est pars diffinitionis eius, quamuis scilicet rem non sit pars, quia aliter non prædicaretur de toto. totū. n. homini competit habere duos pedes. Secundum rem uero, sicut syllaba est ex elemento, sicut ex litera, sicut ex parte speciei. hic autem quartus modus differat a primo. Nam dicebatur aliquid esse ex parte materia, sicut statua ex aere. nam ex substantia, quæ est statua, est cōposita ex sensibili materia tanquam

quæ ex parte substantiæ. Sed hæc species componitur ex parte speciei. Sunt enim partium, quædam partes speciei, & quædam partes materia. Partes quidem speciei dicuntur a quibus dependet perfectio speciei, & sine quibus esse non potest species. unde & tales partes in diffinitione totius ponuntur, sicut anima, & corpus in diffinitione animalis, & angulus in diffinitione trianguli, & litera in diffinitione syllabæ. Partes uero materia dicuntur, ex quibus species non dependet, sed quodammodo accidit speciei, sicut accidit statua, quod hæc ex aere, vel ex quacumq; materia. Accidit etiam circulo, qd diuidatur in duos semicirculos: & angulo recto, qd angulus acutus sit eius pars. unde huiusmodi partes non ponuntur, in diffinitione totius speciei, sed potius econuerso, vt in septimo huius erit manifestum. Sic ergo patet, qd si quædam dicuntur ex aliquo fieri primo, & proprie. Aliqua uero dicuntur ex aliquo fieri non primo, sed secundum partem. Et hoc secundum quæcunq; prædictorum modorum, sicut puer dicitur fieri ex patre, sicut principii motiuo, & matre, sicut ex materia: quia quædam pars patris mouet, scilicet sperma, & quædam pars matris est materia, scilicet mēstruum. Et plantæ sunt ex terra, non tamen quidem ex toto, sed ex aliqua eius parte. Alio uero modo dicitur fieri aliquid ex aliquo non proprie, scilicet ex hoc ipso, qd importat solum ordinem, & sic aliquid fieri dicitur ex aliquo, post quod fit, sicut ex die, id est, post diem: & sicut ex sereno tempore, id est, post serenitatem. Hoc autē dicitur dupliciter. Quædam, n. inter ea, quoru vnū dicitur fieri ex altero, attenditur ordo secundum motum, & non solum secundum tempus, quia vel sunt duo extrema eiusdem motus. vt cum dicitur, quod albus fit ex nigro: vel consequuntur aliqua extrema motus, sicut nox & dies consequuntur diuersa vbi, solis. Et similiter hiems & æstas. Vnde in quibusdam dicitur hoc fieri post hoc, quia habent transmutationem adinuicem, vt in prædictis patet. Quædam uero attenditur ordo secundum tempus, sicut dicitur, qd ex æquinoctio fit nauigatio, sicut post æquinoctium. Hæc enim duo extrema, non sunt duo extrema vnus motus, sed ad diuersos motus pertinent. Et similiter dicitur, ex Dionysia fieri Thargelia, quia sunt post Dionysia. Hæc autem sunt quædam festa, quæ apud gentes celebrabantur, quorum vnum erat prius, & aliud posterius.

**T**ransmutationem adinuicem, ita dicuntur, vt quæ nunc sunt dicta: Alia, quia secundum tempus solum, vt ex æquinoctio fit nauigatio, quia post æquinoctium. Sic festiuitates sunt, vt ex Dionysia \* Thargelia, quia post Dionysia.

**P**ars dicitur quidē vno modo, in quam diuiditur vtique, quantum quocunq; modo. Semper. n. ablatum a quanto, vt quantum est, pars dicitur illius, vt trium, duo pars quodam modo dicuntur. Alio uero modo quæ talia mensurant solum, propter quod trium, duo sunt, vt dicitur pars, sunt autem vt non. Amplius, & in quæ diuiditur vtique species sine quantitate, & ea partes huius dicuntur: quare species, generis dicitur esse partes. Amplius in quæ diuiditur aliquid, aut ex quibus cōponitur totum, aut spēs, aut habens speciem, vt spheræ eræ, aut cubi eræ, es pars ē. hoc autē est materia, in qua spēs, & angulus pars. Amplius, quæ sunt in ratione vnūquodq; ostendēte, & ea partes sunt totius. Propter quod, & gen' spēs pars dicitur aliter aut spēs, generis pars.

**T**otum dicitur, cui nulla pars deest, ex quibus dicitur totum natura. Et continens cōtenta: vñ vnū aliquid sunt illa.

**H**oc autem dupliciter. Aut enim vt vnūquodque vnū, aut vt ex his vnū.

**T**otum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, vnū quid illa sunt. Hoc autem dupliciter. Aut enim vnūquodque vnū, aut ex his illud vnū.

**H**ic ponit quatuor modos quibus aliquid dicitur esse pars. Primo modo, pars dicitur in quam diuiditur aliquid, secundum quantitatem, & hoc dupliciter. Vno, n. modo quantumcunq; fuerit quantitas minor, in quam quantitas maior diuiditur, dicitur eius pars. Semper enim id quod aufertur a quantitate di

citur pars eius, sicut duo aliquo modo sunt partes trium. Alio modo dicitur solum pars, quæ mensurat maiorem. Et sic duo non sunt pars trium, sed sic duo sunt pars quatuor, quia bis duo sunt quatuor. Secundo modo, dicuntur partes, in quæ diuiditur aliquid sine quantitate. & per hunc modum species dicuntur esse partes generis. Diuiditur enim in species, non sicut quantitas in partes quantitates: nā tota quantitas, non est in vna suarum partium; genus autem est in qualibet specierum. Tertio, modo dicitur partes, in quas diuiditur, aut ex quibus componitur aliquid, totum, sive, sit species, sive aliquid habens speciem. s. indiuiduum. Sunt enim (sicut dictum est) quædam partes speciei, & quædam partes materie, qd sunt partes indiuidui. Aes. n. est pars spheræ eræ, aut cubi eræ, sicut materia in qua species est recepta. Vnde as non est pars speciei, sed pars, habentis speciem. Est autē cubus corpus contentum ex superficie, quæ dratis: angulus autem est pars trianguli sicut species, sicut supra dictum est. Quarto modo dicuntur partes, quæ ponuntur in diffinitione cuiuslibet rei, quæ sunt partes rationis: sicut animal, & bipes sunt partes hominis. Ex quo patet, qd genus quarto modo est pars spēs, aliter uero, s. secundum modo species est pars generis. In secundo. n. modo sumebatur pars pro parte subiectiua totius vniuersalis. In aliis autem tribus, parte integrali. Sed in primo, pro parte quantitatibus: in aliis autem duobus, pro parte substantiæ. Ita tamen, qd pars secundum tertium modum est pars rei, sive sit pars speciei, sive pars indiuidui. Quarto autem modo, est pars rationis.

**H**ic profectur de his, quæ pertinent ad totum, & primo de toto in communi, secundo de toto quodam. s. de genere, ibi dicitur Genus dicitur. Circa primum duo facit. Primo, profectur de ipso nomine totius: secundo, de eius opposito. s. de Colobon, ibi dicitur Colobon autem dicitur. Circa primum tria facit. Primo, ponit rationem cōtem totius, qd consistit in duobus. Primo, in hoc qd perfectio totius integratur ex partibus: & significat hoc cum dicit, qd totum dicitur, cui nulla suarum partium deest, ex quibus, s. partibus dicitur totum natura. i. totū secundum suā naturā cōstituitur. Secundum est, qd partes uniuertur in toto, & sic dicit, qd totū continens est contenta: s. partes, ita qd illa contenta sunt aliquid vnū in toto. Secundo ibi.

**P**onit duos modos totius dicēs, qd totū dicitur dupliciter, aut ita, quod vnūquodque contentorum a toto continente sit ipsum vnū, scilicet ipsum totum continens, quod est in toto vniuersali de qualibet suarum partium prædicato. Aut ex partibus confirmatur vnū, ita qd non quilibet partium

**H**oc autem dupliciter. Aut enim vnūquodque vnū, aut ex his illud vnū.

**H**ic ponit quatuor modos quibus aliquid dicitur esse pars. Primo modo, pars dicitur in quam diuiditur aliquid, secundum quantitatem, & hoc dupliciter. Vno, n. modo quantumcunq; fuerit quantitas minor, in quam quantitas maior diuiditur, dicitur eius pars. Semper enim id quod aufertur a quantitate di

**T**otum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, vnū quid illa sunt.

**H**oc autem dupliciter. Aut enim vnūquodque vnū, aut ex his illud vnū.

**H**ic ponit quatuor modos quibus aliquid dicitur esse pars. Primo modo, pars dicitur in quam diuiditur aliquid, secundum quantitatem, & hoc dupliciter. Vno, n. modo quantumcunq; fuerit quantitas minor, in quam quantitas maior diuiditur, dicitur eius pars. Semper enim id quod aufertur a quantitate di

Leet. seq. part. prima. Infra par. 9.

fit unum illud. Et hec est ratio totius integralis, quod de nulla suarum partium integralium predicatur. Tertio ibi. e ¶ Exponit predictos modos totius. & primo primum, dicens quod vniuersale & quod totaliter, id est magis commu- niter predicatur, dicitur quasi sit aliquod vnum totum ex hoc quod predicatur de vnoquoque, sicut vni- uersale, quasi multa continens vt par- tes, in eo quod pre- dicatur de vnoquo- que. Et omnia illa sunt vnum in toto vniuersali, ita quod vnum quodque; illo- rum est illud vnum totu. Sicut animal continet hominem & equum & deum, quia & omnia sunt animalia; id est quia animal predicatur de vnoquoque. Deu autem hic dicit ali- quod corpus cele- ste, vt Solem, vel Lu- nam, que antiqui animata corpora esse dicebant, & deos pu- tabant. Vel anima- lia quedam aerea, que Platonici dice- bant esse demones, & pro dijs coleban- tur a gentibus. Se- cundo ibi. f ¶ Exponit modu secundu totius, qui pertinet ad totum integrale, & circa hoc duo facit. Pri- mo, ponit ratione communiem huius totius, & precipue de toto, quod diui- ditur in partes qua- titatiuas, quod est manifestius dicens, quod aliquid dicitur & finitum, id est perfe- ctum & totu. nam infinitum non ha- bet rationem totu, sed partes, vt dicitur in 3. Physic. quando scilicet vnum aliqd fit ex pluribus, que insunt toti. & hoc dicit ad remouendum modum, quo aliquid fit ex aliquo, sicut ex contrario. Partes autem, ex quibus constituitur totum, dupliciter possunt esse in toto. Vno modo in potentia, alio modo in actu. Partes quidem sunt in potentia in toto continuo, actu vero in toto non continuo, sicut lapides actu sunt in aceruo. Magis autem est vnum, & per consequens magis totum, continuu, quam non continuu. Et ideo dicit, quod oportet partes inesse toti, maxi- me quidem in potentia, sicut in toto continuo. Et si non in po- tentia, saltem in energia, id est in actu. Dicitur. n. energia, interior actio. Licet autem magis sit totum qm partes sunt in eo in po- tentia, quam qm sunt actu; tamen si respiciamus ad partes, ma- gis sunt ipse partes, qm sunt actu, quam quando sunt in poten- tia. Vnde alia litera habet; maxime quide perfectione & actu. Sin autem, & potestate. Et subiungit etiam quod prius dictu est, & maxime potestate, sin autē & energia. Vnde videtur, qd translator duas inuenit literas, & vtranque translulit, & erro- re factum est, sic ut coniungatur ambæ quasi vna litera. Et hoc patet ex alia translatione, que non habet nisi alterum titum. Sic enim dicit. Continuum autem, & finitum est, cum vnum ali- quod sit ex pluribus inherētib; maxime quod potētia. Si autem non, actu sunt. Secundo ibi. g ¶ Ostendit duas diuersitates in isto secundo modo totius. quarum prima est, quod continuorum quedam sunt cōtinua per artem, quedam per naturam, & illa, que sunt cōtinua per

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

Tex. cō. 12.

naturā, magis sunt & talia, i. tota, quam que sunt per artem. Sicut de vno dictum est supra, qd illa, que sunt continua per naturam, magis sunt vnum, ac si totalitas sit aliqua vno. Ex quo patet, quod, quod est magis vnum, est magis totu. h ¶ Secundam diuersitatem ponit. Cum enim ita sit, quod in quantitate sit or- do partium, quia est ibi principium, medium & vltimū, in quo ratio posi- tionis consistit, oportet quod omnia to- ta ista, continuā ha- beant positionem, in suis partib;. Sed ad positionem par- tium, totum conti- nuu tripliciter se inuenitur habere. Quedam enim to- ta sunt, in quibus diuersa positio par- tium non facit di- uersitatem, sicut pa- ter i aqua: qualiter- cunque enim tras- ponantur partes a- que nihil differit, & similiter est de aliis humidis, sicut de oleo, vino, & hu- iusmodi. In his au- tem significatur to- tum per hoc, quod dicitur omne, non autem ipse nomine totius. Dicimus. n. omnis aqua, vel om- ne vinum, vel om- nis numerus, non autem totus, nisi se- cundum metapho- ram. & hoc forte est secundum proprie- tatem græci idioma- tis: nam apud nos dicitur pprie. Que- dam vero sunt, in quibus positio dif- ferentiam facit, sicut in homine, & in quolibet animali, & in domo, & huius- modi, non enim est domus qualitercum- que partes ordinen- tur, sed secundum determinatum ordinem partium. & similiter nec homo ani- mal. Et in his dicimus totum, & non omne. Dicimus enim de vno solo animali loquentes, totum animal, non omne ani- mal. Quedam vero sunt, in quibus contingunt ambo, quia positio quodammodo facit differentiam, in eis: in his autem dicimus vtrumque, scilicet & omne & totum, & ista sunt in quibus facta transpositione partium, manet eadem materia, sed non eadem forma sive figura. vt patet in cera, cuius quali- tercunque transponantur partes, nihilominus est cera, licet non eiusdem figura. & similiter est de vestimento, & de om- nibus que sunt similitum partium, retinentium diuersam figu- ram. Humida enim, & si sunt similitum partium, non tamen si- guram possunt habere propriam, quia non terminantur ter- minis proprijs, sed alienis. & ideo transpositio in eis nihil va- riat quod sit ex parte eorum. Ratio autem huius diuersitatis est, quia omne distributiuum est. & ideo requirit multitudinē in actu, vel in potentia propinqua. & quia ea sunt similitum partium, diuiduntur in partes conformes toti, sicutque ibi mul- tiplicatio totius. Nam si quelibet pars aqua est aqua, in vnaquaque aqua sunt multe aquæ, licet in potentia, sicut in vno numero sunt multe vnitates in actu. totum vero signifi- cat collectionem partium in aliquo vno, & ideo in illis prop- rie dicitur totum, in quibus ex omnibus partibus acceptis simul sit vnum perfectum, cuius perfectio nulli partium com- petit, sicut domus: & animal. Vnde omne animal non dicitur

Ipsam enim vniuersale, & quod omnino ut totum quippiam eius dicitur, sic est vniuersale, ut multa continens, eo quod de singulis predicatur, & unum omnia sunt singula, ut homo, equus, deus, quoniam omnia animalia.

Ceterum continuum & finitum, cum e pluribus inexistētib; unum quid sit, maxime quidem potentia, non actu.

Horum autem ipsorum, magis que natura, quam arte talia sunt: sicut & de uno dicimus, tanquam tota unitas quedam sit.

Item, cum quantum habeat principium medium, & vltimum, quorumcunque positio non facit differētia, omne dicitur: quorumcum- que vero, facti, totum: que autem ambo facere contingit, & omne, & totum. Sunt autem hæc, quorum na- tura quidem eadem manet in transpo- sitione, forma vero minime, ut ce- ra, & vestrus, etiam totum & om- ne dicuntur. ambo nanque habent. Aqua vero, & quecunque humi- da, ac numerus, omne quidem di- cuntur: totus vero numerus, tota- que aqua non dicuntur, nisi trans- latione. Omnia vero dicuntur, de quibus omne tanquam de uno, de his omnia, ut de diuisis, omnis hic nu- merus, omnes hæc vnitates.

determinatum ordinem partium. & similiter nec homo ani- mal. Et in his dicimus totum, & non omne. Dicimus enim de vno solo animali loquentes, totum animal, non omne ani- mal. Quedam vero sunt, in quibus contingunt ambo, quia positio quodammodo facit differentiam, in eis: in his autem dicimus vtrumque, scilicet & omne & totum, & ista sunt in quibus facta transpositione partium, manet eadem materia, sed non eadem forma sive figura. vt patet in cera, cuius quali- tercunque transponantur partes, nihilominus est cera, licet non eiusdem figura. & similiter est de vestimento, & de om- nibus que sunt similitum partium, retinentium diuersam figu- ram. Humida enim, & si sunt similitum partium, non tamen si- guram possunt habere propriam, quia non terminantur ter- minis proprijs, sed alienis. & ideo transpositio in eis nihil va- riat quod sit ex parte eorum. Ratio autem huius diuersitatis est, quia omne distributiuum est. & ideo requirit multitudinē in actu, vel in potentia propinqua. & quia ea sunt similitum partium, diuiduntur in partes conformes toti, sicutque ibi mul- tiplicatio totius. Nam si quelibet pars aqua est aqua, in vnaquaque aqua sunt multe aquæ, licet in potentia, sicut in vno numero sunt multe vnitates in actu. totum vero signifi- cat collectionem partium in aliquo vno, & ideo in illis prop- rie dicitur totum, in quibus ex omnibus partibus acceptis simul sit vnum perfectum, cuius perfectio nulli partium com- petit, sicut domus: & animal. Vnde omne animal non dicitur

de vno animali, sed de pluribus: Et ideo in fine dicit, qd in illis totis, in quibus dicitur omne, vt de vno referente ad totum, potest dici omnia in plurali, vt in diuersis referendo ad partes, sicut dicitur omnis hic numerus, & omnes hæc vni- tates, & omnis hæc aqua, demonstrato toto, & homines hæc aquæ, demonstratis partibus. i ¶ Hic determinat de eo, quod est opo- situm toti, quod est colobon pro quo alia translatio habet diminutum mem- brum, sed non vl- quequaque conue- niens. Nam colobon non dicitur solum in animalibus, in quibus solis sunt membra. Videtur autem esse colobon, quod nos dicimus truncatum. Vnde Boetius translulit mancum, id est de- sectiuum. Est ergo intentio philosophi ostendere, quid re- quiratur ad hoc qd aliquid dicatur colobon. Et primo, qd requiratur ex parte totius. Secūdo, quid requiratur ex parte partis deficientis, ibi ¶ Adhuc autem ne- que quilibet. Ad hoc autem quod ali- quod totu dici pos- sit colobon, septem requiruntur. Primū est, vt illud totu sit quantum, habens partes in quas diui- datur secundū quan- titatem. non enim totu vniuersale po- test dici colobon, si vna species eius au- feratur. Secundum est, quod non quodlibet bet quantum potest dici colobon, sed oportet quod sit par- tibile, id est disti- ctionem habeat. & totum, id est ex di- uersis partibus in te- gratum. vnde vlti- mæ partes, in quas aliquid totum resol- uitur, licet habeant quantitatem, non possunt dici colo- ba, sicut caro vel nervus. Tertium est, quod duo non sunt coloba, vel aliquid habens duas partes, si altera earum aufe- ratur. Et hoc ideo, quia nunquam { colobonium } id est quod auferatur a colobon est, equale residuo, sed semper oportet residuum esse maius. Quartum est, quod numerus nullus potest esse colobus quotcunque partes habeat, quia substan- tia colobi manet parte subtracta. sicut si calix truncetur ad- huc manet calix: sed numerus non manet idem, ablata qua- cunque parte. quelibet enim vnitates addita vel subtracta, va- riat numeri speciem. Quintum est, quia oportet quod ha- beat partes dissimiles. Ea enim quæ sunt similitum partium non possunt dici coloba, quia ratio totius saluatur in quali- bet parte, vnde si auferatur aliqua partium, altera pars non dicitur coloba. Nec tamen omnia, que sunt dissimilitum par- tium possunt dici coloba. Numerus enim non potest dici co- lobus, vt dictum est, quāuis quodammodo habeat dissimi- les partes, sicut duodenarius habet pro partibus dualitatem & trinitatem. Aliquo tamen modo, omnis numerus habet partes similes, prout omnis numerus ex vnitatibus constitui- tur. Sextum est, quod nullum eorum potest dici colobon,

part. 9.

Tex. c. 33.

Alia litera

Diminutu

Alia vero.

maneu, seu

tuncarum.

Nunquam

legebatur in

manu scri-

ptis extem-

plariibus.

notis.

part. 10.

Tex. cō. 33.

part. prima.

A in quibus positio non facit differentiam, sicut aqua aut ignis. Oportet enim coloba talia esse, quod in sua ratione substan- tiæ habeant determinatam positionem, sicut homo, vel do- mus. Septimum est, quod oportet esse continua coloba. Har- monia enim musicalis non potest dici coloba, voce vel chor- da subtracta, licet sit dissimilitum par- tium, quia consti- tuitur ex vocibus grauib; & acutis. Et licet partes eius habeant determina- tam positionem. nō enim qualitercumq; voces graues & acu- te ordinatæ, talem constituunt harmo- niam. Deinde cum dicit. ¶ Ostendit que sunt conditiones co- lobi ex parte partis diminute, & ponit tres dicens, quod si- cut non quelibet to- ta possunt dici colo- ba, ita nec cuiuslibet particule abla- tione potest aliquid dici colobon. Opor- tet enim primo, qd pars ablata, non sit pars substantiæ prin- cipalis, que scilicet rei substantiam constituit, & sine qua substantia esse non possit, quia vt supra dictum est, co- lobon oportet man- nere ablata parte. Vnde homo nō po- test dici colobus capi- te absciso. Secun- do, vt pars subtracta non sit vbique, sed sit in exterminatæ. Vnde si perforatur calix, circa medium aliqua parte eius ab- lata, non potest di- ci colobus, sed si ac- cipiatur auris cali- cis; id est particula que est ad similitu- dinem auris, aut q- cunque alia extre- mitas. Et similiter homo non dicitur colobus, si amittat aliquid de carne vel in tibia, vel in brachio, vel circa medium corporis, aut si emittens splenem vel aliquam eius partem, sed si amittat aliquam eius extremitatem, vt manum aut pedem. Tertio vero, vt non omni particula in extremitate existente ablata, aliquid dicatur colobum, sed si sit talis pars, que non regene- ratur iterum, si tota auferatur, sicut manus aut pes. Capillus autem totus incisus iterum regeneratur. Vnde per eorum subtractionem, licet in extremitate sint, non dicitur colobus, Et propter hoc calui non dicuntur colobi. LECTIO XXII. Enus dicitur, hoc quidem si generatio eorum, que eandem speciem habent, continua sit, ut puta dicitur quousque in tibia, vel in brachio, vel circa medium corporis, aut si emittens splenem vel aliquam eius partem, sed si amittat aliquam eius extremitatem, vt manum aut pedem. Tertio vero, vt non omni particula in extremitate existente ablata, aliquid dicatur colobum, sed si sit talis pars, que non regene- ratur iterum, si tota auferatur, sicut manus aut pes. Capillus autem totus incisus iterum regeneratur. Vnde per eorum subtractionem, licet in extremitate sint, non dicitur colobus, Et propter hoc calui non dicuntur colobi. LECTIO XXII. Ic determinat de quodā toto. s. de genere, & primo, ostendit quot modis dicitur genus. Secundo, quot modis dicunt aliqua diuersa. ibi ¶ Diuersa vero ge- nere. ¶ Dicit ergo primo, qd genus dicitur quatuor mo- dis. Primo, generatio continua aliquorum habentiu. eandem spe- ciem. Sicut dicitur, dum erit { genus hominū } idem dicitur generatio continua hominum. iste est primus modus positus in Porphyrio, scilicet multitudo habentium relationem ad in- uicem & ad vnum principium. Secundo modo, dicitur genus illud,

Mutilum dicitur quantorum non quodcunque, sed ut diuisibile, & totum illud sit oportet. Duo etenim non sunt mutila, altero ablato uno. non enim æquale mutilamen & reliquum vnquam est. nec omnino numerus nullus. substantiam nan- que manere oportet. si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem. numerus vero non amplius idem. Et ad hæc etiam, si partium dissimi- larium sint, nec hæc omnia. nu- merus etenim est, ut etiam dissimila- res habeat partes, ut puta binarium & ternarium. Ceterum nihil om- nino eorum, quorum positio diffe- rentiam non facit, mutilum est, vt aqua uel ignis: sed oportet talia esse, que secundum substantiam positionem habent. Item continua. harmonia nanque & ex partibus dis- similib; est, & positionem habet, mutila autem non sit.

Et ad hæc nec illa, que tota sunt cuiuscunque particule priuatione, mutila sunt. non enim oportet, nec que principales ipsius substantiæ, nec ubique existentes. ut si per- foretur calix, non mutilus, sed si an- sa, aut extremum aliquod. homo quo- que, non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem, & hanc nō oēm, sed que nō ha- bet generatione ablata a toto. Quapropter calui, nō colobi.

Adhuc autem nec quelibet to- ta nec cuiusque particule pri- uatione coloba. Nō. n. nec que sunt propriæ substantiæ, nec que sunt vbique entia. vt si perforare tur calix, nō colobon, sed si au- ris calicis, aut extremitas ali- qua. Et homo non si carnē, aut splenem, sed si extremitatem, & hanc nō oēm, sed que nō ha- bet generatione ablata a toto. Quapropter calui, nō colobi.

LECTIO XXII.

Enus dicitur, hoc quidem si generatio eorum, que eandem speciem habent, continua sit, ut puta dicitur quousque

in tibia, vel in brachio, vel circa medium corporis, aut si emittens splenem vel aliquam eius partem, sed si amittat aliquam eius extremitatem, vt manum aut pedem. Tertio vero, vt non omni particula in extremitate existente ablata, aliquid dicatur colobum, sed si sit talis pars, que non regene- ratur iterum, si tota auferatur, sicut manus aut pes. Capillus autem totus incisus iterum regeneratur. Vnde per eorum subtractionem, licet in extremitate sint, non dicitur colobus, Et propter hoc calui non dicuntur colobi.

LECTIO XXII.

Ic determinat de quodā toto. s. de genere, & primo, ostendit quot modis dicitur genus. Secundo, quot modis dicunt aliqua diuersa. ibi ¶ Diuersa vero ge- nere. ¶ Dicit ergo primo, qd genus dicitur quatuor mo- dis. Primo, generatio continua aliquorum habentiu. eandem spe- ciem. Sicut dicitur, dum erit { genus hominū } idem dicitur generatio continua hominum. iste est primus modus positus in Porphyrio, scilicet multitudo habentium relationem ad in- uicem & ad vnum principium. Secundo modo, dicitur genus illud,

partē seq.







apparet sensui. Id est per sensum & motum, quibus animal non animali discernitur. Alia vero scientia accipiunt quod quidem sui subiecti per suppositionem ab aliqua alia scientia sicut Geometria accipit quid est magnitudo a philosopho Primo. & sic ex ipso quod quidem not per sensum vel p suppositionem, demon-

part. 3.

strant scientia propriae passionis, quae secundum se insunt generi subiecto, circa quod sunt: Nam distinctio est mediū in demonstratione propter quid. Modus autem demonstrationis est diuersus, quia quaedam demonstrantur magis necessitate, sicut Mathematica scientia. quaedam vero infirmius, id est non de necessitate, sicut scientia Naturales, in quibus multae demonstrationes sumuntur ex his, quae non semper insunt, sed frequenter. Alia translatio habet loco suppositionis, conditione. Et est idem sensus. Nam quod supponitur, quasi ex conditione accipitur. Et quia principium demonstrationis est distinctio, palam est extrahi inductionem, & demonstratio non est de substantia rei, id est de essentia eius, nec de definitione, quae significat quid est res, sed est aliquis alius modus, quo definitiones ostenduntur scilicet, diuisione, & aliis modis,

Tex. com. 2. part. 4.

qui ponuntur in 2. Posteriorum. Et sicut nulla scientia particularis determinat, quod quidem est, ita etiam nulla eorum dicit de genere subiecto, circa quod versatur, est, aut non est. Et hoc rationabiliter accidit, quia eiusdem scientiae est determinare quaestionem an est, & manifestare quid est, oportet enim quod quidem accipere ut medium ad ostendendum an est. Et utraque est consideratio philosophi, qui considerat ens in quantum ens. Et ideo quaelibet scientia particularis supponit de subiecto suo, quia est, & quid est, ut dicitur in Primo Posteriorum. Et hoc est signum, quod nulla scientia particularis determinat de ente simpliciter, nec de aliquo ente in quantum est ens. Deinde cum dicitur.

Tex. c. 4. & inde.

Ostendit differentiam huius scientiae ad alias, quantum ad modum considerandi principia entis in quantum est ens. Et, quia ab antiquis. Scientia Naturalis credebatur esse prima scientia, & quae consideraret ens in quantum est ens, ideo ab ea quasi a manifestiori incipiens, primo ostendit differentiam scientiae Naturalis a scientiis practiciis. Secundo, differentiam eius a scientiis speculatiuis, in quo ostenditur modus proprius considerationis huius scientiae, ibi. Oportet autem quod quidem esse. Dicit ergo primo quod scientia Naturalis non est circa ens simpliciter, sed circa quoddam genus entis, scilicet circa substantiam naturalem, quae habet in se principium motus & quietis. & ex hoc apparet quod neque est actiua neque factiua. Differunt enim agere & facere. Nam agere est secundum operationem manentem in ipso agente, sicut est eligere, intelligere, & huiusmodi. vnde scientiae actiuae, dicuntur scientiae morales. Facere autem est secundum operationem, quae transit exterius ad materiam transmutationem, sicut secare, vrere, & huiusmodi. vnde scientiae factiuae, dicuntur artes mechanicae. Quod autem scientia Naturalis non sit factiua, patet quia principium scientiarum factiarum est in faciente, non in facto, quod est artificiatum,

T. com. 2. & inde.

sed principium motus rerum naturalium est in ipsis rebus naturalibus. Hoc autem principium rerum artificialium, quod est in faciente, est primo intellectus, qui primo artem aduenit, & secundo ars, quae est habitus intellectus, & tertio aliqua potentia exequens, sicut potentia motiua, per quam artifex exequit conceptionem artis. Vnde patet, quod scientia Naturalis non est factiua & eandem rationem, patet, quod non est actiua, nam principium actiuarum scientiarum est in agente, non in ipsis actionibus, sive moribus. Hoc autem principium est pro heredes, i. electio. Id est, n. est & eligibile agibile. Sic ergo patet quod Naturalis scientia non sit actiua, neque factiua. Si igitur omnis scientia est aut actiua, aut factiua, aut theoria. sequitur quod Naturalis scientia, theoria sit. Ita tamen est theoria, id est speculatiua circa determinatum genus entis, quod scilicet est possibile moueri. Ens enim mobile, est subiectum naturalis Philosophiae. Et est solum circa talem substantiam, id est quidditatem & essentiam rei, quae secundum rationem non est separabilis a materia, ut in pluribus. Et hoc dicitur per intellectum, qui aliquo modo cadit sub consideratione Naturalis Philosophiae, & tamen substantia eius est separabilis. Et sic patet, quod Naturalis scientia est circa determinatum subiectum, quod est ens mobile, & habet determinatum modum distinguendi scilicet cum materia. Deinde cum dicitur.

Quonia vero Physica scientia est circa genus quoddam entis, nam circa tale est substantiam, in qua est principium motus & quietis in ea palam quia nec actiua, nec factiua est. Factiuarum enim faciente principium est, aut intellectus, aut ars, aut ali qua potentia. actiuarum vero in agente electio, idem enim agibile & eligibile. Quare si omnis scientia, aut actiua aut factiua, aut theoria: physica theoria quaedam est. Sed theoria circa tale ens, quod est possibile moueri: & circa substantiam, quae est secundum rationem, & secundum magis non separabile solum.

Oportet autem quod quidem erat esse, & rationem quo est, non latere: quia sine hoc quaerere, nihil est facere. Eorum igitur quae definiuntur, & ipsorum quid est, quaedam quidem ita sunt, ut ipsorum sumum quaedam, ut ipsorum concanum. differunt autem haec. quoniam sumum quidem una acceptum est cum materia: est enim sumum concanum nasus: concanitas vero absque materia sensibili. Si eundem igitur naturalia ita, ut sumum dicuntur, ut nasus, oculus, facies, caro, os, omnino animalibus, & tamen substantia eius est separabilis. Et sic patet, quod Naturalis scientia est circa determinatum subiectum, quod est ens mobile, & habet determinatum modum distinguendi scilicet cum materia. Deinde cum dicitur.

Hic ostendit differentiam Naturalis scientiae ad alias speculatiuas quantum ad modum distinguendi, & circa hoc duo facit. Primo ostendit differentiam praedictam. Secundo concludit numerum scientiarum theoricarum, ibi. Quare tres? Circa primum tria facit. Primo ostendit modum proprium distinguendi Naturalis Philosophiae, dicens, quod ad cognoscendum differentiam scientiarum speculatiuarum adinuicem, oportet non latere quidditatem rei, & rationem, i. definitionem significantem ipsam, quo est assignanda in vnaquaque scientia. Quere enim differentiam praedictam sine hoc, i. sine cognitione modi distinguendi, nihil facere est. Cum enim distinctio sit medium demonstrationis, & per consequens principium scientiae, oportet quod ad diuersum modum distinguendi, sequatur diuersitas in scientiis speculatiuis. Sciendum est autem, quod eorum, quae distinguuntur, quaedam distinguuntur sicut distinctio sumum, quaedam sicut distinctio concanum. & haec duo differunt, quia distinctio sumum est accepta cum materia sensibili, sumum enim nihil aliud est quam nasus curuus, vel concanum, sed concanitas distinctio sine materia sensibili. non enim ponitur in definitione concanum, vel curui aliquod corpus sensibile, ut ignis, aut aqua, aut aliquod corpus huiusmodi. dicitur enim concanum, cuius medium exit ab extremis. omnia autem naturalia simili modo distinguuntur, sicut sumum, ut patet in partibus animalis tam dissimilibus, ut sunt nasus, oculus & facies, quam similibus, ut sunt caro & os, & etiam in toto animali. Et similiter in partibus plantarum, quae sunt folium, radix & cortex & similiter in tota planta. Nullius enim praedictorum distinctio potest assignari sine motu, sed quodlibet eorum habet materiam

reteriam sensibilem in sui distinctione, & per consequens motum. nam cuiuslibet materiae sensibilibus compositus motus proprius. In distinctione enim carnis & ossis, oportet quod ponatur calidum & frigidum aliquo modo contemperatum, & similiter in aliis. Et ex hoc palam est, quis est modus inquirendi quidditatem rerum naturalium, & distinguendi in scientia Naturali, quia scilicet cum materia sensibili, Et propter hoc etiam de anima, quaedam speculatiua Naturalis, quae quocumque scilicet, non distinctio sine materia sensibili. Dicitur enim in 2. de Anima, quod anima est actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis. Anima autem secundum quod non est actus talis corporis non pertinet ad considerationem Naturalis, si qua anima potest a corpore separari. Manifestum est ergo ex praedictis quod Physica est quaedam scientia theoriae, & quod non habet determinatum modum distinguendi. Secundo ibi.

106

106

107

107

108

108

109

109

110

ter animal. Folium radix, cortex totaliter plata. Nullius enim sine motu ratio eorum, sed semper habet materiam. Palam quoque oportet in physicis ipsum quidem est, quere, & definire. Ideo quae de anima aliqua speculari est Physici quocumque; non sine materia est. Ergo quia physica theoriae, manifestum est ex his.

Sed est mathematica theoriae, sed si immobilium & separabilium adhuc non manifestum. Quia tamen mathematica in quantum sunt immobilia, & in quantum separabilia speculatur, palam.

Si vero est immobile aliqd, & sempiternum & separabile, palam quia est theoriae id nosse, non tamen physicae. nam de mobilibus quibusdam est Physica. Sed nec mathematicae, sed prioris ambarum. Physica namque circa inseparabilia forsan quidem, sed non immobilia. Mathematicae autem quaedam circa immobilia, sed & inseparabilia forsan, verum quasi in materia. Prima vero circa separabilia & immobilia. Necessesse vero communes quidem causas sempiternas, & maxime has, haec namque, causae manifestis, sensibilibus sunt.

Quare tres erunt philosophiae theoriae. Mathematica, Physica, & Theologia. Non enim in manifestum si alicubi diuini existit, in tali existit natura.

Et honorabilissimam scientiarum oportet circa honorabilissimum genus esse. Speculatiua esse separata & media inter species & sensibilia. scilicet Platonici, ut in Primo & Tertio libro habitum est, cuius quaestio veritas nondum est ab eo perfecte determinata. Determinabitur autem infra. Sed tamen hoc est manifestum, quod scientia Mathematica speculatur quaedam in quantum sunt immobilia, & in quantum sunt separata a materia sensibili, licet secundum esse non sint immobilia vel separabilia. Ratio enim eorum est sine materia sensibili, sicut ratio concanum, vel curui. In hoc ergo differunt mathematica a physica, quia physica considerat ea, quorum definitiones sunt cum materia sensibili. Et ideo considerat non separata, in quantum sunt non separata. Mathematica vero considerat ea, quorum definitiones sunt sine materia sensibili. Et ideo & si sunt non separata, quae considerat, tamen considerat ea in quantum sunt separata. Tertio ibi.

Ostendit modum proprium scientiae huius dicens, quod si est aliquid immobile secundum esse, & per consequens sempiternum, & separabile a materia secundum esse, palam est, quod eius consideratio est theoriae scientiae, non actiuae, vel factiuae. Quare consideratio est circa aliquos motus. & tamen consideratio talis entis non est Physica. Nam physica considerat & quibusdam entibus scilicet de mobilibus. Et similiter consi-

deratio huius entis non est mathe, non considerat separabilia secundum esse, sed secundum rationem, ut dictum est. Sed oportet quod consideratio huius entis sit alterius scientiae prioris ambabus praedictis, scilicet Physica & Mathe. Physica enim est circa separabilia & mobilia, & Mathe, quaedam circa immobilia, quae tamen non sunt separata a materia secundum esse, sed solum secundum rationem, sicut dum vero esse sunt in materia sensibili. Dicitur autem forsan: quia haec veritas non dum est determinata. Dicitur autem quaedam mathematicas, esse circa immobilia, sicut Geometria, & Arithmetica, quia quaedam scientiae Mathematicae applicatur ad motum, sicut Astrologia. Sed prima scientia est circa separabilia secundum esse, & quae sunt omnino immobilia. Necessesse vero est communes causas esse sempiternas. Primas enim causas entium generatiuum, oportet esse ingeneratas, ne generatio in infinitum procedat, & maxime has, quae sunt omnino immobiles & immateriales. Haec namque causae immateriales & immobiles sunt causae sensibilibus manifestis nobis, quia sunt maxime entia, & per consequens causa aliorum, ut in Secundo libro ostensum est. Et per hoc patet, quod scientia, quae huiusmodi entia pertrahat, prima est inter omnes, & considerat communes causas omnium entium. Vnde sunt causae entium secundum quod sunt entia, quae inquiruntur in prima philosophia, ut in

Secundo assignat duas rationes, quare haec scientia dicatur theologia. Quarum prima est, quia manifestum est, quod si alicubi id est in aliquo genere rerum existit aliquid diuinum, quod existit in tali natura, scilicet entis immobilis, & a materia separati, de quo considerat ista scientia. Secundo rationem ponit, quae talis est. Honorabilissima scientia est circa honorabilissimum genus entium, in quo continentur

mal: folium radix, cortex, omnino planta, nullius enim eorum ratio absque motu, sed semper habet materiam, manifestum est quomodo in naturalibus oportet ipsum quid est quaerere, & definire. Et cur etiam de quadam anima speculari Naturalis est, quocumque; non sine materia. Quod igitur Naturalis speculatiua est, ex his patet.

Sed a Mathematica speculatiua est. uerum si immobilium et separabilium, adhuc non est manifestum. quod autem aliqua mathematica, prout immobilis, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est.

Quod si quippiam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet quod speculatiua est cognoscere, & non Naturalis: de mobilibus, namque quibusdam Naturalis est, nec Mathematicae, sed prioris ambarum. etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia. ipsius uero mathematicae nonnullae sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed ut materia. Primo uero etiam circa separabilia & immobilia. Neceesse autem est omnes quidem causas perpetuas esse, maxime uero has, haec etenim causae manifestius diuinarum sunt

Quare tres utique erunt speculatiuae Philosophiae, Mathematica, Naturalis, Theologia.

Manifestum est. n. quod, sicut diuinum existit, in tali natura existit.

Et honorabilissimam oportet circa honorabilissimum genus esse. Specu-

Primo proposuit. Ex hoc autem apparet manifeste falsitas opinionis illorum, qui posuerunt Arist. sensisse quod Deus non sit causa substantiae caeli, sed solum motus eius; aduerendum est autem, quod licet ad considerationem Primae Philosophiae pertineant ea, quae sunt separata secundum esse & rationem a materia & motu, non tamen solum ea, sed etiam de sensibilibus in quantum sunt entia Philosophus perscrutatur: nisi forte dicamus, ut Auiuen. dicit, quod huiusmodi communia, de quibus haec scientia perscrutatur, dicuntur separata secundum esse, non quia semper sint sine materia, sed quia non de necessitate habent esse in materia, sicut mathematica. Deinde cum dicitur. Primo concludit numerum scientiarum theoricarum. & circa hoc tria facit: primo concludit ex praemissis, quod tres sunt partes philosophiae theoriae, scilicet mathematica, physica, & theologia, quae est philosophia prima

Secundo assignat duas rationes, quare haec scientia dicatur theologia. Quarum prima est, quia manifestum est, quod si alicubi id est in aliquo genere rerum existit aliquid diuinum, quod existit in tali natura, scilicet entis immobilis, & a materia separati, de quo considerat ista scientia.

Secundo rationem ponit, quae talis est. Honorabilissima scientia est circa honorabilissimum genus entium, in quo continentur

Lec. 2.

lect. 3.

lect. 1.

Tex. cō. 3. part. 10.

T. com. 4. part. 11.

par. prima.

part. 2.

par. seq. Intra lec. 4. part. 4.

tiuntur res diuinae: ergo, cum hac scientia sit honorabiliss...

lissimum genus esse, ergo theorice alijs scientijs desiderabiliores sunt.

Si igitur non est aliqua diuersa substantia preter natura...

LECTIO II.



Ed quoniam ens simpliciter dicitur, multipliciter, quoru...

Quoniam itaq; multipliciter dicitur ens, primum de eo quod secundum accidens est...

LECTIO II.



Te ostendit de quibus principaliter tractare intendit. & circa hoc tria facit. Primo, repetit modos, quibus aliquid dicitur ens...

multipliciter, ut in Quinto est habitum. Vno modo dicitur aliquid ens...

latinae itaque alijs scientijs preponenda sunt, hanc uero speculatiuis.

Dubitabit autem aliquis: utrum prima philosophia sit vniuersalis, aut circa aliquod genus, aut naturam vnam...

Si igitur non est aliqua alia substantia preter eas, que natura consistunt, naturalis profecto prima scientia est.

LECTIO II.



Ed cum ens illud, quod simpliciter dicitur, multipliciter dicitur, quorum vnum quidem erat, quod secundum accidens, aliud uero, quod ut uerum, & non ens ut falsum: preter hanc autem sunt prae dicationis figure, ut quid, quale, quantum, ubi, quando, & si quid aliud significat hoc modo. Amplius preter ea omnia, quod potentia, & actu.

Cum itaque ens multipliciter dicitur, primo de eo, quod secundum accidens est, dicendum, quod nulla circa illud speculatio est. Signum autem, quod nulli scientia circa est illud, neque actiua, neque factiua, neque speculatiua. Nec enim, qui facit domum, facit simul quae accidit domui factae, infinita namque sunt, quibusdam enim delectabilem, quibusdam noxiam, quibusdam vitalem nihil prohibet factam esse, & ut ita dicam, ob eas res omnes esse actiua, quarum nullius factiua est edificatiua: simili modo, nec geometra ea, quae in figuris accidunt, speculatiua esse istis voluptuosam, id est delectabilem, illis scilicet, qui in ea prospere viuunt. Aliis autem inuocantur qui scilicet occasione domus aliquod detrimentum incurrun. Et alius vitalem, qui in domo aliquod emolumentum conquirunt, & etiam esse alteram, & dissimilem omnibus entibus. Nullius autem eorum, quae per accidens insunt domui, factiua est ars edificatiua.

part. 3.

part. 4.

Intra l. 4. part.

Intra p. 4.

part. 5.

Intra cō. 5. part. 6.

part. 7.

part. seq.

Tex. cō.

Cap. 4.

actiua, sed solum est factiua domus, & eorum quae perse insunt domui. Et deinde ostendit idem in scientiis speculatiuis, quia simili modo nec geometria speculatur ea quae sunt accidentia figuris scilicet, id est, per accidens, sed solum illa quae accidunt figuris per se. Speculatur enim hoc quod triangulus est habens duos rectos, id est, tres angulos re...

c Et hoc rationabiliter accidit. Quemadmodum enim nomine solum accidens est.

d Vnde Plato modo quodam non male sophisticam circa non ens ordinauit. Sunt enim sophistarum rationes circa accides, ut est dicere maxime omnium. Vtrum diuersum, aut idem musicum & grammaticum, & musicus Coriscus, & Coriscus. Et si omne quod est, & non semper, factum est. Quare si musicus ens grammaticus est factus, & grammaticus, ens musicus, & quaecumque alia rationi tales sunt. Videtur enim accides propinquum non enti.

e Palam autem & ex his rationibus. Nam alio modo entium, generatio est & corruptio. Eorum uero quae sunt secundum accidens, non est.

f Attamen dicendum est amplius de accidente, in quantum contingit, quae eius naturalis, & propter quae causam est. Simul enim forsitan palam erit, & quare eius non est scientia.

g Quoniam igitur in entibus sunt haec quidem semper similitudo se habentia, & ex necessitate, non secundum uim dicta, sed secundum quod dicimus in non contingere aliter, illa uero ex necessitate quidem non sunt, nec fere, sed quae sunt magis, hoc principium, & haec causa eius est, quod est accidens esse.

circum diuersa substantia, ordinauit scientiam sophisticam circa non ens. Rationes enim sophisticorum maxime sunt circa accides: secundum enim fallaciam accidentis sunt maxime latentes paralogismi. Et ideo dicitur in Primo Elenchorum, quod secundum accides facit syllogismus contra sapientes, ut patet in istis paralogismis, in quibus dubitatur: utrum diuersum an idem sit musicum & grammaticum: ut si fiat talis paralogismus. Musicum est aliud a grammatico: musicum autem est grammaticum: ergo musicum est alterum a se. Musicum enim est aliud a grammatico, per se loquendo, sed musicus est grammaticus per accidens. Vnde non est mirum, si sequitur inconueniens, non distincto quod est per accidens, ab eo, quod est per se. Et similiter si sic dicatur. Coriscus est alterum a Corisco musico: sed Coriscus est Coriscus musicus: ergo Coriscus est aliud a se. Hic etiam non distinguitur quod est per accidens ab eo quod est per se. Et similiter si dicatur. Omne quod est & non fuit semper, est factum: sed musicus ens est grammaticus & non fuit semper, ergo sequitur quod musicus ens grammaticus sit factus & grammaticus ens musicus. Quod quidem est falsum, quia nulla generatio terminatur ad hoc, quod est

grammaticum esse musicum, sed una ad hoc, quod est grammaticum esse, alia ad hoc quod est musicum esse. Patet etiam, quod in hac ratione, prima est uera de eo quod est perse, sed in secunda assumitur quod est ens per accidens. Et similiter est in omnibus talibus rationibus, quae sunt in fallaciam accidentis. Videtur enim ens per accidens, esse propinquum non enti. Et ideo sophisticam, quae est circa apprensus & non existens, est praecipue circa ens per accidens. Secundo probat idem per rationem, dicens, quod etiam ex his rationibus, quibus utuntur sophistae palam est, quod ens per accidens est propinquum non enti. Nam eorum, quae sunt entia alio modo quam per accidens, est generatio & corruptio: sed entis per accidens non est neque generatio, neque corruptio. Musicum enim una generatio ne fit, & grammaticum alia. Non est autem una generatio, grammatici musici, sicut animalis bipedis: vel sicut hominis rationalis. Vnde patet, quod ens per accidens non uere dicitur ens. Deinde cum dicitur f. Determinat de ente per accidens secundum quod est possibile de eo, determinatio. Quia inueniuntur ea, quibus conuenit esse per accidens, non cadant sub consideratione alicuius scientiae, tamen ratio huius quod est esse per accidens, per aliquam scientiam considerari potest. Sic etiam licet id quod est infinitum, quod est infinitum, sit ignotum, de infinitum tamen quod est infinitum, aliqua scientia tractat. Et circa hoc duo facit. Primo determinat ea, quae sunt consideranda circa ens per accidens. Secundo excludit quandam opinionem, per quam remouetur ens per accidens: ibi f. Quod autem sint principia & esse &c. Circa primum duo facit. Primo dicit, quod est dicendum de ente per accidens in quantum contingit de ipso tractare tria scilicet, quae est eius natura, & quae est eius causa, & ex his erit tertium manifestum, quare eius non potest esse scientia.

Et hoc rationabiliter contingit. Nam quasi nomine solum, ipsum accidens est.

Quare Plato non male quodam modo circa sophisticam, ipsum non ens applicuit. Sophistarum etenim rationes, circa accides (ut ita dicam) maxime omnium sunt, utrum diuersum an idem, musicum & grammaticum, & musicus Coriscus, ac Coriscus. Et si omne quod est, non autem semper factum est, quare si musicus existens grammaticus factus est, & grammaticus existens musicus & quaecumque alia orationum, tales sint. Videtur etenim accides, propinquum quidam esse non enti.

Hoc autem ex his etiam orationibus, manifestum est: eorum etenim, quae alio modo se habent est generatio & corruptio. eorum autem, quae secundum accidens, non est.

Attamen dicendum est amplius de accidente. quoad possibile est, quoniam eius natura sit, & ob quam causam est. simul autem patebit, & cur eius scientia non est.

Cum igitur in entibus sint quaedam semper similitudo se habentia, & ex necessitate, non ea quae secundum uim dicitur, sed quam dicimus, eo quod non contingit aliter, quaedam ex necessitate quidem non sunt, nec semper, sed ut plurimum haec principium & huius causa est, ut accidens sit.

Secundo excludit quandam opinionem, per quam remouetur ens per accidens: ibi f. Quod autem sint principia & esse &c. Circa primum duo facit. Primo dicit, quod est dicendum de ente per accidens in quantum contingit de ipso tractare tria scilicet, quae est eius natura, & quae est eius causa, & ex his erit tertium manifestum, quare eius non potest esse scientia. g. Prosequitur tria praedicta, & primo quae sit causa entis per accidens, dicens, quod quia in entibus quaedam sunt semper similitudo se habentia ex necessitate, non quidem secundum quod necessitas ponitur pro uolentia, sed prout necessitas dicitur, secundum quam non contingit aliter se habere, ut hominem esse animal. Quaedam uero sunt ex necessitate, nec semper, sed sunt secundum magis, id est, ut in pluribus. Et hoc scilicet ens ut in pluribus, est causa & principium quod aliquid sit per accidens. In rebus enim quae sunt semper, non potest esse aliquid per accidens, quia solum quod est per se, potest esse necessarium & sempiternum, ut etiam in Quinto habitum est. Vnde relinquuntur, quod solum in contingentibus potest esse ens per accidens. Conueniens autem ad utrumlibet non potest

Tex. cō. 5.

Intra lec. seq. part. 1.

esse causa alicuius inquantum huiusmodi. Secundum enim...

part. 2.

h. Quod enim nec semper, nec quasi secundum magis est...

h. Ostendit naturam entis per accidens...

part. 9.

i. Quare quidem non omnia ex necessitate sunt...

Quare cum non omnia ex necessitate...

uis autem cocus facit pulmentum delectabile...

Quocumque enim non semper, neque ut plurimum est...

Quare cum non omnia ex necessitate...

Quare cum non omnia ex necessitate...

uis autem cocus facit pulmentum delectabile...

Quocumque enim non semper, neque ut plurimum est...

Quare cum non omnia ex necessitate...

Quare cum non omnia ex necessitate...

nulli inesse, aut etiam sunt aliqua sempiterna...

Quod autem scientia non est accidentis, palam...

LECTIO III.

Quod autem sint principia, & causa generabilia...

autem epilogando dicit, quod dictum est...

LECTIO III.

ostquam philosophus determinauit de ente per accidens...

atio, & corruptio, non enim oportet, quod si generatio...

Quod autem non est accidentis scientia, patet...

LECTIO III.

Quod autem sint principia, & causa generabilia...

autem epilogando dicit, quod dictum est...

LECTIO III.

ostquam philosophus determinauit de ente per accidens...

part. 2.

part. 9.

part. 29.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 29.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

part. 10.

Quod quidem patet, in hoc exemplo. si enim omnis effectus habet aliquam causam per se, ad quam de necessitate sequitur, oportet, quod iste de necessitate moriatur, vel per infirmitatem, vel per violentiam, si exit domum suam. Exitus enim a domo eius inuenitur causa esse mortis eius, vel violentie. puta si exiens domum inuenitur a latronibus, & occiditur. Vel per infirmitatem, puta si exiens de domo ex zstu incurrit febrem & moritur. Et eodem modo, hoc erit ex necessitate, scilicet quod exeat domum ad hauriendum aquam si sitit. nam sitis inuenitur esse causa, ut exeat domum, ad hauriendum aquam. Similiter per eadem rationem, hoc erit de necessitate, scilicet, quod sitiat, si aliquid aliud erit, quod est causa sitis. Et ita sic procedens de effectu ad causam perueniet ad aliquod; & quod nunc est, i. in aliquo presens, vel in aliquo quod factorum. i. in aliquo prateritum. Sicut si dicam, quod sitis erit si comedit mordacitiam vel falsam, que faciunt sitim. hoc autem, scilicet, quod comedat falsam vel non comedat, est in presenti. Et ita sequitur, quod si prateritum futurum. i. quod iste moriatur vel non moriatur ex necessitate erit. Cum enim quilibet condicionalis vera sit necessaria, oportet, quod ex quo antecedens est positum, quod consequens ex necessitate ponatur. Sicut hæc est vera, si Socra. currit, mouetur. Posito ergo, quod currat, necesse erit ipsum moueri, dum currit. Si autem quilibet effectus habet causam per se, ex qua de necessitate sequitur, oportet quod sit illa condicionalis vera, cuius antecedens est causa, & consequens effectus. Et licet inter causam, quæ nunc est presens, & effectum, qui erit futurus, quandoque sint plurima media, quorum unum quodque est effectus respectu præcedentium, & causa respectu sequentium, tamen sequitur de primo ad vltimum, & condicionalis sit vera, cuius antecedens est presens, & eius consequens quandoque futurum. Sicut hic, Si comedit falsa, occidetur. Antecedens autem ponitur, ex quo presens est, ergo de necessitate erit, quod occidatur. Et ita omnia alia futura erunt necessaria, quorum causæ proximæ vel remotæ, sunt presentes. Et similis ratio est, si aliquis procedens ab effectibus ad causas, superfluit ad facta, i. ad præterita, hoc est dicere, si reducat effectus futuros in aliquam causam præteritam non præsentem, quia hoc quod præteritum est, iam est secundum aliquem modum. hoc autem dico, in quantum est factum vel præteritum. Licet enim vita Cæsaris non sit nunc, ut in presenti, est tamen in præterito. verum enim est Cæsarem vixisse. Et ita nunc est ponere verum esse antecedens condicionalis, in cuius antecedente est causa præterita, & in consequente est causa futura. Et sic sequitur, cum omnes effectus futuros oporteat redigere in tales causas presentes vel præteritas, quod omnia futura ex necessitate eueniant. Sicut nos dicimus, quod viuente fore moriturum est necessarium absolute, quia sequitur de necessitate ad aliquid, quod iam factum est. i. duo contraria esse in eodem corpore per commissionem. hæc enim condicionalis est vera. Si aliquod corpus est compositum ex contrariis, corrumpetur. Hoc autem est impossibile, quod omnia futura ex necessitate eueniant. Ergo illa duo sunt impossibilia, ex quibus hoc sequebatur. i. quilibet effectus habeat causam per se, & quod causa posita necesse sit effectum poni. Quia ex hoc ipso sequeretur, quod iam dictum est, quod quomlibet effectum futurorum essent aliquæ causæ iam positæ. Sicut corruptionis animalis iam sunt aliquæ causæ positæ. Sed quod iste homo moriatur per infirmitatem, vel violentiam, nondum habet aliquam causam positam, ex qua de necessitate sequatur. Deinde cum dicitur.

par. 2.

Tex. c6. 8. par. 3.

Quare ex necessitate morietur, aut non moritur. Similiter autem, & si superfluit aliquis ad facta, eadem ratio. Iam enim est hoc in aliquo, dico autem factum. Ex necessitate ergo oia erunt, quæ sunt futura: vt moriturum fore viuente. iam enim aliquid factum est, vt contraria in eodem corpore: sed si infirmitate, aut vi, nondum, nisi hoc factum fuerit.

b Palam ergo, quia vsq; ad aliquod vadit principium, hoc aut non adhuc ad aliud. Erit ergo eius quodcumque euenit ipsum, & cā ipsius generationis nulla.

c Sed ad principium quale, & causam qualem reductio talis, vtrū vt ad materiam, aut ad quod cuius gratia, aut vt ad mouens,

Paro morietur, aut non morietur. Similiter, & si quis ad iam facta ascenderit, eadem ratio est. iam enim hoc in aliquo est. dico autem, quod factum est. ex necessitate ergo erunt omnia futura, ut mori viuente. iam enim aliquid factum est, ut puta contraria in eodem corpore. sed si ægritudine aut vi, nondum, sed si hoc factum fuerit.

Patet igitur, quod usque ad aliquod vadit principium: hoc vero non amplius ad aliud. erit igitur hoc eius, quod utcumque contingit, causaque generationis eius nulla.

Sed in quale principium, & qualem causam talis reductio est. Vtrum ut ad materiam, an ut ad cuius gratia, an ut ad mouens, maxime

aliquod principium, cuius non est ponere aliam causam. Et ideo hic inquiritur de hac reductio, vel analogie, quod idem est, ad quale principium, & ad qualem causam debeat fieri. i. ad quod genus causa, vel principij, scilicet vtrum ad aliquam causam primam, quæ sit causa sicut materia: aut ad aliquam, quæ sit causa sicut finis, cuius gratia aliquid fit: aut ad aliquam, quæ sit causa sicut mouens. Prætermittit autem de causa formali, quia questio hic habetur de causa generationis rerum, quæ sunt per accidens. In generatione autem, forma non habet causalitatem, nisi per modum finis. Finis enim & forma in generatione incidunt in idem numero. Hanc autem questionem hic motam non soluit, sed supponit eius solutionem ab eo, quod est determinatum in ij. Physic. Ibi enim ostensum est, quod fortuna & casus, quæ sunt cause eorum, quæ sunt per accidens, reducuntur ad genus cause efficientis. Ergo concludit ex præmissis, quod prætermittendum est loqui de ente, per accidens, ex quo determinatum est sufficienter secundum id, quod de eo determinari potest. Attendendum est autem, quod ea, quæ Philosophus hic tradit, videntur remouere quedam, quæ secundum philosophiam ab aliquibus ponuntur, scilicet fatum & providentiam. Vult enim hic Philosophus, quod non omnia, quæ sunt, reducuntur in aliquam causam per se, ex qua de necessitate sequantur, alias sequeretur, quod omnia essent ex necessitate, & nihil per accidens esset in rebus. Illi autem, qui ponunt fatum, dicunt contingentia, quæ hic sunt, quæ videntur per accidens, esse reducibilia in aliquam virtutem corporis celestis, per cuius actionem ea, quæ secundum se considerata per accidens fieri videntur, cum quodam ordine producantur. Et similiter illi, qui ponunt providentiam, ea, quæ aguntur hic, dicunt esse ordinata secundum ordinem providentiæ. Ex utraque igitur positione duo videntur sequi, quæ sunt contraria his, quæ hic Philosophus determinat, quorum primum est, in rebus nihil sit per accidens, neque a fortuna, neque a casu. quæ enim secundum aliquem ordinem procedunt, non sunt per accidens. sunt enim vel semper, vel in maiori parte. Secundum autem est, quod omnia ex necessitate eueniant. si enim omnia ex necessitate eueniant, quorum causa vel ponitur in presenti, vel iam est posita in præterito, vt ratio Philosophi procedit, eorum autem, quæ sunt sub providentia vel fato causa ponitur in presenti, & iam posita est in præterito, eo quod providentia est immutabilis, & æterna, motus etiam cali est inuariabilis: videtur sequi, quæ ea, quæ sunt sub providentia vel fato, ex necessitate contingant. Et ita, si omnia, quæ hic aguntur, fato & providentia subduntur, sequitur quod omnia ex necessitate proueniant. Videtur ergo, quod secundum intentionem philosophi, non sit ponere neque providentiam, neque fatum. Ad horum autem evidentiam considerandum est, quod quanto aliqua causa est altior, tanto eius causalitas ad plura se extendit. Habet enim causa altior proprium

Lea. 1.

Tex. c6. 1.

par. 1. q. 11

proprium causam alius, quod est communis & in pluribus inuentum. Sicut in artificialibus patet, quod ars politica, quæ est supra militares, ad totum statum communitatis se extendit. Militaris autem solum ad eos, qui in ordine militari continentur. Ordinatio autem, quæ est in effectibus ex aliqua

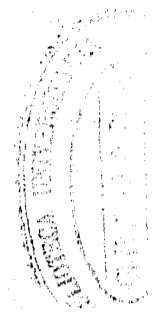
maxime perferendum. Ergo de ente secundum accidens prætermittatur. Determinatum est enim sufficienter.

accidens facta reductio, ad corpus celeste, quia in istis inferioribus sunt aliqua cause agentes, quæ possunt per se agere absque impressione corporis celestis, scilicet anime rationales, ad quas non pertingit virtus corporis celestis, cum sint forme corporibus non subiectæ, nisi forte per accidens. in quantum, scilicet ex impressione corporis celestis sit aliqua immutatio in corpore, & per accidens in virtutibus animæ, quæ sunt actus quarundam partium corporis, ex quibus licet nulla necessitas inducatur, cum habeat liberum dominium super passiones, vt eis dissentiat. Illa igitur, quæ in his inferioribus inueniuntur per accidens fieri reducendo ad has causas, scilicet animas rationales prout non sequuntur inclinationem que est ex impressione celesti, non inueniuntur per se fieri per reductioem ad virtutem corporis celestis. Et sic patet, quod positio facti, quæ est quedam dispositio in hærens rebus inferioribus ex actione corporis celestis, non remouet omnia ea, quæ sunt per accidens. Sed, si vterius ista contingentia reducatur in causam altissimam diuinam, nihil inueniri poterit quod ab ordine eius exeat, cum eius causalitas extendat se ad omnia in quantum sunt entia. Non potest igitur sua causalitas impediri per indispositionem materię, quia & ipsa materia & eius dispositiones nõ exeat ab ordine illius agentis, quod est agens per modum dantis esse, & non solum per modum mouentis & alterantis. non enim potest dici, quod materia præsupponatur ad esse, sicut præsupponitur ad moueri ut eius subiectum, quinimo est pars essentie rei. Sicut igitur virtus alterantis & mouentis non impeditur ex essentia motus, aut ex termino eius, sed ex subiecto quod præsupponitur, ita virtus dantis esse nõ impeditur a materia, vel a quocunque, quod adueniat qualitercunque ad esse rei. Ex quo etiam patet, quod nulla causa agens potest esse in istis inferioribus, quæ eius ordinis non subdat. Relinquitur igitur, quod omnia, quæ hic sunt, prout ad primam causam diuinam referuntur, inueniuntur ordinata & non per accidens existere. licet per comparationem ad alias causas, per accidens esse inueniantur. Et propter hoc, secundum fidem catholicam dicitur, quod nihil sit remere, siue fortuito in mundo, & quod omnia subduntur diuinæ prouidentie. Aristoteles autem hic loquitur de contingentiis, quæ hic sunt in ordine ad causas particulares, sicut per eius exemplum apparet. Nunc autem restat videre, quomodo positio facti & prouidentie non tollit a rebus contingentiam, quasi omnia ex necessitate eueniant. Et de fato quidem, manifestum est per ea quæ dicta sunt: iam enim est ostensum, quod licet corpora celestia & eorum motus & actiones quantum in ipsis est, necessitatem habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus potest deficere, vel propter indispositionem materię, vel propter animam rationalem, quæ habet liberam electionem sequendi inclinationes, quæ sunt ex impressione celesti, vel non sequendi. Et ita relinquatur, quod huiusmodi effectus non ex necessitate, sed contingenter proueniant. Non enim positio cause celestis, est positio cause talis, ad quam de necessitate sequatur effectus, sicut ad compositionem ex contrariis sequitur mors animalis, vt in litera tangitur. Sed de prouidentia, maiorem habet difficultatem. Prouidentia enim diuina falli non potest. hæc enim duo sunt impossibilia, quod aliquid sit prouisum a Deo, & non fiat. Et ita videtur quod ex quo prouidentia iam ponitur, quod eius effectum necesse sit sequi. Sed sciendum est, quod ex eadem causa dependet effectus, & omnia, quæ sunt per se accidentia illius effectus. Sicut enim homo est a natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt risibile, & mentis disciplina susceptibile. Si autem aliqua alia causa non faciat hominem simpliciter, sed hominem talem, eius non erit constituere ea, quæ sunt per se accidentia hominis, sed solum vt eis. Politicus enim facit hominem ciuilem, non tamen facit eum mentis disciplinæ susceptibilem, sed hac eius proprietate vtitur ad hoc, quod homo fiat ciuilis. Sicut autem dictum est, ens in quantum ens est, habet cām ipsam Deum. Vnde sicut diuinæ prouidentie subditur ipsum ens, ita etiam omnia accidentia entis in quantum est ens. Inter quæ sunt necessarium & contingens. Ad diuinam igitur prouidentiam pertinet non solum quod faciat hoc ens, sed quod det ei continentiam, vel necessitatem. Secundum enim quod vnicuique dare voluit contingentiam vel necessitatem, præparauit ei causas medias, ex quibus de necessitate sequatur, vel contingenter. Inuenitur, igitur vnicuique effectus secundum quod est sub ordine diuinæ prouidentie, necessitatem habere. ex quo contingit

accidens facta reductio, ad corpus celeste, quia in istis inferioribus sunt aliqua cause agentes, quæ possunt per se agere absque impressione corporis celestis, scilicet anime rationales, ad quas non pertingit virtus corporis celestis, cum sint forme corporibus non subiectæ, nisi forte per accidens. in quantum, scilicet ex impressione corporis celestis sit aliqua immutatio in corpore, & per accidens in virtutibus animæ, quæ sunt actus quarundam partium corporis, ex quibus licet nulla necessitas inducatur, cum habeat liberum dominium super passiones, vt eis dissentiat. Illa igitur, quæ in his inferioribus inueniuntur per accidens fieri reducendo ad has causas, scilicet animas rationales prout non sequuntur inclinationem que est ex impressione celesti, non inueniuntur per se fieri per reductioem ad virtutem corporis celestis. Et sic patet, quod positio facti, quæ est quedam dispositio in hærens rebus inferioribus ex actione corporis celestis, non remouet omnia ea, quæ sunt per accidens. Sed, si vterius ista contingentia reducatur in causam altissimam diuinam, nihil inueniri poterit quod ab ordine eius exeat, cum eius causalitas extendat se ad omnia in quantum sunt entia. Non potest igitur sua causalitas impediri per indispositionem materię, quia & ipsa materia & eius dispositiones nõ exeat ab ordine illius agentis, quod est agens per modum dantis esse, & non solum per modum mouentis & alterantis. non enim potest dici, quod materia præsupponatur ad esse, sicut præsupponitur ad moueri ut eius subiectum, quinimo est pars essentie rei. Sicut igitur virtus alterantis & mouentis non impeditur ex essentia motus, aut ex termino eius, sed ex subiecto quod præsupponitur, ita virtus dantis esse nõ impeditur a materia, vel a quocunque, quod adueniat qualitercunque ad esse rei. Ex quo etiam patet, quod nulla causa agens potest esse in istis inferioribus, quæ eius ordinis non subdat. Relinquitur igitur, quod omnia, quæ hic sunt, prout ad primam causam diuinam referuntur, inueniuntur ordinata & non per accidens existere. licet per comparationem ad alias causas, per accidens esse inueniantur. Et propter hoc, secundum fidem catholicam dicitur, quod nihil sit remere, siue fortuito in mundo, & quod omnia subduntur diuinæ prouidentie. Aristoteles autem hic loquitur de contingentiis, quæ hic sunt in ordine ad causas particulares, sicut per eius exemplum apparet. Nunc autem restat videre, quomodo positio facti & prouidentie non tollit a rebus contingentiam, quasi omnia ex necessitate eueniant. Et de fato quidem, manifestum est per ea quæ dicta sunt: iam enim est ostensum, quod licet corpora celestia & eorum motus & actiones quantum in ipsis est, necessitatem habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus potest deficere, vel propter indispositionem materię, vel propter animam rationalem, quæ habet liberam electionem sequendi inclinationes, quæ sunt ex impressione celesti, vel non sequendi. Et ita relinquatur, quod huiusmodi effectus non ex necessitate, sed contingenter proueniant. Non enim positio cause celestis, est positio cause talis, ad quam de necessitate sequatur effectus, sicut ad compositionem ex contrariis sequitur mors animalis, vt in litera tangitur. Sed de prouidentia, maiorem habet difficultatem. Prouidentia enim diuina falli non potest. hæc enim duo sunt impossibilia, quod aliquid sit prouisum a Deo, & non fiat. Et ita videtur quod ex quo prouidentia iam ponitur, quod eius effectum necesse sit sequi. Sed sciendum est, quod ex eadem causa dependet effectus, & omnia, quæ sunt per se accidentia illius effectus. Sicut enim homo est a natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt risibile, & mentis disciplina susceptibile. Si autem aliqua alia causa non faciat hominem simpliciter, sed hominem talem, eius non erit constituere ea, quæ sunt per se accidentia hominis, sed solum vt eis. Politicus enim facit hominem ciuilem, non tamen facit eum mentis disciplinæ susceptibilem, sed hac eius proprietate vtitur ad hoc, quod homo fiat ciuilis. Sicut autem dictum est, ens in quantum ens est, habet cām ipsam Deum. Vnde sicut diuinæ prouidentie subditur ipsum ens, ita etiam omnia accidentia entis in quantum est ens. Inter quæ sunt necessarium & contingens. Ad diuinam igitur prouidentiam pertinet non solum quod faciat hoc ens, sed quod det ei continentiam, vel necessitatem. Secundum enim quod vnicuique dare voluit contingentiam vel necessitatem, præparauit ei causas medias, ex quibus de necessitate sequatur, vel contingenter. Inuenitur, igitur vnicuique effectus secundum quod est sub ordine diuinæ prouidentie, necessitatem habere. ex quo contingit

considerandum est. De eo itaque, quod secundum accidens est, determinatur: determinatum enim sufficienter est.

anima rationalis inclinatur ad agendum, licet nulla necessitas inducatur, cum habeat liberum dominium super passiones, vt eis dissentiat. Illa igitur, quæ in his inferioribus inueniuntur per accidens fieri reducendo ad has causas, scilicet animas rationales prout non sequuntur inclinationem que est ex impressione celesti, non inueniuntur per se fieri per reductioem ad virtutem corporis celestis. Et sic patet, quod positio facti, quæ est quedam dispositio in hærens rebus inferioribus ex actione corporis celestis, non remouet omnia ea, quæ sunt per accidens. Sed, si vterius ista contingentia reducatur in causam altissimam diuinam, nihil inueniri poterit quod ab ordine eius exeat, cum eius causalitas extendat se ad omnia in quantum sunt entia. Non potest igitur sua causalitas impediri per indispositionem materię, quia & ipsa materia & eius dispositiones nõ exeat ab ordine illius agentis, quod est agens per modum dantis esse, & non solum per modum mouentis & alterantis. non enim potest dici, quod materia præsupponatur ad esse, sicut præsupponitur ad moueri ut eius subiectum, quinimo est pars essentie rei. Sicut igitur virtus alterantis & mouentis non impeditur ex essentia motus, aut ex termino eius, sed ex subiecto quod præsupponitur, ita virtus dantis esse nõ impeditur a materia, vel a quocunque, quod adueniat qualitercunque ad esse rei. Ex quo etiam patet, quod nulla causa agens potest esse in istis inferioribus, quæ eius ordinis non subdat. Relinquitur igitur, quod omnia, quæ hic sunt, prout ad primam causam diuinam referuntur, inueniuntur ordinata & non per accidens existere. licet per comparationem ad alias causas, per accidens esse inueniantur. Et propter hoc, secundum fidem catholicam dicitur, quod nihil sit remere, siue fortuito in mundo, & quod omnia subduntur diuinæ prouidentie. Aristoteles autem hic loquitur de contingentiis, quæ hic sunt in ordine ad causas particulares, sicut per eius exemplum apparet. Nunc autem restat videre, quomodo positio facti & prouidentie non tollit a rebus contingentiam, quasi omnia ex necessitate eueniant. Et de fato quidem, manifestum est per ea quæ dicta sunt: iam enim est ostensum, quod licet corpora celestia & eorum motus & actiones quantum in ipsis est, necessitatem habeant, tamen effectus eorum in istis inferioribus potest deficere, vel propter indispositionem materię, vel propter animam rationalem, quæ habet liberam electionem sequendi inclinationes, quæ sunt ex impressione celesti, vel non sequendi. Et ita relinquatur, quod huiusmodi effectus non ex necessitate, sed contingenter proueniant. Non enim positio cause celestis, est positio cause talis, ad quam de necessitate sequatur effectus, sicut ad compositionem ex contrariis sequitur mors animalis, vt in litera tangitur. Sed de prouidentia, maiorem habet difficultatem. Prouidentia enim diuina falli non potest. hæc enim duo sunt impossibilia, quod aliquid sit prouisum a Deo, & non fiat. Et ita videtur quod ex quo prouidentia iam ponitur, quod eius effectum necesse sit sequi. Sed sciendum est, quod ex eadem causa dependet effectus, & omnia, quæ sunt per se accidentia illius effectus. Sicut enim homo est a natura, ita & omnia eius per se accidentia, vt risibile, & mentis disciplina susceptibile. Si autem aliqua alia causa non faciat hominem simpliciter, sed hominem talem, eius non erit constituere ea, quæ sunt per se accidentia hominis, sed solum vt eis. Politicus enim facit hominem ciuilem, non tamen facit eum mentis disciplinæ susceptibilem, sed hac eius proprietate vtitur ad hoc, quod homo fiat ciuilis. Sicut autem dictum est, ens in quantum ens est, habet cām ipsam Deum. Vnde sicut diuinæ prouidentie subditur ipsum ens, ita etiam omnia accidentia entis in quantum est ens. Inter quæ sunt necessarium & contingens. Ad diuinam igitur prouidentiam pertinet non solum quod faciat hoc ens, sed quod det ei continentiam, vel necessitatem. Secundum enim quod vnicuique dare voluit contingentiam vel necessitatem, præparauit ei causas medias, ex quibus de necessitate sequatur, vel contingenter. Inuenitur, igitur vnicuique effectus secundum quod est sub ordine diuinæ prouidentie, necessitatem habere. ex quo contingit



Infra par. 6 D. 922.

quod hęc conditionalis est vera, si aliquid est a Deo prouidum, hoc erit. Secundum autem, quod effectus aliquis consideratur sub ordine causę proximę, sic non omnis effectus est necessarius, sed quidam necessarius, & quidam contingens secundum analogiam suę causę. Effectus enim in suis naturis simulantur causis proximis, non autem remotis, ad quarum conditionem pertinere non possunt.

D. 324

parte pri.

part. 2.

part. 3.

LECTIO IIII.



Vod autem ut verum, ens: & non ens, ut falsum, quoniam secundum compositionem, & diuisionem, totaliter autem circa partitionem contradictionis. Verum quidem enim affirmationem contradictionis in composito habet, negationem vero in disuncto, sed falsum huius partitionis contradictionem.

Quomodo autem, quod simul, aut quod separatim intelligere accidit, alius sermo. Dico autem quod simul & separatim, non ut eo consequenter, sed in vnum aliquid fieri.

Non est autem verum & falsum in rebus (ut quod quid bonum verum, quod autem malum falsum) sed in mente. Circa vero simplicia, & quid est,

LECTIO IIII.



ostquam determinauit Philosophus de ente per accidens, hic determinat de ente, quod significat veritatem propositionis: & circa hoc duo facit. Primo determinat, qualiter dicatur huiusmodi ens. Secundo, remouet ipsam a principali consideratione huius scientię, ibi: Quoniam autem complexio &c. Circa primum tria facit. Primo, ostendit qualiter huiusmodi ens dicatur. Secundo, respondet cuidam quaestioni, ibi: Quomodo autem quod simul &c. Tertio, manifestat quoddam quod dixerat, ibi: Non est autem verum & falsum in rebus &c. Dicit ergo quod ens quoddam dicitur, quasi verum, id est, quod nihil aliud significat nisi veritatem. Cum enim interrogamus si homo est animal, respondetur quod est, per quod significatur propositionem praemissam esse veram. & eodem modo non ens significat quasi falsum. cum enim respondetur, non est, significatur quod proposita oratio sit falsa. Hoc autem ens, quod dicitur quasi verum, & non ens, quod dicitur quasi falsum, consistit circa compositionem & diuisionem. voces enim incomplexę, neque verum, neque falsum significant. Sed voces complexę, per affirmationem aut negationem, veritatem aut falsitatem habent. Dicitur autem hic affirmatio compositio, quia significat praedicatum inesse subiecto. Negatio vero dicitur hic diuisio, quia significat praedicatum a subiecto remoueri. Et cum voces sint signa intellectuum, similiter dicendum est de conceptionibus intellectus. Quę enim sunt simplices, non habent veritatem, neque falsitatem, sed solum illa, quę sunt complexę per affirmationem vel negationem. Et quia praedicatum ens & non ens, scilicet verum & falsum consistit in compositione, & diuisione, ideo similiter consistit circa partitionem contradictionis. Vnaquęque enim contradictionum partiuntur subiectiuem verum & falsum, ita quę altera pars est vera, & altera pars est falsa. Cum enim contradictio ex affirmatione, & negatione constituitur, vtręque autem harum ex praedicato sit, & subiecto, praedicatum, & subiectum dupliciter se possunt habere: aut enim sunt coniuncta in rerum natura, sicut homo & animal: aut sunt disiuncta, ut homo & asinus: si ergo formantur duę contradictiones, vna ex terminis coniunctis: ut homo est animal, & homo non est animal: alia ex terminis disiunctis, ut homo est alius, homo non est alius, vtręque contradictionem inter se conueniunt verum & falsum, ita quod verum pro parte sua habet affirmationem in composito: id est, in terminis coniunctis, & negationem in disuncto. Hę enim duę sunt verę, homo est animal, & homo non est animal, & homo non est alius, & homo non est alius. Sed falsum pro sua parte habet contradictionem in disuncto, id est, contradictionem in terminis disiunctis, & affirmationem in composito. Hęc enim duę sunt falsę, homo non est animal, & homo non est alius, & homo non est alius, & homo non est alius. Deinde cum dicitur, b. Remouet quendam dubitationem, quę postea occurrunt, ex dictis. Dixerat enim, quod verum & falsum consistunt in compositione, & diuisione, vocum quędam secundario, intellectus autem primo & principaliter. Omnis autem compositio vel diuisio plurium est, & ideo potest esse dubium, quomodo ista, quę componuntur, & diuiduntur, intellectus intelligat, verum, scilicet, simul, aut separatim, sed dicitur, quod hoc pertinet ad alium sermonem, scilicet, ad librum de anima. Et quia simul dupliciter dicitur. Quęque enim significat vnitate, sicut dicimus simul esse, scilicet, in tempore, quę sunt in vno & eodem instanti. Quęque vero significat conuentionem & viciniam eorum, quę consequenter se habent, sicut dicimus duos homines esse simul, scilicet, in loco, quorū loca sunt coniuncta, & consequenter se habentia, & scilicet, in tempore, scilicet, se tempore sequuntur: ideo exponit quaestionem moram, quę quę sunt: vtrū simul aut separatim intelligat intellectus ea quę componuntur, & diuiduntur dicens, quod non intelligit simul, scilicet, quę aliqua dicuntur esse simul, ut consequenter se habent, sed quę aliqua dicuntur esse simul in eo, quod sit aliquid vnum. Et in hoc innuitur solutio quaestionis. si enim intellectus intelligat hominem, & animal vnumquodque secundum se, ut sunt duo quędam, intelligit ea consequenter, & duabus conceptionibus simplicibus, non formans ex eis affirmationem, neque negationem. Cum autem ex eis formatur compositio, vel diuisio, intelligit ambo vtrūque, in quantum, scilicet, ex eis aliquid vnum sit, sicut etiam partes cuiuslibet totius, intelligit intellectus vnum, intelligendo ipsum totum. non enim intelligit domum intelligendo prius fundamentum, & postea parietem, & postea tectum, sed omnia ista intelligit simul, in quantum ex eis sit vnum. Similiter intelligit praedicatum & subiectum simul, in quantum ex eis sit vnum. scilicet, affirmatio & negatio. Deinde cum dicitur, c. Manifestat, quod dā quod dixerat. quod verum & falsum sunt in compositione, & diuisione. Quod quidem probat per modum cuiusdam diuisionis. Borum enim, quę dicuntur voce, quędam sunt in rebus extra animam, quędam autem sunt in anima tantum. Album enim & nigrum sunt extra animam, sed rationes horum sunt in anima tantum. Postea autem aliquis crederet, quod verum & falsum sunt etiam in rebus sicut bonum & malum, ita quod verum sit quoddam bonum, & falsum sit, quoddam malum: hoc enim oporteret si verum & falsum essent in rebus, verum, n. quędam perfectionem naturę significat, falsum vero defectum. Ois autem perfectio in rebus exiens, ad perfectionem, & bonitatem naturę pertinet. Defectus vero & priuatio ad malitiam: Sed ipse hoc negat dicens, quod verum & falsum non sunt in rebus, ita quod verum rationis sit quoddam bonum naturę, & falsum sit quoddam malum, sed sunt tantum in mente: id est, in intellectu. Intellectus autem habet duas operationes, quarum

Infra par. 4.

part. 2.

part. 3.

LECTIO IIII.



Vod autem tanquam verum ens, & non ens ut falsum, quoniam circa compositionem, & diuisionem, est, & omnino circa partitionem contradictionis. Verum etenim affirmationem in composito habet, negationem vero in disiunctis, falsum vero huius partitionis contradictionem.

Quo autem modo, quod simul, aut quod separatim est intelligere accidit, alia ratio est. dico autem quod simul, & quod separatim, ut non consequenter, sed vnum quid fiat.

Non enim est falsum, & verum in rebus (ut quod bonum verum, quod vero malum, falsum) sed in mente. quę vero circa simplicia & circa ea, quę quid sunt, non quidem

plurium est, & ideo potest esse dubium, quomodo ista, quę componuntur, & diuiduntur, intellectus intelligat, verum, scilicet, simul, aut separatim, sed dicitur, quod hoc pertinet ad alium sermonem, scilicet, ad librum de anima. Et quia simul dupliciter dicitur. Quęque enim significat vnitate, sicut dicimus simul esse, scilicet, in tempore, quę sunt in vno & eodem instanti. Quęque vero significat conuentionem & viciniam eorum, quę consequenter se habent, sicut dicimus duos homines esse simul, scilicet, in loco, quorū loca sunt coniuncta, & consequenter se habentia, & scilicet, in tempore, scilicet, se tempore sequuntur: ideo exponit quaestionem moram, quę quę sunt: vtrū simul aut separatim intelligat intellectus ea quę componuntur, & diuiduntur dicens, quod non intelligit simul, scilicet, quę aliqua dicuntur esse simul, ut consequenter se habent, sed quę aliqua dicuntur esse simul in eo, quod sit aliquid vnum. Et in hoc innuitur solutio quaestionis. si enim intellectus intelligat hominem, & animal vnumquodque secundum se, ut sunt duo quędam, intelligit ea consequenter, & duabus conceptionibus simplicibus, non formans ex eis affirmationem, neque negationem. Cum autem ex eis formatur compositio, vel diuisio, intelligit ambo vtrūque, in quantum, scilicet, ex eis aliquid vnum sit, sicut etiam partes cuiuslibet totius, intelligit intellectus vnum, intelligendo ipsum totum. non enim intelligit domum intelligendo prius fundamentum, & postea parietem, & postea tectum, sed omnia ista intelligit simul, in quantum ex eis sit vnum. Similiter intelligit praedicatum & subiectum simul, in quantum ex eis sit vnum. scilicet, affirmatio & negatio. Deinde cum dicitur, c. Manifestat, quod dā quod dixerat. quod verum & falsum sunt in compositione, & diuisione. Quod quidem probat per modum cuiusdam diuisionis. Borum enim, quę dicuntur voce, quędam sunt in rebus extra animam, quędam autem sunt in anima tantum. Album enim & nigrum sunt extra animam, sed rationes horum sunt in anima tantum. Postea autem aliquis crederet, quod verum & falsum sunt etiam in rebus sicut bonum & malum, ita quod verum sit quoddam bonum, & falsum sit, quoddam malum: hoc enim oporteret si verum & falsum essent in rebus, verum, n. quędam perfectionem naturę significat, falsum vero defectum. Ois autem perfectio in rebus exiens, ad perfectionem, & bonitatem naturę pertinet. Defectus vero & priuatio ad malitiam: Sed ipse hoc negat dicens, quod verum & falsum non sunt in rebus, ita quod verum rationis sit quoddam bonum naturę, & falsum sit quoddam malum, sed sunt tantum in mente: id est, in intellectu. Intellectus autem habet duas operationes, quarum

plurium est, & ideo potest esse dubium, quomodo ista, quę componuntur, & diuiduntur, intellectus intelligat, verum, scilicet, simul, aut separatim, sed dicitur, quod hoc pertinet ad alium sermonem, scilicet, ad librum de anima. Et quia simul dupliciter dicitur. Quęque enim significat vnitate, sicut dicimus simul esse, scilicet, in tempore, quę sunt in vno & eodem instanti. Quęque vero significat conuentionem & viciniam eorum, quę consequenter se habent, sicut dicimus duos homines esse simul, scilicet, in loco, quorū loca sunt coniuncta, & consequenter se habentia, & scilicet, in tempore, scilicet, se tempore sequuntur: ideo exponit quaestionem moram, quę quę sunt: vtrū simul aut separatim intelligat intellectus ea quę componuntur, & diuiduntur dicens, quod non intelligit simul, scilicet, quę aliqua dicuntur esse simul, ut consequenter se habent, sed quę aliqua dicuntur esse simul in eo, quod sit aliquid vnum. Et in hoc innuitur solutio quaestionis. si enim intellectus intelligat hominem, & animal vnumquodque secundum se, ut sunt duo quędam, intelligit ea consequenter, & duabus conceptionibus simplicibus, non formans ex eis affirmationem, neque negationem. Cum autem ex eis formatur compositio, vel diuisio, intelligit ambo vtrūque, in quantum, scilicet, ex eis aliquid vnum sit, sicut etiam partes cuiuslibet totius, intelligit intellectus vnum, intelligendo ipsum totum. non enim intelligit domum intelligendo prius fundamentum, & postea parietem, & postea tectum, sed omnia ista intelligit simul, in quantum ex eis sit vnum. Similiter intelligit praedicatum & subiectum simul, in quantum ex eis sit vnum. scilicet, affirmatio & negatio. Deinde cum dicitur, c. Manifestat, quod dā quod dixerat. quod verum & falsum sunt in compositione, & diuisione. Quod quidem probat per modum cuiusdam diuisionis. Borum enim, quę dicuntur voce, quędam sunt in rebus extra animam, quędam autem sunt in anima tantum. Album enim & nigrum sunt extra animam, sed rationes horum sunt in anima tantum. Postea autem aliquis crederet, quod verum & falsum sunt etiam in rebus sicut bonum & malum, ita quod verum sit quoddam bonum, & falsum sit, quoddam malum: hoc enim oporteret si verum & falsum essent in rebus, verum, n. quędam perfectionem naturę significat, falsum vero defectum. Ois autem perfectio in rebus exiens, ad perfectionem, & bonitatem naturę pertinet. Defectus vero & priuatio ad malitiam: Sed ipse hoc negat dicens, quod verum & falsum non sunt in rebus, ita quod verum rationis sit quoddam bonum naturę, & falsum sit quoddam malum, sed sunt tantum in mente: id est, in intellectu. Intellectus autem habet duas operationes, quarum

D. 71

part. 10.

vnz vocatur indiuisibilem intelligentia: per quam intellectus format simplices conceptiones rerum intelligendo, quod quid est vnus cuiusque rei. Alia eius operatio est, per quam componit & diuidit. Verum autem & falsum, & si sunt in mente, nec tamen sunt circa illam operationem mentis, quia intellectus format simplices conceptiones, & quod quid est verum. Et hoc est quod dicit, quod verum, & falsum circa simplicia, & quod quid est, nec in mente est. Igitur quęcunque oportet speculari circa sic ens & non ens, posterius perscrutandum est.

Quoniam autem complexio & diuisio est in mente, & non in rebus: quod autem ita ens, alterū ens a proprijs: aut enim quia quid est, aut quę quale, aut quia quātum, aut si quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquam accidens, & quod ut verum ens, pratermittendum. Causa enim huius quidem in definita, illius vero mentis aliqua passio: & vtraque: circa reliquum genus entis, & non extra ostendunt aliquam naturam entis. Quapropter ea quidem pratermittantur. Perscrutandę vero sunt ipsius entis causę & principia in quantum ens. Palā autem in quibus determinauimus de quoties vnumquodque dī, quia multipliciter dī ens.

Sciendum est autem, quod cum qualibet cognitio perficiatur per hoc, quod similitudo rei cognita est in cognoscente, sicut perfectio rei cognita consistit in hoc quod habet talem formam, per quam est res talis, ita perfectio cognitionis consistit in hoc, quod habet similitudinem formę predictę. Ex hoc autem, quod res cognita habet formam sibi debitam, dicitur esse bona, & ex hoc, quod aliquem defectum habet, dicitur esse mala. Et eodem modo ex hoc, quod cognoscentes habet similitudinem rei cognitę, dicitur habere veram cognitionem: ex hoc vero, quod deficit a tali similitudine, dicitur falsam cognitionem habere. Sicut ergo bonum, & malum designant perfectiones, quę sunt in rebus, ita verum & falsum designant perfectiones cognitionis. Licet autem in cognitione sensitiua possit esse similitudo rei cognitę, non tamen rationem huius similitudinis cognoscere ad sensum pertinet, sed solum ad intellectum. Et ideo licet sensus de sensibili possit esse verus, tamen sensus veritatem non cognoscit, sed solum intellectus. Et propter hoc hic dicitur, quod verum & falsum sunt in mente. Intellectus autem habet apud se similitudinem rei intellectę, secundum quod rationes incomplexorum concipit. Non tamen propter hoc ipsam similitudinem diiudicat, sed solum cum comparat vel diuidit. Cum enim intellectus concipit hoc, quod est animal rationale mortale, apud se similitudinem hominis habet, sed propter hoc cognoscit se hanc similitudinem habere, quę iudicat hominem esse animal rationale, & mortale. Et ideo in hac sola secunda operatione intellectus est veritas, & falsitas, secundum quam non solum intellectus habet similitudinem rei intellectę, sed etiam super ipsam similitudinem reflectitur, cognoscendo, & diiudicando ipsam. Ex his igitur patet, quod veritas non est in rebus, sed solum in mente, & etiam in compositione & diuisione. Et si res dicatur aliquando falsa, vel etiam definitio, hoc erit in ordine ad affirmationem & negationem. Dicitur enim res falsa, ut in fine: Quinti habitum est, aut quę non est omnino, sicut diametrum commensurabilem: aut quia est quidem, sed est apta nata videri aliter, quām sit. Et similiter definitio dicitur falsa, aut quia nullius, vel quia assignatur alteri quām ei cuius est. In omnibus enim his modis patet, quod falsum in rebus, vel in definitionibus, dicitur ratione falsę enun-

T. com. 21.

let. 6.

part. 10.

ciationis de ipsis. & similiter patet de vero. Nam res dicitur vera, quando habet propriam formam, quę ei ostenditur ineffe. Et definitio vera, quę vere competit ei cui assignatur. Patet etiam, quod nihil prohibet verum esse quoddam bonum, secundum quod intellectus, cognosceus accipitur ut quędam res. Sicut enim, quęlibet alia res dicitur bona sua perfectione, ita intellectus cognosceus, sua veritate. Apparet et ex his, quę hic dicuntur, quod verum & falsum, quę sunt obiecta cognitionis, sunt in mente. Bonum vero & malum, quę sunt obiecta appetitus, sunt in rebus. Item, quod sicut cognitio perficitur per hoc, quod res cognita sunt in cognoscente, ita appetitus quęcunque perficitur per ordinem appetentis ad res appetibiles. Deinde cum dicitur, d. Excludit ens verum, & ens per accidens a principali consideratione huius doctrinę dicens, quod compositio & diuisio, in quibus est verum & falsum, est in mente & non in rebus. Inuenitur siquidem & in rebus aliqua compositio, sed talis compositio efficit vnam rem, quam intellectus recipit ut vnum simplicem conceptione, sed illa compositio vel diuisio, quę in intellectu coniungit, vel diuidit sua concepta, est tantum in intellectu, nō in rebus. Consistit enim in quadam duorum comparatione conceptorum, siue illa duo sint idem secundum rem, siue diuersa. Vtriusque enim intellectus, quandoque vno, ut duobus compositionem formans, sicut dicitur, homo est homo. ex quo patet, quod talis compositio est solum in intellectu, non in rebus. Et ideo illud quod est ita ens, sicut verum in tali compositioe consistens, est alterum ab his, quę proprie sunt entia, quę sunt res extra animam, quarum vnaquęque est quę quid est, id est, substantia, aut quale, aut quantum, aut aliquid aliud complexum, quod mens copulat vel diuidit. Et ideo vtrūque est pratermittendum. scilicet, & ens per accidens, & ens quod significat verum, quia huius, scilicet, entis per accidens causa est indeterminata. & ideo non cadit sub arte, ut ostensum est. Illius vero, scilicet, entis veri causa est aliqua passio mentis, id est, operatio intellectus componētis, & diuidētis. & ideo pertinet ad scientiam de intellectu. Et alia ratio est, quia vtrumque est ens verum, & ens per accidens sunt circa aliquod genus entis, non circa ens simpliciter per se, quod est in rebus, & non ostendunt aliquam aliam naturam entis existentem extra se entia. Patet enim, quod ens per accidens est ex concursu accidentaliter entium extra animam, quorum vnumquodque est per se. Sicut grammaticum & musicum licet sit per accidens, tamen & grammaticum & musicum est per se ens, quia vtrumque per se acceptum, habet causam determinatam. Et similiter in intellectu compositio, & diuisio facit circa res, quę sub predicamentis continentur. Vnde si determinetur sufficienter illud genus entis, quod continetur sub predicamento, manifestum erit & de ente per accidens, & de ente vero. & propter hoc huiusmodi entia pratermittuntur. Sed perscrutandę sunt causę, & principia ipsius entis per se dicti, in quantum est ens. De quo palam est ex his, quę determinauimus in v. lib. vbi dictum est, quoties vnumquodque talium nominum dicitur, quod ens dicitur multipliciter, sicut infra in principio Septimi sequetur.

sunt in mente. Quęcunque igitur speculari oportet circa id, quod ita ens & non ens est. posterius perscrutandum est.

Cum autem compositio, & diuisio in mente, non in rebus sit, quod autem ita est, diuersum a proprie dictis, ens est aut: enim quod quid est, aut quod quale, aut quod quantum, aut si quia aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquam accidens, & ut verum ens, omittendum est. causa enim illius quidem indeterminata, huius vero mentis aliqua passio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra ostendunt esse aliquam entis naturam. Propter quod, hac quidem pratermittantur, considerandę autem sunt ipsius entis causę, & principia, prout ens est. Manifestum autem est in his, quę determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quod ens multipliciter dicitur.

Sciendum est autem, quod cum qualibet cognitio perficiatur per hoc, quod similitudo rei cognita est in cognoscente, sicut perfectio rei cognita consistit in hoc quod habet talem formam, per quam est res talis, ita perfectio cognitionis consistit in hoc, quod habet similitudinem formę predictę. Ex hoc autem, quod res cognita habet formam sibi debitam, dicitur esse bona, & ex hoc, quod aliquem defectum habet, dicitur esse mala. Et eodem modo ex hoc, quod cognoscentes habet similitudinem rei cognitę, dicitur habere veram cognitionem: ex hoc vero, quod deficit a tali similitudine, dicitur falsam cognitionem habere. Sicut ergo bonum, & malum designant perfectiones, quę sunt in rebus, ita verum & falsum designant perfectiones cognitionis. Licet autem in cognitione sensitiua possit esse similitudo rei cognitę, non tamen rationem huius similitudinis cognoscere ad sensum pertinet, sed solum ad intellectum. Et ideo licet sensus de sensibili possit esse verus, tamen sensus veritatem non cognoscit, sed solum intellectus. Et propter hoc hic dicitur, quod verum & falsum sunt in mente. Intellectus autem habet apud se similitudinem rei intellectę, secundum quod rationes incomplexorum concipit. Non tamen propter hoc ipsam similitudinem diiudicat, sed solum cum comparat vel diuidit. Cum enim intellectus concipit hoc, quod est animal rationale mortale, apud se similitudinem hominis habet, sed propter hoc cognoscit se hanc similitudinem habere, quę iudicat hominem esse animal rationale, & mortale. Et ideo in hac sola secunda operatione intellectus est veritas, & falsitas, secundum quam non solum intellectus habet similitudinem rei intellectę, sed etiam super ipsam similitudinem reflectitur, cognoscendo, & diiudicando ipsam. Ex his igitur patet, quod veritas non est in rebus, sed solum in mente, & etiam in compositione & diuisione. Et si res dicatur aliquando falsa, vel etiam definitio, hoc erit in ordine ad affirmationem & negationem. Dicitur enim res falsa, ut in fine: Quinti habitum est, aut quę non est omnino, sicut diametrum commensurabilem: aut quia est quidem, sed est apta nata videri aliter, quām sit. Et similiter definitio dicitur falsa, aut quia nullius, vel quia assignatur alteri quām ei cuius est. In omnibus enim his modis patet, quod falsum in rebus, vel in definitionibus, dicitur ratione falsę enun-

T. com. 4.

& 6. huius.

Tex. c. 18.

COMMENTARIORVM

S. THO. SUPER SEXTVM

Metaph. finis.

S. Tho. super Metaph.

L 4

A R I S T O T E L I S  
M E T A P H Y S I C O R V M .

LIBER SEPTIMVS,

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA.

**OST** QVAM Philosophus remouit a principali consideratione huius scientiæ ens per accidens, & ens secundum quod significat verum, hic incipit determinare de ente per se, quod est extra animam, ac quo est principalis consideratio huius scientiæ. Dicitur autem pars ista in duas partes. Hæc enim scientia, & determinat de ente in quantum est ens, & de primis principis entium, vt in 6. lib. est habitum. In prima ergo parte de terminatur de ente. In secunda de primis principijs entis in xij. lib. ibi: {De substantia quidem &c.} Quia vero ens & vnum se consequuntur, & sub eadem consideratione cadunt, vt i principio. Quar i est habitum, ideo prima pars diuiditur i partes duas. In prima determinatur de ente. In secunda de vno & de his quæ consequuntur ad vnum in x. lib. ibi: {Vnum quia multis dicitur, &c.} Ens autem per se, quod est extra animam, diuiditur in duas partes, vt in v. lib. est habitum. Vno modo per decem prædicamenta, alio modo per potentiam & actum. Diuidit ergo prima pars in duas. In prima determinat de ente secundum quod diuiditur per decem prædicamenta. In secunda determinat de ente secundum quod diuiditur per potentiam & actum. In ix. lib. ibi: {Ergo de primo ente &c.} Prima autem pars diuiditur in duas. In prima ostendit, quod ad determinandum de ente, prout in decem prædicamenta diuiditur, oportet determinare de sola substantia. In secunda incipit de substantia determinare, ibi: {Dicitur autem substantia & si non multiplicis &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quod de substantia est determinandum. Secundo ostendit quid de ea sit tractandum, ibi: {Videntur autem substantia.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quod intendens tractare de ente, de sola substantia debet tractare per rationem. Secundo per consuetudinem aliorum, ibi: {Et quod olim & nunc &c.} Intendit ergo in prima parte talem rationem ponere. Illud, quod est primum inter entia quasi ens simpliciter, & non secundum quid, sufficienter demonstrat naturam entis, sed substantia est huiusmodi, ergo sufficit ad cognoscendum naturam entis, determinare de substantia. Circa hoc autem duo facit. Primo ostendit, quod substantia sit primum ens. Secundo ostendit quomodo dicatur primum, ibi: {Multipliciter quidem igitur dicitur primum &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit intentum quod ens dicitur multipliciter, vt dictum est in quinto lib. in quo diuiserunt quoties dicuntur huiusmodi nomina, quia quoddam ens si-

LECTIO I.

**N**s dicitur multipliciter, sicut diximus in his, quæ de quoties. Significat enim hoc quid est, & hoc aliquid: illud vero quod quale, aut quantum, aut aliorum, vnumquodque sic prædicamentorum. Toties autem de ente dicto palam, quia horum primum ens est quodquid est, quod significat substantiam.

Nam quando dicimus quale quid hoc, aut bonum dicimus, aut malum, sed non tricubitum, aut hominem. Quando vero quid est, nec album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem, aut Deum. Alia vero dicuntur entia, eo quod taliter entis, hæc quidem qualitates esse, illa vero quantitates, alia passiones, alia aliud quid tale.

Vnde & utique dubitabit aliquis: utrum vadere, & sanare, & sedere, vnumquodque ipsorum

LECTIO I.

**N**s multipliciter dicitur, quemadmodum in his, quæ de quoties prius diuisimus. Significat enim aliud quidem quid est, & quo quid, aliud vero quod quale, aut quantum, aut singula aliorum quæ ita prædicantur. Cum autem ens toties dicatur, patet primum horum ens, esse ipsum quid est, quodque substantiam significat.

Cum enim dicimus quale quipiam hoc, aut bonum dicimus, aut malum, sed non tricubitum, aut hominem, cum autem quid est, non album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem aut deum, cetera vero entia dicuntur, eo quod vere entis quædam sunt quantitates, quædam qualitates, quædam passiones, quædam aliquid aliud tale.

Vnde dubitauerit aliquis: utrum ipsum ambulare, & sanum esse, ac sedere, & vnumquodque horum ens, an

est a substantia, & quantitate. Tricubitum autem significat quantitate, & homo significat substantiam. Et ideo, quando dicimus quale est aliquid, non dicimus ipsum esse tricubitum, neque hominem: sed, quando dicimus quid est de aliquo, non dicimus ipsum esse album, nec calidum, quæ significant qualitates: nec tricubitum, quod significat quantitate: sed hominem, aut Deum, quæ significant substantiam. Ex quo patet, quod illa quæ significant substantiam, dicunt quid est aliquid absolute, quæ autem prædicantur qualitate, non dicunt quid est illud, de quo prædicatur absolute, sed quale quid, & simile est in quantitate, & alijs generibus. Et ex hoc patet, quod ipsa substantia dicitur ens ratione sui ipsius, quia absolute significantia substantiam, significant quid est hoc. Alio vero dicuntur entia, non quia ipsa habeant secundum se aliquam quidditatem, quasi secundum se entia, cum non ita dicant absolute quid, sed eo quod sunt talis entis, id est eo quod habent aliquam habitudinem ad substantiam, quæ est per se ens, quia non significant quidditatem, in quantum, scilicet quædam sunt qualitates talis entis, scilicet substantiæ; & quædam quantitates, & alia passiones, vel aliquid aliud tale, quod significatur per alia genera. Secundo ibi.

¶ Probat idem per quoddam signum, quia. n. idem alia entia non sunt entia, nisi scdm quod referuntur ad substantiam, ideo potest

Tex. com. 1 par. prima. T. com. 1.

Lect. 1. part. 2.

Alia litera. A taliter.

T. c. 13. Lect. 7.

part. 3.

Tex. c. 17. Lect. 1.

Infra le. se.

Infra par. 6.

par. 5.

T. com. 1 Lect. 9.

Infra par. 4.

potest esse dubitatio de alijs entibus in abstracto significatis, A quando non significant cum aliqua habitudine ad substantiam: vtrum sint entia, vel non entia, scilicet vtrum vadere, sanare, & sedere, & vnumquodque istorum in abstracto significatorum sit ens, aut non ens. Et similiter est in alijs talibus, quæ in abstracto significantur, siue significantur per modum actionis, vt prædicta, siue non, vt albedo, siue nigredo. Pro tanto autem videntur accidentia in abstracto significata esse, non entia, quia nihil ipsum est aptum nam, secundum se esse, immo cuiuslibet eorum esse est alteri inesse. & nõ est possibile aliquid eorum separari a substantia. Et ideo, quando significantur in abstracto, quasi sint secundum se entia; & a substantia separata videntur, & sunt non entia. Licet autem significandi vocum non consequatur immediate modum essendi rerum, sed mediante modo intelligendi, quia intellectus sunt similitudines rerum, voces autem intellectuum. vt dicitur in primo Perihemenias. Licet autem modus essendi accidentium non sit per se fiat, sed solum vt insunt, intellectus tamen potest ea per se intelligere, cum sit natus diuidere ea, quæ secundum naturam coniuncta sunt. & ideo nomina abstracta accidentium significant entia, quæ quidem inhaerent, licet non significant ea per modum inhaerentium. Essent autem significata per huiusmodi nomina, non entia, si non inessent in re. Et quia ista in abstracto significata videntur non entia, magis videntur entia nomina accidentium concreta. Magis autem videtur aliquid entium esse vadens, & sedens, & sanans, quia determinatur eis, aliquid subiectum, per ipsam nominis significationem, in quantum significantur in concrecione ad subiectum. hoc autem subiectum est substantia. & ideo vnumquodque talium nominum, quæ significant accidentia in concreto, apparet in tali categoria, i. videntur importare prædicamentum substantiæ, non ita, quod prædicamentum substantiæ sit pars significationis talium nominum. Album enim, vt in prædicamentis dicitur, solam qualitatem significat. Sed, in quantum huiusmodi nomina significant accidentia, vt inherencia substantiæ, Bonum autem, aut sedens, non dicitur sine hoc, i. sine substantia. Significat enim accidens concretum substantiæ. Et quia accidentia non videntur entia prout secundum se significantur, sed solum prout significantur in concrecione ad substantiam, palam est, quod singula aliorum entium sunt entia, propter substantiam. Et ex hoc ulterius apparet, quod substantia est primum ens, & ens simpliciter, & nõ ens secundum

D. 14. 20.

part. 4.

Lect. 1.

T. c. 5. part. 5.

In Prædicamentis.

aliquid, id est, secundum quid, sicut est in accidentibus. Essent enim album non est simpliciter esse, sed secundum quid. Quod ex hoc patet, quia cum incipit esse album, non dicitur, quod incipiat esse simpliciter, sed quia incipiat esse album. Cum enim Socr. incipit esse homo, dicitur simpliciter, quod incipit esse.

non ens est, similiter & de quocumque ceterorum similibus. nihil enim horum est per se natura aptum, neque possibile a substantia separari, sed magis, siquidem ambulans entium aliquid: & sedens, & sanum. Hæc autem magis entia apparent, quoniam subiectum eis determinatum est. hoc autem substantia, & singularare est, quod in tali prædicatione apparet. bonum enim, aut sedens absque hoc non dicitur. patet igitur quod propter hanc illorum quoque singula sunt. Quare, quod primo est ens, & non aliquid ens, sed simpliciter ens, substantia.

Multis igitur modis primum dicitur, atamen substantia, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura omnium primum est. aliorum enim quæ prædicantur, nullum est separabile, sed hæc sola. Ratione quoque hoc primum. necesse est enim in cuiusque ratione inesse rationem substantiæ. Scire etiam tunc putamus unumquodque magis, cum quid est homo, aut ignis sciamus, quam quale, aut quantum, aut ubi, nam & horum ipsorum tunc unumquodque scimus, cum quid est ipsum quale, aut quantum scimus.

Quod quoque tam olim, quam nunc, & semper queritur, semperque dubitatur, quidnam ipsum ens sit, hoc est quænam substantia est. Hoc. n. quidam unum aiunt esse, quidam plura, quædam unum, & quidam finita, quidam vero infinita. Quare nobis quoque maxime, & primum, & solum, ut ita dicam, de ente hoc pacto quidnam sit, speculandum est.

ria est prior diffinitione accidentibus. Quod et sit prior ordine cognitionis, patet. Illud. n. est primum secundum cognitionem, quod est magis notum & magis manifestat rem. Res autem vnaqueque magis noscitur, quando scitur eius substantia, quæ quædo scitur eius quæritas, aut qualitas. Tunc. n. putamus nos maxime scire singula, quæ noscitur quid est homo, aut ignis, magis quam, quando cognoscimus quale est, aut quantum, aut ubi, aut secundum aliquod aliud prædicamentum. Quare etiam de ipsis, quæ sunt in prædicamentis accidentium, tunc scimus singula, quando de vnoquoque scimus quid est. Sicut quando scimus, quid est ipsum quale, scimus qualitatem: & quando scimus quid est ipsum quantum, scimus quantitatem. Sicut enim alia prædicamenta non habent esse nisi per hoc, quod insunt substantiæ, ita non habent cognosci, nisi in quantum participant aliquid de modo cognitionis substantiæ, quæ est cognoscere quid est. Deinde cum dicit.

¶ Ostendit idem, quod de substantia sola est agendum ex consuetudine aliorum philosophorum. dicens, & cum sit quæritum, & semper

Lect. 1.

semper dubitarum apud philosophos & olim quantu ad preteritum, & nunc quantum ad presens, quid est ens: hoc nihil aliud est quare, & dubitare, quid est substantia rerum. Hoc enim ens, scilicet substantia quidam dixerunt esse vnu, vel immobile, sicut Parmenides, & Melissus, vel mobile, sicut Antiqui naturales, ponentes vnum tantum materiale principiu reru.

parte. 6.

Videtur autem substantia inexistere manifestissime quod corporibus. Vnde aialia, & platas & eorum partes substantias ee dicimus: & naturalia corpora, vt igne, aqua, & terra, & talia singula, & quacunq; aut partes eoru, aut ex his sut, aut partibus, aut oibus: vt celu: & partes eius, vt astra, & Luna, & Sol. Vtru vero he sola substantia sunt, aut & alie, aut horu qde nullu, altere aut quodam perferendum.

part. 7.

Videntur quibusdam corporis terminu, vt superficies, & linea, & punctus, & vnitas esse substantia magis qua corpus & solidu. Amplius pter sensibilia hi qde non opinantur aliquid esse taliu, illi vero plura & magis entia iduisibilia corpora. Et ideo, si alij philosophi tractantes de entibus attendebant ad solas substantias, & nobis etia speculandum est de sic ente: id est de substantia quid ipa sit. Et hoc, in qua maxime, quia de hac priuicipaliter intendim. Et primo, quia per eam alia cognoscuntur: & solam, vt est dice re: quia de substantia sola determinado de omnibus aliis notiam facit. Et ita quodam modo solum de substantia determinat, & quodam modo non solum. Hoc autem significat cu dicit, vt est dicere, vel vt ita dicatur, qd confueuimus dicere de his, quae non viquequa; sunt vera. Deinde cum dicit, f q Ostendit quid determinandum sit de substantia, & circa hoc duo facit. Primo, ponit opiniones aliorum de substantia. Secundo dicit, quid de earum veritate est inquirendum, ibi: De his ergo &c. Circa primum duo facit. Primo, proponit quid sit manifestum circa substantias dicens, quod esse substantiam manifestissime inest corporibus. Vnde animalia, & plantas, & partes eorum dicimus esse substantias, & etiam alia naturalia corpora, vt igne, terram, & aquam & talia singula, id est talia elementaria corpora, sicut aere, & vapore secundum opinionem Heracliti, & alia media secundum opinionem aliorum. Et etia omnes partes elementoru, & etia corpora, quae sunt cōposita ex elementis, vel ex aliquibus partibus elementoru, sicut particularia corpora mista, aut ex omnibus elementis, i. totis, sicut tota ipsa sphaera actiuoru, & passiuoru. Et sicut etiam celum, quod est quoddam corpus naturale praeter elementa dicimus esse substantiam, & partes eius, vt astra, & luna, & sol. Sed verum ha sensibiles substantiae sunt solum substantiae, secundum quod ponebant antiqui naturales, vel etiam sint aliae substantiae ab istis, sicut ponebant Platonici, vel etiam istae non sint substantiae, sed solum sint aliae substan-

Tex. 6. part. 8.

De his igitur quod dicitur bene, & quid non bene & quae sunt substantiae: & vtru sint alique praeter sensibiles, aut non sunt, & iste quo vtru est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla praeter sensibiles, perferendum est, vt primo substantiam, & sensibilia.

Infra pt. 8.

De his igitur quid bene, quidue non bene dicatur, & quae substantiae sint: & vtrum aliqua praeter sensibiles sint, nec ne. & ha quomodo sint, & vtrum est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla praeter sensibiles, perferendum est, vt primo substantiam, & sensibilia.

Ab istis, perferendum est. Secundo ibi. g Recitar opiniones Philosopherum de substantiis non manifestis dicens, quod quibusdam videtur, quod termini corporis sint rerum substantiae, vt scilicet superficies, & linea, & punctus, & vnitas sunt magis substantiae, quam corpus, & solidum. Et haec opinio dicitur, quia quidam nihil talium terminorum opinantur esse separata sensibilibus, scilicet Pythagorici. Alij vero ponebant quaedam entia sempiterna a sensibilibus separata, quae sunt plura & magis entia, quam sensibilia, magis in qua entia, quia ista sunt incorruptibilia, & immobilia: haec autem corruptibilia & mobilia. Plura vero, quia sensibilia sunt vnus ordinis tantu, separata vero duorum. Sicut Plato posuit duas substantias separatas, id est duos ordines substantiarum separataru, scilicet spēs, vel ideas, & mathematica. Et tertium ordinem posuit substantias corporum sensibilibus. Sed Leucippus, qui successor fuit Platonis, & ex sorore nepos, posuit plures ordines substantiarum, & in vnoquoq; etia inchoauit ab vno, quod ponebat esse principium in quo libet ordine substantiarum. Sed aliud quidem vnum ponebat esse principium numerorum, quos ponebat esse primas substantias post species: aliud autem magnitudinum, quas ponebat esse secundas substantias. Et demum ponebat substantiam animae, & hoc modo protendebat ordinem substantiarum. viq; ad corruptibilia corpora. Sed quidam differ-

Videtur autem substantia existere manifestissime quidem in corporibus: quare animalia, & plantas, & eorum partes substantias esse dicimus ac naturalia corpora, ut ignem, aqua, & terra, ceterorum quoque singula: & quaecunq; aut horum partes, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, ut celum, & eius partes, sicut Luna, & Sol. Vtrum autem haec sole substantiae sint, an etiam aliae, an harum quidem nulla, sed aliqua aliae, considerandum est.

Videtur autem quibusdam corporis terminos, ut superficiem, lineam, punctum, & unitatem substantias esse, & magis quam corpus, & solidum. Item praeter sensibilia quidam non putant aliquid esse tale. quidam plura, et quae magis sempiterna sunt sicut Plato, & ipsas formas, & mathematica duas substantias, tertiam vero sensibilem corporum substantiam. Pseusippus vero etiam plures substantias, ab vno incipiens, & principia cuiusque substantiae, aliud numerorum, aliud magnitudinum, deinde animae. & hoc modo extendit substantias. Quidam autem formas quidem, & numeros eandem habere naturam aiunt, cetera vero sequentia, lineas, & superficies, usque ad caeli substantiam, & sensibilia.

De his igitur quid bene, quidue non bene dicatur, & quae substantiae sint: & vtrum aliqua praeter sensibiles sint, nec ne. & ha quomodo sint, & vtrum est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla praeter sensibiles, perferendum est, vt primo substantiam, & sensibilia.

bant a Platone, & Leucippo, quia non distinguebant inter species, & primum ordinem mathematicorum, qui est numerorum. Dicebant enim species, & numeros habere eandem naturam, & omnia & alia esse habita: id est consequenter se habentia ad numeros, scilicet lineas, & superficies usque ad primam caeli substantiam, & alia sensibilia, quae sunt in vltimo ordine. Deinde cum dicit, h Ostendit quid circa praedicta dicendum sit, dicens, quod dicendum est quid de praedictis dicitur bene, aut non bene, & quae sunt substantiae, & vtrum praedicta mathematica, & species sint aliquid praeter res sensibiles, aut non. Et ille substantiae si sint praeter sensibiles quae modu essendi habeant. Et si istae non sunt praeter sensibiles substantiae: vtrum sit aliqua alia substantia separabilis, & quare & quomodo, aut nulla est substantia praeter sensibiles. Hoc enim determinabit in 12. huius, & infra. Sed tamen antequam hac determinetur, oportet primo ponere, & describere quid sit substantia in istis sensibilibus, in quibus substantia manifesta inuenitur. Quod quidem facit in hoc 7. & in 8. sequenti.

LECTIO

LECTIO II.

Ostendam ostendit, quod principalis intentio huius scientiae est considerare de substantia, hic incipit de substantia determinare, & diuidi haec pars in duas. In prima ostendit modum, & ordinem tractandi de substantia. In secunda, persequitur tractatum substantiae, ibi: Et primo dicemus quaedam de eo. Modum autem & ordinem tractandi de substantia, ostendit diuidendo substantias in suas partes, & docendo de qua partium eius primo, & principalis est determinandum, & quae partium ipsius praetermittendae sunt, & quae prius, vel postea rursus considerande. Vnde diuiditur prima pars in partes tres, secundum divisiones, & subdiuisiones, quas ponit de substantia. Secunda incipit ibi: Tale vero modo quodam materia dicitur, & alio modo forma, tertio modo quod ex his. Dico autem materia quid est, & forma autem figuram ideae: quod autem ex his statuam tota.

part. 1. part. 2. part. 3. part. 4.

Incitur autem substantia, & si non multiplicius de quatuor maxime. Licet enim quodquidam esse, & vniuersale, & genus videtur substantia cuiusque esse. Et quartum horum, subiectu. Subiectu vero est de quo alia dicuntur, & illud ipsu non adhuc de alio. Propter quod, primum de hoc determinandum est. Maxime namque videtur esse substantia subiectum primum.

part. 1.

part. 2.

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

part. 15.

part. 16.

part. 17.

part. 18.

part. 19.

part. 20.

part. 21.

part. 22.

part. 23.

part. 24.

part. 25.

part. 26.

part. 27.

part. 28.

part. 29.

part. 30.

LECTIO II.

Incitur autem substantia, si non pluribus, saltem quatuor modis maxime. Etenim quodquid erat esse, & vniuersale, & genus substantia cuiusque esse videtur: & quartum, subiectum. Subiectum autem est, de quo cetera dicuntur: illud vero non amplius de alio. Quare primo de eo determinandum est. Maxime namque substantia subiectu primum esse videtur.

Tale vero modo quodam materia dicitur, & alio modo forma, tertio modo quod ex his. Dico autem materia quid est, & forma autem figuram ideae: quod autem ex his statuam tota.

Quare si species materia est prior & magis ens, & ipso quod ex vtriusque prius erit propter eandem rationem. Nunc quidem igitur typo, dictum est quid sit substantia, quia, quod non de subiecto, sed de quo alia. Oportet autem non solum ita non enim sufficiens. ipsum enim hoc manifestum.

Quomodo quidem modorum, primum est, secundum quod quod quid erat esse, id est quidditas vel essentia, sine natura rei dicitur eius substantia. Secundus modus est, prout vniuersale dicitur substantia esse, secundum opinionem ponentium ideas species, & quae sunt vniuersalia de singularibus praedicata, & sunt horum particularium substantiae. Tertius modus est, secundum quod primum genus videtur esse substantia vniuersaliusque. Et per hunc modum vnum, & ens ponebant substantias esse omnium rerum, tanquam prima omnium genera. Quartus modus est, secundum quod subiectum, id est substantia particularis dicitur esse substantia. Dicitur autem subiectum, de quo alia dicuntur, vel sicut superiora de inferioribus, vt genera, & species, & differentiae, vel sicut accidens praedicatur de subiecto, vt accidentia communia & propria, sicut de Socra. praedicatur homo, animal, rationale, & album: ipsum autem subiectu non praedicatur de alio, quod est intelligendum per se. Per accidens enim nihil prohibet Socra, de hoc alio praedicari, vel de animali, vel de homine: quia id, cui inest album, aut animal, aut homo Socra, est. De se ipso autem praedicatur per se, cum dicitur Socra, est Socra. Patet autem, quod subiectum hic dicitur, quod in praedicamentis nominatur substantia prima ex hoc, quod eadem distinctio datur de subiecto hic, & ibi de substantia prima. Vnde concludit, quod determinandum est de hoc, id est de subiecto, vel de substantia prima, quia tale subiectum maxime videtur substantia esse. Vnde in Praedicamentis dicitur, quod talis substantia est, quae proprie, & principaliter, & maxime dicitur. Huiusmodi enim secundum se, omnibus aliis substantiis, speciebus, & generibus, & accidentibus. Substantia vero secunda, i. genera, & species, substantiant solis accidentibus. Et hoc etiam non habent, nisi ratione primarum. homo enim est albus inquantum hic homo est albus, vnde patet, quod fere eadem est diuisio substantiae hic posita, cum illa, quae ponitur in praedicamentis, nam per subiectum intelligitur hic substantia prima. Quod autem dixit genus, & vniuersale, quod videtur ad genus, & species pertinere, continetur sub substantiis secundis. Hoc autem quod quid

compositum ex his. Quae quidem exemplificatio non est accipienda secundum veritatem, sed secundum similitudinem proportionis. Figura enim & alie formae artificiales non sunt substantiae, sed accidentia quaedam. Sed quia hoc modo se habet si gura ad res in artificialibus, sicut forma substantialis ad materia in naturalibus, pro tanto videtur hoc exēplo, vt demonstrat ignotum per manifestum. Deinde cum dicit, c Comparat partes diuisionis praemissae ad inuicem, & circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod forma sit magis substantia, quam compositu. Secundo ostendit, quod materia sit maxime substantia, quod erat opinio quorundam, ibi: Et adhuc materia substantia sit. Tertio ostendit, quod tam forma, quam compositum est magis substantia, quam materia, ibi: Sed impossibile est, &c. Dicit ergo primo quod species, i. forma prior est materia. Materia enim est ens in potentia, & species est actus eius. Actus autem naturaliter prior est potentia. Et simpliciter loquendo prior tempore, quia non mouetur potentia ad actum, nisi per ens actum: licet in vno & eodem, quod quandoque est in potentia, quandoque in actu, potentia tempore praecedat actui. Vnde patet, quod forma est prior, quam materia, & etiam est magis ens, quam ipsa, quia propter quod vnum quodque, illud magis. Materia autem non sit ens actum, nisi per formam, vnde oportet, quod forma sit magis ens, quam materia. Et ex hoc vltimus sequitur, quod eadem ratione forma sit prior composito ex vtriusque, inquantu est in composito aliquid de materia. & ita participat aliquid de eo quod est posterius secundum naturam, scilicet de materia. Et iterum patet, quod materia & forma sunt principia compositi. Principia autem alicuius sunt eo priora. & ita, si forma est prior materiae, erit prior composito. Et quia poster alicui videri, quod ex quo Philosophus ponit omnes modos, quibus dicitur substantia, quod hoc sufficeret ad sciendum quid sit substantia, ideo subiungit dicens, quod nunc dictum est quid sit substantia, solum typo, id est dictum est solum in vniuersali, quod substantia est illud, quod non dicitur de subiecto, sed de quo dicitur alia. Sed oportet non solum ita cognoscere substantiam & alias res, scilicet

part. 4.

part. 6.

part. 8.

part. 10.

part. 12.

part. 14.

part. 16.

part. 18.

part. 20.

part. 22.

part. 24.

part. 26.

part. 28.

part. 30.

part. 32.

part. 34.

part. 36.

part. 38.

part. 40.



scilicet per diffinitionem vniuersalem, & logicā: hoc enim non est sufficiens ad cognoscendum naturā rei, quia hoc ipsum quod assignatur pro diffinitione talis est manifestum. Non enim huiusmodi diffinitione tanguntur principia rei, ex quibus cognitio rei dependet, sed tangitur aliqua communis conditio rei, per quam talis notificatio datur. Deinde cum dicitur d

Tex. cō. 3. part. 4.

Et adhuc materia substantia fit. Si enim non ipsa, quod est alia diffinitio. Aliis enim ablati, nil apparet remanens. Nam alie quidē sunt corporū passiones, & factiones & potentie. Longitudo vero, latitudo, & profunditas quantitates quedā sunt, sed non substantie. Quantitas enim non substantia, sed magis cui insunt hęc ipsa primū, illud est substantia. At vero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus remanēs, nisi si quid est determinatū ab his. Quare materiam necesse est videri solam substantiam sic intendentibus.

part. seq.

part. 5.

Dico autem materiā, quę secundū se, nec quid, nec quantitas, nec aliud aliud eorū dicitur, quibus ens determinatū. Est enim quoddā, de quo predicatur horū quodlibet, cui ē esse alterū & categoriarū vnicuique. Alia namque de substantia predicantur, hęc vero de materia. Quare quod est vltimum secundum se, neque quid, neque quantitas, neque aliud aliud est. neque vtiq; negationes. etenim erunt hęc secundum accidens. Ex his itaque ergo, speculantibus accidit substantiam esse materiam.

Sunt etiam in eius quaedam factiones, id est generationes, & corruptiones, & motus, de quibus etiam planum est, quod non sunt substantie. Sunt etiam in eis potētie, quę sunt principia predicatarum factionum, & motuum. Potētie, quę sunt in rebus ad agendum, & patiedum: Has etiam patet non esse substantias, sed magis ponuntur sub genere qualitatis. Et post omnia ista inueniuntur in corporibus sensibilibus, dimensiones, scilicet longitudo, latitudo, & profunditas, quę sunt quantitates quedam, & non substantie. Quantitas enim dimensionū videtur inesse materię immediate, cum materia non diuidatur ad recipiendum diuersas formas in diuersis suis partibus, nisi per huiusmodi quantitatem. & ideo per huiusmodi considerationem videtur necessarium esse non solum, quod materia sit substantia, sed quod ipsa sola sit substantia. Decepit autem antiquos Philosophos hanc rationem inducentes, ignorantia formę substantialis. Non enim adhuc tantum profecerant, vt intellectus eorum se eleuaret ad aliquid, quod est supra sensibilia. & ideo illas formas tantum considerauerunt, quę sunt sensibilia propria, vel communia. Huiusmodi autem manifestum est esse accidentia, vt album, & nigrum, magnum, & paruum, & huiusmodi. forma autem substantialis non est sensibilis nisi per accidens. & ideo ad eius cognitionem non perueniunt, vt scirent ipsam a materia distinguere. Sed totum subiectum, quod nos ponimus ex materia, & forma componi, ipsi dicebant esse primam materiam, vt aerem, aut aquam, aut aliquid huiusmodi. Formas autem dicebant esse, quę nos dicimus accidentia, vt quantitates, & qualitates, quorum subiectum proprium non est materia

F prima, sed substantia composita, quę est substantia in actu. Omne enim accidens, ex hoc est, quod substantie inest, vt habitum est. Deinde cum dicitur e

¶ Quia ratio predicta ostendens solam materiam esse substantiam, videtur processisse ex ignorantia materie, ut dictū est, ideo consequenter dicit quid sit materia secundum rei veritatem prout declaratum est in Primo Physic. Materia enim in se non potest sufficere cognosci, nisi per motum: & eius inuestigatio precipue videtur ad Naturalem pertinere. Vnde & Philosophus accipit hic de materia, quę in physicis sunt inuestigata, dicens: Dico autem materiam, esse quę secundum se, id est secundum sui essentiam considerata, nullatenus est neque quid, id est neque substantia, neque qualitas, neque aliquid aliorum generum quibus ens diuiditur vel determinatur. Et hoc precipue apparet motu. Oportet enim subiectum mutationis & motus alteri esse, per se loquendo, ab utroque terminorū motus vt probatum est Primo Physic. Vnde cum materia sit primum subiectum substantans non solum motibus, qui sunt secundum qualitatem & quantitatem & alia accidentia, sed etiam mutationibus, quę sunt secundū substantiam, oportet quod materia sit alia secundum sui essentiam ab omnibus formis substantiabilibus & earū priuationibus, quę sunt termini generationis & corruptionis, & non solum quod sit aliud a quantitate, & qualitate, & aliis accidentibus. Attamen diuersitatem materie ab omnibus formis non probat Philosophus per uiam motus, quę quidem probatio est per uiam Naturalem Philosophię, sed per uiam predicacionis, quę est propria logicę, quam in Quarto huius dicit affirmem esse huic scientię. Dicit ergo, quod oportet aliquid esse de quo omnia predicta predicentur, ita tñ (quod sit diuersum esse illi subiecto de quo predicantur, & vnicuique eorum, quę de ipso predicantur, id est diuersa quidditas & essentia. Sciendū autem est, quod id, quod hic dicitur, non potest intelligi de vni uoca predicacione secundum quod genera predicantur de speciebus, in quarum diffinitionibus ponuntur, quia non est aliud per essentiam, animal & homo, sed oportet hoc intelligi de denominatiua predicacione, sicut cum album predicatur de homine, alia enim quidditas est albi & hominis. unde subiungit, quod alia genera predicantur hoc modo de substantia, scilicet denominatiue, substantia vero predicatur de materia denominatiue. Non est ergo intelligendum quod substantia actu existens (de qua hic loquimur) de materia predicetur predicacione vniuoca, siue quę est per essentiam. Tam enim supra dixerat, quod materia non est quid, neque aliquid aliorum. Sed intelligendum est de denominatiua predicacione, per quem modum accidentia de substantia predicantur. Sicut enim hęc est uera, homo est albus: non autem hęc, homo est albedo, vel humanitas est albedo: ita hęc est uera. hoc materiarum est homo, non autem hęc materia est homo vel materia est humanitas. Ipsa ergo concretia siue denominatiua predicatio ostendit, quod sicut substantia est aliud per essentiam ab accidentibus, ita per essentiam aliud est materia a formis substantiabilibus. Quare sequetur, quod illud quod est vltimum

Tex. cō. 7.

Tex. cō. 97.

part. 8.

Tex. cō. 10. part. 9.

part. 10.

Tex. cō. 11. & 5. Physic. T. com. 11.

Tex. cō. 6.

vltimum subiectum per se loquendo, neque est quid, id est substantia, neque quantitas, neque aliquid aliud quod sit in aliquo genere entium: neque ipsę negationes possunt per se predicari de materia. Sicut enim formę sunt præter essentiam materie, & ita quodammodo se habent ad ipsam per accidens, ita & negationes formarum, quę sunt ipsę priuationes, secundum accidens in sunt materie. Si enim per se inessent materia, nunquam formę in materia possent recipi saluata materia. Hoc autem dicit Philosophus ad remouendum opinionē Platonis, qui non distinguebat inter priuationem, & materiam, vt in primo Physic. habetur. Concludit etiā finaliter, quod considerantibus secundū predictas rationes, accidit solam materiam esse substantiam, vt prius in ducta ratio concludere debet. Deinde cum dicitur

part. 6.

T. com. 9. part. 7.

T. com. 97.

part. 8.

T. com. 10. part. 9.

part. 10.

Tex. cō. 11. & 5. Physic. T. com. 11.

Sed impossibile. Etenim separabile & hoc aliquid, inesse videtur maxime substantię, quapropter species, & quod ex ambobus, substantia videbitur esse magis, quā materia.

Attamen eā, quę nunc ex ambobus substantiam, dico autem eam, quę ex materia, & forma, dimittendum. Posterior enim est & aperta. Manifesta autē aliter & materia. De tertia autem perscrutandum. Hęc namque maxime dubitabilis.

Consistentur autē substantias esse sensibilibus quidam, quare querendum in his prius.

Quoniam autē in principio diuisimus quot modis determinamus substantiam, & horum vnū videtur esse quodquiderat esse, speculandum est de ipso.

Præopere enim transeūdum ad id, quod notius est. Disciplina enim ita fit omnibus per minus nota nature, ad nota magis. Et hoc opus est, quemadmodū in actibus facere ex vniuersalique bonis, totaliter bona & vnicuique bona. sic ex ipsis notioribus quę nature quidem nota, ipsi notę. Quare autem singulis

genera non significant hoc aliquid. Hęc autem duo, scilicet esse separabile, & esse hoc aliquid, non conueniunt materie. Materia enim non potest per se existere sine forma, per quam est ens actu, cum de se sit in potentia tantum. ipsa etiam non est hoc aliquid nisi per formam, per quā fit actu. vnde esse hoc aliquid maxime competit composito. & ideo patet quod species, id est forma, & quę compositum ex ambobus, scilicet ex materia & forma, magis videtur esse substantia, quā materia, quia compositum & est separabile, & est hoc aliquid. Forma autem & si non sit separabilis, & hoc aliquid, tamen per ipsam compositū fit ens actu, vt sic possit esse separabile, & hoc aliquid. Deinde cum dicitur

¶ Ostendit quomodo sit procedendum circa partes huius diuisionis substantię, quam processurum est, prout scilicet diuiditur in materiam, & in formam, & compositum: & dicit, quod licet tam species, quā compositum sit magis substantia, quā materia, tamen ad presens dimittenda est substantia, quę ex ambobus composita, scilicet ex materia, & forma. Et hoc propter duas rationes. Vna ratio est, quia ipsa est posterior secundum naturam vtraque, scilicet quę materia, & quā materia, sicut compositum est posterior simpliciter, ex quibus componitur. Et ideo cognitio materie, & forme præcedit cognitionē substantię compositę. Alia ratio est, quia huiusmodi substantia, scilicet separata, id est manifesta, cum sensu subiacet. & ideo circa eius cognitionem non oportet immorari. Materia autem licet, non sit posterior, sed quodammodo prior, tamen aliquoties est manifesta. Dicit autem aliquoties, quia secundum essentiam suam non habet vnde cognoscatur, cum cognitionis principii sit forma, cognoscitur autem per quandam similitudinem proportionis. Nam sicut huiusmodi substantię sensibiles se habent ad formas artificiales, vt lignum ad formam scanni, ita prima

A materia se habet ad formas sensibiles. Propter quod dicitur primo Physic. quod materia prima est scibilis secundum analogiam, & ideo reser de tertia perscrutandum, scilicet de forma, quia ista est maxime dubitabilis. Deinde cum dicitur

Tex. cō. 69.

¶ Ostendit modum, & ordinem, & quomodo procedendum sit circa partes tertie diuisionis substantię, prout substantia scilicet diuiditur in substantias sensibiles, & insensibiles. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quod de substantiis sensibilibus prius est agendum, quia huiusmodi substantię sensibiles sunt cō. esse apud oēs, oēs enim consententur quādam sensibiles esse substantias. Substantias autem non sensibiles non omnes confitentur. vnde prius querendum est de substantiis sensibilibus, sicut de notioribus. Secundo ibi

¶ Ostendit quid de substantiis sensibilibus sit determinandum, & dicit, quod cum prius diuisum sit, quot modis dicatur substantia, inter istos modos vnus modus est, prout quod quid erate esse, id est quidditas, & essentia rei dicitur substantia. vnde speculandum est de ista primo, ostendendo, scilicet quidditates substantiarū sensibilibus. Tertio ibi

¶ Conceditur autem quoddā esse substantias sensibilibus. quare in his prius querendum est.

Cum autem in principio diuisimus quot modis substantiam determinamus, ac horum vnū quiddam esse videtur, quodquiderat esse, de eo considerandum est.

Prodest etenim transcendere ad notius. Ita namque disciplina fit omnibus, per minus nota nature ad magis nota. & hoc opus est, ut in actionibus ex eis, quę sunt bona facere, quę simpliciter bona sunt, sint cuique bona; ita ex sibi notioribus, quę nature nota sunt sibi facere nota. Quę autem singulis nota, & prima

est de essentia substantiarum sensibilibus, quia hoc est præopere, id est ante opus, sicut preparatorium, & necessarium ad opus, vt ex his substantiis sensibilibus, quę sunt magis manifeste quoad nos, transeamus ad illud, quod est notius simpliciter, & secundum naturam, id est ad substantias intelligibiles, de quibus principaliter intendimus. Ita enim sit disciplina in omnibus rebus, siue omnibus hominibus, per ea, quę sunt minus nota, scilicet cum naturam, procedendo ad ea, quę sunt magis nota secundum naturam. Cum enim omnis disciplina fiat per ea, quę sunt magis nota addiscenti, quem oportet aliqua præcognoscere ad hoc vt addiscat, oportet disciplinam nostram procedere per ea, quę sunt magis nota quo ad nos, quę sunt sæpe minus nota secundum naturam, ad ea, quę sunt notiora secundum naturam, nobis autem minus nota. Nobis enim, quorum cognitio a sensu incipit, sunt notiora, quę sunt sensui propinquiora. secundum autem naturam sunt notiora, quę ex sui natura sunt magis cognoscibilia. & hęc sunt, quę sunt magis entia, & magis actualia, quę quidem sunt remota a sensu. Formę autem sensibiles sunt formę in materia. & ideo in disciplinis oportet procedere ex minus notis secundum naturam, ad magis nota. Et hoc opus est, id est necessarium est hoc facere, sicut in actibus, hoc est in actibus, vel potentis actibus, in quibus ex bonis vniuersalique, id est ex his, quę sunt bona ista, & illi, sunt ea quę totaliter sunt, id est vniuersaliter bona, & per consequens vnicuique bona. Militaris enim peruenit ad victoriam totius exercitus, quę est quoddam bonum commune ex singularibus victoriis huius, & illius. Et similiter edificatiua ex compositione horum lapidum, & illorum peruenit ad constitutionem totius domus. Et similiter oportet in speculatiuis, ex his, quę sunt notiora ipsi, scilicet addiscenti, peruenire oportet ad ea, quę sunt nature nota, quę etiam sunt vltimo ipsi addiscenti nota. hoc

hoc autem non est propter hoc, quod illa, quae sunt magis nota, quia illa, quae sunt singulis nota, id est quo ad hunc & illum, & prima in cognitione eorum, sunt multo debiliter nota secundum naturam. Et hoc ideo, quia parum vel nihil habent de entitate. Secundum enim quod aliquid est ens, secundum hoc, est cognoscibile. Si- cut patet, quod acci- dentia, & motus, & privationes parum, aut nihil habent de entitate, & tamen ista sunt magis nota quo ad nos, quam substantia rerum, quia sunt viciniora sensui, cui per se cadat sub sensu, quasi sensibilia propria, vel communia.

Tex. c. 11. par. prima.

part. 2.

Infra lib. 8. Lect. 1.

Infra lib. 13.

Infra lib. 17.

Infra lib. 9.

Infra lib. 6.

Infra lib. 5.

Infra lib. 3.

par. sequen. Sup. rext. 8. part. 2.

nota & prima, multoties debiliter nota, & parum, aut nihil entis habet. At tamen ex male quidem noscibilibus, ipsi autem noscibilibus, quae omnino noscibilia noscere tentandū, procedentes, sicut dictū est, per hanc ipsam.

LECTIO III.

Primo dicemus quaedam de eo logice. Quod est quodquiderat esse, vnumquodque quod dicitur secundum se. Non enim est tibi esse, musicum esse, non enim secundum te ipsum es musicus. Quod ergo dicitur secundum te ipsum.

Neque etiam hoc omne. non enim quod ita secundum se, ut superficiei album, quia non est superficiei esse, album esse. At vero neque quod est ex utroque, ut superficiei alba esse. Quare? quia adest ei hoc. In qua igitur non inerat ratio ipsum dicente ipsum, hanc rationem eius quodquiderat esse finitum. Quale, superficiei alba esse, est superficiei esse, semper albo & leui esse, idem erit & vnum.

LECTIO III.

Quoniam determinavit Philosophus ordinem procedendi circa substantias, hic incipit determinare de substantiis sensibilibus, sicut praedixerat: & diuiditur in duas partes. In prima determinat de essentia substantiarum sensibilibus per rationes logicas, & communes. In secunda per principia substantiarum sensibilibus in Octavo libro. Ex his itaque dictis syllogizare oportet. Prima pars diuiditur in duas. In prima ostendit cuiusmodi sit essentia substantiarum sensibilibus. In secunda ostendit, quod huiusmodi essentia habet rationem principij, & causae, ibi: Quod autem oportet. Prima autem pars diuiditur in partes duas. In prima, determinat de essentia substantiarum sensibilibus. In secunda, ostendit vniuersalia non esse substantias rerum sensibilibus, ut quidam dicebant, ibi: Quoniam vero de substantia perferatur. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima, ostendit, quod huiusmodi sit substantia rerum sensibilibus. In secunda, ex quibus constat, sicut ex partibus, ibi: Quoniam vero diffinitio ratio est. Prima diuiditur in duas. In prima, inquit, cuiusmodi sensibilibus sit essentia substantiarum. In secunda, inquit, causam generationis earum, ibi: Eorum autem, quae sunt alia natura. Prima diuiditur in duas. In prima, ostendit, quod sit essentia rerum sensibilibus. In secunda, qualiter se habeat ad ipsa sensibilia, vtrum scilicet ut idem, vel ut diuersum, ibi: Vtrum autem idem. Prima diuiditur in duas. In prima ostendit, quid est quodquiderat esse. Secundo, quorum est, ibi: Quoniam vero sunt & secundum alias. Circa primum duo facit. Primo remouet ab eo quodquiderat esse predicata per accidens. Secundo, ea, quae praedicantur per se, sicut proprie passiones de subiecto, ibi: Neque etiam hoc &c. Dicit ergo primo, quod de substantiis sensibilibus primo dicendum est, & ostendendum est in eis quodquiderat esse. Ideo primum dicitur

parum, aut nihil entis participans, at tamen ex eis, quae parum nota, sibi tamen nota sunt, conandum est cognoscere, quae simpliciter nota sunt, per hanc ipsam, ut dictum est, transcendentibus.

LECTIO III.

Primo, quaedam de eo logice dicamus, quod illud est, quodquiderat esse vnumquodque, quod secundum se dicitur. Etenim tibi esse, non est musicum esse, non enim secundum te ipsum es musicus. Quod ergo secundum te ipsum.

Nec tamen hoc totum. nec enim illud, quod ita secundum se est, ut superficiei alba. Quoniam superficiei esse non est alio esse. Quare, quoniam hanc inest. In qua ergo ratione ipsum dicente non inerat ipsum, hanc ratio ipsius quid erat esse cuique: quare, si superficiei alba esse est superficiei leui esse, albo & leui esse vnum & idem est.

tibus per hoc, quod dicit, Hoc esse, vel huius esse, intelligit quod quid erat esse illius rei, sicut homini esse, vel hominem esse, intelligit id, quod pertinet ad quodquid est homo. Quod est autem musicum esse, hoc ipsum quodquid est musicus, non pertinet ad hoc quodquid est tu. Si enim quaeratur, tu quid sensu potest responderi, quod tu musicus es, & ideo sequitur, quod musicus esse, non est tibi esse, quia ea, quae pertinent ad quidditatem musicus, sunt extra quidditatem tuam, sicut musicus de te praedicatur. Et hoc ideo, quia tu non secundum te ipsum es musicus, sed quia musicum non praedicatur de te per se, sed per accidens. Illud ergo pertinet ad quodquid est tu, quod tu es secundum te ipsum, id est, quia de te praedicatur per se, & non per accidens, sicut de te praedicatur per se homo, animal, substantia, rationale, sensibile, & alia huiusmodi, quae omnia pertinent ad quodquid est tu. Deinde cum dicit, Excludit ab eo, quod est quid est, quod praedicatur secundum se, sicut passiones de subiectis dicens: neque etiam hoc omne quod praedicatur secundum se de aliquo, pertinet ad hoc quodquid erat esse eius. Praedicatur enim per se passio de proprio subiecto, sicut color de superficie, non tamen quodquiderat esse est, quod ita inest alicui secundum se, sicut superficiei inest album, quia non superficiei esse, est album esse, hoc ipsum quodquid est superficiei, est quodquid est album. Alia enim est quidditas superficiei, & albedo. & non solum hoc quod est esse album, non est quodquid est superficiei, sed nec ipsum compositum ex utroque, scilicet superficiei, & albedine, quod est esse superficiei alba, vel esse superficiei alba. Quidditas enim, vel essentia superficiei alba, non est quidditas, vel essentia superficiei. Et si quaeratur, quare? Responderi potest, quia hoc adest ei, id est, quia cum dico superficiem album, dicitur aliquid quod adhaeret superficiei tanquam extrinsecum, & non tanquam intrinsecam eius. Vnde hoc totum, quod est superfacies alba, non est de essentia superficiei. Praedicatur autem passiones de propriis subiectis ea ratione, quia propria subiecta in earum diffinitionibus ponuntur, sicut natus ponitur in diffinitione simi, & numerus in diffinitione prae. Quaedam vero ita praedicantur per se, quod subiecta in eorum diffinitionibus non ponuntur, sicut animal per se de homine, nec homo ponitur

Tex. c. 12. par. 3.

Tex. c. 13.

Inf. seq.

in diffinitione animalis. Cum ergo ea, quae praedicantur per accidens, non pertineant ad quodquid est, nec illa quae praedicantur per se in quorum diffinitionibus ponuntur subiecta, relinquuntur quod illa pertineant ad quodquid est, in quorum diffinitionibus non ponuntur subiecta. Et ideo concludit dicens, quod hanc erit ratio in singulis quodquid erat esse, in quaratione dicente ipsum, id est, de se, sicut praedicatur non inerat ipsum, sicut in ratione animalis non inest homo. Vnde animal praedicatur per se quodquid est homo. Probat autem deducendo ad inconueniens, quod ea quae praedicantur per se de aliquo, sicut propria passio de subiecto, non pertineat ad quodquid est. Contingit enim de eodem subiecto plures passiones diuersas per se praedicari, sicut per se praedicatur propria passio, coloratum & asperum & leue, quae sunt passiones superficiei. Huiusmodi autem rationis est omnia huiusmodi praedicata ad quodquid est subiecti pertinere. Ergo, si albedo pertinet ad quodquid est superficiei, pari ratione & lenitas. Quae autem vni & eidem sunt eadem, subiuuicem sunt eadem. Quare, si superficiei album esse, est superficiei esse semper, id est si semper & vniuersaliter hoc verum est, quod quidditas dicitur proprie passionis sit idem cum quidditate proprii subiecti, sequitur quod album esse & lenitas esse, sit idem & vnum, id est quod quidditas albedinis & lenitas sit vna & eadem. hoc autem patet falsum esse. Relinquitur ergo, quod quiderat esse proprie passionis & subiecti, non est idem & vnum. Deinde cum dicit, Inquiri, quorum sit quodquiderat esse, & primo mouet quaestionem. Secundo soluit eam, ibi: At vero secundum se dicitur ergo primo, quod sunt quaedam composita in alijs praedicamentis, & non solum in substantia. Quod quidem dicitur propter hoc, quod substantiarum sensibilibus, quae sunt compositae, quidditatem inquirunt. Sicut enim in substantiis sensibilibus compositis est materia, quae subijcitur formae substantiali, ita etiam alia praedicamenta habent suum subiectum. Est enim aliquid subiectum vnicuique eorum, sicut quantitati, & quantitati, & quando, & vbi, & motui, sub quo comprehenditur agere & pati. Vnde sicut quoddam compositum est ex substantiis & accidentibus. Et ideo perferendum est cum aliqua sit diffinitio substantiarum compositarum ex formis & materijs, si etiam cuiuscumque istorum compositorum ex accidentibus & subiectis est ratio eius quodquiderat esse, id est, si habent diffinitionem, quae est ratio significans quodquid erat esse. Et iterum si est in eis hoc ipsum quodquiderat esse, quod significat diffinitio, id est, si habent aliquam quidditatem suae aliquid, quod potest responderi ad quid. Sicut hoc ipsum quod est albus homo, est quoddam compositum ex subiecto &

accidente, vtrum scilicet albo homini sit quodquiderat esse ei, in quantum huiusmodi. Et quia forte aliquis postederit, quod albus homo sunt duae res & non vna, ideo subiungit, quod hoc ipsum quod dico, albus homo, habeat vnum nomen, quod causa exempli sit vestis. Et tunc quaestio erit de isto vno, scilicet de veste, vtrum habeat quodquid est, ut postimus dicere, quid est vestem esse? Tunc enim sicut hoc nomen homo, significat aliquid compositum scilicet animal rationale, ita & vestis significat aliquid compositum scilicet hominem album. Et ita, sicut homo habet diffinitionem, ita vestis poterit habere diffinitionem, sicut videtur. Deinde cum dicit, Solut praedicta quaestionem, & diuidit hanc partem in duas partes, secundum quod duas ponit solutiones. Secunda pars incipit, ibi: Aut & diffinitio sicut & quodquid. Dicit ergo primo, quod hoc ipsum quod dico, albus homo, siue vestis, quae hoc ponitur significare, non est aliquid eorum quae dicuntur secundum se, immo est aliquid eorum, quae dicuntur per accidens. Hoc enim quod est homo albus, est vnum per accidens, & non per se, ut superius est habitum. Quod autem aliquid dicatur, alteri esse vnum per accidens, & non secundum se, dupliciter dicitur, vno modo dicitur per accidens, homo est albus, & alio modo albus est homo. horum enim aliquid quidem est ex additione, aliud vero non. In diffinitione enim quod addatur diffinitio albi, vel nomen eius (in diffinitione vero albi, necesse est quod ponatur homo, vel nomen hominis, vel eius diffinitio, si homo proprium subiectum eius est, vel aliquid aliud quod est eius proprium subiectum. Et ideo, ad hoc exponendum subiungit, quod istorum duorum, quae dicuntur non secundum se, vnum adiungitur alteri, eo quod ipsum accidens additur illi subiecto, quod in accidentis diffinitione ponitur, cum diffinitur. Sicut si aliquis diffiniat album, oportet quod dicatur rationem hominis albi, quae oportet quod in diffinitione accidentis ponatur subiectum. & tunc diffinitio complectitur hominem album, & sic erit quasi ratio hominis albi, & non albi tantum, & hoc intelligendum est, ut dictum est, si homo sit proprium & per se subiectum albi. hoc autem adiungitur alteri per accidens, non quia ipsum ponatur in diffinitione alterius, sed quia aliud apponitur ipsi in sua diffinitione: sicut album adiungitur homini per accidens, non quod ponatur in diffinitione hominis, sed quia homo ponitur in diffinitione eius. Vnde, si hoc nomen vestis significat hominem album, sicut noster est, oportet quod ille, qui diffinit vestem, eodem modo diffiniat vestem, sicut diffiniat album. nam sicut in diffinitione vestis oportet quod ponatur & homo, & album, ita in diffinitione albi, oportet quod ponatur vtrumque, itaque ex dictis patet, quod albi praedicat de homine albo, hanc enim est vera, albus homo est albus, & e contrario. Tamen hoc ipsum, quod est, albi esse hominem, non est quod-

Le. se. par. 1.

Lect. 5. Tex. c. 6. 7.

est quodquiderateffe albo. Sed neque vesti, quæ significat compositum hoc, quod est albus homo, vt dictum est. Sic igitur patet, quod non potest esse idem quodquiderateffe eius quod est album, & eius quod est albus homo, siue vestis, per hoc quod album etiam si prædicatur de albo homine, non tamen est quod quiderateffe eius. Itæ patet, quod si album habet quodquiderateffe & diffinitionem, non habet aliam quæ illam, quæ est albi hominis, quia cum in diffinitione accidentis ponat subiectum, oportet & hoc modo diffiniatur album, sicut albus homo, vt dictum est. & hoc sic patet, quia hoc quod est album, non habet quod quiderateffe esse, sed solum hoc, de quo dicitur, scilicet homo, vel homo alb.

Tex. cõ. 14.

parte. 3.

termini. Erit enim nomen quod cuiuslibet rationi idem. Quare, & Ilias diffinitio erit, sed si primi alicuius fuerit. Talia vero sunt quæcunq; dicunt, nõ eo quod aliud de alio dicatur. Non erit igitur non generis specierum existens quodquiderateffe, sed his solum. hæc namq; videtur nõ secundum participationem dici, & passionem, nec vt accidens dicitur. Sed ratio quidẽ erit cuiuslibet & aliorum quid significat si nõ nomẽ, quia hoc huic inest, aut pro sermone simpliciter certior. Diffinitio vero non erit, nec quodquiderateffe.

LECTIO. IIII.

VT & diffinitio sicut, & quodquiderateffe multipliter dicitur. Etenim ipsum quodquiderateffe, vno modo significat substantiam & hoc aliqd, alio vero modo quodcunq; predicamentorum, quantitatẽ & qualitatem, & alia quæcunq; talia. Sicut enim ens existit in omnibus, sed non similiter, sed

quod quidem quiderateffe, est quod aliquid erat esse. Esse enim quid, significat esse aliquid. Vnde illa, quæ non significant aliquid, non habent quodquiderateffe. Sed quando aliquid de alio dicitur, vt accidens de subiecto, non est hoc aliquid: sicut cum dico, homo est albus, non significatur quod sit hoc aliquid, sed quod sit quale. Bñe enim hoc aliquid conuenit solis substantijs. Et ita patet quod album & similia non possunt habere quodquiderateffe. Sed quia aliquis posset dicere, quod sicut inueniuntur aliquæ rationes nominum significantium substantiam, ita inueniuntur aliquæ rationes nominum significantium accidentia, ideo concludit, quod quodquiderateffe non est omnium quæ habent qualemuncque rationem notificantem nomen, sed eorum solum, quorum ratio est diffinitio. Ratio autem alicuius diffinitiva non est solum, si sit talis ratio, quæ significat idem cum nomine, sicut hoc quod dico armigerens significat idem cum armigero, quia sic sequeretur, quod omnes rationes essent termini, idest diffinitiones. Potest enim poni cuiuslibet rationi nomen, sicut potest poni huic rationi, quod est homo ambulans, vel homo scribens, nec tamen propter hæc sequitur, quod illa sint diffinitiones: quia secundum hoc sequeretur, quod seriam Ilias idest poema factum de bello Troiano, esset vna diffinitio. Est enim totum illud poema vna ratio exponens bellum Troianum. Patet igitur, quod non quæcunq; ratio significans idem cum nomine, est eius diffinitio, sed solum est diffinitio si fuerit alicuius primi, idest si significet aliquid per se dictum. Hoc enim est primum in prædicationibus quod per se prædicatur. Talia vero, scilicet prima sunt quæcunq; prædicantur per se, & non quia aliud de alio dicitur: sicut album, prædicatur de homine non per se, quasi sit idem quod album & quod homo sed prædicatur de se inuenit per accidens. Animal vero prædicatur de homine per se, & similiter rationale de animali. & ideo hoc quod dico animal rationale, diffinitio est hominis. Sic ergo patet, quod quodquiderateffe non erit alicuius, quod non sit de numero specierum alicuius generis, sed solum his, idest solum speciebus. Species enim sola diffinitur, cum omnis diffinitio sit ex genere & differentijs. Illud autem, quod sub genere continetur, & differentijs constituitur, est species, & ideo solius speciei est diffinitio. Solæ enim speciei videtur dici non secundum participationem, & passionem, nec vt

accidens. In quo remouet tria, quæ videntur impedire, quod aliquid non diffiniatur per aliquod genus. Primo namque ea, de quibus genus prædicatur secundum participationem, non possunt diffini per illud genus, nisi sit de essentia illius diffinitum. Sicut ferrum ignitum, de quo ignis per participationem prædicatur, non diffinitur per ignem, sicut per genus, quia ferrum non est per essentiam suam ignis, sed participat aliquid eius. Genus autem non prædicatur de speciebus per participationem, sed per essentiam. Homo enim est animal essentialiter, non solum aliqd animalis participans. Homo enim est quod verum est animal. Item: subiecta prædicantur de proprijs passionibus, sicut nasus de simo, & tamen essentia nasi, non est essentia simi. Species enim non se habent ad genus sicut propria generis passio, sed sicut id, quod est per essentiam idem generi. Potest etiam album prædicari de homine per accidens, nec essentia hominis est essentia albi, sicut essentia generis est essentia speciei. Vnde videtur, quod sola ratio speciei, quæ ex genere & differentijs constituitur, sit

diffinitio. sed in alijs quidem si est eis nomen positum, potest esse ratio declarans quid significat nomen. Quod quidem contingit dupliciter. vno modo sicut quando nomen minus notum manifestatur per magis notum, quod de eo prædicatur, vt si hoc nomen philosophia, notificetur per hoc nomen sapientia. Et hoc est quod dicitur. Quod autem huic inest, scilicet, quando ratio exponens nomẽ accipitur ab aliquo nomine notiori, quod prædicatur de eo. Alio modo, quando accipitur ad expositionem nominis simplicis aliqua oratio notior, sicut si ad exponendum hoc nomen Philosophus, accipitur hæc oratio, amator sapientie. Et hoc est quod dicitur. Aut pro sermone simpliciter quasi ad expositionem huius simplicis dictionis, certior oratio accipitur. Tamen talis ratio non erit diffinitio, nec id quod per eam significatur, erit quodquiderateffe.

LECTIO. IIII.

Definitio quoque ut et ipsum quid est, multipliciter dicitur. Etenim ipsum quid est, vno quidem modo substantiam & quod quid significat, alio vero singula eorum, quæ prædicantur, quantitatẽ, qualitatem, & quæcunq; cetera talia sunt. Quemadmodum enim et ipsum est, inest quidem omnibus, non tamen similiter, sed huic quidem

diffinitio. sed in alijs quidem si est eis nomen positum, potest esse ratio declarans quid significat nomen. Quod quidem contingit dupliciter. vno modo sicut quando nomen minus notum manifestatur per magis notum, quod de eo prædicatur, vt si hoc nomen philosophia, notificetur per hoc nomen sapientia. Et hoc est quod dicitur. Quod autem huic inest, scilicet, quando ratio exponens nomẽ accipitur ab aliquo nomine notiori, quod prædicatur de eo. Alio modo, quando accipitur ad expositionem nominis simplicis aliqua oratio notior, sicut si ad exponendum hoc nomen Philosophus, accipitur hæc oratio, amator sapientie. Et hoc est quod dicitur. Aut pro sermone simpliciter quasi ad expositionem huius simplicis dictionis, certior oratio accipitur. Tamen talis ratio non erit diffinitio, nec id quod per eam significatur, erit quodquiderateffe.

LECTIO. IIII.

IC ponit secundam solutionem propositæ quæstionis, & circa hoc tria facit. Primo ponit solutionem. Secundo probat eam ibi. Illud autem palam &c. Tertio remouet quasdam dubitationes, quæ possent ex prædictis oriri. ibi. Habet autem dubitationem. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo diffinitio & quodquiderateffe inuenitur in substantia & accidentibus. Secundo quomodo de vtriusque prædicatur. ibi. Oportet quidem igitur intendere. Dicit ergo primo, quod dicendum est, sicut in prædicta solutione est dictum, quod quod quid est & diffinitio non sit accidentium, sed substantiarum: aut oportet secundum alium modum soluendi dicere, quod diffinitio dicitur multipliciter, sicut & quodquiderateffe. Ipsum enim quodquiderateffe, vno modo significat substantiam & hoc aliqd, alio modo significat singula aliorum predicamentorum, sicut qualitatem & quantitatem, & alia huiusmodi talia. Sicut autem ens prædicatur de omnibus predicamentis, non autem similiter, sed primum de substantia, & per posterius de alijs predicamentis, ita & quodquiderateffe, simpliciter conuenit substantiæ: alijs autem alio modo, id est secundum quid. Quod enim in aliquo modo, id est secundum quod alijs

Tex. cõ. 16. parte. 3.

Tex. cõ. 15. parte. 4.

alijs conueniat quid est, ex hoc patet, quod in singulis predicamentis responderetur aliquid ad quæstionem factam per quid. Interrogamus enim de quali, siue qualitate, quod est: sicut quid est albedo, & responderemus quod est color. Vnde patet, quod qualitas est de numero eorum, in quibus est quodquiderateffe: non tamen simpliciter in qualitate est quid est, sed quid est qualitas. Cum enim quæres, quid est homo, & respondeatur animal, ly animal, quia est in genere substantiæ, non solum dicit quod est homo, sed etiam absolute significat quid, idest substantiam. Sed cum querit, quid est albedo, & respondeatur color, licet significet quid est albedo, non tamen absolute significat quid, sed quale. Et ideo qualitas non habet quid simpliciter, sed secundum quid: inuenitur enim in qualitate quid huiusmodi: vt cum dicimus, quod color, est quid albedinis. Et hoc quid, magis est substantiale quam substantia. Propter hoc enim quod omnia alia predicamenta habent rationem entis a substantia, ideo modus entitatis substantiæ scilicet esse quid, participatur secundum quandam similitudinem proportionis in omnibus alijs predicamentis. vt dicamus, quod sicut animal est quid hominis, ita color albedinis & numerus dualitatis: & ita dicimus qualitatẽ habere quod non simpliciter, sed huius. Sicut aliqui dicunt logicæ de non ente loquentes, non ens est, non quia non ens sit simpliciter, sed quia nõ ens, est non ens, et simpliciter qualitas non habet quid simpliciter, sed quid qualitatẽ. Deinde cum dicitur,

Oportet quidem igitur intendere quod oportet dicere circa vnum quodque, non tamen magis quam quomodo habet. Quapropter & nunc quonia, quod dicitur manifestum est quodquiderateffe esse similiter inerti, primum quidem & simpliciter substantiæ, deinde alijs, quemadmodum quod est, nõ simpliciter quiderateffe, sed qualitati, aut quantitati, quiderateffe. Oportet. n. aut equiuoce hoc dicere esse entia, aut addentes, aut auferentes, quæ admodum & quod non scibile, scibile. Quia hoc quidem rectum est neque equiuoce dicere, neque eodem modo, sed quemadmodum medicinale, eo quod ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnum, non tamen etiam equiuoce. nullum etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur equiuoce, neque secundum vnum, sed ad vnum: sed hæc quidem quomodocunq; dicere quis uelit, nihil differt.

Illud aut palam, quia quæ primo & simpliciter diffinitio, & quodquiderateffe, substantiarum est: & nõ solum, sed & aliorum similiter est, verum non primo. Non enim est necesse, si hoc ponimus, huius diffinitionem esse quæ vtriusque rationi idem significat, sed cuidam rationi. Hoc aut, si vnus fuerit, nõ eo quod continuatur: sicut Ilias aut quæcunq; colligatio, sed si quoties dicit vnum. Vnum vero dicit sicut ens. Ens aut hoc quidẽ hoc aliqd. aliud vero quantitatẽ, aliud qualitatem significat. quapropter erit albi hois ratio & diffinitio, alio vero modo albi, & substantiæ.

Ostendit quomodo quod quid est & diffinitio prædicatur de eo, quod inuenitur in substantijs & accidentibus: & dicit, quod ex quo diffinitio & quodquiderateffe inuenitur aliquo modo in accidentibus, & in substantia, oportet igitur intendere ad considerandum quomodo oportet dicere, idest prædicare diffinitionem circa singula, nõ tamen magis quam quomodo se habet, vt videlicet, non ea dicamus vnioce prædicari, quorum non est vna ratio in essendo. Quapropter id, quod dicitur est de diffinitione, & quodquiderateffe in substantia & accidentibus: est manifestum, scilicet quodquiderateffe primo & simpliciter inest substantiæ, & consequenter alijs, non quidẽ ita quod in alijs simpliciter quodquiderateffe, sed quodquiderateffe huic, vel illi, scilicet, quantitati, vel qualitati. Manifestum est enim, quod oportet diffinitionem & quodquiderateffe vel equiuoce prædicari in substantia & accidentibus, vel addentes & auferentes secundum magis & minus, sicut secundum prius & posterius, vt ens dicitur de substantia & accidente, & sicut dicimus, quod non scibile est scibile secundum quid, idest per posterius, quia de non scibili hoc scire possumus, quod nõ scitur, sic de non ente hoc

dicere possumus, quia non est: nõ enim est rectum, quod quodquiderateffe, & diffinitio dicatur de substantia & de accidentibus, neque equiuoce neque simpliciter & eodem modo, vnioce. Sed facit, medicabile de diuersis particularibus per respectum ad vnum & idem, nõ tamen significat vnum & idem de omnibus, de quibus dicitur. nec etiam de equiuoce. Dicitur enim corpus medicabile, quia est subiectum medicinæ: & opus medicabile quia exercet a medicina vt purgatio, et vas medicinale, quia eo vnioce medicina, vt clystere. Et sic patet, quod non dicitur oimõ equiuoce medicinale de his tribus, est equiuocis nõ habetur respectus ad aliqd vnum. Nec etiam vnioce dicitur em vnam rationem, non enim est eodẽ ratio, secundum quam dicitur medicinale, id quo vtriusque medicina & quod facit medicinam, sed dicitur analogice per respectum ad vnum. Ad medicinam. Et similiter quodquiderateffe & diffinitio, nõ dicitur nec equiuoce, nec vnioce de substantia & accidente, sed per respectum ad vnum. Deinde accidente in respectu ad substantiam, vt dictum est. Et quia posuerat duas solutiones, subiungit quod nihil differt qualitercunq; aliquis velit dicere de præmissa quæstione, siue dicatur accidentia nõ habere diffinitionem, siue quæ habent, sed per posterius em quod. Quia tamen in prima solutione, quod nõ hnt diffinitionem accidentia, intelligitur per prius & simpliciter. Deinde cum dicitur, c. Probatur secundo postquam solutionem dicit. Illud palam est, quod diffinitio & quodquiderateffe, primo & simpliciter est substantiarum, nõ tamen solum & substantiarum, & quodquiderateffe, nõ tamen primum. & hoc sic patet. nõ enim omnis ratio, quæ nomẽ per rationem exponitur, idem est quod diffinitio, nec nomen expositum per quamcunq; rationem, semper est diffinitio, sed alicui determinatæ rationi competit, quod si diffinitio illi, scilicet quæ significat vnum. Si enim dicam, quod Socra. est albus & musicus & crispus, ista ratio non significat vnum, sed multa, nisi forte per accidens. Et ideo talis ratio non est diffinitio. non tamen sufficit quod sit vnum in continuate illud, quod per rationem significatur, ad hoc quod sit diffinitio. Sic enim Ilias, idest poema de bello Troiano esset diffinitio, quia illud bellum in quadã continuate tempore est peractum. Aut et non sufficit quod sit vnum per colligationem, sicut hæc ratio non esset diffinitio domus, si diceretur, domus est lapis, & cremenũ & ligna. Sed tunc ratio significat vnum, erit diffinitio, si significet vnum aliquod illorũ modorũ, quorũ quoties vnum per se dicitur. Vnum enim dicitur multipliciter sicut & ens. Ens autem, hoc quidem significat hoc aliqd, aliud quantitatẽ, aliud qualitatem, & sic de alijs. & tamen per prius substantiæ, &

consequenter alia. Ergo simpliciter vnum, per prius erit in substantia, & per posterius in aliis. Si igitur ad rationem definitionis pertinet qd significet vnum, sequitur qd erit ratio albi hominis definitio, quia albus homo, est quodam modo vnum. Sed alio modo erit definitio rō albi, & rō substantia, quia rō sube erit definitio p prius

Tex. cō. 17. par. 4.

ratio albi per posterius, sicut vnum per prius & posterius de vtroq; dicitur. De inde cum dicitur. d. q. Remouet quādā dubitationes circa p̄determinata, & diuiditur in duas, secundum duas dubitationes, quas remouet. Secunda, ibi {Est autem & alia dubō.} Prænotanda autem sunt duo ad euidenciam primæ particulæ, quorum primum est, qd quidam dicebant nullam definitionem esse ex additione. i. qd in nulla definitione ponitur aliquid, quod sit extra essentiam definiti. Et videbantur pro se habere hoc, qd definitio significat essentiam rei. Vnde illud, quod est extra essentiam rei, nō debet poni in eius definitione, vt videtur. Secundo est, quod quādā accidentia sunt simplicia, & quādā copulata. Simplicia dñr que nō habet subiectū determinatū, quod in eorū definitione ponatur, sicut curuum, & concauum & alia mathematica Copulata autē dñr, que hnt determinatum subiectum sine quo definiti non p̄t. Est ergo dubitatio: si aliquis, velit dicere quod ratio, qd est ex additione, nō est definitio illorum accidentiū, que sunt simplicia, sed copulatorum erit definitio. videtur. n. qd nullius illorum potest esse definitio. Palam est ergo, quod illa definitiōne, necesse est, eorum definitionem ex additione facere, cum sine proprijs subiectis definiti non possit. Sicut, si accipiamus hæc tria, scilicet nasus, & concauitas, & simitas, concauitas est simpliciter accidens, præcipue in comparatione ad nasum, cum non sit nasus de intellectu concaui. Simitas autem est accidēs compositum, cum sit nasus de intellectu eius. Et ita simitas erit quoddam dictum ex duobus, in quantum significat hoc in hoc, id est determinatum accidens in determinato subiecto, & nec concauitas nec simitas est passio nāi secundum accidens, sicut album inest Calliæ, & homini per accidens, in quantum Callias est albus, cui accidit hominem esse, sed simū, est passio nāi secundum se. naso enim in quantum huiusmodi, competit esse simum. Alia autem translatio loco eius, quod est concauum, habet æquilium. Et est planior sensus, quia in definitione æquilij, ponitur nasus, sicut in definitione simi. Sed sicut masculinum per se competit animali, & æquale quantitati, & omnia alia quæcunque secundum se dicuntur existere in aliquo, quia de omnibus est eadem ratio, & huiusmodi

Tex. cō. 18. par. 5.

Est autē & alia dubitatio de eis. Si. n. idem est nasus simus & concauus nasus. idē erit simum & concauum. Si vero non, quia impossibile est dicere simum sine re. cuius est passio scdm se, & est simū concauitas in naso, nasum simū dicere aut non est, aut bis idem dictū, nasus, nasus concauus. nasus autē simus nasus concauus erit. Propter quod, inconueniens est inesse talibus quodquiderateffe. si autē nō, in infinitum sunt. naso nāq; nasi simum, adhuc aliud inerit. Palam itaq; quia solius substantiæ est definitio. Nā & si aliarū categoriarū necesse est ex additione esse. vt æqualis & imparis nō est sine numero, neq; que est fœminini sine aiāli. Ex ad-

Tex. c. 19

conueniens est inesse talibus quodquiderateffe. Sed latet & c.} Dicit ergo primo, qd est alia dubitatio de pdictis, Aut. n. est idē dicere nasus simus, & nasus concauus, aut nō sit idē, sequet qd idē sit simum & concauum, qd patet esse falsū, cū alia sit definitio vtriusq;. Si sit non est idem dicere, nasum simū, & nasum concauum, pp hoc quod simū non p̄t intelligi sine re cuius est per se passio, i. sine naso, cum simum sit concauitas in naso, concaui vero p̄t dici sine naso, sequetur si hoc quod dico simum, plus habet quam concauum, quod hoc scilicet quod est nasus, vel non possit dici nasus simus, vel si dicatur, erit bis idē dictū, vt dicamus quod nasus simus est, nasus nasus concauus. Semper enim loco nominis, potest poni definitio illius nominis. vnde cum dicitur nasus simus, poterit remoueri nomen simi, & addi naso definitio simi, que est nasus cōcauus. Sic ergo videtur dicere quod nasum simū, nihil aliud est qd dicere nasum nasum concaui, quod est inconueniens. Propter quod, inconueniens videtur dicere quod in talibus accidētib; sit quodquiderateffe. Quod si hoc non

Est autem alia quoq; de eis dubitatio. Si. n. idem simus nasus et concauus nasus idem erit simum, & concaui. Quod si non, propterea quod impossibile est dicere simū absque ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concauitas in naso, nasum simum, aut non est dicere, aut bis idē erit dictū nasus, nasus concauus, nasus namque simus, nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse, quod si non, in infinitum, progredietur. naso namque naso simo aliud inerit. Patet igitur quod solius substantiæ definitio est. Si enim & ceterorum quoque prædicamentorum, necesse est ex additione esse. ut qualitatis, & imparis. non enim sine numero, nec huius, quod est fœmininum, sine animali. Ex additione

Habet autem dubitationem, si quis nō dicat definitionem esse eam quæ ex additione, sit. ratio enim, cuius erit definitio non simplicium, sed copulatorū. Ex additione enim necesse est manifestare. Dico autem ut puta est nasus, & concauitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: eod quod hoc in hoc, & nō secundū accidens neq; concauitas, neque simitas passio nāi, sed secundum se, nec ut albū Calliæ, aut hōmī, quoniam Callias albus, cui accidit hōmīne esse, sed vt masculinū aiāli & quantitatari æquale, & oīa hęcūq; scdm se dicunt existere. Hæc aut sunt i quibus scūq; existit aut ratio aut nomē, cuius hæc passio, & non cōtingit ostēdere separatim: sicut albū sine hōie cōtingit, sed non fœmininum sine aiāli. Quare horum quodquiderateffe & definitio, aut nō est alicuius, aut si est, alicuius est: quæadmodū dixim⁹.

Est autem alia quoq; de eis dubitatio. Si. n. idem simus nasus et concauus nasus idem erit simum, & concaui. Quod si non, propterea quod impossibile est dicere simū absque ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concauitas in naso, nasum simum, aut non est dicere, aut bis idē erit dictū nasus, nasus concauus, nasus namque simus, nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse, quod si non, in infinitum, progredietur. naso namque naso simo aliud inerit. Patet igitur quod solius substantiæ definitio est. Si enim & ceterorum quoque prædicamentorum, necesse est ex additione esse. ut qualitatis, & imparis. non enim sine numero, nec huius, quod est fœmininum, sine animali. Ex additione

dubitationē, circa quā duo facit Primo mouet dubitationē. Scdō ponit solutionē ibi. Sed latet & c.} Dicit ergo primo, qd est alia dubitatio de pdictis, Aut. n. est idē dicere nasus simus, & nasus concauus, aut nō sit idē, sequet qd idē sit simum & concauum, qd patet esse falsū, cū alia sit definitio vtriusq;. Si sit non est idem dicere, nasum simū, & nasum concauum, pp hoc quod simū non p̄t intelligi sine re cuius est per se passio, i. sine naso, cum simum sit concauitas in naso, concaui vero p̄t dici sine naso, sequetur si hoc quod dico simum, plus habet quam concauum, quod hoc scilicet quod est nasus, vel non possit dici nasus simus, vel si dicatur, erit bis idē dictū, vt dicamus quod nasus simus est, nasus nasus concauus. Semper enim loco nominis, potest poni definitio illius nominis. vnde cum dicitur nasus simus, poterit remoueri nomen simi, & addi naso definitio simi, que est nasus cōcauus. Sic ergo videtur dicere quod nasum simū, nihil aliud est qd dicere nasum nasum concaui, quod est inconueniens. Propter quod, inconueniens videtur dicere quod in talibus accidētib; sit quodquiderateffe. Quod si hoc non

non est verum, qd in eis non sit quodquiderateffe, in infinitum fet repetitio eiusdem nominis, semper posita nominis definitione pro nomine. Constat enim, quod cum dico nasus concauus, loco concaui potest accipi simum, quia concauitas in naso, non est nisi simitas, & loco simi, iterum nasus concauus, & sic in infinitum. Palam est itaque, vt videtur, quod solius substantiæ est definitio. Si enim esset aliorum predicamentorū, oporteret quod esset ex additione subiecti, sicut definitio æqualitatis, & definitio imparis, oporteret, quod sumeret ex definitione suorum subiectorū. Non enim definitio imparis est sine numero, nec definitio fœminini, quod significat quandam qualitatem animalis, est sine animali. Si ergo definitio aliorum est ex additione, sequetur, qd bis accidat idem dicere, sicut in præmissis est ostensum. Vnde si verum est, qd hoc inconueniens sequatur, sequitur qd accidentia copulata non habent definitionem. Deinde cum dicitur.

ml. 6.

Tex. cō. 20. par. prima.

par. 1.

lect. 3.

par. 3.

Trum autem idem est, aut alterū quodquiderateffe, & vnumquodque, per scrutandum est. Est. n. aliquid præopere ad de substantia per scrutationem. b Singulum enim non aliud videtur esse a suimet substantia, & quodquiderateffe dicitur singuli substantia. c In dictis quidem itaq; scdm accidēs videbitur vtiq; diuer-

LECTIO V.

Trum autem idem est, aut alterū quodquiderateffe, & vnumquodque, per scrutandum est. Est. n. aliquid præopere ad de substantia per scrutationem. b Singulum enim non aliud videtur esse a suimet substantia, & quodquiderateffe dicitur singuli substantia. c In dictis quidem itaq; scdm accidēs videbitur vtiq; diuer-

nerfalia sint substantiæ rerum, & vtrum partes definitorum inrent in definitionem eorum, & ad hoc valet ista per scrutatio, quam nunc proponit. Deinde cum dicitur. b. Solutio propositam questionem, & circa hoc tria facit. Primo ponit questionis solutionem. Secundo probat eam: ibi. {In dictis vero secundum se.} Tertio, ostendit contrarium solutionis prædictæ esse absurdum & impossibile. ibi. {Absurdum vero apparebit.} Circa primum duo facit. Primo enim ostendit quid primæ facie circa questionem propositam verum esse videatur. Secundo, ostendit in quo eius contrarium accidat ibi. {In dictis quidem itaque.} Dicit ergo primo, quod statim, id est in primo aspectu, hoc videtur esse dicendum, quod in omnibus rebus singulum non sit aliud a sui substantia. Hoc autem quod est quodquiderateffe, est substantia eius, cuius est quodquiderateffe. Vnde videtur per hanc rationem in primo aspectu, quod quodquiderateffe sit idem, & non alterum ab vnoquoque cuius est. Deinde cum dicitur. c. Ostendit in quibus quod præmissum est, non sit verum dicens, quod quodquiderateffe, pro tanto videtur esse nō aliud ab eo cuius est, quia est eius substantia. Itaque in illis, quæ prædicantur secundum accidens, & non dicunt substantiam subiecti, videtur esse diuersum quodquiderateffe prædicati a subiecto. Alterum enim est id quod est esse albo homini, id est quodquiderateffe albi hominis, ab eo, quod est albus homo. Quod sic videtur: quia cum dicitur homo albus, supponitur homo. idem enim est homo & homo albus, vt dicunt. Si enim albus haberet esse aliud a subiecto, aliquid prædicaretur de composito, ratione albi, vel posset prædicari, quia non esset contra rationem eius. Quod enim prædicatur de homine albo, non prædicatur de eo, nisi quia prædicatur de homine. Accidens enim non est subiectum, nisi ratione substantiæ.

lam est, quod definitio, quæ est ratio eius quodquiderateffe, & ipsum quodquiderateffe, solum est substantiarum, sicut prima solutio habebat. Vel est primo & simpliciter earum, & per posterius & secundum quid accidentium, vt in secunda solutione dicebatur.

tionem autem dico, in quibus accidit bis idem dicere, sicut in istis. Quod si hoc verum est, neque copulatorum erit. vt pote numeri imparis.

Sed latet quod nunc non accurate dicuntur rationes, si autem & istorum sunt definitiones, aut alio modo sunt, aut, sicuti dictum est, multipliciter est dicendum definitionem, & quodquiderateffe, quare quodam modo quidem nullius erit definitio, nulliq; inerit quodquiderateffe, nisi substantijs, quodam modo vero erit, quod igitur definitio est ipsius quid erat esse oratio, & quodquiderateffe, aut substantiarum solum est, aut maxime primo & simpliciter, manifestum est.

LECTIO V.

Trum autem idem est, aut aliud ipsum quidquiderateffe, & vnumquodque, per scrutandum. proderit etenim aliquid ad considerationem de substantia.

Nam & vnumquodque non videtur aliud esse a sua substantia: & ipsū quid erat esse, dicitur esse vniuscuiusque substantia.

De his igitur, quæ secundū accidēs dicuntur, videri possit aliud esse. vtriusque substantiæ.

LECT. V.

Quædam determinatur Philosophus

quid est quodquiderateffe, & quorum, consequenter inquirunt quomodo se habeat quodquiderateffe ad id, cuius est, vtrum scilicet vt idē, vel vt diuersum. & circa hoc tria facit. Primo mouet questionem. Secundo soluit eam. ibi. {Singulum enim nō aliud.} Tertio ostendit, qd ex solutione prædicta, possunt solui sophisticæ rationes, quæ circa hæc sunt. ibi. {Sophisticæ vero elēchi.} Dicit ergo primo, qd per scrutandum est vtrum quodquiderateffe cuiuscunq;, & vnumquodq; cuius est quodquiderateffe, sit idem aut diuersum, sicut vtrum quodquiderateffe homini, & homo scidē, aut diuersum, & similitur de alijs. Hoc. n. inquirere & manifestare, est aliquid præopere: id est prænecessarium ad per scrutationem de substantia, quam intendimus facere in sequentibus. Intendit. n. inquirere inferius: vtrum vni-

part. seq.

Infra pt. 10

part. 4.

part. 8.

part. seq.

part. 10.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

part. 15.

part. 16.

part. 17.

part. 18.

part. 19.

part. 20.

part. 21.

part. 22.

part. 23.

part. 24.



Procedit autem hæc ratio eodem modo circa quodquid est, si- cut prima ratio processerit circa ideas. Et si aliquis dicat, quod quodquid est esse quidditas equi, est ipsa substantia, quæ est quidditas equi, quid prohibet statim a principio dicere, quod quædam sunt suum quodquid est esse, q. d. nihil. Sed sciendum, q. non solum res & quodquid est esse eius sunt unum quocum- que modo, sed etiam sunt unum secundum rationem, ut ex di- ctis potest esse mani- festum. Non enim est unum secundum ac- cidens unum & quod- quid est esse unum, sed est unum per se, & ita sunt secundum rationem unum. Se- cundam rationem ponit ibi.

part. 9.

part. 10.

T. c. 22. par. prim.

part. 2.

**i** Amplius, si aliud erit, in in- finitum sunt: hoc quid est quod- quid est esse unum, illud vero unum: quare & in illis erit eadem ra- tio. Quod quidem igitur in pri- mis & secundum se dictis, uni- cuique esse, & unumquodque, idem & unum, palam.

**k** Sophistici autem elenchi ad opinionem hæc palam q. eadem resoluuntur solutione, & si idem Socra. & Socra. esse. Nihil enim dif- fert, neq. ex quibus interroga- bit utique aliquis, nec ex qui- bus solvens fuerit: Quomodo quidem igitur quodquid erat esse idem, & quomodo non idem unicuique, dictum est.

LECTIO VI.

**l** Orum autem quæ sunt, hæc quid est natura sunt, hæc autem arte, alia au- tem automato.

**b** Omnia vero quæ sunt, ab ali- quo sunt, & ex aliquo, & ali- quid. Hoc autem aliquid dico secundum quamlibet cathego- riam. Aut enim hoc, aut quan- tum, aut quale, aut quando.

prima questio, solvuntur sophistici elenchi, qui faciunt ad hanc positionem, ad ostendendum, scilicet, quod non idem sunt quodquid est esse rei, & res. Ut cum quaerunt sophista, si est idem Socrates, & Socratis esse. Et ostendunt, quod non quia si idem est Socrates, & Socratis esse. Socrates autem est albus, se- quitur quod idem sit albus, & Socratem esse &c. Solutio pa- ter ex precedentibus. Sic enim non differt, nec ex quibus in- terrogabit aliquis, nec ex quibus fuerit solvens, id est non dif- fert ex quibus procedat aliquis argumentando, nec quibus questionibus adapter aliquis solutionem, dummodo sit eadem radix solutionis. Patet igitur ex dictis, quomodo quodquid- erat esse unicuiusque, est idem cum unoquoque, & quomo- do non est enim idem in his quæ sunt per se, non in his quæ sunt per accidens. Sciendum est etiam ad evidentiam eorum, quæ dicta sunt, quod quodquid est esse, est id quod diffinitio significat. Vnde, cum diffinitio prædicetur de diffinito, oportet quodquid est esse de diffinito prædicari, non igitur est quod- quid est esse hominis humanitas, quæ de homine non prædica- tur, sed animal rationale mortale. Humanitas enim non re- spondetur quaerenti quid est homo, sed animal rationale & mortale. Sed tamen humanitas accipitur ut principium for- male eius, quod est quodquid erat esse, sicut animalitas sumi- tur ut principium generis, & non genus, rationalitas ut principium differentie, & non ut differentia. Humanitas autem, pro tanto non est omnino idem cum homine, quia important tantum principia essentialia hominis, & ex- clusionem omnium accidentium. Est enim humanitas, qua homo est homo: nullum autem accidentium hominis est, quo homo sit homo: vnde omnia accidentia hominis exclu- duntur a significatione humanitatis. hoc autem ipsum quod est homo, est quod habet principia essentialia, & cui possunt accidentia inesse. Vnde, licet in significatione ho- minis non includantur accidentia eius, non tamen homo, si-

gnificat aliquid separatum ab accidentibus. Et ideo homo si- gnificat ut totum, humanitas significat ut pars. Si autem est aliqua res, in qua non sit aliquid accidens, ibi necesse est, quod nihil differat abstractum a concreto. Quod maxime patet in Deo.

LECT. VI.

**Item, si aliud erit, in infinitum pro- cedet. etenim hoc quidem erit quid erat esse unum esse, illud vero unum. quare de illis quoque eadem ratio erit. Quod igitur de primis, & quæ per se dicuntur, unicuique esse, & unum- quodque idem, & unum est, patet.**



**O**stendit quod quodquid est esse, & quorum est, & non est aliud ab eo, cuius est, hic inten- dit ostendere, q. quid- ditates & formæ exi- stentes in istis sensi- bilibus, non genera- tur ab aliquibus for- nis extra materiam existentibus, sed a formis, quæ sunt in materia. Et hic erit vnus modus, quo destruitur positio Pla- ponentis species se- paratas, quas pone- bat esse necessarias ad hoc, quod per eas sciencia de istis rebus sensibilibus habere- tur, & ad hoc, quod earum participatio- ne, res sensibiles exi- sterent, & ad hoc, q. essent principia ge- nerationis reru sensibilibus. Ostendit autem iam in præ- denti capitulo, quod species separatae nõ sunt necessariae ad scientiam rerum sen- sibilium, nec ad esse earum, cum ad hoc sufficit quod quid est rei sensibilibus in re

**Sophistica autem ad hanc positio- nem redargutiones manifestum est quod eadem solutione solvuntur. & si idem Socrates, & Socrati esse. nihil enim differt, nec ex quibus interro- gauerit, nec ex quibus solvens obti- nerit. Quo igitur modo idem cuique est quod quid erat esse, & quomodo non idem, dictum est.**

LECTIO VI.

**l** Orum autem, quæ sunt, quædam natura, quæ- dam arte, quædam a ca- su sunt.

**Omnia vero, quæ sunt, & ab ali- quo, & ex aliquo, ac aliquid sunt. Aliquid vero dico, secundum quodq; prædicamentum. aut enim hoc, aut quantum, aut quale, aut ubi.**

sensibili existens, & idem ei. Vnde restat ostendere, q. species separatae non sunt necessariae ad generationem sensibilibus, qd intendit in hoc capitulo. Diuiditur ergo in partes duas. In prima præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad propositum ostē- dendum. In secunda ostendit propositum, ibi. Quoniam vero ab aliquo fit quod fit. Circa primum duo facit. Primo propo- nit quædam diuisiones circa rerum generationem. Secundo manifestat eas. ibi. Et generationes autem naturales. Circa autem duas diuisiones, quarum prima accipitur penes ea quæ generantur, & modum generationis. Secunda penes ea, quæ ad generationem requiruntur, & hanc ponit ibi. Omnia vero quæ sunt. Dicit ergo primo, quod eorum quæ sunt, quædam sunt a natura, quædam ab arte, & quædam a casu. Siue automa- to, & i. per se vano. Cuius diuisionis ratio est, quia causa ge- nerationis, aut est causa per se, aut est causa per accidens. si enim est causa per se, vel est principium motus in eo in quo est, & sic est natura: vel est extra ipsū, & sic est ars. Natura enim est prin- cipium motus in eo in quo est. Ars vero non est in artificio quod fit per arte, sed in alio. Si vero est cā per accidens, sic est ca- sus & fortuna. Fortuna quidem in his, quæ aguntur ab intelle- ctu. Casus autem etiam in alijs. Vtrūq; vero est sub automato, i. sub per se vano comprehenditur, quia vanum est, quod est ordinatū ad finē, & non attingit ad illum. Et tam casus q. fortuna inueni- tur in his, q. sunt pp aliquid, cum accidit aliquid præter id, qd intendebatur ab aliqua cā per se determinata. Vnde & per se dē, in quantum causam determinatam habet: & vanum, in quan- tum præter intentionem accidit. Deinde cum dicit.

**h** Ponit secundam diuisionem, quæ sumitur penes ea, quæ ad generationem requiruntur. Omnia enim quæ sunt, sunt ab aliquo agente, & ex aliquo, sicut ex materia. & iterum sunt aliquid, quod est terminus generationis. Et quia su- pra dixerat, quod hoc aliquid proprie est in substantijs, ideo hic docet generalius esse sumendum, ut per aliquid, intelli- gatur

lect. 6.

part. 1.

part. 3.

part. 10.

T. com. 7.

part. 10.

part. 10.

T. c. 12.

gatur quodlibet prædicamentum, in quo potest esse generatio simpliciter, vel secundum quid per se, vel per accidens. Hoc enim quod dixit aliquid, vel significat hoc, id est substantiam, aut quantum, aut quale, aut quando, vel aliquid aliud prædica- mentum. Et huius diuisionis ratio est, quia in omni generatio- ne fit aliquid actu, quod prius erat in potentia. nihil autem potest dici de poten- tia in actu procedē- ens actu, quod est agens, a quo fit gene- ratio. Potentia vero pertinet ad mate- riam, ex qua aliquid generatur. Actus vero ad id quod gene- ratur. Deinde cum dicit.

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

Alia litera

ut confor-

part. 9.

lect. 6.

part. 1.

part. 3.

part. 10.

T. com. 7.

part. 10.

part. 10.

T. c. 12.

**c** Et generationes naturales quidem hæc sunt, quarum gene- ratio ex natura est.

**d** Hoc autem ex quo fit, quam dicimus materiam, hoc autem a quo eorum, q. natura aliquid sunt. Hoc autem aliquid, ut ho- mo, vel planta, aut aliud ali- quid talium, quæ maxime di- cimus substantias esse.

**e** Oia vero, quæ sunt aut natu- ra, aut arte, habent materiam. Possibile enim esse & non esse eo- rum quodlibet. hæc autem est quæ in unoquoque materia.

**f** Vniuersaliter vero, & ex quo natura, & secundum quod natu- ra. Factum enim habet naturam, ut planta, aut animal. Et a quo, quæ secundum speciem dicta natura, quæ eiusdem speciei. hæc autem in alio. Homo namque hominem generat, sic quidem igitur sunt, quæ sunt pro- pter naturam.

**g** Generationes vero alia dñr factiones. Omnes autem factio- nes sunt, aut ab arte, aut a pote- state, aut a mēte. Harū autē qdā sunt & a casu & a fortuna simi- liter, ut in factis a natura. Quædam & illi eadem, & ex sper- mate sunt & sine spermate. de his quidem igitur posterius perferendum.

**d** Exemplificat in generationibus naturalibus tria præmis- sa dicens, q. in generatione naturali, hoc quidem est, ex quo fit quod generatur, quod dicitur materia. Hoc autem a quo gene- ratur aliquid eorum, quæ sunt secundum naturam, quod dicitur agens. Hoc vero est aliquid, scilicet quod generatur, ut ho- mo, aut planta, aut aliquid talium, quæ maxime dicimus esse substantias. i. substantias particulares compositas, de quibus magis est manifestum quod sunt substantiæ, ut supra habitum est. Materia autem & forma, quæ est principium actionis in agente, non sunt substantiæ, nisi in quantum sunt principia substantiæ compositæ. Inter autem hæc tria, duo se habent ut generationis principia, scilicet materia & agens: tertium au- tem se habet ut generationis terminus, id est compositum, quod generatur. Et quia natura est generationis principium, tam materia, quam forma quæ est principium generationis in agen- te, dicitur natura, ut patet, secundo physico. Compositum autem generatum, dicitur esse a natura, vel secundum naturam. Tertio ibi.

**e** Probat quod unum trium scilicet principium ex quo, inue- niatur in omni generatione, non solum in naturali, sed etiam in artificiali. De alijs enim duobus est manifestum, dicens, q. omnia quæ sunt vel secundum naturam, vel secundum artem, habent materiam ex qua sunt. Omne enim quod generatur vel per artem, vel per naturam, est possibile esse & non esse. cū enim generatio sit de non esse in esse mutatio, oportet id quod generatur quandoque quidem esse, quandoque non esse, quod

non esset nisi esset possibile esse & non esse. Hoc autem quod est in unoquoque in potentia ad esse & non esse, est materia. Est enim in potentia ad formas per quas res habent esse, & ad priuationes per quas habent non esse, ut ex supra habitis patet. Relinquitur ergo, quod in omni generatione oportet esse materiam. Quar- to ibi.

Tex. com. 5

**Generaciones uero, naturales qui- dem hæc eorum sunt, quorum genera- tio ex natura est.**

**Ex quo autem fit, ea est, quam dicimus materiam. hoc autem a quo eorum, q. natura aliquid sunt. Hoc autem aliquid, homo, aut planta, aut quicquam aliud similitum, quæ maxime dicimus substantias esse.**

**Cuncta uero, quæ aut natura, aut arte sunt, habent materiam. possibile enim est esse, & non esse eorum unumquodque. hoc autem cui- que materia.**

**Vniuersaliter uero id, ex quo natura, & illud, per quod natura, quod enim fit, habet naturam, ut plan- ta, aut animal. Et a quo, natura quæ secundum formam dicitur, quæ eiusdem speciei est. hæc autem in alio est. homo namque hominem ge- nerat. sic igitur sunt, quæ ob naturam sunt.**

**Cæteræ uero generationes dican- tur effectiones. Omnes autem effectiones, aut ab arte, aut a potestate, aut ab intellectu. Harum autem quædam etiam a casu sunt, & a fortuna, perinde atque in his, quæ a natura sunt: quædam enim & illic, eadem & ex semine, & absque semine sunt: de his itaque postea conside- randum est.**

alio secundum numerum. Homo enim generat hominem, nec tamen genium & generans sunt idem numero, sed spe- cie tantum. Et propter hoc dicitur in secundo Physicorum, quod forma, & finis generationis incidunt in idem numero. Agens autem incidit cum eis in idem specie, sed non in idem numero. Materia uero neque in idem specie, neque in idem numero. Alia litera habet, quod principium a quo est secundum speciem dicta natura, aut conformis: quia uidelicet non semper generans & genium sunt eiusdem speciei, sed semper habent aliquam conformitatem, sicut cum equus generat mu- lum. Et ultimo concludit, quod illa, quæ generantur per na- turam, sic generantur, sicut expositum est. Deinde cum dicit.

Tex. c. 7.

**g** Determinat de his, quæ generantur per artem, & circa hoc duo facit. Primo distinguit generationem, quæ est secun- dum artem ab alijs generationibus, quæ sunt secundum natu- ram. Secundo ostendit quomodo fiat generatio ab arte, ibi. Ab

part. 10.

quæ sunt alia a naturalibus, dicuntur factiones. Quamuis enim nomine factiois, quæ in græco dicitur praxis, possumus uti in rebus naturalibus, sicut cum dicimus, quod calidum & ens actu, facit actu esse tale, magis tamen proprie utimur in his, quæ sunt per intellectum, in quibus intellectus agentis habet dominium super illud quod facit, ut possit sic vel aliter facere, quod in rebus naturalibus non contingit: immo agunt ad aliquem effectum, determinato modo ab aliquo superiori prefito eis. Huiusmodi autem factiones vel sunt ab arte, vel a potestate, vel a mente. Potestas autem hic videtur pro- violentia sumi. Quædam enim in his quæ non natura sunt, S. Tho. super Met. M 4 consti-

constituuntur ex sola virtute agentis, in quibus non multum requiritur ars aliqua, vel aliquis ordinatus processus intellectus, quod maxime contingit in corporibus trahendis, vel proiciendis, aut expellendis. Cum autem ordo intellectus ad effectum requiritur, quod quidem hoc contingit per artem, quandoque vero per solum intellectum, habitum artis nondum perfectum. Sicut enim aliquis argumentatur per artem, aliquis vero sine arte, ut idio- quae etiam aliquod opus artis aliquis arte facere potest in huiusmodi per arte factibilibus. Harum autem generationum, quae sunt, vel arte, vel potestate, vel mente: quaedam sunt a casu & a fortuna, quae scilicet, aliquod agens per intellectum intendit finem aliquem per suam actionem, & provenit aliquis finis praeter intentionem agentis. Sicut, cum aliquis intendit se contricare, & ex hoc sequitur sanitas, ut postea dicitur. Et hoc similiter contingit in artificialibus, sicut in factis a natura. Virtus enim, quae est in spermate, ut infra dicitur, assimilatur arti. Sicut enim ars per determinata media pervenit ad formam, quam intendit: ita & virtus formativa, quae est in spermate. Sicut autem contingit effectum, qui fit per artem, etiam praeter intentionem artis, aut intentionem fieri, & tunc dicitur a casu accidere, ita etiam in illis, scilicet, in rebus naturalibus eadem sunt, & ex spermate & sine spermate. Quae quidem cum sunt ex spermate, sunt a natura, cum autem sine spermate, sunt a casu, & de his perferendum est posterius in hoc eodem capitulo. Haec autem verba hic posita, duplicem habent dubitationem. Prima, quia cum cuiuslibet rei naturalis sit determinatus modus generationis, non videtur esse eadem, quae generantur ex spermate, & per putrefactionem. Quod Aucr. in 8. Physic. sentit, v. r. dicens, quod non potest esse idem animal in ipse quod generatur ex spermate, & quod generatur ex putrefactione. Avicenna autem e contrario sentit, quod omnia, quae generantur ex semine, eadem specie possunt generari sine semine per putrefactionem, vel per aliquem modum commissionis terrenae materiae. Sententia Arist. videtur esse media inter has duas opiniones, scilicet, aliqua possunt & sine semine generari, & ex semine, non tamen omnia, ut infra dicitur. Sicut nec in artificialibus omnia possunt fieri per artem & sine arte, sed quaedam sunt per artem tantum, ut domus. Animalia enim perfecta, videntur non posse generari nisi ex semine, animalia vero imperfecta, quae sunt vicina plantis, videntur posse generari & ex semine & sine semine. Sicut plantae producuntur aliquando sine semine per actionem Solis in terra ad hoc bene disposita. Et tamen plantae sic productae producuntur semina, ex quibus plantae similes in specie generantur. Et hoc rationabiliter accidit. Quia quanto aliquid perfectius est, tanto plura ad eius completionem requiruntur, & propter hoc ad plantas & ad animalia imperfecta, sufficit ad agendum sola virtus caelestis. In animalibus vero perfectis requiritur cum virtute caelestis etiam virtus feminis. Unde dicitur in secundo Physic. quod homo generat hominem, & Sol. Secunda dubitatio est, quia videntur animalia generata sine semine ex putrefactione, non fieri a casu, sed ex determinato agente, scilicet, virtute caelestis, quae in generatione eorum supplet vicem virtutis generativae, quae est in semine. Et hoc etiam vult Commentator in xj. huius. Sed sciendum est, quod nihil prohibet aliquam generationem esse per se, cum referatur ad unam causam, quae tamen est per accidens, & casualis cum referatur in aliam causam. Sicut in ipso exemplo

Philosophi patet. Cum enim sanitas ex contritione sequitur praeter intentionem contritantis, ipsa quidem sanatio si referatur ad naturam, quae est corporis regitrix, non est per accidens, sed per se intentata: si vero referatur ad intellectum contritantis, erit per accidens & casualis. Similiter etiam generatio animalis ex putrefactione generati, si referatur ad causas particulares, hic infertur agens, inuenitur esse per accidens & casualis. Nam enim calor, qui causat putredinem, intendit naturalis appetitu generationem huius, vel illius animalis, quae ex putrefactione sequitur, sicut virtus, quae est in semine intendit productionem talis speciei. Sed si referatur ad virtutem caelestem, quae est universalis regitrix virtutis generationum & corruptionum in istis inferioribus, non est per accidens, sed per se intentata, quia de eius intentione est, ut educantur in actu omnes formae, quae sunt in potentia materiae. Et sic recte assimilavit hic Aristoteles. ea, quae sunt ab arte, his, quae sunt a natura. Deinde cum dicitur.

Fit autem sanum, ita intelligente. cum hoc sanitas sit, necesse est, si sanitas erit hoc, fieri, ut puta aequalitatem. quod si hoc, caliditatem. & ita semper intelligit, donec redigat in illud, quod ipse potest ultimum facere. Deinde motus, qui iam post hoc fit, effectio ad sanitatem appellatur. Quare quodam modo ex sanitate, & domum ex domo, quae sine materia, eam, quae habet materiam. Ars enim medendi, & adificandi est forma sanitatis, & domus dico autem substantiam absque materia quod quiderat esse.

Ostendit modum generationis, quae est ab arte, & praecipue quantum ad principium effectuum. De principio enim materiali iam supra dixerat, cum locutus fuisset de generatione naturali. Circa hoc autem duo facit. Primo, ostendit quid sit principium actuum in generatione, quae est per artem. Secundo, ostendit quomodo ab hoc principio generatio procedat, ibi: Fit itaque sanitas. Dicit ergo primo, quod illa sunt ab arte, quorum species factiva est in anima. Per speciem autem exponit quod quiderat esse cuiuslibet rei factae per artem, ut quod quiderat esse domus, quando fit domus. Et hoc etiam nominat primam substantiam, id est primam formam. Et hoc ideo, quia a forma, quae est in anima nostra, procedit forma, quae est in materia in artificialibus. In naturalibus autem e contrario. Haec autem forma, quae est in anima, differt a forma, quae est in materia. nam contrarium forme in materia sunt diversae & contrariae. In anima autem est quodammodo una species contrarium. Et hoc ideo, quia forme in materia sunt propter esse rerum formatarum. Formae autem in anima sunt secundum modum cognoscibilem et intelligibilem. Esse autem unius contrarij tollitur per esse alterius. Sed cognitio unius oppositi non tollitur per cognitionem alterius, sed magis iuuatur. Unde forme oppositorum in anima non sunt oppositae. Quinimo substantia, id est quod quiderat esse privationis, est eadem cum substantia oppositi, sicut eadem est ratio in anima, sanitatis & infirmitatis. Per absentiam enim sanitatis, cognoscitur infirmitas. Sanitas autem, quae est in anima, est quaedam ratio, per quam cognoscitur sanitas & infirmitas, & consistit in scientia, id est in cognitione utriusque. Deinde cum dicitur.

Ostendit quomodo ab hoc principio procedatur ad sanitatem, & circa hoc duo facit. Primo, ostendit quomodo sanitas quae est in anima sit principium sanationis. Secundo, quomodo diversimode accipitur principium in actione artis, ibi Generationum vero & motuum. Dicit ergo, quod cum sanitas, quae est in anima, sit principium sanitatis, quae fit per artem, ita fit sanitas in materia aliquo intelligente quod sanitas est hoc, scilicet, vel regularitas vel aequatio calidi, frigidi, humidi, & siccitatis. Et ideo necesse est, si sanitas debet contingere, quod hoc existat, regularitas, vel aequalitas humorum. Et si

part. 10.

part. 11.

D. 509. 213. 208.

C6. 46. secti do suae metaph. c. 15.

T. com. 59.

Tex. c6. 26.

C6m. 18.

part. 13.

part. 13.

part. 14.

Alia littera multos.

part. 14.

Et si regularitas vel aequalitas debeat esse, oportet quod sit calor, a per quem humores reducuntur ad aequalitatem: & ita semper procedendo a posteriori ad prius, intelligit illud, quod est factum caloris, & quod est factum illius donec reducatur ad aliquod vltimum, quod ipse statim posset facere, sicut hoc, quod est dare talem potum. Et demum motus incipiens ab illo, quod statim potest facere, nominatur factio ordinata ad sanandum. Patet ergo, quod sicut in naturalibus ex homine generatur homo, ita in artificialibus accidit quodam modo ex sanitate fieri sanitatem, & ex domo domum, scilicet, ex ea, quae est sine materia in anima existens, illa, quae habet materiam. Ars enim medicinalis, quae est principium sanationis, nihil est aliud quam species sanitatis, quae est in anima. Et ars aedificativa, est species domus in anima. Et ista species siue substantia siue materia, est quam dixit supra, quod quid erat esse rei artificialis. Deinde ad dicitur. Ostendit quomodo diversimode accipitur principium in actionibus artis. & dicitur, quod in generationibus & motibus artificialibus est aliquae actio, quae vocatur intelligentia, & aliqua, quae vocatur factio. Ipsa enim ex cogitatione artificis vocatur intelligentia, quae incipit ab hoc principio, quae est species rei factae per artem. Et haec operatio proteritur (ut supra dictum est) utque ad illud, quod est vltimum in intentione, & primum in opere. Et ideo illa actio, quae incipit ab vltimo, ad quod intelligentia terminatur, vocatur factio, quae est motus iam in exteriorem materiam. Et sicut diximus de actione artis respectu formae, quae est vltimus finis generationis artificialis, similiter est de omnibus aliis intermediis. Sicut ad hoc, quod conualescat, oportet quod adqueatur humores. Hoc igitur ipsum quod est adaequari, est unum de intermediis, quod est propinquissimum sanitati. Et sicut Medicus ad hoc quod faceret sanitatem, incipiebat a considerando quid est sanitas, ita ad hoc, quod faciat adaequationem, oportet quod sciat quid est adaequatio, videlicet, quae aequatio est hoc, scilicet, debita proportio humorum, in respectu ad naturam humanam. Hoc autem erit si corpus fuerit calefactum, quando scilicet quis in firmatur propter defectum caloris. Et iterum oportet quod sciat quod quid est hoc, scilicet, calefactio: sicut si dicatur, quod calefactio est immutari a medicina calida. Et hoc scilicet, dare medicinam calidam, existit statim in potestate Medici, & est iam in ipso, id est in potestate eius, ut talem medicinam det. Sic igitur patet, quod principium faciendi sanitatem, unde incipit motus ad sanandum, est species, quae est in anima, vel ipsius sanitatis, vel aliorum intermediarum: per quae acquiruntur sanitas. Et hoc dico, si sanatio fiat ab arte. Si autem fiat alio modo, non erit principium sanitatis species, quae est in anima hoc enim est pro-

Generationum vero & motuum, haec quidem intelligentia vocatur, illa vero factio. Nam ea quae demum a principio, & specie, intelligentia, quae vero ab vltimo intellectio, factio dicitur. Similiter autem & in alijs intermedijs, vni quodque fit, dico autem, ut puta, si conualescet, oportet adaequari. quid igitur est adaequari? hoc autem erit, si calefactum fuerit. Hoc vero quod est hoc? Existit autem hoc potestate, hoc autem iam in ipso. Faciens itaque, & unde inchoat motus sanandi, si quod ab arte, species est quae in anima.

Si vero a casu, ab hoc quod quidem faciendi est principium, facienti ab arte. ut quod in mederi forsan a calefactione principium, hoc autem facit fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars est sanitatis, aut sequitur eum aliqui d tale, quod est pars sanitatis, aut plura, hoc autem vltimum faciens. Et quod est ita, pars est sanitatis, ut domus, lapides, & aliorum alia.

Quare sicut dicitur, impossibile est fieri, si nihil praexistat. Quod igitur pars ex necessitate existit, palam. Materia namque pars. Inest enim & fit hoc. Sic igitur eorum, quae in ratione. Vtroque autem modo dicimus greos circulos quid sunt, & materiam dicentes, quia res: & specie, quia figura talis. Et hoc est genus, in quod primum ponitur. Aereus itaque; circulus huius in ratione materiam.

Deinde cum dicitur. Magni fuerit quomodo sunt generationes casuales, & dicit quod quando sanatio fit a casu, tunc principium sanitatis fit ab hoc: quod est principium faciendi sanitatem apud eum, qui facit sanitatem secundum artem. Sed hoc est intelligendum de principio factio, quod est vltimum in intelligendo, & primum in exequendo. Sicut in medicando, principium sanitatis aliquando forsan fit a calefactione. Et hinc etiam incipit sanatio, quando aliquis casu sanatur: quia calor rem aliquis excitat contritionem praeter intentionem contritantis. Calor itaque in corpore excitatus per fricationem vel medicationem, aut est pars sanitatis quae intrans substantiam sanitatis: sicut cum ipsa alteratio calefactionis ad sanitatem sufficit. Aut sequitur ad calorem aliquid quod est pars sanitatis. Sicut cum per calorem fit sanitas per hoc, quod calor dissolvit aliquos humores compactos, quorum dissolutio est constituens sanitatem. Aut etiam hoc potest esse per plura media: sicut cum calor consumit humores superfluos impediendo aliquos meatus in corpore, qui bus consumptis, fit de bitus motus spirituum ad aliquas determinatas partes corporis. Et hoc vltimum est iam faciendi sanitatem, & quod est ita, scilicet quod est proximum sanitatis factivum, est aliqua pars sanitatis, id est: intrans in constitutionem sanitatis. Et similiter est in alijs artificialibus. nam partes domus sunt lapides: quorum compositio iam est aliquod domus. Deinde cum dicitur.

Quod si a casu, ab eo, quod est faciendi principium illi, qui ab arte facit. sicut foras fit in medendo principium a calefaciendo fit. hoc autem facit fricatione. Calor itaque in corpore, aut pars sanitatis, aut sequitur eum aliqui d tale, quod est pars sanitatis, aut plura, hoc autem vltimum faciens, & quod ita pars est sanitatis, & domus, & aliorum, ut lapides.

Quare, quemadmodum dicitur, impossibile est fieri, si nihil praexistat. Quod igitur pars ex necessitate existit, patet. materia namque pars. Inest etiam haec, & fit. Sed utrum eorum etiam est, quae in ratione: utroque quidem modo dicimus multos circulos quidnam sunt, & materiam dicentes, quod res, & formam, quod talis figura, & hoc est genus, in quo primum ponitur, aereus autem circulus habet in ipsa ratione materiam.

Concludit conclusionem principaliter intentam: & circa hoc duo facit. Primo, inducit conclusionem in tentam. Secundo, removet quaedam dubitationem: ibi: Ex quo vero ut materia fit. Dicit ergo primo, quod ex quo omne quod generatur: generatur ex materia: & iterum generatur a suo simili, impossibile est aliquid esse factum, nisi aliquid praexistat: sicut dicitur communiter. Communis enim Philosophorum naturalium sententia erat, quod ex nihilo nihil fit. Palam est autem, quod id quod praexistit oportet, quod sit pars rei generatae. Constat enim, quod materia, quae praexistit, est pars generati. Quod ex hoc probari potest: quia materia est in generato, & ipsa sit generatum dum in actu educitur. Nec solum pars, quae est materia, praexistit, sed sicut ex dictis patet, etiam praexistit pars, quae est in ratione, scilicet forma. Haec enim duo, scilicet, materia & forma sunt partes generati. Vtroque enim modo possumus assignare quid sint circuli grei, vel circuli muli: secundum aliam litteram, id est particulares & distincti: & dicentes materiam: quae est res, & distincti: & dicentes materiam: quae est talis figura. Et recte dicit multos circulos particulares. nam circulus secundum speciem & formam: est unus tantum: multiplicatur autem & indui-

part. seq.





plaris. Primum ergo, ostendit, qd species separata non sunt causa generationis per modum generantis. Secundo, qd non per modum exemplaris, ibi. In quibusdam vero palam. Dicit ergo primo qd considerandum est vtrum sit aliqua forma...

part. 4.

In quibusdam vero, palam quia generans tale quidem est, quale generatum: Nec tamen idem, nec vnum numero, sed vnum specie: vt in physicis. Homo nanque hominem generat, nisi quid prater naturam fiat, vt equus mulum. & hoc quoque simile. Commune enim super equum & asinum non est nominatum proximum genus, sunt autem ambo forsan velut mulus. Quare palam, quia non oportet quasi exemplum, speciem probare. Maxime enim in his exquirentur, nam substantia maximae hęc. Sed sufficiens est generas facere, & speciei causa esse in materia. Omnis vero talis species in his carnis & ossibus Callias & Socrates. Et diuersa quidem propter materiam (diuersa enim) idem vero specie: Individa enim species.

Tex. cō. 23.

hoc determinatum, habes determinatam speciem. Oportet, n. scit generatum est hoc aliquid, ita & generas esse hoc aliquid, cum generans sit simile genito, vt supra probatum est. Et quod genitum sit hoc aliquid, ex hoc patet, quia quod generatur est compositum, sed hoc esse, compositum, quando scit hoc, i. determinatum, est vt Callias, aut Socrates, sicut cũ dicitur hęc sphaera aenea. Sed homo & animal non significant hanc materiam, ex qua est generatio, sicut nec sphaera aenea. vniuersaliter dicta. Si ergo compositum generatur, & non generatur nisi ex hac materia, per quam est hoc aliquid, oportet qd id, quod generatur, sit hoc aliquid. Et cum generatum sit simile generanti, oportet etiam qd generans sit hoc aliquid. Et ita non sit species vniuersalis sine materia. Manifestum est ergo ex dictis, qd si sunt aliqua species prater singularia, nihil sunt vtilis ad generationes & substantias rerum, sicut consueti sunt quida dicere species rerum causa, i. ad hoc qd ponant species. Hęc, n. erat vna causa, quare Platonici species ponebant, vt essent causa generationis, in rebus. Si igitur species separatę nō possunt esse cā generationis, manifestū erit qd nō erunt species quedam substantia: im se existentes. Sciendū est autē, qd omnes, qui non considerauerūt hoc, quod Philosophus supra ostendit, qd formę non sunt, passi sunt difficultatē circa factiōē formarū. Propter hoc nanq; quida coacti sunt dicere, oēs formas esse ex creatione, nā ponebant formas fieri, & nō poterant ponere qd fierent ex materia, cũ materia non sit pars formę. vnde sequebatur qd fierent ex nihilo, & per consequens qd crearentur. Contrario autē quida posterit propter hanc difficultatē, formas præexistere in materia actū,

quod est ponere latitationē formarum, sicut posuit Anaxa. Seta tētia autē Aristotelis, qui ponit formas non fieri, sed compositum, vtrunq; excludit. Neque enim oportet dicere qd formas sine causā ab aliquo extrinseco agente, neque qd fuerint semper actu in materia, sed in potentia tantum. Et qd in generatione cōpositi sint educēde potētia iactū. Deinde cum dicit, d. qd Ostendit, quod species separatę nō possunt esse causa generationis per modum exemplaris dicēns, qd licet in aliquibus sit dubium, vtrum generans sit simile generato, tñ in quibusdam palam est, qd generans sit qd dam tale, quale est generatum, non quidem idem numero, sed idē specie, vt patet in naturalibus. Homo, n. generat hominē, similiter equum, & unaquęque res naturalis aliam similem in specie sibi, nisi accidat aliquid prater naturam: sicut est cum equus generat mulum. Et dicitur ista generatio prater naturā, quia est prater intentionem naturę particularis. Virtus enim formatiua, quę est in ipermeate maris, naturaliter est ordinata vt producat omnino simile ei, quo sperma est decimū: sed de secundaria intentione est, qd quando perfecta similitudo induci nō potest inducatur qualiscunq; quos potest similis. Et quia in generatione multi sperma equi nō potest inducere speciem equi in materia, propter hoc qd non est proportionata ad suscipiendum speciem equi, inducit speciem propinquam. Vnde etiam in generatione muli, est aliquo modo generans simile generato. Est enim aliquod proximum genus, quod non est nominatum commune equo & asino. Et sub illo genere contrinetur etiam mulus. vnde secundū illud genus potest dici, qd simile generet simile. Vt si verbi gratia dicamus, quod illud proximum genus sit iumentum, poterimus dicere qd licet equus non generet equum, sed mulum, iumentum tamen generat iumentum. Patet igitur, qd omnia generata consequuntur speciei similitudinem ex virtute generantis. Quare palam est, qd non oportet ponere aliquam speciem separatam, quasi exemplar rebus generatis, ex cuius imagine res generat, speciei similitudinem consequantur vt Platonici ponebant. Maxime enim huiusmodi exemplaria requirentur in prædictis substantiis naturalibus, quę sunt maxime substantię respectu artificialium. Sufficiens autem est in prædictis generans ad faciendum similitudinem speciei, & est sufficiens ponere causam speciei in materia. i. qd illud quod facit hoc generatum consequi talem speciem, non sit species extra materiam sed species in materia. { Omnis autem species, quę est in materia, scilicet in his carnis & in his ossibus, est aliquod singulare, vt Callias & Socrates. Et ista etiam species causans similitudinem speciei in generando, est diuersa a specie generati secundum numerum propter diuersam materiam. Cuius diuersitas est principium diuersitatis indiuiduorum in eadem specie. Diuersa nanque est materia, in qua est forma hominis generantis & hominis generati. Sed vtraque

In quibusdam etenim etiam manifestum est, quod generans tale est, quale quod generatur: non tamen idem, nec unum numero, sed unum specie: ut in naturalibus, homo nanque hominem generat, nisi quid prater naturam fiat, ut equus mulum. Et hæc quoque similiter, quod enim est commune equo, & asino, non est nominatum propinquissimum genus: fuerint autem ambo fortassis, ut mulus. Quare patet quod non oportet tanquam exemplar formam ponere: hæc enim maxime quererentur: hæc enim maxime substantia sunt, sed generans sufficiens est ut faciat, & causa sit forma in materia, tota vero iam talis forma in his carnis, & ossibus Callias, & Socrates. Et diuersa quidem propter materiam (diuersa etenim) idem autem specie indiuisibilis nanque forma est.

non est proportionata ad suscipiendum speciem equi, inducit speciem propinquam. Vnde etiam in generatione muli, est aliquo modo generans simile generato. Est enim aliquod proximum genus, quod non est nominatum commune equo & asino. Et sub illo genere contrinetur etiam mulus. vnde secundū illud genus potest dici, qd simile generet simile. Vt si verbi gratia dicamus, quod illud proximum genus sit iumentum, poterimus dicere qd licet equus non generet equum, sed mulum, iumentum tamen generat iumentum. Patet igitur, qd omnia generata consequuntur speciei similitudinem ex virtute generantis. Quare palam est, qd non oportet ponere aliquam speciem separatam, quasi exemplar rebus generatis, ex cuius imagine res generat, speciei similitudinem consequantur vt Platonici ponebant. Maxime enim huiusmodi exemplaria requirentur in prædictis substantiis naturalibus, quę sunt maxime substantię respectu artificialium. Sufficiens autem est in prædictis generans ad faciendum similitudinem speciei, & est sufficiens ponere causam speciei in materia. i. qd illud quod facit hoc generatum consequi talem speciem, non sit species extra materiam sed species in materia. { Omnis autem species, quę est in materia, scilicet in his carnis & in his ossibus, est aliquod singulare, vt Callias & Socrates. Et ista etiam species causans similitudinem speciei in generando, est diuersa a specie generati secundum numerum propter diuersam materiam. Cuius diuersitas est principium diuersitatis indiuiduorum in eadem specie. Diuersa nanque est materia, in qua est forma hominis generantis & hominis generati. Sed vtraque

D. 108.

vtraque forma est idem secundum speciem, nam ipsa species est qd indiuidua, id est non diuersificatur in generante & generato. Relinquitur ergo, quod non oportet ponere aliquam speciem prater singularia, quę sit causa speciei in generatis, vt Platonici ponebant.

LECTIO VIII.

Tex. c. 29. part. 1.

OSTENDIT autē aliquid quod quare alia fiunt arte & a casu, vt fanitas: alia non, vt domus.

part. 2.

Causa vero est, quia horum quidem est materia incipiens generationis in facere & fieri aliquid eorum, quę ab arte, in qua existit aliqua rei pars: hęc quidem talis est, qualis moueri ab ea, illa vero non. & huius hęc quidem sic potens, hæc autem impotens. Multa nanque possunt ab ipsis moueri, sed nō sic, puta saltare. Quorum igitur talis est materia, vt lapides impossibilis sic moueri, nisi ab alio. Sic tamen & vtiq; ignis. Propter hæc quidem non erūt sine habente artem, hęc autem erunt. Ab his enim mouebuntur non habentibus artem, aut ex parte.

part. 3. part. 6. par. seq. lect. 7.

sed a calefactione tantum, tñc sit fanitas a casu. sicut cum accidit fanitas ex confectione. Hoc autem non potest accidere in omnibus, quę sunt ab arte. Domus enim nunquam sit ab aliquo principio, nisi a specie domus in anima. Et sic semper sit ab arte, & non a casu. Et ideo est dubitatio, quare quedam fiunt quędoque quidem ab arte, quandoque quidem a casu, ut fanitas: quedam vero non, sed sunt tantum ab arte, & nunquam a casu, vt domus. Deinde cum dicit, b. qd Soluit questionem, & dicit causam prædictę differentię in artificialibus hanc esse, quia materia, a qua incipit generatio, secundum quam contingit facere & fieri aliquid eorū, quę sunt ab arte, talis est, in qua existit aliqua pars rei. Oportet nanque in materia qualibet, esse aptitudinem ad formam. Non, n. quod liber artificiatum potest fieri ex qualibet materia, sed ex determinata. Sicut terra non fit ex lana, sed ex ferro. Ipsa ergo aptitudo ad formam artificiatam, quę est in materia, iam est aliqua pars artificiatam, quę est in materia, quia sine aptitudine, artificiatum esse non potest. Sicut terra non potest esse sine duritie, per quã ferrum est ordinatum ad formam ferre. Sed hęc pars dupliciter inuenitur in materia. Quandoque quidem ita, qd per eam materia potest moueri a seipsa per partem formę in ea existentē, quandoque vero non. Sicut in corpore humano, quod est materia sanationis, inest virtus actiua, per quam corpus potest sanare seipsum. In lapidibus autem & lignis non est aliqua virtus actiua, per quam possit moueri materia ad formam domus. Esti quidem materia sic possit moueri per partem formę, quã in se habet ad formam, hoc contingit dupliciter, quia quandoque potest sic moueri per principium intrinsecum, quod est pars prædicta, sicut mouetur per artem, vt accidit in sanatione. Nam natura humani corporis eodem modo agit ad sanationem, sicut & ars. Quandoque vero non potest moueri materia per principium intrinsecum eodem modo, sicut mouetur ab arte licet aliquo modo, per ipsum moueri possit. Multa, n. sunt quę possunt a seipsis moueri, sed non sic, sicut mouentur ab arte, vt patet in saltatione. Homines enim non habentes artem saltandi, possunt quidem mouere seipsos, sed non illo modo, sicut mouent se qui habent artem prædictam. Illa igitur artificialia, quę habent talem naturam, sicut lapides sunt materia domus, non possunt a seipsis moueri, impossibile est enim moueri ea nisi ab alio. & hoc non solum est in artificialibus, sed etiam in naturalibus. Sic enim & materia ignis non potest mo

A veri ad formam ignis nisi ab alio. & inde est, quod forma ignis non generatur nisi ab alio. Et propter hoc, quedam artificia non possunt fieri sine habente artem: quę scilicet in sua materia vel non habent aliquid principium motuum ad formam, vel non sic motuum, sicut ars mouet. Quę vero ab aliquo extrinseco principio moueri possunt, non habente artem possunt esse & fieri etiam sine habente artem. Mouebuntur enim eorum materię ab his, quę non habent artem. Quod quidem ostendit dupliciter. Vno modo in quantum possunt moueri ab aliquibus aliis extrinsecis principiis non habentibus artem, sicut arborem plantare potest etiam qui non habet artem plantandi. Alio modo quando materia mouetur ex parte, id est ab aliquo principio intrinseco, qd est aliqua pars forme. Sicut cum corpus humanum sanatur ab aliquo principio intrinseco, quod est aliqua pars forme. Sciendum est autem, quod occasione horum verborum, quę hic dicuntur, quidam ponunt qd in omni generatione naturali, est aliquod principium actiua in materia, quod quidem est forma in potentia præexistens in materia, quę est quedam inchoatio formę. Vnde hæc formę pars dicitur, qd quidem adtribuere nituntur. Primo ex hoc, quod hic dicitur. Videtur enim hic Arist. dicere, qd illa, in quorum materia non est principium actiua, sunt tantum ab arte. Oportet igitur quod in materia illorum, quę sunt a natura, inest aliquod principium actiua. Secundo ex hoc, quod omnis motus, cuius violentus, & non naturalis. Si igitur in his, quę generantur per naturam, non esset aliquod principium generationis actiua in materia: tunc eorum generationes non esset naturales, sed violentę, aut non esset aliqua differentia inter generationem artificialem & naturalem. Et si obijciatur contra eos, quod tunc ea, quę generantur naturaliter, non indigent extrinseco generante, si eorum generatio est a principio intrinseco. Respondent, quod sicut principium intrinsecum nō est forma completa, sed quedam inchoatio formę, ita etiam non est perfectum principium actiua, vt per se possit agere ad generationem, sed habet aliquid de virtute actiua, vt cooperetur exteriori agenti, nisi enim aliquid conferret mobile exteriori agenti, esset motus violentus. Violentum enim est cuius principium est extra, nil conferente vim passio, vt in primo Ethicorum dicitur. Hęc autē opinio videtur propinqua ponentibus latitationem formarū.

LECTIO VIII.

BITAVERIT autē aliquid, cur quedam arte, & casu fiunt, ut fanitas: quedam autē minime, ut domus.

Causa vero est, quod horum quidem est materia incipiens generationis est cum faciens sit, & factum aliquid eorum, quę ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei, quedam talis, ut a seipsa moueatur, quedam non. & huius quedam sic possibilis est, quedam impossibilis, multa nanque possibilis quidem a seipsis moueri, sed non sic, ut puta saltare. Quorumcunque itaque talis materia est, ut lapides, impossibile est sic moueri nisi ab alio, sic tamen certe est & ignis, propterea quedam non erunt absque eo, qui habet artem, quedam erunt. ab his enim mouebuntur, quę non habent quidem artem, moueri vero possunt ipsamets, aut ab alijs non habentibus artem, aut ex parte.

ne naturali, est aliquod principium actiua in materia, quod quidem est forma in potentia præexistens in materia, quę est quedam inchoatio formę. Vnde hæc formę pars dicitur, qd quidem adtribuere nituntur. Primo ex hoc, quod hic dicitur. Videtur enim hic Arist. dicere, qd illa, in quorum materia non est principium actiua, sunt tantum ab arte. Oportet igitur quod in materia illorum, quę sunt a natura, inest aliquod principium actiua. Secundo ex hoc, quod omnis motus, cuius violentus, & non naturalis. Si igitur in his, quę generantur per naturam, non esset aliquod principium generationis actiua in materia: tunc eorum generationes non esset naturales, sed violentę, aut non esset aliqua differentia inter generationem artificialem & naturalem. Et si obijciatur contra eos, quod tunc ea, quę generantur naturaliter, non indigent extrinseco generante, si eorum generatio est a principio intrinseco. Respondent, quod sicut principium intrinsecum nō est forma completa, sed quedam inchoatio formę, ita etiam non est perfectum principium actiua, vt per se possit agere ad generationem, sed habet aliquid de virtute actiua, vt cooperetur exteriori agenti, nisi enim aliquid conferret mobile exteriori agenti, esset motus violentus. Violentum enim est cuius principium est extra, nil conferente vim passio, vt in primo Ethicorum dicitur. Hęc autē opinio videtur propinqua ponentibus latitationem formarū.

Le. 1.

D. 644.

Tex. cō. 34

T. com. 40

Cum enim nihil agat nisi secundum quod est in actu, si partes vel inchoationes formarum, quę sunt in materia, habent aliquā virtutem actiua, sequitur quod sint aliquo modo actu, quod est ponere latitationē formarum. Et præterea cum esse sit ante agere, non potest intelligi forma prius habere agere, quam sit in actu. Et ideo dicendum est, quod sicut sola viuentia inueniuntur se mouere secundum locum, alia vero mouentur a principio extrinseco, vel generante, vel remouente prohibens, ut dicitur Octauo Physic. ita secundum alios motus, sola viuentia inueniuntur mouere seipsa. Et hoc ideo, quia inueniuntur habere diuersas partes, quarum vna potest esse mouens, & alia mota, quod oportet esse in omni mouente seipsum, ut probatur in Octauo Physic. Sic igitur inuenimus in generatione viuentiū esse principium actiua intrinsecum, quod est virtus formatiua in semine. Et sicut est potentia augmentatiua mouens in motu augmenti & decrementi, ita est & in motu alterationis, quę est sanatio, principium mouens intra. Nā cū cor non sit susceptiuum

num infirmitatis, virtus naturalis, quæ est in corde sano, totum corpus ad sanitatem alterat. De tali igitur materia, habente in se principium actuum loquitur hic Philosophus, & non de rebus inanimatis. Quod ex hoc patet, quia materiam ignis comparat materiam domus in hoc, quod vtraque mouetur ad formam principio extrinse-

Tex. c6. 30. par. 3.

part. 4. Tex. c6. 6.

Comm. 1.

\*Alia litera sanitas, Tex. c6. 31.

part. 5.

part. seq.

D. 321.

c Palam vero ex dictis, quia modo quodam omnia fiunt ex vnioco, quemadmodum naturalia: aut ex parte vnioco, vt domus ex domo: aut ab intellectu. ars. n. species: Aut ex parte aut ex habente aliquam partem, nisi secundum accidens fiat.

d Causa nanque faciendi prima secundum se pars. Calor. n. in motu, calorem in corpore facit. Is vero est, aut sanitas, aut pars, aut sequitur eum pars aliqua sanitatis. aut sanitas ipsa, propter quod dicitur facere. quia illud facit sanitatem, cui consequitur & accidit calor. Quare quemadmodum in syllogismo omnium principium est substantia (nam ex quodquid est, syllogismi sunt) & hic generationes.

e Similiter itaque his, & quæ sunt natura constituta se habent. Nam sperma facit sicut quæ ab

c Manifestat secundum, quod poterat esse dubium ex prædictis. Dixerat enim, superius, quod omne, quod generatur, generatur a simili secundum speciem. Hoc autem non eodem modo se habet in omnibus. & ideo hic manifestare intendit, quomodo hoc diuersimode in diuersis inueniatur, & circa hoc duo facit. Primo, distinguit diuersos modos, quibus generatur est simile generati. Secundo, manifestat eos. ibi. Cæ nãq; faciendi. Scie dñi est aut circa primū, qd qd generatur ab aliquo, aut generat per se, aut generat ab eo per accidens. Quod aut generat ab aliquo per accidens, non generatur ab eo sicut qd huiusmodi. vnde non oportet in generante esse similitudinem generati. Sicut inuētio thesauri, non habet similitudinem aliquam in eo, qui fodit ad plantandum, inuenit thesaurum per accidens. Sed generans per se, generat tale sicut qd huiusmodi. vnde oportet in generante per se, sit aliquo modo similitudo generati. Sed hoc cōtingit tripliciter. Vno modo quod forma generati præcedit in generante. sicut in eundem modo essendi, nec in substantia eiusdem rationis. sicut forma domus præcedit in artifice, non sicut esse materiale, sed sicut esse immateriale, quod habet in mente artificis, non in lapidibus & lignis: hæc generatio est partim ex vnioco, quantum ad formam, partim ex equiuoco, quantum ad esse formæ in subiecto. Tertio modo, quando ipsa tota forma generati non præcedit in generante, sed aliqua pars eius, aut aliqua pars partis. sicut in medicina calida præcedit calor, qui est pars sanitatis, aut aliquid ducens ad partem sanitatis: hæc generatio nullo modo est vnioco. Et ideo dicit. Palam ex dictis est quod aut sunt omnia quoddammodo ex totaliter vnioco, sicut naturalia, vt ignis ab igne, & homo ab homine. Aut ex eo quod est ex parte vnioco, quantum ad formam, & ex parte equiuoco, quantum ad esse formæ in subiecto, sicut domus fit ex domo, quæ est ars in artifice, sicut autem ab intellectu sicut artis habitus. Ipsa. n. ars edificatiua, est species domus. Aut tertio modo sunt aliqua ex parte formæ præexistentis in generante, siue ex ipso genere habente partem prædictam. Pōt. n. dici, quod generatio fit vel ex forma, siue parte formæ, vel ex habente formam, vel partem formæ. Sed ex habente quidem sicut ex generante, ex forma siue parte formæ, sicut ex eo, quo generans generat. nam forma non generat nec agit, sed habens formam per eam. Et hoc dico, quod aliquid fit ex alio simili, secundum aliquem prædictorum modorum, nisi

fiat ex eo per accidens. Tunc. n. non oportet huiusmodi similitudinem obseruari, sicut dictum est. Deinde cum dicit. Manifestat quod dicitur, & primo in rebus artificialibus. Secundo in rebus naturalibus. ibi. Similiter itaque his. Dicit ergo primo, quod ideo oportet quod sit fieri ex aliqua parte, quia prima causa faciendi secundum se, est pars generati præexistentis in generante, quæ est, vel ipsa forma generantis, vel pars formæ. Cum enim per motum calor generatur, in ipso motu est quodammodo calor, sicut in virtute actiua, nam ipsa virtus causandi calorem, quæ est in motu est aliquid de genere caloris. Et iste calor in motu existens in corpore, non quidem generatione vnioco, sed equiuoco: quia calor in motu, & in corpore calido, non est vnioco rationis. Is vero, scilicet, calor, aut est ipsa sanitas, aut aliqua pars sanitatis, aut sequitur eum aliqua pars sanitatis aut sanitas ipsa. Per hæc quatuor, quæ ponit, dat intel ligere quatuor modos, quibus potest se habere forma generantis ad formam generati. Quorum primus est, quod forma generati totaliter est in generante. sicut forma domus est in mente artificis: & sicut forma ignis generati, est in igne generante. Secidus modus est, quod forma generati est in generante, sicut cum medicina calida sanat calefaciendo. Nã calor, factus est in sanato pars, inueniatur. Tertius modus est, quando pars formæ est in generante, non actu, sed virtute, sicut quando motus calefaciendo sanat. Calor enim est in motu virtute, & non actu. Quartus modus est, quando ipsa tota forma est in generante virtute, sed non actu, sicut forma stuporis est in pilce stupefaciente manu, & similiter est in aliis, quæ agunt a tota specie. Primū ergo modū designat in hoc quod dicitur aut sanitas. Secidum in hoc quod dicit. Aut pars. Tertium in hoc quod dicit. Aut sequitur eum aliqua pars sanitatis. Quartum in hoc quod dicit. Aut sanitas ipsa. Et quia motus causat calorem, ad quem sequitur sanitas, propter hoc etiam dicitur motus facere sanitatem, quia id facit sanitatem, cui consequitur, vel accidit sanitas. Vel melius. Quod consequitur & accidit ex motu, scilicet, calor, facit sanitatem. Quare patet, quod sicut in syllogismo omnium principium est substantia, quod quid est rei. Nam syllogismi demonstratiui sunt ex quod est, cum in demonstrationibus modum sit distinctio, & hic scilicet in operatiuis generationibus sunt ex quod quid est. In quo ostenditur similitudo intellectus speculatiui & practici. Sicut enim intellectus speculatiui procedit ad demonstrandum passionis de subiectis, ex consideratione eius quod quid est, ita intellectus procedit ad operandum ex specie artificij, quæ est eius quod quid est, vt supradictum est. De inde cum dicit.

Manifestum autem est ex his, quæ dicta sunt, quod quodam modo omnia sunt ex vnioco, quemadmodum quæ natura sunt: aut ex parte vnioco, aut domus ex domo: aut ab intellectu, ars enim forma est: aut ex parte, aut habente aliquam partem, si non per accidens fiat.

G Causa enim faciendi, prima secundum se pars. calor enim in motu, calorem in corpore fecit. hic vero, aut sanitas est, aut pars, aut sequitur eum aliqua sanitatis pars, aut ipsa sanitas. quare & dicitur facere, quia illud, quod sequitur, & cui accidit calor, sanitatem efficit. Quare, sicut in syllogismo omnium principium substantia est (ex ipso enim quid est syllogismi sum) hic etiam generationes.

Similiter se habent & quæ natura constituta sunt. semen nanque facit, sicut ea, quæ ab arte sunt, habet

formam generati. Quorum primus est, quod forma generati totaliter est in generante. sicut forma domus est in mente artificis: & sicut forma ignis generati, est in igne generante. Secidus modus est, quod forma generati est in generante, sicut cum medicina calida sanat calefaciendo. Nã calor, factus est in sanato pars, inueniatur. Tertius modus est, quando pars formæ est in generante, non actu, sed virtute, sicut quando motus calefaciendo sanat. Calor enim est in motu virtute, & non actu. Quartus modus est, quando ipsa tota forma est in generante virtute, sed non actu, sicut forma stuporis est in pilce stupefaciente manu, & similiter est in aliis, quæ agunt a tota specie. Primū ergo modū designat in hoc quod dicitur aut sanitas. Secidum in hoc quod dicit. Aut pars. Tertium in hoc quod dicit. Aut sequitur eum aliqua pars sanitatis. Quartum in hoc quod dicit. Aut sanitas ipsa. Et quia motus causat calorem, ad quem sequitur sanitas, propter hoc etiam dicitur motus facere sanitatem, quia id facit sanitatem, cui consequitur, vel accidit sanitas. Vel melius. Quod consequitur & accidit ex motu, scilicet, calor, facit sanitatem. Quare patet, quod sicut in syllogismo omnium principium est substantia, quod quid est rei. Nam syllogismi demonstratiui sunt ex quod est, cum in demonstrationibus modum sit distinctio, & hic scilicet in operatiuis generationibus sunt ex quod quid est. In quo ostenditur similitudo intellectus speculatiui & practici. Sicut enim intellectus speculatiui procedit ad demonstrandum passionis de subiectis, ex consideratione eius quod quid est, ita intellectus procedit ad operandum ex specie artificij, quæ est eius quod quid est, vt supradictum est. De inde cum dicit.

Manifestat quod dixerat de artificialibus, in rebus naturalibus dicens, quod similiter se habent ea, quæ sunt constituta secundum naturam, his quæ sunt per artem. Sperma enim operatur ad generationem, sicut contingit in his, quæ sunt per artem. Sicut enim artifex non est actu domus, nec habet formam, quæ sit domus actu, sed potestate, ita sperma non est animal actu, nec habet animam, quæ sit species animalis actu, sed potestate tantum. Est. n. in femine virtus formatiua, quæ hoc modo comparatur ad materiam concepti, sicut comparatur forma domus in mente artificis ad lapides & ligna: nisi quod forma artis est omnino extrinseca a lapidibus & lignis, virtus autem spermatis est intrinseca. Quæuis autem generatio animalis est spermatis, nisi sita spermate, sicut ab vnioco, quia sperma non est animal, id est quod est sperma, est aliquo modo vnioco ei, quod sit ex spermate, nam sperma fit ab animali. Et in hoc est, dissimilitudo inter genera

part. seq.

Tex. c6. 18.

Tex. c6. 2. part. 6.

part. 7.

Tex. c6. 13.

Tex. c6. 29.

generationem naturalem, & generationem artificialem, quia non oportet quod forma domus in mente artificis sit a domo, licet quandoque hoc accidat, vt cum aliquis ad exemplar vnioco domus facit aliam. sed semper oportet quod sperma sit ab animali. Exponit autem quod dixerat, aliquo modo vnioco, quia non oportet in omni generatione naturali esse omnimodam vniocationem, sicut cum dicitur homo fit ex homine. Fit. n. femina ex viro, sicut ex agente, & mulus non fit ex mulo sed ex equo, vel ahno, in quo tamen est aliqua similitudo, vt supra dixit. Et quod dixit quod est sperma, oportet esse aliquo modo, vt vnioco, sicut intelligendum est si non fuerit orbatio, si non fuerit defectus naturalis virtutis in femine. Tunc. n. generat aliquid quod non est simile generati, sicut patet in monstruosis partibus. Et sicut in illis, i. in rebus artificialibus aliqua sunt non solum per artem, sed a casu, quando materia potest moueri a seipso eo motu, quo mouetur ab arte. quod non potest hoc modo moueri, tunc non potest id quod fit ab arte, ab alio fieri ab arte, ita & hic possunt aliqua fieri a casu & sine spermate illa quorum materia hoc modo potest moueri a seipso, quod motu, quo mouetur spermata, id est ad generationem animalis. Sicut patet in his, quæ generantur ex putrefactione, quæ quomodo dicuntur esse a casu, & quomodo non, superius expōitum est. Illa autem, quorum materia non potest moueri a seipso eo motu quo a spermate mouetur, impossibilia sunt fieri aliter quam ex ipsis seminibus sicut patet de homine & equo, & aliis animalibus perfectis. Patet autem ex his, quæ hic dicuntur, quod neque omnia animalia possunt generari & ex femine & sine femine, vt Auic. ponit, neque nulla generantur vtroque modo, vt ponit Auic. Est autem aduerendum, quod per ea, quæ hic dicuntur, possunt solui duabitationes illorum, qui ponebant formas in istis generatis, non esse a generantibus naturalibus, sed a formis, quæ sunt sine materia. Hoc enim maxime viti sunt, ponere propter animalia generata ex putrefactione, quorum formæ non videntur procedere ex aliquibus similibus secundum speciem. Vltimus autem in animalibus etiam, quæ generantur ex femine, virtus actiua generationis, quæ est in femine, non est anima, vt ex hoc possit anima sequi in animali generato. Adhuc autem procedit, quia in inferioribus istis, non inueniuntur aliqua principia actiua ad generationem, nisi calidum & frigidum, quæ sunt forme accidentales. & sic non videtur quod per ea possint produci forme substantiales. Nec videtur quod ratio Philosophi, quam supra posuit contra ponentes exemplaria, teneat in omnibus, vt scilicet ad similitudinem speciei in generatis, sufficiant forme generantium. Sed omnes hæc dubitationes soluantur per hanc rem. si diligenter inspiciantur. Dicitur enim in litera, quod virtus actiua, quæ est in spermate, & si non sit anima in actu, est tamen anima in virtute sicut forma domus in anima non est domus actu, sed virtute. Vnde sicut ex forma domus, quæ est in mente, potest fieri forma domus in materia, ita ex virtute feminis, potest fieri forma completa, propter intellectum, qui

est ab extrinseco, vt dicitur in xvi. de animalibus. Et adhuc amplius in quantum virtus, quæ est in femine, est ab anima perfecta, cuius virtute agit. Media enim principia agunt in virtute primorum. In his vero, quæ generantur ex putrefactione, etiam est in materia aliquid principium simile virtuti actiua, quæ est in spermate, ex quo causatur anima in talibus animalibus. Et si cuius virtus, quæ est in spermate, est ab anima completa animalis, & a virtute celestis corporis, ita virtus, quæ est in materia putrefacta generatiua animalis, est a solo corpore celesti, in quo sunt virtutes omnes forme generantur, sicut in principio actiua. Qualitates etiam actiua, licet sint accidentia, non tamen agunt solum in virtute propria, sed in virtute formarum substantiarum, ad quæ se habent sicut instrumenta, sicut dicitur in 2. de Anima, quod calor ignis est sicut instrumentum anime nutritiua. Deinde cum dicitur.

etiam potestate formam. & a quo semen est, quodam modo vnioco, non enim omnia ita oportet querere, sicut ex homine homo. etenim mulier ex viro. unde mulus non ex mulo, sed si non orbatio fuerit. Quæcunque autem a casu, sicut ibi fit quorumcumque materia potest a seipso moueri hoc motu, quo sperma mouet. Quorumcumque vero non, ea impossibilia sunt fieri aliter quam ex ipsis.

Non autem de substantia solum ostendit ratio non fieri formam, sed de omnibus similiter primis cõis ratio, vt quantitate, & qualitate. & aliis categorijs. Fit enim, velut ærea sphaera, sed non sphaera, nec es, sed in ere, si fit. Semper. n. oportet præexistere materiam, & formam. ita & in ipso quid est, & in qualitate, & quantitate, & aliis similiter categorijs. Non. n. fit quale sed quale lignum: nec quantum, sed quantum lignum, aut animal.

Ceterum ex his proprium substantia accipere est, quod necesse est præexistere semper aliam substantiam actu existentem, quæ facit, ut puta animal si animal fit: quale uero, aut quantum non est necesse, nisi potentia solum.

in utroque, dicens quod ratio, superius posita non solum ostendit speciem, id est formam non fieri de substantia, id est circa predicamentum substantia, sed communis est similiter de omnibus primis, id est de predicamentis, sicut de qualitate, & quantitate, & aliis predicamentis. Fit enim vt ærea sphaera, quod est compositum, sicut ærea sphaera. Sed non fit sphaera, id est, quod se habet per modum forme. Nec es, id est quod se habet per modum materij. Et si fit sphaera aliquo modo loquendi, non fit per se, sed in ere, quia semper oportet præexistere ad generationem, materiam & speciem, ut supra est ostensum. Illud quoque quod est vt ærea sphaera, scilicet compositum, fit, & in quid hoc est in predicamento substantia, & in qualitate, & quantitate. & similiter in aliis predicamentis. Non. n. fit quale, id est ipsa qualitas, sed hoc totū quod est quale lignū. Nec fit quantum, id est ipsa quantitas, sed lignum quantum, aut animal quantum.

Ostendit quid differat inter substantiam & accidentia, dicens, quod hoc oportet accipere vt proprium substantia per cõparationem ad accidentia, quia quando substantia generatur necesse est semper præexistere alteram substantiam, quæ facit generationem. Sicut si animal generatur, oportet quod præexistat animal generans in his, quæ generantur ex femine. Sed in quali & quanto, & in aliis accidentibus, non oportet quod præexistat quale, aut quantum actu, sed solum in potentia, quod est materiale principium & subiectum motus. Principium enim actiua substantia non potest esse nisi substantia, sed principium actiua accidentium, potest esse non accidens, scilicet substantia.

Lib. 2. ca. 3.

lect. 10.

T. com. 27.

L E C T I O I X .

ostendam Philosophus ostendit, quid est quod quid erat esse, & quorum est, & quomodo se habent ea, quorum est, & quod non oportet ponere quidditates rerum separatas propter generationem; hic intendit ostendere ex quibus constituitur quodquidam est se. & diuidit in duas partes. In prima ostendit, ex quibus quod quidam est esse constituitur. In secunda ostendit, quomodo ex eis fiat vnum, ibi; Nunc autem dicamus primum. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima mouet dubitationem. In secunda soluit eam, ibi; Aut multipliciter dicitur pars. Prima pars diuiditur in duas dubitationes, quas mouet ad idem pertinentes, ibi; Amplius autem si priores sunt partes. Dicit ergo primo, quod omnis diffinitio est quaedam ratio. i. quaedam compositio nominum per rationem ordinata. Vnum enim nomen, non potest esse diffinitio, quia diffinitio oportet quod distincte notificet principia rerum, quae concurrunt ad essentiam rei constituendam. Alias autem diffinitio non sufficienter manifestaret essentiam rei. Et propter hoc dicitur in 1. Phys. quod diffinitio diuiditur in singularem. i. exprimit distincte singula principia diffiniti. Hoc autem non potest fieri nisi per plures dictiones. Vnde una dicitio non potest esse diffinitio, sed potest esse manifestatiua, eo modo quo nomen minus notum, manifestatur per magis notum. Omnis autem ratio partes habet, quia est quaedam ratio composita, & non simplex nomen, & ideo videtur, quod sicut se habet ratio rei ad rem, ita se habent partes rationis ad partes rei. Et propter hoc dubitatur: Vtrum oporteat rationem partium ponere in ratione totius, aut non. Et haec dubitatio exinde confirmatur, quia in quibusdam rationibus totorum, videntur esse rationes partium, & in quibusdam non. In diffinitione enim circuli, non ponitur diffinitio in circulo, sed in parte circuli, sicut semicirculi, & quartae partis circuli. Sed diffinitio syllabae continetur in se diffinitionem elementorum. i. litterarum. Si enim diffinitur syllaba, oportet quod dicatur esse aliqua vox composita ex litteris, & sic in diffinitione syllabae ponitur littera, & per consequens diffinitio eius, quia semper vbi possumus diffinitione pro nomine. Et tamen circulus diuiditur in incisiones vt in partes, sicut syllaba in elementa. i. in litteras. Quod autem hic dicitur, quod sicut se habet diffinitio ad rem, ita se habet pars diffinitionis ad partem rei, videtur habere dubitationem. Diffinitio enim est idem rei. Vnde videtur sequi, quod partes diffinitionis sint idem partibus rei, quod patet esse falsum. Nam partes diffinitionis praedicantur de diffinito, sicut de homine, animal & rationale, nulla autem pars integralis praedicatur de toto. Sed dicitur quod partes diffinitionis significant partes rei, in quantum a partibus rei sumuntur partes diffinitionis, non ita quod partes diffinitionis sint partes rei: non enim animal est pars hominis, neque rationale, sed animal sumitur ab vna parte, & rationale ab alia. animal enim est quod habet naturam sensitiuam, rationale vero, quod habet rationem. Natura autem sensitiua est vt materialis respectu rationis. Et inde est, quod generatur a materia,

Tex. c. 33. par. prima.

Infra, lec. 12. principi.

Infra, pt. 3.

part. seq.

part. 2.

Tex. c. 34. par. 3.

Tex. c. 5.

D. 514.

L E C T I O I X .

Voniam vero diffinitio ratio est, & omnis ratio partes habet, vt autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei similiter se habeat, dubitatur iam: an oportet partium rationem inesse in ratione totius, an non. In quibusdam enim videntur inesse, in quibusdam vero non. Circuli enim ratio non habet rationem sectionum, ratio vero syllabae, habet rationem elementorum. atqui circulus diuiditur in sectiones, sicut syllaba in elementa.

Amplius autem si priores sunt partes toto, & recti acutus est pars, & digitus hominis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen ista esse priora ratione: secundum rationem nanque dicuntur ex illis, & inesse sine inuicem priora.

Aut multipliciter dicitur pars. quorum vnus quidem modus est qui mensurat secundum quantitatem. Sed hic quidem praetermittatur. Ex quibus vero substantia est vt partibus, per scrutandum est. Si igitur est hoc quidem materia, illud vero spe-

Et differencia a forma: species autem a forma & materia simul. Nam homo est quod habet rationem in natura sensitiua. Deinde cum dicitur.

¶ Ponit secundam dubitationem, quae est de prioritate partium, Omnes enim partes videntur esse priores toto, sicut simplex composito. Acutus enim, est pars recti anguli. Diuiditur enim rectus angulus in duos, vel plures angulos acutos. Et similiter digitus est pars hominis. vnde videtur quod acutus angulus sit naturali ter prior recto, & digitus prior homine. Sed contra, videtur illa esse priora. i. rectus acutus, & homo digito. Et hoc dupliciter. Primo quidem secundum rationem. Per hunc enim modum illa dicuntur esse priora, quae in eorum rationibus ponuntur, & non e contrario. Acutus enim & digitus dicuntur esse secundum rationem. i. diffinitur ex illis. i. homine & recto, vt dictum est. Vnde videtur quod homo & rectus angulus sint priores digito & acuto angulo. Secundo vero prout dicuntur esse aliqua priora ex eo quod est esse sine inuicem. Quae enim possunt esse sine aliis & non e contrario, dicuntur esse priora, vt in Quinto est habitum, sicut vnum duobus. Homo autem potest esse sine digito, digitus autem non potest esse sine homine, quia digitus absque suo non est digito, vnde videtur, quod homo sit prior digito. Et eadem ratio est de recto & acuto. Deinde cum dicitur.

L E C T I O I X .

Vm autem diffinitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicut ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei se habeat, dubitatur: vtrum oportet partium rationem inesse in ratione totius, an non. In quibusdam enim videntur inesse, in quibusdam vero non. Circuli enim ratio non habet rationem sectionum, ratio vero syllabae, habet rationem elementorum. atqui circulus diuiditur in sectiones, sicut syllaba in elementa.

Item autem, si partes priores sunt toto, recti autem acutus est pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen ista esse priora ratione: secundum rationem nanque dicuntur ex istis, & eo quod sint absque inuicem, priora sunt.

An multis modis dicitur pars? Quorum vnus modus, qui secundum quantum mensurans. Sed haec quidem praetermittatur, ex quibus vero substantia: tanquam ex partibus est. hoc considerandum est. Si igitur hoc quidem materia est, hoc vero forma, hoc vero ex his, & substantia est ma-

I potest esse sine homine, quia digitus absque suo non est digito, vnde videtur, quod homo sit prior digito. Et eadem ratio est de recto & acuto. Deinde cum dicitur.

¶ Soluit propositas quaestiones, & diuiditur in tres partes. In prima ponit solutionem. In secunda exponit eam, ibi; Dicitur est, igitur nunc ipsum. Tertio determinat quandam dubitationem, quae ex praedicta solutione oriri potest, ibi; Dubitatur autem merito. Ad euidenciam autem horum, quae in hoc capitulo dicuntur, sciendum est, quod circa diffinitiones rerum, & earum essentias, duplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod tota essentia speciei est ipsa forma, sicut quod tota essentia hominis est anima, & propter hoc dicunt, quod eadem secundum rem est forma totius, quae significatur nomine humanitatis, & forma partis, quae significatur nomine anime; sed differunt solum secundum rationem. nam forma partis dicitur secundum quod perficit materiam, & facit eam esse in actu, forma autem totius, secundum quod totum compositum per eam in specie collocatur. Et ex hoc volunt, quod nullae partes materiae ponantur in diffinitione indicantem speciem, sed solum principia formae speciei. Et haec opinio videtur Auerois, & quorundam sequentium eum. Sed videtur esse contra intentionem Aristote. Dicit enim superius in 6. quod res naturales habent in sui diffinitione materiam sensibilem, & in hoc differunt a mathematicis. Non autem potest dici, quod substantiae naturales diffinitur per id, quod non sit de essentia earum. Substantiae enim non habent diffinitionem ex additione, sed sola accidentia, ut supra est habitum: Vnde relinquuntur, quod materia sensibilis sit pars essentiae substantiarum naturalium, non solum quantum ad indiuidua, sed etiam quantum ad species ipsas. Diffinitiones enim non dantur de indiuiduis, sed de speciebus. Vnde est alia opinio, quam sequitur Auicenna, & secundum haec forma totius quae est ipsa quidditas speciei, differat a forma partis, sicut tota a parte.

¶ Solutio propositas quaestiones, & diuiditur in tres partes. In prima ponit solutionem. In secunda exponit eam, ibi; Dicitur est, igitur nunc ipsum. Tertio determinat quandam dubitationem, quae ex praedicta solutione oriri potest, ibi; Dubitatur autem merito. Ad euidenciam autem horum, quae in hoc capitulo dicuntur, sciendum est, quod circa diffinitiones rerum, & earum essentias, duplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod tota essentia speciei est ipsa forma, sicut quod tota essentia hominis est anima, & propter hoc dicunt, quod eadem secundum rem est forma totius, quae significatur nomine humanitatis, & forma partis, quae significatur nomine anime; sed differunt solum secundum rationem. nam forma partis dicitur secundum quod perficit materiam, & facit eam esse in actu, forma autem totius, secundum quod totum compositum per eam in specie collocatur. Et ex hoc volunt, quod nullae partes materiae ponantur in diffinitione indicantem speciem, sed solum principia formae speciei. Et haec opinio videtur Auerois, & quorundam sequentium eum. Sed videtur esse contra intentionem Aristote. Dicit enim superius in 6. quod res naturales habent in sui diffinitione materiam sensibilem, & in hoc differunt a mathematicis. Non autem potest dici, quod substantiae naturales diffinitur per id, quod non sit de essentia earum. Substantiae enim non habent diffinitionem ex additione, sed sola accidentia, ut supra est habitum: Vnde relinquuntur, quod materia sensibilis sit pars essentiae substantiarum naturalium, non solum quantum ad indiuidua, sed etiam quantum ad species ipsas. Diffinitiones enim non dantur de indiuiduis, sed de speciebus. Vnde est alia opinio, quam sequitur Auicenna, & secundum haec forma totius quae est ipsa quidditas speciei, differat a forma partis, sicut tota a parte.

¶ Solutio propositas quaestiones, & diuiditur in tres partes. In prima ponit solutionem. In secunda exponit eam, ibi; Dicitur est, igitur nunc ipsum. Tertio determinat quandam dubitationem, quae ex praedicta solutione oriri potest, ibi; Dubitatur autem merito. Ad euidenciam autem horum, quae in hoc capitulo dicuntur, sciendum est, quod circa diffinitiones rerum, & earum essentias, duplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod tota essentia speciei est ipsa forma, sicut quod tota essentia hominis est anima, & propter hoc dicunt, quod eadem secundum rem est forma totius, quae significatur nomine humanitatis, & forma partis, quae significatur nomine anime; sed differunt solum secundum rationem. nam forma partis dicitur secundum quod perficit materiam, & facit eam esse in actu, forma autem totius, secundum quod totum compositum per eam in specie collocatur. Et ex hoc volunt, quod nullae partes materiae ponantur in diffinitione indicantem speciem, sed solum principia formae speciei. Et haec opinio videtur Auerois, & quorundam sequentium eum. Sed videtur esse contra intentionem Aristote. Dicit enim superius in 6. quod res naturales habent in sui diffinitione materiam sensibilem, & in hoc differunt a mathematicis. Non autem potest dici, quod substantiae naturales diffinitur per id, quod non sit de essentia earum. Substantiae enim non habent diffinitionem ex additione, sed sola accidentia, ut supra est habitum: Vnde relinquuntur, quod materia sensibilis sit pars essentiae substantiarum naturalium, non solum quantum ad indiuidua, sed etiam quantum ad species ipsas. Diffinitiones enim non dantur de indiuiduis, sed de speciebus. Vnde est alia opinio, quam sequitur Auicenna, & secundum haec forma totius quae est ipsa quidditas speciei, differat a forma partis, sicut tota a parte.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

Tex. c. 30.

parte. Nam quidditas speciei est composita ex materia & forma, non tamen ex hac forma, & ex hac materia indiuidua. ex his enim componitur indiuiduum vt Socrat. & Callias. Et haec est sententia Aristote. in hoc capitulo, quam introducit ad excludendum opinionem Platonis de ideis. Dicebat enim species rerum naturalium, esse per se existentes sine materia sensibili, quasi materia sensibilis, non esset ali quo modo pars speciei. Ostendo ergo quod materia sensibilis sit pars speciei in rebus naturalibus, ostenditur quod impossibile est esse species rerum naturalium sine materia sensibili, sicut hominem sine carni & ossibus, & sic de aliis. Et hi erit tertius modus destruendi ideas. Nam primo destruitur per hoc, quod quod dicitur esse non est separatum ab eo, cuius est. Secundo per hoc, quod species separata a materia non sunt causa generationis, neque per modum generantis, neque per modum exemplaris. Nunc autem tertio improbat eam per hoc quod materia, sensibilis in cois, est ratio spei. Dicit ergo soluendo, quod multipliciter, dicitur pars, sicut in Quinto est habitum. Et vno modo dicitur pars quod dicitur, hoc, i. quod mensurat totum secundum quantitatem, sicut bicubitum est pars cubiti, & binarius senarii.

aliud ex his: & substantia est materia, & species, & quod ex his est: est quidem vt materia dicitur pars alicuius, est autem vt non, sed ex quibus speciei ratio. Vt concavitatis non est pars caro. hoc namque; materia in qua fit, limitatis vero pars aliqua est. Et totius quidem status pars est: eius autem, quod ut forma dicitur status, minime. dicendum enim forma, & quatenus formam habet, unum quodque: materiale vero nunquam secundum se dicendum. Quare circuli quidem ratio non habet eam, quae est sectionis, sed quae syllabae, ea, quae est elementorum. Nam elementa rationis partes sunt, sicut speciei, & non materia: Incisiones vero huiusmodi, sicut partes, vt materia, in quibus sunt propinquo res tamen speciei, quae in aere fit rotunditas. Est autem vt neque; elementa oia syllabae in ratione sunt: vt haec cerea, aut quae sunt in aere. Iam. n. & haec pars syllabae quasi materia sensibilis. Etenim lineam non si dimidia corrumpit, aut hoc in ossa, aut neruos, & carnes, pp hoc & sunt ex his sicut entibus substantie partibus, sed vt ex materia. Etenim quod quod simul totum partes speciei vero & cuius ratio, non

Sed hic modus partium praetermittatur ad praesens. non enim intendimus hic inquirere partes quantitatis, sed intendimus inquirere de partibus diffinitionis, quae significant substantiam rei. Vnde perferendum est de illis partibus, ex quibus substantia rei componitur. Pars autem substantiae est & materia, & forma, & ex quibus est aliquid compositum. Et quodlibet istorum trium, scilicet materia, & forma, & compositum ex his, est substantia, ut supra habitum est. Et ideo materia est quidem quodam modo pars alicuius, quodam modo non est, sed solum illa, ex quibus est ratio speciei, id est forma. Intelligimus enim concavitatem quasi formam, & nasum materiam, & simum quasi compositum. Et secundum hoc, caro, quae est materia, vel pars materiae, non est pars concavitatis, quae est forma vel species. nam caro est materia, in qua fit species. Sed tamen caro est aliqua pars limitatis, si tamen limitas intelligitur esse quoddam compositum, & non solum forma. Et similiter totius quidem status, quae est composita ex materia & forma pars est: non autem est pars status, secundum quod status accipitur solum pro specie, id est pro forma. Et vt sciatur quid est species, & quid est materia, dicendum est illud, ad speciem pertinere, quod conuenit vnicuique in quantum speciem habet. Sicut in quantum habet speciem status, conuenit alicui quod sit figuratum, vel aliqd aliud huiusmodi. Sed id quod est materiale ad speciem, nunquam dicendum est secundum se de specie. Sciendum tamen est, quod nulla materia nec cois, nec indiuiduata secundum se, se habet ad speciem prout sumitur pro forma, sed secundum quod spes sumitur pro vniuersali, sicut huiusmodi dicitur esse spes, sic materia cois per se pertinet ad speciem, non autem materia indiuidualis, in qua natura spei accipitur. Et ideo dicendum est, quod diffinitio circuli non conuenit in se diffinitionem incisionum, id est partium ex circulo incisionum, vt semicirculi, vt quartae partis circuli. Sed diffinitio, quae est syllabae, comprehendit in se diffinitionem, quae est elementorum, id est litterarum. Et huius ratio est, quia elementa

ta, id est litterae sunt partes syllabae quantum ad speciem suam, & non secundum materiam. Ipsa enim forma syllabae in hoc consistit, quod ex litteris componatur. Sed incisiones circuli sunt partes non circuli secundum speciem accepti, sed huius circuli particularis, vel horum circulorum, sicut materia in qua fit spes circuli. & hoc accipi potest ex regula, la superius posita. Hoc enim dixit ad speciem pertinere, quod secundum speciem vnicuique speciem habent, ad materiam vero quod accidit speciei. Per se autem inest syllabae, quod ex litteris componatur. Quod autem circulus sit actus dicitur in semicirculos, hoc accidit circulo, non in quantum est circulus, sed in quantum est hic circulus, cuius huiusmodi linea diuiditur, quae est pars eius ut materia. Vnde patet, quod semicirculus est pars circuli secundum materiam indiuiduale. Vnde ista materia, quae est haec linea, est propinquo speciei quam a se, quod est materia sensibilis, quando rotunditas, quae est forma circuli, fit in aere. Quia species circuli nunquam est praeter lineam, est autem praeter ea. Et sicut partes circuli, quae sunt secundum materiam indiuiduale, non ponuntur in eius diffinitione, ita etiam

nec omnes litterae ponuntur in diffinitione syllabae, quae scilicet sunt partes cum materia, vt litterae descriptae in cera, vel prolatae in aere. Haec enim iam sunt partes syllabae sicut materia sensibilis, non enim oportet quod omnes partes, in quas res aliqua resoluta corrumpitur, sint partes substantiae. Non enim si linea diuisa in duo dimidia corrumpitur, aut si homo resolutus in ossa & neruos & carnes corrumpitur, propter hoc sequitur, quod linea sit ex dimidiis, & homo ex carnisibus & ossibus, ita quod ista sint partes substantiae eius, sed sunt ex istis partibus sicut ex materia. Vnde sunt partes eius quod est simul totum, id est compositum. Id est speciei, id est formae, & cuius est ratio, id est eius quod diffinitur, non adhuc sunt partes. Quapropter, nullae tales partes ponuntur in rationibus conuenienter. Sciendum tamen, quod ratio partium in quorundam diffinitionibus ponitur, scilicet in diffinitionibus compositorum, quorum sunt partes: in quorundam vero diffinitionibus non oportet poni, scilicet in diffinitione formarum, nisi sint tales formae, quae sunt simul sumptae cum materia. Licet enim materia non sit pars formae, tamen materia, sine qua non potest concipi intellectus forma, oportet quod ponatur in diffinitione formae, sicut corpus organicum ponitur in diffinitione animae. Sicut accidentia non habent esse perfectum nisi secundum quod sunt in subiecto, ita nec formae, nisi secundum quod sunt in propria materia. Et propter hoc, sicuti accidentia diffiniuntur ex additione subiectorum, ita & forma ex additione propriae materiae, cum igitur in diffinitione formae ponitur materia, est diffinitio ex additione, non autem cum ponitur in diffinitione compositi. Vel hoc quod dicitur non fuerint simul sumpta, est exemplificatio eius quod dixerat horum non oportet inesse. In illis enim partes materiae non oportet in diffinitionibus poni, quae non sumuntur simul cum materia, vel quae non significant aliquid compositum ex materia & forma. Et hoc patet, quia propter hoc in quorundam rationibus non ponitur materia, in quorundam

¶ Solutio propositas quaestiones, & diuiditur in tres partes. In prima ponit solutionem. In secunda exponit eam, ibi; Dicitur est, igitur nunc ipsum. Tertio determinat quandam dubitationem, quae ex praedicta solutione oriri potest, ibi; Dubitatur autem merito. Ad euidenciam autem horum, quae in hoc capitulo dicuntur, sciendum est, quod circa diffinitiones rerum, & earum essentias, duplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod tota essentia speciei est ipsa forma, sicut quod tota essentia hominis est anima, & propter hoc dicunt, quod eadem secundum rem est forma totius, quae significatur nomine humanitatis, & forma partis, quae significatur nomine anime; sed differunt solum secundum rationem. nam forma partis dicitur secundum quod perficit materiam, & facit eam esse in actu, forma autem totius, secundum quod totum compositum per eam in specie collocatur. Et ex hoc volunt, quod nullae partes materiae ponantur in diffinitione indicantem speciem, sed solum principia formae speciei. Et haec opinio videtur Auerois, & quorundam sequentium eum. Sed videtur esse contra intentionem Aristote. Dicit enim superius in 6. quod res naturales habent in sui diffinitione materiam sensibilem, & in hoc differunt a mathematicis. Non autem potest dici, quod substantiae naturales diffinitur per id, quod non sit de essentia earum. Substantiae enim non habent diffinitionem ex additione, sed sola accidentia, ut supra est habitum: Vnde relinquuntur, quod materia sensibilis sit pars essentiae substantiarum naturalium, non solum quantum ad indiuidua, sed etiam quantum ad species ipsas. Diffinitiones enim non dantur de indiuiduis, sed de speciebus. Vnde est alia opinio, quam sequitur Auicenna, & secundum haec forma totius quae est ipsa quidditas speciei, differat a forma partis, sicut tota a parte.



illud in tertio de Anima. Intellectus passivus corruptibilis est. Ideo autem singularium circularum non est definitio, quia illa, quorum est definitio, cognoscuntur per suam definitionem. Sed singularia non cognoscuntur, nisi dum sunt sub sensu, vel imaginatione, quæ hic intelligit dicitur, quia res considerat sine sensu, sicut intellectus. Sed hmoi singulares circuli habent ab actu, i. e. recedentes ab actu, in inspectione sensus, quæ tum ad sensibiles: aut imaginationis, quantum ad mathematicos, non est manifestum verum sine, in quantum sunt singulares: sed est semper dicuntur & cognoscuntur per rationem vniuersalis. cognoscuntur enim hic circuli sensibiles, et quando non actu videntur, in quantum sunt circuli, non in quantum sunt hi circuli. Ratio autem huius est, quia materia, quæ a principio est individuationis, est secundum se ignota, & non cognoscitur nisi per formam, a qua sumit ratio vniuersalis. Et ideo singularia non cognoscuntur in sua absentia, nisi per vniuersalia. Materia autem non solum est principium individuationis in singularibus sensibilibus, sed etiam in mathematicis. Materia enim alia est sensibilibus, alia intelligibilibus. Sensibilibus quidem veritas & lignum, vel cetera quilibet materia mobilis, vtriusque, & aqua & huiusmodi omnia: & a tali materia indiuiduantur singularia sensibilia. Intelligibilibus vero materia est, quæ est in sensibilibus, non in quantum sunt sensibilia, sicut mathematica sunt. Sicut enim forma hominis est in hac materia, quæ est corpus organicum, ita forma circuli vel trianguli est in hac materia, quæ est continuum, vel superficies, vel corpus. Concludit igitur quod dictum est, quomodo se habet de toto & parte & de priori, & de posteriori, id est cuius pars sit pars, & quomodo sit prior, & quomodo posterior. Partes enim materiae indiuiduæ sunt partes compositi singularis, non autem speciei, nec formæ. Partes autem materiae vniuersalis, sunt partes speciei, sed non formæ. Et quia vniuersale diffinitur, & non singulare, ideo partes materiae indiuiduales non ponuntur in diffinitione, sed solum partes materiae communis simul cum forma, vel partibus formæ.

D. 639.  
T. com. 6.  
part. 4.

Tex. 637.  
par. prima.

LECTIO XI.

**D**abitur autem merito quæ speciei sunt partes, & quæ non, sed simul sumpti. Hoc enim non ma-

d. ¶ Adaptat solutionem propositam questionem prius motæ dicēs, quod necesse est obuiare per prædictam solutionem inter-

rogationi quando quis interrogat, vtrum rectus angulus, & circulus, & animal sint priora partibus, aut econuerso parte, in quas huiusmodi diuiduntur, & ex quibus componuntur, sunt priora. Dicendum, quod non est simpliciter respondendum. Est enim duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod idem est tota species & forma, sicut anima quod homo. Quidam autem quod non, quia homo est compositum ex anima & corpore. & secundum vtramque opinionem est diuersimode respondendum. Si enim idem est anima, & animal vel animatum, aut si militer vnumquodque est idem cum forma vniuersali, ut quædam intelligibilibus. Sensibilis quidem, ut res, & lignum, & quæcumque mobilis materia: intelligibilis vero, quæ in sensibilibus existit, non prout sensibilis: ut puta ipsa mathematica. De toto igitur & parte, ac priore & posteriore, quomodo se habeant dictum est.

**A**d interrogationem uero necesse est occurrere, cum quis interrogaret vtrum rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuiduntur, & ex quibus sunt partes, quod non simpliciter. nam etiam si anima animal est, aut animatum, aut vnumquodque, aut vniuersumque, & circulus, & rectus, & circulus, & rectus, & substantia recti, quid quidem, & quo dicendum est posteriorius, puta his, quæ in ratione, & quæ recto vniuersali. Etenim hic quidem est materia, qui cæus rectus. & qui in lineis singularibus: qui uero absque materia his quidem, quæ in ratione sunt, posterior: partibus uero, quæ in singulari sunt, prior est. simpliciter autem non est dicendum, & si diuersa est, & non est anima animal, sic etiam quædam dicendum, quædam non dicendum, ut dictum est.

LECTIO XI.

**M**erito autem dubitatur etiam quænam formæ sint partes, quæ uero non: scilicet eius quod simul sumitur, cum

superius distinguere non solum inter materiam & formam, sed inter materiam communem, quæ est pars speciei, & inter materiam indiuidualem, quæ est pars indiuidui.

LECTIO XI.

**I**n ista parte determinat quædam dubitationem, quæ poterat oriri ex solutione præmissæ questionis. Distinguit enim, soluendo præmissam questionem inter partes speciei, & partes indiuidui, quod est compositum ex specie & ex materia. Et ideo hic quærit, quæ sint partes speciei,

part. 11.  
part. 12.  
part. 9.  
part. 2.

Tex. 637.  
part. 3.

part. 4.  
part. 7.  
part. 3.

speciei, & quæ non. Diuiditur ergo ista pars in partes tres. In prima determinat hanc dubitationem. In secunda ostendit quod restat dicendum ibi: Vtrum autem præter materiam. Tertio recapitulat ea quæ dicta sunt, ibi: Quid quidem igitur est quod quiderat. Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit, ibi: Quæcumque quidem igitur & cetera. Tertio solutionem manifestam colligit, ibi: Palam autem & cetera. Dicit ergo primo, quod cum dictum sit quod partes speciei ponuntur in diffinitionibus, non autem partes compositi ex specie & materia, merito dubitatur, quæ sunt partes speciei, & quæ non sunt partes speciei, & sed simul sumpti. In quo simul sumitur natura speciei cum materia ipsa indiuiduante. Si enim hoc non sit manifestum, non poterim aliquid recte diffinire, quia diffinitio nunquam est rei singularis, sed solum vniuersalis, ut supra dictum est. Et inter vniuersalia proprie est species, quæ constituit ex genere & differentia, ex quibus ois diffinitio constat. Genus enim non diffinitur, nisi etiam sit species. Unde patet, quod nisi sit pars speciei, non sit pars speciei, & quæ non est sit materia, sed sicut ad speciem ipsam pertinens, non erit manifestum qualis debeat esse diffinitio rei assignanda, cum non assignetur nisi speciei, & oportet in diffinitione speciei partes speciei ponere, & non partes, quæ sunt posteriores speciei. Deinde cum dicit.

manifesto existente, non est diffinire vnumquodque. Vniuersalis enim & species est diffinitio. Quæ igitur sunt partium ut materia, & quæ non, si non fuerint manifestæ, nec ratio erit manifesta quæ rei.

**B** Quæcumque quidem igitur videntur facta in diuersis specie, ut circulus in ære, & lapide, & ligno, hæc quidem manifesta esse videntur, quia nihil circuli substantiæ est, neque lapis, prope separari ab ipsis. Quæ uero non videntur separari, nihil prohibet similiter his se habere, ut si circuli omnes videntur ænei. nihil enim vtiq; minus erat quæ speciei. Hoc autem auferre mente est difficile, ut hominis species semper in carnibus apparet, & ossibus, & talibus partibus. Vtrum igitur hæc sunt partes huius speciei & rationis: aut non, sed materia? Sed quia non in alijs sunt, non possumus separare.

**C** Quoniam autem hoc videtur contingere, immanifestum autem quando, Dubitant autem quidam in circulo & in trigono, quasi non sit competens, lineis diffiniri & continuo, sed omnia hæc si militer dicit, ac si sint carnes & ossa hoīs, & quæ, & lapis circuli. & referunt oēs ad numeros. & lineæ rationem eam, quæ duorum esse dicunt. Et ideas dicentium, hi quidem ipsammet lineam dualitatem, hi autem speciem lineæ. Quidam spem eandem, & cuius spes: ut dualitatem, & spem dualitatis: in lineam uero non adhuc.

**B** ¶ Soluit propositam dubitationem. & circa hæc tria facit. Primo, ponit solutionem secundum opinionem Platonicorum. Secundo improbat eam, ibi: Accidit itaque vniuersali. Tertio, soluit secundam suam sententiam, ibi: Quare omnia reducere. Circa primum duo facit. Primo, soluit propositam dubitationem quantum ad sensibilia. Secundo quantum ad mathematica, ibi: Quoniam autem, primo, ergo dicit, quod in quibusdam manifestum est, quod materia non sit pars speciei, sicut in oibus illis, quæ manifeste apparent fieri in materijs diuersis in spem, sicut circulus inuenitur fieri in ære & in lapide & in ligno. Unde manifestum est, quod neque æs, neque lapis, neque lignum, est aliquid de substantia circuli, quasi pars existat huius speciei, quæ est circulus. Est autem hoc manifestum pro hoc, quod circulus a quolibet istorum separatur. Nihil autem potest separari ab eo, quod est pars speciei. sed quædam sunt, quorum species non inueniuntur fieri in diuersis materijs secundum spem, sed semper in eisdem sicut species hominis, quantum ad hoc, quod visibiliter apparet, non inuenitur nisi in carnibus & ossibus. Nihil tamen prohibet ut etiam ista, quæ non videntur a propria materia separata, similiter se habeant ad suas materias sicut illa, quæ esse possunt in diuersis materijs, & ab vnaquaque earum separari. Si enim poneremus, quod non viderentur sensibilibus aliqui circuli nisi ex ære, nihilominus tamen sic esset pars speciei circuli, & licet

A tunc non separaretur circulus actu ab ære, separaretur tamen mente, quia species circuli posset intelligi sine ære, ex quo non esset pars speciei circuli, licet difficile sit mente auferre & separare ab inueniente quæ actu non separantur. non enim est hoc nisi illorum, qui per intellectum supra sensibilia eleuari possunt.

**E**t hoc non existente manifesto, non sit diffinire vnumquodque. Vniuersalis etenim & forma definitio est. quæ igitur partium ut materiae sunt, & quæ non, si non sint manifestæ, nec ratio rei manifesta erit.

**Q**uæcumque igitur apparent aduentia in diuersis specie, ut circulus in ære, ligno, & lapide, hæc quidem manifesta esse videntur, quoniam nihil substantiæ circuli æs, neque lapis est; propterea quod ab eis separatur. Quæ uero non videntur separari, nihil quidem prohibet similiter his se habere, quemadmodum si circuli omnes viderentur ænei. nihil enim minus æs esset ipsius formæ. difficile tamen est hoc mente auferre. ut puta forma hominis semper in carnibus & ossibus, & talibus partibus apparet. Vtrum igitur sint etiam hæc partes formæ & rationis, an non, sed materia. uerum quoniam non adueniunt etiā in alijs, non possumus separare.

**C**um autem hoc videatur quidem contingere, quando uero, non est manifestum. Quidam etiā de circulo, & triangulo dubitant: tanquam non deceat lineis & continuo diffiniri, sed hæc omnia similiter dici sicut carnes aut ossa hominis, & æs & lapis circuli, & cuncta referunt ad numeros: & lineæ rationem, eam, quæ duorum esse dicunt. Eorum etiam, qui ideas dicunt, quidam ipsam lineam dualitatem, quidam lineæ formam: quædam etenim eadem esse formam & cuius forma, ut puta dualitatem & dualitatis formam. in lineam uero non est.

**M**ateria autem figurarum mathematicarum intelligibilis, est continuum, ut linea vel superficies, & ideo vult, quod linea non sit pars speciei circuli vel trianguli, quasi non sit compositus, quod triangulus & circulus diffiniuntur per lineas & continuum, cum non sint partes speciei, sed omnia ista similiter dicuntur ad circulum & triangulum, sicut carnes & ossa ad hominem, & æs & lapides ad circulum. Remouendo autem a triangulo & circulo continuum, quod est linea, nihil remanet nisi vniuersitas & numerus, quia triangulus est tres lineas habens, & circulus vnam. Et ideo, quia lineas non dicunt esse partes speciei, referunt omnes species ad numeros, dicentes quod numeri sunt species mathematicorum omnium. Dicunt enim, quod ratio duorum est ratio lineæ rectæ, propter hoc quod linea recta duobus punctis terminatur. Sed circa hoc inter Platonicos ponentes ideas, est differentia quædam: quidam enim non ponentes mathematica media inter species & sensibilia, dicentes species esse numeros, dicunt ipsam lineam esse dualitatem, quia non ponunt lineam medianam differentem a specie lineæ: quidam uero dicunt, quod dualitas est species lineæ, & non linea. Linea enim est quoddam mathematicum medium inter species & sensibilia, & dualitas est ipsa species, & secundum eos in quibuslibet non differunt species, & cuius est species, sicut in numeris, quia ipsas spes dicunt esse numeros: unde idem dicebant esse dualitatem, & speciem. S. Tho. super Metaphy. N 3 dualitatis.

dualitatis, Sed lineæ hoc non accidit secundum eos, quia lineam dicit aliquid participas speciem, cum multe lineæ inueniantur esse in vna specie, qd non esset, si ipsa linea esset ipsa species. Deinde cum dicitur.

**d** ¶ Improbatur prædictam solutionem, & ponit tres rationes, quarum prima est. Si soli numeri sint species, omnia ista, que participant vno numero, participant vna specie. Multa autem sunt diuersa species, quæ participant vno numero. Vnus enim & idem numerus est in triangulo propter tres lineas, & in syllogismo propter tres terminos, & in corpore propter tres dimensiones. Accidit igitur multorum specie diuersorum esse unam speciem. Quod non solum Platonicis, sed etiam Pythagoricis accidit, qui etiam ponebant naturam omnium rerum esse numeros. Secundam ponit ibi.

**e** ¶ Quæ talis est. Si carnes & ossa non sunt partes spiritus humani, nec lineæ spiritus trianguli, pari ratione nulla materia est pars speciei. Sed secundum Platonicos in numero dualitas attribuitur materiæ, unitas autem speciei, ergo sola unitas est species. Dualitas autem, & per consequens omnes alij numeri tanquam materia implicantes, non erunt species, & sic una tantum erit species omnium rerum. Tertiam ponit ibi.

**f** ¶ Quæ talis est. Illa sunt vnum, quorum spiritus vna est: si igitur omnium species est una, sequetur, quod omnia sunt vnum secundum speciem, & non solum quæ videtur esse diuersa. Potest tamen dici, quod hoc tertium non est alia ratio a secunda. Sed est inconueniens quod ex secunda conclusionem sequitur secundæ rationis. Postea ergo ratione, cui præmissa solutio imputabatur, & positæ rationibus contra præmissam solutionem, concludit dictum esse, quod illa, quæ sunt circa definitiones, habent dubitationem, & qua de causa. Et sic patet, quod per omnia præmissa ostendere voluit difficultatem præmissæ dubitationis. Deinde cum dicitur.

**g** ¶ Solutio præmissæ quæstionem sibi propriam sententiam, & quantum ad naturalia, secundo quantum ad mathematica, ibi: {Circus mathematica.} Dicit ergo primo, quod ex quo prædicta inconuenientia sequuntur remouentibus a specie rei omnia, que sunt materialia, siue sint sensibilia, siue non, patet ex dictis quod superfluum est, omnes spiritus rerum reducere ad numeros, vel unitatem, & auferre totaliter materiæ sensibilem & intelligibilem, sicut Platonicis faciebant. Quia quidam spiritus rerum non sunt formæ siue materiæ, sed sunt hoc in hoc forsitan, id est forma in materia, ita quod id, quod resultat ex forma in materia existente, spiritus est. Aut si non sunt sicut forma in materia, sunt se habentia sicut illa, quæ habent formam in materia. Proprie enim

part. 4.  
part. 5.  
T.com. 39.  
part. 6.  
part. 7.  
part. 8.

formam in materia habent naturalia, quibus quodammodo assimilantur mathematica, etiam in quantum proportio figuræ circuli vel trianguli ad lineas, est sicut proportio formæ hominis ad carnes & ossa. Et ideo, sicut species hominis non est forma aliqua sine carnis, & ossibus, ita forma circuli vel trianguli non est aliqua forma sine lineis. & ideo parabola, quam conuenit dicere de aiali Socra. iunior, non se bene habet. Videtur autem ipsum Platonem Socra. iunior non nominare, quia in omnibus libris suis introducit Socra. loquentem per hoc, quod fuerat magister eius. Opinionem autem Platonis de materialitate naturalium specierum vocat parabola, quia fabulis assimilatur, quæ componuntur ad aliquam sententiam metaphoricè in hunc modum. Propter quod in Tertio superius dixit, quod hæc opinio assimilatur opinionibus fingentium deos esse, & quod formæ eorum sunt sicut formæ humanæ. Ideo autem prædicta opinio non bene se habet, quia dicitur extra veritatem, in eo, quod facit opinari quod hoc modo contingat esse hominem sine partibus materialibus, sine carnis, & ossibus: sicut contingit circuli esse sine aere, quod manifeste non patet ad spiritus circuli, sed hoc non est simile. non enim sicut se habet homo ad carnes & ossa, sicut circulus ad aere, quia circulus non est aliquid sensibile secundum suam rationem, portum enim intelligi sine materia sensibili. vnde etiam, quod est materia sensibilibus, non est pars spiritus circuli, sed animal videtur esse quoddam sensibile: non enim potest diffiniri sine motu. Animal enim

**Accidit itaque vna multorum formam esse, quorum species videtur diuersa, quod etiam Pythagoricis accidebat.**

**Et contingit vnam omnium facere ipsam formam, cetera vero non formas.**

**Ac hoc modo vnum omnia erunt.**

**Quod itaque habent aliquam dubitationem ea, quæ circa definitiones sunt, & quam ob causam dictum est.**

**Quare cuncta ita reducerent, & auferre materiæ superfluum est. quædam namque fortasse hoc in hoc sunt, aut sic hæc habentia. Et comparatio de animali, quam iunior Socra. dicere solebat, non bene se habet. abducit enim a vero, & opinari facit, tanquam contingeret hominem sine partibus esse, quemadmodum absque aere circulum. Hoc autem non est simile. etenim sensibile quiddam fortassis animal est, & absque motu definire non est. quare neque sine partibus quodam modo se habentibus. non enim omnis pars hominis est manus, sed illa, quæ potest opus perficere. quare animata existens, non animata vero non est pars.**

**Circa Mathematica uero, cur rationes non sunt partes rationum? ut circuli ipsi semicirculi: hæc enim non sunt sensibilia. An nihil refert? erit namque quorundam etiam non sensibilibus materia, & omnis, quod non est quid erat esse. circuli itaque vniuersalis quidem non erunt, singularium vero erunt partes, ut prius dictum est. est etenim materia, quædam sensibilibus. quædam intelligibilis.**

T.com. 11.  
T.com. 11.  
T.c. 40.  
part. 11.  
Lect. 10.  
Tex. co. 17.  
Lib. 2.  
Tex. co. 13.  
Tex. co. 36.

hemicycla, id est semicirculi non ponuntur in diffinitione circuli. Non enim potest dici, quod hæc, scilicet hemicycla sint sensibilia, sicut aere sensibilibus materia. Sed sicut quod hoc nihil differt quantum ad propositum: vtrum scilicet partes materiæ sint sensibilia, vel non sensibilia, quia etiam non sensibilibus est aliquid materia intelligibilis. Et talis materia hæc, non est pars speciei, & omnis eius, quod non est quod quiderate esse & species eadem secundum se, sed est hoc aliquid, id est partium: aliquid demum stratum: quasi dicat: in omni eo, quod non est ipsa sua species, sed est aliquid individuum determinatum in specie, oportet esse aliquas partes materiæ, quæ non sunt partes speciei. Socra. n. quia non est ipsa sua humana itas, sed est habens humanitatem, ite, habet in se partes materiales, quæ non sunt partes speciei, sed quæ sunt partes huius materiæ: id est diuiduæ, quæ est indiuiduationis principium, ut has carnes, & hæc ossa. Et similitur in hoc circulo sunt hæc lineæ, quæ non sunt partes speciei. Vnde patet, quod huiusmodi non sunt partes circuli, qui est vniuersalis, sed sunt partes singularium colorum, sicut dictum est prius. Et propter hoc, semicirculi non ponuntur in diffinitione circuli vniuersalis, quæ sunt partes singularium colorum & non vniuersalis. Et hoc est verum tam in materia sensibili, quam in materia intelligibili. Vtroque enim modo inuenitur materiæ, ut ex dictis patet. Si autem esset aliquid indiuiduum, quod esset ipsa sua species, sicut si Socra. esset ipsa sua humanitas, non essent in Socra. aliquæ partes, quæ non essent partes humanitatis. Deinde cum dicitur.

**¶ Recolligit prædictam solutionem exemplificando eam in animali dicens, palam esse, quod anima est substantia prima, id est forma animalis, corpus autem materia, homo autem sicut animal id, quod est ex vtriusque, scilicet in vniuersali, sed Socra. & Coriscus quod est ex vtriusque in particulari. Quia anima dicitur dupliciter, scilicet in vniuersali, & particulari, vt anima, & hæc anima. Ideo autem oportet quod significat per modum totius, dicit vniuersaliter & singulariter, ea ratione, quia anima dicitur dupliciter, quia hoc competit secundum veranque opinionem hominum de anima. Sicut enim supra dictum est, alij dicunt hominem & animal esse animam, alij vero dicunt hominem & animal non esse animam, sed totum, id est compositum ex anima & corpore. Patet ergo, quod secundum illam opinionem, quæ dicit hominem esse animam, anima dicitur vniuersaliter & singulariter, vt anima, & hæc anima: & homo etiam dicitur vniuersaliter & particulariter siue singulariter, scilicet homo & hic homo. Similiter etiam sibi hanc opinionem, quæ dicit hominem esse compositum ex anima & corpore, sequitur quod si simpliciter dicatur vniuersaliter & singulariter, quæ etiam compositum dicatur vniuersaliter & singulariter. Sicut si anima est hoc, & corpus est hoc, quæ sunt simpliciter dicta tanquam partes compositi, quod etiam dicatur vniuersaliter & particulariter siue singulariter, non solum partes, sed etiam compositum. Deinde cum dicitur.**

**¶ Ostendit quid de cetero remaneat determinandum circa substantias, & ponit, quod duo remaneant determinanda, quorum primum est, quod cum determinatum sit, quæ substantia & quod est rerum sensibilibus & materialium, sunt ipsæ partes speciei, restat determinare, vtrum talium substantiarum, scilicet materialium & sensibilibus sit aliqua substantia præter materiæ, ita quod oporteat querere aliquam substantiam istorum sensibilibus, alteram ab ea quæ determinata est, sicut quidam dicunt numeros præter materiam existentem, aut aliquid tale. Et species vel ideas esse substantias horum sensibilibus, & de hoc per scrutandum est posterius. hæc enim per scrutatio est propria huic scientiæ. In hac enim scientia tentamus determinare de substantiis sensibilibus huius gratia, & id est propter substantias in materiales: quæ speculatio circa substantias sensibiles & materiales quodammodo pertinet ad Physicam, quæ non est prima philosophia, sed secunda, sicut i. Quæto habitum est. Prima enim philosophia est de primis substantiis, quæ sunt substantiæ immateriales, de quibus speculatur, non solum in quantum sunt substantiæ, sed in quantum substantiæ tales, in quantum scilicet immateriales. De sensibilibus vero substantiis non speculatur in quantum sunt tales substantiæ, sed in quantum sunt substantiæ: aut etiam in quantum substantiarum immaterialium. Physicus vero econuerso, determinat de substantiis materialibus, non in quantum sunt substantiæ, sed in quantum materiales & habentes in se principium motus. Et quæ potest aliquis credere, quod Scientia Naturalis non speculatur circa totas substantias materiales & sensibiles, sed solum circa materias eorum, ideo hoc remouet dicens, quod Physicus non solum oportet considerare de materia, sed etiam de ea parte, quæ est secundum rationem, id est de forma. Et magis etiam de forma, quam de materia, quia forma est magis natura quam materia, vt probatum est in 2. physice. Secundum vero, quod restat determinandum, est quomodo partes, quæ sunt in ratione, id est in diffinitione se habent, vtrum, sicut substantiæ existentes in actu, & quare etiam diffinitio eorum componatur ex multis partibus, est vna ratio. Palam enim est quod oportet diffinitionem esse vnam tantum rationem, quia res est vna. Diffinitio vero si significat quid est res. Sed per quid aliqua res habet partes efficitur vna, speculandum est posterius. Deinde cum dicitur.**

**¶ Recapitulat ea quæ sunt determinata dicens, quod est dictum, quid est quod quiderate esse, & quomodo id, quod est quod quiderate esse, est quod predicatur de omni, & quod predicatur secundum se. Et iterum dictum est, quare quorundam ratio significat quod quiderate esse, continet in se partes diffinitio, sicut diffinitio syllabæ continet literas: & quorundam non, sicut diffinitio circuli non continet semicirculos. Dicitur etiam, quod in ratione substantiæ, scilicet in forma, non ponuntur partes, quæ sunt partes substantiæ, sicut materia, quia tales non sunt partes substantiæ illius, id est forme, sed partes totius compositi. Cuius quædam**

part. 9.  
part. 10.  
T.c. 40.  
part. 11.  
Lect. 10.  
Tex. co. 17.  
Lib. 2.  
Tex. co. 13.  
Tex. co. 36.

dem compositi aliquo modo est diffinitio, aliquo modo no est. Quia, si accipiatur scilicet materia, scilicet individuali, non est eius diffinitio, quia singularia no diffiniuntur, vt supra est habitum. Cuius ratio est, quia talis materia individualis est quid in finitum & indeterminatum. Materia enim non finitur nisi per formam. Sed compositum acceptum se- cundum primam substantiam, id est secundum formam, habet diffinitionem. Diffinitur enim compositum acceptum in specie non secundum individuum. Sicut autem individuum per materiam individuat; ita unumquodque ponitur in sua specie per formam. no enim homo est homo, quia habet carnes & ossa, sed ex eo quod habet animam rationalem in carnibus & ossibus. Vide oportet, quod diffinitio speciei accipitur a forma, & quod illa partes materiae solum ponant diffinitione speciei, in quibus primo & principaliter est forma. Sicut ratio hominis est illa, quae est anima, ex hoc enim homo est homo, & habet talem animam. Er propter hoc, si homo diffinitur, oportet quod diffiniatur per animam, & quod nihilominus in eius diffinitione ponantur partes corporis, in quibus primo est anima, sicut corpus aut cerebrum, vt supra dixit. Ipsa namque substantia cuius pars no est materia, est species, i. forma quae inest materiae, ex qua forma & materia dicitur tota substantia, id est determinatur & diffinitur. Sicut concavitas est quaedam forma, ex ea enim & naso, dicitur nasus simus, & simitas. Et similiter ex anima & corpore, dicitur homo, & humanitas. Si enim nasus, qui est sicut materia, esset pars curvitas, tunc cum dicitur nasus curuus, bis diceretur nasus. Semel enim diceretur proprio nomine, & semel propter includeretur in diffinitione curui. si tamen poneretur in eius diffinitione sicut pars essentiae curvitas, non quasi ex additione, vt supra dictum est. Quamuis autem materia no sit in essentia formae, est tamen in tota substantia composita. sicut curvitas est in naso simo, & etiam materia individualis est in Callia. Dicitur enim superius, quod quodquidateresse vnus cuiusque, est idem cum eo cuius est. Quod quidem est simpliciter verum in quibusdam, sicut in primis substantiis, id est in immaterialibus. Sicut ipsa curvitas est idem cum eo, quod quidaterat curvitas, si tamen curvitas est de primis substantiis. Quod quidem dicitur quia etiam curvitas videtur esse forma in materia, licet non in materia sensibili, sed intelligibili, quae est ipsum conuincium. Vel secundum aliam litteram, quae prima est, est enim quaedam curvitas prima, sicut curvitas, quae est in speciebus, secundum Platonicos, in quibus speciebus communiter est verum, quod quilibet est idem cum suo quodquidateresse. Alia autem curvitas, quae est in rebus sensibilibus, vel in mathematicis, non est prima, vnde non est idem quod suum quodquidateresse. Dicit autem exponendo, quod primam substantiam hic nominat no substantiam particularem, sicut in Praedicamentis, sed quae non dicitur per hoc, quod aliud sit in alio, sicut in subiecto & materia, id est ille res, quae sunt formae non in materia, sicut substan-

Et quod in substantiae quid est ratione, quae sic partes vt materia, non inerunt, neque. n. sunt illi partes substantiae, sed totius. Huius autem est aliquid ratio, & non est, nam cum materia non est, indeterminatum. n. est. Secundum autem primam substantiam, est, ut hominis quae animae ratio. Substantia namque est species, quae inest: ex qua & materia tota est substantia: vt concavitas nae ex hac & naso, simus nasus, & simitas est. Bis. n. & his inerit nasus. In tota vero substantia, aut naso simo, aut Callia, inest & materia. Et quod quidateresse, & vnus quodque, in quibusdam idem, vt in primis substantiis: vt curvitas & curvitas esse, si prima est. dico autem primam, quae non dicitur per aliud in alio esse, vt in subiecto, uel materia. Quaeque vero vt materia, aut concepta cum materia: non idem: neque secundum accidens vnum, vt Socrates & muscu. Hec enim eadem secundum accidens.

Text. c6. 35. Text. c6. 41. Text. c6. 42. Text. c6. 35. Text. c6. 34. Lect. 5.

LECTIO XII.

Nunc autem dicamus primum, inquantum in Analyticis de diffinitione non dicitur. In illis. n. dubitatio dicta, propterea rationibus de substantia est. Dico autem hanc dubitationem pp

rius separatae. Quaecumque vero sunt sicut materia, vel etiam sunt concepta cum materia. sicut composita, quae habent in sui ratione materiam, in istis non est idem quod quidateresse, & id cuius est. Nec etiam est vnum in his, quae dicuntur secundum accidens, sicut Socr. & muscu est idem per accidens. Attendendum est autem, quod ab hac sententia, quam posuerat scilicet, quod quodquidateresse, idem est cum vnoquoque; cuius est, duo hic excipit, scilicet illa, quae dicuntur per accidens, & substantias materiales, cum superius no exciperet nisi illa quae dicitur per accidens. Oportet autem non solum ista excludi, sed etiam substantias materiales. Sicut n. supra dictum est, quod quodquidateresse, id est, quod significat diffinitionem, diffinitio autem non assignatur individuali, sed speciebus: & ideo materia individualis, quae est individualis, non assignatur principio, est propter id, quod est quodquidateresse. Impossibile est autem in rerum natura esse speciem nisi in hoc individuo. Vnde oportet, quod quilibet res natura, si habeat materiam, quae est pars speciei, quae est pertinet ad quodquidateresse, quod etiam habeat materiam in diuisione, quae no pertinet ad quodquidateresse. vnde nulla res natura, si materia habeat, est ipsum quodquidateresse, sed est habens illud. Sicut Socrates non est humanitas, sed est humanitatem habens. Si autem esset possibile esse hominem compositum ex corpore & anima, qui non esset hic homo ex hoc corpore & ex hac anima compositus, nihilominus esset suum quodquidateresse, quamuis haberet materiam. Licet autem homo praeter singularia non sit in rerum natura, est tamen in ratione: quae pertinet ad logicam considerationem. Et ideo superius, ubi logice considerauit de quodquidateresse, non excludit substantias materiales, quin in illis etiam esset idem quodquidateresse cum eo, cuius est. Homo enim communis, est idem cum suo quodquidateresse, logice loquendo. Nunc autem postquam iam descendit ad principia naturalia, quae sunt materia & forma, & ostendit quomodo diuersimode comparantur ad vniuersale & particulare, quod subsistit in natura, excipit hic ab eo quod supra dixerat, idem esse quod quidateresse cum vnoquoque, substantias materiales in rerum natura existentes. Relinquitur autem, quod illa substantia, quae sunt formae tantum subsistentes, non habent aliquid, per quod indiuiduantur, quod sit extra rationem rei, vel speciei significantem quodquidateresse. Et ideo in illis simpliciter verum est, quod quilibet illarum est suum quodquidateresse.

LECTIO XII.

Nunc autem primo dicamus, quatenus in Analyticis de diffinitione non est dictum. dubitatio namque, quae in illis dicta est, proderit sermionibus de substantia. Dico autem hanc dubitationem, quare vnum est defini-

tionem, ibi: Oportet autem intendere, &c. Dicit ergo, quod nunc primum oportet dicere de diffinitione, id quod non est de ea dictum in Analyticis, id est in libro Posteriorum. Ibi enim mota est quaedam dubitatio de diffinitione, & no soluta, quam oportet hic solvere, quia est propterea rationibus de substantia, id est quia solutio huius questionis est praenecessaria ad ea, quae sunt de substantia determinanda, de qua est principalis intentio huius scientiae. Est autem ista dubitatio, quare illud, cuius diffinitio est ratio, est vnum, scilicet quod quidateresse. Diffinitio enim ratio est significans quod quidateresse, sicut diffinitio hominis est animal bipes. Ponatur enim quod hoc sit eius diffinitio. Quare igitur hoc, quod dicitur animal bipes est vnum, & non multa. Deinde cum dicitur, quod quilibet res natura, & primo ad ostendendum, quod ex eis non fiat vnum. Secundo ad contrarium, ibi: Oportet autem vnum. Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod ex genere & differentia non fit vnum. Secundo quod nec ex pluribus differentibus, ibi: Si vero & participat. Dicit ergo primo, quod in hoc, quod est homo & albi, ista duo sunt multa, quando alterum eorum non inest alteri. si enim album non inest homini, nec homo & album nullo modo sunt vnum. Vnum vero sunt, quando alterum eorum inest alteri, & subiectum, quod est homo, quod est albus homo. Ex his accipitur, quod ex duobus quorum vnum non inest alteri, non fit vnum. Sed hic, scilicet cum dicitur animal bipes, & alterum eorum, scilicet animal non participat altero, scilicet bipede, sicut homo albus participat albo. Et hoc ideo, quia animal est genus, bipes vero differentia. Genus vero, non videtur participare differentiis. Sequeretur enim, quod idem participaret simul contrariis. Differentiae enim sunt contrariae, quibus genus differt, id est per quas genus diuiditur, & pari ratione per quam participaret vnum, participaret aliam. Si autem est impossibile quod idem participet contraria, impossibile erit quod ex genere & differentia fiat vnum. Deinde cum dicitur, quod ostendit quod ex pluribus differentiis non potest fieri vnum, dicens, quod si deus genus participare aliquo modo differentia, propter scilicet animal non accipitur in sua communitate sed contrahitur per differentiam ad speciem, & sic per consequens ex genere & differentia fieri vnum, tamen adhuc erit eadem ratio ad ostendendum, quod diffinitio non significat vnum, si sunt plures differentiae in diffinitione positae. Sicut, si ponatur in diffinitione hominis istae tres differentiae, quarum prima sit gressibilis vel habens pedes, secunda sit bipes, tertia vero non alatum, non enim poterit dici, quare ista sunt vnum & non multa, non enim est sufficiens ad hoc ratio, quia inest vni, puta animali, quod est homo. sic enim sequeretur, quod omnino essent vnum. Sequeretur enim, quod omnia accidentia, quae insunt alicui subiecto, essent vnum per se. sic enim loquimur de vno & adiuuicem & ad subiectum. Et cum ea, quae accidunt vni subiecto accidunt etiam alteri, sequeretur, quod illa duo subiecta etiam essent vnum, puta nix & cygnus, quibus inest albedo. & sic deducendo sequeretur, quod omnia essent vnum, non ergo potest dici quod ex pluribus differentiis fiat vnum, etiam dato quod ex genere & differentia fiat vnum. Et sic ex duabus partibus videtur quod diffinitio non significet vnum. Deinde cum dicitur, quod obicit contrarium ostendens, quod diffinitio significet vnum, dicens quod oportet quarecunq; in diffinitione ponuntur esse vnum. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod significatur per ipsam est substantia rei. Vnde oportet, quod diffinitio sit ratio significatiua vnus alicuius, quia substantia rei, quam diffinitio significat, est vni quid. Et etiam supra dictum est, quod diffinitio significat hoc aliquid, vbi ostensum est, quod diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicitur, quod soluit praemissam questionem ostendens, quod diffinitio significat vnum, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ex genere & differentia fit vnum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum, ibi: At vero oportet diuidi. Dicit ergo primo, quod ad inuestigandum vnitatem diffinitionum, oportet primum intendere de diffinitionibus, quae dantur secundum diuisionem generis in differentias. Iste enim sunt diffinitiones verae, in quibus non est aliud quam primum genus & differentia. Dantur enim, & quaedam diffinitiones per aliquas accidentia, vel per aliquas proprietates, vel etiam per aliquas causas extrinsecas, quae non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum. Cum hic agatur de diffinitionibus ad substantias rerum inuestigandas, ideo autem dico, quod in diffinitione est primum genus cum differentiis, quia, & si aliquando in diffinitionibus ponantur aliqua genera intermedia inter genus primum, quod est generalissimum, & species vltimas, quae diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt, quam genus primum, & differentie comprehensae in intellectu generis medij, cum hoc, id est cum genere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal, quod est genus intermedium, patet, quod animal, nihil aliud est quam substantia, quae est genus primum cum aliquibus differentiis, est enim animal substantia animata sensibilis. Et similiter, si intelligamus primum genus esse animal, habitum, bipes, & iterum tertium genus, animal, bipes non alatum, & similiter, si aliquod genus per plures differentias determinatur, semper posterior genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Omnino autem non differt, vtrum per

LECTIO XII.

ostendam ostendit Philosophus, quae partes in diffinitione ponuntur, hic inquit quomodo diffinitio ex partibus existentibus potest esse vna: & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obicit ad vnamque partem ibi: In hoc namque homo. Tertio soluit, quae-

questionem, ibi: Oportet autem intendere, &c. Dicit ergo, quod nunc primum oportet dicere de diffinitione, id quod non est de ea dictum in Analyticis, id est in libro Posteriorum. Ibi enim mota est quaedam dubitatio de diffinitione, & no soluta, quam oportet hic solvere, quia est propterea rationibus de substantia, id est quia solutio huius questionis est praenecessaria ad ea, quae sunt de substantia determinanda, de qua est principalis intentio huius scientiae. Est autem ista dubitatio, quare illud, cuius diffinitio est ratio, est vnum, scilicet quod quidateresse. Diffinitio enim ratio est significans quod quidateresse, sicut diffinitio hominis est animal bipes. Ponatur enim quod hoc sit eius diffinitio. Quare igitur hoc, quod dicitur animal bipes est vnum, & non multa. Deinde cum dicitur, quod quilibet res natura, & primo ad ostendendum, quod ex eis non fiat vnum. Secundo ad contrarium, ibi: Oportet autem vnum. Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod ex genere & differentia non fit vnum. Secundo quod nec ex pluribus differentibus, ibi: Si vero & participat. Dicit ergo primo, quod in hoc, quod est homo & albi, ista duo sunt multa, quando alterum eorum non inest alteri. si enim album non inest homini, nec homo & album nullo modo sunt vnum. Vnum vero sunt, quando alterum eorum inest alteri, & subiectum, quod est homo, quod est albus homo. Ex his accipitur, quod ex duobus quorum vnum non inest alteri, non fit vnum. Sed hic, scilicet cum dicitur animal bipes, & alterum eorum, scilicet animal non participat altero, scilicet bipede, sicut homo albus participat albo. Et hoc ideo, quia animal est genus, bipes vero differentia. Genus vero, non videtur participare differentiis. Sequeretur enim, quod idem participaret simul contrariis. Differentiae enim sunt contrariae, quibus genus differt, id est per quas genus diuiditur, & pari ratione per quam participaret vnum, participaret aliam. Si autem est impossibile quod idem participet contraria, impossibile erit quod ex genere & differentia fiat vnum. Deinde cum dicitur, quod ostendit quod ex pluribus differentiis non potest fieri vnum, dicens, quod si deus genus participare aliquo modo differentia, propter scilicet animal non accipitur in sua communitate sed contrahitur per differentiam ad speciem, & sic per consequens ex genere & differentia fieri vnum, tamen adhuc erit eadem ratio ad ostendendum, quod diffinitio non significat vnum, si sunt plures differentiae in diffinitione positae. Sicut, si ponatur in diffinitione hominis istae tres differentiae, quarum prima sit gressibilis vel habens pedes, secunda sit bipes, tertia vero non alatum, non enim poterit dici, quare ista sunt vnum & non multa, non enim est sufficiens ad hoc ratio, quia inest vni, puta animali, quod est homo. sic enim sequeretur, quod omnino essent vnum. Sequeretur enim, quod omnia accidentia, quae insunt alicui subiecto, essent vnum per se. sic enim loquimur de vno & adiuuicem & ad subiectum. Et cum ea, quae accidunt vni subiecto accidunt etiam alteri, sequeretur, quod illa duo subiecta etiam essent vnum, puta nix & cygnus, quibus inest albedo. & sic deducendo sequeretur, quod omnia essent vnum, non ergo potest dici quod ex pluribus differentiis fiat vnum, etiam dato quod ex genere & differentia fiat vnum. Et sic ex duabus partibus videtur quod diffinitio non significet vnum. Deinde cum dicitur, quod obicit contrarium ostendens, quod diffinitio significet vnum, dicens quod oportet quarecunq; in diffinitione ponuntur esse vnum. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod significatur per ipsam est substantia rei. Vnde oportet, quod diffinitio sit ratio significatiua vnus alicuius, quia substantia rei, quam diffinitio significat, est vni quid. Et etiam supra dictum est, quod diffinitio significat hoc aliquid, vbi ostensum est, quod diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicitur, quod soluit praemissam questionem ostendens, quod diffinitio significat vnum, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ex genere & differentia fit vnum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum, ibi: At vero oportet diuidi. Dicit ergo primo, quod ad inuestigandum vnitatem diffinitionum, oportet primum intendere de diffinitionibus, quae dantur secundum diuisionem generis in differentias. Iste enim sunt diffinitiones verae, in quibus non est aliud quam primum genus & differentia. Dantur enim, & quaedam diffinitiones per aliquas accidentia, vel per aliquas proprietates, vel etiam per aliquas causas extrinsecas, quae non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum. Cum hic agatur de diffinitionibus ad substantias rerum inuestigandas, ideo autem dico, quod in diffinitione est primum genus cum differentiis, quia, & si aliquando in diffinitionibus ponantur aliqua genera intermedia inter genus primum, quod est generalissimum, & species vltimas, quae diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt, quam genus primum, & differentie comprehensae in intellectu generis medij, cum hoc, id est cum genere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal, quod est genus intermedium, patet, quod animal, nihil aliud est quam substantia, quae est genus primum cum aliquibus differentiis, est enim animal substantia animata sensibilis. Et similiter, si intelligamus primum genus esse animal, habitum, bipes, & iterum tertium genus, animal, bipes non alatum, & similiter, si aliquod genus per plures differentias determinatur, semper posterior genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Omnino autem non differt, vtrum per

quod quidem vnum est, cuius rationem diffinitionem esse dicimus. vt hominis animal bipes, sit enim haec ipsius ratio, propter quod itaque hoc vnum est, sed non multa, animal & bipes.

In hoc namque homo & albi multa quidem sunt, cum alterum non inest alteri. vnum vero, quod inest, & patitur aliqd subiectu, homo. tunc. n. vnum fit, & est albus homo. hic autem non participat alteri altero. Genus autem non videtur participare differentiis. simul enim contrariis idem participaret. na differentiae contrariae sunt, quibus differt gen.

Si vero & participat, eadem ratio si sunt differentiae plures: ut gressium, bipes, non alatum. Quare namque hoc vnum, sed non multa. non. n. quia insunt: namque sic ex omnibus erit vnum.

Oportet autem vnum esse quaecumque in diffinitione. Diffinitio enim ratio quaedam est vna, & substantia vna: quare vnus alicuius oportet ipsam esse rationem. Et enim substantia vnus quidem, & hoc aliquid significat, vt diximus.

Oportet autem primo considerare de his, quae secundum diuisiones diffinitionibus. nihil. n. aliud est in diffinitione, quam primum dictum genus differen-

terum, quod omnino essent vnum. Sequeretur enim, quod omnia accidentia, quae insunt alicui subiecto, essent vnum per se. sic enim loquimur de vno & adiuuicem & ad subiectum. Et cum ea, quae accidunt vni subiecto accidunt etiam alteri, sequeretur, quod illa duo subiecta etiam essent vnum, puta nix & cygnus, quibus inest albedo. & sic deducendo sequeretur, quod omnia essent vnum, non ergo potest dici quod ex pluribus differentiis fiat vnum, etiam dato quod ex genere & differentia fiat vnum. Et sic ex duabus partibus videtur quod diffinitio non significet vnum. Deinde cum dicitur, quod obicit contrarium ostendens, quod diffinitio significet vnum, dicens quod oportet quarecunq; in diffinitione ponuntur esse vnum. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod significatur per ipsam est substantia rei. Vnde oportet, quod diffinitio sit ratio significatiua vnus alicuius, quia substantia rei, quam diffinitio significat, est vni quid. Et etiam supra dictum est, quod diffinitio significat hoc aliquid, vbi ostensum est, quod diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicitur, quod soluit praemissam questionem ostendens, quod diffinitio significat vnum, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ex genere & differentia fit vnum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum, ibi: At vero oportet diuidi. Dicit ergo primo, quod ad inuestigandum vnitatem diffinitionum, oportet primum intendere de diffinitionibus, quae dantur secundum diuisionem generis in differentias. Iste enim sunt diffinitiones verae, in quibus non est aliud quam primum genus & differentia. Dantur enim, & quaedam diffinitiones per aliquas accidentia, vel per aliquas proprietates, vel etiam per aliquas causas extrinsecas, quae non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum. Cum hic agatur de diffinitionibus ad substantias rerum inuestigandas, ideo autem dico, quod in diffinitione est primum genus cum differentiis, quia, & si aliquando in diffinitionibus ponantur aliqua genera intermedia inter genus primum, quod est generalissimum, & species vltimas, quae diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt, quam genus primum, & differentie comprehensae in intellectu generis medij, cum hoc, id est cum genere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal, quod est genus intermedium, patet, quod animal, nihil aliud est quam substantia, quae est genus primum cum aliquibus differentiis, est enim animal substantia animata sensibilis. Et similiter, si intelligamus primum genus esse animal, habitum, bipes, & iterum tertium genus, animal, bipes non alatum, & similiter, si aliquod genus per plures differentias determinatur, semper posterior genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Omnino autem non differt, vtrum per

ostendam ostendit Philosophus, quae partes in diffinitione ponuntur, hic inquit quomodo diffinitio ex partibus existentibus potest esse vna: & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obicit ad vnamque partem ibi: In hoc namque homo. Tertio soluit, quae-

quod omnino essent vnum. Sequeretur enim, quod omnia accidentia, quae insunt alicui subiecto, essent vnum per se. sic enim loquimur de vno & adiuuicem & ad subiectum. Et cum ea, quae accidunt vni subiecto accidunt etiam alteri, sequeretur, quod illa duo subiecta etiam essent vnum, puta nix & cygnus, quibus inest albedo. & sic deducendo sequeretur, quod omnia essent vnum, non ergo potest dici quod ex pluribus differentiis fiat vnum, etiam dato quod ex genere & differentia fiat vnum. Et sic ex duabus partibus videtur quod diffinitio non significet vnum. Deinde cum dicitur, quod obicit contrarium ostendens, quod diffinitio significet vnum, dicens quod oportet quarecunq; in diffinitione ponuntur esse vnum. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod significatur per ipsam est substantia rei. Vnde oportet, quod diffinitio sit ratio significatiua vnus alicuius, quia substantia rei, quam diffinitio significat, est vni quid. Et etiam supra dictum est, quod diffinitio significat hoc aliquid, vbi ostensum est, quod diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicitur, quod soluit praemissam questionem ostendens, quod diffinitio significat vnum, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ex genere & differentia fit vnum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum, ibi: At vero oportet diuidi. Dicit ergo primo, quod ad inuestigandum vnitatem diffinitionum, oportet primum intendere de diffinitionibus, quae dantur secundum diuisionem generis in differentias. Iste enim sunt diffinitiones verae, in quibus non est aliud quam primum genus & differentia. Dantur enim, & quaedam diffinitiones per aliquas accidentia, vel per aliquas proprietates, vel etiam per aliquas causas extrinsecas, quae non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum. Cum hic agatur de diffinitionibus ad substantias rerum inuestigandas, ideo autem dico, quod in diffinitione est primum genus cum differentiis, quia, & si aliquando in diffinitionibus ponantur aliqua genera intermedia inter genus primum, quod est generalissimum, & species vltimas, quae diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt, quam genus primum, & differentie comprehensae in intellectu generis medij, cum hoc, id est cum genere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal, quod est genus intermedium, patet, quod animal, nihil aliud est quam substantia, quae est genus primum cum aliquibus differentiis, est enim animal substantia animata sensibilis. Et similiter, si intelligamus primum genus esse animal, habitum, bipes, & iterum tertium genus, animal, bipes non alatum, & similiter, si aliquod genus per plures differentias determinatur, semper posterior genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Omnino autem non differt, vtrum per

quod omnino essent vnum. Sequeretur enim, quod omnia accidentia, quae insunt alicui subiecto, essent vnum per se. sic enim loquimur de vno & adiuuicem & ad subiectum. Et cum ea, quae accidunt vni subiecto accidunt etiam alteri, sequeretur, quod illa duo subiecta etiam essent vnum, puta nix & cygnus, quibus inest albedo. & sic deducendo sequeretur, quod omnia essent vnum, non ergo potest dici quod ex pluribus differentiis fiat vnum, etiam dato quod ex genere & differentia fiat vnum. Et sic ex duabus partibus videtur quod diffinitio non significet vnum. Deinde cum dicitur, quod obicit contrarium ostendens, quod diffinitio significet vnum, dicens quod oportet quarecunq; in diffinitione ponuntur esse vnum. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod significatur per ipsam est substantia rei. Vnde oportet, quod diffinitio sit ratio significatiua vnus alicuius, quia substantia rei, quam diffinitio significat, est vni quid. Et etiam supra dictum est, quod diffinitio significat hoc aliquid, vbi ostensum est, quod diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicitur, quod soluit praemissam questionem ostendens, quod diffinitio significat vnum, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ex genere & differentia fit vnum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum, ibi: At vero oportet diuidi. Dicit ergo primo, quod ad inuestigandum vnitatem diffinitionum, oportet primum intendere de diffinitionibus, quae dantur secundum diuisionem generis in differentias. Iste enim sunt diffinitiones verae, in quibus non est aliud quam primum genus & differentia. Dantur enim, & quaedam diffinitiones per aliquas accidentia, vel per aliquas proprietates, vel etiam per aliquas causas extrinsecas, quae non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum. Cum hic agatur de diffinitionibus ad substantias rerum inuestigandas, ideo autem dico, quod in diffinitione est primum genus cum differentiis, quia, & si aliquando in diffinitionibus ponantur aliqua genera intermedia inter genus primum, quod est generalissimum, & species vltimas, quae diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt, quam genus primum, & differentie comprehensae in intellectu generis medij, cum hoc, id est cum genere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal, quod est genus intermedium, patet, quod animal, nihil aliud est quam substantia, quae est genus primum cum aliquibus differentiis, est enim animal substantia animata sensibilis. Et similiter, si intelligamus primum genus esse animal, habitum, bipes, & iterum tertium genus, animal, bipes non alatum, & similiter, si aliquod genus per plures differentias determinatur, semper posterior genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Omnino autem non differt, vtrum per

Homo enim & album multa quidem sunt, cum non inest alterum alteri. vnum vero cum inest, & subiectum, ut homo, aliquid passum fuerit. tunc enim albus homo vnum fit, & est. hic vero non est alterum alterius particeps. genus etenim non videtur particeps esse differentiarum. simul namque contrariarum idem participaret. differentiae namque contrariae, quibus genus differt.

Quod si etiam participat, eadem ratio est. si differentiae quidem plures sunt: vt pedestre, bipes, implume. Cur enim vnum, sed non multa sunt haec? non enim, quia insunt: sic enim ex omnibus erit vnum.

Oportet autem vnum esse, quaecumque in diffinitione sunt. diffinitio namque ratio quaedam vna, & substantia vna: quare vnus alicuius oportet ipsam esse rationem. Et enim substantia vnus quidem, & hoc aliquid significat, vt diximus.

Oportet autem primo considerare de his, quae secundum diuisiones diffinitionibus. nihil. n. aliud est in diffinitione, quam primum dictum genus differen-

terum, quod omnino essent vnum. Sequeretur enim, quod omnia accidentia, quae insunt alicui subiecto, essent vnum per se. sic enim loquimur de vno & adiuuicem & ad subiectum. Et cum ea, quae accidunt vni subiecto accidunt etiam alteri, sequeretur, quod illa duo subiecta etiam essent vnum, puta nix & cygnus, quibus inest albedo. & sic deducendo sequeretur, quod omnia essent vnum, non ergo potest dici quod ex pluribus differentiis fiat vnum, etiam dato quod ex genere & differentia fiat vnum. Et sic ex duabus partibus videtur quod diffinitio non significet vnum. Deinde cum dicitur, quod obicit contrarium ostendens, quod diffinitio significet vnum, dicens quod oportet quarecunq; in diffinitione ponuntur esse vnum. Et hoc ideo, quia diffinitio est vna ratio, & id quod significatur per ipsam est substantia rei. Vnde oportet, quod diffinitio sit ratio significatiua vnus alicuius, quia substantia rei, quam diffinitio significat, est vni quid. Et etiam supra dictum est, quod diffinitio significat hoc aliquid, vbi ostensum est, quod diffinitio est proprie substantiarum. Deinde cum dicitur, quod soluit praemissam questionem ostendens, quod diffinitio significat vnum, & circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ex genere & differentia fit vnum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum, ibi: At vero oportet diuidi. Dicit ergo primo, quod ad inuestigandum vnitatem diffinitionum, oportet primum intendere de diffinitionibus, quae dantur secundum diuisionem generis in differentias. Iste enim sunt diffinitiones verae, in quibus non est aliud quam primum genus & differentia. Dantur enim, & quaedam diffinitiones per aliquas accidentia, vel per aliquas proprietates, vel etiam per aliquas causas extrinsecas, quae non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum. Cum hic agatur de diffinitionibus ad substantias rerum inuestigandas, ideo autem dico, quod in diffinitione est primum genus cum differentiis, quia, & si aliquando in diffinitionibus ponantur aliqua genera intermedia inter genus primum, quod est generalissimum, & species vltimas, quae diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt, quam genus primum, & differentie comprehensae in intellectu generis medij, cum hoc, id est cum genere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal, quod est genus intermedium, patet, quod animal, nihil aliud est quam substantia, quae est genus primum cum aliquibus differentiis, est enim animal substantia animata sensibilis. Et similiter, si intelligamus primum genus esse animal, habitum, bipes, & iterum tertium genus, animal, bipes non alatum, & similiter, si aliquod genus per plures differentias determinatur, semper posterior genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Omnino autem non differt, vtrum per

ostendam ostendit Philosophus, quae partes in diffinitione ponuntur, hic inquit quomodo diffinitio ex partibus existentibus potest esse vna: & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obicit ad vnamque partem ibi: In hoc namque homo. Tertio soluit, quae-

ostendam ostendit Philosophus, quae partes in diffinitione ponuntur, hic inquit quomodo diffinitio ex partibus existentibus potest esse vna: & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo obicit ad vnamque partem ibi: In hoc namque homo. Tertio soluit, quae-

plura, aut per pauca diffiniatur aliquod diffinitum. Quare non differt, vtrum per pauca vel per duo . ita quod illorum duorum vnum sit genus & aliud differentia. Sicut eius, quod est animal bipes, animal est genus, & alterum, scilicet bipes, est differentia. Ostendendum est ergo primo, quomodo, ex istis duobus fiat vnum . Quod sic patet. Genus enim non est prater ea, que sunt species generis. Non enim inuenitur animal, quod non sit nec homo, nec bos, nec aliqd aliud huiusmodi. Aut si inueniatur aliquid, quod est genus prater species, sic acceptum, vt est prater species, non accipitur vt genus sed vt materia. Contingit enim aliquod & esse genus aliquorum & materiam, sicut vox est genus literarum, & est materia. Et quod sit genus, patet per hoc, quod differentia addit voci faciunt species vocis literarum. Et quod etiam sit materia patet, quia ex hac scilicet ex voce facit elementa, id est literas, sicut aliquid fit ex materia. Sciendum est autem, quod licet idem secundum nomē possit esse genus & materia, non tamen idem eodem modo acceptum. Materia enim est pars integralis rei, & ideo de re predicari non potest, non enim potest dici, quod homo sit caro & os. Genus autem predicatur de specie, unde oportet quod significet aliquo modo torum. Sicut n. ppter hoc, quod est innominata priuatio, aliquando simpliciter nomine materie significatur materia cum priuatione, vt supra dictum est, quod ex accipitur pro gre infigurato, cum dicimus quod ex gre. sit itaria, ita etiam quando forma est innominata, simpliciter nomine materie intelligitur compositum ex materia & forma, non quidem determinata, sed communi, & sic accipitur vt genus. Sicut enim compositum ex materia & forma determinata est species, ita compositum ex materia & forma communis est genus. & hoc n. pluribus patet. Corpus enim potest accipi, & vt materia animalis, & vt genus. Si enim in intellectu corporis intelligatur substantia completa vltima forma, habens in se tres dimensiones, sic corpus est genus, & species eius erunt substantie perfectae, per has vltimas formas determinatas, sicut per formam auri, vel argenti, aut oliuę, aut hominis. Si vero in intellectu corporis non accipitur nisi hoc, quod est habens tres dimensiones cum aptitudine ad formam vltimam, sic corpus est materia. Et similiter est de voce. Si enim in intellectu vocis, includatur ipsa vocis formatio in communi secundum formam, que distinguitur in diuersas formas literarum & syllabarum, sic vox est genus. Si autem in intellectu vocis accipitur solum substantia soni, cui possibile est aduenire per diuersam formationem, sic vox erit materia literarum. Ex quo etiam patet, quod vox secundum quod est genus, non potest esse sine speciebus, non enim potest esse sonus formatus, quin aliquam determinatam formam habeat huius, vel illius literę. Sed si omnino careret forma, literali prout est materia, sic inuenire-

part. 6.

Tex. 6. 25

tur sine literis, sicut as, inuenitur absque his, que sunt ex are. Si ergo predicta sunt vera, palam est, quod diffinitio est quæda ratio ex differentijs vnitate habens, ita quod tota essentia diffinitionis, in differentia quodammodo comprehenditur. Ex hoc n. animal, & est genus, non potest esse absq; speciebus, quia forma specierum que sunt differentia, non sunt alie forme, a forma generis, sed sunt forme generis cum determinatione. Sicut patet, quod animal est quod habet animam sensitiuam. Homo autem est qui habet animam sensitiuam & ratiōem, scilicet cum ratione. Leo vero qui habet talem, scilicet cum abundantia audacię. Et sic de alijs. Vnde cum differentia additur generi, non additur quasi aliqua diuersa essentia generis, sed quasi in genere implicite contenta, sicut determinatum continetur in indeterminate, vt album in colorato. Per quod etiam soluitur ratio superius inducta, quia nihil prohibet, idem genus in se continere diuersas differentias, sicut indeterminate continet in se diuersa determinata. Et etiam propter hoc soluitur, quod non hoc modo aduenit differentia generi, vt diuersa essentia ab eo existens, sicut aduenit album homini.

tera vero genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, que comprehenduntur differentie. ut puta ipsum primum est animal: consequens vero, animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiam si per plura dicatur, & omnino nihil differt per plura, an per pauca dicatur. Neque vtiq; per pauca quam duorum vero hoc quidem genus hoc vero differentia, ut puta huius, animal bipes, animal quidem genus, differentia vero alterum. Si igitur genus simpliciter non est prater eas, que vt generis species sunt, aut si est quidem, sed tanquam materia est, (vox nanteque genus & materia, differentia autem species, & elementa quoque ex hac faciunt) manifestum est, quod definitio est ex differentijs ratio.

At vero oportet etiam diuidi differentia differentiam. ut puta animalis differentia est, pedes habere, rursus animalis pedes habentis, differentiam scire oportet, prout pedes habet. quare non est dicendum pedes habentis, aliud plumiferu, aliud implume, si bene dicatur (verum quia non potest, facit hoc) sed si aliud fissos, aliud non fissos pedes habens. hæ enim pedis differentia sunt. fissio nanteque pedum aliqua peditas est. & sic semper procedi vult, donec ad indifferencia deueniatur, tum autem tot pedis species erunt, quot differentie, & pedes habentia animalia aequalia differentijs.

At vero oportet etiam diuidi differentia differentiam. ut puta animalis differentia est, pedes habere, rursus animalis pedes habentis, differentiam scire oportet, prout pedes habet. quare non est dicendum pedes habentis, aliud plumiferu, aliud implume, si bene dicatur (verum quia non potest, facit hoc) sed si aliud fissos, aliud non fissos pedes habens. hæ enim pedis differentia sunt. fissio nanteque pedum aliqua peditas est. & sic semper procedi vult, donec ad indifferencia deueniatur, tum autem tot pedis species erunt, quot differentie, & pedes habentia animalia aequalia differentijs.

Secundo, ostendit quod si differentie debito modo sumantur, non impedit multitudinem vnitatem diffinitionis, ibi: { Si itaque. } Dicit ergo primo, quod in diffinitionibus in quibus sunt multe differentie, oportet non solum diuidi genus in differentiam, sed etiam diuidi differentiam primam in differentiam secundam: sicut animalis differentia est pedalitas, secundum quam animal dicitur habens pedes, vel gressibile. Sed quia etiam hæc differentia multiplicitate inuenitur, iterum oportet scire differentiam animalis habentis pedes, que sit differentia eius. { in quantum est habens pedes } scilicet per se, & non per accidens. Et ideo, quia habenti pedes accidit habere alas, non est dicendum diuidendo differentiam, quod habentis pedes, aliud est alatum, aliud non alatum, si homo bene velit dicere diuisionem differentiarum. Sed tamen quandoque aliquis diuidens differentias { facit hoc } vt scilicet diuidat per ea, que sunt secundum accidens, propter hoc quod non potest inuenire proprias & per se differentias. Aliquando enim necessitas cogit, vt vtamur loco per se differentiarum, differentijs per accidens, in quantum sunt signa quedam differentiarum essentialium nobis ignotarum. Sed hoc modo est hæc differentia diuidenda { habens pedes } scilicet huiusmodi animalium, aliud est habens pedes scissos, & aliud non scissos. Istæ enim { sunt differentie pedis } scilicet scissum & non scissum. Et ideo habens pedes scissos, per se diuidet hanc differentiam, que est habens pedes. Scissus enim pedis { est quædam pedalitas }

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

pedalitas id est hæc differentia, que est habere pedes scissos, est quoddam contentum sub hoc, quod est habere pedes, & habent se ad inuicem sicut determinatum & indeterminate, sicut diximus de genere & differentia. Et ita semper procedendum est in diuisione differentiarum, donec diuidens { veniat ad non differentia } id est ad vltimas differentias, que non diuiduntur vltierius in alias differentias. Et tunc tot erunt species pedis, quot differentie, & species animalium habentium pedes æquales differentijs. Que libet enim indiuuialis differentia constituet vniam speciem specialissimam. Deinde cum dicitur: { Ostendit ex suppositis, quod multitudo differentiarum non impedit vnitatem diffinitionis, & circa hoc duo facit i. Primo, ostendit propositum. Secundo, inducit conclusionem intentionem: ibi: { Quare palam est. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit quomodo ex multis differentijs sit vnum, si differentie per se sumantur. Secundo, quod hoc non potest esse, si sumantur per accidens, ibi: { Si vero secundum accidens. } Dicit ergo primo, quod si sic se habent differentie acceptæ in diffinitione { sicut dictum est } scilicet licet, quod semper sumantur per se differentie & non per accidens, palam est, quod vltima differentia erit tota substantia rei, & tota diffinitio. Includit enim in se omnes precedentiibus paritulas. Quod enim in differentia includatur genus, ostensum est ex hoc, quod genus non est sine differentijs. Sed quod vltima includat omnes precedentes, palam est ex hoc, quod nisi hoc dicatur, sequitur quod oportet in terminis id est diffinitionibus multoties eadem dicere. Et hoc erit superfluum & nugatorium. hoc autem inconueniens ideo accidit, quia si aliquis dicit in diffiniendo animal { habens pedes bipes } quod oportet eum dicere, si bipes sit alia differentia ab habere pedes, non includens eam, nihil aliud dixit sic diffiniens, quam animal habens pedes, duos pedes habens. Bipes enim nihil aliud est quam duos pedes habens. in quo manifeste includitur, pedes habens. Vnde patet, quod si vtraque apponatur differentia, est nugatio. & iterum si hoc, quod est bipes diuidat aliquis { propria diuisione }, id est per ea, que sunt per se & non per accidens, sequetur vltierius multoties dici idem, & toties quot sumuntur differentie. Vt si dicam, quod animalis bipedis, aliud est habens pedes scissos in quinque digitos, aliud in quatuor: si quis veller diffiniens hominem, ponere omnes differentias intermedias, toties repeteret idem, quot differentias apponeret. Diceret enim, quod homo est animal pedes habens, duos pedes habens, scissos in quinque digitos. Et quia ista sunt inconuenientia, igitur manifestum est, quod si in diffinitione accipiantur differentie, vna erit vltima, scilicet { que est species & substantia }, id est que substantiam & speciem diffinitur comprehendit, & ab eius vnitate diffinitio erit vna. Deinde cum dicitur: { Ostendit quod hoc non potest dici si differentie per accidens sumantur, dicens, quod si aliquis in diuidendo & diffiniendo

accipiat differentiam secundum accidens, sicut si diuidatur quod habentium pedes, aliud est album, aliud est nigrum, tot erunt vltimę differentie, quot factę sunt diuisiones, quia vna eorum, alteram non includit. Et de differentijs sic sumptis, procedebat ratio superius inducta contra unitatem diffinitionis. Huiusmodi enim diffinitio sic per accidens accepta, non essent vnum nisi subiecto, quod non sufficit ad vnitatem diffinitionis. Deinde cum dicitur: { Concludit propositum, & circa hoc duo facit. Primo ponit conclusionem dicens, quod palam est ex predictis, quod quamuis in diffinitione ponatur genus & differentia, tamen diffinitio est ratio ex differentijs tantum, quia genus non est prater differentias, vt supra dictum est. Et quamuis ponatur multe differentie in diffinitione, tamen tota diffinitio dependet & constituitur ex vltima, quando sit diuisione secundum reatum }, id est a communiori ad minus commune descendendo secundum per se differentias, & non accipiendo quasi a latere differentias per accidens. Secundo ibi: { Manifeste est conclusionem inductam per quoddam signum dicens, { Palam autem erit scilicet, quod tota diffinitio constituitur ex vltima differentia, ex hoc quod si quis transponat partes talium diffinitionum, sequetur inconueniens. Sicut si aliquis dicat diffinitionem hominis esse animal bipes, habens pedes. Ex quo enim dictum est bipes, superfluum est apponere, pedes habens. Sed si diceretur primo pedes habens, adhuc restaret inquirendum, vtrum esset bipes, dicendo pedens habens. Ex hoc patet quod ille differentie secundum quod sunt multe habent inter se ordinem determinatum. Non autem hoc potest intelligi quod in substantia rei sit aliquis ordo: non enim potest dici, quod hoc substantia sit prius, & illud posterius, quia substantia est tota simul & non per successionem, nisi in quibusdam defectibus, sicut sunt motus & tempus. Vnde patet, quod multe partes diffinitionis, non significant multas partes essentie ex quibus essentia constituitur sicut ex diuersis, sed omnes significant vnum quod determinatur vltima differentia. Patet etiam ex hoc, quod cuiuslibet speciei est vna tantum forma substantialis, sicut leonis vna est forma, per quam est substantia, & corpus & animatum corpus, & animal, & leo. Si enim essent plures forme secundum omnia predicta, non possent omnes vna differentia comprehendere, nec ex eis vnum constitueretur. Concludit ergo finaliter recapitulando, quod nunc primo tot sint dicta de diffinitionibus, que accipiuntur secundum diuisiones generis in differentias, & differentie in differentias, quales quedam sunt, quia videlicet sunt ex his, que predicantur per se, & contentes in se partes speciei, & etiam vnaquęque est vnum in se. in precedentibus de diffinitionibus sunt ostensa. Dicit autem { primum } quia in sequentibus de diffinitione & quod quidem est, aliqua determinatur.

Si itaq; hæc sic se habent, palam quia finalis differentia rei substantia erit & diffinitio, si non, oportet multoties eadem dicere in terminis: superfluum. n. accidit hoc dicentibus. Nam quando dicit animal habens pedes, bipes, nihil aliud dixit, quam animal pedes habens, & duos pedes habens. Et si hoc diuidat propria diuisione, multoties dicet & equaliter differentijs. Si quidem igitur differentie differentia fiat, vna erit que finalis species & substantia.

Si vero secundum accidens, vt si diuidat, habentis pedes, aliud album aliud nigrum, tot quot vtiq; sectiones fuerint.

Quare palam quod diffinitio ratio est, que est ex differentijs: & harum ex finali secundum reatum.

Palam autem erit, si quis transponat tales diffinitiones. ut ea, que est hominis, dicens animal bipes, pedes habens. superfluum est habens pedes, dicto bipede. ordo sed ordo non est in substantia. Quomodo nanteque oportet intelligere, hoc quidem poterit, illud vero prius? De diffinitionibus quidem igitur secundum diuisiones, tot dicantur primu, quales quedam sunt.

Patet autem hoc, si quis transponat tales diffinitiones, ut puta hominis, dicens, animal bipes, habens pedes. superfluum enim est habens pedes, dicto bipede. ordo vero non est in substantia. quo nanteque modo intelligere oportet, hoc quidem prius, illud vero posterius? De his igitur diffinitionibus, que secundum diuisiones sunt, quales quedam sunt, habentibus dicta sint.

Postquam





Quoniam determinauit Philosophus de substantia secundum quod substantia dicitur quodquid est, hic determinat de substantia secundum quod vniuersale

T.com. 44. Part. 1. part. seq.

Tex. c6. 45. s. tex. c. 7.

part. 2.

Tex. 7.

T.com. 51.

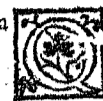
lect. 9.

Tex. c6. 34.

Infra le. 16. part. 4.

Infra le. 16.

LECTIO XIII.



Voniam vero de substantia perferuatio est, iterum redeamus. Dicitur autem sicut subiectum substantia esse, & quodquiderate esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus quidem igitur dicitur est. Etenim dictum quod quiderate esse, & de subiecto; Quia dupliciter subijcitur aut hoc aliquidens: vt animal passionibus, aut vt materia actui. Videtur autem vniuersale causa quibusdam esse maxime, & esse principium vniuersale. Vnde de hoc tractemus.

Videtur enim impossibile esse, substantiam esse quodcumque vniuersaliter dicitur. Primum enim substantia quae vniuersalisque, propria vniuersali; quae non inest alij, vniuersale vero commune. hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus natura aptum est inesse. Cuius igitur hoc erit substantia? aut enim omnium, aut nullius. omnium vero non est possibile. vniuersale autem si erit, cetera quoque hoc erunt. Quorum enim substantia vna, & quodquid erat esse vnum, ipsa quoque vnum sunt.

vnum in multis, & sic posuerunt Platonici animal & hominem in sua vniuersalitate esse substantias. Quod Aristoteles in hoc capitulo intendit reprobare, ostendens quod animal commune, vel homo communis, non est aliqua substantia in rerum natura. Sed hanc communitatem habet forma animalis vel hominis secundum quod est in intellectu, qui vnam formam accipit vt multis communem, in quantum abstrahit eam ab omnibus in diuiduantibus. Ponit ergo ad propositum duas rationes, circa quarum primam dicit, quod videtur ex sequentibus rationibus impossibile esse, quodcumque eorum, quae vniuersaliter predicantur, esse substantiam, secundum id quod in sua vniuersalitate accipitur. Quod primo probatur ex hoc, quod substantia vniuersalisque, est propria, & non inest alij, sed vniuersale est commune multis. Hoc enim dicitur vniuersale quod natum est multis inesse, & de multis predicari. Si ergo vniuersale est substantia, oportet quod sit alicuius substantia, cuius ergo substantia erit? aut enim oportet quod sit substantia omnium quibus inest, aut vniuersale: non est autem possibile quod sit substantia omnium, quia vnum non potest esse substantia pluribus. Plura enim sunt, quorum substantia sunt plures & diuersae. Sed si dicatur, quod sit substantia vniuersalis quibus inest, & sequetur quod omnia alia quibus inest, sint illud vnum, quibus ponitur esse substantia. Oportet enim quod pari ratione, eorum etiam sit substantia, cum & eis similiter inest. Quorum autem substantia est vna, & quodquiderate esse vnum, oportet & ipsa esse vnum. Relinquitur ergo, quod ex quo vniuersale non potest esse substantia omnium, de quibus dicitur, nec vniuersale alicuius, quod nullius sit substantia. Sciendum autem, quod ideo dicitur quod vniuersale est quod natura est pluribus inesse, non autem quod pluribus inest, quia quaedam vniuersalia sunt, quae non continent sub se nisi vnum singulare, sicut sol & luna. Sed hoc non est, quin ipsa natura speciei quantum est de se, sit natura eius in pluribus, sed est aliquid aliud sicut probentibus,

LECTIO XIII.



Vm autem de substantia cogitatio sit, rursus redeamus. Dicitur autem, sicut subiectum substantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus itaque dictum est. Etenim de ipso quid erat esse, & de subiecto, quod dupliciter subijcitur, aut quodquid existens, vt animal passionibus: aut, vt materia actui. Videtur autem etiam vniuersale causa quibusdam esse maxime, ac esse principium ipsum vniuersale. quare de hoc etiam tractemus.

Videtur namque impossibile substantiam esse quodcumque eorum, quae vniuersaliter dicuntur. Prima namque substantia vniuersalisque, quae propria cuiusque est, quae alij non inest. vniuersale vero commune. hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus natura aptum est inesse. Cuius igitur hoc erit substantia? aut enim omnium, aut nullius. omnium vero non est possibile. vniuersale autem si erit, cetera quoque hoc erunt. Quorum enim substantia vna, & quodquid erat esse vnum, ipsa quoque vnum sunt.

vnum in multis, & sic posuerunt Platonici animal & hominem in sua vniuersalitate esse substantias. Quod Aristoteles in hoc capitulo intendit reprobare, ostendens quod animal commune, vel homo communis, non est aliqua substantia in rerum natura. Sed hanc communitatem habet forma animalis vel hominis secundum quod est in intellectu, qui vnam formam accipit vt multis communem, in quantum abstrahit eam ab omnibus in diuiduantibus. Ponit ergo ad propositum duas rationes, circa quarum primam dicit, quod videtur ex sequentibus rationibus impossibile esse, quodcumque eorum, quae vniuersaliter predicantur, esse substantiam, secundum id quod in sua vniuersalitate accipitur. Quod primo probatur ex hoc, quod substantia vniuersalisque, est propria, & non inest alij, sed vniuersale est commune multis. Hoc enim dicitur vniuersale quod natum est multis inesse, & de multis predicari. Si ergo vniuersale est substantia, oportet quod sit alicuius substantia, cuius ergo substantia erit? aut enim oportet quod sit substantia omnium quibus inest, aut vniuersale: non est autem possibile quod sit substantia omnium, quia vnum non potest esse substantia pluribus. Plura enim sunt, quorum substantia sunt plures & diuersae. Sed si dicatur, quod sit substantia vniuersalis quibus inest, & sequetur quod omnia alia quibus inest, sint illud vnum, quibus ponitur esse substantia. Oportet enim quod pari ratione, eorum etiam sit substantia, cum & eis similiter inest. Quorum autem substantia est vna, & quodquiderate esse vnum, oportet & ipsa esse vnum. Relinquitur ergo, quod ex quo vniuersale non potest esse substantia omnium, de quibus dicitur, nec vniuersale alicuius, quod nullius sit substantia. Sciendum autem, quod ideo dicitur quod vniuersale est quod natura est pluribus inesse, non autem quod pluribus inest, quia quaedam vniuersalia sunt, quae non continent sub se nisi vnum singulare, sicut sol & luna. Sed hoc non est, quin ipsa natura speciei quantum est de se, sit natura eius in pluribus, sed est aliquid aliud sicut probentibus,

D. 117.

hibens, sicut quod tota materia speciei comprehenditur in vno individuo, & quod non est necessarium multiplicari secundum numerum speciem, quae in vno individuo potest esse perpetua. Secundam rationem ponit ibi.

¶ Dicitur quod substantia dicitur quae non est de subiecto, & dicitur vniuersale semper de aliquo subiecto: ergo vniuersale non est substantia. videtur autem ratio haec non valere. Dicitur enim in predicamento, quod de ratione substantiae est, quod non sit in subiecto. Predicari vero de subiecto, non est contra rationem substantiae, vnde ponitur ibi secundum substantiam, quae predicatur de subiecto. Sed dicendum, quod secundum logicam considerationem loquitur Philosophus in predicamento. Logicus autem considerat res secundum quod sunt in ratione. Et ideo considerat substantias prout secundum accceptionem intellectus sunt intentioni vniuersalitates. Et ideo quantum ad predicacionem, quae est actus rationis, dicitur quod predicatur de subiecto. i. de substantia subiecte extra animam. Sed Philosophus primus considerat de rebus secundum quod sunt entia: & ideo apud eius considerationem non differt esse in subiecto, & de subiecto. Hic enim accipit dici de subiecto quod est in se aliqua res, & inest alicui subiecto existenti in actu: & hoc impossibile est esse substantiam. sic enim haberet esse in subiecto. Quod est contra rationem substantiae, quod etiam in predicamento est habitum. Deinde cum dicitur

¶ Sed an sic quidem non contingit, vt quodquiderate esse: in ipso autem existit, vt animal in homine & in equo. ergo palam, quia est quaedam ipsius ratio. Differt autem nihil, nec si non omnium ratio est eorum, quae sunt in substantia, nihil enim minus substantia erit haec alicuius, vt homo hominis, in quo existit. Quare idem accidit. Iterum enim erit substantia in illius substantia, vt animal, in quo est species, proprium existit.

¶ Amplius autem & impossibile & inconueniens hoc esse substantiam, si est ex aliquibus, non ex substantiis esse: nec ex eo quod hoc aliquid, sed ex quali. Prius enim erit non substantia & quale, substantia, & ipso hoc, quod est impossibile. Nec enim ratio, nec tempore, nec generatione, passionibus possibile est priores esse substantia, erunt enim separabiles.

¶ Amplius Socrati inerit substantia substantia, quare duorum erit substantia. Totaliter vero accidit esse in subiecto, & de subiecto.

Hic enim accipit dici de subiecto quod est in se aliqua res, & inest alicui subiecto existenti in actu: & hoc impossibile est esse substantiam. sic enim haberet esse in subiecto. Quod est contra rationem substantiae, quod etiam in predicamento est habitum. Deinde cum dicitur

¶ Sed an potest dici obuiando rationi primo inductae, quod non contingit vniuersale esse substantiam, sicut quodquiderate esse est substantia, sed tantum erit substantia in ipsis particularibus existens, sicut animal in homine & equo. non enim ita est natura animalis in homine, quod sit propria ei, cum sit etiam equi. quasi dicat, non potest sic responderi. Sequitur enim si hoc, quod est animal commune, sit substantia, quod huius substantiae sit aliqua ratio. Nec differt ad propositum, si non est ratio distinctiua omnium quae sunt in substantia. i. quae ponuntur in distinctiua, nec in finem procedatur in distinctiua, sed oportet omnes partes cuiuslibet distinctiua iterum distinctiua. nihil enim minus illa substantia oportet quod sit alicuius, licet non habeat distinctiua, quam si haberet. Sicut, si dicamus quod licet hoc ipsum, quod est homo communis, non habeat distinctiua, tamen oportet quod sit hominis substantia, in quo existit, ipsius, si hominis communis. Quare idem accidit quod & prius, quia oportet quod ista substantia communis, licet non ponatur propria alicui inferiorum, tamen erit propria illius substantiae communis in qua prima existit. Sicut si animal commune sit quaedam substantia, animal per prius predicabitur de illa communi substantia, & significabit eius substantiam propriam, siue sit distinctiua, siue non. Vnde non poterit ex quo haec substantia est propria vniuersali, de multis predicari. Deinde cum dicitur

¶ Ostendit quod vniuersale non est substantia, accipiendo ra-

tionem ex ea parte, qua vniuersale est pars distinctiua & essentialis, & circa hoc duo facit. Primo ponit rationes ad propositum. Secundo excludit quandam dubitationem, ibi: ¶ Habet autem quod accidit dubitationem. ¶ Circa primum ponit quatuor rationes, quarum primam ponit dicens, quod impossibile & inconueniens est id, quod est hoc aliquid & substantia, non esse ex substantiis, nec ex his, quae sunt hoc aliquid, sed ex his quae significant quale, si tamen est ex aliquibus. quod dicitur propter substantias simplices. Sequitur enim in, quod cum ea, ex quibus est aliquid, sunt priores, quod prius sit id, quod est non substantia, sed quale, eo quod est hoc aliquid, quod est impossibile: quia impossibile est passionem, & qualitates, & accidentia esse priores substantia ratione, aut tempore, aut generatione. Quod non sunt priores ratione, supra ostensum est ex eo, quod substantia ponitur in distinctiua ne accidit, & non econuerso. Itaque quod non sunt priores tempore ex hoc supra probatum est, ex quo etiam hic probatur, quia si queretur, quod passionem essent separabiles a substantiis, quod est impossibile. Et autem prius generatione, continetur sub eo quod est prius tempore, licet non econuerso. Ea enim, quae non habent ordinem ad generationem alicuius, licet sint priores tempore, non tamen sunt priores generatione: sicut equus non est prior generatione leone, qui nunc est, licet sit prior tempore. Partes autem, ex quibus aliquid constituitur, sunt priores generatione, & per consequens tempore, & quoad quod: etiam ratione, sicut supra ostensum est. vnde impossibile est, quod ex non substantiis componatur substantia. Vniuersalia autem significant non substantiam & hoc aliquid, sed significant quale quid, vt in predicamento dicitur de secundis substantiis. Ergo patet, quod ex vniuersalibus si sunt quaedam res praeter singularia, non possunt componi singularia, quae sunt hoc aliquid. Sed videtur quod haec ratio inconuenienter procedat. Secundum substantiam, quae sunt genera & species in genere substantiae, & si non significat hoc aliquid, sed quale, non tamen significat hoc modo quale, sicut passionem, quae significat qualitate accidentalem, sed significat qualitate substantialem. Ipse autem procedit hic, ac si significarent qualitate accidentalem. Sed dicendum est, quod si vniuersalia sunt res quaedam, sicut Platonici ponebant, oportet dicere, quod non solum qualitate substantialem, sed accidentalem significet. Omnis enim qualitas, quae est alia res ab eo, cuius est qualitas, est accidentalis. Sicut albedo est alia res a corpore, cuius est qualitas, & est in eo. vnde est qualitas sicut in subiecto, & ideo est accidentalis. Si ergo vniuersalia, in quantum vniuersalia sunt, sunt res quaedam, oportet quod sint alia res a singularibus, quae non sunt vniuersalia. Et ideo si significant qualitates eorum, oportet quod inest eis sicut substantiis, et per consequens quod significant qualitates accidentales. Sed ponentibus quod genera & species non sunt aliquid res, vel naturae aliquid singularibus, sed ipsamet singularia, sicut quod non est homo, qui non sit hic homo, non sequitur quod secundum substantiam significet accidentem, vel passionem. Secundam rationem ponit ibi

¶ Item substantia dicitur, quod non de subiecto: vniuersale vero de subiecto aliquo dicitur semper.

¶ Sed vtrum ita quidem non continetur inest, ut puta animal in homine, & equo. patet igitur quod erit aliqua eius ratio. differt autem nihil, si non omnium ratio est eorum, quae in substantia sunt. etenim nihil minus hoc erit substantia alicuius, ut homo hominis, in quo existit. quare iterum idem accidit. erit enim substantia illius substantia, ut animal speciei, in qua ut proprium existit.

¶ Item impossibile, ac inconueniens est ipsum quid, & substantiam esse, si ex aliquibus non ex substantiis, nec ex eo quod quid est, sed ex quali. Prius namque non substantia, & quale erit, quam substantia, & quod quid: quod impossibile est. nec ratione enim, nec tempore, nec generatione possibile est priores substantia esse, essent namque separabiles.

¶ Item Socrati substantia inerit substantia: quare duobus erit substantia. Et omnino si homo, & quaecumque

tempore. Omne enim, quod est prius generatione, est etiam prius tempore, licet non econuerso. Ea enim, quae non habent ordinem ad generationem alicuius, licet sint priores tempore, non tamen sunt priores generatione: sicut equus non est prior generatione leone, qui nunc est, licet sit prior tempore. Partes autem, ex quibus aliquid constituitur, sunt priores generatione, & per consequens tempore, & quoad quod: etiam ratione, sicut supra ostensum est. vnde impossibile est, quod ex non substantiis componatur substantia. Vniuersalia autem significant non substantiam & hoc aliquid, sed significant quale quid, vt in predicamento dicitur de secundis substantiis. Ergo patet, quod ex vniuersalibus si sunt quaedam res praeter singularia, non possunt componi singularia, quae sunt hoc aliquid. Sed videtur quod haec ratio inconuenienter procedat. Secundum substantiam, quae sunt genera & species in genere substantiae, & si non significat hoc aliquid, sed quale, non tamen significat hoc modo quale, sicut passionem, quae significat qualitate accidentalem, sed significat qualitate substantialem. Ipse autem procedit hic, ac si significarent qualitate accidentalem. Sed dicendum est, quod si vniuersalia sunt res quaedam, sicut Platonici ponebant, oportet dicere, quod non solum qualitate substantialem, sed accidentalem significet. Omnis enim qualitas, quae est alia res ab eo, cuius est qualitas, est accidentalis. Sicut albedo est alia res a corpore, cuius est qualitas, & est in eo. vnde est qualitas sicut in subiecto, & ideo est accidentalis. Si ergo vniuersalia, in quantum vniuersalia sunt, sunt res quaedam, oportet quod sint alia res a singularibus, quae non sunt vniuersalia. Et ideo si significant qualitates eorum, oportet quod inest eis sicut substantiis, et per consequens quod significant qualitates accidentales. Sed ponentibus quod genera & species non sunt aliquid res, vel naturae aliquid singularibus, sed ipsamet singularia, sicut quod non est homo, qui non sit hic homo, non sequitur quod secundum substantiam significet accidentem, vel passionem. Secundam rationem ponit ibi

¶ Dicitur quod si vniuersalia sunt substantiae, sequitur quod Socrati inerit substantia substantia. Si enim omnia vniuersalia sunt substantiae, sicut homo est substantia Socratis: ita animal erit substantia

part. 9. Tex. c6. 4.

Tex. c6. 4.

Tex. c6. 7.

Capitulum de substantia.

stantia

stantia hominis. Et ita ista dua substantia, una, quae est homo, & alia, quae est animal, erunt in Socrate. Et hoc est quod concludit: quare duorum erit substantia, & i. quare sequitur quod hoc quod dico animal sit substantia non solum hominis, sed etiam Socr.

Tex. cō. 45.

Et ita vna substantia erit in duobus cū tamen supra ostensum sit, quod vna substantia non est nisi vnus. Et non solum in Socrate hoc accidit, qđ dicitur est, sed corraliter in omnibus accidit, si homo & alia quae sic dicitur, sicut species, sunt substantia, & quod nihil eorum, quae ponitur in ratione specierū sit substantia, neq; quod possit esse sine illis, in quorū diffinitio ne ponatur, vel quod sint in aliquo alio, aut quod sit ipsum met aliud. Sicut qđ non erit quoddā animal qđ praeter aliqua animalia, & i. praeter species animalis. Et similiter est de omnibus alijs quae ponuntur in diffinitionibus, siue sint genera, siue differentiae. Et hoc ideo, quia cū species sint substantia, si ea erit, quae in diffinitionibus specierum ponitur, sunt substantia, in singularibus erunt plures substantia, & vna substantia erit plurimum, vt de Socrate dictum est. Patet igitur ex dictis, quod nullū vniuersale est substantia, & nullum eorum, quae communiter praedicantur, significat hoc aliquid, sed quale. Tertium ratione ponitibi.

parte. 7.

Tex. cō. 49. parte. 8.

g Sin autem tale, & alia quoc; multa accidit, & tertio homo. h Amplius autē est & ita manifestū. Impossibile. n. substantia ex substantijs esse in existentibus sic vt actu. Duo nanq; sic actu nunq; sunt vnū actu, sed si potestate duo fuerit, erit vnū, vt quae dupla, ex duobus dimidijs potestate. Act. n. separata. Quare, si substantia vnū, nō erit ex substantijs inexistētibus. Et secundum hunc modum quidē dicit Democritus recte. Impossibile. n. ait ex duobus vnū, aut ex vno duo fieri. magnitudines enim indiuisibiles, substantias facit. Similiter igitur manifestū, quia & in numero si se habeat, si est numerus compositio vnitatis. sicut dicitur a quibusdam. Ant. n. non vnū dualitas, aut nō inest vnitas in ipso actu.

Tex. cō. 50. parte. 9.

g ¶ Dicit quod si praedicta conclusio non concedatur, accidit multa inconuenientia, iter quae erit vnū, quod oportebit ponere tertium hoicim. Quod quidē potest exponi dupliciter. Vno modo vt praeter duos homines singulares, qui sunt Socr. & Plato, sit tertio homo, qui est communis, quod quidem nō est inconueniens secundum ponentes ideas, licet secundum rectam rationem inconueniens videatur. Alio modo, vt praeter hominem singularem & communē, ponatur tertius, cum communicent in nomine & ratione, sicut & duo homines singulares, praeter quos ponitur tertius homo communis, & ob hanc causam, quia communicant in nomine & diffinitione. Quartam rationem ponitibi.

h ¶ Dicit quod vniuersalia non sunt substantiae. Et hanc rationem. impossibile est animaliam substantiam esse ex pluribus

substantijs, quae sunt in ea actu. Duo enim, quae sunt in actu, nunquam sunt vnū actu: sed duo, quae sunt in potentia, sunt vnū actu, sicut patet in partibus continui. Duo enim dimidia vnus linea sunt in potentia in ipsa linea dupla, quae est vna in actu. Et hoc ideo, quia actus habet virtutem separandi & diuidendi. Vniuersales enim diuiduntur ab altero per propriam formam, vnde ad hoc, quod aliqua sunt vnū actu, oportet quod omnia concludantur sub vna forma, & quod non habeant singula singulas formas, quae sunt actu. Quare patet, quod si substantia particularis est vna, non erit ex substantijs in ea existentibus d. actu. & sic fit d. 971.

ita dicuntur, substantia est, accidit nihil eorum, quae in ratione sunt, alicuius substantiam esse, nec sine ipsis existere, nec in alio. Dico autem, ut puta, non esse aliquid animal praeter aliqua, nec ullum aliud eorum, quae in ratione sunt. Ex his itaque, considerantibus patet nihil eorum, quae vniuersaliter existunt, substantiam esse: nihilque eorum, quae communiter praedicantur, quod quid, sed tale significare.

Quod si non, & alia multa accidit, ac tertius homo.

Item sic quoque patet. Impossibile enim est substantiam esse substantijs esse, quae sic insunt, ut actu. quae enim duo sic actu sunt, nunquam vnū actu sunt, sed si potentia duo sunt, erunt vnū: ut duplex ex duobus dimidijs potentia. actus nanque separat. Quare, si substantia vnū, non erit ex substantijs existentibus, & secundum hunc modum, quem videt Democritus dicit. Impossibile enim ait esse ex duobus vnū, aut ex vno duo fieri. magnitudines namque indiuisibiles substantias facit. Patet igitur quod similiter & de numero se habeat, si numerus quidem compositio vnitatis est, ut a quibusdam dicitur, aut enim non est vnū dualitas, aut non inest in ea vnitas actu.

Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex vniuersalibus possibile est ullam substantiam esse, propterea quod tale, & non quod quid significant, nec ex substantijs actu contingit ullam substantiam esse compositam, quicquam incompositum erit profecto omnis substantia: quare neque ratio ullius substantiae erit. At cunctis videtur, & iam dictum est, aut solius substantiae, aut maxime definitionem esse. nunc vero, nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodam modo quidem erit, quodam modo vero non manifestum autem quod dicitur magis erit ex posterioribus.

coacuantur. Deinde cum dicit. i ¶ Mouet dubitationem circa praedicta dicens, quod id quod accidit ex praedictis habet dubitationem. Dicitur enim, quod ex vniuersalibus non potest esse aliqua substantia, propter hoc quod vniuersale non significat hoc aliquid, sed quale. Secundo dicitur est quod ex substantijs in actu non potest esse aliqua

aliqua substantia. Et sic videtur sequi, quod substantia non potest componi, neque ex substantijs, neque ex non substantijs: ergo sequitur, quod omnis substantia sit incomposita. Et ita cum diffinitiones non dentur de substantijs in coppositis, (quod patet per hoc quod diffinitio est ratio habens partes, vt supra dictum est) sequitur quod nullius substantiae sit diffinitio. Sed omnibus videtur (vt supra ostensum est) quod diffinitio, vel est solum substantiae, vel eius maxime. Nunc autem concluditur, quod si substantia non sit diffinitio, ergo sequitur, quod nullus sit diffinitio. Dicitur est autem ad praedictam dubitationem, quod quodammodo substantia est ex substantijs, quodammodo non. Hoc autem erit manifestum magis ex posterioribus in hoc capitulo, & in 8. Est enim ex substantijs in potentia, sed non in actu.

Tex. cō. 33.

Tex. cō. 51. parte. 1.

parte. 2.

Tex. cō. 56.

parte. 3.

parte. 4.

Tex. cō. 52. parte. 5.

parte. 6.

parte. 7.

parte. 8.

parte. 9.

parte. 10.

parte. 11.

LECTIO XIII.

Manifestum autem ex his ipsis, & euenit id eas dicentibus substantias separabiles esse, & simul spem ex genere facientibus, & differentijs. Si. n. species sunt, & animal in homine & equo, aut vnū & idem numero est, aut alterum.

b Ratione nanque palam quia vnū. eandem. n. exhibebit rationem dicens in vtroque. Ergo, si est aliquid homo. ipsum secundum se hoc aliquid & separatum, necesse & ex quibus: vt animal bipes, hoc aliquid significare, & esse separabilia & substantias: quare & animal.

c Si idem igitur & in equo, sicut tu in teipso, quo in separatis existentibus vnū erit.

d Et quare nō & sine ipso erit animal hoc?

e Deinde si quidem participatione bipedis & multipedis. im possibile aliquid accidit. contraria nanque simul inerunt ipsi vni, & huic enti. si aut nō, quis modus, cū dixerit vtique aliq; animal esse bipes, aut gressibile? Sed forsan componitur, aut copulatur, aut miscetur. Verū, omnia inconuenientia.

¶ Ostendit inconuenientiam, hic ostendit, quod nō sunt substantiae a sensibilibus separatae: & diuidit in partes duas. In prima ostendit, quod vniuersalia nō sunt substantiae separatae. In secunda manifestat quoddam, quod in superioribus dubium reliquerat, ibi ¶ Manifestum autem est quod substantiarum. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit vniuersalia non esse substantias separatas. Secundo, ostendit, quod si sunt separatae; non sunt diffinibiles. ibi ¶ Quoniam vero substantia altera. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit inconuenientiam, quae sequuntur ponentibus vniuersalia esse substantias separatas, comparando genus ad species. Secundo, comparando genus ad indiuidua. ibi ¶ Amplius autem in sensibilibus. ¶ Circa primum tria facit. Primo proponit quandam diuisionem. Secundo profertur primum membrum diuisionis. ibi ¶ Ratione nanque palam. ¶ Tertio, secundum ibi ¶ Sed si alterum in vnoquoque. ¶ Dicit ergo primo, quod ex praedictis etiam manifestum esse potest quid accidat de inconuenientibus, dicentibus ideas esse substantias & separabiles, quae dicuntur esse species vniuersales, & simul cum hoc ponentibus specie esse ex genere & differentijs. Haec enim duae positiones simul coniunctae, scilicet quod species componantur ex genere & differentia, & quod species vniuersales sunt substantiae separatae, quae dicuntur ideas, ducunt ad inconuenientia. Si enim ponantur species esse separatae, constat, quod vnū genus est in pluribus speciebus simul, sicut animal in homine & equo. Aut ergo hoc ipsum, quod est animal in homine & equo existens, est vnū & idem numero, aut alterum in homine, & alterum in equo. Inducit autem hanc diuisionem, quia Plato ponebat ideas specierum, non autem generum, cum tamen poneret communiter vniuersalia esse substantias. Deinde cum dicit. b ¶ Profertur primum membrum diuisionis, & primo ostendit quod dicit vnū & idem animal. Secundo, ostendit inconuenientiam, quae sequuntur hoc posito. ibi ¶ Si quidem ergo. ¶ Dicit

ergo, quod manifestum est, quod animal est vnū & idem itip homine & equo secundum rationem. Si enim assignetur ratio animalis secundum quod dicitur de vniuersalibus, scilicet homine vel equo, eadem ratio assignabitur, quae est substantia animalis sensibilis. Vniuersale enim praedicatur genus de speciebus, sicut & species de indiuiduis.

Parte seq.

LECTIO XIII.

X his autem ipsis id etiam patet, quod accidit illis quae ideas pariter substantias, & separatas esse dicunt: & pariter ex genere & differentijs faciunt formam. Si enim formae, & animal in homine sunt, & equo, aut vnū & idem numero sunt, aut alterum.

Ratione nanque patet quod vnū. eandem enim exhibebit rationem, qui dicit in vtroque. Si itaque aliquis homo est ipsum per se quoddam, & separatum, necesse est, ut etiam illa ex quibus. sicut animal, & bipes, quodquid significant, & separata, ac substantiae sint: quare, & ipsum, animal.

Si idem igitur, & vnū quiddam etiam in equo, sicut tu tibi ipse, quomodo in separatis existentibus vnū erit.

Et cur non etiam absque seipso erit animal hoc?

Deinde, si participabit quidem bipede, & multipede, impossibile quiddam accidit. contraria nanque simul inerunt ipsi vni, & huic quidem enti. si minus, quis modus est, cum aliquis dicat animal, & bipes, aut progressiuū esse. Sed fortassis componuntur, & tangunt, aut miscentur. At cuncta inconuenientia sunt.

separatis existentibus, sicut in carnibus & ossibus, quae sunt tui partes. Animal igitur, si sit vnū & idem, non poterit esse in pluribus speciebus, vt in homine & equo, cum species separatae secundum Platonicos sint quaedam substantiae adinuicem diuerse. Secundum ponit ibi.

d ¶ Homo enim, quia est vnū de multis praedicatur secundum Platonicos, non ponitur in particularibus, sed extra ea. Si ergo sit vnū animal quod praedicatur de omnibus speciebus, quare hoc ipsum quod est animal vniuersale, non est sine ipso? scilicet sine equo vel quacunque alia specie, vt per se separatum existens? non potest ratio conueniens assignari ab eis. Tertium ponit ibi dicens. e ¶ Constat quod species constituitur ex genere & differentia. aut igitur hoc est per hoc, quod genus participat differentiam, sicut subiectum participat accedens, vt hoc modo intelligamus ex animali, & bipede fieri hominem sicut ex albo, & homine fit homo albus. aut per aliquem alium modum. Et si quidem species fiat per hoc, quod genus participat differentia, sicut quod animal per participationem, bipedis fit homo, & per participationem multipedis fit equus; vel polypus, accidit aliquid impossibile. Cum enim genus, quod praedicatur de diuersis speciebus, ponatur esse vna substantia, sequitur quod contraria simul insunt ipsi animali, quod in se est vnū & hoc ens, scilicet demonstrabile. Differentie enim, quibus diuiditur genus, sunt contrariae. Si autem non sit ex animali, & bipede homo per modum participationis, quis modus erit cum aliquis dixerit animal esse bipes, vel gressibile, constituens

uens ex his duobus vnum? quasi dicat, de facili non potest assignari. Et ideo subiungit. Sed forsitan componitur quasi dicat: nunquid poterit dici, quod ex his duobus fiat vnum per compositionem, sicut domus fit ex lapidibus: aut per copulationem, sicut arca fit ex lignis conlata: aut per mixtionem, sicut electuarium fit ex speciebus alteratis? his enim modis iuvenitur ex duab, vel pluribus substantijs per se existentibus aliquid vnum fieri, sed omnes isti modi sunt inconuenientes. non enim possent genus & differentie prædicari de specie, præ nec partes compositæ vel copulatæ vel mixtæ predicantur de suis totis. Et præterea vnum non venit in compositione diuersorum & rationaliter, sed partes diuisim sunt, ita quod vna pars eius sit in compositione huius, & alia in compositione alterius: sicut vna pars ligni uenit in compositione domus, & alia in compositione arce. Vnde, si ex animali & bipede fieret homo & auis, modis prædictis, sequeretur quod non tota natura animalis esset in homine, nec in aue, sed alia & alia pars. & sic iterum non esset idem animal in vtroque. Deinde cum dicitur, Profecquitur secundum membrum diuisiōis dicitur, quod inconueniens sequitur, si ponatur non vnum animal esse in omnibus speciebus. Dicit autem ad quatuor inconuenientia, quorum primum ponit sic dicens. Ostensum est, quid sequatur ponentibus vniuersalia esse substantias, si ponatur vnum animal esse in omnibus speciebus. Sed propter hoc potest aliquis dicere, quod sit alterum animal in vnaquaque specie, ergo erunt infinita quorum substantia est animal, vt est consequens dicere ad prædictam positionem. Est enim animal substantia cuiuslibet speciei contentæ sub animali. Non enim potest dici, quod homo fiat ex animali secundum accidens, sed per se, & ita animal ad substantiam equi pertinet, & bouis, & aliarum specierum, quæ sunt feræ infinitæ. Quod autem aliquid vnum cedat in substantia infinitorum, videtur esse inconueniens. Secundum inconueniens ponit ibi. Dicit quod sequetur etiam, quod si ipsum animal idest substantia animalis vniuersalis, erit multa: quia animal, quod est in vnaquaque specie, est substantia illius speciei, de qua prædicatur. Non enim predicatur de specie, sicut de quodam alio diuerso a se in substantia. Si autem non predicatur animal de homine, sicut de diuerso, poterit dici inconueniens, quod homo erit ex illo scilicet ex animali, sicut ex sua substantia, & quod illud scilicet animal, sit etiam genus eius, prædicatur de eo in eodem quod est. Relinquitur ergo, quod sicut illa, de quibus prædicatur animal sunt multa, ita ipsum animal vniuersale esse multa. Deinde cum dicitur.

parte 6.

parte 7.

parte 8.

D. 364.

parte 9.

parte 10.

Tex. c. 53. parte 1.

**f** Sed si alterum in vnoquoque. Infinita ergo erunt, vt est conueniens dicere, quorum substantia animal. Non enim est secundum accidens ex animali homo.

**g** Amplius multa erunt ipsum animal. Substantia enim quod in vnoquoque animal. non enim de alio dicitur. Si autem non, ex illo erit homo, & genus ipsius illud.

**h** Et amplius idem omnia, ex quibus homo. Igitur non alterius quidem erit idea, alterius vero substantia. impossibile namque. Ipsū igitur animal erit vnumquodque eorum, quæ in animalibus sunt.

**i** Amplius ex quo hoc. Et quomodo possibile est esse animal, quod est substantia hoc ipsum, præter ipsum animal?

**k** Amplius autem in sensibilibus hæc accidunt, & his absurdiora. Si itaque impossibile sit se habere, palam, quia non est idea ipsorum, sicut quidam dicit.

LECTIO XV.

**V**oniam vero substantia altera, & quod simul totum, & ratio. Dico autem quia hæc quidē sic est substantia cum materia concepta ratio, illa vero ratio totaliter. Quæcūque quidē igitur ita dicunt horū quidē est corruptio. Etenim generatio. Rōnis autē non est ita vt corrumpatur. nec enim generatio. ( Non enim sit

dam substantia per se existens, & tñ animal sit hoc ipsum quod est homo. Hæc enim videtur esse opposita, q homo sit præter aial, & tñ animal sit hoc ipsum, quod est homo. Deinde cum dicitur. **k** Improbatur prædictam positionem per comparisonem generum ad singularia dicens, quod hæc eadem inconuenientia, quæ accidunt ponentibus genera, & vniuersalia esse substantias in speciebus, accidunt & insensibilibus singularibus, & etiam multa his absurdiora, in quantum natura generis magis remota est a singularibus sensibilibus, & materialibus, quam a speciebus intelligibilibus & immaterialibus. Si itaque impossibile sit esse, palam est, quod idea non est ipsorum sensibilibus, sicut Platonicus dicitur.

**h** Ponit tertium inconueniens dicens, quod vterius ex prædictis sequitur, quod omnia illa, ex quibus est homo, superiora genera & differentie sunt idem: quod est contra positionem Platonicorum; qui ponebant solas species esse ideas particularium, genera vero & differentias non esse ideas specierum. Et hoc ideo quia idea est proprie exemplar idearū. Formam suam formā. Formæ autem generis non est propria formis specierum, sicut forma speciei est propria in diuisiuis, quæ conueniunt in formam, & differunt in materia. Sed, si sunt diuersa animalia secundum diuersas species, vni cuique speciei respondet aliquid de substantia sui generis, sicut propria idea. Et ita etiam erunt genera idea, & similiter differentie. Non ergo alteri vniuersali erit quod sit idea, & alteri quod sit substantia, sicut Platonicus ponent dicentes quidē genera esse substantias specierum, species vero ideas indiuiduorum. Impossibile namque est ita esse, vt ostensum est. Sequitur igitur ex prædictis quod ipsum animal, i. substantia animalis vniuersalis sit vnumquodque; corūque sunt in animalibus. i. quæ continentur inter species animalis. Quartū ponit ibi.

**Sed diuersum in vnoquoque est. Infinita igitur ut ita dicam, erunt, quorum substantia animal est, non enim secundum accidens ex animali homo est.**

**Item multa erit ipsum animal, nam, & substantia animal est, quod in vnoquoque est: non enim secundum aliud dicitur. Quod si non, ex illo erit homo, & genus eius illud.**

**Ac idem omnia, ex quibus homo, idea, non igitur alterius quidem idea erit, alterius vero substantia. impossibile namque est: ipsum ergo animal erit vnumquodque eorum, quæ in animalibus sunt.**

**Item ex aliquo hoc ipso erit, & quomodo est ex ipso animali, aut quomodo est possibile esse animal, quod hoc ipsum substantia est, præter ipsum animal.**

**Item in sensibilibus & hæc accidunt, & his absurdiora. Quod si impossibile est ita se habere, patet quod non est eorum idea ita, ut quidam aiunt.**

LECTIO XV.

**V**m autem substantia altera sit, ipsum scilicet totum, & ratio. dico autem quod illa quidem ita substantia est cum materia simul accepta ratio, hæc vero ratio simpliciter. Quæcūque igitur illo modo dicuntur, eorum quidem est corruptio: nam, & generatio rationis autem non est, ita ut corrumpatur. nec enim generatio est ( non enim sit do-

dam substantia per se existens, & tñ animal sit hoc ipsum quod est homo. Hæc enim videtur esse opposita, q homo sit præter aial, & tñ animal sit hoc ipsum, quod est homo. Deinde cum dicitur. **k** Improbatur prædictam positionem per comparisonem generum ad singularia dicens, quod hæc eadem inconuenientia, quæ accidunt ponentibus genera, & vniuersalia esse substantias in speciebus, accidunt & insensibilibus singularibus, & etiam multa his absurdiora, in quantum natura generis magis remota est a singularibus sensibilibus, & materialibus, quam a speciebus intelligibilibus & immaterialibus. Si itaque impossibile sit esse, palam est, quod idea non est ipsorum sensibilibus, sicut Platonicus dicitur.

LECTIO XV.

**N** hoc loco Philosophus ostendit, quod idem, quæ ponuntur separatæ a Platonicis, non possunt diffiniri. Et hoc ideo, quia Platonicus ad hoc seipsum ponebat ideas, vt eis adaptarentur & diffinitiones, & demonstrationes, quæ sunt de necessarijs, cum ista sensibilia videretur oia in motu consistere. & circa hoc duo facit. Primo ostendit rationes quod ideas non possunt diffiniri. Secundo per signum ibi. Quoniam

**Q**uoniam propter quid nullus. Circa primum ponit tres rationes, quarum primam ponit sic dicens, quod substantiarū alia est scilicet ratio idest sicut quod dicitur esse & forma, & alia est sicut compositum ex materia, & forma, quod est totum simul coniunctum ex materia, & forma. Dico autem eas esse alteras

quia hoc quidem scilicet substantia, que est totum, sic est substantia, sicut habens rationem conceptam cum materia. Illa vero, quæ est sicut forma, & ratio, & quod dicitur esse, est totaliter ratio, & forma non habens materiā indiuidualem adiunctā. Quæcūque igitur dicuntur substantiæ hoc modo sicut composita, eorum potest esse corruptio. ostensum est enim supra, quod eorum solum est generatio, quæ ex materia, & forma componitur. Corruptio autem & generatio sunt circa idem. Ipsius autem substantiæ, que est sicut ratio, vel quod dicitur non est ita corruptio, quod ipsa per se corrumpatur. Ostensum est enim supra, quod non est eius generatio, sed solum compositi. non enim sit quod dicitur esse domui, vt supra ostensum est, sed sit quod est propriū huic domui. Generat enim hæc domus particularis, non autem ipsa species domus. Sed tamē huiusmodi formæ, & quidditates aliquando sunt, & aliquando non sunt, sine generatione, & corruptione idest sine hoc, quod ipsa generentur, vel corrumpantur per se, sed incipiunt esse, & non esse alijs generatis, & corruptis. Ostensum est enim supra, quod nullus in naturalibus generat hæc scilicet formas, & quidditates, nec etiam in artificialibus, sed hoc agens singularia generantur, & corrumpuntur, substantiarum sensibilibus singularium non potest esse, nec diffinitio, nec demonstratio. Habet enim materiam indiuidualem, cuius natura est talis, vt id, quod ex ea constituitur, contingat esse, & non esse, quia ipsa materia quantum est in se, est in potentia ad formam, per quā realis est, & ad priuationem, per quam res materialis non est. Et ideo omnia singularia de numero ipsorum sensibilibus, quorum materia est in potentia ad esse, & non esse, sunt corruptibilia. Corpora tamen cælestia non habent materiam huiusmodi, que sit in potentia ad esse, & non esse, sed solum ad vbi. & ideo non sunt corruptibilia. Si ergo demonstratio est necessarium, vt probatum est in Posterioribus, & diffinitio etiam est scientifica idest faciens scire, quæ est quasi medium demonstrationis, que est syllogismus faciens scire, sicut non contingit quæ sit scitiam, & quæ ignorantiā, quia quod scitur, semper oportet esse verū, sed id quod est tale idest quod quæ sit, potest esse verum, quæ falsum, est opinio, ita etiam non contingit demonstrationem, nec diffinitionem esse eorum, quæ possunt se

Tex. c. 27.

Tex. c. 27.

T. cōm. 54. p. 11.

Primo posteriorum. Tex. c. 6. 16.

aliter habere, sed solum opinio est huiusmodi contingentium. Si in quā, ita est, palam est, quod non erit nec diffinitio, nec demonstratio ipsorum singularium corruptibilium sensibilibus, non enim huiusmodi corruptibilia possunt esse manifesta, scientiam habentibus de eis, sicut recesserunt a sensu, per quam cognoscuntur. Et ideo saluatis eisdem rationibus in anima singularium idest speciebus, per quas cognoscitur, non erit de eis nec diffinitio, nec demonstratio. Et propter hoc, oportet cum aliquis eorum, qui student, sed assignandum terminum idest diffinitionem alicuius rei, diffiniri aliquid singulare, quod non ignoret, quia semper contingit auferre singulare, manente, tali ratione, quæ ipse fugit in anima. Et hoc ideo, quia non contingit vere diffinire singulare. In his enim, quæ vere diffiniuntur, manet cognitio diffinitæ, quando manet cognitio diffinitionis in anima. Si igitur singulare diffinitum non potest, ita nec idea possibile est diffinire. Ideam enim oportet esse singularem secundum eam, quæ ponuntur de idea. Ponunt enim quod idea est quoddam per se existens ab omnibus alijs separatam. Hæc autem est ratio singularis. Deinde cum dicitur.

**m**ui esse, sed huic domui) sed absque generatione, & corruptione sunt, & non sunt. ostensum est enim, quod nullus hæc generat, neque facit. Propterea etiam substantiarum sensibilibus singularium neque diffinitio, neque demonstratio est, eo quod habet materiam, cuius natura talis est, vt esse, & non esse contingat. quare corruptibilia sunt omnia singularia earum. Si igitur demonstratio, & diffinitio scientifica necessestiorum est, & non contingit, sicut neque scientiam, quandoque scientiam, quandoque ignorantiam esse, sed quod tale est opinio est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habet materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter, corruptibilia omnia singularia ipsorum. Ergo, si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit sicut nec scientifica quandoque scientiam, quæ ignorantiā esse, sed opinio tale quid est, ita nec demonstratio nec diffinitio, nec demonstratio est, quia hab

zio non solum huic singulari conueniat, cuius definitio queritur, sed etiam aliis. Quod est contra rationem veræ definitionis. Sicut si aliquis te definire intendat, & dicat, quod tu es animal ex-sibile, aut animal album, vel quicquid aliud, non tibi soli conuenit, sed etiam est in alio. Vnde patet, quod singulare non solum ex hoc;

par. 3.

quod est corruptibile, & materiale caret definitione, sed etiam ex hoc, quod est singulare. Vnde nec idea diffinitur. Cuius ratio est, quia hic tangit Philosophus, quia si nomina ad diffiniendum assumuntur exprimitur indiduum quatum ad ea, ex quibus indiduum dicitur, erunt nomina synonyma. Si autem exprimitur naturam, & accidentia communia absque indiduatione, non erit definitio propria diffinitio, quia omnes forma siue accidentales, siue substantiales, quæ non sunt per se subsistentes, sunt quantum est de se, communes multis. Et si aliqua inueniatur in vno solo, sicut forma folis, hoc non prouenit ex parte formæ, quin quantum est de se sit nata esse in pluribus, sed ex parte materiæ. nam tota materia speciei congregata est sub vno indiduo: vel magis ex parte finis, quia vnus sol sufficit ad vniuersi perfectionem. Deinde cum dicit.

par. 4.

Excludit quandam cauilliosam responsionem. Posset enim aliquis dicere, quod licet quodlibet eorum, quæ ponuntur in definitione singularis ideæ, conueniat separatim multis, non tamen simul accepta conueniunt nisi vni soli, huic scilicet, cuius definitio queritur. Hanc autem responsionem excludit duobus modis. Primo, quantum ad ipsas ideæ. Secundo, quantum ad ea, quorum sunt ideæ. ibi: {Amplius de multis.} Circa primum duo facit. Primo, excludit responsionem prædictam ostendens, quod adhuc sequitur definitionem non diffinitio si inesse. Secundo, quod non primo. ibi: {Et necesse esse priora.} Dicit ergo, quod contra responsionem prædictam, primo est dicendum hic, quod definitio assignata alicui ideæ etiam aliis inuenitur, sicut si definitio ideæ hominis sit animal bipes, hæc duo inueniuntur in animali, & bipedi. Idem ideæ animalis, & ideæ bipedis, quia etiam illæ duæ ideæ simul coniunctæ erunt animal bipes. Et sic hæc definitio, animal bipes, non erit propria ideæ hominis. Et hoc inconueniens quidem accidit in sempiternis, sed id est considerando etiam definitionem ideæ, quæ est quoddam singulare sempiternum, secundum Platonicos, & considerando, quod definitio assignata vni ideæ, conuenit aliis. Deinde cum dicit.

par. 5.

Ostendit, quod sequitur vterius, quod definitio assignata ideæ hominis, non primo conuenit ei, quod est contra rationem definitionis: nam definitio primo verificatur de diffinito: hoc autem ostendit tribus modis. Primo, sic dicens, quod non solum necesse est, quod animali & bipedi conueniat definitio assignata homini, sed etiam necesse est, quod illa, scilicet animal & bipes existant priora homine, & sint partes eius, in quantum homo ex vtroque constituitur. Quinimo secundum positionem eorum sequeretur, quod ambo sint separabilia ab homine, & ab aliis animalibus, scilicet animal, & bipes, si homo ponitur separabilis ab indiduis. Sicut enim homo est superior ad indidua, ita genus, & differentia ad hominem. Aut enim oportet, quod nullum commune sit separabile, aut oportet, quod ambo prædicta, scilicet animal & bipes, sint separabi-

par. 6.

lia ab homine. Si igitur nullum commune est separabile, tunc sequitur, quod genus non erit præter species, & sic genus non significabit substantiam. Si vero genus erit præter species, pariter ratione, & differentia, quæ etiam est communior specie. Si autem vtraque, scilicet animal & bipes, sunt separabilia ab homine, sequitur, quod sint priora, eo modo sicut hæc separatus, est prior indiduis. Et ita loquetur vterius, quod definitio assignata homini, conueniat quibusdam prioribus, scilicet animal & bipedi. Secundo ibi.

par. 7.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 9.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 10.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 11.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 12.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 13.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 14.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 15.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 16.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 17.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 18.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 19.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 20.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

lia ab homine. Si igitur nullum commune est separabile, tunc sequitur, quod genus non erit præter species, & sic genus non significabit substantiam. Si vero genus erit præter species, pariter ratione, & differentia, quæ etiam est communior specie. Si autem vtraque, scilicet animal & bipes, sunt separabilia ab homine, sequitur, quod sint priora, eo modo sicut hæc separatus, est prior indiduis. Et ita loquetur vterius, quod definitio assignata homini, conueniat quibusdam prioribus, scilicet animal & bipedi. Secundo ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

Ponit

par. 8.

Ponit tertiam rationem principalem ad ostendendum, quod ideæ non possunt diffiniri dicens, quod quia supra dictum est, quod indidua non possunt diffiniri propter hoc, quod sunt corruptibilia, ut prima ratio procedebat, & quia ea, quæ accipiuntur in diffinitionibus sunt cõia, ut procedebat ratio secunda, later verum esse hoc, quod dictum est. f. q. impossibile sit diffinire singularia in sempiternis, & maxime in illis, quæ sunt vni ta i vna specie, sicut sol, & luna. Quia. n. sunt sempiternæ, nõ videtur de eis concludere ratio, quæ ex corruptione singularium procedebat. Quia vero sunt vnita in vna specie, nõ vt de eis ratio concluderet, quæ procedebat ex communitate partium diffinitionis. Quæcũq; enim conueniunt soli speciei, conueniunt soli indiduo. Sed pro tanto decipiuntur, qui putant hæc esse diffinibilia, quia diffinietes talia peccant multipliciter. Et vno modo peccat inquantum addunt aliquid in diffinitionibus eorum, quibus ablati adhuc erunt ipsa. f. sol, & luna. Sicut cum diffinendo solem, dicitur quod est per girationem. terra girans, aut nyctem. i. nocte absconditum. Si. n. sol steterit nõ girans terram, aut si apparuerit, vt nõ sit nõ absconditum, nõ adhuc erit sol, si bene fuerit diffinitum. Sed absurdum est, si nõ sit sol istis remotis. Sol. n. significat quædam substantiam, illa vero per quod diffinitur sunt quædam accidentia eius. Non solum autem sic peccat, sed & amplius, diffinientes solē per aliquid quod conuenit in alio esse. Si. n. fiat alter talis. i. aliquid corpus habens talem, vel eandem formam, & speciem palam est, quod erit sol, secundum quod significat speciem, & hoc modo potest diffiniri. Ratio autem diffinitiuæ est communis id est huius speciei quod est sol. Sed sol iste erat de numero singularium, sicut Cleon, aut Socr. Et sic patet, quod licet etiam ideæ ponantur sempiternæ, & vnice in vna specie, adhuc non poterunt diffiniri. Quare nullus ponentium ideæ protulit quædam terminum id est diffinitionem ideæ. Si enim aliqua diffinitio ab eis data esset de aliqua ideæ, puta hominis, vel equi, fieret manifestum contra tentantes diffinire ideam, quia verum est, quod modo dictum est, scilicet quod idea est indiffinibilis.

par. 8.

Quemadmodum igitur dictum est, later quod impossibile est in perpetuis definire, maxime vero quæcũque vnica sunt, ut sol, aut luna. Non solum enim in hoc peccant, quod talia addunt, quibus ablati adhuc erit sol: puta terram girans, aut nocte absconditum. (Si. n. steterit, aut apparuerit, nõ adhuc erit sol.) sed absurdum si non. Sol enim quandam substantiam significat. Amplius quæcũq; in alio contingunt, vt si alter fiat talis, palam quia sol erit. Cõmunis ergo ratio. sed erat singularium sol, vt Cleon, aut Socrates. Quoniam propter quid nullus ipsorum terminum profert ideæ? Fiet enim vtiq; manifestum tentantibus, quia verum quod modo dictum est.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuerso. Remotis autem animal, & bipede, remouetur homo, sed remoto homine, hoc scilicet animal & bipes non auferuntur. Vnde patet, quod animal & bipes, sunt priora homine. Tercio ibi.

par. 8.

Ostendit idem alia ratione dicens, quod inde patet, quod animal & bipes sunt priora homine secundum esse. illa enim sunt priora in esse, quæ non remouentur aliis ablati, sed eis ablati alia remouentur. Sicut vnum est prius duobus, quæ remoto vno, remouentur duo, sed non econuers

propter imperfectionem talium animalium, quae requirunt modicam diuersitatem in partibus, eo quod habent animam imperfectam virtutis, non valentem diuersa operari, ad quae sit necessaria organorum multitudo. Sed tamen, quamuis inter partes animae, & animalium sint propinquae actus, nihilominus sunt omnia in potentia, quando eorum fuerit vnum, & conuenientiam per naturam, non autem si fiat vnum per violentiam, sicut ligentur partes vnius animalis cum partibus alterius, aut per complationem, sicut accidunt in plantis. Ante enim quam surculus inferus vniciatur plantae, est in actu, postea vero, est in potentia, tale namque id est vnum, esse per violentiam, aut per complationem, & est orbatio id est aliquid leuium naturae, & contra naturam existens. Deinde cum dicitur.

Tex. cō. 57. part. 2.

b Quoniam vero vnum dicitur sicut & ens, & substantia vnius vna, & quorum vna numero, vnum numero: palam, quia nec vnum, nec ens contingit substantiam esse rerum, sicut neque elemento esse, aut principio. Sed querimus quidem principium, ut ad notius reducamus. Magis igitur horum substantia est ens & vnum, quam principium, & elementum, & causa.

part. 3.

c Sed nec ista sunt, si nec aliud commune nihil substantia sit. Nulli namque inest substantia, sed huic & habenti ipsam, cuius est substantia.

part. 4.

d Amplius quod vnum, apud multa non vtiq; erit simul, quod autem commune, simul apud multa existit. Quare palam, quia nullum vniuersalium existit, praeter singularia separatim.

Tex. cō. 58. part. 5.

e Sed species dicentes, quidem dicuntur recte separatas eas, substantiae sunt, illic aut non recte, quia vna in multis speciem dicunt. Causa vero, quia non habent reddere quae tales substantiae incorruptibiles, praeter singulares & sensibiles. Ergo faciunt easdem specie corruptibilibus. (Has enim scimus) autan herpon, & anthippon addentes sensibilibus verbum auto. Quamuis itaq; si non videmus astram, non minus existimo forent substantiae sempiternae praeter eas, quas nos videmus. Quare & nunc si non habemus quae sunt, esse tamen quaedam forsitan est necessarium. Quod quidem igitur neque vniuersaliter dictorum nihil substantia, nec est substantia, neque vna ex substantiis, manifestum.

d Dicitur quod hoc ipsum, quod est vnum, non potest apud multa simul inueniri. Hoc enim est contra rationem vnius, si in ponatur aliquid vnum per se existens ut substantia. Sed illud, quod est commune, est simul apud multa, hoc enim est ratio communis, ut de multis praedicetur, & in multis existat. Patet igitur, quod vnum, quod est commune, non potest esse sic vnum, quia si vna substantia. Et vterius palam est ex omnibus praedictis in hoc capitulo, quod nullum vnum, nec ens, nec vnum, nec genera, nec species habet esse se paratum praeter singularia. Deinde cum dicitur.

Cum autem vnum dicatur, sicut & ens, & substantia vnius vna, & quorum vna numero, vnum numero, manifestum quod neque vnum, neque ens contingit substantiam esse rerum, sicut neque elemento esse, aut principio. Sed querimus quid ergo principium, ut ad notius referamus. Magis igitur his substantia est ens, & vnum, quam principium, & elementum, & causa.

Sed nec dum ista, si nec aliud quidem commune ullum substantia est. Nulli enim inest substantia nisi sibi ipsi, & habenti eam, cuius substantia est.

Item ipsum vnum in pluribus non erit simul: commune vero simul in pluribus est. Quare patet, quod nihil vniuersalium separatim praeter singularia est.

Sed qui formas dicunt, partim recte dicunt separatas eas, si substantia quidem sunt: partim non recte, quoniam vnam in multis formam dicunt. Causa vero est, quia non habent reddere quoniam tales incorruptibiles substantiae, praeter singulares, & sensibiles, sunt. Faciunt igitur easdem specie his, quae sunt corruptibiles (has enim cognoscimus) ipsum hominem, & anthippon equum, addentes vocabulum, ipsum, sensibilibus. Autamen etiam si non videremus astram, nihil minus, utputo, essent substantiae sempiternae, praeter eas quas nos sciremus. Quare nunc quoque, si non habeamus quoniam sint, necesse tamen forsatis fuerit aliquas esse. Quod igitur nec eorum quicquam, quae vniuersalia dicuntur, substantia sit, nec ulla sit substantia ex substantiis, patet.

tionibus non sit obligata. Sed quae sunt huiusmodi substantiae, quae quidem sunt incorruptibiles, & sunt praeter has substantias singulares, & sensibiles non habent reddere, non possunt assignare, & manifestare, eo quod nostra cognitio a sensu incipit. Et ideo ad incorporea, quae sensum transcendunt, non possumus ascendere, nisi quatenus per sensibilia manuducimur. Et ideo vniuersalium notitiam traherent de substantiis incorporeis incorruptibilibus, sicut in istis substantiis corruptibilibus inuenitur homo singularis corruptibilis, & similiter equus. Posuerunt igitur, quod est in illis substantiis separatim esset aliquid substantia, quod esset homo, & aliqua quod esset equus, & sic de aliis, sed differenter, quia has substantias separatim scimus ex doctrina Platonico per hoc, quod dicimus autan herpon, & anthippon, & id est per se equum. Et ita in singulis substantiis sensibilibus ad designandas substantias, separatim, addimus hoc verbum.

verbum, id est hanc dictionem, astro, id est per se. Ex quo apparet, quod Platonici volebant illas substantias separatas esse eiusdem speciei, cum istis sensibilibus, & solum in hoc differere, quia separatim attribuebant nomen speciei per se, non autem sensibilibus. Cuius ratio est, quia in singularibus sunt multae, quae non sunt partes speciei. Sed in illis substantiis separatim dicebant tantum esse illa, quae pertinent ad speciem, & naturam speciei, ergo homo separatim dicebatur per se homo, quia habet ea rationem, quae pertinent ad naturam speciei. Sed hic homo singularis habet cum his, quae ad naturam speciei pertinent, multa alia, & propter hoc non dicitur per se homo. Est autem similis de factis in hac positio, sicut si poneremus, quod non videremus astram, & alia corpora incorruptibilia, & tamen constaret per rationem, quod essent aliqua corpora incorruptibilia, & poneremus, quod incorruptibilia corpora essent eiusdem speciei cum corporibus corruptibilibus. Sicut si diceremus, quod corpora incorruptibilia essent bos, & homo, & equus, & alia huiusmodi, ut Poetes finxerunt in stellis esse arietem, & taurum, & alia huiusmodi. Sicut igitur, si non videremus stellas non minus, ut existimo, forent substantiae corporeae semper iternae, id est stellae, praeter eas, quas nos tunc videremus, scilicet huiusmodi corpora corruptibilia, & alterius speciei ab eis: ita etiam & nunc, quamuis nesciamus dicere, quae sunt substantiae separate, & cuius naturae, tamen forsitan necessarium est esse quasdam substantias separatim praeter sensibiles, & alterius speciei ab eis. Ideo autem dicitur forsitan, quia nondum probauerat substantias aliquas esse a materia separatim. Probabit autem in sequentibus. Concludit autem ultimo conclusionem intentionem in toto capitulo dicens, quod manifesta sunt ex praedictis duo, quorum vnum est, quod nihil vniuersaliter dictorum sit substantia, secundum est, quod nulla substantia sit ex substantiis adu existens. Vel secundum aliam litteram ex non substantiis. Ostendit enim supra, quod substantia, quae est hoc aliquid non fit ex communibus, quae significant quale quid.

Tex. cō. 59. part. 1.

part. 2.

Lib. 11. Tex. cō. 30. Tex. cō. 47.

part. 10.

LECTIO XVII.

Vid aut oportet dicere & quale quid substantia, iterum aliud velut principium facientes dicamus. forsitan, n. ex his erit palam, & de illa substantia, quae est separata a sensibilibus substantiis. Quoniam ergo substantia principium & causa quaedam est, hinc est procedendum.

Queritur aut ipsum propter quid semper sic, propter quid aliud aliquid alij alicui inest. Na quere propter quid musico homo est, aut aliud. Querere igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est querere. Oportet enim ipsum quia, & ipsum esse, existere manifesta entia. Dico autem vt quia luna patitur eclipsim. Ipsius aut quia ipsum, vna est ratio, & vna causa in omnibus, propter quid homo, homo.

LECTIO XVII.

Philosophus in principio huius septimi, promiserat se tractaturum de substantia rerum sensibilibus, quae est quod quiderat esse, quam logice notificauit, ostendens quod ea, quae per se praedicantur, pertinent ad quod quid est, ex quo nondum erat manifestum quid sit substantia, quae est quod quiderat esse. Hanc autem substantiam Platonici dicebant esse vniuersalia, quae sunt species separate, quod Arist. supra immediate reprobauit. Vnde relinquebatur, quod ipse Philosophus ostenderet quod secundum rem sit substantia, quae est quod quiderat esse. Et ad hoc etiam ostendendum praemittebat, quod substantia, quae est quod quiderat esse, sit habet vt principium & causa, quae est intentio huius capiculi. Diuiditur ergo in partes duas. In prima dicit, de quo est intentio. In secunda, prosequitur sua intentionem, ibi: Queritur autem ipsum propter quid. Dicit ergo primo, quod ex quo ostentum est, quod nihil vniuersaliter dictorum est substantia, vt Platonici postulerant, dicamus quid secundum veritatem oportet dicere substantiam, scilicet, quae est quod quiderat esse, & quale quid sit haec substantia: vtrum scilicet sit forma, vel materia, vel aliquid huiusmodi, & hoc, inquam, dicamus interpo-

uentes, vel dicentes quasi aliud principium ab eo principio logico, per quod ingressi sumus in principio Septimi ad inquisitionem praedictae substantiae. Forsitan enim ex his, quae dicuntur circa quidditates rerum sensibilibus, erit palam de illa substantia, quae est separata a sensibilibus substantiis. Quamuis enim substantiae separate non sint eiusdem speciei cum substantiis sensibilibus, vt Platonici posuerunt, tamen cognitio istarum substantiarum sensibilibus est via ad cognoscendum praedictas substantias separate. Subiungit autem, quid sit illud principium quoddam, quod ad propositam questionem ingrediendum est, dicens quod hinc procedendum est ad ostendendum quid sit praedicta substantia, quae sciamus, quod in ipsa substantia est principium quoddam, & causa quaedam. Deum de cum dicit.

LECTIO XVII.

Vid vero, & quale quid substantiam dicere oportet, rursus aliud quasi principium cum fecerimus dicamus. Forsitan enim ex his erit manifestum de illa quoque substantia, quae est separata a sensibilibus substantiis. Cum igitur substantia principium, & causa quaedam sit, hinc est procedendum.

Queritur vero ipsum propter quid semper sic, propter quid aliud alij alicui inest. Querere namque propter quid musico homo est, certe querere est quod dictum est, propter quid homo musico est, aut aliud. Querere igitur propter quid ipsum est ipsum, nihil est querere. Oportet enim ipsum quod, & ipsum esse, existere manifesta entia. Dico autem, ut puta quod luna patitur eclipsim. Ipsius autem quod id ipsum, non nisi vna ratio, unaque causa in omnibus (propter quid homo est homo, aut musico musico).

primum duo facit. Primo, ostendit propositum. Secundo, excludit quoddam quod posset videri propositae rationi repugnans, ibi: Latet autem maxime quod queritur. Est autem visus rationis talis. Illud, de quo non queritur per questionem propter quid, sed in ipsum alia quaesita reducitur, oportet esse principium, & causam. Quae est enim propter quid, querit de causa. Sed substantia, quae est quod quiderat esse, est huiusmodi: non enim queritur propter quid homo est homo, sed propter quid homo est aliquid aliud, & similiter est in aliis. Ergo substantia rei, quae est quod quiderat esse, est principium & causa. Dicit ergo primo, quod ipsum propter quid semper sic queritur, id est ipsa questione propter quid vtrum quereret, propter quid aliquid aliud inest alicui alij, & non propter quid aliquid sit ipsum. Querere enim propter quid homo musico, sit musico homo, aut est querere quod dictum est, propter quid homo musico, est homo musico, aut aliud, quod cum querimus propter quid homo musico est homo musico, dupliciter potest haec questio intelligi: vno modo vt id, quod dictum est, & positi queratur, scilicet, vt de hoc toto, quod est homo musico queratur hoc totum, quod est homo musico. Alio modo, vt queratur aliud de alio, vt scilicet de homine, qui est musico, queratur non propter quid sit homo, sed propter quid sit musico. Et statim reprobatur primum modum intelligendi, dicens, quod querere propter quid ipsum est ipsum, sicut propter quid homo est homo, nihil est querere. In omni enim questione, qua queritur propter quid, oportet aliquid esse manifestum, & aliquid esse quaesitum, quod non est manifestum. Cum enim sint quatuor questiones, vt in Secundo Posteriorum habetur, scilicet, quid est, quid est, quia est, & propter quid, duae istarum, scilicet, quid, & propter quid, in idem coincidunt, vt ibi probatur. Sicut autem questio quid est se habet ad questionem an est, ita questio propter quid, ad questionem quia. Cum igitur queritur, propter quid, oportet illa duo esse manifesta. Secundum enim quod propter quid est idem ei, quod est quid, oportet esse manifestum an est. Secundum autem, quod propter quid distinguitur a quid est, oportet esse manifestum, quia. Et ideo dicit, quod cum queritur propter quid, oportet existere manifesta entia ista duo, scilicet, ipsum quia, & ipsum esse, quod pertinet ad questionem an est. Sicut cum queritur propter quid luna eclipsatur, oportet esse manifestum, quod luna patitur eclipsim, sicut in S. Tho. super Metaphy. O 3 non

non fit manifestum hoc, frustra queritur propter quid hoc fit. Et eadem ratione cum queritur: quid est homo? oportet esse manifestum, hominem esse. Hoc autem non potest contingere si queratur: propter quid ipsum est ipsum, vel propter quid homo est homo? vel propter quid musicus est musicus? Scito. n.

Alia litera & similis toni. Alia vero litera & qd verum.

par. 3.

mo, aut musicus, musicus: nisi quis dicat, quod indivisibile ad ipsum vnu quodq; hoc autem erat vnum esse. Sed hoc cōe, quia de omnibus, & quod breue. Queritur autem aliquis: propter quid homo est animal tale? hoc quidem igitur palā, quia non querit, quare q est homo, homo est. aliquid ergo de aliquo querit, propter quid existit. quia vero existit, oportet manifestū esse. nam si non ita, nihil querit. Ut propter quid tonat? quia fit sonitus in nubibus. aliud. n. ita de aliquo est, quod querit. Et pp quid hęc puta lateres, vel lapides, domus sunt? Palam igitur, q querit causam. hoc autem est quod quiderate esse, vt est dicere logice: quod in quibusdam quide est cuius causa, vt forsan in domo, aut lecto. in quibusdam vero, quod mouit primum. nā causa & hoc. Sed talis quidem causa in fieri queritur, & corrūpi, altera vero & inesle.

c Later autem maxime quod queritur in his, quæ nō de aliis dicuntur, vt homo quid est queritur, propter simpliciter dici; sed nō diffinit, qā hoc, aut hoc, id est agens. Nam hoc etiam est causa. Vt si queritur: propter quid lapides, & ligna sunt domus? potest responderi, propter artem edificatiuam. In hoc tamen differt inter causas agentem, & finalem, quia talis causa, scilicet agens, queritur in fieri, & corrumpi. Altera autem causa, scilicet finalis, non queritur in fieri, & corrumpi, sed etiam in esse. Et hoc ideo, quia agens est causa formæ in materia, transformando materiam ad formam, quod fit in generari, & corrumpi. Finis autem in quantum mouet agentem per intentionem, est causa etiam in fieri, & corrūpi. In quantum vero res per suam formam ordinatur in finem, est etiam causa in essendo. Vnde, cum dicitur, quod lapides, & ligna sunt domus propter artem edificatiuam, intelligitur quod ars edificatiua est causa scēdi domum. Cum vero dicitur quod lapides, & ligna sunt domus, vt defendamur a frigore, & cauma re, potest intelligi, quod propter hoc facta sit domus, & quod propter hoc esse domus sit vtile. Hic autem loquitur Philosophus in substantijs sensibilibus. Vnde intelligendum est, quod hic dicitur solum de agente naturali, quod agit per motū. nam agens diuinum quod influit esse sine motu, est causa non solum in fieri, sed etiam in esse. Deinde cum dicitur: c ¶ Quia superius dixerat, quod cum queritur: propter quid, semper queritur aliud de alio, & hoc videtur in aliquo modo querendi habere instantiam, ideo mouet hic circa hoc dubitationem, & soluit. Vnde circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, soluit, ibi: Sed oportet corrigentes querere. ¶ Tertio, infert quoddam corollarium ex dictis, ibi: Palam igitur, quod in simplicibus. Dicit ergo primo quod id, quod queritur: scilicet in qualibet questione querit aliud de alio: maxime lateres: id est dubitationem habet: in his, quæ non de aliis dicuntur, id est in questionibus, in quibus non predicatur aliud de aliquo, sed fit questio de aliquo vno simpliciter. vt cum queritur: quid est homo? hoc inquam latee propter simpliciter dici, sed non diffinit, quia hoc aut hoc, id est ista est causa dubitationis, quæ in talibus simpliciter profertur

non existentiam rei. Vnde quicquid responderetur ad quid est, dicit pertinere ad quod quid est, siue illud sit intrinsecum, vt materia, & forma: siue sit extrinsecum, vt agens vel finis. Sed Philosophus, qui existentiam querit rerum, finem vel agentem cum sint extrinseca, non comprehendit sub quod quiderate esse. Vnde, si dicatur: domus est ali-

quid prohibens a frigore, & cauma re, lo-gice loquendo, signifi-catur quod quiderate esse, non autem secundum considera-tionem Philosophi. Et ideo dicit, quod hoc quod queritur, vt causa formæ in materia, est quod quiderate esse, vt est dicere logice, quod tamen secundum rei veritatem, & phy-sicam considerationē in quibusdam est cuius causā id est finis, vt in domo, aut in lecto. Exempli-ficatur autem de arti-ficialibus, quia in eis est maxime manife-stum quod sunt pro-pter finem. Quam-uis enim naturalia sint propter finem, fuit tamen hoc a qui busdam negatum. Potest igitur cum queritur propter quid lapides, & ligna sunt domus, responderi per causam finalem, scilicet vt defendamur a frigore, & cauma re. In quibusdam vero, quod primum mouit, causa nanque etiam hoc. sed talis quidem causa queritur, dum quippiā fit, vel corrumpitur: altera vero etiā, dum est.

Latee autem precipue quod queritur in his, quæ non de aliis dicuntur, ut puta queritur, homo quid est: eo, quod simpliciter dicitur, neque determinatur quod hoc vel hoc.

id est agens. Nam hoc etiam est causa. Vt si queritur: propter quid lapides, & ligna sunt domus? potest responderi, propter artem edificatiuam. In hoc tamen differt inter causas agentem, & finalem, quia talis causa, scilicet agens, queritur in fieri, & corrumpi. Altera autem causa, scilicet finalis, non queritur in fieri, & corrumpi, sed etiam in esse. Et hoc ideo, quia agens est causa formæ in materia, transformando materiam ad formam, quod fit in generari, & corrumpi. Finis autem in quantum mouet agentem per intentionem, est causa etiam in fieri, & corrūpi. In quantum vero res per suam formam ordinatur in finem, est etiam causa in essendo. Vnde, cum dicitur, quod lapides, & ligna sunt domus propter artem edificatiuam, intelligitur quod ars edificatiua est causa scēdi domum. Cum vero dicitur quod lapides, & ligna sunt domus, vt defendamur a frigore, & cauma re, potest intelligi, quod propter hoc facta sit domus, & quod propter hoc esse domus sit vtile. Hic autem loquitur Philosophus in substantijs sensibilibus. Vnde intelligendum est, quod hic dicitur solum de agente naturali, quod agit per motū. nam agens diuinum quod influit esse sine motu, est causa non solum in fieri, sed etiam in esse. Deinde cum dicitur: c ¶ Quia superius dixerat, quod cum queritur: propter quid, semper queritur aliud de alio, & hoc videtur in aliquo modo querendi habere instantiam, ideo mouet hic circa hoc dubitationem, & soluit. Vnde circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, soluit, ibi: Sed oportet corrigentes querere. ¶ Tertio, infert quoddam corollarium ex dictis, ibi: Palam igitur, quod in simplicibus. Dicit ergo primo quod id, quod queritur: scilicet in qualibet questione querit aliud de alio: maxime lateres: id est dubitationem habet: in his, quæ non de aliis dicuntur, id est in questionibus, in quibus non predicatur aliud de aliquo, sed fit questio de aliquo vno simpliciter. vt cum queritur: quid est homo? hoc inquam latee propter simpliciter dici, sed non diffinit, quia hoc aut hoc, id est ista est causa dubitationis, quæ in talibus simpliciter profertur

par. sequit. par. 5.

feratur aliquid vnum, vt homo: & non proferuntur in questione illa, quibus conuenit esse hominem, sicut partes, vel etiam aliquid hominis suppositum. Sed videtur hęc dubitatio non esse ad propositum. Locutus enim fuerat supra philosophus de questione propter quid est, & non de questione quid est. hęc autē dubitatio

par. 4.

infert de questione quid est. Sed dicendum, quod questio quid, & propter quid, in idem quodammodo incidunt, vt est dictum. Et ideo, questio, quid est, potest trans-formari in questionem propter quid. Questio enim quid est, querit de quidditate propter quam id, de quo quid est queritur, predicatur de quolibet suo quibusdā subiecto, & conuenit suis partibus. Propter hoc, n. Socr. est homo, quia conuenit ei illud, quod respondetur ad questionem, quid est homo. Propter hoc etiam carnes, & ossa sunt homo, quia quod quid est homo, est in carnis & in ossibus. Idem ergo est, querere, quid est homo, & querere propter quid hoc, scilicet Socr. est homo? vel propter quid hoc, scilicet carnes, & ossa sunt homo? Sicur & supra querebatur propter quid lapides, & ligna sunt domus? Et ideo etiam hic dicitur, quod hoc facit dubitationem, quod in questione non additur hoc, aut hoc. Si enim adderetur, manifestum esset quod esset eadem ratio in questione, qua queritur quid est homo, & in aliis questionibus, de quibus supra dixit. Deinde cum dicitur: d ¶ Soluit prædictam dubitationem dicens, quod ad hoc, quod prædicta dubitatio circa præmissam questionem excludatur, oportet corrigentes querere, id est oportet questionem præmissam corrigere, vt loco eius, quod querebatur quid est homo, queratur propter quid Socr. est homo? vel propter quid carnes, & ossa sunt homo? Si autem non sic corrigatur ista questio, sequitur hoc inconueniens, quod aliquid sit commune eius, quod est nihil querere, & eius quod est querere aliquid. Dicitur enim supra, quod querere ipsum de se ipso, est nihil. Querere autem aliquid de alio, est aliquid querere. Cum ergo queritur propter quid, in qua queritur aliquid de alio: & questio quid, in qua non videtur queri aliquid de alio, nisi prædicto modo corrigatur, subiunctim communicat, sequitur, quod aliquid sit commune questionibus, in qua nihil queritur, & in qua aliquid queritur. Vel aliter. Si non corrigatur questio ista sequitur, quod aliquid sit commune eius, quod est nihil querere, & eius quod est querere aliquid. Tunc enim aliquid queritur, quando fit questio de eo, quod non est. Si ergo in questione, qua queritur quid est, non oportet aliquid supponere, & aliud querere de illo, postea ista questio fieri & de ente, & de non ente. & ita questio que est quid est, esset communiter facta, & de alio, & de nihilo. Quoniam vero in hac questione, qua queritur quid est homo, oportet habere notum, existere verum hoc ipsum, quod est esse hominem, aliter nihil quereretur, sicut cum queritur propter quid fit eclipsis, oportet esse notum, quia est eclipsis, palam est, quod ille, qui querit quid est homo, querit propter quid est. Nam esse, est præsuppositum ad hoc quod queritur, quid est, quia est præsuppositum ad propter quid. Sicut cum querimus, quid est domus? idem est, ac si quereremus propter quid hæc, scilicet lapides, & ligna sunt domus? propter hæc scilicet, quia partes domus existunt id, quod erat domui esse, id est propter hoc, quod quidditas domus inest partibus domus. Dicitur enim supra, quod in talibus propter quid, quandoque querit formam, quandoque

par. 5.

par. 6.

e Palam igitur, quoniam in simplicibus non est questio, nec doctrina, sed alter modus questionis talium.

f Quoniam vero ex aliquo compositum fit, vt vnum sit omne, sed non vt cumulus, sed vt syllaba. Syllaba autem non est elementa, nec idem A. & B. nec caro ignis, & terra. Dissolutis enim, hæc quidem non ad-

Tex. cō. 59.

quis, que non sunt compositæ ex materia, & forma, non est aliqua questio. In omni enim questione, vt habitum est, oportet aliquid esse notum, & aliquid queri quod ignoramus. Tales autem substantiæ, vel totę cognoscuntur, vel totę ignorantur, vt in Nono infra dicitur. vnde non est in eis questio, & propter hoc de eis etiam non potest esse doctrina, sicut est in scientijs speculatiuis. Nam doctrina est generatio scientiæ. Scientia autem fit in nobis per hoc, quod scimus propter quid. Syllogismi enim demonstratiui faciunt scire, medium est propter quid est. Sed ne videatur consideratio talium substantiarum omnino aliena esse a phisica doctrina, ideo subiungit, quod alter est modus questionis talium. In cognitione enim harum substantiarum non peruenimus, nisi ex substantijs sensibilibus, quarum substantiæ simplices sunt quodammodo causę. Et ideo vtimus substantijs sensibilibus, vt notis, & per eas querimus substantias simplices. Sicut Philosophus infra, per motum inuestigat substantias immateriales mouentes. Et ideo in doctrinis, & questionibus de talibus, vtimus effectibus, quasi medio ad inuestigandum substantias simplices, quarum quidditates ignoramus. Et etiam patet, quod ille substantiæ comparantur ad istas in via doctrinæ, sicut formę, & alię causę ad materiam. Sicut enim querimus in substantijs materialibus formam, finem, & agentem, vt causas materię, ita querimus substantias simplices, vt causas substantiarum materialium. ¶ ¶ Ostendit cuiusmodi causę, & principium sit substantia, quæ est quod quiderate esse: & circa hæc tria facit. Primo premitit quoddam, quod est necessarium ad propositum ostendendum. Secundo, mouet dubitationem, ibi: ¶ Stigatur necesse illud. ¶ Tertio soluit, ibi: ¶ Videbitur autem vtique esse aliquid. ¶ Circa primum inuit quoddam distinctionem compositionis alicuius ex multis. Quandoque enim ex multis fit compositio, ita quod totum compositum ex multis est vnum quoddam: sicut domus composita ex suis partibus, & militum corpus ex elementis. Quandoque vero ex multis fit compositum, ita quod totum compositum non est vnum simpliciter, sed solum secundum quid, sicut patet in cumulo vel acervo lapidum, cum partes sint in actu, cum non sint continuę. vnde simpliciter quidem est multa, sed solum secundum quid vnum, prout ista multa associantur sibi in loco. Huius autem diuersitatis ratio est, quia compositum quandoque foritur speciem ab aliquo vno, quod est vel forma, vt patet in corpore mixto. S. Tho. super Metaphy. O 4 #o

agentem, quandoq; finem. Et similiter cum querimus quid est homo, idem est ac si quereretur propter quid hoc, scilicet Socr. est homo? quia scilicet inest ei quidditas hominis. Aut etiam idem est, ac si quereretur propter quid corpus sic se habens, ut puta organicum, est homo? Hęc enim est materia hominis, sicut lapides, & lateres domus. Quare manifestū est, quod in talibus questionibus queritur: & causa materię, id est propter quid materiam pertingat ad naturam eius quod diffinitur. Hoc autem questum quod est causa materię: est species: scilicet forma, qua aliquid est. Hoc autem est substantia: id est ipsa substantia, que est quod quiderate esse. Et sic relinquit quod propositum erat ostendere, scilicet quod substantia sit principium & causa. Deinde cum dicitur: e ¶ Infert quoddam corollarium ex dictis dicens, quod ex quo i omnibus questionibus queritur aliquid de aliquo, si cur de materię causę quæ est formalis, vel causę formę in materia, vt finis, & agens: Palam est, q in substantijs simpli-

Oportet igitur recte disponentes querere. quod si non commune sit eius, quod nihil est querere, & eius, quod aliquid querere. Cum autem & habere & existere ipsum esse oporteat, manifestum est, quod propter quid est ipsam materiam querit ut puta hæc sunt domus. propter quid: quia hæc existunt, quod erat domui esse. & homo hoc, aut corpus hoc tale habens. quare: causa materię queritur. hæc autem est forma, qua aliquid est. hæc autem est substantia.

Patet itaque quod de simplicibus non est aliqua questio, neque doctrina, sed alius talium questionis modus.

Cum vero quod ex aliquo compositum, ita ut vnum totum sit, non est ut cumulus, sed ut syllaba, syllaba vero non est ipsa elementa, nec idem, quod B, & A. nec caro ignis, & terra. Dissolutis nanque, hæc quidem amplius non sunt, ut ca-

quis, que non sunt compositæ ex materia, & forma, non est aliqua questio. In omni enim questione, vt habitum est, oportet aliquid esse notum, & aliquid queri quod ignoramus. Tales autem substantiæ, vel totę cognoscuntur, vel totę ignorantur, vt in Nono infra dicitur. vnde non est in eis questio, & propter hoc de eis etiam non potest esse doctrina, sicut est in scientijs speculatiuis. Nam doctrina est generatio scientiæ. Scientia autem fit in nobis per hoc, quod scimus propter quid. Syllogismi enim demonstratiui faciunt scire, medium est propter quid est. Sed ne videatur consideratio talium substantiarum omnino aliena esse a phisica doctrina, ideo subiungit, quod alter est modus questionis talium. In cognitione enim harum substantiarum non peruenimus, nisi ex substantijs sensibilibus, quarum substantiæ simplices sunt quodammodo causę. Et ideo vtimus substantijs sensibilibus, vt notis, & per eas querimus substantias simplices. Sicut Philosophus infra, per motum inuestigat substantias immateriales mouentes. Et ideo in doctrinis, & questionibus de talibus, vtimus effectibus, quasi medio ad inuestigandum substantias simplices, quarum quidditates ignoramus. Et etiam patet, quod ille substantiæ comparantur ad istas in via doctrinæ, sicut formę, & alię causę ad materiam. Sicut enim querimus in substantijs materialibus formam, finem, & agentem, vt causas materię, ita querimus substantias simplices, vt causas substantiarum materialium.

¶ ¶ Ostendit cuiusmodi causę, & principium sit substantia, quæ est quod quiderate esse: & circa hæc tria facit. Primo premitit quoddam, quod est necessarium ad propositum ostendendum. Secundo, mouet dubitationem, ibi: ¶ Stigatur necesse illud. ¶ Tertio soluit, ibi: ¶ Videbitur autem vtique esse aliquid. ¶ Circa primum inuit quoddam distinctionem compositionis alicuius ex multis. Quandoque enim ex multis fit compositio, ita quod totum compositum ex multis est vnum quoddam: sicut domus composita ex suis partibus, & militum corpus ex elementis. Quandoque vero ex multis fit compositum, ita quod totum compositum non est vnum simpliciter, sed solum secundum quid, sicut patet in cumulo vel acervo lapidum, cum partes sint in actu, cum non sint continuę. vnde simpliciter quidem est multa, sed solum secundum quid vnum, prout ista multa associantur sibi in loco. Huius autem diuersitatis ratio est, quia compositum quandoque foritur speciem ab aliquo vno, quod est vel forma, vt patet in corpore mixto. S. Tho. super Metaphy. O 4 #o

Tex. cō. 49. Tex. cō. 12.

par. seq. par. 8.

to:vel composito,vt patet in domo,vel ordo, vt patet in syllaba,& numero:& tunc oportet, quod totum compositum sit vnu simpliciter. Quandoque vero compositum sortitur speciem ab ipsa multitudine partium collectari,vt patet in aereo, & populo, & aliis huiusmodi. & in talibus totum compositum non est vnum simpliciter, sed solum secundum quid. Dicit ergo Philosophus, quod quia aliquid est sic ex aliquo compositum, vt omne, id est totum sit vnum, & non hoc modo sicut cum mulus lapidum, sed sicut syllaba, que est vnu simpliciter, in omnibus talibus oportet quod ipsum compositum non sit ea, ex quibus componitur sicut syllaba non est elementa. Sicut haec syllaba que est Ba, non est idem quod haec duae litterae B, & A: nec caro est idem quod ignis & terra. Et hoc sic probat, quia dissolutis id est diuisis ab inuicem his, ex quibus fit compositio, haec scilicet totum, non adhuc remanet post dissolutionem. Sicut iam diuisis elementis non remanet caro, & diuisis litteris non remanet syllaba. Elementa vero id est litterae remanent post dissolutionem syllaba. Et ignis, & terra remanent post dissolutionem carnis. Igitur syllaba est aliquid praeter elementa, & non solum est elementa, quae sunt vocalis, & consonans, sed alterum aliquid, per quod syllaba est syllaba. Et similiter & caro non solum est ignis, & terra, aut calidum, & frigidum, per quorum virtutem elementa commiscuntur, sed etiam est aliquid alterum per quod caro est caro. Deinde cum dicitur, quod mouet dubitationem circa id, quod principaliter intendit. Osum est enim, quod in carne, & syllaba est aliquid praeter elementa. Videtur autem, quod omne, quod est, aut sit elementum, aut ex elementis. si igitur necesse est id aliquid, quod est in carne, & syllaba praeter elementa, aut elementum esse, aut ex elementis, sequuntur haec inconuenientia. Si quidem enim sit elementum, iterum erit eadem ratio, & de hoc, & de aliis elementis, connumerandum enim aliis erit. Erit enim caro composita ex hoc, quod diximus praeter elementa, & nunc ponimus elementum esse, & ex igne, & terra. Et quia iam probatum est, quod in omni composito, quod est vnum, oportet esse aliquid aliud praeter elementa, erit eadem quaestio adhuc de illo alio: quod si sit elementum, iterum caro erit ex primo alio elemento, & ex elementis, & adhuc ex aliquo alio. quare sic ibi in infinitum, quod est inconueniens. Si ergo istud aliud inuentum, non sit elementum, sed sit ex elementis, palam est,

par. 7.

part. 8.

part. 9.

quia non est ex elemento vno tantum, sed ex pluribus elementis. Quia si non esset ex pluribus, sed ex vno tantum, sequeretur, quod esset illud idem elementum totum. Quod enim est ex aqua tantum, est vera aqua. Quare si sit ex pluribus elementis, iterum eadem ratio erit de hoc, quae & de carne, & syllaba, quia scilicet erit in eo aliquid praeter elementa ex quibus est, & de hoc iterum redibit quaestio eadem. Et sic iterum procedit in infinitum. Deinde cum dicitur, h. Soluit propositionem dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo soluit eam quantum ad illud, quod primo aspectu de ipsa apparet. Secundo, solutionem corrigit, & ad veritatem reducit, ibi: Quoniam vero quaedam dicitur ergo primo, quod illud, quod est in compositis aliud ab elementis, videbitur vtrique in primo aspectu esse aliquid, quod non sit ex elementis, sed sit elementum, & causa essendi, vel carnem vel syllabam, & similiter in aliis. Et iterum videbitur, quod haec sit substantia vniuersalisque, quae est quod quiderat esse. Substantia enim, quae est quod quiderat esse, est prima causa essendi. Deinde cum dicitur, i. Corrigit praedictam solutionem quantum ad duo. Primo, quantum ad hoc, quod dixerat, quod hoc, quod est in compositis praeter elementa, est substantia vniuersalisque, hoc enim est verum in rebus, quae non sunt substantiae. forma enim syllaba non est substantia. Secundo, quantum ad hoc, quod dixerat, quod hoc ipsum est elementum, & causa essendi. Non enim potest dici elementum, sed principium, quia elementum pertinet ad causam materialem. Dicit ergo, quod quia quaedam rerum non sunt substantiae, sicut praecipue patet in artificialibus, sed quaecumque sunt secundum naturam, quantum ad esse. Et per naturam constituta, quantum ad fieri, sunt vere substantiae, manifestabitur, quod haec natura, quam quaeuimus, est substantia, sicut in quibusdam scilicet in naturalibus, & non in omnibus. Quae etiam natura non est elementum, sed principium formale. Elementum vero dicitur id, in quo aliquid diuiditur, & inexistens, id est intrinsecum, sicut in materia, puta elementa syllaba Ba, sunt A. B. Vnde, cum praedictum principium non sit materiale, sed formale, non erit elementum. Et sic simul patet, & quale principium est substantia, & quod neque est elementum, neque ex elementis, in quo soluitur dubitatio praemissa.

ro, & syllaba: elementa vero ignis, & terra sunt. est ergo syllaba aliquid, non solum elementa, uocalis, & muta, sed etiam aliquid aliud. & caro, non solum ignis, & terra, aut calidum, & frigidum, sed etiam aliquid aliud. Si igitur necesse est illud quoque aut elementum, aut ex elementis esse: si quidem elementum, iterum eadem ratio erit. ex hoc enim & igne, & terra erit caro, & item alio. quare in infinitum progredietur. si vero ex elemento, patet quod non ex uno, sed ex pluribus, quam id ipsum, erit. quare iterum de hoc eandem rationem dicemus, quam de carne, aut syllaba. Videbitur autem esse aliquid tale, & non elementum, ac causam, sed hoc carnem, hoc vero syllabam esse. similiter & de ceteris. substantia vero cuiusque quidem hoc. hoc namque prima ipsius esse, causa est. Cum autem quaedam rerum non substantiae sint, sed quaecumque substantiae secundum naturam, & natura constituta sunt, uideri possit profecto aliquibus, haec quoque natura substantia esse, quae non elementum, sed principium est. Elementum autem est, in quo existens diuiditur, ut materiam, ut puta syllaba ipsam A, & B.

le, & non elementum, ac causam, sed hoc carnem, hoc vero syllabam esse. similiter & de ceteris. substantia vero cuiusque quidem hoc. hoc namque prima ipsius esse, causa est. Cum autem quaedam rerum non substantiae sint, sed quaecumque substantiae secundum naturam, & natura constituta sunt, uideri possit profecto aliquibus, haec quoque natura substantia esse, quae non elementum, sed principium est. Elementum autem est, in quo existens diuiditur, ut materiam, ut puta syllaba ipsam A, & B.

vnus cuiusque. hoc enim est verum in rebus, quae non sunt substantiae. forma enim syllaba non est substantia. Secundo, quantum ad hoc, quod dixerat, quod hoc ipsum est elementum, & causa essendi. Non enim potest dici elementum, sed principium, quia elementum pertinet ad causam materialem. Dicit ergo, quod quia quaedam rerum non sunt substantiae, sicut praecipue patet in artificialibus, sed quaecumque sunt secundum naturam, quantum ad esse. Et per naturam constituta, quantum ad fieri, sunt vere substantiae, manifestabitur, quod haec natura, quam quaeuimus, est substantia, sicut in quibusdam scilicet in naturalibus, & non in omnibus. Quae etiam natura non est elementum, sed principium formale. Elementum vero dicitur id, in quo aliquid diuiditur, & inexistens, id est intrinsecum, sicut in materia, puta elementa syllaba Ba, sunt A. B. Vnde, cum praedictum principium non sit materiale, sed formale, non erit elementum. Et sic simul patet, & quale principium est substantia, & quod neque est elementum, neque ex elementis, in quo soluitur dubitatio praemissa.

vnus cuiusque. hoc enim est verum in rebus, quae non sunt substantiae. forma enim syllaba non est substantia. Secundo, quantum ad hoc, quod dixerat, quod hoc ipsum est elementum, & causa essendi. Non enim potest dici elementum, sed principium, quia elementum pertinet ad causam materialem. Dicit ergo, quod quia quaedam rerum non sunt substantiae, sicut praecipue patet in artificialibus, sed quaecumque sunt secundum naturam, quantum ad esse. Et per naturam constituta, quantum ad fieri, sunt vere substantiae, manifestabitur, quod haec natura, quam quaeuimus, est substantia, sicut in quibusdam scilicet in naturalibus, & non in omnibus. Quae etiam natura non est elementum, sed principium formale. Elementum vero dicitur id, in quo aliquid diuiditur, & inexistens, id est intrinsecum, sicut in materia, puta elementa syllaba Ba, sunt A. B. Vnde, cum praedictum principium non sit materiale, sed formale, non erit elementum. Et sic simul patet, & quale principium est substantia, & quod neque est elementum, neque ex elementis, in quo soluitur dubitatio praemissa.

C O M M E N T A R I O R V M  
S. T H O. S V P E R S E P T I M V M  
Metaph. finis.

A R I S T O T E L I S  
M E T A P H Y S I C O R V M.

LIBER OCTAVVS,

Cum Diui Thomae praclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA.

OSTQVAM determinauit philosophus in primo de substantia modo logico, considerando, scilicet distinctionem & partes definitionis, & alia huiusmodi, quae secundum rationem considerantur: in hoc lib. 8. intendit de sensibilibus substantijs

determinare per propria principia, applicando ea, quae superioribus ad substantias illas. Et diuiditur in duas partes. In prima continetur se ad praedicta. In secunda profertur suam intentionem, ibi: Sensibiles autem substantiae omnes materiam habent. Circa primam tria facit. Primo, proponit in generali suam intentionem. Secundo, repetit quaedam, quae dicta sunt, ibi: Dicitur est autem. Tertio, ponit continuationem dictorum ad dicenda, ibi: Quoniam autem, quod quid erat esse substantia. Dicit ergo primo, quod cum multa dicta sint in Septimologica consideratione circa substantiam, oportet syllogizare ex his, quae dicta sunt, vt applicentur, quae secundum considerationem logicam dicta sunt, ad res naturales existentes. Et oportet colligere ea, id est summarie & recapitulatim recolligentes, quae dicta sunt, imponere finem complendo tractatum de substantia, quod fiet tractando ea, quae superioribus tractatis desunt. Deinde cum dicitur, b. Resumit quaedam eorum, quae dicta sunt, quia dictum est in septimo, quod in hac scientia principaliter quaeruntur causae, & principia, & elementa substantiarum. Cum enim haec scientia consideret ens commune, sicut proprium subiectum, quod quidem diuiditur per substantias, & nouem genera accidentium, accidentium vero cognitio ex substantia dependeat, vt in septimo probatum est, relinquuntur quod principalis intentio huiusmodi scientiae sit circa substantias. Et quia scire vnumquodque non contingit nisi cognitio principijs, & causis eius, sequitur quod ad hanc scientiam pertinet inquirere principia, & causas, & elementa substantiarum. Quae tria qualiter differant superioribus in quinque ostensum est. c. Resumit aliquid superioribus dictorum, scilicet modos, quibus accipitur substantia. Et primo, ponit quae dicuntur substantiae

par. sequa.

ita. 1.

ita. 2.

ita. 3.

ita. 4.

ita. 5.

ita. 6.

ita. 7.

ita. 8.

ita. 9.

ita. 10.

ita. 11.

ita. 12.

ita. 13.

ita. 14.

ita. 15.

ita. 16.

ita. 17.

ita. 18.

ita. 19.

ita. 20.

ita. 21.

ita. 22.

ita. 23.

ita. 24.

ita. 25.

ita. 26.

ita. 27.

ita. 28.

ita. 29.

ita. 30.

ita. 31.

ita. 32.

ita. 33.

ita. 34.

ita. 35.

ita. 36.

ita. 37.

ita. 38.

ita. 39.

ita. 40.

ita. 41.

ita. 42.

ita. 43.

ita. 44.

ita. 45.

ita. 46.

ita. 47.

ita. 48.

ita. 49.

ita. 50.

ita. 51.

ita. 52.

ita. 53.

ita. 54.

ita. 55.

ita. 56.

ita. 57.

ita. 58.

ita. 59.

ita. 60.

ita. 61.

ita. 62.

ita. 63.

ita. 64.

ita. 65.

ita. 66.

ita. 67.

ita. 68.

ita. 69.

ita. 70.

ita. 71.

ita. 72.

ita. 73.

ita. 74.

ita. 75.

ita. 76.

ita. 77.

ita. 78.

ita. 79.

ita. 80.

ita. 81.

ita. 82.

ita. 83.

ita. 84.

ita. 85.

ita. 86.

ita. 87.

ita. 88.

ita. 89.

ita. 90.

ita. 91.

ita. 92.

ita. 93.

ita. 94.

ita. 95.

ita. 96.

ita. 97.

ita. 98.

ita. 99.

ita. 100.

ita. 101.

ita. 102.

ita. 103.

ita. 104.

ita. 105.

ita. 106.

ita. 107.

ita. 108.

ita. 109.

ita. 110.

ita. 111.

ita. 112.

ita. 113.

ita. 114.

ita. 115.

ita. 116.

ita. 117.

ita. 118.

ita. 119.

ita. 120.

ita. 121.

ita. 122.

ita. 123.

ita. 124.

ita. 125.

ita. 126.

ita. 127.

ita. 128.

ita. 129.

ita. 130.

ita. 131.

ita. 132.

ita. 133.

ita. 134.

ita. 135.

ita. 136.

ita. 137.

ita. 138.

ita. 139.

ita. 140.

ita. 141.

ita. 142.

ita. 143.

ita. 144.

ita. 145.

ita. 146.

ita. 147.

ita. 148.

ita. 149.

ita. 150.

ita. 151.

ita. 152.

ita. 153.

ita. 154.

ita. 155.

ita. 156.

ita. 157.

ita. 158.

ita. 159.

ita. 160.

ita. 161.

ita. 162.

ita. 163.

ita. 164.

ita. 165.

ita. 166.

ita. 167.

ita. 168.

ita. 169.

ita. 170.

ita. 171.

ita. 172.

ita. 173.

ita. 174.

ita. 175.

ita. 176.

ita. 177.

ita. 178.

ita. 179.

ita. 180.

ita. 181.

ita. 182.

ita. 183.

ita. 184.

ita. 185.

ita. 186.

ita. 187.

ita. 188.

ita. 189.

ita. 190.

ita. 191.

ita. 192.

ita. 193.

ita. 194.

ita. 195.

ita. 196.

ita. 197.

ita. 198.

ita. 199.

ita. 200.

ita. 201.

ita. 202.

ita. 203.

ita. 204.

ita. 2





ad superabundantiam & de se reducantur. Deinde cum dicitur...

par. 4.

D. 506.

Tex. 6. part. 5.

part. 6.

part. 7.

Quare palam, quia & esse toties dicitur. Limen enim inferior est...

Sumenda autem sunt genera differentiarum. Hec nanque erunt principia essendi...

Palam itaque ex his, quia si substantia causa essendi vnum quodque...

Palam itaque ex his, quia actus alius alterius materiae & ratio. Aliorum enim compositio...

Quare patet, quod & ipsum est toties dicitur. limen enim est, quoniam sua sum est...

Accipienda igitur genera differentiarum. haec enim principia essentiae erunt...

Manifestum igitur ex his est, quod si substantia causa est, ut unumquodque sit...

Manifestum itaque ex his est, quod actus alius alterius materiae, & ratio. quorumdam enim compositio...

substantia formalis vel quodquid est, est causa cuiuslibet essendi...

Quare patet, quod & ipsum est toties dicitur. limen enim est, quoniam sua sum est...

Accipienda igitur genera differentiarum. haec enim principia essentiae erunt...

Manifestum igitur ex his est, quod si substantia causa est, ut unumquodque sit...

Manifestum itaque ex his est, quod actus alius alterius materiae, & ratio. quorumdam enim compositio...

Tex. 6. & inde.

part. 8.

Tex. 6. part. 9.

part. 1.

part. 2.

Secundum ponit. Est, quod cum in diffinitione vnum comparatur ad aliud...

Propter quod diffiniuntur, hi quidem dicentes quid est domus, quia lapides, lateres...

Palam itaque ex dictis, quae sit sensibilis substantia, & quomodo sit...

Portet autem non ignorare, quia aliquando latet, utrum nomen compositum substantiam significet...

Portet autem non ignorare, quia aliquando latet, utrum nomen compositum substantiam significet...

Erit autem utique in utrisque animal, non ut una ratione dictum, sed sicut ad vnum...

forma est aliquid praeter partes materiae. Tertium est, quod est ingenerabilis...

Quare eorum, qui definiunt, hi qui dem, qui dicunt, quid est domus, quod lapides, lateres, ligna...

Manifestum itaque ex dictis est, quenam sensibilis substantia, & quomodo sit...

Portet autem non ignorare, quia aliquando latet, utrum nomen compositum substantiam significet...

Portet autem non ignorare, quia aliquando latet, utrum nomen compositum substantiam significet...

Erit autem utique in utrisque animal, non ut una ratione dictum, sed sicut ad vnum...

¶ Offendit

T. com. 8. par. 3.

¶ Ostendit philosophus, ad quid tendit predicta questio dicens, quod si nomen speciei significet substantiam compositam, aut significet formam tantum, hoc facit differentiam quantum ad aliquid, sed ad questionem substantia sensibilibus nullam differentiam facit. Manifestum enim est, quod substantia sensibilibus composita est ex materia, & forma. Ad quid autem differat, verum sic vel sic, se habent consequenter manifestat. Manifestum est enim, quod si aliqua res est, quae sit forma tantum & actus, quod quiderat esse, existit ei id est, quod quiderat esse eius, idem erit cum ea. sicut idem est anima, & anima esse id est, anima esse quidditas animae. Si vero aliquid est compositum ex materia & forma, non erit idem in ipso, quod quiderat esse, & res ipsa, sicut non idem est homini esse, & homo, nisi forte homo dicatur anima tantum, secundum illos, qui dicunt, quod nomina specierum significant formam tantum. Et sic patet, quod aliqua res est, cui idem est quod quiderat esse iuum, scilicet, quae non est composita ex materia & forma, sed forma tantum. Et huius ratio est, quia quod quiderat esse, est id, quod significat definitionem, diffinitio autem significat naturam speciei. Si autem aliqua res est, quae sit composita ex materia & forma, oportet quod in illa res sit aliquid praeter naturam speciei. Cum enim materia sit individuationis principium, oportet, quod in quolibet composito ex materia & forma, sint principia individuationis, quae sunt praeter naturam speciei. Unde de huiusmodi res non datur quidditas sua, sed aliquid praeter hoc. Si qua vero res est, quae sit forma tantum, non habet aliqua principia individuationis praeter naturam speciei, cum ipsa forma per se existens, per se ipsam individuetur. Et ideo, ipsa res, nihil aliud est, quam quod quid est esse suum. Sic igitur patet, quod si nomen speciei significet formam tantum cuiuslibet rei, idem est quod quiderat esse, & esse suum, sicut homo erit, quod quiderat esse suum, & equus & omnia huiusmodi. Si autem nomina speciei significant compositum ex materia & forma, tunc non idem erit rebus quod quiderat esse earum. Deinde cum dicitur: ¶ Prosequitur secundum praedictorum, scilicet, quod forma sit aliquid praeter partes materiae dicens, quod Platonis moventibus istam questionem, non videtur, quod syllaba sit ex elementis, & ex compositione, quasi compositio, quae est forma syllabae, sit pars materialis syllabae, sicut elementa vel litterae. Neque videtur eis, quod domus sit cementum, & compositio, quasi domus constituitur ex his, quasi ex partibus materiae.

PAR. 4. D. 114.

c Verum & haec ad aliquid aliud quidem differunt, ad quaestionem vero substantia sensibilibus nihil. Nam quod quiderat esse speciei & actui existit, nam anima, & anima esse idem: homini vero esse, & homo, non idem, nisi & anima homo dicatur. sic autem alicui quidem, alicui vero non. d Non videtur itaque querentibus, quod syllaba ex elementis esse, & compositione: nec domus lateres & compositio. Et hoc recte. non enim compositio, & mixtio ex his est, quorum est compositio, & mixtio. Similiter autem nec aliorum nihil. Ut limen positione, non ex limine positio, sed magis istud ex illa. neque itaque est homo animal, & bipes, sed aliquid oportet esse, quod praeter hoc est, si materia. Neque autem elementum, neque ex elementis, sed substantiam, quod auferentes materiam dicunt. Si ergo haec causa ipsius esse, & substantia haec, ipsam utique substantiam non dicet.

par. 5.

e Necessarium itaque hanc aut sempiternam esse, aut corruptibilem sine corrumpi, aut factam esse sine fieri. Monstratum autem est & declaratum in aliis, quia speciem nullus facit, nec generatur, sed efficitur hoc: sit autem quod ex his.

par. 6.

f Si autem sunt corruptibilium substantia separabiles, nondum palam.

par. 7.

g Attamen quia quorundam, non contingit, palam, quaecumque non possibile est praeter ipsa alia esse, ut domum, aut vas. tantum, non habet aliqua principia individuationis praeter naturam speciei, cum ipsa forma per se existens, per se ipsam individuetur. Et ideo, ipsa res, nihil aliud est, quam quod quid est esse suum. Sic igitur patet, quod si nomen speciei significet formam tantum cuiuslibet rei, idem est quod quiderat esse, & esse suum, sicut homo erit, quod quiderat esse suum, & equus & omnia huiusmodi. Si autem nomina speciei significant compositum ex materia & forma, tunc non idem erit rebus quod quiderat esse earum. Deinde cum dicitur: ¶ Prosequitur secundum praedictorum, scilicet, quod forma sit aliquid praeter partes materiae dicens, quod Platonis moventibus istam questionem, non videtur, quod syllaba sit ex elementis, & ex compositione, quasi compositio, quae est forma syllabae, sit pars materialis syllabae, sicut elementa vel litterae. Neque videtur eis, quod domus sit cementum, & compositio, quasi domus constituitur ex his, quasi ex partibus materiae.

¶ Et in hoc recte dicunt. Quia si forma esset vna de partibus materiae, dependeret ex materia. Et hoc videmus esse falsum, quia compositio & mixtio, quae sunt formalia principia, non constituuntur ex his, quae componuntur aut miscentur, sicut nec aliquid aliud formale constituitur ex sua materia, sed econverso. Subliminare. n. constituitur ex compositione, quae est forma eius, & non econverso. Ergo si ponatur, quod animal, & bipes sint materia hominis, homo non erit animal & bipes, sed erit aliquid aliud praeter hoc. Nec erit elementum, neque ex elementis, sed erit tantum forma, ut dicunt Platonici, qui auferunt materiam a definitionibus: Sed contra hanc positionem videtur esse dicendum, quod si id, quod est forma tantum praeter materia, est substantia & principium essendi, non poterit dicere, quod hoc particulare sit illa substantia separata, scilicet, quod homo sensibilis sit compositus ex materia & forma, homo autem sit forma tantum. Deinde cum dicitur: ¶ Prosequitur tertium praedictorum, scilicet, quod forma secundum Platonicos sunt sempiternae, & incorruptibiles. Unde concludit ex dictis, quod necessarium est, formam aut esse sempiternam, ut Platonici posuerunt ponentes ideas, quas dicebant formas rerum esse sempiternas, aut necesse est formam esse corruptibilem per accidens, sine hoc quod corrumpatur per se. Et similiter facta per accidens, sine hoc quod fiat per se. Quod conceditur, si scientiam Arist. qui non posuit formas separatas, sed in materia existentes. Quod autem formae non possint corrumpi per se, nec generari, ex quo utrunque praedictorum dependet, monstrat consequenter per hoc, quod superius probatum est, quod nullus facit formam, neque forma generatur, neque efficitur per se, sed per se efficitur, & generatur hoc particulare. Et ratio est, quia omne quod fit, fit ex materia, unde hoc particulare, cum sit compositum ex materia & forma, fit & generatur ex his, scilicet principis materialibus & formis, & individuationibus. Supra autem dictum est, quod forma non est elementum, neque ex elementis, unde sequitur, quod forma nec fit, nec generatur per se. Deinde cum dicitur: ¶ Prosequitur quartum praedictorum. s. quod Plato ponebat formas separatas a materia, & circa hoc tria facit. Primo, ostendit, quid sit dubium circa hanc positionem, dicens, quod non est manifestum si substantia, id est, forma rerum corruptibilium sint separabiles, ut Platonici posuerunt. Secundo ibi: ¶ Ostendit quid manifestum esse videtur circa hoc, & dicit manifestum esse, quod quorundam corruptibilium formas, non contingit

¶ Non videtur itaque querentibus, quod syllaba ex elementis, & compositione sit, neque domus lateres, & compositio. Et hoc recte. Compositio enim & mixtio non est ex his, quorum est compositio, aut mixtio, similiter nec aliorum ullius, ut puta limen positione, non ex limine positio, sed magis istud ex illa. nec homo est ipsum animal & bipes, sed aliquid oportet, quod praeter haec est, si materia sunt, sed nec elementum, nec ex elementis, sed substantiam, quod auferentes materiam dicunt. Si itaque hoc ipsius esse causa, & hoc substantia, ipsam substantiam utique non dicent.

¶ Necessarium autem est, aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem, absque eo quod corrumpatur, & factam esse, absque eo quod fiat. Ostensum autem est, & declaratum in aliis, quod formam nullus facit, nec generatur, sed efficitur hoc: sit autem quod ex his.

¶ Si vero corruptibilium substantia sunt separata, nondum est manifestum.

¶ Attamen, quod quorundam, non contingit, patet, ut ea, quae non possunt praeter partem esse, ut domum, aut vas.

¶ Et in hoc recte dicunt. Quia si forma esset vna de partibus materiae, dependeret ex materia. Et hoc videmus esse falsum, quia compositio & mixtio, quae sunt formalia principia, non constituuntur ex his, quae componuntur aut miscentur, sicut nec aliquid aliud formale constituitur ex sua materia, sed econverso. Subliminare. n. constituitur ex compositione, quae est forma eius, & non econverso. Ergo si ponatur, quod animal, & bipes sint materia hominis, homo non erit animal & bipes, sed erit aliquid aliud praeter hoc. Nec erit elementum, neque ex elementis, sed erit tantum forma, ut dicunt Platonici, qui auferunt materiam a definitionibus: Sed contra hanc positionem videtur esse dicendum, quod si id, quod est forma tantum praeter materia, est substantia & principium essendi, non poterit dicere, quod hoc particulare sit illa substantia separata, scilicet, quod homo sensibilis sit compositus ex materia & forma, homo autem sit forma tantum. Deinde cum dicitur: ¶ Prosequitur tertium praedictorum, scilicet, quod forma secundum Platonicos sunt sempiternae, & incorruptibiles. Unde concludit ex dictis, quod necessarium est, formam aut esse sempiternam, ut Platonici posuerunt ponentes ideas, quas dicebant formas rerum esse sempiternas, aut necesse est formam esse corruptibilem per accidens, sine hoc quod corrumpatur per se. Et similiter facta per accidens, sine hoc quod fiat per se. Quod conceditur, si scientiam Arist. qui non posuit formas separatas, sed in materia existentes. Quod autem formae non possint corrumpi per se, nec generari, ex quo utrunque praedictorum dependet, monstrat consequenter per hoc, quod superius probatum est, quod nullus facit formam, neque forma generatur, neque efficitur per se, sed per se efficitur, & generatur hoc particulare. Et ratio est, quia omne quod fit, fit ex materia, unde hoc particulare, cum sit compositum ex materia & forma, fit & generatur ex his, scilicet principis materialibus & formis, & individuationibus. Supra autem dictum est, quod forma non est elementum, neque ex elementis, unde sequitur, quod forma nec fit, nec generatur per se. Deinde cum dicitur: ¶ Prosequitur quartum praedictorum. s. quod Plato ponebat formas separatas a materia, & circa hoc tria facit. Primo, ostendit, quid sit dubium circa hanc positionem, dicens, quod non est manifestum si substantia, id est, forma rerum corruptibilium sint separabiles, ut Platonici posuerunt. Secundo ibi: ¶ Ostendit quid manifestum esse videtur circa hoc, & dicit manifestum esse, quod quorundam corruptibilium formas, non contingit

Text. 6. 9. par. 8.

contingit separari, quaecumque scilicet non possibile est esse praeter materiam suam, sicut domus, aut vas, quia forma domus aut vas, non potest esse sine propria materia. Tertio ibi: ¶ Excludit obuiationem dicens, quod forma artificialium forsan non sunt substantia, nec ipsae sunt aliquid per se, unde separari non possunt. Et similiter nullum aliorum artificialium, quae non sunt secundum naturam: quia solum materia in rebus artificialibus ponitur esse substantia, forma autem artificialia accidentia sunt. Forma vero naturales sunt de genere substantia. Et propter hoc, Plato non posuit formas artificiales esse separatas a materia, sed solum formas substantiales. Deinde cum dicitur: ¶ Ostendit, quid manifeste sit contra positionem Platonis dicens, quod si quis ponat esse formas separatas, ut Platonici posuerunt, dubitatio, quam Antisthenici dubitauerunt, licet viderentur indocti, habebit locum contra Platonicos. Dicebant enim, quod non est aliquid diffinitio diffinitioe significante quidditatem rei. Quia, cum quidditas rei sit simplex non conveniunt orationem compositam ex multis, videmus enim quod (terminus) id est, diffinitio, quae assignatur rei, est oratio longa ex multis composita, unde non significat, quid est, sed quale quid id est, cui simile est aliquid. Sicut si aliquis dicat, quod diffinitio argenti, non significat argenti, sed signat tale quale est plumbum, vel stannum. Unde ad solvendum istam dubitationem oportet dicere, quod substantia quae diffinitur siue sit intellectualis, siue sit sensibilis, oportet, quod sit composita. Ea vero, ex quibus primo componitur, cum sint simplicia, non contingit diffiniri. Dicitur enim supra, quod ratio diffinitiva adiungit aliquid alteri, quorum vnum est forma, aliud ut materia. Nam genus sumitur a materia, & diffinitio a forma, ut dictum est supra. Unde, si species rerum essent tantum formas, ut Platonici posuerunt, non contingeret eas diffinire. Deinde cum dicitur: ¶ Postquam determinavit de formis, secundum quod comparantur ad ideas introductas a Platone, nunc determinat de formis per comparationem ad numeros. Plato enim ponebat formas, & substantias rerum, reducendo per modum cuiusdam assimilationis formas ad numeros. Et diuiditur in quatuor, secundum quod quatuor modis assimilant formas numeris. Dicitur ergo primo, quod manifestum est, quod si numeri aliquo modo

par. 9.

h Forsan quidem nec substantia sunt, nec aliqua ipsa haec, nec aliquid aliorum, quaecumque non natura constituta sunt. Naturam enim solam utique quis ponet eorum, quae in corruptibilibus substantiam. i Quare dubitatio, quam Antisthenici, & sic indocti dubitauerunt, habet tempus quoddam, quod non est ipsum quid est diffinire. (Terminus enim rationem esse longam,) sed quale quid est, contingit dicere. Sicut argenti quidem, quid est, non: quia aut quale stannum: Quare substantia est, quidem cuius contingit esse terminum & rationem, puta compositae, siue sensibilis fuerit, siue intellectualis sit, ex quibus autem hoc primus, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio diffinitiva, & oportet hoc quidem ut materiam, illud vero ut formam.

Text. 10. par. 10.

k Palam autem, & quia si sint, aliquantulum numeri, substantia, sic sunt, & non ut quidam dicunt, unitatum. Nam diffinitio numerus quidam diuisibilis, quia enim in diuisibilia. Non enim infinitae rationes, & numerus autem tale.

par. 11.

l Et quemadmodum nec a numero ablato, aliquo aut addito ex quibus est numerus, non adhuc idem numerus est, sed alter, quamuis minimum auferatur, aut addatur: sic nec diffinitio, nec quod quiderat esse, nec adhuc erit ablato aliquo, aut addito.

par. 12.

m Et numerum oportet esse aliquid, quo vnus, quod nunc non habet dicere, quo vnus, siquidem

Lib. 7. Text. 11.

Lib. 7. Text. 6. 9.

contingit separari, quaecumque scilicet non possibile est esse praeter materiam suam, sicut domus, aut vas, quia forma domus aut vas, non potest esse sine propria materia. Tertio ibi: ¶ Excludit obuiationem dicens, quod forma artificialium forsan non sunt substantia, nec ipsae sunt aliquid per se, unde separari non possunt. Et similiter nullum aliorum artificialium, quae non sunt secundum naturam: quia solum materia in rebus artificialibus ponitur esse substantia, forma autem artificialia accidentia sunt. Forma vero naturales sunt de genere substantia. Et propter hoc, Plato non posuit formas artificiales esse separatas a materia, sed solum formas substantiales. Deinde cum dicitur: ¶ Ostendit, quid manifeste sit contra positionem Platonis dicens, quod si quis ponat esse formas separatas, ut Platonici posuerunt, dubitatio, quam Antisthenici dubitauerunt, licet viderentur indocti, habebit locum contra Platonicos. Dicebant enim, quod non est aliquid diffinitio diffinitioe significante quidditatem rei. Quia, cum quidditas rei sit simplex non conveniunt orationem compositam ex multis, videmus enim quod (terminus) id est, diffinitio, quae assignatur rei, est oratio longa ex multis composita, unde non significat, quid est, sed quale quid id est, cui simile est aliquid. Sicut si aliquis dicat, quod diffinitio argenti, non significat argenti, sed signat tale quale est plumbum, vel stannum. Unde ad solvendum istam dubitationem oportet dicere, quod substantia quae diffinitur siue sit intellectualis, siue sit sensibilis, oportet, quod sit composita. Ea vero, ex quibus primo componitur, cum sint simplicia, non contingit diffiniri. Dicitur enim supra, quod ratio diffinitiva adiungit aliquid alteri, quorum vnum est forma, aliud ut materia. Nam genus sumitur a materia, & diffinitio a forma, ut dictum est supra. Unde, si species rerum essent tantum formas, ut Platonici posuerunt, non contingeret eas diffinire. Deinde cum dicitur: ¶ Postquam determinavit de formis, secundum quod comparantur ad ideas introductas a Platone, nunc determinat de formis per comparationem ad numeros. Plato enim ponebat formas, & substantias rerum, reducendo per modum cuiusdam assimilationis formas ad numeros. Et diuiditur in quatuor, secundum quod quatuor modis assimilant formas numeris. Dicitur ergo primo, quod manifestum est, quod si numeri aliquo modo

¶ Sint substantia rerum & formae, sic sint sicut ex praemissis accipi potest. Non autem sunt numeri unitatum, sicut Platonici dicunt. Dicitur autem numerus unitatum, numerus simplex, & absolutus. Numerus autem applicatus ad res, dicitur numerus rerum, sicut quatuor canes, vel quatuor homines. quod quidem modo substantia rerum, quas significant diffinitiones, possunt dici numeri. Est enim diffinitio diuisibilis in duo, quorum vnum se habet ut materia, aliud ut materia, ut superius dictum est. Et iterum est in indiuisibilia diuisibilis. Diuisio enim diffinitionis oportet, quod per aliqua indiuisibilia terminetur. Non enim diffinitiones, procedunt in infinitum. Puta, si diffinitio hominis diuidatur in animal, & rationale, diffinitio animalis in animalium, & sensibile, non procedet hoc in infinitum, cum non sit procedere in infinitum in causis materialibus, & formalibus, ut in secundo probatum est. Et sic diffinitionis diuisio, non assimilatur diuisioni quantitatis continuae, quae est infinitum, sed diuisioni numerorum, qui est diuisibilis in indiuisibilia. ¶ Ponit secundam assimilationem substantia, quam significat diffinitio, ad numeros. Et dicit, quod si aliquid addatur, vel subtrahatur alicui numero, etiam si sit minimum, non erit idem numerus, secundum speciem. Minimum enim in numeris est unitas, quae si addatur in termino surgit quaternarius, quae est alia species numeri. Si vero abstrahatur ab eodem, remanet binarius, qui est etiam alia species numeri. Et hoc ideo, quia illa vltima differentia dat speciem numero. Et similiter est in diffinitionibus, & in quod quiderat esse, quod significat diffinitio, quia quocumque minimo addito, vel ablato, est alia diffinitio, & alia natura speciei. Sicut enim substantia animata sensibilis tantum, est diffinitio animalis, cui si addas & rationale, constituis speciem hominis. Si autem subtrahas sensibile, constituis speciem plantae, quia etiam vltima differentia dat speciem.

Text. c. 5. & inde.

¶ Fortassis igitur, nec substantia sunt haec ipsa, nec aliorum quicquam, quaecumque non natura constituta sunt. Naturam etenim solam profecto, quis ponet eam, quae in corruptibilibus est, substantiam. ¶ Quare dubitatio, quam Antisthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitauerunt, habet aliquam occasionem ut solvatur, quod non est ipsum quid est diffinire (diffinitio enim longum esse sermonem) sed quale quid est contingit etiam docere: quemadmodum argenti quid est, non: quod autem quale: stannum. Quare substantia, est quidem, cuius contingit definitionem & rationem esse, ut puta composita, siue sensibilis, siue intellectualis sit, ex quibus autem hoc primus, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio diffinitiva: & oportet hoc quidem ut materiam, illud vero ut formam esse.

¶ Manifestum autem hoc etiam est, quod si aliquo modo substantia numeri sunt, ita sunt: & non, quemadmodum quidam dicunt, unitatum. Nam & definitio numerus quidam est diuisibilis etenim, & in indiuisibilia. Non enim infinitae rationes. numerus uero tale quid est.

¶ Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur; aut addatur, ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo aut addito.

¶ Et numerum oportet aliquid esse, quo vnus, quod nunc non habent dicere quo vnus, si vnus est. aut enim

¶ Ponit tertiam assimilationem, & dicit, quod numerus est id, quod est vnum. Est enim per se vnum numerus, in quantum vltima unitas dat numero speciem & unitatem, sicut etiam in rebus compositis ex materia & forma, per formam est aliquid vnum, & unitatem, & speciem sortitur. Et propter hoc loquentes de unitate numeri, ac si numerus non esset vnus per se ipsum, non possunt dicere quo est vnus, si est vnus. Cum enim

enim componatur ex multis unitatibus, aut non est vnus simpli- citer, sed unitates aggregantur in eo, per modum coactionis, q non facit simpliciter vnum, & per consequens, nec ens in aliqua specie constituitur, & sic numerus, non est aliqua species entis: Aut si numerus est vnus simpliciter, & non per seipsum, dicendum est, quid facit eum vnum ex multis vni- tates, quod non est assignare. Et simili- ter diffinitio est vna per seipsum, & sic non habent aliquid assi- gnare, per quod fiat vnum. Et hoc ratio- nabiliter accidit, quia per eandem rationem substantiam, quam si- gnificat diffinitio, est ita vnum, sicut & nu- merus. s. p. se, ex hoc q vna pars eius est, v forma alterius. Et non est vna vt indi- uisibile, sicut vnitas ac punctum, sicut qd dixerunt, sed q vna quaq; earum est vna forma & natura qda. n. ¶ Ponit quarta af- similatione, & dicit, q sicut numerus, non suscipit magis, aut minus, ita nec substā- tia, q dicitur fm spe- ciam, licet forte illa, q dicitur fm mate- riam. Sicut. n. rō nu- meri in aliquo deter- minato consistit, cui non est addere, nec subtrahere, vt dictū est, ita & ratio formæ. Sed magis & minus contingit ex hoc, q materia perfectio vel minus perfecte formā participat. vnde et albedo, non suscipit magis & minus, sed albi. Deinde dicit. o. ¶ Epilogat, q dicta sunt dicens, q dictū est de generatione, & corruptione talium substantiarū. s. forma- liū, quō cōtingit, qā per accidens, & quō est impossibile, quia p se, & de analogia. i. reductione earū ad numerum per viam assimilationis.

D. 934.

part. 13.

part. 14.

Alia ista de analogia.

Tex. cō. 11. par. 1.

part. 2.

par. 3.

Infra p. 3.

part. 9.

est vnus. aut enim nō est, sed vt aceruus: aut siquidem est, dicen- dum, quod quidem est facies vnum ex multis. Et diffinitio vna est. similiter autem neque hanc habent dicere. & merito accidit. eiusdem enim rationis & substā- tia vnum ita, sed non vt dicunt quidam, vt vnitas quādam existi- stens, aut punctum, sed ende- lechia, & natura quādam.

n Et quemadmodum nec nu- merus habet magis, vel minus, nec que secundum speciem sub- stantia, sed siquidem cū materia.

o De generatione quidem, & corruptione dictarum substan- tiarum, quomodo contingit, & quomodo impossibile, & de reductione ad numerū, sit vsq; ad hoc determinatum.

LECTIO III.

**E** materiali autē sub- stantia oportet non la- tere, quia & si ex eodē omnia primo, aut eisdem, aut primis, & eadē materia, vt prin- cipium his, quæ sunt, est tamen aliqua propria cuiuslibet, vt phlegmatis prima materia, dul- cia, aut crassa: cholera vero, amara, aut alia quædā. Forsan autem hæc ex eodem.

b Fiunt autem plures materia eiusdem; quādo alterius altera fiūt, vt phlegma ex crasso & dul- ci. si crassum ex dulci: ex chole- ra vero per resolutū cholera primā materiā. Dupliciter. n. hoc ex hoc. aut qā primum erit, aut quia ex resolutō in principium.

c Contingit autē vna materia existente, fieri diuersa pp mouentem cām. vtputa ex ligno, & arca & lectus. Quorundā ve- ro altera materiā ex necessitate

¶ Aut primis qd dī pp quatuor elemēta, q sunt principia ma- terialia cōiter oib' generabilib'. & corruptibilib'. Et licet sit eadē materia, vt principii his, q sunt, qd dicit pp hoc, q mate- ria, nō est tm p principii in esse, sed et in fieri. Licet et prima mate- ria, & elemēta cōiter se habeat ad elemēta, tñ cuiuslibet rei est aliqua materia pro- pria. ut materia pro- pria phlegmatis non simpliciter, sed in ge- nere, sunt dulcia & pingua. hæc. n. habēt quādā affinitatē cum phlegmate rōne sue humiditatis. Chole- ra vero prima mate- ria, sunt amara, aut alia qdam hmōi. In amaris. n. vt calor oi- no habere dñū sup humiditatē, vsq; ad eius consumptionē. Et sic rōne siccitatis, & caliditatis, affinita- tē habet cū cholera. Sed hæc duæ materiæ: amara & dulcia, for- san sunt ex aliquo principio materiali priore. Addidit autē qd forsā q quorundā est sic diuersa ma- teria, q eorū materiæ nō reducitur in ali- quā priore, sicut cor- pora corruptibilia, & icorruptibilia. Ex his igit, q hic dicun- tur, accipit q prima materia ē vna oīum generabilib'. & corru- ptibilib'. sed priore materiæ sunt diuer- sæ diuersarum. b. ¶ Scō dicit, quō cōtrario vnus sunt plures materiæ dic- tæ, q eiusdē rei sunt plures materiæ, qñ vna earū est alterius materia. Sicut mate- ria phlegmatis sunt pingue, & dulce, si pin- gue est ex dulci. Pin- guis. n. sapor iter me- dios saporē compu- tatur. Medij aut sapo- res sūt ex extremis, q sunt dulce & ama- rū. Sed pingue est p- ximū dulci. Cōstide- rādum vero est, q in istis exēplis materiā alicuius posuit, ex quo aliquid fit, licet nō sit permanēs, sed transiēs. Ne igit aliq; existimaret, q semp aliqd fieri diceret ex materiali principio, & non eodē, sub- iungit, q et ex chole- ra dī aliqd fieri per resolutionem cholera in primam materiam. & e contra cholera sit ex prima materia: quia dupliciter dicitur aliquid fieri ex altero. Aut qā illud ex quo fit, est ei principii naturaliter in via generationis. hmōi. n. est materiale principii. Aut qā factio est resolutio in principium materiale, ita. s. quōd ex composito per resolutionem, materiale principii fieri dicitur. Fit enim cor- pus mistum ex elementis per compositionem. Elementa vero ex corpore misto per resolutionem. Deinde cum dicit. c. ¶ Determinat de materia per comparationem ad alias causas, & primo per comparationē ad agentē tm, qui ex materia aliqd facit,

Et quemadmodum, nec numerus habet magis, & minus, ita neque sub- stantia, que secundum formam est. sed, si est quidem, ea est, que secun- dum materiam est.

De generatione igitur, ac corrup- tione dictarum substantiarum, quomo- do accidit, quoque modo impossibile est, de quo reductione ad numerum, hætenus determinatum sit.

LECTIO III.

**E** materiali vero substan- tia, oportet non latere, quōd si ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadē sit materia, ut principium illis, quæ fiunt, est tamen quādam cuiusq; pro- pria. pituita prima materia, ipsa dul- cia, aut pingua: bilis vero, amara, aut aliqua alia. Forsasit autem hæc ex eodem.

Fiunt autem plures materia eius- dem, cum alterius altera sit, utputa pi- tuita ex pingui, & dulci, si pingue ex dulci: ex bili vero esse, ob resolutionē in primam materiam. Dupliciter. n. hoc ex hoc, aut quoniam ex eo quōd re- solutum fuerit in principium.

Contingit autem, una existente ma- teria, diuersa fieri propter mouentem causam, ut ex ligno sit arca, & lectus. Quorundam autem diuersa materia necessario, diuersis existentibus, resolutionem cholera in primam materiam. & e contra cholera sit ex prima materia: quia dupliciter dicitur aliquid fieri ex altero. Aut qā illud ex quo fit, est ei principii naturaliter in via generationis. hmōi. n. est materiale principii. Aut qā factio est resolutio in principium materiale, ita. s. quōd ex composito per resolutionem, materiale principii fieri dicitur. Fit enim cor- pus mistum ex elementis per compositionem. Elementa vero ex corpore misto per resolutionem. Deinde cum dicit. c. ¶ Determinat de materia per comparationem ad alias causas, & primo per comparationē ad agentē tm, qui ex materia aliqd facit,

facit, quæ quidem comparatio pertinet ad materiam fm q est A principii fieri. Secundo per cōparationē ad oēs causas, prout materia est principii cognoscendū, ibi: ¶ Quando itaque ali- quis quaesierit. ¶ Quia vero superius dixerat q vna erat prima materia omnium, posset aliquis dubitare, quō ex materia una omnib' diuersitas re- rum procederet. An- tiqui. n. naturales at- tribuebāt hoc casui, tollentes causam agē- tem & ponentes per raritatem & densitatem ex una materia, rerū diuersitate producti. Hoc ergo remouens Philosoph' dicit pri- mo, q contingit vna materia existēte fe- ri diuersa pp mouen- tem causam. Aut qā est alia & alia cā mo- uens: aut quia eadē causa mouens habet se ad operandū diuer- sa diuersimode. qd maxime in artificia- libus patet. Videmus .n. ex ligno fieri arcā & lectum ab vno ar- tifice fm diuersas for- mas artis, quas apud se habet. Quia vero licet materia prima sit cōis omnibus, tm materia pprie sunt diuersæ diuersimodum, ideo ne aliquis totā diuersitatē rerū attri- bueret mouenti, & nullo modo materia li principio, subiun- git, q in quibusdam materiis diuersum ex neces- sitate est diuersa ma- teria, propria. s. Non .n. quodlibet natum est fieri ex qualibet materia, sicut ferrum non fit ex ligno, ne- que est in patre ar- tificis, vt hoc faciat: nunquā. n. vnā mate- ria attribuit cuiuslibet operi. non. n. pōt fa- cere ferrum ex ligno vel lana, quæ pp molliorē suā non sunt apta ad opus ferræ, quod est seccare. Patet igitur, q diuersitas rerum est ex mouente & ma- teria. Si ergo conueniat aliquid idē fm speciem fieri ex alia ma- teria, sicut phalam ex auro & argento, manifestū est, quōd prin- cipium mouens oportet esse idem. s. artem. Si enim materia es- set diuersa & mouens diuersum, necesse esset, quōd & factum, esset diuersum. Deinde cum dicit. d. ¶ Determinat de materia per cōmparationē ad alias cau- sas fm quōd materia est cognitionis principium, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quōd oportet reddere materiam cum aliis causis in generabilibus & corruptibilibus. Secundo, osten- dit quomodo se habet materia in substantiis naturalibus perpe- tuis, ibi: ¶ In naturalibus quidem. ¶ Tertio, quō se habet in acci- dentibus, ibi: ¶ Neque quæcunque ita quidem natura. ¶ Circa primum tria facit. Primo. n. quia Antiqui Naturales assignabāt tantummodo causam materiale, dicit quōd quādo aliquis de aliquo quaerit quid est causa eius, cum plurius modis dicatur causā, oportet omnes causas assignare cōtingentes. i. quæ cō- tingant esse illius rei. Non. n. habent omnes causas omnia. Na- turalia tamen & maxime generabilia & corruptibilia oēs cau- sas habent. Vt hominis cā quasi materia in generatione ipsius sunt mensura. Causa mouens sperma in quo est virtus actiua. Causa formalis quod quid erit esse. i. illud quod significat per diffinitionem eius. Sed finis est eius causa. Hæc autem duæ cau- sæ. s. finis & forma, forte sunt idem numero. Quod quidem di- cit, qā in quibusdā sunt idē, in quibusdā nō. Finis. n. generatiōis hois est aia, finis vero operatiōis eius est felicitas. Secūdo ibi.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 7.

part. 8.

¶ Ostendit quōd non solum oportet assignare omnes causas, sed oportet etiam dicere causas proximas, ut incipiendo a cau- sis primis perueniamus ad causas proximas. Per causas enim primas habetur cognitio de re aliqua, solum in vniuersali & imperfecte. Per causas autem proximas habetur cognitio rei & perfecta. Sicut si quis quaerat causam materiale homi- nis, non debet assi- gnari p causa, ignis aut terra, quæ sunt materia communis omnium generabi- lium & corruptibili- um, sed debet assi- gnari propria mate- ria, vt & caro, & os, & huiusmodi. Ter- tio ibi. ¶ Epilogat quod dictum est, & dicit q circa naturales sub- stantias & generabi- les necesse est sic ver- sari, si quis recte con- sideret causa, ut, scilicet omnes assignentur & proximæ. Et hoc est necesse, ex eo q hæc causæ sunt totæ, vt dictum est. Et oportet causas cognosce- re ad hoc, quōd ali- quid sciatur, quia sci- re est causam cogno- scere. Deinde cum dicit. g. ¶ Ostendit quo- modo sic materia in substantiis naturali- bus & perpetuis. in corporibus, celesti- bus dicitur, quōd in naturalibus & perpe- tuis substantiis, sicut corporibus celestibus, non est similiter ma- teria, sicut in corpo- ralibus generabili- bus, & corruptibili- bus. Forsan quidem enim tales substan- tiæ non habent ma- teriam, aut si habent non habent talem qualem habent generabilia & corruptibilia, sed solum secun- dum potentiam, quæ est in motu locali. Vt enim supra dictum est, in rebus generabilibus & corruptibilibus generatio & cor- ruptio inducit in cognitionem materiæ, quia in generatione & corruptione oportet esse unum subiectum, commune ad pri- uationem & formam. Vnde, cum in corpore celesti non sit potentia ad priuationem formæ, sed solum ad diuersa loca, non habet materiam, quæ sit in potentia ad formam & priuatio- nem, sed quæ est in potentia ad diuersa loca. Corpus autem cō- paratur ad locum, non sicut materia ad formam, sed magis sicut subiectum ad accidens. Et licet comparatio subiecti ad acci- dens sit quodam modo vt materia ad formam, non tamen sub- iectum est omnino materia, sicut infra dicitur. Et sic, corpus celeste vniuersaliter nullo modo habet materiam, si subiectū, materiam non dicitur vel habet materiam ad vbi, si subiectum di- catur materia. Deinde cum dicit. h. ¶ Ostendit quō materia attribuitur accidentibus: & dicit q illa, quæ sunt secundum naturam, non tamen sunt substantiæ, sed accidentia, non habent materiam ex qua sunt, sed substantia est eis subiectum. Subiectū aut habet aliquid simile materiæ, in quantum est receptibile accidentis. Differt autē a materia, in quantum materia non habet actu esse nisi per formam: subie- ctum autem non constituitur in esse per accidens. Si ergo quæ- rarur quæ sit causa eclipsis, non est assignare quæ sit materia, sed luna est subiectum patiens talem passionem. Causa autem mo- uens, quæ corrumpit lumen, est terra interposita diametriabi- ter inter solem & lunam. Causam vero finalem forsitan non S. Tho. super Metaphy. P est assi-

Cum itaque quisquam quaenam sit causa quaerat, quoniam multipliciter cause dicuntur, omnes contingentes causas dicere oportet. utputa hominis; quæ causa ut materia? nempe mensura, quæ vero ut mouens? nempe semen. quæ vero ut forma? quod quid erit esse. quæ autem ut huius causa? finis, fortassis autem hæc ambæ idem sunt.

Oportet autem proximas causas dicere. quæ materia, non ignem uel terram, sed propriam.

In naturalibus igitur & genera- bilibus substantiis necesse est ita procedere, si quis recte procedat: siquidem hæc, totque cause sunt, & oportet causas cognoscere.

De naturalibus autem, sed perpe- tuis substantiis alia ratio est. fortassis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum quæ secun- dum locum mobilis est.

Nec quæcunque natura quidem, nō autem sunt substantia, his materia est, sed quod subicitur substantia. ut-

qualem habent generabilia & corruptibilia, sed solum secun- dum potentiam, quæ est in motu locali. Vt enim supra dictum est, in rebus generabilibus & corruptibilibus generatio & cor- ruptio inducit in cognitionem materiæ, quia in generatione & corruptione oportet esse unum subiectum, commune ad pri- uationem & formam. Vnde, cum in corpore celesti non sit potentia ad priuationem formæ, sed solum ad diuersa loca, non habet materiam, quæ sit in potentia ad formam & priuatio- nem, sed quæ est in potentia ad diuersa loca. Corpus autem cō- paratur ad locum, non sicut materia ad formam, sed magis sicut subiectum ad accidens. Et licet comparatio subiecti ad acci- dens sit quodam modo vt materia ad formam, non tamen sub- iectum est omnino materia, sicut infra dicitur. Et sic, corpus celeste vniuersaliter nullo modo habet materiam, si subiectū, materiam non dicitur vel habet materiam ad vbi, si subiectum di- catur materia. Deinde cum dicit.

h. ¶ Ostendit quō materia attribuitur accidentibus: & dicit q illa, quæ sunt secundum naturam, non tamen sunt substantiæ, sed accidentia, non habent materiam ex qua sunt, sed substantia est eis subiectum. Subiectū aut habet aliquid simile materiæ, in quantum est receptibile accidentis. Differt autē a materia, in quantum materia non habet actu esse nisi per formam: subie- ctum autem non constituitur in esse per accidens. Si ergo quæ- rarur quæ sit causa eclipsis, non est assignare quæ sit materia, sed luna est subiectum patiens talem passionem. Causa autem mo- uens, quæ corrumpit lumen, est terra interposita diametriabi- ter inter solem & lunam. Causam vero finalem forsitan non S. Tho. super Metaphy. P est assi-

est assignare. Ea enim, quae ad defectum pertinent, non sunt...

Tex. cō. 13.

Tex. cō. 14. parte. 9.

parte. 10.

parte. 11.

parte. 12.

Omne enim quod fit, fit ex aliquo scilicet materia, & fit ali...

puta quae causa eclipsis: quae materia non enim est, sed luna est, quae patitur...

Cum autem quaedam absque generatione & corruptione sint, & non...

Habet autem dubitationem, quoniam modo ad contraria cuiusque materia se habeat...

At quaedam dubitatio est, cur vinum non sit materia acetum, neque...

Tex. cō. 15. parte. prima

parte.

parte. 3.

acetum, & ex viuo fiat mortuum, dubitatur, quare vinum non sit...

LECTIO. V.

Dubitatione vero dicta circa definitiones & numeros, quae causa...

Aliterque, & si est, ut aiunt quidam, ipsum aliquid animal, & ipsum bipes...

Palam itaque quia sic quidem acceptantibus, ut consueuerunt diffinire & dicere...

Manifestum itaque est, quod ita quidem tractantibus, ut solent definire & dicere...

LECTIO. V. OSTENDITUR QUAM PHILOSOPHUS DETERMINAVIT DE PRINCIPIO MATERIALI & FORMALI...

modum ex die nox. & quaecumque ita inuicem transmutantur, ad materiam oportet redire...

LECTIO. V.

Dubitatione autem dicta, & circa definitiones, & circa numeros, quae causa est ut unum sint...

Præsertim, si quemadmodum quidam dicunt, sit quid ipsum animal, & ipsum bipes...

Manifestum itaque est, quod ita quidem tractantibus, ut solent definire & dicere...

Manifestum itaque est, quod ita quidem tractantibus, ut solent definire & dicere...

Infra par. 3

par. 7.

part. 4.

rerum, quod ponant vniuersalia separata, sicut Platonici deterrinare & dicere consueverunt, non contingit reddere causam vnitatis hominis, & soluere dubitationem predictam. Sed si ponatur, sicut dictum est supra, quod in diffinitionibus sit vnu, sicut materia, aliud sicut forma, vnum sicut potentia, aliud sicut actus, quaestio tam facilis est ad soluendum, quod dubitatio nem non videtur habere.

part. 5.

Secundo, sicut via praemissa soluit praedictam dubitationem, & primo soluit eam in naturalibus, quae generantur & corrumpuntur, dicens, quod praedicta dubitatio est eadem ac si quaeratur: quare res est rotundum? Ponamus enim, quod diffinitio huius nominis uentis sit res rotundum, & quod hoc nomen significet istam diffinitionem, cum quaeritur: quare res est causa, quare ista diffinitio res rotundum sit vnu, non videtur esse dubitabilis, eo quod res est sicut materia, & rotundum sicut forma. nulla enim alia causa est, quare ista sunt vnum, nisi illa, quae facit id, quod est in potentia, esse actu. Et hoc est agens in omnibus, in quibus est generatio. Vnde cum hoc sit, quod quid erat esse, significatum per diffinitionem, sicut id quod est in potentia fieri actu, manifestum est quod agens est causa in rebus generabilibus & corruptibilibus, quare quod quiderate esse, vna est diffinitio.

part. 6.

Soluit praedictam dubitationem in mathematicis, & dicit, quod duplex est materia, scilicet sensibilis & intelligibilis. Sensibilis quidem est, quae concernit qualitates sensibiles, calidum & frigidum, rarum & densum, & alia huiusmodi, cum qua quidem materia concreta sunt naturalia, sed ab ea abstracta sunt mathematica. Intelligibilis autem materia dicitur, quae accipitur sine sensibilibus qualitatibus vel differentijs, sicut ipsum continuum. & ab hac materia non abstracta sunt mathematica. Vnde siue in sensibilibus, siue in mathematicis semper oportet, quod sit in diffinitionibus aliquid quasi materia, & aliquid quasi forma. Sicut in hac diffinitione circuli mathematici. Circulus est figura superficialis, superficies est quasi materia, & figura quasi forma. Eadem enim est ratio: quare diffinitio mathematica est una, & quare diffinitio naturalis licet in mathematicis non sit agens, sicut in naturalibus, quia vtrouque alterum est sicut materia, & alterum sicut forma.

part. 7.

Soluit praedictam dubitationem quantum ad ea, quae sunt omnino a materia separata dicens, quod quaecunque non habent materiam nec intellectualem, nec sensibilem, statim quidem vnu aliquid est vnumquodque eorum quae admodum & quod ens, aliud hoc, quod quale, quod quantum. Quapropter & non inest diffinitionibus nec ens, nec vnu & quod quid erat esse statim vnu aliquid est, sicut & ens aliqd. Quapropter, non est aliqua alia causa vnu essendi nulli horum neque essendi ens aliquid. statim. n. vnumquodque est ens aliquid, & vnum aliquid, non vt in genere & ente & vno, nec vt separabilibus existentibus praeter singularia.

bent materiam intelligibilem, vt mathematica, nec sensibilem vt naturalia, sicut sunt substantiae separatae, statim vnumquodque eorum est vnum aliquid. In his enim, quae habent materiam, non statim vnumquodque est vnum, sed vnitatis eorum est ex hoc, quod vnitatis aduenit materiae. Sed si aliquid sit quod sit forma tantum, statim est vnu, quia non est in eo ponere aliquid quocumque ordine, priusquam expectet vnitatem a forma. Et ponit exemplum, quia cum decem predicamenta non hoc modo se habeant ex additione ad ens, sicut species se habent ex additione differentiarum ad genera, sed hoc ipsum quod est ens, manifestum est quod non expectat aliquid additum ad hoc quod stat hoc, id est substantia, vel quantum, vel quale, sed statim a principio est vel substantia, vel quantitas, vel qualitas. Et haec est causa, quare in diffinitionibus non ponuntur nec vnum, nec ens vt genus, quia oporteret quod vnum & ens se haberent vt materia ad differentias, per quam additionem ens fieret vel substantia vel qualitas. Et similiter id quod est separatim omnino a materia, quod est suum quod quid erat esse, ut supra dictum est, statim est vnum, sicut & statim est ens. non enim est in eo materia expectans formam, a qua habet vnitatem & esse. & ideo in talibus non est aliqua causa mouens ad hoc, quod sint vnum. Habent tamen quaedam eorum causam substantialem substantias sine motu substantiarum earum, & non sicut in generabilibus quae per motum sunt. Statim enim vnumquodque eorum est aliquid ens, & aliquid

Etenim dubitatio est eadem, ac si definitio vestis esset res rotundum. esset etenim hoc nomen rationis signum. quare quod quaeritur est, quoniam causa sit, ut rotundum & res vnum sint. amplius vero non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud vero forma est. Quae igitur huius causa est, ut quod potentia est, actu sit in quibuscunque generatio est, praeter illud, quod fecit? nulla enim alia causa est, ut actu sphaera sit, quae potentia sphaera erat: sed hoc erat ipsi quod quiderate se utriusque.

Est autem materia, quaedam intelligibilis, quaedam sensibilis. Et semper rationis hoc quidem materia, hoc vero actus est. ut circulus figura plana.

Quaecunque vero neque intelligibilem, neque sensibilem materiam habent, statim vnum quiddam esse vnumquodque est, quemadmodum ipsum ens hoc quiddam, hoc quale, hoc quantum, quare non inest in diffinitionibus nec ens, nec vnum: & ipsum quid erat esse statim vnum quiddam est, quemadmodum & ens quiddam. Propterea, non aliqua alia causa ulli istorum, ut vnum sint, nec ut ens quiddam sint. statim etenim vnum quodque est ens quiddam, & vnum quiddam, non ut in genere in ente & vno, nec tanquam sint separata praeter particularia.

Ob hanc autem dubitationem quidam participationem aiunt, & causam quandam participationis, et quidam sit illud participare dubitant. Quidam copulam animae, sicuti Lycophron ait, scientiam esse ipsius scire & animae. Quidam compositionem, aut coniunctionem animae cum corpore, ipsum viuere.

vnum, non ita quod ens & vnum sint genera quaedam, aut singularium existentia praeter singularia, quae Platonici ponebant. Deinde cum dicit.

Excludit quorundam falsam opinionem circa praedictam opinionem, & circa hoc tria facit. Primo ponit eorum positiones, & dicit, propter praedictam dubitationem quidam, scilicet Platonici posuerunt participationem, quae scilicet inferiora participant superiora, ut hic homo, hominem: & homo, animal & bipes, et inquirebant quid est causa participationis, & quid participare, vt eis innotesceret: quare est vnum, hoc quod dico animal bipes. Alii vero ponunt causam vnitatis hominis quandam consubstantialitatem, siue coexistentiam animae cum corpore, sicut

sicut si significaretur in abstracto anima cum corpore, quasi dicere animam, sicut Lycophron dixit, quod scientia est medium inter animam & scire. Alii autem dixerunt, quod ipsum viuere est medium, per quod coniungitur anima corpori. Secundo ibi.

Excludit dictas positiones, dicens, quod si hoc bene dicitur de anima & corpore quod sit aliquid medium uniens, eadem ratio erit in omnibus, quae se habent vt forma & materia, quia secundum hoc, conualecere erit medium quasi quaedam consubstantialitas, aut quaedam coniunctio siue vinculum inter animam, per quam subsistit animal, & sanitatem. Et esse trigonum erit quoddam medium compositens figuram trigoni. Et esse album, erit quoddam medium quo componitur albedo superficiei: quod est manifeste falsum. Vnde falsum est, quod viuere sit medium, quo componitur anima corpori, cum viuere nihil aliud sit, quam esse animatum.

Equidem eadem ratio in omnibus. Etenim sanum esse, erit aut coexistentia, aut colligatio, aut coniunctio animae & sanitatis: & esse trigonum, compositio eris & trigoni: & album esse compositio superficiei & albedinis.

Causa vero quia potentia & actus querunt unum faciēs & differentia. Est aut, vt dictum est, & vltima materia, & forma idē, & haec potentia, haec actus. Quare simile est querere vnum quae causa, & vnu essendi. vnu. n. aliquid vnuquodque, & quod potentia, & quod actu vnu aliquid est. Quare causa nulla alia, nisi vt quasi mouens ex potentia ad actu. Quaeque vero non habent materiam, omnia simpliciter quod vere entia aliquid.

Assignat causas erroris praedictorum dicens, quod causa quare talia posuerunt est, quia inquirebant quid faciēs unum potentiam & actum, & inquirebant differentias eorum quasi oporteret eas colligari per aliquid vnum medium, sicut ea, quae sunt diuersa secundum actum. Sed sicut dictum est, vltima materia, quae scilicet est appropriata ad formam, & ipsa forma, sunt idem. Aliud enim eorum est sicut potentia, aliud sicut actus. Vnde simile est querere quae est causa alicuius rei, & quae est causa quod illa res sit vna, quia vnumquodque in quantum est, vnum est, & potentia & actus quodammodo vnum sunt. Quod enim est in potentia, sit in actu. & sic non oportet ea vniari per aliquid vinculum, sicut ea, quae sunt penitus diuersa. Vnde nulla causa est faciens vnum ea, quae sunt composita ex materia & forma, nisi quod mouet potentiam in actum. Sed illa, quae non habent materiam simpliciter, per seipsa sunt aliquid vnum, sicut aliquid existens. Et haec de viij. libro dicta sufficiant.

Attamen eadem de omnibus ratio erit. etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniunctio animae & sanitatis erit. & esse triangulum, compositio eris & trianguli. & album esse, compositio superficiei & albedinis.

Terter, per seipsa sunt aliquid vnum, sicut aliquid existens. Et haec de viij. libro dicta sufficiant.

C O M M E N T A R I O R U M S. T H O. S V P E R O C T A V V M Metaphy. finis.



# A R I S T O T E L I S M E T A P H Y S I C O R V M .

LIBER NONVS,

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA

**OSTQVAM** determinavit Philosophus de ente secundum quod diuiditur per decem prædicamenta, hic intendit determinare de ente secundum quod diuiditur per potentiam & actum. Et diuiditur in duas partes. In prima continetur ad præceden-

tiā, & manifestat suā intentionem in hoc libro. In secunda prosequitur quod intendit ibi: Quod quidem igitur, & dicitur ergo primo, quod in præmissis dictum est de ente primo, ad quod omnia alia prædicamenta entis referuntur, scilicet de substantia. Et quod ad substantiam omnia alia referantur sicut ad ens primum, manifestat, quia omnia alia entia, scilicet qualitas, quantitas, & huiusmodi, dicuntur secundum rationem substantiæ. Dicitur, n. quantitas ex hoc quod est mensura substantiæ, & qualitas ex hoc, quod est quædam dispositio substantiæ, similiter in alijs. Et hoc patet ex hoc, quod omnia accidentia habent rationem substantiæ, quia in definitione cuiuslibet accidentis, oportet ponere proprium subiectum, sicut in definitione si mi ponitur natus. Et hoc declaratum est in præmissis, scilicet in principio Septimij. Sed quia ens diuiditur vno modo secundum quod dicitur quid, scilicet substantia, aut quantitas, aut qualitas, quod est diuidere ens per decem prædicamenta: alio modo secundum quod diuiditur per potentiam & actum, vel operationem, a qua derivatum est nomen actus, ut postea dicitur. K oportet nunc determinare de potentia & actu. Et primo de potentia, quæ maxime dicitur proprie, non tamen utile est ad præsentem intentionem. Potentia enim & actus, ut plurimum dicuntur in his, quæ sunt in motu, quia motus est actus entis in potentia. Sed principalis intentio huius doctrinæ non est de potentia & actu, secundum quod sunt in rebus mobilibus solis, sed secundum quod sequuntur ens commune, vnde & in rebus immobilibus inuenitur potentia & actus, sicut in rebus intelligentibus. Sed cum dixerimus de potentia, quæ est in rebus mobilibus, & de actu ei correspondente, ostendere poterimus & de potentia, & actu secundum quod sunt in rebus intelligentibus.

part. seq. l. ex. c. 1. part. 1.

part. 2.

Infra text. com. 7.

LECTIO I.

**PRIMO** quidem igitur tur ente, & ad quod omnes alia categoriæ entis referuntur, dictum est, videlicet de substantia. Nam secundum substantiæ rationem dicuntur alia entia, quantitas & qualitas, & alia sic dicta. Omnia namque rationem habebunt substantiæ, ut diximus in primis sermonibus. Quoniam vero dicitur ens hoc quidem quod quod quod, aut qualitas, aut quantitas, aliud secundum potentiam & actum, & secundum opus, determinabimus & de potentia & de actu. Et primum de potentia, quæ dicitur quidem maxime proprie, non tamen utilis est ad quod volumus nunc. In plus enim est potentia & actus eorum, quæ dicuntur secundum motum solum. Sed cum dixerimus de ea in determinationibus de actu: ostendemus & de alijs.

Quod quidem igitur dicitur multipliciter potentia & posse dicitur, determinatum est a nobis in alijs. Harum vero quæcumque quidem æquiuoce dicitur potentia, prætermittunt. Quædam autem etiam similitudine quadam dicitur, ut in Geometria et possibilis ac impossibilis dicimus, eo quod quodam modo sunt aut non sunt. Quædam autem quæ principia sunt, & ad unam primam dicuntur, quæ est principium transmutationis in alio, prout aliud est. Ali-

bus, quæ pertinent ad substantias separatas, de quibus postea age- tur. Et hic est ordo conueniens, cum sensibilia, quæ sunt in motu, sint nobis magis manifesta. & ideo per ea deuenimus in cognitionem substantiarum rerum immobilium. Ex quo etiam apparet sensus alterius litteræ, quæ sic habet: Et quidem potentia, quæ dicitur proprie, non solum utilis est ad quod volumus nunc, quia licet potentia, quæ est in rebus mobilibus maxime proprie dicitur, non tamen hoc solum dicitur potentia, ut dictum est. Et utilis est ad præsentem intentionem, non quia si de ea principaliter intendatur, sed quia per eam in alijs potentias deuenimus. Deinde cum dicitur, b. Determinat de potentia & actu, & diuiditur in partes tres. In prima determinat de potentia. In secunda de actu, ibi: Quoniam autem de potentia secundum motum. In tertia, de comparatione actus ad potentiam, ibi: Quoniam autem ipsum prius determinatum est. Prima diuiditur in duas partes. In prima determinat de potentia secundum se. Secundo, per comparationem ad ea, in quibus est, ibi: Quoniam autem hanc quædam in animatis. Prima in duas. In prima determinat de potentia. In secunda de impotentia, ibi: Et impotentia & impossibile. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod modis dicitur potentia. Secundo, manifestat quandam veritatem ex præ-

LECTIO I.

**PRIMO** itaque ente, & ad quod cetera omnes entis prædicaciones referuntur, hoc est de substantia, dictum est. Nam secundum substantiæ rationem cetera dicuntur entia, quantum & quale, ac cetera, quæ ita dicuntur. cuncta etenim habebunt substantiæ rationem, ut in primis sermonibus differimus. Cum autem tem ens dicitur, hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc vero secundum potentiam & actum ac opus, determinemus etiam de potentia & actu. Et primo de potentia, eaq. quidem, quæ dicitur maxime proprie, non sane est utilis ad quod nunc volumus. potentia namque & actus in plus est, quam illa, quæ secundum motum solum dicuntur. Sed, cum de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de alijs.

Quod igitur multipliciter potentia & posse dicitur, determinatum est a nobis in alijs. Harum vero quæcumque quidem æquiuoce dicitur potentia, prætermittunt. Quædam autem etiam similitudine quadam dicitur, ut in Geometria et possibilis ac impossibilis dicimus, eo quod quodam modo sunt aut non sunt. Quædam autem quæ principia sunt, & ad unam primam dicuntur, quæ est principium transmutationis in alio, prout aliud est. Ali-

missis circa potentiam, ibi: Palam igitur quia est quidem ut vna. Dicit ergo primo, quod determinatum est in alijs, scilicet. Quinto huius, quod multipliciter dicitur potentia & posse: sed ista multiplicitas quantum ad quosdam modos est multiplicitas æquiuocationis, sed quantum ad quosdam analogiz. Quædam enim dicuntur possibilis, vel impossibilis, eo quod habent aliquod principium in seipsis, & hoc secundum quosdam modos, & quos omnes dicuntur potentia non æquiuoce, sed analogice. Aliqua vero dicuntur possibilis uel potentia, non propter aliquod principium, quod in seipsis habeant, & in illis dicitur potentia æquiuoce. Dicit ergo, quod de modis potentia, illi prætermittendi sunt ad præsens, secundum quos potentia dicitur

Infra lec. 1.

Infra lec. 2.

Lec. seq.

Infra pt. 4.

Lec. 7.

tu æquiuoce. In quibusdam enim dicitur potentia, non propter aliquod principium habitum, sed propter similitudinem quandam, sicut in geometricis. Dicitur enim potentia aliquid esse quadratum eius, & dicitur quod linea potest in suum quadratum, & similiter modo potest dici in numeris, quod ternarius potest in nouenarium, quod est quadratum eius, eo quod ex ductu eius in seipsum facit nouenarium. Terenim tria. nouem faciunt. Ex linea etiam quæ est radix quadrati ducta in seipsum, fit quadratum. & similiter est in numeris. Vnde radix quadrati habet aliquam similitudinem cum materia, ex qua fit res. Et propter hoc per quandam similitudinem dicitur potens in quadratū, sicut dicitur materia potens in rem. similiter i logicis dicimur aliqua esse possibilis & impossibilis, non propter aliquam potentiam, sed eo quod aliquo modo sunt, aut non sunt. Possibilis enim dicitur, quorum opposita continent esse vera. impossibilis vero, quorum opposita non continent esse vera. Et hæc difficultas est propter habitudinem prædicati ad subiectū, quod quandoque est repugnans subiecto, sicut in impossibilitate. quæ doque vero, non sicut in possibilibus. Hic ergo modis prætermittis, considerandum est de potentia, quæ reducuntur ad vnam speciem, quia quælibet earum est principium quoddam, & omnes potentia, sic dicitur reducuntur ad aliquod principium, ex quo omnes alie dicuntur. Et hoc est principium actuum, quod est principium transmutationis in alio in quantum est aliud. Et hoc dicit, quia possibile est, quod principium actuum simul sit in ipso mobili, vel passio, sicut cum aliquid mouet seipsum, non tamen secundum idem est mouens & motum, agens & patiens. Et ideo dicitur quod principium, quod dicitur potentia actiua, est principium transmutationis in alio in quantum est aliud: quia est contingat principium actuum esse in eodem cum passio, non tamen secundum quod est idem, sed secundum quod est aliud. Et quod ad illud principium, quod dicitur potentia actiua reducuntur alie potentia manifestum est. nam alio modo dicitur potentia passiuæ, quæ est principium quod aliquid mouetur ab alio, in quantum est aliud. Et hoc dicit, quia & si idem patitur a seipso, non tamen secundum idem, sed secundum aliud. Hæc autem potentia reducitur ad primam potentiam actiuam, quia passio ab agente causatur. & propter hoc, etiam potentia passiuæ reducitur ad actiuam. Alio modo dicitur potentia quidam habitus impassibilitatis, cuius quæ est in deterius, id est dispositio quedam, ex qua aliquid habet, quod non possit pati transmutationem in deterius, & hoc est quod non possit pati corruptionem ab alio, si quantum est aliud, scilicet a principio transmutationis, quod est principium actiuum. Manifestum est autem, quod utique istorum modorum dicitur per comparationem alicuius existentis in nobis ad passionem. In quorum vno dicitur potentia propter principium, ex quo aliquid potest non pati. In alio autem propter principium, ex quo quis potest pati.

Vnde cum passio ab actione dependeat, oportet quod in definitione vtriusque illorum modorum ponatur definitio potentie prime, scilicet actiue. Et ita hæc duæ reducuntur ad primam, scilicet ad potentiam actiuam, sicut ad priorem. Iterum alio modo dicuntur potentia, non solum per ordinem ad facere & pati, sed per ordinem ad hoc quod est bene in vtroque, sicut dicimur aliquem potentem ambulare, non quod possit ambulare quomodo, sed eo quod possit bene ambulare & econuerso dicimur esse de claudicante, quod non possit ambulare. Similiter dicimus ligna combustibilia eo quod comburi possint de facili. Ligna vero viridia quæ non de facili comburuntur, dicimus incombustibilia. Vnde manifestum est, quod in definitione harum potentiarum, quæ dicuntur respectu bene agere vel pati, includuntur rationes primariæ potentiarum, quæ dicebantur simpliciter agere, & pati, sicut in bene agere, includit agere & pati, in eo quod est bene pati. Vnde manifestum est, quod omnes isti modi potentiarum, reducuntur ad vnum primum, scilicet ad potentiam actiuam. Et inde patet, quod hæc multiplicitas non est secundum æquiuocationem sed secundum analogiam. Deinde cum dicitur, c. Ex prædictis quandam veritatem circa prædictas potentias, manifestat, & dicit, quod potentia facienda, & patiendi, est quodammodo non. Vna quidem est si consideretur ordo vniuersus ad aliam. vna enim dicitur per respectum ad alteram. Potest enim dici aliquid habens potentiam patiendi, quia ipsum habet per se potentiam ut patiatur vel eo quod hæc potentiam, ut aliud patiatur ab ipso. Et hoc secundo modo potentia actiua est idem cum passiuæ. Ex eo. n. quod aliquid habet potentiam actiuam, habet potentiam ut patiatur aliud ab ipso. Si autem considerentur hæc duæ potentie, actiua scilicet & passiuæ secundum subiectum, in quibus sunt, sic est alia potentia actiua & alia passiuæ. Potentia enim passiuæ est in patiente, quia patiens patitur propter aliquod principium in ipso existens, & huiusmodi est materia. Potentia autem passiuæ, nihil aliud est, quam principium patiendi ab alio: sicut comburi quoddam pati est, & principium materiale, propter quod aliquid est aptum combustioni vel est pingue vel crassum. Vnde ipsa potentia est incombustibili quasi passiuæ. Et similiter illud, quod sic cedit tangenti, ut impressionem quandam recipiat, sicut cera vel aliquid huiusmodi in quantum tale est frangibile. Vel suppositum, id est masculinum, est subiectum proprium huius passionis, quæ est eunuchizari. Et similiter est in alijs, quæ patiuntur secundum quod in eis est principium, quoddam patiendi quod dicitur potentia passiuæ. Potentia vero actiua est in agente, ut calor in calefactiuo, & ars edificatiua in edificante. Et quia potentia actiua & passiuæ in diuersis sunt, manifestum est, quod nihil patitur a seipso, in quantum aliquid est aptum naturam agere vel pati. Per accidens autem aliquid pati contingit a seipso, sicut medicus sanat seipsum, non ut medicum, S. Tho. super. Metaphy. P. 4. sed

**Manifestum igitur est, quod quodam quidem una est ipsius facere, & pati potentia, potens enim est, & eo quod ipsum habeat patiendi potentiam, & eo quod aliud ab eo, quodam modo vero alia. Hæc enim in patiente est. propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium est, patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue namque combustibile est. cedens vero sic pressibile. Et similiter de cæteris. Hæc vero in faciente, ut puta calidum & edificatiua. hoc quidem in calefactiuo, hæc vero in edificatiua. Propter quod nullum, prout conaturale factum, ipsum a seipso patitur. unum etenim, & non aliud est.**

quodammodo non. Vna quidem est si consideretur ordo vniuersus ad aliam. vna enim dicitur per respectum ad alteram. Potest enim dici aliquid habens potentiam patiendi, quia ipsum habet per se potentiam ut patiatur vel eo quod hæc potentiam, ut aliud patiatur ab ipso. Et hoc secundo modo potentia actiua est idem cum passiuæ. Ex eo. n. quod aliquid habet potentiam actiuam, habet potentiam ut patiatur aliud ab ipso. Si autem considerentur hæc duæ potentie, actiua scilicet & passiuæ secundum subiectum, in quibus sunt, sic est alia potentia actiua & alia passiuæ. Potentia enim passiuæ est in patiente, quia patiens patitur propter aliquod principium in ipso existens, & huiusmodi est materia. Potentia autem passiuæ, nihil aliud est, quam principium patiendi ab alio: sicut comburi quoddam pati est, & principium materiale, propter quod aliquid est aptum combustioni vel est pingue vel crassum. Vnde ipsa potentia est incombustibili quasi passiuæ. Et similiter illud, quod sic cedit tangenti, ut impressionem quandam recipiat, sicut cera vel aliquid huiusmodi in quantum tale est frangibile. Vel suppositum, id est masculinum, est subiectum proprium huius passionis, quæ est eunuchizari. Et similiter est in alijs, quæ patiuntur secundum quod in eis est principium, quoddam patiendi quod dicitur potentia passiuæ. Potentia vero actiua est in agente, ut calor in calefactiuo, & ars edificatiua in edificante. Et quia potentia actiua & passiuæ in diuersis sunt, manifestum est, quod nihil patitur a seipso, in quantum aliquid est aptum naturam agere vel pati. Per accidens autem aliquid pati contingit a seipso, sicut medicus sanat seipsum, non ut medicum, S. Tho. super. Metaphy. P. 4. sed

sed sicut infirmum. Ideo autem non patitur aliquid a seipso, quia per se loquendo alicui vni & eidem inest unum diciturum principium, & non aliud. Cui, n. inest principium agendi, non inest principium patiendi, nisi sicut accidens, ut dicitur est. Deinde dicitur. d. ¶ Determinat de impotentia dicens, q. impotentia, quae est contraria dicitur potentia, & impossibile quod dicitur secundum huiusmodi impotentiam, est privatio praedictae potentiae. Hoc autem dicit ad differentiam impossibilis quod significat aliquidem modum falsitatis, quod non dicitur secundum aliquam impotentiam, sicut nec possibile secundum aliquam potentiam. Quia enim privatio & habitus sunt eiusdem, & secundum idem, necesse est quod potentia & impotentia sint eiusdem & secundum idem.

par. 4.

Et impotentia, & impossibile, & quae tali potentiae contraria est, privatio est. Quare eiusdem & secundum idem, omnis potentia & impotentia. Privatio autem dicitur multipliciter. Etenim non habens, & aptum natum, si non habet, aut omnino, aut quando aptum natum est. Et aut sic, puta perfecte; aut saltem quocumque modo. In quibusdam vero si apta natura habere non habeant, vi priuata haec esse dicimus.

LECTIO II.

par. prima.

Voniam autem haec quidem in inanimatis in sunt principia talia, alia vero in animatis, & inanima, & in anima rationem habent: palam quia & potentiarum aliae erunt irrationabiles, aliae cum ratione. Quapropter omnes artes & factiuae scientiae, potentiae sunt. Principia namque permutatiua sunt in alio, inquantum aliud.

part. 2.

Et quae quidem cum ratione omnes, eadem contrariorum sunt: irrationales vero, una minus, ut calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis et sanitatis.

par. 3.

Causa autem quia ratio est scientia. Ratio autem eadem ostendit rem & priuationem, non tamen similiter. Et est ut amborum est, quodam modo vero eius magis, quod existit. Quare necesse est tales scientias esse quidem contrariorum, esse vero huius quidem secundum se, illius vero non secundum se. Etenim ratio huius quidem secundum se, illius vero quodammodo & secundum accidens, nam negatione & ablatione ostendit contrarium. Etenim priuatio, quae omnino visum non habet. Quandoque vero in ratione priuationis includitur violentia. Unde quaedam dicimus priuari, quae per violentiam amiserunt ea, quae nata sunt habere.

LECTIO II.

par. sequens.

Quoniam Philosophus ostendit quomodo dicitur potentia, hic determinat de potentia per comparationem ad ea, quibus inest, & diuiditur in duas partes. In prima ostendit differentiam potentiarum ad inuicem sicut diuersitatem eorum, in quibus sunt. In secunda ostendit quomodo potentia & actus sint simul, vel non sint in substantia, ibi: ¶ Sunt autem quaedam. ¶ Circa primum tria facit. Primo ostendit differentiam potentiarum sicut ea, in quibus sunt dicens, quod potentia sunt principia quaedam agendi & patiendi, horum principiorum quaedam sunt in inanimatis, & quaedam in animatis. Et quia animata

componuntur ex corpore & anima principium autem agendi & patiendi, quae sunt in corpore animatorum, non differunt ab his, quae sunt in animatis, ideo addit ¶ Et in anima. ¶ Quia videlicet principia agendi, quae sunt in anima, manifeste differunt ab his, quae sunt in rebus inanimatis. Et iterum animae plures sunt, quarum multae non multum differunt in agendo & patiendi a rebus inanimatis, quae in statu naturae operantur. Nam partes aie nutritivae & sensitivae impulsu naturae operantur. Sola autem pars animae rationalis est dominata sui actus, in quo differt a rebus inanimatis. Et ideo postquam dixit differentiam in anima addit, ¶ & in anima rationem habente. ¶ Quia si illa principia animatorum a principis inanimatae specialiter differunt, quae sunt in parte animae rationalis. Unde patet, quod potentiarum animae sunt irrationabiles, aliae vero cum ratione. Et quae sunt cum ratione exponitur subdit, quod: ¶ omnes artes factiuae scientiae potentiae sunt. principia enim transmutatiua in alio, prout aliud est.

LECTIO II.

Vt autem quaedam in inanimatis talia principia in sunt quaedam vero in animatis. ¶ In anima, & in anima ea parte, quae rationem habet, patet quod potentiarum quoque quaedam irrationabiles, quaedam cum ratione erunt. Quare omnes artes & factiuae scientiae potentiae sunt. principia enim transmutatiua in alio, prout aliud est.

Et quae quidem cum ratione omnes, eadem contrariorum sunt: irrationales vero, una minus, ut calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis et sanitatis.

Causa vero est, quia scientia ratio est, ratio autem eadem manifestat rem, & priuationem, nisi quod non similiter: ¶ quodam modo quidem amborum est, quodam modo vero eius magis, quod existit. Quare necesse est tales etiam scientias esse quidem contrariorum: esse vero huius quidem per seipsas, illius vero non per seipsas, etenim ratio huius quidem secundum seipsam, huius vero quodammodo secundum accidens, negatione enim & sublatione manifestat contrarium. prima namque primo

da potentia, ut dicitur est, se habet ad infirmitatem, & sanitatem faciendam. Potentiae autem irrationales non se habent ad opposita, sed vna est ad vniuersum tantum, per se loquendo. Sicut calidum Solis calefacit per se, & si per accidens possit esse causa frigiditatis, inquantum aperiendo poros exhalare facit interius calidum, vel consumendo materiam humoris calidi, ipsum calidum destruit & per consequens infrigidat. Deinde cum dicitur.

¶ Assignat Philosophus causam praedictae differentiae, quae talis est. Nam scientia, quae est potentia rationalis, est quaedam ratio rei scitae in anima. Eadem autem ratio rem manifestat & eius priuationem, licet non similiter, quia primo manifestat eam rem existentem, per posterius autem eius priuationem. Sicut per rationem visus per se cognoscitur ipsa visiva potentia, ex consequenti vero caecitas, quae nihil aliud est, quam ipsa caecitas visus in eo, quod natum est habere visum. Unde ne-

de necessarium est, si scientia est quaedam ratio rei scitae in anima, quod eadem sit scientia contrariorum. Vnus quidem per prius & secundum se, alterius vero per posterius. Sicut medicina per prius est cognoscitiua & factiua sanitatis, per posterius autem infirmitatis, quia & hoc, ut iam dictum est, est de ratione rei scitae in anima, quae est vnus oppositorum secundum se, & alterius secundum accidens. Et quia quod Philosophus supra de priuatione dixerat postmodum ad contrarium transiit, ostendit, quod eadem ratio est de contrario, & priuatione. Sicut, n. per negationem & ablationem manifestatur priuatio, ut puta manifestat caecitatem, ita per negationem & ablationem manifestatur contrarium, quia priuatio, quae nihil aliud est quam ablatio alterius, est quoddam primum principium inter contraria. Omnium enim contrariorum vnus est sicut perfectum, alterum vero sicut imperfectum & priuatio alterius. Ni grum, n. est priuatio albi, & frigidum est priuatio calidi. Sic igitur patet, quod eadem scientia se habet ad contraria. Hoc autem manifestat consequenter eum dicit.

Ex. 6. 4. par. 4.

Quoniam autem contraria non sunt in eodem, scientia autem est potentia in habendo rationem, & anima motus habet principium, salubre quidem sanitate solū facit, & calefactiuum caliditatem, & frigiditatem. Sciens vero ambo. Est, n. amborum quaedam ratio. Non similiter autem & in anima, quae habet motus principium. Quare ambo ab eodem principio mouebit ad ipsū copulas. Propter quod secundum rationem potentia sine ratione potentibus faciunt contraria. Vnum enim principium continetur ratione.

par. 5.

Palam autem quia ipse bene potentiam sequitur solius faciendi, aut patiendi potentia: hanc vero illa non semper. Necesse enim beneficientem facere, sed solum facientem, non necesse benefacere.

T. com. 5. par. 1.

Vt autem quidam, qui dicunt, ut Megarici, quaedam operatur solū posse, & quaedam non operatur posse, ut non edificare non posse, sed edificare quaedam edificat. Similiter autem & in alijs.

par. 2.

Quibus quae inconuenientia inconuenientia non est difficile videre. Palam, n. quia non est edificator, & motus principium ex eo quod aliquis habet rationem rei faciendae, & hoc principium motus est in anima. Et quia ita est, sequitur quod res naturales faciant vniuersum tantum, sicut salubre facit solum sanitate, & calefactiuum facit solum caliditatem, & infrigidatiuum facit solum frigiditatem. Sed ille qui agit per scientiam operatur vtrunque oppositorum, quia eadem ratio est vtriusque; in anima, quia habet principium talis motus, licet non similiter, sicut dictum est. Et ideo sicut actio naturalis procedit ad effectum, quasi copulata ad formam quae est principium actionis, cuius similitudo relinquatur in effectum, ita anima mouet per suam operationem ad ambo opposita ab eodem principio, i. a ratione, quae est vna duorum oppositorum copulans ad ipsum principium vtriusque morum. & ad ipsum principium vtrunque terminans, inquantum similitudo illius principij in vtroque oppositorum inesse productorem saluatur. Manifestum est igitur, quod potentiae rationales, contrarium faciunt potentibus irrationabilibus, quia potentia rationalis facit opposita, non autem potentia irrationalis, sed vnum tantum. Et hoc ideo est, quia vnum principium oppositorum continetur in ratione scientiali, ut dictum est. Deinde cum dicitur.

lect. 1.

¶ Ponit comparationem quorundam modorum potentiae superius sub eis postorum. Dicitur est supra, quod aliqui dicitur

tur habere potentiam actiuam vel passiuam, quandoque quidem ex hoc solum quod potest agere vel pati, quandoque vero ex hoc quod potest bene agere, vel pati. Dicit ergo, quod ad potentiam bene faciendi vel patiendi, sequitur potentia faciendi, sed non e conuerso. Sequitur enim si aliquis benefacit, quod faciat, sed non e conuerso.

contrarium est: haec autem alterius demptio est.

sed, quoniam contraria non sunt in eodem, scientia vero potentia, eodem quod habet rationem, anima quoque motus principium habet (salubre quidem sanitate solum facit, & calefactiuum caliditatem, & frigiditatem, sciens autem ambo, ratio enim amborum quidem est, non tamen similiter, & in anima, quae motus principium habet) ambo profecto ex eodem mouebit principio, ad idem contingens. Quare quae secundum rationem potentia sunt contrarias his faciunt, quae absque ratione potentia sunt. vnum namque principium continetur ratione.

Manifestum autem est, quod & ipse bene potentiam sequitur solius faciendi aut patiendi potentia, hanc vero illa non semper, qui enim bene facit, necesse est ut etiam faciat; qui vero solum facit, non necesse est bene facit.

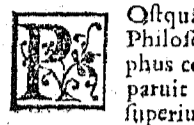
LECTIO III.

Vt autem quidam, ut Megarici, qui dicunt tunc solum posse, cum agat, cum vero non agat, non posse, ut puta eum, qui non edificat, edificare non posse, sed edificantem, cum edificat. Similiter quoque & de ceteris.

Quibus quae inconuenientia inconuenientia non est difficile videre. Patet namque, quod nec edificator erit, si tunc solum est aliquid in potentia, quando est in actu, ut puta, quod ille, qui non edificat actu, non potest edificare, sed tunc solum potest, quando actu edificat, & similiter dicitur de alijs. Et ratio huius positionis esse videtur, quia opinabantur, quod omnia ex necessitate contingerent secundum aliquam commotionem causarum, & sic, si omnia ex necessitate euenerint, sequitur, quod ea, quae non euenerint, non possibile est esse. Deinde cum dicitur.

¶ Ponit rationes contra praedictam positionem ducentes ad inconuenientia, quarum prima talis est. Aedificantem esse, est esse potentem edificare; si igitur nullus est potens facere, nisi quando facit, non est aliquis edificator nisi quando edificat. & similiter est de alijs artibus. Nam omnes artes sunt potentiae quaedam, ut dictum est. Sequitur ergo, quod nullus habeat artem aliquam, nisi quando secundum eam operatur. Sed id ostenditur impossibile, suppositis duobus, quorum vnum est, quod ille, qui prius non habuit aliquam artem, impossibile est quod eam habeat postmodum, nisi addidit eam, vel eam aliquo modo accipiat, scilicet inueniendo. Aliud est, quod si quis habuit aliquam artem, impossibile est eum postmodum non habere eandem, nisi eam aliquo modo abiciat, vel per obliuionem, aut per aliquam infirmitatem, aut per longitudinem temporis, quod aliquis scientia non vitur, haec enim est causa obliuionis. Non autem

LECT. III.



Quaedam Philosophus paruit superius potentias adiuuantes, hic incipit ostendere quomodo potentia & actus se habent in eodem subiecto: & diuiditur in duas partes. In prima excludit quorundam falsas opiniones, in secunda determinat veritatem, ibi: ¶ Quibus autem potentibus. ¶ Prima autem diuiditur in duas. In prima excludit opinionem dicentium nihil esse possibile, nisi quando est actu. In secunda excludit opinionem dicentium e conuerso omnia esse possible, licet non sint actu, ibi: ¶ Si autem est quod dicitur est possibile. ¶ Circa primum duo facit. Primo excludit dictam positionem erroneam. Secundo ostendit quod sit esse possibile, & quid sit esse actu, ibi: ¶ Est autem possibile. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem. Secundo destruit eam, ibi: ¶ Quibus accidentia &c. ¶ Tertio concludit suam intentionem, ibi: ¶ Si ergo non contingit. ¶ Dicit ergo primo, quod quidam dixerunt, quod

lect. seq.

Infra pt. 9.

par. 7.

par. seq.

par. 6.

autem potest esse quod aliquis amittat artem corrupta re, sicut quandoque conuenit, quod vera cognitio amittitur mutata re, ut cum quis opinatur, vere Socr. sedere, eo surgente perit eius vera opinio. hoc autem non potest dici circa artem. Nam ars non est cognitio eius, quod est, sed eius quod faciendum est. Et ita, quando durat materia, ex qua ars potest aliquid facere, semper res artis est. unde non potest ars amitti corrupta re, nisi in odis permissis. Ex his autem duobus propofitis Philo sophus, sic arguit. Si aliquis non habeat artem, nisi quando ea venit, tunc quando incipit uti, de nouo habet artem. Ergo oportet, vel quod distat eam, vel qualiter tunc acquirat eam: & similiter, quando desinit uti arte, sequitur quod arte careat, & ita amittet artem, vel obliuione, vel passione, vel tempore. quorum vtrique patet esse falsum. Non igitur verum est, quod solum tunc aliquis habeat potentiam, quando operatur.

part. 3.

\* Alia litera Pythagoræ.

part. 4.

Tex. c. 6. part. 5.

parte. 6.

part. 7. T. com. 7.

Secundam rationem ponit, quæ quidem procedit in irrationabilibus, quæ sunt in rebus inanimatis. scilicet calidum & frigidum, dulce & amarum, & alia huiusmodi, quæ sunt principia actiua immutantis sensus, & ita sunt quædam potentia. Si igitur potentia non inest alicui nisi quando agit, sequitur quod nihil est calidum vel frigidum, dulce vel amarum, & huiusmodi, nisi quando sentitur immutans sensum. Hoc autem patet esse falsum. Nam si hoc esset verum, sequeretur quod opinio Pythagoræ esset vera, quæ dicebat, omnes proprietates & naturas rerum consistere solum in sentiri & opinari. Ex quo consequeretur, contradictoria si mul esse vera, cum diceretur circa idem contradictorie opinentur: contra quam opinionem Philosophus in Quarto superius disputauit. Falsum est igitur, quod potentia non sit sine actu.

Tertiam rationem ponit, quæ talis est. Sensus est potentia quædam, si igitur potentia non est absque actu, sequitur quod aliquis non habeat sensum, nisi quando sentit, ut puta visum, aut auditum. Sed ille, qui non habet visum, cum sit natus

habere est cæcus, & qui non habet auditum est surdus. Sic igitur eadem die frequenter erit surdus & cæcus: quod manifeste est falsum. Nam cæcus non fit postea videns, neque surdus audiens.

Quartam rationem ponit, quæ talis est. Impossibile est agere quod caret potentia. Si igitur aliquis non habet potentiam nisi quando agit, sequitur, quod quando agit, impossibile sit ipsum agere. Sed quicumque dicit aliquid esse, aut futurum esse quod impossibile est fieri, mentitur. Et hoc patet ex ipsa significatione huius nominis, impossibile. Nam impossibile dicitur falsum, quod non potest contingere. Sequitur igitur id, quod non est, nullo modo potest fieri. Et ita ista potentia tollit motum & generationem, quia stans, semper stabit, & sedens semper sedebit. Si enim aliquis sederet nunquam postea stabit, quia dum non stat, non habet potentiam standi. Et ita non possibile est eum stare, & per consequens impossibile eum surgere. Et similiter, quod non est album, impossibile erit esse album. Et ita non poterit dealbari. Et similiter in omnibus aliis. Deinde cum dicitur, quod si predicta inconuenientia non possunt concedi, manifestum est, quod potentia & actus, diuersa sunt. Sed illi, qui ponunt positionem predictam, faciunt potentiam & actum esse idem, quod dicunt, tunc solum aliquid esse in potentia, quando est actu. Ex quo patet, quod non paruum quiddam destruerent. Tollunt enim motum & generationem, ut dictum est. unde, cum hoc non possit sustineri, manifestum est, quod aliquid est possibile esse, quod tamen non est, quod aliquid est possibile non esse, & tamen est. Et si similiter in aliis categoriis, id est predicamentis, quia possibile est aliquid vadere, & non vadere, qui vadit. Deinde cum dicitur, quod ostendit quid sit esse in potentia, & quid esse in actu. Et primo quid sit esse in potentia, dicens, quod dicitur esse in potentia.

non edificat. edificatori. n. esse ipsum posse edificare est: similiter autem & de alijs artibus. Si igitur impossibile est huiusmodi artes habere, nisi quandoque distat, et accipiat & non habere, nisi amittat aliquando, aut enim obliuione, aut quadam passione, aut tempore. non enim re corrupta, aut semper nanque est, cum cessauerit, non habebit artem. rursus autem statim edificabit, quomodo accipiens.

Et inanimata etiam similiter, nec enim frigidum, neque calidum, neque dulce, nec omnino ullum sensibile erit non sentientibus: quare Prothagoræ opinionem accidit eis dicere.

At qui, nec sensum aliquid habebit, si non sentiat, aut operetur. si igitur cæcum est, quod non habet visum, natura tamen aptum, & quando aptum, & iterum prout natura aptum est habere, idem sepius in eodem die cæci, & surdi erunt.

Item, si impossibile id est, quod priuatur potentia, quod non fit, impossibile est fieri. quod uero impossibile est fieri, quid dicitur esse aut futurum esse, mentitur. impossibile enim hoc significabat. Unde illa orationes & motum, & generationem perimunt. semper etenim & quod stat, & quod sedet sedebit. si enim sedet, non surget. impossibile nanque erit surgere, quod non est possibile, surgere.

Quod, si non est possibile ista dicere, manifestum est quod potentia, & actus aliud & aliud est. illa uero orationes idem faciunt potentiam & actum. propter quod non paruum quiddam quæruunt perimere. Quare contingit possibile quidem esse aliquid, non esse autem: & possibile non esse, esse uero: similiter autem in cæteris quoque predicamentis, quicquam possibile ambulare, non autem ambulare: & possibile non ambulare, ambulare.

Hoc autem possibile est, cui si illius inest actus, cuius potentiam habere dicitur, nihil impossibile erit: dicitur, quia possibile est aliquid vadere, & non vadere, qui vadit. Deinde cum dicitur, quod ostendit quid sit esse in potentia, & quid esse in actu. Et primo quid sit esse in potentia, dicens, quod dicitur esse in potentia.

Simul autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

part. 9.

part. 8.

T. com. 8. part. 9.

Tex. c. 9. part. 10.

Simul autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

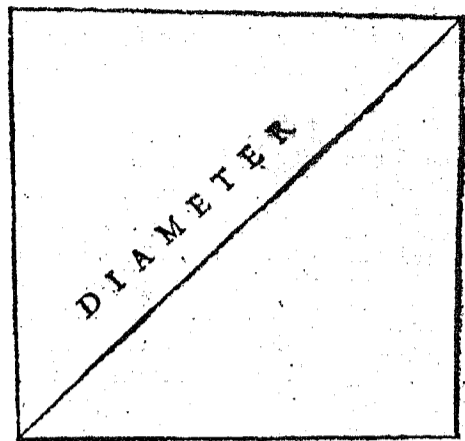
Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

Similiter autem palam, quia si a. en. te, necesse est esse: & possibile enim.

aliquid impossibile. & ideo non potest dici quod diametrum commensurari, sit non possibile. est enim non solum falsum, sed impossibile.



Quædam vero sunt falsa tantum, sed non impossibilia. sicut Socratem sedere, & stare. Non enim idem est, falsum esse, & esse impossibile, sicut te stare nunc est falsum, sed non impossibile, sed non impossibile, quicquam, aut mouere, aut stare, aut fieri, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter.

Nomen uero actus, qui ad perfectionem acceditur, aduenit etiam in alijs, maxime ex motibus. videtur etenim maxime motus actus esse. Quare non enim motibus non attribuuntur ipsum moueri, sed alias quasdam predicationes: ut puta intelligibilia, & desiderabilia esse ipsa non entia, non autem mota. hoc autem, quia cum non sint actu, erunt actu. non enim motus quædam potentia sunt, non autem sunt, quoniam actu non sunt.

Si autem possibile est, quod dictum est, quatenus sequitur, manifestum est quod non potest verum esse dicere, quod possibile quidem est hoc, non tamen erit. alioqui, quænam impossibilia sint, hoc modo fugiunt nos. dico autem, ut si quis dicat posse diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, non cogitans quiddam impossibile sit: quia nihil prohibet aliquid possibile existens, aut esse, aut fieri, non esse nec futurum esse. Attamen ex his, quæ posita sunt, illud necessario sequitur. quia, si supponamus esse, aut factum esse, quod non quidem est, possibile autem est, nihil impossibile erit. at accidit quidem; commensurari enim impossibile est. Enim uero non est idem falsum, & impossibile: te nanque nunc stare, falsum quidem, sed non impossibile est.

Simul autem manifestum est quod, si a. existente necesse est esse, ita etiam

mo.



mo. Alio vero modo possibile dicitur...

te a. & b. necesse est esse possibi-

LECTIO IIII.

Mnibus autem potentij existenti-

Quoniam vero quod potest, ali-

test aliquid facere vel pati, non potest illud quocunq-

ostquam Philosophus exclusit falsas opiniones...

Text. cō. 10. part. 1.

part. 2.

part. seq.

nam autem possibile. Dicit ergo primo, q cuni potentiarum...

existente possibile esse, necesse est...

LECTIO IIII.

omnium potentiarum quaedam natura nobis insita...

Quoniam vero quod potest, ali-

test aliquid facere vel pati, non potest illud quocunq-

Intra p. 1.

Text. cō. 11. part. prima.

ueniuntur quaedam principia actionum & passionum...

tales quidem potentia necesse est, quado vt possunt passiuu...

d. Hec quidem. n. oēs vna vnus fa-

e. Necesse ergo alteru aliqd esse, quod ppprium est. Dico autē...

f. Nullo naque exteriorum p-

g. Propter quod nec si simul vo-

LECTIO V.

Voniā autem de potentia, quę secundum motum dī-

exeat in actū. Hoc aut est appetitus, aut progressus, i. electio...

præfens fuerit, & ita se habeat quod possit pari, aliter facere non...

huiusmodi quidem potentias necesse est, vt cum quoad possint, actiuu...

Ita enim omnes, vna vnus fa-

Necesse est igitur aliud quiddam esse, quod dominetur, dico autem, siue...

Nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo opus...

Quare nec si simul velit aut desideret duo, aut contraria facere, faciet...

LECTIO V.

omnium de potentia, quę secundum motum dī-

nitur in rebus mobilibus, quę. Est principium motus actiue...



Ostquā dēter-

Leq. seq.

lect. 3. parte. 2.

parte. 3.

Infra pt. 4.

parte. 4.

part. 5.

Text. 66. 21.

par. prima.

actiue, vel moueri ab alio passiuo, aut simpliciter, sicut quod dicitur potentia respectu actionis, aut passionis cōter, aut modo quodam, sicut quod potentia dicitur respectu eius, quod est bene agere, aut bene pati, sed etiam dicitur possibile, vel potens aliter sicut ordine ad actum, qui est sine motu. Licet, nomen actus a motu originem sumperit, ut supra dictum est, non tamen solum motus dicitur actus, vnde nec dicitur possibile in ordine ad motum, & ideo oportet inquirendo de his tractare. Secundo ibi,

**b** Est autem actus existere re, non ita sicut dicimus potentia, vt in ligno Mercurium, & in toto medietatem, quia auferitur vtique: & scientem & non speculantem si potens potest speculari, sed hoc actu.

**c** Palam autem in singularibus inductione quod dicere volumus, & non oportet oīs terminum inquirere, sed proportionale conspiciere, quia vt edificans ad edificabile, & vigilans ad dormiens, & videns ad claudens quidem oculum, visum autem habens: & segregatum ex materia ad materiam, & laboratum ad illaboratum, est aliud: & huius differentia alteri parti sit actus determinatus, alteri autem possibile.

**d** Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed aut proportionaliter, vt hoc in hoc, aut ad hoc, aut ad illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. quedam enim, vt motus ad potentiam, quedam, vt substantia ad aliquam materiam.

**e** Aliter autem & infinitum & vacuum, & quęcunque talia dicuntur potentia & actu multitudine: vt videnti, & vadenti, & visibili. Hęc quidem n. contingunt & simpliciter verificari, aliquando quidem hoc visibile, quia videtur: illud vero, quia videri possibile, sed infinitum non ita potentia est, tanquam actu futurum separabile, sed notitia. Eo. n. q. non deficiat diuisio, ostendit esse potentia hunc actum, in separari vero non. Quod quidem igitur actum, & quid est, & quale, ex his & similibus manifestum erit nobis.

LECTIO VI.

**V**ando autem potentia est vnumquodque, & quando non, determinandum. Non. n. quacunque:

Adus autem est de primis simplicibus, vnde diffiniri non potest. Sed per proportionem aliorum duorum adinuicem, potest videri quid est actus: Vt si accipiamus proportionem edificantis ad edificabile, & vigilantis ad dormientem, & eius, qui videt ad eum, qui habet clausos oculos cum habeat potentiam visum, & eius, qui segregatur a materia, i. per operationem artis, vel nature formatur, & ita a materia informi segregatur, & similiter per separationem eius, quod est preparatum, ad illud, quod non est paratum, sine quod est elaboratum ad id, quod non est elaboratum, sed quorūlibet sic differentium altera pars erit actus, & altera potentia. Et ita proportionaliter ex parti-

cularibus exemplis possumus venire ad cognoscendum quid sit actus & potentia. Deinde cum dicitur, **d** Oñditur quod diuersimode dicatur actus, & ponit duas diuersitates, quarum prima est, quod actus dicitur vel actus, vel operatio. Ad hanc diuersitatem actus insinuat ad dicitur primo, quod non omnia dicimus similiter esse actus, sed hoc diuersimode, & hęc diuersitates considerari potest per diuersas proportionales. Pot. n. sic accipi potest vt dicamus, quod sicut hoc est in hoc, ita hoc in hoc. Vt puta visus sicut est in oculo, ita auditus in auro, & per hunc modum proportionis accipit comparatio subtilitate, i. forme, ad materiam, nā forma i materia dicitur esse. Alio modo proportionis est, vt dicamus, quod sicut habet hoc ad hoc, ita hoc ad hoc puta sicut se habet visus ad videndum, ita auditus ad audiendum. Et per hunc modum proportionis accipit comparatio motus ad potentiam motiua, vel cuiuscumque operationis, ad potentiam operationis. Secundo ibi, **c** Ponit alia diuersitate actus dicens, quod infinitum, & inane, siue vacuum, & quęcunque huiusmodi sunt, aliter dicitur esse in potentia & actu, quod multa alia entia, vt puta videns & vadens & visibile. Huiusmodi n. conuenit aliqui simpliciter esse vel potentia, & actu, & multa alia entia, vt puta videns & vadens & visibile. Huiusmodi n. conuenit aliqui simpliciter esse vel potentia, & actu, & multa alia entia, vt puta videns & vadens & visibile. Huiusmodi n. conuenit aliqui simpliciter esse vel potentia, & actu, & multa alia entia, vt puta videns & vadens & visibile.

**Est autem actus, rem existere, non ita quemadmodum dicimus potestate. Dicimus autem potestate, vt in ligno Mercurium, & in tota dimidia, eo quod auferri possit. Et scientem etiam illum, qui non speculatur, modo speculari possit. est autem hoc actu.**

**Manifestum autem quod dicere volumus per inductionem in singularibus. Et non oportet omnium definitionem querere, sed etiam quod proportionale est conspiciere, quoniam vt edificans ad edificabile, & vigilans ad dormiens, & videns ad claudens quidem oculum, visum autem habens tamen visum, & segregatum a materia ad materiam, & laboratum ad illaboratum, huius autem differentia alteri parti actus applicatus sit alteri vero possibile.**

**Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed proportionaliter. vt hoc in hoc, aut ad hoc, ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. quedam enim, vt motus ad potentiam, quedam, vt substantia ad aliquam materiam.**

**Aliter autem infinitum & vacuum, & quęcunque huiusmodi, quę pleraque entium potentia et actu dicuntur, vt quę videns, ambulans, & visum, etenim hęc quidem contingunt, & simpliciter, & quandoque vera esse, visum enim hoc quidem quoniam videtur, hoc vero quoniam videri possibile est. infinitum vero non ita potentia est, vt actu futurum separatum, sed cognitione, etenim potentia esse hunc actum attribuunt diuisioni, ne deficiat, non autem vt separatur. Quidam igitur, & quale quid sit, quod actu est, et his & huiusmodi manifestum nobis sit.**

LECTIO VI.

**V**ando autem potentia vnum quodque est, & quando non, determinandum est. Non. n. quando oculus:

considerandum in vacuo, potest n. esse locum euacuari ab hoc corpore, non vt sit totum vacuum, remanet n. plenius alio corpore, & sic semper in vacuo remanet potentia cōiuncta actui. Et id est in motu, & tpe, & huiusmodi alijs quod non habet esse perfectum. Deinde in fine epilogat quod dixit, & est planius infra.

**ostquam manifestauit Philosophus quod est actus, hic intendit ostendere, quod & in quali dispositione existens aliquid, dicatur esse in potentia ad actum, & circa hoc duo facit. Primo dicit de quo est intentio, dicens quod determinatum est, quod aliquid est in potentia, & quod non.**

part. 2.

part. 5.

part. 3.

No. n. quicunque & quali tuncque dispositio, aliquid potest dici esse in potentia, etiam ad id quod sit ex eo. nunquam enim poterit dici, quod terra sit in potentia homo. Manifestum est enim quod non, sed magis tunc dicitur esse in potentia homo, quod ex precedenti materia factum est sperma. Et forte neque adhuc est in

vt terra generatione est potentia homo? Aut non, sed magis cum fiat sperma? sed neque hoc simpliciter forsan.

**b** Quemadmodum igitur nec a Medicatiua omne vtique sanabitur, nec a fortuna: sed est aliquid quod possibile est, & hoc est sanum potentia. Terminum autem eius, quod ab intellectu actu sit ex potentia ente, quod voluit fit nullo exteriorum prohibente. Ibi autem in eo quod sanatur, quod nihil prohibet eorum quod in ipso. Similiter autem potentia & mus, si nihil prohibeat eorum in his materia fieri domum, nec esse quod oportet adici, aut remoueri, aut permutari, hęc domus potentia. Et in alijs similiter quorumcunque extrinsecus principium est generationis, & quorumcunque etiam in ipso habente quęcunque; nullo exteriorum impediente erit per ipsum, quale sperma nondum. Oportet enim in alio & permutari. Quando vero iam per suum principium est tale iam hoc esse potentia. Illa vero altero egent principio, vt terra nondum est statua potentia. Permutata enim erit as.

**c** Videtur autem quod dicimus esse, de quo non hoc, sed e contra. vt arca, non lignum, sed lignea: nec lignum terra, sed terreum. Iterum terra, si sit, non aliud, sed ecinumum. Et semper illud potentia simpliciter, quod posterius est. vt arca non terra, nec terrea, sed lignea: hoc enim potentia arca, & materia arca hoc simpliciter quidem ipsum ipsum simpliciter, huius vero hoc lignum. Si vero aliquid est primum, quod non adhuc de alio dicitur ecinumum.

**Videtur autem esse quod dicimus, non hoc, sed illiusmodi. vt arca non lignum, sed lignea: neque lignum terra, sed terreum. rursus terra, si sit non aliud, sed quod illiusmodi, ipsum semper potentia simpliciter potestius est. vt arca, neque terrea, neque terra, sed lignea, hoc enim potentia arca, & materia arca. hęc simpliciter quidem eius, quod simpliciter est, huius autem hoc lignum. Quod si est aliquid primum, quod non secundum aliud dicitur illiusmodi, hoc prima materia, ut puta, si terra, sed terreum. Et iterum, si terra habeat aliam materiam priorem, terra non erit illud, sed ecinumum, id est non predicatur de terra in abstracto, sed denominatiue. Ita tamen fiat talis predicatio, quod semper id, quod est in potentia secundum modum determinatum, predicatur de eo, quod est immediate posterius: vt terra, quę non potest dici potentia arca, non predicatur de arca nec in abstracto, nec denominatione. Arca enim neque est terra, neque terrea, sed lignea. Lignum enim est in potentia arca & materia arca. Vniuersaliter est quidem lignum arca, particulariter vero hoc lignum huius arca. Si vero est aliquid primum, quod non dicitur de alio ecinumum, id est quod non habet aliquid, quod de eo quidem denominatione predicatur modo predicto, hoc erit materia prima: sicut, si aer est materia terrea, vt quidam dixerunt, aer predicabitur de terra denominatione.**

lationem, & adde per compaginationem ad hoc, quod componatur domus. Vnde lutum & arbores non sunt potentia domus, sed lateres & ligna iam preparata. Et similiter est in alijs siue habeant principium perfectionis extra, sicut sunt artificialia, siue intra, sicut naturalia. & tunc semper sunt in potentia ad actum, quando nullo exteriori prohibente per proprium principium actuum possunt reduci in actum. Tale autem nondum est sperma. Oportet enim, quod mediantibus permutationibus multis ex eo fiat animal. Sed, quando iam per proprium principium actuum potest fieri tale, scilicet actu existens, tunc iam est in potentia. Sed illa, quę oportet transmutari antequam fiat statim reducibilia in actum, indigent alio principio actiuo, scilicet preparante materia, quod intermedium est aliud a perficiente, quod inducit vltimam formam. Sicut pater, quod terra nondum est in potentia statua, non enim vna actio ne, nec vno agente reducitur in actum, sed prius per naturam transmutatur, & fit es, & postea per artem fit statua. Deinde cum dicitur,

**vt puta terra ne homo est potentia? An non, sed magis cum iam fuerit semen? nec hoc adhuc foras sit,**

**Quemadmodum nec a Medicina quocunque vtique sanetur, nec a fortuna: sed aliquid est, quod possibile est, & hoc potentia sanum.**

**Definitio vero eius, quod a mente actum sit, ex potentia ente est, quando quod vult fiat, nullo eorum quę extrinsecus sunt, prohibente. ibi enim in eo qui sanatur est, cum nihil eorum quę in eo sunt, prohibeat. similiter autem potentia & domus, si nihil eorum, quę in ea re & in materia sunt, vt domus fiat prohibeat, nec est, quod aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc est potentia domus. Similiter autem in ceteris, quorum extrinsecus principium, & quorum in habente ipso, quęcunque nullo exteriori prohibente per seipsa erunt: quale semen nodum est. oportet nanque in alio esse, & transmutari. cum autem iam per suum principium tale fuerit, hoc iam potentia est: illud vero altero principio indiget. quemadmodum terra nondum est potentia statua: transmutata nanque as erit.**

**Videtur autem esse quod dicimus, non hoc, sed illiusmodi. vt arca non lignum, sed lignea: neque lignum terra, sed terreum. rursus terra, si sit non aliud, sed quod illiusmodi, ipsum semper potentia simpliciter potestius est. vt arca, neque terrea, neque terra, sed lignea, hoc enim potentia arca, & materia arca. hęc simpliciter quidem eius, quod simpliciter est, huius autem hoc lignum. Quod si est aliquid primum, quod non secundum aliud dicitur illiusmodi, hoc prima materia, ut puta, si terra, sed terreum. Et iterum, si terra habeat aliam materiam priorem, terra non erit illud, sed ecinumum, id est non predicatur de terra in abstracto, sed denominatiue. Ita tamen fiat talis predicatio, quod semper id, quod est in potentia secundum modum determinatum, predicatur de eo, quod est immediate posterius: vt terra, quę non potest dici potentia arca, non predicatur de arca nec in abstracto, nec denominatione. Arca enim neque est terra, neque terrea, sed lignea. Lignum enim est in potentia arca & materia arca. Vniuersaliter est quidem lignum arca, particulariter vero hoc lignum huius arca. Si vero est aliquid primum, quod non dicitur de alio ecinumum, id est quod non habet aliquid, quod de eo quidem denominatione predicatur modo predicto, hoc erit materia prima: sicut, si aer est materia terrea, vt quidam dixerunt, aer predicabitur de terra denominatione.**

exa. 11. 1109

denominatiue, vt dicatur terra est aerea. Et similiter dicitur aer igneus & non ignis, si ignis est materia eius. ignis autem, si non denominatur ab aliqua priori materia, cui materia prima secundum positionem Heracliti. Sed hic oportet adiungere, si sit aliquid existens ad differentiam vniuersalis. nam vniuersale predicatur etiam de alijs, & alia non predicatur de eo, nec tñ est materia cum sit aliquid substantens. Vniuersale. n. & subiectum differunt per hoc, quod subiectum est hoc aliquid, non autem vniuersale. Secundo ibi.

parte. 4.

d q Ponit similitudinem predicationis denominatiue dicit, qd sicut id quod subicitur passionibus, vt homo, corpus, & animal, recipit denominationem predicationis passionum, sic id quod est ex materia, recipit denominationem predicationis materiae. nam passio est musicum & album. Dicitur autem subiectum, cui aduenit musica, non esse musica in abstracto, sed musicum denominatione: & homo non dicitur albedo, sed album. Neq; etiã homo dicitur ambulatio, aut motus abstractiue, sed ambulans, aut motum, vt ecinimum. i. denominatum. Tertio ibi.

Tex. cõ. 13.

Tex. cõ. 13. parte. 1.

q Ponit comparationem vtriusque denominationis, & dicit, qd quacunque sic predicantur denominatione, sicut ista accidentia, vltimum, qd sustentat ea, est substantia. Sed quacunque sic denominatiue, sed id, quod predicatur denominatione, est quaedam species, & hoc aliquid, vt lignum aut terra, vltimum i talibus predicationibus, qd sustentat alia, est materia, & substantia materialis. Et conuenienter accidit id ecinimum, i. denominatione, qd materia & passiones, i. accidentia, qd ambo sunt indeterminata. nã & accidens determinat & diffinitur p subiectum, & materia per id ad quod est in potentia. Vltimo epilogat qd dictum est, & est manifestum.

parte. 1.

**L E C T I O VII.**  
Voniã autem ipsum prius, determinatum est quot modis dicit, palam quia prior est actus potentia. Dico autem potentia non solum determinata, quã dicitur principium permutatiũ in alio inquantũ aliud, sed totaliter oĩ principio motiũ, aut immobilitatiũ. etenim natura in eodẽ sit. in eodem. n. genere potentie. Principium. n. motiũ sed non in alio, sed in alio quo inquãtũ idem. Omni itaq; tali prior est actus ratione & substantia. tempore vero, est quidẽ vt sic, est autem vt non.

b Ratione quidem igitur prior, palã. Nam per cõtingere actu esse, possibile est quod primo possibile, puta dico edificatorem potentem edificare, & speculatore speculari, & visibile potens videri. Eadẽ autẽ rõ & in alijs. Quare necesse rationẽ præxistere, & notitiã notitia.

**L E C T I O VII.**  
Qstquam determinauit Philosophus de potentia & actu, hic comparat ea adinuicem, & diuiditur in tres partes. In prima comparat ea adinuicem secundum prius & posterius, in secunda secundum bene & male.

le. ibi { Quod autem melior & honorabilior. } In tertia secundum cognitionem veri & falsi. ibi { Inueniuntur autem & diagramata. } Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit dicens, qd cum supra determinatum sit in Quinto, quod modis prius dicitur, manifestũ est, quod actus est prior potentia diuersis modis. Loquimur autẽ nũc de potentia non solumẽ qd est principium motus i alio, & qd est aliud, vt supra diffinita est potentia actus, sed vt de oĩ principio, siue sit principium motus, siue immobilitatis & quietis, aut operationis absq; motu exãtis, cuiusmodi est intelligere, qd & natura ad idẽ pertinere vt, qd potentia. Est. n. natura in eodem genere cum potentia ipsa, quia vtrunq; est principium motus, licet natura non sit principium motus i alio, sed in eo in quo est, inquantum huiusmodi, vt manifestatur in 2. Phyl. & tñ natura nõ solum est principium motus, sed etiam quietis. & propter hoc, potentia intelligenda est non solum principium motus, sed etiam principium immobilitatis. Omni ergo tali potentia, actus prior est, & ratione, & substantia, & etiam tempore quodammodo, alio vero modo non.

Vtputa quod subicitur passionibus, homo, corpus, & anima: passio vero musicum & album: dicitur autem musica adueniente illud, non musica, sed musicum: & homo, non albedo, sed album: nec ambulatio, aut motus, sed ambulans, aut motus, sicut ipsum illiusmodi.

Quacunque igitur ita, vltimum substantia est. quacunque autem non ita, sed forma aliqua, & quod quidẽ est quod predicatur, vltimum materia, est substantia materialis est. Et recte sanẽ accidit illiusmodi dici secundum materiam, & passiones. ambo etenim indeterminata sunt.

Quando igitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est.

L E C T I O VII.

Voniã autem quot modis dicitur prius determinatum est manifestum est quod actus prius potentia est. Dico autem non solum illa potentia definita, quã dicitur principium permutatiũ in alio prout aliud est, sed prorsus omni motiũ, & statorio principio. etenim natura in eodem sit. in eodem enim genere cum ipsa potentia, principium enim motiũ: non tamen in alio, sed in ipso, prout ipsum. Omni itaque tali prior est actus, & ratione, & substantia: tempore vero quodam modo quidem est, quodam modo vero non.

Quod autem ratione prior, patet. potens enim est; quod primo potest, propterea quod contingit operari. utputa edificatorem, quod potest edificare; & visum, quod potest videre: & visibile, quod potest videri. eadem autem de ceteris quocunque ratio est. quare necesse ut ratio precedat, & notitia notitiam.

videri, & sic est in alijs. Ergo est necessarium qd rõ actus præcedat rationem potentie, & notitia actus notitiam potentie. Et propter hoc superius Arist. manifestauit potentiam diffiniendo per actum, actum autem non potuit per aliquid aliud diffinire, sed solum inductiue manifestauit. Deinde cum dicitur.

c. Ostendit

c. q. Ostendit quomodo status potentia prior tempore, & quomodo non: & circa hoc duo facit. Primo manifestat hoc in potentis passiuis. Secundo in potentis actiuis quibusdam ibi { Quapropter videtur impossibile. } Dicit ergo primo, quod actus est prior tempore potentia, ita tamen quod idem specie est prius agens, vel ens actu quã ens in potentia, sed idem numero est prius tempore in potentia qd in actu, quod sic manifestat. Si enim accipiamus hunc hominem, qui est iam adu homo, sicut prius secundum tempus materia, quã erat potentia homo. Et similiter prius tempore fuit semen, qd potentia est frumentum, quã frumentum actu, & visum, qd potentia videndi, quã videns in actu. Sed tamen quẽdam existentia in actu fuerant priora secundum tempus his existentibus in potentia, scilicet agentia, a quib; reducta sunt in actum. Semper enim oportet, quod id, quod est in potentia ens, sit actu ens ab agente, quod est actu ens. vnde homo in potentia sit homo actu ab homine generante, qui est in actu. Et similiter musicum in potentia respicit musicum in actu, descendendo a doctore, qui est musicus actu. Et ita semper eo, quod est in potentia, est aliquid prius quod mouet, & mouens est in actu. Vnde relinquatur, quod licet idem numero prius tempore sit in potentia qd in actu, tamen aliquid ens in actu secundum idem specie est etiam prius tempore quã ens i potentia. Et quia posset aliquid dubitare de quibusdam, quã dixerat, ideo subiungit ea esse manifesta superius. Dicitur enim in superioribus de substantia scilicet in 7. libro, quod sicut ab agente. Et hoc etiam agens est specie idem cum eo quod sit. quod manifestum est in generationibus vniuocis in generationibus æquiuocis oportet esse aliquam similitudinem generantis ad genitum, vt ibidem ostensum est.

Tempore vero prius specie idem agens prius, sed numero nõ. Dico autem hoc, quia hoc quidem hoie iam ente secundum actum, & frumento, & vidente, prius est tempore materia, & semen, & visuum, quã potentia sunt homo, & frumentum, & videns, nondum autem actu, sed his tempore priora tera entia actu, ex quibus hæc acta, sunt. Semper enim ex potestate ente, sit actu ens, ab actu ente, vt homo ex hoie, musicus a musico, semper mouente aliquo primo. mouens autẽ actu iam est. Dicitur etiam in sermonibus de substantia, quia omne quod sit, sit ex aliquo, & ab aliquo, & hoc specie idem.

Quapropter & videtur impossibile esse edificatore esse, qui non edificauerit aliquid: aut citharædum, qui nihil citharizauerit. Similiter autẽ & alij. Nam addiscens citharizare, citharizã addiscit citharizare. Similiter autem & in alijs.

Vnde sophisticus elenchus factus est, quia nõ habens quis scientiam, faciet cuius scientia est. Addiscens. n. non habet.

Sed quia eius, quod sit factum est aliquid: & totaliter eius, quod mouetur, motum est aliquid: palam autẽ in his, quẽ de Motu hoc. Et discente necesse habere aliquid scientie forsã. Sic igitur & hoc palam, quia & actus sit prior potentia secundum generationẽ & tempus.

indivisibilis, tamen si accipiatur alteratio præcedens cuius terminus est generatio, indivisibilis est, & totum potest dici factio. Quia igitur quod sit, quantum ad aliquid factum est, potest aliqualem operationem habere, quod sit eius, ad quod terminatur factio: sicut quod calefit potest aliquo modo calefacere, licet non perfecte, sicut id, quod iam factum est calidum. Et sic cum disceat sit fieri scientem, necesse est quod disceat quasi aliquid iam scientie & artis habeat. vnde non est inconueniens si aliquo modo facit operationem artis. non enim eam facit perfecte, sicut qui iam habet artem. Sed & in ipsa ratione, naturaliter præinsunt quẽdam semina, & principia scientiarum & virtutum, virtute quorum potest homo aliquo modo exire in scientia, & virtutis actum, antequam habeat habitum scientie & virtutis, quod adeptus, operatur perfecte, prius autem imperfecte. Vltimo epilogat quod supra dictum est, vt patet in littera.

S. Tho. sup Metaphy. Q. Postquam

dens ex præmissis. Dicitur enim supra, quod potentia musicum sit actu musicum a musico in actu, inquantum scilicet ab eo addiscit. & similiter in alijs est actibus. Addiscere autem non poterit artem huiusmodi, nisi exercitando se in actu eius nam aliquis citharizando, addiscit citharizare. Et similiter est in alijs artibus. Vnde manifestum est, quod impossibile est haberi huiusmodi potentias, nisi prius insint actiones earum etiam in eodem secundum numerum. Secundo ibi.

Ponit quandã sophisticã obiectionem contra prædictã dicens, quod quidãdam philosophicus elenchus factus est, & id est, syllogismus ap parens contradicens veritati, qui talis est. Dicens artem operatur actionem artis: sed discens artem non habet artem. ergo qui non habet scientiam, nec artem facit id, cuius est scientia, aut ars. Quod videtur contrarium veritati.

Tertio ibi. Soluic dictãã obiectionem assignãdo quoddã, quod dicitur est & probatum in 6. Phyl. scilicet. Ostensum est ibi, quod omne moueri præcedit motũ esse, propter diuisionem motus. Oportet enim, quod quacunque parte motus data, cum diuisibilis sit, aliquam partem ei accipi, quã iam peractã est, dum pars motus data peragitur. Eridet quicquid mouetur, iam quantum aliquid motum est. Et eadem ratione quicquid sit, iam quantum ad aliquid factum est. Licet enim factio in substantia quantum ad introductionem formã substantialis sit

quare videtur impossibile esse edificatorem, qui nihil edificauerit, aut citharædum, qui nihil citharizauerit, qui enim discit citharizare, citharizando discit citharizare. similiter etiam alij.

Vnde redargutio sophisticã obieciatur, quod aliquis non habens scientiam, faciet id, cuius scientia, qui nanque discit non habet.

Sed quoniam eius, quod sit, aliquid factum est, & eius quod aliquo modo mouetur, aliquid motũ est (hoc aut in de motu manifestum est) disceat quoq; necesse forsã est aliquid scientie habere. At ex hoc quoque patet quod actus prior potentia, & generatione, & tempore est.

indivisibilis, tamen si accipiatur alteratio præcedens cuius terminus est generatio, indivisibilis est, & totum potest dici factio. Quia igitur quod sit, quantum ad aliquid factum est, potest aliqualem operationem habere, quod sit eius, ad quod terminatur factio: sicut quod calefit potest aliquo modo calefacere, licet non perfecte, sicut id, quod iam factum est calidum. Et sic cum disceat sit fieri scientem, necesse est quod disceat quasi aliquid iam scientie & artis habeat. vnde non est inconueniens si aliquo modo facit operationem artis. non enim eam facit perfecte, sicut qui iam habet artem. Sed & in ipsa ratione, naturaliter præinsunt quẽdam semina, & principia scientiarum & virtutum, virtute quorum potest homo aliquo modo exire in scientia, & virtutis actum, antequam habeat habitum scientie & virtutis, quod adeptus, operatur perfecte, prius autem imperfecte. Vltimo epilogat quod supra dictum est, vt patet in littera.

S. Tho. sup Metaphy. Q. Postquam

Tex. cõ. 10.

Tex. cõ. 15.

Inf. l. c. 1. ibid. par. 1.

Tex. cõ. 13.

parte. 1.

Loc. scq.

in 6. Phyl. Tex. cõ. 15. Tex. cõ. 21.

Tex. cõ.

LECTIO VIII.

Quam philosophus ostendit, quod actus est prior potentia ratione, & tempore. quod admodum, hic ostendit quod sit prior secundum substantiam: quod erat superius tertio propositum. Et diuiditur in

par. prima.

lect. seq.

parte. 3.

parte. 4.

part. seq.

Tex. cō. 16. parte. 5.

parte. 6.

parte. 7.

Tex. cō. 13.

LECTIO VIII.



T. vero, & substantia prius quidem, quia quod generatione posteriora, & specie et substantia sunt priora, vt vir puero. & homo spermate. Hoc quidem enim iam habet speciem, illud vero non.

b Et quia omne ad principium vadit quod sit, & finem. Principium. n. cuius causa, finis vero causa generatio. Finis aut actus. & huius gratia potentia sumit.

c Non enim vt visum habeant. vident animalia, sed ut videant, visum habent.

d Similiter autem & edificandi scientiam vt edificet, & theoreticam habent vt speculantur: sed non speculantur vt theoreticam habeant, nisi meditates. Hi autem non speculantur, sed in quantum sic aut quia non egēt speculari.

e Amplius autem materia potentia est, donec veniat ad speciem. quā vero actus est, tunc est in specie. similiter autem, & in alijs, & quorum motus est finis. Propter quod sicut docentes operantur ostendentes: putant enim reddidisse, & natura similiter.

f Nam si non sit ita, Paxonas Mercurius erit. Non manifestus. n. & scientia si interius, aut exterius, quemadmodum ille. opus enim finis actus autem opus. Propter quod & nomen dicitur actus secundum opus, & tendit versus enelechiam.

g Quoniam vero est horum quidem vltimum vsus, vt visus visio, & prater hanc nullum sit,

h Manifestat idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

i Ostendit idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

k Ostendit idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

l Ostendit idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

LECTIO VIIII.



T. vero substantia etiam. Primo quidem, quia quod generatione posteriora, & substantia priora sunt, ut vir puero, & homo spermate. hoc vero non.

Et quoniam omne quod sit, ad principium & finem progreditur. etenim cuius causa principium est. generatio vero finis gratia. finis vero actus, & huius gratia potentia sumitur.

Non enim ut visum habeant animalia vident, sed ut videant, visum habent.

Similiter etiam edificatiuam ut edificet, & theoreticam ut speculantur, non ut speculatiuam habeant speculantur, nisi qui exercitantur. hi vero non speculantur sed aut sic, aut quia non indigent speculari.

Item materia est potentia, quia progredi potest ad formam, cum vero actu sit, tunc in forma est. similiter etiam de ceteris, & quorum motus finis. Quare quemadmodum docentes, cum discipulum ostendat operantem, putant impossibile finem, similiter etiam natura.

Si enim non sit ita, erit Mercurius Paxonas. non enim erit manifestus, an intrinsecus vel extrinsecus sit scientia, quemadmodum etiam ille. opus enim finis operatio vero opus. Vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem.

Cum autem quorundam quidem vltimum sit vsus ut visus visio, & nihil prater hanc aliud a visu fiat opus,

Manifestat idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

Manifestat idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

Manifestat idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

Manifestat idem in potentijs rationalibus dicens, quod ad hoc hominis potentiam habent edificandi vt edificet, ad hoc habent theoreticam. i. scientiam speculatiuam, vt speculantur. Non autem speculantur vt habeant theoreticam, nisi ad discendas, nisi meditentur ea que sunt scientie speculatiue, vt acquirant eam. Et hi non perfecte, vt supra dictum est: quia speculatiui non est p. aliqua indigentiam, sed scientiam habitam. Dicitur autem speculatio est, quia indigent acquirere scientiam. Tertio ibi.

Manifestat idem in potentijs passiujs dicens, quod materia est in potentia, donec veniat ad formam, vel speciem: sed tunc primo est in actu, quando habet speciem. & ita est, in oibus alijs que mouentur propter finem. Vnde sicut docentes. putant ad finem peruenire, quando demonstrant discipulum quem in struxerunt, operantem ea, que sunt artis, ita & natura peruenit ad finem quando consequitur actum. & sic manifestum est quod actus est finis in motu naturali. Quarto ibi.

Manifestat propositum deducendo ad inconueniens dicens, quod si perfectio, & finis non consistit in actu, tunc non videretur differentia inter aliquem sapientem, sicut fuit Mercurius, & aliquem insipientem, sicut fuit Paxonas, si. n. perfectio scientie non esset in agendo, non esset Mercurius manifestus in sua scientia, si haberet scientiam interius, sicut quatum ad interiorem actum, sicut exterius, quantum ad exteriorum actum, sicut nec Paxonas. Nam per actum scientie manifestatur aliquis esse sciens, & non per potentiam. Operatio. n. est finis scientie. Operatio autem est actus quidam. Propter quod, & nomen actus dicitur ad operationem, vt supra dictum est. Et inde deriuatum est ad formam, quae dicitur enelechia, sive perfectio. Deinde cum dicit.

Manifestat quoddam, quod poterat esse dubium circa predicta. Quia enim dixerat, quod opus est finis, posset aliquis credere, quod hoc esset verum in omnibus. Sed ipse hoc remouet dicens, quod quorundam actiuarum potentiarum vltimus finis est solus vsus potentie, & non aliquid operatum per actum potentie, sicut vltimus finis potentie visus & visio. Et prater eam

Manifestat idem ratione sumpta a parte finis, & circa hoc tria facit. Primo proponit rationem. Secundo manifestat quoddam in ratione suppositum. ibi. Non. n. vt visum habeant. Tertio determinat quoddam, quod posset facere dubium circa predicta. ibi. Quomodo vero est horum. Dicit ergo primo, quod omne quod sit vadit ad finem: vadit ad quoddam principium. nam finis cuius causa sit aliquid, est quoddam principium. Est. n. prius in intentione agentis, quia eius causa sit generatio. Sed actus est finis potentie: ergo actus est prior potentia, & principium quoddam eius. Deinde cum dicit.

LECTIO IX.



Superius probauit Arist. quod actus erat prior potentia substantia, diffinitione, & perfectione, per rationes ex ipsis corruptibilibus sumptas. Hic autem idem ostendit per comparationem sempiternorum ad corruptibilia. Et diuiditur ista pars in duas. In prima ostendit oppositum. In secunda, ex opposito ostendit quoddam a Platone dictum, ibi: Si ergo aliqua sit natura, & sit circa primum duo iacet. Primum, ostendit oppositum, & hoc tali ratione. Semper terna comparantur ad corruptibilia sicut actus ad potentia, nam sempiterna, in quantum hmoi, non sunt in potentia, corruptibilia vero in quantum hmoi in potentia sunt. Sed sempiterna sunt priora corruptibilibus substantia & perfectione. hoc. n. manifestum est, ergo actus est potentia prior substantia & perfectione. Dicit autem, per hac ratione magis proprie ostendit oppositum, quia non assumit actus & potentia in eodem, sed in diuersis, quod facit probationem magis euidentem. Secundo ibi.

Unde patet, quod substantia, & forma, actus est: secundum hanc igitur rationem manifestum est: quod prior substantia actus, quam potentia. Et quemadmodum diximus, tempore semper precedit actus, alius ante alium, usque ad eum, qui est prima mouentis.

Unde patet, quod substantia, & forma, actus est: secundum hanc igitur rationem manifestum est: quod prior substantia actus, quam potentia. Et quemadmodum diximus, tempore semper precedit actus, alius ante alium, usque ad eum, qui est prima mouentis.

Erunt autem etiam magis principaliter. aeterna enim priora corruptibilibus substantia sunt: nihil vero potentia aeternum est.

Ratio autem haec. omnis potentia simul contradictionis est. quod enim non est possibile esse, non inuenit alicui. omne vero possibile, contingit non agere. quod igitur est possibile esse, contingit esse & non esse. quod vero est possibile non esse, contingit non esse: quod autem contingit non esse, corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipsum, quod dicitur, aut dicitur contingere non esse, sive secundum locum, sive secundum quantum, sive secundum quale: simpliciter vero quod secundum substantiam.

Est esse, contingit non esse in actu. Manifestum est: ergo, quod illud, quod possibile est esse, contingit esse & non esse. Et si potentia simul contradictionis est, quia idem est in potentia ad esse & non esse: id quod potest non esse, contingit non esse: hanc. n. duo equipollent. Quod autem contingit non esse, est corruptibile, vel simpliciter, vel secundum quid, prout dicitur contingere non esse: sicut si contingat aliquod corpus non esse in aliquo loco, illud est corruptibile secundum locum, & similiter est de quanto, & de quali: sed simpliciter est corruptibile, quod potest non esse in substantia. Relinquit ergo, quod omne, quod est in potentia, in quantum hmoi, corruptibile est. Secundo ibi.

S. Tho. sup Metaph. Q. 2 c. 4 In fine

eam non sit a potentia visiva aliquid opus operatum. In quibusdam vero potentijs actiuis sit aliquid opus prater actionem, vt ab arte edificatiua sit domus, prater ipsam edificatiuam. Tamen haec differentia non facit quod in aliquibus harum potentiarum minus sit actus finis potentie, & in aliquibus magis, quia ipsa actio est factio, vt edificatio in eo, quod edificatur: & edificatio simul fit & habet esse cum domo. Vnde, si domus aut edificatum sit finis, non excluditur, quin actus sit finis potentie. Talis autem differentia inter predictas potentias est consideranda, quando prater actum ipsum potentie, qui est actio sit aliquid operatum, actio talium potentiarum est in factio, & actus facti, vt edificatio in edificato, & contextio in contexto. Similiter autem & in alijs: & totaliter motus in eo, quod mouetur. Quorum vero non est aliquid aliud opus prater actionem, in ipsis existit actio, vt visio in vidente, & speculatio in speculante, & vita in anima, quare & felicitas. Vita namque qualis quada est.

Alterum a visu opus, a quibusdam vero fit aliquid, vt ab edificatorijs, domus, prater edificatiuam, tamen non minus quidem hic finis, hic autem magis finis potentie est. nam edificatio, in edificato, & simul fit & est cum domo. Quorumcumque igitur aliquid alterum est, quod sit prater visum horum, actus in factio est: vt edificatio in edificato, & contextio in contexto. Similiter autem & in alijs: & totaliter motus in eo, quod mouetur. Quorum vero non est aliquid aliud opus prater actionem, in ipsis existit actio, vt visio in vidente, & speculatio in speculante, & vita in anima, quare & felicitas. Vita namque qualis quada est.

Quare manifestum est quod substantia & species, actus quidam est. Secundum hanc itaque rationem, palam quia prior substantia, est actus potentia. Et vt diximus, tempore semper precedit actus alius ante alium, usque ad eum, qui est semper mouentis principium.

LECTIO IX. T. vero magis proprie sempiterna, priora substantia sunt corruptibilibus. Est autem nihil potentia sempiternum.

Ratio vero haec, omnis potentia simul contradictionis est. Quod quidem. n. est non possibile existere, non utique existit in aliquo. Possibile autem esse, contingit non actu esse. Quod igitur possibile esse contingit esse & non esse. Idem igitur possibile esse & non esse. Possibile vero non esse, contingit non esse. Contingens autem non esse, corruptibile, aut simpliciter hoc ipsum quod dicitur contingere non esse, aut in locum, aut secundum quantum, aut secundum quale. Simpliciter autem quod secundum substantiam.

Redit ad concludendum principale propositum dicens, quod manifestum est ex predictis, quod substantia & forma & species est actus quidam. Et ex hoc manifestum est, quod actus est prior quod potentia in substantia & forma. Et est prior tempore, vt supra dictum est, quia semper prius existit actus secundum quem generans, aut mouens, aut faciens est actus, ante alterum actum, quod generatum vel factum est in actu, postquam fuit in potentia, quod quidem, veniatur ad primum mouens, quod est in actu tantum. Id enim quod exit de potentia in actum, requirit actum precedentem in agente, a quo reducitur in actum.

Tex. cō. 27. parte. 7.

par. prima.

part. 1.

Tex. cō. 13.

**e** ¶ Infert conclusionem ex positione premissa intentam, & circa hoc tria facit. Primo concludit propositum circa sempiterna, inferens ex prædictis, quod si omne, quod est in potentia, est corruptibile, sequitur quod nullum incorruptibile simpliciter, sit ens in potentia, ut accipiamus incorruptibile simpliciter, & ens in potentia simpliciter secundum substantiam. Sed nihil prohibet id, quod est incorruptibile simpliciter, esse in potentia secundum quale, aut ubi. Ut Luna est in potentia ut sit illustrata a sole, & sol est in potentia cum est in oriente & sit in occidente. Patet ergo ex prædictis, quod omnia sempiterna in quantum hmoi, sunt in actu. Secundo ibi dicitur. Concludit idem de necessariis quod concluderat de sempiternis, quia etiam in ipsis rebus corruptibilibus sunt quædam necessaria, ut hominem esse animal, omne totum esse maius sua parte. Dicitur ergo, quod neque aliquid corru, quæ sunt ex necessitate, in potentia est. Quæ enim necessaria sunt, semper sunt in actu, & non possunt esse & non esse. Ea vero, quæ sunt necessaria, sunt prima inter omnia, quia eis ablati, nihil remanet aliorum, ut pote si tollerentur essentialia prædicata, quæ necessario prædicantur, non possent inesse accidentalia prædicata, quæ contingunt inesse & non inesse. Et sic relinquitur, quod actus est prior potentia. Tertio ibi dicitur. Concludit idem de motu sempiterno, quod concluserat de substantiis sempiternis, & circa hoc tria facit. Primo, ex prædictis concludit propositum dicens, quod si aliquis motus est sempiternus, ille motus non est in potentia, nec id quod mouet est in potentia ad motum, sed est in potentia in de quod, ut ab hoc in id transeat. Cui enim motus sit actus existens in potentia, oportet omne quod mouetur, esse in potentia ad terminum motus, non autem ad ipsum moueri, sed ad aliquid ubi, quod tendit per motum. Et quia quod mouetur oportet habere materiam, subiungit, quod nihil prohibet id, quod mouetur motu sempiterno, habere materiam: quia licet non sit in potentia ad moueri simpliciter, est tamen in potentia ad hoc, vel ad illud ubi. Secundo ibi dicitur. Concludit quoddam corollarium ex dictis. Quia enim quod mouetur motu sempiterno, non est in potentia ad ipsum moueri, motus autem cæli sempiternus est, secundum quod traditur in libro 8. Physicæ sequitur quod sol & astra & totum cælum semper agant, quia semper mouentur, & per motum suum

agunt. Nec est timendum, quod aliquando motus cæli stet, ut timuerunt quidam naturales, scilicet Empedocles & sequaces eius, qui posuerunt quod per licem & amicitiam, mundus quædoque corrumpitur, & rursus reparatur. Et ideo dicit non esse timendum, quia non sunt in potentia ad non moueri: Et propter hoc, etiam non corruptibilia, in eo quod mouentur, non laborant, non enim inest eis potentia contradictionis, scilicet, ut moueantur & non moueantur, sicut est in corruptibilibus, quæ hæc habent per motum, & ita per hunc modum, continuus motus sit eis motus cum labore. Quod enim corruptibilia laborant in eo quod mouentur, causa est, quia sunt in potentia ad moueri & non moueri, & non habent hoc ex natura substantia sua, & semper moueantur. Vnde videmus, quod tanto aliquis motus est laboriosior, quanto etiam natura rei est propinquior ad non moueri. Sicut patet quod moueri sursum in aialibus laboriosum est. Quod autem hic dicitur de perpetuitate motus cæli, & scdm convenientiam nra cor poris celestis, quæ experti sumus. Sed hoc non præiudicat diuine voluntati, quæ dependet motus cæli & esse eius. Tertio ibi dicitur. Comparat corpora corruptibilia, corporibus incorruptibilibus in agendo, & primo quantum ad similitudinem dicens, quod corpora eorum, quorum esse est in transitu, imitantur corpora incorruptibilia in eo quod semper agunt. sicut ignis quod scdm se semper calefacit, & terra quæ sit se semper facit operationes proprias & naturales. Et hoc idem est, quia habent motum & operationem suam propriam secundum se & in eis, in quantum scilicet, formæ eorum sunt principia talium motuum & actionum. Secundo ibi dicitur. Ponit comparationem secundum dissimilitudinem dicens, quod alia potentia rerum mobilium, de quibus supra dixerunt, omnes sunt contradictionis, e contrario rebus sempiternis, quæ semper sunt in actu. Sed diuersimode. Nam potentia rationales sunt contradictionis, eo quod possunt moueri sic, vel non sic, ut supra dictum est: potentia vero irrationales operantur vno modo, sed & ipse sunt contradictionis per hoc quod possunt adesse & non esse, sicut animal potest amittere potentiam visum. Deinde cum dicitur. Ex præmissis excludit quoddam a Platone positum. Ponebat enim Plato formas separatas, quæ maxime esse dicebat, sicut si ponerem scientiam esse separaram, quam vocabat per se scientiam

scientiam, & dicebat, quod hoc erat principalissimum in genere scilicet, & similiter per se motum in genere mobilium. Sed secundum præsentiam aliquid erit primo in genere scilicet quam per se sciat. Oportet enim, quod prior est actus perfectione quam potentia. Scientia enim ipsa est quædam potentia, vnde consideratio, quæ est actus eius, erit ea potior, & sic de alijs huiusmodi. Vltimo epiloga quod dictum est, scilicet quod actus est prior potentia & omni principio motus. **LECTIO X.** Ostquam comparauit Philo soph actum & potentiam secundum prius & posterius, hic comparat ea secundum bonum & malum. & circa hoc duo facit. Primo dicit, quod in bonis actus est melior potentia. Quod quidem manifestum est ex hoc quod id, quod est, potentia, est idem in potentia existens ad contraria. Sicut quod potest conalescere, hoc potest infirmari, & simul est in potentia ad vtrumque. Et hoc ideo, quia eadem est potentia vtriusque, conalescendi & laborandi, & quiescendi & mouendi, & aliorum huiusmodi oppositorum. Et ita patet, quod aliquid in mul potest contraria licet contraria non possint simul esse actu. Contrarium igitur vtrumque scilicet bonum, est hoc quidem bonum, ut sanum: alium vero malum, ut infirmum. Nam semper in contrarijs vnus est ut deficiens, quod ad malum peruenit. Sic igitur quod est bonum in actu, est tantum bonum. Sed potentia se habet similiter & ad vtrumque scilicet secundum quod quod est esse in potentia. Habet autem neutrum simpliciter, quod est esse in actu. Relinquitur igitur, quod actus est melior potentia: quia quod est simpliciter & pure bonum, est melius eo, quod est secundum quod bonum, & coniu tum malo. Secundo ibi dicitur. Ostendit quod e contrario in malis est actus peior potentia, & circa hoc tria facit. Primo ostendit propositum ex ratione supra inducta, quia id, quod est simpliciter malum, & non secundum quod se habens ad malum, est peius eo quod est secundum quod malum, & quod se habet ad malum & ad bonum. vnde cum potentia ad malum non dum habeat malum nisi secundum

quod quid, & eadem est ad bonum, nam idem est potentia quod est ad contraria, relinquitur quod actus malus est peior potentia ad malum. Secundo ibi dicitur. Concludit ex dictis quod ipsum malum non est quædam natura præter res alias, quæ secundum naturam sunt bona. Nam ipsum malum secundum naturam est potius quædam potentia, quia est peius & magis elongatum a perfectione nature. Vnde cum potentia non possit esse alia præter res, multo minus ipsum malum. Tertio ibi dicitur. Inducit aliam conclusionem. Si enim malum est peius potentia, potentia autem non inuenitur in rebus sempiternis, ut supra ostensum est, non erit in eis aliquod malum, neque peccatum, neque alia corruptio. Nam corruptio quoddam malum est. Est hoc autem intelligendum in quantum sunt sempiterna & incorruptibilia. Nam secundum quod nihil prohibet in eis esse corruptionem, ut secundum ubi, aut secundum aliquid huiusmodi. Postquam comparauit potentiam & actum secundum prius & posterius & bonum & malum, hic comparat eadem secundum intelligentiam veri & falsi. Et circa hoc duo facit. Primo comparat ipsa secundum intelligentiam. Secundo vero, secundum veritatem & falsitatem, ibi dicitur. Quoniam vero ens, dicitur ergo primo quod diagramata sunt id est definitiones geometricæ, inueniuntur id est per inuentionem cognoscuntur secundum dispositionem figurarum in actu. Geometria enim inueniuntur verum quod quarunt, diuidendo lineas & superficies. Diuisio autem reducit in actum quod erat in potentia. Nam partes continui sunt potentia in toto ante diuisionem. Si autem omnia essent diuisa secundum quod requirit inuentionem veritatis, manifesta essent conclusiones quædam. Sed quia in prima protractione figurarum sunt in potentia huiusmodi diuisiones, ideo non statim fit manifestum quod queritur. Hoc autem notificat per duo exempla, quorum primum est circa quædam: quare trigonum est duo recti, & idem quare triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis? Quod quidem sic demonstratur. **S. Tho. super. Metaphy. Q. 3. Hac**

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

Tex. c. 18.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

lect. 1.

Tex. c. 19.

part. 1.

Alia licet.

ergo.

part. 2.

part. 3.

part. 4.

Tex. c. 20.

part. 5.

lect. 1.

LECTIO X.

LECTIO X.

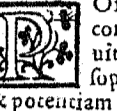


**V**od autem & melior, & nobilior & honorabilior studiosa potentia actus, ex his est palam. Quæcumque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria, ut quod dicitur posse sanum esse, idem est etiam egrotans & simul. Eadem enim potentia est sanum & egrotum esse, & quiescere & moueri, & extruere & destruere domum, & extruere domum & destruere. Possit itaque contraria simul esse impossibile est, ut sanum & egrotum esse, quare necesse est vnum eorum bonum esse, ipsum autem posse vtrumque simul, aut neutrum, actus igitur melior.



**V**od autem melior ac præstantior quam ipsa studiosa potentia actus sit, ex his patebit. Quæcumque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria, ut quod dicitur posse sanum esse, idem est etiam egrotans & simul. Eadem enim potentia est sanum & egrotum esse, & quiescere & moueri, & extruere & destruere domum, & extruere domum & destruere. Possit itaque contraria simul esse impossibile est, ut sanum & egrotum esse, quare necesse est vnum eorum bonum esse, ipsum autem posse vtrumque simul, aut neutrum, actus igitur melior.

LECTIO X.



**O**stquam comparauit Philo soph actum & potentiam secundum prius & posterius, hic comparat ea secundum bonum & malum. & circa hoc duo facit. Primo dicit, quod in bonis actus est melior potentia. Quod quidem manifestum est ex hoc quod id, quod est, potentia, est idem in potentia existens ad contraria. Sicut quod potest conalescere, hoc potest infirmari, & simul est in potentia ad vtrumque. Et hoc ideo, quia eadem est potentia vtriusque, conalescendi & laborandi, & quiescendi & mouendi, & aliorum huiusmodi oppositorum. Et ita patet, quod aliquid in mul potest contraria licet contraria non possint simul esse actu. Contrarium igitur vtrumque scilicet bonum, est hoc quidem bonum, ut sanum: alium vero malum, ut infirmum. Nam semper in contrarijs vnus est ut deficiens, quod ad malum peruenit. Sic igitur quod est bonum in actu, est tantum bonum. Sed potentia se habet similiter & ad vtrumque scilicet secundum quod quod est esse in potentia. Habet autem neutrum simpliciter, quod est esse in actu. Relinquitur igitur, quod actus est melior potentia: quia quod est simpliciter & pure bonum, est melius eo, quod est secundum quod bonum, & coniu tum malo. Secundo ibi dicitur. Ostendit quod e contrario in malis est actus peior potentia, & circa hoc tria facit. Primo ostendit propositum ex ratione supra inducta, quia id, quod est simpliciter malum, & non secundum quod se habens ad malum, est peius eo quod est secundum quod malum, & quod se habet ad malum & ad bonum. vnde cum potentia ad malum non dum habeat malum nisi secundum

part. 2.

part. 3.

part. 4.

part. 5.

part. 6.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

part. 15.

part. 16.

part. 17.

part. 18.

part. 19.

part. 20.

part. 21.

part. 22.

part. 23.

part. 24.

part. 25.

part. 26.

part. 27.

part. 28.

part. 29.

part. 30.

part. 31.

part. 32.

part. 33.

part. 34.

part. 35.

part. 36.

part. 37.

part. 38.

part. 39.

part. 40.

part. 41.

part. 42.

part. 43.

part. 44.

part. 45.

part. 46.

part. 47.

part. 48.

part. 49.

part. 50.

part. 51.

part. 52.

part. 53.

part. 54.

part. 55.

part. 56.

part. 57.

part. 58.

part. 59.

part. 60.

part. 61.

part. 62.

part. 63.

part. 64.

part. 65.

part. 66.

part. 67.

part. 68.

part. 69.

part. 70.

part. 71.

part. 72.

part. 73.

part. 74.

part. 75.

part. 76.

part. 77.

part. 78.

part. 79.

part. 80.

part. 81.

part. 82.

part. 83.

part. 84.

part. 85.

part. 86.

part. 87.

part. 88.

part. 89.

part. 90.

part. 91.

part. 92.

part. 93.

part. 94.

part. 95.

part. 96.

part. 97.

part. 98.

part. 99.

part. 100.

part. 101.

part. 102.

part. 103.

part. 104.

part. 105.

part. 106.

part. 107.

part. 108.

part. 109.

part. 110.

part. 111.

part. 112.

part. 113.

part. 114.

part. 115.

part. 116.

part. 117.

part. 118.

part. 119.

part. 120.

part. 121.

part. 122.

part. 123.

part. 124.

part. 125.

part. 126.

part. 127.

part. 128.

part. 129.

part. 130.

part. 131.

part. 132.

part. 133.

part. 134.

part. 135.

part. 136.

part. 137.

part. 138.

part. 139.

part. 140.

part. 141.

part. 142.

part. 143.

part. 144.

part. 145.

part. 146.

part. 147.

part. 148.

part. 149.

part. 150.

part. 151.

part. 152.

part. 153.

part. 154.

part. 155.

part. 156.

part. 157.

part. 158.

part. 159.

part. 160.

part. 161.

part. 162.

part. 163.

part. 164.

part. 165.

part. 166.

part. 167.

part. 168.

part. 169.

part. 170.

part. 171.

part. 172.

part. 173.

part. 174.

part. 175.

part. 176.

part. 177.

part. 178.

part. 179.

part. 180.

part. 181.

part. 182.

part. 183.

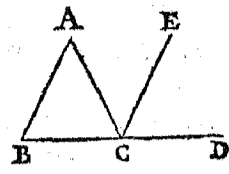
part. 184.

part. 185.

part. 186.

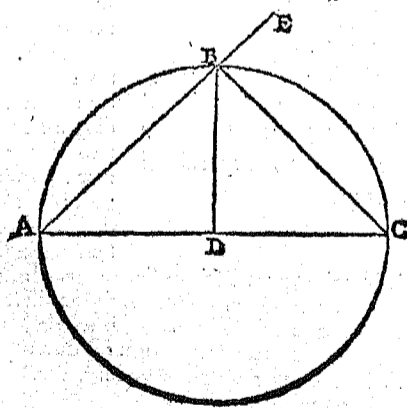
part. 187.

Hac figura ostenditur angulos trianguli, esse aequales duobus rectis.



Sit triangulus a. b. c. & protrahatur basis a. c. in continuum & directum. Hæc igitur basis protrahatur facies cum latere trianguli b. c. angulū in puncto c. qui quidem angulus extra existēs æqualis est duobus angulis interioribus sibi oppositis, scilicet angulo a. b. c. & angulo b. a. c. Manifestum est autem, quod duo anguli consistentes circa punctū c. quorum vnus est extra triangulum, & alter intra, sunt æquales duobus rectis. Demonstratū est enim, quod linea recta super aliam lineam cadens qualitercūq; faciet duos angulos rectos, aut æquales duobus rectis. Relinquit ergo, quod angulus interior in puncto c. constitutus cum alijs duobus, q̄ sunt æquales angulo exteriori, omnes scilicet tres sūt æquales duobus rectis. Hoc est ergo quod Philosophus dicit, quod probatur triangulū habere duos rectos, quia duo anguli, qui sunt circa vnū punctum, puta circa punctum c. quorum vnus est interior & alius exterior, sunt æquales duobus rectis. Et ideo, quando producitur angulus, qui sit extra, productio vno latere trianguli, statim manifestum sit videnti dispositionem figuræ, quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Secundum exemplum est circa hoc quæsitum, quare omnis angulus, qui est in semicirculo descriptus, est rectus. Quod quidem demonstratur sic.

Per hanc figuram apparet, angulum existentem in semicirculo, rectum esse.



LECTIO XI.



Voniam autem ens dicitur & non ens, hoc quidem secundum figuras categoriarū, illud vero secundum potentiam, aut actū horum, aut contraria. hoc autem maxime proprie, aut verum, aut falsum.

Hoc autem in rebus est componi, aut diuidi: vnde verū est, diuisum putans diuidi, & compositum componi: metitur autem, e contraria. hoc autem quandoque est, aut non, est quod verū dicitur, aut falsum. hoc perscrutandum quod dicimus. Non enim propter nos existimare te vere albū esse, tu albus es: sed pro te esse albū, esse nos hoc dicentes, verū dicim'.

Tex. cō. 21. part. 1.

part. 2.

Sit semicirculus a. b. c. & in puncto b. qualitercūque cadat constructur angulus, cui subdenditur basis a. c. quæ est diameter circuli. Dico ergo quod angulus b. est rectus. Cuius probatio est, quia cum linea a. c. sit diameter circuli, oportet quod transeat per centrum. Diuidatur ergo per medium in puncto d. & producatur linea d. b. Sic igitur linea d. b. æqualis est lineæ d. a. quia sunt protractæ a centro usque ad circumferentiam, ergo in triangulo d. b. a. æqualis est angulus b. angulo a. quia omnis trianguli, cuius duo latera sunt æqualia, anguli qui sunt supra bases, sunt æquales. Duo igitur anguli a. & b. sunt duplum solius anguli b. Sed angulus b. d. c. cum sit exterior, est æqualis duobus angulis a. & b. partialibus, ergo angulus b. d. c. est duplus anguli b. partialis. Et similiter probatur, quod angulus c. est æqualis angulo b. trianguli b. d. c. eo quod duo latera d. b. & d. c. sunt æqualia, cum sint protracta a centro ad circumferentiā, & angulus exterior, scilicet a. d. b. est æqualis vtrique, ergo est duplus anguli b. partialis. Sic ergo duo anguli a. d. b. & b. d. c. sunt duplum totius anguli a. b. c. Sed duo anguli a. d. b. & b. d. c. sunt aut recti, aut æquales duobus rectis, quia linea d. b. cadit supra lineam a. c. ergo angulus a. b. c. qui est in semicirculo, est rectus. Et hoc est quod Philosophus dicit, quod ideo demonstratur esse rectus ille, qui est in semicirculo, quia tres lineæ sunt æquales, scilicet duæ, quas diuiditur basis, scilicet d. a. & d. c. & tertia, que ex mediâ istarū duarum protracta superstat vtrique scilicet b. d. Et hanc dispositionem videnti, statim manifestum est scienti principia geometriæ, quod omnis angulus in semicirculo est rectus. Sic igitur condidit Philosophus manifestū esse, quod quando aliqua reducuntur de potentia in actum, tunc inuenitur earum veritas. Et huius causa est, quia intellectus actus est. Et ideo ea que intelliguntur, oportet esse actū. Propter quod, ex actu cognoscitur potentia. Vnde facientes aliquid actu cognoscunt, sicut patet in predictis descriptionibus. Oportet enim quod in eodem secundum numerum, posterius secundum ordinem generationis & temporis sit actus q̄ potentia, vt supra expōsitum est.

LECTIO XI.



Vm autem ens & non ens dicitur, quoddam quidem secundum figuras prædicamentorum: quoddam autem secundum potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam vero maxime proprie ens verum aut falsum.

Hoc autem in rebus est compositione vel diuisione: quomobrem verum dicit, qui diuisum diuidi, & compositum componi putat: falsum autem qui contra quæ res se habeant, aut quando sunt, aut non sunt: quare quod verum aut falsum dicitur, quid profecto hoc dicimus, considerandum est. Non enim propterea quod nos te vere putamus albū esse, tu albus es: sed propterea quod tu albus es, nos, qui dicimus, verum dicimus.

LECTIO XI.



IC comparat Philosophus actum ad potentiam secundum veritatem & falsitatem, & circa hoc tria facit. Primo ponit, quod verum & falsum præcipue dicitur secundum actum. Secundo manifestat propositum, ibi: Hoc autem in rebus est componi aut diuidi. Tertio concludit quoddam corollarium, ibi: Palam etiam & quia de immobilibus. Dicit ergo primo, quod cum ens & non ens ei oppositum diuidantur dupliciter: vno modo secundum diuersa prædicamenta, quæ sunt substantia, quantitas, qualitas & c. alio modo secundum potentiam & actum, vel vnus, vel alterius contrariorum, quia vtrunque contrariorum cōtingit actū esse & potentia hoc quod est in actu, maxime proprie dicitur aut verum aut falsum. Deinde cum dicit, b. ¶ Probat quod pposuerat, & circa hoc tria facit. Primo manifestat in substantijs cōtinuis. Secundo in simplicibus, ibi: Circa incōposita. Tertio colligit vtrūque, ibi: Esse vero vt verū. ¶ Circa primū duo facit. Primo manifestat propositū dicens, q̄ hoc, scilicet esse verū vel falsum in rebus, nihil est aliud q̄ cōponi & diuidi. Vnde qui putat diuidi qd̄ est diuisum in rebus, verus est in sua opinione, vt qui putat hominem nō esse animam. Et alij qui putat cōponi quod est cōpositum in rebus, vt qui putat hominem esse animal. Ille autē mentit in opinādo, qui e contrario hēt res aliter i sua opinione, q̄ res sint in sua natura. vt q̄ putat hominem animam, aut non esse animal, quia quando aliquid est aut non est,

Lex. 7. & c.

Part. 64.

part. 4

part. 7.

est, tunc dicitur verum vel falsum. Quod sic considerandum est. Non enim ideo tu es albus, quia nos vere existimamus te esse albū, sed e conuerso ideo existimamus te albū, quia tu es albus. Vnde manifestum est, qd̄ dispositio rei, est causa veritatis in opinione & oratione. Hoc autem addit ad manifestandum qd̄ supra dixerat, quod verum & falsum est in rebus componi & diuidi. Oportet enim veritatem & falsitatem, quæ est in oratione vel opinione, reduci ad dispositionem rei, sicut ad causam. Cum autem in intellectu compositionem format, accipit duo, quorum vnum se habet vt formale respectu alterius. vnde accipit id vt in alio existens, propter quod prædicata tenentur formaliter. Et ideo, si talis operatio intellectus ad rem debeat reduci sicut ad causam, oportet qd̄ in cōpositis substantijs ipsa cōpositio formæ ad materiam: aut eius, qd̄ se habet per modum formæ & materię, vel etiam cōpositio accidentis ad substantiam, respondeat quasi fundamentum & causa veritatis, cōpositioni, q̄ intellectus interior format & exprimit voce. Sicut cum dico Socrates est homo, veritas huius enunciativis causatur ex cōpositione formæ humane ad materiam indiuidualem, per quam Socrates est hic homo. Et cum dico, homo est albus, causa veritatis est cōpositio albedinis ad substantiam, & similiter est in alijs. & idem patet in diuisione. Secundo ibi, c. ¶ Concludit ex dictis, quod si cōpositio & diuisio rei est causa veritatis, & falsitatis in opinione & oratione, necesse est, quod sit differentia cōpositionis & diuisionis eius quod est in rebus, est differentia veritatis & falsitatis in opinione & oratione. In rebus, aut talis differentia inuenitur circa cōpositionem & diuisionem, quod qdam semper cōponuntur, & impossibile est ea diuidi, sicut animę rationali coniungitur natura sensitua semper, & impossibile est qd̄ diuidat ab ea, ita. scilicet quod aia rationalis sit sine rōne. Quædam vero sunt diuisa & impossibile est ea componi, sicut nigrum albo, & formā alni homini. Quædam vero se habent ad contraria, quia possunt componi & diuidi, sicut homo & albus, & et currens. Esse autem in quo consistit cōpositio intellectus, vt affirmatio, cōpositionem quædam & vniōnē indicat, non esse verum qd̄ significat negatio, tollit cōpositionem, & designat pluralitatem & diuersitatem. Vnde manifestum est, quod in his, quæ contingit componi & diuidi, vna & eadem oratio sit quandoque vera, quandoque falsa, sicut hæc oratio: Socrates sedet, est vera eo sedente: eadem aut falsa eo surgente. Et similiter est de opinione. Sed in his, quæ nō possunt aliter se habere, scilicet quæ semper componuntur vel diuiduntur, non est possibile, quod eadem opinio vel oratio quandoque sit vera, quandoque falsa. Sed que est vera, semper est vera, & que est falsa, semper est falsa: sicut hæc est vera, hō est animal: hæc autem falsa, homo est asinus. Deinde cum dicit, d. ¶ Ostendit quomodo in simplicibus possit esse verum & falsum, & circa hoc tria facit. Primo, ostendit non similiter esse verum in simplicibus & in cōpositis dicens, quod circa incōposita & simplicia, cuiusmodi sunt substantiæ immateriales,

non est verum vel falsum per compositionem aut diuisionem, quæ sit in rebus, sed per hoc quod cognoscitur quodquid est, aut non cognoscitur. Cum enim attingamus ad cognoscendum quod quid est alicuius simplicis, tunc intellectus videtur verus esse. Cum autem non attingimus ad cognoscendum quodquid est, sed aliquid aliud ei attribuit, tunc falsum est. non enim in simplicibus est cōpositio, vt possit dici, qd̄ qn̄ componit res, tunc intellectus cōponēs sit verus: vel quando diuisum est in re, qd̄ intellectus componit, tunc intellectus non sit verus. Vel autem terminus est in simplicibus cōpositio, ita quod cum dicat de eo affirmatiue qd̄ sit, significatur eius cōpositio: & cum dicitur de eo quod non sit negatiue, significatur eius diuisio. Sicut in rebus cōpositis cum dicitur, qd̄ lignum sit album, significatur eius cōpositio: aut cum dicitur, qd̄ non sit lignum album, aut qd̄ diametrum non sit commensurabile, significatur eius diuisio. Et sic patet, quod verum & falsum nō est similiter in simplicibus, sicut in cōpositis. Neque hoc mirum est, quia etiā esse non est similiter in vtrisque. Sed esse cōpositorum surgit ex cōponentibus, non autem esse simplicium. Verum autem consequitur ens, quia sicut in secundo huius est habitum, eadem est dispositio rerum in esse & in veritate. Vnde quæ non sunt similia in esse, non sunt similia in veritate. Secundo ibi, e. ¶ Ostendit qualiter sit verū & falsum in simplicibus dicens, qd̄ hō est verum & falsum in simplicibus, vt dicit. Attingere enim mente ad ipm̄ simplex, vt. scilicet apprehendat quid est, & dicere, i. significare voce ipsum simplex: hoc est verum quod est in simplicibus. Et quia dicere quæque sumit pro prædicatione affirmatiua, quæ cum cōpositione sit, hunc intellectum remouet dicens, quod non est idē affirmatio, & dictio, quia affirmatio est per hoc, qd̄ aliquid dicit de aliquo, qd̄ est cum cōpositione: dictio aut simplex prolatio alicuius, sic ergo attingere & dicere, est verū: sed non attingere mētē ipsa simplicia, est ea penitus ignorare. Quicumque enim non attingit ad quodquid est rei simplicis, penitus ignorat ipsam. non enim potest aliquid eius scire, & aliquid ignorare, ex quo nō est cōpositū. Videbat autē, quod sicut dixerat qd̄ attingere simplicia est dicere verum in eis, ita non attingere est falsum, aut decipi. Hoc autē non dixit, sed dixit qd̄ nō attingere ē ignorare. Et ideo subdit eam, quare non attingere nō est decipi dicens, quod circa qd̄ quid est non est decipi nisi in accidens, qd̄ sic intelligendū est. Dicitur enim superius in 7. & 8. qd̄ in substantijs simplicibus idem est res, & quodquid est eius. Sic igitur, cum substantia simplex sit ipsum qd̄ quid est, iudicium est de cognitione substantiæ simplicis, & de cognitione eius qd̄ quid est. Sed circa quodquid est non decipitur intellectus, nisi per accidens. ¶ Aut enim per intellectum attingit aliquis quodquid est rei, & tunc vere cognoscit quid est res: aut non attingit, & tunc non apprehendit rem illam. vnde circa eam non verificat, neq; decipitur. Propter qd̄ dicit Aristoteles in Tertio de Anima, qd̄ sicut sensus dicitur propria qd̄ quid est semper est verus, ita intellectus circa qd̄ quid est, quasi circa proprium obiectum. Et qd̄ intellectus circa quodquid est

Tex. cō. 22.

part. 4.

part. 5.

Tex. cō. 4.

Tex. cō. 41.

T. com. 8.

Tex. cō. 26.

Q 4 non

ARISTOTELIS

METAPHYSICORVM.

LIBER DECIMVS,

Cum Dini Thomæ præclarissimis commentarijs.

LECTIO PRIMA

LECTIO I.

LECTIO I.

2. 1. & 2. 1. huius. 7.

UPERIVS in 4. huius Philosophus ostendit, quod ista scientia habet pro subiecto ens, & vnum, quod cum ente conuenit, & ideo, postquam dete...

10. 1. 1. 4.

per se secundum quod diuiditur per decem predicamenta in 7. & 8. & secundum quod diuiditur per potentiam & actum in 9. Nunc in hoc...

10. 4.

ibi ¶ Opponuntur autem vnum & multa, & prima diuiditur in duas. In prima ostendit quot...

10. 2.

¶ Ampli' tale, & magis totum, & habens aliquam formam & speciem, maxime autem si quid natura est tale, & non vi, vt quæcunque visio aut clauo, aut conjunctione...

10. 3.

¶ Tale vero, eo quod in motu vnum esse & indiuisibile loco & tempore, quare palam siquid per naturam, motus habet principium...

10. 3.

¶ Tale vero est, cui vnus motus loco & tempore indiuisibilis sit. Quare manifestum est, quod si quid natura...

10. 5.

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

10. 6.

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

10. 7.

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

totum vniforme, vt linea recta, aut etiam circularis. Et quod non est totum vniforme, sicut due linee constituentes angulum in quo continuantur. Maxime autem horum est vnum, & per prius vnum, quod dicitur linea recta, vel circularis, quam linee angulum constitunt. Nam linea recta, oportet quod habeat vnum motum. Non enim potest esse quod vna pars eius moueatur & alia quiescat, nec vna sic moueatur, alia vero aliter, sed tota simul & vno motu mouetur, & similiter etiam i circulari est. Sed in duobus continuis constitutibus angulum, hoc non eodem modo. Possunt enim imaginari, quod vna linea quiescat, & altera moueatur ei appropinquans & minorem angulum constituat: aut ab ea elongata, & constituens angulum maiorem. Vel etiam quod vtraque moueatur in diuersas partes. Et ideo dicitur, quod illud continuum est magis vnum, cuius motus est indiuisibilior & magis simplex. Secundo cum dicitur: ¶ b Ponit secundum modum in quo quidam consideratur non solum, quod id quod dicitur vnum, & sic tale, & ideo dicitur vnum, sed & quod plus habeat, scilicet quod sit quoddam totum habens aliquam formam, aut speciem, sicut animal est vnum, & superficies triangularis est vna. Hoc igitur vnum supra vnitatem...

¶ Vnum quia multis modis dicitur, in diuisis, de quoties dictum est prius. Multipliciter vero dicto, capitales modi sunt quatuor primorum, & secundum se dictorum vnum, sed non secundum accidens. Continuum enim, aut simpliciter, aut maxime quod natura, & non tactu, nec ligatione. Et horum magis vnum & prius, cuius indiuisibilior motus est, & magis simplex.

¶ Vnum quia multis modis dicitur, in diuisis, de quoties dictum est prius. Multipliciter vero dicto, capitales modi sunt quatuor primorum, & secundum se dictorum vnum, sed non secundum accidens. Continuum enim, aut simpliciter, aut maxime quod natura, & non tactu, nec ligatione. Et horum magis vnum & prius, cuius indiuisibilior motus est, & magis simplex.

¶ Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquamque formam & speciem habens, & maxime quodcunque natura tale sit, & non vi: quæcunque modum quæcunque, aut glutine, aut clauo, aut conjunctione: at habeat in se, quod causa ei sit, ut continuum sit.

¶ Tale vero est, cui vnus motus loco & tempore indiuisibilis sit. Quare manifestum est, quod si quid natura...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

¶ Oportet enim intelligere. ¶ Circa primum tria facit. Primo ponit duos modos vnius, secundo ostendit rationem vnitatis in his duobus modis, ibi: ¶ Tale vero...

part. 6.

non declinat, non solum est in simplicibus substantiis, sed et in compositis. Quo autem per accidens declinat, aliquid circa quod quidem est considerandum est. non enim declinat quis circa quod quidem est, nisi componendo, aut diuidendo: Quod quidem in substantiis compositis contingit dupliciter. Vno modo per compositionem diffinitionis ad re diffinita, aut diffinitionem. Vt si aliquis diceret asinum esse animal rationale, mortale, aut homo non est animal rationale, mortale, utrobique falsum est. Alio modo secundum quod diffinitio constituitur ex partibus, quæ non sunt iniuncte componibiles, vt si quis assignaret hanc diffinitionem, homo est animal insensibile. Primo igitur modo diffinitio dicitur esse falsa, quia non est huius. Secundo modo dicitur falsa per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

part. 7.

Et omnes sunt actu, non potentia generarentur. n. vtique; & corrumpentur. nunc autem ipsum ens non generatur, nec corrumpitur: ex aliquo. n. vtique generaretur. Quæcunque igitur sunt quæ vere est quid & actu, circa hoc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. Sed quod quidem est quæritur de ipsis, si talia sunt, aut non.

Tex. c. 34.

Esse vero, vt verum, & non esse vt falsum, vnum quidem est si componitur, verum hoc autem si non componitur, falsum. Vnum autem, si vere ens, sic est: si vero non ita, non est. Verum autem intelligere ipsa. Falsum vero non est, nec deceptio, sed ignorantia, non qualis cæcitas, cæcitas enim, n. est vt vtique, si in tellectu oino non heat aliq.

par. 8.

Palatium & quia de immobilibus non est deceptio secundum quod, si quis putet immobilia, vt trigonum si non putatari putat, non opinabitur quod quæ duos rectos habere, & quod non: permutare tur. n. vtique. Sed aliquid quod est, aliquid vero non, vt parem numerum primum esse, nullum, aut aliquos quod est, aliquos vero non. Numero vero circa vnum, nec hoc. Non enim, est aliquid quidem, aliquid vero non purabitur: sed verum dicitur aut metietur semper sic se habere.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

si componitur in re quod intellectus componit. Falsum autem si non componitur in re quod intellectus componit, intelligens aut demuntians. Alio vero modo in rebus simplicibus verum est, si id quod est vere ens, id est, quod est ipsum quod quidem est, id est substantia rei simplex, sic est sicut intelligitur. Si vero non est ita, sicut intelligitur non est verum in intellectu. Et sic est verum intelligere ipsa, sed falsum non est ibi, neque deceptio, vt expostum est, sed ignorantia. Quia si non attingit ad quod quidem est, penitus ignorat rem illam. In compositis autem potest vnum scire, et circa alias proprietates eius decipi. Qualis autem ignorantia est, ostendit cum dicit, quod illa ignorantia non est talis priuatio sicut cæcitas, quæ est priuatio potentie visus. Vnde illa ignorantia similis cæcitate est, si aliquis non haberet vim intellectiua, ad attingendum substantias simplices. Ex quo patet, quod secunda sententia. Arist. humanus intellectus potest peringere ad intelligendum substantias simplices. Quod videtur sub dubio re huius in Tertio de Anima. Deinde cum dicitur: ¶ h Inducit quoddam corollarium dicens, quod est dicitur manifestum, est, quod de immobilibus non est deceptio secundum quando. In contingentibus vero contingit decipi secundum quando, in his scilicet quæ non semper sunt. vt puta, si Socras est scilicet, et hoc aliquis putet, potest aliquis decipi in eo, quod putet eum scilicet, quando non est scilicet. Et similiter si putet eclipsim futuram, quando non est futura. Sed in rebus immobilibus & quæ semper sunt, non potest contingere nisi vno modo, scilicet si quis putet ea esse mobilia, & non semper esse. Tunc enim decipitur in eis, sed non secundum quando. Et ideo dicitur: si quis putet ea esse immobilia, non decipitur in eis secundum quando. Et hoc ideo dicit, quia si quis putat ea esse immobilia, non putabit ea quandoque esse, & quandoque non esse. Et sic non decipitur in eis secundum quando. Vt si quis putet triangulum non permutari, non opinabitur quod quandoque habeat duos rectos, quantum ad æquivalentiam, & quandoque non sic. n. permutaret, & non permutaret. Sed in rebus immobilibus conuenit sub aliquo sub triangulo aliquem equilaterum & aliquem non. Et conuenit dubitari de numero pari, verum nullus sit primus, vel aliqui sint primi, aliqui non. Numerus primus dicitur quem sola vnitas mensurat. Vnde inter numeros pares solus binarius est primus, & nullus aliorum. Et circa vnum numero in rebus immobilibus non conuenit errare ac decipi, neque quantum ad hoc. Non enim in eodem numero potest aliquis putare aliquid sic se habere, et aliquid non sic. Vnum enim numero non diuiditur in multa. Vnde oportet, quod simpliciter dicat verum vel falsum, cum illud vnum, numero semper similiter se habeat, nec sit in eo accipere diuersitatem, neque quantum ad tempus, neque quantum ad supposita. Ex quibus apparet, quod verum est magis circa actum: Immobilia enim in quantum huiusmodi semper sunt actu.

Et cuncta sunt actu, non potentia: generarentur etenim profecto, ac corrumpentur. nunc autem ipsum ens non sit, neque corrumpitur: ex aliquo. n. vtique generaretur. Quæcunque itaque sunt veræ ipsum esse, & quid & actu, circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. Sed quod quidem est quæritur de eis, si talia sint an non.

Esse vero ut verum est, & non esse ut falsum, vnum quidem si componitur, verum: si vero non componitur, falsum. vnum vero si est qui dem ens sic, est: si vero non ita, non est. verum autem intelligere hæc. falsum vero non est deceptio, sed ignorantia, non qualis cæcitas est, etenim cæcitas quid sit si omnino non haberet aliquis intelligendi potentia.

Manifestum autem est, quod neque de immobilibus deceptio est secundum quando, si quis immobilia putet, ut puta si triangulum non putet mutari, non opinabitur modo duos rectos habere, modo non mutaretur etenim: verum aliquid quidem, aliquid vero non: ut puta parem numerum primum nullum esse, aut quosdam quidem, quosdam vero non. quo ad numerum vero circa vnum, nec hoc non amplius enim quædam quidem, I quædam vero non putabit, sed verum dicitur aut falsum, itaque ita semper se habeat.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.

¶ Adaprat quod dicitur de substantiis simplicibus ad principalem propositionem, scilicet ostendendum quod verum magis est actu quam in potentia. Oportet quidem hoc circa composita, per se, vt supra in Quinto docuit, Philosophus. In simplicibus vero substantiis non potest esse deceptio circa quod quidem est per accidens nisi primo modo, non enim eorum quod quidem est, est compositum ex pluribus, circa quorum compositionem vel diffinitionem possit accidere falsum.





quantitatis, aliquid vnum indivisibile est mensura & principiu...

Tex. c. 7.

Tex. c. 4. part. 5.

part. 6.

no esse auferre, aut addere, hoc est certu merru. Quapropter numerus certissimu...

e Et motu simplici motu & velocissimo. parvisimu. n. hoc habet tempus. Quapropter in Astrologia, tale vnu principiu...

f Non semper autem numero, vnum metrum, veru aliquado plura. ut dieses duq; quod secundu...

vt materia & forma, & elementa corporum mistoru. Et ideo oportet id, quod est per se vnum, esse indivisibile, cum sit mensura...

omnibus, sed quia quilibet mensura in se est aliquid vnum, vdictum est. Postquam ostendit Philosophus vbi sit primo vnum habens rationem mensura...

Ac etiam motum simplici & velocissimo motu. minimum enim tempus hic habet. Quapropter in Astrologia tale vnum principiu & mensura est...

Non semper autem mensura vnum est, verum aliquando plura. ut primi sensibiles toni duo, qui non secundum auditum, sed in rationibus sunt...

vt materia & forma, & elementa corporum mistoru. Et ideo oportet id, quod est per se vnum, esse indivisibile, cum sit mensura...

Ponit

Ponit secundum, quod considerandum est circa mensura dicens, quod mensura semper debet esse cognatum, scilicet eiusdem nature, vel mensura cum mensuratum...

Et scientia autem reru metru dicimus, & sensum propter id quia cognoscimus aliquid ipsius. Sed mensurantur, magis q mensurantur...

Quod quidem igit vni esse maxime est secundu nomen, q de terminat metru quoddam, & maxime quantitatatis, deinde qualitatis palam. Erit aut tale, hoc quidem si est indivisibile secundu quantitatem...

Tex. c. 6. part. prima.

Secundum substantiam autem vero & natura quarendum est vtro modo se habeat, quemadmodu in duobus...

in rerum natura, ideo vere aliquid scimus, aut sentimus, vdictur q. Metha. Et sic accidit nobis, quod in sentiendo & sciendo quod mensuratur per res, quae extra nos sunt...

At scientiam quoque & sensum mensuram rerum dicimus esse, propterea quia per ea aliquid cognoscimus, atqui mensurantur magis quam mensurem...

Quod itaque vni esse (maxime secundum nomen, quod determinat) mensura quaedam est, maxime proprie quantitatis, deinde qualitatis manifestum est...

Secundum substantiam autem vero & natura quemadmodum se habeat, quemadmodum in dubitationibus tractatum...

Tex. c. 6. 11

Tex. c. 15.

LECTIO. III.

LECTIO. III.

LECTIO. III.

parte seq. part. 4.

dicuntur, ibi: Si itaque nullum. In tertia comparat vnum ad ens, ibi: Quia vero idem significant. Dicit ergo primo, quod quia iam manifestum est, qualiter vnum secundum quod habet rationem mensuræ, se habet in quantitate, & in alijs generibus, quærendum est de vno, quomodo se habeat quantum pertinet ad substantias & naturas rerum. Quæ quidem dubitatio est mota superius in iiij. lib. in quo moræ sunt questiones diuersæ. Est autem dubitatio: vtrum hoc ipsum, quod dicitur vnum, sit substantia aliqua & per se subsistens, vt dixerunt Pythagorici, & postea Platonici eos sequentes: aut magis ei, quod est vnum, supponatur quadam natura subsistens, secundum quam, notius & magis debet dici quod est quod dicitur vnum. Et hoc supposuerunt Naturales, quorum vnus dixit, amorem esse aliquid, quod est vnum, sicut Empedocleus. q. ponebat quatuor principia materialia, scilicet quatuor elementa, quibus priora dicunt esse principia agentia, quæ ipse ponebat scilicet amorem & odium. Inter quæ præcellit amor, in quantum perfectum & bonorum principium. Vnde, si id, quod est primum principium, dicitur vnum, consequitur secundum opinionem eius, quod amor sit illud, quod est vnum. Quod est conueniens in quantum amor vnionem quandam indicat amatis & amari. Alius vero, scilicet Diogenes ponens aerem principium omnium rerum, dixit aerem esse id, quod est vnum. Alius vero dixit infinitum esse id, quod est vnum, sicut Melissus, quia posuit esse vnum ens infinitum & immobile, vt patet in Primo Physicorum. Deinde cum dicitur:

Tex. c6. 2.

part. 2.

parte. 3.

Tex. c6. 15 & inde.

In frale. se. Tex. c. 45 & inde.

Idem in 7. Tex. c6. 17.

bitationibus tractauimus quod quod vnum est. & quomodo oportet de eo loqui scipere: vtrum velut substantia aliqua existente ipso vno, sicut Pythagorici dicunt prius, & Plato posterior: aut magis supponatur aliqua natura. Et quomodo oportet notius dici & magis, sicut quod de natura. Illorum vnum aliter dixit amicitiam esse quidem vnum, alijs aerem, alijs infinitum.

b Si itaque nullum vniuersaliū esse substantiā est possibile, sicut in sermonibus de substantia, & de ente dictū est nec ipsum hoc substantiā, nisi vnum aliquid pter multa, possibile est esse. (commune namque.) sed si vt predicatū solū, palam quod neque ipsum vnum. Nam ens & vnum vniuersaliter predicatur de omnibus maxime. Quare nec genera naturæ quodam, & substantiæ separabiles ab alijs sunt, nec vnum genus contingit esse propter easdem causas, propter quas quidem nec ens, nec substantia.

c Adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere. Dicuntur autem equaliter ens, & vnum. Ergo, quoniam in qualitatibus est aliquid quod vnum, & aliqua natura. & similiter in quantis, palam quia & totaliter quærendum quod vnum, quæ admodum & quid ens, tanquam non sufficiens quod hoc ipsum, ipsius natura. At vero & in coloribus est aliquid, quod color vnus, puta albus. Deinde alij, ex hoc & nigro videtur geniti. Nigrum vero priuatio albi est, vt lucis tenebra. hæc enim est priuatio lucis. Quare, si entia essent colores, essent vtique numeri quidam entia. Sed quorum? palam vtique quia colorum. Et ipsum vnum, esset vtique aliquid vnum, puta album. Similiter autem & si melodiæ essent, numerus vtique essent, diesum equidem. Sed non numerus substantia

causa non predicatur de suis effectibus, quia non est idem causa sui ipsius. Sed vniuersale est commune, quasi aliquid predicatum de multis. Et sic oportet, quod aliquo modo sit vnum in multis, & non seorsum subsistens ab eis. Sed oportet ens & vnum magis vniuersaliter & communiter de omnibus predicari. Non ergo sunt ipsa substantia subsistens, quod dicitur ens vel vnum, sicut Plato posuit. Per hanc rationem concluditur, quod nulla genera sunt aliquid quæ naturæ & substantiæ per se subsistentes, quasi separabiles ab alijs, de quibus dicuntur. Quod etiam superius inter questiones fuit dubitatum. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quod vnum sit genus: eadem enim ratione vnum non potest esse genus, quia nec ens, quia nec vniuersale predicatur, & propter alia quæ superius in Tertio tractata sunt. Et ex eadem ratione vnum & ens non potest esse substantia subsistens. Deinde cum dicitur:

Si autem nihil vniuersaliū possibile est substantiam esse, quemadmodum in sermonibus de substantia, & de ente dictum est: nec hoc ipsum, ut vnum quid præter multa substantiam esse possibile est (commune namque) sed in predicatio solū, patet, quod nec ipsum vnum, & ens enim, & vnum vniuersaliter maxime de omnibus predicantur. Quare, neque genera naturæ quodam, & substantiæ a ceteris separabiles sunt, nec ipsum vnum genus contingit esse, propter easdem causas, propter quas nec ens.

Adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere. Dicuntur autem equaliter ens, & vnum. Quare, cum in qualitatibus sit aliquid ipsum vnum & aliqua natura, similiter autem, & in quantitatibus, manifestum est quod omnino quærendum est: quidnam vnum sit, sicut quid ens, tanquam non sufficiens sit quod hoc ipsum eius natura sit: at vero in coloribus est vnus color, ut puta albus: deinde alij ex hoc et nigro fieri videtur, nigrum autem priuatio albi est, sicut tenebræ lucis. hæc autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquid profecto numerus entia essent: sed quorum? patet quod colorum. & ipsum vnum esset vtique aliquid vnum: ut puta album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. at tamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum, & ipsum vnum

num, oportet quod album sit vnum in genere colorum, & quasi mensura aliorum colorum, quia vnusquisque color tanto perfectior est, quanto magis accedit ad album. Et quod album sit primum in coloribus, ostendit, quia colores medij generantur ex albo, & nigro, & ita sunt posteriores. Nigrum etiam est posterius albo, quia est priuatio albi, sicut tenebræ priuatio lucis. Non autem sic est intelligendum, quod nigrum sit pura priuatio, sicut tenebræ, cum nigrum sit species coloris, & per consequens, natura coloris in eo

seruetur: sed quia in nigro est minimum de luce, quæ facit colores. & sic comparatur ad album, sicut defectus lucis ad lucem. Et quia in coloribus quæritur aliquid, quod possit dici primum, & vnum scilicet album, manifestum est, quod si omnia colores essent, haberent quidem aliquem numerum. Non tamen ita, quod numerus esset ipsa res subsistens, sed esset numerus aliquorum rerum subsistentium, scilicet colorum. & per consequens, esset aliquid quod subsisteret ipsi vni, scilicet album. Et similiter esset, si omnia essent melodia: quia entia haberet aliquem numerum, qui quidem esset numerus diesum, sicut tonorum. Sed tamen numerus non est ipsa substantia entium, & per consequens oportet, quod esset aliquid, scilicet quod est diesus: non tamen ita, quod ipsum vnum esset substantia. Et si militer, si omnia entia essent toni, esset quidem numerus entium, quia aliquorum subsistentium ipsi numero scilicet selemetorum, id est literarum. Et per consequens litera vocalis, quæ est prima inter literas, cum sine ea consonantes sonum reddere non possint, essent vnum. Similiter si omnia essent figuræ rectilineæ, numerus esset aliquorum subsistentium scilicet figurarum, & vnum esset triangulum, quæ est prima rectilinea figura. omnes enim figuræ rectilineæ in triangulum resoluuntur. Et eadem ratio est in omnibus generibus. Si igitur ita est, quod in omnibus alijs generibus, scilicet passionibus, & qualitatibus, & quantitatibus, & in motu inueniatur numerus: & vnum & numerus & vnum non sunt substantia eorum, de quibus dicuntur, sed numerus dicitur de quibusdam substantijs, & similiter vnum requiritur aliquid subsistentium quod dicitur vnum, necesse est quod similiter se habeat in substantijs, quia ens & vnum similiter predicantur de omnibus. Manifestum est igitur, quod in quolibet genere est aliqua natura, de qua dicitur vnum, non tamen ita quod ipsum vnum sit ipsa natura, sed quia dicitur de ea. Et sicut in coloribus, cum dicimus vnum, quærimus aliquem colorem, qui dicitur vnum, sic in substantia, cum dicimus vnum, necesse est querere aliquam substantiam, de qua dicitur ipsum vnum. Et hoc primo & principiter dicitur de eo, quod est primum in substantijs, quod inquit inferius, & per consequens de alijs generibus & c. Deinde cum dicitur:

Quia vero idem significat aliquid vnum & ens, palam patet, quod equaliter categorias: & quæ non sunt in nulla vna, vt neque in quod est, neque in quale, sed similiter se habet sicut ens. Et per hoc, quod vnus homo non predicatur alteri aliquid ab homine, quæ admodum necesse est, præter quid, aut quale, aut quantum: & vni esse, id quod vnicique esse.

Quia eandem rationem dixerat de ente & de vno, ostendit quod ens & vnum aliquid idem significant. Et dicit aliquid, quia ens & vnum sunt idem subsiecto, differunt tamen sola ratione. Vnum enim addit indiuisionem supra ens. Dicitur enim vnum, ens indiuisibile, vel indiuisum. Ostendit autem quod significat idem tribus rationibus, quarum prima est, quod vnum consequitur omnia alia predicamenta, & non est in aliquo vno predicamento tantum, neque in substantia, neque in quantitate, neque in aliquo alio, sicut se habet & de ente. Secundo, quia cum dicitur vnus homo non aliquid naturam aliam ab homine predicat, sicut nec ipsum quod est ens, predicat aliam

naturam a decem predicamentis: quia si predicaret aliam naturam, oporteret abire in infinitum, quia etiam illa natura dicitur vnum & ens. & sic vnum vnicique idem est. Et si ens de eis predicaret aliam naturam, procederet in infinitum. si autem non, pari ratione standum fuit in primo. Tertia ratio est, quia vnum quodque dicitur vnum in quantum est ens. Vnde per dissolutionem, res ad non esse rediguntur. Videtur autem in hac determinatione Philosophus sibi contrarius esse: nam primo dixit, quod vnum & ens non sunt substantia eorum, de quibus dicuntur. hic autem dicit, quod vnum & ens non predicantur aliquam aliam naturam ab his, de quibus dicuntur. Sciedum igitur, quod substantia dicitur dupliciter. Vno modo suppositum in genere substantiæ, quod dicitur substantia prima & hypothesis, cuius proprie est subsistere alio modo quod quidem est, quod etiam dicitur natura rei. Secundum vero Platonis opinionem cum vniuersalia essent res subsistentes, significabant substantiam non solum secundo modo, sed primo. Atque vero probat in viij. quod vniuersalia non subsistunt: vni scilicet quod vniuersalia non sunt substantiæ primo modo sed secundo modo tantum. Propter quod dicitur in Predicamentis, quod secundum de substantijs, quæ sunt genera & species, non significant, hoc aliquid, quod est substantia subsistens

Quod autem idem quodam modo significat vnum & ens patet etiam ex eo, quod equaliter sequitur predicamenta, & in nullo est, nec in ipso quod est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicut ens. Et ex eo, quod in predicatione vnus homo non addit aliquid aliud quam homo, sicut nec ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut quantum, et vni esse est vnicique esse.

sed significat quale quid id est naturam quandam in genere substantiæ. Sic igitur Philosophus supra probauit, quod vnum & ens non significant substantiam, quæ est hoc aliquid, sed oportet querere aliquid quod sit vnum & ens. Sicut queritur aliquid, quod sit homo vel animal, vt Soara. vel Plat. Post modum vero ostendit, quod significant naturam eorum, de quibus dicuntur, & non aliquid additum sicut accidentia. In hoc enim differunt communia ab accidentibus, quæ vnus vnusque sit commune non esse hoc aliquid, quia communia significant ipsam naturam suppositorum, non autem accidentia, sed aliquam naturam additam: Hoc autem non considerans Auerroes posuit quod vnum & ens sunt predicata accidentalia, & quod significant naturam additam supra ea, de quibus dicuntur. Deceptus enim fuit ex æquiuocatione vnus. Quod quidem fecerunt quod est principium numeri habens rationem mensuræ in genere quantitatatis, significant quandam naturam additam his, de quibus dicitur, cum sit in genere accidentis: sed vnum quod conuertitur cum ente, circueit omnia entia: vnde non significat aliquam naturam determinatam ad aliquod genus. Similiter etiam deceptus est ex æquiuocatione entis: nam ens, quod significat compositionem propositionis, est predicatum accidentale, quia compositio fit per intellectum secundum determinatum tempus. esse autem in hoc tempore, vel in illo, est accidentale predicatum. Sed ens, quod diuiditur per decem predicamenta, significat ipsas naturas decem generum, secundum quod sunt actu vel potentia.

LECTIO. IIII.

ostquam Philosophus determinauit de vno secundum se, hic determinat de vno per comparationem ad multitudinem. & diuiditur in partes duas. In prima determinat de vno & multitudine, & de his quæ ad ea consequuntur.

LECTIO. IIII.

Tex. c6. 9. par. prima,

Infra le. se. prim.

part. 2.

Infra parte 4.

part. 3.

Tex. c6. 15

Li. 9. lect. 2.

Proponuntur autem vnum & multa secundum plures modos. Quorum vno. vnum & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. Quod quidem enim diuisum aut diuisibile, multitudo quædam dicitur: si diuisibile vero, aut non diuisum, vnum.

Quoniam ergo quatuor modis oppositiones dicuntur, & horum secundum priuationem dicitur alterum, contraria vtique; erunt & neque; vt contradictio, neque vt ad aliquid dicta.

Dicitur autem ex contrario, & ostenditur ipsum vnum ex diuisibili indiuisibile, propter magis sensibile multitudinem esse, & diuisibile, quam indiuisibile. Quare ratione prior multitudo indiuisibili pp sensum.

ostenditur, vt diuisibile & indiuisibile, quia hic oppositionis modus attenditur secundum propriam rationem vt in q. Ratio. n. multitudine consistit in hoc, quod est esse diuisa ab inuicem, aut diuisibilia. Dicitur autem diuisa propter ea, quæ actu a se inuicem separata sunt, & propter hoc multa dicuntur. Diuisibilia autem propter ea, quæ non sunt actu separata, sed appropinquant separationi, sicut humida, vt aer, & aqua, & alia his similia, in quibus propter facilitatem diuisionis, multitudinem dicimus. Dicitur enim multa aqua & multus aer. Ratio vero vnius consistit in hoc, quod est esse indiuisibile, aut non esse diuisum. Dicitur enim & continuum vnum, quia non est actu diuisum, licet sit diuisibile. Secundo ibi.

Ostendit, ad quod genus oppositionis prædictus modus oppositionis reducatur dicens, quod cum quatuor sint oppositionis genera, quorum vnum est oppositio, quæ dicitur secundum priuationem, manifestum est quod vnum & multa non opponuntur vt contradictio, neque ad aliquid, quæ sunt duo genera oppositionis, sed opponuntur vt contraria. Et quidem quod non opponantur secundum contradictionem manifestum est quia neutrum eorum verificatur de non ente, non ens enim, neque vnum, neque multa est. Oportet autem alteram partem contradictionis verificari tam de ente, quam de non ente. Similiter etiam manifestum est, quod non opponuntur vt ad aliquid dicta. nam vnum & multitudo dicuntur absolute. Sed cum dixerit, quod vnum & multitudo opponuntur vt indiuisibile & diuisibile, quæ videntur opponi secundum priuationem & habitum, concludit tamen quod vnum & multitudo opponuntur vt contraria. Oppositio enim quæ est secundum priuationem, & habitum, est principium oppositionis, quæ est secundum contrarietatem, vt infra patebit. Alterum enim contrarium semper est priuatio, sed non priuatio pura. Sic enim non participaret naturam generis, cum contraria sint in eodem genere. Oportet igitur quod vtrumque contrariorum sit natura quædam, licet alterum eorum participet naturam generis cum quodam defectu, sicut nigrum se habet ad album, vt supra dictum est. Quia igitur vnum non significat priuationem puram, non enim significat ipsam indiuisiōnem, sed ipsum ens indiuisum, manifestum est, quod vnum & multitudo non opponuntur secundum priuationem puram & habitum, sed sicut contraria. Tertio ibi.

Respondet tacite questioni. Quia enim dixerat, quod vnum se habet ad multitudinem vt diuisibile ad indiuisibile, indiuisibile autem videtur priuatio esse diuisibilis, cum priuatio sit posterior habitus & forma, videtur sequi quod vnum sit posterior multitudo, cum tamen supra dixerit quod vnum est principium

LECTIO. IIII.

Proponuntur autem vnum & multa multis modis. quorum vno vnum & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quædam dicitur. quod vero indiuisibile, aut non diuisum, vnum.

Cum autem oppositiones quatuor sint modi, & horum alius secundum priuationem dicitur, contraria erunt profecto, & neque ut contradictio, nec ut ea, quæ ad aliquid dicuntur.

Dicitur autem ex contrario ipsum vnum, & significatur ex diuisibili indiuisibile, eo quod magis multitudo, & indiuisibile sensibile est. Quare multitudo ratione prior quam indiuisibile propter sensum est.

ostenditur, vt diuisibile & indiuisibile, quia hic oppositionis modus attenditur secundum propriam rationem vt in q. Ratio. n. multitudine consistit in hoc, quod est esse diuisa ab inuicem, aut diuisibilia. Dicitur autem diuisa propter ea, quæ actu a se inuicem separata sunt, & propter hoc multa dicuntur. Diuisibilia autem propter ea, quæ non sunt actu separata, sed appropinquant separationi, sicut humida, vt aer, & aqua, & alia his similia, in quibus propter facilitatem diuisionis, multitudinem dicimus. Dicitur enim multa aqua & multus aer. Ratio vero vnius consistit in hoc, quod est esse indiuisibile, aut non esse diuisum. Dicitur enim & continuum vnum, quia non est actu diuisum, licet sit diuisibile. Secundo ibi.

Ostendit, ad quod genus oppositionis prædictus modus oppositionis reducatur dicens, quod cum quatuor sint oppositionis genera, quorum vnum est oppositio, quæ dicitur secundum priuationem, manifestum est quod vnum & multa non opponuntur vt contradictio, neque ad aliquid, quæ sunt duo genera oppositionis, sed opponuntur vt contraria. Et quidem quod non opponantur secundum contradictionem manifestum est quia neutrum eorum verificatur de non ente, non ens enim, neque vnum, neque multa est. Oportet autem alteram partem contradictionis verificari tam de ente, quam de non ente. Similiter etiam manifestum est, quod non opponuntur vt ad aliquid dicta. nam vnum & multitudo dicuntur absolute. Sed cum dixerit, quod vnum & multitudo opponuntur vt indiuisibile & diuisibile, quæ videntur opponi secundum priuationem & habitum, concludit tamen quod vnum & multitudo opponuntur vt contraria. Oppositio enim quæ est secundum priuationem, & habitum, est principium oppositionis, quæ est secundum contrarietatem, vt infra patebit. Alterum enim contrarium semper est priuatio, sed non priuatio pura. Sic enim non participaret naturam generis, cum contraria sint in eodem genere. Oportet igitur quod vtrumque contrariorum sit natura quædam, licet alterum eorum participet naturam generis cum quodam defectu, sicut nigrum se habet ad album, vt supra dictum est. Quia igitur vnum non significat priuationem puram, non enim significat ipsam indiuisiōnem, sed ipsum ens indiuisum, manifestum est, quod vnum & multitudo non opponuntur secundum priuationem puram & habitum, sed sicut contraria. Tertio ibi.

Respondet tacite questioni. Quia enim dixerat, quod vnum se habet ad multitudinem vt diuisibile ad indiuisibile, indiuisibile autem videtur priuatio esse diuisibilis, cum priuatio sit posterior habitus & forma, videtur sequi quod vnum sit posterior multitudo, cum tamen supra dixerit quod vnum est principium

Tex. c6. 10. par. 4.

part. 5.

Tex. c6. 11. par. 6. leg. 8. 10.

Tex. c6. 11. par. 6. leg. 8. 10.

Tex. c6. 15

Li. 9. lect. 2.

cum ente, non est diuisio quantitatis continua, quæ præintelligitur vni, quod est principium numeri: sed est diuisio, quæ causat contradictionem, prout hoc ens & illud dicuntur diuisa, ex eo quod hoc non est illud. Sic ergo primo in intellectu nostro cadit ens, & deinde diuisio, & post hoc vnum, quod diuisio est priuatio, & vltimo multitudo, quæ ex vnitatibus constituitur.

Est autem vnius quidem, sicut & in diuisione contrariorum descripsimus, idem & simile, & æquale: Pluralitatis vero, diuersum & dissimile, & inæquale.

Dicto verbo eodem multipliciter, vno quidem modo secundum numerum, quod dicimus aliquando ipsum. Hoc autem si ratione & numero vnum sunt, vt tu tibi ipsi & specie & materia vni. Amplius autem si ratio primæ substantiæ vna fuerit, vt æquales lineæ rectæ eadem & equalia, & isagonia & tetragonia, & et plura, sed in his equalitas vnitatis.

Similia vero, si non eadem simpliciter entia, nec secundum substantiam subiectam in differentia, secundum formam eadem sunt. quemadmodum maius quadratum minori simile est, & lineæ inæquales. hæc enim similes quidem, verum non eadem simpliciter sunt. Quædam vero, si eadem eandem formam habeant, in quibus magis et minus sit, neque magis neque minus sit. Quædam autem, si eadem & vna specie passio sit, ut valde album, & minus similia esse aiunt, quia vna species eorum est. Quædam vero si plura habent eadem quam diuersa, aut simpliciter, aut que in promptu, vt stannum argenteo, vel auro ignis, aut rubicundum & ruffum.

Ostendit quod modis dicantur prædicta. & circa hoc duo facit. Primo distinguit modos eorum, quæ consequuntur ad vnum. Secundo distinguit modos eorum, quæ consequuntur pluralitati. ibi { Quare palam, quod diuersum & dissimile. } Circa primū duo facit. Primo ostendit quod modis dicitur idem secundo quod modis dicitur simile: ibi { Similia vero, & si non sunt & c. } Aequale vero non distinguitur, quia non dicitur multipliciter nisi forte secundum diuersas species quantitatis. Ponit ergo tres modos, quibus dicitur idem. Cuius idem sit vnum in substantia, substantia autem dupliciter dicitur, scilicet ipsum suppositum, & natura; siue species, tripliciter dicitur idem. Vel secundum suppositum solum, vt hoc album, hoc muscum, si Socr. si albus vel muscus. Vel solum per naturam suppositi suarationem, aut specie eius, sicut Socr. & Pla. sunt idem humanitate. Vel secundum vtrumque, sicut Socr. est idem Socr. Hos igitur tres modos Philosophus assignans dicit, quod cum idem multipliciter dicitur vno modo dicitur idem secundum numerum, quod aliquando dicimus ipsum, sicut si dicamus, Socr. est homo; & ipsum est album. Cum. n. hoc pronomen ipsum sit relatiuum, relatiuum autem idem suppositum refert, vbi cumque ponitur hoc quod dico ipsum, designat quod sit idem suppositum numero. Alio modo dicitur idem, si fuerit vnum, non solum vnitatem suppositi, vt hoc lignum, & hoc album, sed simul ratione & numero, vt tu tibi ipsi es idem & specie & materia; vt materia refertur ad suppositum, quæ est indiuiduationis principium, & species pro natura suppositi accipitur. Tertio modo dicitur idem, quando præteritua substantiæ idem suppositi est vna, licet suppositum

non sit vnum. & hoc est idem specie vel genere, sed non numero. Ponit autem exemplum in quantitatibus secundum opinionem eorum, qui ponebant quantitates esse substantias rerum, secundum quam quidem opinionem plures lineæ rectæ, sunt licet plura supposita in genere substantiæ, mensura autem lineæ est sicut species eius.

Item vnius quidem est (quemadmodum & in diuisione contrariorum descripsimus) idem, simile, & æquale: multitudinis vero diuersum, dissimile, & inæquale est.

Cum autem idem multipliciter dicitur, vno quidem modo secundum numerum, quod quandoque dicimus ipsum. Hoc vero si ratione & numero vnum sit, ut puta, tu tibi ipsi & forma, & materia vnum. Item si primæ substantiæ ratio vna sit, ut æquales lineæ rectæ eadem, & equalia, & equalium angulorum quadrata, tamen si plura sunt, equalitas tamen in eis est vnitatis.

Similia vero, si cum non sunt eadem simpliciter, nec secundum substantiam subiectam in differentia, secundum formam eadem sunt. quemadmodum maius quadratum minori simile est, & lineæ inæquales. hæc enim similes quidem, verum non eadem simpliciter sunt. Quædam vero, si eadem eandem formam habeant, in quibus magis et minus sit, neque magis neque minus sit. Quædam autem, si eadem & vna specie passio sit, ut valde album, & minus similia esse aiunt, quia vna species eorum est. Quædam vero si plura habent eadem quam diuersa, aut simpliciter, aut que in promptu sunt, ut stannum argenteo, auro: aurum vero igni, prout stannus, & ruffus est.

litas & quantitas fundentur in substantia, vbi est vnitatis substantiæ, sequitur quod sit vnitatis quantitates & qualitatis: non tamen vnitatis nominatur a quantitate & qualitate, sed a principali, scilicet substantia. Et ideo vbi est vnitatis substantiæ, non dicitur similitudo, vel equalitas, sed idem: tantum. Ad similitudinem ergo vel equalitatem requiritur diuersitas substantiæ. Et propter hoc dicit, quod similia dicuntur aliqua; licet non sint simpliciter eadem, secundum speciem substantiæ, & si non sint etiā in differentia secundum substantiam subiectam, quæ dicitur suppositum, sed sunt eadem secundum speciem aliquo modo, sicut maius tetragonum dicitur esse simile minori tetragono, quado scilicet anguli vnius sunt æquales angulis alterius, & latera æquales angulos continentia sunt proportionalia. Sic igitur patet, quod hæc similitudo attenditur secundum vnitatem figuræ & proportionis. Et similiter multæ rectæ lineæ inæquales non sunt eadem simpliciter, licet sint similes. Poteest autem & hic considerari, quod quæ est vnitatis secundum rationem perfectam species, dicitur identitas: quæ autem est vnitatis secundum rationem imperfectam species, dicitur similitudo. Vt si quis dicat, quæ sunt vni genere, sunt similia: ea vero, quæ sunt vni specie, sunt eadem, vt videtur innuere exempla posita. nā lineæ rectæ æquales, & tetragona equalia dicitur habere identitatem adinuitatem, tetragona autem inæqualia, & rectas lineas inæquales habere similitudinem. Secundus modus est, si aliqua conueniunt in vna forma, quæ nata sit suscipere magis & minus, & tamen participent illam formam sine magis & minus, sicut albedo recipit intentionem & remissionem. Vnde si aliqua sunt alba æqualiter sunt magis & minus, dicuntur similia.

S. Tho. sup Methaphy. R. Tertius

Tertius modus est, quando aliqua conueniunt in vna forma aut passione, etiam secundum magis & minus, sicut magis album & minus album dicuntur similia, quia est vna species...

part. 7.

Quare palam quod diuersum & dissimile multipliciter dicitur. Et hoc quidem aliud oppositè dicitur, vel quod omne ad se aut idem, aut aliud, hoc autem si non, & materia & ratio est vna, (quapropter & tu & propinquus diuersus.) tertium autè vt quæ mathematicis. Diuersum quidem igitur aut idem pp hoc omne ad omne dicitur, quæcunq; dicunt & vnum & ens. n. n. conuentione est ipsius eiusdem. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) sed de omnibus entibus. aut enim vnum, aut non vnum natura aptum ens, & vni esse. Diuersum igitur & idem ita opponuntur.

part. seq.

Prosequitur de illis, quæ consequuntur ad pluralitatem, & primo de dissimili & de diuerso. Secundo de differentiâ ibi. Differentia vero & diuersitas aliud. Diuersum. n. a quo est diuersum, non necesse aliquo esse diuersum, omne enim aut diuersum aut idem quodcunq; est ens. Differentens vero ab aliquo, aliquo differens: Quare necesse ipsum idem aliquid esse, quo differunt, hoc autè ipsum idem genus, aut species. Omne namq; differens, differt aut genere, aut specie. Genere quidem, quorum non est cõmunis materia, nec generatio adinueniẽ, vt quorumcunq; alia figura categoriæ. Specie vero, quorum idem est genus. Dicitur autè genus, secundum quod ambo idem dicuntur secundum substantiã indifferẽtia. Cõtrarietas vero differentia quædam;

Tex. cõ. 12. part. 8.

Differentia vero & diuersitas aliud. Diuersum. n. a quo est diuersum, non necesse aliquo esse diuersum, omne enim aut diuersum aut idem quodcunq; est ens. Differentens vero ab aliquo, aliquo differens: Quare necesse ipsum idem aliquid esse, quo differunt, hoc autè ipsum idem genus, aut species. Omne namq; differens, differt aut genere, aut specie. Genere quidem, quorum non est cõmunis materia, nec generatio adinueniẽ, vt quorumcunq; alia figura categoriæ. Specie vero, quorum idem est genus. Dicitur autè genus, secundum quod ambo idem dicuntur secundum substantiã indifferẽtia. Cõtrarietas vero differentia quædam;

Tex. cõ. 13.

Quod autè hoc bene supponimus, palè ex inductione. Omnia. n. differentia videntur eadem, & non solum diuersa entia, sed hæc quidem genere diuersa, hæc autem in eadẽ cõlectione categoriæ: quare i

part. 9.

Quod autè hoc bene supponimus, palè ex inductione. Omnia. n. differentia videntur eadem, & non solum diuersa entia, sed hæc quidem genere diuersa, hæc autem in eadẽ cõlectione categoriæ: quare i

sum. Omne enim quod est ens & vnum in se, comparatum alteri, aut est vnum ei, & sic est idem: aut non vnum, aptum natura esse vnum, & sic est diuersum: sicutur diuersum & idem opponuntur. Siquis autem obijciat, quod diuersum & idem non sunt in omnibus entibus, cum idem sequatur vnitatẽ substantiæ, diuersitas autem substantiæ pluralitatem; dicendum est, quod quia substantia radix est aliorum generum, illud, quod est substantia, trãsfertur ad omnia alia genera, sicut de eo, qd quid est Philosophus dixit supra in Septimo. Deinde cum dicitur.

Quare manifestum est quod diuersum, & dissimile multipliciter dicuntur. Aliudq; & idem oppositè. Vnde de omne ad omne, aut idem, aut aliud est. hoc vero, nisi sit & materia & ratio vna (quare tu & propinquus, diuersus) tertium autem, sicut illa, quæ in mathematicis sunt. Diuersum igitur aut idem ideo omne ad omne dicitur, quod quæq; vnum & ens dicitur, non est enim contradicção ipsius eiusdem. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) sed de omnibus entibus. aut enim vnum, aut non vnum natura aptum ens, & vni esse. Diuersum igitur & idem ita opponuntur.

Differentia vero & diuersitas, aliud est. diuersum namque, & illud, a quo diuersum, non est necesse aliquo esse diuersum. omne enim quodcunq; que fit ens, aut idem, aut diuersum est. differens vero ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differunt. hoc vero idem, aut genus, aut species est. omne namque differens, aut genere, aut specie differt. genere quidem, quorum non est cõmunis materia, neque mutua generatio, & rputa, quorum alia prædicationis figura est: specie vero, quorum idem genus: dicitur autem genus, quo ambo quæ differunt, secundum substantiam idem dicuntur. Contraria vero differentia sunt, & cõtrarietas quædam differentia est.

Quod autem recte hoc supponimus, ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non solum diuersa esse, sed quædam secundum genus diuersa, quædam in eadem prædicationis cõordinatione. Quare & eadem specie in eodem quætur ea genere esse diuersa, quorum non est generatio adinueniẽ. Quod etiam necesse fuit addere propter ea, quæ non habent materiam, sicut accidentia sunt. Vt sint genere diuersa quæcunq; sunt in diuersis prædicamentis, vt linea & albedo, quorum vnum non fit ex alio. Specie vero differentia dicuntur, quorum est idem genus, & secundum formam differunt. Dicitur autem genus, quod prædicatur de duobus specie differentibus, sicut de homine & de equo. Contraria autem differunt, & cõtrarietas est differentia quædam. Deinde cum dicitur.

Probat per inductionem quod dixerat de ratione differentia, quia omnia differentia videntur esse talia scilicet quod non solum

Tex. cõ. 12. & 13.

solum sint diuersa, sed aliquo modo diuersa, sicut hæc quidem diuersa sunt genere. Hæc autem sunt in eodem prædicamento & in eodem genere, sed differunt specie, & quædam sunt eadẽ specie. Quæ aut sunt genere eadem aut diuersa, determinatũ est in alijs, idest in Quinto huius.

LECTIO. V.

ostquam Philosophus determinauit de vno & multo, & de his, quæ ad ea consequuntur, quorum vnum est contrarietas, quæ est differentia quædam, vt dictum est, hic determinat de contrarietate, quia eius consideratio specialem habet difficultatem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quod contrarietas est differentia maxima. In secunda inquirat, vtrum contraria differant genere, aut specie. ibi. Diuersum autem specie ab alieno &c. Prima si uiditur in duas. In prima determinat contrarijs. In secunda dicitur quod contrarietas non est adinueniẽ, sed magis & minus: ergo & contingit differre aliquid ab altero magis & minus: ergo & contingit aliqua duo maxime differre. Et ita est aliqua differentia maxima. Secundo ibi.

part. prima

part. 2.

l. 10.

l. 9.

l. 7.

Tex. cõ. 12.

part. 4.

l. 6.

part. 3.

ostquam Philosophus determinauit de vno & multo, & de his, quæ ad ea consequuntur, quorum vnum est contrarietas, quæ est differentia quædam, vt dictum est, hic determinat de contrarietate, quia eius consideratio specialem habet difficultatem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quod contrarietas est differentia maxima. In secunda inquirat, vtrum contraria differant genere, aut specie. ibi. Diuersum autem specie ab alieno &c. Prima si uiditur in duas. In prima determinat contrarijs. In secunda dicitur quod contrarietas non est adinueniẽ, sed magis & minus: ergo & contingit differre aliquid ab altero magis & minus: ergo & contingit aliqua duo maxime differre. Et ita est aliqua differentia maxima. Secundo ibi.

ostquam Philosophus determinauit de vno & multo, & de his, quæ ad ea consequuntur, quorum vnum est contrarietas, quæ est differentia quædam, vt dictum est, hic determinat de contrarietate, quia eius consideratio specialem habet difficultatem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quod contrarietas est differentia maxima. In secunda inquirat, vtrum contraria differant genere, aut specie. ibi. Diuersum autem specie ab alieno &c. Prima si uiditur in duas. In prima determinat contrarijs. In secunda dicitur quod contrarietas non est adinueniẽ, sed magis & minus: ergo & contingit differre aliquid ab altero magis & minus: ergo & contingit aliqua duo maxime differre. Et ita est aliqua differentia maxima. Secundo ibi.

ostquam Philosophus determinauit de vno & multo, & de his, quæ ad ea consequuntur, quorum vnum est contrarietas, quæ est differentia quædam, vt dictum est, hic determinat de contrarietate, quia eius consideratio specialem habet difficultatem. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quod contrarietas est differentia maxima. In secunda inquirat, vtrum contraria differant genere, aut specie. ibi. Diuersum autem specie ab alieno &c. Prima si uiditur in duas. In prima determinat contrarijs. In secunda dicitur quod contrarietas non est adinueniẽ, sed magis & minus: ergo & contingit differre aliquid ab altero magis & minus: ergo & contingit aliqua duo maxime differre. Et ita est aliqua differentia maxima. Secundo ibi.

Tex. cõ. 6.

LECTIO. V.

Coniam autè differre cõtingit abinueniẽ differentia plus & minus, & aliqua maxima differentia.

Vm autem contingit inueniẽ differre, quæ differunt, & plus & minus, est etiam quædam maxime differentia.

Et hanc dico cõtrarietatem. Quod autem maxima differentia est, manifestum est ex inductione. Quæ enim genere differunt, non habent ad se mutua viam, sed plus distant, & non conueniunt. illis vero, quæ specie differunt, generationes ex contrarijs tanquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorum maxima est, quæ etiam contrariorum.

Aiqui quod maximum est in quoque genere perfectum est. etenim maximum est, cuius non est excessus. Et perfectum, cuius non est adhuc extra sumere aliquid possibile. Finem. n. habet perfecta differentia, sicut & alia eo quod finem habeat dñr perfecta. Nihil autè extra finem. vltimũ autè in omni, & continet. Propter quod nihil extra finem nec eget aliquo quod perfectum. Quod quidè igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his palè. Multipliciter autè dicitur contrarijs, vtique quod est contrarijs esse existerit ipsis.

His enim entibus, palam quod non contingit vni plura cõtraria esse. Nec. n. vltimo vltimus, nec vnus distantia plura, quam duo vltima.

His enim entibus, palam quod non contingit vni plura cõtraria esse. Nec. n. vltimo vltimus, nec vnus distantia plura, quam duo vltima.

ferre, & per consequens nec maxime differre, & sic in differentiabus genere nõ est maxima differentia. In illis vero, quæ differunt spẽ, oportet maximã differentia esse inter contraria, quia generationes mutue sunt ex cõtrarijs, sicut ex vltimis. Generatur quidem mediũ ex extremo, aut e cõterfo, aut è mediũ ex medio, vt pallidũ ex nigro, vel ex rubeo, nõ tñ hmoi generatiões sunt ex duobus, quasi vltimis. Cũ. n. in generatione, ex nigro pcedit ad pallidũ, ad huc vltorius potest pcedere ad aliquid magis differens. Sed cũ iam puenit ad album, nõ potest vltorius pcedere ad aliquid magis differens a nigro. Et sic ibi est status sicut i vltimo. Et pp hoc dicit, quæ generationes sunt ex contrarijs sicut ex vltimis. Sed manifestũ est, quod distantia vltimorum, semper est maxima. Relinquitur ergo, quæ iter ea, quæ differunt spẽ, maxime differunt contraria. Cum aut ostendimus, quæ ea, quæ differunt genere, non dñr maxime differre, & tñ est aliqua maxima dñra, sequitur, quod contrarietas nõ fit aliud quod maxima differentia. Inducit duo corollaria ex præmissis, quorum primum est, quod contrarietas fit perfecta differentia. Quod sic probatur. Maximum in vnoquoque genere est id, quod perfectum est. Quod patet ex hoc, quod maximum est quod nõ exceditur, & perfectum est, extra quod nõ potest aliquid sumi. & sic eadẽ videtur esse differentia maxima, & perfecti. Et quod perfectũ sit, extra quod non potest aliquid sumi, patet quia omnia dñr perfecta, eo quod deueniunt ad finem. Extra finem autem nihil est, quia finis est id, quod est vltimum in ordine, & quod continet re. Vnde nihil est extra finem. Nec id, quod perfectũ est, indiget aliquo exteriori, sed totũ cõtinetur sub sua perfectione. Et sic patet, quod perfecta differentia est, quæ puenit ad finem. Et sic cũ contrarietas sit maxima differentia, vt probatum est, sequitur quod sit differentia perfecta. Sed quia contraria dicuntur multipliciter, vt postmodum dicitur, non omnia contraria dicuntur perfecte differentia. Sed ita consequitur quod contraria perfecte differre, sicut competit eis esse contraria, quibusdam scilicet primo, & quibusdam secundario.

LECTIO. V.

Vm autem contingit inueniẽ differre, quæ differunt, & plus & minus, est etiam quædam maxime differentia.

Et hanc dico cõtrarietatem. Quod autem maxima differentia est, manifestum est ex inductione. Quæ enim genere differunt, non habent ad se mutua viam, sed plus distant, & non conueniunt. illis vero, quæ specie differunt, generationes ex contrarijs tanquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorum maxima est, quæ etiam contrariorum.

Aiqui quod maximum est in quoque genere perfectum est. etenim maximum est, cuius non est excessus. Et perfectum, cuius non est adhuc extra sumere aliquid possibile. Finem. n. habet perfecta differentia, sicut & alia eo quod finem habeat dñr perfecta. Nihil autè extra finem. vltimũ autè in omni, & continet. Propter quod nihil extra finem nec eget aliquo quod perfectum. Quod quidè igitur contrarietas est differentia perfecta, ex his palè. Multipliciter autè dicitur contrarijs, vtique quod est contrarijs esse existerit ipsis.

His enim entibus, palam quod non contingit vni plura cõtraria esse. Nec. n. vltimo vltimus, nec vnus distantia plura, quam duo vltima.

His enim entibus, palam quod non contingit vni plura cõtraria esse. Nec. n. vltimo vltimus, nec vnus distantia plura, quam duo vltima.

Tex. cõ. 15.

e ¶ Probat idem alio modo: dicens quod contrarietas est diffe-  
rentia quædam. Omnis autem differentia est aliorum duo-  
rum. Vnde & perfecta differentia est duorum. Et sic vnum vni-  
tantum est contrarium. Deinde cum dicitur.

part. 1

part. 6

Tex. c6. 15.  
par. prima.

part. 2.

part. 3.

Tex. c6. 3.  
Leç. 2.

Infra p. 3.

e Totaliter autem si est cōtra-  
rietas differentia: differentia  
vero duorū quare & perfecta.

f Necesse autem & alios termi-  
nos esse veros contrariorum.  
etenim plurimū differt perfe-  
cta differentia. Genere autem  
differētibus nō est magis extra  
accipere his, quæ speciei. Ostē-  
sum n. quia ad ea, quæ sunt ex-  
tra genus, nō est differentia. ho-  
rum autē hæc maxima. & in eo-  
dē genere plurimū differentia  
contraria. Maxima nanq; diffe-  
rentia horū quæ perfecta. Et q̄  
in eodē susceptio plurimū dif-  
ferentia contraria, eadem n.  
est materia contrarijs. Et quæ  
sub eadē potentia plurimū dif-  
ferentia. Etenim scientia circa  
vnū genus, quæ vna in quibus  
perfecta differentia maxima.

LECTIO. VI.



Rima vero contrarie-  
tas, habitus & priua-  
tio est. sed nō omnis  
priuatio (multiplici-  
ter enim priuatio) sed quæcun-  
que perfecta fuerit.

b Alia autem contraria secun-  
dum hoc dicuntur: hæc quidē  
per habere: Alia vero per face-  
re, aut facta esse: alia autē per  
acceptiones esse & abiectiones  
horū, aut aliorū contrariorū.

c Si ergo opponuntur contra-  
dictio, & priuatio, & contrarie-  
tas, & ad aliquid: horū autem  
primum contradictio, contra-  
dictionis autē nihil est mediū,  
contrariorum autē contingit:  
quod quidem non idem cōtra-  
dictio & contraria, palam.

LECTIO. VI.



Qstquam Philosophus definiuit cōtrarietatem, hic  
comparat ipsam ad alia species oppositionis, & cir-  
ca hoc duo facit. Primo, proponit quod intendit,  
scilicet quod contrarietatis principium est opposi-  
tio priuationis & habitus. Secundo, manifestat quod suppone-  
rat. ibi ¶ Si ergo opponuntur & c. Circa primum duo facit:

Primo enim proponit quod principium contrarietatis est priua-  
tio & habitus dicens, quod prima contrarietas est priuatio,  
& habitus, quia scilicet in omni contrarietate priuatio & habi-  
tus includitur. Sed ne aliquis crederet, quod idem esset opponi  
secundum priuationem & habitum, & secundum contrarietatem  
subiungitur, quod nō  
omnis priuatio sit cō-  
trarium, quia priua-  
tio, sicut in superio-  
ribus habitū est, mul-  
tipliciter dicitur. Ali-  
quando enim quocū-  
que modo, si non ha-  
beat quod natum est  
haberi dicit esse priua-  
tio. Sed talis priua-  
tio non est contrariū  
quia talis priuatio  
non ponit aliquam  
naturam oppositam  
habitu, licet suppo-  
nat subiectum deter-  
minatam. Sed priua-  
tio dicitur esse con-  
trarium, quæcunque  
fuerit perfecta priua-  
tio. Cum autem priua-  
tio secundum id,  
quod est, nō recipiat  
magis & minus, non  
potest dici perfecta  
priuatio, nisi ratione  
alicuius nature, quæ  
perfectam distantiam  
habeat ad habitum.  
Sicut non omnis priua-  
tio albi est contra-  
ria albo, sed priuatio  
magis distans ab al-  
bo, quæ oportet fun-  
dari in aliqua natura  
eiusdem generis, ma-  
xime distans ab al-  
bo, & secundum hoc  
dicimus, quod nigrū  
est contrarium albo.  
Deinde cum dicitur.

Et omnino si contrarietas, d. feren-  
tia est, differentia vera, duorum est.  
ergo & ipsa perfecta.

LECTIO. VI.



Rima vero contrarietas ha-  
bitus & priuatio est. non  
tamē omnis priuatio (mul-  
tipliciter enim priuatio dicitur) sed  
quæcunque perfecta sit.

Cetera vero contraria secundum  
hæc dicuntur: quædam, eō quod ha-  
beant: quædam eō quod faciant, aut  
faciuntur: quædam, eō quod acci-  
pant, abiectionem hæc, aut alia contra-  
ria.

Si opponuntur itaque contradictio  
priuatio, contrarietas, & ad aliquid  
horum autem primum contradictio:  
contradictionis vero nihil medium est  
contrariorum autem contingit. patet  
quod non idem est contradictio & cō-  
traria.

sicut sunt calefaciens & infrigidans: Aut per hoc, quod sunt vir-  
tutes actiue priuationis & habitus, sicut calefaciunt & infrigida-  
nt: Alia vero per hoc, quod sunt acceptiones ditorū, sicut ca-  
lescentia & infrigidantia: Aut per hoc, quod sunt abiectiones eorū, si-  
cut corruptio caliditatis & frigiditatis. Et nō solum aliqua dicitur  
cōtraria per hoc, quod dicitur dicitur habitus ad primā cō-  
traria, sed et per hoc quod habet habitus eadē ad cōtraria  
sequētia. Sicut si dicamus ignis & aqua sunt cōtraria, quia hæc  
habet calidū & frigidū, quæ etiā dicebatur contraria per hoc, quod  
includunt priuationem & habitum. Deinde cum dicitur.

¶ Manifestat quod supponerat scilicet quod prima contra-  
rietatis est priuatio & habitus, & hoc dupliciter. Primo per syllo-  
gismū. Secundo per inductionem, ibi ¶ Palam autem & per in-  
ductionem & c. Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod  
contrarietas non est contradictio dicens, quod cum quatuor  
modis aliqua alicui opponantur: Vno modo vt contradictio, sicut

Lib. 5. c. 6.  
priuatione.

part. 4.

Tex. c6. 8.

Tex. c6. 16.  
part. 5.

part. 6.

Leç. 7.  
& lib. 2.  
leç. 1.

Infra p. 7.

sicut sedens non sedenti. Alio modo vt priuatio: sicut cæcus A  
videnti. Tertio modo vt contrarietas, sicut nigrum albo.

Quarto modo ad aliquid, sicut filius patri. Inter ista qua-  
tuor genera oppositionis primum est contradictio. Cuius ra-  
tio est, quia contradictio includitur in omnibus alijs tan-  
quam prius & simpli-  
cius. Opposita enim  
secundum quodcum-  
que oppositionis ge-  
nus impossibile est  
simul existere. Quod  
quidem cōtingit ex  
hoc, quod alterum  
oppositorum de sui  
ratione habet nega-  
tionem alterius. Si-  
cut de ratione cæci  
est, quod sit non vi-  
dens. Et de ratione  
nigrū quod non sit al-  
bum. Et similiter de  
ratione filii est quod  
non sit pater eius,  
cuius est filius. Ma-  
nifestum est autem  
quod in cōtradictio-  
ne non est aliquid  
medium. Necesse est  
n. aut affirmare aut  
negare, vt supra in  
Quarto manifestum  
fuit. Contrariorum  
autem conuenit esse  
medium. Et sic ma-  
nifestū est, quod cō-  
trarietas & contradi-  
ctio non sunt idem.  
Deinde cum dicitur.  
¶ Ostendit qua-  
liter se habeat priua-  
tio ad contradictio-  
nem, manifestans qua-  
liter conueniant, &  
qualiter differant.  
Dicit ergo, quod pri-  
uatio est quædam con-  
tradictio. Dicitur e-  
nim priuatio vno  
modo, quando aliquid non habet quod nullo modo natum  
est habere. vt si diceremus quod lapis non habet visum. Alio  
modo dicitur aliquid priuari, si non habeat quod natum est ha-  
bere, sicut animal si non habeat visum: et hoc dupliciter. Vno  
modo qualitercumque non habeat. Alio modo, si non habeat  
cum aliqua determinatione, puta in tempore determinato, aut  
aliquo modo determinato, quia priuatio multipliciter dicitur,  
sicut supra habitum est in Quinto & Nono. Ex his ergo patet,  
quod priuatio est quædam contradictio. Et quidem, quod  
sit contradictio patet ex hoc, quod aliquid dicitur priuatum  
ex hoc quod non habet. Sed quod non sit contradictio abso-  
luta, sed contradictio quædam, patet ex hoc, quod contradictio  
de sui ratione non requirit neque aptitudinem, neque etiam  
existentiam alicuius subiecti, verificatur enim de ente & de nō  
ente quocunque. Dicimus enim, quod animal non videt & li-  
gnum non videt, & quod non ens non videt. sed priuatio de  
necessitate requirit aliquod subiectum, & quandoque etiam re-  
quirit aptitudinem in subiecto: quod enim est omnino non  
ens, non dicitur priuatum. Et ideo dicit, quod priuatio aut est  
in determinata potentia, scilicet cum aptitudine ad habitum,  
aut saltem concepta cum susceptio, id est, cum subiecto, licet  
non habent aptitudinem ad habitum. Sicut, si dicamus vo-  
cem inuisibilem, aut lapidem rem mortuam. Et ideo contra-  
dictio non potest habere medium, sed priuatio aliquo modo me-  
dium habet. Necesse est enim omne aut æquale, aut non æqua-  
le esse, sicut ens, sicut non ens. Sed non necesse est dici de om-  
ni, quod sit æquale, aut inæquale, sed solum hoc necesse est  
in susceptio æqualitatis. Sic igitur oppositio contradictio-  
nis omnino est immediata, oppositio vero priuationis est im-  
mediata in determinato susceptio, non autem est immediata  
simpliciter. Ex quo patet, quod contrarietas, quæ nata est ha-  
bere medium, propinquior est priuationi quam contradictio-  
ni. Nonidum tamen haberet quod priuatio sit contrarietas.  
¶ Restat tertio ostendendum, quod contrarietas sit priua-

tio, & circa hoc duo facit. Primo ostendit per syllogismum  
quod contrarietas sit priuatio hoc modo. Omne illud, ex quo  
fit generatio, aut est species, sive quicunque habitus speciei,  
aut est priuatio speciei, sive cuiuscunque forme. Omne quidē  
dicitur, quia est duplex generatio. Generatur enim aliquid sim-  
pliciter in genere sub-  
stantiæ, & secundum  
quid in genere acci-  
dentium. Genera-  
tiones enim sunt ex  
contrarijs in mate-  
ria. Manifestum est  
ergo, quod omnis  
contrarietas est ali-  
qua priuatio. Si n.  
alterum extremorū  
in qualibet genera-  
tione est priuatio, &  
vtrunque contrario-  
rum est extremum  
generationis, quia  
contraria generantur  
ex inuicem, sicut  
album ex nigro, &  
nigrum ex albo, ne-  
cessē est quod semp  
alterum contrario-  
rum sit priuatio.

Priuatō vero quædam contra-  
dictio est. aut enim quod omnino  
impossibile est habere, aut quod,  
cum natura aptum habere sit, non  
habeat, priuatum est, aut totaliter,  
aut modo quodam determinatum.  
multipliciter enim hoc, ut in alijs  
diuisum a nobis est, dicimus. qua-  
re priuatio quædam contradictio est,  
aut impossibilitas determinata, sive  
simul accepta cum susceptio. Ideo  
contradictionis quidem non est me-  
dium, sed priuationis alicuius est.  
omne enim, aut æquale, aut non  
æquale. æquale vero, aut inæ-  
quale non omne, nisi solum in su-  
susceptio æqualitatis.

Si itaque generationes ipsi ma-  
teria ex contrarijs: sunt autem aut  
ex forma, & habitu formæ, aut  
ex aliqua priuatione speciei & for-  
mæ: patet quod omnis quidem con-  
trarietas priuatio est.

Priuatō vero non omnis fortas-  
se contrarietas est. Causa vera est,  
quia multipliciter priuari contingit  
quod priuatum est. a quibus enim  
ultimis transmutationes, hæc con-  
traria sunt.

motā, sed contrarium est semper in dispositione remota, quia  
contraria sunt ex quibus sunt permutationes sicut ex extre-  
mis. Vnde supra dictum est, quod sunt maxime distantia. Ali-  
quid enim priuari dicitur albedine si non sit album, sive sit pal-  
lidum, sive quocunque alio colore coloratum. Sed non ideo  
dicitur esse contrarium, nisi quando est maxime distans ab al-  
bo, scilicet quando est nigrum. Vnde manifestum est, quod non  
omnis priuatio est contrarietas. Ex hoc etiam apparet, quod  
cum priuatio nihil aliud requirat nisi absentiam formæ, suppo-  
sta tantum habitudine in subiecto, sine hoc quod determinet  
aliquam dispositionem in subiecto, per quam subiectum sit p-  
pinquam formæ, vel distans ab ea, & priuatio non significat ali-  
quam naturam in subiecto, sed præsupponit subiectū cum ap-  
titudine. Contrarium vero requirit determinatam dispositio-  
nem subiecti, secundum quam maxime distat a forma. Vnde  
de necessitate aliquam naturam significat in subiecto, quæ est  
eiusdem generis cum forma absente, sicut nigrum est in genere  
albi. Considerandum est etiam, quod est duplex priuatio. Quæ-  
dam, quæ habet immediatum ordinem ad subiectum formæ, si-  
cut tenebra habet immediatum ordinem ad diaphanum, & in-  
ter huiusmodi priuationem & formam oppositam est mutua  
transmutatio: aer enim de lucido fit tenebrosus, & de tenebro-  
so fit lucidus. Quædam autē priuatio est, quæ non cōparatur ad su-  
biectū formæ, nisi mediante forma, cū sit vt quædam corruptio  
eius, sicut cæcitas est corruptio visus, mors est corruptio vite.  
Et in talibus non est mutua conuersio, sicut supra in nono habi-  
tū est. Cum igitur hic ostenditur contrarietatem esse priuatio-  
nem ex mutua transmutatione, quæ est in contrarijs, & pri-  
uatione, & forma, manifestum est quod non dicitur ista esse cō-  
trarietas, quæ est corruptio formæ, sed quæ habet immediata-  
tum ordinem ad subiectum formæ. Et sic cessat illa obiectum  
quæ ponitur in predicamentis, quod a priuatione ad habitum  
non fit reuersio: contraria autem transmutantur inuicem.  
Deinde cum dicitur.

Tex. c6. 15.

Tex. c6. 13.

**¶** Ostendit per inductionem, quod contrarietas sit priuatio, & hoc dupliciter. Primo, inducendo in singulis contrariis. Secundo, reducendo ad prima contraria, ibi Sufficit autem & si prima &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit per inductionem, quod contrarietas sit priuatio dicens, quod hoc quod supra ratione syllogistica ostensum est, palam est etiam per inductionem. Quia omnis contrarietas inuenit habere priuationem alterius contrariorum. semper enim duorum contrariorum vnum est defectum respectu alterius. Sed tamen non in omnibus contrariis similiter inuenitur vnum priuatio alterius, ut infra dicitur. Et quod vnum contrariorum sit priuatio alteri? ex hoc apparet, quia inaequalitas est priuatio aequalitatis, & dissimilitudo similitudinis, & malitia virtutis. Deinde cum dicitur. h. ¶ Ostendit, quod diuersimode vnum contrariorum est priuatio alterius. hoc enim contingit secundum diuersam rationem priuationis. Quae quidem diuersitas attenditur dupliciter. Vno modo ex hoc, quod priuatio potest dici, vel quia solum aliquod priuatum est modo quocunque, vel quia est priuatum in aliquo tempore determinato, vel si aliqua parte determinata. In tempore quidem determinato, sicut si sit priuatum in aliqua aetate. In parte autem determinata, sicut si sit priuatum in aliqua parte principali. Aut feriam in omnibus, id est in toto. Dicitur enim aliquis insensatus, si in aetate perfecta discretione careat, non autem in puerili aetate. Et similiter aliquis nudus, non si aliqua pars eius non sit tecta, sed si plures, aut principales partes in tecta remaneant. Et propter istam diuersitatem priuationis, quae in contrarietate includitur, contingit quod quorundam contrariorum est medium, & quorundam non. inter bonum enim & malum, medium est. est enim aliquis homo neque bonus, neque malus. Dicitur enim bonus secundum virtutem, nam virtus est quae bonum facit habentem. non autem omnis, qui caret virtute malus est. Nam puer caret virtute, & tamen non dicitur malus. Sed si in aetate, in qua debet habere virtutem non habeat, malus dicitur. Vel etiam, si aliquis virtute careat quantum ad aliquos actus minimos, & quasi indifferentes ad vitam, non dicitur malus, sed solum, si careat virtute quantum ad actus principales & necessarios ad vitam. Sed par & impar in numeris non habent medium, quia numerus dicitur impar ex hoc, quod quocunque modo caret paritate. Alia vero diuersitas priuationis est, quod priuatio quaedam determinat sibi subiectum, quaedam vero non. Dicitur enim supra, quod id, quod caret aliquo, etiam si non narium sit habere quandoque dicitur priuatum. Ex hac autem diuersitate priuationis potest contingere in aliquibus contrariis, quod habeant medium, vel non habeant, sicut si dicamus, quod cum homo dicitur bonus secundum

LECTIO VII.

**¶** Vni contrarium est, dubitabit aliquis quomodo opponunt vnum & multa, & aequale magno & paruo. Vtrum enim semper in oppositione dicimus, ut vtrum album, aut nigrum, & vtrum album, aut non album. Vtrum vero album, aut homo, non dicimus, nisi ex suppositione querentes, vel vtrum uenit Cleo, aut Socr.

dum virtutes politicas, si malum quod includit priuationem boni requirit determinatum subiectum, rursus qui non participat conuersatione ciuili, nec bonus nec malus est bonitate vel malitia ciuili. Si igitur patet ex praedictis, quod alterum contrariorum dicitur secundum priuationem. Deinde cum dicitur. ¶ Ostendit idem reducendo ad prima contraria, dicens quod sufficit ad ostendendum, quod alteri contrariorum sit priuatio, si hoc inuenitur in primis contrariis, quae sunt genera aliorum contrariorum, sicut sunt vni & multa. Et quae ista sunt prima contraria patet ex hoc, quod omnia alia contraria reducuntur ad illa. Nam ad vni & multa reducuntur aequale & inaequale, simile & dissimile, idem & diuersum. Differentia autem diuersitas quaedam est, & contrarietas dicitur quaedam, ut sibi habitus est. Et sic patet, quod ois contrarietas reducitur ad vnum & multa. Vnum autem & multa opponuntur, ut diuisibile & indiuisibile, vel supra habitum est. Et ita relinquuntur, quod omnia contraria priuationem includant.

LECTIO VII.

**¶** Vni autem vni contrarium est, dubitauerit quis pius, quomodo vni & multa opponuntur, & aequale magno & paruo. Ipsum enim vtrum, semper in oppositione dicimus, ut puta, vtrum album, an nigrum: vtrum album, an non album: vtrum vero homo, an album, non dicimus, nisi ex suppositione, & querentes, ut puta, vtrum Cleo uenit, an Socrates, sed hoc in nullo ge-

neret, quod non est in vno aliquo genere hoc. Sed hoc idem venit. Nam opposita sola non contingit simul existere, quo & hic videtur in eo quod vter venit. Si enim simul contingeret, ridiculosa erit interrogatio. Si vero & ita similiter incidunt in oppositionem in id, quod vnum, aut multa, ut: vtrum ambo venerunt, aut alter. Si itaque in oppositis semper est ipsius vtrum interrogatio: dicitur autem vtrum maius, an minus, an aequale: quae nam aequalis ad haec oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus est. cur enim magis maiori, quam minori? Praterea inaequale aequale contrarium. quare in pluribus erit, aut in vno. Si vero inaequale significat idem simul ambobus, vtiq; erit quod oppositum abobus. Et dubitatio inuadit illos, qui dicunt inaequale dualitatem esse. Vtrum accidit vnum duobus contrarium esse: quod impossibile est. Item, aequale quidem medium magno & paruo videtur, contrarietas vero neque media videtur, neque ex definitione possibile est. non enim esset perfecta, si alicuius media esset, sed magis semper aliquid superius medium habet. Restat itaque, aut ut negationem opponi, aut ut priuationem. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magnum quam paruum?) amborum igitur negatio priuatiua. Quapropter ad ambo vtrum dicitur, ad alterum vero non. Vt, vtrum maius, aut aequale, aut vtrum aequale aut minus? sed semper tria. Non autem priuatio ex necessitate. Non enim omne aequale aut maius, aut minus, sed in quibus aptum natum est esse. Est itaque aequale quod neque magni, neque parui, aut vtrum aequale an minus, sed tria semper. Non autem priuatio necessario. etenim non omne, quod non maius, aut minus, aequale est, sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur aequale, quod, cum nec magnum, nec paruum habeat, aequale est magno & paruo. Secundo autem ostenditur, quod si in quibus apta natura sunt illa esse, non est negatio simpliciter, sed ex necessitate est priuatio. Negatio enim absolute, de quolibet dicitur, cui non inest sua opposita affirmatio. quod non accidit in proposito. Non enim esse dicimus aequale omne id, quod non est maius, aut minus, sed solum hoc dicimus in illis, in quibus aptum natum est esse maius, aut minus. Haec est igitur ratio aequalis, quod aequale est quod nec magnum, nec paruum habet.

neret, quod non est in vno aliquo genere hoc. Sed hoc idem venit. Nam opposita sola non contingit simul existere, quo & hic videtur in eo quod vter venit. Si enim simul contingeret, ridiculosa erit interrogatio. Si vero & ita similiter incidunt in oppositionem in id, quod vnum, aut multa, ut: vtrum ambo venerunt, aut alter. Si itaque in oppositis semper est ipsius vtrum interrogatio: dicitur autem vtrum maius, an minus, an aequale: quae nam aequalis ad haec oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus est. cur enim magis maiori, quam minori? Praterea inaequale aequale contrarium. quare in pluribus erit, aut in vno. Si vero inaequale significat idem simul ambobus, vtiq; erit quod oppositum abobus. Et dubitatio inuadit illos, qui dicunt inaequale dualitatem esse. Vtrum accidit vnum duobus contrarium esse: quod impossibile est. Item, aequale quidem medium magno & paruo videtur, contrarietas vero neque media videtur, neque ex definitione possibile est. non enim esset perfecta, si alicuius media esset, sed magis semper aliquid superius medium habet. Restat itaque, aut ut negationem opponi, aut ut priuationem. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magnum quam paruum?) amborum igitur negatio priuatiua. Quapropter ad ambo vtrum dicitur, ad alterum vero non. Vt, vtrum maius, aut aequale, aut vtrum aequale aut minus? sed semper tria. Non autem priuatio ex necessitate. Non enim omne aequale aut maius, aut minus, sed in quibus aptum natum est esse. Est itaque aequale, quod, cum nec magnum, nec paruum habeat, aequale est magno & paruo. Secundo autem ostenditur, quod si in quibus apta natura sunt illa esse, non est negatio simpliciter, sed ex necessitate est priuatio. Negatio enim absolute, de quolibet dicitur, cui non inest sua opposita affirmatio. quod non accidit in proposito. Non enim esse dicimus aequale omne id, quod non est maius, aut minus, sed solum hoc dicimus in illis, in quibus aptum natum est esse maius, aut minus. Haec est igitur ratio aequalis, quod aequale est quod nec magnum, nec paruum habet.

aptum tamen natum est esse, aut magnum, aut paruum, sicut alia priuationes diffiniuntur. Et ita manifestum est quod aequale opponitur ambobus scilicet magno & paruo, vt negatio priuatiua. Tertio concludendo ibi.

¶ **Q**uod aequale est medium magni & parui, & circa hoc duo facit. Primo concludit ex dictis propositum. Cum enim dictum sit, quod aequale est quod nec magnum, nec paruum est, apertum tamen natum est esse aut hoc, aut illud, quod autem hoc modo se habet ad contraria, medium est inter ea: sicut quod nec malum, nec bonum est, opponitur ambobus, & est medium inter bonum & malum. Vnde sequitur quod aequale sit medium inter magnum & paruum. Sed haec est differentia inter utrumque, quia quod nec magnum, nec paruum est, est nominatum: dicitur enim aequale. Sed quod nec bonum, nec malum est, innominatum est. Et ratio huius est, quia quandoque ambae priuationes duorum contrariorum cadunt super aliquid vnum de terminatum, & tunc est vnum tantum medium, & potest de facili nominari sicut aequale. Ex eo enim est aliquid nec maius nec minus, & habet vnam & eandem quantitatem. Sed quandoque illud, super quod cadunt duae priuationes contrariorum, dicitur multipliciter, & non est vnum tantum susceptiuum utriusque priuationis communitate, & tunc non habet vnum nomen, sed vel omnino remanet innominatum, sicut quod nec bonum, nec malum est, quod multipliciter continetur, vel habet diuersa nomina. Sicut hoc quod dicimus quod neque album, neque nigrum est, hoc enim non est aliquid vnum. Sed sunt quidam colores indeterminati, in quibus praedicta negatio priuatiua dicitur. necesse est enim quod id, quod neque est album, nec nigrum, aut esse pallidum, aut croceum, aut aliquid tale. Deinde cum dicitur.

parte. 10.

¶ **Q**uapropter & medium est, & quod neque malum, neque bonum opponitur ambobus, sed innominatum. Multipliciter enim dicitur utrumque, & non est vnum susceptiuum, sed magis quod neque album, neque nigrum. Vnum vero non hoc dicitur, sed determinati coloris, in quibus dicitur priuatiue negatio haec. Nam necesse est aut pallidum, aut rubeum esse, aut tale aliquid aliud.

parte. 11.

¶ **Q**uare, non recte increpant opinantes similiter dici omnia, vt si calcei & manus medium, quod neque calceus, neque manus: quoniam quidem & quod neque bonum, neque malum, boni & mali, tanquam omnium futuro aliquo medio. Non necesse autem accidere hoc. Haec quidem oppositorum connegatio est, quorum est medium aliquod, & distantia aliqua nata est: esse, horum autem non est differentia. nam in alio genere, quorum connegationes. Quare non vnum quod subijcitur.

Te. co. 20. par. prima.

**LECTIO VIII.**  
¶ **S**imiliter autem & de vno & de multis dubitabit utique aliquis. Nam, si multa simpliciter vni opponuntur, accidunt quaedam impossibilia.

parte. 2.

¶ **N**am vnum paucum, aut pauca erit, multa etenim paucis opponuntur. Amplius ipsa duo sunt multa (si duplex multiplex) dicitur autem multiplex secundum duo: quare vnum paucum. Ad quid, n. sunt multa ipsa duo, nisi ad vnum & paucum? nihil enim est minus.

¶ **E**xcludit enim praedicta quorundam irrationem de hoc quod id quod nec bonum, nec malum est, ponitur medium inter bonum & malum. Dicebant enim, quod pari ratione posset assignari medium inter quaecumque. Dicit ergo, quod cum dictum sit, quod oportet esse aliquid susceptiuum, quod natum est esse vtrumlibet extremorum in his, in quibus medium praedicto modo assignatur per abnegationem vtriusque, manifestum est quod non re-

cte increpant in assignatione huiusmodi mediis illi, qui opinantur sequi: quod similiter posset dici in omnibus, puta quod calcei & manus sit medium, quod nec calceus, nec manus est, quia quod nec bonum, nec malum est, medium est boni & mali, quod propter hunc modum quorumlibet sit futurum aliquid medium. Sed hoc non est necesse accidere, quia ista coniunctio negationum, quae perficit medium, est oppositorum, quae habent aliquid medium, & quae sunt in vna distantia, quasi vnius generis extrema &c. Sed aliorum, de quibus ipsi inducunt, sicut calcei & manus, non est talis differentia quod sunt in vna distantia, quia sunt in alio genere, quorum negationes simul accipiuntur. Vnde non est aliquid vnum, quod subiicitur huiusmodi negationibus. & sic inter talia non est accipere medium.

*nec paruum sit, natura tamen aptum est magnum, aut paruum esse. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur.*

*Ideo & medium est, & quod nec bonum, nec malum est, ambobus opponitur, verum innominatum est. multipliciter namque utrumque dicitur, et susceptiuum non est vnum: sed magis, quod nec album, neque nigrum. neque tamen hoc dicitur vnum, sed determinati quodammodo colores sunt, de quibus priuatiue haec negatio dicitur. necesse est enim, aut fuscum, aut pallidum, aut huiusmodi aliquid aliud determinatum esse.*

*Quare non recte reprehendunt, qui similiter putant omnia dici. vt calcei & manus medium sit, quod neque calceus, neque manus est: quandoquidem & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omnium esset aliquid medium. Verum non est necesse, vt hoc accidat. etenim haec negatio simul oppositorum est, et quorum aliquid medium, ac aliqua distantia natura apta est esse. illorum autem non est differentia. in alio enim genere ea sunt, quorum simul erant negationes. quare quod subiicitur, non est vnum.*

**LECTIO VIII.**  
¶ **S**imiliter autem de vno & multis quispiam dubitare possit. Etenim, si multa vni simpliciter opponuntur, accidunt quaedam impossibilia.

*Vnum etenim paucum, aut pauca erit, multa etenim paucis opponuntur. Praeterea duo sunt multa (si duplex multiplex) dicitur autem duplex a duobus: quare ipsum vnum paucum erit. ad quid enim ipsa duo dicentur multa, nisi ad vnum & paucum? nihil namque est minus.*

¶ **E**t hoc duabus rationibus, quarum prima talis est. Multa opponuntur paucis: si igitur multa opponuntur vni simpliciter sine distinctione, cum vnum vni sit contrarium, sequitur quod vnum sit paucum vel pauca. Secunda ratio talis est. Duo sunt multa. Quod probatur ex hoc, quod duplex est multiplex. sed multa opponuntur paucis. Ergo duo opponuntur aliquid paucis. Sed duo non possunt esse multa ad aliquid paucum, nisi ad vnum. nihil enim minus est duobus, nisi vnum. Sequitur igitur quod vnum sit paucum.

LECT. VIII.

**Q**uapropter non recte dixit Anaxagoras, cum dixisset, quod simul omnes res erant infinite & multitudine & paruitate. Oportet autem dicere, quod paruitate & paruitate. non enim infinite: quoniam paucum, non per vnum, vt quaedam dicunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

Osten-

¶ **Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

¶ **Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

¶ **Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

**Q**uare, non recte fuerit dicens Anaxagoras, quod simul cunctae res erant, multitudine & paruitate infinite. oportet autem namque pro paruitate dicere, & paruitate. non enim infinite, cum paucum non propter vnum, vt quidam aiunt, sed propter duo.

significavit per pluralitatem. Cum igitur hic recte dixisset, F  
deficit ab hoc suo dicto non recte. vltim enim fuit ei postmo-  
dum, quod loco eius, quod dixit paritatem, debuit dicere &  
paucitatem. Quæ quidem correptio, ideo non recta fuit,  
quia res non sunt in finitæ paucitate. est enim inuenire paucū  
primum scilicet duo,

Tex. cō. 21.  
part. 7.

non autem vnum, vt  
quidam dicunt. Vbi  
enim est inuenire ali-  
quid primum, non  
proceditur in infinitum.  
si autem vnum  
esset paucum, oportet  
erit in infinitum p-  
cedere. sequeretur  
enim, quod vnum ef-  
set multa, quia omne  
paucum est multum  
vel multa, vt supra  
dictum est. Si autē  
vnum esset multa,  
oporteret esse aliqd  
minus eo quodd. esset  
paucum, & illud ite-  
rum oporteret esse  
multum, & sic in in-  
finitum abiretur.  
Deinde cum dicit:  
g ¶ Ostendit quo-  
modo vnum & mul-  
ta opponantur, & cir-  
ca hoc duo facit. Primo  
ostendit, quod  
vni opponitur mul-  
tis relatiue. Secundo  
ostendit quod multi-  
tudo absoluta nō op-  
ponitur paucis, ibi  
¶ Pluralitas autem, &  
Circum primum tria  
facit. Primo ostendit  
quod vnum opponi-  
tur multis relatiue,  
dicens, quod vnum  
opponitur multis, si-  
cut mensura mensu-  
rabilis, quæ quidem  
opponuntur vt ad  
aliquid: non tamen  
ita, quod sic de nu-  
mero eorū, quæ sunt  
ad aliqd secundum  
seipsa. Supra enim i  
Quinto dictum est,  
quod dupliciter dicitur  
vt aliqua esse ad ali-  
quid. Quædam nan-  
que referuntur ad in-  
uicem ex æquo, sicut dominus & seruus, pater & filius, magnū  
& paruum, & hæc dicit esse ad aliqd vt contraria: & sunt ad  
aliquid secundum seipsa, quia vtrunq; eorum hoc ipsum qd  
est, ad alterum dicitur. Alia vero sunt ad aliqd, non ex æquo,  
sed vnum eorum dicitur ad aliqd, non quod ipsum referatur,  
sed quia aliqd referatur ad ipsum, sicut in scientia & scibili cō-  
tingit. Scibile enim dicitur relatiue, non quia ipsum referatur  
ad scientiam, sed quia scientia referatur ad ipsum. Et sic patet,  
quod huiusmodi non sunt relatiua secundum se, quia scibile  
non hoc ipsum quod est, ad alterum dicitur, sed magis aliud di-  
citur ad ipsum.

part. 8.

h Vnum vero, esse min<sup>o</sup> aliquo  
puta [duobus, nihil] prohibet.  
non .n. si minus, & paucum.  
Multitudo autē quasi genus est  
numeri, est .n. numerus multi-  
tudo vno mēsurabilis. Et oppo-  
nuntur aliquo qualiter, vnum & nu-  
merus, non vt contrarium, sed  
sicut dictum est, eorum, quæ ad  
aliquid quædam. In quantum  
.n. metrum, hoc autem mensu-  
rabile, sic opponuntur. Qua-  
propter, non omne quodcum-  
que fuerit vnum, numerus est,  
puta siquid indiuisibile est.

part. 9.

i Similiter autē dicta scientia  
ad scibile, nō similiter assignatur.  
Videbitur enim vtiq; scien-  
tia ad metrum esse, scibile vero  
quod mensuratur. Accidit autem  
scientia quidem omnē sci-  
bile esse, scibile vero non esse  
scientiam, quia modo quodā  
scientia mensuratur scibili.

part. 10.

k Pluralitas autē nec paucis est  
cōtraria, sed huic quidē multū  
sicut excedēs multitudo excef-  
sē multitudini. Neque ipsi vni  
merus. In alijs vero relatiuis, quorum vtrunq; secundum se  
dicitur ad aliqd, neutrum est sine reliquo. Non enim est si-  
ne seruo dominus, nec seruus sine domino.  
i ¶ Manifestat similitudinem relationis scibilis ad scientiam,  
& vnius ad multa dicens, quod cum scientia similiter secundū  
rei veritatem dicitur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non  
similiter assignatur a quibusdam, quia videtur quibusdam, si-  
cut Pythagoricis, sicut supra dictum est, quod scientia sit men-  
sura & scibile mensuratum. Sed contrarium apparet. Dicitur  
enim, quod si est vnum, quod est mensura, non est necesse  
numerum esse, qui est mensuratum, sed e conuerso. videmus  
autem, quod si est scientia, oportet scibile esse. Non autem  
oportet si est aliqd scibile, quod sit eius scientia. vnde appa-  
ret quod magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut men-  
suratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia,  
sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habe-  
tur, quod intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde  
cum dicitur:  
k ¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non op-  
ponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum  
quod est mensurata, opponitur vni vt mensura, sed non est cō-  
traria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessam  
opponitur multū, quod significat pluralitatem excedentē. Simili-  
ter etiā pluralitas, nō vno modo opponitur vni, sed dupliciter.  
Vno

Tex. cō. 20.  
part. 10.

l Multitudo autem neque paucis  
cōtraria est, sed huic multum, tanquam  
excedens multitudo excessē multu-  
dini, nec vni omnino, sed hoc quidem,  
merus. In alijs vero relatiuis, quorum vtrunq; secundum se  
dicitur ad aliqd, neutrum est sine reliquo. Non enim est si-  
ne seruo dominus, nec seruus sine domino.  
i ¶ Manifestat similitudinem relationis scibilis ad scientiam,  
& vnius ad multa dicens, quod cum scientia similiter secundū  
rei veritatem dicitur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non  
similiter assignatur a quibusdam, quia videtur quibusdam, si-  
cut Pythagoricis, sicut supra dictum est, quod scientia sit men-  
sura & scibile mensuratum. Sed contrarium apparet. Dicitur  
enim, quod si est vnum, quod est mensura, non est necesse  
numerum esse, qui est mensuratum, sed e conuerso. videmus  
autem, quod si est scientia, oportet scibile esse. Non autem  
oportet si est aliqd scibile, quod sit eius scientia. vnde appa-  
ret quod magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut men-  
suratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia,  
sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habe-  
tur, quod intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde  
cum dicitur:  
k ¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non op-  
ponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum  
quod est mensurata, opponitur vni vt mensura, sed non est cō-  
traria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessam  
opponitur multū, quod significat pluralitatem excedentē. Simili-  
ter etiā pluralitas, nō vno modo opponitur vni, sed dupliciter.  
Vno

Tex. cō. 20.  
part. 10.

l Multitudo autem neque paucis  
cōtraria est, sed huic multum, tanquam  
excedens multitudo excessē multu-  
dini, nec vni omnino, sed hoc quidem,  
merus. In alijs vero relatiuis, quorum vtrunq; secundum se  
dicitur ad aliqd, neutrum est sine reliquo. Non enim est si-  
ne seruo dominus, nec seruus sine domino.  
i ¶ Manifestat similitudinem relationis scibilis ad scientiam,  
& vnius ad multa dicens, quod cum scientia similiter secundū  
rei veritatem dicitur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non  
similiter assignatur a quibusdam, quia videtur quibusdam, si-  
cut Pythagoricis, sicut supra dictum est, quod scientia sit men-  
sura & scibile mensuratum. Sed contrarium apparet. Dicitur  
enim, quod si est vnum, quod est mensura, non est necesse  
numerum esse, qui est mensuratum, sed e conuerso. videmus  
autem, quod si est scientia, oportet scibile esse. Non autem  
oportet si est aliqd scibile, quod sit eius scientia. vnde appa-  
ret quod magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut men-  
suratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia,  
sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habe-  
tur, quod intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde  
cum dicitur:  
k ¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non op-  
ponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum  
quod est mensurata, opponitur vni vt mensura, sed non est cō-  
traria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessam  
opponitur multū, quod significat pluralitatem excedentē. Simili-  
ter etiā pluralitas, nō vno modo opponitur vni, sed dupliciter.  
Vno

Tex. cō. 20.  
part. 10.

l Multitudo autem neque paucis  
cōtraria est, sed huic multum, tanquam  
excedens multitudo excessē multu-  
dini, nec vni omnino, sed hoc quidem,  
merus. In alijs vero relatiuis, quorum vtrunq; secundum se  
dicitur ad aliqd, neutrum est sine reliquo. Non enim est si-  
ne seruo dominus, nec seruus sine domino.  
i ¶ Manifestat similitudinem relationis scibilis ad scientiam,  
& vnius ad multa dicens, quod cum scientia similiter secundū  
rei veritatem dicitur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non  
similiter assignatur a quibusdam, quia videtur quibusdam, si-  
cut Pythagoricis, sicut supra dictum est, quod scientia sit men-  
sura & scibile mensuratum. Sed contrarium apparet. Dicitur  
enim, quod si est vnum, quod est mensura, non est necesse  
numerum esse, qui est mensuratum, sed e conuerso. videmus  
autem, quod si est scientia, oportet scibile esse. Non autem  
oportet si est aliqd scibile, quod sit eius scientia. vnde appa-  
ret quod magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut men-  
suratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia,  
sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habe-  
tur, quod intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde  
cum dicitur:  
k ¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non op-  
ponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum  
quod est mensurata, opponitur vni vt mensura, sed non est cō-  
traria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessam  
opponitur multū, quod significat pluralitatem excedentē. Simili-  
ter etiā pluralitas, nō vno modo opponitur vni, sed dupliciter.  
Vno

Tex. cō. 20.  
part. 10.

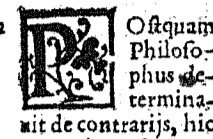
l Multitudo autem neque paucis  
cōtraria est, sed huic multum, tanquam  
excedens multitudo excessē multu-  
dini, nec vni omnino, sed hoc quidem,  
merus. In alijs vero relatiuis, quorum vtrunq; secundum se  
dicitur ad aliqd, neutrum est sine reliquo. Non enim est si-  
ne seruo dominus, nec seruus sine domino.  
i ¶ Manifestat similitudinem relationis scibilis ad scientiam,  
& vnius ad multa dicens, quod cum scientia similiter secundū  
rei veritatem dicitur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non  
similiter assignatur a quibusdam, quia videtur quibusdam, si-  
cut Pythagoricis, sicut supra dictum est, quod scientia sit men-  
sura & scibile mensuratum. Sed contrarium apparet. Dicitur  
enim, quod si est vnum, quod est mensura, non est necesse  
numerum esse, qui est mensuratum, sed e conuerso. videmus  
autem, quod si est scientia, oportet scibile esse. Non autem  
oportet si est aliqd scibile, quod sit eius scientia. vnde appa-  
ret quod magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut men-  
suratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia,  
sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habe-  
tur, quod intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde  
cum dicitur:  
k ¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non op-  
ponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum  
quod est mensurata, opponitur vni vt mensura, sed non est cō-  
traria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessam  
opponitur multū, quod significat pluralitatem excedentē. Simili-  
ter etiā pluralitas, nō vno modo opponitur vni, sed dupliciter.  
Vno

Tex. cō. 20.  
part. 10.

l Multitudo autem neque paucis  
cōtraria est, sed huic multum, tanquam  
excedens multitudo excessē multu-  
dini, nec vni omnino, sed hoc quidem,  
merus. In alijs vero relatiuis, quorum vtrunq; secundum se  
dicitur ad aliqd, neutrum est sine reliquo. Non enim est si-  
ne seruo dominus, nec seruus sine domino.  
i ¶ Manifestat similitudinem relationis scibilis ad scientiam,  
& vnius ad multa dicens, quod cum scientia similiter secundū  
rei veritatem dicitur ad scibile, sicut numerus ad vnum, non  
similiter assignatur a quibusdam, quia videtur quibusdam, si-  
cut Pythagoricis, sicut supra dictum est, quod scientia sit men-  
sura & scibile mensuratum. Sed contrarium apparet. Dicitur  
enim, quod si est vnum, quod est mensura, non est necesse  
numerum esse, qui est mensuratum, sed e conuerso. videmus  
autem, quod si est scientia, oportet scibile esse. Non autem  
oportet si est aliqd scibile, quod sit eius scientia. vnde appa-  
ret quod magis scibile est sicut mensura, & scientia sicut men-  
suratum. Quodam enim modo mensuratur scibili scientia,  
sicut numerus vno. Ex hoc enim vera scientia rei habe-  
tur, quod intellectus apprehendit rem sicuti est. Deinde  
cum dicitur:  
k ¶ Ostendit quod pluralitas vel multitudo absoluta, non op-  
ponitur paucis dicens: Dicitur est, quod pluralitas secundum  
quod est mensurata, opponitur vni vt mensura, sed non est cō-  
traria paucis. Sed paucis, quod significat pluralitatem excessam  
opponitur multū, quod significat pluralitatem excedentē. Simili-  
ter etiā pluralitas, nō vno modo opponitur vni, sed dupliciter.  
Vno

Vno modo, sicut supra dictum est, opponitur ei vt diuisibile in  
diuisibili. Et hoc si accipiatur communiter vnum, quod con-  
ueritur cum ente, & pluralitas ei correspondens. Alio modo  
opponitur pluralitas vni, vt ad aliqd, sicut scientia ad scibile  
Et hoc dico si accipiatur pluralitas quæ est numerus, & vnum,  
quod habet rationē  
mensuræ, & est prin-  
cipium numeri.

LECTIO. IX.



ostendit de contrarijs, hic  
determinat de medijs  
contrariorū. & circa hoc duo facit.  
Primo, proponit de  
quo est intentio dicens  
quia contrariorū  
cōtingit aliqd esse  
medium, vt supra di-  
ctum est: & quædam  
cōtrariorū mediū  
habent: ostendendū  
est quod necesse est  
media esse ex contra-  
rijs. Non autem hoc  
solum ostendit, sed  
etiam quædam alia,  
quæ ad huius proba-  
tionem sunt necessa-  
ria.  
b ¶ Prosequitur suā  
intentionem, & cita-  
t hoc tria facit. Pri-  
mo ostendit, quod  
media sunt in eodem  
genere cum contra-  
rijs. Secundo osten-  
dit, quod media sunt  
inter contraria tan-  
tum, ibi. ¶ At vero  
media &c. ¶ Tertio  
vero ostendit, quod  
media componuntur  
ex contrarijs, quod  
est principaliter in-  
tentum, ibi. ¶ Si ve-  
ro sunt in eodem ge-  
nere. ¶ Dicit ergo pri-  
mo, quod omnia me-  
dia sunt in eodem ge-  
nere cum his, quorū  
sunt media. Quod  
sic probat. Quia hæc  
est definitio medio-  
rum, quod media sūt  
iter quæ prius venit  
illud, quod mutatur  
de vno extremo in  
quædam in alterum ex  
tremum. Et hoc ma-  
nifestat per duo ex-  
empla. Primum quidē  
in sonis. Sunt enim  
quidam soni graues,  
& quidam acuti, &  
quidam medijs. & se-  
cundum hanc distin-  
ctionem sonorum, distinguuntur chordæ in musicis instru-  
mentis. Illæ enim chordæ, quæ reddunt graues sonos, dicuntur  
hypotæ, quia principales. Ille vero, quæ reddunt acutos so-  
nos, dicuntur netæ. Si igitur Musicus paulatim a grauibus ad  
acutos descendere velit, quod est transire per mediam rationē,  
necesse est quod prius veniat ad sonos medios. Secundo autem  
manifestat in coloribus. Si enim aliqd mutatur ex albo in ni-  
grum, oportet quod primum veniat ad medios colores quædam  
ad nigrum, & similiter est in alijs medijs. Sic igitur patet, quod  
de medijs sit transmutatio ad extrema, & e conuerso. Sed in hijs

Tex. cō. 22.  
part. 1.

part. 2.

Tex. cō. 15.

part. 3.

part. 5.

part. 4.

Tex. cō. 5.

quæ sunt in diuersis generibus, non fit transmutatio in inueni-  
enti per accidens, sicut patet in colore & figura. non enim muta-  
tur aliqd de colore in figuram, aut e conuerso, sed de colore in  
colorem, & de figura in figuram. Vnde necesse est quod media  
& extrema sint in eodem genere. Deinde cum dicit:  
c ¶ Ostendit quod  
media sunt inter con-  
traria. & circa hoc  
duo facit. Primo,  
ostendit quod me-  
dia necesse est esse in-  
ter opposita. Secun-  
do inter quæ opposi-  
tæ, quia inter contra-  
ria, ibi. ¶ Oppositorū  
vero. Dicit ergo pri-  
mo quod omnia me-  
dia necesse est esse in-  
ter opposita. Quod  
sic probat. Quia solum  
ex oppositis per se loquēdo  
sunt mutaciones, vt probatur  
in Primo Physicorū.  
Ex nigro enim aliqd  
fit album per se lo-  
quendo. Dulce autē  
non fit ex nigro nisi  
per accidens, inquan-  
tum dulce conuenit  
esse album. Sed me-  
dia sunt inter illa, ex  
quibus est mutatio tra-  
smutatio, sicut p dis-  
tinctionem medijs  
superpositam patet.  
Impossibile est ergo,  
quod media sint nō  
oppositorum, quia  
sequeretur quod esse,  
permutatio non ex-  
oppositis. Deinde  
cum dicit:  
d ¶ Manifestat in-  
ter quæ opposita pos-  
sunt esse media dicens,  
quod inter opposita  
in cōtradictione nul-  
lo modo potest esse  
medium. Contradi-  
ctio enim est opposi-  
tio, cuius altera pars  
ex necessitate adest  
cuiusq; subiecto, si  
ue sit ens, siue non  
ens. De quolibet .n.  
ente, vel non ente,  
necesse est dicere qd  
fedit, vel non fedit.  
& sic patet, quod con-  
tradictio nullum ha-  
bet mediū. Sed alio-  
rum oppositorū alia  
sunt ad aliqd, aliapri-  
uatio & forma, alia  
vt contraria. Eorum  
autem, quæ sunt ad  
aliquid, quædam se  
habent vt contraria,  
quæ ex æquo adinuicē  
referuntur, & ista  
habent mediū. Quæ-  
dam vero nō se habent  
vt contraria, quæ nō  
ex æquo ad inuicē re-  
feruntur, sicut scientia &  
scibile, & ista nō hnt  
mediū. Cuius cau-  
sa est, quia media &  
extrema sunt in eodē  
genere. Hæc autē non  
sunt in eodē genere, cū  
vni se referatur, vt  
scientia: nō autē  
aliud, vt scibile. Quo-  
modo ergo scientia &  
scibilis, potest aliqd  
esse mediū? Sed magni  
& parui potest esse  
aliquid mediū, sicut  
æquale, vt supra dictū  
est. Et sicut eorū, quæ  
referuntur adinuicē, vt  
contraria. Quomodo autē  
ca, quæ opponunt priuati-  
onem habent mediū?  
Quomodo autē ca, quæ  
opponunt priuatiōem  
habent mediū? uerum  
magni & parui est.  
Ostendit

part. 4.

Tex. cō. 43  
& mō. &c  
5. 1. 1. 1.  
Tex. cō. 6.  
& mō.

vt dictum est, quod diuisibile, hoc  
indiuisibile, tanquam ad aliqd, quæ  
admodum scientia scibili, si fuerit nu-  
merus, vnum vero mensura est.

LECTIO. IX.



Vm vero contrariorū cō-  
tingat aliqd medium es-  
se, & quorundam sit, ne-  
cesse ex contrarijs media esse.

Omnia enim media, & illa, quo-  
rum media sunt, in eodem genere  
sunt. Media nanque illa dicimus, in  
quæ necesse est primo transmutari,  
quod transmutatur. ut puta si ab vlti-  
ma ad primam paulatim pertransit, prius  
ad medios sonos ueniet. & in  
coloribus, si ex albo ad nigrū ueniat,  
prius ad puniceum, & fuscum, quā  
ad nigrum ueniet. Similiter autem &  
in alijs. Transmutari uero ex alio ge-  
nere in aliud genus non est nisi, secun-  
dum accidens, ut ex colore in figu-  
ram, necesse igitur ut media & sibi  
inuicem, & quorum media sunt, in  
eodem genere sint.

At uero omnia aliquorum opposi-  
torum sunt. ex his nanque solis per se  
transmutari est. Quæ uero impossibile  
est media esse non oppositorum, esse  
nanque profecto transmutatio etiam  
ex non oppositis.

Oppositorum uero contradictionis  
quidem nullum est medium. Hoc  
enim est contradictio, oppositio, cuius  
cum nihil habeat medium, cuius-  
que altera pars adest. Caterorum  
uero quædam ad aliqd, quædam  
priuatio, quædam contraria sunt.  
Eorum uero, quæ ad aliqd, quæ-  
cunque non sunt contraria, non ha-  
bent mediū. causa uero, quia non  
in eodem genere sunt. quid nanque  
scientiæ & scibilis medium? sed  
magni & parui.

dam uero nō se habent vt contraria, quæ nō ex æquo ad inuicē re-  
feruntur, sicut scientia & scibile, & ista nō hnt mediū. Cuius cau-  
sa est, quia media & extrema sunt in eodē genere. Hæc autē non  
sunt in eodē genere, cū vni se referatur, vt scientia: nō autē  
aliud, vt scibile. Quomodo ergo scientia & scibilis, potest aliqd  
esse mediū? Sed magni & parui potest esse aliquid mediū, sicut  
æquale, vt supra dictū est. Et sicut eorū, quæ referuntur adinuicē, vt  
contraria. Quomodo autē ca, quæ opponunt priuatiōem habent mediū?  
Quomodo autē ca, quæ opponunt priuatiōem habent mediū? uerum  
magni & parui est. Ostendit

Tex. cō. 15.







aliquo modo, videtur quod faciat, quia hic equus ab hoc homi- ne est diuersus specie: & tamen manifestum est quod ratio vtriusque est cum materia indiuiduali. Et sic videtur, quod ma- teria aliquo modo faciat differre specie. Sed tamen manifestum est, quod hoc non contingit propter diuersitatem materiae, sed quia contrarietas est ex parte formae, quia homo albus, & equus niger differunt spe: sed hoc non est propter album & nigrum: quia si ambo essent albi, adhuc specie differerent. Sic igitur apparet, quod contrarietas, quae est ex parte ipsius formae, facit differre specie, non autem illa, quae est ex parte materiae. Deinde cum dicitur.

Tex. cō. 26.

c Masculus vero & femina, animalis propriae sunt passiones, sed non secundum substantiam, verum in materia & corpore. Propter quod idem sperma femina, aut masculus sit, paties passionem aliquam.

d Quid quidem igitur esse diuersum spe, & quare alia differunt spe, alia non, dictum est.

LECTIO XII.

Voniam vero contraria diuersa spe, corruptibile autem & incorruptibile contraria, (priuatio. n. est in potentia determinata) necesse diuersum esse genere corruptibile & incorruptibile.

b Nunc aut diximus de his vniuersalibus nominibus. Vt aut videtur, non esse necesse quod corruptibile & incorruptibile diuersa spe esse, quemadmodum neque albus & niger: id est. n. cōtin- git esse & simul, si fuerit vniuersalium: quemadmodum homo erit vtrique & albus & niger. & non simul singularium. Erit n. non simul albus idem & niger. Equidem album contrarium nigro.

c Sed contrariorum haec quidem diuersa secundum speciem. Deinde cum dicitur. Epilogat quod dixerat: quod planum est in littera.

LECTIO XIII.

Ostendam Philosophus ostendit quae sunt contraria, quae non faciunt differre specie, hic ostendit quae sunt contraria, quae etiam genere differre faciunt: & circa hoc tria facit. Primo determinat veritatem. Secundo, excludit quorundam falsam opinionem, ibi {Nunc ergo diximus &c.} Tertio, infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. Palam igitur quod non contingit &c.} Primo ergo praemittit duo ad ostendendum propositum, quorum primum est, quod contraria sunt diuersa specie, ut supra ostensum est. Secundum est, quod corruptibile & incorruptibile sunt contraria. Quod probat ex hoc, quod impotentia opposita determinat potentiam, est quaedam priuatio, ut in Nono habitum est. Priuatio au-

parte sequi.

Tex. cō. 24.

Tex. cō. 23.

tem est principium contrarietatis. Vnde sequitur, quod impotentia sit contrarium potentiae. Corruptibile autem & incorruptibile opponuntur secundum potentiam & impotentiam, sed diuersimode. Nam, si accipiatur potentia communiter, secundum quod se habet ad posse agere, vel pati quodcumque, sic corruptibile secundum potentiam, dicitur incorruptibile secundum impotentiam. Si autem dicatur potentia secundum quod non est posse aliquid deterius, sic econuerso, incorruptibile dicitur secundum potentiam, corruptibile vero secundum impotentiam. Cum autem ex his videretur concludendum, quod corruptibile & incorruptibile differunt specie, concludit quod sunt diuersa genere. Et hoc ideo, quia si- cut forma & actus pertinent ad speciem, ita materia & potentia pertinent ad genus. Vnde sicut contrarietas, quae est secundum formas & actus, facit differrentiam secundum speciem, ita contrarietas, quae est secundum potentiam, facit generis diuersitatem. Deinde cum dicitur.

Masculus autem & femina proprie quidem animalis passiones sunt, sed non secundum substantiam, verum in materia, & corpore. quare idem semen aliquam passionem passum, aut femina, aut mas fit.

Quid igitur sit specie diuersum esse, & cur quaedam specie differant, quaedam non, dictum est.

LECTIO XII.

Vm vero contraria specie diuersa sunt, corruptibile autem & incorruptibile contraria sunt (priuatio namque determinata impotentia) necesse est diuersum genere esse corruptibile & incorruptibile.

Nunc quidem in ipsis vniuersalibus nominibus diximus. quare videtur vtrique non esse necesse quod corruptibile & incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodum nec albus, & niger. Idem enim contingit & simul esse, modo vniuersalium sicut. sicuti homo profecto esse potest et albus, et niger. & singularium sicuti idem (non simul) & albus, & niger, tametsi album nigro contrarium est.

Verum contrariorum quaedam se-

dicitur album & nigrum, sicut quod vniuersale, simul est album & nigrum quantum ad diuersos. Sicut simul verum est dicere, quod homo est albus propter Socrum, & niger propter Platonem. Si vero fuerit aliquid singularium, non erit simul album & nigrum. Sed tamen potest nunc esse album, postea nigrum, cum tamen album & nigrum sint contraria. Et hoc modo dicitur quidam, quod simul in eadem specie possunt esse quaedam corruptibilia, & quaedam incorruptibilia. Et idem singulariter quodammodo corruptibile, & quandoque incorruptibile.

Deinde cum dicitur. Excludit praedictam opinionem, dicens, quod contrariorum quaedam sunt in his, de quibus dicuntur secundum accidens: sicut album & nigrum homini, de quibus nunc dictum est, & alia multa sunt huiusmodi contraria, in quibus locum habet quod dictum est, scilicet quod possunt simul esse in eadem specie, & successiue in eodem singulari. Sed quaedam contraria sunt, de quibus hoc est impossibile, de quorum numero sunt corruptibile

lit. 9. et 10.

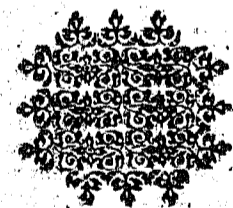
corruptibile & incorruptibile, non enim corruptibile inest secundum accidens alicui eorum, de quibus praedicatur, quia quod est secundum accidens, contingit non inesse. Corruptibile autem, ex necessitate inest his, quibus inest. At hoc non sic verum, sequeretur quod vnum & idem sic quandoque corruptibile, & quandoque incorruptibile: quod est impossibile secundum naturam. Licet per hoc non excludatur, quin virtus diuina possit aliqua corruptibilia secundum suam naturam incorruptibiliter conseruare. Sic igitur necesse est, cum corruptibile non praedicatur secundum accidens, quod aut significet substantiam eius, de quo praedicatur, aut aliquid, quod est in substantia. Est enim vnum quodque corruptibile per materiam, quae est de substantia rei. Et si- milis ratio est de incorruptibili, quia vtrunque ex necessitate inest. Sic igitur patet, quod corruptibile & incorruptibile opponuntur, sicut secundum se praedicata, quae scilicet praedicantur de aliquo inquantum huiusmodi secundum quod tale & primo: Et ex hoc sequitur ex necessitate, quod corruptibile & incorruptibile sint genere diuersa. Manifestum est enim, quod contraria, quae sunt in vno genere, non sunt de substantia illius generis. non enim rationale & irrationale sunt de substantia animalis: sed animal est potentia vtrunque. Quod tuncque autem genus accipitur, oportet quod corruptibile & incorruptibile sint de intellectu eius. Vnde impossibile est, & communiter in aliquo genere. Et hoc rationabiliter accidit, nam corruptibile, & incorruptibile non potest esse materia vna. Genus autem, physice loquendo, a materia sumitur. Vnde supra dictum est, quod ea, quae non communicant in materia, sunt genere diuersa. Logice autem loquendo, nihil prohibet quod conueniant in genere, inquantum conueniunt in vna

communi ratione, vel substantia, vel qualitate, vel alicuius huiusmodi. Deinde cum dicitur. Infert, quoddam corollarium ex dictis scilicet quod non possunt esse species separatae, sicut Platonici posuerunt. Ponit enim duos homines, vnum sensibilem, qui est corruptibilis, & vnum separatum, qui est incorruptibilis, quem dicitur specie, vel ideam hominis. Species autem, siue ideae dicuntur esse eadem specie secundum Platonicos cum singularibus. Et nomen species non equiuoce praedicatur de specie & de singulari, cum tamen incorruptibile & corruptibile etiam genere differant. Et ea, quae sunt diuersa genere plus distant, quam quae differunt specie. A tendum est autem, quod licet Philosophus ostenderit, quod quaedam contraria non facit differre specie, & quaedam faciunt differre etiam genere: tamen omnia contraria aliquo modo faciunt differre specie, & quaedam faciunt differre etiam genere: tamen omnia contraria aliquo modo faciunt differre specie, si fiat comparatio contrariorum ad aliquod determinatum genus. Nam album & nigrum, licet non faciant differre spe in genere animalis, faciunt tamen differre spe in genere coloris. Et masculinum & femininum faciunt differre specie in genere sexus. Et animatum & inanimatum, licet faciant differre genere quantum ad infinitas species, tamen quantum ad genus, quod per se diuiditur in animatum & in inanimatum, faciunt differre spe tantum. nam omnes differentiae generis sunt constitutivae specierum quarundam, licet illae spe possint genere esse diuersa. Corruptibile autem & incorruptibile diuidunt per se ens, quia corruptibile est quod potest non esse, incorruptibile autem, quod non potest non esse. Vnde, cum ens non sit genus, non mitum corruptibile & incorruptibile non conueniant in aliquo vno genere. Et hoc de decimo lib.

Manifestum itaque est, quod non contingit tales formas esse, quales quidam dicunt. erit namque & ipse homo hic quidem corruptibilis, ille vero incorruptibilis, quamuis formae eadem specie cum particularibus esse dicantur, & non equiuoce, quae vero genere diuersa sunt, plus distant, quam quae specie.

Manifstum itaque est, quod non contingit tales formas esse, quales quidam dicunt. erit namque & ipse homo hic quidem corruptibilis, ille vero incorruptibilis, quamuis formae eadem specie cum particularibus esse dicantur, & non equiuoce, quae vero genere diuersa sunt, plus distant, quam quae specie.

COMMENTARIORVM S. THO. SVPER DECIMVM Metaph. finis.



parte. 1.

parte. 2.

par. 3.

par. 4.

parte. 5.

lect. 7.

Via particulares scientiæ, quedam eorum, quæ per-  
scrutatio indigent, præmittunt, necesse fuit quã  
dam scientiam esse vniuersalem & primam, quæ per  
scrutetur ea, de quibus particulares scientiæ non cõ-  
siderant. Huiusmodi autem videntur esse tam communia, quæ  
sequuntur ens com-  
mune, de quibus nul-  
la scientia particula-  
ris considerat, cũ nõ  
magis ad vnam perti-  
neant quam ad aliã,  
sed ad omnes com-  
muniter: quàm etiã  
substantiã separata,  
quæ excedunt consi-  
derationem omniũ  
particularium scienti-  
arum. Et ideo Arist.  
hmoi scientiam nobis  
tradens, postquam  
perscrutat est de cõ-  
muniũ, accedit ad  
tractandum specialiter  
de substantiis sepa-  
ratis, ad quarum  
cognitionem ordinã-  
tur nõ solum ea, quæ  
in hac scientia tracta-  
ra sunt, sed etiã, quæ  
in aliis scientiis tra-  
ctantur. Et ideo ad  
manifestiorem confi-  
derationem de substan-  
tiis separatis habẽ-  
dam, primo sub quo-  
dam compendio re-  
colligit ea, quæ dicta  
sunt, tam in hoc li-  
bro, quam in libro  
Physicorum, & vtilia  
ad cognitionem sub-  
stantiarum separata-  
rum. Secundo, de ipsis  
substantiis separatis in-  
quirat, circa medi-  
eratam sequẽtis libri, ibi. Sed quoniam tres sunt substantiæ, &  
Prima pars diuiditur in duas. In prima recolligit ea, quæ præ-  
cedunt considerationem substantiæ. In secunda recolligit ea,  
quæ ad considerationem substantiæ pertinent, ibi, in princi-  
pio sequẽtis libri. De substantia quidem theoretica. Tria  
autem præmissa ante considerationem substantiæ. Primo mo-  
uerat dubitationes in Tertio libro, quas in hoc Primo recollit.  
Secundo, determinauerat ea quæ ad considerationem huius  
scientiæ pertinent in quarto lib. quæ & hic secundo loco recollit  
ibi. Quoniam autem per scientiã Tertio determinat de ente  
imperfecto, scilicet de ente per accidens, & de motu, & infinito, &  
de quibus partim determinauerat in secundo & sexto huius,  
partim in tertio Physicorum. & de his in tertio loco hic recollit  
ibi. Quoniam autem simpliciter ens &c. Prima pars di-  
uiditur in duas. Primo mouet dubitationem circa consideratio-  
nem huius scientiæ. In secunda circa res, de quibus in hac scientiã  
determinatur, ibi. Adhuc vnum oportet poni. Circa primum  
duo facit. Primo inquit quomodo sit consideratio huius  
scientiæ circa principia, & substantias. Secundo, circa quæ  
principia, & circa quas substantias, ibi. Sed nec circa dicta  
Physicis. Circa primum duo facit. Primo dubitationes mo-  
uet de consideratione huius scientiæ circa principia. Secundo  
de consideratione huius scientiæ circa substantias, ibi. Adhuc  
vtrum omnium substantiarum. Circa primum tria facit. Primo  
supponit considerationem huius scientiæ esse circa princi-  
pia, dicens, quod manifestum est ex Primo lib. in quo disputa-  
uit contra ea, quæ alii philosophi dixerunt de primis rerũ princi-  
pijs, quod sapientia est scientia quedam circa principia. O. Rẽ-

L E C T I O I .

Vod quidem igitur sapi-  
entia circa principia  
scia est, palam ex pri-  
mis, in quibus dubitatum est  
ad dicta ab alijs de principijs.  
b. Dubitabit autem utique ali-  
quis, vtrum vnã existimare esse  
oportet sapientiam, sciam, aut  
multas. siquẽ n. vnã, vna au-  
tẽ est semper cõtrariorũ: princi-  
pia at nõ cõtraria. Si at nõ vnã,  
quales oportet ponere has?  
c. Adhuc speculari demonstrati-  
ua principia, vni? aut plurium?  
Siquidẽ enim vnus, quare ma-  
gis huius, q̃ cuiusque? si aut plu-  
riũ, quales oportet eas ponere?  
d. Adhuc vtrũ oĩum subarum,  
aut nõ? siquidẽ n. nõ oĩum qua-  
le difficile assignare. si at oĩum  
nõ vnã, immanifestũ quõ cõtin-  
git plurium eadẽ sciam esse.  
e. Adhuc vtrum circa substan-  
tias solũ, aut circa accidentia  
demonstratio est? si n. circa ac-  
cidentia demonstratio est, circa  
subas non est: si autem altera

sum est enim in proemio istius libri, quod sapientia considerat  
causas altissimas, & maxime vniuersales, & est nobilissima scien-  
tiarum. Secundo ibi.  
b. Mouet quæstionẽ de consideratione huius scientiæ, quæ sa-  
pientia dicitur circa principia rerum, dicens, quod aliquis po-  
test dubitare: vtrum  
oportet sapientiam,  
quæ considerat prin-  
cipia, esse vnã scien-  
tiam, aut multas. Et  
si dicat, quod est vnã,  
videtur hoc esse in cõ-  
trarium: quia plura,  
de quibus considera-  
tur in vna scientia,  
sunt contraria, & q̃  
vnum contrariorum  
est ratio ad cognoscẽ-  
dum alterum, ppter  
hoc videtur sub vnã  
arte cadere: sed prin-  
cipia rerum cum sint  
plura non sunt con-  
traria, alioquin non  
posset conuenire in  
vno principio. Sa-  
pientia ergo, quæ est  
de principijs, non vi-  
detur esse vna scien-  
tia. Si vero dicatur,  
quod nõ est vnã, sed  
plures, non est eas as-  
signare. est autem ve-  
ritas, quod sapientia  
est vna scientia, quæ  
tõ considerat plura pri-  
cipia, in quantum redũ-  
cuntur ad vnũ genus,  
q̃ & hac rõne cõtra-  
ria sub vnã scia cadũt  
in quantum sũt vnus ge-  
neris. Tertio ibi.

L E C T I O I .

Vod quidem Sapientia sciẽ-  
tia quædam circa principia  
est, patet ex primis in qui-  
bus ad ea, quæ ab alijs, de principijs  
dicta fuerunt, dubitatum est.  
Ambigat autem quispiam, vtrum  
ipsam Sapientiam par sit vnã esse  
scientiam, an plures. si enim vnã,  
vna certe semper contrariorum est.  
at principia contraria non sunt. quod  
si nõ vnã, quales has ponere oportet?  
Item demonstratiua principia spe-  
culari vtrum vnus est, an plurium?  
nam si vnus, quod huius magis quam  
cuiusque? si aut plurium, qua-  
les has ponere oportet?  
Præterea, vtrum omnium substan-  
tiarũ, an nõ. nã si omniũ, difficile erit  
qualiũ nã sit reddere. si aut non om-  
niũ vnã, incertũ est quomã modo con-  
tingit plurium eandẽ scientiã esse.  
Præterea: vtrum circa substantias  
solum, an etiam circa accidentia. Si n.  
circa accidentia demonstratio est, cir-  
ca substantias, non est. quod si altera

Mouet dubitationem de consideratione huius scientiæ circa  
principia demonstrationis dicens, q̃ adhuc dubitabile est, vtrũ  
speculari principia demonstratiua, vt oẽ totũ est maius sua par-  
te, & similia, sit vnus scia, aut plurium. Et si dicatur q̃ vnus,  
videtur difficile assignare, quare magis sit istius scia, q̃ alicuius  
alterius, cum oẽs scientiæ cõiter eis vtantur. Si aut detur, q̃ sit  
plurium scientiarũ, videbitur difficile assignare plures scientias  
tales. Est autem veritas, q̃ vna scientia principaliter considerat  
ista principia, ad quam consideratio pertinet communiũ, qui  
sunt termini illorum principiorum, sicut ens, & non ens, totum  
& pars, & alia huiusmodi: & ab ea alia scientiæ huiusmodi prin-  
cipia accipiunt. Deinde cum dicit.  
d. Mouet dubitationes de consideratione huius scientiæ circa  
subas, & quærit duo. Primo: vtrũ hæc scientia consideret de oĩbus  
subas, aut non. Et si detur q̃ non, difficile est assignare de qui-  
bus subas consideret, & de quibus non. Et si detur, quod de  
oĩbus consideret, cum sit vna, remanet dubium, quõ eadẽ scia  
possit esse de pluribus, cum vna scientia sit vnus. Et veritas  
est, q̃ hæc scientia est de omnibus substantiis, licet de quibusdam  
principalibus, scilicet de substantiis separatis, in quantum omnes conue-  
niunt in vno genere, quod est ens per se. Secundo ibi.  
e. Quærit, vtrum demonstratio sit solum circa substantias,  
aut et circa accidentia. Si enim demonstratio proprie esset cir-  
ca accidentia, quia ad demonstrationem pertinet concludere  
per se accidentia de substantiis, non erit demonstratio circa sub-  
stantias. Sed si dicatur, quod alia demonstratiua scientia est sub-  
stantiarum, & alia accidentium per se, quærendum restat,  
quæ sit vtraq; earum, & sit utraq; earum sit digna noie sapie-  
tiæ: quia ex vna parte videtur quod illa, quæ circa accidentia  
sit,

Mouet dubitationem de consideratione huius scientiæ circa  
principia demonstrationis dicens, q̃ adhuc dubitabile est, vtrũ  
speculari principia demonstratiua, vt oẽ totũ est maius sua par-  
te, & similia, sit vnus scia, aut plurium. Et si dicatur q̃ vnus,  
videtur difficile assignare, quare magis sit istius scia, q̃ alicuius  
alterius, cum oẽs scientiæ cõiter eis vtantur. Si aut detur, q̃ sit  
plurium scientiarũ, videbitur difficile assignare plures scientias  
tales. Est autem veritas, q̃ vna scientia principaliter considerat  
ista principia, ad quam consideratio pertinet communiũ, qui  
sunt termini illorum principiorum, sicut ens, & non ens, totum  
& pars, & alia huiusmodi: & ab ea alia scientiæ huiusmodi prin-  
cipia accipiunt. Deinde cum dicit.  
d. Mouet dubitationes de consideratione huius scientiæ circa  
subas, & quærit duo. Primo: vtrũ hæc scientia consideret de oĩbus  
subas, aut non. Et si detur q̃ non, difficile est assignare de qui-  
bus subas consideret, & de quibus non. Et si detur, quod de  
oĩbus consideret, cum sit vna, remanet dubium, quõ eadẽ scia  
possit esse de pluribus, cum vna scientia sit vnus. Et veritas  
est, q̃ hæc scientia est de omnibus substantiis, licet de quibusdam  
principalibus, scilicet de substantiis separatis, in quantum omnes conue-  
niunt in vno genere, quod est ens per se. Secundo ibi.  
e. Quærit, vtrum demonstratio sit solum circa substantias,  
aut et circa accidentia. Si enim demonstratio proprie esset cir-  
ca accidentia, quia ad demonstrationem pertinet concludere  
per se accidentia de substantiis, non erit demonstratio circa sub-  
stantias. Sed si dicatur, quod alia demonstratiua scientia est sub-  
stantiarum, & alia accidentium per se, quærendum restat,  
quæ sit vtraq; earum, & sit utraq; earum sit digna noie sapie-  
tiæ: quia ex vna parte videtur quod illa, quæ circa accidentia  
sit,

fit sapientia, quia demonstratio proprie est accidentium & de-  
monstratiua scientia certissima est. Et sic videtur quod sapientia  
est demonstratiua, quæ est circa accidentia. Ex alia parte vi-  
detur, quod sit circa substantias, quia cum substantia sit pri-  
ma in entibus, scientia, quæ est circa substantias, videtur esse  
prima. Est autem ve-  
ritas quod sapientia  
substantias & accide-  
tia considerat, in qua  
tum conueniunt in  
ente, quod est eius  
subiectum, sed sub-  
stantias principaliter  
sicut per se pri-  
ma entia, & de his ac-  
cidentia demonstrat.  
Deinde cum dicit.  
f. Mouet quæstio-  
nes magis speciales  
de consideratione hu-  
ius scientiæ. & pri-  
mo, circa quas substan-  
tias sit consideratio  
huius scientiæ. Secun-  
do, circa quæ princi-  
pia. ibi. Dubitabit  
autem utique. Cir-  
ca primum mouet  
quatuor quæstiones.  
Et prima quæstio, pr-  
tinet ad causas substan-  
tiarum sensibilium  
dicens, quod non vi-  
detur ponẽdum hæc  
scientiam, quæ que-  
rimus, circa quatuor  
genera causarum, de  
quibus dictum est in  
libro Physicorum:  
quia maxime videtur  
tur esse circa causam  
finalem, quæ est pos-  
sibilissima inter alias.  
Sed non videtur esse  
hæc scientia circa id  
cuius gratia id est cir-  
ca causam finalem,  
quia finis habet ratio-  
nem boni. Bonum  
autem consistit in o-  
perationibus, & in  
his, quæ sunt in mo-  
tu. Vnde in immobili-  
bus, sicut in mathe-  
maticis, nihil demõ-  
stratur per causã fina-  
lem. Et manifestum  
est, quod finis est qd̃  
primum mouet. Mo-  
uet enim efficiẽtẽ.  
Primum autem mo-  
uens, non videtur ef-  
fe in rebus immobili-  
bus. Est autem ve-  
ritas, quod hæc scie-  
tia considerat dicta  
genera causarum, &  
præcipue causam for-  
malem & finalem. Et  
ulterius finis qui est  
primum mouens, est  
omnino immobile,  
vt infra ostendetur.  
Secundo ibi.  
g. Mouet quæstionem de consideratione substantiarum sensi-  
bilium, & querit, vtrum hæc scientia sit circa substantias sensi-  
biles, aut non. si enim sit circa substantias sensibiles, non vide-  
tur differre a Scientia Naturali. Si autem circa alias substan-  
tias, difficile est assignare circa quas alias. Aut enim est q̃ circa  
species; id est circa ideas, quas Platonici posuerunt. Aut est cir-  
ca mathematica, quæ etiam quidam posuerunt esse media in-  
ter ideas & substantias sensibiles, sicut sunt superficies, & lineæ,  
& figuræ, & alia huiusmodi. Sed manifestum est per superio-  
res libros, quod id species non sunt; id est id est separata, & de ma-  
thematicis statim queretur. Est autem veritas huius quæstionis,  
quod ista scientia determinat de substantiis sensibilibus, in-

quantum sunt substantiæ, non in quantum sunt sensibiles & mo-  
biles. hoc enim proprie pertinet ad naturalem. Sed propria  
cõsideratio huius scia est de substantiis, quæ nõ sunt ideæ, nec mathe-  
matica separata, sed primi motores, vt infra patebit. Tertio ibi:  
h. Mouet tertiam dubitationem ex incidenti. Quia enim dixe-  
rat manifestum esse,  
q̃ non sunt species se-  
parata, mouet dubi-  
tationem de mathe-  
maticis, vtrũ sit se-  
parata: Et ostendit  
primo, q̃ non: quia,  
si aliquis ponat spe-  
cies separatas, & ma-  
thematica separata,  
præter substantias sen-  
sibiles, quare non est  
ita in oĩbus, quæ hnt  
species, sicut in ma-  
thematicis? vt sicut  
mathematica ponit  
tũ media inter spe-  
cies & sensibilia, qua-  
si quædam tertia en-  
tia præter species &  
particularia, quæ sũt  
hic, vt lineæ mathe-  
matica præter specie  
lineæ, & lineam sensi-  
bilẽ, ita poneretur  
tertius homo, & tertius  
q̃ equus præter  
auton id est per se ho-  
minẽ, & per se equũ,  
quæ appellabantur Ma-  
tonici ideas, & equi  
& homines, singula  
res. Sed in his Plato-  
nici media non po-  
nebant, sed solum in  
mathematicis. Pos-  
tea vero cum dicitur.  
i. Obicit in contra-  
rium: quia si nõ sunt  
mathematica separata,  
difficile est assigna-  
re circa quæ mathe-  
matica scientiæ ne-  
gociantur. Nõ enim  
negociari videtur cir-  
ca sensibilia inquan-  
tum huiusmodi, quia  
in istis sensibilibus  
non sunt tales lineæ,  
& tales circuli, qua-  
les scia mathemati-  
ca querunt. vnde vi-  
detur necesse ponere  
quasdam lineas, & quod-  
dam circulos separa-  
tos. Est autem veri-  
tas, quod mathe-  
matica non sunt separata  
a sensibilibus secũ-  
dũ se, sed solum secũdũ  
rõnem, vt supra ostẽ-  
sum est in Sexto, &  
infra declarabit. Et,  
quia hanc dubitationem ex incidenti interposuerat de separatio-  
ne mathematicorum ea occasione, quia dixerat manifestum esse,  
quod species nõ sunt separata, cõsequenter cum dicit. Neq;  
etiam circa mathematica, redit ad quæstionem principalem,  
qua quærebatur, circa quas substantias sit ista scientia. Et, cum  
ostenderit quod non sit circa species, quia species non sunt sepa-  
rate, nunc ostendit eadẽ rõne, quod non est circa mathematica,  
quia nec ipsa sunt separata, scilicet secundum esse. Sed non vide-  
tur esse circa sensibiles substantias, cum sint corruptibiles & in-  
moti existentes. Est autem veritas huius quæstionis, quæ su-  
pra posita est. Quartam dubitationem ponit ibi.  
k. Et querit, cuius scientiæ sit q̃ dubitare de materia mathematicæ  
scientiarum; id est inquirere de quibus Mathematicæ  
considerent. Nõ enim hoc est scientiæ naturalis, propter hoc q̃  
S. Tho. Super Metaph. S. 2 totum

Sed non circa dictas in Phy-  
sicis causas quæ sitam scientiã  
ponendum neq; n. circa qd̃ cu-  
ius gratia. tale n. bonum. hoc  
aut in operabilib' existit, & exi-  
stetibus in motu, & hoc primũ  
mouet. Tale n. finis. Primũ aut  
mouẽs nõ est in immobilibus.

Totaliter aut dubitationem  
habet, vtrum quidẽ circa sensi-  
biles subas est quæ sita nũc scia.  
aut nõ, sed circa quasdam alias.  
Si n. circa alias, aut circa spẽs,  
aut sicut circa mathematica.  
Spẽs quidẽ n. q̃ nõ sunt, palã.

Attamen dubitationem habet,  
& si esse quis ipsas ponat pro-  
pter quid quid nõ quẽ admõ-  
dũ in mathematicis; sic habet  
& in alijs. quorum sunt spẽs? Di-  
co aut, quia mathematica quidẽ  
dem intermedia spẽrum, ponit  
& sensibiliũ, velut tertia qd̃  
dã præter spẽs, & quæ hic. Ter-  
tius aut homo nõ est, neq; equus;  
præter auton, & singulares.

Si autem iterum non est, vt  
dicunt, circa qualia ponendũ  
negociari mathematicum nõ  
est enim vtrq; circa ea, quæ hic,  
horum enim nullum est, quale  
mathematicæ querunt scien-  
tiarum. Neq; enim circa Ma-  
thematica quæ sita est nũc scie-  
tia. Separabile enim ipsorum  
nullum. Sed neque sensibile  
substantiarũ, corruptibiles. n.

Totaliter aut dubitabit uti-  
que aliquis, cuius scientiæ du-  
bitare de mathematicarũ ma-  
teria. neque n. Physicæ, pp̃ cir-  
ca habentia in ipsis principia  
motus & quietis naturalis oẽ

quæ sit, ut aiunt, non sunt, circa  
qualia ponendum est, quod Mathe-  
maticus tractet: non enim circa ea  
quæ hic sunt. nihil enim horum tale  
est, quale Mathematica scientiæ que-  
runt. At uero nec circa mathematica  
ca est, quæ nunc queritur scientiã. ni-  
hil enim horũ separatũ est. Verum  
nec sensibile substantiarum, cor-  
ruptibiles nanque sunt.  
Et omnino dubitare aliquis pos-  
sit, qualiam scientiã sit, de Mathe-  
maticorum materia dubitare, nec  
enim naturalis, eo quod circa  
ea, quæ in se principium motus, &  
quietis habent omnis Naturalis in-

quantum sunt substantiæ, non in quantum sunt sensibiles & mo-  
biles. hoc enim proprie pertinet ad naturalem. Sed propria  
cõsideratio huius scia est de substantiis, quæ nõ sunt ideæ, nec mathe-  
matica separata, sed primi motores, vt infra patebit. Tertio ibi:  
h. Mouet tertiam dubitationem ex incidenti. Quia enim dixe-  
rat manifestum esse,  
q̃ non sunt species se-  
parata, mouet dubi-  
tationem de mathe-  
maticis, vtrũ sit se-  
parata: Et ostendit  
primo, q̃ non: quia,  
si aliquis ponat spe-  
cies separatas, & ma-  
thematica separata,  
præter substantias sen-  
sibiles, quare non est  
ita in oĩbus, quæ hnt  
species, sicut in ma-  
thematicis? vt sicut  
mathematica ponit  
tũ media inter spe-  
cies & sensibilia, qua-  
si quædam tertia en-  
tia præter species &  
particularia, quæ sũt  
hic, vt lineæ mathe-  
matica præter specie  
lineæ, & lineam sensi-  
bilẽ, ita poneretur  
tertius homo, & tertius  
q̃ equus præter  
auton id est per se ho-  
minẽ, & per se equũ,  
quæ appellabantur Ma-  
tonici ideas, & equi  
& homines, singula  
res. Sed in his Plato-  
nici media non po-  
nebant, sed solum in  
mathematicis. Pos-  
tea vero cum dicitur.  
i. Obicit in contra-  
rium: quia si nõ sunt  
mathematica separata,  
difficile est assigna-  
re circa quæ mathe-  
matica scientiæ ne-  
gociantur. Nõ enim  
negociari videtur cir-  
ca sensibilia inquan-  
tum huiusmodi, quia  
in istis sensibilibus  
non sunt tales lineæ,  
& tales circuli, qua-  
les scia mathemati-  
ca querunt. vnde vi-  
detur necesse ponere  
quasdam lineas, & quod-  
dam circulos separa-  
tos. Est autem veri-  
tas, quod mathe-  
matica non sunt separata  
a sensibilibus secũ-  
dũ se, sed solum secũdũ  
rõnem, vt supra ostẽ-  
sum est in Sexto, &  
infra declarabit. Et,  
quia hanc dubitationem ex incidenti interposuerat de separatio-  
ne mathematicorum ea occasione, quia dixerat manifestum esse,  
quod species nõ sunt separata, cõsequenter cum dicit. Neq;  
etiam circa mathematica, redit ad quæstionem principalem,  
qua quærebatur, circa quas substantias sit ista scientia. Et, cum  
ostenderit quod non sit circa species, quia species non sunt sepa-  
rate, nunc ostendit eadẽ rõne, quod non est circa mathematica,  
quia nec ipsa sunt separata, scilicet secundum esse. Sed non vide-  
tur esse circa sensibiles substantias, cum sint corruptibiles & in-  
moti existentes. Est autem veritas huius quæstionis, quæ su-  
pra posita est. Quartam dubitationem ponit ibi.  
k. Et querit, cuius scientiæ sit q̃ dubitare de materia mathematicæ  
scientiarum; id est inquirere de quibus Mathematicæ  
considerent. Nõ enim hoc est scientiæ naturalis, propter hoc q̃  
S. Tho. Super Metaph. S. 2 totum

quæ sit, ut aiunt, non sunt, circa  
qualia ponendum est, quod Mathe-  
maticus tractet: non enim circa ea  
quæ hic sunt. nihil enim horum tale  
est, quale Mathematica scientiæ que-  
runt. At uero nec circa mathematica  
ca est, quæ nunc queritur scientiã. ni-  
hil enim horũ separatũ est. Verum  
nec sensibile substantiarum, cor-  
ruptibiles nanque sunt.  
Et omnino dubitare aliquis pos-  
sit, qualiam scientiã sit, de Mathe-  
maticorum materia dubitare, nec  
enim naturalis, eo quod circa  
ea, quæ in se principium motus, &  
quietis habent omnis Naturalis in-

Attamen etiam, si quis eas ponat  
esse, dubitationem habet, cur non ita  
se habet ceteris, quorum forma sunt,  
quemadmodum de mathematicis: di-  
co autem, quod mathematica quidẽ  
media ponunt formarum, & sensibi-  
lium esse, quasi tertia quædam præter  
formas, & ea, quæ hic sunt. at ter-  
tius homo non est, nec equus, præ-  
ter ipsum, & particulares.

Attamen etiam, si quis eas ponat  
esse, dubitationem habet, cur non ita  
se habet ceteris, quorum forma sunt,  
quemadmodum de mathematicis: di-  
co autem, quod mathematica quidẽ  
media ponunt formarum, & sensibi-  
lium esse, quasi tertia quædam præter  
formas, & ea, quæ hic sunt. at ter-  
tius homo non est, nec equus, præ-  
ter ipsum, & particulares.

Attamen etiam, si quis eas ponat  
esse, dubitationem habet, cur non ita  
se habet ceteris, quorum forma sunt,  
quemadmodum de mathematicis: di-  
co autem, quod mathematica quidẽ  
media ponunt formarum, & sensibi-  
lium esse, quasi tertia quædam præter  
formas, & ea, quæ hic sunt. at ter-  
tius homo non est, nec equus, præ-  
ter ipsum, & particulares.

Attamen etiam, si quis eas ponat  
esse, dubitationem habet, cur non ita  
se habet ceteris, quorum forma sunt,  
quemadmodum de mathematicis: di-  
co autem, quod mathematica quidẽ  
media ponunt formarum, & sensibi-  
lium esse, quasi tertia quædam præter  
formas, & ea, quæ hic sunt. at ter-  
tius homo non est, nec equus, præ-  
ter ipsum, & particulares.

Attamen etiam, si quis eas ponat  
esse, dubitationem habet, cur non ita  
se habet ceteris, quorum forma sunt,  
quemadmodum de mathematicis: di-  
co autem, quod mathematica quidẽ  
media ponunt formarum, & sensibi-  
lium esse, quasi tertia quædam præter  
formas, & ea, quæ hic sunt. at ter-  
tius homo non est, nec equus, præ-  
ter ipsum, & particulares.

Attamen etiam, si quis eas ponat  
esse, dubitationem habet, cur non ita  
se habet ceteris, quorum forma sunt,  
quemadmodum de mathematicis: di-  
co autem, quod mathematica quidẽ  
media ponunt formarum, & sensibi-  
lium esse, quasi tertia quædam præter  
formas, & ea, quæ hic sunt. at ter-  
tius homo non est, nec equus, præ-  
ter ipsum, & particulares.

Lib. 12.

Tex. c. 2.

totum negotium naturalis Philosophiæ, est circa ea, quæ habet in seipsis principium motus & quietis, quæ naturalia dicuntur.

unde de hac dubitatione se non intromittit. Similiter etiam consideratio huius dubitationis, non videtur pertinere ad illam scientiam, quæ intendit de demonstratione & scientia mathematicorum, quæ dicitur mathematica scientia; quia huiusmodi scientia præsupponit huiusmodi materiam, sive huiusmodi substantiam, & circa ipsam aliqua inquirunt.

unde relinquuntur, & ad hanc philosophiam pertinet considerare, de quo tractant scientiæ mathematicæ. Deinde cum dicitur Inquirunt, circa quælibet principia sit consideratio huiusmodi scientiæ; & circa hoc moventur tres quæstiones. Primo enim queritur, utrum hæc scientia sit circa principia, quæ a quibusdam elementis dicitur. Quod videtur ex hoc, quod omnes ponunt huiusmodi principia esse inexistencia, id est intrinseca composita, & ita oportet ad cognitionem compositionum, quæ ipsa cognoscantur. Sed ex alia ratione videtur, quod ista scientia sit magis vniuersalium, quia omnis ratio & omnis scientia videtur esse vniuersalium & non extremorum, id est particularium, ad quæ diuisio communium terminatur. & sic videtur, quod ista scientia maxime sit priorum generum. Et veritas est, quod hæc scientia præcipue considerat communia, non tamen quod communia sint principia sicut Platonicus putauerunt. Considerat autem & principia intrinseca rerum, sicut materiam & formam. Secundo ibi.

¶ Mouet secundam dubitationem. Videtur enim ex vna parte, quod vnum & ens sunt principia & genera, quia hæc maxime videntur continere omnia suo ambitu communitatis. Et maxime videntur esse principia, quia sunt prima naturaliter, quia eis interemptis intermuntur alia. omnia enim sunt ens & vnum. unde, si auferatur vnum & ens, omnia alia auferuntur, sed non conuertitur. & sic videntur esse prima naturaliter, cum prius naturaliter dicatur, a quo non conuertitur consequentia essendi. Ex alia parte videtur, quod vnum & ens non sunt genera, & per consequens nec principia, si genera sunt principia. Nulla enim differentia participat actu genus, quia differentia sumitur a forma, genus autem a materia. Sicut ratione a natura intellectiva, animal a natura sensitiva. Forma autem non includitur in essentia materię actu, sed materię est in potentia ad ipsam. Et similiter differentia non pertinet ad naturam generis, sed genus habet differentiam potestate. Et propter hoc, differentia non participat genus, quia cum dico rationale, significo aliquid habens rationem, nec est de intellectu rationali, & sic animal. Illud autem participat, quod est de intellectu participatis. Et propter hoc dicitur, quod differentia non participat genus. Nulla autem potest differentia sumi, de cuius intellectu non esset vnum & ens. unde vnum & ens, non possunt habere aliquas differentias. & ita non possunt esse genera, cum omne genus habeat differentias. Est autem veritas, quod vnum & ens non sunt genera, sed sunt omnibus communia analogice. Tertiam quæstionem ponit ibi.

¶ Et est dubitatio, utrum principia sint magis genera quam species. & primo ostendit, quod species magis sunt principia quam genera; quia quod est simplicius, est magis principium. sed species videtur esse simpliciores, sunt enim indiuisibilia, ad quæ terminatur diuisio generis formalis; sed genera in plura, & differentia specie diuiduntur, ergo magis videntur principia esse species quam genera. Sed ex ea parte, qua genera constituunt species, & non conuerso, videntur genera esse magis principia. Hoc enim est de ratione principii, quod eo remotio, alia remouentur. Est autem veritas, quod vniuersalia sunt principia, scilicet in cognoscendo, & sic genera magis sunt principia, quia simpliciora. Et quod diuiduntur in plura quam species, hoc est, quia continent plura in potentia; sed species continent plura in actu. Unde sunt magis diuisibiles per modum resolutionis compositi in simplicia.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si non sit aliqua substantia separata a sensibilibus, & est quæstio, quid sit primum principium, utrum scilicet materia, vel forma, ex his enim duobus componuntur substantiæ sensibiles. Videtur enim primo aspectu, quia nec genera, nec species videntur esse principia, cum tamen hæc sit scientia de principiis. Et veritas hæc est, quia nihil est in rerum natura præter singularia existens, sed tantum in consideratione intellectus abstractantis communia a propriis.

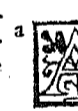
¶ Et est, utrum sit aliqua substantia separabilis præter sensibiles substantias, quæ sunt hic & nunc. Et hæc quæstio necessaria est hic ad querendum: quia si nihil est præter sensibilia, tunc sola sensibilia sunt entia. Et cum sapientia sit scientia entium, sequitur quod sapientia sit circa sola sensibilia, cum tamē in hac scientia videatur quæretur quædam aliam naturam separatam. Et sic ad propositum huius scientiæ pertinet querere, si est aliquid separatum a sensibilibus vel non, & quicquid horum datur, sequitur alia quæstio, & ideo consequenter dicitur.

¶ Mouet quæstionem quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

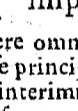
¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si non sit aliqua substantia separata a sensibilibus, & est quæstio, quid sit primum principium, utrum scilicet materia, vel forma, ex his enim duobus componuntur substantiæ sensibiles. Videtur enim primo aspectu, quia nec genera, nec species videntur esse principia, cum tamen hæc sit scientia de principiis. Et veritas hæc est, quia nihil est in rerum natura præter singularia existens, sed tantum in consideratione intellectus abstractantis communia a propriis.

¶ Et est, utrum sit aliqua substantia separabilis præter sensibiles substantias, quæ sunt hic & nunc. Et hæc quæstio necessaria est hic ad querendum: quia si nihil est in rerum natura præter singularia existens, sed tantum in consideratione intellectus abstractantis communia a propriis.

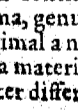
part. I.



Adhuc, utrum oportet poni aliqd præter singularia, aut nō, sed hoc ru q̄nta sc̄ia sed hæc infinita q̄ vero p̄ter singularia, genera aut sp̄s sunt. Sed neutri horū quæ sita nunc sc̄ia. Propter quod, n. impossibile hoc, dictum est.



ostquam mouit dubitationem de consideratione huius scientiæ, hic mouet dubitationem de his, quæ in hac sc̄ia considerantur. Et primo, de substantiis. Secundo, de principiis. ibi. Adhuc autē siquid est. Circa hoc mouet duas dubitationes, quarum prima est, utrum oporteat aliquid poni in rerum natura existere præter singularia, aut non. Et si dicatur quod non, videtur sequi, quod hæc scientia, quæ nunc queritur, sit singularium, & quælibet alia. Sed hoc videtur impossibile: quia singularia sunt infinita, & infinitorum non est scientia. Si autem dicatur, quod aliquid existit præter singularia, oportet quod sint vel genera, vel species. & sic hæc scientia esset de generibus vel speciebus. Sed quare hoc sit impossibile, dictum est prius, quia



Tem, utrum ponendum est quicquam præter particularia, an non, sed horū est, quæ queritur scientia, at hæc infinita sunt, quæ vero præter singularia sūt, aut genera, aut species sunt. neutrius autē horū, quæ queritur, sc̄ia est. cur enim hoc impossibile sit, dictum est.



ostquam mouit dubitationem de consideratione huius scientiæ, hic mouet dubitationem de his, quæ in hac sc̄ia considerantur. Et primo, de substantiis. Secundo, de principiis. ibi. Adhuc autē siquid est. Circa hoc mouet duas dubitationes, quarum prima est, utrum oporteat aliquid poni in rerum natura existere præter singularia, aut non. Et si dicatur quod non, videtur sequi, quod hæc scientia, quæ nunc queritur, sit singularium, & quælibet alia. Sed hoc videtur impossibile: quia singularia sunt infinita, & infinitorum non est scientia. Si autem dicatur, quod aliquid existit præter singularia, oportet quod sint vel genera, vel species. & sic hæc scientia esset de generibus vel speciebus. Sed quare hoc sit impossibile, dictum est prius, quia

ris, sed genus habet differentiam potestate. Et propter hoc, differentia non participat genus, quia cum dico rationale, significo aliquid habens rationem, nec est de intellectu rationali, & sic animal. Illud autem participat, quod est de intellectu participatis. Et propter hoc dicitur, quod differentia non participat genus. Nulla autem potest differentia sumi, de cuius intellectu non esset vnum & ens. unde vnum & ens, non possunt habere aliquas differentias. & ita non possunt esse genera, cum omne genus habeat differentias. Est autem veritas, quod vnum & ens non sunt genera, sed sunt omnibus communia analogice. Tertiam quæstionem ponit ibi.

¶ Et est dubitatio, utrum principia sint magis genera quam species. & primo ostendit, quod species magis sunt principia quam genera; quia quod est simplicius, est magis principium. sed species videtur esse simpliciores, sunt enim indiuisibilia, ad quæ terminatur diuisio generis formalis; sed genera in plura, & differentia specie diuiduntur, ergo magis videntur principia esse species quam genera. Sed ex ea parte, qua genera constituunt species, & non conuerso, videntur genera esse magis principia. Hoc enim est de ratione principii, quod eo remotio, alia remouentur. Est autem veritas, quod vniuersalia sunt principia, scilicet in cognoscendo, & sic genera magis sunt principia, quia simpliciora. Et quod diuiduntur in plura quam species, hoc est, quia continent plura in potentia; sed species continent plura in actu. Unde sunt magis diuisibiles per modum resolutionis compositi in simplicia.

¶ Mouet quæstionem quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

quia nec genera, nec species videntur esse principia, cum tamen hæc sit scientia de principiis. Et veritas hæc est, quia nihil est in rerum natura præter singularia existens, sed tantum in consideratione intellectus abstractantis communia a propriis.

¶ Et est, utrum sit aliqua substantia separabilis præter sensibiles substantias, quæ sunt hic & nunc. Et hæc quæstio necessaria est hic ad querendum: quia si nihil est præter sensibilia, tunc sola sensibilia sunt entia. Et cum sapientia sit scientia entium, sequitur quod sapientia sit circa sola sensibilia, cum tamē in hac scientia videatur quæretur quædam aliam naturam separatam. Et sic ad propositum huius scientiæ pertinet querere, si est aliquid separatum a sensibilibus vel non, & quicquid horum datur, sequitur alia quæstio, & ideo consequenter dicitur.

¶ Mouet quæstionem quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet aliam quæstionem, quæ videtur sequi, si ponatur aliquid separabile a sensibilibus, quæ quidem quæstio est. Vtrum præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, aut præter quoddam tantum, difficile est assignare rationem præter quales substantiarum sensibilibus oportet ponere substantiam separatam, & præter quales; non enim videtur esse ratio aliqua, quæ parte rerum homines & equos sensibiles sit homo & equus separatus, & non similiter de aliis animalibus, & etiam de aliis inanimatis. Si autem præter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata, sequitur quod oportet ponere aliquas substantias separatas, perpetuas, æquales numero substantiis sensibilibus, & corruptibilibus, vt scilicet, sicut est homo corruptibilis, ita sit homo incorruptibilis, & equus, & bos, & etiam in rebus naturalibus aliis. Et hoc videtur cadere in irrationabilia. Deinde cum dicitur.

quod nihil magis possit poni principium quam materia, quæ est primum subiectum, & semper manet, sicut primi naturales posterunt. Sed hoc, vt videtur, non potest esse principium, quia materia non est in actu, sed in potentia. Et ita, cum actus naturaliter sit prior potentia, vt in Nono habitum est, videtur quod sit principium species & forma, quæ est actus. Sed nec forma potest esse principium, vt videtur, quia forma sensibilibus videtur esse corruptibilis. Et ita, si forma sensibilibus sit primum principium, videtur sequi, quod nulla substantia sit perpetua, quæ sit separabilis, & secundum se existens. Quod videtur inconueniens, quia a famosis philosophis, & queritur aliquid quod principium perpetuum, & separatam, & aliqua talis substantia, & hoc rationabiliter, non enim esset ordo perpetuitatis in rebus, nisi esset aliquid principium separabile & perpetuum, quod daret rebus perpetuitatem. Et veritas harum quæstionum est, quod est aliqua substantia separata a sensibilibus, non quidem species rerum sensibilibus, vt Platonicus posterunt, sed primi motoris, vt infra ostendetur. Deinde cum dicitur.

¶ Mouet quæstionem de principiis, & primo qualia sunt. Secundo, quæ sunt ibi. Si autem vultis aliquid. Tertio, quomodo se habeant ad inuicem. ibi. Adhuc autem utrum principium. Queritur ergo, si sit aliqua substantia separata a sensibilibus, & principium, vt nunc querimus, utrum sit aliquid principium omnium, scilicet corruptibilium & incorruptibilium, uel non. si sit principium aliquod omnium, dubitatio remanet, quare ex eodem principio, quædam sunt perpetua, quædam non perpetua, si autem aliud est principium corruptibilium & aliud incorruptibilium, adhuc remanet dubitatio, quare cum principium sit perpetuum, ea quæ sunt ex primo non sunt perpetua. si autem principium sit corruptibile, omne autem corruptibile est generabile, omne autem generabile

¶ Etenim omnino habitationem habet, utrum arbitrandum sit aliquam separatam substantiam præter sensibiles substantias, & has quæ hic sunt, an non, sed illa esse entia, & circa illa sapientiam versari. querere namque videtur aliam quandam, & hoc est nobis propositum. dico autem videre si quid per se separabile sit, & in nullo sensibile existens.

¶ Item, si præter sensibiles substantias, est aliqua alia substantia, præter quales sensibiles ea ponenda esset. cur enim magis præter homines, quam præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiam inanimata ponenda sit? at his sensibilibus, & corruptibilibus substantiis alias sempiternas æquales ponere, profecto extra rationem cadere uideretur.

¶ Quod si id, quod nunc queritur, principium non est a corporibus separabile, quod aliud magis, quam materiam quis ponet? at hæc actu quidem non est, potentia uero est. Magis itaque, ac principalius ea uideatur esse principium, species & formæ uerum hæc quoque corruptibilis est. quare omnino, non est perpetua substantia, & per se separabilis. Sed hoc inconueniens est. uidetur namque esse, ac ab ipsis maxime gratia præditis queritur, tanquam sit tale principium, ac talis substantia. Quo namque pacto ordo erit, non existente aliquo perpetuo separato, ac permanente?

¶ Adhuc aut siquid est aliqua substantia, & principium tale secundum naturam, quales nunc querimus, & hoc vnum omnium & idem perpetuorum & corruptibilium, dubitationem habet pro quid quod eodem principio existente, hæc quidem sunt perpetua eorum, quæ sub principio, hæc autem non perpetua hoc non inconueniens. Si autem aliud quidem principium est corruptibile, aliud autem perpetuorum, siquid perpetuum & quod corruptibile, similiter dubitabitur. Propter quod enim non perpetuo principio existente, & quod sub principio perpetua. Corruptibile autem existente, aliud aliquod principium sit huius, & illius alterum, & hoc in infinitum procedit.

¶ Item, si est aliqua substantia, & principium natura talis, quales nunc querimus, & hoc omnibus unum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium sit, quædam quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quædam non. hoc enim inconueniens est. Et si aliud quidem corruptibile principium, aliud æternorum est. si etiam corruptibile æternum est, similiter dubitabitur. Cur enim principium æterno existente, non sint æterna, quæ sub æterno sunt? corruptibile uero existente, aliud quoddam huius principium sit, & illius aliud, et hoc in infinitum procedet.

¶ Item, si est aliqua substantia, & principium natura talis, quales nunc querimus, & hoc omnibus unum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium sit, quædam quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quædam non. hoc enim inconueniens est. Et si aliud quidem corruptibile principium, aliud æternorum est. si etiam corruptibile æternum est, similiter dubitabitur. Cur enim principium æterno existente, non sint æterna, quæ sub æterno sunt? corruptibile uero existente, aliud quoddam huius principium sit, & illius aliud, et hoc in infinitum procedet.

¶ Item, si est aliqua substantia, & principium natura talis, quales nunc querimus, & hoc omnibus unum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium sit, quædam quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quædam non. hoc enim inconueniens est. Et si aliud quidem corruptibile principium, aliud æternorum est. si etiam corruptibile æternum est, similiter dubitabitur. Cur enim principium æterno existente, non sint æterna, quæ sub æterno sunt? corruptibile uero existente, aliud quoddam huius principium sit, & illius aliud, et hoc in infinitum procedet.

¶ Item, si est aliqua substantia, & principium natura talis, quales nunc querimus, & hoc omnibus unum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium sit, quædam quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quædam non. hoc enim inconueniens est. Et si aliud quidem corruptibile principium, aliud æternorum est. si etiam corruptibile æternum est, similiter dubitabitur. Cur enim principium æterno existente, non sint æterna, quæ sub æterno sunt? corruptibile uero existente, aliud quoddam huius principium sit, & illius aliud, et hoc in infinitum procedet.

¶ Item, si est aliqua substantia, & principium natura talis, quales nunc querimus, & hoc omnibus unum, & idem perpet



fic patet quod multiplicitas entis, habet aliquid commune, ad quod fit reductio. Deinde cum dicitur...

par. 3.

parte. 4.

Te. c. 3. Te. c. 6. 7.

Quoniam autem omnis entis ad vnum aliquid & commune reductio fit. & contrarietatum sit ad vna primam. Quia enim omnium entium fit reductio ad aliquid vnum commune...

Differt autem nihil entis re ductione ad ens, aut ad vnum fieri. et enim si non idem, sed est aliud, couertit qd. Vn. n. ens aliquid & ens vnum.

Quemadmodum autem in aliis Mathematicis circa ea, que ex ablatione, theoreticam facit: circum tollens. n. omnia sensibilia speculari, puta grauitatem, & leuitate, & duritiem, & contrariu: adhuc aut caliditate et frigiditate, & alias sensibiles contrarietates: solum vero dimittit quantum & continuum, horu quidem ad vnum, horu uero ad duo, horu autem ad tria, & passiones horu in quantum quanta sunt & cotinua, & non secundum aliud aliqd speculari: & horu quide eas, que adinuicem positiones considerat, & in his existentia: horu autem commensurationes & incommensurationes, horu uero rationes, atque vnam omnium, & eandem ponimus Geometriam: eodem modo etiam circa ens se habet.

Huic enim accidit, inquam tota rationem alterius oppositi, sed quia est priuatio vltimæ spei, inquam. scilicet completam rationem totius speciei, sicut si aliquis dicitur iustus, eo qd est obediens legibus secundum habitum aliquem, non semper dicitur iniustus, eo quod sit priuatus tota ratione iustitie, quod in nullo obediat legibus, sed quia per se iustus est, ut in alijs deficit ab obedientia legis. Et sic inest ei priuatio iustitie, in quantum deficit a perfecta ratione iustitie. &

propter hoc potest habere medium, quia non omnis, qui caret iustitia, totaliter iustitia priuatur, sed aliqua parte. & hoc est medium, quod diuificatur secundum magis & minus, & similiter est in alijs contrarijs. Sed priuatio visus dicitur in hoc, qd totaliter aliquis caret visu: & ideo inter cæcitate & visionem non est medium.

Cum autem omnis entis ad vnum quid & commune reductio fiat, contrarietatum quoque singule ad primas differentias, & contrarietates entis reducuntur, siue multitudine & vnitate, siue similitudo & dissimilitudo, primæ sunt eius differentie, siue aliqua alia, sicut aut hæ speculatione precepta.

Nihil autem interest ad ens, vel ad vnum entis re ductionem fieri. et enim si non idem, sed est aliud, sit, atque couertitur, et ipsum enim vnum quodam modo ens, & ipsum ens vnum est.

Cum autem vnus & eiusdem scientie sit cuncta contraria speculari, vni quodque autem horum secundum priuationem dicatur, quorum aliquid intermedium est quemadmodum iniusti et iniusti, dubitauerit quispiam quoniam modo secundum priuationem dicantur. Circa omnia talia sane priuatio ponenda non totius rationis, sed vltimæ speciei. ut puta, si iustus est secundum habitum quendam, legibus obtemperans, iniustus non erit omnino tota ratione priuatus. circa vero obedientiam legum deficiens, aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inest. eodem autem modo & de alijs.

Quemadmodum autem Mathematicus circa abstracta speculari: tollendo nanque omnia sensibilia, ita speculari, ut puta grauitatem & leuitate, duritiem & contrariu, item autem caliditatem & frigiditatem, & ceteras sensibiles contrarietates: solum vero dimittit quantum & continuum, horu quidem ad vnum, horu uero ad duo, horu autem ad tria, & passiones eorum prout quanta, et cotinua sunt, non prout aliquid aliud speculari, & horu quidem situs adinuicem considerat, & ea que eis insunt, horum uero commensurationes & incommensurationes, horum autem rationes, atque vnam omnium, & eandem ponimus Geometriam: eodem modo etiam circa ens se habet.

Que enim prout est accidit, & Mathematico, ita est de Philosopho, qd considerat ens, & prætermittit considerare omnia particularia entia, & considerat ea tñ que pertinent ad ens commune, quæ licet sint multa, tamen de omnibus est vna scientia, in quantum scilicet reducuntur omnia in vnum, ut dictum est. Secundo ibi. Ostendit cuius scientie sit prædicta considerare, dicens, qd considerare accidentia entis, in quantum est ens, non est alterius

ius scientie, quam huius philosophia. Si enim esset alterius maxime videretur esse naturalis scientia & dialectica, que videntur maxime inter scientias esse communes. Naturalis quidem secundum opinionem antiquorum, qui non ponebant alias substantias, nisi sensibiles. Sic enim sequeretur, quod ad naturalem pertineret considerare de omnibus substantijs, & per consequens de omnibus entibus, que reducuntur ad substantiam. Dialectica autem videtur esse communis, & similiter philosophica, quia considerant quedam accidentia entibus, scilicet intentiones & rationes generis, & speciei, & alia huiusmodi. Vnde reliquit, quod Philosophus consideret prædicta, in quantum sunt accidentia entis. Tercio ibi. h. ostendit inferre conclusionem principaliter intentam, in rerum natura esse separata a sensibilibus, sed quia considerat ea absque consideratione sensibilibus. Speculari enim Mathematica auferens a sua consideratione omnia sensibilia, sicut leuitatem, grauitatem, duritiem, mollietatem, caliditatem & frigiditatem, & omnes alias sensibiles contrarietates, & derelinquit in sua consideratione solummodo quantum & continuum, siue sit continuum ad vnam tantum dimensionem, ut linea: siue ad duas, ut superficies: siue ad tres, ut corpus: & considerat primo passiones horum in quantum sunt continua, & non secundum aliquid aliud. Non enim considerat passiones superficies secundum quod est superficies, lignea, vel lapidea: et similiter rationes eorum adinuicem. Considerando figuras et considerat accidentia que existunt in figuris, & considerat mensurationes & incommensurationes quantitarum, ut patet in decimo Euclidis, & rationes } id est proportionum earum, ut patet in quinto. Sed tñ de oib' his est vna scientia que est Geometria. Et sicut est de

ens, & contrarietates ipsius, in quantum ens, non alterius scientie, quam Philosophia speculari. Naturali quidem enim non in quantum entia, magis autem in quantum motum participant, theoriam vtique quis distribuet. Dialectica enim entia & Sophistica sunt accidentium quide entibus, non aut in quantum entia, neq: circa ens in qm ens est. Quare reliquit Philosophu, in quantum entia sunt, esse circa dicta speculatum.

Quoniam autem ens omne secundum vnum, & commune aliquid dicitur multipliciter dictum, & contraria eodem modo (ad primas enim contrarietates & differentias entis,) talia enim possunt sub vna scientia esse, dissoluetur vtique que secundum principia dubitatio dicta. Dico autem, in qua dubitatum est, quomodo erit multorum & differentium genere vna aliqua scientia.

LECTIO. IIII.

LECT. IIII.

ostendam autem Mathematicus vtitur communibus propriis, & horu principia, erit vtique speculari Philosophia prima. Quod. n. ab æqualibus, æqualibus ablati, que relinquunt æqualia, commune quide est omnibus quantis. Mathematica autem assumens circa aliquam partem cõuenientis materie, facit theoriam. Puta circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut reliquoru aliqd quatoru: non in quantum entia, sed in quantum continuu ipsoru vnum quodq; aut vnu, aut duo, aut tria. Philosophia autem de his, que in parte quide, in quantum horu vniciq; aliquid accidit, non intendit. Circa ens aut in quantum ens, vnum quodque talium speculari.

Eodem autem habet modo & circa Naturale scientiam Mathematica. Et sicut est de Philosopho, qd considerat ens, & prætermittit considerare omnia particularia entia, & considerat ea tñ que pertinent ad ens commune, quæ licet sint multa, tamen de omnibus est vna scientia, in quantum scilicet reducuntur omnia in vnum, ut dictum est. Secundo ibi. Ostendit cuius scientie sit prædicta considerare, dicens, qd considerare accidentia entis, in quantum est ens, non est alterius

munia pertinet ad hanc scientiam, que considerat de ente in quantum est ens. Dicit ergo, quod Mathematicus vtitur principijs communibus propriis, id est secundum quod appropriatur suæ materie. Oportet autem quod ad primam Philosophiam pertineat considerare principia huiusmodi secundum suam communiter accepta sunt principia sui ipsorum, secundum quod sunt aliquid materie particulari appropriata. Et hoc qd dixerat, manifestat per exemplum nam hoc principiu, si ab æqualibus equalia demas, que relinquuntur equalia sunt, nec circa ipsum ens prout ens est. vnde restat Philosophum esse circa prædicta speculatum, prout entia sunt.

Quoniam autem ens omne secundum vnum, & commune aliquid dicitur multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas nanque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiusmodi vero possibile sit sub vna scientia esse, soluetur perfectio dubitatio a principio dicta. dico autem in qua dubitatur, quoniam modo multorum et genere differentium vna quedam scientia erit.

Cum vero & omne ens secundum vnum quid & commune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas nanque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiusmodi vero possibile sit sub vna scientia esse, soluetur perfectio dubitatio a principio dicta. dico autem in qua dubitatur, quoniam modo multorum et genere differentium vna quedam scientia erit.

LECTIO. IIII.

LECTIO. IIII.

Vt autem etiam Mathematicus proprie specialiter communibus vtatur, horu quoque principia speculari prima Philosophia profecto erit. quod enim ab æqualibus demptis æqualibus, equalia sunt que restant, commune quide in omnibus quantis est. Mathematica vero accipiens, circa quandam sue materie partem speculari, vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid ceterorum quantorum: non tamen prout entia, sed prout vnum quodque horum ad vnum, vel duo, vel tria continuum est. Philosophia vero de particularibus quidem, prout vnicique horum aliquid accidit, non considerat: circa vero ens prout ens, vnum quodque horum speculari.

Eodem autem modo circa etiam Naturalem scientiam se habet, quod eodem modo se habet naturalis scientia quantum ad hoc, sicut & Mathematica: quia naturalis scientia speculari accidentia entium & principia, non in quantum sunt entia, sed in quantum sunt mota. Sed prima scientia est de his secundum quod sunt entia, & non secundum aliquid aliud, & ideo naturalem scientiam & mathematicam oportet pariter esse primæ philosophiæ, sicut particularis scientia

ia pars dicitur esse vniuersalis. Quod autem huiusmodi principia communia, pertineant ad considerationem primae philosophiae huius ratio est. quia, cum omnes primae propositiones per se sint, quorum praedicata sunt de ratione subiectorum, ad hoc quod sint per se nota quantu ad omnes, oportet quod subiecta & praedicata sint nota omnibus. Huiusmodi autem sunt communia, quae in omnium conceptione cadunt, vt ens & non ens, & totum & pars aequale & inaequale, idem & diuersum, & similia, quae sunt de consideratione philosophi primi. Vnde oportet, quod propositiones communes, quae ex huiusmodi terminis constituuntur, sint principaliter de consideratione Philosophi Primi.

Cap. 4. part. 1.

par. prima.

part. 2. Alia litera Adhuc.

part. 3.

part. 4.

LECTIO. V.

Ostendam quomodo ostendit Philosophus, quod principia communia demonstrationis, sunt principaliter de consideratione huius philosophi, hic determinat de primo principio inter ea. Necessarium est enim, quod si cuncta entia reducuntur ad aliquod primum, ita oportet quod principia demonstrationis reducatur ad aliquod principium, quod principaliter cadit in consideratione huius philosophi. Hoc autem est quod non contingit simul esse & non esse. Quod quidem ea ratione primum est, quia termini eius sunt ens & non ens, qui primo in consideratione intellectus cadunt. Diuiditur autem haec pars in duas. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 1. Ostendam quomodo ostendit Philosophus, quod principia communia demonstrationis, sunt principaliter de consideratione huius philosophi, hic determinat de primo principio inter ea. Necessarium est enim, quod si cuncta entia reducuntur ad aliquod primum, ita oportet quod principia demonstrationis reducatur ad aliquod principium, quod principaliter cadit in consideratione huius philosophi. Hoc autem est quod non contingit simul esse & non esse. Quod quidem ea ratione primum est, quia termini eius sunt ens & non ens, qui primo in consideratione intellectus cadunt. Diuiditur autem haec pars in duas. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 2. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 3. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 4. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 5. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 6. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 7. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 8. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 9. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 10. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 11. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 12. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 13. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 14. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 15. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 16. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 17. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 18. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 19. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

part. 20. In prima determinat veritatem circa illud principium. In secunda excludit errorem ibi. Ad dicentem autem. Circa primum duo dicit de isto principio. Primo dicit, quod est quoddam principium demonstratiuum in entibus. Circa quod non contingit mentiri. Scilicet secundum interiore rationem, sed necessarium est semper facere contrarium. Scilicet dicere

LECTIO. V.

ST autem quoddam in entibus principium, circa quod non est mentiri, contrarium autem necessarium semper facere. Dico autem verum dicere, puta quod non contingit idem secundum vnum & idem tempus esse & non esse, & alia ipsis opposita hoc modo.

Et de talibus simpliciter quidem non est demonstratio, ad huc autem est. non enim ex certiore principio syllogismum ipsius eiusdem facere, quod esse oportet si simpliciter demonstrare esset.

Ad dicentem autem oppositas dictiones ei, qui falsum id esse ostendit, sumendum aliquid tale, quod idem quidem erit ei, quod est non contingere idem esse & non esse secundum vnum & idem tempus, non videbitur autem esse idem. Sic enim. solum vtiq; demonstrabitur ad dicentem, contingere oppositas dictiones verificari de eodem.

Futuros itaq; inuicem ratione communicare, oportet aliqd ipsum intelligere. non factu autem hoc, quomodo est communicatio his adinuicem sermonis? Oportet igitur nominu vnum quodq; esse notum, & significare aliquid, & non multa, solum autem vnum. Si autem plura significet, manifestum facere ad quod fert nomen eorum. Dicet itaq; esse hoc, & non esse hoc, quod taliter esse dicit non dicit. quare quidem qd significat nomen,

verum circa ipsum. Et hoc principium est, quod non contingit idem esse & non esse secundum vnum & idem tempus, & alijs conditionibus seruatis, quae consueuerunt in contradictione apponi scilicet secundum idem, simpliciter, & alia huiusmodi. Impossibile enim est, quod aliquis opinetur hoc principium esse falsum: opinaretur enim contradictoria esse simul vera. Et sic

idem haberet simul contrarias opiniones. Nam contrariae opiniones sunt, quae sunt de contrarijs. Sicut opinio, quae quis opinatur naturae Socr. sedere, est contraria opinioni, quae quis opinatur eum non sedere.

Secundo dicit, quod de praedicto principio & similibus, non potest esse simpliciter demonstratio, sed potest esse demonstratio ad hominem. Quod autem non potest simpliciter demonstrari, probat ex hoc, quod non contingit facere syllogismum ad hoc principium demonstrandum ex aliquo principio magis noto, quod oporteret, si contingeret illud principium simpliciter demonstrare. Sed ad hominem contingit hoc principium demonstrare, qui concedit aliquid aliud, licet minus notum, & hoc negat. Deinde cum dicitur, c. Excludit opinio nem negantiu illud principium, & diuiditur in partes duas. Primo disputat contra negantes hoc principium simpliciter. Secundo descendit ad speciales opiniones, ibi. Cito autem. Circa primum duo facit. Primo ponit modum disputandi contra hunc errorem dicens, quod ille, qui contra ponentem contradictorias propositiones esse veras vult ostendere, quod sit falsum, debet sumere aliquid tale, quod idem sit huic principio scilicet, non contingere idem esse & non esse, secundum idem tempus, sed non videatur idem. si enim videretur idem non concederetur ab aduersario: si autem non esset idem, non posset concludere propositionem, quia huiusmodi principium non potest ex notioribus ostendi. Et ideo hoc solum modo potest sumi demonstratio contra dicentem, quod contradictoria veritatem ponit ibi.

LECTIO. V.

ST autem aliquid in entibus principiu, circa quod dicere falsum non erit, sed necesse est semper contrarium facere: dico autem veru dicere, ut puta quod non contingit idem secundum vnum, & idem tempus esse, & non esse, & cetera eodem atque haec, opposita.

Et de his talibus simpliciter quidem demonstratio non est, ad aliquem autem est. non enim ex certiore principio syllogismum ipsius eiusdem facere, quod esse oportet si simpliciter demonstrare esset.

Ad illum vero, qui dicit locutiones oppositas, accipiendum est ab eo, qui monstrat hoc falsum esse, aliquid tale, quod idem erit quidem ei, quod non contingit secundum vnum & idem tempus idem esse, & non esse, non autem appareat idem esse. sic enim solummodo demonstraretur ad eum, qui dicit oppositas locutiones de eodem verificari.

Qui autem sermonem inuicem communicaturi sunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim notu factu, quomodo erit eis inuicem sermonis communicatio? Oportet igitur nominu vnum quodque notum esse, & aliquid significare, nec multa, sed vnum. quod si plura significet, manifestum ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit esse hoc & non esse hoc, quod omnino esse dicit, non dicit. quare id, quod nomen significat, id ipsum non significare dicit. hoc

faciantur de eodem: vt scilicet illud, quod sumitur, sit idem conclusio, sed non videatur idem. d. Secundo procedit ad disputandum contra praedictum errorem, & circa hoc facit tres rationes, quarum prima est: quod si duo homines debeant adinuicem communicare rationem, vt scilicet vnus alteri rationem suam communicet disputando,

lect. 6. part. 1.

oportet vnum ipsum intelligere aliquid, quod ab alio dicitur: quia si hoc non esset, non communicarent adinuicem in sermone, secundum rationem. Et ita, frustra acciperetur disputatio contra eum, qui hoc negaret. Si autem vnus ex eis intelligeret quod alius dicit, oportet quod vnumquodque nominum, quae proferuntur, sit notum in sua significatione & per consequens, quod significet aliquid, & non multa, sed solum vnū. Et si significet multa quod manifeste ad quod illorum multorum significandum veratur nomine: alius nesciret vnus, quod alius vellet dicere. Hoc igitur supposito, quod nomen significet vnum, manifestum est, quod ille, qui dicit esse hoc, & non esse hoc: puta quod Socr. est homo, & non homo: illud vnum, quod attribuit Socrati, quod scilicet est homo, negat, cum adiungit quod non est homo, & sic negat iam quod primo significauit. Vnde relinquatur, quod nomen non significet id, quod significat, quod est impossibile. Sequitur ergo, quod si nomen aliquid determinate significat, quod impossibile est contradictionem verificari de eodem. Secundam rationem ponit ibi.

Quae talis est. Si nomen significet aliquid, & hoc quod significatur per nomen, verificatur de eodem, de quo primo praedicatur nomen, necesse est hoc inesse ei, de quo praedicatur nomen, dum propositio vera fuerit. manifestum est enim quod haec condicionalis est vera: si Socr. est homo, Socrates est homo. Omnis autem condicionalis vera, est necessaria. Vnde necesse est, quod si consequens fuerit verum, quod antecedens sit verum, quoniam concluditur quod necesse est quamlibet propositionem esse veram dum vera est. Sed quod est aliquando, non contingit tunc non esse, quia necesse est, & non contingens non esse, aequivalent. Ergo dum haec est vera, Socr. est homo, non contingit hanc esse veram, Socr. non est homo. Et sic patet, quod non contingit oppositas affirmationes & negationes simul verificari de eodem. Tertiam rationem ponit ibi.

Quae talis est. Si affirmatio non est vera, magis quam negatio ei opposita, ille, qui dicit Socratem esse hominem, non magis verum dicit, quam ille, qui dicit, Socratem non esse hominem. Sed manifestum est quod ille, qui dicit hominem non esse equum, aut magis verum dicit, aut non minus quam ille, qui dicit hominem non esse hominem. Ita ergo per locum a

Adhuc autem si quid significat nomen, & hoc verificatur, oportet & hoc ex necessitate esse. Quod autem ex necessitate est, non contingit tunc non esse. oppositas igitur non contingit dictiones & negationes verificari de eodem. Adhuc autem, si nihil magis dicitio quam negatio verificatur, dices hominem, aut non hominem, nihil magis verum dicit. Videbitur autem vtiq; non equum esse, dicens hominem, & magis aut non minus verum dicere, quod non hominem, quare & equum dices esse eundem, verum dicit. oppositas enim similiter verum dicere. Accidet igitur, eundem hominem esse & equum, aut aliorum aliquid animalium. Demonstratio quidem igitur nulla horu est simpliciter: ad ponentem tamen haec demonstratio.

Cito autem & vtiq; quis & ipsum Heraclitum hoc interrogans cogens modo, cogeret confiteri nunquam oppositas dictiones possibile esse de eisdem verificari. Nunc autem non intelligens se ipsum, quidquid dicit, haec accipit opinionem. Totaliter autem, si quod dicitur ab ipso est verum, neq; vtiq; ipsum hoc verum erit. Dico autem idem contingere secundum vnū & idem tempus, & esse & non esse. Quae admodum .n. & diuisis ipsis, nihil magis affirmatio quam negatio verificatur, eodem modo & simul vtriusq; & simul complexi velut vna quadam affirmatione existente, nihil magis negatio quam totum, vt in affirmatione positum, verum erat.

modo cogeret negare quod dicit, quia si illud, quod dictum est ab eo, verum est, scilicet quod contingat idem secundum vnum & idem tempus esse & non esse, sequitur, quod hoc ipsum non erit verum. Sicut enim, si diuisim accipiantur affirmatio & negatio, non magis vera est affirmatio quam negatio: ita & si accipiantur affirmatio & negatio simul, tanquam ex eis vna affirmatio fiat, non erit minus negatio vera huius totius compositi ex affirmatione & negatione, quam ipsa tota affirmatio opposita. Manifestum est enim, quod contingit aliquam propositionem copulatiuam esse veram, sicut aliquam simplicem propositionem, & contingit accipere eius negationem. Sicut autem illa copulatiua componatur ex duabus affirmatiuis, sicut cum

simili, vel a minori, verum dicit, qui hominem dicit non esse equum. Sed, si opposita contradictorie sunt simul vera, si haec est vera, homo non est equus, & haec erit vera, homo est equus. Et ita sequitur, quod homo sit equus & quodcunq; aliud animalium. Sed quia possit aliquis calumniari praedictas rationes, ex hoc quod ea, quae affirmantur in eis sunt minus nota quam conclusio, quae intenditur, ideo responderet dicens, quod nulla praedictarum rationum est demonstratiua simpliciter, sed tamen potest esse demonstratio ad hominem, qui ponit hanc rationem, quem oportet concedere ea, quae affirmantur, licet sint minus nota simpliciter quam id quod negat. Deinde cum dicitur, g. Excludit praedictum errorem, descendo ad speciales opinantes, & primo ad Heraclitum. Secundo ad Pythagoram ibi. Simile autem. Ponebat autem Heraclitus duo, scilicet quod affirmatio & negatio sit simul vera. ex quo sequebatur, quod omnis propositio tam affirmatiua quam negatiua sit vera. Item ponebat, quod inter affirmationem & negationem, sit aliquod medium: & sic sequebatur, quod contingeret neque affirmatio nem, neque negationem esse veram, & per consequens omnem propositionem esse falsam. Primo ergo inducit rationem contra primum. Secundo, contra secundum: ibi. Adhuc autem. Dicit ergo, de facili aliquis hoc modo disputado ad hominem cogit ipse Heraclitum, qui fuit author huius propositionis, confiteri quod opposita propositiones non verificantur de eodem. Videtur enim hanc opinionem accepisse, quod verificentur de eodem, ex hoc quod non intellexit se ipsum quod diceret. Hoc autem modo cogeret negare quod dicit, quia si illud, quod dictum est ab eo, verum est, scilicet quod contingat idem secundum vnum & idem tempus esse & non esse, sequitur, quod hoc ipsum non erit verum. Sicut enim, si diuisim accipiantur affirmatio & negatio, non magis vera est affirmatio quam negatio: ita & si accipiantur affirmatio & negatio simul, tanquam ex eis vna affirmatio fiat, non erit minus negatio vera huius totius compositi ex affirmatione & negatione, quam ipsa tota affirmatio opposita. Manifestum est enim, quod contingit aliquam propositionem copulatiuam esse veram, sicut aliquam simplicem propositionem, & contingit accipere eius negationem. Sicut autem illa copulatiua componatur ex duabus affirmatiuis, sicut cum

Item, si nomen aliquid significat, & hoc verificatur, oportet hoc necessario esse. quod vero necessario est, non contingit tunc non esse. oppositas ergo non est possibile locutiones, de eodem verificari.

Item, si nihil magis affirmatio, quam negatio verificatur, qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicit. attamen videri potest, quod si hominem non equum esse dicat, aut magis, aut non minus verum dicere, quam si non hominem. vnde etiam si eundem dicit equum esse, verum dicit. oppositas enim similiter erit veras esse. accidit igitur eundem, & hominem, & equum esse, aut ceterorum animalium aliquid. Horum sane, nulla est simpliciter demonstratio: verum ad eum, qui haec ponit, demonstratio est.

Facile autem & ipsum Heraclitum quispiam hoc modo interrogans cogens modo, cogeret, nunquam possibile esse se oppositas locutiones de eodem verificari. nunc vero, cum seipsum quidnam diceret, non intelligeret, hanc opinionem habuit. Omnino autem si hoc, quod ab eo dicitur, verum est, nec hoc ipsum verum erit, scilicet inquam, quod contingit idem secundum vnum & idem tempus esse. Quemadmodum enim & ipsis diuisis, nihil magis affirmatio, quam negatio verificatur, eodem modo simul vtroque ac complexo, ac si vna quadam affirmatione esset, nihil, magis negatio, quam totum, tanquam in affirmatione positum verificabitur.

modo cogeret negare quod dicit, quia si illud, quod dictum est ab eo, verum est, scilicet quod contingat idem secundum vnum & idem tempus esse & non esse, sequitur, quod hoc ipsum non erit verum. Sicut enim, si diuisim accipiantur affirmatio & negatio, non magis vera est affirmatio quam negatio: ita & si accipiantur affirmatio & negatio simul, tanquam ex eis vna affirmatio fiat, non erit minus negatio vera huius totius compositi ex affirmatione & negatione, quam ipsa tota affirmatio opposita. Manifestum est enim, quod contingit aliquam propositionem copulatiuam esse veram, sicut aliquam simplicem propositionem, & contingit accipere eius negationem. Sicut autem illa copulatiua componatur ex duabus affirmatiuis, sicut cum

part. 9.

lect. prin. part. 9.

part. 8.





est vera, & aliqua negatio, & non oportebit quod contradictio...

Tex. 62. 62. Lect. 12.

Tex. 62. 62.

g Et si secundum quantum eotinuue presentia fluunt & mouentur...

h. Adhuc pp quid iubente medico huc cibum offerre, offerunt?

i Adhuc, si semper alteramur, & nunq permanemus idem, quid mirabile...

Ad habetes quide igitur dubitationes dictas, ex ratione non facile dissoluere...

h ¶ Quare talis est. Si in rebus nihil est fixum, neque quantum ad esse...

f Et sic nihil differt quod comedat, vel non comedat. Sed nos videmus...

¶ Et si secundum quantum presentia fluunt & mouentur, hoc aliquis ponat...

Item, cur, cum hunc cibum precipiat medicus, sumunt: quid nanque magis hoc...

Item, si semper quidem alteramur, & nunquam idem permanemus, quid mirum...

Ad eos igitur, qui ex ratione predictas dubitationes habent, non est facile dissoluere...

¶ Ostendit a qui bus predicta opinio remouetur, & a quibus non: & dicit, quod si qui...

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. prima. Cap. 6. Tex. 62. 22.

opinionem. Omnis enim ratio & demonstratio sic hoc modo, scilicet...

¶ Quare manifestum est ex his, quod non est possibile locutiones oppositas de eodem...

¶ Inducit tria corollaria ex dictis, quorum primum est, quod manifestum est...

¶ Similiter autem neque omnes falsas, neque veras dictiones possibile esse...

¶ Mnis autem scientia que rit aliqua principia, & causas circa unumquod que eorum...

¶ Concludit enim, quod si affirmatio & negatio non sit si mul vera, quod neque opinio Heracliti est vera...

¶ Quare manifestum est ex his, quod non est possibile locutiones oppositas de eodem...

¶ Neque igitur secundum Heraclitum dicentibus, vera dicere possibile est, neque secundum Anaxagoram...

¶ Similiter autem, nec omnes locutiones falsas, nec veras possibile esse esse, tum propter alias multas difficultates...

¶ Mnis autem scientia circa unumquodque eorum, que sub ea scibilia sunt, principia quadam & causas que erit, ut Mediciuina, & Exercitatuua, ac singula effectiuarum...

Tex. 62. 11. & inde.

Infra pt. 3. Infra. pt. 5.

ad alias, ibi. Quoniam autem est quaedam entis scientia. Circa primum duo facit secundum duo, quae dicitur perinere ad particulares scientias. Dicit ergo primo, quod omnis scientia particularis quaerit aliqua principia & causas, circa proprium scibile quod sub ipsa continetur. Dicit autem aliqua principia & causas, quia non omnis scientia considerat omne genus causae. Et ponit exemplum de Medicaria, quae est circa sanitatem & de Exercitativa, quae est circa exercitia, ordinata ad bonam valetudinem corporis, & similiter de qualibet scientia alia. Iste sic factus est idem practicae & iure doctrinalis, idem theoreticae, quia vnaquaeque harum scientiarum particularium circumscribitur & accipit sibi aliquod determinatum genus entis, circumscriptum illud & diuisum ab alijs entibus, & de illo solo determinans. negociatur enim circa hoc genus entis, quasi circa aliquod ens, sed non in quantum est ens. Sed hoc scilicet, considerare de ente in quantum est ens, pertinet ad quaedam scientia, quae est alia praeter omnes scientias particulares. Secundo ibi.

parte 2.

part. 3.

part. 4. Tex. c. 2. Lect. 2.

factuarum, & doctrinalium. Vnaqueque .n. harum circumscribitur aliquod genus sibi ipsi, circa hoc negociat, tanquam existens & ens, non in quantum autem ens, sed altera quaedam haec praeter has scientias est scientia.

b Dictarum autem scientiarum vnaqueque sumens aliquam quod quidem in vnoquoque genere, tentat ostendere reliqua debilius, aut certius. Sumunt autem quod quidem haec, quidem per se sum, haec autem supponentes. Propter quod & palam ex tali inductione, quod substantia & eius quod quidem, non est demonstratio.

c Quoniam autem est quaedam scientia de natura, palam quia, & a practica altera, & factiva erit. Factiva quidem .n. in faciente, & non in facto, motus principium. & hoc est sine ars aliqua, siue aliqua potentia. Similiter autem & practice non in agibili, magis autem in agentibus motus. Quae autem Physici circa habentia in se motus, principium est. Quod quidem igitur neque actiuam, neque factiuam, sed speculatiuam necessarium esse naturalem scientiam, palam ex his. In vno .n. aliquod horum generum necesse cadere ipsa.

d Quoniam autem quod quidem est necessarium vnicuique; aliquam quod scientiarum scire, & hoc vti principio, oportet non latere quomodo definitum naturali sit, quomodo substantia ratio sumenda sit, vtrum ut si vnum, an magis ut concauum. horum enim, si vnum quidem cum materia dicitur ea, quae est rei, quae autem co-caui, sine materia. Similitas .n. in naso sit. propter quod & ratio ipsius cum hoc dicta est. Simus enim est nasus concauus. manifestum igitur, quod & carnis & oculi, & reliquarum partium, cum materia semper rationem reddendum.

e Ostendit differentiam particularium scientiarum ab in-

micem, & primo, Scientia naturalis ad scientias operatiuas. Secundo, scientia Mathematicae ad naturalem, ibi. Quoniam autem quod quidem est. Dicit ergo primo, quod cum sit quaedam particularis scientia de natura, oportet quod sit altera a practica, id est actiuam & factiuam. Omnis enim scientia operatiua vel est actiuam, vel factiuam. Ad quam differentiam cognoscendam, sumendum est quod supra in Nono habitum est, scilicet quod agere & facere differunt. Nam agere, proprie dicitur secundum operationem, quae permanet in agente, & non transit in materiam exteriori, sicut intelligere & sentire, & huiusmodi. Facere autem, est secundum operationem transeuntem in materiam exteriori, quae permittitur, sicut calefacere, scire & alia. Est ergo scientia actiuam, ex quo instruitur ad recte exerceendum operationes, quae actiones dicuntur, sicut est scientia moralis. Factiva autem scientia est, per quam recte aliquid facimus, sicut artem fabricam, & alia huiusmodi. Ab vtraque autem harum operatiuarum scientiarum, scientia naturalis altera est, quia factiva scientia non habent principium motus in facto, sed in faciente. Et hoc principium est sicut ars, quae est principium sicut dirigens, siue potentia aliqua, quae est principium sicut ut exequens. Et si militer scientia practicae idem actiuam, non habent principium motus in eo, in quod agitur, sed magis in agentibus. Sed illa, quae pertinent ad considerationem scientiae naturalis, sunt habentia principium motus in ipsis, cum natura sit principium motus in eo in quo est. Manifestum est igitur, quod scientia naturalis non est actiuam, neque factiuam, sed speculatiua. Necesse est enim, quod scientia naturalis cadat in vnum aliquod horum generum, scilicet actiuam, vel factiuam, vel speculatiua. vnde, si non sit actiuam, vel factiuam, sequitur quod sit speculatiua. Deinde cum dicitur, ostendit differentiam Mathematicae ad naturalem, & dicit, quod cum ita sit quod necessarium sit vnicuique scientiarum cognoscere aliquam quod quidem est, & vti eo quasi principio ad demonstrandum, oportet quod secundum diuersum modum definitionis, diuersi scientiarum. Et ita ad cognoscendum qualiter scientia naturalis differat ab alijs, oportet non latere, quem modum seruet naturalis in definiendo, & qualiter sit sumenda definitio in scientia naturali: vtrum, scilicet sicut diffinitur vnum, aut sicut diffinitur concauum. Diffinitio autem

Dictarum vero scientiarum vnaqueque accipiens aliquo modo ipsum quod est in vnoquoque genere, categoriam vel debilius, vel exactius conatur ostendere. Accipiunt autem ipsum quod est, quaedam per sensum, quaedam supponentes. Vnde ex hac inductione patet substantiam, & ipsius quod est demonstrationem non esse.

Cum autem sit aliqua de natura scientia, patet quod & ab actiuam: & ab effectiuam diuersa erit. Effectiuam namque in faciente, non in eo quod sit, motus principium est. & hoc autem ars quaedam, aut alia vis est. Similiter & actiuam, non in eo quod agitur, sed magis in agentibus motus est. Naturalis vero scientia circa ea, quae in seipsis habent motus principium est. Quod itaque neque actiuam, neque effectiuam, sed speculatiuam esse naturalem scientiam necesse sit, ex his patet: in vnum namque horum generum eam cadere necesse est.

Cum vero unicuique scientiarum necesse sit aliquo modo ipsum quod est scire, & hoc, ut principio uti, oportet non latere quomodo definitum naturali sit, quomodo substantia ratio sumenda sit, vtrum ut si vnum, an magis ut concauum. horum enim, si vnum quidem cum materia dicitur ea, quae est rei, quae autem co-caui, sine materia. Similitas .n. in naso sit. propter quod & ratio ipsius cum hoc dicta est. Simus enim est nasus concauus. manifestum igitur, quod & carnis & oculi, & reliquarum partium, cum materia semper rationem reddendum.

quod scientia naturalis cadat in vnum aliquod horum generum, scilicet actiuam, vel factiuam, vel speculatiua. vnde, si non sit actiuam, vel factiuam, sequitur quod sit speculatiua. Deinde cum dicitur, ostendit differentiam Mathematicae ad naturalem, & dicit, quod cum ita sit quod necessarium sit vnicuique scientiarum cognoscere aliquam quod quidem est, & vti eo quasi principio ad demonstrandum, oportet quod secundum diuersum modum definitionis, diuersi scientiarum. Et ita ad cognoscendum qualiter scientia naturalis differat ab alijs, oportet non latere, quem modum seruet naturalis in definiendo, & qualiter sit sumenda definitio in scientia naturali: vtrum, scilicet sicut diffinitur vnum, aut sicut diffinitur concauum. Diffinitio autem

part. 5.

Tex. c. 2.

part. 6.

part. 7.

part. 7. par. prima.

simi est cum materia sensibili: sed definitio concaui est sine materia sensibili. Quia .n. simitas non est nisi circa determinatam materiam sensibilem, quia non est nisi in naso: pro hoc ratio simi oportet quod accipitur cum materia sensibili. Haec est .n. definitio simi. Simus est nasus concauus, sed in definitione concaui siue curui non ponitur aliqua materia sensibilis. Sicut igitur in definitione simi ponitur materia sensibilis, ita oportet quod in definitione carnis, & oculi, & aliarum partium, reddatur materia sensibilis. & similiter est de alijs rebus naturalibus. Et ex hoc accipitur differentia inter Mathematicam & scientiam naturalem, quia naturalis scientia est de his, in quorum definitionibus ponitur materia sensibilis, Mathematica vero est de alijs, in quarum definitionibus non ponitur materia sensibilis, licet habeant esse in materia sensibili. Deinde cum dicitur.

Quoniam autem est quaedam scientia entis, in quantum ens, & separabile, considerandum est, vtrum quidem naturali eandem ponendum esse hanc, aut magis alteram. Naturalis quidem igitur circa habetia motus principium in ipsis est. Mathematica autem, speculatiua quidem & circa manentia quaedam haec, sed non separabilia. Circa separabilia igitur ens & imobile, altera ab his scientijs ab abibus est aliqua, siquidem existit aliquis substantia talis. dico autem separabilis & immobilis, quod quidem tatabimus ostendere. Et siquidem est aliqua talis natura in entibus, hoc vtiq; erit alicubi, & quod diuini, & hoc vtiq; erit primum & principalissimum principium. Palam igitur, quod tria genera speculatiuarum scientiarum sunt, Naturalis, Mathematica, Theologia.

Optimum quidem igitur speculatiuarum genus, harum autem ipsarum vltima dicta. circa honorabilissimum .n. est entium. Meior autem est & deterior vnaqueque; dicitur, secundum proprium scibile.

Dubitabit autem quis, vtrum entis in quantum ens scientia vniuersalem oportet poni, aut non. Mathematicarum quidem .n. vnaqueque: circa vnum aliquod genus determinatum est. Quae autem vniuersali conueniunt de omnibus. Si quidem igitur naturales substantiae primae sunt entium, & Naturalis vtiq; prima scientiarum erit. Si autem est altera natura & substantia separabilis & immobilis, altera necesse est & scientia ipsi esse, & priorer naturali, & vniuersali, eo quod priorer.

LECTIO. VIII.

Quoniam autem simpliciter ens secundum plures dicitur modos, quo

da diuinum & quoddam principalissimum omnium, quia quanto aliquid est simplicius & formalius in entibus, tanto est nobilior & prius & magis ca aliorum. Et sic patet, quod haec scientia, quae considerat huiusmodi entia separabilia, debet vocari scientia diuina, & scientia de primis principijs. Et ex hoc vltimo concluditur, quod tria sunt genera speculatiuarum scientiarum. scilicet naturalis, quae considerat ea mobilia, quae sui definitione materia sensibilem recipiunt: & Mathematica, quae considerat immobilia, quae non recipiunt materiam sensibilem sui definitione, licet habeant esse in materia sensibili, & Theologia, quae est circa entia penitus separata. Deinde cum dicitur.

Cum autem quaedam sit entis scientia, prout ens & separabile est, considerandum est, vtrum eandem cum naturali ponendum sit, an magis aliam. Naturalis sane circa ea est, quae motus principium in seipsis habent. Mathematica vero speculatiua quidem est, & haec quaedam circa manentia, non tamen separabilia. Circa separabile igitur ens, & imobile alia praeter has duas scientias est, si aliqua quidem talis substantia est. dico autem separabilis, & immobilis, quod tentabimus ostendere. Et si quae talis in entibus natura sit, illic profecto diuinitas erit, & hoc erit primum & principale principium. Patet igitur, tria genera speculatiuarum esse scientiarum, Naturalem, Mathematicam, Theologiam.

Optimum igitur speculatiuarum quidem scientiarum genus, harum autem ipsarum vltima dicta. circa honorabilissimum .n. est entium. Meior autem est & deterior vnaqueque; dicitur, secundum proprium scibile.

Dubitabit autem quispiam, vtrum entis, prout ens est, scientiam vniuersalem ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim vnaqueque circa vnum quoddam determinatum genus est. vniuersalis vero communis de omnibus est. Si itaque naturales substantiae primae sunt entium, ipsa quoque naturalis scientia, prima scientiarum erit. quod si alia natura, atque substantia separabilis, & immobilis est, necesse est, ut scientia quoque eius alia sit, & naturali prior, & vniuersalis prior.

LECTIO. VIII.

Vnum autem simpliciter ens pluribus esse modis dicitur, quorum unus est, qui

ostendam Philosophus recollectit, ea quae praedicta erant de consideratione huius scientiae: hic incipit recolligere ea, quae dicta sunt in Sexto huiusmodi in li. Phys. S. Tho. sup Metaphy. de ente

Tex. c. 4. Tex. c. 39 & inde.

de ente imperfecto. Et primo de ente per accidens. Secundo de modo, ibi. {Est autem.} Circa primum duo facit. Primo ponit ea, quae dicta sunt de ente per accidens. Secundo ea, quae dicta sunt de causa per accidens, ibi. {Quod autem genere huius.} Circa primum duo facit. Primo dicit de quo est intentio, dicens quod quia sens simpliciter, id est eo munitur acceptum multis modis dicitur: in ter quos vnus modus est secundum quod dicitur ens per accidens, vtpote cum dicimus musicum esse album, quod quidem in Quinto superius manifestum fuit: prius quod dicitur de ente per se, considerandum est de ente per accidens, ut huiusmodi ente remoto, ab solutione si ar sermo de ente per se. b. ¶ Secundo profertur quod proponitur. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit quod ad nullam scientiam pertinet considerare de ente per accidens. Secundo, remouet huiusmodi ens, & ens quod significat veritatem propositionis a consideratione huiusmodi sci. ibi. {Quod autem ut vero.} Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod nulla scia considerat de ente per accidens. Secundo, quod nec considerat potest. ibi. {Quod autem neque contingens.} Circa primum duo facit. Primo inducendum manifestat, quod nulla scia considerat de ente per accidens, dicens manifestum esse, quod nulla scia tradita a nobis negociatur circa accidens. Non autem accipitur hic accidens pro eo, quod est in aliquo genere accidentis, sicut albedo est quoddam accidens. sicut n. multae scientiae, quae circa huiusmodi accidentia sunt, quia huiusmodi accidentia, & secundum se habent speciem quandam & causas determinatas in subiecto: & accidentia dicuntur, quia non per se, sed in alio habent esse. Accipitur autem hic accidens pro ente per accidens, sicut album esse musicum est per accidens. Huiusmodi enim neque aliquam speciem habent in se, neque aliquam causam determinatam. & circa huiusmodi ens non negociatur aliqua scia. Et hoc manifestat inducendum. Ars enim edificatoria non considerat quid per accidens eueniat habitantibus in domo quam facit, vtrum accidat eis aliquod triste, aut habitabunt. sibi contrarie, id est prospere. hoc enim accidit domui. Similiter ars textoria non considerat quid accidat videntibus pannum tinctum: neque contraria quid accidat videntibus calcibus: neque coquinaria de his, quae per accidens se habent ad cibum, puta quis eo vtiatur ad superfluitatem vel ad necessitatem tantum: sed vnaquaeque harum scientiarum considerat id, quod solum est proprium sibi, & subiectum, & per se accidentia eius. Et in hoc est finis considerationis cuiuslibet sciae. c. ¶ Assignat causam, quare nulla scientia considerat ea, quae per accidens sunt. Ratio enim est: quia quod per accidens est, non est proprie ens, sed magis non ens, sicut non est per se & proprie vnus. nam vnus & ens conuertuntur. Omnis autem scientia est de ente. Vnde relinquitur, quod nulla scientia sit

parte. 2.

Tex. co. 7.

parte. 3.

Infra pt. 6.

parte. 4.

Infra pt. 5.

de eo, quod est per accidens. Dicit ergo, quod musicus est etiam grammaticus, non in quantum est n. uicus. & si contingat de aliquo qui sit musicus, quod sit grammaticus, non simul factus est ambo, grammaticus scilicet & musicus, cum prius non fuerit vtrunque. Sed si aliquod ens est modo, & non fuit semper ens, oportet quod sit factum. Si igitur hoc, quod dico musicus est grammaticus, est quoddam ens, cum non semper fuerit sequitur, quod simul vtrunque sit factum scilicet musicum & album, quia cuiuslibet entis est aliqua generatio. Vnde, cum non simul facta sint, manifestum est, quod hoc totum, quod est musicum grammaticum non est aliquid vni & ens. Nec est in ista generatione substantiarum praexistit materia, quae est ingeniata, quae forma non sit proprie, sed compositum, ut in Septimo probatum est. Materia autem praexistit non quasi ens actu, sed potentia tantum hic autem musicus praexistit in actu. Cum igitur ille, qui erat musicus, sit grammaticus, est generatio grammatici tantum, non autem totius, quod est, & musicus grammaticum. vnde hoc totum non est aliquid vni & ens. Et propter hoc nulla scientia, quae est vere scientia, & certitudinem habet, considerat de ente per accidens. Sed sola Sophistica circa ipsum negociatur, & ad decipiendum vtiatur eo, quod est per accidens, ac si per se esset. Vnde fit fallacia accidentis, quae est efficacissima ad decipiendum etiam sapientem, ut dicitur in Primo Elementorum. Vnde Plato non male dicit, dicens quod versatur circa non ens, quia versatur circa ens per accidens. d. ¶ Ostendit quod etiam non possit esse consideratio alicuius sciae de ente per accidens, & hoc dupl. facit. Primo ex diffinitione de ente per accidens, dicens quod manifestum erit, quod non contingit esse sciam de ente per accidens, si consideremus quid sit ens per accidens. Ad quod considerandum, vti quaedam diuisione trimembri, dices quod eorum quae sunt esse, quod sunt semper & ex necessitate, non quidem semper quod necessitas pro violentia sumit, sed semper quod vtiatur necessitate in demonstrationibus, puta dices necessarium esse quod triangulus habeat tres angulos equales duobus. sic n. necessarium dicimus, quod impossibile est non esse. Quae vero sunt in pluribus, sicut quod homo nascatur cum quinq; digitis in manibus. Hoc n. non semper est ex necessitate, cum contingat aliquem nasci cum sexto digito, sed est in pluribus. Quaedam vero nec sunt in pluribus, neque semper ex necessitate, sed contingit euenire, sicut si frigus fiat sub cane, sicut in diebus canicularibus: sed non semper & ex necessitate, neque in pluribus, sed tamen quodque accidit etiam huiusmodi ens. Quia autem raro accidit, & non semper & ex necessitate, neque in pluribus, vocatur ens per accidens. Quae n. semper vel in pluribus contingit, vel ita se habet quod vnus est & alteri, vel abo idu cum in vna causa, quae per se est & vtriusque, & vtriusque non contingit. Si quidem

secundum accidens dicitur esse, primo de ente hoc pacto considerandum est

Quod igitur nulla scientiarum, quae tradita sunt, circa accidens versatur, patet. Nec enim ars edificatoria, quidam illis, qui usuri sunt domo, accidit considerat: ut puta, si anxie, vel e contrario habitabunt, neque textura, neque futura. quod vero proprium sibi ipsi est, solum vnaquaeque istarum scientiarum considerat. hoc autem finis proprius est.

Neque quatenus musicum & grammaticum, nec quod is, qui musicus est, factus grammaticus simul ambo erit, cum prius non esset. quod autem cum non semper esset, est, hoc fiebat. quare simul musicus, & grammaticus fiebat. Hoc autem nulla scientia, quae certa scientia sunt, quaerit, praeter Sophisticam, haec enim sola, circa accidens versatur. Quare non male Plato ait, cum dixit Sophisticam circa non ens immorari.

Quod autem nec sit possibile accidentis scientiam esse, manifestum erit, si videre conabimur quidnam accidens sit. omne itaque dicimus quoddam quidem semper, & ex necessitate esse (ex necessitate autem non ea dico, quae secundum violentiam dicitur, sed qua in demonstrationibus vtiuntur) quoddam vero vt plurimum, quoddam autem, nec ut plurimum. nec semper & ex necessitate, sed vt contingit, ut puta sub cane fiat frigus: sed hoc nec vt semper ex necessitate, nec vt plurimum fit, quandoque tamen accidit. accidens ergo est, quod fit quidem, non semper tamen, nec ex necessitate, nec ut plurimum.

quod versatur circa non ens, quia versatur circa ens per accidens. d. ¶ Ostendit quod etiam non possit esse consideratio alicuius sciae de ente per accidens, & hoc dupl. facit. Primo ex diffinitione de ente per accidens, dicens quod manifestum erit, quod non contingit esse sciam de ente per accidens, si consideremus quid sit ens per accidens. Ad quod considerandum, vti quaedam diuisione trimembri, dices quod eorum quae sunt esse, quod sunt semper & ex necessitate, non quidem semper quod necessitas pro violentia sumit, sed semper quod vtiatur necessitate in demonstrationibus, puta dices necessarium esse quod triangulus habeat tres angulos equales duobus. sic n. necessarium dicimus, quod impossibile est non esse. Quae vero sunt in pluribus, sicut quod homo nascatur cum quinq; digitis in manibus. Hoc n. non semper est ex necessitate, cum contingat aliquem nasci cum sexto digito, sed est in pluribus. Quaedam vero nec sunt in pluribus, neque semper ex necessitate, sed contingit euenire, sicut si frigus fiat sub cane, sicut in diebus canicularibus: sed non semper & ex necessitate, neque in pluribus, sed tamen quodque accidit etiam huiusmodi ens. Quia autem raro accidit, & non semper & ex necessitate, neque in pluribus, vocatur ens per accidens. Quae n. semper vel in pluribus contingit, vel ita se habet quod vnus est & alteri, vel abo idu cum in vna causa, quae per se est & vtriusque, & vtriusque non contingit. Si quidem

Cap. 4.

Cap. 4.

Si quidem causa indeficienter producit effectum suum, erit quod dicitur ex necessitate. Si autem possint deficere propter aliquod impedimentum, erit vt in pluribus. Si autem ita sit, quod duorum vnus non sit causa alterius, neque habeant vnam causam per se communem, quae coniungat ea simul, eorum coniunctio erit raro. sicut in hoc quod dico musicum edificare. na edificatio causa non est a musica, sed ab arte edificatoria, quae est omnino alia a musica. Similiter est in praemissis exemplis. Nam quod sit feror calor sub cane, est a sole appropinquante nobis. Quod autem sit frigus, est ex aliqua alia causa, puta ex Saturno, aliquo modo coniuincto Soli. Vnde hoc est per accidens, quod sole dies canicularis faciente, frigus sit. Sicut igitur manifestum est quod est ens per accidens, quae quod est in maiori parte, neque quod est semper. Omnis autem scientia est de eo quod semper, aut in plus, vt probatum est in 1. Posteriorum. Vnde manifestum est, quod scientia non potest esse de eo quod est per accidens. Secundo ibi. e. ¶ Inducit ad idem manifestandum, quod ens per accidens non habet causas & principia talia, qualia habet ens per se, & sic de eo non potest esse scientia, cum omnis scientia sit ex principiis & causis. Quod quidem sic probat. Quia, si ens per accidens haberet per se causas, omnia essent ex necessitate. entia enim per se talem causam habent, qua posita est necessitate sequitur effectus. Et si aliqua causa sit, ad quam non de necessitate sequitur effectus, sed vt in pluribus, hoc est propter impedimentum, quod per accidens contingit. Et sic, si ens per accidens tollatur a rebus, omnis causa per se de necessitate inducet suum effectum. Sic ergo, si ens per accidens de necessitate haberet causam per se, qua posita ex necessitate sequitur effectus, licet forte eam ponit non sit necessarium, nihilominus tamen sequitur quod omnia ex necessitate eueniant. Quod sic patet. Si n. aliquid praeteritum, vel praesens, quod sit causa futuri effectus: hoc quidem iam positum est. Sed posita causa, vt tu dices, ex necessitate sequitur effectus. Si igitur hoc praesens, vel praeteritum, quod iam positum est, est causa huius entis futuri, & illud alterius non quocumque modo, sed ita quod ex necessitate sequatur effectus. Postea enim causa, ex necessitate erit illud, cuius causa iam posita est, & hoc vti quae ad vltimum causatum. Sed hoc ponebatur esse per accidens. Et sic quod ponebatur per accidens, erit ex necessitate. Vnde sequitur, quod omnia sint ex necessitate, & quod a rebus auferatur, quod ad vtrunque contingit, id est, quod est

part. 5.

lib. 12.

part. 6.

part. 7.

casuale fortuitum, & accidere id est ens per accidens. Et sic fieri & non fieri, id est possibile esse & non esse, vel fieri & non fieri. Sed quia posset aliquis obuiare huic rationi dicens, quod causa futurorum contingentium, non est iam posita vt praesens & praeterita, sed adhuc est contingens, vt futura, & propter hoc effectus sunt ad huc contingentes, conuenienter hanc obuiationem remouet. ibi. {Et si non existens.} Dicens, quod eadem inconuenientia accidit, si ponatur quod causa futurorum contingentium non sit iam ens, quasi praesens vel praeterita, sed quae in fieri, & quasi futura. Sequitur enim, quod omnia ex necessitate accidunt, sicut & prius. si enim causa illa futura sit, oportet quod sit futura in aliquo tempore determinato, & determinate dicto a presenti nunc, puta cras. Si ergo eclipsis, quae est per se causa quorundam futurorum accidentium, sit futura cras, & omne quod fit, sit ex aliqua causa, oportet quod ipsa eclipsis, quae est futura cras, fiat si hoc fuerit id est propter aliquod praesens, & hoc iterum propter aliud, & sic semper propter anticipacionem, vel ablationem causarum auferetur aliquid a tempore, quod est inter praesens nunc, & eclipsim futuram. Vnde cum illud tempus sit finitum, & omne finitum consumatur ablato quodam, quodque erit deuenire ad aliquam causam nunc existentem. Quare, si illa iam ponitur, omnes futuri effectus consequuntur ex necessitate. & ita omnia ex necessitate euenient. Ergo, cum hoc sit impossibile, manifestum est, quod ea quae sunt per accidens, non habent causam determinatam, qua posita, ex necessitate consequantur. Ea autem omnia, quae circa hoc dici possunt, supra in Sexto posita sunt. Deinde cum dicitur. ¶ Ostendit quod ens per accidens, & ens, quod significat veritatem propositionis, praetermittendum est in ista scia, dicens, quod est quoddam ens, quod est vt vere ens, id est, quod significat veritatem propositionis, quae in compositione consistit, & est per accidens: sed primum consistit in compositione intellectus, & est quaedam passio circa operationem animae. Vnde huiusmodi ens non quaruntur principia in scia quae considerat de ente, quod est extra animam, & est separabile, vt supra dictum est. Aliud autem, scilicet ens per accidens, non est necessarium, sed indeterminate, & ideo non habet causam ordinatam. sed eius sunt infinitae causae, & non habentes ordinem adinuicem. Et ideo de tali ente non considerat ista scientia. g. ¶ Colligit hoc quod dictum est de causa per accidens, scilicet de fortuna, in secundo Physicorum. & dicit hic quatuor circa fortunam. S. Tho. sup Metaphy. T. 2. nani.

Quid itaque accidens sit, dictum est. Cur vero non sit huiusmodi scientia, patet. omnis nanque scientia eius est, quod semper, aut plurimum est. accidens vero, in neutro horum est.

Quod autem ens secundum accidens non sit causa, & principia talia, qualia per se entis, manifestum est. esse enim omnia ex necessitate: nam si hoc existente, hoc erit, & hoc, hoc (atque id non ut contingit, sed ex necessitate) illud quoque; ex necessitate erit, cuius hoc causa erat, usque ad vltimum dictum causatum. hoc vero secundum accidens erat. quare ex necessitate omnia erunt, & de entibus auferetur, tum quod ad vtrumlibet se habet, tum ipsum contingere & fieri & non fieri. At si causa non ut ens, sed ut ea, qua fit, supponatur, eadem accidit. omne nanque ex necessitate fiet. enim craftina eclipsis fiet, si hoc fiat. hoc vero, si aliud quiddam. & hoc, si aliud. & hoc itaque modo, si ab eo tempore finito, quod a nunc est usque cras, dematur tempus, deueniet aliquando ad existens. quare cum hoc sit, cuncta, qua sequuntur, ex necessitate profecto fient. unde de ex necessitate omnia fient

Quoddam autem ut verum et non secundum accidens est ens, quod est in mentis complexione, & passio in eas, quare circa illud, quod ita est ens: non queruntur principia, verum circa id, quod extra & separabile ens est. Quoddam vero non necessarium, sed infinitum. dico autem quod secundum accidens est. huius vero inordinata & infinita causa sunt.

Ipsum uero alicuius gratia in eis est, quae a natura, aut a mente sunt. Fortuna uero est, cum aliquid ho-

Tex. co. 4.

Lib. 6. Tex. co. 4. & inde.

Tex. co. 39 & inde.



duo in potentia, scilicet ad formam domus, & ad hoc quod adificetur. & quod ad vtrumque contingit esse, quandoque in potentia quandoque in actu. Sed potentia, quae est in materia domus ad hoc quod adificetur, significatur in hoc quod dicitur adificabile. Tunc ergo adificabile in quantum adificabile fit actu, quando adificatur. & sic adificatio est actus adificabilis, in quantum adificabile. Quod sic probat: quia materia domus non est in potentia nisi ad duos actus, scilicet ad adificationem domus & ad formam. Adificabile autem, significatur quandam potentiam in materia domus existentem. Oportet igitur, cum omni potentia respondeat aliquid actus, quod potentia significatur per hoc quod dicitur adificabile, respondeat alter duorum actuum, scilicet vel forma domus, vel adificatio. sed non est actus adificabilis in quantum adificabile forma domus, quia aduenientia forma domus non est adhuc adificabile, sed est iam adificatum. sed adificabile est actus, quando adificatur actu. necesse est igitur, quod adificare sit actus adificabilis. Adificare autem est quidam motus, & sic motus est actus adificabilis. & eadem ratio est de omnibus alijs motibus. Vnde manifestum est, quod motus est actus existentis in potentia. Deinde cum dicitur: f. Probatur diffinitio nem positam esse bene assignatam, & primo ponit probationem in generali, dicens quod manifestum est motum esse bene definitum, quae alij dixerunt de motu diffinientes ipsum, & iterum ex eo quod non potest de facili aliter diffiniri. non enim potest poni in alio genere nisi in genere actus. Secundo ibi. g. Ponitur ea, quae alij dixerunt de motu, dicens quod quidam dixerunt motum esse alteritatem, & quidam inaequalitatem, & quidam non ens. Porro ideo, quia illud, quod mouetur, recedit ab eo quod mouetur semper alio & alio modo se habet, & magis appropinquat ad terminum. Tertio ibi. h. Ostendit praedictas diffinitiones non esse conuenientes. neq; .n. conueniunt motui ex parte subiecti, quod mouetur. Si .n. motus esset non ens, vel inaequalitas, vel alteritas, sequeretur quod omne non ens, vel alterum, vel inaequale moueretur: sed nullum horum necesse est moueri, non est igitur motus quod dicitur esse. Idem etiam apparet ex parte terminorum motus, qui sunt terminus a quo, & terminus ad quem. Non .n. magis est motus ad non ens, vel inaequalitatem, vel alteritatem, quam ad opposita horum: neq; magis est motus ex his, quam ex oppositis. Contingit .n. moueri ex non ens

parte .6.

part .7.

part .8.

part .9.

parte 10.

te ad ens, & e conuerso: & de alteritate ad similitudinem, & ab ea qualitate ad inaequalitatem, & e conuerso. Quarto ibi. i. Ostendit quare praedicto modo diffinierunt motum, dicens quod ista est causa, quare posterius motum in praedicta quasi genera, quia motus videtur esse aliquid indeterminatum, & illa sunt indeterminata, quae sunt priuatiua. Et ideo motum posuerunt quasi priuationem quandam. Et sciendum, quod sicut in Primo huius dictum est, Pythagorici posuerunt duos ordines: in quorum vno, quod dicebant ordinem bonorum, posuerunt illa, quae videbantur perfectiora habere: sicut lucem dextrum, masculum, quietem, & hominem: in alio autem ordine, quae sub malo consistebant posuerunt tenebras, sinistrum, feminam, motum, & hominem. Et omnia hominum dicebant esse indeterminata & priuatiua, quia nullum istorum videbatur significare (neq; hoc id est substantiam, sine qua tale id est qualitate, neq; aliquid aliud praedicamentorum. Quinto ibi. k. Dicit causam, quare motus inter determinata ponatur, & dicit quod causa huius est, quia motus neque poterat poni in genere potentiae, neq; in genere actus. si .n. esset in genere potentiae, sequeretur quod quicquid est in potentia ad aliquid, putat ad esse quantum, motu ueretur ad illa quantitate, sed hoc non est necessarium, quia etiam antequam incipiat aliquid moueri ad quantitatem, est in potentia ad quantitatem illam. Neque etiam mouetur quantum ad actum, quod imperfectum est possibile, cuius actus est. quomodo difficile ipsum comprehendere, quidnam sit. nam aut in priuationem uersario reponetur aut in potentiam, aut in actum simplicem, horum autem nullum uidetur contingere posse. super est igitur, quod dictum est, esse & actum & non actum qui dicitur esse, qui est difficilis cognitum sit, tamen contingit esse. actus perfectus, tolleretur tota potentia, quae est in materia ad aliquid determinatum. Vnde actus perfectus non sunt actus existentis in potentia, sed existentis in actu. Motus autem ita est existentis in potentia, quod non tollit ab eo potentiam. Quia .n. est motus, remanet potentia in mobili ad id, quod intendit per motum, sed solum potentia, quae erat ad moueri, tollitur per motum, & tamen totaliter, quia id quod mouetur, adhuc in potentia est ad moueri: quia omne, quod mouetur, mouebitur, per diuisionem motus continui, ut probatur in 6. Physicorum. Vnde relinquunt, quod motus est actus existentis in potentia, & sic est actus imperfectus & imperfectus. Et propter hoc difficile est accipere, quid sit motus. Videtur enim quod aut necesse sit ponere motum in genere priuationis, sicut patet ex praemissis diffinitionibus, aut in genere potentiae, aut in genere

Lect. 6.

Lect. 7.

Lect. 8.

Lect. 9.

Lect. 10.

Lect. 9.

Tex. 6. 33.

LECTIO. X.

in genere actus simplicis & perfecti, quorum nullum contingit esse motum. Vnde relinquunt, quod motus sit id, quod dicitur esse, scilicet actus, & quod non dicitur actus perfectus. Quod quidem difficile est videre, sed tamen contingens est esse, quia hoc posito nullum sequitur in conueniens. Quidam autem diffinierunt, dicentes, quod motus est exitus de potentia in actum, non subito. Sed errauerunt, quia necesse est quod indiffinitio ne exitus ponatur motus, cum sit species motus. Et similiter in diffinitione eius, quod est subito, ponitur tempus, & in diffinitione temporis, motus. Deinde cum dicitur. l. Ostendit in quo sit motus, & primo ostendit quod in mobili, quia omnis actus est in eo cuius est actus. Sed motus est actus mobilis a mouente causatus. Vnde relinquunt quod sit mobilis. Et quod sit actus mobilis, ut ex superioribus patet. Secundo ibi. m. Ostendit qualiter se habeat motus ad mouens, & ponit duo, scilicet quod motus est actus motiui, & quod non est alius motus qui est actus motiui, & qui est mobilis. Oportet enim motum esse actum amborum. Tertio ibi. n. Primum eorum duorum probatur: scilicet, quod motus sit motiui actus. Illud .n. actus est aliquid, quo sit actus: sed motum dicitur ex eo quod potest mouere, mouens autem in operari, id est in eo quod est esse actus, & ita cum mouens dicitur per motum, motus erit actus motiui. Quarto ibi. o. Probatur secundum propositum scilicet, quod vnus motus sit actus motiui & mobilis, hoc modo. Dicitur est enim, quod motus est actus motiui in quantum facit motum, est autem mobilis in quantum sit in eo motus: sed motium facit illum motum, qui est in mobili & non alium: & hoc quod est dicitur quod mouens est actum mobilis, vnde relinquunt, quod vnus motus sit actus & mouentis & mobilis. Quinto ibi. p. Manifestatur hoc per exempla & dicit, quod vna est distantia duorum ad vnum, & vnus ad duo: sed differunt ratione. Propter quod diuersimode significatur id est per duplum & dimidium. Similiter vna est via ad ascendendum & descendendum, sed differunt ratione. Et propter hoc dicuntur hi ascendentes & illi descendentes. Et ita est de mouente & moto. Nam vnus motus secundum substantiam est actus vniuersalis, sed differunt ratione. Est enim actus mouentis vt a quo; mobilis autem vt in quo; & non actus mobilis vt a quo, neque mouentis vt in quo. Et ideo actus mouentis dicitur actio, mobilis vero passio. Sed si actio & passio sunt idem secundum substantiam, videtur quod non sint diuersa praedicta. Sed sciendum, quod praedicta diuersificantur secundum diuersos modos praedicandi. Vnde, idem secundum quod diuersimode de diuersis praedicatur, ad diuersa praedicta pertinet. Locus enim secundum quod praedicatur de locante, pertinet ad genus quantitatis; secundum autem quod praedicatur de nominatiue de locato, constituit praedictamentum vbi. Similiter motus secundum quod praedicatur de subiecto in quo est, constituit praedictamentum passionis; secundum autem quod praedicatur de eo a quo est, constituit praedictamentum actionis.

part. 11.

part. 12.

part. 13.

part. 14.

part. 15.

Cap. 9.

Par. prima.

part. 2.

part. 3.

34. 35.

part. 4.

part. 5.

part. 6.



Simul & illud perspicuum est, motum esse in moto. actus enim eius est a motiuo.

Neque alius est motiui actus: oportet enim vtriusque actum esse.

Nam motiuum est, eo quod possit: mouens vero, eo quod operetur.

Verum actiuum est ipsius mobilis, quare eodem modo vnus vtriusque actus.

Quemadmodum eadem distantia vnus ad duo, & duorum ad vnum, & ascendentis & descendentis, sed esse non vnum. Similiter autem & i mouente & i moto.

LECTIO. X.

LECTIO. X.

Infinium autem aut quod impossibile est pertransiri, eo quod non sit aptum pertransiri, quemadmodum vox inuisibilis: aut pertransitionem habens imperfectam: aut quod vix: aut quod natum est habere, & non habet pertransitionem, aut terminum.

Adhuc appositio, aut ablationem, aut ambo.

Separabile quidem itaque ipsius aliquid ens, sensibile autem, non possibile esse. Si .n. nec magnitudo est, nec multitudine, substantia autem ipsam in finitum & non accidens, indiuisibile erit. Quod

vel intransibile, quod nondum sit pertransiri. Hoc enim est quod dicitur (habens transicionem imperfectam.) Tertius modus est secundum quod dicitur infinitum vel intransibile, quod vix transiret. Vt si dicamus profunditatem maris infinitam, vel altitudinem caeli, vel aliquam viam longam immensurabilem, seu intransibilem, seu infinitam, quia excedit vires mensurantis, licet in se sit transibilis. Quartus modus est, secundum quod dicitur infinitum illud, quod natum est habere transicionem, aut terminum secundum suum genus, sed non habet. Puta si sit linea aliqua interterminata, & hoc est vere & proprie infinitum. Secundo ibi.

Ostendit, quod modis dicitur infinitum in potentia, & dicitur quod dicitur infinitum vno modo appositione, sicut numerus. Semper enim cuilibet numero dato, est apponere vnitate, & sic numerus est augmentabilis in infinitum. Alius modus est secundum quod infinitum dicitur ablatione & diuisione, secundum quod magnitudo dicitur diuisibilis in infinitum. Tertius modus contingit vtriusque, sicut tempus dicitur infinitum, & diuisione, quia continuum est: & appositione, quia numerus est. Et similiter etiam in motu infinitum est. Deinde cum dicitur.

Ostendit quod non sit infinitum in actu. circa quod sciendum est, quod Platonicus posuerunt infinitum separatum a sensibilibus, & posuerunt ipsum esse principium Naturales autem philosophi posuerunt in finitum in rebus sensibilibus, non ita quod ipsius infinitum esset substantia, sed quod esset accidens alicui corpori sensibili. Primo ergo ostendit, quod non est infinitum separatum. Secundo, quod non est in infinitum actu in sensibilibus. ibi. Quod autem in sensibilibus. Circa primum ponit tres rationes, quarum prima est: si ipsum infinitum est quaedam substantia per se existens, & non accidens alicui subiecto, oportet quod S. Tho. sup. Metaphy. T. 4. ipsum

ostendit de infinito, quod est passio motus & cuilibet quanti vniuersalis. & circa hoc tria facit. Primo distinguit quod modis dicitur infinitum. Secundo, ostendit quod non est infinitum actu. ibi. Separabile quidem. Tertio quomodo infinitum inuenitur in diuersis, ibi. Infinitum autem. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod modis dicitur infinitum in actu. Secundo, quod modis dicitur infinitum in potentia. ibi. Adhuc autem appositione. Circa primum considerandum est quod omne finitum diuidendo pertransitur. Vnde infinitum proprie est quod mensurando pertransiri non potest. Tot ergo modis dicitur infinitum quod modis dicitur, intransibile. Vtrumque autem dicitur quatuor modis. Quorum primus est secundum quod infinitum seu intransibile dicitur, quod non potest transiri mensurando, eo quod non est natum secundum suum genus pertransiri: sicut dicimus punctum, aut vnitatem, aut aliquid quod non est quantum & mensurabile, esse infinitum seu intransibile. Per quem modum, vox dicitur inuisibilis, quia non est de genere visibilium. Secundo modo dicitur infinitum vel intransibile, quod nondum sit pertransiri. Hoc enim est quod dicitur (habens transicionem imperfectam.) Tertius modus est secundum quod dicitur infinitum vel intransibile, quod vix transiret. Vt si dicamus profunditatem maris infinitam, vel altitudinem caeli, vel aliquam viam longam immensurabilem, seu intransibilem, seu infinitam, quia excedit vires mensurantis, licet in se sit transibilis. Quartus modus est, secundum quod dicitur infinitum illud, quod natum est habere transicionem, aut terminum secundum suum genus, sed non habet. Puta si sit linea aliqua interterminata, & hoc est vere & proprie infinitum. Secundo ibi. Ostendit, quod modis dicitur infinitum in potentia, & dicitur quod dicitur infinitum vno modo appositione, sicut numerus. Semper enim cuilibet numero dato, est apponere vnitate, & sic numerus est augmentabilis in infinitum. Alius modus est secundum quod infinitum dicitur ablatione & diuisione, secundum quod magnitudo dicitur diuisibilis in infinitum. Tertius modus contingit vtriusque, sicut tempus dicitur infinitum, & diuisione, quia continuum est: & appositione, quia numerus est. Et similiter etiam in motu infinitum est. Deinde cum dicitur. Ostendit quod non sit infinitum in actu. circa quod sciendum est, quod Platonicus posuerunt infinitum separatum a sensibilibus, & posuerunt ipsum esse principium Naturales autem philosophi posuerunt in finitum in rebus sensibilibus, non ita quod ipsius infinitum esset substantia, sed quod esset accidens alicui corpori sensibili. Primo ergo ostendit, quod non est infinitum separatum. Secundo, quod non est in infinitum actu in sensibilibus. ibi. Quod autem in sensibilibus. Circa primum ponit tres rationes, quarum prima est: si ipsum infinitum est quaedam substantia per se existens, & non accidens alicui subiecto, oportet quod S. Tho. sup. Metaphy. T. 4. ipsum

Infra pt. 3. Lect. pn. parte. 15. Lect. pn. parte. 32. Lect. pn. parte. vlt. Lect. pn. parte. 2.

Prima par. q. 7. 3.



oportet quod sit naturalis cuiuslibet parti, & ita ipsum totum & quilibet pars quiescit. si vero non est ei naturalis, ergo & totum & pars erunt extra proprium locum. & ita totum & quilibet pars eius mouebitur semper. Non enim potest dici, quod aliqua pars loci sit naturalis toti & partibus eius, & aliqua pars innaturalis: quia, si corpus esset infinitum, & omne corpus esset in loco, oportet quod locus etiam sit infinitus. In loco autem in finito non potest inueniri ratio diuisionis, quare aliquid eius sit naturalis loci? corporis, & aliud non naturalis locus: quia oportet esse aliquam determinatam proportionem & distantiam loci naturalis ad non naturalem: quod in loco infinito non potest inueniri. Hoc est ergo quod dicit, quod non magis mouebitur corpus infinitum, aut pars eius deorsum quam sursum, vel versus quamcunque aliam partem: quia in loco infinito non potest sumi aliqua determinata proportio harum partium. Et ponit exemplum, ut si ponamus terram esse infinitam, non erit assignare rationem, quare magis moueatur vel quiescat hic quam ibi: quia totus locus in finitum est connaturalis finitum: quod est in loco infinito, quod est in loco.

parte 11.

Si autem dissimile totum, dissimilia & loca. & primum quidem non unum corpus omnis, nisi tactu. deinde aut finita hec erunt aut infinita specie. finita quidem igitur non possibile. erunt enim hac quidem infinita. hac autem non, si omne infinitum, puta ignis aut aqua. Corruptio autem quod tale contrariis. si autem infinita, & simplicia, & loca infinita. & erunt infinita elementa. si autem hoc impossibile, & loca finita & oē necesse est finitum esse.

part. 12

Totaliter autem impossibile infinitum esse corpus, & locum corporibus, si oē corpus sensibile aut grauitatem, aut leuitatem habet. aut n. ad medium, aut ad sursum feretur. Impossibile autem infinitum, aut omne, aut dimidium quodcunque istorum partium esse. Quomodo. n. diuides? aut quomodo infiniti erit hoc quidem deorsum, hoc autem sursum, aut extremum, aut medium?

part. 13.

Adhuc oēs sensibile corp' in loco. Loci autem spēs sex. Impossibile autem in infinito corpore hoc esse.

part. 14.

Totaliter autem, si impossibile locum infinitum esse, & corpus impossibile, quod enim in loco,

una non est connaturalis, nec alia. si igitur corpus infinitum sit in loco, obtinebit totum locum infinitum. Et quomodo poterit simul esse quies & motus? Quia si ubique quiescit, non mouebitur: aut si mouebitur, ubique sequitur quod nihil quiescat. Deinde eum dicit.

Prosequitur philosophus alteram partem disunctionis, scilicet, si totum non est simile partium: dicens, quod primo sequitur quod corpus omnis, si est totum, si sit partium dissimilium in specie, non sit unum nisi in tangendo, sicut aceruus lapidum est vnus. Quare autem sunt diuersarum specierum non possunt esse continua, sicut ignis & aer & aqua. & hoc non est esse vnus simpliciter. Item, si istud totum constat ex dissimilibus partibus specie, aut essent infinita specie, ita scilicet, quod diuersitas specierum, quare est in partibus aliquo certo numero concludatur. Sed quod impossibile sit esse finita elementa secundum speciem, patet ex eo quod in precedenti ratione est positum. Non enim esset possibile ex partibus numero finitis constitui totum infinitum, nisi uel omnes partes essent infinita quantitate, quod est impossibile, cum corpus infinitum oporteat ad quamlibet partem infinitum esse; vel saltem, quod aliqua pars, vel aliqua partes infinitatem habeant. Sequitur igitur, quod si totum est infinitum & partes specie diuersa, infinita numero, quod quedam earum sint infinita in quantitate, & quedam finita: puta, si poneretur, quod aqua esset infinita, & ignis finitus. Sed hoc ponere inducit corruptionem in contrariis, quia id, quod est infinitum, corrumpet alia, ut supra ostensum est. non igitur possibile, quod sint finita numero. Sed si sunt infinita secundum speciem primae partes vnuerſi, quas oportet opponere partes simplices, sequitur quod loca erunt infinita, & quod elementa erunt infinita, quorum vnusquisque est impossibile. Cum enim vnusquisque corpus simplex habeat locum si-

bi connaturalem diuersum a loco corporis alterius secundum speciem, si sint infinita corpora simplicia secundum speciem diuersa, sequetur quod etiam sint infinita loca diuersa specie. quod patet esse falsum. nam species locorum sunt sub aliquo numero determinato, quare sunt sursum & deorsum, & huiusmodi. Elementa etiam est infinita impossibile est, quia sic sequeretur, quod essent ignota, & eis ignotis, omnia ignorarentur. Si ergo impossibile est elementa esse infinita, necesse est quod loca sint finita, & per consequens quod totum sit finitum. Deinde cum dicit.

Quod si uniuersum dissimile sit, loca quoque dissimilia erunt. Ac primum quidem non unum uniuersi corpus, nisi tactu. Deinde aut finita erunt hac, aut infinita specie. finita quidem impossibile. nam quedam infinita erunt, quedam minime, si totum infinitum sit, uel ut ignis aut aqua, at hoc erit contrariis corruptio. quod si infinita, ac simplicia, loca quoque infinita, & elementa infinita erunt. quod si est impossibile, locaque finita sint, totum item necesse est finitum erit.

Et omnino impossibile infinitum esse corpus, & locum corporibus, si omne quidem corpus sensibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem. aut enim ad medium, aut sursum mouebitur. uerum impossibile infinitum, aut totum, aut medium, aut quodcunque partium esse. quo enim modo diuides, aut quo pacto infiniti hoc quidem sursum fuerit, hoc uero deorsum, aut extremum, aut medium?

Omne item corpus sensibile in loco: loci uero species sex. in corpore uero infinito haec esse non possunt.

Omnino autem, si impossibile est locum infinitum esse, corpus quoque impossibile est. quod enim in loco est,

sensibile infinitum oportet, & sit graue uel leue, & per consequens feratur sursum, uel ad medium. Diffinitur enim leue quod feratur sursum, & graue quod feratur ad medium. Sed hoc est impossibile inueniri in infinito, neque in toto, neque in parte. non enim inuenitur medium in aliquo corpore nisi proportionem habita ad extrema in diuidendo totum. infinitum uero non potest diuidi secundum aliquam proportionem. Vnde non potest ibi inueniri sursum & deorsum, nec extremum & medium. Considerandum autem, quod haec ratio ualeat, etiam si ponatur corpus tertium, quod neque est graue, neque leue. Tale enim corpus naturaliter mouetur circa medium, quod non potest in corpore infinito inueniri. Deinde cum dicit.

Hic philosophus ponit tertiam rationem, quare talis est. Omne corpus sensibile est in loco: sed loci species sunt sex scilicet sursum, deorsum, dextrum, sinistrum, ante, & retro. Quare quidem impossibile est attribui corpori infinito, cum sint quedam extrema distantiarum, & sic corpori infinito impossibile est attribui re locum. non est igitur aliquod corpus sensibile infinitum. Non autem dicit, quod sint sex species loci, asserere intendens quod ista loca distinguantur in elementis, quia motus eorum non distinguunt nisi sursum & deorsum; sed quia sicut ab infinito corpore remouentur sursum, & deorsum, ita omnes aliae differentiae loci. Quartam rationem ponit ibi.

Quare talis est. Omne corpus sensibile est in loco: sed impossibile est esse locum infinitum, ergo impossibile est esse corpus infinitum. Quomodo autem impossibile sit locum esse infinitum, hoc probatur. De quocumque enim predicatur commune aliquid, oportet predicari aliquod eorum, quae sunt sub illo communi: sicut quod est animal, oportet, quod sit in aliqua specie animalis. Et quod est homo, oportet, quod sit aliquis homo. Et similiter quod est in infinito loco, oportet, quod sit alicubi: id est in aliquo loco. Est autem in aliquo loco, est esse, vel

Tex. 6. 14

part. 15.

Cap. 10. p. prima.

part. 2.

part. 3.

part. 4.

let. 13.

part. 3.

vel sursum, uel deorsum, uel secundum aliquam aliam speciem, quarum nullam possibile est esse infinitam, quia vnusquisque horum est terminus alicuius distantiae: ergo impossibile est esse locum infinitum, & similiter corpus.

Ostendit quomodo infinitum in potentia in diuersis inueniatur. & dicit, quod inuenitur in magnitudine & motu & tempore, & non vnioce predicatur de eis, sed per prius & posterius: & semper quod est in eis posterius, dicitur infinitum, secundum quod id, quod est prius, est infinitum: sicut motus secundum magnitudinem, in qua aliquid mouetur localiter, aut augetur, aut alteratur. Et tempus dicitur infinitum secundum motum, quod sic intelligendum est.

Inuenitur enim diuisione, attribuitur continuo, quod primo attribuitur magnitudi- dini, ex qua motus habet. continuitatem. Quod manifestum est in motu locali, quia partes motus localis accipiuntur secundum partes magnitudinis. Et similiter manifestum est in motu augmenti, quia secundum additionem magnitudinis, augmentum attenditur: sed in alteratione non est ita manifestum. Sed tamen etiam ibi aliqua litera verum est, quia qualitas, secundum quam fit alteratio, per accidens diuiditur ad diuisionem magnitudinis. Et iterum intentio & remissio qualitatis, attenditur secundum quod subiectum in magnitudine existens, aliquo modo uel perfectiori uel minus perfecto participat qualitatem. Ad continuationem autem motus, est & tempus continuum. Na tempus secundum se, cum sit numerus, non habet continuationem, sed solum in subiecto. Sicut decem mensurae panni continuae sunt, eo quod pannus quoddam continuus est. Eodem igitur ordine oportet, quod infinitum de istis tribus dicatur sicut & continuum.

LECTIO XI.

Remutatur autem quod permutatur, hoc quidem secundum accidens, ut musicum ambulare: hoc autem eo quod huius aliquid permutatur, simpliciter dicitur permutari, puta quare secundum partes. sanatur enim corpus, quia oculus. Est autem aliquid & quod ipsum primum mouetur, & hoc est per se mobile.

Est autem aliquid & in mouente eodem modo, mouet. n. secundum accidens, hoc quidem secundum partem, hoc autem per se.

Est autem aliquid mouens primum, est autem aliquid quod mouetur. Adhuc in quo tempore, & ex quo, & in quod, species autem, & passiones, & locus, in quo mouentur mota quae mobilia sunt: puta scia, & caliditas. Est autem non caliditas motus, sed calefactio.

Quae autem non secundum accidens permutatio non in omnibus existit, sed in contrariis, & intermediis, & in contradictione. huius autem fides ex inductione. Permutatur autem quod permutatur aut ex subiecto in subiectum, aut ex non subiecto in non subiectum, aut

LECTIO XI.

Quam philosophus ostendit quid est motus, & de terminauit de infinito, quod est passio quaedam motus, hic determinat de partibus motus. & diuiditur in duas partes. In prima diuidit motum in suas partes. In secunda manifestat concomitantia motus & partes eius, ibi. Simul secundum locum. Prima diuiditur in partes tres, secundum tres diuisiones motus, quarum tamen vna sub altera accipitur, ut pote diuidens aliquod membrum precedentis diuisionis. Circa primum duo facit. Primo diuidit motum ex parte mobilis. Secundo ex parte mouentis, ibi. Est autem aliquid.

Dicit ergo primo, quod tribus modis aliquid permutatur. Vno modo permutatur aliquid per accidens tantum, quando scilicet aliquid dicitur permutari ex eo quod illud in quo est, permutatur, sicut sit in eo, ut accidens in subiecto, sicut musicum dicimus ambulare: sicut sit forma substantialis in materia, ut anima in motu corpore: sicut quarecung; pars moto toto, sicut etiam contentum moto continente, ut nauta mota nauis. Secundo modo dicitur aliquid permutari simpliciter, eo quod aliquid eius permutatur, sicut ea, quae mouentur secundum partem, sicut corpus hominis dicitur sanari, quia sanatur oculus. & hoc quidem est per se moueri, sed non primo modo. Tertio modo dicitur aliquid moueri primo & per se, sicut si aliquid totum moueatur secundum totum, ut si lapis deorsum feratur. Deinde cum dicit.

id alicubi est. hoc uero, aut sursum, aut deorsum, aut aliquid ceterorum significat, quorum vnusquisque terminus quidam est.

Infinitum uero non idem in magnitudine, motu, & tempore, tanquam vna quaedam natura, sed ipsum posterius secundum prius dicitur. uelut motus secundum magnitudinem, super quam sit motus, aut alteratio, aut augmentatio: tempus uero propter motum.

LECTIO XI.

Ransmutatur uero quod transmutatur, hoc quidem secundum accidens, ueluti cum dicimus musicum ambulare: illud uero, eo quod eius quippiam mutetur, simpliciter dicitur mutari, ut quare secundum partem dicuntur. sanatur namque corpus, quoniam oculus. Est praeterea, quod per se primum mouetur, & hoc est per se mobile.

Est item de mouente quoque eodem modo. mouet namque quoddam per accidens, quoddam secundum partem, quoddam per se.

Est rursum aliquid, quod primo mouet: & est aliquid, quod mouetur. Itē tempus, in quo, ac praeterea ex quo, de mum, & ad quod, formae uero, passionesque, ac locus, ad quae mouentur mota, ea immota sunt. ueluti scientia & calor. est uero motus, non caliditas, sed calefactio.

Mutatio autem non per accidens haudquaquam in omnibus est, sed in contrariis ac mediis, atque etiam in contradictione. cuius rei fides in inductione est. Mutatur autem quod mutatur, aut ex subiecto in subiectum, aut ex non subiecto in non subiectum, aut

uetur. Tertio est tempus, in quo fit mutatio, quia omnis motus est in tempore. Quarto est terminus, ex quo incipit motus. Quinto est terminus, in quem motus tendit: non autem diuiditur motus siue mutatio in suas species, secundum mouens, neque secundum id quod mouetur, neque secundum tempus: quia ista sunt communia omni mutationi: sed diuiditur secundum terminos ex quo, & in quem est motus. Et ideo duo ultimo posita manifestat, dicens, quod species, & formae, & passiones, & i. qualitates, & locus, sunt termini motus, quia in ea mouetur ea, quae mobilia sunt. Et dicit species, propter generationem & corruptionem. Passiones, propter alterationes. Et locum, propter loci mutationem. Et explicat de passionibus per scientiam & caliditatem. Sed quia quibusdam uidebatur, quod caliditas esset idem quod alteratio, & sic sequeret quod caliditas esset motus, & non terminus motus, ideo dicit quod caliditas non est motus, sed calefactio. Deinde c. d. d. Praeterea istis duabus partibus primae diuisionis, accipitur terminus, & eam subdividit secundum terminos, scilicet mutationem, quae non





¶ Ostendit nō per se esse motum in genere ad aliquid, sed solum per accidens. Sicut enim aliquid mouetur per accidens, quando non fit motus in eo, nisi quodam altero moto, ita & in aliquo dicitur esse motus per accidens, quando non fit motus in eo, nisi quodam altero moto. Hoc autem inuenimus in gene...

c. Neque ad aliquid. Est. n. altero nihil permutato, verificari alterū nihil permutatū. quare scdm accidens motus ipforū. d. Neq; facientis & patētis, vt mouētis & moti: qā nō est motus motus, neque generationis generatio. Dupliciter. n. cōtin git motus esse motū: aut vt subiecti, uelut homo mouet, qā ex albo in nigrū permutatur. Quare sic & motus, aut calefit, aut infrigidatur, aut locū permutat, aut augetur. hoc autem impossibile. non. n. subiectōrū aliquid permutat. Aut eo qd alterū aliquid subiectū ex per mutatione permutatur in aliā speciem. uelut homo ex languore in sanitatē. Sed nec hoc possibile, nisi secundum accidens (Omnis enim motus ex alio in aliud est permutatio, & generatio & corruptio eodē modo: uerum tamen quā quidem ex oppositis, sic, aut nō sic, nō motus.) simul igitur permutatur ex sanitate in aegritudinē, & ex hac ipsa permutatione in aliam. Palā aut, quia si languerit, permutatus erit in qualiacūque: cōtin git enim quiescere. Et adhuc in non contingentem semper, & illa ex aliquo in aliquid aliud erit. quare opposita erit sanatio, sed per accidēs, uelut ex remiscētia in obliuionē permutatur, quia cui existit permutatur, quādoque quidē in sciam, qñque autem in sanitatē.

e. Et adhuc in infinitum ibit, si erit permutationis permutatio, & generationis generatio. fiat transmutatio in aliam. Et sic simul, dum aliquid mouetur de sanitate in aegritudinē, transmutabitur de sanatione in aliā transmutatione. sed hoc non uidetur nisi in quantum vna mutatio succedit alteri. Contingit autē, quod ad hanc mutationē, qua aliquid mouetur, de sanitate in aegritudinē, succedat quē uis alia mutatio: puta dealbatio, uel denigratio, mutatio secundum locum, uel quacunque alia. Vnde manifestū est, qd si aliquis languet per hoc quod mouetur de sanitate in aegritudinē, quod ex hac mutatione permutari poterit in quācūq; aliam mutationem. Neque est mirū, quia poterit ex hac mutatione mutari, vt in quiete, contingit. n. post hanc mutationē aliquem quiescere. Sed, cum omnis mutatio sit in non contingens, ideo est in oppositum, quod non contingit simul uerū esse cum suo opposito, sequitur quod si permutatio sit de mutatione in mutationem, quod semper sit in oppositam mutationem, quam appellat nō contingētē. Et illa transmutatio, in quam sit transitus, oportet quod sit de aliquo in aliquid. Quare non fiet transitus de permutatioe languoris, nisi in oppositam mutationem, quę dicitur sanatio. & sic uidentur duo contraria sequi, scilicet, quod opposita permutatio fiat de vna permutatioe in quancunque aliam, & quod non nisi in oppositam. Ex quo sequitur ulterius, qd simul dum mutatur aliquid ad vnum oppositorum, mutetur in mutationē tāquā in aliud oppositum, quod uidetur impossibile. Sequitur enim, quod simul intentio nature tendat in opposita. non igitur est possibile, quod per se mutetur aliquid de vna permutatioe in aliam: sed per accidens hoc contingit, sicut aliquis permutatur ex remiscētia in obliuionem, quia subiectum permutatur quādoque ad vnum terminum, quādoque ad aliud: non quod sit intentio mouentis ad hoc, quod simul dum permutatur in vnum, intendat tendere in aliud. Deinde cum dicitur e ¶ Secundam rationem ponit, quę talis est. Si permutatio sit per mutationis, sicut terminus termini, uel generatio generationis, necesse erit, quod ad permutatioem non perueniatur, nisi per aliam permutatioem, sicut ad qualitatem non peruenitur nisi per alterationem precedentem: & sic ad illam mutationē precedentem non peruenitur, nisi per aliquam priorem mutationem, & ita procedetur in infinitum: quod esse non potest, qd si ponantur infinitę permutatioes hoc modo ordinatę, quod vna inducat ad aliam, necesse est priorem esse, si posterior sit. Ponamus enim quod generatio simpliciter, quę est generatio substantię, sit quādam generatio: si ergo generatio simpliciter, fiat quādoque & iterum ipsum fieri generationis simpliciter, aliquando fiebat, sequetur quod nōdum erat quod sit simpliciter,

¶ Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato, verificatur alterū nullatenus mutatum. quare secundum accidens horum motus erit.

¶ Nec preterea agentis aut patientis, neque omnino moti ac mouentis: cum non sit motiois motus, nec generationis generatio, nec denique mutationis mutatio. Bisariam enim contingit motiois motum, esse. nam aut tāquam subiecti, ut homo mouetur: quia ex albo in nigrum mouetur: quare sic etiam motus, aut calefit, aut frigitur, aut loco transfertur, aut crescit. id uero impossibile est. cum motus non sit aliqd subiectōrū. Aut eo quod aliud quoddam subiectum ex mutatione in aliam speciem mutetur: ut homo ex morbo in sanitatem. At nec hoc possibile, preterquam per accidens (omnis nanque motus in aliud ex alio mutatio est. & generatio item ac corruptio eodem modo. ueruntamen quę ex oppositis sic aut sic, non sunt motus) alioqui simul ex sanitate in morbum mutatur, atq; ex ea ipsa mutatione in aliam. constat itaque, quod cū egrotauerit, in quamuis mutatus erit. continget enim quiescere. ac preterea non semper in quancunque, & illa quoque ex aliquo in aliud quiddam erit. quare opposita erit conualescentia, uerum ex accidenti, ut ex remiscētia in obliuionem mutatur, quia id. cui inest, quādoque in scientiam, quādoque in sanitatē mutatur.

In infinitum preterea procedet, si mutationis mutatio, & generationis generatio fuerit. Necesse igitur, &

¶ Quarta ratione ponit, quę talis est. In omni, quod generatur, oportet duo inueniri, quorum vnū est materia eius, qd sit, & aliud, ad quod terminatur generatio: si ergo generetur generatio, oportet quod generatio & motus habeant materiam talem, qualem est alterabile corp⁹, aut anima, aut aliquid huiusmodi: sed hui⁹ materiam nō est assignare generationi & motui: similiter et oportet in generatione esse aliquid, ad quod terminatur mutatio: quia oportet aliquam partem scilicet materiam eius, quod generatur, esse motam ex hoc in hoc: & hoc in quod terminatur motus non contingit esse motum, sed terminum motus. Non enim huiusmodi permutatioes, quę est disciplinatio, est aliqua...

¶ Quarta ratione ponit, quę talis est. In omni, quod generatur, oportet duo inueniri, quorum vnū est materia eius, qd sit, & aliud, ad quod terminatur generatio: si ergo generetur generatio, oportet quod generatio & motus habeant materiam talem, qualem est alterabile corp⁹, aut anima, aut aliquid huiusmodi: sed hui⁹ materiam nō est assignare generationi & motui: similiter et oportet in generatione esse aliquid, ad quod terminatur mutatio: quia oportet aliquam partem scilicet materiam eius, quod generatur, esse motam ex hoc in hoc: & hoc in quod terminatur motus non contingit esse motum, sed terminum motus. Non enim huiusmodi permutatioes, quę est disciplinatio, est aliqua...

¶ Adhuc oportet materiam subesse ei, quod sit & permutatur. Quę igitur erit, quemadmodū alterabile corpus, aut aia, aut aliquid, sic aliqd qd sit motus, & generatio, & aliquid in quod mouetur. Oportet. n. esse aliqd eū, qui hui⁹ ex hoc in hoc motū, nō mori. Qualiter igitur? Neq; n. erit disciplina disciplinatiois. Quare, neq; generō generōnis, h. Quoniā aut neq; subē, neque d. eius, quod aliqd, neq; eius, qd est facere & pati, relinquatur. secundum quale & quantū & ubi motum esse. Horum enim vni cui; contrarietas est. dico aut quale non quod in substantia. etenim differentia quale, sed quod passiuum, secundū quod dicitur pati, aut ipsabile esse. i. Immobile aut quod totaliter impossibile moueri: & quod vix in tēpore multo tarde incipiēs. & quod natum quidem est moueri, non potēs autem quando natum est, & vt quod uocō quiescere immobilium solum: contrariū enim quies motui. quare priuatio utiq; erit susceptiuū.

¶ Immobile aut quod totaliter impossibile moueri: & quod vix in tēpore multo tarde incipiēs. & quod natum quidem est moueri, non potēs autem quando natum est, & vt quod uocō quiescere immobilium solum: contrariū enim quies motui. quare priuatio utiq; erit susceptiuū.

LECTIO XIII. Imul autem secundum locum, quancunque in vno loco primo. Et ferorū, quancunque in alio. Tangi autem, quorum vltima sunt

LECTIO XIII. Imul secundum locum esse dicuntur, quę in uno loco primo sunt. Et separata, quę in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod simul secundum locum dicuntur quancunque sunt in vno loco primo, ideo est proprio. Si enim aliqua sunt in vno loco cōmuni, non propter hoc dicuntur esse simul. Sic enim omnia, quę continentur cōli ambitu, dicerentur esse simul. Separatim autem dicuntur, quancunque sunt in alio, & in alio loco. Tangi autem...

alia disciplinatio, quę ad eam terminetur, quę sit disciplina disciplinatiois. Quare relinquatur, quod non sit generatio generationis. Deinde cum dicitur h. ¶ Concludit principale intentum, dicens quod quia motus non potest esse neque in genere substantię, neque in ad aliquid, neque in agere & pati. Reliquetur quod motus sit secundum quale & quantum & ubi. In his enim generibus cōtingit esse contrarietatem, quę est iter terminos motus, vt ostensum est. Sed, quia qualitas quādoque dicitur de forma substantiali, subiungitur quod cū motus dicitur esse in quali, non intelligitur significare substantiam secundum quod differentia substantia lis prædicatur in eo quod quale, sed de quali secundum quod dicitur aliquid pati, vel impassibile esse. Nō enim est proprie alteratio, nisi secundum passibiles qualitates. ut in 7. Phisicorum probatur. Deinde cum dicitur i. ¶ Ostendit quod motus dicitur immobile. & ponit tres modos, quorum primus est, quod immobile dicitur id, quod omnino est impossibile moueri, sicut Deus est immobilis. Secundus modus est, scilicet id quod dicitur immobile, id quod vix non potest moueri, sicut saxum magnū. Tertius modus est, secundum quod dicitur immobile id, quod nātum est moueri, sed tunc non possit moueri, quando nātum est, & ubi nātum est moueri, & sicut nātum est moueri. & hoc solum immobile dicitur proprie quiescere, quia quies est contraria motui. Vnde oportet, qd quies sit priuatio motus in susceptiuo motus.

LECTIO XIIII. Imul autem secundum locum esse dicuntur, quę in uno loco primo sunt. Et separata, quę in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod simul secundum locum dicuntur quancunque sunt in vno loco primo, ideo est proprio. Si enim aliqua sunt in vno loco cōmuni, non propter hoc dicuntur esse simul. Sic enim omnia, quę continentur cōli ambitu, dicerentur esse simul. Separatim autem dicuntur, quancunque sunt in alio, & in alio loco. Tangi autem...

LECTIO XIIII. Imul autem secundum locum esse dicuntur, quę in uno loco primo sunt. Et separata, quę in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod simul secundum locum dicuntur quancunque sunt in vno loco primo, ideo est proprio. Si enim aliqua sunt in vno loco cōmuni, non propter hoc dicuntur esse simul. Sic enim omnia, quę continentur cōli ambitu, dicerentur esse simul. Separatim autem dicuntur, quancunque sunt in alio, & in alio loco. Tangi autem...

LECTIO XIIII. Imul autem secundum locum esse dicuntur, quę in uno loco primo sunt. Et separata, quę in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod simul secundum locum dicuntur quancunque sunt in vno loco primo, ideo est proprio. Si enim aliqua sunt in vno loco cōmuni, non propter hoc dicuntur esse simul. Sic enim omnia, quę continentur cōli ambitu, dicerentur esse simul. Separatim autem dicuntur, quancunque sunt in alio, & in alio loco. Tangi autem...

LECTIO XIIII. Imul autem secundum locum esse dicuntur, quę in uno loco primo sunt. Et separata, quę in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod simul secundum locum dicuntur quancunque sunt in vno loco primo, ideo est proprio. Si enim aliqua sunt in vno loco cōmuni, non propter hoc dicuntur esse simul. Sic enim omnia, quę continentur cōli ambitu, dicerentur esse simul. Separatim autem dicuntur, quancunque sunt in alio, & in alio loco. Tangi autem...

text. cō. 11.

tem adinuicem dicuntur, quorum vltima sunt simul, puta duo corpora, quorum superficies coniunguntur. Medium autem inter duo est, in quod id, quod continuo permutatur, natū est prius peruenire quam in vltimum. Sicut si motus continuus de A in C, prius veniet in B id, quod mutatur, quam in C. Contrarium vero secundū locum est, quod est plurimū distans secundum rectam lineam. non enim distantia plurima potest mensurari secundum lineam curuam, eo quod inter duo puncta possunt designari infinite decisiones circularū distantes: sed inter duo puncta, non potest esse nisi una linea recta. Mensuram autē oportet esse certā & determinatam. Plurimum autem distans in locis inuenitur secundum naturā sursum & deorsum, quæ sunt medium & extremum mundi. Consequenter autem dicitur quod est post aliud quod primum principium, siue attendatur ordo secundū positionem, siue secundum speciem. sicut binarius est post unitatem, siue qualitercumque; aliter. Adhuc autem oportet, quod nihil eiusdem generis sit medium inter id, quod est consequenter, & id, cui consequenter est: sicut lineæ sunt consequenter alicui lineæ, & unitates alicui unitati, & domus alicui domui consequenter. Sed nihil phibet inter duo, quorum vnum se habet consequenter ad alterum, esse aliquid medium alterius generis, puta, si inter duas domus, sit vnus equus medius. Et ad manifestandum præmissam diuisionē subiungit, quod illud, quod dicitur consequenter, oportet quod sit consequenter respectu alicuius, & quod sit aliquid posterius. Vnum enim non se habet consequenter ad duo, cum sit prius, neque noua luna ad secundam, sed e conuerso. Deinde dicit, quod habitum dicitur illud, quod est consequenter & tangit, puta si duo corpora sint ordinata, quorum vnum alterum tangat. Deinde dicit, quod cum omnis permutatio sit inter opposita, & opposita, inter quæ est permutatio, sint contraria & contradictoria, ut ostensum est: & cum contradictionis nullum sit medium, manifestum est, quod inter sola contraria oportet esse medium, cum medium sit inter ex

trima motus, ut ex diffinitione superius posita patet. hoc autē bene inducit. Quia enim dixerat, quod consequenter sunt, inter quæ non est medium, conueniens fuit, ut ostenderetur inter quæ potest esse medium. Deinde ostendit quid sit continuum & dicit, quod continuum addit aliquid supra habitum. Et dicit quod continuum est, cum vtriusque eorum, quæ se tangunt, & quæ simul sunt, sit vnus & idem terminus, sicut partes lineæ continuatur ad punctum. Deinde cit dicit. b ¶ Inducit tria corollaria ex præmissis, quorum primum est, quod continuum est in illis, ex quibus natum est fieri vnum secundum contactū. & hoc ideo est, quia continuum requirit identitatem termini. Secundum corollarium est, quod inter ista tria, consequenter, contactum, & continuum, prius & communius est, quod est consequenter. Non enim omne quod est consequenter tangit, sed omne quod tangit, est consequenter. Oportet enim contactū secundum positionem esse ordinatam, & nihil eorum esse medium. Et similiter tangens est prius & communius ens quàm continuum, quia si est continuū, est necesse quod tangat. Quod enim est vnum, necesse est esse simul, nisi forte intel ligatur in hoc, quod est esse simul, pluralitas. Sic enim continuum non est contactum, sed eo modo quo id quod est vnum est simul, necesse est continuum esse tangens. sed non sequitur, si tangit quod sit continuum, sicut non sequitur, quod si aliqua sunt simul, & sint vnum. Sed in quibus non est contactus & non est nascens, id est, naturalis coniunctio, quæ est proprie continuorū. Tertium corollarium est, quod punctus & unitas non sunt idē, ut Platonici posuerunt dicentes, quod punctum est unitas habens positionem. Et quod non sint idem, patet ex duobus, primo quidem, quia secundum puncta est contactus, non autem secundum unitates, sed consequenter se habent adinuicem. Secundo, quia inter duo puncta semper est aliquid medium, ut probatur in 6. Phy. Sed inter duas unitates, necesse non est aliquid esse medium.

C O M M E N T A R I O R V M  
S. THO. SVPER VNDECIMVM  
Metaphy. finis.

A R I S T O T E L I S  
M E T A P H Y S I C O R V M  
L I B E R D V O D E C I M V S,

Cum Diui Thomæ præclarissimis commentarijs.

L E C T I O P R I M A.

**R**OSTQVAM Philosophus in præcedenti libro recollecterat, quæ ante dicta erant tam in hoc libro quàm in lib. Physicorum de entibus imperfectis. in hoc lib. intendit recolligere, quæ dicta sunt de entibus simpliciter, id est de substantia, tam in 7. & in 8. huius, quàm etiam in Primo Physicorum, & addere id quod deest ad complendam considerationem de substantijs & diuiditur in partes duas. In prima ostendit, quod ad istam scientiam primum considerare præcipue de substantia. In secunda de substantia determinat. ibi. Substantia vero tres. 3. Circa primum duo facit. Primo, proponit quod intendit, dicens, quod in hac scientia est theoria. 3. id est consideratio principalis de substantia. nam cum ista scientia, vt opte prima, & quæ sapientia dicitur principia prima entium inquirat, necesse est quod in hac scientia inquirantur principaliter principia & cause substantiarum nam ista sunt principia entium prima. Quomodo autē differant principia & causa, in Quinto habitum est.

L E C T I O . I .

**D**E substantia quidem theoria est. Nam substantiarum principia & cause quærentur.

b Quod si totum quoddam oē, substantia est prima pars. Et si eo quod consequenter, & ita primum substantia, deinde qualitas, aut quantitas.

c Similiter autē nec entia nihil est simpliciter dicere hæc, sed qualitates & motus, aut non album & non rectum. dicimus .n. esse & hoc, puta est non album.

d Amplius nihil aliorum separabile.

e Testatur autē & antiqui opere. Nam substantia quærebant principia & elementa & causas. Qui quidē nunc, substantias vniuersalia magis ponunt. Nā genera vniuersalia, quæ dicuntur principia & substantias esse magis, pp logice inquirere. Qui vero antiqui, particularia, vt ignē & terrā. Sed nō cōe corp<sup>o</sup>.

b ¶ Probat propositum quatuor modis. Primo per hoc, quod substantia est prior alijs entibus. Vnde scientia prima, de primo ente debet principaliter determinare. Quod autem substantia sit prima inter omnia entia, manifestat per simile in rebus sensibilibus, in quibus inuenitur ordo inter aliqua dupliciter. vno modo, secundū quod partes alicuius torus habent ordinem adinuicem, sicut in animali pars prima est cor, & in domo fundamentum. Alio modo, secundum quod aliqua sunt consequenter se habentia, ex quibus non sit vnum vel continuitate vel contactu. sicut in exercitu dicitur prima acies, & secunda acies. Sicut igitur in aliquo toto est aliqua prima pars, & sicut iterum in his, quæ consequenter se habent, est aliquod primum: ita substantia est primum inter omnia alia entia. Et hoc est quod dicit, {Quod si omne}. i. vniuersitas entium sit quoddam totum, substantia est prima pars, sicut fundamentum in domo. Et si entia se habent sicut ea, quæ sunt consequenter, ita etiam substantia erit primum, & deinde quantitas & qualitas, & alia genera. Auerrois autem non accedens, hoc secundum similitudinem dicit, quia considerauit non posse cadere in alicuius mentem, quod omnia alia genera entium essent sicut partes vnus totius continui, diuertit a plano sensu literæ in aliam expositionem, dicens per hæc duo Aristoteli. intendisse duplicem similitudinem, quam contingit opinari in entibus, scilicet vel quod habeant se sicut ea, quæ sunt vnus naturæ, & vnus generis: quod esset si ens esset commune genus eorum, vel qualitercumque communicatem habens ad ea. Et hoc intelligit cum dicit: Si vt totum quoddam. Vel quod habeat

se adinuicem, sicut quæ in nullo communi conueniunt. & hoc intellexit cum dicit: {& si in eo quod consequenter & c.} vtrolibet enim modo sequitur quod substantia sit prior alijs entibus. c ¶ Secundo modo probat idem dicens, quod quantitas & qualitas & huiusmodi, non sunt simpliciter entia, vt infra dicitur. nam ens dicitur quia si esse habens. hoc autem solum est substantia quæ substantia. Accidentia autem dicitur entia, non quia sunt, sed quia magis ipsi aliquid est, sicut albedo dicitur esse, quia eius subiectum est album. Ideo dicit, quod non dicitur simpliciter entia, sed entis entia, sicut qualitas & motus. Nec est mirum, si accidentia dicuntur entia, cum non sint simpliciter entia, quia etiam priuationes & negationes dicuntur quodammodo entia, sicut non album, & non rectum. Dicimus enim, quod non album est, non quia non album esse habeat, sed quia subiectum aliquod est albedine priuatum. Hoc igitur commune est inter accidentia & priuationes, quia de vtriusque dicitur ens ratio subiecti. sed in hoc differunt, quia subiectum secundum accidentia habet esse aliquale. Secundum vero priuationes non habet esse aliquale, sed est deficiens ab esse. Sic igitur, cum accidentia non sint simpliciter entia, sed solum substantia, hæc scientia, quæ considerat ens in quantum est ens, non considerat principaliter accidentia, sed substantias.

L E C T I O . I .

**P**eculatio de substantia est: siquidem substantiarum principia, & cause quærentur.

Etenim, si ut totum aliquid vniuersum est, substantia prima pars est. Et si ex consequenti, hoc quoque modo primum est substantia, deinde quale, postea quantum.

At simul (ut ita dicam) nec entia sunt ista simpliciter, verum qualitates, & motus, quemadmodum non album, & non rectum. dicimus namque hæc quoque esse, velui est non album.

Præterea, cæterorum nullum separabile est.

At hoc idem opere testantur Antiquiores. quippe qui principia, elementa, & causas substantia quærebant. Recentiores vero, vniuersalia magis ponunt esse substantias. genera namque vniuersalia sunt, quæ asserunt magis principia, atque substantias esse, propterea quod Logice quærent. Antiquiores vero singularia, vt ignē & terrā, non autē corpus commune.

Quarto probat idem dicens, quod etiam Philosophi antiqui testantur ipso facto, quod Philosophi consideratio est de substantijs, quia quærentes causas entis, quærent causas substantia solum. Et hoc fecerunt & quidam moderni, sed tamen differenter. non enim quærebant principia, & elementa, & causas eodem modo, sed diuersimode. Nam moderni, scilicet Platonici, dicunt vniuersalia magis esse substantias quàm particularia. Dicunt enim, genera, quæ sunt vniuersalia, magis esse principia & causas substantiarum quàm particularia. & hoc ideo, quia logice inquirebant de rebus. Vniuersalia enim quæ secundum rationem sunt abstracta a sensibilibus, credebant etiā in rerum natura abstracta fore, & principia particularium. Sed antiqui philosophi, vt Democritus & Empedocles, posuerunt substantias & principia rerum esse particularia, vt ignem, & terram: non autem hoc commune, quod est corpus.

LECTIO II.

ostquam ostendit, quod consideratio Philosophi, principaliter de substantiis est...

part. 2.

Tex. cō. 5.

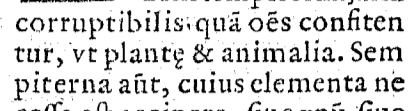
Tex. cō. 6.

lectio. 7.

Tex. cō. 7.

LECTIO II.

Substantiæ vero tres, sunt. Vna quidē sensibilibus...



Sensibilis vero substantia, mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut mediis mutatio sit...

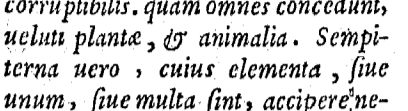
Si itaque transmutationes sunt quatuor, aut secundum ipsum quid, aut secundum quale...

Substantiæ nihil sit contrarium, quia in substantia est privatio, quæ quodammodo computatur inter contraria...

Eadem principia substantiæ, & aliorum generum, ibi. Causa vero & principia. Circa primum duo facit...

LECTIO II.

Erunt substantiæ tres sunt. Vna sensibilis, cuius quædam sempiterna...



Sensibilis vero substantia, mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut mediis mutatio sit...

Si itaque transmutationes sunt quatuor, aut secundum ipsum quid, aut secundum quale...

Substantiæ nihil sit contrarium, quia in substantia est privatio, quæ quodammodo computatur inter contraria...

Substantiæ nihil sit contrarium, quia in substantia est privatio, quæ quodammodo computatur inter contraria...

Tex. cō. 11.

Lib. 11. Lect. 11.

Tex. cō. 7.

est de se, sit in potentia ad vtrunque contrarium. aliter enim non esset susceptivum vtriusque...

Tex. cō. 8.

Lib. 11. Lect. 11.

Tex. cō. 10.

Tex. cō. 11.

ostendit, quod non eodem modo materia est in omnibus subiectis sensibilibus, dicens, quæcunque transmutatur...

Quonia aut duplex est ens, transmutatur oē ex potētia ente in actu ens...

Et hoc est Anaxagoræ vnum. Dignius est. n. quā simul oīa. Et Empedoclis mixtura...

Omnia vero materiam habet quæcunque transmutantur, sed aliā & sempiternorum...

Dubitabit aut vtrique aliquis, ex quali nō ente est generatio. Tripliciter. n. nō ens...

Dubitare vero quispiam possit, ex quo non ente generatio fiat. tripliciter enim nō ens dicitur...

cit, quod si aliquid non ens, est ens in potentia, ex tali. Non enim te sit generatio per se. Quamvis aut generatio fiat ex non ente...

qua secundum singulorum mutationes erunt. nec se est igitur mutari materiam, quæ ambo possit.

Cum autem duplex sit ens, omne mutatur ex potentia ente in actu ens, ut ex potentia albo in actu album...

Dubitare vero quispiam possit, ex quo non ente generatio fiat. tripliciter enim nō ens dicitur...

LECTIO III.

Quam Philosophus determinavit de materia, hic determinat de forma. & circa hoc duo facit. Primo, determinat de ea secundum se. Secundo, per comparationem ad substantiam compositam. ibi. per substantiam...

Tex. c6. 12.

Circa primū tria facit. Primo, proponit formam esse principium, dicens, quod tres sunt causae, & tria principia subiectu bilis. Duo. n. sunt contraria, quorum vnum est species, i. forma, & aliud, est privatio, quae quodammodo est contrarium, tertium autem, est materia. Iam. n. ostensum est, q in omni transmutatione oportet esse subiectum, & duo contraria. vnde de necessitate est q in generatione substantiae haec requirantur. Secundo ibi.

Tex. c6. 13.

Quod dicit q forma non generatur, sicut nec materia, dicens q materia nec species fit, i. generatur. Sed hoc intelligi oportet, de vltima materia, & de vltima forma. Nam materia aliqua generatur, si quae est subiectum alterationis. est. n. subiecta co-posita. Quod autem nec forma vltima, nec materia vltima generentur, sic probat. In omni transmutatione oportet esse aliquid subiectum transmutationis, qd est materia, & aliqd, a quo transmutatur, quod est principium movens: & aliqd, in quod transmutatur, quod est species & forma. Si ergo ipsa forma & materia generentur, puta si non solum generetur hoc totum, quod est res rotundum, sed et ipsa rotunditas, & ipsum res, sequetur qd forma quam materia habeat materia & formam. & sic ibitur in infinitum in materiis & formis, quod est impossibile. Necessesse itaque stare in generatione, vt scilicet vltima forma & vltima materia non generentur.

Hoc idē supra septio. c. co. 27.

Tex. c6. 15.

Terzio dicit, q res acquirunt formā ex agentibus similibus, dicens quod quaecunque substantia fit ex agente vnioco, i. simili secundum formam. Omnes enim subiecta, quae generantur, generantur aut a natura, aut ab arte, aut a fortuna, aut automata. i. casu. i. per se vano. Differat autem ars a natura, quia ars est principium agendi in alio. Natura autem est principium actionis & motus in eo in quo est. Manifestum est autem, quod ea, quae generantur, ab arte sicut ex sibi simili. Aedificator. n. per formam domus, quam habet in mente, facit domum, quae est in materia. Et idem est aparet in natura, quia homo generat hominem. In quibusdam autem hoc non videtur. n. n. generantur ex sibi similibus in specie. Sicut calidum in corporibus interioribus generatur a Sole non calido.

LECTIO III.

Res vero sunt causa, & tria principia. Duo quidem contrarietates, cuius hoc quidem ratio & species, illud vero privatio, tertium vero materia.

Postea quia nec fit materia, nec species. Dico autem vltima. Oe nanque transmutat aliquid, & ex aliquo, & in quid. Et a quo quidem, primo mouente: cuius vero, materia: in quod vero, species. In infinitum ergo sunt, si non solum res sit rotundum, sed & ipsum rotundum, aut res, necesse est itaque stare.

Postea quia quae, ex vnioco fit substantia. Nam & quae natura sunt substantia, & alia. aut. n. arte. aut natura sunt, aut fortuna, aut automata. Ars igitur principium est in alio, natura autem principium in ipso. Homo namque hominem generat. Reliquae vero causae, horum privationes.

Substantiae autem tres sunt. Materia quidem hoc aliquid substantia in apparere. Nam quaecunque sunt tactu & non conuascientia, materia & subiectum. Natura vero hoc aliquid in quantum habitus quidam. Amplius, tertia quae est ex his singularis, vt Socrates & Callias.

In quibusdam igitur hoc non est praeter compositam substantiam, vt domus, si non est ars. Nec e generatio nec corruptio horum, sed alio modo sunt & non sunt, vt domus q sine materia, & sanitas, & oē q scdm artem. Sed siquidem in eis q sunt natura. Quapropter non male Plato ait, qd species sunt quaecunq; natura, siquidem sunt species aliarum horum. vt ignis, caro, caput. omnia enim materia sunt, & eius, quae maxime substantia vltima.

Terzio dicit, q res acquirunt formā ex agentibus similibus, dicens quod quaecunque substantia fit ex agente vnioco, i. simili secundum formam. Omnes enim subiecta, quae generantur, generantur aut a natura, aut ab arte, aut a fortuna, aut automata. i. casu. i. per se vano. Differat autem ars a natura, quia ars est principium agendi in alio. Natura autem est principium actionis & motus in eo in quo est. Manifestum est autem, quod ea, quae generantur, ab arte sicut ex sibi simili. Aedificator. n. per formam domus, quam habet in mente, facit domum, quae est in materia. Et idem est aparet in natura, quia homo generat hominem. In quibusdam autem hoc non videtur. n. n. generantur ex sibi similibus in specie. Sicut calidum in corporibus interioribus generatur a Sole non calido.

LECTIO III.

Res itaque causa, & tria principia. duo quidem ipsa contrarietas, cuius hoc quidem ratio et forma, hoc vero privatio: tertium vero materia.

Post haec quod neque materia fit, neque forma. dico autem externa. Omne enim quod transmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquid transmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente, in quo vero, materia: in quod autem, formam. in infinitum itaque procedet, si non solum res sit rotundum, uerum ipsum rotundum, aut res, quare necesse est stare.

Deinde quod quaelibet substantia, ab vnioco fit. Quae enim natura, substantia sunt, & alia autem natura, aut arte, aut fortuna, aut casu sunt. Ars igitur principium in alio, natura vero, principium in ipso. homo nanque hominem generat. ceterae uero causae privationes horum sunt.

Substantiae uero tres. quaedam materia, quae quod quid est, eo ipso quod apparet. quaecunq; enim tactu non coadhaerentia sunt, materia & subiectum sunt. Quaedam uero natura, & quod quid, & quidam habitus ad quem. Tertia item, quae ex his, quae singularis est, vt Socras. aut Callias.

In quibus igitur quod quid non est praeter compositam substantiam (vt domus forma non nisi ab ipsa arte) nec est generatio aut corruptio eorum: uerum alio modo sunt, et non sunt, tu domus, quae absq; materia, tu sanitas, et oē, qd scdm artem est. sed siquidem, sunt in his sunt, quae natura sunt. Propter quod non male Plato dixit, quod formae eorum sunt, quae natura sunt. siquidem formae sunt aliae ab his: ut sunt ignis, caro, caput: uicta naq; materia sunt: et maxime eius substantia. quae est vltima.

Terzio dicit, q res acquirunt formā ex agentibus similibus, dicens quod quaecunque substantia fit ex agente vnioco, i. simili secundum formam. Omnes enim subiecta, quae generantur, generantur aut a natura, aut ab arte, aut a fortuna, aut automata. i. casu. i. per se vano. Differat autem ars a natura, quia ars est principium agendi in alio. Natura autem est principium actionis & motus in eo in quo est. Manifestum est autem, quod ea, quae generantur, ab arte sicut ex sibi simili. Aedificator. n. per formam domus, quam habet in mente, facit domum, quae est in materia. Et idem est aparet in natura, quia homo generat hominem. In quibusdam autem hoc non videtur. n. n. generantur ex sibi similibus in specie. Sicut calidum in corporibus interioribus generatur a Sole non calido.

part. 6. Tex. c6. 16. Tex. c6. 17. part. 6.

Tex. c. 18. part. 7.

part. pri.

Tex. c6. 4.

part. 2.

part. 3.

qu. 7. 6. 1. p. q. 7. 6. 1. qu. 90. 4.

& huiusmodi, quae sunt materia vltima substantiae particularis compositae, quae est maxime substantia. Tertio ibi. Ostendit q forma vniuersalis non sunt praeter substantiam compositam, & circa hoc duo facit. Primo manifestat propositum, a signans differentiam inter causas formales & causas mouentes. Et dicit, quod causa mouentes praexistit rebus factis. Et hoc necessarium est, quia causa mouentes sunt principia motus, qui terminatur ad refectionem. Sed causa formalis, quae est causa, quasi ratio rei, simul incipit esse cum re, cuius est forma. Tunc enim incipit esse sanitas, qd homo sanatur, & tunc incipit esse figura sphaerae aenea, quando fit sphaera aenea, vnde manifestum est, quod forma non sunt separatae a substantiis compositis, quia si essent separatae oporteret quod essent sempiternae, cum non sint talium per se, neque generatio neq; corruptio, vt ostensum est. & sic praesentia substantiis his, quarum sunt formae. Sed quamuis formae non praexistat subiectis compositis, persequendum tamen est, si aliqua forma remaneat post fieri, corrupta subiecta composita. In quibusdam. n. formis nihil prohibet quod remaneat post substantiam composita. Puta, si dicamus animam esse talem, non tamē omnis anima, sed solus intellectus. Forstian enim impossibile est omnem animam esse talem, vt remaneat corrupto corpore, quia aliae partes animae non habent operationem sine organo corporeis. intellectus autem non operatur per organum. Dicit autem, Forstian, quia non erat praesentis intentionis hoc demonstrare, sed hoc pertinet ad scientiam de anima. Et sicut aliae partes animae ab intellectu non remanent post substantiam compositam, ita etiam nec aliae formae rerum corruptibilium. Considerandum autem hanc sententiam esse Aristot. de anima intellectiua, quod non fuerit ante corpus, ut Plato posuit, neque etiam destruitur destructo corpore, vt antiqui naturales posuerunt, non distinguentes inter intellectum & sensum. Non enim excipit animam intellectiua a generalitate aliarum formarum, quantum ad hoc, quod forma non praexistunt subiectis compositis, sed solum quantum ad hoc, quod non remanent post substantias compositas. Ex quo etiam patet, quod non potest hoc depruari, sicut quidam deprauare conantur, dicentes intellectum possibile tantum, vel agentem tantummodo esse incorruptibilem. Tum, quia ponunt intellectum, quem dicunt esse incorruptibilem sicut sit intellectus possibilis, sicut agens, esse quandam substantiam separatam, & sic non est forma. Tum etiam, quia si sit forma sicut remanet corrupto corpore, ita etiam praesentia sit corpori. Et quantum ad hoc non esset differentia inter ponentes intellectum separatam esse formam hominis, & ponentes species separatas esse formas rerum sensibilium. Quod Aristot. hic excludere intendit.

Mouentes quidem igitur causa, velut prius factae existentes. quae aut vt ratio, simul. Quando enim sanatur homo, tunc et sanitas est, & figura aereae sphaera simul & aerea sphaera. Si autem posterius aliquid manet, perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet vt si est anima talis, non omnis, sed intellectus est. oem naq; iposibile forsā. Palam itaq; qd non oportet pp hoc esse ideas. Homo. n. hominem generat, q singularis aliquid. Similiter aut & in artibus. Medicinalis. n. ars rō sanitatis est.

LECTIO. IIII.

Ausae autē & principia alia aliorum sunt, vt est, aut vt non. si quis dicat vniuersaliter & secundum proportionem eadem omnium.

Dubitabit aut vtique aliqui, vtrū altera, aut eadē sunt principia & elementa substantiarū, & eorū, quae sunt ad aliqd, & cuiuslibet categoriarū similiter.

Sed inconueniens, si eadem oium. ex eisdem. n. erūt quae ad aliqd & suba. Quomodo igitur hoc erit? nam extra substantiam & alia praedicamenta, nihil est commune: prius aut est elementum

Inquirendo discuit veritatem praemissam, & circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, obicit ad quaestionem, ibi. Sed si eadem inconueniens. Tertio, determinat veritatem, ibi. Aut vt dicimus. Dicit ergo primo, quod dubitatio est, vtrum substantiarum, & eorum, quae sunt ad aliqd, & similiter aliorum praedicamentorum, sint eadem principia, aut alia, & alia. & ponit specialiter de ad aliqd, quia ea, quae sunt ad aliqd, remotiora videntur esse a substantia quam alia genera, ex eo quod sunt debilioris esse. Vnde & substantiae inherēt mediantibus aliis generibus, sicut aequale & inaequale, duplum & dimidium, mediante quantitate. Mouens autem & motum, pater & filius, dominus & seruus, mediante actione & passione. Et hoc ideo, quia substantia est per se existens, quantitas autem & qualitas sunt entia in alio. sed relatiua non solum sunt in alio, sed ad aliud. Deinde cum dicit.

Obicit ad propositam quaestionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

S. Tho. Super Metaph. V. 3. Neque

enim generat hominem, non quidem vniuersalis singularis, sed singularis singularis. Vnde non est necessarium ponere hominem vniuersalem esse separatam, a quo hic homo singularis formam speciei accipiat, vel participet. Et similiter manifestum est in his, quae sunt secundum artem, quia ars medicinalis est quaedam ratio sanitatis, & similitudo in anima, vt etiam supra ostensum est.

Causae itaque mouentes, tanquam antea orite, existunt. quae uero ut ratio. simul sunt. cum enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est. & forma aenea sphaera simul atque aenea sphaera. Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est. in quibusdam enim nihil prohibet. ueluti si anima tale sit. non omnis, sed intellectus omnē nanque fortassis impossibile est.

Manifestum itaque est, quod propter haec non oportet ideas esse. homo nanque hominem generat, singularis aliquid. Similiter et in artibus. Medendū enim ars ratio sanitatis est.

LECTIO IIII.

Ausae uero, atque principia quodam quidem modo alia aliorum sunt, quodam uero modo non, siquis vniuersaliter dicat, & secundum proportionem omnium eadem.

Dubitare nanque quispiam possit, utrum alia, an eadem principia et elementa substantiarum sint, & eorum, quae ad aliqd sunt. & eodem modo in quolibet praedicamento.

At absurdum est, si omnium eadē sunt. ex eisdem enim erit ad aliqd et substantia. Quid igitur hoc erit? praeter enim substantiam, et alia, quae praedicantur, nihil commune est. prius autem

Inquirendo discuit veritatem praemissam, & circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, obicit ad quaestionem, ibi. Sed si eadem inconueniens. Tertio, determinat veritatem, ibi. Aut vt dicimus. Dicit ergo primo, quod dubitatio est, vtrum substantiarum, & eorum, quae sunt ad aliqd, & similiter aliorum praedicamentorum, sint eadem principia, aut alia, & alia. & ponit specialiter de ad aliqd, quia ea, quae sunt ad aliqd, remotiora videntur esse a substantia quam alia genera, ex eo quod sunt debilioris esse. Vnde & substantiae inherēt mediantibus aliis generibus, sicut aequale & inaequale, duplum & dimidium, mediante quantitate. Mouens autem & motum, pater & filius, dominus & seruus, mediante actione & passione. Et hoc ideo, quia substantia est per se existens, quantitas autem & qualitas sunt entia in alio. sed relatiua non solum sunt in alio, sed ad aliud. Deinde cum dicit.

Obicit ad propositam quaestionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

LECTIO IIII.

Philosophus determinat de principijs subiecti sensibilibus, nunc intendit inquirere, utrum sint eadem principia substantiarum, & aliorum generum, aut alia & alia. Manifestum enim est, quod si sint eadem, assignatis principijs substantiae, assignata sunt principia omnium aliorum generum. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit veritatem. Secundo, subiungit inquisitionem de veritate proposita. ibi. Dubitabit autem quis. Tertio, recapitulat colligere veritatem, ibi. Quare. Dicit ergo primo quod quodammodo sunt alia aliorum & principia & causae, & quodammodo sunt eadem omnium secundum vniuersaliter, & secundum proportionem. Deinde cum dicit.

Inquirendo discuit veritatem praemissam, & circa hoc tria facit. Primo, mouet dubitationem. Secundo, obicit ad quaestionem, ibi. Sed si eadem inconueniens. Tertio, determinat veritatem, ibi. Aut vt dicimus. Dicit ergo primo, quod dubitatio est, vtrum substantiarum, & eorum, quae sunt ad aliqd, & similiter aliorum praedicamentorum, sint eadem principia, aut alia, & alia. & ponit specialiter de ad aliqd, quia ea, quae sunt ad aliqd, remotiora videntur esse a substantia quam alia genera, ex eo quod sunt debilioris esse. Vnde & substantiae inherēt mediantibus aliis generibus, sicut aequale & inaequale, duplum & dimidium, mediante quantitate. Mouens autem & motum, pater & filius, dominus & seruus, mediante actione & passione. Et hoc ideo, quia substantia est per se existens, quantitas autem & qualitas sunt entia in alio. sed relatiua non solum sunt in alio, sed ad aliud. Deinde cum dicit.

Obicit ad propositam quaestionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

Obicit ad propositam quaestionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

Obicit ad propositam quaestionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

Obicit ad propositam quaestionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

Obicit ad propositam quaestionem, & ponit duas rationes ad ostendendum quod non sunt eadem principia substantiae, & aliorum generum. Quarum prima talis est. Si eadem sint principia substantiae & aliorum generum, aut oportet quod illa principia eadem sint praeter substantiam, & alia genera, aut oportet quod sint in genere substantiae, vel in aliquo alio genere. Sed non potest dici, quod sint extra substantiam & alia praedicamenta, quia oportet quod essent priora tam substantia quam aliis praedicamentis. Prius enim est principium his, quae sunt a principio. Cum ergo id, quod est prius inueniatur esse commune, sicut animal est prius homine, sequitur, si aliquid est prius substantia & aliis generibus, quod aliquid sit commune substantiae & aliis generibus. & praecipue secundum opinionem Platoniorum, qui posuerunt vniuersalia esse principia, & vnum & ens quasi communissima esse principia omnium.

Neque etiam potest dici, q̄ principia communissima omnium generum sint in genere substantie, aut in genere ad aliquid, vel in aliquo alio genere. Cū enim principia sint homogenea his, quæ sunt ab eis, non videtur possibile quod substantia sit principium eorum, quæ sunt ad aliquid, aut econuerso. Non igitur

parte. 4.

Tex. c6. 22.

part. 5.

Tex. c6. 23. parte. 6.

Infra pt. 12.

Infra pt. 17.

Infra pt. 8.

Quæ talis est. Nullum elementum est idem cum eo, qd̄ ex elementis est compositum, quia nihil est causa, aut elementum simpliciter. Sicut huius syllabæ BA, elementum est hæc litera B, aut A. Et quæ videbatur hoc habere infirmitatem in principis a Platone positus, quæ sunt vnum & ens, eo q̄ vnum quodque principia-torum est vnum & ens, ideo consequenter hoc excludit, dicens, quod neq; etiam intellectualium elementorum, quæ sunt vnum & ens, possibile est aliquod esse idem cum his, quæ sunt ex elementis. Vocat autem ea intellectualia, quia vniuersalia intellectu percipiuntur, & quia Plato ea ponebat separata a sensibilibus. Et quod huiusmodi elementa sint alia ab eis, quorum sunt elementa, probat, quia huiusmodi elementa id est vnum & ens in sunt singularis compositorum ex eis, nullum autem compositorum ex eis, inest aliis. Vnde patet q̄ ista elementa differunt ab his, quæ sunt composita ex eis. Si igitur verum est quod elementa non sunt idem cum his, quæ sunt ex elementis, si eadē sunt elementa substantiarum & aliorum generum, consequitur quod nihil eorū sit in genere sube, neque in aliis generibus. Sed hoc est impossibile: quia necesse est omne, quod est, esse in aliquo genere. non igitur possibile est q̄ sint eadem principia oīum. Deinde cū dicitur q̄ soluit propositam dubitationem, & circa hoc duo facit. Primo ostendit, quod eadem sunt principia omnium proportionaliter. Secundo, quod eadem sunt vniuersaliter, ibi. Adhuc autem videre &c. Hæc enim duo supra posuerat dicens, q̄ principia sunt eadem omnium vniuersaliter, & secundum proportionem. Prima pars diuiditur in duas partes secundum q̄ duos modos assignat, quibus proportionaliter sunt eadem principia omnium. Secunda incipit, ibi. Amplius autem alio modo. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo proportionaliter sunt eadem. Secundo quomodo & simpliciter sint eadē principia omnium prima, ibi. Amplius autem præter hæc. Circa primum duo facit. Primo ostendit q̄ proportionaliter sunt eadē principia omnium quantum ad causas intrinsecas secundo quantum ad causas intrinsecas & extrinsecas simul, ibi. Quæ autem nō solū.

tum, q̄ quorum est elementū. at vero neq; substantia elementum est eorum, quæ ad aliquid, neq; horum aliquid substantiæ. d. Amplius quomodo cōtingit esse omnium elementa eadem? Nullum. n. possibile esse elementorum cum ex elementis compositum idem, vt ei quod est BA, B, aut A. Nec etiam intellectualiū elementorum, vt vnum aut ens. Infunt enim ea singulis compositorum. nihil igitur erit eorum nec substantia, nec ad aliquid, sed necessariū. Non sunt igitur omnium eadem elementa.

e. At, ut dicimus, est quidem vt est, est autem vt nō? puta forsan sensibilibus corporum, vt qdem species calidum, & alio modo frigidum priuatio: materia vero quod potentia hæc primū secundū se. Substantia vero, & hæc, & quæ ex his, quorum sunt principia, hoc autē siquidem ex calido & frigido fit vni, vt caro, aut os. alterū enim necesse est ab illis esse quod factum est. Horū igitur eadē elementa & principia, aliorū vero alia. Omnium autē ita quidē dicere nō est, sed proportionaliter. Quemadmodū si quis dicat, q̄ principia sunt tria, spēs, & priuatio, & materia. Sed horū vnumquodque alterum circa genus vnumquodque est. Vt in colore album, nigrū, superficies, tenebræ, lūmē aer. Ex his autem dies & nox.

f. Quoniam autem non solum quæ infunt causæ, sed & eorum, quæ extra, vtputa mouens, palam quia alterū principii, & elementū. Causæ vero ambo, & in hæc diuiditur principii. Quod vero aut mouēs, aut sistens, princi-

plium, vt forma & priuatio & materia, ita in quolibet alio genere illa tria sunt, quæ se habet vt forma, priuatio, & materia. Sed ista, diuersa sunt in diuersis generibus. Sicut in genere colorum, album est sicut species, nigrum sicut priuatio, & superficies sicut materia & subiectum. Et in genere distinctionis temperaturum, lumen est sicut species, tenebræ sicut priuatio, aer sicut materia & subiectum. Ex quibus tribus principii constituantur dies & nox. Deinde cum dicitur. g. Ostendit idem in causis intrinsecis, & extrinsecis, & circa hoc duo facit. Primo. n. ostendit, quod computando tã causas intrinsecas quàm extrinsecas, sunt quatuor proportionaliter oīum. Secundo quō reducuntur ad tres, ibi. Quoniam vero mouens. Dicit ergo primo, q̄ quia non solum sunt causæ ea, quæ dicta sunt intrinseca rei, sed etiam ea, quæ sunt extra rem, sicut mouens, manifestum est quod principium & elementum differunt. nam principium proprie dicitur quod est extra, sicut mouens. nam ab eo est principium motus. Elementum autem proprie

Dicit ergo primo, q̄ quodammodo est verum dicere oīum eadem principia, & quodammodo non. Et hoc ostendit dicens: Sicut si ponamus q̄ sensibilibus corporum sit principium, tanquam species & forma calidum, & tanquam priuatio frigidum, & materia sensibilibus corporum sit id, quod est secundum se in potentia ad hæc duo. Nā materia secundū se sumpta est principii susceptuum formæ & priuationis. Dicit aut, forsan, quia calidū nō est forma substantialis corporum sensibilibus, neque frigidū est priuatio, sed ambo sunt qualitates. Vtitur tamen eis tanquam forma & priuatione in genere sube ad maiore manifestatione. Vnde subiungit, q̄ & huiusmodi principia sunt, substantiæ, nō sicut spēs in genere, sed sicut principia. Et iterum illa, quæ sunt ex his, quorū hæc sunt principia. Ignis & aqua, ac si intelligamus, q̄ ignis cōponatur ex calido, sicut forma & propria materia, & aqua ex frigido sicut ex priuatione & materia. Aut et si aliquid vni sit ex calido & frigido cōmixtis, eorum sunt prædicta principia, scilicet calidum & frigidū & materia eorum, quia necesse est id, quod fit ex calido & frigido, esse aliquid diuersum ab illis. Calido & frigido & a primis corporibus, quorum imaginamur hæc esse formas. Sic igitur horum. s. simplicium corporū, & compositorum ex eis, sunt eadem principia & elementa. Sed aliorum sunt alia proxima principia. Non autē omnium sunt eadē nisi proportionaliter. Sicut si aliquis dicat q̄ sicut prædicta tria. scilicet calidū & frigidū & subiectū eorū se habent in generatione corporū simplicium, vt forma & priuatio & materia, ita in quolibet alio genere illa tria sunt, quæ se habet vt forma, priuatio, & materia. Sed ista, diuersa sunt in diuersis generibus. Sicut in genere colorum, album est sicut species, nigrum sicut priuatio, & superficies sicut materia & subiectum. Et in genere distinctionis temperaturum, lumen est sicut species, tenebræ sicut priuatio, aer sicut materia & subiectum. Ex quibus tribus principii constituantur dies & nox. Deinde cum dicitur. g. Ostendit idem in causis intrinsecis, & extrinsecis, & circa hoc duo facit. Primo. n. ostendit, quod computando tã causas intrinsecas quàm extrinsecas, sunt quatuor proportionaliter oīum. Secundo quō reducuntur ad tres, ibi. Quoniam vero mouens. Dicit ergo primo, q̄ quia non solum sunt causæ ea, quæ dicta sunt intrinseca rei, sed etiam ea, quæ sunt extra rem, sicut mouens, manifestum est quod principium & elementum differunt. nam principium proprie dicitur quod est extra, sicut mouens. nam ab eo est principium motus. Elementum autem proprie

elementum est, quàm ea, quorum est elementum. At vero nec substantia eorum, quæ ad aliquid sunt, elementum est, nec aliquid horum substantiæ.

Item, quomodo continget omnium eadem esse elementa: nullum enim elementorum idem potest esse ei, quod ex elementis componitur. veluti ipsi BA, ipsum B, aut ipsum A. Neque sane vllum intelligibile, ut vnum vel ens, elementum est. hæc enim vni cuique compositorum infunt. nullum igitur eorum neque substantia, nec ad aliquid erit. at necessarium est. Non sunt ergo omnium eadem elementa.

An ( vt diximus ) quodam modo quidem sunt, quodam modo vero nō? veluti fortassis corporum sensibilibus calidum. tanquam forma, & alio modo frigidum. vt priuatio. materia vero, quod primo per se potentia hæc erat. substantiæ vero, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex frigido, & calido fit vnum, ut caro, aut os, necesse profecto est aliud ab his esse illud, quod factum est. horum itaque eadem elementa, atque principia sunt, alia vero aliorum. Omnium vero ita quidem dicere non est, sed analogice. quemadmodum si quis dicat, quod principia sunt tria. forma, priuatio, & materia. verum vnumquodque horum circa vnumquodque genus aliud est. ut in coloribus album, nigrum, superficies, lumen, tenebræ, aer: ex his vero dies, & nox.

Cum vero illa non solum, quæ infunt, causæ sint, verum etiam ex his, quæ extrinseca sunt, illud quod mouet, patet quod aliud est principium, aliud elementum. ambo vero causæ sunt, & principii in hæc diuiditur. qd̄ aut ut mouēs, uel sistēs est, princi-

plium, vt forma & priuatio & materia, ita in quolibet alio genere illa tria sunt, quæ se habet vt forma, priuatio, & materia. Sed ista, diuersa sunt in diuersis generibus. Sicut in genere colorum, album est sicut species, nigrum sicut priuatio, & superficies sicut materia & subiectum. Et in genere distinctionis temperaturum, lumen est sicut species, tenebræ sicut priuatio, aer sicut materia & subiectum. Ex quibus tribus principii constituantur dies & nox. Deinde cum dicitur. g. Ostendit idem in causis intrinsecis, & extrinsecis, & circa hoc duo facit. Primo. n. ostendit, quod computando tã causas intrinsecas quàm extrinsecas, sunt quatuor proportionaliter oīum. Secundo quō reducuntur ad tres, ibi. Quoniam vero mouens. Dicit ergo primo, q̄ quia non solum sunt causæ ea, quæ dicta sunt intrinseca rei, sed etiam ea, quæ sunt extra rem, sicut mouens, manifestum est quod principium & elementum differunt. nam principium proprie dicitur quod est extra, sicut mouens. nam ab eo est principium motus. Elementum autem proprie

Infra pt. 6.

lect. 7.

Tex. c6. 23.

Tex. c6. 24.

part. 6.

part. 6.

part. 9.

part. 10.

Tex. c6. 26.

part. 11.

proprie dicitur causa intrinseca, ex qua constituitur res. sed ambo dicitur causa, scilicet tam principia extrinseca quàm intrinseca. Et principium quodammodo diuiditur in ea, scilicet intrinseca causas & extrinseca. Sunt enim quedam principia intrinseca, ut in Quinto ostensum est. Sicut fundamentum est principium domus secundum materiam, & animal hominis secundum formam. Sed id, quod est mouens, aut sistens, id est quiete faciens, est principium quoddam, sed non est elementum: quia elementum est ex quo fit aliquid, & est in eo, vt habitum est in Quinto. Sic igitur manifestum est quod secundum analogiam id est proportionem, tria sunt elementa omnium, id est materia, forma, & priuatio. Dicuntur enim priuationes esse elementum, non per se, sed per accidens, quia scilicet materia, cui accidit, est elementum. Materia enim sub una forma existit, habet in se priuationem alteri formæ. Sed causa & principia sunt quatuor, vt addimus tribus elementis causam mouentem. Nō facit autem mentionem de causa finali, quia finis nō est principium nisi secundū quod est in intentione mouentis. Sic igitur causæ & principia omnium secundum analogiam, sunt quatuor, scilicet materia & forma, & priuatio, & principii mouēs. Non tamē hæc sunt eadem in omnibus, sed alia in alijs. Sicut enim supra dictū est, quod species & materia & priuatio sunt alia in alijs, ita etiam prima causa, quæ est quasi mouens, est alia in alijs. & hoc manifestat per exemplum. Sicut in sanatis, sanitas est sicut forma, infirmitas sicut priuatio, corpus sicut materia, sicut mouens autem ars medicinalis. In edificatiuis autem est species domus, sicut forma, inordinatio talis id est opposita ordini, quem requirit domus, sicut priuatio, lateres autem sicut materia, mouens autem est ars edificatoria, & sic in ista quatuor diuiditur principium. Deinde cum dicitur. g. Reducit prædicta quatuor ad tria, eo quod mouens & forma reducitur in idem specie tam in artificialibus, quàm in naturalibus. Dicit ergo, quod quia mouens in naturalibus est homo, in quantum habet formam, & in his, quæ sunt a mente sive intellectu, mouens est species concepta ab intellectu, aut etiam contrarium speciei, per cuius remotionem species inducitur, manifestum est, quod quodammodo tres erunt causæ in quantum mouens & forma sunt idem specie. Quodam vero modo erunt quatuor, in quantum scilicet differunt numero. Sanitas enim aliquid est ipsa ars medicinalis. Et forma domus quodammodo est ipsa ars edificatoria, in quantum scilicet ipsa ars est similitudo quædam, & ratio formæ, quæ est in materia, & simi-

plium est quoddam. Quare elementa secundum analogiam tria: causæ autem & principia quatuor. aliud vero in alio, & prima causa. Quare mouēs aliud, alii sanitas, infirmitas, corpus, mouens medicatiua: species inordinatio talis, lateres, mouens edificatoria. & in ea diuiditur principium.

g. Quoniam autem mouens in Phisicis quidē homo, in his autē, quæ a mente, species, aut contrarium, modo quodā tres vtique erunt causæ, sic autē quatuor. Nam sanitas aliquo modo medicinalis, & domus spēs edificatoria, & homo hominē generat.

h. Amplius autem præter hæc, ut primū omnium mouens oīa.

i. Quoniam autem sunt hæc quidē separabilia: illa autē inseparabilia: Sube illæ. Et pp hoc oīum causæ hæc, q̄ sine subiectis non sunt passionēs & motus.

k. Deinde erūt hæc omnia anima forsan & corpus: aut intellectus & appetitus & corpus.

l. Amplius autem alio modo proportionaliter principia eadē, vt actus & potētia. sed & hæc alia, quia alijs & aliter. In quibusdā quidē. n. idē qnq; est actū, qnq; potētia, vt vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autē & hæc in diuersas causas. Actū qdem. n. spēs, dicitur separabilis, & quod ex ambo. Priuatio vero, vt tenebræ, aut laborans. Potentia autē materia. hoc. n. est quod pot fieri ambo. Aliter autē actū & potestate differunt, quorū non

liter in rebus, quæ generantur, in generante inuenitur similitudo formæ generati. Homo enim generat hominem. Deinde cum dicitur. h. Ostendit quod licet prima principia non sint eadem in omnibus secundum rem, sed solum secundum proportionem, prima tamen principia sunt simpliciter eadem omnium. Et hoc ostendit quantum ad tria. Primo quidem quantum ad hoc, q̄ inter causas quatuor assignatas, mouēs est causa prima, quia mouens est qd̄ facit esse formā vel priuationem in materia. In genere autem mouentū, est deuenire ad aliqd̄ vnum mouens, vt ostensum est in libro Octauo Phisicorū. Id igitur primū mouens vnum & idem, est primū principium omnium. Secundo ibi. i. Ostendit idem secundum aliud. Enim enim quedam sunt separabilia, scilicet substantiæ: alia sunt inseparabilia. scilicet accidentia, quia passionēs & motus & huiusmodi accidentia non possunt esse sine substantiis. Vnde manifestum est, quod principia prima in genere substantiæ sunt etiam substantiæ omnium aliorū generum, non solum quantum ad primā causam mouentem, sed etiam quantum ad causas in quibus eas. Nam materia & forma substantiæ, sunt causæ accidentium. Tertio ibi. k. Ostendit, vt iterum, q̄ etiam in genere substantiæ est deuenire in aliqua prima. Nā primæ principia in genere substantiarū sunt sube viuentes animatæ, secundum opi. Arist. ponētis cælestia corpora animata. Et sic prima principia in genere substantiæ, vt materia & forma, erunt anima & corpus, vel et corpus & intellectus, vel desiderii. Nam anima corporis cælestis, si sit animatū, nō habet alias partes animæ nisi intellectum & appetitū. Alia enim partes ordinantur ad conseruationem corporum generabilium & corruptibilium. Intellectus etiam & desiderium habet rationem causæ mouentis. Deinde cum dicitur. l. Ponit alium modum, secundum quem sunt eadē principia oīum proportionaliter: & dicit, q̄ alio modo sunt eadē principia omnium proportionaliter, ita quod dicamus quod actus & potentia sunt principia omnium. Sed in hoc est differentia quantum ad duo. Vno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis rebus. Alio modo, quia aliter inuenitur potentia & actus in quibusdā, & aliter in alijs, & hoc secundum primo manifestat dicens, quod in quibusdā idem quandoque est in actu, & quandoque in potentia, vt patet in oībus generabilibus & corruptibilibus & mobilibus, & contingentibus, sicut vinum & caro, & homo quodq; sunt in actu, quadoq; et in potentia. Quæ vero semper sunt in actu, S. Tho. Super Metaph. V 4 sicut

liter in rebus, quæ generantur, in generante inuenitur similitudo formæ generati. Homo enim generat hominem. Deinde cum dicitur. h. Ostendit quod licet prima principia non sint eadem in omnibus secundum rem, sed solum secundum proportionem, prima tamen principia sunt simpliciter eadem omnium. Et hoc ostendit quantum ad tria. Primo quidem quantum ad hoc, q̄ inter causas quatuor assignatas, mouēs est causa prima, quia mouens est qd̄ facit esse formā vel priuationem in materia. In genere autem mouentū, est deuenire ad aliqd̄ vnum mouens, vt ostensum est in libro Octauo Phisicorū. Id igitur primū mouens vnum & idem, est primū principium omnium. Secundo ibi. i. Ostendit idem secundum aliud. Enim enim quedam sunt separabilia, scilicet substantiæ: alia sunt inseparabilia. scilicet accidentia, quia passionēs & motus & huiusmodi accidentia non possunt esse sine substantiis. Vnde manifestum est, quod principia prima in genere substantiæ sunt etiam substantiæ omnium aliorū generum, non solum quantum ad primā causam mouentem, sed etiam quantum ad causas in quibus eas. Nam materia & forma substantiæ, sunt causæ accidentium. Tertio ibi. k. Ostendit, vt iterum, q̄ etiam in genere substantiæ est deuenire in aliqua prima. Nā primæ principia in genere substantiarū sunt sube viuentes animatæ, secundum opi. Arist. ponētis cælestia corpora animata. Et sic prima principia in genere substantiæ, vt materia & forma, erunt anima & corpus, vel et corpus & intellectus, vel desiderii. Nam anima corporis cælestis, si sit animatū, nō habet alias partes animæ nisi intellectum & appetitū. Alia enim partes ordinantur ad conseruationem corporum generabilium & corruptibilium. Intellectus etiam & desiderium habet rationem causæ mouentis. Deinde cum dicitur. l. Ponit alium modum, secundum quem sunt eadē principia oīum proportionaliter: & dicit, q̄ alio modo sunt eadē principia omnium proportionaliter, ita quod dicamus quod actus & potentia sunt principia omnium. Sed in hoc est differentia quantum ad duo. Vno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis rebus. Alio modo, quia aliter inuenitur potentia & actus in quibusdā, & aliter in alijs, & hoc secundum primo manifestat dicens, quod in quibusdā idem quandoque est in actu, & quandoque in potentia, vt patet in oībus generabilibus & corruptibilibus & mobilibus, & contingentibus, sicut vinum & caro, & homo quodq; sunt in actu, quadoq; et in potentia. Quæ vero semper sunt in actu, S. Tho. Super Metaph. V 4 sicut

Cum autem mouens, in naturalibus quidem homo, in his vero, quæ a mente sunt, ipsa forma, vel contrarium sit, modo quodā tres profecto causæ erunt, alio vero modo quatuor. sanitas namq; quodammodo est ars Medendi, & edificatiua forma domus, & homo hominem generat.

Præter hæc item cuncta mouens, tanquam omnium primum.

Cum autem quedam separabilia, quedam inseparabilia sint, illa sunt substantiæ, propter quod hæc omnium causæ sunt: siquidem absque substantijs passionēs & motus non sunt.

Deinde hæc erunt, anima fortassis, & corpus: aut intellectus, appetitus, & corpus.

Item alio modo analogice principia sunt eadem, ut actus, & potentia. verum hæc etiam in alijs alia, & alio modo sunt. In quibusdā enim idem quandoque actū, quandoque potentia est: ut vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autem hæc in prædictas causas. actus namque est forma, si separabilis sit, & quod ex amobus priuatio etiam, ut tenebræ, aut egrotans. potentia autem materia. hoc namque est, quod ambo fieri potest.

Et sic prima principia in genere substantiæ, vt materia & forma, erunt anima & corpus, vel et corpus & intellectus, vel desiderii. Nam anima corporis cælestis, si sit animatū, nō habet alias partes animæ nisi intellectum & appetitū. Alia enim partes ordinantur ad conseruationem corporum generabilium & corruptibilium. Intellectus etiam & desiderium habet rationem causæ mouentis. Deinde cum dicitur. l. Ponit alium modum, secundum quem sunt eadē principia oīum proportionaliter: & dicit, q̄ alio modo sunt eadē principia omnium proportionaliter, ita quod dicamus quod actus & potentia sunt principia omnium. Sed in hoc est differentia quantum ad duo. Vno quidem modo, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis rebus. Alio modo, quia aliter inuenitur potentia & actus in quibusdā, & aliter in alijs, & hoc secundum primo manifestat dicens, quod in quibusdā idem quandoque est in actu, & quandoque in potentia, vt patet in oībus generabilibus & corruptibilibus & mobilibus, & contingentibus, sicut vinum & caro, & homo quodq; sunt in actu, quadoq; et in potentia. Quæ vero semper sunt in actu, S. Tho. Super Metaph. V 4 sicut

Tex. c6. 33.

lect. 9.

Tex. c6. 25.

sicut substantia sempiterna. Et quia dixerat hunc modum, quo proportionaliter sunt principia eadem omnium, esse alium modum a praesignato, consequenter ostendit quomodo reducatur in idem. Et hoc est quod dicit, quod haec scilicet actus & potentia cadunt in praedictas causas, quae sunt forma, privatio, materia, & mouens, quia forma est actus, sicut ut separabilis a composito, ut Platonici posuerunt: sive etiam sit aliquid compositum ex ambobus, scilicet materia & forma. Et similiter privatio, est quodammodo actus, sicut tenebrae, aut laboris: id est in firmum. Materia vero est in potentia, quia ipsa secundum se potest fieri sub ambobus, scilicet sub forma & privatione. Sic igitur manifestum est, quod actus & potentia in idem redeunt cum materia & forma & privatione, & quod actus & potentia in diversis vno modo differunt, quia non similiter est in omnibus, sed aliter & aliter. Et quia dixerat, quod non formaliter est potentia & actus in diversis, sed etiam sunt alia in aliis. Hoc consequenter exponit dicens, quod alio modo potentia & actus differunt in diversis, quorum non est eadem materia, quae est potentia, & quorum non est eadem species, quae est actus, sed diversa. Sicut hominis causa, ut materia elementa scilicet ignis & caetera, ut forma & species propria, scilicet anima, & causa mouens est aliquid extrinsecum, sicut pater est causa mouens propria, & causa remota solis, & obliquus circulus, id est zodiacus, in quo mouetur sol, & alii planetae, qui suo motu causant generationem & corruptionem in istis inferioribus. Huiusmodi autem causa extrinseca, neque sunt

Tex. c. 17. part. 12.

Tex. c. 28.

est eadem materia, & quorum non est eadem species, sed altera. Quemadmodum hominis causa elementa, ignis, & terra, ut materia, & species propria, & si quid aliud extra, ut pater: & prater haec sol, & obliquus circulus: neque materia entia, neque species, neque privatio, neque forma, sed mouentia.

Adhuc autem videre oportet, quod haec quidem vniuersaliter est dicere, haec autem non. Omnium enim prima principia, quod actu primum hoc & aliud quod potentia. Illa quidem igitur vniuersalia non sunt. Principium, n. singularium singulare, homo quidem est hominis vniuersaliter, sed non est vniuersalis: verum Peleus, Achilles, tui vero, pater. Et huius syllabae BA & BA, sive totaliter sive particulariter. Deinde iam quae substantiarum aliae, aut aliorum causa & elementa, sicut dictum est. Eorum, quae non in eodem genere sunt colorum, sonorum & substantiarum & quantitatis praterquam proportionaliter. Et eorum, quae sunt in eadem specie, diversa non specie, sed quoniam quae singularium aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, & materia vniuersali vero ratione eadem.

Quaerere vero quae principia, aut elementa substantiarum, & ad aliquid & qualitatum, utrum eadem aut diversa, palam quae multipliciter dicitur, sunt vniuersaliumque. Diverforum vero non eadem, sed altera praterquam sic, & oium sic quod eadem, aut eo proportionaliter, quae materia, spes privatio, mouens. Et sic substantiarum causa, ut causa oium, quia destruntur destructis. Amplius, quod primum endelechia, sic aut altera prima, quaeque com-

Recapitulat ea, quae dicta sunt in hoc capitulo. Dicit ergo quod quaerere utrum sint eadem principia & elementa substantiarum, & ad aliquid & qualitatum, & aliorum generum, aut diversa, est quaerere de multipliciter dictis, quia diverforum non sunt eadem principia, sed diversa, nisi quodammodo. Omnium enim quodammodo sunt eadem principia, aut secundum proportionem: sicut si dicamus quod in quolibet genere inveniuntur aliqua, quae se habent ut materia & forma & privatio & mouens, aut eo quod causa substantiarum sunt causa omnium, quia destructis eis, alia destruntur. Aut quia principia sunt endelechia, id est actus & potentia. Istitis autem tribus modis sunt eadem principia omnium. Alio autem modo sunt diversa principia, quia contraria, quae sunt

capia vniuersalia, quia vniuersaliter significantur & intelliguntur, non ita quod ipsa vniuersalia substantia principia sint, ut Platonici posuerunt, quia singularium non potest esse aliquid principium nisi singulare. Vniuersale enim principium est esse vniuersaliter accepti, ut homo hominis. Sed, cum non sit aliquis homo vniuersaliter substans, non erit aliquid principium vniuersale hominis vniuersalis, sed solum hoc particulare huius particulare, sicut si Peleus, Achilles est pater: tui vero, pater tuus. Et haec licet BA, huius syllabae BA, sed B, vniuersaliter acceptum est principium eius, quod est BA, vniuersaliter accepti. Sic igitur principia vniuersaliter significata, sunt eadem omnium. Deinde inducit alium modum, secundum quae principia substantiarum sunt vniuersaliter omnium, inquantum accidentia ex substantiis causantur. Sicut autem actus & potentia sunt vniuersaliter principia omnium, quia consequuntur ens commune, ita oportet quod secundum quod descendit communitas principiorum, descendat communitas principiorum. Eorum enim, quae non sunt in eodem genere, puta colorum, sonorum, substantiarum, & quantitatis, sunt aliae causa & elementa, ut dictum est, praterquam quod proportionaliter habet eadem omnium. Eorum autem, quae sunt in eadem specie, sunt aliae causa & elementa, ut dictum est, praterquam quod proportionaliter habet eadem omnium. Eorum autem, quae sunt in eadem specie, sunt aliae causa & elementa, ut dictum est, praterquam quod proportionaliter habet eadem omnium. Eorum autem, quae sunt in eadem specie, sunt aliae causa & elementa, ut dictum est, praterquam quod proportionaliter habet eadem omnium.

Aliter autem actu, potentiaque differunt quorum non eadem materia est, quorum non eadem forma: sed diuersa est, veluti hominis causa, clementa, ignis, & terra, & materia: & propria forma, & si quid aliud extrinsecus est, ut pater, & prater haec sol, & obliquus circulus, quae nec materia, nec forma, nec privatio, nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia.

Praterca videre oportet, quod quaedam est vniuersaliter dicere, quaedam minime. Omnium itaque prima principia, quod actu primum, & aliud, quod potentia. At illa, quae vniuersalia dicimus, non sunt. Singulare namque principium eorum est, quae singularia sunt, homo enim hominis vniuersalis, sed nullus est, verum Peleus Achilles, tui autem pater, & hoc B ipsius BA, ipsum vero B omnino ipsius BA simpliciter. Deinde forma haec, quae substantiarum sunt, rerum aliorum aliae causa, ac elementa, ut dictum est. Eorum, quae non in eodem genere sunt colorum, sonorum, substantiarum, & quantitatis, nisi proportionaliter. Eorum quoque, quae in eadem specie sunt diversa, non specie, sed quoniam quae singularium aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, & materia vniuersali vero ratione eadem.

Quaerere autem quoniam principia, sive elementa substantiarum, ad aliquid, & qualitatum sint, utrum eadem aut diversa, patet quod, cum multipliciter dicitur, sunt vniuersaliumque. Diverforum vero non eadem, sed altera praterquam sic, & oium sic quod eadem, aut eo proportionaliter, quae materia, spes privatio, mouens. Et sic substantiarum causa, ut causa oium, quia destruntur destructis. Amplius, quod primum endelechia, sic aut altera prima, quaeque com-

Recapitulat ea, quae dicta sunt in hoc capitulo. Dicit ergo quod quaerere utrum sint eadem principia & elementa substantiarum, & ad aliquid & qualitatum, & aliorum generum, aut diversa, est quaerere de multipliciter dictis, quia diverforum non sunt eadem principia, sed diversa, nisi quodammodo. Omnium enim quodammodo sunt eadem principia, aut secundum proportionem: sicut si dicamus quod in quolibet genere inveniuntur aliqua, quae se habent ut materia & forma & privatio & mouens, aut eo quod causa substantiarum sunt causa omnium, quia destructis eis, alia destruntur. Aut quia principia sunt endelechia, id est actus & potentia. Istitis autem tribus modis sunt eadem principia omnium. Alio autem modo sunt diversa principia, quia contraria, quae sunt

li. 13. alibi scripto.

infra lect. 7. infra lect. 6.

lect. part. 6.

lect. c. 5. part. 12.

lect. c. 2.

lect. c. 11.

sunt principia rerum, & ipsa materia, non vniuersaliter dicuntur, quia non sunt genera, nec etiam dicuntur multipliciter quasi aequiuoca. Et ideo non possumus dicere, quod sunt eadem simpliciter, sed secundum analogiam. Vltimo autem concludit, quod dictum est, quod sunt principia sensibiliu, & quomodo sunt eadem, aut diuersa.

LECTIO. V.

Postquam Philosophus ostendit quod sunt principia substantiae sensibilibus hic incipit determinare de substantiis immobilibus a materia separatis. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de huiusmodi substantiis secundum propriam opinionem. In secunda, secundum opinionem aliorum in sequenti libro, ibi. De sensibili quidem igitur substantia. } Prima in duas. In prima ostendit esse aliquam substantiam sempiternam immobilem, a materia separata. In secunda inquirat conditionem huius substantiae, ibi. Moueretur autem. } Circa primum tria facit. Primo, ostendit esse aliquam substantiam sempiternam. Secundo, pertractat quantum ad questionem ex dictis occasionatam, ibi. Quamuis dubitatio. } Tertio, ex solutione questionis motus, procedit ad manifestationem veritatis prius inuenta, ibi. Quare non fuit infinito tempore. } Circa primum duo facit. Primo, ostendit quod necesse est, ponere aliquam substantiam sempiternam. Secundo, ostendit qualem oportet esse illam substantiam, ibi. Sed si fuerit motuum. } Dicit ergo primo, quod supra dictum est, quod tres sunt substantiae, quarum duae sunt substantiae naturales, quia sunt cum motu, vna sempiterna, ut caelum, alia corruptibilis, ut planta & animalia. Et prater has est tertia, quae est immobilis, quae non est naturalis. de hac dicendum est nunc. Ad cuius considerationem oportet prius ostendere, quod necesse est esse aliquam substantiam sempiternam, immobilem. quod sic probat. Substantiae sunt prima in entia, ut supra ostensum est. destructis autem primis nihil remanet aliorum. Si igitur nulla substantia est sempiterna, sed omnes sunt corruptibiles, sequeretur, quod nihil sit sempiternum, sed omnia sint corruptibilia, id est, non semper existentia: sed hoc est impossibile. ergo necesse est esse aliquam substantiam sempiternam. Quod autem impossibile sit nihil esse sempiternum, probat ex hoc, quod impossibile est motum fieri aut corrumpi, id est de nouo incipisse, aut quandoque totaliter destrutum esse. Ostensum est enim in octavo Physicorum, quod motus est sempiternus simpliciter. & videtur impossibile quod tempus non sit sempiternum: quia si tempus aliquando incipit, aut aliquando desinit, sequeretur quod prius fuerit non esse temporis quod tempus, & iterum quod post tempus non esse temporis quam tempus: sed hoc non potest esse ut videtur, quia non est possibile esse prius & posterius nisi sit tempus, cum ni-

hil aliud sit tempus, nisi numerus prioris & posterioris in motu. Et sic sequetur, quod tempus fuerit antequam inciperet esse & quod sit postquam esse desierit. Videtur igitur necesse esse, quod tempus sit sempiternum. Et si tempus est continuum & sempiternum, necesse est quod motus sit continuus & sempiternus: quia motus & tempus, aut sunt idem, ut quidam posterunt: aut tempus est aliqua passio motus, ut rei veritas habet. est. n. tempus numerus motus, ut patet in quarto Physicorum. sed tamen non est accipiendum de omni motu, quod possit esse sempiternus & continens: non enim hoc potest esse verum, nisi de motu locali, & inter motus locales, solum de motu circulari, ut probatur in octavo Physicorum. Deinde cum dicitur.

Lect. 2.

Tex. c. 77.

Tex. c. 30.

illo vero modo alia prima, quaequeque; contraria, quae nec ut genera, neque multipliciter dicuntur, item & materia. Quae itaque sensibilibus principia sunt, & quot, quomodo eadem, & diuersa, dictum est.

LECTIO. V.

Vniuersa autem tres erant substantiae, duae quidem quae physicae: & vna quae immobilis, de hac dictum est, quia necesse est esse sempiternam aliquam substantiam immobilem. Nam substantiae, primae entium, & si oes corruptibiles, omnia corruptibilia. sed impossibile motu aut fieri, aut corrumpi: semper enim erat. Nec tempus nec enim possibile prius & posterius esse, cum non sit tempus. Et motus ergo sic est continuus ut tempus aut enim idem, aut motus esse aliquid continuus nisi qui secundum locum, et huius qui circulo.

At vero, si fuerit motuum, aut effectiuum, non operans autem aliquid, non erit motus. Contingit enim potentiam habens, non agere. nihil ergo prodest, nec si substantias faciamus sempiternas, quemadmodum quae species, si non aliquid potes ineri principium transmutari. Non ergo neque ipsa sufficiens, neque alia substantia prater species. nam si non egerit, non erit motus aeternus.

Adhuc neque si aget, substantia autem ipsius potentia non erit motus. Ad hoc igitur quod motus sit sempiternus, necesse est ponere aliquam substantiam sempiternam mouentem, & agentem in actu. ex quo consequenter concludit, quod nihil prodest opinio Plato, ponentis substantias sempiternas, quae est insufficientis ad sustinendum sempiternitatem motus. Non enim ad hoc sustinendum prodest, si fingamus aliquas substantias separatas sempiternas, nisi in eis sit aliquid principium habens potentiam ad transmutandum, quod non videtur conuenire speciebus. Species enim nihil aliud ponebat, quam vniuersalia separata. Vniuersalia autem in quantum huiusmodi, non mouent: nam omne principium actuum vel motuum est aliquid singulare, ut supra dictum est. Sic igitur nec species sunt sufficientes ad sempiternitatem motus seruandam, nec alia substantia separata prater species, sicut quidam posuerunt mathematica separata, quae nec etiam mathematica, in quantum huiusmodi, sunt principia motus. Et si non sit aliqua substantia sempiterna agens, non est motus sempiternus, quia motus principium est aliqua substantia sempiterna mouens & agens. Secundo ibi.

Ostendit vltimus, quod oportet ad sempiternitatem motus, quod non solum sit aliqua substantia sempiterna mouens & agens, sed etiam quod eius substantia sit actus. Dicit ergo, quod neque est sufficiens ad sempiternitatem motus, si substantia sit sempiterna agat, sed tamen secundum suam substantiam sit in potentia,

Tex. c. 27.

entia, sicut si ponamus prima principia esse ignem, aut aquam secundum positionem antiquorum naturalium. non enim poterit esse motus sempiternus. Si enim sit tale mouens, in cuius substantia admiscetur potentia, continget id non esse. Quia quod est in potentia, contingit non esse, & per consequens continget quod motus non sit. & sic motus non erit ex necessitate & sempiternus. Relinquitur ergo, oportet esse aliquod primum principium motus tale, cuius substantia non sit in potentia, sed sit actus tantum. Tertio ibi dicitur Concludit vltimus, quod oportet huiusmodi substantiam esse immaterialem. Dicitur ergo, quod amplius ex predictis sequitur, quod huiusmodi substantias, que sunt principia motus sempiterni, oportet esse sine materia. nam materia est in potentia. Oportet igitur eas esse sempiternas, si aliquid aliud est sempiternum, ut pote motus, & tempus. & sic sequitur, quod sunt in actu. Hoc autem vltimo concludit propter dubitationem, quam consequenter inducet. Ex hoc igitur processu manifestum est, quod Ari. hic firmiter opinatus est & credidit necessarium fore, quod motus sit sempiternus, & similiter tempus. aliter enim non fundasset super hoc intentionem suam de inquisitione substantiarum immaterialium. Sed tamen sciedum, quod rationes ab eo inducuntur in Octauo Physicorum ex quarum suppositione hic procedit, non sunt demonstrationes simpliciter, sed probabiles rationes.

part. 4.

part. 1.

part. 3.

part. 3.

Lect. 2.

Tex. 66. 31

Tex. 65. 5

& inde.

tus eternus. Contingit n. quod potentia est, non esse. Oportet igitur esse principiu tale, cuius substantia est actus.

d Amplius igitur tales oportet esse substantias sine materia. Sempiternas enim esse oportet. & si aliquid aliud sempiternu actu.

b At vero si hoc, nihil erit entium. contingit n. quidem posse esse, nodum vero esse. Et etiam sicut dicunt theologo, qui ex nocte generant: aut vt Physici, quibus erat simul res omnes, dicunt idem impossibile. Quomodo enim mouebuntur, si non fuerit actu aliqua causa? no. n. materia ipsa seipsam mouebit, sed tectonica. Nec menstrua: nec terra, sed semina & genitura.

c Propter quod faciunt quida semper actum, vt Leucippus & Plato. semper enim dicunt esse motum. sed quare, & quem, no dicunt, nec sic, nec causam. Nihil enim vt contigit mouetur, sed oportet semper aliquid existere. Quemadmodu nunc, natura quide sic, vt vero, aut ab intellectu, aut ab alio, sic. Deinde qualis prior, differt enim valde quodcunq; est. At vero nec Plato

Nisi forte sint demonstrationes, contra positiones antiquorum naturalium de inceptioe motus, quas destruere intendit. Et pratermissis alijs rationibus quas hic non tangit, manifestum est quod ratio, quam hic posuit ad probandum sempiternitate temporis, non est demonstratiua. Non enim si ponimus tempus quandoque incepisse, oportet ponere prius, nisi quid imaginatum. Sicut cum dicimus, quod extra celum non est corpus quod dicimus extra, non est nisi quid imaginatum. Sicut igitur extra celum non oportet ponere locum, quamuis extra videatur locum significare, ita non est necessarium quod tempus sit prius quam incipiat vel postquam desinet, licet prius & posterius videantur tempus significare. Sed quamuis rationes probantes sempiternitatem motus, & temporis non sint demonstratiue & ex necessitate concludentes, tamen ea, que hic probantur de sempiternitate & immaterialitate primae substantiae, ex necessitate sequuntur. Quia si non fuerit mundus aeternus, necesse est quod fuerit productus in esse ab aliquo praexistente. Et si hoc non sit aeternum, oportet iterum quod sit productum ab aliquo. Et cum hoc non possit procedere in infinitum, vt supra in Secundo probatum est, necesse est ponere aliquam substantiam sempiternam, in cuius substantia non sit potentia, & per consequens immaterialem.

LECTIO. VI. Oportet quendam dubitationem circa praedeterminata, & est dubitatio. Vtrum actus sit simpliciter prior potentia, vt possit poni primum principium rerum esse tale, cuius substantia sit actus. Et circa hoc tria facit. Primo, ponit rationem ad ostendendum falsum scilicet, quod potentia sit prior actu. Secundo, ponit rationem in contrarium, ibi. At vero hoc, nihil erit. Tertio, soluit dubitationem, ibi. Potentia quidem igitur existere, quod est causa motus. Sicut nunc videmus, quod quaedam mouentur hoc modo a natura, aut a iulencia, aut ab intellectu, aut aliqua alia causa. Deinde dicitur etiam assignare qualis sit prima causa motus, vt illi natura, siue violentia, siue intellectus. Multu enim differt quodcunq; horum ponatur causa motus. Sed nec Plato potest excusari propter hoc, quod posuit principium motus esse aliquod mouens seipsu: quod dicebat esse animam. Sed anima secundum ipsum non fuit ante constitutionem mundi. sed fuit post illam inordinacione motus. Fuit enim facta simul cum celo quod ponebat animarum. et sic anima non poterit esse principium illius motus inordinati. Deinde cum dicitur d. Soluit propositam questionem: & circa hoc duo facit. Primo remittit ad hoc, quod determinatum est in Nono de ordine potentiae ad actum dicens, quod opinari potentiam esse priorem actu, quodammodo bene dicitur, & quodam modo non. Et quomodo hoc sit, dicitur est in Nono. Ibi enim dicitur est, quod mouetur de potentia in actum, potentia praecedat actum tempore, quamuis actus sit prior natura & perfectione. Secundo, confirmat solutionem per positiones quorundam philosophorum, dicens, quod hoc quod actus sit simpliciter prior, testatur Anaxa. quia posuit primum principium mouens esse intellectum: intellectus enim actus quidam est. Et etiam Empedocle qui posuit causas mouentes, item & amicitia. Et Leucippus & Plato, qui posuerunt semper motum fuisse. Deinde cum dicitur f. Ex determinatione questionis praemissa manifestat, quod prius ostensum est, & circa hoc tria facit. primo, concludit ex praemissis perpetuitatem generationis. Secundo, ex perpetuitate generationis concludit perpetuitatem motus caeli ibi. Si itaque perpetuitatem primi mouentis immobilis. ibi. Est igitur aliquid & quod mouet. Dicit ergo primo, quod si actus simpliciter est prior potentia, sequitur quod falsa sit opinio antiquorum naturalium, qui existimantes potentia simpliciter esse actu priorem, posuerunt omnia in infinito tempore prius fuisse in potentia, in quadam confusione, quam appellabant chaos. Falsa etiam erit opinio poetarum theologorum, qui propter eandem extimacionem posuerunt infinito tempore prius fuisse simplicem rerum priuationem, quam res actu esse inciperent. Quam qui dem rerum priuationem noctem appellabant, propterea forte,

perpetuus motus. quod enim potentia est, contigit non esse. oportet igitur esse tale principium, cuius substantia actus sit.

Item has oportet esse substantias absq; materia, sempiternas enim esse oportet, si aliquid quidem eternu est. actu igitur sunt.

Verum, si hoc ita sit, nihil entium erit. contingit enim posse quidem esse, nondum vero esse. At si, ut Theologi, qui ex nocte cuncta generant, siue, ut Naturales dicunt, omnes res simul erant, idem impossibile erit. Quo namque modo mouebuntur, si nulla erit actu causa? non enim ipsa materia seipsam mouebit, uerum opinio uirtus. neque menstrua neque terra, uerum semina atque humanum semen.

Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus & Plato, cum semper esse motum dicant. cur uero, uel quem, non aiunt, nec cur sic, nec causam. nihil enim suscipi deique mouetur: sed oportet ut semper aliquid praexistat. sicuti nunc, natura quidem hoc modo, uel etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quoniam primus sit, differt enim quam maxime. At neque

fuit. Orpheus, & quidam alij, qui ponebant mundum esse generatum ex nocte: id est simplici priuatione praexistente. Alio modo secundum posteriores naturales, sicut Physici naturales, & eos sequentes, qui cum viderent, quod secundum naturam nihil sit ex nihilo, posuerunt omnia esse simul in quadam confusione, quam vocabant chaos, sicut posuit Anaxa. & sic ponebant omnia esse in potentia, non autem in actu. Sed siue hoc modo, siue illo dicatur, sequitur idem impossibile, si potentia simpliciter sit prior actu. Illa enim, quae sunt in potentia tantu, siue sint omnino sub priuatione, siue sint in quadam confusione, non poterunt moueri vt reducantur in actum, nisi sit aliqua causa mouens in actu existens: quia materia in artificialibus non mouet seipsam, sed ipsam mouet agens scilicet tectonica: id est ars. Nec menstrua, quae sunt materia in generatione animalis, mouent seipsa, sed mouet ea genitura: id est semen animalis. Nec terra, quae est materia in generatione plantaru, mouet seipsa sed mouet ea spermata: id est semina plantarum. Secundo ibi c. Ostendit, quomodo huic rationi. Quidam Physici consenserunt. Dicit ergo, quod propter hanc rationem quidam philosophi posuerunt semper actum existentem, scilicet Leucippus socius Democriti, & Plato. Dixerunt enim motum semper fuisse etiam ante mundum. Secundum quidem Leucippum in atomis: per se mobilibus, ex quibus ponebat mundum constitui.

ficui. Secundum Platonem vero in elementis, quae dicebat ante constitutionem mundi mota fuisse motibus inordinatis, sed postea a Deo fuisse ea reducis ad ordinem. Sic igitur quantum ad hoc videntur bene dixisse, quod posuerunt semper fuisse motum. Sed in hoc defecerunt, quia non dixerunt quis motus semper fuerit, nec causam motus assignauerunt, nec simpliciter narra do, nec suae positionis causam assignando, cum tamen nihil moueatur vt continetur: id est sine aliqua causa certa, sed semper oportet aliquid existere, quod est causa motus. Sicut nunc videmus, quod quaedam mouentur hoc modo a natura, aut a iulencia, aut ab intellectu, aut aliqua alia causa. Deinde dicitur etiam assignare qualis sit prima causa motus, vt illi natura, siue violentia, siue intellectus. Multu enim differt quodcunq; horum ponatur causa motus. Sed nec Plato potest excusari propter hoc, quod posuit principium motus esse aliquod mouens seipsu: quod dicebat esse animam. Sed anima secundum ipsum non fuit ante constitutionem mundi. sed fuit post illam inordinacione motus. Fuit enim facta simul cum celo quod ponebat animarum. et sic anima non poterit esse principium illius motus inordinati. Deinde cum dicitur d. Soluit propositam questionem: & circa hoc duo facit. Primo remittit ad hoc, quod determinatum est in Nono de ordine potentiae ad actum dicens, quod opinari potentiam esse priorem actu, quodammodo bene dicitur, & quodam modo non. Et quomodo hoc sit, dicitur est in Nono. Ibi enim dicitur est, quod mouetur de potentia in actum, potentia praecedat actum tempore, quamuis actus sit prior natura & perfectione. Secundo, confirmat solutionem per positiones quorundam philosophorum, dicens, quod hoc quod actus sit simpliciter prior, testatur Anaxa. quia posuit primum principium mouens esse intellectum: intellectus enim actus quidam est. Et etiam Empedocle qui posuit causas mouentes, item & amicitia. Et Leucippus & Plato, qui posuerunt semper motum fuisse. Deinde cum dicitur f. Ex determinatione questionis praemissa manifestat, quod prius ostensum est, & circa hoc tria facit. primo, concludit ex praemissis perpetuitatem generationis. Secundo, ex perpetuitate generationis concludit perpetuitatem motus caeli ibi. Si itaque perpetuitatem primi mouentis immobilis. ibi. Est igitur aliquid & quod mouet. Dicit ergo primo, quod si actus simpliciter est prior potentia, sequitur quod falsa sit opinio antiquorum naturalium, qui existimantes potentia simpliciter esse actu priorem, posuerunt omnia in infinito tempore prius fuisse in potentia, in quadam confusione, quam appellabant chaos. Falsa etiam erit opinio poetarum theologorum, qui propter eandem extimacionem posuerunt infinito tempore prius fuisse simplicem rerum priuationem, quam res actu esse inciperent. Quam qui dem rerum priuationem noctem appellabant, propterea forte,

part. 4.

Tex. 32.

part. 5.

part. 6.

Tex. 63.

part. 7.

Tex. 65.

& inde.

Vbi supra.

Tex. 70.

quia inter qualitates & formas sensibiles, lux communior & prior inuenitur, cum ipsi nihil praeter sensibilia esse arbitretur. Priuatio autem lucis nox est. Vtraque igitur opinio falsa est, si actus est prior potentia. Sed cum videamus ea, que generantur de potentia ad actum procedere, necesse erit dicere, quod eadem, quae actu esse incipiunt post potentiam, semper fuerunt aliquo modo, vel secudum circulearem generationem, prout ponuntur ea, quae generantur prius fuisse eadem, non secundum numerum, sed secundum speciem: quod quidem sit secundum circulearem generationem. Nam ex terra humectata resoluuntur vapores, ex quibus generatur pluuia, per quam iterum humectatur terra. Similiter ab homine prodegit sperma, & generatur iterum homo. Et sic ea, quae sunt reiterantur eadem specie propter circulearem generationem. Aut et ea, quae post potentiam sunt in actu, eadem fuerunt semper aliter, sicut posuit Ana. quod fuerunt extiterunt actu in his ex quibus generantur. Deinde cum dicitur g. Ex perpetuitate generationis concludit perpetuitatem motus caelestis. Supposito igitur, quod non sit aliquis alius motus, quo ea, quae procedunt de potentia ad actum, semper eadem fuerint nisi secundum circulearem generationis, ex his quae in scientia naturali ostensa sunt, & praecipue in secundo de Generatione,

Arbitrari itaque potentiam actu priorem, quodammodo quidem bene est, quodammodo uero minime. dictum autem est quomodo.

Quod autem actus sit prior, Anaxagoras testatur. intellectus namque actus est. Et Empedocles, amicitia & contentione ponens. & qui semper esse motum aiunt, ut Leucippus.

Quare non erat tempore infinito Chaos, aut nox, uerum semper eadem circuleatione, aut aliter, si actus quidem prior potentia.

Si itaq; idem semper periodo, oportet aliquid semper manere similiter agens. Si autem debeat fore generatio & corruptio, aliud oportet agens esse, aliter & aliter. Necesse est igitur, sic quidem secundum se agere, sic vero secundum aliud, aut ergo secundum alterum aut igitur secundum hoc, etenim illud ipsum causa, & illi. Dignius ergo primum, etenim causa erat illud ipsum semper si militer. & ipsius aliter, alteru. Eius aut quod est semper aliter, palam ambo. Ergo si sic se habet motus, quid ergo alia oportet querere principia? Quoniam

concludit quod si aliquid permanet idem per circuitum generationis, oportet & aliquid semper manere idem numero, quod similiter agat ad hoc quod causet perpetuitatem: non enim potest esse causa perpetuitatis quae inuenitur in generatione & corruptione, aliquid vnum eorum, quae generantur & corrumpuntur, quia nullum eorum semper est. Neque etiam omnia, cum non simul sint, vt ostensum est in 8. Physic. Relinquitur igitur quod oportet aliquid esse perpetuum agens quod semper vniuersimiter agat ad perpetuitatem causandam. Et hoc est primum celum, quod mouetur & reuoluit omnia motu diurno. Sed quia illud, quod semper eodem modo operatur, non causat nisi aliquid semper eodem modo se habens, in his autem, quae generantur & corrumpuntur apparet, quod non semper se habent eodem modo, quia quandoque generantur, & quandoque corrumpuntur. Si ergo debet esse generatio & corruptio in istis inferioribus, necesse est ponere aliquod agens: quod aliter se habeat in aetate. Et hoc, quidem agens dicit esse corpus, quod mouetur secundum circulum obliquum, qui dicitur zodiacus. Quia, cum hic circulus declinat ad vtranque partem ab aequinoctiali, illud quod mouetur secundum circulum per zodiacum, oportet quod sit quandoque magis propinquum, & quandoque magis remotu, & secundum hoc sua propinquitate & remotione causat contraria. Videmus enim quod ea, quae appropinquante Sole ad nos, generantur, recedente sole, corrumpuntur. Sicut herbae, quae vere nascuntur, & in autumno siccantur. Mouetur enim in circulo zodiaco & sol & alij planete. Sed & stellae fixae videntur moueri super polos zodiaci, & non super polos aequinoctiales, vt Ptolomeus probat. Ex harum autem motu causatur generatio & corruptio

Tex. 65.

Tex. 65. 48.



& corruptio omnium, quæ generantur & corrumpuntur, sed magis euidenter ex motu Solis. Hoc ergo mouens quod aliter agit, necesse est quod quodam modo agat secundum se, id est ex propria virtute: in quantum causat diuersitatem generationis & corruptionis. Quodam vero modo secundum aliud, id est ex virtute alterius, in quantum causat per se generationem & corruptionem. Aut ergo oportet, quod agat secundum aliud, id est virtute alterius, aut ex virtute ipsius, sicut secundum primum, quod semper similiter agit, et cui non sit aliud alterum assignare, ex cuius virtute causet perpetuitatem, necesse est quod secundum hoc, quod similiter agit, id est virtute eius perpetuitatem generationis & corruptionis causet. Id enim scilicet primum, quod semper similiter agit, est causa ipsi, quod aliter & aliter agit, quia id quod aliter & aliter agit per se agit. Id vero quod semper similiter agit, est causa perpetuitatis, cuiuslibet motus: sicut ergo causa perpetuitatis eius, quod agit aliter & aliter, ut scilicet per se agit, & illi etiam, quod ex eo causatur scilicet generationi & corruptioni perpetua. Ex quo patet, quod secundum agens scilicet & aliter & aliter agit, agit in virtute primi agentis, id est primi celi, sicut primi orbis, quod semper similiter agit. Sic ergo patet, quod primum agens, quod semper similiter agit, est potius & dignius, quia ipsum est causa eius, quod est semper esse similiter, id est perpetuitatis. Sed eius, quod est esse aliter & aliter, causa est alterum agens, quod aliter & aliter agit. Eius vero, quod est aliter & aliter se habere, quod est generationem & corruptionem esse perpetuam, manifestum est, quod sunt causa ambo coniunctim scilicet & primum, quod semper similiter agit, & secundum quod aliter & aliter agit. Ex hoc autem concluditur, quod si sic se habent motus celi, quod ex eis potest causari perpetuitas generationis & corruptionis in istis inferioribus, non oportet querere aliqua alia principia, id est ideas sicut Platonici posuerunt: vel amicitiam & litem, sicut posuit Empedocles, quia per hunc modum conuenit assignare causam perpetuitatis generationis & corruptionis. Et si iste modus non ponatur, sequitur inconuenientia, ad quæ deducti sunt primi philosophantes scilicet, quod omnia, sicut ex nocte, id est ex simplici priuatione, aut quod omnia simul fuerint, vel quod aliquid fiat ex non ente. Manifestum est ergo, quod prædicta positione seruata, scilicet quod sit perpetua generatio & corruptio causata a motu celi perpetuo, soluentur prædicta inconuenientia, & sequitur, quod aliquid semper moueatur motu qui non cessat, qui est motus circularis: & hoc non solum apparet ratione, sed ex ipso effectu & per sensum. Vnde necesse est, quod primum cælum eo quod semper hoc motu mouet, sit sempiternum. Deinde cum dicitur.

part. 8. Tex. c. 35.

part. 1. Tex. c. 36.

Tex. c. 37.

autem ita contingit, & si non sit, ex nocte erunt, & simul omnia, & ex non ente, soluentur utique hæc. Et est aliquid semper motum motu iuceffabili. hæc autem quæ circulo. Et hoc non ratio nec solum, sed opere palam. Quare sempiternum erit utique primum cælum.

Est igitur aliquid, quod mouet. Quoniam autem quod mouet & mouens & medium. Igitur est aliquid quod non motum: mouet sempiternum, & substantia, & actus ens.

LECTIO VII.

Mouet autem sicut appetibile & intelligibile. hæc enim sola mouet non mota. Horum autem prima eadem, concupiscibile quidem, ipsum apparet: voluntabile autem primum ipsum existens bonum. Appetimus autem quia videtur magis quam videtur, quia appetitus principium est intelligentia. Intellectus autem ab intelligibili mouetur.

non sit abire in infinitum in mouentibus & motis, oportet deuenire in aliquod primum mouens immobile: quia & si deueniatur in aliquod mouens seipsum, iterum ex hoc oportet deuenire in aliquod mouens immobile, ut ibi probatum est. Si autem primum mouens est sempiternum & non motum, oportet quod non sit ens in potentia, quia quod est ens in potentia nati est moueri, sed quod est substantia per se existens, & quod est substantia sit actus. Et hoc est quod supra concluditur. Sed necesse fuit mouere dubitationem quæ erat apud antiquos, ut ea soluta, ostenderetur expressius, quo ordini necesse est peruenire ad primum ens, cuius substantia est actus.

Est que aliquid, quod mouet. Cum vero id, quod mouetur, & mouet, medium sit, est etiam aliquid, quod non motum mouet, quod æternum, & substantia, & actus est.

LECTIO VII.

Mouet autem hoc modo, concupiscibile & intelligibile mouet, non motum. horum autem prima eadem sunt, desiderabile namque, quod apparet bonum, primum vero voluntate affectabile, quod est bonum, magis vero appetimus, quia videtur, quam videtur, quia appetimus. Principium enim intellectus. Ac intellectus ab intelligibili mouetur.

LECTIO VII. Philosophus ostendit aliquid substantiam esse sempiternam, immaterialem, & immobilem, cuius substantia est actus, procedit ad inquirendum conditionem ipsius substantie. Et circa hoc tria facit. Primo, inquirere de perfectione huius substantie. Secundo, de unitate & pluralitate ipsius, ibi. Vtrū vero vna ponenda. Tertio de operatione eius, ibi. Quæ uero circa intellectum. Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem prædictæ substantie. Secundo ostendit eam esse incorpoream, ibi. Ostenditur autem est. Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem dictæ substantie. Secundo excludit opinionem contrariam, ibi. Quicquid autem putantur. Circa primum duo facit. Primo ostendit secundum quod mouendum, mouens immobile mouetur. Secundo ex hoc ostendit ea, quæ ad perfectionem eius pertinent, ibi. Intelligibilis autem aliter. Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit, quod sit primum mouens non motum, necesse est quod sic mouet, sicut desiderabile & intelligibile. hæc enim sola scilicet desiderabile & intelligibile inueniuntur mouere non mota. Quod sic patet. Est enim duplex motus, naturalis, & voluntarius, sive secundum appetitum. Mouens autem motu naturali, de necessitate mouetur, cum mouens naturaliter sit generans & alterans, nam etiam grauius & leuius secundum locum mouentur per se, a generante. Generans autem & alterans immediate, oportet quod aliter & aliter se habeant. Vnde etiam supra dictum est, quod id, quod causat generationem & corruptionem agit aliter & aliter. In motu autem, qui est secundum voluntatem & appetitum, voluntas & appetitus se habent sicut mouens motum, ut patet in Tertio de anima. Vnde relinquuntur, quod solum id, quod mouet sicut appetibile, sit mouens non motum. Dicitur autem primum mouens mouere sicut appetibile: quia motus celi est propter ipsum, sicut propter finem, causatus ab aliquo proximo mouente, quod mouet propter primum mouens immobile, ut assimilaretur ei in causando, & explicet in actu id, quod est virtute in primo mouente. Non enim est motus celi propter generationem & corruptionem inferiorum, sicut propter finem, cum finis sit nobilior eo quod est ad finem, sic igitur primum mouens mouet sicut appetibile. Sed apud nos aliud est quod mouet, sicut desiderabile: & aliud quod mouet, sicut intelligibile bonum, cum tamen vtrunque moueat, sicut mouens non motum. & hoc precipue apparet in eo, qui est inconueniens. Nam secundum rationem mouetur ab intelligibili bono, secundum autem vim concupiscibilem mouetur ab aliquo delectabili in sensum,

LECTIO VII.

Philosophus ostendit aliquid substantiam esse sempiternam, immaterialem, & immobilem, cuius substantia est actus, procedit ad inquirendum conditionem ipsius substantie. Et circa hoc tria facit. Primo, inquirere de perfectione huius substantie. Secundo, de unitate & pluralitate ipsius, ibi. Vtrū vero vna ponenda. Tertio de operatione eius, ibi. Quæ uero circa intellectum. Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem prædictæ substantie. Secundo ostendit eam esse incorpoream, ibi. Ostenditur autem est. Circa primum duo facit. Primo ostendit perfectionem dictæ substantie. Secundo excludit opinionem contrariam, ibi. Quicquid autem putantur. Circa primum duo facit. Primo ostendit secundum quod mouendum, mouens immobile mouetur. Secundo ex hoc ostendit ea, quæ ad perfectionem eius pertinent, ibi. Intelligibilis autem aliter. Dicit ergo primo, quod cum ostensum sit, quod sit primum mouens non motum, necesse est quod sic mouet, sicut desiderabile & intelligibile. hæc enim sola scilicet desiderabile & intelligibile inueniuntur mouere non mota. Quod sic patet. Est enim duplex motus, naturalis, & voluntarius, sive secundum appetitum. Mouens autem motu naturali, de necessitate mouetur, cum mouens naturaliter sit generans & alterans, nam etiam grauius & leuius secundum locum mouentur per se, a generante. Generans autem & alterans immediate, oportet quod aliter & aliter se habeant. Vnde etiam supra dictum est, quod id, quod causat generationem & corruptionem agit aliter & aliter. In motu autem, qui est secundum voluntatem & appetitum, voluntas & appetitus se habent sicut mouens motum, ut patet in Tertio de anima. Vnde relinquuntur, quod solum id, quod mouet sicut appetibile, sit mouens non motum. Dicitur autem primum mouens mouere sicut appetibile: quia motus celi est propter ipsum, sicut propter finem, causatus ab aliquo proximo mouente, quod mouet propter primum mouens immobile, ut assimilaretur ei in causando, & explicet in actu id, quod est virtute in primo mouente. Non enim est motus celi propter generationem & corruptionem inferiorum, sicut propter finem, cum finis sit nobilior eo quod est ad finem, sic igitur primum mouens mouet sicut appetibile. Sed apud nos aliud est quod mouet, sicut desiderabile: & aliud quod mouet, sicut intelligibile bonum, cum tamen vtrunque moueat, sicut mouens non motum. & hoc precipue apparet in eo, qui est inconueniens. Nam secundum rationem mouetur ab intelligibili bono, secundum autem vim concupiscibilem mouetur ab aliquo delectabili in sensum,

Infra le. 9.

Infra le. 11.

Infra le. 8.

parte. 6.

Infra pt. 5.

Part. seq.

part. 4.

Infra le. se.

part. prima.

parte seq.

Tex. c. 34.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Intelligibile autem altera coelementatio, secundum se, & huius causa substantia prima, & huius quæ simplex & secundum actum. Est autem vnum & simplex non idem. Vnum enim metrum significat: simplex autem qualiter habens ipsum.

At vero & quod bonum, & quod per ipsum eligibile in eadem coelementatione, & optimum semper, aut proportionabile quod primum. Quod autem est quod cuius gratia in immobilibus, diuisio ostendit. Est enim alicui quod cuius gratia, quorum hoc quidem est, hoc vero non est.

Mouet autem ut amatum. Moto vero, alia mouentur. Siquidem igitur aliquid mouetur, contingit & aliter habere. Quare latio quæ prima, & actus est secundum quod mouetur. Ex hac autem, contingit aliter habere secundum locum, & si non secundum substantiam. Quoniam autem est quod mouens ipsum immobile ens, actu ens, hoc non contingit aliter se habere nullatenus. Latio enim prima mutationum, huius autem quæ circulo. Hac autem mouet hoc. Ex necessitate igitur est ens. Et necessitas bene & sic

existens, sicut medium dicitur finis præexistens motus grauius, & huiusmodi finem nihil prohibet esse in immobilibus. Potest enim aliquid tendere per suum motum ad participandum aliquo immobilis. & sic primum mouens immobile potest esse finis. Alio modo dicitur aliquid esse finis alicuius, sicut quod non est in actu, sed solum in intentione agentis, per cuius actionem generatur: sicut sanitas est finis operationis medicinae, et huiusmodi finis non est in rebus immobilibus. Comparat primum mouens immobile ad primum mobile dicens, quod cum primum mouens immobile moueat quasi amatum, necesse est quod aliquid sit primum motum ab ipso, per quod mouetur alia. & hoc est primum cælum. Quia igitur supponimus quod motus sit sempiternus, oportet quod illud, quod primo mouetur, sempiternum moueatur, & per ipsum moueantur alia. Dicitur autem melius quasi amatum quam quasi desideratum, cum desiderium sit eius quod nondum habetur, sed amor etiam habiti est. Et si oportet quod sempiternum moueatur, necesse est quod non contingat aliter & aliter ipsum se habere, sed ut sit semper in eadem dispositione secundum substantiam. Vnde necesse est quod primum motus, quo mouetur primum mobile sit latio, id est motus localis: quia quod mouetur secundum alios motus, id est generationem & corruptionem, augmentum & diminutionem, & alterationem, necesse est quod aliter & aliter se habeat secundum aliquid, quod in ipso est, scilicet secundum substantiam, quantitatem & qualitatem. Sed quod mouetur secundum loci mutationem, habet qui dem se aliter & aliter secundum locum, qui est extrinsecus locato, sed non secundum substantiam, vel secundum aliquam intrinsecam dispositionem substantie. Cum igitur primum mobile habeat se aliter & aliter secundum locum, & non secundum substantiam, oportet quod primum mouens, quod est immobile & semper

ca. c. 37.

part. 2.

part. 3.

part. 4.

Tex. c. 38.

Infra le. 9.

Infra le. 11.

Infra le. 8.

parte. 6.

Infra pt. 5.

Part. seq.

part. 4.

Infra le. se.

part. prima.

parte seq.

Tex. c. 34.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Tex. c. 38.

Ostendit idem ex ratione appetibilis dicens, quod hoc, quod est bonum per se eligibile, secundum eandem ordinationem se habet. Nam illud, quod est prius in genere intelligibilium, est etiam melius in genere appetibilium, aut aliquid ei proportionaliter respondens. Quod quidem dicit, quia intelligibilia actu sunt secundum quod sunt in intellectu, appetibilia autem secundum quod sunt in rebus. Bonum enim & malum in rebus sunt, ut in Sexto dicitur. Sic igitur sicut ratio intelligibilis substantie est prior quam ratio intelligibilis accidentis, sic se habent bona, quæ proportionaliter respondent his rationibus. Sic igitur optimum erit substantia simplex, quæ est actus, quod est primum inter intelligibilia. Et sic manifestum est, quod primum mouens idem est quod primum in intelligibile, & primum appetibile, quod est optimum. Sed, quia appetibile, & bonum habent rationem finis, finis autem non videtur esse in rebus immobilibus, ut in objectionibus Tertii libri actum est: ideo hanc dubitationem remouet, & dicit, quod hæc diuisio, qua distinguitur quod modis dicitur finis, ostendit quod cuius causa id est finis, aliquo modo potest esse in immobilibus. Dupliciter autem potest esse aliquid finis alterius. Vno modo, sicut præ-

Intelligibile vero alter ordo est, qui per seipsum est. & huius substantia prima, atque huius quæ simplex & secundum actum est. Est autem unum, & simplex non idem. Siquidem unum significat mensuram, simplex vero, quomodo se habeat ipsum.

At vero bonum quoque, & quod per ipsum eligibile in eadem coelementatione, & optimum semper, aut proportionabile quod primum. Quod autem est quod cuius gratia in immobilibus, diuisio ostendit. Est enim alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc vero non est.

Mouet itaque, ut quod amatur. quod mouetur autem, cetera mouet. At si quid mouetur, contingit etiam aliter se habere. Quare, si latio prima, etiam actus est, quo mouetur, hoc modo sanè contingit aliter se habere secundum locum, quamuis non secundum substantiam. Cum autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens, actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere. latio namque prima mutationum est. huius autem quæ circularis est. hanc autem illud mouet. Ex necessitate itaque est ens. & prout necessitas, bene est.

existens, sicut medium dicitur finis præexistens motus grauius, & huiusmodi finem nihil prohibet esse in immobilibus. Potest enim aliquid tendere per suum motum ad participandum aliquo immobilis. & sic primum mouens immobile potest esse finis. Alio modo dicitur aliquid esse finis alicuius, sicut quod non est in actu, sed solum in intentione agentis, per cuius actionem generatur: sicut sanitas est finis operationis medicinae, et huiusmodi finis non est in rebus immobilibus. Comparat primum mouens immobile ad primum mobile dicens, quod cum primum mouens immobile moueat quasi amatum, necesse est quod aliquid sit primum motum ab ipso, per quod mouetur alia. & hoc est primum cælum. Quia igitur supponimus quod motus sit sempiternus, oportet quod illud, quod primo mouetur, sempiternum moueatur, & per ipsum moueantur alia. Dicitur autem melius quasi amatum quam quasi desideratum, cum desiderium sit eius quod nondum habetur, sed amor etiam habiti est. Et si oportet quod sempiternum moueatur, necesse est quod non contingat aliter & aliter ipsum se habere, sed ut sit semper in eadem dispositione secundum substantiam. Vnde necesse est quod primum motus, quo mouetur primum mobile sit latio, id est motus localis: quia quod mouetur secundum alios motus, id est generationem & corruptionem, augmentum & diminutionem, & alterationem, necesse est quod aliter & aliter se habeat secundum aliquid, quod in ipso est, scilicet secundum substantiam, quantitatem & qualitatem. Sed quod mouetur secundum loci mutationem, habet qui dem se aliter & aliter secundum locum, qui est extrinsecus locato, sed non secundum substantiam, vel secundum aliquam intrinsecam dispositionem substantie. Cum igitur primum mobile habeat se aliter & aliter secundum locum, & non secundum substantiam, oportet quod primum mouens, quod est immobile & semper

Tex. c. 8.

& semper actu eius, nullo modo possit aliter & aliter se habere, quia non potest moueri. mouetur enim maxime secundum primum motum. Primus autem motus est loci mutatio. In hoc autem genere, primus motus est motus circularis. hoc autem motu non mouetur, cum hoc motu moueat. Primum enim mouens non mouetur illo motu, quo mouet, sicut primum alterans non alteratur. non igitur mouetur circulariter. & per consequens nullo modo potest moueri. & sic non potest aliter & aliter se habere. vnde sequitur, quod primus motus sit existens in mobili ex necessitate, hoc enim est necessarium quod non potest non esse, sed ex necessitate est non sicut ea, quae sunt per violentiam: sed necessitas eius est ipsum bene se habere. Et eius mouens est principium motus. sicut desideratum & finis. Et quod talis sit eius necessitas, manifestum est ex diuisione necessarii. Necessarium enim tribus modis dicitur. Vno modo quod est per violentiam, quia scilicet non potest non accipere propter imperium inferentis violentiam. Alio modo dicitur, sine quo non est aliquid bene, seu quia sine eo nullo modo potest esse finis. sicut cibis necessarius est ad vitam animalis: quia sine eo non est aliquid perfecte se habens, sicut equus est necessarius ad iter, quia sine eo non facilius iter. Tertio modo dicitur necessarium quod non conuenit aliter & aliter se habere, sed simpliciter, & secundum se necessarium est. Cum ergo dicitur, quod caelum ex necessitate mouetur, non potest dici quod huiusmodi sit necessitas violentiae, quia in rebus incorruptibilibus non est aliquid extra naturam. Quae autem sunt violenta, sunt extra naturam. Similiter non potest esse necessitas absoluta, quia primum mobile est mouens seipsum, ut probatur in 8. Phis. Quod autem seipsum mouet, in seipso habet moueri & non moueri. Relinquitur ergo quod necessitas primi motus sit necessitas ex fine, in quantum sine perpetuitate talis motus non conuenit esse conuenientem ordinem ad finem. Ex hoc igitur principio, quod est primum mouens sicut finis, dependet caelum, & quantum ad perpetuitatem substantiae suae, & quantum ad perpetuitatem sui motus. Et per consequens dependet a tali principio tota natura, eo quod omnia naturalia dependent a caelo & a tali motu eius. Attendendum est autem, quod cum Aristotele hic dicat quod necessitas prima motus non est necessitas absoluta, sed necessitas, quae est ex fine. Finis autem principium est, quod postea nominat Deum, in quantum attenditur per motum assimilatio ad ipsum: assimilatio autem ad id, quod est volans, & intelligens, cuiusmodi ostendit esse Deum, attenditur secundum voluntatem & intelligentiam, sicut artificia assimilantur artifici, in quantum in eis voluntas artificis adimpletur: sequitur quod tota necessitas primi motus subiacet voluntati Dei.

LECTIO. VIII.

Le Philoſophus comparat primum, quod mouet ſicut intelligibile & deſiderabile ad id, quod intelligit & deſiderat ipſum. Neceſſe eſt enim, ſi primum mouens mouet ſicut primum intellectum & deſideratum, quod primum mobile deſideret & intelligat ipſum. Et

part. 1. Tex. c6. 39.

part. 2.

Part. 3.

hoc quidem verum est secundum opinionem Arist. in quantum caelum ponitur animatum, anima intelligente & desiderante. Circa hoc igitur tria facit. Primo, ostendit delectationem sequi animam caeli desiderantem, & intelligentem ex primo mouente desiderato & intellecto dicens, sequod quaedam deductio est, id est delectabilis dispositio ipsius desiderantis & intelligentis primum intelligibile, qualis optima potest esse nobis aliquo paruo tempore. Est enim intelligens & desiderans semper in tali dispositione delectabili, quod nobis est impossibile. sicut quod semper finis illa delectabili & optima dispositio. Hoc autem quod dictum est, consequenter ostendit cum dicit.

Et sic principium. Necessarium nanque toties dicitur, quoddam vi, quia praeter inclinationem: quoddam sine quo non bene esset: quoddam, quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est. a tali ergo principio tum caelum, tum natura dependet.

LECTIO. VIII.

Egentia vero, qualis nobis pauco tempore, optima illi est. siquidem ita semper illud est, nobis autem profecto id impossibile est.

Quoniam & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio, sensus, intellectio, maxime delectabile est. spes autem, ac memoria propter haec. Ipsa vero intellectio secundum se eius est, quod secundum se optimum est, & quae maxime est, eius quod maxime est.

Seipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis. intelligibilis nanque sit attingens & intelligens, ita ut idem intellectus & intelligibile sit. susceptiuum enim intelligibilis & substantiae intellectus est, operatur autem, habens. Quare istud magis quam illud est id diuinum, quod in-

Species enim in memoria sunt delectabiles, in quantum praeteritas vel futuras operationes delectabiles ingerunt animis, ut praesentes. Quia igitur in actu sensus, & intellectus, delectatio consistit, manifestum est, quod intellectus, id est actus intellectus in quantum huiusmodi, est eius, quod est secundum se optimum. Bonum enim intelligibile, excedit bonum sensibile, sicut bonum immobile, & vniuersale bonum mutabile & particulare. Etiam sequitur quod delectatio, quae est in actu intellectus, sit eminentior delectatione, quae est in actu sensus. Et per consequens oportet, quod maxima & perfectissima intelligentia, sit maxime optima. Et ita sequitur maxima delectatio. Sic igitur manifestum est, quod in illa intelligentia, quae intelligitur primum mouens, quod etiam est primum intelligibile, est maxima delectatio.

Ostendit quod in primo intelligibili est adhuc perfectior intelligentia & delectatio quam intelligente & desiderante ipsum. Et dicit, quod hoc est de ratione intellectus, quod intelligat seipsum in quantum transmutat vel concipit in se aliquid intelligibile. Fit enim intellectus intelligibilis per hoc, quod attingit aliquod intelligibile. Et ideo, cum ipse intellectus fiat intelligibilis concipiendo aliquod intelligibile, sequitur quod idem sit intellectus & intelligibile. Quomodo autem intellectus attingat intelligibile exponit. Intellectus enim comparatur ad intelligibile sicut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectionem. Et sicut perfectibile est susceptiuum perfectionis, ita intellectus est susceptiuus sui intelligibilis. Intelligibile autem proprie est substantia. Nam obiectum intellectus est quod quid est. Et propter hoc dicit, quod intellectus est susceptiuus intelligibilis & substantiae. Et quia vnumquodque fit actu in quantum consequitur suam perfectionem, sequitur quod intellectus fiat in actu, in quantum recipit intelligibile. Hoc autem est esse actu in genere intelligibilium, quod est esse intelligibile. Et quia vnumquodque in quantum est actu, est agens, sequitur quod intellectus in quantum attingit intelligibile, fiat agens & operans.

operans id est intelligens. Sed sciendum est, quod substantiae materiales, non sunt intelligibiles actu, sed potentia: sunt autem intelligibiles actu per hoc, quod mediantibus virtutibus sensitiuis earum similitudines, immateriales redduntur per intellectum agentem. Illae autem similitudines non sunt substantiae, sed quaedam species intelligibiles intellectu possibili receptae. Sed secundum Plato. species intelligibiles rerum materialium erant per se subsistentes. vnde ponebat, quod intellectus noster sit intelligens actu per hoc quod attingit ad huiusmodi species separatas per se subsistentes. Sed secundum opinionem Arist. intelligibiles species rerum materialium, non sunt substantiae per se subsistentes. est tamen aliqua substantia in intelligibilis per se subsistens, de qua nunc agit. Oportet enim esse primum mouens substantiam intelligentem & intelligibilem. Relinquitur igitur, quod talis est comparatio intellectus primi mobilis, ad illam primam intelligibile substantiam mouentem, qualis est secundum Platonicos comparatio intellectus nostri ad species intelligibiles separatas, secundum quarum contactum & participationem fit intellectus actu, ut ipse dicit. Vnde intellectus primi mobilis, sit intelligens in actu per contactum aliqualem primae substantiae intelligibilis. Propter quod autem vnumquodque tale, & illud magis. Quae sequitur quod quicquid diuinum & nobile, sicut est intelligere & delectari, inuenitur in intellectu attingente, multo magis inuenitur in intelligibili primo, quod attingitur. & ideo consideratio eiusdem, & delectabilissima est & optima. huiusmodi autem primum intelligibile dicitur Deus. Cum igitur delectatio, quam nos habemus in intelligendo, sit optima, quamuis eam non possimus habere nisi modico tempore, si Deus semper eam habet, sicut nos quandoque, mirabilis est eius felicitas. Sed adhuc mirabilior, si eam habet potiore semper, quam nos modico tempore.

Et vita autem utique existit. Etenim intellectus, actus, vita. Illud autem, ipse actus est. Actus autem quod secundum se illius, vita optima & sempiterna. Dicimus autem Deum esse animal sempiternum optimum. Quare vita, & duratio continua & aeterna existit Deo. Hoc n. De.

Quicunque autem putant ut Pythagorici & Leucippus, optimum & nobilissimum non in principio esse, quare plantarum, & animalium principia sunt causa bonum vero & perfectum in his, quae ex his, non recte existimant. Nam sperma ex alteris est prioribus perfectis, & primum non est sperma, sed perfectum, ut priorem hominem dicat aliquis esse spermate. Non enim ex hoc fit, sed alterum, ex quo sperma. Quod quidem igitur est substantia alia sempiterna & immobilis separata a sensibilibus, manifestum ex his.

Ostensum est autem, & quia non contingit habere hanc substantiam magnitudinem nullam. Verum sine parte & indiuisibilis est. Mouet enim per infinitum tempus, & non habet potentiam infinitam finitum. Quoniam autem omnis magnitudo finita est, aut infinita: finitam quidem propter hoc utique non habebit magnitudinem. Infinitam vero non, quia totaliter nulla est infinita magnitudo.

Ostensum autem est, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere. uerum impartibilis indiuisibilis est. nam infinito tempore mouet. nihil uero finitum infinitam potentiam habet. cum uero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam uero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

part. 4.

Tex. c6. 40. part 5.

Tex. c6. 41.

part. 6.

Ostensum autem est supra, quod eius substantia est actus. Vnde relinquitur, quod ipsa Dei substantia sit vita, & actus eius sit vita ipsius optima & sempiterna, quae est secundum se subsistens. Et inde est, quod in fama hominum dicitur, quod Deus est animal sempiternum & optimum. vita enim apud nos in solis animalibus apparet manifeste. Inde est ergo quod dicit animal, quia vita coepit ei. Quare manifestum est ex praemissis, quod vita & duratio continua & sempiterna in est Deo, quia Deus hoc ipsum est quod est sua vita sempiterna, non quod aliud sit ipse & vita eius. Deinde cum dicitur, Excludit opinionem attribuentium imperfectionem primo principio dicens quod non recte existimant quicunque non ponunt optimum & nobilissimum inueniri in primo principio, ut Pythagorici, & Leucippus, qui ex hoc mouebantur, quod principia animalium & plantarum sunt quaedam causa boni & perfectionis. Sed, bonum & perfectum non inuenitur in principijs, sed in his, quae producuntur ex eis: sicut femina, quae sunt principia animalium & plantarum imperfecta sunt ex aliquibus alijs prioribus perfectis. Hoc igitur soluit interueniendo motium eorum: Sperma enim non est primum simpliciter, sed aliquid perfectum: ut si quis dicat hominem esse priorem spermate, non quidem eum, qui dicitur nasci ex spermate, sed alterum, ex quo sperma resoluitur. Probatur enim supra, quod accus simpliciter est prior potentia, licet in vno & eodem ordine generationis & temporis potentia praecedat actum. His autem habitis, epilogando concludit manifestum esse ex dictis, quod est alia substantia sempiterna & immobilis, separata a sensibilibus.

Vita se habet. Ceterum, uita quoque profecto inexistit. siquidem intellectus operatio uita est, ille uero est actus. actus uero per se illius uita optima, & perpetua est. Dicimus itaque Deum, sempiternum, optimum, quae uiuens esse. Quare uita, & aeternum continuum, & aeternum Deo inest. hoc enim est Deus.

Quicunque uero (ut Pythagorici & Spensippus) putant optimum, & pulcherrimum non esse in principio, eo quod plantarum quoque ac animalium principia causa quidem sunt, bonum uero & perfectum in his esse, quae ex his sunt, non recte putant. se men nanque ex alijs prioribus perfectis est. neque semen primum est, sed quod perfectum est. ueluti hominem dicere quispiam possit priorem semine esse, non illum. qui eo generatur, sed alium, ex quo ipsum semen est. Quod itaque est quaedam aeterna, immobilisque substantia, & a sensibilibus separata, constat ex dictis.

Ostensum autem est, quod nec ulla magnitudinem possibile est hanc substantiam habere. uerum impartibilis indiuisibilis est. nam infinito tempore mouet. nihil uero finitum infinitam potentiam habet. cum uero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non habet magnitudinem: infinitam uero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo.

qua substantia sempiterna & immobilis, separata a sensibilibus. Deinde cum dicitur, f. Prosequitur quaedam, quae adhuc consideranda restant de praedicta substantia. Et primo ostendit, quod est incorporea dicens, quod ostensum est in Octauo Phis. quod huiusmodi substantia nullam magnitudinem potest habere, sed est impartibilis & indiuisibilis. Cuius breuiter resumit probationem dicens, quod huiusmodi substantia mouet in infinito tempore, cum primus motus sit sempiternus, ut supra dixit. Ex hoc autem sequitur quod eius uirtus sit infinita. Videmus enim in mouentibus inferioribus, quod quanto aliquid est maioris uirtutis, tanto uirtus se extendit ad diuturniorem operationem. nullum autem finitum potest habere potentiam infinitam. Vnde sequitur, quod propter hoc praedicta substantia non habebit magnitudinem

Tex. c5. 35.

Lib. 9. Tex. c6. 13.

Tex. c6. 38.

Tex. c6. 34.

Lect. 6.

Lect. 11. Lect. 10.

rudinem finitam. Magnitudinem autem infinitam habere non potest, quia nulla magnitudo est infinita, vt supra probatum est. Quia igitur omnis magnitudo vel est finita, vel infinita, relinquitur quod predicta substantia sit omnino absque magnitudine. Non autem virtus huius substantie dicitur infinita priuatiue, sed dum

part. 7.

quod infinitum con- gruit quantitati, sed dicitur negatiue, vel dicitur non limitari ad aliquem determinatum effectum. Non autem potest dici virtus celestis corporis infinita, etiam si infinito tempore moueat inferiora corpora, quia non mouet nisi motum. & ita infinita, est ex primo mouete. Sed nec etiam potest dici, quod in corpore celesti sit virtus infinita, & si infinito tempore esse habeat, quia in eo non est virtus actiua sui esse, sed solum susceptiua. Vnde in finita eius duratio, ostendit virtutem in finitam exterioris principii. Sed ad hoc quod ipsi suscipiant incorruptibile esse ab infinita virtute, requiritur quod in ipso non sit principium corruptionis, neque potentia ad non esse.

Tex. c6. 42. par. prima.

LECTIO. IX.

Trum aut vnam ponendum talem substantiam, aut plures, & quot, oportet non latere, sed finisci, & aliorum negatione, quia de pluralitate nihil dixerunt, quod sit planum dicere. Quae circa ideas extimatio, nullam perstrationem habet propriam. Numeros. n. dicunt ideas: sed de numeris quodque, quid sicut de infinitis dicunt, quodque aut vsque, ad decem determinatis. Propter quam verocam tanta pluralitas numerorum, nihil dicit studio demonstrato.

Tex. c6. 43. part. 2.

b Nobis autem ex suppositis & de terminatis dicendum. Principium quidem. n. & secundum se, & secundum accidens: mouens vero primum sempiternum, vnum & motum. Quonia aut quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri, & primum mouens immobile esse secundum se, & sempiternum motum a sempiterno moueri, & vnum ab vno.

part. 3.

c Videmus autem praeter vniuersi simplicem lationem, quam mouere dicimus primam existentem

LECTIO. IX.

Part. seq. Inf. pt. 4.

ostquam Philosophus ostendit perfectionem substantiae immaterialis, hic inquit de vnitae, vel multitudinis eius. & circa hoc tria facit. Primo, ostendit necessitatem pertractandi hanc quaestionem, quia ab aliis nihil de hoc determinate dictum est. Secundo, ostendit, quod sunt plures, ibi. § Nobis autem ex suppositis. § Tertio, ostendit quot sunt ibi. § Pluralitatem vero lationum. § Dicit ergo primo, quod non oportet latere: vtrum sit ponendum vnam solum substantiam talem, scilicet sempiternam immaterialem, aut plures: & si plures, quot sunt, sed etiam oportet commemorare negationes aliorum, id est quod alii nihil dixerunt, quod sit manifestum, & planum de pluralitate harum substantiarum. Quod sic patet. Ponentes enim substantias immateriales, maxime fuerunt qui posuerunt ideas. Opinio autem de ideis secundum id quod sunt, non habent rationem alicuius certae pluralitatis, quia ideas ponunt omnium rerum, quae communicant in aliquo communi. Sed quia ponentes ideas dixerunt, eas esse numeros, ex parte numerorum aliqua ratio haberi potest.

terat pluralitatis. Sed tamen de pluralitate numerorum non semp eodem modo diserebant. Sed quandoque dicebant species numerorum esse infinitas. quod quidem verum est, quantum ad ipsam propriam numerorum rationem, quia semper vnitas addita, aliam speciem numeri facit. Vnde, cum in infinito additio fieri possit in numeris, in infinitum species numerorum multiplicatur. Quandoque autem dicuntur species numerorum determinari vsque ad. 10. & hoc quantum ad numerorum nominationem. Namque omnes numeri supra decem videntur esse secundum nomen alicuius primi numeri aliquid iterati. Sed non possunt ostendere per determinationem rationem, quare sit tanta pluralitas numerorum, scilicet vsque ad. 10. & non plus neque minus. Nec est mirum, cum ista determinatio specierum, non sit secundum rem, sed secundum nomen. Ad signant autem alii hanc rationem, quia numerus denarius generatur ex pgregatione numerorum vsque ad quaternarium, qui est primus numerus quadratus. Vnum enim & duo sunt tria, quibus si tria addantur, sunt sex, quatuor autem additis, confurgunt decem. Deinde cum dicitur b. Ostendit, quod necesse est esse plures huiusmodi substantias, & circa hoc duo facit. Primo, resumit quod ostensum est de primo principio dicens, quod cum alii nihil dixerint demonstratiue de pluralitate substantiarum separatarum, nobis dicendum est de hoc per ea quae sunt supposita, & determinata prius. Dicitur est, n. supra quod primum principium entium, est quoddam quod non mouetur, neque secundum se, neque secundum accidens, sed mouet vnum motum, qui est primus & sempiternus. Quia enim omne, quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri, vt probatum est in. 8. Phy. necesse est, quod primum mouens sit omnino immobile, & sempiternus motus sit a sempiterno motore, & vnum motum ab vno motore.

At vero & quia impassibilis & inalterabilis est: omnes namque reliqui motus posteriores eo sunt, qui secundum locum est. Et quidem haec propter quod hoc se habeant, modo dilucida sunt.

LECTIO. IX.

Trum autem una sit ponenda talis substantia, an plures, & quot, non oportet nos latere, sed meminisse quoque aliorum sententiarum, quod de pluralitate nihil, quod dictum per spicuum sit, dixerunt. De ideis namque opinio nullam accommodatam considerationem habet. Numeros namque dicunt ideas esse: numeris vero quandoque ut de infinitis aiunt, quandoque tanquam usque ad denarium determinatis. Quia vero de causa tanta numerorum pluralitas sit, nihil cum diligentia demonstratiua dicitur.

Nobis vero ex praepositis atque de terminatis dicendum est. Principium enim ac primum entium, tum per se, tum per accidens immobile est: mouens autem, primo, sempiterno, & vno motu. Cum vero quod mouetur, necesse sit, ab aliquo moueri, primum que mouens immobile per se esse, ac motu aeterno ab aeterno moueri, & vnum ab vno.

Videmus que praeter simplicem lationem totius, quam dicimus primam substantiam & immobilem mouere, & etc.

Secundo ostendit, quod post primum principium, necesse est ponere plures substantias immateriales sempiternas dicens, quod praeter simplicem motum localem vniuersi, qui est motus diurnus, quo totum caelum reuoluitur, & est vniformis, & est simplicissimus, quem motum causat prima substantia immobilis, videmus aliquos motus locales planetarum, qui etiam sunt sempiterni, quia corpus circulare, scilicet caelum, est sempiternum. Vnde sempiternitas motus, non tollitur per corruptionem mobilis. Et est instabile, id est non potens quiescere, vnde motus iste non intercipitur quiete. Et ista probata sunt in scientia naturali tam in libro Phys. quam in libro de Caelo. vnde necesse est quod quilibet horum motuum, moueatur a motore per se immobili, & a substantia sempiterna. Quod quidem ideo necesse est, quia astra sempiterna sunt, & substantiae quaedam sunt. Vnde oportet quod mouens ea, etiam sempiternum sit, & substantia mouens enim est prius moto. Et quod est prius substantia,

Tex. c6. 39. & inde.

Tex. c6. 33.

stantia, necesse est esse substantiam. Vnde manifestum est, quod necesse est, quot sunt lationes astrorum, tot esse substantias, quae sunt naturaliter sempiternae, & secundum se immobiles & sine magnitudine, propter causam supra assignatam: quia scilicet motu tempore infinito, & sic per consequens virtute infinita. manifestum est igitur, quod sunt aliquid substantiae immateriales secundum motum astrorum, & quod ea rum etiam ordo esse secundum ordinem eorundem motuum. Considerandum est autem, quod post primam lationem Arist. non computat nisi lationes planetarum, quia eius tempore non dum erat deprehensus motus stellarum fixarum. Vnde existimatur, quod octaua sphaera, i qua sunt stellae fixae, est primum mobile, & motor eius est primum principium. Sed postea deprehensus est, ab Astrologis motus stellarum fixarum, i contrarium primum motus. Vnde necesse est quod supra sphaeram stellarum fixarum, sit alia circuldans totum, quae reuoluit totum caeli motu diurno, & hoc est primum mobile, quod mouetur a primo motore secundu Arist. Sed Avic. posuit quod primum mobile mouetur immediate, non a primo principio, sed ab intelligentia, a primo principio causata. Cum enim primum principium sit vnum simpliciter, existimatur quod ab eo non potest causari nisi vnum, quod est intelligentia prima, in qua quidem incidit aliqua pluralitas potentiae, & actus, secundum quod acquirit esse ad id, a quo dependet secundum suum esse, sicut potentia ad actum. Sic igitur prima intelligentia potest immediate causare plura. nam secundum quod intelligit se, prout habet aliquid de potentia, causat substantiam orbis, quem mouet. Secundum autem quod se intelligit, prout habet in actu esse ab alio, causat animam, sui orbis. Secundum autem quod intelligit suum principium, causat intelligentiam sequentem, quae mouet inferiorem orbem, & deinceps vsque ad sphaeram lunae. sed hoc non habet necessitate. Nam causa agens non est in illis substantiis superioribus, sicut in rebus materialibus, vt necesse sit ex vno tantum vnum causari, quia causa & causatum in eis sunt secundum esse intelligibile. Vnde secundum plura, quae possunt intelligi ab vno, possunt ab vno plura causari. Et satis conueniens videtur, vt primum motus rerum corporaliu, a quo omnes alij dependent, habeat pro causa principium immaterialem substantiarum, vt sit quaedam connexio & ordo sensibilium & intelligibilium. De hoc autem, quod Philosophus dicit, quod ordo substantiarum separatarum est secundum ordinem motuum & mobilitum, potest esse dubitatio. nam Sol, maior est quantitate inter omnes planetas, & eius effectus magis apparet in rebus inferioribus, & etiam motus aliorum planetarum ordinatur per motum Solis, & quodammodo consequuntur ipsam. Vnde videtur, quod substantia quae mouet Solem, sit nobilior substantijs, quae mouent alios planetas, cum tamen Sol non sit super omnes alios planetas. Sed cum in corporibus id quod est continens, sit formalius, & per hoc dignius & perfectius, & comparatur ad corpus contentum, sicut ad partem totum, sicut dicitur Quarto Physicorum, necessarium est, quod cum sphaera superioris plan-

netae contineat sphaeram inferioris; quod planeta superior, ad quem ordinatur tota sua sphaera, sit altioris & vniuersalioris virtutis, quam planeta inferior, & diuturniores operetur effectus, vt pote propinquior existens primae sphaerae, quae per suum motum causat sempiternitatem, vt supra dictum est. Et inde est, quod sicut dicit Ptolomeus in quadripartito, esse etus Saturni coaptatur ad vniuersalia loca & tempora, Iouis ad annos, Martis, Solis, Veneris & Mercurij ad menses, Lunae autem ad dies. Et inde est, quod effectus planetarum apparerit in istis inferioribus secundum ordinem eorundem. Nam primi tres superiores, videtur ordinari ad ea quae pertinent ad existentiam rei secundum seipsum, nam ipsa stabilitas esse rei attribuitur Saturno. Perfectio autem rei & bona habitudo correspondet Ioui. Virtus autem rei secundum quod se contra nociua ruetur & ea propellit, correspondet Marti. Tres vero planetae alij, videtur primum effectum habere ad motum ipsius rei existentis, ita quod Sol sit vt vniuersale principium motus, & propter hoc eius operatio in motionibus inferioribus maxime apparet. Venus autem videtur quasi proprium effectum habere magis determinatum, id est generationem, per quam aliquid consequitur in istis inferioribus. Mercurius autem videtur proprium effectum habere in multiplicatione, id est distinctione indiuiduorum in vna specie. & propter hoc, varios habet motus. Et ipse etiam cum naturis omnium planetarum miscetur, vt Astrologi dicunt. Lunae autem proprie competit immutatio materiae, & dispositio ipsius ad recipiendum omnes impressiones caelestes. Et propter hoc, videtur quasi esse deferens impressiones caelestes, & applicans inferiori materiae. Sic igitur quanto corpus caeleste est superius, tanto habet vniuersalioris, diuturnioris, & potentioris effectum. Et cum corpora caelestia sint quasi instrumenta substantiarum separatarum mouentium, sequitur quod substantia, quae mouet superiorem orbem, sit vniuersalioris conceptionis & virtutis, & per consequens oportet quod sit nobilior.

Tex. c6. 34.

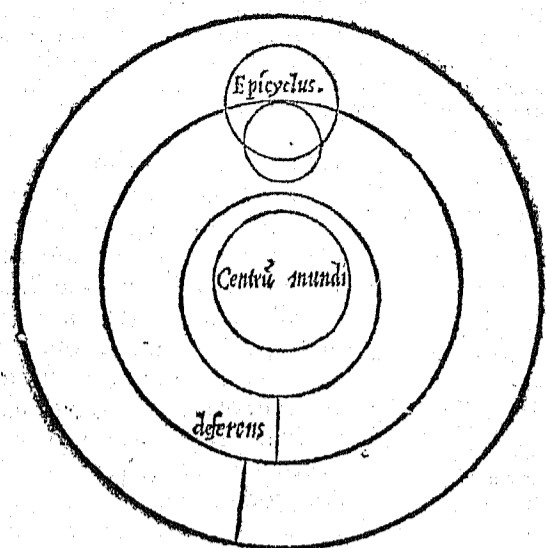
tem substantiae & immobilem, lationes planetarum sempiternas. (Sempiternum enim & instabile circulare corpus. ostensum est autem in Physicis de his.) necesse & harum lationum vnam quandam, & immobilem moueri secundum se, & sempiterna substantia. Astrorum, n. natura sempiterna substantia quaedam ens, & mouens sempiternum & prius eo, quod mouetur. Et quod prius substantia, substantiam esse necesse est. Palam itaque, quod tot substantias esse necesse est, natura sempiternae & immobiles secundum se, & sine magnitudine, propter praedictam causam. Quot quidem igitur sint substantiae, & harum quae prima & secunda secundum ordinem eundem lationibus astrorum, palam.

Pluralitatem vero lationum ex peculiarissima Philosophia Mathematicarum scientiarum, videlicet ex Astrologia, considerandum est. haec enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur. caetera vero de nulla quidem substantia, veluti quae circa numeros, atque quae circa Geometriam: Et quidem quod plures sint eorum, quae feruntur lationes, manifestum etiam est his, qui parum auigerunt. pluribus enim quam una

speciem, & ad quam, scilicet omnes motus alij ordinantur in istis inferioribus. Mercurius autem videtur proprium effectum habere in multiplicatione, id est distinctione indiuiduorum in vna specie. & propter hoc, varios habet motus. Et ipse etiam cum naturis omnium planetarum miscetur, vt Astrologi dicunt. Lunae autem proprie competit immutatio materiae, & dispositio ipsius ad recipiendum omnes impressiones caelestes. Et propter hoc, videtur quasi esse deferens impressiones caelestes, & applicans inferiori materiae. Sic igitur quanto corpus caeleste est superius, tanto habet vniuersalioris, diuturnioris, & potentioris effectum. Et cum corpora caelestia sint quasi instrumenta substantiarum separatarum mouentium, sequitur quod substantia, quae mouet superiorem orbem, sit vniuersalioris conceptionis & virtutis, & per consequens oportet quod sit nobilior.

Inquit, quot praedictae substantiae sint, & diuiditur in duas partes. In prima inquit primo numerum motuum caelestium. In secunda, ex hoc concludit numerum substantiarum mouentium, ibi. Quare & substantia, & principium. Circa primum duo facit. Primo, ostendit vnde accipiendus sit numerus motuum caelestium. Secundo, ponit circa hoc opinionem diuersas, ibi. Eudoxius vero. Dicit ergo primo, quod pluralitatem lationum sive motuum caelestiu, oportet considerare ex Astrologia, quae maxime propria est ad hoc, inter scientias Mathematicas. Ipsa namque sola inter eas speculatur de substantia sensibili, & aeterna, scilicet de corpore caelesti. Aliae vero scientiae Mathematicae de nulla substantia considerant, sicut de Arithmetica patet, quae est circa numeros, & de Geometria, quae circa magnitudines est. Numerus autem & magnitudo sunt accidentia. Quod autem sunt plures motus corporum quae feruntur in caelo, scilicet planetarum, manifestum est his, qui parum attingunt de scientia Astrologiae, quia vnum quodque astrorum errantium, id est planetarum mouetur pluribus lationibus, & non S. Tho. sup Metaphy. X vnz

vna tancum. Dicuntur autem planetae...



Videtur autem ex huius suppositione...

Tex. c. 45.

quod oportet amare utrosque, scilicet eos...

enim quam vna, astrorum errantium...

LECTIO. X.

Onit opinioniones Astrologorum...

Tex. c. 46.

Errantium vero astrorum in quatuor...

LECTIO. X.

Doxius quidem igitur Solis & Lunae...

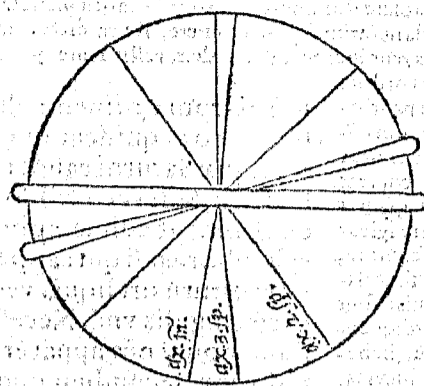
LECTIO. X.

Vdoxius igitur Solis, & Lunae...

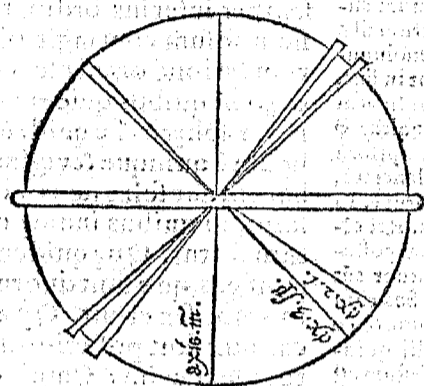
atur Eudoxius motum tam Solis, quam Lunae...

diurnis, quo reuoluuntur ab oriente ad occidentem...

Sphera Lunae secundum Eudoxium.



Sphera Solis secundum Eudoxium.

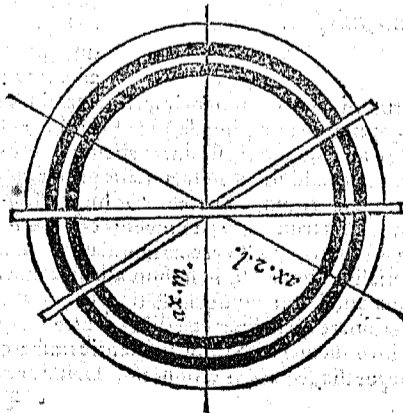


ponit opinionem Calippi de pluralitate sphaerarum...

quia ordinabat motus & sphaeras sicut & ille...

Tex. c. 47. par. 7.

Calippus autem positionem quidem sphaerarum eadem...



reuoelutes, quod deferentes vna minus. Hoc est ergo quod dicitur, quod necesse est, si omnes sphaerae simul ordinate debeant reddere, & causare illud, quod apparet de motu planetarum...

stantiarum ordinem: pluralitatem vero ei quidem, quae Iouis, & ei, quae Saturni eandem cum illo dedit, Soli vero & Lunae duas existimabat adhuc apponendas esse sphaeras, si quis apparentia sit rediturus: reliquis vero planetis singulis vna. Necesse autem simul positae oes apparatus sunt rediturae, secundum quodlibet errantium, alteras sphaeras vna minores esse reuoelutes. & ad idem restituentes primam sphaeram, semper inferius ordinati astris. n. solum contingit planetarum latioe omnia facere. Quia ergo in quibus quidem ipsa feruntur sphaeris, haec quidem octo, haec autem quinque & viginti sunt, harum autem solas non oportet resolui, in quibus infime ordinatum fertur. Quae quidem reuoelunt eas, quae sunt duorum primorum, sex erunt. Quae autem eas quae sunt posteriorum, quatuor sexdecim. Omnium itaque numerus & ferentium & reuoeluentium ea, quinquaingenta quinque. Si autem Lunae & Soli non addiderit quis, quos diximus motus, omnes sphaerae erunt septem & quadraginta. Pluralitas igitur sphaerarum tanta sit.

c. Quare & substantias & principia imobilia & insensibilia, tot rationale existimare. Necesse igitur dimitatur fortioribus dicere.

d. Si autem nulla possibile esse latioem non ordinata ad astralationem, amplius aut omnem naturam & omnem substantiam impasibilem, & secundum se optimum esse sortitam finem oportet existimare, nulla erit propter has altera natura, sed hunc substantiarum numerum esse necesse. Si n. essent aliae, mouerent vtiq; fines existetes latiois.

ideo dicit, quod si aliquis non addit Soli, vel Lunae illos duos motus, quos addit Calippus, sequitur quod omnes sphaerae erunt. 47. Subterherentur enim a praedicto numero quatuor deferentes, duae Solis, duae Lunae, & toridem reuoelutes. Remotis autem octo de 55. remanent. 47. Sed attendendum, quod si supra, cum dixit reuoelutes posteriores quatuor, esse sexdecim, praetermisit Lunam, remotis duabus deferentibus Lunae, & duabus Solis, non remouebuntur quatuor reuoelutes, sed solum duae, si sphaerae Lunae non habent reuoelutes, & sic a prima pluralitate sphaerarum subtrahuntur sex sphaerae, quatuor deferentes & duae reuoelutes: vnde sequitur, quod sphaerae omnes sunt. 49. Et sic non videtur quod Aristot. voluerit praetermit-

tere Lunam, sed magis Martem: nisi aliquis dicat Aristot. oblitum fuisse quod Lunae posuerit sphaeras reuoelutes, idcirco errorem in numero accidisse, quod non videtur probabile. Vt mo ergo concludit tantam esse pluralitatem sphaerarum, quantum dicta est. Deinde cum dicit.

tem autem stellae quidem Iouis ac Saturni eandem illi attribuebat, Soli vero & Lunae duas adhuc putabat sphaeras addendas esse, si quis eorum, quae sensibilibus apparent, causas assignare debeat: ceteris vero errantium vnicuique unam, necesse vero esse, si debent omnes simul positae, quae apparent reddere, secundum vnamquamque errantium alteras sphaeras vna pauciores esse, quae reuoeluant, & ad idem positione semper primam eius astra sphaeram, quod inferius ordinatum est, constituent. hoc enim modo solum contingit errantium latioem omnia facere. Cum igitur in quibus ipsa quidem feruntur sphaeris, haec quidem octo, haec vero viginti quinque sunt, harum sane illas solas non oportet reuoelui, in quibus fertur, quod infime ordinatum est, quae quidem duarum primarum sphaeras reuoelunt, sex erunt, quae vero posteriorum quatuor sexdecim. cunctarum vero numerus, tum earum quae ferunt, tum quae reuoelunt eas, quinquaingenta quinque. quod si Lunae & Soli non addat aliquis, quos diximus motus, omnes sphaerae erunt septem & quadraginta. Pluralitas itaque sphaerarum tanta sit.

Quare substantias quoque & principia, tum imobilia, tum sensibilia, tot rationabiliter arbitradum esse, quod, n. necesse est, relinquatur potentioribus dicendum.

Quod si nullam latioem possibile esse, quae non ordinetur ad latioem stellae omnem item natura, omnemque substantiam impasibilem & per se arbitrari oportet optimum sortitam finem esse, nulla profecto praeter has alia natura erit, sed hunc necesse est numerum substantiarum esse. si etenim aliae sunt, vtiq; mouebunt cum latiois finis sint.

astri, & iterum, si oportet omnem impasibilem substantiam, quae est sortita optimum secundum se, id est, quae habet suam perfectionem sine motu, opinari esse finem alicuius motus, non erit aliqua natura impasibilis & immaterialis praeter eas, quae sunt fines celestium motuum, sed necesse erit hunc esse numerum substantiarum separatarum, qui est numerus celestium motuum. Sed tamen primum non est necessarium, si quod omnis substantia immaterialis & impasibilis, sit finis alicuius motus celestis. Potest n. dici quod sunt aliquae substantiae separatae aliores, & vtiq; sunt proportionate quasi fines celestibus motibus, quod ponere non est inconueniens. Non n. substantiae immateriales sunt propter corporalia, sed magis econuerso. Deinde cum dicit.

part. 10.

infra part. seq.

part. 11.

Tex. co. 50 part. 12.

Tex. co. 51.

e. Remouet secundum, quod posset debilitare praedictam illatationem. Posset enim aliquis dicere, quod sunt multo plures lationes in caelo, quam quae numeratae sunt, quae tamen non possunt deprehendi, eo quod ex eis non accidit aliqua diuersitas in motu alicuius corporum caelestium, quae visu percipiuntur, & dicuntur alia. Et ad hoc excludendum si militer etiam dixerat, quod nulla latio potest esse in caelo, quae non ordinetur ad latioem alicuius astra, hoc est etiam quod nunc dicit, quod impossibile est esse alias lationes in caelo, praeter illas, ex quibus accidit diuersitas in motu astrarum, siue sint illae, quae dictae sunt, siue aliae, aut totidem, aut plures, aut pauciores. Et hoc probabiliter accipi potest ex corporibus, quae feruntur. Si enim offerens est propter id, quod deferitur, & omnis latio est alicuius, quod fertur, non potest esse aliqua latio, quae sit propter seipsam, vel propter aliam latioem ratum, sed oportet quod omnes lationes sint causa astrarum: alioquin, si latio propter aliquam latioem nem esse, eadem ratione & illa oportebit esse praeter aliam. Et cum non sit procedere in infinitum, sequitur quod finis omnis latiois sit aliquid quod caelestium corporum, quae deferuntur sicut astra: vnde impossibile est esse aliquem motum in caelo, ex quo non possit percipi aliqua diuersitas in aliquo astra. Deinde cum dicit.

Sed et alias quidem esse lationes, impossibile est, praeter dictas. hoc autem existimare es latis rationabile. Na si quidem ferer latioem natu e: & latio omnis latioe erit, nec alia alicuius latiois: sed astru gratia. Na si fuerit latio latiois gratia, & illa alterius gratia oportebit esse. Quare quonia non est possibile ire in infinitum, finis erit omnis latiois latoru aliquid diuino ru corporu secundum caelum.

Quod autem vnu caelum manifestum. Si n. plures essent caeli, vt homines, foret principium quod circa vnu quodque speciei vnum, numero vero multa. Sed quaecumque sunt numero multa, materia habent. vna n. & eadem ratio multorum, vt hominis. Socrates vero vnus. Quod autem quod quiderate esse, non habet materia primam. Endelechia n. Vnu igitur & ratione & numero moues primum, imobile existes, & motum ergo semper & continue vnum solum. Vnu ergo solum caelum.

Tradita sunt autem a senioribus & antiquis, in fabule figura dimissa posterioribus, quia dii sunt hi, & continet diuinam naturam vniuersalem. Reliqua vero fabulose iam adducta sunt, ad praesentationem multorum, & ad oportunitatem multorum, ad leges etiam conformes. n. hominibus hos, & aliorum animalium quibusdam similes dicunt: & his altera consequentia & dictis similia, a quibus si quis separans id accipiat solum, quod primum Deos existimauerunt primas subas esse, & diuine vtiq; dictu esse putabit, & sic necesse est ponere plures substantias immateriales. Sed hoc excludit dicens, manifestum esse quod sit vnum caelum tantum. Quia si esset plures secundum numerum, & in eadem specie, sicut sunt plures homines, oportet etiam quod similitudinem esset de primo principio vniuersi cuiusque caeli, quod est mouens imobile, sicut dictum est. Oportet etiam, quod plura prima principia essent specie vnum, & numero multa. Sed hoc est impossibile, quia quaecumque sunt vnum specie, & plura numero, habent materiam. Non enim distinguitur secundum rationem & formam, quia omnium indiuiduorum est co-

munis ratio, utpote quae est hominis. Vnde relinquitur, quod distinguantur per materiam. Et sic Socrates est vnus non solum secundum rationem vt homo, sed etiam secundum numerum. Sed primum principium solum sit quod quiderate esse, id est sua essentia, & ratio non habet materiam, quia eius substantia est Endelechia, id est actus, materia autem est in potentia. Relinquitur igitur, quod primum mouens imobile sit vnum, non solum ratione speciei, sed etiam numero. Oportet igitur quod primum motus sempiternus, qui ab eo causatur sit vnus tantu, & per consequens sequitur quod caelum sit vnum tantum. Comparatae etiam, quae inuenta sunt de substantijs immaterialibus, ad opinionones antiquas, & ad vulgares. Et dicit, quod ab antiquis philosophis, quaedam sunt tradita de substantijs separatis, & diuisa posterioribus per modum fabulae, scilicet quod dii sunt, & quod id, quod est diuinitatis, continet totam naturam. Et hoc quidem habetur ex superioribus, si omnes substantiae immateriales vocentur dii. Si autem solum primum principium vocetur Deus, est vnus tantu Deus, vt ex praedictis patet. Reliqua vero introducta sunt fabulose ad persuasionem multitudinis, quae non potest capere intelligentia. Et secundum quod fuit optimum ad leges ferendas, & ad utilitatem conferuacionis humanae, vt ex huiusmodi adinuentis persuaderetur multitudini, vt intenderent virtuosos actibus, & a vitijs declinarent. Et quid sit fabulose introductum exponit subdens, quod dixerunt Deos esse conformes hominibus, & quibusdam aliorum animalium. Posuerunt enim fabulose homines quosdam deificatos, & quaedam animalia, & quaedam conformes quaedam itis, & alia similia dixerunt, ex quibus si aliquis hoc solum velit accipere quod primo ostensu

Sed esse alias latioes praeter dictas, impossibile est, hoc autem ex his, quae feruntur, rationabile est accipere. si enim omne quod fert, eius gratia, quod fertur, suapte natura est: omnisque latio alicuius, quod fertur est: nulla latio sui gratia erit profecto, nec alterius latiois, verum stellarum causa. Si namque latio latiois causa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia esse. quare cum non sit processus in infinitum, finis omnis latiois erit diuino ru corporum aliquid, quae in caelo feruntur.

Quod autem caelum sit vnum, manifestum est, si enim plures sint caeli, ut homines, principium vniuersi cuiusque erit specie vnum, numero multa. at quaecumque multa numero, materiam habent. Vna etenim est eadem multorum ratio est, veluti hominis. Socrates vero vnus. ipsum vero quid erat esse primum non habet materiam, cum actus sit. vnum ergo, vni ratione, tum numero primum mouens imobile ens est. & id igitur, quod semper, continuoque mouetur, vnum ergo tantum caelum est.

Tradita autem sunt quaedam a maioribus nostris, & admodum antiquis, ac in fabule figura posterioribus relicta, quod hi dii sunt, vniuersaeque naturae diuinum continent. Cetera vero fabulose ad multitudinis persuasionem, & ad legum, ac eius quod conferat oportunitatem, iam allata sunt. hominiformes namque, ac aliorum animalium nonnullis similes eos dicunt, ac alia consequentia, & similia his, quae dicta sunt. quorum si quis ipsum solum primum separando accipiat, quod Deos arbitrabantur primas substantias esse, diuine profecto dictum putabit: & (ut verisimile est) saepius quaque arte & philosophia, quo ad possibile fuit, inuenta, corruptaque rursus, has illorum opiniones, quasi quasdam reliquias, nunc usque saluatas esse. Paterna itaque, ac priorum opinio in tantum nobis manifesta sit.

est in praehabitis scilicet, quod dii sunt quaedam substantiae immateriales, putabitur esse dictu diuine, & secundu veri similitudine. Et hoc ideo est, quia quaelibet ars, & etiam philosophia, saepe fuit inuenta secundu possibilitate humana, & iteru fuit corrupta, vel propter bella impedita studiu, vel propter inundationes, vel alia hmoi excidia. Et hoc necessariu fuit ponere Aristot. S. Tho. sup Metaphy. X 3 vt possit

Tex. co. 48. parte. 8.

parte. 9.

Tex. co. 38.

ut possit saluare eternitatem mundi. Manifestum enim erat, qd a quodam certo tempore inceperant homines philosophari & artes adinuenire. Inconueniens autem videbatur quod in finito tempore fuisset abique his humanum genus. Et ideo dicit, quod philosophia, & aliae artes fuerunt multoties inuentae, & corruptae, & quod opinioniones illorum antiquorum quasi reliquiae saluatur vsque nunc. Et vltimo concludit quod praedicta opinio, videlicet quod a Philosophantibus habita est, post quos destructa fuit Philosophia, solum sic manifesta est, scilicet per modum fabulae, vt supra dictum est.

L E C T I O . X I .

part. prima



Ve autem circa intellectum, habent quasdam dubitationes. Videtur quidem, n. apparentium diuinitissimum. Quomodo vero habens talis erit, vtique habet quasdam difficultates.

part. 2.

L E C T I O . X I .



ostquam Philosophus determinauit quod substantia immateriali quantum ad eius perfectionem, & quantum ad eius virtutem, nunc determinat quasdam dubitationes pertinentes ad actionem eius. Ostendit enim supra, quod prima immaterialis substantia mouet sicut intelligibile, & sicut bonum desiderabile. Et ideo diuidit haec pars in duas. In prima determinat quasdam dubia circa primam immaterialem substantiam, quantum ad hoc, quod est bonum intelligibile, & intellectus. In secunda quantum ad hoc, quod est bonum apperibile, ibi. { Perscrutandum est autem qualiter habet &c. } Circa primum duo facit. Primo assignat rationem dubitationis circa intellectum primae substantiae. Secundo dubitationem mouet & determinat, ibi. { Nam si non intelligat. } Dicit ergo primo, quod ea, quae pertinent ad intellectum primae substantiae, id est intelligere, quod prima quaestio quaerebat, quaerendum restat quid intelligat? Aut enim intelligit seipsum, aut aliquid aliud: si intelligit aliquid aliud, aut intelligit semper idem, aut oportet, quod intelligat aliud & aliud, quandoque; scilicet hoc, quandoque; illud. Deinde cum dicit, d. { Antequam soluat praemissas quaestiones, interponit quaedam quaestiones, cuius solutio valet ad determinationem praemissarum. Et est quaestio: vtrum ad nobilitatem vel perfectionem intellectus aliquid differat vel nihil, quod intelligatur aliquid bonum & nobile, aut quodcunque conuenit. Et quod differat quodam signum ostendit, quia inconueniens videretur & absurdum, quod aliquis meditetur, & operationem sui intellectus occupet circa quaedam vilia. Quod non esset, si non pertineret ad nobilitatem intellectus nobilitas intelligibilis, sed in differens esset intelligere nobilitatem & vilia. hoc enim omnino est impossibile. Manifestum est enim, quod operationes secundum propria obiecta specificantur. Vnde oportet, quod quanto nobilior est obiectum, tanto nobilior sit operatio. Deinde cum dicit, e. { Praemitit quaedam necessaria ad solutionem principalium quaestionum. Et primo ponit duo, quorum primum concludit ex solutione interpositae quaestiois. Si enim differat ad nobilitatem intellectus intelligere bonum, aut quodcunque; contingeret, vt dictum est, manifestum est quod cum primus intellectus sit nobilissimus, quod intelligat aliquid diuinitissimum & honoratissimum. Secundum quod determinata est solutio vltimae partis secundae quaestiois principalis. Quaezabatur enim, vtrum intellectus primi mutaretur de vno in aliud. Et patet, quod non

part. 3.

Tex. c6. 36.

part. 4.

part. 5.

Infra le. 9.

par. seq. l. h.

Infra pt. 5.

part. 6.

Infra pt. 4.

part. 3.

bitu. Alio modo, quod conueniat ei in actu. Alio modo, quod sit ipsum suum intelligere sive sua intelligentia, quod idem est. Dicit ergo, quod si intellectus primi mouentis non intelligat in actu, sed solum in potentia, vel in habitu non erit aliquid nobile. Bonum enim & nobilitas intellectus est in hoc, quod actu intelligit. Intellectus autem intelligens est in potentia, vel in habitu se habet sicut dormiens. Nam dormiens habet quidem potentias operum vitae, sed opera vitae non operatur. Vnde somnus dicitur esse dimidium vitae, & secundum somnum non dicitur felix ab ipso felice, virtuosus a virtuosio. Si autem intellectus intelligat quidem actu, sed principale eius bonum quod est operatio eius, sit aliquid aliud ab ipso, quia seius intelligentia id est operatio intellectualis ipsius non est hoc quod sua substantia, comparatur ad ipsum sicut potentia ad actum & perfectibile ad perfectionem. Et sic sequitur, quod primum intelligens, non sit optima substantia, honorabilis enim & nobilitas inest ei per suum intelligere. nihil autem quod est nobile secundum aliud, est nobilissimum. Sic igitur videtur sequi, quod substantia primi intelligentis non sit optima, sive intelligat in potentia tantum, sive in actu, nisi ponatur cum hoc quod sua substantia sit suum intelligere, vt post determinabit. Deinde cum dicit, c. { Antequam soluat postquam quaestiones, mouet aliam de intelligibili. Vnde dicit quod siue substantia primi mouentis sit intellectus, quasi quaedam potentia intellectiva, sive sit in intelligentia id est actu intellectus, id est intelligere, quod prima quaestio quaerebat, quaerendum restat quid intelligat? Aut enim intelligit seipsum, aut aliquid aliud: si intelligit aliquid aliud, aut intelligit semper idem, aut oportet, quod intelligat aliud & aliud, quandoque; scilicet hoc, quandoque; illud. Deinde cum dicit, d. { Antequam soluat praemissas quaestiones, interponit quaedam quaestiones, cuius solutio valet ad determinationem praemissarum. Et est quaestio: vtrum ad nobilitatem vel perfectionem intellectus aliquid differat vel nihil, quod intelligatur aliquid bonum & nobile, aut quodcunque conuenit. Et quod differat quodam signum ostendit, quia inconueniens videretur & absurdum, quod aliquis meditetur, & operationem sui intellectus occupet circa quaedam vilia. Quod non esset, si non pertineret ad nobilitatem intellectus nobilitas intelligibilis, sed in differens esset intelligere nobilitatem & vilia. hoc enim omnino est impossibile. Manifestum est enim, quod operationes secundum propria obiecta specificantur. Vnde oportet, quod quanto nobilior est obiectum, tanto nobilior sit operatio. Deinde cum dicit, e. { Praemitit quaedam necessaria ad solutionem principalium quaestionum. Et primo ponit duo, quorum primum concludit ex solutione interpositae quaestiois. Si enim differat ad nobilitatem intellectus intelligere bonum, aut quodcunque; contingeret, vt dictum est, manifestum est quod cum primus intellectus sit nobilissimus, quod intelligat aliquid diuinitissimum & honoratissimum. Secundum quod determinata est solutio vltimae partis secundae quaestiois principalis. Quaezabatur enim, vtrum intellectus primi mutaretur de vno in aliud. Et patet, quod non

L E C T I O . X I .



Uero, quae circa mentem sunt, quasdam dubitationes habent. Videtur enim eorum, quae apparent, quid diuinitissimum esse, quo vero modo se habent, talis erit, difficultates quasdam habet.

Sive enim nihil intelligat, sed ita se habeat, ut dormiens, quidnam excellens erit? sive intelligat, huius vero aliquid sit principale (non enim id, quod est eius substantia, intellectio erit, sed potentia) profecto non erit optima substantia. siquidem eo quod intelligit, ei honorabilitas inest.

Præterea, sive mens, sive intellectio eius substantia sit, quid intelligit? aut n. ipsa seipsum, aut aliquid aliud quod si aliud, aut idem semper, aut aliud.

Vtrum autem differt aliquid, an nihil intelligere bonum, vel quodcunque? An vero de quibusdam ipsam etiam cogitare absurdum est?

Manifestum itaque est, quod illud intelligit, quod diuinitissimum, honoratissimumque est. Neque mutatur. in deterius namque mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset.

ponatur cum hoc quod sua substantia sit suum intelligere, vt post determinabit. Deinde cum dicit, c. { Antequam soluat postquam quaestiones, mouet aliam de intelligibili. Vnde dicit quod siue substantia primi mouentis sit intellectus, quasi quaedam potentia intellectiva, sive sit in intelligentia id est actu intellectus, id est intelligere, quod prima quaestio quaerebat, quaerendum restat quid intelligat? Aut enim intelligit seipsum, aut aliquid aliud: si intelligit aliquid aliud, aut intelligit semper idem, aut oportet, quod intelligat aliud & aliud, quandoque; scilicet hoc, quandoque; illud. Deinde cum dicit, d. { Antequam soluat praemissas quaestiones, interponit quaedam quaestiones, cuius solutio valet ad determinationem praemissarum. Et est quaestio: vtrum ad nobilitatem vel perfectionem intellectus aliquid differat vel nihil, quod intelligatur aliquid bonum & nobile, aut quodcunque conuenit. Et quod differat quodam signum ostendit, quia inconueniens videretur & absurdum, quod aliquis meditetur, & operationem sui intellectus occupet circa quaedam vilia. Quod non esset, si non pertineret ad nobilitatem intellectus nobilitas intelligibilis, sed in differens esset intelligere nobilitatem & vilia. hoc enim omnino est impossibile. Manifestum est enim, quod operationes secundum propria obiecta specificantur. Vnde oportet, quod quanto nobilior est obiectum, tanto nobilior sit operatio. Deinde cum dicit, e. { Praemitit quaedam necessaria ad solutionem principalium quaestionum. Et primo ponit duo, quorum primum concludit ex solutione interpositae quaestiois. Si enim differat ad nobilitatem intellectus intelligere bonum, aut quodcunque; contingeret, vt dictum est, manifestum est quod cum primus intellectus sit nobilissimus, quod intelligat aliquid diuinitissimum & honoratissimum. Secundum quod determinata est solutio vltimae partis secundae quaestiois principalis. Quaezabatur enim, vtrum intellectus primi mutaretur de vno in aliud. Et patet, quod non

part. 6.

Infra pt. 9.

part. 7.

part. 8.

part. 9.

part. 10.

non mutatur de vno intellectio in aliud, quia est intelligit diuinitissimum, si mutaretur in aliud intelligibile, esset cuius uirtutis in aliquid indignus, quod non competit alicui nisi tendenti in defectum, & corruptionem. Iterum hoc ipsum quod est trahere de vno intellectio in aliud, est quidem motus. Vnde non potest competere primo mouenti, cum sit omnino immobile. f. { Solutio prius post quasdaem quaestiones, & primo ponit veritatem primam. Secundo veritatem secundam, ibi. { Deinde palam, &c. Veritatem autem primam quaestiois manifestat dicens, quod si substantia primi non est intelligentia id est ipsum suum intelligere, sed est potentia quaedam intellectiva rationabile est, id est probabiliter videtur sequi, quod continuatio intelligentiae, id est operatio intellectualis, sit ei laboriosa. Quod enim est in potentia ad aliquid, se habet ad hoc & ad eius operatum, quia quod potest esse, potest non esse. Vnde, si substantia primi comparatur ad intelligere sicut potentia ad actum, quantum est de ratione suae substantiae, poterit intelligere, & non intelligere. Non ergo inest ei ex sua substantia, quod continuae intelligat. Vt autem non se habeat aliquando sicut dormiens, necesse est, quod continuatio intelligentiae adificatur ex aliquo alio. Quod autem aliquis adificetur, & non habet hoc ex sui natura, probabile est, quod sit ei cum labore, eo quod sic inuenitur in nobis. Nam inconueniens operando laboramus. Non autem est necessarium, quia quod aliquid acquiritur ab alio, non est laboriosum, nisi vel ipsum, vel aliquid aliud continuans ipsum, sit contra naturam. Vnde licet continuans motus caeli dependeat ab extrinseco, non tamen caelum mouetur cum labore. Fuit igitur Aristoteles hic contentus in ducere ab inconueniens quod probabiliter sequitur, quia inconueniens, quod ex necessitate sequitur est manifestum, scilicet quod bonum & perfectio primi mouentis dependeat ab aliquo superiori, non enim esset primum & optimum. Deinde cum dicit, g. { Solutio secundae quaestiois, & circa hoc tria facit. Primo determinat veritatem secundae quaestiois. Secundo obicit in contrarium, ibi. { Et est intelligentia, &c. } Tertio soluit, ibi. { Aut in quibusdam. } Dicit ergo primo, quod postquam ostensum est, quod substantia primi non est potentia intellectiva, sed in ipsa intelligentia, ex hoc palam est, quod si primum non intelligit seipsum, sed aliquid aliud, sequitur quod aliquid aliud erit dignius quam primum, id est intellectum ab ipso. Quod sic probat. Ipium intelligere in actu, quod est intelligentia, conuenit alicui etiam intelligenti quodcunque indignissimum. Vnde patet, quod intelligere aliquod in actu, est fugiendum, quia dignius est, quod quaedam non videatur in actu, quam quod videatur. non autem hoc esset, si intelligentia esset optimum, quia tunc nullum intelligere esset vitandum. Cum ergo aliquod intelligere sit vitandum propter indignitatem intelligibilis, relinquitur, quod nobilitas eius, quod est intelligere, dependeat ex nobilitate intelligibilis. Dignius est igitur ipsum in intellectum quam ipsum intelligere. Cum igitur ostensum sit, quod primum sit suum intelligere, sequitur, si intelligat aliud a se, quod illud aliud erit eo nobilior. Cum igitur ipsum sit nobilissimum, & potentissimum, necesse est, quod intelligat seipsum, & quod in eo sit idem intellectus & intellectum. Consideran-

dum est autem, quod Philosophus intendit ostendere, quod Deus non intelligit aliud, sed seipsum, in quantum intellectum est perfectio intelligentis, & eius quod est intelligere. Manifestum est autem, quod nihil aliud sic potest intelligi a Deo, quod sit perfectio intellectus eius. Nec tamen sequitur, quod omnia alia a se sine ei ignota. Nam intelligentio se, intelligit omnia alia. Quod sic patet. Cum enim ipse sit ipsum suum intelligere: ipsum autem est dignissimum, & potentissimum: necesse est quod suum intelligere sit perfectissimum. Perfectissimae ergo intelligit ipsum. Quanto autem aliquid principium perfectius intelligitur, tanto magis intelligitur in eo effectus eius, nam principia continentur in virtute principii. Cum igitur a primo principio, quod est deus, dependeat caelum, & tota natura, vt dictum est, patet quod Deus cognoscendo seipsum, omnia cognoscit. nec vilitas alicuius rei in intellectu derogat dignitati ipsius. Non enim intelligere actu aliquid indignissimum est fugiendum, nisi in quantum intellectus in eo sistit, & dum illud actu intelligit, retrahitur a dignioribus intelligendis, Si enim intelligendo aliquid dignissimum, etiam vilia intelligatur, vilitas intellectus non tollit. Deinde cum dicit, h. { Obicit contra veritatem determinatam dupliciter. Primo quidem sic, primum intelligit seipsum: vt ostensum est, & iterum supra ostensum est, quod primum est sua intelligentia. Ergo intelligentia primi non est aliud quam intelligentia intelligentiae. Sed hoc est contra id, quod videtur, quia actus sensus, & scientia, & opinio, & meditatio semper videntur esse alterius. Et si aliquid sint sui ipsius, sicut cum aliquis sentit se sentire, vel scire se scire vel opinari se opinari, vel meditari se meditari, hoc est quidem praeter opus vel praeter actum principale. nam hic videtur principalis actio, vt aliquis intelligat intelligibile. Quod autem aliquis intelligat se intelligere intelligibile, hoc videtur esse praeter principalem actum quasi accessorium quoddam. Vnde si intelligere primi non sit nisi intelligentia intelligentiae, videtur sequi quod suum intelligere non sit principalissimum. i. { Secundo obicit alio modo. Manifestum est, quod aliud est intelligere & intelligi. Et si contingat quod idem subiecto sit intellectus & ipsum intellectum, non tamen sunt idem ratione. Si ergo primum est suum intelligere, & est ipsum quod intelligitur, quod est optimum, videbitur dubium remanere, secundum quod inest ei hoc quod est bene esse eius, vtrum, scilicet secundum hoc quod est intelligentia, vel secundum quod est intellectum? Deinde cum dicit, k. { Solutio postquam obiectiones dicens, quod in quibusdam res scita idem est quod scientia. Et hoc manifestat diuidendo scientiam. Nam scientia alia est factiua, & alia speculatiua. In factiua autem scientijs, res scita, sine materia accepta, est ipsa scientia. Sicut patet, quod domus sine materia prout est in mente adificatoris, est ipsa ars adificatiua. Et similiter factiua in mente Medici, est ars medicatiua. Et sic patet, quod ars factiua nihil aliud est quam substantia rei factae, & quod quidera actus eius. Omnis enim artifex procedit in opus ex eo quod considerat quid est quod operari intendit. In speculatiua vero scientijs manifestum est, quod ipsa ratio diffinitiva rei est res scita, & est ipsa scien-

Primo igitur, si non est intellectio, sed potentia, rationabile est laboriosam esse ei continuationem intelligentiae.

Deinde palam, quia aliud aliud erit dignius, quod intellectus, si intellectum. Et enim intelligere & intelligentia inest indignissimum intelligenti. quare fugiendum hoc. Et enim non videtur quidem quaedam, dignius quod videre. non si sit optimum intelligentia. Seipsum ergo intelligit, si quidem est potentissimum.

Et est intelligentia intelligentiae, intelligentia. Videtur autem semper alius scientia, & sensus, & opinio, & meditatio. Ipsius autem in accessorio.

Amplius si aliud est intelligere, & intelligi, secundum quid ei quod ipsum bene inest? Non enim idem esse intelligentiae, & intellectio.

An in quibusdam scia res? In factiuis quidem, sine materia: sub factiua. n. & quod quidera est: in theoreticis vero, ratio, res, & intelligentia. Non altero igitur existere eo quod intelligitur & intellectio: quaecumque non materia habent, idem erunt. Et intellectio eius, quod intelligitur, vna.

non tollit. Deinde cum dicit, h. { Obicit contra veritatem determinatam dupliciter. Primo quidem sic, primum intelligit seipsum: vt ostensum est, & iterum supra ostensum est, quod primum est sua intelligentia. Ergo intelligentia primi non est aliud quam intelligentia intelligentiae. Sed hoc est contra id, quod videtur, quia actus sensus, & scientia, & opinio, & meditatio semper videntur esse alterius. Et si aliquid sint sui ipsius, sicut cum aliquis sentit se sentire, vel scire se scire vel opinari se opinari, vel meditari se meditari, hoc est quidem praeter opus vel praeter actum principale. nam hic videtur principalis actio, vt aliquis intelligat intelligibile. Quod autem aliquis intelligat se intelligere intelligibile, hoc videtur esse praeter principalem actum quasi accessorium quoddam. Vnde si intelligere primi non sit nisi intelligentia intelligentiae, videtur sequi quod suum intelligere non sit principalissimum. i. { Secundo obicit alio modo. Manifestum est, quod aliud est intelligere & intelligi. Et si contingat quod idem subiecto sit intellectus & ipsum intellectum, non tamen sunt idem ratione. Si ergo primum est suum intelligere, & est ipsum quod intelligitur, quod est optimum, videbitur dubium remanere, secundum quod inest ei hoc quod est bene esse eius, vtrum, scilicet secundum hoc quod est intelligentia, vel secundum quod est intellectum? Deinde cum dicit, k. { Solutio postquam obiectiones dicens, quod in quibusdam res scita idem est quod scientia. Et hoc manifestat diuidendo scientiam. Nam scientia alia est factiua, & alia speculatiua. In factiuis autem scientijs, res scita, sine materia accepta, est ipsa scientia. Sicut patet, quod domus sine materia prout est in mente adificatoris, est ipsa ars adificatiua. Et similiter factiua in mente Medici, est ars medicatiua. Et sic patet, quod ars factiua nihil aliud est quam substantia rei factae, & quod quidera actus eius. Omnis enim artifex procedit in opus ex eo quod considerat quid est quod operari intendit. In speculatiua vero scientijs manifestum est, quod ipsa ratio diffinitiva rei est res scita, & est ipsa scien-

Tex. c6. 38.

tia sue intelligētia. Per hoc enim est sciens intellectus, per quod habet rationem rei. Cum igitur intellectus in actu, & intellectu, non sit alterum, in his quæcunque materiam non habent manifestum est, quod in substantia prima, quæ maxime remota est a materia, maxime idem est intelligere, & intellectum. Et sic vna est intelligentia intellecti tantum, & non est aliud intelligentia intellecti, & aliud intelligentia intellectus. Deinde cum dicitur.

**I** Adhuc autem restat dubitatio, si compositum est quod intelligitur. Transmutabitur enim in partibus totius.

**m** Aut idiuuibile omne, quod non habet materiam, ut humanus intellectus.

**n** Aut quod quidem compositum habet in aliquo tempore. Non enim habet ipsum bene in hoc aut in hoc, sed in toto quodam quod optimum, & ens aliquid aliud. Sic autem habet ipsa sui ipsius intelligentia toto æterno.

LECTIO XII.

**R** Erscrutandum autem est, qualiter habet totius natura bonum & optimum: utrum separatim quid & ipsum secundum se, aut secundum ordinem.

**b** Aut utroque modo, sicut exercitus, etenim in ordine ipsum bene, & dux exercitus, & magis iste. Non enim iste pro ordine, sed ille propter hunc est.

**c** Omnia vero coordinata sunt aequaliter, sed non similiter, & volatilia, & natatilia, & plantæ.

**m** Secunda ratio ponit, quæ talis est. Omne, quod non habet materiam, est simplex & indiuisibile: sed intellectum primum est immateriale. Ergo est simplex & indiuisibile. Ponit autem exemplum de humano intellectu. Quod quidem exemplum potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum similitudinem, ut intelligatur quod humanus intellectus sit secundum suam essentiam indiuisibilis: quia est forma omnino immaterialis. Alio modo, & melius potest intelligi secundum dissimilitudinem, ut sit sensus, quod humanus intellectus intelligit compositum, quia accipit sua intelligibilia a rebus materialibus, quod non est de intellectu primi.

**n** Tertia ratio ponit, quæ talis est. Intellectus, qui est intelligibile compositum, habet suam perfectionem, non semper, sed in aliquo tempore. Quod sic patet, quia non habet suum bonum in hac parte, vel in illa, sed illud quod est optimum eius, est quoddam aliud, quod est in quodam toto. Unde etiam verum, quod est bonum intellectus, non est in complexis, sed in simplicibus. Simplicia autem priora sunt generatione & tempore quam composita. Unde illud quod non habet suum bonum in partibus, quæ seorsum accipi possunt, sed in toto, quod ex eis constituitur, habet suum bonum per aliquod tempus, & non semper. Sed intelligentia primi, quæ est sui ipsius, æternaliter, & eodem modo se habet, intellectum ergo primi, non est compositum.

LECTIO XII.

**R** Erscrutandum est, qualiter primum mouens est intelligens & intelligibile, hic intēdit inquirere qualiter primum mouens sit, & appetibile, & circa hoc duo facit. Primo, ostēdit qualiter se habeat bonum in vniuerso, secundum opinionem propriam. Secundo, secundum opinionem aliorum, ibi. Quæcunque vero impossibilia, circa primum duo facit. Primo mouet quæstionem. Secundo soluit eam, ibi. Aut utroque modo, &c. Oritur autem ista quæstio ex hoc, quod supra dictum est, quod primum mouens mouet sicut bonum, & appetibile. Bonum enim secundum quod est finis alicuius, est duplex. Est enim finis extrinsecus ab eo, quod est ad finem, sicut si dicimus locum esse finem eius, quod mouetur ad locum. Est etiam finis intrinsecus, sicut forma finis generationis & alterationis, & forma iam adepta, est quoddam bonum intrinsecum eius, cuius est forma. Forma autem alicuius totius, quod est vnum per ordinatio nem quendam partium, est ordo ipsius. Unde relinquitur quod sit bonum eius. Quærit ergo Philosophus, utrum natura totius vniuersi, habeat bonum & optimum, id est finem proprium, quasi aliquid separatim a se. Vel habeat bonum & optimum in ordine suarum partium, per modum quod bonum alicuius rei naturalis est sua forma. Deinde cum dicit.

**Item restat dubitatio, utrum compositum sit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius.**

**An omne non habens materiam, indiuisibile est? quemadmodum humanus intellectus.**

**An compositorum in aliquo tempore se habet. nam non bene esse habet in hoc aut in hoc, uerum in toto quodam, quod optimum est, aliud ab eo existens. sic autem ipsa sui ipsius intelligentia per totum æternum se habet.**

LECTIO XII.

**R** Erscrutandum autem etiam hoc, quonam modo natura vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimum: utrum separatim quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine.

**An utroque modo, quemadmodum exercitus. etenim bene esse eius, in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse. non enim ipse propter ordinem, uerum ordo propter ipsum est.**

**Cuncta autem coordinata quodam modo sunt, uerum non similiter & tantia, & volatilia, & plantæ. neciana & optimum, id est finem proprium, quasi aliquid separatim a se. Vel habeat bonum & optimum in ordine suarum partium, per modum quod bonum alicuius rei naturalis est sua forma. Deinde cum dicit.**

**Solutio propositam quæstionem, & circa hoc duo facit. Primo enim ostendit, quod vniuersum habet bonum separatim, & bonum ordinis. Secundo ostendit qualiter partes vniuersi, se habeant ad ordinem, ibi. Omnia vero ordinata. Dicit ergo primo, quod vniuersum habet utroque modo bonum & finem. Est enim aliquid bonum separatim, quod est primum mouens, ex quo dependet cælum, & tota natura, sicut ex fine & bono appetibili, ut ostensum est. Et quia omnia, quorum vnus est finis, oportet quod in ordine ad finem conueniant, necesse est quod in partibus vniuersi ordo aliquis inueniatur. Et sic vniuersum habet & bonum separatim, & bonum ordinis. Sicut videmus in exercitu. Nam bonum exercitus est, & in ipso ordine exercitus, & in Duce, qui exercitui præsidet. Sed magis est bonum exercitus in Duce quam in ordine, quia finis potior est in bonitate his, quæ sunt ad finem. Ordo autem exercitus est propter bonum Ducis adimplendum, scilicet ducis voluntatem in victoria consecutionem, non autem econuerso, bonum ducis est propter bonum ordinis. Et quia ratio eorum, quæ sunt ad finem iungitur ex fine, ideo necesse est, quod non solum ordo exercitus sit propter Ducem, sed etiam quod a duce sit ordo exercitus, cum ordo exercitus sit propter Ducem, ita etiam bonum separatim quod est primum mouens, est melius bonum bono ordinis, quod est in vniuerso. Motus enim ordo vniuersi est propter primum mouentem, ut scilicet explicetur in vniuerso ordinato id, quod est in intellectu & voluntate primi mouentis. Et sic oportet, quod a primo mouente sit tota ordinatio vniuersi. Deinde cum dicit.**

**Ostendit qualiter partes vniuersi se habeant ad ordinem, dicens, quod omnia, quæ sunt in vniuerso, sunt aliquo modo ordinata.**

**dinata, sed non similiter omnia habent ordinem.** animalia marina & volatilia, & plantæ. Et tamen licet non sint eodem modo ordinata, non ita se habent quod vniuersum non pertinet ad alterum, sed est aliqua affinitas & ordo vnus ad alterum. Plurimum enim sunt propter animalia, & animalia sunt propter homines. Et quod omnia sunt ordinata ad inuicem, patet ex hoc quod omnia simul ordinata ad vnam finem. Sed quod omnia sic sunt similiter ordinata, manifestatur per quoddam exemplum. In aliqua enim domo, vel familia ordinata, inueniuntur diuersi gradus. Sicut sub patrefamilias est primum gradus filiorum, alius autem gradus est seruorum, tertius vero gradus est bestiarum, quæ seruiunt in domo, ut canes & huiusmodi animalia. Huiusmodi enim gradus diuersimode se habent ad ordinem domus, qui imponitur a patre familias gubernatore domus. Filius enim non competit ut faciat aliquid casualiter & sine ordine, sed omnia aut plura eorum, quæ faciunt, ordinata sunt. Non autem ita est de seruis, aut bestijs, quæ parum participant de ordine de ordine qui est ad commune. Sed multum inuenitur in eis de eo, quod contingit, & casualiter accidit. Et hoc ideo, quia paruam affinitatem habent cum rectore domus, qui intendit bonum domus commune. Sicut autem imponitur in familia ordo per legem & præceptum patrisfamilias, qui est principium vnicuique ordinatum in domo, exequendi ea, quæ pertinent ad ordinem domus, ita natura in rebus naturalibus est principium exequendi vnicuique id, quod competit sibi de ordine vniuersi. Sicut enim qui est in domo, per præceptum patrisfamilias ad aliquid inclinatur, ita aliqua res naturalis per naturam propriam. Et ipsa natura vniuersi cuiusque est quædam inclinatio indita ei a primo mouente, ordinans ipsam in debitum finem. Et ex hoc patet, quod res naturales agunt propter finem, licet finem non cognoscant, quia a primo intelligente assequuntur inclinationem in finem. Sed non similiter omnia ista se habent ad istum finem. Est enim aliquid ceterum omnibus, quia necesse est, quod omnia ad hoc perueniant quod discernantur. id est quod habeant discretas & proprias operationes, & quod etiam in substantiam adinuicem discernantur. Et quantum hoc habet in nullo deficit ordo. Sed quædam sunt, quæ non solum hoc habent, sed vterius talia sunt quod omnia, quæ sunt in eis, communicant ad totum, id est sunt ordinata ad bonum ceterum totius. Hoc autem inuenitur in illis, in quibus nihil est præter naturam, neque casualiter, sed omnia in debito ordine procedunt. Manifestum est enim, quod vnaqueque res naturalis, ut dictum est, ordinatur ad bonum ceterum in suam actionem debitam naturalem. Unde illa quæ nunquam deficiunt a sua actione debita & naturali, habent omnia sua ceterantia ad totum. Illa vero, quæ aliquando deficiunt ab actione debita & naturali, non habent omnia sua ceterantia ad totum, sicut homines corpora inferiora. Est ergo summa solutionis, quod ordo duo requirit. I. ordinatum distinctionem, & ceterantiam

Tex. 53.

par. 4.

par. 5.

par. 6.

par. 7.

Tex. 54.

Tex. 63.

**distinctionem ad totum. Quantum autem ad primum, indeficiente est ordo in oibus. Quantum autem ad secundum, quod est quiddam ordo indeficiente in aliis quibus, quæ sunt supra & proxima primo principio, sicut substantia separata & corpora cælestia, in quibus nihil casualiter accidit & præter naturam. In aliquibus autem deficit. I. corporibus, in quibus interdum aliquid accidit casualiter præter naturam. & hoc propter remotio nem a primo principio semper eodem modo se habent. Deinde cum dicitur. d. Determinat de bono & ordine vniuersi & opinioem aliorum, & circa hoc duo facit. Primo manifestat de quo est intentio, dicens quod oportet dicere quæcunque impossibilia, aut absurda accidunt illis, qui alter dicitur de bono & alter ordine vniuersi, s. quæ nos: Et oportet dicere etiam qualia dicunt illi, qui melius loquuntur, & in quorum dictis pauciores dubitationes apparent. e. Prosequitur suam intentionem, & circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem illorum, qui posuerunt principia esse contraria. Secundo eorum, qui posuerunt principia esse naturas quædam separatas, ibi. Amplius si non erit &c. Circa primum duo facit. Primo proponit, in quo deficiant illi, qui dicunt principia esse contraria: dicens, quod omnes antiqui Philosophi posuerunt omnia esse ex principijs contrariis. Et quantum ad tria non recte dixerunt. Neque enim recte dixerunt in hoc, quod posuerunt res esse ex contrariis, neque etiam in hoc, quod dixerunt omnia ex contrariis. Et tertio defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res producantur. Secundo ibi.**

**se habent, ut sit vnum alteri ad alterum, sed sunt ad quippiam, ad vnum nanque coordinata sunt omnia. Verum, quemadmodum in domo liberis quidem minime licet quodcunque facere, sed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt, mancipijs vero & bestijs parum, quod ad commune, multum vero, quod contingit. Tale nanque cuiusque principium ipsorum natura est, dico autem putat ad discerni, necesse quoque omnibus venire. & alia sic sunt, quibus communicant omnia ad totum.**

**Quæcunque vero enim impossibilia accidunt, aut absurda aliter dicentibus, & qualia gratiosius dicentes, & in quibus minime dubios oportet non latere.**

**Omnes enim ex contrariis faciunt omnia. Neque autem quod omnia, neque ex contrariis recte, nec in quibusbus contraria sunt, quod ex contrariis erunt, non dicunt.**

**Impassibilia nanque sunt contraria adinuicem, a nobis autem tertium aliquid sit. Alii vero alterum contrarium materiam faciunt, quæ admodum quid est inæquale æquali aut vni multa. Soluit autem & hoc eodem modo. Materia enim quæ vna, nulli est contraria.**

**Amplius autem omnia prau participatione sunt extravnum. Nam prauum ipsum alterum elementorum.**

**Quandoquidem contraria impassibilia sunt a se inuicem. A nobis autem rationi consentaneè hoc soluitur, cum aliquid tertium sit. Quidam vero alterum contrarium materiam faciunt, quemadmodum qui inæquale æquali, aut vni multa. Soluitur autem etiam hoc eodem modo. Nam materia vna nulli contrarium est.**

**Item cuncta participabunt malo præter ipsum vnum: alterum nanque elementorum ipsum malum est.**

**esse ex contrariis, neque etiam in hoc, quod dixerunt omnia ex contrariis. Et tertio defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res producantur. Secundo ibi.**

**Manifestat quomodo in prædictis tribus defecerunt, & primo quomodo defecerunt in hoc, quod posuerunt esse res ex contrariis. Sed in hoc, quod posuerunt omnia esse ex contrariis, ibi. Amplius omnia prima participatione. Tertio quomodo defecerunt in hoc, quod non dixerunt quomodo ex contrariis res sint, ibi. Omnes autem contraria dicentes &c. Dicit ergo primo, quod non recte dicitur res esse ex contrariis, quia contraria in se accipitur, sunt impassibilia adinuicem non enim albedo patitur a nigredine, neque e conuerso. Non autem ex eis possit aliquid vni consistit nisi adinuicem paterent, ut sic reducatur ad aliquod medium. Sed hæc dubitatio in suam Aristotelem de facili soluitur: quia Aristoteles posuit præter duo contraria esse tertium principium, quod est materia. Sic ergo vni contrarium potest pati a reliquo, in quantum materia subiecta vni contrario, ab alio patitur. Sed alii posuerunt materiam esse alterum contrarium, & non aliquid præter contraria. Sicut patet de illis, qui posuerunt ista contraria esse principia, inæquale & æquale vni & multa. Attribuebant enim inæqualitatem & multitudinem materię, æqualitatem & vnitatem formę, sicut patet de opinione Platonis, licet Philosophi naturales posuerint contrariis. Sed hoc eorum dictum soluitur eodem modo, quia materia, quæ vna est quasi ceterum subiectum contrarium, nulli est contraria. Deinde cum dicitur.**

**Manifestat Philosophus quomodo defecerunt dicendo omnia esse ex contrariis, & circa hoc duo facit. Primo ostendit in conueniens**

Tex. 65.

niens, quod ex hac positione sequitur. Manifestum est enim qd prima contrariorū genera, sunt bonum & malum, quia semper alterum contrariorū est vt priuatio, & ita habet rationem mali. Si ergo omnia sunt ex contrarijs, sequitur quod omnia participant malo præter vnum, scilicet bonum quod est principium. nam alterum elementorum ponitur esse bonum. Omnia vero alia ponuntur esse ex his duobus principijs. Hoc autem non est verum: quia in corporibus celestibus, & natura substantiarum separatarum, non inueniuntur corruptio, & malū. Secundo ibi. **¶** Ostendit quod positio potentium omnia ex contrarijs, non conuenit positioni quorundā philosophorū. Si enim omnia sunt ex contrarijs, sequitur, vt dictum est, quod prima principia sint bonum, & malum. Sed quidam non posuerunt bonum, & malū esse principia, sed id quod est bonū, esse principium totius. Tertio ibi. **¶** Ostendit quomodo in ponendo bonum esse principium, delecerunt etiam illi. Et hoc ostendit primo in communi dicentis, quod quidam, licet recte dicerent, ponentes bonū esse principium omnium, tamen in hoc delecerunt, quia non determinauerunt quomodo bonum esset principium, vt nunc scilicet vt sit, aut vt forma, aut vt mouens, hæc tria habet ratione perfecti, & boni, nō aut materia; qd nō potest nisi vt forma. Vnde de ea neque non facit. Secundo ibi. **¶** Descendit ad speciales opiniones, & primo ad opinionem Empedocleis, qd inueniuntur Empedocleis ponit bonū esse principium. Ponit. n. amorē principium, quasi bonū. Sed amorē dicit esse principium dupliciter. Dicit. n. qd vt mouēs, in quantum habet vnire, & congregare: & iterū ponit, qd est principium sicut materia. Ponebat. n. amorē esse partē mixturæ. Corpora. n. ponebat esse mixta ex quatuor elementis, & amicitia, & lite. Licet autē contingat esse principium idē sicut materia & sicut mouēs, nō tamē sicut eandē rationē. Potest. n. ignis esse mouens secundū formam, & materiale principium secundum materiam, non autē secundum idem, quia mouens in quantum huiusmodi est in actu. Materia autē in quantum huiusmodi, est in potentia. Restat igitur assignandū secundū quid amor sit materia, & secundum quid est mouens, quod ipse nō assignat. Aliud autem in conueniens quod sequitur opinionē Empedocleis. est. qd posuit licet esse primum principium incorruptibile. Quæ quidem secundum ipsum videtur esse ipsa natura mali. Malum autē secundum recte opinantes, non ponitur principium esse, sed solum bonū, vt dictum est. Tertio ibi. **¶** Descendit ad opinionem Anaxagoras, dicens, qd Anax. posuit bonū esse principium primum quasi mouens. Dicit. n. qd intellectus mouet omnia, sed manifestū est, qd semper intellectus mouet gratia aliquid, & ipse nō. Quare oportet, qd ponat alterū aliqd principium,

pp qd intellectus moueat. Nisi forte dicat sicut nos diximus, qd idem potest esse intellectus, & intellectus, & intellectus moueat pp seipsum, qd aliquo modo inuenitur in his que agunt per intellectum sicut nos. Ars. n. Medicina agit pp sanitatem, & sanitas est, quodammodo ipsa ars medicina, vt supra dictum est. Aliud autem in conueniens sequi vt cōtra opinionē Anaxagoras. si sustinet eā cōis opinio. s. qd contraria sunt principia omnia, Secūm hoc. n. videbitur inconueniens, qd nō facit al. qd principium contrarium bono, & intellectu. Deinde cum dicit. **¶** Ostendit tertium, qd supra posuit, qd ponentes principia contraria eē, non dicunt quō principia sunt ex contrarijs. Et hoc ē qd dicit qd ostendit principia esse contraria nō videtur ad causam illam, qd sunt apparentia in entib. Nisi aliquis velit fingere vel figurabiliter dicere. Et primo cū dicit. **¶** Et quare hoc quidē, & c. ostendit, qd nō potest causare distentionē corruptibilium vel incorruptibilium. Dicit ergo, qd nullus Antiquorū Philosophorū assignat causam, quare entia quædam sunt corruptibilia, & quædam incorruptibilia. Ponunt. n. quidā eorū entia oia esse ex eisdē principijs, cōtrarijs, & hæc est opinio antiquorum naturalium. Alii vero, s. Poeta Theologi posuerunt oia ex nō ente. vnde supra dixit, qd generat mandum ex non ente. & sic eandē originē vtriusq; assignat oibus entibus, non potest cautare distentionē rerū sicut corruptibile & incorruptibile. Et ideo alii vt ad hoc non cogantur, qd scilicet ponant oia esse ex non ente, vel qd assignent causam distentionis rerū, posuerunt omnia esse vnum, totaliter a rebus distinctione tollentes. & hæc est opinio Parmenidis & Melissi. Secundo ibi. **¶** Ostendit qd etiam in alio deficiunt, quia scilicet non possunt assignare causam, quare generatio sit, sempiterna, nec possunt assignare quā sit vniuersalis causa generationis. Neutrum enim contrariorū est vniuersalis generationis causa. Tertio ibi. **¶** Tertium ponit, in quo deficiunt ponentes principia esse contraria. Necessē est. n. eis assignare, qd alterū contrariorū sit principium principium. cū semper alterū sit vt priuatio. Vel intendit, qd necesse est ponere aliquod principium principalis vtriusq; contrariorū, ex quo rō assignari possit, quare quæda attribuitur vni contrariorū, sicut principio. & quæda alteri, vt pote, quare quodam tpe moueat lis elementa ad separationē, & quodā tpe amicitia ad congregationē. Et hoc est accidit ponentibus esse f. es. Necessē. n. est eis ponere aliquod principium principalis specieb. manifestum est enim quod ea que generantur & corruptuntur, non semper eodem modo, participant speciem. vnde oportet ponere aliquod principium, ex quo assignetur ratio, quare hoc indiduum prius participauit, aut modo participat speciem.

Tex. cō. 31.

Tex. cō. 30.

**In proce.**  
**part. 16.** **¶** Ponit quartum inconueniens, quod eis sequitur dicens, qd necesse est Philosophis ponentibus principia esse contraria, qd sapientia prima, & honoratissima scientia, sit aliquid contrarium, quia sapientia est de primo principio, vt in Primo ostensum est. Vnde, si primo principio non est aliquid contrarium, quia omnia contraria habent naturam, quæ est in potentia ad vtrūq; contrariorū: Primum autem principium secundū nos est immateriale, vt ex dictis patet: vnde relinquitur, quod primo principio nō sit contrarium aliquid, & quod Prima scientia non sit contraria aliqua scientia, sed solum ignorantia. Deinde cum dicit. **¶** Descendit ad opinionem ponentium substantias separatas, & primo ostendit, qd inconueniens sequitur non ponentibus eas, & dicit quod si non sint alia entia, præter sensibilia, non erit primum principium, sicut ostensum est, nec ordo rerum qualis assignatus est, nec generatio perpetua, nec principia, qualia supra posuimus, sed semper erit principium principium infinitum, vt pote qd Socrates generetur a Platone, & ille ab illo, & sic in infinitum, vt visum est omnibus antiquis Philosophis naturalibus. nō enim ponebant aliquod principium vniuersale primum, præter ista principia particularia & sensibilia. **¶** Ostendit quod inconueniens sequitur ponentibus naturas quasdam separatas, & primo quantum ad eos, qui ponebant in huiusmodi naturis connexionē quædam originis. Secundo quantum ad eos, qui hoc non ponebant, ibi. **¶** Dicitur autem numerum. **¶** Circa primum ducit ad quatuor inconuenientia, quorum primum est, quod species & numeri, quæ ponebant quidam præter sensibilia, nullius causæ videntur esse. Sed si sint alicuius causæ, non videbitur aliquid esse causam motus, quia huiusmodi non videntur habere rationem principiorū motuum. Secundo ibi. **¶** Ducit ad aliud inconueniens. numerus enim non est magnitudo. magnitudo autem non est nisi ex magnitudinibus, vnde impossibile videtur assignare, quomodo magnitudo, & continuum sunt ex numeris, qui non sunt continui. Non enim potest dici, quod numerus causat continuum, sicut principium motuum & formale. Tertium ponit ibi. **¶** Dicens, quod si species & numeri sunt prima principia, cum in speciebus & numeris non inueniatur contrarietas, sequitur, qd non erunt cōtraria principia prima, quia non ponuntur facti

ua & motua. & sic continget non esse generationem & motum. **A** Quia si prima principia non sunt mouentia, sed potentia causantur ex primis principijs, sequitur, quod sunt in potentia priorum principiorum. Quod autem potest esse, potest & non esse. Vnde sequitur, quod generatio & motus, non sunt sempiterna, sed sunt sempiterna, vt supra positum est. Interim dicitur est igitur aliud præmissorū, scilicet quod ponebantur prima principia non esse mouentia. Et hoc dictū est, scilicet in Primo libro, quomodo prima principia sunt mouentia. Quartum ponit ibi. **¶** Dicens, quod nullus istorum dicere potest, quid faciat vni, esse numerum, aut animam & corpus, aut vniuersaliter formam, & id cuius est forma, nisi dicat, quod mouēs hoc facit, sicut nos supra diximus in octauo. Species autē & numeri non habent rationem causæ mouentis. Deinde cum dicit. **¶** Ostendit quod inconueniens sequitur secundum illos, qui ponunt huiusmodi naturas esse inconexas, dicens, quod ponentes primum in rebus esse numerum mathematicum, vt Pythagorici posuerunt, & sic consequenter semper aliam naturam habitam, sicut est consequens, videlicet, quod post numerum magnitudinem: nempe post magnitudinem, sensibilia, & dicentes cuiuslibet nature esse alia, & alia principia, sicut qd alia sunt principia, numerorum, & alia magnitudinum, & alia sensibilibus, ista, inquam, sic dicentes, faciunt substantiam vniuersalem esse, inconexam, sicut sine ordine, ita quod vna pars nihil conferat ad aliam, vel ad alterā, sive sit, sive nō sit. & similitur facit multa principia inconnexa. & hoc non potest esse, quia entia non volunt male disponi. Dispositio enim entium naturalium est qualis optima potest esse. Et hoc videmus in singulis, quod vniuersum quod est, optima dispositio in sua natura. Vnde multo magis oportet hoc existimare in toto vniuerso. Sed pluralitas principiorum non est bonum. Sicut non esset bonum, quod essent diuersæ familiæ in vna domo, quæ inuicem non communicarent. Vnde relinquitur, quod totum vniuersum, est sicut vnus principatus, & vnus regnum. Et ita oportet quod ordinetur ab vno gubernatore. Et hoc est, quod concludit, quod est vnus princeps totius vniuersi, scilicet primum mouens, & primum intelligibile, & primum bonum, quod supra dixit Deum, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Leet. 6.

Tex. cō. 12. & ind.

Commentariorum S. Thomæ Aquinatis super duodecim libros Metaphysicorum Aristotelis finis.



D I V I  
T H O M A E A Q V I N A T I S,  
D O C T O R I S A N G E L I C I,  
L I B E R D E E N T E, E T E S S E N T I A,

*Cum commentariis*

R E V E R E N D I S S. I N C H R I S T O P A T R I S

D. D. T H O M A E D E V I O, C A I E T A N I,

O r d i n i s P r a e d i c a t o r u m S. R. E. t i t u l i S. X y s t i P r e s b y t e r i C a r d i n a l i s,  
a r t i u m, & s a c r a e T h e o l o g i a e D o c t o r i s c e l e b e r r i m i.

S E R I E S C A R T A R V M  
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X.  
O m n e s s u n t Q u a t e r n i o n e s, p r a e t e r X T e r n i o n e m.



R O M A E,

A p u d h a e r e d e s A n t o n i i B l a d i, & I o a n n e m O s m a r i n u m L i l i o t u m s o c i o s.

M D L X X.

**P** vs t s r v d insigne in duas partes diuiditur principales, in proemium scilicet, & tractatum incipientem ibi, Sciendum est &c. In proemio artem Rhetoricam seruando tria agit. Primo reddit auditores beneuolos, utilitatem & necessitatem dicendorum ostendens taliratione. Omnis errans circa principia omnium intelligibilium magis errabit circa alia omnis errans circa essentiam & ens errat circa principia omnium intelligibilium, ergo omnis errans circa essentiam & ens magis errabit circa alia. velle igitur & necessarium est tradere notitiam de essentia & ente ad vitandos multiplices errores, qui ex eorum ignorantia accidunt. Huius rationis Maioris subintellecta probatio ponitur in litera sumpta ex primo caeli, text. Comment. 33. Minor aut probatur auctoritate Auicennae primo suae Meta. capite 5.

P R O E M I V M  
S. T H O.



**Q** V I A P A R V S error in principio, magnus est in fine, secundum Philosophum primo Caeli & Mundi, ens autem & essentia sunt, quae primo

Ita. 33.

ente ad vitandos multiplices errores, qui ex eorum ignorantia accidunt. Huius rationis Maioris subintellecta probatio ponitur in litera sumpta ex primo caeli, text. Comment. 33. Minor aut probatur auctoritate Auicennae primo suae Meta. capite 5. ¶ Ad euentiam Maioris & suae probationis scito, quod quia principium est paruum in quantitate, ideo error in principio parvus appellatur: & quia principium est magnum in virtute, utpote virtualiter continens omnia principia, ideo error in principio parvus, in fine efficitur magnus. Crescit enim error, sicut & dilatur principium in suis principiatibus, ut manifeste patet in principio biui, in quo modica deuiatio ad magnam distantiam deducit in procellu.

Q V A E S T I O I.

Quaest. 1.

**A** D E V I D E N T I A M minoris occurrit dubitatio in hoc studio crita, An scilicet ens sit primo cognitum ordine originis ab intellectu nostro.

¶ In hac quaestione quinque agam. Primo declarabitur in quo stat difficultas quaestionis: secundo ponetur opinio Scoti cum fundamentis suis: tertio ponetur opinio S. Tho. & impugnabitur simul opinio Scoti: quarto arguetur contra dicta Sancti Thomae, & respondebitur: quinto satisfiet argumentis principalibus.

¶ Q u o a d p r i m u m n o t a n d u m e s t, q u o d v n i u e r s a l e, q u o d t a n t u m a b i n t e l l e c t u d i r e c t e c o g n o s c i s u p p o n i m u s, d u p l i c e m h a b e t t o t a l i t a t e m: e s t e n i m t o t u m d i s t i n c t i b i l e, & e s t t o t u m v n i u e r s a l e. D i f f e r u n t a u t e m h a e t o t a l i t a t e s t r i p l i c i t e r. P r i m o, q u i a t o t a l i t a s d i s t i n c t i u a f u n d a t u r s u p r a a c t u a l i t a t e s r e i: t o t a l i t a s a t t r e m v n i u e r s a l i s s u p r a v i r t u t e m, s e u p o t e s t a t e m. S e c u n d o, q u i a i l l a e s t i n o r d i n e a d s u p e r i o r a, s i h a b e t e a: i s t a v e r o e s t i n o r d i n e a d i n f e r i o r a. T e r t i o, q u i a i l l a n a t u r a l i t e r e s t i s t a p r i o r. E t s i c u t h a b e t d u p l i c e m t o t a l i t a t e m i p s u m v n i u e r s a l e, i t a h a b e t d u p l i c e m c o g n i t i o n e m, c o n f u s a m, & d u p l i c e m d i s t i n c t a m. P r i m a c o g n i t i o c o n f u s a, e s t q u a c o g n o s c i t u r v t t o t u m d i s t i n c t i b i l e, n o n r e s o l u e n d o i n p a r t e s d i s t i n c t i u a s. S e c u n d a c o g n i t i o c o n f u s a, e s t q u a c o g n o s c i t u r v t t o t u m v n i u e r s a l e, n o n c o m p o n e n d o i p s u m c u m p a r t i b u s s u b i e c t i u i s. P r i m a d i s t i n c t a, e s t q u a c o g n o s c i t u r t o t u m d i s t i n c t u m, r e s o l u e n d o i p s u m i n s i n g u l a s p a r t e s d i s t i n c t i o-

nis, & haec respondet primae confusae. Secunda distincta, est qua cognoscitur totum vniuersale, componendo ipsum cum suis partibus subiectiuis: & haec respondet secundae confusae. Differunt aut illae duae cognitiones confusae inter se tripliciter. Primo, quia prima cognitio respicit obiectum, vt totum distinctibile. Secunda vero totum vniuersale. Tertio, quia prima nulla notitia distincta eiusdem obiecti secum comparatur. Secunda vero comparatur secum notitia distincta eiusdem obiecti in eo quod totum distinctibile, vt potentia sibi opposita. Similiter, n. ignoro animal in suis speciebus, & noui qd sit animal.

Cap. 5. in princip.

in intellectu concipiuntur, vt dicit Auicenna in Metaphysica: ideo primo, ne ex eorum ignorantia errare contingat, ad horum difficultatem aperienda dicendum est, quid nomine Essentiae, & Entis significet, & quomodo in diuersis inueniatur, & quomodo se habeant ad intentiones logicas, scilicet genera, species, & differentias.

turaliter est prior secunda: ex quibus pono verbalis differentia. Et prima vocetur cognitio confusa actualis: secunda vero notitia virtualis confusa. Ite merito, eo quod prima cognitione cognoscitur confusa id, qd actualiter in obiecto reperitur: secunda vero cognoscitur confusa id, quod virtualiter in obiecto includitur.

¶ Ille uero duae distincte cognitiones differunt etiam tripliciter. Primo, quia prima cognitione penetrat res, vt totum distinctibile: secunda vero, vt totum vniuersale. Secundo, quia prima comparatur secum eiusdem obiecti aliqua cognitione confusam vniuersalem. Ite vt pote sibi non opposita: secunda vero nulla confusam secum comparatur. Cum notitia enim animalis cum suis speciebus non fiat ignorantia animalis in se: & ex hac sequitur tertia differentia, quod secunda distincta infert primam, & non e conuerso. Ex quibus pono et hic verbalis differentia, & prima quidem vocetur notitia distincta actualis: secunda vero notitia distincta virtualis. & merito: quia prima penetrat res secundum id quod actualiter in ea inuenitur: secunda autem cognoscitur res secundum id, quod virtualiter in ea includitur.

¶ Ex his elicio primo definitiones istarum quatuor cognitionum: deinde coordinationes quatuor earundem. Et quia priuatio cognoscitur & diffinitur per suum habitum, ideo a distinctis incipiendo, dicitur quod cognitio distincta actualis est, qua penetratur id, quod actualiter in obiecto inuenitur. Cognitio confusa actualis est, qua circa penetrationem cognoscitur id, quod actualiter in obiecto inuenitur. Cognitio distincta virtualis est, qua obiectum penetratur secundum id quod virtualiter in ipso includitur. Cognitio confusa virtualis est, qua obiectum secundum id quod virtualiter in ipso includitur, non perfecte cognoscitur.

¶ C O O R D I N A T I O N E S Harum cognitionum sunt istae. Prima est cognitio confusam actualium: secunda confusam virtualium: tertia distinctarum actualium: quarta distinctarum virtualium. In prima est cognitio, qua cognoscitur substantia in seipsa non penetrando tamen, & cognitio, qua cognoscitur corpus ut corpus: & qua corpus animatum vt sic, & qua animal vt sic, & qua homo vt sic, semp absque penetratione. I. absque hoc quod habeatur ratio formalis clara & resoluta. In secunda sunt cognitiones oppositae supradictis, scilicet qua substantia, & qua corpus, & qua Tho. de Ente & essen. A animal,

animal, & qua homo quidditatiue cognoscuntur. In secunda sunt cognitiones, quibus substantia, corpus, corpus animatum & anima cognoscuntur, non componendo cum inferioribus suis. In quarta sunt cognitiones his oppositae, scilicet qua substantia iam cum suis inferioribus perfecta cognitione componitur totum vniuersale, scilicet cum suis partibus, & qua corpus similiter cum suis partibus subiectiuis penetratur: & sic de aliis.

infra q. 85. artic. 3.

Cum autem, vt ex dictis patet,ordo cognitionum confusorum actualium sit via originis prior ceteris, primum cognitum in ordine cognitionis confusa actualis, erit primum cognitum simpliciter: & sic cum hic queramus, quid sit primum cognitum simpliciter ab intellectu nostro via originis, nihil aliud dubitamus, nisi quid sit primum cognitum in ordine cognitionis confusa actualis. Stat ergo inter nos, & Scotum difficultas in hoc, an in ordine cognitionis confusa actualis via originis, primum cognitum sit ens, an species specialissima. Ex quo patet defectus Antonii Trombetae, qui hanc questionem mouendo, adducit opinionem Sancti Thomae ex prima parte, q. 85, artic. 3, etenim a Sancto Thoma nulla ibi facta est comparatio inter cognitiones confusas actuales, de quibus est hic tota quaestio: sed comparauit ibi cognitiones distinctas actuales inter se, comparauit quoque distinctam actualem superioris distinctae virtutis eiusdem, comparauit & confusam virtuale superioris distinctae virtuali eiusdem, comparauit & confusam actualem distinctae actuali eiusdem obiecti, vt patet intuitu. Et hoc de primo.

¶ Quid ad secundum Scotus primo sen. dist. 3. q. 2. ponit hanc conclusionem. Primum cognitum cognitione confusa actuali est species specialissima, cuius singulare efficacius primo mouet sensum. Et probat tribus rationibus.

¶ Prima est. Causae naturales non impeditae producunt primo perfectissimum effectum, quem possunt primo producere. patet ista, quia agunt secundum vltimum potentiae suae: sed agentia ad primum actum intellectus sunt causae naturales non impeditae: ergo producunt primo perfectissimum effectum, quem possunt primo producere. talis effectus non est nisi conceptus actualis confusus speciei specialissimae, ergo &c. Probatur hoc vltimo assumptum, quia si talis conceptus, scilicet perfectissimus, sit conceptus communioris, sequitur quod nunquam illa agentia poterunt producere conceptum speciei specialissimae. Teneat consequentia, quia nunquam aliqua potentia potest in effectum perfectiorem suo perfectissimo effectu: conceptus autem speciei specialissimae est perfectior conceptu communiori, sicut totum sua parte. Et confirmatur, inquit Anto. Trombeta. Quandoque sunt aliqua duo naturalia agentia aequae approximata passo debite disposito, id quod est actualius, praueit id quod est minus actuale in agendo erga passum: sed rationes obiectivae speciei specialissimae, & cuiuscunque superioris sunt huiusmodi, scilicet quod species specialissima est actualior, ergo species specialissima prius producit effectum suum, quam genus.

ca. 3. circa medium.

¶ Secunda ratio est ista. Termini metaphysicis, vel vniuersalissimi sunt vltimo actualiter noti via doctrinae. Patet ista ex Auicena. 1. Meta. c. 3. dicente, quod Metaphysica est vltimo ordine doctrinae: sed termini illi sunt vniuersalissimi, ergo vniuersaliora non sunt prius nota actualiter. Et confirmatur, ait Anto. Trombeta, quia ordo scientiarum quo ad nos, attenditur penes ordinem cognoscibilem quo ad nos: si ergo Metaphysica est vltima quo ad nos, ergo termini sui erunt etiam vltimo noti quo ad nos.

¶ Tertia ratio est ista. Si oporteret ante speciei conceptum concipere vniuersaliora, tunc supposito sensu in actu & intellectu soluto, magnum temporis interuallum accideret, antequam intellectus cognosceret speciem. Teneat consequentia, quia multa sunt praedicata media inter supremum & infimum.

¶ Quarto, ad idem arguit Anto. Trombeta sic. Id prius cognoscitur, quod est facilius abstractionis: sed species specialissima est facillime abstractionis, ergo species specialissima prius cognoscitur. Probatur Maior, quia cum intellectus non intelligat nisi abstrahendo, sicut se habet ad abstrahendum, ita se habet ad intelligendum. Minor patet, quia a similibus facilius est abstractio, quam a dissimilibus: individua autem vnius speciei, a quibus abstrahitur genus, seu quod vis superius.

¶ Quinto. Id vniuersale prius cognoscitur ab intellectu, cuius singulare fortius mouet sensum: sed singulare speciei specialissimae fortius mouet sensum, quam cuiuscunque superioris singulare, ergo species specialissima primo cognoscitur ab intellectu. Maior patet: quia nostra cognitio intellectiva nascitur ex sensitiua. Minor probatur dupliciter. Primo, Sensus mouetur a singulari, ergo maxime mouetur a maxime singulari, per regulam Topicam, sicut simpliciter ad simpliciter: sed maxime singulare est singulare speciei specialissimae, quia est de terminatum non solum determinatione singularitatis, sed etiam

Primo Topicam.

naturae determinatae, non amplius determinabilis per aliam naturam, quod indiuiduis superiorum non conuenit, ergo &c. Secundo probatur eadem Minor sic. Singulare actualius fortius mouet sensum: sed singulare speciei specialissimae est actualius, cum sit perfectius, cum ad alia singularia addat, ergo singulare speciei specialissimae fortius mouet.

¶ Sexto sic. Compositius est prius notum: species specialissima est compositior omnibus superioribus, ergo species specialissima est prius nota omnibus superioribus. Maior habetur a Compositore primo Physic. comm. 3. Minor a Prophyrio dicente, quod species abundat a genere. Et hoc de secundo.

¶ Quid ad Tertium, ponuntur duae conclusiones. Prima est, Ens concretum quidditatiu sensibile est primum cognitum cognitione confusa actuali.

¶ Antequam haec conclusio probetur, duo praemitam. Primo declarabo quid nominis subiecti conclusionis, scilicet, quid sit dicere, Ens concretum quidditatiu sensibile. Secundo declarabo quiddam, quod praesupponit ipsa conclusio.

¶ Circa primum scito, quod ens sub triplici conditione potest terminare actum intellectus. Primo, vt habet conditionem istam, quae est abstractio totalis, non dico a singularibus, sed a speciebus & a generibus. Secundo modo, vt habet conditionem istam quae est abstractio formalis similiter a speciebus & generibus. Tertio modo, vt neutram istarum conditionum habens: abstractum tamen a singularibus. Primo modo, ens non est pertinens ad hanc questionem: quia ipsum vt sic, est totum vniuersale: nos autem loquimur de cognitione confusa actuali, non virtuali. Secundo modo, ens est terminus metaphysicis: & forte adhuc viris doctissimis non innotuit. Tertio modo, ens est primum cognitum, & nuncupatum est ens concretum quidditatiu sensibile: quia non est separatim aliqua dictarum abstractionum a quidditate specifica, vel generica.

¶ Ad horum plenorem intelligentiam nota, quod sicut est duplex compositio, scilicet, forma cum materia, & totum cum partibus: ita duplex est abstractio per intellectum, scilicet, qua formaliter abstrahitur a materiali, & qua totum vniuersale abstrahitur a partibus subiectiuis, secundum primam, quantitas abstrahitur a materia sensibili: iuxta secundam, animal abstrahitur a boue & leone. Primam voco abstractionem formalem, secundam vero voco abstractionem totalem, eo quia quod abstrahitur prima abstractione, est vt forma eius a quo abstrahitur: quod vero abstrahitur secundam abstractione, est vt totum vniuersale respectu eius, a quo abstrahitur.

¶ Differunt autem haec duae abstractiones quadrupliciter. Primo, quia in abstractione formali seorsum vterque conceptus completus habetur, eius scilicet quod abstrahitur, & eius a quo abstrahitur, id est, formalis & materialis, ita quod conceptus alter alterum non includit. Linea enim in eo quod linea, habet complete suam definitionem non includentem materiam sensibilem: & e conuerso, materia sensibilis linea habet complete suam definitionem non includentem alicuius lineae, in eo quod linea: alter distinctiones naturales abstrahent a materia sensibili. In abstractione vero totali non remanet seorsum vterque conceptus completus, ita quod alter alterum non includit, sed vnus tantum, eius scilicet quod abstrahitur. Quando enim abstrahitur animal ab homine, non praecedunt se inuicem conceptus hominis & animalis, sed tantum conceptus animalis non includit conceptum hominis. homo enim non est intelligibilis sine animali. Fundamentum huius differentiae est, quod illa abstractio fit per considerationem alicuius, quod est de ratione inferioris, & per remotionem, id est, non considerationem alicuius, quod est de ratione illius inferioris, abstrahitur enim animal ab homine per hoc, quod intellectus considerat in homine animal & non rationale, quorum vtrunque est de ratione hominis. Illa autem abstractio non fit per considerationem alicuius quod sit de illius ratione materiae, & per non considerationem alicuius, quod sit de illius ratione: sed potius fit per separationem eorum, quae sunt de ratione formalis ab his, quae sunt de ratione materialis, & e conuerso, vt exemplum datum ostendit.

¶ Secundo differunt, quia per abstractionem formalem oritur in eo quod abstrahitur actualitas, distinctio, & intelligibilitas. In abstractione vero totali oritur in eo, quod abstrahitur potentialitatis confusio, & minor intelligibilitas. Tertio differunt, quia in abstractione formali, quato aliquid est abstractius, tanto est notius naturae. In abstractione vero totali, quato est abstractius, tato est notius nobis. Fundamentum harum differentiarum est, quia abstractio formalis fit per separationem a materialibus potestialibus, & huiusmodi. Abstractio autem totalis fit per separationem a specificis actualitatibus, a quibus quato aliquid est abstractius, tanto est potentialius, tamen genus potestale continetur inferiora: & tato est minus intelligibile, cum actus secundum se sit notior potentia, sexto Meta. text.

Comm. 2.

c. 9. de differentia.

Comm. 2. Quarto differunt, quia penes diuersos modos abstractionis formalis scientiae speculativae differunt, vt patet sexto Meta. in principio. Abstractio autem totalis communis est omni scientiae. Propter quod metaphysica, vt sic, non comparatur ad naturalia per modum totius vniuersalis ad partes subiectiuis, sed vt formalia ad materialia, sicut & mathematica. Licet enim gradus metaphysicales sint vniuersaliores aliis, & comparari possint ad alia, vt ad partes subiectiuis, eo quod eidem potest vtraque abstractio conuenire, tamen in quantum stant sub consideratione metaphysicali, non sunt vniuersalia respectu naturalium, sed forma, & naturalia sunt earum materia: hoc est valde notandum. Patet ergo quomodo ens quodammodo habet abstractionem formalem, quando scilicet cum praecisione ceterarum rationum genericarum & specificarum accipitur: & quomodo quandoque habet abstractionem totalem, quando scilicet vt totum vniuersale potest includens cetera genera & species, consideratur. Patere etiam potest quod nunc incedimus, quomodo ens fit concretum quidditatiu sensibile, cum scilicet neutra illarum abstractionum subsistet, sed in quidditate sensibili abstracta a singularibus absque aliqua separationem inspicitur: & sic est manifestum quid significet nomine Entis concreti quidditatiu sensibili.

¶ Id vero quod praesupponit conclusio est, Ens posse cognosci cognitione actuali confusa, quod Scotus negat, tenentes ens non posse cognosci cognitione actuali confusa, sed distincta tantum: et probant sic. Id quod habet conceptum simpliciter simplicem, non potest cognosci cognitione confusa actuali: ens habet conceptum simplicem, ergo. Maior patet ex eo, quod cognitio confusa actualis sit, cum intellectus fertur in obiectum secundum id quod actualiter in eo includitur, nesciens resoluere in partes rationis illius obiecti. In id autem quod habet conceptum simpliciter simplicem, non contingit intellectus ferri secundum aliquid, & secundum aliquid non aliter conceptus eius esse compositus. Minor patet, quia conceptus entis est irresolubilis. Vt autem videatur quod conclusio non praesupponit aliquod falsum, & patet insufficientia huius rationis, aduertat quod sicut de ratione cognitionis distinctae actualis non est, quod obiectum cognoscatur per resolutionem in partes rationis, vt patet, cum distincte cognoscitur ens: sed eius ratio stat in hoc, quod obiectum penetratur ab intellectu secundum omne quod actualiter in illo inuenitur, siue hoc fiat per resolutionem obiecti in partes rationis, siue fiat ex claro intuitu obiecti simplicis: ita non est de ratione cognitionis confusae actualis, quod intellectus intelligat obiectum secundum aliquid, & secundum aliquid ignorat, sed sufficit quod intellectus referatur in obiectum ipsum actualiter, & non penetrat eius actualitatem, ita quod in hoc stat ratio cognitionis confusae actualis, quod intellectus feratur in obiectum secundum id quod actualiter in eo est, non penetrando ipsum. Siue autem id contingat ex eo, quod obiectum est resolubile in plures conceptus, siue ex alio per accidens, hoc se habet ad cognitionem confusam actualem: & sic ratio Scoti assumit maiorem falsam, & probationem peccantem, falsam consequentis ab inferiori ad suum superius negatiue, a negatiua vnius modi cognitionis confusae ad negatiua vnius modi.

¶ Et quod ita sit, & quod ens & quodlibet simpliciter simplex possit cognosci cognitione confusa actuali, probat sic. Quandoquidem intellectus fertur in ens, actualiter ipsum concipiendo, & nesciendo separare ens a substantia & accidente, habet de cute cognitionem confusam actualem: sed in multorum hominum intellectus est huiusmodi, ergo &c. Maior sic manifestatur, quia cum intellectus actualiter fertur in ens, & tamen nescit separare propriam eius rationem a rationibus propriis substantiae & accidentis, aut habet cognitionem confusam, aut distinctam. Non distinctam, quia effectus inseparabilis cognitionis distinctae, est scire illius obiecti differentiam ab aliis, ergo confusam. & cum positum sit quod sit cognitio actualis, sequitur quod sit cognitio confusa actualis. Minorem experientia docet: videmus enim multos per plures annos exercitatos in studiis, adhuc nescire distinguere rationem propriam entis a substantia & accidente, quos nescire habere conceptum actualis entis fatuum est dicere, & contra sensum, considerant enim ens secundum id quod actualiter in se habet, & totum attingunt, sed quia non totaliter comprehendunt, ideo nesciunt ipsum ab aliis separare. restat igitur praesuppositum in nostra conclusione solidum, & falsum esse quod ens sola cognitione actuali distincta cognoscatur. Nunc superest probare conclusionem, quam habes quo ad primam partem a San. Tho. & Auicena. dicentibus, quod ens est id quod intellectui nostro primo imprimitur. probatur ergo sic conclusio. Conceptus imperfectissimus omnium est primus via originis: sed conceptus

actualis confusus entis est conceptus imperfectissimus omnium, ergo est primus via originis. Maior patet, quia imperfectiora sunt priora via generationis, q. Meta. text. com. 15. Minor est de se euidens, quia omnis alius conceptus cum addat ad entis conceptum, est perfectior illo, sicut totum sua parte.

Text. c. 15.

¶ Respondet Antonius Trombeta, quod perfectio conceptus est duplex, perfectio obiectalis, & perfectio euidentiis. Ille conceptus est perfectior obiectalis, qui habet obiectum perfectius potest: ille autem est perfectior euidenter, qui habet obiectum pauciora includens ex Arist. in proo. Meta. unde si in argumento sit sermo de perfectione obiectalis, maior est falsa, & minor vera: si de perfectione euidentiis, maior est vera, & minor falsa.

¶ Contra, & probo quod minor sit vera de perfectione euidentiis loquendo, ita quod conceptus actualis confusus entis sit imperfectissimus, quo ad euidentiis. Ille conceptus est omnium imperfectissimus, sub quo intellectus positus magis remotus est a cognitione aliorum, quae sunt quocunque alio conceptu: conceptus actualis confusus entis est huiusmodi, scilicet quod intellectus habens ipsum, magis distat ab aliorum cognitione, quam habens quemcunque alium conceptum. ergo conceptus actualis confusus entis est imperfectissimus omnium. Maior patet ex eo, quod euidentiis conceptus, cum sit propria perfectio intellectus, quanto maior est, tanto intellectus magis propinquum reddit ad aliorum cognitionem, praesertim cum intellectus ex euidentiis ad inuidentia naturaliter procedat. Minor vero probatur sic. Quandoquidem sunt aliqui duo conceptus, quorum vnus actualiter alterum includit, & non e conuerso, intellectus habens illum, qui actualiter includit alterum, est in proximiori dispositione ad cognoscendum reliquum, quam e conuerso: modo conceptus entis ita se habet ad alios, quod ipse alios non includit, alii vero actualiter ipsum includunt, ergo intellectus habens conceptum entis magis distat ab aliorum cognitione, quam habens quemcunque alium conceptum. Et confirmatur per Sco. dicentem, quod pars rationis actualiter intellecte est facta proxima intellectui, adeo vt proximius esse non possit. Illud autem quod adducitur ex proo. Meta. quod euidentiis attenditur penes obiectum pauciora actu includens, ad propositum non est: quoniam certitudo illa est certitudo obiectalis, sermo autem noster est de euidentiis se tenente ex parte intellectus. ex talibus enim euidentiis & certis procedit intellectus ad sibi inuidentia & incerta.

Lect. 1.

¶ Secundo probatur eadem conclusio sic. Cognitio primorum principiorum est prima cognitio complexa, ergo cognitio entis est prima cognitio incompleta. Antecedens patet ex eo quod cognitio, quae est a natura, debet praecedere eam, quae est ex industria, & ex eo quod in omnium sunt notitia etiam in pueritia, & ex eo quod praesupponuntur ad quodlibet discere, vt habetur primo Poste. Consequentia vero probatur, quia cum ens sit terminus ille, ex quo conficitur principium primum: si ens non esset primum cognitum, sed aliquid aliud, postea tunc fieri alia complexio ab intellectu, adhuc non habita notitia principii &c.

Tex. com. 9.

¶ Contra ipsam positionem Scoti arguitur. Species specialissima non est obiectum confusissimum simpliciter. ergo cognitio eius actualis confusa non est prima simpliciter, & consequenter ipsa non est primum cognitum. Consequentia tenet ex positione aduersa dicente, quod ideo species specialissima est primum cognitum, quia est confusissima. Antecedens probatur sic. Genus est confusius specie, ergo ipsa non est confusissima. Consequentia iterum est nota. Antecedens probatur. Quod plura continet, est confusius: genus plura continet quam species, animal enim continet plura, quam homo, ergo &c.

¶ Respondet, quod continentia est duplex, quaedam actualis, quaedam potentialis: & quod id est confusius, quod plura continet actualiter, non potentialiter. modo genus continet plura in potentia: species autem in actu, & ideo species est confusior. Contra, Confusius est quod continet plura sine ordine, quae continet plura cu ordine: sed continens actualiter continet plura ordinate, spes. n. ordinate continet partes distinctas: continet autem in potentia continet plura sine ordine, ergo continet plura potestialiter est confusius.

¶ Respondet Anto. Trombeta, quod genus continet species ordinate, & non sine ordine, eo quod non respicit eas nisi medijs differentijs, quae sunt valde ordinate.

¶ Contra, Genus continet spes & distas non in actu, sed in potentia, vt dicit Porphyrius. ergo continet eas indistincte. Teneat consequentia: quia a actus est quod distinguit. 7. Meta. text. c. 49. tunc vltima continet indistincte, ergo non ordinate. Teneat consequentia: quia ordo absque distinctioe non est imaginabilis, et si fingatur de se licetia. Quod autem dicit, genus. non respicere species nisi medijs differentijs ordinate, non iuuat, eo quod non solum species, sed etiam differentijs inter se ordinate genus absque ordine continet, vt probatum est.

c. de differentia.

Tho. de Ente & essen. A 2

¶ Aduertat hic, quod confusio non sequitur continentiam plu- rium, vt Scotista fingunt: sic enim vniuersum esset maxime con- fusum, sed continentiam plurimum sine ordine. Vnde prouerbium est. Vbi pluralitas sine ordine, ibi confusio &c.

¶ Secunda conclusio est ista. Inter conceptus actuales confusos pradicatorum quidditatorum no est essentialis ordo originis. probatur sic. Quandoquocumque sunt aliqui conceptus essentialiter ordinati ordine originis, impossibile est extremos generari, non genitis intermediis. Ista patet de se, alioquin non esset ordo essentialis originis inter illos: sed de facto habemus concep- tus confusos actuales extremorum absque intermediarum con- ceptibus, ergo non est inter eos essentialis ordo originis. Mino- rem experientia declarat: experimur namque nos concipere homi- nem, & substantiam, & tamen intermedia ignoramus non solum distincte, sed confuse. caremus enim conceptibus propriis eorum, quibus actualiter in ipsa dirigatur intellectus acies: & no solum ignoramus resolueri ipsa in partes distinctas, et quia haec ratio conuincit me, ideo solum adduco. Ex hoc patet defe- ctus Scotistarum dicentium, quod est ordo essentialis inter con- ceptus confusos: non enim possunt soluere hanc rationem.

¶ Sed immediate contra haec obicitur sic. Inter conceptus con- fusos actuales superioris & inferioris, non est ordo essentialis ori- ginis, ergo ita potest generari conceptus speciei specialiffi- mae, sicut entis: quod est contra primam conclusionem. Tenet consequentia: quia ordo non essentialis non est necessarius, & variari potest.

¶ Ad hoc dico negando consequentiam. Licet enim non sit or- do essentialis inter omnes conceptus confusos, est tamen talis or- do inter conceptus entis, & quemcumque alium. Nec hoc est vo- luntarium, eo quod conceptus entis est quaedam forma genera- lissima ipsius intellectus: sicut forma corporeitatis est forma gene- ralissima ipsius materiae. Vnde sicut inter formas corporeitatis & alias, est ordo essentialis, non autem inter alias formas inter se: ita inter conceptum entis & alios, non autem inter alios inter se: potest enim post conceptum entis quodcumque aliud concipi, siue substantia, siue accidens, siue speciei, siue genus. Est etiam conceptus entis quasi naturalis ipsi intellectui, sicut & cog- nitio primi principii. statim enim praesentatur ens ab omnibus cognoscitur, & ideo ipsum oportet esse prius aliis essentialiter: si- cut vniuersaliter actus naturalis praecedat ceteros, qui penitus ab extra sunt: non est autem similis ratio de aliis conceptibus in- ter se. Et haec de tertio.

¶ Quarto ad Quartum, quia Anto. Trombeta impugnat quaedam dicta S. Doc. in prima parte, quae st. 85. ar. 3. ubi tradit ordi- nem intellectus cognitionis secundum viam peripateticam, ideo adduco eius impugnationes, & soluo. Quinquae autem sunt dicta, contra quae arguit. Primum est. Intellectus est vniuersali- sum, & prius magis vniuersalium. Secundum. Intellectus noster procedit de potentia ad actum. Tertium. Notitia rerum in vni- uersali est notitia incompleta. Quartum. Notitia in vniuersali est notitia secundum quid, & in potentia. Quintum. Sen- sus exiens de potentia ad actum prius communis, quam minus commune cognoscit.

¶ Contra primum arguit sic. S. Tho. tenet, quod quicquid est in re & ex natura rei sit singulare. addo huic aliam propositionem, scilicet. Illud quod praecedit actu intelligendi est reale, tunc sic, quicquid est in re est singulare: quicquid prima intellectione in- telligitur, est in re, ergo quicquid prima intellectione intelligit, est singulare, ergo non potest intelligere magis vniuersaliter. Ma- ior est. S. Tho. Minor ex secundo supposito patet, quod quadri- pliciter probatur. Tum quia ens rationis est posterius actu colla- tionis intellectus: Tum quia tale obiectum est causa entis realis. s. primi actus intelligendi: Tum quia talis primus actus refertur ad obiectum relatione reali, quae non est nisi ad terminum rea- lem: Tum quia talis primus actus dependet ab obiecto, vt a men- sura, ens autem reale non dependet ab ente rationis.

¶ Ad haec, responsio, quod Maior potest habere duplicem sen- sum. Primus est, quod quicquid est in re, est singulare, id est, quicquid est in re est singularitas, & sic est falsa. est enim in Sorte non solum singularitas, sed humanitas & animalitas. Secundus sensus est, quicquid est in re, est singulare, id est, quicquid est in re, habet ei se singularitatem: & hoc modo est apud Peripateticos verissima, vnde argumentum, si debet esse tribus terminis, Maior est falsa in primo sensu. In secundo autem conceditur totum argumentum. Ens si quidem primo cognoscitur non habet esse reale nisi in singulari bus. Quae aut addit, quantum veritatem habeant, infra patebit.

¶ Contra secundum dictum, scilicet. Intellectus noster procedit de potentia ad actum, arguitur sic. Ista propositio assumitur a S. Tho. ad probandum illam conclusionem, scilicet. Magis vni- uersale prius intelligitur: aut ista propositio concludit, nihil ad propositum: aut ipsa est simpliciter falsa, quia si intelligit quod

intellectus prius intelligat aliquid in potentia, quam in actu, ipse est vera, sed non ad propositum. Concedo enim quod intellectus prius intelligit speciem specialiffimam in potentia, quam in actu: sed hoc non habetur, quod prius genus quam specie intelligat. Si autem intelligat, quod intellectus procedit de potentia ad actum, id est, de notitia imperfecta ad perfectam, ipsa non est vni- uersaliter vera, vt patet cum proceditur a notitia praemissarum ad conclusiones, & a notitia causae ad effectus notitiam: & per hoc patet etiam illud esse falsum, scilicet quod intellectus prius peruenit ad actum imperfectum, quam perfectum. Nam aer illa- minatus non prius imperfecte, deinde perfecte illuminatur a So- le: similiter intellectus prius recipit actum quam habitum, & tamen actus est perfectior habitu. vnde ad hoc quod propositio sit vera, oportet probare ordinem essentialium actus incompleti ad actum completum.

¶ Ad hoc respondeo, quod Sanctus Thomas intelligit illam pro- positionem neuro illorum modorum praecise, sed hoc modo. In- tellectus exiens de potentia ad actum vltimate perfectum tran- sicutur per multos actus medios, prius peruenit ad actum imper- fectum, quam perfectum. & habetur ista propositio ex octauo Phy. tex. com. 8. & nono Meta. tex. comment. 15. & in libro se- cundo de Partibus animalium, quod priora, via generationis sunt imperfectiora. Sub illa ergo Maiore substatimatur Minor, scilicet, Intellectus noster est exiens de potentia ad actum vltimate per- fectum, puta cognitionem distinctam speciei specialiffimae, tran- sicutur per multos actus intermedios, ergo prius peruenit ad actum imperfectum, quam perfectum. Minor est euidens, eo quod cognitiones generum ab omnibus conceduntur actus in- termediis: & sic ratio concludit quod prius magis vniuersale, quam minus vniuersale distincte cognoscitur, quod intendebat bea- tus Thomas: sed ille deceptus est, quia credit sanctum Thomam loqui de cognitionibus confusis actualibus, cum, sicut supra di- ctum est, loquatur de cognitione confusa virtuali ipsius speciei, & distincta eiusdem & generis. Cognitio enim distincta actualis generis appellatur ibi confusa ipsius generis & specierum, eo quod confusa in illa species, & generis potestas cognoscantur. Ad id quod addit contra hanc propositionem, Intellectus proce- dit de notitia imperfecta ad perfectam, dico quod haec propositio est vera, vniuersalissime si intelligatur.

¶ Pro cuius intellectu, & omnium instantiarum solutione ad- uerte primo, quod processus naturae & intellectus est duplex, Alter secundum ordinem generationis tantum: alter secundum ordinem generationis & causalitatis effectus, vel finalis. Primus processus est, quando inter terminos & media non cadit nisi pri- ritas, & posterioritas secundum generationem. Secundus est, quan- do vltra istam prioritatem inuenitur in illo quod est prius, etiam prioritas causae effectus, vel finalis.

¶ Secundo aduerte, quod aliud est perfectius altero dupliciter, scilicet simpliciter, vel secundum quid: Stat enim quod aliquid sit simpliciter, id est, secundum suam naturam altero perfectius, quod tamen secundum aliquam conditionem est imperfectius il- lo: sicut substantia materialis est simpliciter perfectior accidente, quo tamen est imperfectior secundum quid, inquantum actuatur per illud. Dicit ergo, quod tam natura, quam intellectus in pro- cessu generationis tantum, semper procedit de imperfecto sim- pliciter ad perfectum simpliciter, eo quod ordo generationis at- tenditur penes genus causae materialis: sicut animal prius gene- ratur quam homo, vt dicitur in libro de animalibus. In pro- cessu autem secundo, proceditur de imperfecto non simpliciter, sed secundum quid, ad perfectius secundum quid: sicut substan- tia est prior generatione accidente, & vltra hoc est prior causa- litate finali, eo quod est finis eius, & quandoque agens. Con- stat autem ipsam esse secundum quid imperfectiorem accidente, inquantum est in potentia respectu eius, & causalitatem ma- terialem participat.

¶ Ad primam igitur instantiarum dicitur, quod praemissa non sunt priores conclusione via generationis tantum, sed etiam or- dine causalitatis effectus, vt dicitur secundo Phy. tex. com- men. 31. in alia litera, vt testatur ibi San. Tho. & colligi po- test ex primo Posteriorum: & ideo sufficit quod notitia earum sit imperfectior secundum quid: vnde etiam in genere causae ma- terialis collocantur, secundo Physi. ibidem, & quinto Metaph. tex. comen. 32. Idem dico ad secundam de processu notitiae causae ad effectum. De aere illuminato non est ad propositum, quia illuminatio non est successiva: conceptus vero generis & speciei sibi succedunt. Falsum quoque est, quod actus praecedens habitum sit simpliciter habitu perfectior, licet hoc sit uerum de actu elicito ab ipso habitu, vt habes primo Ethicorum, talis autem est posterior habitu. Ordo quoque essentialis conceptus ge- nerici ad speciem satis sufficienter notus in notitia distincta est ex dictis ibidem: vnde non oportet aliter laborare.

¶ Contra

¶ Contra tertium, scilicet quod notitia in vniuersali est notitia incompleta, arguit sic. Demonstratio vniuersalis est potius demonstratio particulari, ergo notitia in vniuersali, q acquiri- tur per demonstrationem vniuersalem, est potius notitia particulari. ¶ Ad haec dico, quod argumentum peccat per fallaciam aequiuo- cationis illius termini, vniuersale. Arbitror enim vocat demon- strationem vniuersalem illam, qua passio de suo proprio subie- cto scitur, & hoc tam in passioibus genericis, quam specificis: & vult dicere quod potius est notitia illa, quam acquirimus per demonstrationem demonstrantem passionem de suo subie- cto primo, quam illa quae fit per demonstrationem, qua illa passio demonstratur de parte subiecti primi subiecti. Nos autem dici- mus, quod cognoscere hominem in animali est cognoscere homi- nem imperfectius, quam cognoscere hominem in seipso, & hanc vocamus cognitionem in vniuersali. Manifestum igitur est om- ni habenti ingenium, quod nostra dicta Ar. st. non repugnant. Aliud est enim dicere, A cognoscitur in vniuersali, & A demon- stratur demonstratione vniuersali. primo modo, A non cogno- scitur in semetipso, sed in suo superiori: secundo modo, A in se- metipso cognoscitur inesse suo primo subiecto.

¶ Contra quartum, scilicet notitia in vniuersali est notitia se- cundum quid & in potentia, propterea quod in ipso vniuersali intelliguntur particularia sub quadam confusione, ex quo in- fertur, ergo notitia in vniuersali est notitia confusa.

¶ Contra, Illa probatio nulla est, quae procedit secundum fal- laciam aequiuocationis: ista est huiusmodi, ergo &c. Declaratur Minor, quia aliud est loqui de notitia actuali obiecti, & aliud de notitia virtuali eorum, quae in ipso includuntur. Li- cet enim notitia virtualis particularium in vniuersali sit confu- sa, tamen notitia actualis ipsius vniuersalis est distincta: & quia ab his, quae actualiter confunduntur in obiecto, attenditur con- fusio notitiae, cu notitia specificetur ab obiecto, & his, quae sunt in trinitate non debet dici notitia confusa, sed distincta.

¶ Ad haec dico, quod iste non intelligit. San. Tho. qui vult, quod notitia distincta animalis, ut est totum distinctibile, sit notitia confusa animalis, ut est totum vniuersale, & consequenter no- titia confusa specierum, & ideo non accidit aequiuocatio. Kate- mur enim quod notitia qua actualiter fertur intellectus in ip- sum animal, vt vniuersale, & non in suas species, est notitia con- fusa animalis, ut totum vniuersale est, & non solum specierum eius, vt expresse dicitur ibi San. Tho. vnde contingit animal simul esse notum distincte & confuse duae simod, vt supra dictum est.

¶ Nec oportet quod si ista duae notitiae simul inueniantur, sint eadem cum etiam separantur, puta, cum & actualiter & virtuali- ter animal distincte cognoscitur. Quod autem addit, quod talis notitia non debet dici confusa, talium esse ostenditur ex eo, quod minor est confusio actualis, quam potentialis. Quod ultimo additur, quod notitia specificatur ab obiecto & eius intrin- secis, ad propositum non est. confusio, & distinctio non sunt species cognitionis, alioquin cognitio confusa & distincta eiusdem obiecti non essent eiusdem speciei, & sic notitia non specificaretur ab obie- cto: vnde assumptum eius implicat contradictionem in proposito.

¶ Contra quintum, scilicet quod sensus exiens de potentia ad actum prius communis quam minus commune cognoscit, ar- guitur sic. Sensus non cognoscit nisi singulare. ergo non prius cognoscit magis commune. Quod si dicas, sensum non cogno- scere magis commune in se, sed praecognoscere singulare magis commune, contra. A ut cognoscit singulare magis commune, ita quod singularitas est ratio cognoscendi: aut ita quod natura communis sit ratio cognoscendi. primum non est dicendum, vt de se patet: nec secundum potest dici a Thomistis, quia hoc ideo esset, quia natura illa esset ratio mouendi sensum.

¶ Contra quod arguitur sic. Illud non est ratio mouendi, quod est idem re & ratione ei, cui repugnat ratio mouendi: sed natu- ra communis est eadem re & ratione singularitati, cui repugnat ratio mouendi, ergo &c. Probatur minor, quia natura & singula- re non distinguuntur realiter, non ex natura rei apud te, nec ratione: quod proba, quia distinctio rationis sequitur actum intellectus: in illo autem priori nullus actus est intellectus. Et confirmatur, quia actus realis non dependet ab ente rationis: sed sensatio est actus realis, ergo non dependet ab ente rationis: sed obiectum sensibile habens in se distinctionem rationis est ens rationis, vel aggregatum ex ente reali & rationis. ergo &c. Et confirmatur ratio principalis sic. Quaecumque sunt indistincta omnino secundum rem, si vnum terminat ad aliquam actionem realem, & reliquum terminabit eandem: sed natura magis com- munis & minus communis sunt hmoi. ergo &c. & hoc propo- sita debita approximatione ad sensum. Confirmatur secun- do. Idem sensus primo cognoscit quod species sensibilis primo repraesentat: sed species sensibilis primo repraesentat singulare speciei specialiffimae posita debita distantia, ergo &c. Minor pro- batur, Species sensibilis primo repraesentat obiectum sub ea ra-

atione, qua imprimitur sensui: sed imprimitur ab obiecto sub ra- tione naturae specificae, tum quia est actualior: & perfectior: tum quia species sensibilis est naturalis similitudo causata ab obiecto repraesentans ipsam adaequate secundum rationem sibi es- sentialis competentem. ergo magis repraesentat ipsam ratio- nem, quae sibi essentialis & perfectius compeit, quam sub ea ra- tione, quae sibi remotore & minus principaliter compeit.

¶ Ad haec respondetur, quod responsio ibi recitata est bona & recta. Ad impugnationem dico, quod natura talis, puta, color, & non natura communis, id est, color, communis est ratio mouendi. Ad improbationem, negatur Minor pro vtraque sui par- te. nam apud S. Thom. in prima parte, quaestio 3. artic. 3. in rebus materialibus natura & singularitas distinguuntur reali- ter, & distinctio rationis, licet actualiter sit post sensationem, fundamentaliter tamen praenit ipsam, & hoc sufficit. Ad confirmationem dicitur primo, quod obiectum sensibile habens distinctionem rationis fundamentaliter, non est ens rationis, nec aggregatum ex ente reali & ente rationis. Distinctio enim rationis fundamentaliter nihil addit supra rem. Dicitur secun- do, quod sensatio non causatur a distinctione naturae, sed a na- tura ipsa habente talem conditionem: & ideo dato quod distinc- tio illa esset ens rationis, adhuc nihil concludit: non enim color inquantum distinctus a sua singularitate mouet, sed hic color inquantum color, de cuius ratione nec distinctio, nec adu- natio est. Ad aliam confirmationem dicitur, quod maior est fal- sa quo ad actiones nihil reale ponentes in suis terminis, quales sunt actiones immanentes: postum enim intelligere Dei sapien- tiam non intelligendo eius bonitatem. Ad alias confirmationes praemitto, quod non dicit S. Tho. quod semper sensus prius cog- noscat magis commune, quam minus commune, verba enim sua sunt ista. Et quia sensus exit de potentia ad actum, sicut & intellectus: idem etiam ordo cognitionis apparet in sensu, nam primo secundum sensum diiudicamus magis commune, quam minus commune & secundum locum, & secundum tempus.

¶ Ex quibus uerbis non habetur nisi, quod sensus primo secun- dum locum & tempus cognoscit singulare magis commune, & non habetur, quod semper ita sit: vnde argumenta illa non sunt contra S. Tho. licet non concludant: saltem enim est, quod spe- cies sensibilis primo repraesentat singulare speciei specialiffimae, & eius probatio falsa est, scilicet quod species sensibilis sit pri- mo impressa a natura specificata: nam species sensibilis primo im- primitur a per se primo obiecto sensus, nullius autem sensus obie- ctum primum est species specialiffimae, vt patet discurrendo, propterea species sensibilis imprimitur primo a visibili in eo, quod coloratum, & non ab ipso, in eo quod est album vel nigrum. Nec obstat, quod albedo sit actualior colore, quia hoc non suffi- cit, sed requiritur quod sit primum obiectum potentiae. Nec est verum quod assumit, scilicet quod essentialius in se sensibili na- tura specialiffimae, quam natura generis: imo huic visibili, vt sic, essentialior est color, quam albedo, siue nigredo, quod pa- ter ex hoc, quod sublata albedine, siue nigredine visibile reman- et, non autem e conuerso. Et haec de quarto.

¶ Quintum, respondetur ordinate argumentis fa- ctis, & ad primum negatur illud vltimo assumptum, scilicet quod perfectissimus effectus, quem possunt primo producere agentia ad intellectionem, sit conceptus specificus. Dico enim, quod perfectissimus, quem pro tunc possunt, est conceptus entis, imo nullum alium possunt pro tunc. Et cum contra hoc arguitur, quia sic nunquam produceretur conceptus specificus, non valet consequentia. Ad cuius probationem dicitur, quod nulla vir- tus potest in perfectionem effectus sui effectum perfectissimo sim- pliciter: quilibet tamen virtus potest in effectum perfectiore suo perfectissimo effectum, in quem potest pro aliquo priori, quia ille non est perfectissimus, nisi secundum quid. exemplum. Virtus gene- rativa leonis non potest in perfectiorem effectum, quam sit leo, quia huiusmodi est eius effectus perfectissimus simpliciter, potest tamen in effectum perfectiore illo, quae producit in principio actionis: quia tamen effectus fuit perfectissimus, quae pro tunc potest producere. Ad confirmationem dicitur, quod Minor est falsa: nam intellectus exi- stens in pura potentia non est aequae dispositus ad conceptum spe- cificum, sicut entis, non per positionem alicuius contrariae dispo- sitionis, sed propter ordinem conceptus generalissimi ad specia- les, sicut materia prima omni contraria dispositione inconsiderata, non est aequae disposita ad formas specificas, & ad formam corporeitatis: sed oportet primo recipi formam corporeitatis pro- pter ordinem formae generalis ad speciales: propter quod confuevit dici, quod est indifpositus priuatiue & non contrarie.

¶ Ad secundum patet responsio ex dictis: nam termini me- taphysicales vt sic, non ponuntur a nobis primo cognosci. sunt enim termini metaphysicales abstracti abstractione forma- li: sed dicimus quod significatum huius termini, ens concretum quidditatis sensibilis, est primo cognitum. ¶ Ad tertium, respondetur, quod notitia in vniuersali est notitia incompleta, arguit sic. Demonstratio vniuersalis est potius demonstratio particulari, ergo notitia in vniuersali, q acquiri- tur per demonstrationem vniuersalem, est potius notitia particulari. ¶ Ad haec dico, quod argumentum peccat per fallaciam aequiuo- cationis illius termini, vniuersale. Arbitror enim vocat demon- strationem vniuersalem illam, qua passio de suo proprio subie- cto scitur, & hoc tam in passioibus genericis, quam specificis: & vult dicere quod potius est notitia illa, quam acquirimus per demonstrationem demonstrantem passionem de suo subie- cto primo, quam illa quae fit per demonstrationem, qua illa passio demonstratur de parte subiecti primi subiecti. Nos autem dici- mus, quod cognoscere hominem in animali est cognoscere homi- nem imperfectius, quam cognoscere hominem in seipso, & hanc vocamus cognitionem in vniuersali. Manifestum igitur est om- ni habenti ingenium, quod nostra dicta Ar. st. non repugnant. Aliud est enim dicere, A cognoscitur in vniuersali, & A demon- stratur demonstratione vniuersali. primo modo, A non cogno- scitur in semetipso, sed in suo superiori: secundo modo, A in se- metipso cognoscitur inesse suo primo subiecto.

¶ Contra quartum, scilicet notitia in vniuersali est notitia se- cundum quid & in potentia, propterea quod in ipso vniuersali intelliguntur particularia sub quadam confusione, ex quo in- fertur, ergo notitia in vniuersali est notitia confusa.

¶ q. 3. ar. 3.

¶ Ad

Ad tertium dico, quod non oportet in quacumque formatione conceptus speciei semper singillatim praeformare conceptum...

Quia uero ex compositis cognitione simplicium accipere debemus, & ex posterioribus deuenire in priora...

CAPVT I.

CIENDVM est, quod sicut in quinto Metaphisice Philosophus dicit, Ens per se dicitur dupliciter. Uno modo, quod diuiditur per decem genera...

Prima est a particularibus, quae quidem sit, cum species quaecumque abstrahitur ab intellectu agente: altera sit ab intellectu possibili per hoc, quod in quidditate quacumque sibi primo praesentata...

Ad quintum dico, quod Minor est falsa: & ad eius probationem negatur consequentia, eo quod sensus non mouetur a singulari, in eo quod singulare. Ille enim modus arguendi conuenit...

Ad sextum dicitur, quod Maior simpliciter est falsa. Ad autoritatem Philosophi dicitur primo, quod tex. Commentatoris est corruptus, debet enim legi confusa, & non composita. Dicitur secundo, ut saluemus Commentatorem, quod compositum est notius suis componentibus, ut sic non autem absolute. unde prius confuse cognosco hominem, quam partes eius distinctiuas ut sic: absolute tamen prius cognosco magis uniuersale. Ex his apparet ueritas Minoris autoritate Auicennae approbatae.

Deinde reddit auditores attentos, dicendorum difficultatem aperiens, tria proponendo, quid nomine Essentiae & Entis significetur: & quomodo in diuersis diuersimode inueniatur, & quomodo se habeant ad intentiones logicas. Horum enim difficultas non modica est, ut diuersitas opinionum circa ipsa testatur. sunt enim maxime uniuersalia, quae sunt difficilissima ad cognoscendum, ut dicitur primo Metaphysicorum.

Circa hanc particulam nota, quod sicut quid rei est quidditas rei: ita quid nominis, est quidditatis nominis. Nomen autem cum essentialiter sit nota earum, quae sunt obiectiue in animo...

ma passionum, ex primo Perihermenias, non habet aliam quidditatem nisi hanc, quod est signum alicuius rei intellectae, seu cogitatae. signum autem ut sic, relatum est ad signatum: unde cognoscere quid nominis, nihil est aliud, quam cognoscere ad quid tale nomen habet relationem, ut signum ad signatum.

affirmatiua propositio formari potest, etiam si illud in re nihil ponatur, per quem modum priuationes & negationes entia dicuntur. dicimus enim quod affirmatio est opposita negationi, & quod caecitas est in oculo. Sed primo modo uon potest dici aliquid quod sit ens, nisi quod in re aliquid ponatur. Vnde primo modo caecitas & huiusmodi non sunt entia. Nomen igitur Essentiae non sumitur ab ente secundo modo dicto: aliqua enim dicuntur hoc modo entia, quae essentia non habent, ut patet in priuationibus: sed sumitur essentia ab ente primo modo dicto. Vnde Com. in eodam loco dicit, Ens primo modo dictum est, quod significat substantiam rei.

rei relate, seu significatae essentia. & ex hac dicitur sequuntur oes aliae quae dici solent, puta, quod quid nominis sit non entium complexorum per accidentalitatem, per communiam, per extraneam: quid rei uero est entium incomplexorum per propria, & essentialitatem. Relatio enim uocis potest terminari ad non entia in rerum natura, & complexa, & declarari per accidentalitatem, & huiusmodi: essentia autem rei non nisi per propria essentialitatem habetur de entibus incomplexis.

In hac tertia parte proemii reddit auditores dociles, ordinem dicendorum proponens tali conclusione. Ab ente ad essentiam procedendum est: quam probat duplici medio. Primo scilicet, Ex compositis ad simplicia procedendum est: sed ens est uelut compositum, & essentia uelut simplex. ergo ab ente ad essentiam procedendum est. Secundo scilicet, Ex posterioribus in priora procedendum est: sed ens est posterius essentiae. ergo ab ente ad essentiam procedendum est. Maior utriusque rationis probatur: quia ex facilius est inchoandum. composita autem & posteriora sunt facilius nobis simplicibus.

Circa minorem primae rationis nota, quod ens, ut infra dicitur, significat id quod habet esse: id autem quod habet esse, comprehendit in se essentiam. essentia uero significat id quod importat distinctio, ut dicitur, quae non dicit esse, uel non esse, ex primo Posteriorum. Ens ergo ita se habet ad essentiam, quod complectitur in se utrunque, essentia scilicet & esse: essentia uero alterum tantum, & ideo ens appellatur compositum respectu essentiae.

Circa maiorem secundae rationis scito, quod quando dicimus, Ex posterioribus procedendum est, intelligitur ex posterioribus secundum naturam, prioribus quo ad nos. Innata enim est nobis natura ex notioribus nobis in ignotiora natura, ut dicitur primo Phys. tex. com. 2. Minor secundae rationis probatur ex eo, quod compositum est posterius componentibus: & ens, ut dictum est, compositum est respectu essentiae.

Super Caput primum.

Incipit tractatus diuinus in duas partes. In quarum prima declaratur quid nomine entis & essentiae significetur. In secunda uero quo essentia in diuersis diuersimode inueniatur. Pars prima unico absolute utitur capitulo: pars secunda sex, & sic totum integratur tractatum capitula septem. Quorum primum, quod praemanibus habemus, tres partes continet. In prima declaratur quid nomine entis significetur: in secunda quid nomine essentiae: in tertia differentia nominum ipsius essentiae designatur. Primum tali diuisione declaratur, Ens per se dupliciter dicitur: uno modo, ut diuiditur per decem genera: alio modo ut significat ueritatem propositionum, quemadmodum dicit Arist. 5. Me. tex. com. 14. Dixit ens per se ad differentiam entis per accidens aggregari ex rebus diuersorum generum, ut homo albus, de quo habet 5. Meta. tex. com. 13. Et inuuit, quod tripliciter differunt ens primo modo, & ens secundo modo. Primo, quia ens primo modo praedicatur non nisi de rebus existentibus in decem generibus: ens autem secundo...

l. com. 1. 4. ca. quae. 2. in fin. c. 4. circa medium

cap. 1. in princ. cap. 1. q. 1. in fin.

cundo modo praedicatur de omni eo, quod potest esse subiectum propositionis affirmatiuae. Secundo differunt, quia ens primo modo est illud compositum, de quo supra diximus, quod aliqua liter complectitur in se essentiam & esse: ens autem secundo modo non est huiusmodi, quoniam aliquid est hoc modo ens, puta negatio, aut chimera, quod non habet essentiam aliquam. Et ex hoc sequitur tertia differentia, quod ab ente primo modo tanquam a composito notiori, essentiae nomen sumitur, non autem secundo modo.

Circa primam differentiam aduerte primo, quod ueritas propositionis, quae est entis secundo modo significat, nihil aliud est quam compositio facta in secunda operatione intellectus obiecto conformis uerbi gratia. Sortes est caecus, ly est, non significat inhaerentiam caecitatis in Sorte, eo quod caecitas omni inhaerentia caret, cum inhaerere realem accidentium sit: sed significat compositionem factam ab intellectu ad adequatam seipsum per illam obiecto, Sorti scilicet, carente uirtute uisua. unde, 5. Meta. in alia litera dicitur, quod ens significans ueritatem propositionis, significat quoniam propositio est uera. Prima autem significatio entis quid sit, infra uidebitur. Aduerte secundo, quod licet nullo intellectu considerante Sortes sit caecus, & per considerationem intellectus non fiat magis, uel minus caecus: tamen caecitas nullo intellectu considerante nullum habet esse in Sorte, stant enim ista duo simul. Quod sic declaratur, Sortem esse caecum, ut sic, non est Sortem habere aliquid esse substantiale, ut patet: nec accidentale, quia Sortes sit caecus sola absentia uisuae uirtutis, quae nihil supra Sortem addit: unde caecitas nullum esse omnino ponit in Sorte, ac per hoc quod absque omni consideratione intellectus uirtus uisua Sorti non inest, oportet Sortem nullo intellectu considerante esse caecum. Dubitatio autem in hac re accidit, quia non recte inspicitur quod esse caecum, non est esse aliquid, sed carere uirtute uisua. exemplum. Nautis caret gubernatore nullo intellectu considerante: absentia tamen gubernantis nullum esse substantiale, aut accidentale ponit in naue. unde nauem esse sine gubernatore, extra animam, non est esse aliquid, sed non esse gubernatorem. Acquirunt autem esse, & sunt entia priuationes & negationes ex hoc, quod intellectus intelligens priuationes per habitus, & negationes per affirmationes format in seipso rei carentis aliquo modo idolum quoddam. uerbi gratia. Cum intellectus format in se idolum quoddam nauis gubernatore carentis, quod est ista propositio mentalis. Nauis est sine gubernatore, non praesentia gubernatoris, quae extra animam nihil ponit in anima, sit ens per hoc, quod intellectus fecit ipsam propositionis terminum aliquem: & cum hoc esse sit in anima, & nullum aliud esse habeat, consequens est quod negationes huiusmodi & priuationes non sint entia nisi in anima obiectiue, & sic earum esse nihil aliud est, quam intelligi, quo modo tantum omnia entia rationis habent esse.

Circa tertiam differentiam aduertendum est, quod cum nomina sint signa conceptuum, secundum ordinem concipiendi est ordo nominandi: propterea sicut ab ente primo modo tanquam a composito nobis notiori, essentiae notitia sumptissima: sic essentiae nomen ab ente originem habet.

In hac secunda particula declaratur quid nomine essentiae importetur, tali conclusione. Essentia significat quoddam commune omnibus naturis omnium entium. Cuius talem declarationem insinuat: Sicut ens significat aliquid commune omnibus existentibus, ita essentia, cum ab illo sumatur, significat aliquid commune omnibus generibus & speciebus: & sicut ens significat id quod est in quolibet genere, & qualiter specie, ita essentia oportet quod significet id quo aliquid est in quocumque genere, & quouis specie. habent enim ens & essentia, ut quod & quo. cum autem naturae rerum sint illae, quibus res reponuntur in generibus & speciebus, sequitur quod essentia significat aliquid commune omnibus naturis rerum. Vnde quemadmodum ens praedicatur de homine, boue, & similibus, quae sunt in generibus: ita essentia praedicatur de humanitate, & bonitate, quibus in generibus reponuntur. per nomen ergo essentiae intelligitur natura rei, sicut per nomen entis, id quod habet naturam illam.

QUESTIO II.

Circa hanc particulam insurgit dubitatio ualde difficilis, an ens & essentia significant immediate ipsa praedicamenta, seu naturas eorum, an mediate. In hac dubitatione tria agam. Primo declarabitur ritulus quaestionis: secundo adducetur opinio Scoti, & impugnetur: tertio ponetur opinio S. Tho.

Pro primo scito, quod significare mediate in proposito, est significare aliquid mediante aliquo superiori: sicut animal significat species suas mediate, mediante scilicet natura sensibili. non enim animal significat hominem, nisi quia homo est substantia animata sensibilis. Significare immediate, est significare aliquid non per aliquam naturam, seu realitatem superiorem, sed per se ipsam primo: sicut animal significat gradum sensitiuum, seu realitatem sensitiuam immediate, ut patet. Vertitur ergo in dubium hoc, an ens significet aliquid gradum, seu aliquam realitatem abstrahibilem a naturis praedicamentibus communem eis, sicut superius essentiale suis inferioribus: & sic immediate significet praedicamenta, an immediate significet ipsas naturas praedicamentales. Haec de primo.

Secundo, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur per decem genera, oportet quod essentia significet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Secundo, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur per decem genera, oportet quod essentia significet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Secundo, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur per decem genera, oportet quod essentia significet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Secundo, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur per decem genera, oportet quod essentia significet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Secundo, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur per decem genera, oportet quod essentia significet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Secundo, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur per decem genera, oportet quod essentia significet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Secundo, ut dictum est, ens hoc modo dictum diuiditur per decem genera, oportet quod essentia significet aliquid commune omnibus naturis, per quas diuersa entia in diuersis generibus, & speciebus collocantur, sicut humanitas est essentia hominis: & sic de aliis.

Seco. 1. dist. 3. quaest. 1. & 3. dist. 8. q. 2.

ca. 2. q. 3. c. 1. circa medium in quodam dubio. T. c. 16. com. 18.



sicut apparet ex secundo de Anima, quod uisus est tenebre cognoscitius, quando lux non est praesens, eo quod tunc uisus non immutatur. Igitur si intellectus naturaliter immutatur a substantia immediate ad actum circa ipsam, sequeretur quod quando substantia non esset praesens, posset naturaliter cognosci non esse praesens, & ita naturaliter cognosci posset in hostia consecrata non esse substantiam panis, quod est manifeste falsum.

Auic.c. 20. circa med.

Algazel.

Prima ratio.

Vid ad hoc propositum comment. huius doct. secundo poste.c. 6. circa me. & uideas consequentiam Aristot. 1. dist. 3. q. 3. cap. 3.

2. dist. 3. q. 3. in solutio ne quinti contra uniuocationem entis.

Quinto arguitur auctoritatibus secundi Metaphysicorum. Probans Aristoteles causam entitatis & ueritatis, maxime entia & uera, assumit hanc propositionem. Vnumquodque maxime ipsum aliorum dicitur, secundum quod aliis inest uniuocatione. ens ergo uniuocum dicitur apud Aristotelem de causa entitatis, scilicet Deo, & aliis, aliter processus Aristotelis nullus esset: arguit enim sic. Causa uniuocum entitatis & ueritatis est maxime ens: & uere Deus est huiusmodi. ergo. Auicenna quoque primo Metaphysicorum capit. secundo dicit. Substantia & quantitas non habent intentionem communem nisi entis, cuius quaedam sunt quasi species, & quaedam quasi accidentia propria. Et capitulo quinto facit argumentum, quod adductum est de conceptu certo, & dubiis. Omnes, inquit, imaginantur certitudinem entis: dubitant autem utrum sit agens uel patiens. Algazel in Metaphysica sua tractatu primo habet, quod quidam homines putauerunt, quod ens non praedicatur alium conceptum a suis inferioribus, dicentes quod esse accidentis nihil aliud sit, quam esse substantia. Multa alia argumenta adducuntur ad hoc: sed quia, ut patet, non probant uniuocationem, sed aliectionem conceptus entis, omitto: & etiam quia ex dicendis, cuiuslibet ingenioso parebit responso ad omnia. Haec de secundo.

Quo ad tertium. Arguo primo sic. Nullum uniuocum in ratione sui uniuocum habet aliquid plus, quam reliquum uniuocum: substantia & accidens sunt uniuocata per te in ente. ergo accidens non habet aliquid plus in ratione sui uniuocum, scilicet entis, quam substantia. discursus bonus: conclusio uero est falsa. ergo altera praemissarum: non Maior, quia illa habetur ex ante praedicamentis: ergo Minor, quae est conclusio ad uerba patris. Falsitas conclusionis habetur septimo Metaphysicorum textibus & commentis secundo & tertio, ubi dicitur quod in ratione accidentis in quantum ens ponitur substantia, unde Comment. dicit in commento tertio, quod sedens & stans non dicitur esse entia sine substantia. patet autem quod in definitione substantiae, in quantum ens, non ponitur accidens, nec substantia, eo quod abstrahit apud eos ab illis. Patet secundo falsitas illius conclusionis ex dictis Anto. Trombetae, qui in hac quaestione facit in definitione accidentis, in quantum ens, cadere substantiam. Vnde est ratio posita a Scoto secundum apparentiam solui, glossando Aristotelem, glossa destruentem textum, nullo tamen pacto potest ab Anto. Trombeta solui, eo quod ab ipsa ueritate coactus, concessit in Quolibet suo falsitatem conclusionis, quam Scotus negaret.

Secundo arguitur sic. Ens est uniuocum praedicatum in quid de pluribus differentiis specie, in nulla differentia quidditatiue inclusum. ergo est genus. Tenet consequentia ex definitione generis, & conditione apposita a Scoto in primo sen. dist. 3. q. 3. ultimam enim particulam assumptam exigi dicit ad genus, & bene. & secundum Arist. 4. Topic. Antecedens quo ad primam partem, & secundam Scoto ibidem est. Quo ad tertiam autem probatur sic. Si ens esset inclusum in aliqua differentia non ultima, sequeretur quod addendo differentiam non ultimam generi, esset nugatio: hoc est falsum. ergo &c. Tenet consequentia, quia bis ens poneretur eodem modo, semel ratione generis, & semel ratione differentiae. uerbi gratia. Si ens includitur quidditatiue in ratione animalis, & rationalis, dicendo animal rationale, erit nugatio. cum enim prima pars rationis animalis sit ens, erit ratio propria animalis ens, A, B, C. Similiter cum prima pars rationis rationalis sit ens, erit ratio rationalis ens, D, E, F. & sic dicendo animal rationale, dices ens, A, B, C, ens, D, E, F, & consequenter ponens ens bis, & expresse negationem committes.

Nec est opus impugnare responsum Scoto ubi supra, ad hoc argumentum, quia non est ad propositum. Ait enim quod sicut dicitur animal albi absque negatione, eo quod ens clausum in ratione albedinis denominat accidentaliter ens clausum in ratione animalis: ita in proposito, dicimus animal rationale, eo quod ens clausum in rationali denominat essentialiter ens clausum in animalibus absque negatione. Hoc enim non est ad propositum. Aliud enim est loqui de ente in sua ratione communi, in qua indistincte uniuocantur supra dicta: & aliud est loqui de ente particulatim accepto. Licet enim pallari possit, quod ens particulatim ad album & rationale, denominet ens particulatim

tum ad animal, non tamen potest intelligi, quod prima pars rationis alibi formaliter sumpti, denominet primam partem rationis animalis. Ea enim est ens eodem modo sumptum, cum uniuocum sit, remanet ergo, quod nugatio est dicere apud Scotum, animal rationale: immo animal album, eodem modo arguendo, ut prius, utendo loco nominum, eorum rationibus quidditatiuis.

Quod si aliquis in rationali quidditatiue, & albo, sed in rationalitate & albedine: tunc interim sequitur principale intentum nostrum, quod scilicet ens in nulla differentia includatur quidditatiue: quia rationalitas non est differentia, sed differentiae principium, secundum ueram Auicennae doctrinam. differentia enim praedicatur de specie, rationalitas autem non. quare &c.

Tertio arguitur sic. Ens est uniuocum substantiae, & accidentis. ergo in ratione substantiae expresse cadit ens in definitione hominis expresse cadit ens: hoc est inconueniens, & contra Aristotelem, & uiam communem. ergo &c. Prima consequentia probatur ex eo, quod omne superius uniuocum expresse cadit in ratione sui essentialis inferioris: sicut animal cadit expresse in ratione hominis. Secunda consequentia probatur ex auctoritate Aristot. posita in secundo libro Topico. illa scilicet, Quando aliquid ponitur in definitione alicuius, loco illius, si ponatur eius ratio, clarior erit intellectus. Cum ergo substantia ponatur in definitione hominis, & loco substantiae liceat ponere eius rationem, in qua expresse cadit ens, ut clarior sit definitio, sequitur quod ens debeat poni in definitione hominis expresse, ut clarior reddatur. Nec prohibet hoc communissimus ambitus ipsius entis, aut carentia differentiarum. Sicut nec ex his prohibetur ens, tanquam praedicatum uniuocum, & quidditatiuum, cadere in ratione substantiae. Et confirmatur hoc per Scotum, qui in 1. sen. dist. 3. ponit ens esse primum cognitum cognitione distincta, eo quod ens cadat in conceptu quidditatiuo omnium, tanquam primum praedicatum quidditatiuum. Haec de tertio.

Quo ad quartum principale, praenoto differentiam inter uniuocum, & aequiuocum purum, & analogum. Vniuocata sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est eadem simpliciter. Puta aequiuocata sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa simpliciter. Analogata sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est aliquid modo eadem, & aliquid modo diuersa, seu secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. uerbi gratia. Animal, & medicina sunt analogata sub sano: unde habent illud nomen commune. utrumque enim illorum dicimus sanum. definitio autem eorum in quantum sana sunt, est aliquid modo eadem, & aliquid modo diuersa. Animal enim, in quantum sanum, est habens sanitatem: medicina in quantum sana, est causa sanitatis. Sunt enim eadem al. quo modo istae definitiones, quia in omnibus includitur sanitas: & sunt diuersae alio modo, quia diuersis modis sanitatem respiciunt. unde analogum est medium inter purum aequiuocum, & uniuocum: sicut inter idem simpliciter, & diuersum simpliciter, cadit medium idem secundum quid, & diuersum secundum quid. & sicut medium sapit naturam utriusque extremi: dicit enim quodammodo plures rationes, & quodammodo unam: propter quod inuenitur quaedam apud illustres Philosophos, quod analogum dicit plures rationes, & quandoque quod dicit unam rationem.

Nota secundo, quod duplicia sunt analogata, quaedam secundum determinatam habitudinem unius ad alterum: quaedam secundum proportionalitatem. exemplum. Substantia & accidens sunt analogata primo modo sub ente: Deus autem & creatura secundo modo. infinita enim est distantia inter Deum & creaturam. Differant autem haec plurimum: quoniam analogata primo modo ita se habent, quod posterius secundum nomen analogum diffinitur per suum prius, puta, accidens in quantum ens per substantiam. Analogata uero secundo modo non. creatura enim in quantum ens, non diffinitur per Deum: unde analogata primo modo habent nomen commune, & rationem secundum illud nomen secundum quid eandem, & secundum quid diuersam per hoc, quod analogum illud simpliciter, id est, sine additione aliqua de primo dicitur: de alio uero non, nisi diuersimode respiciendo primum, quod cadit in eorum rationibus: sicut in exemplo de sano manifestum est. Analogata uero secundo modo, habent nomen commune, & rationem secundum illud nomen aliquo modo eandem, & aliquo modo diuersam, non propter hoc, quod illud simpliciter dicatur de primo, & de alio relatiue ad primum: sed habent

8. Meta. T. c. 16. cap. 5.

1. di. 3. q. 1.

In tract. de Analogia.

1. di. 3. q. 8.

ent rationem eandem secundum quid propter identitatem proportionis, quae in eis inuenitur, & secundum quid diuersam, propter diuersitatem naturarum suppositarum illis proportionibus. Exemplum, Forma & materia substantialis, & forma, & materia accidentium sunt analogata quaedam sub nominibus formae & materiae: habent enim nomen commune, puta, forma & materiam, & rationem secundum nomen formae, siue materiae eandem, & diuersam hoc modo: quia forma substantialis ita se habet ad substantiam, sicut forma accidentalis ad accidens. similiter materia substantiae ita se habet ad substantiam, sicut materia accidentis ad accidens: utrobique enim saluatur identitas proportionum cum diuersitate naturarum, & unitate nominis: hunc modum analogiae exprimit Commentator. 1. 2. Metaphysicorum. 28. & clarius cum Aristotele, primo Ethicorum. cap. 7.

Quibus sic prelibatis, pono duas conclusiones. Prima est, Ens analogice ueroque modo analogiae dicitur de substantia & accidente. Secunda conclusio, Ens dicitur de Deo, & creatura secundo modo tantum. Prima conclusio probari potest rationibus factis contra Scotum, & maxime prima. Auctoritates autem Arist. 4. Metaphysicorum. text. com. 3. & Comment. ibidem. expresse enim ibi dicitur, quod ens non est unum, sed ad unum. Duodecimo quoque Metaphysicorum. text. com. 28. expresse dicitur, quod principia praedicamentorum non sunt aliquo modo eadem, nisi secundum proportionem. Super qua auctoritate potest argui sic, Illa non sunt uniuocum, quia nullam identitatem habent nisi proportionis: sed principia propria substantiae, & accidentis sunt huiusmodi. ergo &c. Minor expresse est in litera Aristot. nota ex terminis. si enim nullam aliam identitatem habent nisi proportionis, oportet quod careant unitate uniuocata. Et haec auctoritas est notanda contra Scotistas: quia si concedant ens habere entitatem analogam, dicitur cum hoc, quod habet etiam identitatem uniuocam: cuius oppositum Aristoteles dicit, solam identitatem proportionis inter principia praedicamentorum ponens.

Secunda conclusio non aliter pro nunc probetur, quam auctoritate san. Thom. in quaestione de ueritate, quaest. 2. artic. 2. ubi examinauit quomodo scientia sit analogata scientiae diuinae, & scientiae creatae, expresse fatetur, quod secundo modo sit analogata, & non primo modo. Vnde cum ens dicitur de Deo, & creatura, hoc modo dicitur proportionaliter, qui exprimitur, quod sicut Deus se habet ad suum esse, ita creatura ad suum: sed de his alias, cum ex proposito tractabitur, diffusius loquere: modo sufficiant haec pauca dixisse, ex quibus innotescere potest, quod conceptus entis formalis est unus in quantum repraesentans esse substantiae & accidentis, Dei & creaturae: & quod conceptus obiectalis non habet nisi unitatem proportionis determinatam ex identitate termini, uel unitate proportionalitatis, & identitate proportionum. Ex quibus elici potest, quod cum talis unitas apud Arist. 4. Metaphysicorum. text. com. 2. sufficiat ad obiectum scientiae, ens non oportet poni uniuocum ad hoc, quod passionem habeat, & contradictionem fundet, & reliqua huiusmodi habeant sibi conuenientia. Haec de quarto.

Quo ad quintum. respondetur ordinate ad argumenta. Et ad primum dicitur, quod argumentum illud, si aliquid probat, alicuius conceptus non uniuocationem probat, sicut ipsemet Scotus dicit: & ideo gratis concedimus illud: sicut etiam Auic. qui tenet ens non esse praedicatum quidditatiuum, concedit ens dicere alium conceptum, non tamen uniuocum & quidditatiuum.

Ad secundum negatur consequentia. Ad cuius probationem dico, quod aliquid continere virtualiter aliud, potest intelligi dupliciter. Vno modo sicut causa uirtute sua continet effectum. Alio modo sicut effectus continet uirtutem cause, participando illam sic: hoc stante, Minor est falsa, etenim effectus uirtutem virtualiter continet secundo modo Deum: nec oportet quod continens isto modo sit prius, immo necessario est posterius. Quod si mihi dixeris, quod hoc est abuti uocabulis, quia apud omnes continere virtualiter non attribuitur nisi cause: dico quod si fiat uis in uerbo, falsa est Maior, eo quod datur triplex modus continendi, scilicet essentialiter, virtualiter, & participatiue, sicut effectus continet in se causam.

Ad tertium, concessio toto antecedente, negatur consequentia: sufficit enim analogia illius rationis formalis.

Ad quartum negatur consequentia. Ad probationem dicitur, quod aliquid supponit, scilicet quod substantia non immutetur intellectum per propriam speciem. Vnde ad eius probationem dico, quod quantitas & accidentia in Eucharistia agunt & patiuntur totum, quod ageret & pateretur substantia, si esset. sicut enim acceperunt modum essendi substantiae. i. abique subiecto: ita etiam agere & pati eius. & ideo ex multis hostiis sensatis generatur in intellectu species intelligibilis substantiae panis, & eius quidditatiua cognitio: sicut & ad nutritionem agit, ac si esset ibi panis. Non enim minus ex illis accidentibus nutri-mur, quam ex aliis hostiis non consecratis: sicut non minus ex consecratis generantur uermes & cineres, quam ex non consecratis. Vnde ad argumentum dico, quod panis absens immutat, quoniam non est omnino absens: remansit enim ibi accidens suum, quod est uice panis: quare non est simile de uisu respectu tenebrae. Nec est contra nos auctoritas Aristotele. quoniam haec omnia habent locum, ubi est simpliciter absentia obiecti, quam hic non concedimus quo ad operationes.

Ad quintum dico, quia mediū comparatū uni extremorū, ut oppositum, induit alterum extremū, ut dicitur quinto Philosophi. text. com. 6. ideo analogum comparatum aequiuoco, quod diuersas rationes simpliciter sonat uniuocum, appellatum est ab Aristotele. ibi, & merito, eo quod urebatur analogo secundum id, quod habet de unitate. oportet enim ad uerificationem illam maximam, quod causa & effectus non in sola uoce conueniant, sed in ratione aliqua formali, eadem aliquo modo in illis: unde textus ille non est contra nos. Ad Auic. & Algazelem dico, quod nihil contra nos dicunt: quia alicuiusmodi non uniuocationem conceptus entis insinuant.

Ad quintum dico, quia mediū comparatū uni extremorū, ut oppositum, induit alterum extremū, ut dicitur quinto Philosophi. text. com. 6. ideo analogum comparatum aequiuoco, quod diuersas rationes simpliciter sonat uniuocum, appellatum est ab Aristotele. ibi, & merito, eo quod urebatur analogo secundum id, quod habet de unitate. oportet enim ad uerificationem illam maximam, quod causa & effectus non in sola uoce conueniant, sed in ratione aliqua formali, eadem aliquo modo in illis: unde textus ille non est contra nos. Ad Auic. & Algazelem dico, quod nihil contra nos dicunt: quia alicuiusmodi non uniuocationem conceptus entis insinuant.

Hic ponitur secunda comparatio, qua substantias inter se comparat tali conclusione. Substantiae simplices nobiliori & ueriori modo habent essentiam, quam compositae, quam probat dupliciter: primo sic, Quorum esse est nobilior, eorum essentia est nobilior: substantiarum simplicium esse, est nobilior quam compositarum. ergo essentia substantiarum simplicium est nobilior. Secundo sic, Causa, supple, effectiua non uniuocata, habet nobiliorem essentiam suo effectui: substantia simplex saltē prima, est huiusmodi causa compositarum. ergo substantia simplex est perfectioris essentiae, quam composita.

Ad euidentiā huius partis nota, quod ut habes a San. Tho. quarto Sent. di. 11. q. 2. ar. 1. ad primum. Simplicitas nec perfectionem simpliciter, nec imperfectionem sonat. res enim ex eo quod simplex, non habet perfectionem maiorem, sed ex eo quod taliter simplex, id est, simplicitatem subsistentem habet. Vnde materia prima est simplicissima, & formae accidentales sunt simplices, & tamen non sunt perfectiores substantiis compositis. Et ideo cum dicimus substantias simplices esse perfectiores compositis, intelligas non de quibuscumque simplicibus substantiis, sed de simplicibus subsistentibus in sua simplicitate: quales sunt substantiae separatae oēs. Propterea caueo hic opinionem Scoto in primo sen. dist. 8. quaest. 1. dicentis simplicitatem esse perfectionem simpliciter. Ut autem ueritatem tutari, ac falsum impugnare scias, notato quid sit perfectio simpliciter.

Perfectio simpliciter, apud Anselmum Monologion 15. est, quae in unoquoque melior est ipsa, quam non ipsa. Glossa sic, In unoquoque, in quantum est indiuiduum entis, id est, hoc ens, non in quantum est indiuiduum huius, uel illius naturae, puta, hic homo, aut hic angelus, melior est &c. quia comparatum includit suum postituum: ideo melior est, id est, uirtutem, seu perfectionem meliorem ponit, quam non ipsa, id est, quam quodlibet sibi impossibile: ita quod, ly non ipsa, non teneatur co-tradictorie, sed impossibile. Vnde perfectio simpliciter exigit duas condiciones. Primo, quod dicat perfectionem, secundum, quod illa perfectio in indiuiduo entis sit melior, quam quodlibet sibi in eo impossibile. Propter defectum enim primae conditionis, tam relatio, quam negatio a perfectionibus simpliciter excluditur. Propter uero defectum secundae, ratiocinari, ridere, latrare, & huiusmodi, perfectiones simpliciter non sunt: quia ista est meliora in indiuiduo huius, uel illius naturae, non tamen entis. Diximus quod ly, non ipsa, teneatur impossibile, & non contradictorie: quia aliter omne postituum esset perfectio simpliciter: quia in indiuiduo entis melius est postituum quodlibet, quolibet contradictorio formaliter sumptum. Nec superfluetenus consideres primam conditionem, quoniam propter defectum eius simplicitas non dicit perfectionem simpliciter. Simplicitas enim nihil aliud est, quam negatio compositionis: unde non est perfectio, sed negatio imperfectionis. Propterea & deficit talis modus arguendi. In indiuiduo entis quodlibet impossibile simplicitati dicit imperfectionem. ergo ipsa simplicitas est melior in unoquoque, quam non ipsa, & consequenter perfectio simpliciter. Oportet. n. addere in antecedente, &

Scot. 1. d. 8. q. 1. ad primum quolibet. q. 5.

ipsa dicit perfectionem, quod falsum est: quia negativum praedicatum est.

Potes autem contra Scoti positionem arguere sic. Nulla perfectio simpliciter saluatur in relatione, vt relatio est: simplicitas autem saluatur in relatione, vt relatio est: Ad, siquidem est simplicissimam, nullam enim compositionem includit: & vniuersaliter secundum Scotum, omnis differetia vltima relationis. ergo &c. Maior patet ex eo, quod relatio, vt relatio, nec perfectionem, nec imperfectionem sonat apud nos & Scotum.

Præter. Quod dicitur per quantum, & non quantum, non est perfectio simpliciter. Patet ista, quia implicat quod aliquid sit non quantum, & perfectio simpliciter: sed simplicitas diuiditur per quantum, & non quantum, ergo, &c. Patet minor, quia diuiditur in simplicitatem relatiuam & absolutam: simplicitas autem relatiua est non quanta.

Si dicitur ad ista, quod relatio forma licet sumpta non est simplex, sed simplicitas praedicatur de ea denominatiue: hoc non euadit argumenta, quia simplicitas relatiua est passio relationis secundum hoc, aut modus intrinsecus. Impossibile est autem quod alterum horum sit perfectius eo, cuius est: vt arguat sic. Nulla passio est maioris entitatis subiecto suo: simplicitas denominans relationem est eius passio, sicut vniuersaliter passio superioris est passio inferioris, licet non primo. ergo simplicitas relationem denominans non est maioris entitatis relatiue: sed relatio non est quanta. ergo simplicitas relatiua non est quanta. ergo nec perfectio simpliciter. Stat ergo adsumptum verum, scilicet quod simplicitas diuiditur per quantum, & non quantum.

Similiter arguere potes, si dicat quod simplicitas sit modus, quod tamen minus consonum veritati videtur. Substantia ergo immateriales, non ratione simplicitatis sunt perfectiores essentis substantiarum compositarum, sed ratione simplicitatis substantentis, & adunatis in se tantam perfectionem ita indiuisse, qua gaudent.

In hac secunda parte capituli, quid sit essentia in substantiis compositis declaratur, quia a notioribus inchoandum est, conclusionem hanc negatiuam ponit. Materia sola non est essentia substantiae compositae: quam duplici ratione probat. Prima est, talis. Illud quod est essentia substantiae compositae est principium cognoscendi illam: sed materia sola non est principium cognoscendi illam. ergo materia sola non est essentia substantiae compositae. Maior patet ex eo, quod vnumquodque per suam essentiam cognoscitur quidditative, vnde omnes aliae cognitiones oriuntur. Minor habetur ex 9. Meta. tex. com. 20. vbi dicitur, quod principium cognoscendi est actus, & non potentia.

Secunda ratio est. Essentia substantiae compositae est id, quo res ponitur in genere & specie: sed materia sola non est id, quo res ponitur in genere & specie. ergo materia sola non est essentia substantiae compositae. Maior est evidens inducendo in singulis. Sortes enim per suam naturam in specie humana collocatur, similiter in genere animalis, & sic de aliis. Minor probatur: quia id, quo aliquid in specie reponitur, oportet quod actuale sit, eo quod est principium distinguendi ipsum ab aliis speciebus, & collocandi ipsum in tali gradu vniuersi, materia autem sola actualitatem non includit.

Hic ponitur secunda conclusio negatiua talis. Essentia substantiae compositae non est sola forma: quam vnica ratione probata sic. Illud est essentia substantiae compositae, quod per eius

diffinitionem significatur: sed sola forma per eius diffinitionem non significatur. ergo sola forma non est essentia substantiae compositae. Maior est de se nota, minor probatur: quia diffinitiones naturales per hoc differunt a Mathematicis, quia istae significant solam formam, id est formam absque materia sensibilibus naturalibus vero significant formam, & materiam sensibilem.

Sed adhuc ratione potest dici, quod cum significari per diffinitionem contingat dupliciter. Vno modo, vt pars rei diffinitur: alio modo, vt subiectum rei diffinitur, seu vt deferens rei diffinitur, p diffinitione naturalis significat sola forma vt res diffinitur: & id quidditas est sola forma, materia aut significat, vt quidditate deferens.

Contra hanc responsionem subiungitur in litera talis ratio. Illud quod est proprium accidentibus, ex imperfectione suae essentiae non conuenit specificis substantiis: sed recipere in diffinitione aliquid extra essentiam suam, est proprium accidentibus ex imperfectione suae essentiae. ergo hoc non conuenit substantiis specificis. Maior patet ex terminis: quod enim est proprium alicui ex sua imperfectione, non conuenit alteri habenti perfectionem oppositam illi imperfectioni. Minor habetur ex septimo Meta. tex. com. 14. 15. & 16.

Circa maior nota, quod licet formae partis, puta animae, conueniat etiam diffiniri per aliquid extra essentiam eius, ac p hoc istud videatur esse non proprium accidentibus, sed commune eis & formis partium: in rei tamē veritate proprium est accidentibus, eo quod diffinitio non est nisi rerū existentium in recta linea praedicamentali habentium specie completā, cui diffinitio componitur ex genere, & differetia, sola autē accidentibus inter entia, & specie completa, sunt per additamentum diffinibilia: & ideo proprium accidentibus dixit esse tali modo diffiniri: vnde & anima diffinitur per aliud extra essentiam suam, pro quanto participat de accidentis natura esse in alio.

Hic ponitur tertia conclusio negatiua. Essentia substantiae compositae non est aliqua relatio inter materiam & formam, aut aliquid additū compositū ex materia, & forma: quam probat ex duabus rationibus. Primo sic. Omnis relatio media inter materiam & formam, & similiter omne additū compositū ex materia & forma est accidens extraneū substantiae: nulla essentia substantiae compositae est accidens extraneum. ergo Minor est de se nota: Maior vero probatur. Omne adueniens enti simpliciter facies formaliter ens tale, est accidens extraneum naturae a substantia: ois relatio media inter materiam & formam, & omne additū compositū adueniunt enti simpliciter, & faciunt ens tale. ergo oia hmoi sunt accidentia extraneae naturae a substantia composita. Huius profligissimi Minor declaratur primo ex eo, quod forma substantialis adueniens materiae facit esse simpliciter, & hoc aliquid, vt dicitur secundo de Anima tex. com. 2. Declaratur secundo ex eo, quod generatio terminata ad formam substantialem est generatio simpliciter: terminata vero ad formam accidentalem, est generatio secundum quid, vt dicitur 5. Phy. tex. c. 7. Cum enim materia Sortis acquirat formam substantialem, tunc sine additione dicitur Sortes fieri: acquisita autem forma substantiali, cum magnitudinem acquirat, non dicitur Sortes fieri simpliciter, & sine additione, sed fieri magnus.

Secunda ratio est ista. Nullum additum vt relatio illa media, aut vt quomodolibet sequens compositum ex materia & forma, est proprium principium a priori perfectae notitiae substantiae compositae: essentia substantiae compositae est proprium principium a priori completae notitiae eius. ergo &c.

Relinquitur

Hic ponitur quarta conclusio affirmatiua. Essentia in substantiis compositis significat compositum ex materia & forma, quam per locum a diuisione concludit ex autoritate Boetii, Auicennae, & Commentatoris, septimo Meta. com. 27. & ratione tali probat. Id quo tanquam principio completo denominante, substantia composita est ens, est compositum: sed essentia ipsius substantiae compositae est id, quo tanquam principio completo denominante, substantia composita est ens. ergo essentia ipsius substantiae compositae est composita. Minor de se est clara. dicitur enim, & est Sortes ens propter suam essentiam, quam habet: Maior vero declaratur sic. Quia docet quod aliquid res ex pluribus principii constituitur, non est talis ex altero eorum, vt completo principio, sed ex componente vtriusque: sed substantia composita est ens ex pluribus principii constitutum, scilicet materia & forma. ergo non ex altero tanquam completo principio, sed ex utroque vtrumque est compositum. ergo id quo substantia composita tanquam completo principio denominante esse, oportet esse compositum: quod erat probandum. Maior huius profligissimi exemplariter in saporibus declaratur in litera tanquam ex notioribus: & declaratio est manifesta per se. quod autē dicitur, quod sola forma, & causa essendi, infra parebit.

QUESTIO III.

In hac praedicta dubitatur, an materia sit pars quidditatis naturalis. In hac dubitatione tria facia. Primo ponitur opinio Commentatoris: secundo ponitur opinio S. Thome: tertio respondebitur argumentis oppositis.

Secundo sic. Id quod est pars humanae naturae, est pars quidditatis humanae, quia natura & quidditas sunt idem: sed materia est pars naturae humanae. ergo &c. probatur Minor ex eo, quod materia est natura, secundo Phys. tex. com. 21. Et si non est pars, oportet quod in Sorte sint duae naturae non partiales: quia non sunt partes alicuius naturae, quod est impossibile. Tertio declaratur hanc fuisse mentem Arist. primo ex octauo Meta. tex. com. 15. & 16. vbi assignat causam, quare diffinitio compositorum est vna: quia ex actu & potentia naturam esse fieri vniū. Quidditates autem simplices seipsas, inquit, habent vnitatem statim, eo quod formae tantum sint: ex quibus habetur, quod si essentia substantiae compositae esset sola forma, non oportet Arist. assignare causam propter quid sit vna. forma enim seipsa est vna: sed quia est composita, ideo dixit quod vnitatem habet, ex eo quod altera pars est actus, altera potentia. Similiter. 9. Metaph. textu vltimorum commentorum dicit, quod in quidditatibus compositorum accidit error, non autem in quidditatibus simplicium propter multitudinem partium, ex quibus sunt compositae illae quidditates, vnde ex earum compositione error accidere potest, qui in simplicibus, cum careant partibus, locum non habet: ex quibus apparet ipsum opinari essentiam compositi esse compositam, & non simplicem: & quod quidditas substantiae materialis differt a quidditate separata ex eo, quod ista est essentialiter simplex: illa vero est essentialiter composita. Haec de secundo.

Tertium, dicitur est ad rationes in oppositum. Ad quartum primum negatur Minor: licet enim materia secundum se, id est, solitarie sumpta sit ignota, adiuncta tamen & substrata tali formae specificae siue genericae, declaratiua est alterius.

Ad secundum negatur consequentia: ad cuius probationem dicitur, quod Maior illa potest intelligi dupliciter. Vno modo sic. Quaecunque sunt idem realiter, quicquid realiter coniunctum est vni, est & realiter coniunctum alteri: & sic conceditur, sed non est contra nos. Alio modo sic. Quaecunque sunt idem realiter, quicquid praedicatur de vno, praedicatur de altero: & hoc modo

non praedicaret essentialiter totam essentiam in diuidui: sed materia est de essentia omnium indiuiduorum naturalium, ergo materia vniuersaliter accepta, est de essentia speciei, & sic non cadit in speciem, vt deferens ipsam, sed vt pars essentialis.

Ad primam rationem in litera factam dicunt aduersarii, quod propriū est accidentibus diffiniri per additamentū alterius generis: & hoc non conuenit substantiis, sed diffinuntur substantiae per additum sui generis: materia enim est in eo genere, in quo est quidditas delata.

Contra. Ergo nulla est differentia inter diffinitionem formae partis, & diffinitionem formae totius, nisi forte secundum modum significandi, cum vtraque per additum sui generis diffiniatur: & sic eadem erit diffinitio animae & viui: & tunc sicut nullū genus praedicantū substantiae ponitur in diffinitione animae: ita nullum ponetur in diffinitione viui, & sic de aliis: quod est manifeste falsum.

Confirmatur S. Thome. positio adhuc tripliciter, primo sic. In omni obiecto quidditatie sumpto, cui conuenit aliqua passio adaequata, oportet inueniri intrinsece causam illius passionis: sed corpus contrarietati subiectum quidditatie sumpti, est subiectum, cui conuenit corruptibilitas per modum passionis adaequata. ergo in corpore contrarietati subiecto quidditatie sumpto, oportet intrinsece inueniri causam corruptibilitatis: & talis causa non est nisi materia. ergo &c. Maior est de se nota: quia passio fuit ab intrinsecis principii quidditatis, aliter non conueniret ei secundum quod ipsa. Minor ex eo manifestatur, quod corruptibilitas primo concluditur de corpore contrarietati subiecto. Quod autem causa corruptibilitatis sit materia, clarum est, apud Comment. maxime.

Secundo sic. Id quod est pars humanae naturae, est pars quidditatis humanae, quia natura & quidditas sunt idem: sed materia est pars naturae humanae. ergo &c. probatur Minor ex eo, quod materia est natura, secundo Phys. tex. com. 21. Et si non est pars, oportet quod in Sorte sint duae naturae non partiales: quia non sunt partes alicuius naturae, quod est impossibile. Tertio declaratur hanc fuisse mentem Arist. primo ex octauo Meta. tex. com. 15. & 16. vbi assignat causam, quare diffinitio compositorum est vna: quia ex actu & potentia naturam esse fieri vniū. Quidditates autem simplices seipsas, inquit, habent vnitatem statim, eo quod formae tantum sint: ex quibus habetur, quod si essentia substantiae compositae esset sola forma, non oportet Arist. assignare causam propter quid sit vna. forma enim seipsa est vna: sed quia est composita, ideo dixit quod vnitatem habet, ex eo quod altera pars est actus, altera potentia. Similiter. 9. Metaph. textu vltimorum commentorum dicit, quod in quidditatibus compositorum accidit error, non autem in quidditatibus simplicium propter multitudinem partium, ex quibus sunt compositae illae quidditates, vnde ex earum compositione error accidere potest, qui in simplicibus, cum careant partibus, locum non habet: ex quibus apparet ipsum opinari essentiam compositi esse compositam, & non simplicem: & quod quidditas substantiae materialis differt a quidditate separata ex eo, quod ista est essentialiter simplex: illa vero est essentialiter composita. Haec de secundo.

Tertium, dicitur est ad rationes in oppositum. Ad quartum primum negatur Minor: licet enim materia secundum se, id est, solitarie sumpta sit ignota, adiuncta tamen & substrata tali formae specificae siue genericae, declaratiua est alterius.

Ad secundum negatur consequentia: ad cuius probationem dicitur, quod Maior illa potest intelligi dupliciter. Vno modo sic. Quaecunque sunt idem realiter, quicquid realiter coniunctum est vni, est & realiter coniunctum alteri: & sic conceditur, sed non est contra nos. Alio modo sic. Quaecunque sunt idem realiter, quicquid praedicatur de vno, praedicatur de altero: & hoc modo

Commen-  
tator. 7. Me-  
ta. te. 21. &  
com. 34.

Primo phy-  
si. ca. 79. si-  
9. metaphy-  
si. com. 17.  
T. c. 7.

T. c. 22.

lectio 9.

modo est facta. Aliquid enim conuenit vni, vt distincto se- cundum rationem ab altero, quod non conuenit alteri: sicut in proposito, habere quidditatem conuenit homini, vt distincto a sua quidditate secundum rationem: distinguitur enim ab illa, vt habens ab habito: & quia sic oportet distinguere illam Maio- rem in proposito, ideo argumentum non procedit.

Secundo Physico. l. 4. c. 28.

Ad id quod addit ex Arist. dicitur, quod seipsum Meta physica non remouet materia a quidditate, sed materia particularem & eas partes, quae per accidens se habent ad speciem intellectum, vt manus & pedes, verbi gratia, ab hominis ratione: & has carnes & hec of- fa. Quod autem par- tes definitionis in genere causae formalis collocentur, non est contra id quod dicimus. Memisse enim oportet, quod omne supe- rius se habet vt formale respectu inferioris, vt ibidem ab Arist. habetur. Masculus quoque & femina est non differant specie in genere sexus, sicut album, & nigrum: differunt tamen specie in genere sexus, cuius differentia ad genus animalis per acci- dens se habent, & ex parte materiae: & propterea in illo genere non causant diuersitatem specificam.

Ad vltimam confirmationem de passionibus materia dicitur, quod illa sequuntur materiam particulariter existentem: & non sequuntur materiam abstractam a singularibus, quae est pars quidditatis specifica: & ideo non oportet illa inesse quidditati, nec oportet materiam remoueri a quidditate propter hoc, quod illorum opposita quidditati insunt.

In hac tertia parte huius capituli obicit contra quartam conclusionem. Id, quod comprehendit in se materia intrinsece, est particulare: essentia substantiae compositae comprehendit in se materiam intrinsece. ergo essentia substantiae est particularis. ergo non datur essentia substantiae compositae vniuersalis: quod est falsum. Et vterius sequitur, quod vniuersalia naturalia non sunt distincta: quia rerum naturalium non nisi essentia sunt distincta, eo quod distinctio significat essen- tiam rei: essentiae autem naturalium, vt deductum est, particu- lares sunt. Maior probatur sic. Quod habet in se actu intrinse- ce principium indiuiduationis, est particulare: habens intrin- sece materiam, habet in se principium indiuiduationis, quia ma- teria est principium indiuiduationis. ergo &c.

Hi I C respondet objectioni, destruendo Maiorem cum sua probatione, dicens, quod materia dupliciter accipitur, signata scilicet & non signata. signata est principium indiuiduationis, non signata ponitur pars essentiae specificae. signata ponitur in dif- finitione Socratis si diffinitur: non signata ponitur in diffinitione vniuersali. vnde & patet vniuersalia distincta, & tñ materia in- cludere, sed non signatam, quae particularitatis est principium.

C I A Hanc partem dubitatur, an materia sit principium indiuiduationis. In hac quaestione sunt sex agenda. Primo de clarabitur titulus: secundo ponetur opinio Scoti: tertio impu- gnabitur: quarto ponetur opinio San. Tho. quinto arguetur con- tra illam: sexto respondebitur argumentis in oppositum.

Q V O Ad primum nota, quod cum de principio indiuidua- tionis agitur, cum indiuiduum duo dicat, scilicet indistinctum a se, & distinctum ab aliis: nihil aliud queritur, nisi per quid pri- mo natura specifica reddatur in communicabilis: ita quod re- pugnet sibi communicari pluribus, vt superius inferioribus com- municatur, atq; per quid hoc indiuiduum primo distinguitur realiter ab aliis eiusdem speciei. Duo ergo queruntur concu- rrentia ad indiuiduationem, scilicet quo, primo, natura specifica reddatur incommunicabilis & quo, primo, realiter distingua- tur ab aliis eiusdem speciei. Et aduertas bene singulas partes ti- tulli, quas declarauimus, quoniam aliquos in hac parte errare inuenio. Agitur enim hic de incommunicabilitate, quae oppo- nitur communicationi reali, & non de incommunicabilitate, quae opponitur communicationi formae: hanc enim nullus dubitatur primo conuenire materiae. Et similiter agitur hic de di- stinctione reali indiuiduorum sub eadem specie, quae non est nisi inter entia realia: & non de distinctione, quae Sortes viuis, & Plato mortuis distinguntur. Aduertendum semper, quod non loquimur nunc, nisi de indiuiduatione substantiarum materia- lium. Hec de primo.

Q V O ad secundum. Scotus secundo sent. d. 3. q. 6. opina- tur, quod natura specifica indiuiduatur per quoddam positum per se contrahens illam, & faciens vnum cum illa: ita quod il- lud positum nec est materia, nec forma, nec compositum: sed est modus omnium, seu vltima realitas materiae, formae, & com- positae, eadem illis realiter: & sic apud eum de principio in indiuiduationis ponitur talis conclusio. Principium indiui- duationis non est ma- teria, nec forma, nec quantitas: sed proprie- tas indiuidualis, scilicet heccheitas.

Huius conclusio- nis probationes, quo- ad tres primas par- tes, nunc omitto, post modum quantu ad propositum spectat adducendas. Pro ter- tia arguitur sic. Vnitas sequitur entitatem, proportionaliter loquendo: eodem enim modo res est ens & vna, igitur vnitas sim- pliciter vltima, scilicet numeralis, seu indiuidualis sequitur en- titatem indiuidualem: sed clarum est, quod entitas illa indiui- dualis non est aliquid eorum, quae sunt actu in specie, nec ali- quod accidens, cum omnia accidentia sint post. ergo est proprie- tas indiuidualis, indiuiduorum scilicet constitutiva: & argui- tur sic. Illud ad quod primo sequitur vnitas numeralis, est prin- cipium indiuiduationis: proprietates illa, seu heccheitas est id, ad quod primo sequitur vnitas numeralis. ergo heccheitas est prin- cipium indiuiduationis. Maior patet: quia vnitas proportio- naliter sequitur ens. Minor probatur: quia vnitas numeralis non sequitur quidditatem, vt patet: nec ad aliquid accidens, cum precedat totum genus accidentium.

Secundo sic. Omnis differentia differentium reducitur ad aliqua primo diuersa, alioquin non esset status indifferentibus: sed indiuidua proprie differunt. ergo eorum differentia reduci- tur ad aliqua primo diuersa: haec non sunt natura ipsorum, nec priuationes, nec accidentia aliqua, ergo sunt heccheitates. Pro- batio huius vltimi assumpti quo ad tertiam partem: quia si dif- ferentia indiuiduorum reducitur ad aliquid accidens, maxime reducitur ad quantitatem: sed hoc non. quod sic patet: Quer- ratur enim per quid haec quantitas, & illa quantitas differant: non seipsis, sic enim specificae distinguerentur, ergo aliquo alio, puta sitibus. Sed hoc non potest esse, quia aut distinguuntur sit- tu, qui est speciale praedicamentum: & hoc non, quia ille est posterior quantitate: aut situ, qui est differentia quantitatis: & hoc non, quia queratur per quid illi situs distinguuntur: aut seipsis, & hoc non potest dici, quia seipsis non sunt hic aut alioquo alio, & sic in infinitum. Et propterea cum situs qui est diffe- rentia quantitatis, integretur ex continuatione & permanentia partium, idem est dicere, Haec quantitas differ ab illa propter alium situm, & quod, Haec quantitas differ ab illa quanti- tate seipsa.

Tertio sic. Id quod se toto primo constituit aliquod singula- re in sua entitate singulari, & vnitate consequente talem enti- tatem, ei se toto primo repugnat diuidi diuisione: opposita illi vnitati, & consequenter est principium indiuiduationis: sed for- ma proprietates indiuidualis, seu heccheitas est huiusmodi. ergo &c. Maior patet ex terminis: Minor eodem modo probatur, vt su- pra. Hec de secundo.

Q V O ad tertium arguitur contra opinionem Sco. qua du- pliciter: Primo sic. Omnis actus singularis praerogit potentiam singularem, quam actuat: sed heccheitas est actus singularis. ergo praerogit potentiam singularem, quam actuat: sed illa po- tentia est natura, seu in natura ipsius indiuidui. ergo natura indiuidui est singularis ante aduentum heccheitatis: & sic hec- cheitas non est principium indiuiduationis. Propositiones as- sumptae omnes sunt Scoti in hac materia, etiam maior: quae tamen probatur ex doctrina Aristote. 2. Phys. tex. comm. 38. vbi docet comparationes causarum. vnde sicut forma particu- laris praerogit materiam particularem, sic actus potentiam. Si dicatur, quod hoc est verum. vbi actus & potentia distinguan- tur realiter, eo quod tunc potentia realiter recipit actum: hoc non obstat, eo quod secundum Scot. quando aliqua duo adman- tur realiter, secundum ordinem ex natura rei retinent, quem ha- beret si essent distincta realiter. cui ergo actus singularis si distin- ctus esset realiter, ex natura sua praerogit potentiam singularem, oportet qd. & nunc hoc idem exigat, cum ordo idem seruetur.

Secundo

Secundo sic. Illa quae sunt principia indiuiduationis, sunt se- ipsi primo diuersa: heccheitas Sortis & Platon. non sunt hu- iusmodi. ergo. Maior est Scoti, Minor probatur. Id quod con- uenit magis cum vno, quam cum alio, non est primo diuersum ab eo, cum quo magis conuenit: sed heccheitas Platonis magis conuenit cum heccheitate Sortis, quam cum heccheitate albe- dinis. ergo heccheitates Platonis & Sortis non sunt primo diuer- sae. Maior prolylogismi patet ex terminis: primo enim diuer- sum ab alio non conuenit cum illo. Minor probatur dupliciter. Primo, quia heccheitas Sortis & Platonis conuenit in specie: heccheitates Sortis & albedinis differunt genere. Secundo, quia illa magis conueniunt quae magis assimilantur, magis autem as- similantur quae sunt magis comparabilia: heccheitates autem Sortis & Platonis sunt comparabiles magis, quam heccheitates Sortis & albedinis: sicut vniuersaliter res eiusdem praedicamen- ti sunt magis comparabiles, quam res diuersorum praedica- mentorum.

Tertio sic. Quod conuenit uni, & repugnat alteri indiuiduo eiusdem speciei, praerogit necessario ipsorum distinctionem: pro- prietas indiuidualis, puta, Sorteitas conuenit Sorti, & repu- gnat Platoni eiusdem speciei indiuiduo. ergo proprietates indi- uidualis praerogit distinctionem Sortis a Plat. & sic proprietates indiuidualis non est id, quo primo Sortes distinguitur a Plat. Conclusio est falsa secundum Scot. processus est bonus. ergo altera praemissarum est falsa: vtraque autem est sua. ergo omnino falsus conuenit: & Maior quidem habetur a Scoto in quolibet. q. 2. Minor aut est sua conclusio, quam nunc impugnamus.

Quarto, ostendit hanc positionem contradicere. Peripateticis, Arist. & Com. Duodecimo n. Meta. tex. c. 42. fit haec consequen- tia, Primum caelum, id est, primum principium, est vnum specie & plura numero. ergo habet materiam. quae consequentia nulla esset, si proprietates indiuidualis poneretur distinguere indiui- dua eiusdem speciei.

Glossam autem Sco. intelligentis per materiam indiuidua- lem proprietatem, destruciuam esse textus apparet ex Com- mentatore ibi dicente, Omne quod est vni specie & plura in nu- mero, habet materiam: sed iam declaratum est, quod princi- pium caeli non habet materiam. ex quibus verbis apparet, quod de illa materia loquitur, quam declarauit non esse in primo prin- cipio. Apparet autem in tex. com. 30. expresse declarasse mo- torum caeli non habere materiam ad vbi & ad esse, & nullam fecit mentionem de proprietate indiuiduali. Apparet quoque fictio illius glossae ex 3. Meta. tex. com. 10. vbi dicitur, quod om- nis multitudine, aut est rerum differentiu secundum formam, aut secundum quantitatem, quod idem habes in Commentatore in primo Phys. com. 6.

Nec admittenda est glof. Antonii Trombetae, quod intelli- gitur comitantem. Eodem enim modo & vniformiter debet teneri, ly secundum, in primo membro & in secundo: in primo autem notat causalitatem. ergo & in reliquo. Deprehendi quoque potest esse puram fictionem nouam hanc de heccheitatibus inueniuntem, ex primo caeli tex. com. 92. & 93. vbi vnitate & pluralitate indiuiduorum in eadem specie, in rebus materialibus non nisi ex materia assignant Aristot. & Com. Hec de tertio.

Q V O ad quartum, opinio San. Tho. posita ab eo hic, & in multis aliis locis, est quod materia signata est principium indiuiduationis.

Circa hanc conclusionem aduertendum est, quod Thomiste inrer se differunt, & conueniunt. Conueniunt in hoc omnes, quod ad indiuiduationem duo concurrere debent, materia & quantitas. differunt autem, quia aliqui tenent quod aggregatum ex materia & quantitate sit intrinsecum indiuiduationis princi- pium, materia dante incommunicabilitatem, siue indistinctio- nem in se, quantitate dante distinctionem ab aliis: & tale ag- gregatum dicunt esse materiam signatam. Alii vero longe me- lius sentiunt dicentes, quod principium intrinsecum indiuidua- tionis & quo ad incommunicabilitatem, & quo ad distinctionem ab aliis, est materia signata, non materia quanta, seu aggregatum ex materia & quantitate. Et cum hoc, iudicio meo, sit doctrina San. Tho. vera vt ostendetur, ideo hanc declarare volumus & rueri, declarando primo quid importet materia signata: secun- do excludendo primam expositionem Thomistarum: tertio pro- bando conclusionem intentam.

Materia signata nihil aliud est, quam materia capax huius quantitatis, ita quod non illius: haec nanque materia est pars intrinseca Sortis de diffinitione eius, si diffineretur. Imaginan- dum est enim, quod agens particulare, puta hoc semen, conti- nue appropriat materiam ad formam inducendam hoc modo, qd sicut semen humanum appropriat materiam ad animam huma- nam: ita hoc semen ad hanc animam. vnde cum in primo in- stantis generationis Sortis, quod est primum esse Sortis, & pri- mum non esse formae praecedentis & accidentium primo ordine

natura fiat particulare compositum: deinde naturali ordine sequuntur omnia accidentia, in via nostra, in illo priori secun- dum naturam, quo compositum particulare terminat per se, pri- mo generationem: materia quae est pars intrinseca eius, scilicet Sortis, ita est appropriata ipsi Sorti ab agente particulari, quod non est capax alterius quantitatis, quam eius quam Sortes sibi determinat. Omnium enim natura constantium determinata est ratio magnitudinis & augmenti, vt dicitur secundo de anima ex com. 41. & talis materia vocatur materia signata. Nihil ergo addit materia signata supra materia, nisi capacitate huius quan- titatis, ita quod non illius. Capacitas autem materiae respectu huius quantitatis, nihil aliud est quam potentia receptiua huius quantitatis, ita quod non illius. potentia autem non receptiua nihil realiter distinctum in recto dicit, sed ad id aliquid reale di- stinctum secundum rationem tantum a materia. Sicut materia propria nihil addit supra materiam realiter distinctum ab ipsa: dicit tamen aliquid reale in materia, quod non explicat materia secundum se. Materia enim signata non est distincta, nisi per hanc quantitatem, si diffineretur: sicut propria potentia non nisi per proprium actum diffinitur, vt dicitur tertio Physicorum, tex. com. 10. Materia autem secundum se hanc quantitatem in sua diffinitione non exigit: vnde materia propria indiuidui, & materia assignata, & materia sub certis dimensionibus idem im- portant. Et propterea S. Tho. non dixit materiam signatam, ma- teriam cum certis dimensionibus, sed sub certis dimensionibus: & alibi dicit, quod sicut materia in ordine ad formas gene- rales, puta formam totalem & partialem, distinguit genericae corpora caelestia ab inferioribus: ita materia in ordine ad hanc, vel illam quantitatem distinguit numeratim in rebus materia- libus. Materia igitur signata non dicit aggregatum ex mate- ria & quantitate, sed materiam in recto significat, quantita- tem vero in obliquo. sicut potentia materiae significat materiam in recto, in obliquo vero actum quem respicit, eo quod non nisi per actum est distincta. Et sic manifestum est quid impor- tet materia signata.

Quod autem Thomista alii non conuenienter exponant, sic declaratur. Idem est principium distinctiu indiuidui a specie, & ab altero indiuiduo eiusdem speciei: sed materia non qua- nta, sed sic signata, modo praeposito est principium intrinsece di- stinctiu indiuidui a specie, ergo non materia quanta, sed ma- teria signata est principium intrinsecum distinctiu indiuidui ab altero eiusdem speciei indiuiduo. Minor ab eis conceditur, & est San. Tho. expresse in tractatu, qui de principio indiuidua- tionis vocatur: qui secundum veritatem & antiquum titulum vocatur de Potentia cognoscitiua, vt habetur in Bibliotheca sum- mi Pontificis, in qua sola Tractatum illum completum videt: est enim truncatus ille qui communiter habetur. Maior vero non nisi voce a proteruis negari posse videtur: vniuersaliter namq; verum videmus, quod quodocunq; aliquid commune diuidi- tur in plures partes subiectiuas, per idem differunt inferiora in- ter se, & a superiori: sicut per idem homo differ ab animali, & a leone, scilicet differentia propria. vnde & Porphyrus tres actus differentiae dat, diuidere superius, constituere inferius, & distinguere constitutum a superiori, & aliis comparibus. Probatur ergo haec conclusio modo praeposito, scilicet, Mate- ria signata est intrinsecum indiuiduationis principium. Illud est intrinsecum principium indiuiduationis, cui primo repugnat communicari pluribus per modum, quo vniuersale communica- tur particulari: sed materia signata est id, cui primo repugnat co- municari ut vniuersale particulari. ergo &c. Maior ab oibus con- ceditur. Minor vero probatur: sed nota quod Minor duo inclu- dit in se, scilicet quod materia signata repugnat communicari pluribus: & quod primo ei repugnat. primum horum ex se pa- tet: materiam enim capacem huius quantitatis tantum, impos- sibile est plurificari. Secundum autem probatur. Illud com- petit primo materiae signatae, quod circumscripto quocunq; alio sibi conuenit, & ipsa circumscripta nulli alteri conuenit, ex pri- mo posteriorum: sed non communicari pluribus, vt vniuersale particulari circumscripto quocunq; alio existente in substantia sensibili, conuenit materiae signatae, & ipsa circumscripta nulli alteri conuenit, ergo non communicari pluribus primo conuenit ma- teria signatae inter omnia, quae in substantia sensibili inueniun- tur. Probatur Minor quo ad vtranque sui partem: quo ad pri- mam sic. Id quod materia signata praecise sumpta sibi vendicat, ita quod sub eius opposito non est intelligibilis, conuenit sibi cir- cumscripto quocunq; alio. patet ista ex terminis: sed incom- municabilitas conuenit materiae signatae praecise vt sic acceptae, ita qd sub eius opposito materia signata non est intelligibilis, non enim potest intelligi materia propria indiuidui communicabi- lis, ergo incommunicabilitas conuenit materiae signatae circum- scripto quocunq; alio. Secunda pars minoris patet exemplari- ter: quia circumscripta Sortis materia signata, seu materia pro- pria

T. c. 41.

T. c. 30.

T. c. 45.

T. c. 92. & 93.

c. de diffe- rentia.

T. ca. 14.



pria, quod idem est, certum est quod non remanet hic, neque for- ma eius remanebit hic, neque ipsa materia, si enim materiam pro- priam non habet, per quid exit ordinem communium? Secun- do probatur eadem conclusio sic. Frustra sit per plura, quod po- test fieri per pauciora, & aequo bene: sed abique quibusq; aliis ex materia signata sufficienter saluatur indiuiduatio substantiae com- posita, ergo frustra adduntur quaecunq; Minor ex dicendis ap- parebit, ubi solutus aduersariorum rationibus, stabilis ac firma re- manebit positio nostra. Et confirmatur, quia cum in substantia composita non sint nisi materia & forma, & compositum ex his, & accidentia quaecunq; indiuiduo accidunt, nullam aliam in- trinsecam causam habent, nisi aliquid horu, & sic ad inuestigan- dum indiuiduationis causam non oportet extra hoc vagari. Pro- batur tertio eadem conclusio auctoritatibus Arist. & Co. supra inductis, quas non opus est repetere. Apparet quidem apud eos euidenter omnem distinctionem aut ex formis, aut a quantitate oriri. Est igitur materia signata intrinsecu indiuiduationis prin- cipium, quo intrinsece, licet particulariter, Sortes est hic. Dico autem particulariter, quia non arbitror materiam signatam esse ipsam indiuidualem proprietatem, seu differentiam: sed potius differentia indiuidualis essentiale principium. Opinor enim qd proportio materiae signatae ad proprietatem, seu differentiam in- diuidualem, sit sicut proportio animae humanae ad differentiam hominis constitutum. Sicut enim anima intellectiua non est ip- sa differentia, puta rationale, sed id vnde sumitur: ita materia si- gnata non est ipsa differentia indiuidualis, sed id vnde sumitur, & quod causat ipsam intrinsece. Et sicut ho est ho, & per ratione te tanquam per principium formale totale, & per animam intel- lectiuam tanquam per principium parziale intrinsecum forma- le, a quo rationale mendicat & causatur: ita Sortes est hic p dif- ferentiam indiuidualem, tanquam per totale quoddam deno- minans, quod nihil aliud est, quam gradus indiuidualis: sicut H differentia specifica est gradus, specificus, & per materiam si- gnatam tanquam per priorem causam intrinsecam, a qua ip- sa indiuidualis differentia mendicat. Vt sic inter nos & Scot. in hoc aet diuersitas, quod ipsi differentias indiuiduales absque essentiali dependentia a materia signata multiplicauerunt: nos autem sicut animal contrahere nesciremus ad hominem & bouem sine formis partium, a quibus differentia contrahentes animal cau- santur: sic speciem, puta hominem, contrahere ad indiuiduum, non nouimus sine materia signata, quae est causa indiuidualium differentiarum, & consequenter primo principium indiuiduatio- nis intrinsecum. Moueor ad hoc dicendum, quoniam teneo Sor- tem substantialiter sumptum, in recta scilicet linea praedicamen- tali sub specie, esse vnum uerum, non vitate de praedicameto quantitate, sed substantiali, quam necesse est antecedi, cum sit en- tis passio ab indiuiduali gradu, quem ipsa indiuidualis differen- tia importat. Et hoc an sit de mente S. Doct. non censet quis- quam, priusquam legerit ipsam & in compendio Theologiae, ca. 57, ubi vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

Cap. 157.

De princi- pio indiui- duationis, & d. 3. q. 7.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Illa sequitur formam in materia, & per consequens singularita- tem substantiae: quia sicut substantia est causa eius vt est termi- nata, ita haec substantia est causa eius vt est hic terminata. Et confirmatur hoc, quia cum quantitas terminata varietur sola rarefactione, idem indiuiduum erit multis singularitatibus idem: quod est impossibile. Si autem interminata, contraria illa manet eadem in genito, & corrupto.

¶ Praet. Si quantitas concurrat ad indiuiduationem, vt primo di- stinguens, oportet quod in se ipsa sit primo distincta numerali- ter ab alia: sed tunc tua propositio non est vera, illa scilicet, Om- nis differentia formalis est specifica: quantitas enim haec & illa cum sint formae, differunt specificae. Quod si quantitatem ex- cipias ab illa proportione fundamentali aedificii ruinosi, vnde probabitur quod differentia formalis sit specifica? quaecunq; enim ratio fuerit adducta de forma, habebit locum in quantita- te, cum quantitas forma sit.

¶ Praet. Tota latitudo praedicamenti substantiae est prior ceteris praedicamentis. ergo cum indiuiduum substantiae claudatur in illa latitudine, oportet quod sit intrinsece completum abique dependentia a quantitate, quae est posterior. Et confirmatur, quia nihil reponitur in aliquo genere per aliquid, quod sit extra il- lud genus. Multa alia argumenta fiunt a Scoto & aliis: sed quia concludunt materiam solam, vel quantitatem solam, vel aggrega- tum ex materia & quantitate non esse principium indiuiduatio- nis, omisi: nihil. n. contra nos. Omisi praeterea quae indirecte con- tra positionem nostram essent, breuitari student. Hec de quinto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

¶ Quid vult Sortem eodem numero esse post resurrectionem ei- us quantitate numerata: & in tractatu supra dicto.

Com. 10. Essentia. Speciei & in diuidui di- stinguuntur absolute, co- siderate pe- nes signatu- rum.

In c. 7. q. 8. secundum.

Cap. tertiu

Super Caput tertium.

POSTquam determinatum est quid sit essentia substantiae- rum compositarum in communi, in hoc tertio capite intendes agere de differentia essentiaru compositaru inter se, cu essentiae co- positae sint tres, scilicet generica, specifica, & indiuidualis, quinque- facit. Primo loquitur de differentia earum absolute: secundo de-

rialem huius quantitatis: sed econuerso in genere causae forma- lis hanc quantitatem esse causam huius signacionis materiae, modo praeposito. Ad confirmationem Antonii Trombettae dicitur, quod quantitas terminata ad indiuiduationem concurrans, non stat in indiuiduabili, sed latitudinem habet, sicut enim quaelibet species naturalis determinat sibi quantitatem maximam & minimam infra quam latitudinem: ita & quod- libet indiuiduum de terminat sibi hanc tri- tate infra tales limi- tes, & non indiuiduabili. vnde potest fieri rare factio sine eius, vt in diuiduatiua est, va- riatione, non enim hic accipitur quanti- tas terminata pun- ctualiter, sed cum certa latitudine.

¶ Ad sextu dicitur, concedendo conse- quentiam primam, sed negado quod ex hoc sequatur falsitas illius propositionis fundamentalis firmissimi aedificii. Peccauit enim arguens peccato maximo, non distinguens inter differentiam formalem, & formam. Omnis enim differen- tia formalis est specifica, non autem omnis differentia formarum, vt dicit S. Tho. secundo contra Gentiles. c. 81. alioquin forma hu- ius ignis, & forma illius ignis distingueretur specificae, cum sint for- mae, & differant. vnde linea mathematica diuisa in partes, habet duo indiuidua. quaelibet enim pars lineae est linea, & illa indi- dua sunt formae, & differunt, sed non differentia formali. Appella- tur autem differentia formalis illa, quae est per principia quiddi- tatiua. haec enim semper oritur a forma in eo quod forma, qualis non est inter hanc lineam & illam, cum sit eadem vtriusque quid- ditas. verum arguens error est valde periculosus, sicut formae, & dif- ferunt, ergo differunt formaliter. Est monachus, & est albus, ergo est monachus albus.

¶ Ad vltimum negatur consequentia, licet. n. id quod est in praedi- camento substantiae sit prius simpliciter quolibet alio praedicame- to: tamen aliqua conditio, sine qua indiuiduum vt sic, non est in pre- dicamento, potest esse posterior in genere causae formalis, & alterius praedicamenti, eo quod causa formalis est posterior in esse. ¶ Ad confirmationem dicitur, quod quodlibet praedicamentum completur per res sui generis, si loquamur de his quae ponuntur in praedicamentis, & de ratione reponendi ea in illis: non autem si lo- quamur de conditione rei repositae in praedicameto. Sortes enim non est nisi substantia, & ratio ponens ipsum in praedicamento est substantia: conditio autem indiuiduationis, sine qua non est ratio reponendi ipsum in praedicamento, non inconuenit quod coexigat aliquod accidens, puta quantitatem.

¶ Ad primum vero eorum, quae pro opposita conclusione addu- ctasunt, dicitur quod Minor est falsa: ad materiam namque signa- tam primo sequitur vnitas numeralis.

¶ Ad secundum dicitur, quod differentia indiuiduorum reduci- tur ad quantitates: quantitates autem differunt sibus proprijs, qui sunt differentiae quantitates. situs autem non solum integratur ex illis duobus, scilicet permanentia, & continuatione partium, sed ex his duobus cum tertio ordine, scilicet partium in toto, vt docet Alber- ric. in Praedicamento, ca. de Quantitate. per hoc enim differt a Situ speciali praedicamento, qui dicit ordinem partium in loco: vnde Situs in proposito distinguuntur suis ordinibus partium in toto, qui sunt de eorum ratione: ordines autem seipsi. In diffinitione enim ordinis cadit distinctio: & sic patet, quod non est aequo dubium de his, ad quae facimus reductionem, & de quantitatibus, & quod non oportet quantitates propter hoc distingui formaliter: talis enim ordo partiu in toto, vt materialiter quid, est in ipsa quantitate quod in nulla alia forma inuenitur.

¶ Ad tertium Antonij Trombettae dicitur, quod Minor est falsa: materia enim signata, vt probatum est, est id cui prima repugnat diuidi, vt vniuersale in particulari: ratione. n. repugnat ecclesiastici.

¶ Ad vltimum negatur consequentia, licet. n. id quod est in praedi- camento substantiae sit prius simpliciter quolibet alio praedicame- to: tamen aliqua conditio, sine qua indiuiduum vt sic, non est in pre- dicamento, potest esse posterior in genere causae formalis, & alterius praedicamenti, eo quod causa formalis est posterior in esse.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod quodlibet praedicamentum completur per res sui generis, si loquamur de his quae ponuntur in praedicamentis, & de ratione reponendi ea in illis: non autem si lo- quamur de conditione rei repositae in praedicameto. Sortes enim non est nisi substantia, & ratio ponens ipsum in praedicamento est substantia: conditio autem indiuiduationis, sine qua non est ratio reponendi ipsum in praedicamento, non inconuenit quod coexigat aliquod accidens, puta quantitatem.

¶ Ad primum vero eorum, quae pro opposita conclusione addu- ctasunt, dicitur quod Minor est falsa: ad materiam namque signa- tam primo sequitur vnitas numeralis.

¶ Ad secundum dicitur, quod differentia indiuiduorum reduci- tur ad quantitates: quantitates autem differunt sibus proprijs, qui sunt differentiae quantitates. situs autem non solum integratur ex illis duobus, scilicet permanentia, & continuatione partium, sed ex his duobus cum tertio ordine, scilicet partium in toto, vt docet Alber- ric. in Praedicamento, ca. de Quantitate. per hoc enim differt a Situ speciali praedicamento, qui dicit ordinem partium in loco: vnde Situs in proposito distinguuntur suis ordinibus partium in toto, qui sunt de eorum ratione: ordines autem seipsi. In diffinitione enim ordinis cadit distinctio: & sic patet, quod non est aequo dubium de his, ad quae facimus reductionem, & de quantitatibus, & quod non oportet quantitates propter hoc distingui formaliter: talis enim ordo partiu in toto, vt materialiter quid, est in ipsa quantitate quod in nulla alia forma inuenitur.

¶ Ad tertium Antonij Trombettae dicitur, quod Minor est falsa: materia enim signata, vt probatum est, est id cui prima repugnat diuidi, vt vniuersale in particulari: ratione. n. repugnat ecclesiastici.

¶ Ad vltimum negatur consequentia, licet. n. id quod est in praedi- camento substantiae sit prius simpliciter quolibet alio praedicame- to: tamen aliqua conditio, sine qua indiuiduum vt sic, non est in pre- dicamento, potest esse posterior in genere causae formalis, & alterius praedicamenti, eo quod causa formalis est posterior in esse.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod quodlibet praedicamentum completur per res sui generis, si loquamur de his quae ponuntur in praedicamentis, & de ratione reponendi ea in illis: non autem si lo- quamur de conditione rei repositae in praedicameto. Sortes enim non est nisi substantia, & ratio ponens ipsum in praedicamento est substantia: conditio autem indiuiduationis, sine qua non est ratio reponendi ipsum in praedicamento, non inconuenit quod coexigat aliquod accidens, puta quantitatem.

terminatur de differentia earu, vt subsunt primis intentionibus, & illaru nominibus, ostendit quomodo essentia generica differat a specifica: tertio genus, species, differentia, diffinitio, qualiter inter se differat, declarat: quarto excludit quandam dubitationem: quinto assi- gnat differentiam inter essentiam specificam, & indiuidualem.

¶ Ad euidentiam di- cendoru praenota- dum est, quod de es- sentia possumus tri- pliciter loqui, primo de eis absolute, absq; habitu ad pri- mas, vel secundas in- tentiones: secundo, de eis vt subsunt no- minibus primae in- tentionis: tertio, vt sub- sunt nominibus secu- dae intentionis. v. g. De natura humana contingit loqui secu- dum se, id est, secun- dum ea quae conue- niunt sibi ratione sui. cōtingit & loq. de ip- sa, vt fiat sub hoc no-

mine, humanitas: & hoc nomē, homo, & similibus. contingit & tertio loqui de ipsa, vt fiat sub hoc nomine species. S. Tho. ergo in prima huius ca. parte loquitur de essentia rerum primo modo: in toto vero residuo loquitur de eis secundo modo sumptis. in sequen- ti autem cap. de eis tertio modo acceptis sermonem faciet. & hoc, si non vis decipi, in hoc ca. diligentissime notato. Ponit igitur as- signando differentiam inter essentiam genericam, specificam, & in- diuidualem secundum se sumptas, hanc conclusionem: essentia pre- dictae non differunt, nisi secundum signatum, & non signatum: hoc sic declaratur. Animalis, hominis, & Sortis essentia proprie non dif- ferit, nisi per hoc, quia in ratione animalis cadit substantia animata sensibilis absq; determinatione eius per rationale: in ratione autē hominis ponitur substantia animata sensibilis rationalis, & sic ad- dit in ea designatio per differentiam: ratio vero Sor ponit substantia animatam sensibilem rationalem, in istis carnis, & istis ossibus: & sic in ea additur designatio materiae, quae non ponebatur in ratio- ne hominis. vnde absolute loquedo, & fm suas rationes pprias apparet has essentias non nisi fm signatu, & non signatu differre. fm explicita inclusionē alieius designationis, siue determinatio- nis, & non implicita inclusionē illius: licet talis designatio non vni- formiter sit in natura specifica, & in natura indiuidui. Determina- tio. n. quam addit natura specifica supra genericam, est forma essentia- liter, diuersificans genus. vtpote a forma, in eo qd forma sum- pta. Determinatio autē, quam natura indiuidualis supra specificā addit, est materialis, non formaliter, sed materialiter tantū dmer- siatē in specie faciens, vtpote sumpta a materialis conditionibus rei. Ex his habes quod ho & humanitas, animal & animalitas se- cundum se, in naturas significatas, nullo modo differunt, eadem om- nino est ratio naturae significatae per hominem, & humanitatem, ita quod nulla designatione differunt: sed, vt post dicitur, differunt vt subsunt nominibus primae intentionis. Quia vero distinctio per signatum & non signatum, non est distinctio realis, ideo dicitur Com. 10.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod quodlibet praedicamentum completur per res sui generis, si loquamur de his quae ponuntur in praedicamentis, & de ratione reponendi ea in illis: non autem si lo- quamur de conditione rei repositae in praedicameto. Sortes enim non est nisi substantia, & ratio ponens ipsum in praedicamento est substantia: conditio autem indiuiduationis, sine qua non est ratio reponendi ipsum in praedicamento, non inconuenit quod coexigat aliquod accidens, puta quantitatem.

¶ Ad primum vero eorum, quae pro opposita conclusione addu- ctasunt, dicitur quod Minor est falsa: ad materiam namque signa- tam primo sequitur vnitas numeralis.

¶ Ad secundum dicitur, quod differentia indiuiduorum reduci- tur ad quantitates: quantitates autem differunt sibus proprijs, qui sunt differentiae quantitates. situs autem non solum integratur ex illis duobus, scilicet permanentia, & continuatione partium, sed ex his duobus cum tertio ordine, scilicet partium in toto, vt docet Alber- ric. in Praedicamento, ca. de Quantitate. per hoc enim differt a Situ speciali praedicamento, qui dicit ordinem partium in loco: vnde Situs in proposito distinguuntur suis ordinibus partium in toto, qui sunt de eorum ratione: ordines autem seipsi. In diffinitione enim ordinis cadit distinctio: & sic patet, quod non est aequo dubium de his, ad quae facimus reductionem, & de quantitatibus, & quod non oportet quantitates propter hoc distingui formaliter: talis enim ordo partiu in toto, vt materialiter quid, est in ipsa quantitate quod in nulla alia forma inuenitur.

¶ Ad tertium Antonij Trombettae dicitur, quod Minor est falsa: materia enim signata, vt probatum est, est id cui prima repugnat diuidi, vt vniuersale in particulari: ratione. n. repugnat ecclesiastici.

¶ Ad vltimum negatur consequentia, licet. n. id quod est in praedi- camento substantiae sit prius simpliciter quolibet alio praedicame- to: tamen aliqua conditio, sine qua indiuiduum vt sic, non est in pre- dicamento, potest esse posterior in genere causae formalis, & alterius praedicamenti, eo quod causa formalis est posterior in esse.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod quodlibet praedicamentum completur per res sui generis, si loquamur de his quae ponuntur in praedicamentis, & de ratione reponendi ea in illis: non autem si lo- quamur de conditione rei repositae in praedicameto. Sortes enim non est nisi substantia, & ratio ponens ipsum in praedicamento est substantia: conditio autem indiuiduationis, sine qua non est ratio reponendi ipsum in praedicamento, non inconuenit quod coexigat aliquod accidens, puta quantitatem.

¶ Ad primum vero eorum, quae pro opposita conclusione addu- ctasunt, dicitur quod Minor est falsa: ad materiam namque signa- tam primo sequitur vnitas numeralis.

¶ Ad secundum dicitur, quod differentia indiuiduorum reduci- tur ad quantitates: quantitates autem differunt sibus proprijs, qui sunt differentiae quantitates. situs autem non solum integratur ex illis duobus, scilicet permanentia, & continuatione partium, sed ex his duobus cum tertio ordine, scilicet partium in toto, vt docet Alber- ric. in Praedicamento, ca. de Quantitate. per hoc enim differt a Situ speciali praedicamento, qui dicit ordinem partium in loco: vnde Situs in proposito distinguuntur suis ordinibus partium in toto, qui sunt de eorum ratione: ordines autem seipsi. In diffinitione enim ordinis cadit distinctio: & sic patet, quod non est aequo dubium de his, ad quae facimus reductionem, & de quantitatibus, & quod non oportet quantitates propter hoc distingui formaliter: talis enim ordo partiu in toto, vt materialiter quid, est in ipsa quantitate quod in nulla alia forma inuenitur.

Th. de Ente & essen. B quia

¶ Ad euidentiam di- cendoru praenota- dum est, quod de es- sentia possumus tri- pliciter loqui, primo de eis absolute, absq; habitu ad pri- mas, vel secundas in- tentiones: secundo, de eis vt subsunt no- minibus primae in- tentionis: tertio, vt sub- sunt nominibus secu- dae intentionis. v. g. De natura humana contingit loqui secu- dum se, id est, secun- dum ea quae conue- niunt sibi ratione sui. cōtingit & loq. de ip- sa, vt fiat sub hoc no-

Com. 10.

In cap. de differentia

quia nulla pars predicatur de suo toto. Vbi aduertendum est, quod hic sermo verus est de predicacione in recto & directo, siue essentiali, siue denominatiua, & de parte, in eo qd pars, & no de parte vt significatur per modum totius. pot. n. pars vtrobique modo signari, sicut materia significatur, vt pars rei, per ly materia: significatur autem vt totum, per ly materiale. his. n. modificata conditione propositio illa, scilicet, Nulla pars predicatur de suo toto, nullam patitur instantiam. Cuius dico, Homo est albus, ly albus, confundit in se totum qd est in homine & similiter cu dico, Homo est animal, ly animal, continet implicitate totum quod est homo, modo quoniam infra declaratur: & sic probandum est, qd essentia generico nomine importata includit designationem specificam: extra totum enim nihil est.

**C** Hoc autem quomodo contingat, videri potest, si inspiciatur corpus fm qd ponitur pars animalis, & secundum quod ponitur genus. non enim potest dici eo modo esse genus, quo est pars integralis. Hoc igitur nomen, qd est; Corpus, multipliciter accipi potest: corpus enim fm quod est in predicamento substantia, dicitur ex eo qd habet tale naturam, vt in eo designari possint tres dimensiones. ipsa autem tres dimensiones designatae, sunt corpus, qd est in genere quantitatis. Contingit autem in rebus, quod habet vnā perfectionem, ad vltiorē perfectionem pertingat, sicut patet in homine qui naturam sensitiuam habet, & vltius intellectiuam. Similiter etiam & super hanc perfectionem, quae est habere talem formam, & vt in ea possint tres dimensiones designari, potest alia perfectio adiungi, vt vita, vel aliquid huiusmodi. Potest ergo hoc nomen, corpus, re quanda designare, quae habet talem formam, ex qua sequitur in ipsa designabilitas trium dimensionum cum praecisione, vt. f. ex illa forma nulla vltius perfectio sequatur: sed si aliquid aliud super addatur, sit praeter designationem corporis sic dicti, & hoc modo corpus erit materialis & integralis pars animalis: quia sic anima erit praeter id quod significatum est nomine corporis, & superueniens ipsi corpori, ita quod ex ipsi duobus. f. ex anima & corpore, sicut ex partibus constituitur animal. Potest etiam hoc nomen, corp, hoc modo accipi, vt significet re quandam, quae habet tale formam, ex qua possint in ea tres dimensiones designari, quaecunque forma

Immediate supra.

**C** Quoniam iam de claratu est, genus copari ad speciem non vt eius parte, sed vt totum, aperire intendit hic, quod res per generico nomen significata possit vtroque modo accipi, vt pars scilicet & totum. & primo in corpore tanquam notior: deinde in animali, dicens qd ex quo no potest eodem modo sumpta res, esse pars rei & genus euidē, vt ostensum est, scire debes, quod hoc nomen; Corpus, accipitur dupliciter: est. n. a quo cum ad corpus quod est res praedicamenti Substantiae, & ad corpus quod est res praedicamenti Quantitatis. Corpus vt significat rem praedicamenti Substantiae, importat naturam, ex qua nata est fluere tria dimensionum. Corpus vero, vt significat rem praedicamenti Quantitatis, importat ipsam triam dimensionem.

**I**terum, Corpus quod significat rem praedicamenti Substantiae, de quo nunc est sermo, accipitur dupliciter. Vno modo, vt significat naturam illam, ex qua nata est fluere tria dimensionum perfectionis vltioris. Alio modo, vt significat illammet naturam absque praecisione vltioris perfectionis substantialis. Causam huius, & similitum distinctionum assignat in littera, ex eo quod res habens aliquam perfectionem substantialem, non excludit a se aliquam aliam vltiorē substantialem perfectionem: sicut homo ex eo quod, habet perfectionem sensitiuam, non excludit a se perfectionem intellectiuam: & similiter corpus ex eo quod habet perfectionem corpoream, non excludit a se perfectionem vitalem, & sic de aliis. Cum enim prior perfectio substantialis non excludat secundam, & tertiam, & manifestum sit etiam qd no excludit eas in actu, potest prior perfectio accipi & significari & cu praecisione, seu exclusione aliarum, & cum inclusione confusa earum. Ex eo namque, qd formaliter no includit alias, potest praecise accipi & significari: ex eo vero qd coniunctione cu alijs no excludit,

potest cu aliarum confusa & potestiam inclusionem accipi & significari. Vn natura significata p hoc nomen, Corpus, qd no formaliter includit perfectionem vitalem, nec sensitiuam, nec intellectiuam potest cu praecisione omnium horum accipi & significari. & quia no excludit adunationem essentialem sui cum illis: ideo potest abique eorum praecisione concipi & significari, vt confuse & determinate includens omnia illa. Colligitur at ex textu triplex differentia inter haec. Differentia enim primo in hoc, quia corpus primo modo dicitur corporeitate sola, ex qua nata est fluere tria dimensionum, & nulla vltioris perfectio: corpus vero secundo modo dicitur formam quancumque, a qua sic corporeitas, ex qua nata est fluere tria dimensionum cu quacunque alia perfectione. Secundo differunt, quia corpus primo modo est pars speciei, eo qd signatum formale speciei est praeter, & extra signatum eius: sicut anima rationalis est extra corporeitatem. Sunt. n. in hominem duo, perfectio. f. corporalis, qua praecise accipitur patet non includere aliquid quo no intellectus vitalis: & perfectio intellectus, quae est altera pars. corpus vero secundo modo est totum respectu speciei, eo quia perfectio, seu forma formaliter importata per speciem includitur in significatione corporis sic accepti. significat. n. quancumque formam, a qua sit praecise corporeitas: & sic anima intellectus includitur in ly, quancumque. Tertio differunt, quia corpus primo modo non est in recta linea praedicamenti: sicut nec quancumque pars: corp, vero secundo modo, est directe in praedicamento substantiae, sicut & quilibet aliud genus.

**S**it illa, siue ex ea possit provenire alia vltior perfectio, siue non: & hoc modo corpus erit genus animalis, quia in animali nihil est accipere, quod in corpore implicite non continetur. No. n. anima est alia ab illa forma, per quam in re illa poterant designari tres dimensiones. Et id quod dicebatur, qd corpus est quod habet talem formam, ex qua possunt designari tres dimensiones, in eo intelligebatur quaecunque forma esset illa, siue anima esset, siue lapideitas, siue quaecunque alia forma: & sic forma animalis implicite in corpore, siue in corporis forma continetur, prout corpus est genus eius.

**E**t etiam talis est animalis habitudo ad hominem. Si. n. animal nominaret tantum re talem, quae habet quandam perfectionem, vt possit sentire & moueri per principium in ipso existens cum praecisione alterius perfectionis: tunc quaecunque alia perfectio vltius superueniret, haberet se ad animal per modum partis, & no sicut implicite contenta in ratione animalis: & animal non esset genus: sed est genus secundum quod significatum est in illa, ex cuius forma potest provenire sensus & motus, quancumque sit illa forma, siue sit anima sensibilis tantum, siue sit anima sensibilis & rationalis simul.

**S**i igitur genus significat indeterminate id totum quod est in specie (no enim significat tantum materiam) similiter etiam differentia significat id totum, qd est in spe, & no tantum formam: & etiam differentio significat totum, & etiam species, sed diuersimode: quia genus significat totum, vt quaedam

**D**ECLARAT hoc quoque in hoc genere, qd est animal. Potest. n. animal accipi vt significat formam, ex qua potest oriantur sensus & motus, quibus animal a no animali discernitur, vt dicitur primo de Anima, tex. 66. 19. Potest etiam accipi animal, vt dicit formam quancumque, ex qua oriantur sensus & motus non praecise: & sic est genus. Primo autem modo est pars speciei: vn homo est compositus ex animali & intellectu principio tanquam ex suis partibus essentialibus, accipiendo animal primo modo. sic. n. extra significatum eius est intellectus natura animalis vero secundo modo est totum respectu hominis implicite includens specificas perfectiones. cum. n. sic dico, Animal, dico habens naturam sensitivam indeterminate, relinquo per quam formam habeat sensitivam naturam, & sic implicite includuntur omnes formae specificae. habetur. n. natura sensitiva non nisi per formam hominis, leonis, vel bouis &c. Ex his patet differentia inter essentiam genericam, & specificam, vt sub iur no minibus generico & specifico primae intentionis: quia scilicet differunt sicut includens implicite, & includens explicite illam.

**I**N HAC tertia parte capituli, comparat genus, speciem, differentiam, & differentiam inter se quo ad conuenientiam & differentiam.

**C**onuenire autem haec omnia in hoc quod quolibet eorum significat totum qd est in specie, quod ex praedictis immediate sequitur. Si. n. genus significat totum, quia vere & proprie predicatur de specie, & confundit in se omnia ad quae se extendit: pari ratione differentia cu vere & proprie praedicatur de specie, & confundit in se omnia ad quae se extendit, vt praedicabile, totum significabit. Differentiam autem duplicem ponit inter ea. Differunt primo quo ad formalia significata eorum, quia formale significatum generis est perfectio materialis: formale autem significatum differentiae est perfectio formalis: forma vero significatum speciei est aggregatum ex vtraque perfectione, non distinguendo eas: formale autem significatum differentiae est similiter aggregatum ex vtraque perfectione, sed distinguendo eas: formale autem significatum differentiae est similiter aggregatum ex vtraque perfectione, sed distinguendo in singulis. v. g. formale significatum animalis est natura sensitiva, quae se habet vt materialis ad perfectionem intellectualem, quae formaliter importatur per rationale: & consequenter perfectio intellectus habet vt formalis. similiter formale significatum hominis, & animalis rationale, est aggregatum ex natura sensitiva & intellectu: sed animal rationale separatim explicat vtrumque, homo vero non.

**P**ro intellectu horum nota, quod significatum formale nominis ad sensum est perfectio, seu forma determinate, & primo explicata p illud nomen. Materiale vero est illud qd sub nominis significatione cadit no primo: vn considerato omni eo qd tam formaliter, qd materialiter importatur p genus, speciem, differentiam, & differentionem, dicit qd id significat, & qd conueniunt: consideratis autem formalibus eorum significatis, dicimus, qd differunt, & qd no significant idē. Sed ne vageris quare differentia inter significatum formale speciei, & differentionem, quonia nulla est: sed in modo tantum exprimeret idē formale significatum differunt. species. n. individualis, ita n. explicat totum differentio vero diuidit in singula, vt dicit. i. Phy. tex. 66. 9. Generico ergo nomen, puta animal, formaliter & determinate explicat materiale hominis perfectionem. f. sensitivam: & ideo genus sumitur a materia. 8. Met. tex. 66. 9. Differentia vero nomen, puta, rationale, formaliter & determinate explicat formale rei perfectionem: ideo dicitur ibidem sumi a forma. Et sicut in formali significato generis no cadit perfectio per differentiam importata, quia indeterminate in illo includitur: ita in formali conceptu differentiae no cadit genus eade ratione, quia. f. perfectio generica indeterminate cadit in nomine differentiae. Sicut. n. ex eo qd animal significat habens naturam sensitivam, duo significat, naturam sensitivam formaliter & primo, & qd habet illam indeterminate: no. n. explicat, an id sit homo, vel bos: sic rationale, ex eo qd significat habens rationalitatem, duo significat. f. rationalitatem formaliter & primo, & habens illam secundario & indeterminate. non. n. determinat quid sit id habens, an homo, vel animal: & ideo dicit Auic. qd genus no est in differentia, sicut pars essentiae eius. i. sicut pars sui formalis significati, sed est extra formale significatum eius: sicut subiectum est extra formale significatum suae passionis. Alibi enim pura qualitate significat, vt dicitur in Praedicamentis. Et licet genus no sit de intellectu differentiae tali modo. f. vt formaliter significatum per illam, est tamen de intellectu eius alio modo, vt subiectum. f. est de intellectu passionis. Dupliciter. n. vt supra dictum est, aliquid cadit in ratione alicuius. Vno modo vt pars quidditatis: alio modo vt subiectum eius, quomodo subiectum intrat definitionem passionis, vt habes. 7. Met. tex. com. 19. & ideo dicit Arist. 3. Met. tex. com. 10 & 4. Topic. c. 3. quod genus per se no predicatur de differentia, nisi forte sicut subiectum predicatur de passione. Ratio primi dicti est, quia genus in nullo modo dicendi per se predicatur de differentia: non quidem in quarto, quia differentia no explicat causam generis: nec in secundo, quia differentia no ponitur in generis definitione: nec etiam in primo proprie, quia praedicata primi modi in recto, quae proprie praedicatur, sunt ea quae intrinsece in ratione cadunt, & no ea quae per additamentum in ea sunt. Homo. n. no predicatur proprie de sensibili i primo modo

Meta. c. 6

praedicamentum substantiae

**A**do, quod patet ex eo qd ista. R. sibile est homo, est per accidens, vt dicitur. i. Post. ca. 8. Ratio secundi est, quia si genus est de intellectu differentiae, sicut subiectum est de intellectu passionis, consequens est quod genus praedicatur de differentia, sicut subiectum de passione. Quod dicit, Forte, no dubitatis est, sed no determinatis.

**D**ifferentia sicut pars essentiae eius, sed solum sicut ens extra quidditatem, siue essentiam: sicut etiam subiectum est de intellectu passionis, & ideo gen<sup>o</sup> no predicatur de differentia per se loquendo, vt dicit Arist. in tertio de Anima, & quarto Topicorum, nisi forte sicut subiectum praedicatur de passione. Sed diffinitio, siue species comprehendit vtrumque. f. determinatam materiam, quam designat nomen generis, & determinatam formam, quam designat nomen differentiae. Et ex hoc patet ratio, quare genus, & species, & differentia se habeat proportionaliter ad materiam, formam, & compositum in natura, quamuis non sint idem cum

**C**iem, & differentiam: quia. f. genus proportionaliter se habet ad materiam, quae est pars compositi, & no significat ipsam. Differentia proportionaliter se habet ad formam, & no significat ipsam. Species proportionaliter se habet ad compositum ex materia & forma, & vt sic non significat compositum ex materia & forma, sed aliquid complexens genus & differentiam. In assignatione huius differentiae secundum quodlibet membrum ponuntur duae particulae, puta, in primo membro, prima particula est, qd genus proportionaliter se habet ad materiam: secunda vero est, qd genus non significat materiam, similiter in secundo & tertio membrum. Prima particula omnium sequitur ex supradictis. Si. n. perfectio generica, quae formaliter importatur per genus, est materialis respectu perfectionis differentialis, quae formaliter importatur per differentiam, oportet qd sicut se habet materia respectu formae in composito naturali, puta, Sorte: ita genus respectu differentiae in composito rationali. f. speciei: vt sicut materia est potentia, & perficitur ac specificatur per formam: sic generica perfectio est potentia perfectibilis & specificabilis per differentiam. Secunda vero particula, licet sequatur etiam ex supradictis, quia ex eo qd genus, differentia, & species significat totum, sequitur immediate, qd genus no significat materiam, quia materia no est totum: & qd differentia no significat formam, quia forma no est totum: & qd species vt sic, no dicat compositum ex materia & forma, eo qd partes eius vt sic, no sunt materia & forma, sed genus, & differentia. At tamen S. Tho. pbat ea tali ratione. Materia & forma sunt partes sui totius, sicut duae res tertiae rei: genus & differentia no sunt partes sui totius. f. speciei, vt duae res tertiae rei. ergo genus & differentia no sunt materia & forma speciei. Maior patet ex se, homo. n. est alia res a materia sua, & alia a sua forma. Nec est eadem modo, vt si sit res distincta realiter, vel fm ratione ab illis duabus coniunctis: sufficit. n. nobis, qd sit tertia res realiter distincta a quolibet parte. Minor vero declaratur hoc modo: Si genus & differentia componerent speciem, vt duae res tertiae, tunc homo esset compositus ex animali & rationali: hoc est falsum. ergo a destructione consequentis, genus & differentia no componunt speciem, vt duae res tertiae, quod erat probandum. Consequentia patet ex se: falsitas vero consequentis probatur ex eo, quod nulla pars praedicatur de suo toto, vt supra dictum est, & habetur quarto Topicorum cap. 1. Animal autem praedicatur de homine, similiter rationale: dicimus enim quod homo est animal, & quod est rationale.

**A**duertendum est quod S. Tho. in textu explanando Maiorem, exemplariter dicit, quod homo dicitur esse ex anima & corpore, sicut ex duabus rebus tertia res. Circa quae verba dubitatur, quomodo hoc sit verum, eius doctrinam sustinendo, ponentis vnicam formam substantialem in composito, quancumque enim sunt idē realiter, no constituunt aliquod, vt duae res tertiae: perfectio autem corporea, & anima sunt idē realiter, si vnica forma ponatur, quomodo ergo constituant hominem, vt duae res tertiae?

**H**ac dubitatione, p eius magna difficultate, diuersi diuersimode solunt. Quidam dicunt qd corpus & anima no sunt secundum rem partes hominis, sed secundum rationem tantum. licet enim? Tho. de Ente & essen. B 2 anima

Vide Auic. cen. 5. met. c. 5.

animā sit vere pars, corpus autem secundum re est totum. dicit enim compositum ex materia & forma quae est anima: ideo nō est cōpositus ex anima & corpore tanquam ex duab⁹ partibus secundum rem, sed secundum rationem: sed bene est compositus ex eis tanquam ex duabus rebus, eo modo quo totum & pars sunt duae res, vt tertia res fm rationem distinctā ab altera, s. corpore, & secundū re ab altera. anima. ¶ Alii dicunt, & in idem redit, quod homo est compositū ex anima & corpore, sicut ex causa formali, & eo cuius est causa formalis. Diverſe enim res sunt secundū Avic. causa formalis, & id cuius est causa formalis: sicut lucidum est compositum ex luce & lucido. vnde & isti dicunt, qd est cōpositus homo ex duabus rebus, scilicet ex toto, & ex parte, sed non ex duabus partibus secundum rem. ¶ Alii dicunt, quod locutio ista est intelligēda per synecdochen, Homo est cōpositus ex anima & corpore ratione suae partis, scilicet materiae. Mihi autē pro nunc videtur dicendum, qd homo est cōpositus ex anima & corpore non solum tanquam ex duabus rebus tertia res, sed tanquam ex duabus partibus secundū re totū, accipiendo corpus nō vt ē genus, sed vt significat partē: & accipiendo animam praeſe, vt diffinitur secūdo de Anima. Significat autē corpus sic acceptum, compositum ex materia & perfectione corporea praeſe: anima vero perfectionē vitalē praeſe. Probatur intentū sic. Corpus differt realiter ab anima, & non vt totū a parte, ergo vt pars a parte, probatur mediā: quia totū confuſe salte includit partem. corpus autē sic acceptū excludit animā: vnde in diffinitione animae ponitur corpus, vt subiectū defrens animam, vt ibi dicit S. Tho. Prima propositio est ex se evidens, & ab omnibus concessa. Conſequentia autē ex ſufficiēti diuisione robur trahit: Oportet n. vel vt totū a parte, vel vt pars a parte, corpus realiter differe ab animalī realiter differūt. homo igitur est cōpositus ex corpore & anima tanquam ex partib⁹ realiter distinctis, quod erat intentū. Et aduerte quod corpus pars, cum im portat corporeitatē praeſe extra ipſum, est idē perfectionis corporeae ad animā, seu perfectionē vitalē. accidit. n. accidente extraneo corpori praeſe, quod eius perfectio sit idē cum anima: per se. n. praecendit animam: & ideo per se loquēdo, subtiliter dictū est, hominē componi realiter ex anima & corpore. Vnde secundum hoc, ad obiectionem deductā dic, quod licet perfectio corporea, seu forma corporeitatis sit eadē realiter aīa, corpus tñ aliud est realiter ab anima, & ipsa perfectio corporea, per se loquēdo, nō est eadē realiter ipsi animae, immo ipsam excludit praeſe accepta: & ideo corpus & anima cum praecisione, per se loquēdo, realiter partes ipsius hominis concedit esse. Huic responsioni fauēt verba text. vbi assignatur pro causa dicti, praecisio animae a significatione corporis. Quod dicimus de corpore est anima respectu animalis, dicere poteris de animalī & aīa intellectiua, respectu hominis: de corpore & forma lapidis, respectu lapidis, & sic de aliis, semper accipiendo terminos praecise pro partibus, licet nō cōſuetū sit dici inanimata cōponi ex corpore & forma specificā, sicut animata ex aīa & corpore, pp latentē differentia inter corporeitatē & formā inanimatorū: & et qd forma animatorū eleuat cōpositum ad hoc, qd moueat ſeipſum, oportuit in ipſo diſtinguere partē mouentem, & partē motā, animam. s. & corpus: quod non inuenitur in formis inanimatorum. ¶ Aduerte ſecundo, qd S. Tho. ad clarificandū minorem dicit, quod homo non est ex animalī & rationali, sicut ex duabus rebus tertia res, sed sicut intellectus tertius ex duobus intellectib⁹. Vbi sciendū qd genus, species, & differentia poſſunt accipi tripliter. Primo modo, p re ſignificata per nomē genericū, ſpecificū, & differentiale primae intentionis. Secūdo modo, pro cōceptu formali taliū nominū. Tertio modo, pro re ſignificata per eorū nomina ſecundē intentionis. v. g. Animal, homo, & rationale poſſunt accipi primo, pro re ſignificata p hęc nomina: ſecundo, pro conceptibus eorū formalibus: tertio, pro relationibus generis, ſpeciei, & differentiae. Primo modo nec ſpecies, nec diffinitio ē cōposita ex genere & differentia, eo qd res ſignificata per ſpeciē &

diffinitionem est eadē realiter, cū re ſignificata per genus & differentia: idem. n. non componitur ex ſeipſo. Tertio modo ſimiliter nec ſpecies, nec diffinitio est composita ex genere & differentia, eo quod relatio ſpeciei relatiuae apponitur relationi generis, vt dicitur a Porphyrio. Nullum autē correlatiuum componitur ex ſuo correlatiuo, & vniuerſaliter non apparet, quomodo relatio poſſit cōponi ex aliis relationib⁹. vñ ſicut relatio, quā ſignificat hoc nomē, Propositio, non est cōposita ex relatione praedicti ad ſubiectū: ſed est relatio attributa ab intellectu ipſi complexo ex praedicto & ſubiecto: ita relatio diffinitiois est relatio attributa tali formato conceptui in prima operatione intellectus, explicanti diſtincte genus & differentiam. ¶ Secundo vero modo tam ſpecies, quā diffinitio, est composita ex genere & differentia: conceptus enim formalis ſpeciei integratur ex conceptu formali generis, & cōceptu formali differentiae, tanquam ex duabus partibus. v. g. Conceptus formalis hominis, est aggregatum quid ex conceptu formali animalis, & conceptu formali rationalis. Quod ex ſupradictis ſic deducitur: ex eo enim quod ostendimus genus, & differentiam, & ſpeciem differe in ſignificato formali liquet, quod conceptus formalis animalis est conceptus perfectionis ſenſitiuae, & conceptus formalis rationalis est conceptus perfectionis intellectiuae, & conceptus formalis hominis est conceptus vtriusq; perfectionem complectens ex illis, tanquam conceptus tertius illorum adunatione formatus: & ſic homo est ex animalī & rationali, tanquam intellectus tertius ex duobus conceptibus, & non tanquam res ex duabus rebus: & quia nulla pars vt pars, praedicitur in recto de ſuo toto, ideo intellectus, ſive conceptus formalis animalis, nō praedicitur in recto de intellectu. i. conceptu formali hoīs. Iſta. n. est falſa. Conceptus formalis hoīs est conceptus formalis animalis: qd cōceptus formalis hominis, aggregat totū ex intellectiua & ſenſitiua perfectionis coniunctū: conceptus vero formalis animalis, non niſi partē. ſ. perfectionē ſenſitiua dicit, licet vt ſupra dictū est, fm cōceptū ſeu ſignificatū materiale & formale, ſimul totū dicat. homo ergo ſecūdū ſuū formale intellectū, ſeu conceptum acceptum non est animal, neque rationale, ſed ex animalī & rationali. Et ſicut dictū est de homine, qui est ſpecies ita dicitur de animalī, quod est diffinitio. Animal enim rationale ſecundum ſuū formale conceptum, non est animal, neque rationale, ſed ex animalī & rationali. differt, nāque formalis conceptus animalis rationalis a cōceptu formali animalis, & a conceptu rationalis, licet totum a partibus. ¶ Hoc autem quod dictum est, conceptum formalem. ſ. ſpeciem & diffinitionis componi ex conceptibus formalibus generis, & differentiae, poſſet dupliciter intelligi. vno modo de cōceptu mentalibus generis & differentiae, fm id quod ſunt, eo quod omnes ſunt qualitates ſimplices, nec poſſunt diſtingui in plures partes componentes. Nō enim est imaginandū, cum intellectus format conceptum diffinitionis hoīs. ſ. animal rationale, qd format plures cōceptus, ſed vñ tantū, qui est quaedam ſimplex qualitas, diſtincte ſingulas repraeſentatē, ſicut & in re extra, re diſtincta est habens re gnis & differentiae abſq; cōpoſitione reali: vñ hoc primo modo dictū noſtrū non est verū. conceptus vero metalis ſpeciei ſecūdū eē repraeſentatiuū formaliter acceptus, est cōpositus ex cōceptibus metalibus generis & differentiae: fm eſſe repraeſentatiuū formaliter acceptis: ſicut idolū repraeſentans totū ex idolis partiuū. Homo. n. in mēte repraeſentat aggregatū ex perfectione ſenſitiua & intellectiua: animal vero in mente formaliter nō repraeſentat niſi perfectionē ſenſitiua: rationale autē nō niſi intellectiua. vnde hoc modo verificatur dictū noſtrū. Conceptus autē obiectalis ſpeciei formaliter ſumptus, cū nihil aliud ſit, quā ſignificatum

ſignificatū formale cōceptus metalis eiufdē, est cōpositus fm rationē ex cōceptibus obiectalibus generis & differentiae formaliter acceptis: ſicut ſignificatū formale ſpeciei est cōpositū fm rōnem ex ſignificatis formalibus gnis & differentiae, vt ſupra oſteſum est. Vnde homo acceptus vt est obiectus cōceptui metalī ſuo. ſ. ſpecie ſic non est animal, neq; rationale, ſed ex aīali & rōnali, accipiedo ē animal & rationale, fm qd obiecta ſunt ſuis metalibus cōceptibus, vt oſteſit falſitas huius poſitiōis, Obiectū formale ſpecificū est obiectū formale genericū, ſive differentiale: dicit. n. homo vt ſic, aggregatū ex perfectione ſenſitiua & intellectiua: animal vero vt ſic, nō niſi vñ partē aggregatū. ſ. ſenſitiua naturā: & rationale vt ſic, non niſi alterā partē. ſ. intellectiua perfectionē. Maniſteſtum eſt autē qd aggregatū nō eſt aliud aggregatum: vñ & hoc modo dictum noſtrū veritatē continet, & eſt maxime ad propoſitum. Et ſic animal quo ad rem importatā nec eſt pars, nec totū respectu hoīs & animalis rationalis: quo ad ſignificatū vero materiale & formale ſimul eſt totum: quo ad ſignificatū formale autē eſt pars tam obiectaliter, quā repraeſentatiue ſumptum. Vnde cum dico, Homo eſt animal rationale, ſi res ipſa ſolū attendatur, nec partē, nec totū nō ſaluabitur. ſi vero res ipſa ſic ſignificata: ſimpliciter includens inferiora inſpicitur, totius rationem habet. ſi autem res ipſa ſic ſignificata attendatur ſecundū id, quod explicite includit vt ſic, partē rationem ſortitur, propter quod animal ponitur in diffinitione hoīs, vt res: res enim de re praedicitur vt totum, quia praedicitur in recto, & vt pars, quia additur differentia, quae aliud explicat &c. ¶ Quod ſupra dicim⁹ de ſpecie, dicitur de diffinitione, ſeruatō ſemper eo qd dicitur. i. Phyſ. text. com. 5. qd diffinitio diuidit in ſingula, non autē ſpecies. Nec falſaris, noſtra dicta in hac materia legens, & ſupra: quoniam ſupra per conceptum formalem, conceptum mentalē diſtinctum contra obiectalē accipimus: in hac materia vero per intellectū, ſeu conceptū formale, tam mentalē conceptū qd obiectalem formaliter ſumptum intelligi volumus. ¶ In hac quarta parte capituli hui⁹ itēdit excludere talē obiectionē. Quaeque habet vñ genus, habet vñ eſſentia: diuerſae ſpecies habet vñ gen⁹, ergo diuerſae ſpecies habet vñ eſſentia: qd eſt falſum, quia ſpecies differt eſſentialiter. Maior probatur, ex eo, qd genus ſecūdū praedicta dicit totā eſſentia ſpecierū. Ecce licet ita obiecto ſolui poſſet dicēdo, qd ſpecies habent eandē eſſentia generice, non tñ ſpecificae: quia tñ argumentū aliorū difficultatē petit, ex aliori principio reſpondere oportuit. Inducta eſt. n. haec obiectione ad concludendū diuerſas ſpecies habere eandē eſſentia ſimpliciter, non generice, vt patet ex medio aſſumpto ſic arguendo. Ea quorum tota eſſentia eſt vna, habent eandem eſſentiam ſimpliciter: diuerſarū ſpecierū eſt vna, habent eandem eſſentiam ſimpliciter: ergo diuerſae ſpecies eiufdem generis habent eandē eſſentiam ſimpliciter. Minor patet ex eo, quod genus dicit totam eſſentiam ſpecierum, & eſt vnum in eis. ¶ Ad huius obiectionis excluſionē declarat qd genus eſt vñ, & innuit talē diſtinctionē. Aliquid ſignificat vñ dupliciter, vno modo p poſitionē vnius determinatae rei ſignificatae: alio modo per indifferentiā, ſeu indeterminatōē pluriū rerū importatarū. Primo modo genus non ſignificat vnum, ſed ſecundo modo. Illud. n. primo modo ſignificat vnum, cuius ſignificatū ſecundū ſe acceptum eſt vna aliqua natura & determinata: ſicut homo ſignificat humanitatem, quae eſt certa & determinata natura. ſ. humana. Illud autem qd ſignificat vñ ſecundo modo, habet ſignificatum, non aliquam determinatam naturam, ſed plures naturas indeterminatas: ſicut animal ſignificans perfectionē, ſeu naturā ſenſitiua, non ſignificat aliquā certā & determinatā naturā ſue formā. Nulla. n. eſt in vniuerſo forma, quae ſit anima ſenſitiua, ſed qualibet eſt vel bouina, vel leonina, vel humana &c. vñ de dicitur 7. Phy. text. com. 3. qd iuxta genus latet multa. & 10. Meta. text. com. 24. qd natura generis diuerſa eſt in ſpeciebus: & primo de Anima. text. com. 9. qd ratio animalis fm vñ quodq; animal eſt altera. Eſt igitur genus vñ ſecundo modo: vnde ad formā rōnis dicit fm pmiſſam diſtinctionē, qd quorū eſt tota eſſentia vna primo modo, eorū eſt eſſentia eadē ſimpliciter: nō autē quorū

tota eſſentia eſt vna ſecundo modo, ſicut eſt in poſſito. ſpecierū. n. totā eſſentiam nō adunat genus, niſi vnitate indeterminatōis. ¶ Aduertendum autē eſt in litera appoſita fuiſſe differentia inter vnitate generis, & vnitate materis primae, ad maiorē praedictorū euidentiā: quā eū differentia ponit Cō. 12. Meta. Com. 14. vbi nota qd de materia contingit loqui dupliciter. Vno modo, vt eſt quoddam totum vniuerſale reſpicens hanc materiam vel illam, vt partes ſubiectas: & ſic de ipſa modo nō eſt ſermo: idem. n. eſt iudiciū de ei⁹ vnitate, & de vnitate cuiusque vniuerſalis. Alio modo contingit loqui de ea ſolitarie ſumpta ſecundū ſe, non prout eſt vniuerſalis, aut particularis: neque prout eſt i hac ſpecie, vel illa, & ſic de ea loquitur Com. ibi, & S. Tho. hic. Differūt ergo vnitas materiae ſic acceptae, & vnitas generis in hoc, qd vnitas materiae eſt vnitas numeralis fundata ſuper determinatā rem: vnitas vero generica eſt vnitas non numeralis, ſed indeterminatōis fundata ſupra diuerſas naturas indeterminatas. Cum autem audis vnitatem materiae primae eſſe vnitatem numeralem, intellige negatiue, nō poſitiue. Dicitur. n. aliquid unū numero dupliciter, poſitiue. ſ. & negatiue. Illud eſt numero poſitiue, quod eſt unum per poſitionem proprietatis, ſeu differentiae numeralis, ſicut Sor. & hoc modo materia prima ſecundum ſe non eſt uno numero, quia nullam proprietatem indiuidualem includit. Illud eſt unum numero negatiue, quod vniuerſale eſt non ſic, eſt non plura numero, hoc autem eſt illud, quod nullū diſtinctum includit in ſe, unde pluralitatem & numerum habere queat: & hoc modo materia prima ſecundum ſe eſt una numero: & talis vnitas numeralis fundatur ſupra determinatam entitatem, illam. ſ. quae eſt materia, quae nullum diſtinctum includit, cum ab omni denudata ſit actū, cuius eſt diſtinguere. & ideo dicit Com. quod materia eſt una per remotionem omnium formarum: quia unitatem ſuam negatiue habet ex hoc, quod nō habet diſtinctas formas. Genus autem non eſt unum numero neq; poſitiue, neque negatiue proprie loquendo, ex eo patet, quia vnitas numeralis tam poſitiue, quā negatiue fundatur ſupra certā & determinatā rem, qd in genere nō inuenitur. dicit. n. genus ſit unum unitate indeterminatōis: ex eo patet, qd naturae plures per genus imperatae non adunantur in eius ſignificatione, niſi ppter hoc, quod indeterminatē ſignificat eas. Animal enim ideo adunat in ſe equum, bouem, leonem &c. quia nō determinatē ſignificat quos eorum ſit habens perfectionē ſenſitiua. & ideo dicit Com. ibi, qd genus eſt unū per cōmunitatem formae ſignatae, id eſt, ex eo quod communiter & non determinatē formas ſignificat. Vnde & patet quomodo propoſito S. Tho. deſeruit inducta autoritas. Si enim materia & genus in hoc differūt, quod materiae vnitas eſt per negatiōem formarum ſuper entitate determinatā fundatā, & genus non eſt unū niſi propter hoc, quod ſignificat communiter plura, conſequent eſt quod genus non ſit unum niſi ex indeterminatōe: quod erat propoſitum. ¶ In H A C quinta & vltima parte huius capituli comparat eſſentiam ſpecificam ad indiuiduum ſecundum totalitatē, partialitatem, praedictabilitatem, & formalitatem. ¶ Ad quorū euidentiā aduertendū eſt, qd ſicut ſupra de eſſentia generica dictum eſt, qd poſſet ſignificari per modū totius, & per modū partis: ita nūc dicitur, quod eſſentia ſpecifica poſſet accipi vt ſignificata nomine primae intentionis per modum totius, & per modum partis. Per modum quidem totius, ſicut eſſentia humana ſignificatur per ly homo: per modum vero partis, ſicut illam eſt ſignificatur per ly humanitas. Differūt autē ipſa a ſe altero modo ſignificata in hoc, quod ſignificata per modum totius implicite includit indiuidua: ſignificata vero per modum partis excludit illa a ſui ſignificatione. Quod ſic declaratur exemplariter. Homo cum ſignificet habens naturam humanam, implicite includit ſub ly habēs, omnia indiuidua humana, ſ. humanitas autē cū ſignificet quo homo eſt homo, oē aliud ab humanitate excludit a ly quonullū. n. aliud ab humanitate eſt, quo homo eſt homo. & ideo cum principia indiuiduantur ſunt alia ab humanitate To. de Ente & eſſen. B 2 tate

tate, vt supra dictu est, sequitur qd humanitas excludit principia indiuiduata a sui significatione: & consequenter indiuidua que sine indiuiduatione intelligibilia no sunt: sicut nec species absq; differentia intelligi pot. & cu pars vt pars non predicatur de suo toto, no autē predicatur i recto habet rōnem totius, ideo essentia primo modo...

est genus, prout predicatur de specie implicite in sua significatione, quāuis indistincte, totū id quod determinate est in specie: ita id qd est species secundum quod predicatur de indiuiduo, oportet quod significet totum quod essentialiter est in indiuiduo licet indistincte: & hoc modo essentia speciei significatur nomine hominis, vnde homo de Sorte predicatur. Si autem significatur natura speciei cum precisione materiae signata, q est principium indiuiduationis, sic se habebit per modū partis: & hoc modo significat nomen humanitatis. humanitas enim significat id vnde homo est homo. Materia autem signata non est illud, vnde homo est homo: & ita nullo modo continetur inter illa, ex quibus homo habet quod sit homo. Cum igitur humanitas in suo intellectu includat tantum ea, ex quibus homo habet quod sit homo, patet quod a significatione eius excluditur, vel praedicatur materia determinata, vel signata. Et quia pars non predicatur de toto, inde est quod humanitas nec de homine, nec de Sorte predicatur. vnde dicit Auic. quod quidditas compositi non est ipsum compositum, cuius est quidditas, quāuis etiā ipsa quidditas sit composita: sicut humanitas, licet sit composita, non tamen est homo, immo oportet quod sit recepta i aliquo, quod est materia signata. Sed quia, vt dictum est, designatio speciei respectu generis est per formas, designatio autem indiuidui respectu speciei est per materiam: ideo oportet vt nomen significans id, vnde natura generis sumitur cum precisione formae, determinate praecisione formae, significet partē materialē totius: sicut corpus est pars materialis hominis, nomen autem significans id, vnde sumitur natura speciei cum precisione materiae designatae, significat partē formale: & ideo humanitas significatur vt forma quaedam. Et dicitur quod...

est forma totius, no quidem quasi superaddita partibus essentialibus materiae & formae, sicut forma domus superadditur partibus integralibus eius: sed magis e forma, quae est totum, scilicet formam complectens & materiam cum precisione tamen eorum, per que materia est nata designari. Sic ergo patet, quod essentia hominis significatur hoc nomine, homo, & hoc nomine, humanitas, vt diuersimode, vt dictu est: quia hoc nomen, homo, significat eam vt totum, inquantum scilicet non pretendit designationem materiae, sed implicite continet eam & indistincte, sicut dictum est quod genus continet differentiam: & ideo predicatur hoc nomen, homo, de indiuiduis: sed hoc nomen, humanitas, significat eam vt partem, nec continet in sua significatione nisi id, quod est hominis inquantum homo, & praecidit omnem designationem materiae, vnde de indiuiduis hominis non praedicaretur: & propter hoc quandoq; hoc nomen, essentia, inuenitur praedicatum de re. dicitur enim, Sortis essentia quaedam, & quandoq; negatur, sicut dicimus quod essentia Sortis non est Sortes. CAPVT IIII.

distinctionum, & determinationum: haec enim sunt conditiones formae. Et residuum sermonis epilogus per se patens est.

IN hoc quarto cap. intendis determinare, quo essentia substantiarū compositarum se habeat ad intentiones logicas. In genere, specie, differentia, quatuor facit. Primo sex conclusionibus determinat intentionem secundo excludit quaedam Auerrorem: tertio excludit quandam aliam obiectionem: quarto respondet euidam tacite obiectioni. Pro intellectu prima pars notanda sunt duae distinctiones. Prima est ista. Natura, seu essentia substantiae compositae tripliciter accipi, primo ut significata per modū partis secundo vt per se existens separata a singularibus: tertio, ut significata per modū totius. Secunda distinctio, quae est subdiuisio tertiū membri est ista. Natura substantiae compositae significata per modū totius, potest accipi tripliciter. primo secundū se secundo in eo quod habet in singularibus: tertio, in eo quod habet in intellectu. His praehabitis, scias quod secundū singula membra harum diuisionum ponit singulas conclusiones: secundum prima quidem duo membra utriusq; diuisionis ponit quatuor negatiuas: secundū vero vltima utriusq; ponit duas affirmatiuas, ita quod fecundum quamlibet diuisionem primo ponit duas negatiuas, deinde tertiam affirmatiuam: & sic sunt sex conclusiones. Prima ergo conclusio negatiua est. Essentia substantiae compositae significata per modū partis, sicut animalitas, humanitas, rationalitas, non est genus, neq; species, neq; differentia. Quam probat sic. Tam genus quam species, quam differentia praedicat in recto de hoc particulari supposito, puta Sortes: essentia substantiae compositae significata per modū partis non praedicatur i recto de hoc particulari supposito, ergo essentia taliter significata non est genus, nec species, nec differentia. Omnes propositiones patet ex precedenti ca. & id dicit Auic. qd rationalitas, q significat per modū partis, non est differentia, sed principium differentiae: & similiter animalitas non est genus, sed generis principium: & humanitas non est species, sed speciei principium, sicut albedo est principium albi, & pars est principium eius cuius est pars. HIC ponitur secunda conclusio negatiua. Essentia substantiae...

quod est quidditas, quāuis etiā ipsa quidditas sit composita: sicut humanitas, licet sit composita, non tamen est homo, immo oportet quod sit recepta i aliquo, quod est materia signata. Sed quia, vt dictum est, designatio speciei respectu generis est per formas, designatio autem indiuidui respectu speciei est per materiam: ideo oportet vt nomen significans id, vnde natura generis sumitur cum precisione formae, determinate praecisione formae, significet partē materialē totius: sicut corpus est pars materialis hominis, nomen autem significans id, vnde sumitur natura speciei cum precisione materiae designatae, significat partē formale: & ideo humanitas significatur vt forma quaedam. Et dicitur quod...

stantia composita per se non in singularibus existens, non est species, sive genus. Et probat ea duplici ratione. primo sic. Genus, seu species praedicatur de hoc particulari: essentia per se subsistens non in singularibus, non praedicatur de hoc particulari. ergo essentia per se subsistens, non in singularibus, non est genus, seu species. Maior patet: Minor probatur sic. Subiectum est id quod in recto de eo praedicatur: Sortes non est homo separatus. ergo Sortes non est subiectū respectu hominis se parati. ergo homo se parati. ergo homo se parati de Sorte qd erat assumptum i Minor. Secundo sic. Genus, seu species est id, quo indiuidua cognoscuntur: essentia per se subsistens non in singularibus, non est id quo indiuidua cognoscuntur. ergo essentia per se subsistens non est genus, neque species. Maior patet ex eo quod vniuersum quodque per suum genus, speciem, differentiam cognoscitur. Minor vero ex eo, quod vniuersum quodque cognoscitur quidditative per id quod est in eo, & non per id quod non est in eo. HIC ponitur tertia conclusio affirmatiua. Essentia substantiae compositae significata per modum totius est species, genus, vel differentia &c. probatur sic. Genus, species, seu differentia substantialiter continet & implicite totum, quod est in indiuiduis: essentia substantiae compositae non nisi significata per modum totius continet implicite totum esse indiuiduorum. ergo essentia substantiae compositae significata per modum totius est genus, vel species, vel differentia. Propositiones omnes ex praecedenti cap. patet, vbi dicimus genus, speciem, differentiam, conuenire in hoc, quod significant totum quod est in inferioribus, & sua abstracta excludere ea quae sunt in inferioribus. est igitur animal genus, homo species, rationale differentia. HIC antequam ponatur quarta conclusio, inchoatur secunda diuisio supra posita, cuius terminus oportet praedeclearari ad intellectum conclusionum. Natura per modum totius significata, secundum naturam, seu rationem propriam, vel secundum se, idem sonat quod natura considerata secundum eas condiciones, sive est praedicata, quae conueniunt sibi ex sua definitione, seu in primo modo dicendi per se. Natura vero secundum esse in singularibus, idem sonat quod natura considerata secundum eas condiciones, sive secundum ea praedicata, quae conueniunt sibi ex hoc, quod habet esse in intellectu. Differunt autem quadrupliciter, vt ex textu colligitur. condiciones conuenientes naturae secundum has diuersas acceptiones, eo quod condiciones debite naturae secundum se sumptae sunt praedicata essentialia. Homo enim secundū se non est nisi animal rationale: condiciones vero debite naturae reliquis duobus modis sunt praedicata denominatiua. Homo enim non est res illa, quae conuenit ei ex esse in singularibus, sed ab ea denominatur: non enim homo est albedo quae conuenit ei ex hoc, quod est in Sorte, sed ab ea denominatur albus. Similiter homo non est res illa, quae conuenit ei esse in intellectu, puta, relatio vniuersalitatis, aut speciei, sed nominatur ab ea vniuersalis, & species. Et licet haec duo vltima membra in hoc conueniant, quod attenduntur penes praedicata denominatiua: differunt tamen, quia praedicata denominatiua, quae conueniunt naturae secundum esse in singularibus, aliquid ponunt reale supra ipsam, sicut albus addit supra hominem naturam albedinis quae est ens reale: praedicata uera denominatiua quae conueniunt rei secundū esse in intellectu, nihil ponunt reale supra naturam ipsam, sed denominationem negatiuam, aut relatiuam secundum aliquam relationem rationis. Cum enim dico, Homo est species, ly species, nihil reale addit supra hominem, sed solum relationem rationis, quae respicit suum genus: species enim generis est species. Secundo, differunt istius diuisionis posita membra in hoc, qd natura absolute sumpta nec est vna numero, nec plures numero. Si enim esset una numero, non posset reperiri in pluribus numero: qd patet esse falsum, eo qd natura humana est in Sorte & Platone. Cōsequenter probatur sic. Natura em se est vna numero, ergo non potest esse disticta numero, ergo non potest reperiri i pluribus numero, qd erat intentū. Prima cōsequētia harū ex eo est clara: qd impossibile est alicui conuenire oppositū eius quod conuenit ei...

secundū esse in singularibus, idem sonat quod natura considerata secundum eas condiciones, sive secundum ea praedicata, quae conueniunt sibi ex hoc, quod habet esse in intellectu. Differunt autem quadrupliciter, vt ex textu colligitur. condiciones conuenientes naturae secundum has diuersas acceptiones, eo quod condiciones debite naturae secundum se sumptae sunt praedicata essentialia. Homo enim secundū se non est nisi animal rationale: condiciones vero debite naturae reliquis duobus modis sunt praedicata denominatiua. Homo enim non est res illa, quae conuenit ei ex esse in singularibus, sed ab ea denominatur: non enim homo est albedo quae conuenit ei ex hoc, quod est in Sorte, sed ab ea denominatur albus. Similiter homo non est res illa, quae conuenit ei esse in intellectu, puta, relatio vniuersalitatis, aut speciei, sed nominatur ab ea vniuersalis, & species. Et licet haec duo vltima membra in hoc conueniant, quod attenduntur penes praedicata denominatiua: differunt tamen, quia praedicata denominatiua, quae conueniunt naturae secundum esse in singularibus, aliquid ponunt reale supra ipsam, sicut albus addit supra hominem naturam albedinis quae est ens reale: praedicata uera denominatiua quae conueniunt rei secundū esse in intellectu, nihil ponunt reale supra naturam ipsam, sed denominationem negatiuam, aut relatiuam secundum aliquam relationem rationis. Cum enim dico, Homo est species, ly species, nihil reale addit supra hominem, sed solum relationem rationis, quae respicit suum genus: species enim generis est species. Secundo, differunt istius diuisionis posita membra in hoc, qd natura absolute sumpta nec est vna numero, nec plures numero. Si enim esset una numero, non posset reperiri in pluribus numero: qd patet esse falsum, eo qd natura humana est in Sorte & Platone. Cōsequenter probatur sic. Natura em se est vna numero, ergo non potest esse disticta numero, ergo non potest reperiri i pluribus numero, qd erat intentū. Prima cōsequētia harū ex eo est clara: qd impossibile est alicui conuenire oppositū eius quod conuenit ei...

conueniat essentiae, secundum quod significat per modum totius, vt nomine hominis, vel animalis, prout implicite & indistincte continet totum hoc quod in indiuiduo est. Natura autē vel essentia sic accepta potest dupliciter considerari. Vno modo secundū naturā & rationem propriam, & haec est absoluta consideratio ipsius: & hoc modo nihil est verum de ea dicere, nisi...

est forma totius, no quidem quasi superaddita partibus essentialibus materiae & formae, sicut forma domus superadditur partibus integralibus eius: sed magis e forma, quae est totum, scilicet formam complectens & materiam cum precisione tamen eorum, per que materia est nata designari. Sic ergo patet, quod essentia hominis significatur hoc nomine, homo, & hoc nomine, humanitas, vt diuersimode, vt dictu est: quia hoc nomen, homo, significat eam vt totum, inquantum scilicet non pretendit designationem materiae, sed implicite continet eam & indistincte, sicut dictum est quod genus continet differentiam: & ideo predicatur hoc nomen, homo, de indiuiduis: sed hoc nomen, humanitas, significat eam vt partem, nec continet in sua significatione nisi id, quod est hominis inquantum homo, & praecidit omnem designationem materiae, vnde de indiuiduis hominis non praedicaretur: & propter hoc quandoq; hoc nomen, essentia, inuenitur praedicatum de re. dicitur enim, Sortis essentia quaedam, & quandoq; negatur, sicut dicimus quod essentia Sortis non est Sortes. CAPVT IIII.

Ad horum dissolutionem considerandum est primo, quomodo transcendentia se habeant ad naturas rerum supra quas cadunt, ut autem supra in questione de significatione entis tactum fuit, nullum transcendentium importat alium gradum, seu aliam naturam a gradibus, seu naturis eorum, quibus apponuntur: cum enim dico, ens homo, vnus homo, res homo, verus homo, bonus homo, aliquid homo, nullum alium gradum ab humanitate significo, sed ipsam humanitatem diuersis modis. ly enim ens significat humanitatem, prout habet esse: ly vnus, illam, prout non est diuisa formaliter: ly res, illam prout latitudinem habet, utpote, non ex intellectu fabricata: ly vnus ipsam prout perfectiua est appetitus: ly verum, ipsam ut perfectiua est intellectus: ly aliquid, ipsam ut aliud quid est ab aliis. Simili modo est dicendum accepto quocunque gradu generico, ut facilius exemplo manifestari potest.

c. 1. q. 2.

quod conueniat sibi, secundum quod huiusmodi. Vnde quicquid aliorum sibi attribuitur, falsa est attributio, v. g. homini i eo quod est homo, conuenit rationale & animal, & alia quae in eius diffinitione cadunt: album vero, uel nigrum, uel quocunque huiusmodi, quod non est de ratione humanitatis, non conuenit homini in eo quod est homo. Ideo si quaeratur utrum ista natura possit dici una, uel plures: neutrum concedendum est; quia utrumque est extra intellectum humanitatis, & utrumque potest sibi accedere. Si enim pluralitas esset de ratione eius, nunquam posset esse una: cum tamen una sit sensus habere conceptum obiectionum vnium simpliciter, nihil concludit. Dicitur secundo ad secundum, quod argumentum a simili claudicat. licet enim sit similitudo quo ad aliquid inter compositum naturale & intellectuale: dissimilitudo tamen est magna in proposito, quia partes compositi naturalis mutuo se excludunt: quia quaedam res speciales sunt, partes autem compositi intellectuales non possunt mutuo se excludere, quia altera, puta ens, est adeo uniuersalis, ut nihil possit eam subterfugere.

Seco. r. d. 3. q. 3. fol. 9. 3. q. 3. vt ful. dictu est. c. 2. q. 3. prima ratio.

Considerandum est secundo, quod cum primum inter transcendentia sit ens, eo quod eius ratio ceterorum rationes praueuit, & omnia conuertantur cum ente, tanquam eius passionem, cum declaratum fuit: ita quomodo ens conueniat naturis rerum, planum erit de ceteris. Scotus ergo primo Sent. dist. 3. quaest. 3. opinatur ens esse vniuocum & predicari, in quid, de omnibus inferioribus, exceptis vltimis differentiis. Et, primum quidem horum tanquam per se notum supponens, secundi duplicem rationem reddit. Primo, quia si differentiae includant ens vniuocum dictum de eis, & non sunt omnino idem, oportet quod sint diuersa aliquid idem entia: & consequenter sequitur, quod differentiae vltimae sint proprie differentes, & sic habent alias differentias, & non sunt vltimae. Secundo, quia sicut ens compositum in re est compositum ex actu & potentia: ita conceptus compositus per se vnus est compositus ex conceptu actuali, & potentiali determinabili & determinate. Sicut ergo resolutio compositi in re stat ad simpliciter simplicia, scilicet actum vltimum & potentiam vltimam, ita quod actus nihil potentiae, & potentia nihil actus includat: ita resolutio conceptus, debet stare ad conceptus simpliciter simplices actuales & potentiam determinabilem tantum, ita quod nihil determinans includat, & determinans tantum, quod nihil determinabilis includat, tales sunt conceptus entis & vltimae differentiae: ergo vltima differentia non includit formaliter ens.

c. 1. c. 16.

Contra primum arguitur, quia sequeretur, quod ens noneretur in diffinitione, contra Arist. 8. Meta. tex. com. 16. Praeterea sequitur, quod esset negatio in diffinitione, ut supra in quaestio. de vniuocatione entis deduximus.

c. 2. q. 3. ratione. 2.

Contra secundum dictum arguo sic, Omne id, de quo formaliter sumptum praedicantur in secundo modo passionem entis, includit in se formaliter ens: sed de vltima differentia formaliter sumpta praedicantur in secundo modo passionem entis. ergo vltima differentia includit in se formaliter ens. Minor patet, quia vltima differentia est per se vna & intelligibilis. Maior probatur sic, Omne formaliter includens medium proprium a priori, per quod demonstratur passionem entis, includit in se formaliter ens. patet ista: quia entis conceptus est illud medium: sed omne id, de quo formaliter sumptum praedicantur in secundo modo passionem entis, includit in se formaliter medium, per quod tales passionem entis de eo sunt demonstrabiles, ergo omne tale includit formaliter ens. Patet ista Minor, quia implicat oppositum. Si enim A formaliter non includit proprium medium concludendi B, quo modo de A formaliter sumptum erit a priori demonstrabile B? Secundo arguo, & in idem redit. Omnis passio conueniens pluribus formaliter sumptis, conuenit eis ratione alicuius communis in eis formaliter inclusi, cui illa passio primo conuenit: sed vnitas uel intelligibilitas est passio conueniens omnibus vltimis differentiis formaliter sumptis, ergo conuenit eis ratione alicuius communis formaliter inclusi in eis, cui primo conuenit, tale autem est ens. ergo omnes differentiae vltimae includunt ens. Minor est per se nota. Maior est Aristot. 1. Post. Nec potest dici ad Maiorem, quod sufficit subiectum denominatiue includi in eis, quibus formaliter sumptis conuenit passio illius subiecti: quia cum tota ratio quare passio alicuius inest alteri, sit participatio illius subiecti primi, si alicui formaliter sumptum inest passio, eadem formaliter sumptum inest & subiectum: & si formaliter sumptum subiecti ex pers est, quomodo formaliter sumptum illius

c. 1. cap. 12.

passionem habere potest? Vt arguatur sic. Id quod formaliter sumptum a se subiectum excludit, etiam a se passionem excludit: sed vltimae differentiae formaliter sumptae non excludunt a se passionem entis in secundo modo. ergo nec excludunt ens in primo modo. Nec patiantur aures tuas audire responsum enim Francisci de Mayo nis dicentis, regulam adductam posteriori Arist. non tenere in transcendentibus, Voluntaria enim & de structura totius Metaphysicae glofa est.

Ad rationes autem Scoti dicitur, quod cum tam prima, quam secunda supponant vnium simpliciter, nihil concludit. Dicitur secundo ad secundum, quod argumentum a simili claudicat. licet enim sit similitudo quo ad aliquid inter compositum naturale & intellectuale: dissimilitudo tamen est magna in proposito, quia partes compositi naturalis mutuo se excludunt: quia quaedam res speciales sunt, partes autem compositi intellectuales non possunt mutuo se excludere, quia altera, puta ens, est adeo uniuersalis, ut nihil possit eam subterfugere.

AVICENNA autem Alpharabius, & Algazel, ut testatur Albertus in Postpraedicamentis, cap. 9. opinantur, quod ens non conueniat naturae absolute sumptae. Vnde dicunt hanc conuenientiam non valere. Homo est substantia, ergo homo est ens: eo quod ens significat aliquid ad. cum essentia rei, quod non est de eius ratione: quod expresse etiam de Avicenna refert Commentator. 4. Metaph. Com. 3. & 10. Meta. com. 8.

SA NCTVS THO. autem, cuius est opus, quod exponendum suscepimus super 4. Met. lectu. 2. super tex. Com. 3. & super 10. lect. 2. supra tex. Com. 8. expresse in hoc reprehendit Avicennam, unde sententia eius non est censenda eadem opinione Avicennae, licet difficile sit uidere, in quo differat ab ea, cum ipse teneat nullum aliud a Deo esse ens per suam essentiam, sed per aliquid ad dictum suae essentiae, & expresse dicat in quolibet 2. q. 2. art. 1. ens non esse praedicatum essentialiter, & in primo contra Gen. ca. 26. dicat, ens non cadere in conceptu substantiae, quod est genus generalissimum.

Propter quod a quibusdam dicitur, quod ens dupliciter sumitur, scilicet nominaliter, & participaliter. Et quod ens nominaliter quidditatiue & intrinsece de omnibus praedicatur: sic enim vnium quocunque ens per essentiam suam. Ens uero participaliter, cum idem sonet quod existens, non est praedicatum quidditatiue: sic enim nihil aliud a Deo est ens per essentiam suam, unde secundum istos, ens nominaliter conuenit naturae absolute, non autem ens participaliter. Ad dunt quocunque, quod ens nominaliter est diuinitum in decem praedicamentis, & est transcendens conuenit cum aliis, proprie loquendo, non ens secundum modo: & ideo reprehensibilis erat Avicenna, qui hanc distinctionem praetermisit.

Mihi autem aliter dicendum occurrit. Dico enim quod ens participaliter est id quod est transcendens, diuinitum in decem praedicamentis. Quod ex eo patere potest, quod S. Thomas prima parte 9. 5. & 6. & in quaestione de Veritate, quaestione vigesima prima ostendit bonum, quod etiam diuiditur in decem praedicamenta, ut dicitur 1. Ethico. conuenit cum ente participaliter, non nominaliter ut clare patet ex duobus.

Primo ex eo quod dicit, quod cum bonum & ens conuertantur, sicut res est ens, ita bona: sed non est ens per essentiam suam, ergo nec bona. In quo processu, ut fallacia equiuocationis uideatur, non nisi de ente participaliter est sermo. Secundo, ex eo quod dicit, id quo, res formaliter est bona, non esse ens: quod dictum de ente nominaliter, falsum est: quia esse actualis existentiis, quo res est ens & bona, est ens nominaliter. Ens igitur quod conuertitur cum bono, quod est transcendens, diuinitum in decem praedicamentis, est ens participaliter.

Sed in Entis nomine duo aspici possunt, scilicet id a quo nomen Entis sumitur: scilicet ipsum esse, quo res est. Et id ad quod nomen Entis impositum est, scilicet id quod est. Supra enim in principio operis dictum est, ens significare id quod est in quolibet praedicamento: & in hoc differre ab essentia, quae significat id, quo res in praedicamento reponitur. Vnde primo Physicorum, textu comment. decimitercii. Aristot. loco ly ens, ponit ly quod est. Avicenna, ergo attendens ad id, quo res est: unde nomen entis sumptum est dixit simpliciter ens esse praedicatum extra essentiam rei: sanctus Thomas uero intuens id quod est, ad quod nomen entis impositum est Avicenna non adhaesit. Nanque ipsum

Primo ten. q. 6. quaeritur utrum simpliciter possit abstrahi aliqui conceptus communis in fine.

Cap. 9. Cap. 7. Cap. 8. Circa T. com. 3. Circa T. Cap. 8.

Quolib. 2. q. 2. art. 1. contra Gen. cap. 26.

Prima parte. q. 5. art. 1. ad primum de ue. rita. q. 2. c. 7. uide cum huius doctrin. & poster. cap. 6. in princip. & circa medium.

Duo includuntur in praedicamento. Entis ca. 1. in pri. T. c. 13.

ipsum quod est, non praedicat aliquid extra essentiam rei. Insuper aduertens, quod ipsum quo res est, scilicet actualis existentia, non est extranea natura: ab ipso quod est: sed per principia propria ipsius, quod est, constituitur inter praedicata accidentalia, ens annuerare noluit: hoc enim potest asseri de quocunque alio extra essentiam rei.

Nihil enim extra essentiam rei per propria principia ipsius rei constituitur, nisi rei existentia. Quodcunque n. aliud per principia propria alterius generis constituitur. f. genus proprium, & differentia propria & vnuerfaliter propria illius praedicamenti principia. Ipsum autem existere, non nisi per genus & differentia & principia ipsius quod est, constituitur. Et haec est ratio, qua S. Tho. arguit Avicennam. quarto Metaphys. vbi supra, vnde ens praedicatur de aliquo, puta homine, cum non trahat hominem extra proprium genus & propria diuina, nec ratione ipsius quod est, nec ratione ipsius quod est substantiale, praedicatum esse relinquatur quod Aristotele & Commentatore, vbi supra, licet non sit omnino eodem modo substantiale, quo sunt praedicata illa, quae in diffinitione cadunt. His praedibatis, ad dubium dico quod transcendentia non sunt praedicata propria naturae secundum suam absolutam considerationem, neque secundum esse in singularibus, neque secundum esse in intellectu: sed sunt praedicata communia naturae quomodo libet accepta, conuenientia non solum concomitantia, sed & causaliter. Et de natura quidem tam secundo, quam tertio modo accepta, patet: ex hoc enim quod homo in singularibus inuenitur entis, vnus rei & reliquorum rationem habet. Similiter ex hoc quod habet esse in intellectu, ens est aliquo modo indiuisum & c. debetur enim sic sibi aliquid esse, licet rationis. De natura autem primo modo sumpta, ex dictis patere potest, & ex eo quod in quocunque inuenitur posterius transcendens, inuenitur & prius. Manifestum est autem de posterio ribus transcendentibus, quae sunt vnus, res, aliquid & c. quod conueniunt naturae absolute. Vnde de homine absolute loquendo, ista est vera. Homo est ens. Vnde & S. Tho. dicit super 10. Meta. vbi supra, quod ens praedicat naturas decem generum, secundum quod sunt actu, vel potentia, & non tantum secundum quod sunt actu.

Circa T. c. 3.

T. c. 3.

Circa T. c. 8.

Supra c. 1. q. 2. fin. T. c. 16.

Immediate supra. T. c. 10.

cundum quod est in Sorte. Similiter si vnitas esset de intellectu & ratione eius, tunc esset vna & eadem natura Sortis & Platonis, nec posset in pluribus pluralificari. Alio modo consideratur, secundum quod habet in se in hoc, vel in illo: & sic

Ad rationem in dubio tactam, qua dicebatur. Si sic ergo transcendentia essent ponenda in diffinitione, dicitur primo, quod non oportet omnia praedicata essentialia poni in diffinitione, sed ea tantum quae explicant alium gradum essentialium diffinitum: qualia non sunt transcendentia, de quibus dictum est, quod eundem gradum praedicant, quem genus, vel differentia importat. Vnde. 8. Meta. tex. com. 19. dicit Arist. quod ideo, nec ens ponitur in diffinitionibus, nec vnium: quia ens statim est vnium quodque, diffinitio enim completa tunc est, cum omnes rei gradus explicentur a prima potentia vsque ad vltimum actum intrinsecum, quod hinc transcendentibus, quae nullum gradum addunt, fit. Dicitur secundo de ente, quod quia ens importat aliquo modo ipsum esse, quod perinet ad quaestionem, An est: & non ad quaestionem, Quid est: ideo a praedicatis quidditatiuis aliquid declinat.

Ad dictum S. Tho. dicitur, quod transcendentia duo habet, & quod si nulla diffinitione ponatur ratio dicta, & quod in quolibet conceptu includantur, ut dicitur de ente. 3. Metaph. tex. Com. 10. quod secundum, ideo dictum arbitror: quia transcendentia quomodo libet gradum comitantur, & ideo conceptui nulli defunt. Et sic dico, quod ea quae naturae absolute conueniunt, in cuius ratione cadunt conueniunt rei, in eo quod talis homo enim in eo quod homo, est ens, res, aliquid & c. Ex his diligens lector, habet vnde diuersa dicta S. Tho. sane intelligere debeat.

Quo ad praedicata negativa vero dicitur breuiter, quod negationes illae possunt dupliciter accipi, formaliter scilicet, & fundamentaliter. Si formaliter falsum est, quod conueniant naturae absolute: per opus enim intellectus attribuuntur ei, cum negationes entia rationis sint. Si fundamentaliter, cum negatio sit per affirmationem fundetur, conceditur esse praedicata quidditatiua, sed sic sumpta nihil aliud sunt, quam genus & differentia propria. Fundamentum enim negationem naturarum disparaturu de homine nihil aliud est, quae natura hominis: ex hoc namque quod homo est animal rationale, non est leo, neque bos & c.

QVAESTIO VI.

DVIVM Secundo est circa dictum San. Thomae in littera in assignatione secundae differentiae, quod dicitur, quod na-

tura absolute sumpta, nec vnitatem, nec pluralitatem habet. Videtur enim hoc esse impossibile, cum id quod vnus non est diffinibile non sit, ut dicitur 7. Met. tex. com. 13. immo nec intelligibile, ut habetur quarto Meta. com. 10. Esti vnitas naturae absolute habere concedatur: qualis sit illa vnitas non est facile assignare, cum non numeralis sit, ut declaratum est, nec specifica, nec generica, cum haec ex intellectu fiat, nec analogica, ut de se patet: homo enim non est vnus analogice. Nec etiam facile quisquam dicit, an vnitas illa sit realis, an non.

T. c. 13. T. c. 10.

T. c. 3.

Ad euidenciam huius dubitationis quinque facienda sunt, primo videndum est quid sit vnitas qualibet. Secundo, unde habeat vnitas realitatem. Tertio, quomodo vnitas qualibet sit extra animam. Quarto, respondendum est dubitationi mota. Quinto, quaedam obiectiones excludendae sunt.

Quo ad primum sciendum est, quod cum vnium nihil addat supra ens, nisi priuationem diuisionis: ita quod vnium nihil aliud est, quam ens indiuisum, ut dicitur 4. Meta. tex. com. 3. Vnitas qualibet nihil aliud est, quam rei indiuisio. Et quia quae liber priuatio per suum habitum cognoscitur, ideo vnitas quae indiuisiorem sonat, ex natura diuisionis quam priuat, cognosci debet: & secundum diuisionis multipliciter, multipliciter vnitas accipere oportet.

Considerandum est igitur, quod diuisio est duplex, quaedam est materialis per principia indiuiduationis causata, quaedam est formalis, quae per essentialia principia fit. Haec habet latitudinem, quia quaedam est per essentialia principia propria, quaedam uero per principia essentialia communia. & hoc iterum habet latitudinem, secundum quod principia essentialia communia sunt magis & minus communia, v. g. Inter Sortem & Platonem est diuisio numeralis & non formalis: quia non cautur distinctio eorum ex essentialibus, sed indiuidualibus principijs. Inter Sortem uero & hunc leonem, dato quod leo & homo essent sub eodem genere proximo, est diuisio formalis per essentialia principia propria, vltimas, scilicet differentias tantum. Inter Sortem uero, & hanc plantam est maior diuisio formalis per principia, scilicet essentialia communia Sorti, & multis aliis speciebus, scilicet sensibile & insensibile. Inter Sortem uero & hunc lapidem, est diuisio formalis adhuc maior per communiora principia, scilicet per animatum & inanimatum. Et sic semper ascendendo intenditur diuisio formalis: adeo quod inter Sortem, & hanc albedinem est maxima diuisio formalis: utpote per propria & communissima principia essentialia, scilicet substantium & dispositiuum modos entis praedicamentorum constitutiuos.

Similiter per omnia de vnitate dicendum est. Vnitas enim est duplex. Quaedam numeralis, & quaedam formalis. Vnitas numeralis attenditur penes priuationem diuisionis numeralis. Vnitas autem formalis attenditur penes priuationem diuisionis formalis: & haec habet latitudinem. Quaedam enim priuat diuisionem formalem omnino causabili per principia propria & communia & haec est vnitas formalis simpliciter. Quaedam uero priuat diuisionem formalem non simpliciter, sed taliter causabili, scilicet per principia communia: & haec est vnitas formalis secundum quid, & habet latitudinem secundum quod diuisio priuata causabilis est a magis & minus communibus principijs essentialibus v. g. Sortes est vnus numero: quia non est per materiales differentias in se distinctus. Homo est simpliciter vnus formaliter: quia non compatitur secum diuisionem formalem quamcunque. Animal uero est vnium formaliter, in quantum non compatitur secum diuisionem per sensibile & insensibile: non tamen habet vnitatem simpliciter, quia compatitur secum diuisionem per rationale & irrationale. Corpus uero est minus vnium formaliter: est enim vnium, quia non est in se diuisum per corpus & incorporeu: est autem minus vnium, quia compatitur secum diuisionem formalem maiorem, scilicet per animatum & inanimatum. Ens autem minime est vnium: vnium quidem est, pro quanto non est in se diuisum proportionaliter: minime uero pro quanto tantam diuersitatem formalem cum sua vnitate compatitur. Ex his patet primum, quid scilicet sit vnitas qualibet: quia scilicet vnitas est indiuisio, & talis vnitas est talis indiuisio, id est diuisionis priuatio: ita quod nihil aliud est dicere, Sortes est vnus numero, nisi Sortes est ens carens diuisione numerali. Homo est vnus formaliter, id est homo est ens carens diuisione formali. Haec de primo.

Quo ad secundum est sciendum, quod ens reale dupliciter accipitur

accipitur. Vno modo vt distinguitur contra ens ab intellectu fabricatum. Alio modo vt distinguitur contra non existens actu. Primo modo omnis res predicamentalis est ens reale, siue sit, siue non. Secundo modo id tantum quod realiter existit extra causas suas, est ens reale. Et quia hoc proprie est ens reale apud sanctum Thomam dicentem in quaestione de potentia Dei, quaestione 3, articulo 5, ad secundum, quod res antequam existat, est nihil, & est sententia haec conformis Aristoteli in predicamentis dicenti, quod destructis primis substantiis, impossibile est aliquid remanere: ideo vnitas, sicut & caetera, realiter habet proprie loquendo, pro quanto ipsa existit extra animam & causas suas. Haec de se.

Potentia q. 3. art. 5. 2.

In predicamento substantiae.

Quo ad tertium propono tres propositiones. Prima est. Quilibet vnitas supradicta tam scilicet numeralis, quam formalis existit extra animam. Secunda est. Nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existit in rerum natura. Tertia est. Omnis vnitas formalis existens extra animam multiplicatur realiter ad multiplicationem ipsarum rerum. Prima propositio est adeo manifesta, quod nullus sanae mentis potest eam negare. In Sorte enim praeter omnem intellectus operationem apparet vtraque vnitas. Caret enim in se ipso diuisione numerali & formali causabili per principia propria & communia: & sic in diuisionem numeralem & formalem habet. Vnde in Sorte non est sola vnitas numeralis, sed formalis, multiplex secundum multitudinem praedicatorum quidditatorum: & sicut non sola individualitas Sortis est extra animam, sed quodlibet eius praedicatum quidditatum: ita non sola vnitas numeralis, sed quodlibet eius vnitas formalis extra animam dicenda est esse.

¶ Ad intelligentiam vero secundae est notandum, quod res potest intelligi communis extra animam dupliciter. Vno modo potest: alio modo negatiue. Illa res est communis positue, quae indiuisa manens in pluribus suppositaliter distinctis inuenitur. Illa vero est communis negatiue, quae nulli supposito est propria. Primo modo rem communem nullam recolo asserentem dari extra animam, nisi essentiam diuinam secundum fidem Christianam. Secundo modo videtur a quibusdam poni res extra animam communis, de quibus sermo erit infra: & quia hoc alienum a veritate mihi videtur, ideo de tali communitate intelligendo, secundam propositionem proba dupliciter.

¶ Primo sic. Nulla res exigens quidditatem solitarie inueniri extra animam, existit in rerum natura: sed vnitas communis extra animam, negatiue pluribus suppositaliter distinctis est res exigens quidditatem solitarie inueniri extra animam. ergo nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis existit in rerum natura. Maior sic probatur. Nullum exigens ad se existere aliquid impossibile inuenitur: sed quidditatem extra animam solitarie inueniri est impossibile, oportet enim ipsam esse in aliquo supposito. ergo id quod exigit ipsam solitarie inueniri, nunquam existit in rerum natura. Minor autem probatur sic. Id quod exigit quidditatem non propriam alicui supposito extra animam, exigit ipsam solitarie existentem: sed vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis exigit quidditatem non propriam alicui supposito. ergo vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis exigit quidditatem solitarie inueniri in rerum natura. Huius praesallegati praemissa nota sunt ex terminis. Maior quidem, quia quidditas non proprie alicui supposito necessario est solitarie. si enim non est solitarie, est in aliquo supposito: & si est in aliquo supposito, est propria illi. Minor vero patet, quia commune & proprium sunt opposita: commune enim includit negationem proprii, & e conuerso. Statim enim vt res appropriata est alicui communis negatiue, esse definit, eo quod negatione appropriationis caret. & statim vt communis negatiue est appropriata alicui, non est: eo quod negationem appropriationis habet. Oppositum ergo praedicti inferit oppositum subiecti in vtraque praemissa.

In hac quaestione sic.

¶ Praeterea secundo proba sic. Omnis res existens in rerum natura, est res particularis: nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis est res particularis. ergo nulla vnitas est in rerum natura. Maior est nota ex communi Peripateticorum sententia. Minor probatur sic. Omnis res particularis est alicui vni supposito propria, aliter non esset particularis: nulla vnitas communis extra animam pluribus suppositaliter distinctis est alicui vni supposito propria, hoc patet ex terminis. ergo nulla talis vnitas est particularis.

¶ Tertia propositio probatur sic. Quotiescunque aliqua duo sunt conuertibiliter idem realiter, multiplicato realiter vno, multiplicatur & reliquum: sed res vna & vnum sunt conuertibiliter idem realiter. ergo multiplicata realiter, multiplicabitur realiter & eius vnitas. Sed pluralitas numeralis est realis, ergo pluralitas numeralis multiplicata re numeraliter, pluralisabitur & eius vnitas. vnde in Sorte & Platone si sit ut duae corporeitates, animalitates, & humanitates: ita sunt duae vnitates formales sequentes corporeitates, & humanitates.

¶ Ex his patet tertium, quomodo scilicet vnitates habeant esse extra animam: quia sunt non communes, sed particulae & multiplicatae numeraliter, iuxta numerum indiuiduorum, quorum sunt. Haec de tertio.

¶ Quo ad quartum dico, quod natura absolute sumpta habet vnitatem quandam, vt efficaciter concludit ratio adducta, quae est Sancti Thomae in tractatu de natura generis.

¶ Et quando quaeritur, aut illa vnitas est numeralis, aut specifica, dico quod est vnitas formalis, quae alia est a numerali sicut diuisio formalis alia est a materiali. Nec illa vnitas formalis est specifica, aut generica formaliter, sed est fundamentum vnitatis specifica, & vnitas generica. Haec enim vnitates formaliter ab intellectu sunt: illa vero omnem actum intellectus praerunt. Quod autem in litera dicitur, quod natura absolute sumpta nec est vna, nec est plures, intelligendum est de vnitate & pluralitate numerali.

¶ Ad id vero quod dubitationi additur, an ista vnitas sit realis, aut non: dico quod secundum se est realis primo illorum modorum, quos supra posuimus, accipiendo ens reale sicut & natura ipsa absolute sumpta: & sicut natura secundum esse in singularibus est ens reale secundo modo, ita vnitas illa quae semper naturam comitatur in particularibus potest, esse realis vere & proprie. Idem enim est iudicium de natura, & eius vnitate. Haec de quarto.

¶ Quo ad quintum duo dubia propria occurrunt. Primum est circa secundam propositionem, in qua dictum est, quod nulla est vnitas communis extra animam. Secundum est circa id quod nunc dictum est, quia scilicet aliter sit alia vnitas formalis a numerali in Sorte.

¶ Contra primum enim instatur sic. Quaecunque suppositaliter distincta, sunt vnum formaliter extra animam, habent aliquam vnitatem communem eis extra animam: Sortes & Plato sunt vnum formaliter extra animam. ergo Sortes & Plato habent aliquam vnitatem sibi communem extra animam. Maior ex eo videtur manifesta, quod si aliqua suppositaliter distincta sunt vnum, in eo in quo sunt vnum non distinguuntur: & sic illud vnum est commune vtrique extra animam, ex quo sic sunt vnum.

¶ Praeterea, Humanitas quae est in Sorte, quantum est ex se, non est determinata ad Sortem vel Platonem. ergo vnitas formalis humanitatis, quae est in Sorte, quantum est ex se, est communis negatiue Sorti & Platoni. Consequentia est nota: quia etiam vnitas formalis non est determinata quantum est ex se, ad Sortem & Platonem. Antecedens autem de se est manifestum. datur ergo extra animam aliqua vnitas communis negatiue pluribus suppositaliter distinctis.

¶ Circa secundum dubium, videtur quod inter vnitatem formalem, & vnitatem numeralem in Sorte existentem, sit alicuius realis: quia quarumcunque priuationum habitus distinguuntur realiter, ipsae quoque distinguuntur: sicut quia visus & auditus distinguuntur realiter, caecitas etiam & surditas realiter differunt: sed vnitas formalis & numeralis habitus distinguuntur realiter. ergo &c. Patet ista: quia diuisio formalis, & diuisio numeralis adeo distinguuntur, quod in rebus separatis a materia formalis sine numerali inueniuntur: & in istis inferioribus indiuidua eiusdem speciei numerali diuisionem absque formali habeant.

¶ Ad opposita uero respicienti apparebit, quod sit alicuius rationis tantum: quia sicut se habet natura formalis ad naturam indiuidualem, ita vnitas formalis ad vnitatem numeralem: sed natura formaliter sumpta est eadem natura numeraliter sumpta &

Tex. 63.

In hac quaestione sic.

¶ non nisi ratione ab eis distinguitur. ergo vnitas formalis est eadem realiter vnitati numerali, & non nisi ratione ab illa est alia.

¶ Pro dissolutione primi dubii nota, quod aliqua duo suppositaliter distincta, esse vnum formaliter contingit dupliciter. Vno modo per hoc, quod illa duo adueniunt in aliquo extra animam communi vtrique indiuiso vtrouque illorum. Alio modo per hoc, quod illa duo habent mutuam negationem inter se diuisionis formalis. Exemplum primi non inuenio in rerum natura nisi, vt dictum est, secundum fidem Christianam in Trinitate. Exemplum secundum inuenitur in omnibus indiuiduis eiusdem speciei. Sortes enim nullo intellectu considerante, habet hanc negationem, scilicet quod non est diuisus a Platone formaliter, & Plato similiter non est diuisus a Sorte formaliter. Et quia ad eos esse vnum formaliter, nihil aliud requiritur, quam esse indistinctos formaliter: ideo simpliciter verum est Sortem & Platonem esse vnum formaliter extra animam. Committitur ergo fallacia consequentis in argumento a superiori ad suum inferius affirmatiue. Esse enim vnum formaliter, est superius ad habentia aliquid commune indiuisum in eis extra animam, & ad habentia duas naturas cum mutua negatione diuisionis formalis. Non enim est imaginandum Sortem & Platonem esse vnum formaliter, quia conueniant in aliquo, in quo non distinguuntur extra animam: sed ideo, quia vtrique negatione diuisionis formalis ab altero gaudet. Vnum n. formaliter nihil aliud est, quam non diuisum formaliter. Et quod dicitur de vnitate formalis simpliciter inter Sortem & Platonem, intellige de vnitate formalis secundum quid inter Sortem, & hunc leonem, & hunc lapidem, & hanc intelligentiam &c. Sicut enim quia Sortes & Plato habent duas naturas, inter quas non cadit diuisio formalis, ideo sint indistincti formaliter simpliciter extra animam: ita quia inter Sortem & hunc leonem naturas non cadit diuisio formalis talis qualis nata est causari per sensibile & insensibile. ideo Sortes & hic leo sunt indistincti formaliter secundum quid. Ita etiam quia inter Sortem & hunc lapidem non est diuisio formalis per corporeum & incorporeum: ideo Sortes & hic lapis sunt indistincti formaliter secundum quid: ita quoque quia inter Sortem & Gabrielem non est diuisio formalis, quia nata est causari per modos entis, scilicet per se & in alio: ideo Sortes & Gabriel sunt indistincti formaliter secundum quid, & consequenter sunt vnum formaliter absque omni opere intellectus. iam enim plures dictum est, vnum idem sonare quod ens indiuisum.

In hac quaestione sic.

¶ Ad secundum dico, quod aliud est dicere, Natura humana existens extra animam secundum se, est communis pluribus negatiue, & aliud est dicere, Natura humana existens extra animam est communis pluribus, seu indifferens negatiue. prima enim est vera, secunda vero est falsa. Et veritas prima patet ex supradictis, vbi diximus quod natura quae est extra animam, puta natura Sortis secundum se, id est solitarie sumpta, non est determinata, neque appropriata alicui, & consequenter est indifferens, seu communis negatiue. Falsitas autem secundae patet ex eo, quod omnis propositio est simpliciter falsa, in qua praedicatum repugnet subiecto ratione conditionis vnitate importatae in illo: sicut ista est simpliciter falsa. Ignis non approximatus combustibili comburit, quia comburere repugnat igni non approximato passio. Sed illa propositio secunda, scilicet, Natura existens extra animam est communis pluribus negatiue, est huiusmodi. ergo ista est falsa.

¶ Ad euidentiam minoris scito, quod cum dico, Natura secundum se, seu natura absolute, dico duo, scilicet naturam & solitudinem, & eius conditionem. Similiter cum dico, natura existens extra animam, dico duo, scilicet, naturam, & particularem existentiam sibi coniunctam, & eius conditionem. Vnde aliquid conuenit, siue repugnat naturae absolute ratione naturae, & aliquid ratione solitudinis. Similiter aliquid conuenit, siue repugnat naturae existenti extra, ratione naturae: & aliquid ratione associationis eius ad particularem. Cum igitur communis negatiue, quae est praedicatum in propositione nostra, non conueniat naturae absolute ratione sui, scilicet naturae, quia non est eius praedicatum quidditatum, sed conueniat ei ratione explicitae conditionis per se, secundum se, seu ly, absolute, quae est solitudo: ex hoc enim natura est communis negatiue, quia solitarie accipitur absque determinatione ad hoc, vel illud, oportet quod repugnet naturae sub opposita conditione sumpta ratione illius opposita conditionis. Explicat autem conditionem oppositam

solitudini naturae existens extra, eo quod explicat conjunctionem eius ad particularem existentiam, quae solitudinem illius tollit. Et ideo communis negatiue repugnat naturae existenti extra, non ratione naturae, sed ratione conditionis explicitae per se, existenti extra animam: & consequenter propositio illa, in qua subiectum erat, Natura existens extra, & praedicatum erat, Communis negatiue, est simpliciter falsa. Statim enim, ut natura perdit solitudinem, communitatem quoque perdere cogitur: amittit autem solitudinem, quam proprium in alio est.

¶ Vnde apparet responsio ad argumentum, quod licet tam natura quam vnitas formalis, quantum est ex se, id est solitarie, sit communis negatiue: ipsa tamen existens extra, non est communis, sicut ipsa quantum est ex se, non est cum alio, ipsa tamen existens extra necessario est cum alio: & sic non licet inferre, Ipsa quantum est ex se non est cum alio, ergo ipsa existens extra non est cum alio: ita non licet inferre, Ipsa quantum est ex se, est communis negatiue, ergo ipsa existens extra, est communis negatiue. Vtrouque enim idem peccatum accidit, & est secundum fallaciam accidentis. Et si hoc intuitus fueris, videbis in quo disertus positio Scoti in secundo sententiae d. 3. q. 1. a positione nostra, & vnde in talem opinionem incidit. Dicit enim ipse naturam specificam, puta humanitatem, ratione sui sequi haec duo, scilicet vnitatem formalem, & communitatem negatiuam, seu indifferenciam ad plura numero. Dicit namque in fine illius quaestiones, quod non oportet querere causam, quare natura sit communis: quia natura ipsa est causa sufficientis suae communitatis, sed bene oportet querere causam, quare sit singularis, quia non ex se est singularis: & ideo sicut extra animam inuenitur natura vnita formaliter, ita inuenitur natura communis pluribus. Nos autem in primo non dissentimus, sed in secundo. Dicimus enim naturam ratione sui sequi vnitatem formalem, sed communitatem negatiuam fatemur non sequi eam ratione sui, sed ratione solitudinis suae: sicut singularitatem sequi eam diximus ratione associationis eius ad existentiam. Et quia conditio solitudinis non conuenit naturae ratione sui, nec ratione ipsius esse, quod habet extra animam, sed ratione intellectus, qui natus est aduenata diuidere: ideo ante omnem actum intellectus, nulla communis in natura inuenitur. Et sicut quarenda est causa, vnde habeat natura esse solitariam, & esse extra, quia de se neutrum habet: ita quarenda est causa, vnde habeat natura communitatem, & singularitatem: de se enim neutrum habet.

Seco. 2. dist. 3. quaest. 1.

¶ Causa autem vnde falsitas in hac Scotica processit opinio, videtur duplex. Prima est equiuocatio illius termini, ex se, scilicet se. Potest enim vtrunque eorum accipi dupliciter. Vno modo potest: & sic dicit aliquam habitudinem causae. Alio modo negatiue: & sic dicit solitudinem, id est, non cum alio, & primo modo intellexit naturam esse communem ex se, ita quod ipsa est sibi sufficientis causa suae communitatis, vt ex verbis eius ibi patet, cum tamen debuisset intelligere secundo modo. Natura enim ex se, id est non cum alio, est indifferens & communis: sicut quando dicitur, natura ex se est sola, ly ex se, non dicit aliquam causam solitatem, sed tantum negationem conjunctionis cum alio.

¶ Secunda causa est distantia inter propositionem negatiuam & affirmatiuam de praedicto infinito, reduplicatione addita. Licet enim ex affirmatiua de praedicto infinito, sequatur negatiua, & e conuerso, vt dicitur in secundo Perihermenias, quando non sunt replicatiue cum reduplicatione: tamen licet ex affirmatiua de praedicto infinito, sequatur negatiua de praedicto finito, non tamen e conuerso. Hanc enim, Homo in eo quod homo, non est albus, non sequitur ista, Homo in eo quod homo, est non albus. Si enim homo in eo quod homo esset non albus, nunquam homini coniungi posset albedo: quia quod conuenit alicui, secundum quod ipsum conuenit ei semper necessario & per se. Apparet autem in hoc defectisse manifeste processum Scoticum: cum enim commune negatiue idem sonet quod non proprium, argumentatus est sic, Natura, puta humanitas, in quantum talis non est propria alicui, ergo humanitas in quantum humanitas, est non propria: vbi expresse patet defectus praedictus. Et quod sic processerit, patet ex suo processu. Conclusio enim sua est affirmatiua de praedicto infinito, cum concludat, ergo natura ex se est communis, id est, non propria. Antecedens vero est negatiuum, scilicet, natura non est de se hic, id est, propria alicui. Similiter patet ex alio processu, quem ibi inducit, scilicet humanitati Sortis ratione sui non repugnat esse in alio, ergo humani-

Cap. 1. Lect. 3.

humanitas Sortis ex se est com. unis: ubi aperte patet predictus defectus. Reduplicationem enim in primo processu sonat ly, ex se, seu de se, in secundo ly, ratione sui &c. Et hoc est valde notandum in hac materia, & in materia de vniuersalibus, eo quod hinc omnia pendunt. Attentum ergo oportet esse, quod hac propositio, Natura ex se est communis, si debet esse vera; oportet quod ita ly ex se, quam ly communis, teneatur negatiue secundum via nostram, & veritate: & tunc idem est ac si dicatur, Natura non cum alio sumpta, est non propria alicui: quod patet esse verum. Secundum vero Scot. ly ex se, tenetur positue, & male: & sensus est, Natura ratione sui, sive in quantum talis, est non propria alicui: quod est manifeste falsum.

¶ Attenitior adhuc sit, quod aliud est dicere, Natura, puta humanitas in quantum huiusmodi, non est propria alicui. & aliud est dicere, Humanitas, in quantum huiusmodi, est non propria, seu communis, quod idem sonat in proposito. Prima enim est vera: quia humanitati in eo quod humanitas, non conuenit quod sit appropriata alicui. Secundum vero patet esse falsum ex eadem radice: quia humanitati in eo quod humanitas, non conuenit quod sit non appropriata alicui. Abstrahit enim ab utroque, scilicet ab esse proprio, & ab esse non proprio. Si enim humanitas in eo quod humanitas, esset non appropriata, nunquam humanitas esset appropriata alicui: quia, ut dictum est ex r. Postea, quod conuenit alicui secundum quod ipsum praesupponit de omni, necessarium, & per se. Quod autem naturae ratione sui non conueniat illa communitas, licet supra indistincte probatum fuerit, ubi duabus rationibus deducta est falsitas istius propositionis. Vnitas existens extra animam, est communis pluribus suppositaliter distinctis. ad falsitatem enim huius sequitur falsitas illius: quia quod non conuenit rei extra animam, non conuenit ei ratione sui: directe tamen nunc probetur sic. Omne quod sequitur aliquam naturam ratione sui, praedicatur simpliciter, id est, sine aliqua additione de supposito illius naturae: sed communitas sequitur naturam humanam per te ratione sui: ergo communitas praedicatur simpliciter, id est, sine aliqua additione de supposito naturae humane. Processus bonus in tertio prima: conclusio autem est falsa: ergo altera praemissarum: non Maior, ut declarabitur, ergo Minor, quae est positio tua. Falsitas conclusionis patet: quia ista est simpliciter falsa, Sortes est communis pluribus: & si addatur ly ex se, adhuc est falsum dicere, Sortes ex se est communis pluribus. Veritas Maioris declaratur sic. Quod sequitur naturam ratione sui aut est passio, aut modus, aut praedicabile per se, aut per accidens, aut separabile, aut inseparabile. Modo omnia ista, si comitantur naturam ratione sui, ita se habent, quod sicut natura praedicatur essentialiter de individuo, pura homo de Sorte: ita ista praedicatur denominatiue in suo ordine de ipso individuo, ut patet discurrendo.

¶ Et confirmatur hoc, quia in proposito nostro naturam humanam sequuntur vnitas formalis & communitas ratione sui secundum te. Vnde neutrius est alia causa querenda, nisi natura ipsa. ergo sicut vnitas formalis praedicatur simpliciter de Sorte, ista enim est simpliciter vera, Sortes est vnus formaliter: ita communitas praedicabitur de Sorte simpliciter dicendo, Sortes est communis. Hoc est falsum, ergo &c. Quenam est maior ratio de vnitate, quam de communitate? & quare eorum quae sequuntur naturam ratione sui, alia praedicentur de indiuiduis, alia non? Non enim erit facile fingere rationes. Scoti, quas ibi facit, quia non concludunt communitatem dari extra animam, sed vnitatem: ideo superfluum iudicauit adducere. Si quae autem ex eis, aut ex positu ab eodem in septimo Meta. ad communitatem probandam adducerentur, non erit difficile sumere responsionem ex dictis ad duas illarum hic inductas.

¶ Ad secundi dubii euidentiam sciendum, quod vni cum dicat ens indiuiduum, importat aliqd positiuum, & aliquid priuatiuum. Si loquamur de vnitate formali, & vnitate numeratiue substantiali, quo ad propositu quod importat, sic sunt idem realiter, & distinguuntur sola ratione. Sic idem realiter sunt Sortes & homo: & ratione distinguuntur, eo quod eadem res est quae est vna formaliter, & numeraliter. Si autem loquamur de his vnitatibus, quo ad priuationes diuisionu importatas, sic dico quod distinguuntur realiter, dum modo non fiat vis in hoc, quod distinctio realis sit passio entis realis, eo quod alia priuatio est priuatio diuisionis formalis, & alia est priuatio diuisionis numeralis: sicut alia est diuiso formalis, & alia est diuiso

numeralis. Nec inconueniunt uno esse plures unitates substantiales realiter distinctas, quo ad priuationes importatas. esset aut impossibile in uno esse plures unitates substantiales realiter distinctas quo ad res positivas, quas importat. Vn utriusque rationis adducte conclusio concedenda est diuersimode loquedo, nec aliter ridere est opus.

QVAESTIO.

¶ Vbi vnum est tertio circa assignatione quartae differentiae. Non enim videtur veru, quod natura absolute sit illa quae praedicatur de indiuiduis: quia natura absolute sumpta, non est vniuersalis, neque communis. In huiusmodi autem propositionibus, Sortes est homo, & Sortes est animal, & similibus praedicatur vniuersale, & superius de particulari & inferiori. Similiter etiam cum quaeritur, an ista praedicatio, Sortes est homo, sit aequalis de aequali, vel inferioris de inferiori, non videtur posse responderi, tenendo quod natura absolute praedicatur cum illa, nec aequalis, nec superior sit.

¶ Ad hoc dicendum est, quod sicut in natura extra est considerare ipsam rationem agendi, & est considerare conditionem eius sine qua non operatur, v.g. in colore consideratur natura eius, ex qua est visibilis: & consideratur particularitas quae est conditio, sine qua non est visibilis: ita in natura praedicabili est considerare duo, scilicet id quod praedicatur & attribuitur subiecto, & conditionem sine qua attribuitur illi. Sicut in hac propositione, Sortes est homo, id quod attribuitur subiecto, est ipsa natura humana, & nihil aliud. Condicio vero sine qua ly homo, non praedicatur de Sorte, est esse vniuersale superius commune, vel aliud huiusmodi. ut n. infra patebit, & habetur ab Arist. 7. Met. tex. com. 46. Nulla res praedicatur, nisi ut habet esse in intellectu, eo quod praedicatio ab intellectu dependit. Vnde ad dubium dico, quod natura secundum suam rationem est id quod praedicatur de ipso indiuiduo. est enim praedicatio rei de re. Superioritas tñ, & vniuersalitas, & cetera huiusmodi, sunt conditio eius. Et ideo ad interrogationem, an in illis praedicationibus sit praedicatio aequalis vel superioris, dico quod est praedicatio superioris.

¶ Nec obstat, quod superioritas non inest naturae absolute quae praedicatur: quoniam non dicit S. Tho. quod natura absolute, prout abstrahit ab omni esse, conueniat hac conditio, scilicet praedicatio de indiuiduis: sed dicit quod res cui conuenit illa conditio, est natura absolute, & non aggregatum ex natura & esse in intellectu, seu in singulari. Non enim cum dico, Sortes est homo, est sensus, Sortes est homo s'm esse in intellectu, aut in singulari, aut superiori, aut aequalis, sed, Sortes est habes humanitate.

¶ Vnde valde attendenda est distinctio inter id quod praedicatur, & conditionem praedicari, qua non attendit forte decepti sunt dicentes absolute ex hoc textu haberi, quod ista, Homo est animal, nec est praedicatio superioris, nec inferioris, nec aequalis. Sensus ergo litera est, Natura absolute quae est, praedicatur, id est, natura secundum conditiones sibi debitas ratione sui, est id quod attribuitur singularibus, & non secundum conditiones sibi debitas ex esse in intellectu, uel singulari. cu quo stat, quod esse in intellectu, vniuersalitas, & superioritas sint conditiones, sine quibus natura ipsa non praedicatur de singularibus.

¶ H I C iam ponitur quarta conclusio negatiua, Essentia substantiae compositae absolute sumpta non est vniuersalis, ut species &c. Probatur sic. Vniuersale est unum commune multis: essentia substantiae compositae secundum se non est una communis multis, ergo essentia substantiae compositae secundum se non est vniuersalis &c. Maior est Arist. secundo Posteriorum. Minor vero probatur ex eo, quod si secundum se essentia substantiae compositae esset una & communis, in quocunque inueniretur illa essentia, esset una & communis multis, quod est impossibile. Consequentia patet ex eo, quod omne quod conuenit alicui secundum se, conuenit ei in quocunque ponatur, ut ex primo Posteriorum apparet. Impossibilitas autem consequentis adeo est manifesta, ut Avicenna dicat secundo suae Metaphysicae, quod nullus sanae mentis potest oppositum illius opinari. Quis enim est adeo fatuus, qui dicat essentiam Sortis sibi communem esse & Platoni?

¶ S E D hic occurrit dubiu circa propositionem illam, supra quam fundatur totus processus, scilicet, Omne quod conuenit alicui secundum se, conuenit ei in quocunque ponatur: videtur enim, multas habere instantias. Motus enim secundum se est uelocitabilis in infinitum, ex sexto Physicorum tex. Com. 15. Motus autem in caelo positus, nequaquam, sed est uelocitas ut dicitur secundo

In fine huius capituli. T. cap. 46.

T. cap. 17.

T. cap. 11.

T. cap. 17.

secundo Caeli, tex. Com. 18. Similiter continuum secundum se est diuisibile in infinitum, ex sexto Physicorum tex. Com. 3. Continuum autem in re naturali positum non, cum omnium natura constantium determinata sit ratio magnitudinis, ut dicitur secundo de Anima tex. Com. 41. Similiter motus secundum se

¶ Similiter etiam non potest dici, quod ratio generis accidat naturae humanae secundum illud esse, quod habet in indiuiduis: quia non inuenitur in indiuiduis natura humana secundum vnitatem,

¶ Ad hoc, & similia dicitur praenotando, quod aliud est dicere, A conuenit aliquid secundum se: & aliud est dicere, A non repugnat aliquid secundum se. Ad veritatem enim primi exigitur, quod A vendicat sibi illud in primo, vel secundo, vel quarto modo perferatis. Ad veritatem secundi sufficit quod ipse A ut sic, non repugnat illud. Ad veritatem quoque primi, sequitur illud conuenire sibi in quocunque ponatur, ad veritatem secundum di, non. Multa enim sunt quae non repugnant animalis in eo quod animal, quae tamen non inueniuntur in quolibet animali. Quicquid autem conuenit animalis in primo, vel secundo, vel quarto modo dicendi per se, inuenitur in omni animali. Vnde in proposito dico, quod nulla instantiarum adductarum est contra propositionem assumptam, eo quod omnia quae in illis dicuntur, intelligenda sunt per non repugnantiam & p conuenientiam. Cu enim dicitur, motus esse uelocitabilem in infinitum, intelligitur motui ut sic, non repugnare uelocitatem in infinitum. Similiter cum dicitur, continuum esse diuisibile in infinitum, intelligitur continuum ut sic, non repugnare diuisibilitatem in infinitum. Similiter cum dicitur, motum habere contrarium, intelligitur motui ut sic, non repugnare habere contrarium.

¶ Quod si hoc non placet, dicitur, quod aliud est dicere, A in eo quod A, conuenit aliquid: & aliud est dicere, A in eo quod A, non conuenit aliquid, ut patet. Et quod quicquid conuenit A in eo quod A, conuenit omni A: quicquid autem non conuenit A in eo quod A, non oportet negari ab omni A. Rationabile enim non conuenit animalis in eo quod animal, & tamen non negatur ab omni animali. conuenit enim animalis in homine. Et subiungitur, quod omnes propositiones in instantiis adductae sunt intelligenda negatiue, ut sit sensus. Motus est uelocitabilis in infinitum, id est, motus ut sic, non est determinate uelocitabilis. Similiter continuum est diuisibile in infinitum, id est, continuum ut sic, non est determinate diuisibile. Similiter motus habet contrarium, id est, motus ut sic, non determinat sibi esse absque contrario: & sic secundum utrunque modum respondendi remanet propositio assumpta vniuersaliter vera.

¶ Possent tamen & aliter dici ad has instantias: sed quia magis ad formam propositionis attendo, quam ad materiam, ideo impraesertim pertranseo.

¶ H I C ponitur quinta conclusio negatiua, scilicet, Essentia substantiae compositae secundum se quod habet in singularibus, non est vniuersalis. Probatur sic. Vniuersale est vnu in multis: essentia substantiae compositae secundum se quod habet in indiuiduis, non est vna in multis, sed diuersa in multis. ergo essentia substantiae compositae, secundum se quod habet in indiuiduis, non est vniuersalis: & consequenter nec species, nec genus, nec differentia, quae vniuersaliter supponunt.

¶ H I C per locum a diuisione concluditur sexta conclusio affirmatiua determinatiua quae sit difficultatis, scilicet, Essentia secundum esse in intellectu est vniuersalis, genus, species, differentia &c. probatur sic. Vnum in multis & de multis est vniuersale: natura secundum esse in intellectu est vna in multis, & de multis. ergo est vniuersale. Probatio Minoris. Vniuersaliter se habens ad multa, ut essentialis eorum imago, est vnum in multis, & de multis: natura secundum esse in intellectu est huiusmodi, quia habet esse abstractum ab omni difformitate indiuiduorum, essentialiter eorum cognitionem gignens. ergo &c.

¶ Ad euidentiam huius conclusionis & rationis: quia termini multipliciter dicti, secundum Arist. doctrinam, distinguendi sunt. Nota primo distinctiones terminorum in conclusione positorum. Esse in intellectu conuenit dupliciter subiectiue, & obiectiue. Esse in intellectu subiectiue, est inherere ipsi, sicut accidens suo subiecto, ut albedo superfici. Esse in intellectu obiectiue, est terminare actum intellectus. Intellectus est duplex in nobis, agens & possibilis, ut dicitur tertio de Anima tex. Co. 17. Intellectus agens est ille, qui abstrahit speciem intelligibilem a phantasmatibus. Intellectus possibilis est ille, qui intellectum recipit in se. Vniuersale est duplex, in representando, & in praedicando. Vniuersale in representando in proposito est, quod re-

praesentat rem, non representando conditiones eius indiuiduales. Vniuersale in praedicando est illud, quod praedicatur de multis differentibus secundum esse.

¶ His visis scito conclusionem illam, scilicet, Natura secundum esse in intellectu est vniuersalis, trifariam verificari. Primo sic, Natura secundum esse obiectiuum in intellectu agente, est vniuersalis in praedicando. Secundo sic, Natura secundum esse subiectiuum in intellectu possibili, est vniuersalis in representando. Tertio sic, Natura secundum esse obiectiuum in intellectu possibili, est vniuersalis in praedicando.

¶ Sciendum est secundum, quod res extra, secundum quod est actu intelligibilis, est obiectiue in intellectu agente: sic enim terminat eius actionem, quia ad hoc positus est ab Aristot. intellectus agens, ut faciat rem intelligibilem in potentia, intelligibilem in actu, ut Com. dicit tertio de Anima. Com. 18. Fit autem actu intelligibilis res extra ab intellectu agente non per hoc, quod recipiat, aut perdat aliquid secundum esse per illius actionem, sed ex hoc quod eius species intelligibilis producitur ab intellectu agente. Per hoc enim res extra representatur, non representatis conditionibus indiuidualibus, cum quibus in potentia intelligibilis erat, non in actu. Vnde ipsa productio speciei intelligibilis, est factio rei extra, intelligibilis in actu. Habet. n. ratio illa duos terminos. Vnum intra animam, scilicet speciem intelligibilem, quae realiter producitur de nouo in intellectu possibili: & alium extra, scilicet, rem cuius est illa species quae nihil reale ex hoc acquirit, sed tantum denominationem extrinsecam, scilicet quod est abstracta ab hoc, & nunc, quod est actu intelligibilis &c.

¶ Natura autem extra, secundum quod est actu intellecta, est obiectiue in intellectu possibili: sic enim terminat eius actionem, quae est intelligere. Fit autem & est actu intellecta res extra, non per hoc quod aliquid accipiat, aut amittat per actionem intellectus possibilis: sed ex hoc quod conceptus eius formatur ab intellectu possibili. tunc enim res intelligitur, quando eius conceptus formatur. Vnde ipsa conceptus formatio est factio rei extra actu intellecta: habet enim & haec actio duos terminos. Vnum intra animam, scilicet conceptum, qui realiter fit, qui nihil aliud est quam expressa similitudo rei, rem praesentem obiectiue faciens intellectui possibili: & alterum extra, scilicet rem quae ex producto conceptu extrinsece, denominatur actu intellecta.

¶ Et ex his patet quae sit differentia, & quae sit conuenientia inter rem obiectiue in intellectu agente, & intellectu possibili. Differentia siquidem est, quia ex hoc quod obiectiue in intellectu agente fit, & est actu intelligibilis, non autem actu intellecta. Ex hoc vero quod est obiectiue in intellectu possibili, quae iam erat actu intelligibilis, fit actu intellecta. Conuenientia autem est, quia tam ex hoc quod est obiectiue in intellectu agente, quam ex hoc quod est obiectiue in intellectu possibili, habet quod sit representata absque indiuidualibus, conditionibus: & consequenter quod sit abstracta ab hoc, & nunc &c.

¶ Sciendum est tertio ex Avic. 5. Metaph. c. 1. quod vniuersale in praedicando, est id quod in intellectu non est impossibile praedicari de multis. & hoc tripliciter potest se habere.

¶ Primo, quod illa multa sunt actu in rerum natura: sicut homo obiectus intellectui est vniuersale respectu Sortis & Platonis.

¶ Secundo, quod illa multa non sunt, possint tamen esse: sicut domus heptangula obiecta intellectui, est vniuersale respectu plurium heptangulorum quae non sunt, possint tamen esse.

¶ Tertio, quod illa multa, nec sint nec possint esse: sicut luna obiecta intellectui est vniuersale respectu plurium lunaru, quas impossibile est esse. Et Gabriel obiectus intellectui est vniuersale respectu plurium Gabrielium, quos implicat contradictionem esse.

¶ Vniuersale primo modo, vocatur a S. Th. prima parte quest. 13. artic. 9. c. vniuersale secundum rem, & secundum rationem: quia res illa realiter est in pluribus, & non solum ut obiecta intellectui. Vniuersale tertio modo, vocatur ibidem, vniuersale, seu commune secundum rationem tantum: quia res illa non inuenitur realiter in pluribus, sed ut obiecta intellectui tantum. Vniuersale secundo modo, ibi non distinguitur contra vniuersale primo modo: postea tamen nomine proprio dicitur vniuersale secundum rationem, & secundum rem, in potentia tamen. Nec solum nomina ibi imponuntur a S. Th. sed & dictionum ratio assignatur valde subtilis, quae super quatuor propositiones fundatur.

¶ Prima est, Vniuersalitas & praedicabilitas non conueniunt

Com. 18.

Cap. 11.

1. per. q. 13. artic. 9. c.

In hoc cap. rei

T. cap. 13.

In hac qd.

rei secundum se, nec secundum esse quod habent extra animam. Patet illa ex dictis.

¶ Secunda est, Res materialis, quae sola per propriam speciem cognoscitur a nobis, secundum quod est in intellectu nostro, obiectiue representatur absq; conditionibus individualibus, patet illa ex dictis.

¶ Tercia est, Res immaterialis etiam Deus ipse secundum quod est in intellectu nostro, obiectiue representatur per modum rerum materialium, scilicet non representatis proprietatibus individualibus. Patet illa, quia res illa non cognoscitur a nobis secundum quod in seipsis sunt, sed per modum rerum materialium: nec per proprias species, sed per species rerum materialium.

¶ Quarta est, Res omnis ut representata absque conditionibus individualibus, non magis respicit unum quam plura individua. Patet illa: quia ut abstracta est, equaliter ad unum & multum se habet. Nihil enim fingi potest, unde abstractum, ut abstractum, unum magis respicit, quam plura, vel contra. Unde & notanter Auic. appositum in distinctione vniuersalis illam particulam, Secundum quod est in intellectu. Multa enim sunt vniuersalia, quibus tam secundum esse extra, quam secundum propriam rationem repugnat praedicari de pluribus, ut de intelligentiis dicitur. Nulli autem vniuersali, secundum quod est in intellectu representatur absq; propria & particulari existentia, seu proprietate & hypostatica repugnat praedicari de pluribus. Ex quibus formatur talis ratio. Res quaelibet & sola equaliter se habet ad unum & plura individua, est vniuersalis in actu in praedicando: res quaelibet sola, ut representata intellectui nostro, est equaliter se habet ad unum & plura inferiora, ergo res quaelibet & sola, ut representata intellectui nostro, est vniuersalis in actu in praedicando. Maior patet ex distinctione vniuersalis assignata ab Arist. 1. Periherm. Minor vero quod ad secundam partem patet ex prima propositione: quo ad primam autem partem ex reliquis tribus.

¶ Ex his corollarie elicio, quod ad hoc quod aliquid sit vniuersale in actu in praedicando, non exigitur actualis relatio naturae obiectiue ad particularia: sed sufficit quod res ipsa sit in ea dispositione, secundum quam intellectus ad libitum possit illam relationem sibi vere attribueret, nihil addendo praeter ipsam actualem relationem.

¶ Iis praebatis, iam patere potest conclusio intenta secundum omnes tres sensus assignatos.

¶ Et pro primo quidem sensu, argui potest sic. Id quod in intellectu non est impossibile praedicari de multis, seu, ut Aristot. verbis utar, aptum natum est praedicari de multis, est vniuersale in praedicando: sed res secundum esse obiectiui in intellectu agente est huiusmodi, ergo res secundum esse obiectiui in intellectu agente est vniuersalis in praedicando. Maior patet ex Auic. & Arist. Minor vero probatur sic. Res abstracta a conditionibus individualibus ut sic, est apta nata praedicari de pluribus: res secundum esse obiectiui in intellectu agente, est abstracta a conditionibus individualibus, ergo &c. Praemissae omnes ex dictis sunt manifestae.

¶ Ex his habes quae male dixerit Sco. 2. sent. dist. 3. q. 1. in responsione ad primum, dicendo, quod natura ante actum intellectus possibilis nihil habet, nisi quod conuenit sibi extra animam. Patet enim iam quod secundum sententiam Arist. est actu intelligibilis abstracta ab hoc, & nunc: & consequenter vniuersalis in actu: ante actum intellectus possibilis.

¶ Pro tertio sensu arguere aliter non est opus, eo quod eodem modo procedendum esset.

¶ Secundus autem sensus intelligentibus terminos, ex rationibus terminorum clarus est. Natura namque secundum esse subiectiuum in intellectu possibili, nihil aliud est quam similitudo immaterialis sui representatiua in illo existens. Similitudo autem immaterialis a singularibus abstracta, rem vniuersaliter necesse est representet, eo ipso quod abstracta est. Si enim rem vniuersaliter non representet, sed particularibus conditionibus immixtam, & non a materialibus conditionibus abstractam, non esset vniuersalis, ergo in representando ipsam est vniuersalis res, secundum quod est subiectiua in intellectu possibili, id est species, seu similitudo ipsius naturae pro quanto representat naturam ipsam non representatis conditionibus individualibus.

¶ Et nota, quod quia natura ipsa habet duas similitudines in anima, scilicet speciem intelligibilem & conceptus, siue speciem impressam & speciem expressam: ideo secundum vtranque speciem est vniuersalis in representando. Quare autem oporteat unitas species ponere, & quomodo, si Deus concesserit nobis vitam, a libi dicitur. Quamuis autem conclusio secunda possit omni-

bus modis dictis verificari: attamen primus, & tertius sunt ad propositum litera. Incendimus enim hic de vniuersali in praedicando, quod intentionem logicam sonat: & non de vniuersali in representando, quod nulla intentione secunda logica dicitur vniuersale, sed ex esse proprio, quod secundum rem sortitur.

¶ Literam sic glossare potes. Ipsa enim natura habet esse in intellectu agente vel possibili, tam obiectiue, quam subiectiue, abstractum ab omnibus individualibus conditionibus. Et habet rationem vniuersalem obiectiue in praedicando, subiectiue in representando, ad omnia individua quae sunt extra, prout essentialiter est similitudo omnium obiectiue in essendo: subiectiue in representando, inducens in cognitionem, sicut, in quantum sunt homines, quia ut sic assimilantur. Et ex hoc quod talem relationem, scilicet vniuersalem & similitudinis essentialis, vel representatiuae habet natura ad omnia individua, intellectus adinuenit rationem speciei, id est secundum intentionem, quae est species, & attribuit ipsi naturae vniuersaliter se habenti ad individua ex hoc, quod representatur absque omni individualium difformitate.

Q V A E S T I O V I I .

C I R C A dicta est questio non modica, An vniuersalia in actu, sint extra animam, an fiat per opus intellectus, quem admodum dictum est. In hac quaestione primo declarabitur titulus: secundo ponetur opinio Scoti: tertio ponetur opinio S. Tho. quarto respondebitur ad argumenta in oppositum.

¶ Quo ad primum, quia haec quaestio diuersimode intellecta, diuersis modis a philosophis determinata est, impraesertim peripateticam sententiam supponendo, scilicet quod vniuersalia non subsistant extra singularia, declaranda est quomodo intelligatur.

¶ In nomine vniuersalis, tria intelligimus. Primo vniuersalitatatem, quae est relatio rationis. Secundo rem, quae denominatur vniuersalis ab illa vniuersalitate. Tertio, aptitudinem ad essendum in multis, quae est quid medium inter illa duo, & est fundamentum proximum, quare res suscipiat illam relativam denominationem. Ideo enim rei intellectus attribuit relationem vniuersalitati, quia res illa apta nata est esse in pluribus, non uertitur in dubium, an illa relatio, quae uocatur vniuersale, formaliter sit extra animam: eam enim omnes ab intellectu fieri dicunt. Nec queritur, An illa res quae denominatur vniuersalis, quae uocatur vniuersale obiectiue in potentia, sit extra animam.

¶ Communis enim sententia est, quod quandoque res illa est extra animam, quandoque non. Si enim res illa est res realis, puta homo, bos, & huiusmodi ponitur extra animam. Si autem res illa sit ens rationis, non ponitur extra ut subiectum, praedicatum, propositio, syllogismus, & similia. Sed dubitatio est, An aptitudo ad essendum in multis sit extra animam: ita quod aq; omni tempore intellectus inueniatur res apta nata esse in multis, quae uocatur vniuersale in actu obiectiue, an solum extra animam sit res. Aptitudo autem ad essendum in multis in se rei per opus intellectus. Et quia aptitudo illa complet rationem vniuersalis in actu, obiectiue sumendo vniuersale, licet non formaliter: ideo querere an extra animam inueniatur totum hoc, scilicet res apta nata esse in pluribus, est querere, an sit extra animam vniuersale in actu obiectiue.

¶ Et debes scire ad euidentiam terminorum, quod sicut album accipitur dupliciter, scilicet formaliter & subiectiue: ita vniuersale accipitur dupliciter, scilicet formaliter, & subiectiue. Subiectiue enim accipi non potest, eo quod vniuersalitas in nullo est subiectiue, cum sit ens rationis. Vniuersale formaliter est ipsa vniuersalitas, quae relatiua est. Vniuersale obiectiue subdiuiditur in vniuersale obiectiue in actu, & vniuersale obiectiue in potentia. Vniuersale obiectiue in actu, est totum hoc, scilicet, res una apta nata esse in pluribus. Vniuersale obiectiue in potentia, est res ipsa, ana formaliter, non adiungendo sibi aptitudinem ad essendum in pluribus. Ex his patet, in quo stat difficultas: & patet in quo quid nominis terminorum in titulo quaestiois positum. Intendimus enim non de vniuersali formaliter, nec de vniuersali obiectiue in potentia, quia in his conuenitur: sed de vniuersali obiectiue in actu. Propterea cum loquimur de vniuersali in actu absque additione intelligi uolumus, ne in equiuoco laboremus. Haec de primo.

¶ Quo ad secundum Sco. supra. 7. Met. q. 16. sequendo fundamenta sua, quod scilicet naturam extra animam sequantur unitas formalis, & communitas, opinatur rem unam aptam natam esse in pluribus dari extra animam: & hoc dicit vniuersale in actu.

ap. 7. l. 10.

l. 33.

l. 10.

l. 39.

Opinio S. Tho.

In hoc co. c. 1. circa. 11.

l. 7. Met. q. 16. & 2. dist. 3. q. 1.

actu esse in rerum natura absque omni opere intellectus. Adducit quoque ad hoc multas rationes, quas in medium asserre, esset limites intentionis nostrae excedere: propterea eas asseram, ex quarum solutione laterarum debilitas innotescit.

¶ Arguit primo per locum a diffinitione ad diffinitum sic. Circumscripto quocunque actu intellectus, res est apta nata esse in pluribus, ergo datur vniuersale i actu extra animam. Tenet consequentia, quae vniuersale obiectiue in actu, ut distinguitur contra singulare & praedicabile diffinitur primo Perihermias. Vniuersale est quod aptum natum est esse in pluribus. Antecedens probatur: quia si non, ergo aptitudo ad essendum in pluribus repugnat sibi, nec con ferri sibi posset saltem ab intellectu: quia tunc par ratione posset dari Sorti talem aptitudinem.

¶ Praet. Vniuersale in actu est proprium obiectum intellectus: igitur praecedat actum intellectus. Tenet consequentia ex secundo de anima, ubi dicitur quod obiectum est prius actu.

¶ Praet. Obiectum scientiae realis est ens extra animam: vniuersale in actu est obiectum scientiae realis, igitur vniuersale in actu est ens extra animam.

¶ Praet. Relatio mensurae est realis, quinto Meta. sed illa fundatur in aliquo vniuersali. Probatur, quia oportet esse aliquod vnum mensuram aliarum specierum: sed non vnum numero secundum Arist. ergo vniuersale.

¶ Praet. Operatio, seu passio realis, primo, & adaequate inest vniuersali, ut intelligere homini ex primo Posteriorum. igitur datur vniuersale extra animam.

¶ Praet. Contrarietas est oppositio realis, & eius extrema sunt vniuersalia, non singularia, ergo datur vniuersalia extra animam.

¶ Praet. Si vniuersale sit ab intellectu, quomodo res praedicatur de re? & quomodo vniuersale est ubique, & semper, incorruptibile & aeternum? & quomodo materia & forma pertinent ad quidditatem vniuersalis Physici? & quomodo vniuersalium tantum est diffinitio? & quomodo genera & species, & vniuersaliter praedicamenta sunt entia extra animam?

¶ Praet. Si nihil esset in re nisi singulare, nulla esset unitas realis, nisi numeralis, quae est propria singulari: consequens est falsum, ergo &c. Haec de secundo.

¶ Quo ad tertium scito, nos sequentes S. Tho. ac per hoc communem Peripateticorum doctrinam, oppositam in hac re proferre sententiam. Dicimus namque, quod illorum trium, quae in Vniuersalis nomine intelliguntur, vnum tantum quandoque est extra animam, scilicet res ipsa vna formaliter, reliquis duobus opus intellectus consequentibus: quod & probatur simili modo arguendo, quo supra argutum est. Quicquid sequitur naturam ratione sui, simpliciter praedicatur de individuo illius naturae: sed aptitudo ad essendum in pluribus per se sequitur naturam, puta humanitatem ratione sui, ergo aptitudo ad essendum in pluribus praedicatur, simpliciter de individuo humanae naturae: igitur ista erit vera. Sortes est aptus natus esse in pluribus, quod est impossibile. Maior manifestata fuit supra, ex eo quod omnia quae comitantur naturam ratione sui, non separantur ab ea posita in individuo: & consequenter praedicatur de eo, quia esse, in fundat dici, de.

¶ Praet. Omnis aptitudo fluens ab aliqua natura, inuenitur in qualibet singulari natura inferiori ad illam: sed aptitudo ista, scilicet ad essendum in pluribus, fluit ab aliqua natura, puta, ab humanitate, ergo aptitudo ad essendum in pluribus inuenitur in qualibet natura humana. processus bonus, & conclusio falsa, ergo altera praemissarum, non Maior, quae ex terminis patet, ergo Minor, quae est conclusio aduersariorum. Falsitas conclusionis probatur sic, Illa aptitudo attribuenda non est cuiuslibet humanitati, quae in qualibet humanitate impossibilis est reduci ad actum. Patet ista, quia aliter ociose data esset talis aptitudo. Aptitudo enim est propter actum: sed aptitudo ad essendum in pluribus est huiusmodi, scilicet quod in qualibet humanitate posita impossibilis est reduci ad actum: quia impossibile est, ut humanitas Sortis actu sit in Sorte & Platone, aut migret de Sorte in Platone. ergo aptitudo ad essendum in pluribus, non est attribuenda cuiuslibet singulariter humanitati. Dicamus igitur rem vnam esse extra animam. Aptitudinem autem ad essendum in pluribus conuenire rei secundum esse, quod habet in intellectu: quia conuenit ei sub solitudinis conditione positae. Solitarie enim accepta, natura apta nata est in multis, saltem secundum rationem esse. Solitudo autem cum importet separationem naturae a proprietatibus individualibus, non conuenit rei nisi in intellectu agente, vel possibili obiectiue.

¶ Et aduersus ad maiorem nostrae positionis euidentiam, quod hic accidit similis defectus Scoti illi, qui positus est supra. Cum enim aptitudo ad essendum in pluribus sit idem, quod non repu-

pugnantia ad essendum in pluribus, arguit sic, Naturae, puta humanitati, in quantum humanitas, non repugnat esse in pluribus, ergo humanitati, in quantum humanitas, conuenit aptitudo, seu non repugnantia ad essendum in pluribus: & consequenter humanitas est vniuersalis absque opere intellectus. Apparet autem manifesto peccatum in hoc pro-

cellu, cum ex negatiua inferatur affirmatiua de praedicto in finito, reduplicatiue addita. Prima enim propositio quae est negatiua, veritatem habet. Secunda vero quae affirmatiua est, est impossibilis, quod patet ex eo, quod humanitas, in quantum humanitas, abstracta repugnantia ad essendum in pluribus, & non a repugnantia ad essendum in pluribus, sicut abstracta ab albo, & non ab eo. Si enim humanitas vendicaret sibi, in quantum humanitas, non repugnantiam ad essendum in pluribus, nullo pacto humanitati posset conuenire repugnantia ad essendum in pluribus: & sic nec per se, nec per accidens posset repugnare humanitati esse in pluribus: quod est manifeste falsum. Humanitati. u. Sortis ratione adiunctae haec ita repugnat esse in pluribus. Consequenter tenet: quia oppositum eius quod conuenit alicui, secundum quod ipsum, nullo modo potest inueniri in illo, ut habes ex primo Posteriorum. Quamuis igitur naturae ratione sui non repugnet esse in pluribus, non tamen vendicat sibi ratione sui non repugnantiam ad essendum in pluribus: & cum eam non vendicat sibi secundum esse, quod habet in singularibus, relinquatur quod vendicabit eam sibi secundum esse quod in intellectu sortitur. Et quia ad hoc quod aliquid sit vniuersale in actu, exigitur quod vendicat sibi non repugnantiam ad essendum in pluribus, cum in diffinitione eius ponatur, quod enim ponitur in diffinitione per se compete diffinito, ideo res ratione sui non potest esse vniuersalis in actu, sed quam primum est obiecta intellectui agenti, vel possibili, sic vniuersalis in actu, quae vniuersalis erat in potentia. Quomodo autem fiat huiusmodi reductio potentiae ad actum, iam dictum est, scilicet quod ab intellectu agente fit per productionem speciei intelligibilis, ab intellectu vero possibili per formationem conceptus.

¶ Quod si aliquis sinxerit vniuersale in actu constitui per negationem repugnantiae ad essendum in pluribus, & non exigere affirmationem non repugnantiae, aduertat se errare propter tria.

¶ Primo propter hoc, quod in diffinitione vniuersalis affirmatiuae, cadit ipsa aptitudo, seu non repugnantia ad essendum in pluribus.

¶ Secundo, quia si ad vniuersalem sufficit negatio repugnantiae ad essendum in pluribus, ad singulare quoque sufficit negatio repugnantiae ad essendum in vno solo. Sicut enim vniuersale se habet ad multa, ita singulare ad vnum tantum: & si sic est, tunc humanitas, in quantum humanitas, erit vniuersalis & singularis: de ea enim ut sic, negatur vtraque repugnantia.

¶ Tertio, quia cum vniuersale in actu distinguatur contra singulare, sicut singulari repugnat esse in pluribus, ita vniuersali in vno tantum: humanitati autem, de qua negatur repugnantia ad essendum in pluribus, non repugnat esse in vno tantum, ergo negatio talis repugnantiae non sufficit ad constituendum vniuersale in actu. Et potest haec ratio formari contra principalem sic. Vniuersale in actu repugnat esse in vno tantum: humanitati in quantum humanitas non repugnat esse in vno tantum, aliter non posset saluari in vno tantum individuo, ergo humanitas ut sic, non est vniuersalis in actu. Similiter dicas de quacunque alia natura. Haec de tertio.

¶ Quo ad quartum, respondendum est argumentis in oppositum. Et primi quidem negatur antecedens: ad cuius probationem dicitur negando consequentiam. Non enim valet, Res circumscripto actu intellectus, non est genus, ergo sibi repugnat esse genus. Stat enim quod abstracta ab vtroque: sic autem est in proposito. Natura enim ipsa circumscripto actu intellectus abstracta ab aptitudine ad essendum in pluribus, & a repugnantia ad essendum in pluribus, ut ex dictis patet.

¶ Ad secundum dupliciter respondetur, & vtroque modo bene. Primo negatur consequentia, si sermo sit de intellectu agente: quia potentia acriua non praesupponit obiectum suum, sed facit illud. Si autem sermo sit de intellectu possibili, concessa consequentia prima, non sequitur: ergo vniuersale in actu est extra animam, quia fit per actum intellectus agentis. Secundo dicitur, quod cum vniuersale in actu nominet duo, scilicet rem, & aptitudinem &c. res ipsa est obiectum: aptitudo autem est modus obiecti, seu conditio, sine qua res non est obiecta. Sufficit autem quod res ipsa, quae est obiectum, praecedat actum intellectus, & non oportet quod modus eius praecedat. Obiectum enim, ait Aristotele, est prius actu, non modus obiecti. Unde ad formam argumenti negatur consequentia, quia & si posterioritati antecedentis non obicit aptitudinem esse medium obiecti: obstat tamen illationi consequentis ex eo

T. c. r. t.

In hoc co. capit.

2. dist. artic. tex. c. 33.



ex eoprioritas n. modi, no potest inferri ex posterioritate obiecti. Per hoc idem respondetur ad tertium, quod scilicet res obiecta scientia reali est extra animam, non modus rei obiecta: vniuersale autem in actu nominat vtrunque, scilicet rem, & modum: & ideo vniuersale in actu non sequitur esse extra animam, ex eo quod res, de qua est scientia, est extra.

Hoc q. 5.

Ad formam argumenti dicitur, quod vera existente Maiore, committitur fallacia figuræ dictionis: mutatur. n. res obiecta, in modum rei, seu in rem cum modo.

Comm. 5.

2. d. 3. q. 1. in quinta via contra ad.

SED CONTRA. Ista responsiones in star. Sci. ibi. & primo contra primam sic. Quicquid est per intellectum agentem, est prima intentio. ergo nullum vniuersale est in genere substantiæ, consequenter nulla est prædicatio in quid superiorum de inferioribus.

T. c. 20.

Præter. Vniuersale præcedit sensum, vt alias probatum est. ergo præcedit intellectum agentem.

Præter. Intellectus agens & possibilis sunt vna potentia, alias quilibet homo haberet duos intellectus: sed vnus potentia est vnus obiectum, quare si præcedit actum vnus, præcedit actum alterius.

Præter. Secundum hoc, non esset generatio vniuoca sine actione intellectus agentis. Dicitur forte, quod non habeat aliquam vnitatem realem generans & genitum, sed similitudinem. Contra, quia proximum fundamentum similitudinis est vnum, quinto Metaphysica: sed non generans, neque genitum. ergo aliquid commune vtrique.

Contra secundam vero responsionem arguitur quia nullo intellectu considerante non erit vniuersale in actu: & ita scientia habitualis non esset obiecti vniuersalis in actu.

Præter. Obiectum, in quantum est prius actu, non intelligitur sub hoc modo. ergo vel sub nullo, vel sub opposito modo: sed non sub nullo. ergo &c.

Præter. Aut ille modus est factus ab intellectu, aut non: si non, habetur intentum: si sic, ergo non est necessarius in obiecto: quia prius obiectum est intellectum, sine illo modo causato per intellectum obiecti.

Ad has instantias respondetur, præsupponendo sæpe iam dictum, quod vniuersale duo dicit, rem, & aptitudinem, seu vniuersalitatem. Vniuersale pro re posita in prædicamento est prædicabile, scilicet est obiectum intellectus, distinctibile, & huiusmodi. Vniuersale autem pro aptitudine est modus, seu conditio rei prædicamentalis prædicabilis, scilicet distinctibilis &c. neque intellectus agens, aut possibilis facit rem, sed modum tantum.

Ad primam ergo conceditur, quod vniuersale pro eo quod sit ab intellectu agente, non est in prædicamento substantiæ, vltior autem consequentia nullam habet apparentiam.

Ad secundam negatur antecedens. Vnus enim est fit coloris vniuersaliter, vt habes a S. Tho. Prima Secundæ, q. 2. ar. 6. non tamen est coloris vniuersalis.

Ad tertiam similiter negatur antecedens, necessarium enim est vt dicitur. 3. de Anima, tex. Com. 17 in anima nostra esse duos intellectus, scilicet agentem, & possibilem, qui non possunt esse eadem potentia, cum potentia actiua, & potentia passiuæ, non sint eadem apud Aristotelem.

T. c. 20.

In hoc cap. q. 5.

Ad quartam negatur consequentia, & dicitur quod responsio illa ibi data, est optima sane intellecta. Ad improbationem eius dicitur, quod similitudo fundatur supra res ipsas, puta, duas albedines, vel humanitates, tanquam fundamentum, & quod vnitas non est fundamentum similitudinis, sed conditio fundamenti. fundatur enim similitudo proprie dicta supra duas res habentes illam conditionem, scilicet mutam negationem distinctionis formalis, puta, duas albedines: & hoc modo intelligendus est Arist. 5. Meta. Et dato quod vnitas esset fundamentum, adhuc non sequeretur dari aliquid commune vtrique: dicam enim quod similitudo non fundatur supra vnum, quod est generans: neque supra vnum, quod est genitum, sed supra vnum, quod sunt generans & genitum. Iam autem declaratum est supra, committi fallaciam consequentis, si sic procedatur. Generans & genitum sunt vnum formaliter. ergo habent aliquid vnum commune vtrique.

Ad primum eorum, quæ contra secundam responsionem adducuntur, dicitur quod præcise loquendo, de intellectu possibili scaturit vniuersale, quemadmodum scientia, ita quod scientia in actu, est vniuersalis in actu: scientia in potentia, est vniuersalis

in potentia: & scientia in habitu, est vniuersalis in habitu, quod tunc accidit, quando cum volumus, ipsum in actu facimus. Egregio autem ad intellectum agentem, dicitur quod nullo intellectu considerante, dummodo producta sit species intelligibilis, datur vniuersale in actu: eo quod Philosopho dormiente, rosa, cuius species intelligibilis in illius intellectu conservatur, denominatur representata ab se; hoc, & nunc, actu intelligibilis &c.

Ad secundum dicitur, quod obiectum vt prius actu nullum sibi vendicatur modum: abstracta hit enim ab omni esse & modo quidditas. Ad tertium dicitur, quod modus ille fit ab intellectu agente, & cum inferitur, ergo non est necessarium, negatur consequentia: quia potentia actiua non præsupponit conditionem sui obiecti, sed facit. Dicitur secundo, quod dato quod non fieret ab intellectu agente, sit ab intellectu possibili: & similiter negatur illa consequentia. Ad probationem dicitur, quod falsum assumit, scilicet, quod prius intellectus intelligit rem, deinde facit eius modum: simul enim vtrunq; fit. Intellectus enim formando conceptam rem abiq; hoc, & nunc, apud se facit, neque potest imaginari, quod prius faciat rem, deinde abiq; hoc, & nunc: sicut Sortes simul generat hominem hunc, & non prius hominem, deinde hunc.

Ad quartum negatur, quod relatio mensuræ fundetur in aliquo vniuersali. fundatur enim neque in vniuersali, neque in singulari, vt sic, sed in natura vna formaliter, quæ in singulari reperitur: & sic non est vnum numero vt sic, mensura aliorum, sed vnum formaliter. Ad quintum dicitur, quod nihil aliud concluditur, nisi quod vniuersale pro re est extra animam. sic enim accepto vniuersali inest primo passio, seu realis operatio. Homo enim est, cui primo conuenit ridere, non homo vniuersalis, alioquin risibile non inueniretur in homine non vniuersali, puta Sorte.

Ad sextum dicitur similiter, quod extrema contrarietatis sunt res ipsæ, non res. particulares vt sic, neque vniuersales: aliter res non vniuersales, scilicet hæc albedo, & hæc nigredo, non essent contrariæ.

Ad septimum dicitur, quod stant ista duo simul. Vniuersale prædicatur de rebus, & vniuersale fit ab intellectu, eo quod vniuersale pro re, est id quod prædicatur, & quo ad hoc non fit ab intellectu. Vniuersale autem pro aptitudine est conditio rei quæ prædicatur, & talis fit ab intellectu. prædicatio enim non debetur rebus, nisi habentibus conditionem aliquam intentionalem. Vnde & Aristot. 7. Meta. tex. Commen. 46. ait, quod substantia non dicitur de subiecto, quia loquebatur de ea secundum suam naturam. In prædicamento vero, vbi de substantia induta accidentia intentionalia loquebatur, dixit substantiam dici de subiecto.

Ad id vero quod ibi additur, dicitur quod omnia illa verificantur de vniuersali pro re, sed exponenda est affirmatiua propositio negatiue, vt sic sensus. Vniuersalia sunt vbiq; &c. id est, naturæ ipsæ denominatæ vniuersales, non terminant sibi locum, neque tempus. Similiter dicitur ad id quod subiungitur, quod forma & materia pertinent ad quantitatem vniuersalis, id est rei physice, quæ denominatur vniuersalis. Similiter vniuersalium tantum est distinctio, id est, rerum quæ denominatæ sunt vniuersales. Similiter res denominatæ genera, species, & differentia sunt extra animam: conditiones autem earum sunt per opus intellectus.

Ad octauum dicitur, quod per ly, singulare, duo intelligere possumus, quandoque intelligitur ipsa singularitas, quandoque totum, scilicet res singularis. Primo modo accipiendo singulare, conceditur consequentia, sed antecedens non est verum. Secundo modo antecedens Participatium est, sed consequentia nihil valet. supra enim iam diximus, in singulari multas vnitates existere, & non tantum numeralem.

Ad nonum H. A. C. secunda parte capituli huius, Auer. errorem remouere intendit, qui in 3. de Anima, com. 5. ex vniuersalitate formæ intellectæ, voluit declarare vnitatem intellectus hoc modo. Quod est vniuersale, suam vniuersalitatem retinens est indistinctum numero: forma intellectæ, id est, natura secundum esse in intellectu subiectiue est vniuersalis suam vniuersalitatem retinens, ergo est indistincta numero. igitur subiectum eius quod est intellectus possibilis non est distinctum numero: & sic vna intellectus in omnibus hominibus concluditur. Maior videtur ex se nota, quia vniuersalitati opponitur distinctio numeralis. Minor vero ex eo patet

eo patet, quod species intelligibilis representat vniuersale. Hæc ratio eth alterius principium exigit pro sui dissolutione, & pro sui probatione: attamen quantum præsentis intentionis est, ex dictis sic destruitur. Vniuersale est aliquid duplex, scilicet in essendo, & in representando. Vniuersale in essendo esset, si daretur natura

hōis separata, vt idea Platōis: & de tali vniuersali vera ē Maior, sed falsa Minor. Vera quidē Maior, quæ tali vniuersali cū fm esse vniuersalitatē fortia- tur, fm eē quoq; repugnabit distinctio numeralis: vnde ipso- sibile ē imaginari plu- res homines vniuersa- les. Falsa autē est Mi- nor, quæ species intelli- gibilis nō est vniuer- salis in essendo, cum sit in singulari subie- cto. Intellectu possibi- li, qui indiuiduum quoddā est, licet im- materiale. Vniuersa- le vero in representā- do, vt dictū fuit, est, qd re vniuersalē re- præsentat: & de tali vniuersali falsa ē Ma- ior, licet Minor sit ve- ra. & Maioris quidē falsitas ex eo cogno- sci pot, qd tale vniuersale vniuersalitatē nō habet fm suū esse, quo- respicit subiectū. vnde vnitas, vel pluralitas numeralis in accidenti- bus oritur: sed hæc vniuersalitatē fm representatiōnē, quæ respicit obiectū. vnde non repræsentat obiecta distincta numero, sed vnū & idē obiectū omnī repræsentat oēs species cuiusdā rei, puta, species humanitatis in te, & in me: sicut eadē Sortis factus à pluribus p plures species idē omnino repræsentantes videtur. Minoris autē sic intellectæ veritas ex supraddictis liquet: species enim intelligi- bilis repræsentat naturam non repræsentando conditiones parti- cularēs eius, vt dictum est. Hæc est sententia literæ in hac parte.

In hac parte tertia capituli huius talem obiectiōnē ex supra- dictis excludere intendit: quia quod prædicatur de prædicato, prædicatur & de subiecto: sed species prædicatur de homine, quod est prædicatū respectu sortis, ergo species prædicatur de Sorte, & sic Sortes erit species. Cōclusio est falsa: Maior vera ex Antepredica- menti habetur. Huius obiectiōnis peccatū vnde oritur ex supra- posita distinctiōne, eorū quæ conueniunt nature, manifestat, simul ex hoc insinuat, quā conueniens natura fuerit doctrina, cū ex ea distinctiōnes accidentales dissoluatur. Cum n. dictū sit, qd triplicia sunt quæ de natura prædicantur, quædā absolute, & quædā secū- dū esse in intellectu, & quædā secundū esse in singulari, ea quæ conueniunt nature fm esse in intellectu, nō conueniunt ei absolute, neque fm esse in singulari, cū opposita sint. & ideo in prædicato pro- cessu error accidit: quia denominatio specifica homini fm esse in intellectu conuenit, & concluditur de homine secundum esse in singulari, dum inferitur. ergo Sortes est species. Vt autem ad formam argumenti dici possit, innuit talem distinctiōnem. Prædicari de prædicato contingit dupliciter. Vno modo vt prædicato, .i. secundū id, fm quod illud prædicatur de altero, sicut animal prædicatur de prædicato Sortis, scilicet homine, secundum id, secundum quod homo prædicatur de Sorte. secundum idem enim homo recipit prædicacionem animalis, & prædicatur de Sorte secundum suā naturā. & hoc modo Maior est vera, Minor autē falsa. Alio modo contingit prædicari de prædicato, non ut prædicato. n. fm illā rōnem, quæ illud prædicatur de suo subiecto prædicatur, sicut in p- posito, species non prædicat de homine in quantum hō est prædicatū Sortis. n. non prædicatur de homine fm illud esse, quo hō prædicatur de Sorte, eo qd homo prædicatur de Sorte fm suū esse quidditatiuū absolute: species autē prædicatur de homine nō fm eius esse quidditatiuū, sed fm esse quod in intellectu hēt. & hoc modo Maior est falsa: Minor autē vera semper, ergo altera præmissarū est falsa. Et hoc est quod in litera dicitur, quod ratio speciei non conuenit homini fm suam absolutam consideracionem, fm quæ conuenit sibi prædicari de Sorte: quia sic oporteret etiā conuenire Sorti, vt supra dictum fuit, sed conuenit ei secundum esse in intellectu, secundum quod esse prædicatur de Sorte.

In hac quarta parte capituli huius respondere intendit cui- dam tacite obiectiōni, quæ talis est. Quod per se prædicatur de

speciebus, conuenit ipsis speciebus: sed ly genus per se prædicatur de speciebus, puta, homine, & boue, ergo ly genus, conuenit ipsis speciebus, & sic homo erit genus, & similiter bos. Maior est ex terminis nota, implicat n. quod aliquid per se prædicatur de aliquo in quocunq; modo perfectatis, & non conueniat illi. Minor probatur sic. Illud, in cuius

diffinitione ponitur prædicari de speciebus, p se prædicatur de illis: sed ly genus est i cuius diffinitione ponitur prædicari de speciebus, ergo genus per se prædicatur de speciebus. Maior syllogismi huius patet ex eo, qd quilibet pars diffinitionis re- cto in primo modo perfectatis conuenit diffinito. Minor autē ex Porphyrio patet sic dicere. Genus est prædicabile de pluri- bus specie differētib. Similiter omnino potest argui de specie respectu indiuidui, cū etiam in diffinitione speciei ponatur prædicari de indiuiduis: & sic videt qd male dictum sit, Sortem non esse speciem. Huius obiectiōnis in litera motuum tñ tangitur, cū dicitur. Et tamē prædicari p se conuenit generi, cum in eius diffinitione ponatur. Responso autem in residuo ponitur, in quo ad plenam materiam huius discussionem duas distinctiōnes innuit. Prima est. Prædicari dupliciter capitur, scilicet formaliter, & fundamentaliter, seu materialiter. Secunda est. Genus dupliciter accipitur, scilicet formaliter, & fundamentaliter, seu materialiter. Et debes scire, ut terminos intelligas, qd in hac propositione. Homo est animal, sunt tria. ly homo, ly ē, & ly animal, quæ extra animā nihil aliud sunt, quā natura humana importata per ly homo, & natura sensitiua importata p ly animal, & vnitas, seu coniunctio earū inter se importata per ly est. hæc n. tria intellectus apprehēdit in secūda sua operatione format hæc propositionē. Homo est animal, quia formata reflectēdo te super illa tria, ut terminat actū sui cōponens, adiuuenit & attribuit eis quāsdā relationes, & ly hō, attribuit relationē subiecti, & ly animal, relationē prædicati, & ly ē, relatio nē prædicacionis. vnde prædicatio formaliter est illa relatio adiuuata ab intellectu: fundamētaliter uero, seu materialiter est cōiunctio rei prædicatæ cū re subiecta. Similiter cū intellectus apprehēdit naturā sensitiuā, & reflexerit se super illā, vt stat sub actu eius, videtur: eā ut sic indifferēter se hīe ad species, in quibus primo in spexerat naturā illam saluari, attribuit naturæ sensitiuæ, seu animæ obiecto relationem generis, & sic genus formaliter est illa relatio: genus autem fundamētaliter, seu materialiter est natura ipsa, puta, sensitiua, & sic patent termini distinctiōnum.

Ex his tria deducuntur. Primum est, quod cum genus fundamētaliter, puta animal, non includat in diffinitione sua prædicacionem fundamētalē, quia in diffinitione animalis nō ponitur cōiunctio eius cum homine, vel boue: neque prædicacionē formalē, quia in diffinitione rei non ponitur res secundę intentionis, cōsequens est, qd genus formaliter sumatur, qd diffinitur a Porphyrio.

Secundum est, qd cū in diffinitione generis formaliter nō cadat prædicatio fundamētalē de specie, puta, homine, quia relatio generica nō est cōiuncta realiter rei, quia denominat species, cōsequens est, qd prædicari de pluribus posuit in diffinitione generis, sit accipiendū formaliter. s. pro relatione prædicacionis. Vna n. relatio pot cadere in diffinitione alterius, ita ut conceptus relationis, quæ est prædicatio de pluribus &c. cadat in conceptu relationis, quæ est genus. Et hinc habes, quā conformiter S. Thomæ dicant afferentes genus & speciem diffiniri pro secundis intentionibus in concreto.

Tertium deducendum est, quod aliquid dicitur prædicari de specie dupliciter. Vno modo, ut res denominata prædicabilis de speciebus, & sic animal prædicatur de hōe & boue. Alio modo, ut id, quo res denominatur prædicabilis de speciebus: & sic genus in cuius diffinitione ponit prædicari de speciebus, prædicatur de ipsis speciebus. Sicut aliquid dicitur congregatiū vnus dupliciter. Vno modo ut res denominata. disgregatiua vnus: hoc enim modo

S. Tho. de Ente & essen. C uix

In hoc cap. qd. 5. fin.

Capitulum de genere.

nix dicitur disgregatiua visus. Alio modo, videlicet, quo res denominatur disgregatiua visus, quemadmodum albedo dicitur disgregatiua visus, cum in definitione eius ponatur disgregare visum. Et sicut stant ista duo simul, scilicet, quod res distincta per disgregare visum, est albedo, & non nix: res autem denominata disgregatiua visus est nix, & non albedo.

CAPUT V.



UNC restat videre secundum quem modum essentia sit in substantijs separatis, scilicet in anima, intelligentijs, & causa prima. Quamuis autem causa primae simplicitatem omnes philosophi concedant, tamen compositionem materiae, & formae in intelligentijs, & animalibus quidam nituntur ponere, cuius positionis fuisse dicitur Avicenna autor libri Fontis vitae. Hoc autem dictis philosophorum reperitur esse contrarium, quia eas substantias a materia separatas nominant, & absque omni materia esse probant, cuius demonstrationis potissima est ex virtute intelligendi, quae in eis est. Videmus enim formas non esse intelligibiles in actu, nisi secundum quod separantur a materia, & a conditionibus eius: nec efficiuntur intelligibiles in actu, nisi per virtutem substantiae intelligentis, secundum quod recipiuntur in ea, & secundum quod aguntur per eam. Unde oportet quod in qualibet substantia intelligente sit omnimoda immunitas a materia, ita

autem de eo quod per se praedicatur, ut ratio denominandi, falsa est maior, licet minor sit vera. Unde cum semper altera praemissarum sit falsa, nihil concluditur. Hac distinctione nunc assignata in terminis simplicibus sic uti poteris. Praedicabile de speciebus dupliciter, formaliter, & denominatiue: quod praedicatur de homine & boue denominatiue, est animal: quod autem praedicatur formaliter de homine & boue, est genus: de praedicabili denominatiue falsa est minor: de praedicabili formaliter, falsa est maior. Haec dicta cum applicaueris ad speciem respectu indiuiduorum ad differentiam, proprium, & accidens, & reliqua huiusmodi, solues multas obiectiones, & illucescet tibi veritas multarum propositionum, quae obscurae apparent. Residuum capituli est epilogus. Per te patet &c.

Super Caput quintum.

Hic incipit tractatus secundus huius operis, intendens in duobus capitulis tradere noticiam de essentijs substantiarum simplicium, quemadmodum tradita est de essentijs substantiarum compositarum. Facit autem sex in praesenti capitulo. Primo, declarat quod essentia in simplicibus non significat compositum quid ex materia & forma, sed formam tantum. Secundo, comparat illas essentias essentijs substantiarum compositarum. Tertio, ostendit tales substantias esse compositas ex esse, & essentia. Quarto, declarat intelligentias habere esse effectiue a Deo. Quinto, ostendit eas esse compositas ex actu, & potentia. Sexto, de multitudine eorum agit. Praemissa igitur primo concordi sententia philosophorum de simplicitate omnimoda primae causae, & quibusdam dissentientibus circa immaterialitatem intelligentiarum adductis, contra hos talem conclusionem ponit. Omnis substantia intellectualis est immaterialis, id est, incoposita ex materia & forma, & independens a materia: quae sic probat. Omne patiens, vel agens, vel recipiens, vel habens in se intelligibile in actu, est immateriale: omnis substantia intellectualis est patiens, vel agens, vel recipiens, vel habens in se intelligibile in

actu, ergo omnis substantia intellectualis est immaterialis. Maior quoque ad tres sui partes ex eodem medio probatur, scilicet ex hoc, quod intelligibile in actu oportet esse immateriale, 3. de Anima. text. Comment. 11. & 15. agens autem rem immaterialem oportet esse immateriale, eo quod agens non potest esse ignobilius suo effectu, ut dicitur 3. de Anima text. Com. 18. & text. Com. 40. recipere quoque immateriale non potest res immaterialis, ut patet 3. de Anima, Comment. 5. Vnum quodque recipitur per modum recipientis, & per idem innotescit: quod habere non potest res immaterialis cognoscibile in seipsa. Minor autem ab omnibus conceditur. Frustra enim esset substantia intellectualis, nisi aliquid intelligeret, cum vnuquodque sit propter suam operationem, ut dicitur 2. Caeli text. Comment. 17. b. Quia possit aliquis credere ratione facta recipere responsum: ideo intendit hic excludere responsionem, quae posset imaginari sufficiens. Ad hoc posset aliquis distinguere de materia corporali, & materia simpliciter, & dicere quod maior est vera de materia corporali, non autem de materia simpliciter: & consequenter concedere, quod omnis substantia intellectualis est immunitas a materia corporali, non autem a materia simpliciter, sed materia corporalis impedit intelligibilitatem in actu.

Contra hanc fugam instatur ratio ducente ad impossibile sic. Materia corporalis impedit intelligibilitatem per te, ergo forma corporalis est id, unde materia habet, quod impedit intelligibilitatem. hoc est impossibile. ergo a destructione consequentis &c. Consequentia est nota ex terminis. Cum enim materia corporalis duo dicat, scilicet ly materia, & ly corporalis: & ex ly materia, secundum aduersarium, non impeditur intelligibilitas in actu, restat quod hoc impedimentum sit ex ly corporalis: sed ly corporalis, nihil addit supra materiam, nisi formam corpoream, ergo ex forma corporali, seu corporea oritur, quod materia impedit intelligibilitatem in actu. Falsitas autem consequentis probatur sic. Omnis forma non concepta cum materia est actu intelligibilis: patet ista ex 3. de Anima, text. Com. 11. Forma corporea est forma secundum se non concepta cum materia: accipitur enim distincta contra materiam, ergo forma corporea est actu intelligibilis. Tunc ultra. Nihil secundum se actu intelligibile, ex se impedimentum praestat intelligibilitati: forma corporea est huiusmodi, ergo forma corporalis non est id, unde materia impeditur intelligibilitatem in actu, quod erat probandum. Est igitur tam anima intellectiua, quam intelligentia quae libet, non composita ex materia & forma. Si accipiamus compositionem ex materia & forma vniuocae, prout scilicet materia & forma nominant partes essentielles rei, quemadmodum dictum est, substantias aliquas esse compositas in praecedentibus, sed est in eis aliud genus compositionis, scilicet ex forma esse, de quo infra erit sermo, & sic habetur prima pars intenti, scilicet, quod essentia in substantijs intellectualibus non significat compositum quid ex materia & forma. Remanet ergo modo declarandum, quomodo significet formam tantum: propterea subiungit.

Inuendens in his verbis declarare, quomodo essentia in substantijs simplicibus significet formam tantum, tali ratione hoc probat. Quaecumque ita se habent, ut vnum est causa esse alterius, & non e conuerso:

Illud quod habet rationem causae, potest esse sine altero: sed forma & materia ita se habent, quod forma causat esse materiae, & non e conuerso, ergo forma potest esse sine materia, & materia non sine forma. Tunc ultra. Essentia intelligentiarum non est composita ex materia & forma, & non potest esse materia tantum, ergo est forma tantum. Et nota, quod maior propositio potest dupliciter intelligi. Vno modo sic, quod id quod est causa alterius &c. idem numero possit esse sine altero: & sic non assumitur a nobis, quia est falsa, & extra propositum. Falsa quidem, quia subiectum causae est: proprie passionis, & non e conuerso: & tamen subiectum non potest esse sine propria passione. Extra propositum vero, quia nolumus concludere, quod forma, quae est in materia, sit sine materia: sed quod aliqua forma non exigit materia. Alio modo intelligitur maior sic, quod id quod habet rationem causae secundum suum ordinem, potest esse sine altero, id est, secundum aliquod sui ordinis potest reperiri sine altero: & si: est vera, & ad propositum. Vera quidem, quia causa cum independens sit a causato, consequens est, ut aliquid pertinens ad suum ordinem possit habere esse extra causatum. Ad propositum vero, quia intendimus concludere, quod forma secundum suum genus non dependet a materia, ita quod aliqua forma potest inueniri separata. Unde & in minori notante non assumitur forma materialis, seu habens esse in materia: sed forma sine additione aliqua, ad insinuandum quod loquimur de forma, ut forma est, non vt talis, vel talis. Patet autem Minor illa ex 9. Metaphy. text. com. 13. & 15. vbi habetur, quod actus est prior potentia simpliciter, & independens ab ea. Ex eo enim quod forma essentialiter est actus, materia autem essentialiter potentia, si actus secundum totam suam latitudinem non dependet a potentia, consequens est, quod forma secundum totum suum ordinem non dependet a materia. Materiam autem, cum essentialiter sit potentia, necesse est dependere a forma, sine qua actualitas non inuenitur: & sic patet Minor, quia a forma absolute in eo quod forma, dependet a materia in suo esse, sicut potentia ab actu, & non e conuerso. Quod vero alicui actus conueniat, quod non inueniatur nisi receptus in aliqua potentia, hoc est ex eius imperfectione, & non habet hoc in eo quod actus: & similiter quod aliqua forma non sit nisi in materia, hoc habet ex sua imperfectione, quae attenditur penes distantiam a primo principio Deo glorioso, & propinquitatem ad primam materiam: unde tales formae non solum causant esse materiae, sed & ipsae causatae sunt quodammodo a materia. Causa enim sunt subiuuicem causae, ut dicitur 2. Physicorum text. Comment. 30. Essentia igitur substantiarum intellectualium est immaterialis, & forma tantum.

T. c. 11. T. c. 15.

T. c. 5.

T. cap. 13. & 15.

T. c. 30.

T. c. 11.

T. c. 16.

In ca. 1. bio. ca. De bio. sequi post q. 11.

uerlo, illud quod habet rationem causae, potest esse sine altero: sed forma & materia ita se habent, quod forma causat esse materiae, & non e conuerso, ergo forma potest esse sine materia, & materia non sine forma. Tunc ultra. Essentia intelligentiarum non est composita ex materia & forma, & non potest esse materia tantum, ergo est forma tantum.

Et nota, quod maior propositio potest dupliciter intelligi. Vno modo sic, quod id quod est causa alterius &c. idem numero possit esse sine altero: & sic non assumitur a nobis, quia est falsa, & extra propositum. Falsa quidem, quia subiectum causae est: proprie passionis, & non e conuerso: & tamen subiectum non potest esse sine propria passione. Extra propositum vero, quia nolumus concludere, quod forma, quae est in materia, sit sine materia: sed quod aliqua forma non exigit materia. Alio modo intelligitur maior sic, quod id quod habet rationem causae secundum suum ordinem, potest esse sine altero, id est, secundum aliquod sui ordinis potest reperiri sine altero: & si: est vera, & ad propositum. Vera quidem, quia causa cum independens sit a causato, consequens est, ut aliquid pertinens ad suum ordinem possit habere esse extra causatum. Ad propositum vero, quia intendimus concludere, quod forma secundum suum genus non dependet a materia, ita quod aliqua forma potest inueniri separata. Unde & in minori notante non assumitur forma materialis, seu habens esse in materia: sed forma sine additione aliqua, ad insinuandum quod loquimur de forma, ut forma est, non vt talis, vel talis. Patet autem Minor illa ex 9. Metaphy. text. com. 13. & 15. vbi habetur, quod actus est prior potentia simpliciter, & independens ab ea. Ex eo enim quod forma essentialiter est actus, materia autem essentialiter potentia, si actus secundum totam suam latitudinem non dependet a potentia, consequens est, quod forma secundum totum suum ordinem non dependet a materia. Materiam autem, cum essentialiter sit potentia, necesse est dependere a forma, sine qua actualitas non inuenitur: & sic patet Minor, quia a forma absolute in eo quod forma, dependet a materia in suo esse, sicut potentia ab actu, & non e conuerso. Quod vero alicui actus conueniat, quod non inueniatur nisi receptus in aliqua potentia, hoc est ex eius imperfectione, & non habet hoc in eo quod actus: & similiter quod aliqua forma non sit nisi in materia, hoc habet ex sua imperfectione, quae attenditur penes distantiam a primo principio Deo glorioso, & propinquitatem ad primam materiam: unde tales formae non solum causant esse materiae, sed & ipsae causatae sunt quodammodo a materia. Causa enim sunt subiuuicem causae, ut dicitur 2. Physicorum text. Comment. 30. Essentia igitur substantiarum intellectualium est immaterialis, & forma tantum.

QUAESTIO VIII.

Circa hanc partem occurrit quaestio, & haec est octaua, An materia possit esse sine forma. In hac quaestione tria facienda sunt, primo ponetur Scoti opinio: secundo ponetur opinio S. Tho. tertio respondebitur rationibus in oppositum. Quid ad primum Scotus in 2. sentent. distinct. 12. quaestio. 2. opinatur posse materiam esse sine forma, arguitque ad hoc probandum multipliciter. Primo sic. Non minus dependet accidens a substantia, quam materia a forma: sed accidens potest esse sine substantia, ut patet in Sacramento altaris. Ergo materia potest esse sine forma. Praeterea. Absolute distinctum, & prius alio absoluto, potest esse sine illo absque contradictione: materia respectu formae est huiusmodi, ergo potest esse sine forma. Minor est euidentis, Maior probatur: quia prius in eo quod prius, non dependet a posteriori, & accipitur hoc ex 5. Metaphy. text. Comment. 16. Priora sunt, quae possunt esse sine alijs, alia non sine ipsis. Praeterea. Quicquid absolutum facit Deus in creaturis mediante causa secunda, quae non est de essentia causati, potest facere sine illa: sed materiam Deus facit mediante forma, quae non est de essentia eius, ergo potest facere sine illa. Praeterea. Quicquid Deus immediate creat, immediate conseruat, vel conseruare potest: sed materiam Deus immediate creat, ergo immediate conseruare potest, ergo sine omni forma. Praeterea. Cum nihil Deus extra se necessario velit, ex hoc quod vult materiam esse, non est necesse quod velit materiam esse, nisi propter necessariam connexionem virtutis: sed inter materiam & formam non est talis necessaria connexio, ergo &c. Quod autem non sit talis necessaria connexio inter materiam & formam, pro-

batur: quia tunc sequeretur, quod materia determinaret sibi necessario aliquam determinatam formam. Probatio consequentiae. Quod determinat sibi genus formae, determinat sibi aliquam speciem in genere illo: & quod determinat sibi speciem, determinat sibi esse in aliquo indiuiduo illius speciei. omne enim quod de necessitate est homini, necessario est hic, vel ille homo, & conueniens autem est illi: materia enim nullam sibi determinat formam, ergo relinquitur, quod materia non determinat

& ideo impossibile est esse aliquam materiam sine forma: tamen non est impossibile esse aliquam formam sine materia. Forma enim non habet in eo quod forma, dependens sibi genus formae ad hoc quod sit. Consequenter se habet ad quodlibet generis absoluti, contingenter se habet ad quodlibet formam. ergo materia contingenter se habet ad genus formae. Probatur adhuc, quod si materia sibi determinat de necessitate genus formae, quod etiam de necessitate determinat sibi vnum indiuiduum solum illius generis: quia vnum essentialiter eiusdem generis: materia autem est vna essentialis & singularis, ergo impossibile est quod dependeat a pluribus formis eiusdem generis: & sic si necessario determinat sibi genus formae, necessario quoque determinabit sibi aliquam vnam formam, quod falsum est. Haec de primo. Quid ad secundum San. Thom. in prima parte. quaest. 66. articulo primo, & in quaestionibus de potentia Dei, quaestione 4. articulo primo. & in quolibet quaestione 3. articulo 1. confirmat id quod hic dicit, scilicet materiam non posse esse sine forma, duabus rationibus. Prima est ducens ad impossibile sic. Si materia existeret absque omni forma, materia simul esset, & non esset: hoc implicat contradictionem, ergo. Probatur consequentia quo ad secundam partem: quia quo ad primam, ab aduersarijs conceditur. Impossibile est effectum formalem separari a forma: sed existeret effectus formalis formae, sic enim distinctur forma est quae dat esse rei, ergo impossibile est ponere existentem sine forma. Sicut enim impossibile est esse albu sine albedine, ita esse in actu sine actu: actus autem primus, cuius est dare esse, idem est quod forma. Ex illa ergo propositione, Materia existit absque omni forma, sequuntur duo contradictoria simul vera, ex eo enim quod est absque omni forma, sequitur quod non sit in actu. Huic rationi dat Scot. quandam responsum, quae quia non nisi chimerica, & tanquam indigna, de qua verba sunt, omittatur. Quolibet enim proferente contraria sollicitum esse, stultum est, ait Arist. a quo didicimus in libro 9. Metaphy. quid sit actus, & quomplex. Secunda ratio San. Tho. ad hoc idem est ista. Omne indiuiduum determinatum ad genus completum, vel incompletum in rerum natura per se existens, est in aliqua certa specie per se, vel reductiue: materia sola neque per se, neque reductiue est in aliqua certa specie, ergo materia sola non potest esse indiuiduum quodcumque in rerum natura. Minor est ex se clara: non enim facile esset fingere, in qua determinata specie esset materia sola. Maior probatur ex eo, quod indiuiduum omne tam completum, quam incompletum, si per se existit in rerum natura separatum (quod dico propter indiuiduum generis, vt haec substantia, hoc animal &c.) non continetur sub genere per se, vel reductiue immediate, sed mediante specie. inter genera enim, & indiuidua mediant species: & inter principia generis, & principia indiuidui mediant principia speciei pariformiter. Insuper haec Maior potest probari ad hominem, assumendo dicta Scot. 5. arg. ubi enim ipse expresse assumit, quod quicquid determinat sibi genus aliquod, determinat sibi aliquam certam speciem illius generis. Et potes etiam ex dictis Scot. ibi arguere ad hominem, & probare oppositum intenti sui sic. Quicquid determinat aliquod genus, determinat sibi aliquam certam speciem illius generis: materia sola determinat sibi genus substantiae, ergo determinat sibi aliquam certam speciem substantiae, saltem reductiue, ergo materia sola esset in aliqua certa specie substantiae: hoc est falsum. Minor est omnium, & processus bonus ergo &c.

Hanc veritatem approbat Arist. vt ipse Scot. conlitteret loco allegato. Sed quia dicit ex falso fundamentum Arist. hanc conclusionem tenuisse, scilicet ex hoc, quod Deus non potest agere sine causis secundis, ostendo in hoc Scotum errare ex dictis Comment. Secundo enim Physicorum Comment. 12. Auert. ex eodẽ praecise fundamẽto quod San. Tho. adduxit in prima ratione, tenet istam conclusionem, ubi nullam fieri mentionem de connexione causali: ita primae causae apparet, sed tantum de actu & potentia: ita quod ex natura actu, & natura primae materiae, quae est pura potentia, concludit S. Tho. de Ente & essentia. Auert.

1. q. 66. 2. 1. etc. p. 6. 4. artic. 1. quoli. q. 3.

1. Topico. cap. 9. T. c. 11.

2. dist. 3. q. 2.

Com. 11. 1. Auer. quod duo contradictoria essent simul vera, vt deducum Ph. c. 56. & 76.

Q V O A D tertium respondeo. Ad primum negatur antecedens: plus enim dependet potentia pura ab actu, quam actus imperfectus ab actu perfecto.

¶ Sed contra hoc instat Antonius Trombeta sic. Magis dependet posterius a priori, quam prius a posteriori sed accidens: sit posterius substantia, materia autem est prior forma: ergo magis dependet accidens a subiecto, quam materia a forma.

¶ Ad hoc respondetur triplici responsione, ad inueniendum argumenti multiplicem defectum. Primo dicitur, quod forma licet sit posterior materia ordine generationis, est tamen prior eam ordine perfectionis, materia existente.

¶ Secundo dicitur, quod aliud fallum ibi assumitur, scilicet quod ordo generationis sit simpliciter prior ordine perfectionis, stando infra limites naturae finitae. cum enim actus sit prior potentia simpliciter, tam si ponatur Deus finitus, quam infinitus, vt patet ex nono Metaph. text. Com. 15. & 12. & text. Com. 30. & prioritas actus sit prioritas perfectionis, consequens est quod secundum Aristotelem, ordo perfectionis sit simpliciter prior ordine generationis.

¶ Tertio dicitur, quod dato toto processu, vltima consequentia nihil ualet. Fallum est enim quod omne prius possit secundum re absolute a posteriori quolibet, ut ad secundum dicitur.

¶ Sed contra primam responsionem, quae ponit materiam non habere propriam existentiam, sed eam mendicare a forma, instatur sic. Cuiusque conuenit actu cauere pro aliquo signo, conuenit & existere pro eodem signo: sed materia prima in primo signo, quo recipit formam, conuenit cauere, ergo pro tunc sibi conuenit existere: sed pro illo signo non habet existentiam formae, ergo propriam. Et confirmatur, quia materia aut cauatur compositum, & recipit formam quae existit, aut quando non existit: non quando non existit, ergo quando existit, ergo pro tunc conuenit sibi propria existentia: quia existentia formae sequitur totum compositum.

postum. Et confirmatur secundo, quia causa non mendicat a suo effectu: materia autem causa existentiæ compositi & formae, ergo non mendicat existentiam ab eis &c.

¶ Ad hæc dicitur, quod sufficit causa pro quolibet instante temporis, quo actu cauatur, habere existentiam: nec apparet necessarium, quod pro quolibet signo naturae inste existetia sibi, quo inest causalitas. Ordo. n. naturae talis est in eodem instante temporis, quod scilicet materia recipit formam, ex quibus resultat compositum, cui inest esse actualis existentia aduent, quo ipsi compositum primo, forma secundo, & materia tertio existunt.

¶ Ad secundam primam inueniuntur negatur Maior Ad primam confirmationem dicitur, quod materia cauatur, quae existit: quia pro omni instante quo cauatur, est in. Quae enim, est terminus temporalis. Ad secundam confirmationem dicitur, quod licet causa vt causa non mendicet a suo effectu, tamen causa materialis mendicat a suo effectu, quae est eius causa in alio genere causae, eo quod causa sunt sibi in uice causae, 5. Metaph. text. cō 2. Oportet autem has responsiones a Scotio sic accipi: quia cum Scotus ponat secundo ten. dist. 3. quæst. 3. existentiam esse vltimum actum posteriori tota coordinacione practica materiali, licet non dist. inum realiter a re, cuius est, oportet illentiam materia ex natura rei habere habitudinem ad suam existentiam, vt potentiam ad actum: et tunc potest argui sic. Essentia materiae, vt distincta contra existentiam ten. dist. 3. natura rei in genere causae materialis suam existentiam recipiendo eam. ergo sibi pro illo signo conuenit existentia, & sic habet existentiam antequam recipiat eam: similiter stando in illo signo, aut essentia materiae recipit ex natura rei suam existentiam quando est, aut quando non est &c.

¶ Ad secundam principalem negatur Maior. Ad eius probationem dicitur, quod non sola dependentia, sed necessaria conexio aliquid potest esse causa inseparabilitatis eorum. Ad id quod adducitur ex 5. Metaph. dicitur, quod vniuerialis affirmatiua non conuertitur simpliciter: ista enim est vera. Quaecunque possunt esse sine aliis, & alia non sine ipsis, sunt priora: sed non conuertitur. Quaecunque sunt priora, possunt esse sine aliis, & alia sine ipsis.

¶ Et nota quod maxima ille Scotio. Omne prius absolutum &c. non potest saluari, etiam sequendo via Scot. quod pro nunc ex duobus manifestatur. Primo ex eo quod partes essentielles simul sumptae sunt priores toto, & tamen apud Scot. non possunt esse sine toto.

¶ Secundo ex eo, quod practicum quantitas est absolutum prius practico qualitate, praesertim quo ad quartam speciem eius, & tamen non potest fieri quantitas continua sine figura. Si enim quantitas sine figura fieri dicitur aut finita, aut infinita: non infinita, quia illa non dabilis, & si forte imaginetur dari adhuc, cum oporteat esse lineatam: aut ergo linea recta, aut curva, & sic esset figura. si finita, ergo figurata. figura enim est que termino, vel terminis clauditur: & similiter aut habet lineas rectas, aut curuas, aut circulares &c.

¶ Ad tertium, quicquid sit de Maiori, negatur Minor. Forma enim est non fit de essentia materiae, est tamen de essentia materiae existentiæ.

¶ Ad quartum dicitur, quod cum medium sit duplex, effectiuum & formale, quicquid immediate Deus causa effectiue, potest absque media causa effectiua conservare, non autem absque media causa formali, quale medium est forma respectu materiae.

¶ Ad quintum negatur, quod inter materiam & formam non fit necessaria conexio. Ad cuius probationem negatur consequentia, cuius probationis falla est Maior. Per id autem quod additur, scilicet secundum quod necessario est homo, necessario est hic, vel ille homo, nihil aliud habetur, nisi quod quia materiæ necessario determinat sibi genus formae, ideo materia non potest esse sine hac, vel illa forma: quod est intentum nostrum. Non enim vt let consequentia. A, necessario est homo, ergo A necessario est hic, vel ille determinate, sed uage: & sic conceditur. Materia necessario determinat sibi formam, ergo necessario determinat sibi hanc, vel illam formam non determinate, sed uage.

¶ Ad confirmationem, cum dicitur. Quicquid contingenter se habet ad quodlibet generis absoluti, contingenter se habet ad genus ipsum: eodem modo respondetur, distinguendo contingenter se habere ad quodlibet determinate, vel uage. Prius enim modo falla est Maior: secundo vero falla est Minor. Materia enim non contingenter, sed necessario se habet ad quamlibet formam indeterminate, & uage.

¶ Ad aliam probationem dicitur, quod vnum essentialiter vnum & lingua

5. Met. ca. 5 post mediū

T. c. 1. de 3. q. 3.

T. c. 6.

Cap. 39. 1. q. 13. a.

Capit. 39. 5. meta. cap. 5.

Quol. 2. q. 1 art. 2. T. Com. 20. & 21.

T. Com. 9.

1. q. 2. art. 3.

singulare negatiue, sicut est materia prima, potest essentialiter dependere in esse a pluribus eiusdem generis indeterminate & vage, secundum quod illa plura habent unam rationem communem, sicut in proposito omnes formae conueniunt in hoc, quod dant esse actuale. Respondeo hoc argumentum contra Scot. de quantitate & figura, & forte per suadebis inimitate eius. Quantitas enim continua determinat sibi genus figuræ, nullam tamen sibi figuram uedicat. Hæc de quarto.

¶ IN HAC secunda parte capituli, copiarum essentia substantiarum simplicium essentia substantiarum compositarum, triplicem differentiationem inter eas assignando. Prima differentia est, quod essentia substantiarum simplicium significat formam tantum: essentia autem compositarum substantiarum significat compositum quid ex materia & forma. utraque pars differentie patet ex supra dictis. Secunda differentia est, quod essentia substantiarum compositarum potest significari ut totum & pars, non autem essentia substantiarum simplicium. Vnde oritur, quod quia prædicatur non debet habere rationem partis, quod essentia substantiarum compositarum quandoque prædicatur de ea, & quandoque non, cum scilicet significatur ut pars. Essentia autem substantiarum simplicium, quia vt pars denotabilis non est, semper prædicatur de eo, cuius est.

¶ Ad evidentiam huius differentie notandum, quia primo aspectu apparet falla ex eo quod patet, quod in positio nominibus substantiarum separatis, possunt significari eorum essentia in abstracto & in concreto, & consequenter vt totum & pars. possum enim dicere Gabriel & Gabrielus, Deus & Deitas &c. Sed licet ita appareat, diligenter tamen inspicenti oppositum illucelcit. Considerandum enim, quod loquimur de essentia rerum & conditionibus earum, quæ eas sequuntur, & non de illis quæ ex solo opere intellectus sunt. Essentia enim substantiarum compositarum ex eo quod duas partes realiter habent, seu ex eo quod sunt formæ in materia, ex se habent vnde intellectus fundat in eis significationem per modum partis, & per modum totius. Cum enim significat formam illam in habente, seu deferente, significatur ut totum & concretum, ut homo: cum autem significat illam non ut in habente, seu deferente, sed per se significat in abstracto & per modum partis, vt humanitas. Essentia autem substantiarum immaterialium, quia dicuntur formas non receptas in materia, ideo ex se non habent quod significetur in concreto & in abstracto, vt totum, & pars, & cætera. non enim est ibi deferens, nec delatum. Sed quia intellectus noster intelligit res simplices & altissimas per modum rerum compositarum, ideo, vt dicitur Commentar. 12. Metaph. com. 39. & 5. Tho. prima parte. q. 1. sunt necesse, ut in illis formaret abstractum & concretum, & intelligeret eas per modum totius & partis. Differentia ergo posita hic, est cum additione intelligenda sic, quod essentia substantiarum compositarum ex se habet, quod significabilis sit per modum totius & partis: essentia autem simplicium ex se non habet quod significetur per modum totius & partis, sed ab intellectu tantum: & ideo diuersitas, quæ inter abstractum & concretum in substantiarum compositis est ex parte rei, & reducitur ad distinctionem, quæ est inter subiectum deferens, & formam delatam. Diuersitas autem quæ est inter abstractum & concretum in substantiarum separatis, non est id ex parte intellectus, ut Comm. ibi dicit. Et propter hoc dicitur Aucenna. quod quidditas simplicis est ipsum simplex: & quidditas compositi non est ipsum compositum.

¶ Circa hanc particulam est unum dubium, An uerum sit, quod in substantiarum separatis idem sit quidditas, & id cuius est, id est, natura & suppositum. Est autem ratio dubitandi, quia S. Tho. in quol. 2. q. 2. art. 2. dicit, quod cum apud Arist. 7. Meta. text. com. 20 & 21. in his, quibus admiscetur aliquod accidens, natura & suppositum distinguantur, & in intelligentis alia a prima aliquod accidens sit in omnibus excepta prima, natura & suppositum distinguantur, sine quidditate, & id cuius est. Ex alia parte. 3. de Anima Com. 9. dicit in separatis a materia idem est, quod quid est, & id cuius est. Et in prima parte S. Tho. q. 3. art. 3. exprime hoc dicit, quod & apparet hic autoritate Aucennæ.

¶ Ad intellectum huius difficultatis est notandum, quod cum nomine Naturæ intelligatur id quod per distinctionem significatur: &

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum compositarum, & substantiarum simplicium, quod essentia substantiarum compositarum non tantum formam, nec tantum materiam, sed composituram formam & materiam: essentia vero substantiarum simplicium est forma tantum. Et ex hoc causantur duæ aliæ differentie, & vna est, quod essentia substantiarum compositarum potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum simplicium, & substantiarum compositarum, quod essentia substantiarum simplicium potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum simplicium, & substantiarum compositarum, quod essentia substantiarum simplicium potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum simplicium, & substantiarum compositarum, quod essentia substantiarum simplicium potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

nomine autem suppositi individui in habens illam quidditatem secundum triplicem gradum substantiarum, in uniuerso tripliciter inuenitur differentia suppositi a natura.

¶ In substantiarum simplicium in materialibus, suppositum differt a natura dupliciter, secundum re, & ultra hoc secundum rationem. Differt primo modo intrinsece, quia aliud reale suppositum sibi intrinsecum includit, quod non includit natura, scilicet principia individuationis. Si enim Sortes diffinitur, in eius diffinitione ponetur hæc materia, quæ non ponitur in diffinitione naturæ humanæ. Differt secundo extrinsece, quia aliud reale extrinsecum sibi includit suppositum, scilicet esse actuale existentia, quod non includit natura. Existentia enim primo est actus suppositi, cuius est fieri, quæ tamen caderet in diffinitione Sortis, si diffinitur. Differt tertio secundum rationem, vt patet.

¶ In substantiarum autem separatis aliis a prima, suppositum differt a natura duobus modis tantum, scilicet extrinsece secundum rem, & secundum rationem. Nihil enim reale intrinsecum sibi includit suppositum in eis, quod non includat natura, quia non indiuiduatur per aliquod positum contrahens naturam specificam, quod sit uelut differentia indiuidualis supposito intrinseca, sicut est in substantiarum materialibus. Sed quia in eis, ut patet, existentia differt realiter a natura, quæ primo ut dictum est, est actus suppositi, ideo suppositum in eis differt extrinsece a natura: addit enim extrinsece realitatem existentia. Differt secunda secundum rationem, ut patet. In Deo uero glorioso suppositum uno modo tantum differt, scilicet secundum rationem, quia nec natura diuina indiuiduatur per additum, nec existentia sua distincta est realiter ab eius essentia. unde patet, quod utraque pars diuisi est uera aliquo modo, & quod in substantiarum separatis differt secundum rem quod quid est, & id cuius est, quia extrinseca differentia differunt secundum rem: & quod sint idem, quia non differunt per aliquam intrinsecam differentiam realem. hanc autem esse mentem S. Tho. diligenter inuenit dicta eius in locis allegatis facile innotescere potest.

¶ HIC ponitur tertia differentia in ordine uocata, secunda inter eas quæ oriuntur ex prima, & dicitur quod differunt etiam in hoc essentia substantiarum compositarum, & essentia substantiarum simplicium, quod essentia substantiarum compositarum est plurificabilis numero in eadem specie, sicut essentia humana distinguitur numero in Sorate, & Platone. Essentia autem substantiarum simplicium, id est, se parata a materia, non est plurificabilis in plura indiuidua eiusdem speciei, sed quodlibet indiuiduum constituit vnâ speciem, & distinguuntur specifice ab alio. Et fundamentum eius est in duabus propositionibus, quarum prima est. Cum actus sit, quod diuidit & separatur. Meta. text. com. 46. omnis diuisio aut est formalis, aut quantitativa, ut Aristot. inquit 3. Meta. text. com. 11. & Commentator primo Physicorum. com. 6. Secunda est, Forma specificæ sunt indiuisibiles formaliter. Ex his enim deducitur quod formæ specificæ, quæ recipiuntur in materia, diuiduntur ad diuisionem materiae per quantitatem, & sic sunt multa indiuidua eiusdem speciei. Forma autem specificæ non recepta in materia omni diuisione caret, & formalis quidem ex eo quod species specialissima est, quantitativa autem ex eo quod non est recepta in materia quam sequitur quantitas, & ideo non potest esse multa indiuidua in eadem specie. Multitudo enim diuisionem sequitur.

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum simplicium, & substantiarum compositarum, quod essentia substantiarum simplicium potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum simplicium, & substantiarum compositarum, quod essentia substantiarum simplicium potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum simplicium, & substantiarum compositarum, quod essentia substantiarum simplicium potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

¶ In hoc ergo differt essentia substantiarum simplicium, & substantiarum compositarum, quod essentia substantiarum simplicium potest significari vt totum, vel vt pars, quod accidit propter materiam designationem, vt dictum est: & ideo non quomodolibet prædicatur essentia rei compositarum de

5. Met. ca. 5 post mediū

In eo. cap.

Cap. 49. T. cap. 11. Cō. 6.

Scoti 3. di. q. 7. prima.

Q V A E S T I O IX.

CIRCA hanc partem occurrit quæstio, An quælibet species substantiarum separatarum unum tantum habeat indiuiduum. In hac quæstione tria sunt facienda. Primo ponetur opinio Scoti cum fundamentis: secundo ponetur ueritas peripateticarum respondetur argumentis: tertio respondetur opinio Scoti. Quod ad primum Scotus secundo sententiarum dist. 3. q. 7. opinatur plures esse intelligentias eiusdem speciei talibus mediis. Primo sic, Omnis quidditas quantum est de se, est communicabilis: intelligentia est aliqua quidditas. ergo quidditas intelligentiæ est de se communicabilis. ergo potest inueniri in pluribus. Tho. de Ente & essen. C. 3. Maior

Maiores probatur, quia si quidditas omnis non esset communicabilis, vel communicabilitas repugnaret ei ratione perfectionis quidditatis, aut imperfectionis. non ratione perfectionis: quia communicabilitas secundum fidem catholicam, conuenit quidditati diuinae quae summe perfecta est. nec ratione imperfectionis: quia communicabilitas conuenit quidditati substantiarum compositarum, quae sunt imperfectae. Cum ergo ratione neutrius repugnet sibi, restat maior veritas. Prae Omnis quidditas intelligibilis sub ratione vniuersalis, abique contradictione est plurificabilis numero: quidditas separata est intelligibilis sub ratione vniuersalis abique contradictione, ergo est plurificabilis numero. Maior probatur ex eo quod implicat, intelligi sub ratione vniuersalis, & esse de se hoc. est enim vniuersalitas opposita hecitatei, sicut implicat, intelligere essentiam diuinam sub ratione vniuersalis, quia est de se hoc. Prae. Deus potest hunc angelum in hac specie annihilare: sicut in alio indiuo, non in eodem secundum istam opinionem, quia secundum istos homo non posset resurgere eodem numero, nisi anima intellectiua remanente eadem numero. ergo in eadem specie erunt plura indiuia, saltem successiuo. Prae. Animae intellectiuae distinguuntur numero in eadem specie, & tamen sunt immateriales. ergo &c. Prae. Augult. in Enchir. c. 29. dicit, quod quia tota natura, seu species humana ruertat, ideo miseram Deum ad eam saluandam venit: non autem venit ad saluandam naturam angelicam, quia tota non ruert. Ecce quod Augult. dicit totam naturam angelicam non lapsam esse per peccatum, quod non potest esse verum, si totum species, quod sunt indiuia: sic n. multae naturae angelicae lapsae totaliter essent, humana autem tantum vna, cum humana non sit nisi vna. Prae. Damasc. in Elementario, c. 12. dicit, quod secundum vnamquamque speciem fecit Deus angelos. Prae. Arguit ad idem in quolibet. q. 2. quod praedicta opinio est damnata Parisiis in pluribus articulis. Primus est, Si quis dixerit Deum non posse multiplicare formas sine materia, error. Secundus, Si quis dixerit formam non recipere diuisionem sine materia, error. Tertius, quod quia intelligentia non habent materiam, Deus non possit eiusdem speciei facere plures, error. Quod si dicatur, inquit Anton. Trombeta, quod ista sententia non est damnata ubique, dato quod Parisiis sic sit. contra, Nam sententia damnata in aliqua vniuersitate famosa, ubique est damnata, aut suspensa de haeresi non solum auctoritate dioeceseana, sed etiam auctoritate domini Papae, vt patet extra de haeretico. ca. ad abolendam. Hae de primo.

Quo ad secundum, Veritas peripatetica ab Aristot. Comment. & San. Tho. accepta est, quod quilibet intelligentia constituit vnam speciem, ita quod non possit ibi inueniri plura indiuia eiusdem speciei. Et S. Tho. quidem in quaestionibus disputatis de spiritualibus creaturis, art. 8. & in secundo contra Gent. cap. 93. & in prima parte. q. 50. art. 4. & alibi probat hoc multis rationibus, quarum duabus nunc vtendum est. Prima ex eorum immaterialitate sumitur, vnde omni principio distinctiuo numeraliter caret: & formatur ratio sic. Omnis species habens plura indiuia, habet in se distinctiuum numerale: intelligentia non habet tale principium distinctiuum. ergo. Minoris probatione in habes supra immediate ante quaestionem. Et nota, quod haec ratio est sumpta ex 12. Meta. text. Comm. 49. vbi fit haec consequentia. Coelum, id est, primum principium est vnum specie, & plura numero. ergo est materiale: vnde expresse datur intelligi, quod immaterialitas est sufficiens causa non plurificationis numeralis. Sed quia Scot. expresse dicit loco praedicti, quod opinio sua est contra Arist. ideo omittit auctoritates. Secunda ratio S. Tho. est sumpta ex ordine vniuersi fundata super tres propositiones, quarum prima est. Vniuersum habens tres partes, scilicet sphaeram generabilium & corruptibilium, corpora caelestia, & substantias immateriales, habet pro bono intrinseco ordinem: haec habetur. 12. Meta. text. Comm. 52.

Secunda propositio est, quod ordo est duplex, scilicet per se, & per accidens. Ordo per se est essentialiter ordinata, vt species quae sunt sicut numeri. 8. Meta. text. Comm. 10. Ordo per accidens est inter indiuia eiusdem speciei, vt dicitur 3. Met. text. Com. 11. Tertia propositio est, quod ea pars vniuersi, in qua est ordo per se purus, est portio ea, in qua est ordo per se admixtus ordini per accidens, ex 12. Met. text. Com. 52. vbi comparatur prima pars vniuersi filijs familias, quibus nihil ordinatum per accidens inest. Super his propositionibus fundatur talis ratio. Id quod caret or-

dine per accidens non habet plura indiuia eiusdem speciei: suprema pars vniuersi caret ordine per accidens. ergo non habet plura indiuia eiusdem speciei. Maior ex terminis patet: Minor licet ex Arist. habeatur loco allegato, quia isti tamen negant Aristot. in hac parte, sicut & alibi, ratione probatur sic. Non minus excludit ordinem per accidens suprema pars vniuersi, quam media pars, cum suprema sit perfectior, & bonitas vniuersi in ordine consistat, & ordo per accidens sit imperfectum quid & deficiens ab ordine per se, immo ordinatum per accidens est inordinatum, eo quod per accidens est conditio diminuens ratione ordinis: sed media pars excludit ordinem per accidens, vt patet: corpora enim caelestia non habent plura indiuia eiusdem speciei. non enim est nisi vnus Sol, vna Luna &c. ergo suprema pars vniuersi a fortiori excludit ordinem per accidens. Hae de secundo.

Quo ad tertium respondetur sancti Thomae, quod natura humana & angelica possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum esse naturae: & sic natura humana est vna, angelica vero plures. Alio modo accipiuntur secundum esse vitae, scilicet vt viatrices ad beatitudinem supernaturalem: & sic sicut natura humana est vna, ita tota latitudo angelicarum specierum est vna natura, eo quod sicut omnes homines vno modo tendunt ad patriam, scilicet per liberum arbitrium flexibile remediabiliter: sic omnes Angeli vno modo tendunt ad beatitudinem, scilicet per liberum arbitrium flexibile irremediabiliter. semel enim flexum, reuerti amplius non possit, apprehendens enim immobiliter. Et propterea Aug. vt theologus loquens, ad quem pertinet consideratio de homine & angelis in esse vitae & patriae, vocauit omnes angelos vniuersum. Ad sextum dicitur, quod Damasc. forte opinione illorum, quos in hoc non sequimur, imitatus, dixit illa verba. Vel per speciem intellexit speciem subalternam non specialissimam. & hoc mihi placet magis, cum non consistat ipsam contrariam opinionem esse: & tunc large speciei nomen accipiendum est, si veritatem habere debet.

Ad septimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex modo intellectui articulo Parisiensium. Illi n. sunt contra Averroistas, qui animam intellectiuam non multiplicabilem numero dicunt, quia est forma immaterialis. vnde sensus primi articuli est: Si quis dixerit Deum non posse multiplicare formas sine materia, id est, sine dependentia a materia, error. Similiter secundi: Si quis dixerit formas non recipere diuisionem sine materia, id est, sine dependentia a materia, error. Similiter tertij: Quod quia intelligentia non habent materiam, Deus non possit eiusdem speciei facere plures, error. non habent materiam, id est, dependentiam a materia, vel non possit, id est, ex impotentia Dei procederet. Vel dicatur secundo, quod articuli Parisiensis, in quantum tangunt, vel tangere videntur doctrinam San. Tho. reuocati sunt per dominum Stephanum episcopum Parisiensem apud Bertilicatum, anno Domini. 1325. Die Iouis ante sacros Cineres, vt patet in litteris, quae incipiunt. Magistra rerum experientia certis indicijs euidenter demonstrat.

Dicitur tertio, quod cum sanctissimus Urbanus Papa doctrinam S. Tho. approbaret in extraneis, quae incipit. Laudabilis Deus in sanctis suis, & in sui maiestate mirabilis. mirum est quomodo isti audeant contra Romanae ecclesiae approbationem reducere articulos Parisiensis. Sunt autem verba domini Papae in calce Extra uagantis ad vniuersitatem Tholosanam ista. Volumus insuper, & tenore praesentium vobis in iungimus, vt dicti beati Thomae doctrinam tanquam veridicam, & catholicam sectemini, eamque sicut deatis totis viribus ampliari. Datum apud Montem Flasconem &c. Hae verba attendant a diversarij, & videant quanta temeritate contra mandatum summi Pontificis catholicam Sancti Thomae doctrinam impugnantur.

IN HAC tertia parte capituli huius, probatur substantias separatas esse compositas ex esse & essentia. Sed antequam ad probationem accedatur, praenotandum est, in substantijs materialibus inueniri quatuor realiter distincta, scilicet materiam, formam, essentiam compositam ex eis, & essentiam. In homine enim est consideranda materia, in qua recipitur eius forma, & forma ipsam, quae est illius materiae actus, & essentia humana, quae est materia nec forma, & esse actualis existentiae, quo homo formaliter existit in reum natura: vnde fit, vt in istis substantijs duae compositiones pertinentes ad genus substantiae reperiantur, quarum prima est ex materia & forma: secunda est ex essentia & existentia, quae vocatur compositio ex esse & essentia. Contentiunt autem inter se, & differunt haec compositiones. Contentiunt quidem in duobus. Primo in hoc, quod vtraque consistat ex actu & potentia, materiam enim & formam clarum est se habere, vt potentiam & actum: essentiam autem & esse, ex eo liquet quod

non potest ibi esse talis multiplicatio. Et ideo non oportet quod inueniantur plura indiuia vniuersi speciei in illis substantijs: sed quot quot sunt indiuia, tot sunt species, vt Auicenna dicit expresse.

Quo ad tertium respondetur argumentis Scot. Et ad primum quidem, vt terminos Theologicos admittamus, quia argumentum theologicum est, dicitur quod communicabilitas est triplex. Quaedam cum diuisione essentiae, sicut vniuersale communicabile est particularibus. Quaedam vero ab: diuisione aliqua essentiae, & esse per identitatem, sicut essentia diuina communis est tribus suppositis. Quaedam per assumptionem ad hypostaticam vniuersitatem, sicut natura humana communicabilis est omnibus suppositis diuinis. Si in praemissis Scot. alium commune communicabile primo modo, falsa est maior. patet in essentia diuina. Si secundo modo, falsa etiam est maior: nulla enim essentia creata est illo modo communicabilis. Si tertio modo, falsa quoque est maior, ut patet de essentia diuina. Si autem accipitur communicabile neutro illorum modorum, sed pro communicabili in communi non descendendo determinate ad hoc, vel illud communicabile, concesso toto argumento non concluditur, quod quidditas angelica sit communicabilis, sicut vniuersale particularibus. Communiter enim falsa est consequentia a superiori ad inferius affirmatiue. Vnde probatio adducta nihil contra nos facit. Communicabilitas primo modo repugnat intelligentijs propter earum perfectionem. Communicabilitas tertio modo conuenit eis ex earum imperfectione: quia esse distinguitur realiter ab earum essentia.

Ad secundum dicitur distinguendo maiorem. Aliquid enim est intelligibile sub ratione vniuersalis conuenit dupliciter. Vno modo ex parte rei & intellectus, vt verbis S. Tho. viar. Alio modo ex parte intellectus tantum. Primo modo maior est vera, & minor falsa. Secundo modo maior est falsa, licet minor sit vera. Cum enim vniuersalitate fundamentum ex parte rei sit inuenio illius quidditatis in pluribus indiuia simul, vel successiuo: fundam: cum vero ex parte intellectus sit representatio illius quidditatis non repraesentatis conditionibus indiuia, vt sic, illud est vniuersale vtriusque modo, scilicet ex parte rei & intellectus, quod vtriusque fulcitur fundamentum: sicut humana essentia est intelligibilis vno ratione vniuersalis ex parte rei, quia ipsa est realiter diuina & inuenta in multis: & ex parte intellectus, quia repraesentatur abique hic & nunc. Illud autem est vniuersale ex parte intellectus tantum, quod altero tantum fulcitur fundamentum, scilicet representatiue &c. ita quod eius vniuersalitas ex hoc solo habetur, quod obiectiue in intellectu ponitur, cui obijciuntur res secundum conditiones quidditatis, non indiuiales vt sic: & hoc modo quidditas intelligentiae est vniuersalis. Licet enim indiuiale, & specificum esse ibi idem habeat principium, quia tamen repraesentatur ut talis res, non vt hoc, quia non repraesentatur secundum quod in se est, sed secundum modum rerum compositarum, in quibus aliud est natura, & aliud est indiuium illius naturae, ideo est vniuersalis, vt obiecta est tantum. Et hoc eodem modo est praedicabilis quidditas intelligentiae de pluribus, scilicet nec actu, nec aptitudine, sed vt obiecta est intellectui, vt ab Auicenna habes. 5. Metaphysic. quinimo ipsa quidditas diuina hoc modo communis, & vniuersalis secundum rationem est: vnde & numerum pluralem apud grammaticos habet. Ad probationem autem maioris sic negatur, patet responsio. Cum enim dicitur quod implicat, quidditatem esse de se hanc & vniuersalem, & praedicabilem de pluribus: hoc est verum accipiendo vniuersale ex parte rei, & similiter praedicabile. Vniuersale enim secundum rationem tantum, est vnum in multis, & de multis, vt obiectum est tantum. Vniuersale autem ex parte rei, est in multis secundum rem, licet vnitatem habeat sub obiectum est. Hae sunt vniuersales, memento eorum quae dicta sunt in quaestione de vniuersalibus.

Ad tertium dicitur, quod in casu illo repararetur necessario idem numero angelus. ex eodem enim Gabriel est hic, & Gabriel. Nec est verum quod apud nos Deus non possit idem numero reparare, licet dicamus quod si in resurrectione non resumeretur eadem anima numero, quae non annihilata esse debet, si resurrectionis ratio seruanda est, non esset idem homo numero, cum quo stat idem numero posse reparari Deo.

Ad quartum dicitur, quod non est simile de intelligentijs, & animabus intellectiuis quo ad hoc: quia sunt partes speciei corporibus vniuersales, non autem intelligentiae. sed de his infra erit amplior sermo.

Ad quantum dicitur sancti Thomae, quod natura humana & angelica possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum esse naturae: & sic natura humana est vna, angelica vero plures. Alio modo accipiuntur secundum esse vitae, scilicet vt viatrices ad beatitudinem supernaturalem: & sic sicut natura humana est vna, ita tota latitudo angelicarum specierum est vna natura, eo quod sicut omnes homines vno modo tendunt ad patriam, scilicet per liberum arbitrium flexibile remediabiliter: sic omnes Angeli vno modo tendunt ad beatitudinem, scilicet per liberum arbitrium flexibile irremediabiliter. semel enim flexum, reuerti amplius non possit, apprehendens enim immobiliter. Et propterea Aug. vt theologus loquens, ad quem pertinet consideratio de homine & angelis in esse vitae & patriae, vocauit omnes angelos vniuersum.

Ad sextum dicitur, quod Damasc. forte opinione illorum, quos in hoc non sequimur, imitatus, dixit illa verba. Vel per speciem intellexit speciem subalternam non specialissimam. & hoc mihi placet magis, cum non consistat ipsam contrariam opinionem esse: & tunc large speciei nomen accipiendum est, si veritatem habere debet.

Ad septimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex modo intellectui articulo Parisiensium. Illi n. sunt contra Averroistas, qui animam intellectiuam non multiplicabilem numero dicunt, quia est forma immaterialis. vnde sensus primi articuli est: Si quis dixerit Deum non posse multiplicare formas sine materia, id est, sine dependentia a materia, error. Similiter secundi: Si quis dixerit formas non recipere diuisionem sine materia, id est, sine dependentia a materia, error. Similiter tertij: Quod quia intelligentia non habent materiam, Deus non possit eiusdem speciei facere plures, error. non habent materiam, id est, dependentiam a materia, vel non possit, id est, ex impotentia Dei procederet. Vel dicatur secundo, quod articuli Parisiensis, in quantum tangunt, vel tangere videntur doctrinam San. Tho. reuocati sunt per dominum Stephanum episcopum Parisiensem apud Bertilicatum, anno Domini. 1325. Die Iouis ante sacros Cineres, vt patet in litteris, quae incipiunt. Magistra rerum experientia certis indicijs euidenter demonstrat.

Vide S. T. quod 5. q. 5.

c. 6. q. 13. in de spiritalibus creaturis. q. vii. supra 8. ad primum

De art. Parisiensibus.

Reuocati sunt art. Parisenses, vt tangit doc. S. Th. Vide de istis art. Cap. 2. d. 2. q. 2. ad 8. contra primam conclusionem.

Cap. 1.

Sup. c. 4. q. 7.

Ad

Ad tertium dicitur, quod in casu illo repararetur necessario idem numero angelus. ex eodem enim Gabriel est hic, & Gabriel. Nec est verum quod apud nos Deus non possit idem numero reparare, licet dicamus quod si in resurrectione non resumeretur eadem anima numero, quae non annihilata esse debet, si resurrectionis ratio seruanda est, non esset idem homo numero, cum quo stat idem numero posse reparari Deo.

Ad quartum dicitur, quod non est simile de intelligentijs, & animabus intellectiuis quo ad hoc: quia sunt partes speciei corporibus vniuersales, non autem intelligentiae. sed de his infra erit amplior sermo.

Ad quantum dicitur sancti Thomae, quod natura humana & angelica possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum esse naturae: & sic natura humana est vna, angelica vero plures. Alio modo accipiuntur secundum esse vitae, scilicet vt viatrices ad beatitudinem supernaturalem: & sic sicut natura humana est vna, ita tota latitudo angelicarum specierum est vna natura, eo quod sicut omnes homines vno modo tendunt ad patriam, scilicet per liberum arbitrium flexibile remediabiliter: sic omnes Angeli vno modo tendunt ad beatitudinem, scilicet per liberum arbitrium flexibile irremediabiliter. semel enim flexum, reuerti amplius non possit, apprehendens enim immobiliter. Et propterea Aug. vt theologus loquens, ad quem pertinet consideratio de homine & angelis in esse vitae & patriae, vocauit omnes angelos vniuersum.

Ad sextum dicitur, quod Damasc. forte opinione illorum, quos in hoc non sequimur, imitatus, dixit illa verba. Vel per speciem intellexit speciem subalternam non specialissimam. & hoc mihi placet magis, cum non consistat ipsam contrariam opinionem esse: & tunc large speciei nomen accipiendum est, si veritatem habere debet.

Ad septimum dicitur primo, quod argumentum procedit ex modo intellectui articulo Parisiensium. Illi n. sunt contra Averroistas, qui animam intellectiuam non multiplicabilem numero dicunt, quia est forma immaterialis. vnde sensus primi articuli est: Si quis dixerit Deum non posse multiplicare formas sine materia, id est, sine dependentia a materia, error. Similiter secundi: Si quis dixerit formas non recipere diuisionem sine materia, id est, sine dependentia a materia, error. Similiter tertij: Quod quia intelligentia non habent materiam, Deus non possit eiusdem speciei facere plures, error. non habent materiam, id est, dependentiam a materia, vel non possit, id est, ex impotentia Dei procederet. Vel dicatur secundo, quod articuli Parisiensis, in quantum tangunt, vel tangere videntur doctrinam San. Tho. reuocati sunt per dominum Stephanum episcopum Parisiensem apud Bertilicatum, anno Domini. 1325. Die Iouis ante sacros Cineres, vt patet in litteris, quae incipiunt. Magistra rerum experientia certis indicijs euidenter demonstrat.

Dicitur tertio, quod cum sanctissimus Urbanus Papa doctrinam S. Tho. approbaret in extraneis, quae incipit. Laudabilis Deus in sanctis suis, & in sui maiestate mirabilis. mirum est quomodo isti audeant contra Romanae ecclesiae approbationem reducere articulos Parisiensis. Sunt autem verba domini Papae in calce Extra uagantis ad vniuersitatem Tholosanam ista. Volumus insuper, & tenore praesentium vobis in iungimus, vt dicti beati Thomae doctrinam tanquam veridicam, & catholicam sectemini, eamque sicut deatis totis viribus ampliari. Datum apud Montem Flasconem &c. Hae verba attendant a diversarij, & videant quanta temeritate contra mandatum summi Pontificis catholicam Sancti Thomae doctrinam impugnantur.

IN HAC tertia parte capituli huius, probatur substantias separatas esse compositas ex esse & essentia. Sed antequam ad probationem accedatur, praenotandum est, in substantijs materialibus inueniri quatuor realiter distincta, scilicet materiam, formam, essentiam compositam ex eis, & essentiam. In homine enim est consideranda materia, in qua recipitur eius forma, & forma ipsam, quae est illius materiae actus, & essentia humana, quae est materia nec forma, & esse actualis existentiae, quo homo formaliter existit in reum natura: vnde fit, vt in istis substantijs duae compositiones pertinentes ad genus substantiae reperiantur, quarum prima est ex materia & forma: secunda est ex essentia & existentia, quae vocatur compositio ex esse & essentia. Contentiunt autem inter se, & differunt haec compositiones. Contentiunt quidem in duobus. Primo in hoc, quod vtraque consistat ex actu & potentia, materiam enim & formam clarum est se habere, vt potentiam & actum: essentiam autem & esse, ex eo liquet quod

Contentiunt quidem in duobus. Primo in hoc, quod vtraque consistat ex actu & potentia, materiam enim & formam clarum est se habere, vt potentiam & actum: essentiam autem & esse, ex eo liquet quod

se habent vt potentia & actus, quia quidditas quaelibet ex hoc patitur in reum natura quod existentiam acquirit. Secundo conueniunt in hoc, quod vtriusque extrema sunt in eodem genere. tam enim materia & forma hominis, quam essentia & esse eius, in genere substantiae & speciei humanae reponuntur.

Differunt autem quo ad decem. Primo, quia extrema primae compositionis sunt partes substantiae, & non sunt substantia, proprie loquendo, vt patet. Materia enim & forma non sunt in genere substantiae, nisi reductiue vnde praedicationem substantiae, quae est genus generalissimum, non nisi in aliquo suscipiunt. Extremorum vero secundae compositionis neutrum est pars substantiae, sed alterum est substantia, essentia scilicet quae est in recta linea praedicationum, alterum vero extra substantiam, scilicet existentia. Secundo differunt, quia extremum illud quod se habet vt potentia in prima compositione, est ens pure potentiale, materia scilicet. Extremum vero illud quod se habet vt potentia in secunda compositione, non est pura potentia, sed ens in aliqua specie quidditatis completum, essentia scilicet. Tertio differunt, quia extremum illud, quod se habet vt potentia in prima compositione, non est id quod est, nec quod fit, proprie loquendo. Materia enim non fit, vt dicitur. 7. Meta. text. c. 27. eiuusdem autem est esse, cuius est fieri, cum fieri ad esse terminetur. Extremum vero id quod in secunda compositione se habet vt potentia, est id quod est, & fit, cum omnis factio ad compositum terminetur, vt ibidem dicitur. Quarto differunt, quia extremum illud quod in prima compositione se habet vt actus, non est vltima actualitas rei, sed causa alii ulteriorem actum. forma enim hominis, quae eius materiam informat, causando totum compositum, complet proprium receptiuum ipsius existentiae, & sic eam causat, quae est ulterior actus. Extremum vero illud, quod in secunda compositione se habet vt actus, est vltima actualitas illius generis. post existentiam enim Sorcis nihil sibi substantiale amplius aduenit. Quinto differunt, quia extremum illud, quod in prima compositione se habet vt actus, est ita actus, quod tamen comparatur ad aliud vt potentia. Extremum vero illud quod in secunda compositione se habet vt actus, est ita actus, quod ad nihil ipsius rei comparatur vt potentia. Quod patet ostendit aduertendo proportionem, quae est inter formam & existentiam. Est enim proportio formae ad esse actuale, sicut proportio diaphaneitatis ad lumen: forma siquidem recipit existentiam, & causat eam, sicut diaphaneitas lumen. Sicut namque aer in eo quod aer, non est capax luminis, sed oportet ipsum diaphaneitate informari, vt proprium receptiuum luminis fiat, ideo quae neque aer, nec diaphaneitas, sed aer diaphanus est qui primo luminosus est, licet secundario tam aer, quam diaphaneitas lumine careat: ita in proposito materia sola non est capax existentiae, quia actus in propria suscipi debet potentia, sed oportet in ipsa formam recipi, vt proprium exceptiuum existentiae fiat, non materia, nec forma, sed compositum ex eis. Id enim quod primo existit, est compositum, cuius primo etiam est fieri, tamen tam materia quam forma secundario actuatur illam existentiam. Vnde sicut diaphaneitas est causa formalis aeri diaphano, & eius complementum formale ad hoc vt proprium susceptiuum luminis sit, & cum hoc comparatur ad lumen adueniens, vt potentia recipiens, licet secundario ad actum: ita forma est causa formalis compositi, & complementum eius formale ad hoc, vt proprium receptiuum existentiae sit, ac per hoc comparatur ad ipsam existentiam subsequenter vt potentia recipiens, secundario tamen ad actum receptum, vnde fit, vt ipsum esse actualis existentiae ad nihil aliud comparatur, vt potentia ad actum, sed fit vltima actualitas omnis rei etiam ipsius formae. Sexto differunt, quia extremum illud, quod in prima compositione se habet vt actus, est de intellectu, seu definitione rei extrinsece: forma enim secundum omnes intrinsece in definitione concipitur. Extremum vero illud quod in secunda compositione se habet vt actus, est extra quidditatem rei: definitio enim non significat esse, vel non esse, vt dicitur. 1. Poste. Septimo differunt, quia ex extremis primae compositionis fit vnum tertium per se vnum, neque per accidens, proprie loquendo, Et colligitur ratio huius differentiae ex praedictis. vnum enim per se non fit nisi ex duobus, quorum vtriusque est pars substantiae. Nulla enim substantia completa facit vnum per se cum quocumque alio, & Tho. de Ente & essen. C. 4. quorum



T. co. 27. & 12. Met. text. c. 6. 12.

7. Met. T. co. 27.

quorum alterum est pura potentia. ex duobus enim actibus non sic tertium per se unum, & quorum alterum est ita actus, ut possit comparari ad aliquid aliud, ut potentia: partes enim sunt materiae totius. Metaph. tex. com. 3. Cum autem in prima compositione omnes illae conditiones saluentur: in secunda vero nulla, sequitur quod in secunda compositione non fiat unum tertium per se. neque etiam unum per accidens sit, quia unum per accidens aggregat res diversorum generum, cum his tamen stat quod essentia per se adunetur cum esse.

¶ Octavo differunt, quia prima compositio est compositio ex his, & ideo sic ibi unum tertium. Secundo vero est compositio cum his. Nulla enim res datur, quae consistat ex essentia, & existentia, propter loquendo, sicut datur res constans ex materia & forma, sed essentia componit esse existentia, & econverso: & ideo dicitur est, quod adunatur per se, non tamen componendo tertium.

¶ Nono differunt, quia prima compositio ad pauciora se extendit, quam secunda. Extrema enim primae compositionis non inveniuntur, nisi in rebus sensibilibus: eam namque solum ex materia & forma constare, supra conclusum est. Extrema vero secundae compositionis reperuntur & in rebus sensibilibus, & in rebus immaterialibus: habet enim intelligentiae quidditatem & existentiam. Unde prima compositio infert secundam, & non econverso. Omne enim compositum ex materia & forma est compositum ex essentia & esse, sed non conuertitur.

¶ Decimo differunt, quo ad passionem suam. Compositionem enim primam quantitas, accidentia sensibilia, & transmutatio saltem localis sequuntur. Compositionem autem secundam, neque generatio, neque corruptio, neque transmutatio aliqua physica sequitur, sed tantum recipere & recipi, perficere & pericli: quia haec sequuntur actum & potentiam, illa vero materiam & formam. In littera igitur hanc secundam compositionem in omni ente curi primam inveniuntur tali conclusionem proposita. Omne ens aliud a primo est compositum ex esse & essentia. Ratio talis est. Omne habens aliquid realiter suae quidditati coniunctum, quod est extra essentiam eius, est compositum ex quidditate & illo additamento, id est essentia & esse: omne ens aliud a Deo, habet aliquid reale suae quidditati realiter coniunctum extra essentiam eius, scilicet esse. ergo omne ens aliud a Deo, est compositum ex esse & essentia. Maior relinquuntur a S. Th. pro manifesta. Et est modificanda ita, quod illud additum sit extra essentiam rei partem ultra riter sumptam, quod dico propter inferius, cum sit extra essentiam superioris, non tamen componit cum illo: & etiam deseruit sic modificata propositio, quia esse est extra essentiam Sortis, non enim poneretur in eius definitione, si diffiniretur. Relinquuntur igitur manifesta Maior, quia duo adunata, quorum neutrum est contrahens alterum, & alterum se habet ut actus, & alterum ut potentia, non nisi per compositionem realiter sunt coniuncta. Minor autem patet ex sexta differentia, & Aristotele. i. Post. dicente, quod nulla diffinitio significat esse.

¶ HIC ponitur secunda ratio ad idem, quae inducitur per modum exclusionis tacite responsionis: quia aliquis potest dicere ad rationem factam, quod si aliqua res est, cuius quidditas est sui esse, & illius diffinitio non abstrahit ab existere. Contra hoc inquam inducitur secunda ratio probans, quod in vno solo ente, scilicet primo, essentia est idem quod existentia, & consequenter in quolibet alio, esse & essentia distinguuntur realiter. Ratiocinatur ergo sic, Omne plurificabile, seu plurificatum altero trium modorum multiplicatur vel per additionem differentiae formalis, vel per receptionem vniuersae in materia, vel per receptionem vniuersae in materia, & alterius separationem: sed quidditas, quae est suum existere, nullo istorum modorum est multiplicabilis. ergo quidditas, quae est suum

esse, necesse plurificabilis, nec plurificata est. ergo est vna tantum, & sic omne aliud ab ea non est sua existentia. Processus clarus. Maior vero declaratur, quoniam cum pluralitas sequatur diuisionem, diuisio alicuius fit per differentias formales, sicut natura generica animalis multiplicatur in homine & leone. Vel per per differentias indiuiduales, sicut natura specifica multiplicatur in Sorte & Platone propter hoc, quod humanitas Sortis est in Sorte & Platone inter alia duo eiusdem naturae, propter hoc, quod alterum est omnino separatum a materialibus conditionibus: alterum vero concretum est illis, sicut homo separatus apud Platonem, distinguuntur ab homine particulariter propter hoc, quod homo separatus est immaterialis, natura vero Sortis est recepta in hac materia. Nec apparebit discurreti per omnia Praedica menta aliquis alius modus realis multiplicabilis in vniuerso.

Nec aliquis mihi obiiciat, quod quantitas & substantia distinguuntur realiter, & tamen non per differentias formales, nec &c. Quoniam siue modis, siue differentis fiat diuisio, non refert, dummodo contrahens ad aliquam limitatam naturam trahat contractum. Minor autem declaratur quo ad omnes eius particulas. Primo, quod non sit multiplicabilis per modum generis, patet ex eo, quod genus recipit additionem in differentia, per quam trahitur natura generis ad determinatam naturam specificam, & sic perdit speciem puritatem propriam. Animal enim contractum ad humanam speciem non est purum animal, sed animal humanum: quidditas vero, quae est sua existentia, est ipsum esse purum, & non coactatum. Itam enim quod contraheretur, perderet puritatem, & essent ibi duo, esse scilicet, & quidditas, ad quam contractum esset. Secunda pars Minoris clarius patet: quod enim recipitur in alio, non est esse purum, & per se subsistens, sed sustentatur in alio. quidditas autem, quae est suum esse, est pura: & consequenter per se subsistens, & non alteri admittit, in quo sustentetur. Per idem quoque patet tertia pars Minoris: si enim vna quidditas, quae est suum esse, est separata, altera quae est recepta, ex hoc quod est recepta, non potest esse eadem suae existentiae: ut enim dicitur est, esse receptum, non potest esse idem quidditati: & sic concluditur, quod quidditas, quae est suum esse, est vna tantum, quae est prima causa omnium, ac per hoc cetera habent esse distinctum a sua existentia.

¶ IN HAC parte quarta huius capituli declaratur intelligentias habere esse a Deo effectiue, in quo omnino idem est esse cum essentia. Primum horum in sua vniuersali conclusione, hoc scilicet, Omne aliud a prima causa, est productum ab ipsa, probatur sic, Omne habens esse distinctum a sua quidditate, est productum effectiue a prima causa: omne ens aliud a causa prima habet esse distinctum a sua quidditate. ergo omne ens aliud a prima est effectiue productum a prima causa. Minor supponitur ex dictis & dicendis. Maior probatur sic, Omne illud, cui conuenit aliquid distinctum a sua quidditate, ita se habet quod vel ipsum esse causa effectiua illius, aut habet illud ab alio effectiue, non enim potest imaginari tertium: si scilicet siquidem & albedo, & quicquid aliud conuenit homini, aut causatur ab ipso homine effectiue, aut ab alio alio, quod non est hominis quidditas: sed impossibile est ut aliquod ens efficiat suam propriam existentiam, ut dicitur. 2. de Anima tex. com. 47. ergo oportet quod illam habeat ab alio effectiue. Quod autem sit impossibile, ut aliquod ens efficiat suam propriam existentiam, patet ex eo, quod sequeretur, quod illud esset, antequam esset. Ex eo enim quod esset, esset. Omne enim efficiens existit. 3. Phy. tex. Comm. 17. ex eo vero quod suum proprium esse causaret suum existere, eius causalitatem sequeretur: & sic esset antequam esset.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

¶ HIC declaratur secundum propositum hanc conclusio, scilicet A essentia primae causae est suum existere, tali ratione. Quod est per aliud tale, praedicatur ab eo quod est per se tale: ens aliud a prima causa est per aliud tale, id est, ens. ergo praedicatur ab eo, quod est per se ens quod autem est esse, causa est omnibus, ut entia sunt, ut dicitur. 2. Metaphys. tex. Com. 4. prima ergo causa est ex se ens, seu per se ens, & consequenter sua quidditate est ipsum esse, aliter non esset per se, sed per aliud a sua quidditate ens: & consequenter dependeret ab alio, ante posita ratione deducum est. Maior propositio etiam habetur secundo Phy. tex. Commen. 66. & 8. tex. Commen. 39. tamen in littera probatur ex eo, quod aliter sequeretur processus in infinitum in causis. Si enim non esset deuenire ad unum per se tale, sed omnia essent per aliud talia, qua ratione ante unum est aliud, eadem ratione ante illud erit aliud: & sic in infinitum. Minor vero est conclusio praecedentis rationis.

T. com. 3.

c. 2. cap. 5. in princip.

T. cap. 25.

T. ca. 47.

T. ca. 17.

HIC

T. ca. 4.

T. ca. 4.

T. ca. 12.

T. ca. 33.

Auer. c. r. c.

44. postmo.

secunda ra.

tio. com. 41.

T. ca. 4.

c. 36. circa

med. & 44.

ibidem de

forma bal-

nei & c.

Cap. 2.

Cap. 44.

hoc, quod unum tantum procedere a Deo immediate dicebat.

Unde dicit, Non enim est illic prouentus, neque consecutio, neque actio, ita quod dicamus, quod vna actio sequitur unum actorem. Vbi apparet, quod propterea appositum ly Ita quod vna actio, ut declararet modum productionis se impugnare. Unde & vere productionis modum subiungit in verbis sequentibus dicens, Tantum enim est illic causa & causatum, secundum quod dicimus, intellectionem esse causa intelligentis. Vbi scito ex Alberto. 1. 2. Metaphysicorum, quod contemplatio intelligentiarum, si veritatem inuenire quaerit, in eas ut operatiuas, non speculatiuas tendat: sunt enim essentialiter operatiuae, ut earum instrumenta, corpora scilicet, & caelestia praeseferunt. Inter artes enim talis inuenitur processus, quod ars communis & principalis speciales artes subservientes causas exemplariter, & effectiua, partialiter saltem, prout diuersis modis est imitabilis. v. g. Ars militaris causat equestris, & fraxefactum, & alias huiusmodi, ut sic, & sic, & aliter imitabilis. Omnes. n. inferiores artifices intendo artem principalem, & communem, ad eius imitationem formant operationes suas proportionatas illi. Deus autem gloriosus est ars prima & communissima imitabilis ab omnibus artibus specialibus, quales sunt omnes intelligentiae. Unde ipsa ars diuina, ut sic imitabilis, puta per motum talem, qualis est motus Saturni, causat artem intelligentiae Saturni; & ut alio modo imitabilis, puta per operationes tales, quales sunt Iouis, causat artem intelligentiae Iouis, & sic de aliis. Causat dico non solum exemplariter, sed effectiue, & totaliter. Ars enim vniuersalis in humanis ideo non causat, nisi partialiter & exemplariter artes speciales: quia non potest nisi concurrente lumine intellectus agentis in alterius intellectu fieri. Si naque ars vniuersalis esset separata a materia per se subsistens, ex se non prohiberetur quin pollet artes speciales sui imitatas effecte ut produceret. Unde cum ars diuina super se subsistens, & summe efficax, non requirit coagens, sed sola intelligendo se, ut pluribus modis imitabilem, artes speciales orbium motiuas, tanquam propriorum instrumentorum produxit. Et quia artes ille non sunt receptae in aliquo, oportet quod sint subsistentes, & quod sint non solum formae intelligentibiles, sed intelligentes. Omnis enim res immaterialis si est subsistens, est intelligens, secundum doctrinam Arist. 3. de Anima tex. Com. 16. Unde cum Deus immediate producat plures artes speciales subsistentes, sequitur quod immediate producat plures intelligentias. Ipsae enim sunt essentialiter artes, & sic ibi est tantum causa & causatum: sicut intellectum, id est, ars communis intellectiva, est causa intelligentis artificis subservientis.

¶ Confirmant hunc sensum verba sequentia, quibus ait, Non est impossibile, ut id quod est per se intelligentia & intellectum, sit causa plurimum entium, secundum quod ex eo intelliguntur multi modi. Ars enim diuina, quae est pura intelligentia, & purum intellectum, secundum quod intelligitur a se practice pluribus modis imitabilis, plures artes producit, quarum cuiuslibet, quia quod concipit de arte communi, est ratio operandi, cum sumat principia sua ab illa: ideo subdit, quod aliud est quod concipit de primo motore motor orbis Iouis: & aliud quod concipit motor orbis Saturni, & est causa in anima, eius scilicet, quod operetur.

¶ Confirmat quoque hoc idem proportio inter intelligentias assignata ab ipso Comm. Ait enim in Com. 44. quod habitudo intelligentiarum aliarum ad primam, est habitudo arium specialium ad communem, ita quod sicut artes speciales perficiuntur & causantur a communi in humanis: ita proportionabiliter intelligentiae aliae perficiuntur & causantur a prima.

¶ Ad primum in oppositum dicitur, quod agens dupliciter sumitur. Quandoque proprie pro illo, quod ex sua actione infert passionem, quae magis facta abijcit a substantia, & sic sumitur ibi ab Arist. agens: sic enim opponuntur agens & patiens. Alio modo pro omni eo, quod in genere causae efficientis causat: & sic agens communis est mouente, ut patet ex septimo Metaphysicorum Commento 31.

¶ Ad confirmationem primam dicitur, quod & illud, & similia intelligenda.

Vbi supra c. 44. parum potest principium.

T. ca. 16. & 15.

In eodem Comm.

telligenda sunt de productione Physici scilicet per motum & mutationem. Similiter dicitur ad secundum.

Ad auctoritates Commentatoris adductas, & similes sibi, dicitur, quod loquuntur de agente proprio dicto & productione physica, vel contra positionem Avic. quod vnum ab vno emanat.

Ad rationem se cui dam concessa. Major, negatur Minor. Itaque enim apud Aristot. Com. & San. Tho. & veritatem aliquid esse ab alio esse esse, & tam esse necessarium esse.

Ad cuius evidentiam notanda sunt quatuor propositiones. Prima est, Possibile ex se est id, quod habet in seipso potentiam ad non esse.

Patet ista ex terminis. Ideo enim aliquid est in ordine possibilem, & non in ordine necessarium: quia habet in seipso potentiam ad non esse.

Secunda Propositio est, Id solum habet in seipso potentiam ad non esse, cuius aliquid habet potentiam ad aliud esse. Patet ista ex eo, quod nulla potentia per se primo appetit non esse.

Tertia Propositio est, Necesse est, quod si aliquid est in seipso potentiam ad non esse, & non esse, impossibile est aliter se habere: quod autem caret potentia ad esse, & non esse, impossibile est aliter se habere.

Quarta Propositio est, quod nec intelligentia, nec corpora caelestia habent aliquid sui, quod sit in potentia ad aliud esse. Ita quoque ad intelligentias est per se nota, quia sunt simplices formae: quod ad corpora caelestia vero secundum Averroem similiter dicendum est.

Ex quibus quatuor propositionibus succincte declaratis patere potest, quod secundum veritatem, intelligentia & corpora caelestia sunt necessaria ex se, arguendo sic. Omne carens potentia ad esse & non esse, est necessarium ex se: intelligentia & corpora caelestia carent potentia ad esse & non esse, ergo &c.

IN HAC quinta particula declaratur talis conclusio, intelligentia sunt composita ex actu & potentia quo est, & quod est: sic omne quod recipit aliquid ab alio esse esse, est compositum ex recipiente potentia & actu recepto: intelligentia recipiunt aliquid ab alio, scilicet esse a Deo.

Ad rationem se cui dam concessa. Major, negatur Minor. Itaque enim apud Aristot. Com. & San. Tho. & veritatem aliquid esse ab alio esse esse, & tam esse necessarium esse.

ASSIGNAT rationem, quare intelligentia dicuntur composita ex quo est, & quod est. Omne compositum ex quod est, & quod est: intelligentia sunt composita ex quod est, & esse quo subsistunt. ergo sunt composita ex quo est, & quod est.

Omnia assumpta ex praedictis sunt manifestata. Circa Supradicta datur dubitationes sunt. Prima est, an esse actualis existens, & essentia distinguantur realiter. Secunda est, an intelligentia sint composita ex actu & potentia.

Circa primam tria agenda sunt, primo ponitur opinio Scoti: Secundo ponitur opinio Sancti Thomae: Tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Quo ad primum, Scotus in tertio sententiarum distinctione sexta, quaestione prima, opinatur esse actualis existentiae & essentiam rei, esse idem realiter, licet distinguantur ex natura rei: sicut modus intrinsecus, & quidditas cuius est: sicut nec albedo distinguatur a suo modo intrinseco gradu scilicet, ut tria, vel, ut quatuor.

Primo arguit, ut ipse dicit, contra fundamentum Thomae sic. Manente eadem ratione, manet idem effectus: sed tota ratio quare ponitur ab istis essentiam differre ab esse, & est propter indifferentiam essentiae ad esse, & non esse: nam, ut dicitur, lapis est in potentia ut sit, & non sit. ergo ubi talis indifferentia inveniatur, ubi ponenda est talis distinctio: sed ita est, quod est confinis indifferentia esse ad esse, & non esse. esse enim rosae in hyeme non est, in vere autem est. confinis etiam indifferentia est essentiae ad essentiam, & non essentiam. essentia namque creatur ab aeterno non est. ergo esse differre realiter ab esse, & essentia differre ab essentia, quod est ridiculum.

Prater. Quandoque sunt aliqua duo essentialiter ordinata, & realiter distincta, prius potest sine contradictione fieri absque posteriori: sed essentia non potest fieri sine existentia. ergo Minor patet, quia essentia particularis, quae sola sit, necessario est existens.

Prater. Quae cumque distinguuntur realiter, se habent sicut res, & res: sed essentia & existentia non se habent sicut res, & res. ergo &c. Patet ista: quia res, proprie loquendo, conuertitur cum ente in actu actualitate existentiae.

Prater. Nulla res componitur cum sua realitate. ergo nulla quidditas differre realiter a sua existentia. Tenet consequentia: quia existentia est ipsa realitas rei, nihil enim aliud est dicere rem esse realiter, quam existere, & econversum. Antecedens autem est de se notum: ridiculum est enim dicere, quod aliquid componatur cum sua realitate.

Prater. Homo verus non componitur cum sua veritate: nec homo affirmans cum sua affirmatione. ergo quidditas non componitur cum sua existentia. Consequentia patet ex eo, quod rei existentia nihil aliud est, quam positio veritatis, & affirmatio huius. Antecedens autem oppositum non videtur bene intelligibile.

Prater. Existentia & essentia habent idem contradictorium, ergo non distinguuntur realiter. Consequentia est nota: antecedens vero manifestatur ex eo, quod nihil est quod prius esse, quin prius essentia: nec est aliud nihil prius esse, & aliud nihil prius essentia.

Prater. Homo in potentia non componitur cum homine in actu, ergo essentia & existentia non componunt, & consequenter non realiter distinguuntur. Consequentia relinquitur per se nota: quia essentia est impotentia, existentia vero est actualitas eius. Antecedens vero patet ex eo, quod actus & potentia diuidunt ens, ut conditio diminuens, & perficiens: sicut verum & pictum diuidunt animal, ut Commentator dicit. 9. Metaph. com. 7. homo ergo in potentia, cum non sit homo simpliciter, cum sit homo in actu, solum conditionem distrahentem perdit positum sub conditione per se: & sic nullam compositionem habet cum homine in actu.

Prater. Esse existentiae si est distinctum realiter a quidditate, non est substantia, nec accidens. ergo probatur antecedens: quod enim non sit accidens, ut concessum ponatur. Quod autem non sit substantia, probatur: quia aut est materia, aut forma, aut compositum: nullum illorum est apud Thomam. ergo &c.

Prater. Existentia & essentia distinguuntur realiter, ergo in qualibet

1. co. 15.

Cap. 1. 14. in princ. In libr. de Hebdom. cap. 1.

Opinio S. Thom. 2. contra Gen. cap. 5.

Cap. 1. propositione 4.

Com. 7.

libet generatione substantiali sunt duo termini totales, & duo termini formales. consequens est impossibile. ergo &c. Consequentia probatur quoque ad verum, patet, supponendo duo Primum est, quod compositum per se vnum sit ex parte actus, & per se potentia, ex 8. Metaphysicis, ubi nullam causam nouit Aristot. quare compositum substantiali est per se vnum, nisi quia materia est per se potentia, forma vero per se actus. Secundo supponitur, quod si essentia est per se potentia, existentia vero per se actus. Et quibus concluditur, quod id quod refertur ad esse & essentia, est per se vnum, quo dato, sequitur quod erunt duo composita per se unitatem habentia, quorum alterum erit compositum ex materia & forma, alterum ex esse & essentia: & cum vnum quodque per se vnum sit terminare generationem, ergo in generatione erunt duo termini totales, & sic patet prima pars. Erunt etiam duo termini formales, scilicet existentia, & forma substantialis: quod etiam probatur sic. Terminus formalis generationis est id, quod aliquid generatur: sed tam existentia, quam forma est id, quod aliquid generatur. ergo &c. probatur Minor sic. Eo modo quo aliquid est ratio essendi, est ratio generandi: sed existentia est ratio essendi. ergo est ratio generandi. Vel formetur sic ratio. Eo modo quo aliquid generatur, per esse sic, quod esse sit terminus generationis. ergo non habebit esse per ipsum esse. Consequens est falsum. ergo altera praemissarum: non maior, ergo minor.

Prater. Ex existentia & essentia fit per se vnum. ergo datur processus in infinitum in essentibus. Consequens est impossibile. ergo &c. Antecedens patet ex praecedenti ratione, & probatur sic. Nam sicut ex materia & forma resultat tertium per se vnum, quia illa est per se potentia, haec per se actus: ita ex existentia & essentia, cum etiam existentia sit per se actus, & essentia per se potentia, eadem enim ratio est. Consequentia autem probatur: quia si ex esse & essentia fit tertium per se vnum, cum illud iterum distinguatur a sua existentia, componet cum ea, & ex eis fiet aliquid per se vnum: & iterum arguitur eodem modo de illo, & sic in infinitum. Haec de primo.

Quo ad secundum, opinio S. Thomae ab eo posita in 2. contra Gentiles c. 52. est, quod in omni creatura quidditas, & eius esse actualis existentiae distinguuntur realiter: & licet haec conclusio nunc in textu probata sit, attamen ad pleniorum declarationem deducam tres probationes ex S. Tho. ibi.

Prima est. Omnis essentia creata habet aliquid sibi realiter compositum praeter suum esse: nullum esse receptum habet aliquid sibi annexum praeter se. ergo nullum esse irreceptum est essentia creata, & consequenter, esse & essentia non sunt idem. esset enim ipsum esse irreceptum, si esset idem essentia, sicut & ipsa essentia irrecepta est, de substantijs loquendo. Maior est nota per se. Sortes enim praeter suum esse habet quantitatem, albedinem, & similia: similiter substantiae separatae, ut nunc supponimus, habent aliquod accidens, puta, actum intelligendi saltem. Minor vero declarat ex eo, quod si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: sed praecisa causa, quare esse habeat aliquid praeter se annexum, est quia esse est receptum in alio, in quo potest recipi aliud: quod patet ex hoc, quod esse substantiae Sortis, & esse albi eiusdem, nulla alia ratione adunatur, nisi quia verumque recipitur in Sorte: sunt enim tantum vnum subiecto. Cum ergo esse non erit receptum, non remanebit aliquid modus, quo potest habere aliquid sibi annexum.

Confirmatur hoc: quia esse substantiale Sortis aut adunatur cum alijs praeter se identice, & hoc est manifeste falsum, esse enim substantiale Sortis non est esse album: Aut sicut potentia & actus, ita quod esse substantiale sit potentia, & accidentale actus: & hoc non, quia nullum esse actualis existentiae potest poni subiectum alterius, cum sit, vltima actualitas. Remanet igitur, quod ea ratione adunetur, quia ambo recipiuntur in tertio: & ideo sublato hoc ab ipso esse actualis existentiae, quod sit scilicet receptum, aufertur etiam quod possit habere aliquid sibi annexum. Et hoc est quod Boetius dicit in Hebdomadibus, quod ipsum quod est aliquid, habet sibi praeter se compositum, ipsum vero esse nihil.

Secunda ratio ad idem est. Omne esse irreceptum est infinitum simpliciter: nullum esse creaturae est infinitum simpliciter. ergo nullum esse creaturae est esse irreceptum. ergo distinguuntur ab essentia &c. Minor est per se nota. Maior probatur sic. Omne purum esse est infinitum simpliciter: omne esse irreceptum est purum esse. ergo omne esse irreceptum est infinitum simpliciter. Maior est nota ex terminis. Esse enim ideo est limitatum, quia non est purum, sed praedicamentum mixtum. esse enim limitatum per naturas praedicamentales, a quibus si deponatur, omni finitate carens, infinitum omnino restabit. Minor vero etiam patet ex pra-

cedenti ratione, & ex ratione facta supra in textu. Et adhuc exemplariter declaratur. Albedo si ponatur non recepta in alio, est pura albedo, & nihil haberet nisi se tantum, & esset infinita in specie albedinis, ut de se clarum est. Non enim potest a sano intellectu imaginari albedo separata definita ad aliquem modum albedinis. Omne enim quod est per se tale, habet omnem perfectionem possibilem illi naturae: sicut homo separatus apud Platonem, habet omnem perfectionem possibilem naturae humanae.

Nec valet id quod Antonius Trombeta contra hoc dicit sumptum ex Scoto, secundo sententiarum, dist. 3. q. vlt. quod si albedo esset separata, & haberet omnem perfectionem possibilem tali speciei, sequeretur quod albedo esset infinita simpliciter: quia haberet perfectionem infinitorum individuorum possibilem esse sub specie albedinis. Hoc, inquam, nihil valet: quoniam sicut infinita individua albedinis, etiam simul posita, non sunt perfectionis infinitae simpliciter, cum sint limitata ad speciem albedinis: nec albedo separata eorum perfectiones habens, erit infinita simpliciter, sed in tali specie.

Tertia ratio est ista. Id quod conuenit naturae specificae absque omni causa effectiua, distinguuntur realiter ab eo, quod conuenit illi non nisi per aliquam causam effectiuam: sed praedicata quidditativa conueniunt rei absque omni causa effectiua, existentia autem non conuenit rei, nisi per aliquod efficiens. ergo praedicata quidditativa, & existentia rei distinguuntur realiter. Maior est per se nota. Minor etiam quo ad secundam partem est clarissima: quo ad primam vero declaratur sic. Secluta omni causalitate effectiua respectu rosae, quae roa ita sit vera, Roa est substantia corporea: sic, habeo intentum: si non. ergo rosa absolute sumpta non est in parte: & praedicata primi modi possunt intelligi non ad esse rei, & distincto separatur a distincto quae omnia non sunt imaginabilia &c. Videtur etiam haec opinio ab antiquis deriuata. Platonem scilicet, Alfarabio, Auicenna, Algazel, Boetio, Hilario, Alberto, & eorum sequacibus: licet ab Aristot. nihil manifesti in hac re habeamus. Haec de secundo.

Quo ad tertium respondeatur argumentis in oppositum. Et ad primum dicitur praemittendo, quod arguens non vidit sanctum Thomam in fonte. Ut enim apparet ex secundo contra Gentiles, ubi in 2. post. c. 6 ex intentione septem rationibus fundat suam opinionem, seu positionem, ratio assumpta ab arguente non nominatur inter illas: unde peccatum imponendo nobis hoc esse totum fundamentum positionis nostrae, licet illa ratio ex dictis S. Thomae primo sententiarum, distinctione octaua, quaestione quarta, articulo secundo, elici possit, ubi tamen de hac re non tractat, & est fundanda hic ratio illa. Essentia particulariter sumpta, est indifferens ad esse & non esse. ergo distinguuntur realiter a suo esse. Nec valet responsio sua dicens, quod in antecedente oportet addere, quod essentia habeat propriam realitatem aliam a realitate existentiae, quia hoc est voluntarium. Distinctio enim realis est inter materiam & formam, quas Philosophi non dubitant habere eandem realitatem existentiae, cum ex eis ponant vnum per se fieri.

Ad argumentum ergo contra hanc rationem factum, dicitur quod falsum est, quod esse sit indifferens ad esse & non esse, & essentia ad essentiam & non essentiam: nihil enim est indifferens ad aliqua duo, quorum alterum sibi determinat in sua distinctione, conuenit autem quod esse est de intellectu esse, & essentia de intellectu essentiae. Quod autem esse rosae in hyeme non sit, sed in vere, hoc ideo est: quia essentia rosae, cui semper sua praedicata quidditativa adsum, ad actum essendi non peruenit, & non ideo quia ipsum esse sit indifferens. Cum autem addit, quod essentia est indifferens ad essentiam & non essentiam, quia non est ab aeterno, non videtur intelligere vocem propriam, ex negatione enim actus essendi ab aeterno, bene sequitur quod rosa sit indifferens ad esse & non esse, sed non quod sit indifferens ad rosam & non rosam. Ut enim dicit Alfarabius, Auicenna, Algazel, & Albertus, siue rosa sit, siue non sit, semper est rosa, & semper est substantia corporea &c. si in aliquo termino mensuratur in his vi licet.

Ad secundum negatur vtraque praemissa: & Maior quidem supposita ostensa est esse falsa. Minor vero ostenditur in Christo, in quo humanitas absque creata existentia actuali est.

Ad tertium negatur Maior ad intellectum arguentis. Non enim requiritur ad distinctionem realem, quod vtrunque eorum habeat propriam existentiam.

Ad quartum dicitur, quod sicut esse est duplex, scilicet existentiae & essentiae, ita duplex est realitas essentiae & existentiae: & licet nulla res componatur cum sua realitate, tamen cum hoc fiat, quod componatur cum realitate existentiae, unde essentia hominis absolute in reali praedicamento, substantiae scilicet reponitur: posita autem

3. dist. 34.

Videas huminum dicitur praemittendo, quod arguens non vidit sanctum Thomam in fonte. Ut enim apparet ex secundo contra Gentiles, ubi in 2. post. c. 6 ex intentione septem rationibus fundat suam opinionem, seu positionem, ratio assumpta ab arguente non nominatur inter illas: unde peccatum imponendo nobis hoc esse totum fundamentum positionis nostrae, licet illa ratio ex dictis S. Thomae primo sententiarum, distinctione octaua, quaestione quarta, articulo secundo, elici possit, ubi tamen de hac re non tractat, & est fundanda hic ratio illa. Essentia particulariter sumpta, est indifferens ad esse & non esse. ergo distinguuntur realiter a suo esse. Nec valet responsio sua dicens, quod in antecedente oportet addere, quod essentia habeat propriam realitatem aliam a realitate existentiae, quia hoc est voluntarium. Distinctio enim realis est inter materiam & formam, quas Philosophi non dubitant habere eandem realitatem existentiae, cum ex eis ponant vnum per se fieri.

Te. co. 6.

Te. co. 5. Te. co. 9.

Ca. 14. circa principi. magno: circa principi.

autem in rerum natura fit realis realitate existentia.

¶ Ad quintum dicitur eodem modo, quia etiam verum conuertitur cum ente & re: unde simpliciter homo dupliciter est verus, scilicet veritate essentia, & existentia: homo verus veritate essentia non coponit cum tali veritate, quae nihil aliud est, quam fundamentalis conformitas ad sua praedicata quidditativa: componitur autem cum sua veritate existentiis, id est, cum esse, quod fundat hanc veritatem. Homo est similiter dicitur de affirmatione.

Ca. 1. 2.

¶ Ad sextum negatur antecedens, cuius probationis verumque assumptum est falsum. Cum enim quot modis vnum oppositorum dicitur, tot dicitur & reliquum, in 1. Topicorum: sicut ens dupliciter dicitur, scilicet ens quidditativum, & existentia: ita non ens, seu nihil, dicitur dupliciter, scilicet nihil quidditativum, & nihil existens. Homo enim absolute sumptus, cum sit in praedicamento substantiae, est ens quidditativum, non tamen extra nihil oppositum actuali existentiae: & ideo aliud est nihil, oppositum enti praedicamentali, seu essentiae: & aliud, quod opponitur existentiae actuali &c. & similiter alia est negatio essentiae, & alia est negatio existentiae.

¶ Ad septimum negatur consequentia: non enim idem est dicere, homo in potentia componit cum homine in actu, & essentia componit cum existentia. prima enim est falsa, quia idem non componit cum seipso: secunda autem est vera, quia extrema realiter distinguuntur. Unde non est eadem proportio existentiae ad essentiam, & hominis in actu ad hominem in potentia. Inter prima enim est proportio potentiae receptivae ad actum, & distinctio realis utroque extremo posito extra causas suas: inter secunda vero non, sed est proportio eiusdem ad seipsum secundum diversas sui dispositiones simul incooperabiles. scilicet esse in potentia, & esse in actu.

In hoc eodem cap.

¶ Ad octavum negatur antecedens. Existencia enim substantiae est substantia, & existentia accidentis est accidens, & ut supra patet, existentia substantiae non est materia, nec forma, nec compositum, sed actualitas omnium eorum: & sic est reductiva in genere substantiae. Sed contra hoc in 4. arguitur sic: Omne quod est reductiva in genere, reponitur ut principium ipsius: sed esse non est principium substantiae, ergo non est in genere substantiae reductiva.

C. 6. par. 3.

¶ Ad hoc dicitur, quod cum esse sit ultima actualitas rei, & ultimum in generatione sit primum in intentione, esse in genere substantiae ut principium formale ultimatum ipsius substantiae: per hoc enim res reponitur in genere substantiae, quia est capax esse substantialis. ceterum differentia in omnibus generibus, ut infra declarabitur, funtuntur ab ordine ad ipsum esse.

C. 15.

¶ Ad nonum negatur consequentia. Ad cuius probationem dicitur, quod primum suppositum male intellectum adducitur, eo quod Arist. 8. Metaphys. textu com. 15. quem arguens adducit, non dicit quod ex se per se potentia, & per se actu resultet vnum tertium, sed quod ideo res habet partes est vna, quia altera est actus, altera vero potentia: & intelligendum est, sicut supra declaratum fuit, si ad compositionem realem referatur, scilicet quod altera pars est pura potentia, eo quod ex duobus actibus non fit tertium per se vnum: modo quidditas rei, & existentia eius non se habent sicut pura potentia & actus, nec sunt partes, ut patet: unde autoritas illa non est ad propositum. Relinquitur ergo falsum esse, quod essentia fiat tertium per se vnum, & consequenter probatio consequentiae quo ad primam partem nihil valet, quia non sunt ibi duo composita. Ad probationem vero consequentiae quo ad secundam partem dicitur, quod non inconuenit generationem habere duos terminos formales difformiter, vnum primum, alterum secundario. Terminus formalis generationis primus est forma, secundarius autem esse: sicut per oppositum creationis, terminus formalis primus est esse: secundarius vero forma, & hoc modo conceduntur argumenta.

T. ca. 57.

¶ Quod si intendat probare, quod esse sit terminus generationis, primo respondetur & dicitur, quod id quod assumitur, scilicet eo modo quo aliquid est ratio essendi, est ratio generandi, falsum est. Licet enim sit verum, quod id quod est ratio essendi, sit ratio rei, quod generetur: non tamen est verum, quod eo modo quo est ratio essendi, sit ratio generandi, & ratio est: quia res per generationem non exit de non esse omnino ad esse, sed de privatione ad formam, ut dicitur 1. Physicorum, Creationis enim est primum, ut res transferat de non esse omnino ad esse, quo fit ut esse, quod est primo ratio essendi, merito sit & primo ratio primae productionis, quae est creatio: & forma, quae est secundario ratio

essendi, sit prima ratio secundae productionis, generationis scilicet. unde & primo Physicorum, principia generationis ponuntur forma & privatio. Per idem patet ad aliam formam eiusdem rationis, falsa enim est Maior. Alius namque est modus quo res generatur, & alius quo est: est enim per formam secundario, per se autem primo: generatur vero e converso.

T. c. 66. & 67.

¶ Ad decimum patet responsio ex dictis, falsum enim est antecedens.

¶ Circa secundum dubium sciendum est, commune Philosophorum sententiam esse, intelligentias alias a primis, non esse actus omnino puros, sed admixtionem in se potentiarum ad invicem secundum gradum potentiae & actus, ita quod intelligentia superior, quae plus propinqua est primo, habet plus de actu, & minus de potentia, & sic de aliis: & hoc completur in anima humana, quae tenet ultimum gradum in intellectualibus substantiis. Unde intellectus potentialis eius se habet ad formas intel-

Seco. 1. di. 8. q. 2.

habentes, verum diversitas inter eos magna est de modo, quo haec duo, actus scilicet, & potentia eis inlunt.

¶ Et ut reliquos omittamus, ne limites intentionis nostrae egrediamur. Scot. in primo sententiarum, dist. 8. q. secunda, opinatur omnem creaturam esse compositam ex actu & potentia hoc modo, quia quaelibet creatura cum non sit nihil, oportet quod habeat aliquam actualitatem: & cum sit definita ad tale genus, vel speciem, seu gradum perfectionis, oportet quod habeat in se negationem alterius perfectionis possibilis reperiri in latitudine eius. & sic fit possibilis, quicquid enim est ens, & caret aliqua perfectione in ente possibili, est simpliciter possibile, & sic quaelibet res est composita ex actu & potentia obiectiva. ex eo enim quod est, habet in se actum: ex eo vero quod est ens possibile, habet in se potentiam: possibile namque a potentia dicitur. Cum autem solus Deus sit actus non possibilis, id est, non potens terminare actionem alicuius agentis sui factum: & intelligentia apud ipsam erunt compositae ex actu & potentia obiectiva tantum: quia nullam in earum substantiam receptivam formam possunt.

Ratio Seco ubi supra.

¶ Sanctus Thomas autem ex fundamentis in dubitatione praecedenti positis, opinatur intelligentias & quamlibet creaturam esse compositas ex actu & potentia, sicut ex duobus rebus distinctis: realiter, esse scilicet, & essentia: nec oportet repetere probationes, sed solvere rationem Scot. quam ibidem facit contra hoc. Arguit enim sic, si in quolibet creatura est compositio ex duobus rebus, accipio alteram illarum rerum componentium, & quaero, an sit simplex, an composita. Si simplex, ergo non quaelibet res creata est composita. Si composita, iterum quaeretur de partibus eius, & sic in infinitum.

¶ Ad hoc facillime responderetur: procedit enim argumentum ex malo intellectu positionis nostrae: cum namque dicitur, quod quodlibet aliud a Deo est compositum, ly quodlibet, distribuit non nisi pro his quae vere sunt, & proprie esse habent, quae apud Arist. & veritatem sunt sola substantia: omne ergo suppositum substantiale, quam accidentale, si sic loqui licet, est compositum ex actu & potentia realiter distinctis, quidditate scilicet & esse: Sortis enim quidditas, ut declarabimus, distinguitur realiter a suo esse: & huius albi albedo distinguitur realiter a sua propria existentia, ut ex dictis patere potest. Non enim sumus adeo infensati, ut dicamus omnem entitatem qualitercunque esse compositam. Componentia enim ultima in resolutione, quis dubitat, oportet esse simplicia? Dicimus igitur in proposito, intelligentias cum subsistant, habere in se quidditatem & existentiam adunatas ut potentiam & actum: & sic compositas esse ex duobus rebus realiter distinctis. Scot. autem sententiam tenere potest suam absque alterius laesione, sed linguam coercere debet.

Septimo Metaph. T. ca. 27. 1. q. praec.

¶ In hac sexta & ultima parte huius capituli, de multitudine intelligentiarum ageas primo proponit duas conclusiones, quarum prima est, Quod secundum fundamenta praedicta non est difficile invenire pluralitatem intelligentiarum. Secunda est, Quod absque talibus fundamentis impossibile est invenire in eis pluralitatem, & hoc quidem non nisi auctoritate Com. 3. de Anima c. 14. Probatio vero primae conclusionis est, quia quando cumque est aliquid medium per participationem utriusque extremi, pluralificatur penes maiorem participationem vnius, & minorem alterius. verbi gratia. Imponatur nomen coloribus medijs, & vocentur A: tunc A quia est inter albedinem & nigredinem medium, per participationem multiplicatur in plures species, puta, pallidum, croceum, citrinum, propter maiorem appropinquationem ad albedinem & recessum a nigredine, & e converso: sed intelligentia est quid medium secundum praehabita inter duo extrema, scilicet actum purum, & puram potentiam, participans naturam utriusque: quia habet actum coniunctum potentiae, ergo intelligentias

intelligentias plures esse, ex hoc fundamento facile perpendi potest, scilicet ex eo quod sunt compositae ex actu & potentia.

¶ Ad horum evidentiam est sciendum, quod in latitudine entis sunt duo extrema, scilicet Deus gloriosus, & actus purus omnino, & materia prima, pura potentia omnino: reliqua omnia sunt intermedia, & vepote habentia actum & potentiam: & attenditur eorum essentia, seu specificata multitudine penes appropinquationem & elongationem ab extremis. Quia enim aliquid magis sapit naturam actus quam alud, & illud quam aliud: ideo plura sunt, & dignitas in eis est penes maiorem appropinquationem ad extremum nobis, scilicet actum purum. Quod enim res est actualior, & minus potentialis, tanto nobilior omnino igitur formae intermediae participant actum & potentiam. Sed inter eas quaedam tantum actualitatis fornicatae sunt, & adeo propinquaer sunt actu puro, quod per se absque materia subsistat, & vepote ab ea valde elongata, non tamen sine admixtione potentiae, cuius puritas est ratio materiae quod sit extremum, & inter his tanta latitudo est secundum maiorem & minorem participationem actus & potentiae, ut vltima earum tantum potentialitatis habeat, quod materiam informer, materia scilicet intellectiva. Haec enim inter omnes formas subsistentes elongata est maxime ab actu puro, propter quod contingit, quod adeo appropinquat alteri extremo, ut materiam ipsam recipiat, & ad eius esse trahatur. Aliae autem formae tantum potentialitatis habent, quod a materia dependent in esse & fieri, inter quas etiam magna latitudo invenitur, dum quaedam quibusdam actualiores sunt: quod ex operibus cognoscere potes (operatio enim facit cognoscere formam) unde formae elementorum, quae sunt maxime potentiam habentes, vepote materiae propinquissimae, nullius sunt principia operationis, nisi per materiales qualitates, scilicet caliditatem, frigiditatem. Formae vero mistorum, vepote eleuatiore a materia, alio modo operantur: sicut adamas trahit ferrum non ratione caliditatis, aut frigiditatis, sed ex naturae proprietate. Formae autem animalium longe actualiores dignoscuntur, cum seipsa mouere, et alia discernere intuentur.

¶ Ex his non solum percipitur quam facilis sit aditus ad pluralitatem intelligentiarum cognoscendam, sed etiam quod impossibile est fingere illam absque hoc fundamento. Quomodo enim latitudo potest inueniri in eo, quod actu & potentia caret? Commune est namque omnibus extremis, si extrema sunt, latitudinem in seipsis non compatierentur: non vltima, & non vltima, ut de se patet. & ideo oportet media esse illa, in quibus latitudo quaeritur, quae veriusque extremi naturam sapiant. Et quia intellectualium naturam, quam ex hoc quod intellectualis est, scimus actualitatem habere, non cognosceremus habere potentiam admittam, nisi videremus animam nostram illam habere, cum potentia aequiuoce dicitur de potentia rerum intellectualium, & de potentia rerum sensibilium, & sine potentia non potest intelligi multitudine substantiarum intellectualium: ideo Commentator ait, quod si non esset nota natura intellectus possibilis, non possemus intelligere pluralitatem in substantiis abstractis.

Tertio de Anima q. 5.

¶ Nota sunt in hac litera tria. Primum est, hoc ex dictis Commentatoris adducitur, quod si non esset nota natura intellectus possibilis, non possemus scire pluralitatem in substantiis immaterialibus.

¶ Secundum est, quod S. Tho. non dicit animam intellectiuam esse adeo potentiae participem, ut forma materialis sit: sed ut materia trahatur ad participandum esse ipsius animae.

¶ Tertium est, quia dicitur animae & corporis esse vnum & idem esse: quod est independens a corpore.

Tex. c. 43.

¶ Primo dicto videtur obuiare processus Arist. 12. Metaphysic. text. comment. 43. vbi ex pluralitate motuum, pluralitatem in intelligentiarum concludit, & nullo modo meminit actus, & potentiae. Sed hoc recte intelligentibus non obstat. Aliud est enim concludere numerum motuum, & aliud est concludere pluralitatem substantiarum intellectualium. licet enim idem subiecto sint motus orbium, & substantiae immateriales, differunt tamen ratione, adeo ut ad diuersas scientias pertineant, secundum Commentatorum 12. Metaphysic. comment. 6. & ideo ex pluralitate motuum, quamuis pluralitas motuum sit, concludi possit, non tamen pluralitas substantiarum intellectualium ut sic. Intendunt igitur Auerrois, & sanctus Thomas, quod intelligentiarum inquam intelligentiarum sunt, multitudine, non nisi per notam naturam intellectus possibilis discernitur a nobis, licet earum inquantum motrices sunt orbium, ex suo numero esse vnum, pluralitas inferatur. Vel dicitur, quod venatio illa supposita notitia habita in libro de Anima, vbi radicaliter

Com. 6.

innotuit, pluralitas substantiarum intellectualium possibilis quaeritur ex numero motuum, quoc sunt. Quod autem ibi supponatur, motus res proprios orbium habere potentiam admittam, potest perueniri ex eo quod supponitur ibi, scilicet motores proprios orbium esse proportionatos suis orbibus, ita ut vnum vnum tantum moueat orbem. Et si stella adderetur, vel non moueret, vel tardius, ut dicitur secundo Caeli, textu comment. 71. Talis enim proportionis, seu commentationis, cum alterum extremum sit res materialis, scilicet orbis, reliquum extremum autem immo sano intellectu non est intelligibile.

Tex. c. 74.

¶ Propter hoc secundum intelligentiam esse inueniri duplicem rerum ordinem in vniuerso, intelligibilem scilicet & sensibilem. Ordo sensibilium materialis est materiae sibi necessario vendicatis: omnes enim substantiae sensibiles materiam habent, licet ducantur in modo, ut dicitur octavo Meta. text. comment. 3. & 12. Ordo intelligibilium immaterialis est, & a materia non dependens. Intelligibile enim est vnumquodque per separationem a materia, ut dicitur 3. de Anima text. Comment. 11. Cum ergo materia sit sub aliqua forma sensibilis ordinis, cuiusmodi est omnis forma habens omnes vires suas sensibilibus organum affixas, non egreditur limites proprios: ipsa enim ad illud genus pertinet. Cum vero sit sub forma intelligibilis ordinis, extra limites suos ascendit, & trahi dicitur ad id quod capacitate eius transcendit, scilicet, et esse rei a se non dependens: Et quia supremum infimum attingit infimum supremi, secundum doctrinam Dionysii in libro de Caeli hierar. ideo supremum inter sensibilia, homo scilicet, seu materia eius, conueniunt infimae formae in intelligibilis ordinis, scilicet animae intelligentiae, & eius esse participat: & propter hoc dicitur, quod materia trahitur ad esse eius: eleuatur enim materia ad superius.

Tex. c. 3. & 12. & 14. T. c. 12.

¶ Ad evidentiam Tertii, adducenda sunt rationes Scoti contra hoc dictum sancti Thomae, ut magis veritas eluceat. Scot. in quolibet quaest. 9. & 4. sentent. distinctione 43. quaestione prima, tex. motiua contra hoc facit, quorum aliqua recitantur ab Antonio Trombeta in quaestione, utrum potentiam per potentiam diuinam possit idem numero redire in qua tam ipse, quam Scot. vbi supra, sancti Thomae opinionem non suam attribuunt de eo, quod ibi quaerit, & hoc quia locuti sunt non tota lege perspecta: & iuxta Aristot. Ad pauca respicientes, de facili enuntiant.

¶ Arguit ergo primo in proposito sic. Esse animae & hominis est idem, ergo anima coniuncta corpori non est perfectior seipsa extra corpus. Consequens est contra sanctum Thomam prima parte quaestione 89. vbi dicit animam habere perfectiorem statum in corpore, quam extra. Consequentia autem probatur: quia nihil habet idem esse, ex hoc solo est perfectius, quod aliquid comunicat alteri, licet alterum periciatur ex hoc. Comunicare enim licet supponat perfectionem in communicante, non tamen dat illam ei: modo anima in corpore si semper retinet idem esse, nihil in corpore plus habet, nisi quod comunicat esse suum corpori, ergo ex hoc non est perfectior seipsa separata. Et confirmatur: quia ex hoc solo quod causa non comunicat aliquid, nullam imperfectionem acquirit. ergo anima non est imperfectior separata, si idem esse retinet: nihil enim amittit, nisi sui communicationem corpori.

¶ Prater. Anima habet idem esse cum homine, ergo homo non est perfectior in essendo ipsa anima in essendo. Antecedens est falsum. Consequentia vero probatur, quia quaecunque habent omnino idem esse, sunt aequae perfecta in essendo, vel saltem id, cui comunicatur illud esse, non est perfectius in essendo communicante.

¶ Prater. Homo, ut homo, est tertium ens realiter distinctum ab utraque sui parte, scilicet anima & corpore, ergo habet proprium esse aliquid ab esse partium: & consequenter non est idem esse animae & hominis. I. enet consequentia, quia distinctum ens debet habere distinctum esse.

¶ Prater. Esse hominis in morte corrumpitur, esse autem animae non corrumpitur, ergo esse animae & hominis non sunt idem. Consequentia plana est: & antecedens probatur, quia sicut generatio terminatur ad esse compositum, scilicet hominis, ita corruptio ad non esse ipsius.

¶ Prater. Homo post mortem non manet, ergo nec esse eius. Tunc vltra, esse hominis non manet post mortem, ergo esse animae & hominis non est idem, cum esse animae remaneat. Processus totus clarus est, excepta prima consequentia, quae probatur ex eo, quod nullius actuale esse inuenitur cum illud cuius est, non inuenitur.

¶ Prater. In homine est alia forma praeter animam, ergo in ea est aliud.

1 parte. qd. 76. ar. 4. q. 9. de a. qu. 9. quo. 11. qd. 5. 1. par. 9. 76. supra 3. & 4. Potentia Dei q. 3. & a. 9. neque forma elementorum. 2. q. 76. ar. 4. b. Differentia. Inter homine & alia composita materialia.

aliud esse prater esse animae. Consequenter est nota: quia quilibet forma habet proprium esse. antecedens vero alias probatur. A N T E Q U A M Ad argumenta haec respondeatur, adueras primo, fundamentum. S. Tho. vniuersaliter est: in omni composito non inueniri nisi vnum esse substantiale actualis existentiae, de quo nunc sermo est, eo quod vna est forma in composito tenet: ab vna enim forma non est nisi vnu esse substantiale. Sed inter esse hominis, & esse aliorum, haec diuersitas est, quod licet ea esse hominis, quam aliorum primo sit actus

prout est animae, non sit dependens a corpore: & ideo post istam formam, quae est anima, inueniuntur aliae formae plus de potentia habentes, & magis propinquae materiae, in tantum quod esse earum sine materia non est; in quibus etiam inuenitur ordo, sicut est in homine: tamen totum compositum mendicat illud esse a forma, cuius est primo actus, vt propeu & completi principij: in alijs vero compositis forma mendicat illud a composito. Et est ratio differentiae: quia in solo homine, qui spiritum tenet locum inter sensibilia, ordo inferior, sensibilibus scilicet, trahitur ad ordinem superiorem intellectiuium & immaterialium. Vnde esse hominis, cum ab anima intellectiua fluat, immaterialis, & altioris ordinis, quam homo est, sicut & ipsa anima: & ideo homo mendicat illud ab anima, cui est proprium, vt potest ad sum pertinet genus. & inde est quod post mortem hominis anima remanet. esse etenim proprium independens erat a composito corrupto: & sic illud retrahitur ad se, subsistit. Caeterorum vero esse, cum sint eiusdem ordinis cum compositis, quibus attribuantur, sicut & formae a quibus fluunt, formae ipsae mendicant a compositis, sicut & fieri: ita quod tandiu illo gaudent, quandiu in compositis sunt. Vnde corruptis compositis, ipse (cu sine existentia remanere non possint) desinunt ita.

Secundo pro resolutione argumentorum, tres propositiones. Prima est, quod cum duplex sit perfectio rei, prima scilicet & secunda, res creata potens causare, est non efficiatur perfectior secundum defectiorem primam, ex hoc quod actu causat, efficitur tamen perfectior secundum perfectionem secundam. Patet hoc ex tribus. Primo ex eo quod est magis in actu res actu causans re in potentia causante. operatio enim est actus secundus causae: perfectio autem actualitate in sequitur, sicut imperfectio potentialitate. Secundo patet ex eo, quod vnu quodque est perfectius coniunctum suo fini, quam separatum ab illo: res autem actu operans coniuncta est suo fini intraneo, qui est operatio, iuxta illud secundi de Caelo & mundo tex. com. 17. Vnumquodque est propter suam operationem. Tertiu patet idem, quod vnumquodque quanto est similis Deo, tanto perfectius est: res autem actu causans est similior Deo, quam non actu causans: quia non solum assimilatur Deo secundum hoc, quod est, sed etiam secundum hoc, quod est communicare se alijs.

Secunda propositio est. Res est perfecta simpliciter propter perfectionem primam, sed propter vltimam. Hoc traditur a Boetio in libro de Hebdomadibus dicente. Inuenio in rebus aliud esse quod sunt, & aliud illud, quod bona sunt. & declaratur a Sancto Thoma. prima parte. questione quinta, articulo primo ad primu. Ad cuius intellectum nota, quod vt idem dicit prima parte, q. 6. ar. tertio, triplex est perfectio rei, scilicet prima, secundum quam res constituitur in suo esse, sicut prima perfectio hominis est esse suum substantiale. Secunda vero est, secundum quam est potens proxime ad suas perfectas operationes, sicut vires animae, & habitus eas informant, quibus homo in perfectam operationem potest exire. Tertia autem perfectio est, secundum quam coniungitur suo fini, sicut speculatio, quae hominem substantiis separatis vnit. Manifestum est autem non esse hominem simpliciter perfectum, qui sola natura beatitudine gaudet: aut qui a proprio fine procul est. Vnde ordo entis simpliciter ad ens secundum quid, oppositus est ordini perfecti simpliciter ad perfectum secundum quid. Secundum namque esse substantiale homo ens simpliciter dicitur: perfectus autem secundum quid. Ideo enim qui nullam aliam perfectionem habet, nisi quia est homo perfectus, non asseritur simpliciter, sed cum additione dicimus, quod est perfectus secundum esse substantiale. Secundum vero esse accidentiale, quale est habituum & operationum, ens secundum quid homo dicitur, perfectus autem simpliciter: nihil enim tunc sibi de se sic eorum, quae ad perficiendum hominem exiguntur. Patet ergo intentum propositio, quod scilicet res est perfecta simpliciter ex vltima perfectione.

Tertia propositio est ista. Realis pars essentiae perfectior est in toto existens, quam separata: & declaratur sic. Vnumquodque est perfectius, cum est in complemento sui esse specifici, quam cum deficit ab illo: pars autem essentialis quando est in toto, est in

complemento suae speciei, ad cuius integritatem essentialiter ordinatur: cum autem est separata ab eo, iam cum esse completo speciei non est natura specifica meretur & formam aggregante, perfectior igitur est in toto pars essentialis, quam separata. Ex quibus ad propositum descendendo, dicimus perfectior est status habere anima intellectiua in composito, quam extra, eo quod quando est coniuncta corpori, habet non solum perfectionem primam, quae est esse, sed etiam perfectionem secundam influendo vires suas corpori, & communicando se: & sic similitur est Deo, quam separata, licet Deus omnino immaterialis & incompositibilis sit: sicut cor motum similitur est Deo, quam non motum, licet Deus sit omnino immobilis: perfectio enim eorum consistit in hoc.

Et praeterea perfectior in corpore: quia in eo habet completum esse specificum, quod non nisi partialiter obtinet separata. Quia nunc enim integrum esse existentiae retinet separata, quod in composito habebat: non tamen habet tunc integrum esse essentiae completum in specie eo modo, quo nata est habere, scilicet vt pars in toto, ad quod tamen habendum non accidentaliter, sed essentialiter ordinatur. Vnde exitum est, animam separatam retinentem idem esse actualis existentiae, & nihil nisi sui communicationem ex separatione perdidit: amittit enim esse quidditatiui specifici integritatem, quando quidem in sua specie integra non manet: vnde & beatus Thomas in quaestionibus de Anima, q. 1. ad 16. ait principia essentialia alicuius speciei ordinari non ad esse tantum, sed ad esse huius speciei. Licet igitur animal possit per se esse, non tamen in complemento suae speciei esse sine corpore.

Ergo argumentorum, negatur consequentia, cuius probatione patet ex prima propositione assumere falsum. Licet enim communicare supponat primam perfectionem in communicante: tamen perficit ipsam perfectionem secundam, qua res perfectior simpliciter dicitur: immo apud Dionysium, supremum, quod participant creaturae de Deo, est quod coequeantur sunt. Dicitur secundo, quod etiam minor probationis est falsa, scilicet quod anima separata hoc solo careat, scilicet communicatione sui, vt patet ex tertia propositione. Caret enim integratae specificae sui esse: & hoc est primum & principale quod reddit imperfectiorem animam separatam. Ideo namque caret perfectionibus secundis, quia caret integritate specifica, & non conuerso. Ad confirmationem patet ex prima propositione: quia causa creata ex hoc quod causat, habet perfectionem secundam, cuius priuatio imperfectio magna est, & in proposito aliquid plus est: quia anima separata non solum definit communicare se & vires suas, sed est in statu tali, in quo impeditur a sui & vltimam communicationem. & hoc est signum imperfectionis non modicae: & est ea, quam diximus, scilicet separatio a completo esse quidditatiui suae speciei, vt expresse habetur a Sancto Thoma in quaestione de spiritualibus creaturis, secunda, ad quintum.

Ad secundum negatur consequentia. Ad probationem dicitur, quod cum esse sit duplex, quidditatiuum, & existentiae actualis: primum non remanet in anima nisi partialiter. homo vero habet illud integraliter: & secundum tale esse, homo est perfectior in esse. Quo ad esse autem existentiae, potest dici homo perfectior, quo ad modum habendi hunc, scilicet quia habet illud vt suppositum. Anima autem secundum alium modum perfectior dici potest, in quantum scilicet tale esse est sibi, & non homini proprium, modo supra declarato: vnde se habent in hoc homo, & anima, sicut excedens & excessum.

Ad tertium negatur consequentia, de esse actualis existentiae loquendo. Non enim res distincta realiter ab alia, habet aliam existentiam ab illa: item enim dictum est, partes & totum habere idem esse. Conceditur autem consequentia de esse essentiae: sed hoc nostro fauet propositio.

Ad quartum dicitur sicut ante, quod si in antecedente sit sermo de esse essentiae, verum assumitur in prima eius parte, sed non in secunda: liquet enim ex supradictis, quod esse specificum completum animae corrumpitur.

Si autem sit sermo de esse existentiae, potest dupliciter intelligi. Primo, quod esse actualis existentiae hominis desinat simpliciter, & sic est falsum: retrahit enim anima illud ad se. Alio modo potest intelligi, quod esse hominis in morte desinat esse hominis, id est, desinat informare hominem, & hoc modo conceditur. Sicut enim de generatione hominis speciale sermone, faciam.

T. c. 17. Libro de Hebdomadibus 1. qd. 8. articulo 1. Ad primu 2. q. 6. art. 3. c. Triplex perfectio rei.

q. de spiritualibus creat. qd. 3. 5.

Cap. 3. T. c. 17.

facimus, & non sic de caeterorum propagatione animalium, dicente Aristotele in 2. de Generatione animalium, cap. 3. q. intellectus tantum venit ex extrinseco, & ipse solus est diuinus, eo quod operatio sua non habet communicationem cum operatione corporali omnino: ita de corruptione eiusdem specialis sermo esse debet, dicere eodem 12. Metaphysicae textu comment. 17. quod in quibusdam nihil prohibet formam remanere post, ut si est anima talis, non omnis forsam, sed intellectus.

Ad quintum negatur prima consequentia. Et ad probationem vltimo dicitur facta, dicitur quod cum esse actualis hominis dupliciter sumatur, scilicet secundum se, seu simpliciter: alio modo prout est huius. Primo modo, remanere non est impossibile corrupto homine: secundo modo non est intelligibile, quod remaneat. nullius ergo rei esse actuale manet, vt eius est, quando id, cuius est, non inuenitur: potest tamen simpliciter inueniri: & ratio est in proposito saepe iam dicta: quia id esse non est proprium homini, sed animae: ideo oportet quod inueniatur semper quando est id, cuius est proprium: est designat id, cuius erat vt communicatum.

Ad sextum negatur antecedens. Ad probationes vero alias factas sunt responsiones alias datae relinquuntur igitur. Verum esse de esse actualis existentiae, quod vnum omnino est esse animae intellectiuae, & hominis, quod secundum se independens est a corpore, vt potest non causatum ab illo: quia non est educatum de potentia materiae, licet per se sit huius, scilicet hominis, non nisi in corpore inueniri possit.

Super Caput sextum.

Oc est principium capituli sexti, quod diuiditur in quatuor partes. In prima agitur de essentia Dei. In secunda de essentia intelligentiarum, & animarum. In tertia ostenditur, quomodo ita se habeant ad intentionem intellectus, & ab omnibus est concessa. Est autem intellectus conclusio, quod esse actualis existentiae diuinae, est ipsa quidditas eius, ita quod praedicatur de Deo, sicut praedicatur primi modi dicendi per se: ita quod ista, Deus est, est in primo modo praedicatur, quod de nullo alio a Deo communis via fatetur: dicitur etiam, quod esse & essentia in creaturis teneatur esse idem realiter, & quia ipsum existere est essentia Dei: ideo a quibusdam, Platonice scilicet, dicitur, quod Deus non habet essentiam, quasi pura existentia sit.

Hic ponitur secunda conclusio, & negativa. Deus non est in genere. Probatur in litera ex antecedentibus sic. Omne quod est in genere, habet quidditatem praeter suum esse. Deus non habet quidditatem praeter suum esse. ergo Deus non est in genere. Minor est conclusio praecedens: Maior probatur sic. Omnia quae sunt in genere indistincta, sunt in essentia generis, vel speciei: distincta autem per diuersimodum habere esse illius naturae genericae, vel specificae. ergo esse naturae genericae, vel specificae est praeter naturam ipsam genericam, vel specificam: & sic omne quod est in genere, habet naturam praeter suum esse. Antecedens huius consequentiae est de se notum: homo enim & leo sunt indistincti in natura animalis: distinguuntur autem inter se per hoc, quod diuersimodum habent esse animatum. genus enim diuersum habet esse in speciebus. Similiter Sortes & Plato indistincti sunt in natura humana: distinguuntur autem inter se, quia habent diuersum esse humanum. non enim est intelligibile, quod homo habeat idem esse in Sorte & Platone. Consequentia vero patet ex eo, quod non sit praeter id, quo aliqua conueniunt.

Et nota, quod ad intantum huius rationis sufficit, quod esse sit praeter essentiam, id est, praeter conceptum quidditatiuum: sic enim sufficit differre principium conuenientiae a principio differentiae, vt patet de genere & differentis, quorum altero conueniunt, alteris differunt species. Et quia in solo Deo esse est de

nes logicas. In quarta replicatur de essentis compositis. De essentia ergo Dei positurus duas conclusiones, & excluditur duos errores, ponit primam conclusionem affirmatiuam talem. Essentia in Deo significat ipsum esse eius. Hanc conclusionem non aliter, quam ex supradictis deducendo ponit: sicut nanque supra probata, & ab omnibus est concessa. Est autem intellectus conclusio, quod esse actualis existentiae diuinae, est ipsa quidditas eius, ita quod praedicatur de Deo, sicut praedicatur primi modi dicendi per se: ita quod ista, Deus est, est in primo modo praedicatur, quod de nullo alio a Deo communis via fatetur: dicitur etiam, quod esse & essentia in creaturis teneatur esse idem realiter, & quia ipsum existere est essentia Dei: ideo a quibusdam, Platonice scilicet, dicitur, quod Deus non habet essentiam, quasi pura existentia sit.

Si nanque animal non sit determinatum ad aliquam speciem, purum animal erit: & albedo, si non sit coartata in aliquo subiecto, pura albedo erit: ita & esse ad nullum naturae praedicamentalis capacitatem determinatum, purum esse necesse est: & si abstractio huiusmodi est per opus intellectus, etiam puritas ipsa est secundum rationem. Si autem fuerit secundum rem, & puritas ipsa est secundum rem, vt de se patet.

Tertia propositio est ista. Esse est de conceptu quidditatiui potest esse tantum. Patet ista quo ad vtranque exponentem, & quo ad primam quidem, quia non est intelligibile, quod de puro esse non praedicetur quidditatiue ipsum esse. Si enim de eo aliquid praedicari potest quidditatiue, illud oportet esse ipsum esse, cum purum esse ponatur. Quod autem caetera non recipiant esse in suis quidditatiuis conceptibus ex eo patet, quod cum esse non habeant in sua puritate, sed suis quidditatibus coartatum, possunt secundum suas quidditates absque esse, & non esse distinguuntur. Ex his deducitur intentum sic. Ideo existentia est de conceptu quidditatis rei, quia res illa est purum esse: ideo autem res illa non est ad genus limitata, quia esse idem cum sua existentia. igitur de primo ad vltimum, ideo existentia est de conceptu quidditatiui rei, quia res illa est eadem suae existentiae. Et quoniam si affirmatio est praecise causa affirmatiouis, negatio est causa negatiouis, ex hoc quod res creata non est eadem suae

Cap. 5. in princ. & circa mediū.

q. de spiritualibus creat. qd. 3. 5.

conceptu quidditatiui, ideo solus Deus extra genus ponitur. Sed quoniam esse, ideo est praeter conceptum quidditatiuum, quia est distinctum realiter ab essentia, & ideo est de conceptu quidditatiui, quia est idem realiter essentiae: ideo ex hac radice, sci licet, quod esse & essentia sunt idem realiter in Deo, procedere dicitur, quod Deus non sit in genere. Nec te moueat, quod ratio ista digredi videatur ab esse actualis existentiae, & post modum i probatione Maioris, quam oportet de eodem esse loqui, transitur ad esse quidditatiuum, cum dicitur, Species

quia essentia eius non est aliud, quam esse eius. Et ex hoc sequitur, quod ipse non sit in genere: quia omne quod est in genere, oportet quod habeat quidditatem praeter esse suum, cum quidditas, aut natura generis, aut speciei non distinguatur secundum rationem naturae in illis, quorum est genus, vel species: sed esse est in diuersis diuersimode.

conueniunt in genere, & differunt in esse diuerso: hoc enim verificatur de esse quidditatiui specificae accepto. Homo namque, & bos conueniunt in animali, & distinguuntur differentis specificis, quibus animal in eis diuersum esse specificum acquirit. Propter hoc, inquam, non oportet turbari: quoniam, vt in hoc patet capitulo, differentiae naturam genericam non differunt, nisi in ordine ad diuersum esse actualis existentiae: & ideo mira subtilitate Sancti Thomae. digressus non est, primam rationem distinctionis naturae genericae in inferioribus attendens: hoc autem infra melius intelligitur, cum communissima regula assignabitur, vnde sumantur genus & differentia.

Evidentiam eius, quod hic supponitur, scilicet, quod in Deo esse est de conceptu quidditatiui, quia est idem essentiae, nota tres propositiones. Prima est, Quidditas, quae est sua existentia actualis, non est ad aliquod genus determinata. Hoc de claratur breuiter vnicuique medio sumpto ex secundo contra Gentiles, cap. 25 sic. Omnis quidditas in genere limitata, est essentialiter designabilis per differentiam, a qua mendicat esse in actu: nulla quidditas eadem suae actuali existentiae est essentialiter designabilis per differentiam, a qua mendicat esse in actu, ergo nulla quidditas eadem suae actuali existentiae est ad aliquod genus determinata. Maior notificatur inducendo. Animal enim est essentialiter determinabile per differentias, rationale scilicet, & irrationale, & ab eis mendicat esse in actu, cum impossibile sit esse animal in actuali existentia, nisi sit rationale, vel irrationale. Similiter color essentialiter est determinabilis per suas differentias, per quas existentiam actualem fortitur: non enim potest inueniri color, nisi albus, vel niger & c. Minor autem intelligentibus terminos patet ex se: quomodo namque existentia actualis mendicabit esse in actu ab aliquo alio formaliter? Si enim mendicat esse in actu ab aliqua differentia formaliter, cum esse in actu nihil aliud sit, quam habere existentiam actualem, sequetur quod existentia actualis habeat existentiam actualem formaliter per aliquid aliud a se, sicut animal per rationale formaliter acquirit existentiam actualem: hoc autem non videtur intelligibile. ergo & c.

Secundo contra Gen. cap. 25.

Propositio est ista. Existentia actualis ad nullum genus determinata, est purum esse: ista patet ex similibus. Si nanque animal non sit determinatum ad aliquam speciem, purum animal erit: & albedo, si non sit coartata in aliquo subiecto, pura albedo erit: ita & esse ad nullum naturae praedicamentalis capacitatem determinatum, purum esse necesse est: & si abstractio huiusmodi est per opus intellectus, etiam puritas ipsa est secundum rationem. Si autem fuerit secundum rem, & puritas ipsa est secundum rem, vt de se patet.

Tertia propositio est ista. Esse est de conceptu quidditatiui potest esse tantum. Patet ista quo ad vtranque exponentem, & quo ad primam quidem, quia non est intelligibile, quod de puro esse non praedicetur quidditatiue ipsum esse. Si enim de eo aliquid praedicari potest quidditatiue, illud oportet esse ipsum esse, cum purum esse ponatur. Quod autem caetera non recipiant esse in suis quidditatiuis conceptibus ex eo patet, quod cum esse non habeant in sua puritate, sed suis quidditatibus coartatum, possunt secundum suas quidditates absque esse, & non esse distinguuntur. Ex his deducitur intentum sic. Ideo existentia est de conceptu quidditatis rei, quia res illa est purum esse: ideo autem res illa non est ad genus limitata, quia esse idem cum sua existentia. igitur de primo ad vltimum, ideo existentia est de conceptu quidditatiui rei, quia res illa est eadem suae existentiae. Et quoniam si affirmatio est praecise causa affirmatiouis, negatio est causa negatiouis, ex hoc quod res creata non est eadem suae

In hoc ca. ap.

Secundo contra Gen. cap. 25.



fitz existentie esse non est de eius conceptu quiddam. Vnde est Deus gloriosus sic suum esse, ipse nihil est aliud, quam ipsum esse secundum rem separatam a naturis predicamentibus in sua puritate subsistens.

c. Hic excluditur primus quorundam error talis, scilicet, Deus est commune esse omnium, imaginati sunt isti, quod cum omnia conveniant in hoc, quod habent esse ipsum esse omnium, quo res formaliter sunt in communi, seu uniuersali, sic ipse Deus gloriosus. Moti sunt autem tali ratione. Esse nulla additione specificatum est esse commune: Deus est esse nulla additione specificati.

ergo Deus est esse commune. Sed peccat ratio illa propter multiplicem Maioris intellectum, dupliciter enim intelligi potest esse a nulla additione specificari. Vno modo secundum rem extra animam subsistendo: alio modo secundum intellectum cogitationem tantum. Primo modo Maior est falsa: Minor autem vera. Secundo modo Maior est vera: Minor autem falsa. esse namque commune per intellectum in sua abstractione acceptum, nullam contradictionem includit: secundum uero quod est extra intellectum, sine contradictione non inuenitur. Omne namque esse est contractum ad substantiam, vel accidens. Esse autem, quod est quidditas diuina, est purum absque omni additione secundum rem, & ex ipsa sua puritate, secundum rem est distinctum ab aliorum esse, & hoc, & nullo modo commune: sicut albedo separata ex hoc ipso, quod esset pura albedo, esset distincta ab albedo ab aliis albedinibus cum substantiis mixtis, & non esset albedo in communi. Peccat secundo Maior illa, quia contingit adhuc dupliciter esse nulla additione specificari, seu contrahi. Vno modo actu tantum: alio modo actu, & potentia. Primo modo Maior est vera: Minor uero falsa. Secundo modo Maior est falsa: Minor autem vera. Esse namque in communi, licet nulla sit additione contractum, est tamen contrahibile: aliter nulla res haberet esse, quae aliquid addit supra ipsum esse. & sic homo non haberet esse, cum vltima esse haberet humanitatem, quantitatem &c. Vnde esse commune actu tantum, specificatione caret: esse vero diuinitatem nullam specificationem habet actu, nec aliquam habere potest: ideo actu & potentia additione caret. Et hoc est solutio, quam in littera S. Tho. ponit sub aliis uerbis dicens, quod ob eam non includit, nec excludit additionem. i. non includit actu, potest tamen habere illam: esse uero diuinitatem non solum non includit illa, immo excludit, id est, non solum non includit actu, immo nec potentia, & sic excludit illam. Quod enim impossibile est conuenire alicui, excludit omnino ab illa. De his diffusè habes in primo contra Gentiles, cap. 27.

Vide primo contra Gen tiles. c. 27.

Cap. 29.

d. Hic excluditur secundus error talis, scilicet, Deus non est simpliciter perfectus Ratio autem huius erroris in proposito est ista. Id quod habet esse rationem est imperfectum respectu eius, quod habet esse, uiuere, & intelligere: sed Deus habet esse tantum. ergo Deus est imperfectior aliis. Maior est ex se nota. Minor uero ex dictis deducitur sic. Quod est purum esse, non est admixtum aliis, puta, uiuere, & intelligere, aliter esset purum & non purum: Deus est purum esse, ergo non est admixtus aliis, scilicet uiuere, & intelligere, & consequenter Deus non habet nisi esse: quod erat probandum. Defectus huius rationis in littera non explicatur, sed in primo contra Gent. cap. 29 ubi declaratur, quod ex hac propositione. Deus est purum esse subsistens, sequitur, Deum esse uniuersaliter perfectissimum. Et propterea notanter in textu dicitur, Immo habet omnes perfectiones &c. acti dicat, quod ex hoc non sequitur, Deum aliquam perfectione carere, sed oppositum potius ex hoc concluditur. Est autem modus ex illo fundamento intentum deducendi talis. Id cui conuenit esse secundum totam uirtutem, seu potestatem ipsius esse, nulla perfectione, seu nobilitate essendi caret: sed esse purum subsistens est id, cui conuenit esse secundum totam uirtutem, seu potestatem ipsius esse, ergo esse purum subsistens nulla perfectione, seu nobilitate essendi caret. Maior declaratur ex eo, quod omnis perfectio cuiuscunque generis non nisi secundum aliquod esse est. Non enim sapientia perficit hominem, nisi ea homo sapiens sit: nec iustitia perfectio hominis dici potest, nisi ea homo iustus sit. Si igitur omnis perfectio attenditur secundum aliquod esse, id in quo tota plenitudo essendi reperitur, omnem perfectionem patet habere: & sic repugnat, quod id habeat esse secundum totam amplitudinem suam, & aliqua perfectione essendi careat. Minor uero exemplariter notificatur. sicut enim si albedo separata inue-

niretur, nihil ei de uirtute albedinis deesse posset. Ut enim supradictum est, ratio quare albedo huic non inest tota perfectio possibilis reperiri in specie albedinis est, quia coaptata est receptiuo, quod secundum totum potius eius non recipit eam: ita esse ipsum, si receptum est in alio, coaptatum est ad naturam illius recipientis limitem, substantiam scilicet, uel accidens: & consequenter limitatum ad illius generis nobilitatem. Si uero purum, & non receptum in aliqua sic natura, illimitatum, & infinitum simpliciter est, & omnes perfectiones possibiles in ente reperiri simpliciter prestat. Cum autem audis, quod albedo, si separata sit, omnem perfectionem possibilem suae speciei habet, non intelligas, ut ueritatis amuli obiciunt, quod negatio scilicet receptionis eius in alio, daret sibi illam perfectionem: sed si ut receptio albedinis est conditio ad suam requisita imperfectionem, ita negatio receptionis est conditio suae illimitatae perfectionis comes. Vnde effectus argumentum ex receptione, & separatione eius sumitur tantquam a conditionibus necessariis, & inseparabilibus.

Et quoniam habere perfectiones omnium generum potest intelligi dupliciter, uno modo in seipsis: alio modo in aliquo superioris ordinis: ideo ad declarandum, quo modo ipse Deus, qui est ipsum esse essentialiter, habeat omnes perfectiones, dicit quod Deus non habet omnes perfectiones in seipsis, id est, distinctas ab inuicem in propriis naturis: sicut homo habet sapientiam, iustitiam, prudentiam &c. Sic enim in Deo oporteret esse maximam compositionem, sed habeat eas indistinctas unitas in suo esse simplicissimo. Illud quippe esse diuinitatem aequiuale omnibus perfectionibus omnium generum, & excedit singulas, & omnes simul, utpote res superioris & inaccessibilis ordinis. Cuius exemplum in luce Solis habes, qua sola Sol potest quicquid possunt omnia inferiora per totas varias qualitates. Propterea a Philosopho & Comment. 5. Metaph. capitulo de Perfecto, dicitur quod Deus solus est ens simpliciter perfectum, uniuersitatem perfectionum in se habens.

Q V A E S T I O XII.

Hic quaeritur, An perfectiones existentes in ipso Deo sint aliquo modo distinctae absque omni opere intellectus. In hac quaestione quinque agenda sunt. Primo, declarabitur titulus quaestions. Secundo, recitabitur opinio Scot. cum fundamentis. Tertio, declarabitur opinio San. Tho. Quarto, impugnabitur opinio Scot. Quinto, respondebitur argumentis in oppositum.

Ad primum, scio primo perfectionem esse duplicem, quaedam est perfectio simpliciter: & quaedam est perfectio in hoc, uel illo. Perfectio simpliciter est illa, quae in suo proprio, ac formaliter conceptu dicit perfectionem cum nulla imperfectione, ut sapientia, bonitas, & similia. Perfectio uero in hoc, uel illo est quae in suo proprio ac formaliter conceptu dicit perfectionem imperfectionis mixtae, ut humanitas, equinitas, & his similia. Dixi, in proprio ac formaliter conceptu, quia includere aliquam imperfectionem in conceptu communi sibi & aliis, aut materiali, non derogat suae perfectioni simpliciter. Sapientia, n. licet in sui generis conceptu, puta, habitum, seu qualitate imperfectionem dicat, potentialitatem scilicet, aut dependentiam &c. quia tamen in suo differentiali conceptu hoc formaliter non includit, non prohibetur, quin perfectio simpliciter sit. Dixi, dicit perfectionem, propter relationem, quae in suo proprio ac formaliter conceptu, cum nulla imperfectione nullam perfectionem sonat.

Scito secundo, quod perfectiones esse in aliquo, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo uirtualiter. Esse formaliter in aliquo, est esse in eo, ut forma est in habente ipsam: sicut humanitas, albedo, quantitas, & alia huiusmodi in homine sunt. Esse autem in aliquo uirtualiter, est esse in eo, ut effectus est in sua causa effectiua, quemadmodum calor est in Sole. Poteris autem comprehendere multum distare inter hos modos essendi in aliquo, ex hoc uno eorum effectum pro nunc, quod ea quae primo modo in sunt intrinsece, denominant suppositum tale: ea autem quae secundo modo in sunt, non determinant suppositum tale, ut patet in Sole, qui luce dicitur lucidus: calore autem non dicitur calidus.

Amplius. Perfectiones esse in aliquo formaliter, contingit dupliciter. Vno modo in suis propriis naturis distinctas, & limitatas: sicut in homine est esse, intelligere, & uelle &c. Alio modo contingit

Scot. r. dist. 8. q. 3. per totum.

Cap. 3.

tingit dupliciter. Vno modo in suis propriis naturis distinctas, & limitatas: sicut in homine est esse, intelligere, & uelle &c. Alio modo contingit eas esse formaliter in aliquo superioris ordinis uirtutis, & illimitatas: sicut in Solis luce sunt uirtus calefactiua, & deficcatiua, & alia huiusmodi. Nec parum distant isti duo modi inter se. Longe namque excellentius est esse in aliquo secundo modo, ut in exemplo dato apparet. Quamuis igitur perfectiones omnium generum excellentiori modo sint in Deo, quam in creaturis: quia tamen perfectiones non simpliciter sunt in eo uirtualiter tantum (eis enim non denominatur talis) perfectiones autem simpliciter sunt in eo formaliter, & non in propriis naturis limitatas, sed ut in re superioris ordinis realiter indistinctas & illimitatas: ideo uertitur in dubium, an perfectiones simpliciter existentes formaliter in Deo cum realitate, sint aliquo modo absque omni opere intellectus distinctae. Hae de primo.

Ad secundum. Scot. in r. sent. dist. 8. q. 3. opinatur perfectiones has esse distinctas praeciso omni opere intellectus, distinctione ex natura rei formaliter. Appellat autem distinctionem ex natura rei, quae innascitur ex ipsarum rerum natura, ita quod absque omni intellectus operatione est. Formalem uero addit: quia non omnis distinctio ex natura rei est formalis, sed ea ista, quae ex quidditatibus, seu rationibus formalibus fit. Probat autem intentum suum multis rationibus, quarum eas adducendas cessat, quae ex puris naturalibus procedunt, quoniam Theologiam nunc tradere non intendimus &c. Arguit ergo primo sic. Sapientia, & bonitas absolute distinguuntur formaliter ex natura rei, ergo sapientia infinita, & bonitas infinita distinguuntur formaliter ex natura rei. Antecedens est euidentius. Consequentia autem probatur, quia infinitas non uariat rationem formalem eius, cui additur. In quo cuique enim gradu perfectionis suae latitudinis intelligitur perfectio aliqua, semper reuertentur eandem rationem formalem, ut patet in omnibus. Si igitur sapientia, & sapientia infinita: est eadem ratio formalis, & ratio formalis sapientiae distinguuntur ex natura rei a ratione formalis bonitatis, necessario sequitur, quod ratio formalis sapientiae infinite non includat ex natura rei rationem formalem bonitatis.

Præterea. Distinctio praecedens rationem primi distinctiui, non est per tale distinctiuum: sed distinctio naturae, & intellectus praecedens intellectum, quae est primum distinctiuum secundum rationem, ergo &c. Probat Minor, quia si nulla distinctio eorum praecederet, non magis distingueretur intellectus, ut intellectio est, quam ea, ut natura est. Quicquid, n. distinguitur intellectu, ut est omnino indistincta a natura, distinguitur etiam natura.

Præterea. Illa quae formaliter distincta intelliguntur intellectu, habent distinctionem ut existentem: sed perfectiones diuinae intelliguntur formaliter distinctae ab ipso Deo intellectu intuitiuo, ergo habent distinctionem ut existentem in eis. Talis non uocet esse distinctio rationis: oporteret enim intellectum diuinitatis intuitiue caulare aliquam relationem rationis in sua essentia ut existentem: quod est absurdum, igitur talis distinctio est ex natura rei. Maior patet ex differentia inter intellectum intuitiuum, & abstrahiuum. Minor uero est clara de se.

Præterea. Deus int. ligit essentiam suam ut veram, uult autem ut bonam, ergo ueritas & bonitas distinguuntur ante omnem actum intellectus. Teneat consequentia: quia distinctio obiectorum praebet distinctionem actuum, sicut causa effectum.

Præterea. Bonitas, & ueritas in Deo non distinguuntur ex natura rei, ergo sunt formaliter synonyma. Consequens est contra res consequentia autem probatur, quia bonitas & ueritas non significat nisi ipsas puras perfectiones in re nullo modo distinctas in eo.

Præterea. Inter perfectiones diuinas est ordo demonstratiuus, quo doctores unam ex alia demonstrant: etiam distinctio inter praedicationes formales, & non formales. Dicitur enim quod sapientia non praedicatur formaliter de bonitate: est & aequalitas secundum Aug. 1. 5. de Tri. igitur distinguuntur ex natura rei. Ut quid enim doctores implent tot quinque, si omnia sunt idem formaliter.

Præterea. Inter perfectiones diuinas ante omnem actum intellectus inuenitur contradictio, ita quod Deus intellectu intelligitur, & non uult: uoluntate autem uult, & non intelligitur, ergo inter perfectiones diuinas est distinctio ex natura rei.

Præterea. Ad complementum doctrinae. Distinctio fundans distinctionem realem non dependet ab opere intellectus: sed distinctio perfectionum diuinarum fundat distinctionem realem emanationum diuinarum, igitur est ex natura rei, & non ex intellectus operatione &c. Hae de secundo.

Conclusio.

QVO AD Tertium praemissa Trinitate personarum declaranda sunt tres propositiones, in quibus consistit sententia S. Tho. & ueritas. Prima est. In Deo secundum se, nulla est distinctio actualiter. Secunda est. In Deo secundum se, est distinctio rationis uirtualiter, seu fundametaliter. Tertia est. In Deo, ut terminat actum intellectus nostri, est distinctio rationis actualiter.

Ad euidenciam primae propositionis sciendum est, quod aliud est iudicium de rationibus formalibus rerum in propriis naturis: & aliud est iudicium de rationibus formalibus earundem in re: alia qua superioris ordinis formaliter existentibus. Res enim in propriis naturis ideo seculo omni opere intellectus distinguuntur formaliter, quia se mutuo non includunt in suis formalibus rationibus. Ideo autem ratio formalis unius non est alterius, quia qualibet earum ita est ipsa, quod non altera. Verbi gratia, ideo uirtus calefactiua, & uirtus deficcatiua in propriis naturis distinguuntur formaliter ex natura rei, quia uirtus calefactiua ita est calefactiua di principium, quod non deficcandi, & e conuerso. Res autem aduocatae in aliquo superioris ordinis, sicut in una simplici re aliorum inueniuntur, ita in illius unica ratione formaliter aduocantur, licetque distinctione formalis ex natura rei necesse est careant, cum desit ibi talis distinctionis radix iam dicta, limitatio. Illa, qua qualibet earum ita est ipsa, quod non altera: neutra namque earum, cum sunt taliter unae, est magis ipsa, quam alia. Verbi gratia, prosequendo exemplum datum. Uirtus calefactiua, & deficcatiua in luce Solis formaliter inueniuntur, sicut in una lucis natura aduocantur, ita in lucis ratione formalis indistincte formaliter sunt, ita quod assignata completa solaris lucis diffinitione non sit opus ultra earum quaerere diffinitiones. Completa, n. diffinitione solaris lucis, eam in sua celluludine, qua inferiora indistincte in seipsa praecipit, cum declarat propter aequationem, quae debet esse inter diffinitionem, & rem diffinitam, uirtutem eius calefactiuam, & deficcatiuam manifestat: quae uocatur de uirtus eius calefactiua non magis est ipsa, quam sit lux, & uirtus deficcatiua, & e conuerso. Cum autem secundum Dionysium 5. capitulo de Diuinis nominibus, Perfectiones simpliciter sint in Deo non ad proprias naturas definitae, sed ad ipsius esse illuminationem eleuatae, consequens est, ut licet omnes in una simplicissima re formaliter aduocantur, ita in illius simplicissima ratione formalis indistincte formaliter sint. Et sicut sapientia diuina non magis est sapientia, quam bonitas, & ueritas, & ipsum esse diuinitatem, & e conuersa ratio formalis ipsius esse diuinitatem non magis includit ipsum esse, quam sapientiam, & bonitatem. Si enim ad quae diffinitio illius rei simplicissima, quae Deus est daretur, in illa unica ratione formalis, quicquid est Deus, includeretur formaliter, aliter diffinitio celestiuam diffinitum non adaequaret: unde & ipse Deus gloriosus, qui seipsum per modum sui intelligitur, uirtutem tantum rationem formalem format, Verbum scilicet.

Potes ergo super haec arguere sic. Quaeunque formaliter aduocantur in unica, & adaequata ratione formalis ipsius Dei, non distinguuntur formaliter ex natura rei: sed perfectiones diuinae seculo omni opere intellectus aduocantur in unica & adaequata ratione formalis ipsius, ergo &c. Probat Minor: quia non magis aduocantur uirtutes qualitates inferiorum in luce solari, quam perfectiones simpliciter in Deo: sed ille aduocantur formaliter, ut ex se patet, & ab aduersariis conceditur, ergo &c. Probat Minor, quia aliter diffinitio non adaequaretur diffinito.

Secundo principaliter: pro prima propositione arguitur sic. Omnis actualis distinctio ex natura rei fundatur super actuali oppositio ex natura rei: sed inter perfectiones nulla est actualis oppositio ex natura rei, ergo Maior habetur ex 10 Met. tex. c. 24. Minor probatur inductione, Quod enim ibi non sit oppositio contradictoria, neque priuatiua formaliter, ex eo quod patet, quod uirtusque oppositio alterum membrum est formaliter negatio, quam ponere in Deo formaliter, nefas est. Nec sufficit, quod diffinitio negatio fundametaliter: quoniam distinctio actualiter exigit actualiter oppositio: oppositio autem actualiter exigit ex natura actualiter, ut patet regulariter de omni oppositio. Quod autem non sit oppositio inter eas contrarie, patet ex eo, quod alterum contrarium semper est defectiuum 10. Met. tex. c. 16. Quod uero non sit oppositio relatiua inter illas, ex se manifestum est. Nec obstat, quod ex hoc sequi uideatur, quod in Deo non sint multae perfectiones, sed una tantum, pura, deitas. Verissimum enim est, quod Deus ipse non est nisi una perfectio illimitata, omnino prehabetens in se multiplicatas, & multiplicabiles in aliis perfectiones omnes.

S. Tho. de Ente & essen. D Ad

T. c. 24.

T. c. 16.

Ad evidentiam tertiae secundae, & tertiae propositionis nota, quod ut in quadam quaestione supra diximus, sicut res illa simplicissima, qua Deum dicimus, est id, cui assimilantur omnes perfectiones simpliciter in propriis naturis existentes, ita est id, cui assimilantur omnes conceptus formales earum, cum nihil aliud sint quam ipsae perfectiones in esse intentionali.

Ex hoc autem, quod Deus terminat conceptus has ut obiectum in eis intellectus, necesse est Deum per unam qualitatem posset efficere operationes omnium qualitatum, in illa una qualitate omnes

ipsum omnium earum correlatiuum intelligi pluribus relationibus rationis in eorum numero, sicutque distinctione in se rationis actualiter habere, ita ut Deus obiectus pluribus conceptionibus, seu rationibus formalibus dicitur habere in se distinctione rationis formaliter actualiter, obiective tamen, & propter pluralitatem conceptuum formalium, quibus obicitur, & propter pluralitatem relationum rationis quibus refertur, seu referri intelligitur ad perfectiones praedictas in esse naturali, quam in esse intentionali. Ex eo autem quod in Deo, secluso omni opere intellectus, est unde causare & terminare possit conceptus praedictos, dicitur habere in se distinctione rationis virtualiter, seu fundamentaliter. Habet autem haec Deus ipse ex summa illimitata sui perfectione, cuius sicut nulla creatura est capax in esse naturali, ita nullus intellectus creatus in esse intentionali. Quicumque enim intellectus creatus, etiam videns Deum per essentiam, impotens est ad formandum conceptum unum diuinae adaequatum perfectioni. Unde pro secunda propositione argue sic. Omne habens in se unde causare & terminare, ac verificare obiecta, habet in se distinctionem rationis sicut virtualiter secluso omni opere intellectus. Deus gloriosus est homo. ergo. Pro tertia vero propositione argue sic. Omne terminans plures conceptus formales, habet in se actualiter distinctionem rationis: Deus est huiusmodi. ergo & haec de tertia.

Quo ad Quartum arguitur contra Scotum tripliciter. Et primo sic. Distinctio formalis ex natura rei est maior distinctio distinctione reali, ergo perfectiones diuinae non distinguuntur formaliter ex natura rei. Consequentia tenet: & antecedens probatur sic. Distinctio per interiora est maior illa, quae fit per ea, quae sunt extra interiora rei: distinctio formalis ex natura rei, est per maxime interiora rei, distinctio autem realis per ea quae sunt extra interiora rei, ergo & minor patet ex Sco. in 1. sen. di. 2. dicente, quod distinctio formalis ex natura rei fit per praedicta primi modi, quae insunt rei in primo significatione autem realis fit per ea quae mouentur post. Maior probatur. Distinctio per aliquam interiora, est aliquam distinctio: distinctio per maxime interiora est maxima distinctio. Si enim simpliciter sequitur ad simpliciter, & magis ad magis, maximum necessarium sequitur ad maximum &c.

Secundo arguitur sic. Perfectiones diuinae abstractae abstractione praesistentissima, sunt formaliter infinitae, ergo tunc idem formaliter ex natura rei. Antecedens est Sco. in 1. sen. di. 8. q. 3. in responsione ad argumentum principale. Consequentia probatur supponendo secundum duplicem infinitatem in responsione ad primum declaranda, dupliciter posse intelligi illud antecedens. scilicet de infinitate infra propriam rationem, & de infinitate infra entis latitudinem: tunc sic. Aut intelligis illud antecedens verificari de infinitate prima, & hoc non, quia nullum prius includit formaliter suum posterius: perfectio autem diuina, puta, sapientia est prior infinitate illa, quia modus eius intrinsecus est &c. Aut intelligitur de secunda infinitate, & tunc sequitur intentum: quia si sapientia diuina praesentia, & formaliter sumpta est ita infinita, quod ad nullam entis perfectionem simpliciter est formaliter terminata, oportet quod infra latitudinem rationis formalis ambitum omnem perfectionem simpliciter contineat, & quod nullam a ratione sua perfectionem formaliter excludat, & consequenter, quod ad nullam formaliter distinguatur ex natura sua. fiat in n. q. ab aliis perfectionibus distinguuntur, coartata formaliter infra entis latitudinem, quod est oppositum antecedentis sic intellectus. Ponitur n. talis & tanta entis perfectionem formaliter importare, ita quod non omnem. Verbi gratia, ponitur quod sapientia formaliter ex natura sua est perfectionem ponit, quam entis latitudinem addit, ita quod non eam, quam ultimum sua bonitas entis addit, &c.

Tertio sic. Perfectiones diuinae distinguuntur formaliter ex natura rei, ergo inter eas est relatio realis. Tenet consequentia, quia distinctio illa cum sit relatio existens in rerum natura, necesse est quod sit realis, sicut & quodlibet aliud existens in rerum natura, reale est. Consequens autem est contra Auctorem dicentem, quod eiusdem ad seipsum non est relatio realis. Quo ad quintum pro responsione ad primum, & destructionem Scoti fundamenti nota, quod aliquid esse infinitum contingit dupliciter. Vno modo secundum propriam rationem; alio modo, secundum quod ens, seu simpliciter. Illud est infinitum secundum propriam

rationem, quod nullis suis propriis latitudinis clauditur terminis, licet sit ad talem entis gradum definitum, quod non omnem essendi perfectionem habeat. Illud vero est infinitum in quod ens, seu simpliciter, quod nullis infra totum entis latitudinem terminis limitatur, sed omnem habet perfectionem essendi. Exemplum in quod

qualitates haberet: ita Deus in ipso esse suo omnes perfectiones habet.

esse in se infinita: esset namque ens finitum & limitatum ad quantitatis genus. Similiter in quantitate virtutis. Albedo si esset infinita intensio, esset infinita in propria ratione. esset enim infinita albedo, non tamen esset infinitum ens, quia ad speciem esset definita. Non parui autem esset referre quod quis infinitate dicit esse aliquid in finitum. Prima enim infinitas, cum attendatur penes ea, quae infra rei illius latitudinem sunt, rationem rei formalem in ea, qua inuenit for

malitatem limitationem relinquit, ut patet in exemplis datis. Secunda autem infinitas, quia attendit penes ea, ad quae totius entis latitudo se extendit, rem & eius rationem formalem illimitat, & eleuat ad hoc, ut ipsa omnis sit perfectio in ente possibilis, & non magis sit ipsa, quam quaecumque alia perfectio simpliciter, ac per hoc distinctione, & formalem limitationem, qua ab aliis formaliter ex natura rei absolute sumpta distinguatur, eam comitari non limitat. Ad propositum ergo decidendo dico, quod licet sapientia, & sapientia infinita prima infinitate sit eadem omnino ratio formalis, tamen sapientia infinita secunda infinitate est longe altior ratio formalis. Concluditur enim in sua ratione formali omnem perfectionem simpliciter, & sic cum in Deo sint perfectiones omnes infinitae secunda infinitate, oportet omnium esse simplicem rationem formalem.

Ad argumentum, sub quoque forma fiat, respondeatur, attendendo equiuocum rationem infinitatis: quoniam, ut dictum est, infinitas prima est illa, quae non variat rationem formalem, & quae attendit penes gradus perfectionales propriae latitudinis rei, non autem secunda. Unde si perfectiones diuinae non essent infinitae, nisi prima infinitate, argumentum concluderet, quia autem habent secundam ante omnem actum intellectus, ideo nihil concludit. Nec obstat, quod forte infinitas prima cuiuscumque perfectionis simpliciter inferat secundam: Sufficit enim quod ratione distinguatur, ut aliquod secunda fiat, quod non prima. Similiter non obstat, si quis perfectiones communissimas per se bonitatis, & similes, &c. verumque infinitatem habere negaret, nesciens in eis imaginari primam, propterea quod propria latitudine careant. Hoc enim magis nostro fuerit proposito: quo magis in veritate in finitatem habent, quod alibi dicendum est, distinctione supra dicta opus est: sicut secundum eam abique distinctione aliqua negandum est, esse, & esse infinitum habere omnino eandem rationem formalem, & sic ruit totum Scoticum edificium.

Ad secundum loquendo de distinctione actuali quacumque, negatur Minor. Et ad eius probationem dicitur negando omnia assumpta. Sufficit n. ad hoc, quod aliqua distinguatur intellectu, ut intellectus est, & non natura, distinctio rationis fundamentaliter inter naturam, & intellectum. Unde quando dicitur, Quicquid distinguitur intellectu, ut omnino indistincta est a natura, distinctio est etiam natura, distinguitur ly, indistincta, actualiter, uel fundametaliter. Et primo modo dicit esse falsum: secundo modo verum: sed tunc negato Minorem subsumendam, scilicet. Sed intellectus & natura sunt indistinctae fundamentaliter ante omnem actum intellectus habent. n. distinctione rationis fundamentaliter, ut declarauimus. Ad tertium negatur Minor, licet n. Deus intueatur perfectiones suas ab aeterno distincte, non tamen ab aeterno distinctas actualiter. Licet ponere distinctionem rationis actualiter causari per actum intellectus diuini, non sic a philosophia alienum.

Ad quartum negatur consequentia. Sufficit n. quod obiecta intellectus & voluntatis praedistinguantur fundamentaliter, nec est opus distinctione actuali pro tunc: sicut nec intellectus & voluntas Dei pro tunc distinguuntur, nisi fundamentaliter distinctione rationis. Ad quintum negatur consequentia. Synonymitas enim cum sit passio nominum, non attenditur penes identitatem rationis formalis rei secundum se, sed penes identitatem conceptus formalis, seu mentalis. Voces enim sunt notae earum quae sunt in anima passionum: unde cum veritas & bonitas Dei habeant diuersos conceptus, in nobis non sunt synonymae. Ad probationem ergo dicitur, quod licet significant eandem rem formaliter secundum se, & solum illam ut rem significant: tamen significant etiam distincte conceptus mentales, ut rationes significanti, & hoc dicitur synonymitatem, ut dictum est.

Ad sextum dicitur, quod ex parte rei sufficit ad omnia illa distinctio rationis virtualiter, seu fundamentaliter, ut distinctione rationis actuali ex parte nostri. Loquimur n. ut concipimus. Formamus autem distinctos conceptus, quorum vnus ex alio oritur, & de alio non praedicatur, & habet aliquam habitudinem, quam alius non habet.

habet. Et ideo demonstrationes praedicationesque formales & identitatis facimus, negamusque de Deo sub vno conceptu, quod affirmamus de ipso sub alio. Implent ergo libros doctores balbutientia, ut possunt, excellat Dei humano more, resonantes simplicissimam illam rationem formalem, omne quod in Deo est formaliter completentem, non nisi particularibus conceptibus inspicere, trahereque potentes, & non propter distinctionem, quae ibi fit ex natura rei. Aequalitas autem inter perfectiones diuinas ante omnem actum intellectus non est nisi fundamentalis non excessus inter se, qui inter eas virtualiter tantum distinctas saluatur.

Ad septimum dicitur, quod quia ante omnem actum intellectus non inuenitur contradictio formaliter, sed fundametaliter tantum, quia alteri contradictorium est formaliter negatio, quae non est nisi per opus intellectus: ideo sufficit pro tunc inueniri distinctionem rationis fundametaliter, quod concedimus, nec aliud exigitur, ut patet de se. Ad vltimum dicitur, quod emanationes diuinae distinguuntur & realiter, & formaliter: & licet distinctionis formalis earum fundamentum sit distinctio intellectus & voluntatis, non fit distinctio realis earum. non enim ideo processionibus diuinis distinguuntur realiter, quia altera est ab intellectu, altera a voluntate: sed quia habent reale oppositionem relationum, ut Boetius tradit. Falsum ergo aliumur, quod fundametaliter perfectionum diuinarum fundet distinctionem reale emanationum diuinarum. Ad fundandam autem distinctionem formalem inter eas sufficit distinctio formalis fundamentalis inter intellectum & voluntatem: sicut etiam ipse processionibus diuinis non distinguuntur formaliter ex natura rei, seclusa distinctione reali: sed distinctio rationis virtualiter tantum ante omnem opus intellectus, ita quod abique reali oppositione relationum, non magis distinguuntur ex natura rei, quam intellectus & voluntas.

Potest autem breuius ad hoc, & similia argumenta dici, quod in diuinis est ante omnem actum intellectus distinctio formalis non formaliter, sed virtualiter. imminet contra hoc modo: quia quodlibet diuinum propria executione, ac si esset distinctum formaliter ab alio, in intellectu n. ita intelligitur & non vult, & voluntas ita vult, & non intelligitur, ac si esset distinctio formalis inter intellectum & voluntatem, & sic de aliis. Fundatur autem talis modus habendi distinctionem formalem supra dictam eminentem unitatem formalem formaliter, & sufficit ad oia saluanda, quae per distinctionem formalem formaliter saluanda inducuntur, quia illi eminenter aequivalent. In hac secunda parte capituli huius, de essentia substantiarum intellectualium creaturarum, quae in secundo ordine collocatur, quatuor propositiones colligitur. Prima est. In substantiis intellectualibus creatis esse, est aliud ab essentia. Secunda, in eis non inuenitur materia. Tertia, esse earum est finitum, essentia autem infinita. Quarta, Nulla earum multiplicabilis est numeraliter, nisi vltima, anima scilicet humana. Prima, & secunda, tanquam declaratis omnibus, tertiam explanant ratione & autoritate. Ad RATIONIS autem evidentiam est notandum, quod actus finitur per potentiam, in qua recipitur, & potentia finitur per actum, quem recipit, diuersimode tamen. quod enim est in potentia, non est determinatum, sed determinabile per actum, ad quem est in potentia: cum autem ipsum receperit, ab eo formaliter finitur. Similiter actus secundum essentiam suam receptibilis est in hoc, vel illo, & consequenter determinabilis ad hoc, vel illud subiectum. Cum vero receptus est in hoc, iam non remanet in eo amplitudo & indefinitio ad hoc, uel illud: est enim ad hoc determinatus. Est ergo duplex finitas & duplex infinitas, altera scilicet ex parte actus, altera ex parte potentiae. Sed infinitas ex parte potentiae imperfectiorem sonat, cum sit per carentiam actus potentiam finientis. Infinitas autem actus perfectionem maximam dicit, cum sit per carentiam potentiae actum finientis. In cuius signum, forme secundum rem non receptae in aliquo, longe perfectiores sunt formis receptis, ut patet. Cum ergo esse substantiarum intellectualium sit receptum in earum essentia, consequens est, quod sit finitum eo modo, quo actus finitur per potentiam. Unde & contractum, & limitatum est ad genus sui receptiuum, naturae scilicet, cuius est. Quia vero essentia earum non est recepta in aliquo, cum sit forma non recepta in materia, consequens quoque est, quod sit in finita infinitate se tenente ex parte actus. non est enim determinata ad capacitatem alicuius materiae recipientis, sicut sunt formae rerum materialium.

His praesertim, formetur ratio sic. Id cuius esse est receptum, forma autem irrecepta, habet esse finitum, essentiam autem infinitam: intelligentiae sunt huiusmodi, ergo. Et nota, quod in ratione hac sermo est lemper tam de finitate, quam de infinitate se tenente ex parte actus; tali enim finitate esse intelligentiarum finitum est, & tali infinitate earum essentia est infinita. Si enim loquimur de finitate se tenente ex parte potentiae, earum essentia finita inuenitur, eo quod potentia in eis est determinata per actum essendi.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c. A D V E R T E Hoc ad multorum praedictorum intelligentiam, & ut euites errorem eorum, qui horam fundamentum non intelligentes, dicunt, quod si esse ideo est infinitum simpliciter, ut supra diximus, quia in nullo receptum est, cum essentia tam substantiarum immaterialium, quam compositarum in nullo penitus recepta sit, erit infinita simpliciter, quod est ridiculum: unde ex irreceptione infinitatem arguere, valde leue uidetur. Scito igitur, positione haec fundari super hac propositione. Omnis res in sui ordinem receptibilis in alio, realiter irrecepta est infinita infinitate opposita finitati, quam res sui ordinis recepta contrahit. Dixi, secundum suum ordinem receptibilis in alio, propter composita & materia, quae in tota sua latitudine irreceptibilia sunt. Dixi, est infinita infinitate opposita &c. quia sicut non quodlibet receptibile est in quolibet, sed quilibet beatus habet propriam receptum, ut habetur in secundo de Anima. ext. Com. 24. & 26. ita & 6. ex qualibet receptione sequitur qualibet finitas: sed determinata ex determinata, & per oppositum ex tali irreceptione talis infinitas opposita, scilicet finitas, quam si recepta esset res illa contraheret. Verbi gratia, albedo cum sit receptibilis in subiecto, si ponatur irrecepta, erit infinita non quacumque infinitate, sed ea, quae opponitur finitati, quam in subiecto habet. In proposito. ergo, est esse forma in sui ordinem receptibilis rationem habet, neutrius recipi repugnat: sed in alio & alio receptio. receptiuum n. proprium ipsius esse, est quidditas, seu suppositum: forma vero est materia. Et ideo sicut alterius rationis est receptio formae in materia a receptione esse in essentia, ut supra ostendimus: ita alterius rationis est finitas formae per materiam a finitate esse per essentiam, licet conueniant in hoc, quod utraque est per modum quo actus finitur per potentiam: & similiter diuersarum rationum oportet esse in finitatem, quae forma sortitur ex hoc, quod est irrecepta in materia, & infinitate quae esse sortitur ex hoc, quod in quidditate nulla est receptio. Forma namque ex hoc, quod recepta in materia, infra ipsam clauditur amplitudinem suam, quae ad hoc, uel illud particulare definita, amittit: ideo ex hoc, quod separata a materia est, non aliter est infinita, nisi quia ad nullum materiam capacitate coartata. eius terminis caret. Est autem, quia ex hoc quod recipitur in aliqua quidditate, ad illius genus & speciem coartatur, & irreceptum ponatur, ad nullum genus determinatum erit & consequenter cuiuslibet generis terminis carens: simpliciter infinitum.

HABES & hinc, unde Scotistarum, & Scoti, coram iudicio, peccatum deprehendas in 1. sent. dist. 2. quae dist. 2. ubi ab eis imponitur 5. Thom. ratio vltimo ibi inducta ad concludendam Dei infinitatem, quae est talis. Forma finitur per materiam, ergo forma, quae non est nata esse in materia est infinita. Iam enim nobis, quae iam infinitatem ratio haec concludat, & quod infinitas Dei aliter negat terminos secundum S. Thomam.

Vnde aduertat, triplex ibi peccatum. Primum est, quod ratio praedicta ad concludendam infinitatem simpliciter assumpta a nobis dicitur, cum apud nos non concludat nisi infinitatem in quod secundu est, quod ratio praedicta secundum fallaciam consequens loquiphisiam asseritur, quia forma per se natura est finita in se, quae finitur per materiam, sicut illud tenet Phisicorum. Corpus finitur ad aliud corpus. Tho. de Ente & essentia. D. 2. pas.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

Confirmatur autem hoc auctoritate libri de Causis, ubi dicitur, quod intelligentiae sunt finitae superius, & infinitae inferius. Sunt enim, ut respicit id quod est supra se formaliter, ipsum scilicet, actum essendi, est finita recipiendo ipsum, ut autem respicit id quod est infra se, materiam scilicet, est infinita, utpote non recepta in ipsa &c.

1. d. 2. q. 4.

Seco. r. d. 8. q. 3.

3. Met. c. 10

T. c. 24. & 26.

T. c. 31.

pus ergo si non est finitum ad aliud corpus, est infinitum. Manifeste enim patet error, quia cum dicitur: Forma finitur per materiam, ly per, denotat causam praevisam finitatis secundum quid superaddit. Non enim forma secundum se est tali modo finita, cum semel sit indeterminate a hanc, uel illam materiam: & ideo bene sequitur, ergo forma, quae non est natura recedit in materia est infinita in quid. S. n. affirmatio est ca praesumptio affirmatiouis, negatio erit ca negatiouis. Non est autem talis processus. Phisic, quia corpus non finitur per aliud corpus casualiter, & praecile. Tertiu est, quod infir-

ctari conatur aliud supradictum, scilicet, quod essentia intelligentie est finita superius per suum esse. Contra, inquit, esse est posterius essentia, & accidens eius, apud uos, ergo essentia intelligentie in primo natura uidetur infinita intentione, & consequenter non finibilis per esse in secundo signo.

Ad hoc siquid dicitur, quod licet esse sit posterius essentia ordine generationis, & accidens eius, id est, extra conceptu formale: tñ essentia in illo priori est finita simpliciter, & per hoc quod est receptiuu ipsius esse, & non est ipsum suu esse, & c. sicut n. per hoc, quod essentia est ipsum esse, est infinita simpliciter, ut patet in Deo ex dictis ita per hoc, quod essentia non est suu esse, non est infinita simpliciter iuxta maximam illa. Si affirmatio est ca affirmatiouis & c.

Quia ergo in omni priori essentia intelligentie est fundamenta-liter receptibilis ipsius esse, & ab hoc abstrahi non potest, licet non in omni priori habeat illud, sequitur quod sit simpliciter finita per suum esse. n. per hoc non est suum esse, sed illa actuabilis, uel actua ta est & c. Sic, n. intelligitur cum dicitur, quod essentia intelligentie finitur per suum esse. Quarta propositio quod ad primam parte superius discussa relinquatur. Quo ad secundam uero, quod d. anima intellectiua, quae est ultima inter substantias intellectuales, sit multiplicata numeraliter, eget magna consideratione. In textu autem assignatur pro causa huius, unio ad corpus. Omnis n. forma sic unita corpori, quod dat ei esse formaliter, necessario multiplicatur secundum multiplicatione illius, alioquin plura corpora haberent idem esse numero. Ab uno n. forma non protendit, n. si unum numero esse substantiale, & merito ex unione ad corpus anima multiplicari numeraliter dicitur, quia distinctio numeraliter, cum non sit formalis, oportet quod sit secundum quantitatem, ut supra declaratu fuit: secundum quantitatem aut esse non posset talis distinctio in anima, si forma non ellet rei quantae, ut intelligentie ostendunt. Efficax ergo ratio ad concludendam pluralitate numerali animarum, est con iunctio ipsius animae ad corpus numeraliter multiplicatum.

Hic obiectio quaedam contra quartam propositionem excluditur, qua talis est. Forma multiplicata ad multiplicatione corporis de structis corporibus, non remanet in sua multitudine: anima humana est multiplicata ad multiplicatione corporis, ergo non possunt remanere multae animae humanae destructis corporibus & c. Pro ces sus bonus: conclusio autem falsa est, ergo altera praemissarum: non Maior, ut probatur, ergo Minor, quae fuit quarta propositio. Maior probatur ex eo, quod remota causa, remouetur effectus. Si ergo ca multitudine animarum est ipsa multitudo corporu, remota multitudine corporum, remouebitur etiam multitudo animarum. Excluditur autem hic obiectio in litera, declarando formas dupliciter plurificari ad plurificatione corporum, scilicet cum dependetia a materia, & sine dependetia ab illa, & primae quidem de structuunt de structis corporibus: secundae uero remanent, eo quod non nisi occasionaliter eorum indiuiduatio a corporibus est: de harum autem numero est anima intellectiua.

Ad horum euidentiam nota primo, quod id est iudicium de esse, & unitate, & multitudine rei, quo ad dependetiam, & independetiam, ita. I. quod cuius esse a materia non dependet, nec eius unitas, nec multitudo a materia dependet. Cuius autem esse a materia dependet, tam unitas, quam pluralitas eius etia ab illa dependens est, unum enim, & multa, entis passiones sunt.

NOTA Secundo, quod formae sunt in triplici differentia. Quaedam sunt in materia, & educuntur de potentia materiae, ut formae materiales. Quaedam sunt in materia, sed non educuntur de potentia materiae, ut anima intellectiua, quae uenit de foris. Quaedam nec sunt in materia, nec educuntur de potentia materiae, ut formae separatae a materia, intelligentiae scilicet. Non potest autem dari quatuor genus earum, quae educuntur de potentia materiae, & non fiat in materia, quia implicat, ut de se patet.

Si illae quaedam, quae nec educuntur de potentia materiae, nec sunt in ea, omnino independetes, & separatae sunt a materia, & immultiplicabiles numeraliter, ut supra probatum fuit. Primae uero, & se-

de Gene. ca. 3.

e 5. q. 9. c. 1. in 3.

Secunda, quia conueniunt in hoc, quod sunt in materia, habent & hoc commune, quod oportet utraque esse coaptatas, & proportionatas suis receptiuis materiis, in quibus sunt. Proprius n. actus oportet in propriis fieri materiis, ut dicitur 2. de Anima tex. co. 24. & 26. Forma namque leonis debet esse conformaturata corpori leonino, ita quod non equino, & huius leonis forma oportet quod sit conformaturata huic corpori leonino, ita quod non illi & c. Et ex hoc consequenter conueniunt ita in hoc, quod utraque oportet simul multiplicari in propriis corporibus. Quaeunque n. oportet esse in

T. com. 24. & 26.

etiam est, nisi in anima humana propter corpus, cui unitur. Et licet indiuiduatio eius ex corpore occasionaliter dependeat, quantum ad sui inchoationem, quia non acquiritur sibi esse indiuiduatu, nisi in corpore cuius est actus, non tamen oportet ut destructo

niceo coaptata & proportionata simul, recipiunt multitudinem & unitatem, ut patet in discurrendo in singulari. Semper enim multiplicatione formatu in una specie comitur multiplicatio corporum in illam speciem, & e conuerso, aliter uel una forma esset in diuersis materiis, uel diuersae materiae sub una forma, quorum utriusque est impossibile. Ex eo quod primae formae educuntur de potentia materiae, & non secundae, differunt inter se in hoc, quod primae habent esse dependens a materia, sicut a causa materiali earu esse causante, & subiectate: secundae autem habent esse excedens tota materiae capacitate, & independens ab ea, utpote non causante ex illa. Et ex hoc consequenter differunt secundum quod primariae unitas, quae multitudine a materia dependens est, sicut & esse: & ideo sicut destructis corporibus ipsae destruitur, ita unitas & pluralitas earu. Secundariae uero ita unitas, quam multitudo independens est a materia, sicut & esse: & ideo sicut destructis corporibus, earu esse remanet, ita unitas & pluralitas. Et hoc est quod hic intendit S. Tho. dicens in diuiduatione animae. i. unitatem eius. Et similiter intelligendum est de pluralitate occasionaliter ex corpore dependente. Dependet n. hoc modo: quia fit in corpore, non autem ita, quod educatur de potentia corporalis materiae, & hoc est quod subdit, quae non acquirit illud nisi in corpore. & ratione addit: quia cum habet esse absolutum, id est independens a corpore, corrupto corpore, absque illo remanere potest. & ideo Auic. dicit indiuiduationem animae ex corpore in sui initio dependere, non autem in fine, quia scilicet non fit nisi in corpore. Potest autem esse, & de facto est post mortem sine corpore, & sic soluta est obiectio facta, quia Maior est falsa de secundo ordine formarum, qualis est anima humana.

Ad probationem eius iam patet quid dicendum: quia corporu multiplicatio non est proprie causa, sed occasio, & non nisi in fieri multitudinis animarum: cessante autem causa in fieri, non cessat effectus, quo ad esse.

QUESTIO XIII.

HIC circa indiuiduationem animae intellectiuae, per quod, si indiuiduatur, dubitatur. In hac questione faciendū sunt tria. Primo recitabitur opinio Scoti: secundo declarabitur opinio sancti Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Quo ad primum Scoti, in secundo sen di. 3. q. vi. & in quolib. q. 2. sequens positionem suam de haeccheitibus tenet animam, quae propria haeccheitate indiuiduatur, arguitque sic contra S. Tho. eo primo, quo aliquid est in actu extra causam & intellectum, eo primo est hoc: sed anima, sicut & quaelibet entitas praecipue absoluta seipsa, primo est in actu extra causam & intellectum, ergo anima seipsa primo est haec. Maior probatur, quia uniuersalitas, siue esse non hoc, non conuenit rei nisi in intellectu. Minor patet ex eo, quod res seipsa primo recedit a non esse.

Sec. di. 3. q. 7. in c. q. quodl. q. 2.

Præterea. Omnis distinctio formalis, seu non per materiam, est specificata per te: animae intellectiuae distinguuntur formaliter, seu non per materiam, ergo distinguuntur specificae. Conclusio est falsa: ergo altera praemissa non Minor, quia animae intellectiuae separatae carent materia, ergo Maior, quae est fundamentu positionis tuae. Quod si dicas, quod animae habent inclinationes ad diuersa corpora, & per has distinguuntur. Contra. Anima prius natura est terminus creationis, qui ut talis formaliter est hoc, quod uiait materiae, ergo prius natura anima est haec, quae uiaitur materiae. ergo anima indiuiduatur, & non per unionem ad corpus. Antecedens probatur sic. Prius est quod potest esse sine alio, & aliud non sine illo, ex 5. Meta. tex. con. 16. anima non solu secundu essentiam: sed etia secundu existentiam potest esse sine unione ad materiam, non autem absque hoc sit terminus creationis, & haec, ergo anima est prius natura terminus creationis, & haec, quam sit in materia.

Si dicatur quod anima non est haec per actualem unionem, seu existentiam in materia, sed per aptitudinem esse in illa, contra. hoc non euadit difficultate: quia natura absoluta est prius materia ipsa sua ap-

tuus aptitudinis: quia enim anima est haec, ideo habet hanc aptitudinem ad hoc, & illi repugnat & c. ut arguatur sic. Quod conuenit vni, & repugnat alteri eiusdem speciei, non conuenit per se huic, secundum id quod commune est illis, uel saltem praexigit eoru ne cessario distinctionem, scilicet huius ab illo: sed haec aptitudo, quae est huic animae, & repugnat illi. ergo non potest esse indiuiduationem principium necessario praexigit distinctionem huius ab illa, igit non indiuiduatur aptitudinibus.

Confirmatur, Ratio aptitudinis formaliter loquendo, non est ad se, nec est ratio entis in actu, ergo non potest esse indiuiduationem principium animae. Antecedens probatur pro prima parte, quia si esset ad se, posset intelligi non ad aliud, ut ad terminum, quod est falsum. Pro secunda quoque parte probatur, quia quod necessario exigit aliquid non existens, ipsum est non existens in actu: aptitudo autem est ad terminum non existentem. ergo eius ratio, non est ratio entis in actu. Consequenter patet, quia distinctio relatiua praesupponit distinctionem absolutam, quia enim anima est haec, ideo habet hanc aptitudinem, & non e contra, & quia haec anima est singularis singularitate actuali, siue in actu, non est haec aptitudine ad hoc corpus. Haec sunt quae ita in hac re sentiunt.

Notandum autem peripatetica fundamenta sequentes, animam indiuiduari comensuratione substantiali ad corpus dicimus, & hanc animam, & illam distinguimus comensurationibus suis ad hoc, & illud corpus. Probationes autem huius, supra adductae fuerunt, cum deducit huius distinctionem numeralem non nisi quantitate originari posset. Unde nunc sufficere declarare, quomodo sit hoc, quod dicimus. Comensuratione dupliciter sumitur. Vno modo, pro relatione comensurationis: alio modo, pro ipsa substantiali cooperatione rei. primo modo, comensuratione est res respectiua essentialiter, & in genere relationis: secundo modo, est res absoluta, & de praedicamento rei comensurata. est n. id est essentialiter quod ipsa, sed differens ab ipsa sola ratione: & similiter dico de inclinatione, aptitudine, cooperatione, sigillatione, & similibus, quae ad exprimendum propositum assumuntur.

Absolutum quoque pro nunc, sumitur dupliciter. Vno modo a termino, & sic dicimus substantiam, quantitatem, & qualitatem essentialia absoluta. Alio modo a reptione, seu subiecto, & sic nullu praedicamentorum accidentium est absolutum, sunt enim essentialiter receptibilia in substantia. Cum ergo dicitur, quod animae sunt comensurationibus, indiuiduantur, intelligendum est comensurationibus substantialibus, quae sunt res absolutae a terminis, & si non a reptionibus, & non comensurationibus, quae sunt relationes & c. Sicut namque de essentia animae in communi est, quod essentialiter sit proportionata corpori physico organico, quod in eius distinctione ponitur: ita de essentia animae humanae est, comensuratione corpori humano. ideo namque ita perfectio corporis humani, quod non bouini, sic quoque de essentia huius aie, est comensuratio ad hoc corpus: & sic comensuratio ad corpus humanu, non sequitur animam iam humanam, sed constituit ipsam humanam. Per hoc n. primo differunt anima hominis ab anima bouis, quia illa est proprius actus corporis humani, ista uero bouini. Cõstat autem, quod id est esse actus proprii corporis humani, & esse substantiale substantialiter comensurata perfectione eius. Ita substantialis comensuratio huius animae ad hoc corpus, non sequitur animam hanc, sed constituit ipsam hanc. est n. haec anima: substantialiter proprius actus huius corporis: unde haec anima ab illo primo differit, quia illa est proprius actus huius corporis, illa uero proprius actus alterius. & hoc est quod S. Tho. in 2. co. Gen. c. 8. tradit, & in quæstionibus de anima, & ubique; de hac re loquitur. Est autem conueniens propositio illa principis Arist. docet. n. in primo libro de Partibus animalu, quod propriae differentiae aliquid debet esse per se distinguens illud in eo, quod tale, uerbi gratia, propriae differentiae animalis non debet esse albu & nigru, quae non diuidit animal in eo, quod animal. Stat n. idemitas animalis, cuius illarum diuersitate, nec debet esse nauigatiu & uolatiu, quia non diuersificat haec per se naturam sentiuam, sed debet esse tale sentiuu, uel tale animal. n. in eo, quod animal, cui sentiuo cõter, non diuersificatur per se, nisi per differentias sentiendi. Unde cum anima in eo quod talis, essentialiter sit actus corporis physici propriis differentis diuiditur per hoc, quod actus talis corporis, uel talis, & iteru actus talis corporis, puta, humani propriis differentis diuidit (materialibus istis) per hoc, quod est huius corporis, uel illius. Indiuiduatur ergo ipsa animae comensurationibus substantialibus non absolutis a reptionibus, sicut & ipsae animae essentialiter sunt non absolutae a perfectiuius corporibus earu reptionibus. Et non considerate hoc, est et erroris eoru, qui de oibus uolunt eodẽ modo iudicare, ut sunt Scotistae, quibus non considerat proprias reru naturas, & res, suis co-

2. contra. Ge. ca. 8. q. 3. ad 15.

ceptibus adaequare uolunt, accidit ut de oim indiuiduatione eadẽ modo fiat sententia, & in eoru numero sint, de quibus dicitur secundo Caeli text. com. 80. quod quæritur utique non habeant contradicere sibi ipsi.

Hic uisus ad solutionem argumentorum procedendum est. Ad primum dicitur, quod falsa est Maior, licet n. quaelibet res postea extra intellectu & cam sit haec, non tamen eodẽ modo, & in eoru numero sint, de quibus dicitur secundo Caeli text. com. 80. quod quæritur utique non habeant contradicere sibi ipsi.

Ad primum dicitur, quod falsa est Maior, licet n. quaelibet res postea extra intellectu & cam sit haec, non tamen eodẽ modo, & in eoru numero sint, de quibus dicitur secundo Caeli text. com. 80. quod quæritur utique non habeant contradicere sibi ipsi.

ens aliud a Deo extra intellectu & causam est, & est dependens, non tamẽ eodẽ modo, & dependet. Minor quoque est falsa, res enim non seipsa primo, sed per existentiam actualem distinctam realiter a se extra nihil ponitur, ut supra declaratum fuit, & c.

Ad secundum negat Minor. Dicit n. animae humanae separatae non distinguuntur formaliter, seu per materiam, licet sint purae formae a materia abstractae. Aliud n. est dicere, ois distinctio formalis est specificata: aliud, ois distinctio formatu. Distinctio n. formatu, est illa, quae ex principis distinctiuis constat, specifica est. Quaecumque n. habet diuersas distinctiouis specificae differẽtu, cum saltem differencias ultimas habeat non eadẽ, quaru diuersitas sufficit ad diuersitate specificae talis non est inter animam Sortis & Platonis, huius liquidem eadẽ distinctiõnem. Distinctio autem formatu, cum sit, undecumque inter formas diuisione accidat in duabus animabus separatis, id est, inuenitur ex hoc quod diuersis corporibus coaptatae sunt. Unde non est similis ratio de eis, & de aliis substantiis separatis, quae corporibus unibiles non sunt. Et sic responsio ibi data, est bona, si tamen intelligatur modo, scilicet exposito, quod animae inchoationibus substantialibus ad diuersa distinguuntur.

Ad id, quod primo obicitur contra, dicitur, quod non concludit intentu. Concludit enim, ergo anima prius natura est haec, quam habeat actualem unionem ad corpus, cum debeat concludere, ergo anima prius natura est haec, quae sic coaptata, seu inclinata ad hoc corpus. Non n. dicimus a animam indiuiduari formaliter per actualem unionem ad corpus, sed per cooperationem substantialem ad hoc corpus, quae prius natura debere animam quam ipsam actualem unionem, patet ex eo, quod omnia hic per se terminant creationem, & non anima hoc existens, & ex eo quod inesse praesupponit esse: esse autem particulari tam immediatior est, quod inesse. Unde responsio ibi recitata est bona, cum grano tamen salis. Dicim n. animas indiuiduari per aptitudinem substantialem, seu comensurationem formaliter: per unionem uero actualem ad corpus conditionaliter, id est, tanquam per conditionem sine qua non, & quia prius natura inesse rei ratio formalis, quam conditio sine qua non, ideo & c.

Ad argumentu contra hoc, patet responsio ex dictis. Alimim n. hoc falsum. I. quod natura huius animae sit prior aptitudine sua substantiali. Unde Maior argumentu ibi formatu: pro secunda parte distiugit, esse falsa. I. quod de quolibet conueniens vni & repugnans alteri eiusdem speciei praexigit distinctionem ipsorum. Sicut n. quod non praexigit, sed facit distinctionem ipsorum, sicut quod conuenit vni speciei, & repugnat alteri eiusdem generis, non opus est, quod praexigit illarum specierum distinctionem, sed stat quod faciat earu distinctionem. Verbi gratia, rationale conuenit homini, & repugnat leoni, & irrationale conuenit leoni, & repugnat homini, & tñ rationale & irrationale non praexigit distinctionem hominis & leonis, sed facit. Unde substantias sub illa Maiore, Sed haeccheitates animae Sortis conuenit sibi, & repugnat animae Plat. ergo haeccheitates supponunt ipsas distinctas, & sic suadebis. Seco. uim argumentu sui.

Ad confirmationem cum dicitur, Ratio aptitudinis non est ad se, dico quod ratio aptitudinis substantialis, de qua loquimur, est ad aliud, sed non ut ad terminu, sed ut receptiuum. Probatio autem contra hoc nihil facit: concedo enim quod potest intelligi non ad aliud, ut ad terminum, non autem non ad aliud, ut receptiuu, sicut quantitas, & qualitas absolute sunt a termino, & non a subiecto.

Ad id, quod secundo loco in antecedente ponitur, quod ratio aptitudinis non est ratio entis in actu, dico primo, quod falsum est. Aptitudo n. ad ridendum. Irregularitas habet rationem in actu primo, licet potentia ad actum secundum. Probationis uero utraque propositio est falsa, & Maior quidem. I. quod necessario exigit aliquid non existens, ipsum est non existens in actu: quaelibet n. potentia actiua in actu primo tantum exigit operationem suam non existere, & tamen ipsa est existens in actu. Minor uero, quia aptitudo substantialis animae ad corpus non excludit corpus, sed compositio est contraria est, quae facit aptitudinem animae esse ab ipso actuali unione.

Dico secundo, quod quouocam de aptitudine. Aptitudo n. ista, quam in anima intelligimus, non est nisi comensuratione, seu substantialis sigillatio ipsius animae ad hoc corpus, & quam consistit esse. S. Tho. de Ente & essen. D. 3. se 14.

se in actu, & dicitur esse corpori unita, & dum est separata ab eo, sicut in exemplo supra posito de cera liquet. Argumentum autem procedit, ac si aptitudo ista esset quid potentiale, expectans aliquid quod reducatur ipsam in actu &c. Ad consequentiam patet quod dicitur esse, quia non est talis distinctio relatiua, sed absoluta relatiue ad receptiuum &c.

et part. 3.

g ¶ In hac tertia parte capituli huius, declaratur S. Thom. quomodo quidditates substantiarum separatarum se habeant ad intentiones logicas. s. genus, speciem, & differentiam &c. quatuor notatis se absoluit, excludendo post duas obiectiones. Proponit ergo primo conclusionem talem. Intelligentia sunt in predicamento, probatur; tam sic. Omne id, in quo differt esse ab essentia, est in predicamento intelligentia sunt huiusmodi. ergo &c. Minor supra probata est. Major uero probari potest sic. Omne habens esse limitatum, est in genere. si enim limitatum esse habet, ad aliquod genus definitum est. Quod enim ad nullum genus definitum est, ac per se subsistit, unde, aut, quomodo esse limitatum habet? Omne autem ens, in quo esse distinguitur a sua essentia, habet esse limitatum, ut supra declaratum fuit. ergo omne tale est in predicamento. Ex quo corollarie concluditur, quod habent genus, speciem, & differentiam. Addit autem, Quibus occulte sunt nobis earum differentia: & ut responderet dubitationi, qua quis dicitur esse pollet, Quomodo scis in eis esse differentias, si illas ignoramus? Respondeo, scire de eis quaestione, an est, & ignorare quaestione, quid est, nouimus in qua differentia esse in illis, sed quae sunt illae, latet. Latet autem intelligentiarum differentia: s. m. se, quia esse omnibus substantiis habere occultas differentias proprias s. m. se, & in hoc conueniunt cum substantiis inferioribus. Latet et secundum accidentales proprietates, quae sunt earum passionum: quia excedunt facultatem naturalem intellectus humani, qui se habet ad manifestissima in natura, sicut oculus noctuae ad lumen solis: & in hoc differunt a sensibilibus substantiis, quarum proprie differentia: nominibus suarum proprietatum significantur, sicut causa: nominibus suorum effectuum: unde omnino immanifestae sunt nobis intelligentiarum differentia: quo ad quid sunt &c.

Q V A E S T I O X I I I .

¶ C R C A Hanc particulam dubitatur, an intelligentia sint a nobis quidditative cognoscibiles in hac uita &c.

¶ In hac q. septima agenda sunt, primo declarabo titulum, & intentionem quaestionis: secundo adducetur opinio Auerrois: tertio impugnabitur: quarto respondebitur suis rationibus: quinto declarabitur opinio S. Thomae: sexto adducetur ratio Ioannis de Landano contra S. Thomae: septimo eis satisfietur &c.

¶ Q V O A D Primum nota, quod aliud est cognoscere quidditative, seu cognitionem quidditatis: & aliud est cognitio quidditatis, seu cognoscere quidditatem. Cognoscit, n. leonis quidditatem, quicquid nonit aliquid eius praedicatum essentiale. Cognoscit autem quidditatem non nisi ille, qui omnia praedicata quidditatis usque ad ultimam differentiam nouit &c. Cum autem cognoscimus intelligentiam esse substantiam, & esse intellectuales &c. liquet quod earum quidditates cognoscimus, unde hoc in dubium non uertitur: sed quaestio est, an quidditatem cognoscere eas possimus, ut per nosmetipsos scilicet usque ad ultimas earum differentias. Et licet haec quaestio habeat opiniones plurimas, ut patet tertio de Anima, c. 36. quia tamen non nisi cum Scotistis & Auerroistis hic agitur, & Scot. opinio in conclusione non discrepat, ut patet in primo sententiarum, c. 3. cum solo nobis disceptandum est Auerrois. Haec de primo.

¶ Q V O ad secundum, Auer. in 3. de Anima, com. 36. supposita fictione sua in com. 5. opinatur, quod intellectus possibilis, ut appropriatus nobis adeptis omnibus intellectibus speculatiuis, ac per hoc continuatus intellectui agenti ut formae, per illum intelligit substantias separatas: & consequenter nos, quibus per hoc fiet intellectus agens forma, sicut modo est intellectus possibilis, ita quod sicut modo per intellectum possibilem intelligimus materialia, ita tunc per intellectum agentem intelligimus substantias separatas.

¶ Probat aut. m. intentionem suam duabus rationibus. Prima ratio fundatur supra duas propositiones, quarum prima est. Intellectus, & prima intellecta speculatiua se habent sicut forma & materia. Probatur illa sic. Illa, quorum est unam operatio, ita quod operatio unius communicatur alteri, se habent sicut agens & instrumentum, uel sicut forma & materia: sed intellectus agens, & primum intellectuum speculatiuorum est unam operatio, ita quod operatio intellectus agens, scilicet facere intellecta in actu, communicatur primis intellectibus speculatiuis. ergo intellectus agens, & prima intellecta speculatiua, se habent sicut agens & instrumentum, uel sicut forma & materia. Patet Minor: quia intellectus in habitu potest non solum intelligere, sed facere conclusiones intellectuales in potentia intellecta in actu. Vtrique. n. experimur in nostra

Auerro. pace & the. Scot. 2. di. 3. q. 3.

esse potestate. Intellegere, & facere conclusiones actu intellectas me diatibus primis intellectibus, quae solo lumine intellectus agens sunt intellecta in actu. In maiore uero notatur dicitur, ita quod propria operatio unius communicatur alteri, quia plures traheres natus, ad eandem operationem concurrunt, non tamen sicut materia & forma, nec sicut agens & instrumentum, propterea quia alter alterius propria operatione non trahitur. Clarum est autem, quod eadem operatio sua al

prae dicamento, & propter hoc inuenitur in eis genus, species, & differentia, quamuis earum

teri occurrere ad id, se habet ad illud, sicut agens principale ad instrumentum: quae admodum carpentarij sedis factio: terra coicit, uel sicut forma ad materia, sicut calor calefactione aquae calidae coicit. Et licet utraque pars distincti conclusioni vera, quia tamen prima materia nescitior est, & minus ad praedictum, ideo Commentator secundum per declaratum. quod prima intellecta speculatiua, & intellectus agens se habeat ut materia & forma, & hoc facit declaratum, quod intellectus agens, & non solum prima, sed anima intellecta speculatiua se habeat sicut forma & materia. Manifestat autem hoc sic. Quandoquidem est aliquod receptiuum aliquid duorum ordinum inter se habentium, id quod est perfectius & formalis, est sicut forma, id uero quod est imperfectius, & minus formale habet rationem: sed intellectus possibilis est receptiuus intellectuum speculatiuorum, & intellectus agens ordinem inter se habentium, ita quod intellectus agens est perfectior & formalior intellectibus speculatiuis, ergo intellectus agens, & intellecta speculatiua se habent sicut forma & materia. Ad autem in maiori, ordinem inter se habentium, quia alter praesentio non est uera, sicut patet de albedine, & dulcedine lactis, quarum neutra est alteri forma. Cum. n. ordinata sunt, necessarium ueritatem propositio, ut patet cum aer recipit colorem & lumen. Minor patet ex eo, quod intellectus recipit in intelligere. Intellectus autem possibilis intelligit & intellectum agens, & intellecta speculatiua &c. & sic patet prima propositio. ¶ Secunda propositio est. Intellectus possibilis & appropriatus nobis, quod recipit intellecta speculatiua, & intellectus agens in potentia tantum: quandoque partem in actu, & partem in potentia: quae doque totaliter in actu. Ita propositio quo ad intellecta speculatiua, est clarissima: intellectus namque infantis est in pura potentia, sicut tabula rasa, in qua nihil est depictum, postmodum uero recipit primorum principiorum notitiam: deinde multarum conclusionum successiue acquirit notitiam: & sic secundum aliquid est in actu, puta, secundum principia: & secundum aliquid in potentia, puta, secundum conclusiones: & postremo acquisitis omnibus conclusionibus est totaliter, & in omnia in actu tamen principia, quae conclusiones. His si coniungatur prima propositio, illucet tibi haec secunda propositio, quo ad secundam partem. Si. n. intellectus agens est forma intellectuum speculatiuorum, eadem erit proportio coniunctionis ad intellectum agens, quae est inter intellectum possibilem & intellecta speculatiua quo ad hoc, quod totaliter uni, totaliter & reliquo coniunctus erit: & si partialiter uni, partialiter & reliquo coniunctus erit.

¶ His praemis format prima Auer. ratio sic. Oportet quod mouetur ad acquisitionem alicuius ut formae, illa perfecte acquisita potest operari operatione propria illius formae, sed intellectus possibilis ut appropriatus nobis, mouet ad acquisitionem intellectus agens, ut formae, ergo illo acquisito potest operari operatione propria illius. Sed operatio propria intellectus agens est intelligere substantias separatas quidditative. ergo intellectus possibilis poterit per illum intelligere substantias separatas: & cum intellectus possibilis operatio noua nos denominet, consequenter nos per intellectum agens intelligimus substantias separatas &c. Maior patet explicitate, cum aqua mouet a forma caloris, acquisito illo potest calefacere, & similiter apparet in omnibus. Minor uero probatur dupliciter. Primo ex duabus propositioibus praemissis sic. Quicquid, aliquid mouetur ad aliqua duo recipienda ordinata inter se, ad id quod est formalis & perfectius mouetur ad formam, ex prima propositione: sed intellectus possibilis mouetur ad intellecta speculatiua, & intellectum agens, quia quae est in pura potentia, quae est partem in actu, & partem in potentia, ex secunda propositione, ordinem inter se habentium: quia mediatus intellectus speculatiuis recipitur intellectus agens, & intellectus agens est formalior & perfectior. ergo intellectus possibilis mouetur ad intellectum agens ut formam. Secundo probatur illa Minor sic. Intellectus possibilis mouetur ad acquisitionem intellectus agens ut finis, ergo ut forma. Antecedens patet ex eo, quod ipse intellectus agens est efficiens illum motus, quo mouetur intellectus possibilis ad ipsum. In separatis. n. materia idem est efficiens, & finis motus, ut c. 36. 12. Meta. habetur. Consequenter uero patet ex secundo Phys. tex. c. 70 ubi dicitur, quod finis motus, & forma idem sunt: & hanc probationem tangit Auerrois 12. Metaphysicorum in fine com. 38.

¶ Secunda ratio Auer. ponitur secundo Meta. c. 1. Si intelligentia non essent a nobis cognoscibiles, natura otiole eguliter consequens est falsum. Consequenter probatur, quia fecisset id, quod est in se natura, licet intellectus, non intellectus ab alio, sicut si fecisset Solem non comprehen-

Com. 36. T. c. 70. Com. 38. 2. r. princ. ibidem circa tex. Co. 13. contra gen. c. 54. pist. mediu

prehensum ab aliquo uisu. Et quoniam haec consequentia cum sua probatione derisibilis a S. Tho. indicatur, propterea quod frustrata est, quod non potest consequi sine uisu, & intelligentiarum finis non est intelligi a nobis. dato. n. quod intelligi esset finis earum, sufficit earum intelligentiam, ut a seipsis intelligatur. Non. n. sequitur. Ab intellectu humano non intelligitur. ergo a nullo. cur non ualeat, Sol non uideatur a non sua. ergo a nullo uisu. Idcirco Ioannes de Sando in tertio de Anima, dupliciter probat illam consequentiam. Primo dicens, quod Commentator non supponit, quod finis substantiarum separatarum sit intelligi a nobis: sed supponit, quod intelligentia: ex se sint intelligibiles ab intellectu nostro, cum continentur sub eis obiectionibus. Entes: & tunc bene sequitur. Intelligentia: sunt ex se naturaliter nobis cognoscibiles. ergo intellectus noster naturaliter natus est eas intelligere. Naturaliter. n. actiuo, ualeat est intelligere, & det correspondere naturae passiuo, quale est intellectus, aliter potentia actiua esset frustrata in natura. Secundo dicitur ab eodem illa consequentia: quia est intelligentiarum finis primarius non sit intelligi ab intellectu nostro, est tamen earum finis secundarius. Agunt. n. prima intentione propter se: secundario autem propter alia, ut dicitur. 2. c. 1. Com. 21. & ideo sequitur quod intelligentia, saltem quo ad finem secundarium, essent frustrata, & sic natura fecisset aliquid tiose. Propterea, inquit, consequentia Com. est uisina propositionibus per se notis, & non est derisibilis. Potest adhuc tertio duci illa consequentia ex dictis Com. 3. de Anima. Co. 36. ubi examinans rationem Themiistii: dicit, quod intellectus noster est immaterialis, consequentia illa tenet. Intellectus noster intelligit res sensibiles factas immateriales. ergo intelligit res immateriales. C

T. com. 7.

¶ Et fundatur hoc dictum super uerbum Arist. tertio de Anima. tex. Com. 7. dicens, quod intellectus excellenti intelligibili apprehensio uigorat ut alius intelligendum. Ex quibus habetur in proposito, quod immaterialitas est sufficiens causa uirtuti cognoscituae, quod intelligere possit substantias separatas. Unde sic probatur consequentia. Intelligentia: non sunt ab intellectu nostro cognoscibiles. ergo a nullo alio sunt cognoscibiles. ergo frustra sunt cognoscibiles: sicut Sol frustra esset uisibilis, si a nullo possent uideri. Prima consequentia tenet ex eo, quod si immaterialitas non daret intellectui nostro illas intelligere, nulli hoc dabitur: quia iam declaratum est, immaterialitate esse sufficiens causam huiusmodi: sicut quia sensum animalis non daret tactum, nulli alii hoc daret. Secunda consequentia clara est exemplo. Quilibet ergo intellectus potest substantias separatas cognoscere ex sua immaterialitate, plus tamen & minus, secundum quod plus & minus perfectionis habent. D

¶ Q V O A D Tertium arguitur contra hanc opinionem dupliciter. Est primo probatur, quod talis continuatio posita non potest perducere intellectum possibilem, ut nobis appropriatum, ad intelligendas substantias separatas. Id quod continuatur intellectui agenti, non nisi ut formae intellectuum speculatiuorum, non potest per illum intelligere substantias separatas quidditative: sed intellectus possibilis, ut appropriatus nobis continuatur, intellectui agenti non nisi ut formae intellectuum speculatiuorum. ergo intellectus possibilis ut appropriatus nobis, per talem continuationem non potest intelligere substantias separatas quidditative. Maior probatur, supponendo quod intellectus agens habet proportionem ad inferiora, ex hoc non continuatur secundum quod habet proportionem ad superiora. Committitur enim manifeste fallacia accidentis, ex uno alio concludendo. Id ergo quod continuatur intellectui agenti ut formae intellectuum speculatiuorum, non ex hoc continuatur ei, ut contemplatio substantiarum immaterialium. Minor uero ex Commentatoris dictis habetur, nullum alium modum ponentis in proposito, quo continuatur possibilem agente, nisi per intellecta speculatiua. Unde dicit, quod cum est in pura potentia ad intellecta speculatiua, est & in pura potentia ad intellectum agentem: cum uero partem est in actu, & partem in potentia respectu illorum, est etiam sicut respectu istius: & cum fuerit totaliter in actu secundum intellecta speculatiua, erit totaliter copulatus intellectui agenti.

¶ Secundo probatur, quod posito, quod talis continuatio ad hoc perduceret intellectum possibilem, nunquam tamen nos ad

hoc perducere potest: & arguo sic. Id quod continuatur intellectui agenti non nisi ut coloratum luminis, & intellectui possibilem non nisi sicut coloratum uisui, non potest denominari operans propria operatione luminis, ut uisus, seu intellectus agentis, aut possibilibus: sed homo phantasiens habet huiusmodi continuationem cum his intellectibus. ergo non potest denominari faciens intellecta, & intelligens substantias immateriales, quae sunt operationes intellectus agentis, nec intelligens res sensibiles, quae est operatio intellectus possibilis.

¶ Maior est nota ex terminis: non enim potest uere dici, quod coloratum illuminet, aut uideat. Minor autem patet ex tertio de Anima. tex. commen. 18. & 30. Nec obstat aliquo modo similitudini datae, quod homo proprio actu cogitatur spiritualizatur phantasmata, coloratum uero non spiritualizatur colores: quoniam si fingamus coloratum in seipso non posse obici oculo, neque luminis, sed spiritualizatum tantum in speculo, quod propria operatio speciem in se colorati spiritualizaret, similitudo currentet quatuor pedibus, & tamen tale speculum obiectum luminis, & uisus, non uere potest denominari illuminans, neque uidens, & haec ratio apparet mihi demonstratiua, & alias, si Deus concesserit nobis uitam, eius efficaciam plenius ostendemus. Haec de tertio.

¶ Q V O Ad quartum. Ad primam rationem Auerrois dicitur, quod Maior est uniuersaliter falsa, si teneatur ut teneri debet ad hoc, quod intendum concludatur. Debet enim uniuersaliter teneri quod uisibilem, sed etiam praedicatum hoc modo. Omne quod mouetur ad acquirendam aliquam formam, illa perfecte acquisita potest operari omni operatione propria illius formae, aliter non concluderetur. patet autem hanc esse falsam, ex eo, quod sufficit quod id quod acquisiuit aliquam formam, particeps aliquam operationem illius formae, illam scilicet, quae conuenit formae secundum id, quo respicit receptiuum. & ratio huius est assignata in prima ratione contra Auerrois facta: quia scilicet non oportet rem conueniat formae habenti diuersas proportionales ad inferiora & superiora, ex hoc quod perfecte continuatur ei secundum inferius, quod continuatur ei secundum superiora. unde ex hoc, quod intellectus possibilis acquisiuit intellectum agentem, ut formam, licet sequatur quod possit operari operationi intellectus agentis, ut est forma intellectuum speculatiuorum: quia ut sic acquiritur, scilicet formare intellecta in actu, & extendere se ad omnia intelligendo, ad quae se extendit intellectus agens ut factiuus, non tamen sequitur, quod possit omnia intelligere, quae respicit intellectus agens, ut contemplatiuus.

¶ Ad secundam rationem respondetur negata consequentia: & ad primam probationem dicitur, quod committitur fallacia consequentis a superiori ad inferius affirmatiue. Obiecto enim quod intelligentia: sunt cognoscibiles ab intellectu nostro, quia continentur sub eius primo obiecto, non sequitur. ergo sunt a nobis intelligibiles quidditative. Non enim omne contentum sub ente, est quidditative a nobis intelligibile, eo quod ens licet sit obiectum adequatum intellectui nostro extensiuo, non tamen est adequatum adaequatione mutua intensiue: & est dicere, quod licet omne ens possit a nobis intelligi, non tamen omne ens potest a nostro intellectu penetrari usque ad ultimas differentias. Hoc enim modo quidditas rei materialis est obiectum adequatum intellectus nostri, scilicet adaequatione intensiua: solum namque eam & omnem intellectus noster natus est intelligere quidditative.

¶ Ad secundum modum deducendi consequentiam, similiter respondetur. Licet enim deatur, quod intelligi a nobis sit finis secundarius intelligentiarum, non tamen ualeat, ergo intelligi quidditative a nobis, est finis secundarius: immo hoc est impossibile. ¶ Similiter ad tertium modum dicitur, quod licet immaterialitas sit sufficiens causa uirtuti cognoscituae, quod possit intelligere substantias separatas, non tamen ualeat, ergo ex immaterialitate habet, quod possit cognoscere eas quidditative. ¶ Auerrois autem Ari. adducta, cum recte intelligitur, non obstat. Aduertendum est. n. sensum respectu excellentis sensibilibus, duos fortiri, & qd. n. non perfecte cognoscit illud, & quod patitur passione corruptiua ab illo. Intellectus autem respectu excellentis intelligibilis primum tantum habet. s. quod perfecte non intelligit illud, passionis. n. expertus est & ratio est, quia secundum sequitur materialia, cuius actus est uirtus sequitiua, non autem intellectiua: primum uero sequitur imperfectionem potentiae ab obiecto, quae saluatur

ita in virtute immateriali, sicut materiali. Sicut enim nota ex sua specie unum improprietatem clarum illi habet: ita homo ex sua natura intellectum improprietatem clarum intelligibili separato, sicut secundum rem a materia. Conueniunt ergo intellectus & sensus in primo, sed differunt in secundo, ex qua differentia Arist. ibi dicit oriri, quod sensus potest excellens sensibile sensatum debiliatur: intellectus autem post excellens intelligibile intellectu non alteratur, magis potest intelligere alia, quod intelligendum est secundum modum sibi possibilem. Ex hoc autem non licet interire, ergo potest quidditatiue cognoscere substantias immateriales, sed, ergo non procedit ex eius alteratione, quod illas non potest comprehendere, quod gratis concedimus. Habet enim homo intellectum ratiocinatum, qui oritur in umbra intelligentiae apud Isaac: & ideo proportionatur naturaliter ad intelligendum intelligibile non purum & clarum, sed obiectum materiam, quale est quidditas a sensibilibus abstractibilis. Hec de quarto.

Opinio 5. Th. 1. par. 96. 88. art. 12. contra Gen. c. 45. & 2. Metaph. c. 6. men. 1. QVO Ad quintum ponenda est opinio S. Thom. quam ex prima parte. q. 84. & 3. contra Gen. c. 45. & 2. Metaph. primo. Tenet ipse hanc conclusionem. Anima humana corpori coniuncta non potest quidditatiue cognoscere substantias immateriales, quae ad praesens dupliciter probatur. Primo sic. Intellectus existens in potentia non nisi ad recipiendam intellecta abstracta ab intellectu agente, non potest intelligere quidditatiue substantias immateriales: intellectus humanus est huiusmodi. ergo. Maior ex terminis patet: oppositum enim praedicati infert oppositum subiecti. Quod enim potest intelligere substantias separatas quidditatiue, non est tantum in potentia ad recipiendam abstracta ab intellectu agente: quoniam substantiae separatae non sunt abstracta a materia per operationem intellectus agentis. Minor ex Arist. colligitur 3. de Anima. tex. com. 17. ubi dicitur, quod intellectus agens potest omnia facere, quae intellectus possibilis potest fieri.

Te. c. 6. 17. QVO Secundo probatur sic. Nullus effectus sensibilis potest ducere in quidditatiue cognitionem substantiarum separatarum, ergo intellectus humanus coniunctus corpori, non potest quidditatiue illas cognoscere. Consequenter tenet: quia nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Antecedens vero probatur ex eo, quod effectus dupliciter potest in cognitionem quidditatiue sui causae ducere, vel per modum similitudinis: sicut effectus uniuoco cognoscit, eius causam quidditatiue cognoscimus, propterea quia sunt eiusdem naturae: & hoc modo clarum est nullum sensibile posse perducere ad substantiarum immaterialium naturas, eo quod differunt non solum specie, sed genere. Alio modo effectus ducit in quidditatiue cognitionem suae causae non per modum similitudinis, sed per hoc, quod demonstrat totam virtutem suae causae: sicut ut intelligere ostendit totam virtutem animae intellectus: & ideo ex tali operatione in eius quidditatiue cognitionem procedimus. Nec hoc modo sensibilia valent ad cognitionem quidditatiue intelligentiarum nos perducere. Nullus enim effectus particularis adaequat totam virtutem causae uniuersalis: quodlibet autem sensibile est effectus particularis, ut materiales conditiones eorum cuiusque ostendunt. igitur per nullum sensibile in quidditatiue cognitionem substantiarum immaterialium, quae causae uniuersalissimae sunt, peruenire possumus &c. Hec de quinto.

QVO Ad sextum contra hanc determinationem arguit supradictus 10. de Gen. in 3. de Anima, multipliciter.

Joannes de Gan. q. 37. QVO Et primo contra illam particulam in conclusione positam coniuncta corpori. Nulla forma impeditur a sua nobilissima operatione propter unionem eius ad propriam materiam: sed intelligere substantiarum separatarum quidditates est nobilissima operatio animae humanae, ut patet 1. & 10. Eth. corpus autem humanum est eius propria materia, ergo anima humana propter unionem ad corpus non impeditur a speculatione substantiarum immaterialium.

Cap. 9. Cap. 8. QVO Praeterea ad idem. Anima humana aut nata est intelligere substantias separatas per suam substantiam, aut per speciem influxam, aut per speciem causatam ex phantasmate. Si per suam substantiam, cum substantia eius per unionem ad corpus non impediatur, poterit eas intelligere: si per speciem a phantasmate sumptam, unio ad corpus inabitur per speciem influxam, quaeritur quomodo unio ad corpus impedit, aut non permittit talem influxum fieri. hoc enim non videtur rationabile aliquo modo esse: quia generatio unius speciei non impeditur a corpore, nisi corpus habeat contrariam dispositionem dispositioni requisitae ad eius generationem. Verbi gratia: quia color exigit diaphaneitatem in aere, ad hoc ut recipiatur in eo, nullum corpus impedit generationem speciei coloris, nisi habeat opacitatem, quae contraria est diaphaneitati: modo corpus humanum nullam habet dispositionem contrariam dispositioni, qua exigit receptio speciei intelligibilis influenda, ut patet. ergo. Et confirmatur ratio sic. Bonum simpliciter alicuius naturae non

impeditur propter bonum simpliciter eiusdem naturae. Quod enim impedit bonum simpliciter alicuius naturae, est illi naturae simpliciter: sed intelligere substantiarum immaterialium quidditates est bonum simpliciter animae humanae, ergo non impeditur per unionem ad corpus, cum hoc fit etiam bonum simpliciter. Tertio arguitur contra conclusionem ipsam ex dictis San. Tho. sic. Ibi dicitur, quod cognoscimus esse in differentias nobis significari possunt.

telligentiarum non quidditates, aut esse est idem quod quidditas, aut diuersum. Si diuersum, ergo utrumque sub nostra caetera cognitione, quicunque enim cognoscit diuersitatem aliquorum, cognoscit extrema illius diuersitatis, ut dicitur 2. de Anima. tex. c. 6. 146. Si idem, ergo cognito uno cognoscitur & reliquum.

QVO Si dicitur, quod cognoscimus illas quidditates, sed non perfecte, contra primo, quia hoc repugnat duobus dictis Thomistarum, quorum primum est, quod nos non intelligimus quidditates substantiarum separatarum. Secundum est, quod cognoscimus esse illarum non quidditates. Ex primo arguitur sic. Homo non intelligit quidditates separatas, ergo nullo modo intelligit eas. Tenet consequentia per locum a toto, in modo ad suam partem negatiue. Ex secundo dicto arguitur sic. Ea cognitio negatur de quidditate, quae affirmatur de esse: sed esse non cognoscitur a nobis, nisi imperfecte, ergo cognitionem etiam imperfectam negare intendunt de quidditatibus. Si enim utrumque imperfecte cognoscimus, quare magis alterum negatur cognoscitur, aut alterum affirmatur? Secundo, probatur quod responsio in se sit falsa, sic. Si imperfecte cognoscimus quidditates illas, aut hoc est, quia nescimus eas ita perfecte, sicut a seipsis cognoscuntur: & hoc non, quia hoc est ridiculum uertere in dubium, aut quia nescimus eas perfectione debita nobis secundum nostram naturam: & hoc est voluntarium, nulla enim ratione hoc conuenire potest: non tamen ad corpus hoc impedire non potest, ut probatum est. Hec de sexto.

QVO Ad septimum, pro responsione ad haec argumenta praenotandum est, quod secundum doctrinam San. Tho. prima parte, q. 84. & 89. Inter cognitionem animae coniunctae, & separatae hoc interest, quod coniuncta sicut habet modum essendi, concernendo corpus: ita habet modum intelligendi, conuertendo se ad phantasmata: ita quod ex conformitate modi operandi ad modum essendi, fit ut anima coniuncta sit conuersa ad phantasmata secundum intellectum possibilem, ut passiuum ad actiuum, adeo ut non nisi ab illis cum intellectu agere recipere possit species. Separata autem a corpore, sicut habet alium modum essendi absque corporis informatione, ita habet & alium modum intelligendi, ut etiam ex conformitate modi operandi ad modum essendi fiat, ut anima separata conuertatur secundum intellectum ad superiora ut actiuum, ut ab eis influxum specierum recipiat, ut pote in modo essendi similis illis reddita, & corpore relicto liberior quodammodo facta, & amplius phantasmatis non alligata.

QVO Ex hoc autem oritur alia differentia, quod scilicet anima coniuncta non potest substantias immateriales cognoscere, nisi per species a sensibilibus acceptas. Alligatus est enim eius intellectus phantasmatis: separata uero potest illas per species proprias cognoscere, cum conuersa iam sit ad superiora.

QVO Nascitur quoque ex his tertia differentia apud subtiliter speculantes, animam esse partem speciei, & uniri corpori propter melius, quia scilicet cognitio, qua habet anima per species acquisitas, est cognitio distincta, & quidditatiue pertingens usque ad ultimas rerum differentias: cognitio autem, qua separata ex speciebus influxis sortitur, confusa est, & in communi res notificat. Cum enim anima naturaliter sit pars hominis, naturalem modum intelligendi ex propria natura sibi uendicat per species acceptas a phantasmatis: intelligere, & non per species influxas: hic enim modus intelligendi naturalis est in intelligenti ex sua natura. Et ideo sicut in intelligenti perfectam rerum notitiam per species influxas habet sic anima per species acquisitas, de sensibilibus notitiam habere potest perfectam. Species enim influxae facultatem naturalem intellectus eius excedunt. Est hic modus superioris ordini conaturalis, & proprius, & anima non conuenit nisi per quandam defectiuam participationem. Cum sit praeterea talis inter substantias actualitales ordo, quod quod proximiores sunt primae omnia per solam suam substantiam intelligendo penetrant, & eo per uniuersaliores species rerum notitiam perfectam naturaliter capiunt, vltima inter eas, anima scilicet intellectiua, ex natura sua adeo dearticulatas exigit species, ut singularum quidditatum singularis oportet habere similitudines: propter quod & corpori uniuir, ut eas inde accipiat, & ideo uis eius intellectiua, cum per species superiores, quales sunt influxae, intelligere tenet, & premitur quodammodo, & confusam tantum notitiam habet: sicut discipulus uniuersales conceptus praeterea apprehendere non ualens, absque distincta cognitione remanet. Huius autem signum est, quod inter homines,

T. c. 146.

1. parte. q. 88. art. 1. & q. 89. art. 1. & 2. cap.

mines, qui sunt perfectiores ingenij, scilicet principis principis ad conclusionem: se se conferunt, & ex eisdem principis multas conclusiones speciales deducunt. Hec uero autem ingenij non nisi principis applicat s. praeterea ad singulas conclusiones, & in forma lylogistica, & cum exemplis materialibus distinctam percipiunt ueritatem.

Capit. 9. Capit. 8. h. Hoc tamen sciendum, quod non eodem modo sumitur genus, & differentia in illis substantiis, & in substantiis sensibilibus: quia in sensibilibus genus sumitur ab eo, quod est materiale in re: differentia uero ab eo, quod est formaliter. Ex his iam potest intelligere, quod in anima nec coniuncta, nec separata quidditatiue cognoscitur immateriales habere naturaliter potest. & quod plus est, habes ex his, quod anima separata per species influxas nec bouem, nec leonem quidditatiue cognoscit: sed omnia praeter sui ipsius naturam in communi nouit. Vbi dicitur autem alibi inuenies a s. Thom. h. c. quod anima separata quidditates substantiarum immaterialium nouit &c. recollit ab ipso uocari cognitionem quidditatiue, cognitionem eam, quam habet de illis anima separata per proprias species, quam habere non potest.

Ad Rationem igitur primam dicendum est, quod licet intelligere substantias immateriales sit nobilissima operatio animae in intellectu: intelligere tamen eas quidditatiue, est operatio sibi impositibilis, nec Arist. in 1. aut 10. Ethic. dicit oppositum: immo quae sita mota ab ipso in tertio de anima text. com. 36. nusquam soluta reperitur. Posuit enim felicitatem humanam in contemplatione substantiarum immaterialium nobis possibilem, quae unquam sit illa. Similiter dicitur ad secundam, quod unio animae ad corpus non impedit cognitionem quidditatiue immaterialium: quandoquidem illa anima secundum omnem naturam sita est impossibilis. Quod si haec duae rationes formentur ad concludendum animam uniuir posse habere talem notitiam substantiarum immaterialium, qualem per earum species separata habet, respondetur ad primam, negando quod intelligere substantias immateriales tali modo, sit nobilissima simpliciter operatio animae, licet sit nobilissima secundum quid maiorem enim perfectionem simpliciter ponit in anima intelligere substantias sensibiles distinctas, & quidditatiue, & substantias immateriales per effectus sensibiles, & communia, quam intelligere ea in confuso: licet sit secundum quid nobilior illa confusa intellectio ex hoc, quod est per earum species, & immaterialiori modo. Vnde dico, quod non inconuenit animam nostram impediri ab operatione nobilissima secundum quid, propter perfectionem sibi nobilissimam simpliciter acquirendam ex unione ad propriam materiam: uide non sequitur, unio enim esse praeraturalem, sed naturalissimam, ut pote praeter perfectionem suam simpliciter, & praetertim, quia cognitio illa, quam habet separata, est sibi quali praeraturalis, sicut & modus essendi, quem habet &c.

Ad Secundam dicitur, quod impeditur anima ex unione ad corpus ad receptionem talis influxus ex hoc, quod modum essendi in corpore sequitur modum operandi non nisi per conuersionem ad phantasmata: naturalis enim conuersio animae ad phantasmata est impedita conuersionis ad superiora. Probatur autem contra hoc nihil facit: contingit enim alio modo impediri conuersionem dari, ut in patet. Ad confirmationem dicitur, quod Minor est falsa. Intelligere enim substantias immateriales tali modo est bonum animae secundum quid, non simpliciter: unio uero ad corpus cum sequitur ipsam, est bonum eius simpliciter.

Ad Tertium dicitur, quod siue esse, & essentia distinguantur, siue sint idem, non variatur propositum. In Deo enim sunt idem, & in alijs intelligentijs distinguuntur, & tamen eandem de ueritate proferimus sententiam, dicentes quod cognoscimus esse, non quidditatem. Responsio ergo ibi data uera est, qua dicitur, quod cognoscimus quidditates imperfecte. Nec hoc repugnat dictis Thomistarum. Non quidem primo, quia illud debet intelligi de cognitione quidditatiue, & non de quacunque cognitione. Vnde non ualet, ergo nullo modo cognoscimus: sed, ergo nullo modo cognoscimus quidditatiue.

Secundo autem dicto nullatenus aduersatur. Cum enim dicimus, quod cognoscimus esse, & non quidditatem, illud periphrasice sermonebus, in edimus quod scimus de illis terminare questionem An est, quae de esse querit: & quod nescimus de eis terminare questionem Quid est, quae quidditatem scrutatur: & sic secundum aliquod praedicatum quidditatum terminare illam nouerimus, notitiam illam, qua, & non quidditatiue uocamus, sequentes Arist. uestigia, qui notitiam rei per communiam, notitiam qua in posterioribus Analyticis appellat. Et propter hoc ea notitia proportionaliter negatur de quidditate a Thomistis in proposito, quae affirmatur de esse: quia notitia de propria questione quidditatis

Poste. 2. com. 8.

non haberi dicitur: notitia uero de propria questione ipsius esse non caremus.

Ad ultimum, quo probatur, quod responsio sit falsa in se, dico, quod ideo dicitur, intellectus nostrum imperfecte substantias immateriales cognoscere, quia non quidditatiue potest eas apprehendere, & magis imperfecte in hac uita, quia per species aliorum. Et licet primo modo eas cognoscere si b. i. tantum conueniat, & ridiculum esset dubitare, an id, quod conuenit solis intelligentijs, conueniat alius, necessarium tamen est dubitare, an cognoscere eas quidditatiue sibi solis, an etiam animae nostrae conueniat, quod secundo modo eas cognoscere, sit nobis in hac uita impossibile: non uoluntariam, sed ratione cogente dicitur. Corpus enim uniuir animae, animam ad sensibilia conuertit, ut declaratum est &c.

Ponitur hic secundum notatum, quo uide sumatur differentia, & unde genus in substantiis immaterialibus, declarat opposita comparatione ad substantias sensibiles.

Ad cuius euidentiam scito, quod in rebus compositis ex materia & forma, quatuor intelliguntur, scilicet materia, quae est altera pars compositi speciei: forma, reliqua pars: tota quidditas, ut habet rationem perfectibilis ulteriori perfectione formali: & ipsa uero tota quidditas, ut habet ultimam perfectionem formalem. Verbi gratia, in homine potest considerare materiam, in qua sua forma recipitur, & formam in illa receptam. Ad uerum etiam ipsam hominem, in quantum est substantia, est enim homo substantia, & ut substantia habet rationem perfectibilis per corporeum, per rationale, &c. Ad uerum etiam hominem, in quantum est rationalis natura, quae est ultima eius perfectio formalis. Hae autem quatuor ita se habent ad genus & differentiam, quod & materia, quae est pars, & ipsum totum, & perfectibile fundant genus, diuersimode tamen. Forma uero, quae est pars, & ipsum totum, ut potest perfectio formalis fundat differentiam diuersimode etiam. Cum enim genus potestate contineat differentias, incompletumque, ac in potentia, res naturam explicet, totumque secundum id, quo adhuc perfecti potest, impotet, radix autem potentia uis in rebus sensibilibus sit materia, merito a toto, secundum quod potest esse, formaliter perfici, & a materia ipsa sumi dicitur. Similiter cum dicere sit diuidere, terminare, & actuare genus, totumque secundum potestatem perfectionem & actualitatem explicare, radix autem actualitatis & perfectionis sit forma: merito a toto secundum quod perfectum est, & a forma differentia sumitur. Diuersimode uero fundant genus, & differentiam partes ipsae rei, materia scilicet & forma, & quidditas tota ut perfectibilis, & perfecta. Sumitur enim genus a tota essentia, ut habet rationem perfectibilis, tanquam a re formaliter significata, seu denominata ab ipsa: a forma autem, ut a radice sui formalis significati. Non materia, quae est pars hominis, denominatur eius genus, neque forma differentia, sed ipse homo ut substantia, ut animal generis denominationem sortitur, ut corporeus, ut rationalis differentiae denominationem habet. Et propterea, quia genus & differentiam radicaliter fundant materia & forma, ideo ab Arist. 7. Meta. tex. c. 33. dicitur, quod sicut se habet tota ratio ad totam rem, sic pars rationis ad partem rei. & 8. Met. text. com. 9. inuenies genus sumi a materia, & differentiam a forma. Praeterea, & Com. 2. caeli, com. 49. ait, quod si corpora caelestia conueniunt in genere, & differunt in specie, sunt composita ex materia & forma. Inuenies quoque, quia genus & differentia a tota essentia sumuntur, ut a re significata nomine primae intentionis, & denominata nomine secundae intentionis, & non a parte, illustres uiros dicere quandoque, quod genus non sumitur a materia, & differentia non sumitur a forma, quorum cum intuitus fueris rationes, supradictis non aduerari uidebis. Quae cum ita sint, in substantiis immaterialibus ad substantias immateriales accedendo, genus sumi non dicimus a materia, nec differentiam a forma, quia carent his partibus: unde restat, ut a tota essentia tam genus, quam differentia non solum formaliter, sed etiam adualiter in eis sumatur. Praeterea & Arist. ut in littera dicitur, assignat diuersitatem inter differentiam substantiarum compositarum & simplicium, dicit quod differentia in speciebus compositis ex materia & forma, est simplex: differentia uero rerum non compositarum, non est, & uocat differentiam simplicem ea, quae non a toto radicaliter, sed a parte eius exit, quae simplex est. Sumuntur ergo ex tota essentia in substantiis immaterialibus genus

T. com. 33.

T. com. 9.

Com. 49.

E

us & differentia, sed differentia: quia genus sumitur ex tota essen-

tia secundum id, quo essentialiter una alteri assimilatur. conueniunt enim intelligentia in aliquo predicato quidditativo. Differentia uero sumitur a tota essentia secundum id, quo una differit substantialiter ab alia: & hic est certus formalis perfectionis gradus indi-

uisibilis formalis, que quanto aliqua intelligentia proximiori purissimo actui Deo glorioso sortita fuerit, tanto perfectior erit. Per hoc enim differunt inter se, quod una altera propinquior est actui puro, & plus a potentialitate nature recedit.

AD MAIOREM horum intelligentia alius exordendum est. Sciendum est namque, quod aliud est loqui de genere, & differentia simpliciter, & secundum eam quae sibi accidunt, & per se conueniunt aliud est loqui de eis, secundum quod ad tales naturas applicantur. Si enim loquimur de eis secundum se, sic ad utriusque generis scilicet & differentia, rationem exigunt, & sufficienti, quod differentia quidem explicat certum, & limitatum gradum entis non extraneae naturae a natura generis, cuius est quidditas formaliter: genus uero explicat certam naturam determinabilem formaliter. Et primum quidem horum, quae de differentia dicimus, sequitur ex eo, quod differentia adueniens generi constituit speciem, & ponit ipsam in determinato gradu entis, illo scilicet quem explicat. Vnde 8. Met. com. 10. species numeris assimilatur, eo quod, sicut numeros subtracta, aut addita unitas uariatur, sic differentia addita, uel subtracta entibus, ipsa diuersificat. Secundum autem sequitur ex eo, quod differentia diuersificat genus debet: ita ut non solum ipsa species sit altera ab altera specie, sed natura generis in hac specie sit diuersa a natura generis in alia specie, ut 10. Met. tex. com. 24. habetur. Vnde in 11. de Animalibus ait Aristoteles, quod si debeat diuidi figura, differentia eius non erunt habere angulos aequales duobus rectis, & habere angulos aequales multis re-

ctis, quia haec accidentia sunt figurae. Genus autem certam naturam significare oportet, ut transcendentia excludantur: determinabilem uero formaliter, ut specialissima segregentur.

Si autem loquamur de genere, & differentia, ut applicentur ad substantias materiales, sic genus non solum explicat rem, ut determinabilem formaliter, sed etiam radicaliter sumitur a materia: & differentia similiter non solum significat determinationem, & aetuationem generis, sed sumitur radicaliter a materia. Sed haec accidunt generi, & differentia ex eo quod essentia, cuius sunt, est composita, & realiter integrata ex duobus principijs, materia scilicet determinabili, & forma terminante. Per se enim conueniunt animali, quod significet naturam sensitiuam determinabilem formaliter per rationale. Sed quia natura sensitiua habet, quod sit determinabilis per rationale ex hoc, quod habet materiam, ideo accidit huic generi, quod est animal, in quantum est genus, quod sumatur a materia: unde si natura sensitiua esset determinabilis per rationale, & non ratione materiae, non minus animal esset genus. Similiter rationale per se habet, quod significet rationatiuam perfectionem essentialiter determinatiuam naturae sensitiuae. Sed quia gradus intellectiuis habet, quod determinet sensitiuam ex eo, quod anima intellectiua est forma corporis: ideo accidit huic differentiae, scilicet rationale, in quantum est differentia, quod sumatur a forma. Non minus enim rationale esset differentia, si perfectior rationatiua determinaret sensitiuam absque eo, quod informaret anima corpus. Propter hoc communiter dicitur, quod sumitur genus ab eo, quod est materiale, potius quam a materia: & differentia sumitur ab eo quod est formale, potius quam a forma. Illud conuenit eis per se, hoc autem per accidens. Cum autem substantiarum immaterialium simplex essentia sit determinata, & distincta ad certum perfectionis gradum, cum infinita entitatis non sit, conueniens est ut in ea sit, unde genus & differentia sumi queant. Ex hoc enim, quod natura limitata est, ex ipsa determinatione sumitur differentia. Ex natura autem communi, quae determinari intelligitur, sumitur genus. Ex eo uero quod simplex est, se ipsa terminatur, ita quod non habet duas partes reales, quarum altera terminetur, & altera terminet: sicut substantiae sensibiles habent materiam, & formam.

Et sic in acceptione generis, & differentiae in substantiis mate-

rialibus saluatur id quod est per se, scilicet, quod genus significet certam naturam formaliter determinabilem. Et differentia explicat determinatam perfectionem substantialem formaliter constitutam illius in certo gradu entis, licet non saluatur id quod est per accidens, scilicet quod genus sumatur a materia: differentia uero a forma.

AD PROFERENDIUM HUIUS rei persequutionem notanda sunt tres propositiones. Prima est, quod omnino indiuiduum distinctum realiter a suo esse, habet plura praedicata quidditativa, quorum successu magis ac magis appropinquat ad suum esse. Secunda propositio est ista. Inter praedicata quidditativa supra dicta talis est ordo, quod tanto uenit quodque est actualis, quo appropinquat ad esse.

Declaratur primo exemplariter, deinde ratione propositiones istae. Sortes distinctus realiter a suo esse existentiæ habet plura praedicata quidditativa, scilicet substantiam, corpus, uiuum, animal, homo, & certum est, quod Sortes in quantum substantia, ualde elongatur a sua existentia: exigitur enim ad hoc quod Sortes sit, non solum quod sit substantia, sed etiam quod sit corpus. Cum autem acciperis Sortem in quantum corpus, uiciniorem apparetur ad existentiam habendum, licet adhuc satis elongetur ab illa. exigitur enim ad hoc quod Sortes sit, non solum quod sit substantia corporea, sed etiam quod sit uiuus. Et cum consideraueris Sortem ut uiuum, uidebis magis appropinquare ad esse, tamen adhuc remotus: exigitur enim ad hoc, quod Sortes sit, non solum quod sit substantia animata, sed etiam quod sit animal. Et cum inspexeris ipsum in quantum animal, proximiorum ad essendum inuenies, adhuc tamen remotus ex eo, quod exigitur ad hoc quod Sortes sit non solum quod sit substantia animata sensibilibus, sed etiam rationalis. Nihil enim potest in rerum natura sub aliquo genere contineri, quod non sub aliqua specie continetur. Cum autem consideratus fuerit ut substantia animata sensibilibus rationalis, tunc iam esse actualis existentiae suscipere potest: nihil enim aliud formale intrinsecum exigitur ad hoc quod sit, licet requiratur causa extrinseca, & proprietates indiuiduales, ut conditio existentis. Patent autem adducta praedicata ita se habere, quod semper id, quod propinquius se habet ad existentiam, comparatum ad remotius, se habet ut actuale ad potentiale: sicut homo ad animal, animal ad uiuum, uiuum ad corpus, corpus ad substantiam. Et ex consequenti id, quod proximius est ipsi esse, est actualis: illud uero quod remotius est ab esse, est potentialius, & sic patet utraque propositio exemplariter.

Ratione autem probatur. Cum enim esse sit actualis, omnium quae sunt in re, & tantae actualitatis, ut non nisi completet essentiae actus proprius sit, ad hoc quod essentiae eius receptiuum fiat, oportet intrinsece completam, & determinatam esse. Sicut ad hoc quod aer recipiat lumen, oportet prius, quod perficiatur a diaphaneitate: terminatur autem, perficitur, & completur substantia his praedicatis quidditatis. & ideo quanto praedicatum quidditatum erit magis essentiae determinatiuum, magis appropriabit ipsam ad hoc, quod sit receptiuum proprium ipsius esse. Et per oppositum, quanto praedicatum quidditatum est minus determinatiuum essentiae, tanto minus eam appropriat ad hoc, quod capax sit ipsius existentiae. Et quia unum quodque quanto est propinquius actuali sumo, tanto est actualius, & quanto remotius ab illo, tanto est potentialius: idcirco inter praedicata quidditativa talis est ordo, quod propinquius ipsi esse, est actualius: remotius uero, potentialius.

HIIS Duabus propositionibus, postquam tertiam addideris, scilicet quod genus sumitur ab eo, quod est ut potentialis: differentia uero ab eo, quod est ut actualis, conueniunt regula generalissima, quod genus, & differentia in omnibus sumuntur a tota essentia rei secundum elongationem, & propinquitatem ad ipsam esse existentiae. Differentia enim ultima, cum sit constitutiua speciei, & proprium illi inter entia gradum donec, ultimum complementum ipsius essentiae est ad hoc, quod sit. Ultra eam non iam dictum est, indiuiduum nullum aliud complementum intrinsecum expectat, ut sic. Genus quoque generalissimum, cum essentiam maxime determinabiliter explicet, ab eo sumitur, quo essentia ipsa ab existentia magis est elongata, ut pote determinabilis,

bilis, & perfectibilis omnibus differentis ad hoc, ut esse suscipere possit. Genera uero, & differentiae intermediae ab intermedijs sumuntur, & propter hoc dicitur, quod distinctio explicat distinctum a prima potentia usque ad ultimum actum, includit quidem primum genus, quod sumitur ab eo, quo primo essentia ipsa potest habere esse: & omnes differentias, quibus paulatim essentia determinatur, & actur usque ad ultimam differentiam, quae est actus ultimo determinans & perficiens ipsam, ut esse habeat: propterea & Porphyrius ait, quod secundum interius profertur tantes, differentia est quae conducit ad esse. Nec propter hoc quod diximus, intendimus, quod genus & differentia sumantur ab esse actuali existentiae, scimus, n. definitiones abstractae ab esse: sed intendimus, quod genus & differentia sumuntur, ut uerbis S. Th. utamur, ab ordine ad esse actualis existentiae.

Ab ordine autem dicimus non relatione ordinis, sed fundamento eius ab eo. I. quo essentia appropinquat ut receptiuum ad ipsum esse, & ab eo, quo essentia elongatur ab ipso. Et secundum haec habetur unde in intelligentijs, substantijs materialibus, & accidentibus sumuntur genus & differentia, ut facile est cuiuslibet exercitatio deducere in singulis. Et propter hoc solus Deus caret genere & differentia. quidditas enim sua, cum sit sua existentia actualis, non potest concipi ut elongata ab existentia, uel propinqua illi. Vnde sufficientissimam causam S. Thom. in principio huius capituli assignauit, quare Deus non sit in genere, & in intelligentijs sint in praedicamento: quia ille est suum esse, istarum autem essentia distinguitur ab esse proprio.

Hic excluditur prima obiectio. Dicitur enim, quod differentiae in intelligentijs sumuntur a diuersis perfectionis gradibus, quibus una altera propinquior est actui primo. Contra hoc instatur sic. Quaeunque differunt secundum actum perfectum, & minus perfectum, differunt solum accidentalibus differentijs: intelliguntur autem differunt non nisi secundum magis, & minus perfectum, et ergo differunt solum accidentalibus differentijs. Processus bonus: conclusio uero est falsa, ergo altera praemissarum: non maior, ut probabitur, ergo minor, quae est positio supradicta. Probatio maioris est, quia magis, & minus non variant speciem: albedo enim perfecta, & minus perfecta unius speciei sunt, quaeque autem sunt eiusdem speciei, accidentalibus solum differentijs distinguntur, cum in omnibus essentialibus conueniant. Hanc obiectionem excludit haec pulchra distinctio. Perfectus, & minus perfectus possunt attendi uel penes modum habendi aliquam formam unam simpliciter, uel penes ipsas formas habitas magis & minus. primo modo non uariant speciem, sed secundo modo. Quaeque enim ita se habent, quod secundum diuersos gradus perfectionis atomam suscipiunt formam, solo numero ut sic, distinguntur, ut patet de albo, ut 4. de albo, ut 6. Ea uero quae diuersos gradus perfectionis non eiusdem formae, sed plurimum formarum suscipiunt, essentialiter, seu specificiter, distingui necesse est, ut patet de homine, & boue. Vnde patet responsio ad obiectiones, quod primo modo Minor est falsa, secundo modo Maior. Cuius probatio ideo uidetur sine additione uulgata, quia comparatio denotata per ly, magis & minus, non fit proprie, nisi in atoma specie, ut dicitur septimo Phys. in commen. 27.

Hic excluditur secunda obiectio. Obicitur. n. contra idem dictum sic. Vbiunque sunt uerum genus, & uerae species, ibi debet esse artificialis diuisio illius generis per duas ueras differentias: sed in intelligentijs inuenitur uerum genus, & uerae species, ergo ibi debet esse diuisio per duas differentias ueras. Conclusio est contra diuisiorem supra assignatam, qua dictum est, Genus intelligentiarum descendit ad suas species per magis perfectum, & minus perfectum, quae non sunt uerae differentiae. Maior uero probatur ex eo, quod ubi uerum genus cum ueris speciebus inuenitur, oportet esse diuisiuius ipsius generis: & specierum constitutiuas differentias, ex eo autem quod diuisio est secundum artem, debet esse bimedbris, ut Boetius testatur. Hanc obiectionem excludit S. Tho. dicens, ma-

tur genus, modo tamen differet: una enim substantia separata conuenit cum alia in immaterialitate. Differunt autem ab inuicem in gradu perfectionis secundum recessum a potentialitate, & accessum ad actum purum. Et ideo ab eo, quod sequitur illas, in quantum sunt immateriales, sumitur in eis genus, sicut intellectus, uel aliquid huiusmodi. Ab eo autem quod sequitur in eis gradum perfectionis, sumitur in eis differentia, nobis tamen ignota.

se: & tanto est potentialius, quanto remotius est ab esse. Declaratur primo exemplariter, deinde ratione propositiones istae. Sortes distinctus realiter a suo esse existentiae habet plura praedicata quidditativa, scilicet substantiam, corpus, uiuum, animal, homo, & certum est, quod Sortes in quantum substantia, ualde elongatur a sua existentia: exigitur enim ad hoc quod Sortes sit, non solum quod sit substantia, sed etiam quod sit corpus. Cum autem acciperis Sortem in quantum corpus, uiciniorem apparetur ad existentiam habendum, licet adhuc satis elongetur ab illa. exigitur enim ad hoc quod Sortes sit, non solum quod sit substantia corporea, sed etiam quod sit uiuus. Et cum consideraueris Sortem ut uiuum, uidebis magis appropinquare ad esse, tamen adhuc remotus: exigitur enim ad hoc, quod Sortes sit, non solum quod sit substantia animata, sed etiam quod sit animal. Et cum inspexeris ipsum in quantum animal, proximiorum ad essendum inuenies, adhuc tamen remotus ex eo, quod exigitur ad hoc quod Sortes sit non solum quod sit substantia animata sensibilibus, sed etiam rationalis. Nihil enim potest in rerum natura sub aliquo genere contineri, quod non sub aliqua specie continetur. Cum autem consideratus fuerit ut substantia animata sensibilibus rationalis, tunc iam esse actualis existentiae suscipere potest: nihil enim aliud formale intrinsecum exigitur ad hoc quod sit, licet requiratur causa extrinseca, & proprietates indiuiduales, ut conditio existentis. Patent autem adducta praedicata ita se habere, quod semper id, quod propinquius se habet ad existentiam, comparatum ad remotius, se habet ut actuale ad potentiale: sicut homo ad animal, animal ad uiuum, uiuum ad corpus, corpus ad substantiam. Et ex consequenti id, quod proximius est ipsi esse, est actualis: illud uero quod remotius est ab esse, est potentialius, & sic patet utraque propositio exemplariter.

Ratione autem probatur. Cum enim esse sit actualis, omnium quae sunt in re, & tantae actualitatis, ut non nisi completet essentiae actus proprius sit, ad hoc quod essentiae eius receptiuum fiat, oportet intrinsece completam, & determinatam esse. Sicut ad hoc quod aer recipiat lumen, oportet prius, quod perficiatur a diaphaneitate: terminatur autem, perficitur, & completur substantia his praedicatis quidditatis. & ideo quanto praedicatum quidditatum erit magis essentiae determinatiuum, magis appropriabit ipsam ad hoc, quod sit receptiuum proprium ipsius esse. Et per oppositum, quanto praedicatum quidditatum est minus determinatiuum essentiae, tanto minus eam appropriat ad hoc, quod capax sit ipsius existentiae. Et quia unum quodque quanto est propinquius actuali sumo, tanto est actualius, & quanto remotius ab illo, tanto est potentialius: idcirco inter praedicata quidditativa talis est ordo, quod propinquius ipsi esse, est actualius: remotius uero, potentialius.

HIIS Duabus propositionibus, postquam tertiam addideris, scilicet quod genus sumitur ab eo, quod est ut potentialis: differentia uero ab eo, quod est ut actualis, conueniunt regula generalissima, quod genus, & differentia in omnibus sumuntur a tota essentia rei secundum elongationem, & propinquitatem ad ipsam esse existentiae. Differentia enim ultima, cum sit constitutiua speciei, & proprium illi inter entia gradum donec, ultimum complementum ipsius essentiae est ad hoc, quod sit. Ultra eam non iam dictum est, indiuiduum nullum aliud complementum intrinsecum expectat, ut sic. Genus quoque generalissimum, cum essentiam maxime determinabiliter explicet, ab eo sumitur, quo essentia ipsa ab existentia magis est elongata, ut pote determinabilis,

bilis, & perfectibilis omnibus differentis ad hoc, ut esse suscipere possit. Genera uero, & differentiae intermediae ab intermedijs sumuntur, & propter hoc dicitur, quod distinctio explicat distinctum a prima potentia usque ad ultimum actum, includit quidem primum genus, quod sumitur ab eo, quo primo essentia ipsa potest habere esse: & omnes differentias, quibus paulatim essentia determinatur, & actur usque ad ultimam differentiam, quae est actus ultimo determinans & perficiens ipsam, ut esse habeat: propterea & Porphyrius ait, quod secundum interius profertur tantes, differentia est quae conducit ad esse. Nec propter hoc quod diximus, intendimus, quod genus & differentia sumantur ab esse actuali existentiae, scimus, n. definitiones abstractae ab esse: sed intendimus, quod genus & differentia sumuntur, ut uerbis S. Th. utamur, ab ordine ad esse actualis existentiae.

Ab ordine autem dicimus non relatione ordinis, sed fundamento eius ab eo. I. quo essentia appropinquat ut receptiuum ad ipsum esse, & ab eo, quo essentia elongatur ab ipso. Et secundum haec habetur unde in intelligentijs, substantijs materialibus, & accidentibus sumuntur genus & differentia, ut facile est cuiuslibet exercitatio deducere in singulis. Et propter hoc solus Deus caret genere & differentia. quidditas enim sua, cum sit sua existentia actualis, non potest concipi ut elongata ab existentia, uel propinqua illi. Vnde sufficientissimam causam S. Thom. in principio huius capituli assignauit, quare Deus non sit in genere, & in intelligentijs sint in praedicamento: quia ille est suum esse, istarum autem essentia distinguitur ab esse proprio.

Hic excluditur prima obiectio. Dicitur enim, quod differentiae in intelligentijs sumuntur a diuersis perfectionis gradibus, quibus una altera propinquior est actui primo. Contra hoc instatur sic. Quaeunque differunt secundum actum perfectum, & minus perfectum, differunt solum accidentalibus differentijs: intelliguntur autem differunt non nisi secundum magis, & minus perfectum, et ergo differunt solum accidentalibus differentijs. Processus bonus: conclusio uero est falsa, ergo altera praemissarum: non maior, ut probabitur, ergo minor, quae est positio supradicta. Probatio maioris est, quia magis, & minus non variant speciem: albedo enim perfecta, & minus perfecta unius speciei sunt, quaeque autem sunt eiusdem speciei, accidentalibus solum differentijs distinguntur, cum in omnibus essentialibus conueniant. Hanc obiectionem excludit haec pulchra distinctio. Perfectus, & minus perfectus possunt attendi uel penes modum habendi aliquam formam unam simpliciter, uel penes ipsas formas habitas magis & minus. primo modo non uariant speciem, sed secundo modo. Quaeque enim ita se habent, quod secundum diuersos gradus perfectionis atomam suscipiunt formam, solo numero ut sic, distinguntur, ut patet de albo, ut 4. de albo, ut 6. Ea uero quae diuersos gradus perfectionis non eiusdem formae, sed plurimum formarum suscipiunt, essentialiter, seu specificiter, distingui necesse est, ut patet de homine, & boue. Vnde patet responsio ad obiectiones, quod primo modo Minor est falsa, secundo modo Maior. Cuius probatio ideo uidetur sine additione uulgata, quia comparatio denotata per ly, magis & minus, non fit proprie, nisi in atoma specie, ut dicitur septimo Phys. in commen. 27.

Hic excluditur secunda obiectio. Obicitur. n. contra idem dictum sic. Vbiunque sunt uerum genus, & uerae species, ibi debet esse artificialis diuisio illius generis per duas ueras differentias: sed in intelligentijs inuenitur uerum genus, & uerae species, ergo ibi debet esse diuisio per duas differentias ueras. Conclusio est contra diuisiorem supra assignatam, qua dictum est, Genus intelligentiarum descendit ad suas species per magis perfectum, & minus perfectum, quae non sunt uerae differentiae. Maior uero probatur ex eo, quod ubi uerum genus cum ueris speciebus inuenitur, oportet esse diuisiuius ipsius generis: & specierum constitutiuas differentias, ex eo autem quod diuisio est secundum artem, debet esse bimedbris, ut Boetius testatur. Hanc obiectionem excludit S. Tho. dicens, ma-

T. c. 17.

bilis, & perfectibilis omnibus differentis ad hoc, ut esse suscipere possit. Genera uero, & differentiae intermediae ab intermedijs sumuntur, & propter hoc dicitur, quod distinctio explicat distinctum a prima potentia usque ad ultimum actum, includit quidem primum genus, quod sumitur ab eo, quo primo essentia ipsa potest habere esse: & omnes differentias, quibus paulatim essentia determinatur, & actur usque ad ultimam differentiam, quae est actus ultimo determinans & perficiens ipsam, ut esse habeat: propterea & Porphyrius ait, quod secundum interius profertur tantes, differentia est quae conducit ad esse. Nec propter hoc quod diximus, intendimus, quod genus & differentia sumantur ab esse actuali existentiae, scimus, n. definitiones abstractae ab esse: sed intendimus, quod genus & differentia sumuntur, ut uerbis S. Th. utamur, ab ordine ad esse actualis existentiae.

Ab ordine autem dicimus non relatione ordinis, sed fundamento eius ab eo. I. quo essentia appropinquat ut receptiuum ad ipsum esse, & ab eo, quo essentia elongatur ab ipso. Et secundum haec habetur unde in intelligentijs, substantijs materialibus, & accidentibus sumuntur genus & differentia, ut facile est cuiuslibet exercitatio deducere in singulis. Et propter hoc solus Deus caret genere & differentia. quidditas enim sua, cum sit sua existentia actualis, non potest concipi ut elongata ab existentia, uel propinqua illi. Vnde sufficientissimam causam S. Thom. in principio huius capituli assignauit, quare Deus non sit in genere, & in intelligentijs sint in praedicamento: quia ille est suum esse, istarum autem essentia distinguitur ab esse proprio.

Hic excluditur prima obiectio. Dicitur enim, quod differentiae in intelligentijs sumuntur a diuersis perfectionis gradibus, quibus una altera propinquior est actui primo. Contra hoc instatur sic. Quaeunque differunt secundum actum perfectum, & minus perfectum, differunt solum accidentalibus differentijs: intelliguntur autem differunt non nisi secundum magis, & minus perfectum, et ergo differunt solum accidentalibus differentijs. Processus bonus: conclusio uero est falsa, ergo altera praemissarum: non maior, ut probabitur, ergo minor, quae est positio supradicta. Probatio maioris est, quia magis, & minus non variant speciem: albedo enim perfecta, & minus perfecta unius speciei sunt, quaeque autem sunt eiusdem speciei, accidentalibus solum differentijs distinguntur, cum in omnibus essentialibus conueniant. Hanc obiectionem excludit haec pulchra distinctio. Perfectus, & minus perfectus possunt attendi uel penes modum habendi aliquam formam unam simpliciter, uel penes ipsas formas habitas magis & minus. primo modo non uariant speciem, sed secundo modo. Quaeque enim ita se habent, quod secundum diuersos gradus perfectionis atomam suscipiunt formam, solo numero ut sic, distinguntur, ut patet de albo, ut 4. de albo, ut 6. Ea uero quae diuersos gradus perfectionis non eiusdem formae, sed plurimum formarum suscipiunt, essentialiter, seu specificiter, distingui necesse est, ut patet de homine, & boue. Vnde patet responsio ad obiectiones, quod primo modo Minor est falsa, secundo modo Maior. Cuius probatio ideo uidetur sine additione uulgata, quia comparatio denotata per ly, magis & minus, non fit proprie, nisi in atoma specie, ut dicitur septimo Phys. in commen. 27.

Hic excluditur secunda obiectio. Obicitur. n. contra idem dictum sic. Vbiunque sunt uerum genus, & uerae species, ibi debet esse artificialis diuisio illius generis per duas ueras differentias: sed in intelligentijs inuenitur uerum genus, & uerae species, ergo ibi debet esse diuisio per duas differentias ueras. Conclusio est contra diuisiorem supra assignatam, qua dictum est, Genus intelligentiarum descendit ad suas species per magis perfectum, & minus perfectum, quae non sunt uerae differentiae. Maior uero probatur ex eo, quod ubi uerum genus cum ueris speciebus inuenitur, oportet esse diuisiuius ipsius generis: & specierum constitutiuas differentias, ex eo autem quod diuisio est secundum artem, debet esse bimedbris, ut Boetius testatur. Hanc obiectionem excludit S. Tho. dicens, ma-

ter non uera, sed priuatiua communi reliquis duabus, puta, irrationali. Quia igitur inueniuntur aliquae res in mundo plures duabus contentae immediate sub aliquo communi formaliter diuisibili, ideo dicitur, quod impossibile est uniuersaliter, quod omnis diuisio fiat per duas differentias ueras: & hoc in proposito nostro accidit. Cum enim intelligentiae careant genere subalterno, ut S. Thom. in tractatu de Natura generis, cap. 5. testatur, eo quod perfectio earum ex pluribus coniunctionibus differentiarum non conseruit, sicut perfectio specierum in istis inferioribus, quibus non sufficit genus commune, & differentia, omnes immediate sub uno genere continebuntur, & sic genus earum, si ueris differentiae ad illas descendere debet, oportet multimembrem fieri diuisiorem nobis ignota. Quod si bipartita diuisione contrahendum erit, altera simpliciter necesse est esse non ueram, quia priuatiua: alteram propter debilitatem intellectus nostri ad nullam propriam earum differentiam ascendere potens, necesse quoque est esse non ueram. Tales autem fuerunt differentiae in litera assignatae, scilicet magis perfectum, & minus perfectum.

Ex his iam patet responsio ad obiectionem declarata impossibilitate maioris uniuersaliter. Boetius uero dictum non obstat: quia enim dicit diuisiorem omnem ad bimedbram reduci, non tamen dicit, quod omnis bimedbris fiat per differentias ueras inferiores, per illam diuisionem accipiendorum.

In hac quarta, & ultima parte huius capituli quatuor colligit de essentibus substantiarum compositarum. Primum est, quod esse earum est limitatum, quia habet illud ab alto, ut pote distinctum realiter a se, & per hoc primo distinguitur a primo ente, cuius esse est infinitum, & idem realiter suae quidditati. Secundum est, quod essentia earum est recepta in materia signata, sunt enim in hoc vel in illo, ad hic, & nunc determinate, sicut formale per suum materiale. Tertium, quod ex istis duobus corollarie sequitur, est quod sunt finitae superius, & inferius. Superius quidem, quia habent esse limitatum, & essentia earum per ipsum esse, quod ut superius respicit, terminatur. Inferius uero, quia recipiuntur earum formam in materia, & ipse adhuc, & illud terminatur, quae respicit ut inferius, per hoc quod in his, & illis conditionibus materialibus recipiuntur, tam in parte materiali.

Quartum est, quod essentia earum est multiplicabilis numeraliter in eadem specie propter materiam signatam diuisionem. Et per haec tria differunt ab intelligentijs in secundo ordine positis, quae immunes a materia, infinitaeque inferius patem sibi non compatiuntur. Et sic terminatur tractatus secundus huius libri.

ter non uera, sed priuatiua communi reliquis duabus, puta, irrationali. Quia igitur inueniuntur aliquae res in mundo plures duabus contentae immediate sub aliquo communi formaliter diuisibili, ideo dicitur, quod impossibile est uniuersaliter, quod omnis diuisio fiat per duas differentias ueras: & hoc in proposito nostro accidit. Cum enim intelligentiae careant genere subalterno, ut S. Thom. in tractatu de Natura generis, cap. 5. testatur, eo quod perfectio earum ex pluribus coniunctionibus differentiarum non conseruit, sicut perfectio specierum in istis inferioribus, quibus non sufficit genus commune, & differentia, omnes immediate sub uno genere continebuntur, & sic genus earum, si ueris differentiae ad illas descendere debet, oportet multimembrem fieri diuisiorem nobis ignota. Quod si bipartita diuisione contrahendum erit, altera simpliciter necesse est esse non ueram, quia priuatiua: alteram propter debilitatem intellectus nostri ad nullam propriam earum differentiam ascendere potens, necesse quoque est esse non ueram. Tales autem fuerunt differentiae in litera assignatae, scilicet magis perfectum, & minus perfectum.

Ex his iam patet responsio ad obiectionem declarata impossibilitate maioris uniuersaliter. Boetius uero dictum non obstat: quia enim dicit diuisiorem omnem ad bimedbram reduci, non tamen dicit, quod omnis bimedbris fiat per differentias ueras inferiores, per illam diuisionem accipiendorum.

In hac quarta, & ultima parte huius capituli quatuor colligit de essentibus substantiarum compositarum. Primum est, quod esse earum est limitatum, quia habet illud ab alto, ut pote distinctum realiter a se, & per hoc primo distinguitur a primo ente, cuius esse est infinitum, & idem realiter suae quidditati. Secundum est, quod essentia earum est recepta in materia signata, sunt enim in hoc vel in illo, ad hic, & nunc determinate, sicut formale per suum materiale. Tertium, quod ex istis duobus corollarie sequitur, est quod sunt finitae superius, & inferius. Superius quidem, quia habent esse limitatum, & essentia earum per ipsum esse, quod ut superius respicit, terminatur. Inferius uero, quia recipiuntur earum formam in materia, & ipse adhuc, & illud terminatur, quae respicit ut inferius, per hoc quod in his, & illis conditionibus materialibus recipiuntur, tam in parte materiali.

Quartum est, quod essentia earum est multiplicabilis numeraliter in eadem specie propter materiam signatam diuisionem. Et per haec tria differunt ab intelligentijs in secundo ordine positis, quae immunes a materia, infinitaeque inferius patem sibi non compatiuntur. Et sic terminatur tractatus secundus huius libri.

ter non uera, sed priuatiua communi reliquis duabus, puta, irrationali. Quia igitur inueniuntur aliquae res in mundo plures duabus contentae immediate sub aliquo communi formaliter diuisibili, ideo dicitur, quod impossibile est uniuersaliter, quod omnis diuisio fiat per duas differentias ueras: & hoc in proposito nostro accidit. Cum enim intelligentiae careant genere subalterno, ut S. Thom. in tractatu de Natura generis, cap. 5. testatur, eo quod perfectio earum ex pluribus coniunctionibus differentiarum non conseruit, sicut perfectio specierum in istis inferioribus, quibus non sufficit genus commune, & differentia, omnes immediate sub uno genere continebuntur, & sic genus earum, si ueris differentiae ad illas descendere debet, oportet multimembrem fieri diuisiorem nobis ignota. Quod si bipartita diuisione contrahendum erit, altera simpliciter necesse est esse non ueram, quia priuatiua: alteram propter debilitatem intellectus nostri ad nullam propriam earum differentiam ascendere potens, necesse quoque est esse non ueram. Tales autem fuerunt differentiae in litera assignatae, scilicet magis perfectum, & minus perfectum.

Ex his iam patet responsio ad obiectionem declarata impossibilitate maioris uniuersaliter. Boetius uero dictum non obstat: quia enim dicit diuisiorem omnem ad bimedbram reduci, non tamen dicit, quod omnis bimedbris fiat per differentias ueras inferiores, per illam diuisionem accipiendorum.

ter non uera, sed priuatiua communi reliquis duabus, puta, irrationali. Quia igitur inueniuntur aliquae res in mundo plures duabus contentae immediate sub aliquo communi formaliter diuisibili, ideo dicitur, quod impossibile est uniuersaliter, quod omnis diuisio fiat per duas differentias ueras: & hoc in proposito nostro accidit. Cum enim intelligentiae careant genere subalterno, ut S. Thom. in tractatu de Natura generis, cap. 5. testatur, eo quod perfectio earum ex pluribus coniunctionibus differentiarum non conseruit, sicut perfectio specierum in istis inferioribus, quibus non sufficit genus commune, & differentia, omnes immediate sub uno genere continebuntur, & sic genus earum, si ueris differentiae ad illas descendere debet, oportet multimembrem fieri diuisiorem nobis ignota. Quod si bipartita diuisione contrahendum erit, altera simpliciter necesse est esse non ueram, quia priuatiua: alteram propter debilitatem intellectus nostri ad nullam propriam earum differentiam ascendere potens, necesse quoque est esse non ueram. Tales autem fuerunt differentiae in litera assignatae, scilicet magis perfectum, & minus perfectum.

Ex his iam patet responsio ad obiectionem declarata impossibilitate maioris uniuersaliter. Boetius uero dictum non obstat: quia enim dicit diuisiorem omnem ad bimedbram reduci, non tamen dicit, quod omnis bimedbris fiat per differentias ueras inferiores, per illam diuisionem accipiendorum.

In hac quarta, & ultima parte huius capituli quatuor colligit de essentibus substantiarum compositarum. Primum est, quod esse earum est limitatum, quia habet illud ab alto, ut pote distinctum realiter a se, & per hoc primo distinguitur a primo ente, cuius esse est infinitum, & idem realiter suae quidditati. Secundum est, quod essentia earum est recepta in materia signata, sunt enim in hoc vel in illo, ad hic, & nunc determinate, sicut formale per suum materiale. Tertium, quod ex istis duobus corollarie sequitur, est quod sunt finitae superius, & inferius. Superius quidem, quia habent esse limitatum, & essentia earum per ipsum esse, quod ut superius respicit, terminatur. Inferius uero, quia recipiuntur earum formam in materia, & ipse adhuc, & illud terminatur, quae respicit ut inferius, per hoc quod in his, & illis conditionibus materialibus recipiuntur, tam in parte materiali.

Quartum est, quod essentia earum est multiplicabilis numeraliter in eadem specie propter materiam signatam diuisionem. Et per haec tria differunt ab intelligentijs in secundo ordine positis, quae immunes a materia, infinitaeque inferius patem sibi non compatiuntur. Et sic terminatur tractatus secundus huius libri.

ter non uera, sed priuatiua communi reliquis duabus, puta, irrationali. Quia igitur inueniuntur aliquae res in mundo plures duabus contentae immediate sub aliquo communi formaliter diuisibili, ideo dicitur, quod impossibile est uniuersaliter, quod omnis diuisio fiat per duas differentias ueras: & hoc in proposito nostro accidit. Cum enim intelligentiae careant genere subalterno, ut S. Thom. in tractatu de Natura generis, cap. 5. testatur, eo quod perfectio earum ex pluribus coniunctionibus differentiarum non conseruit, sicut perfectio specierum in istis inferioribus, quibus non sufficit genus commune, & differentia, omnes immediate sub uno genere continebuntur, & sic genus earum, si ueris differentiae ad illas descendere debet, oportet multimembrem fieri diuisiorem nobis ignota. Quod si bipartita diuisione contrahendum erit, altera simpliciter necesse est esse non ueram, quia priuatiua: alteram propter debilitatem intellectus nostri ad nullam propriam earum differentiam ascendere potens, necesse quoque est esse non ueram. Tales autem fuerunt differentiae in litera assignatae, scilicet magis perfectum, & minus perfectum.

Ex his iam patet responsio ad obiectionem declarata impossibilitate maioris uniuersaliter. Boetius uero dictum non obstat: quia enim dicit diuisiorem omnem ad bimedbram reduci, non tamen dicit, quod omnis bimedbris fiat per differentias ueras inferiores, per illam diuisionem accipiendorum.

In hac quarta, & ultima parte huius capituli quatuor colligit de essentibus substantiarum compositarum. Primum est, quod esse earum est limitatum, quia habet illud ab alto, ut pote distinctum realiter a se, & per hoc primo distinguitur a primo ente, cuius esse est infinitum, & idem realiter suae quidditati. Secundum est, quod essentia earum est recepta in materia signata, sunt enim in hoc vel in illo, ad hic, & nunc determinate, sicut formale per suum materiale. Tertium, quod ex istis duobus corollarie sequitur, est quod sunt finitae superius, & inferius. Superius quidem, quia habent esse limitatum, & essentia earum per ipsum esse, quod ut superius respicit, terminatur. Inferius uero, quia recipiuntur earum formam in materia, & ipse



In hoc tractatu tertio, unico capitulo contento, determinatur de accidentibus, ut nihil sub latitudine entis intactum remaneat. Dividitur autem in tres partes, in quarum prima, quod significet essentia in accidentibus declaratur: in secunda vero, diversitas accidentium a substantia & inter se in tertia autem, quomodo se habeant ad intentiones logicas. Declaratur ergo primum tali conclusione. Accidentia habent essentiam incompletam. Probatur sic. Quaecunque habent distinctionem incompletam, habent essentiam incompletam, accidentia habent distinctionem incompletam, ergo. Maior patet ex eo, quod essentia est id, quod per distinctionem significatur, ut dictum fuit in principio libri. Minoris probatio est, quia quaecunque distinctionem necessario per aliquid, quod est extra eorum essentiam, habent distinctionem incompletam: distinctio enim talium non completatur per intrinsecam, sed eget extrinseco additamento: sed accidentia distinctionem necessario per aliquid, quod est extra eorum essentiam, oportet siquidem in eorum distinctione poni subiectum, ut dicitur 7. Metaph. text. Com. 15. ergo accidentia habent distinctionem incompletam.

Ad evidenter manifestandam minorem S. Th. in littera, comparat accidentia formis substantialibus, penes convenientiam, & differentiam: inde enim clare patebit, quomodo accidentia habent essentiam incompletam. Conveniunt, ait, accidentia cum formis substantialibus in tribus. Primo in hoc, quod neutrum eorum habet esse absolutum a subiecto, independens a receptivo, sed sicut ex forma substantiali constituta materia fluit esse commune utrique, ita ex coniunctione accidentis cum subiecto, relinquatur esse commune utrique. Ex coniunctione enim albedinis cum nive fit esse, quo & albedo est, & nive est alba.

Secundo conveniunt in hoc, quod neutrum eorum habet essentiam completam: quia essentia utriusque essentialiter ad aliud refertur, ut receptivum, forma siquidem substantialis essentialiter est entitas perfecta materia, & accidentis essentialiter est entitas subiecti qualitercunque. Tertium autem, in quo conveniunt, est, quod neutrum eorum habet distinctionem completam propriis terminis, sed per additamentum, sicut enim in distinctione accidentis oportet poni sui subiectum, quod est extra eius genus, ita in distinctione formae substantialis oportet ponere receptivum, materiam scilicet, quae est extra eius genus proprium. Nam genus formae est actus, ut patet secundo de Anima: materiam autem, cum ens dividatur in actum & potentiam, sub potentia contineri clarum est, & consequenter esse extra actum, quod est genus formae, huius signum est, quod fecit Arist. distinguendo animam, dum posuit in eius distinctione corpus physicum organicum, quod propria materia est animae in eo quod est corpus, physico perfectione. Addidit autem hoc, ne mireris, quare in distinctione animae non ponitur materia, cum sit forma substantialis, sed corpus Physicum. hoc enim ideo est, quia physicus non considerat animam ut formam substantialem, sed ut animam, quae ut sic, corpus physicum praerogit tantquam propriam materiam. Hinc habes, quod considerare animam intellectivam ut sic, secundum suam completam quidditatem, non est opus physici, ut etiam tradit Arist. in lib. 1. de partibus animalium, cap. 1.

Differunt autem in quinque. Primo, quia receptivum formae substantialis non habet esse per se sine esse formae, est enim in hoc conforme suae formae: sicut enim forma substantialis non habet esse praeter suam formam, receptivum vero accidentis habet esse per se praeter esse sui accidentis. Huius differentia ratio est, quia receptivum formae substantialis, est ens in pura potentia: receptivum vero formae accidentalis, habet esse in actu.

Secundo vero differunt, quia ex coniunctione formae substantialis ad suum receptivum, emanat esse illud, quo res ipsa subsistit, seu simpliciter est. Ex coniunctione vero formae accidentalis ad subiectum fluit esse, quo res secundum quid est. Et haec differentia

CAPITULUM VII.



VNC Autem restat videre, qualiter essentia sit in accidentibus: quomodo autem sit in omnibus substantiis, dictum est. Et quia, ut dictum est, essentia per distinctionem significatur, oportet quod eo modo habeant essentiam, quo habet distinctionem. Distinctionem autem habent, incompletam, quia non possunt distinguere, nisi ponatur subiectum in eorum distinctione: & hoc ideo est, quia non

quo res sit per se vna. ens enim sequitur unum. Ex eo vero quod subiectum & accidentis duo esse habet, unum per se facere non possunt, eadem ratione, quod scilicet unum sequitur ens, non enim potest esse quod unum per se, sequatur ens per accidens.

Quarto differunt, quia ex coniunctione formae substantialis cum materia resultat essentia quaedam tertia. scilicet entitas. Ex coniunctione vero accidentis cum subiecto, non fit aliqua essentia tertia. Oritur autem haec differentia ex tertia: cum enim essentia sit id quod per distinctionem significatur, ut res distincta: distinctum autem oportet esse unum per se, secundum Arist. 7. Metaph. text. Com. 16. ex eo quod ex accidente & subiecto non fit unum per se, habetur quod nec essentia aliqua resultat: & per oppositum, ex eo quod ex forma substantiali & materia unum per se fit essentia tertia resultat.

Quinto differunt, quia forma substantialis, & si non sit essentia completa, est tamen pars completa essentiae: accidentis vero non est essentia completa, nec pars essentiae completa. Sequitur autem haec differentia quinta ex quarta: si enim ex forma & materia fit essentia quaedam tertia, forma substantialis illius pars erit. Si autem ex accidente & subiecto essentia nulla resultat, accidentis nullius completa essentia: pars poni potest, & sic accidentis incompletum & secundum quid est ens, ac consequenter incompletam essentiam, & distinctionem habet. Nec te moveat, quod formam substantialem non absolutam a receptivo, & esse non habere sine materia modo dicitur, & superius dictum sit, animam intellectivam independentem a materia & separatam ab illa secundum rem remanere, hoc enim est simpliciter verum. Ad verificationem autem eius quod modo diximus, sufficit animam intellectivam esse essentialiter materiam informativam, & tali modo ab illa insolubilem secundum esse quod dicitur, ut eius distinctio ostendit, & quod forma substantialis ut sic, non habeat unde secundum esse actualis existente a materia abluatur, & independens sit, licet aliunde alicui formae substantiali hoc insit, puta, ex hoc quod est intellectiva, loquimur, n. de forma partis substantialis ut sic.

CIRCA Haec supradicta multa sunt dubia. Circa secundam enim convenientiam dubitatur, an sit verum, quod ibi dicitur, scilicet quod essentiae accidentales essentialiter non sunt absolutae a receptivo. Et haec dubitationem comitatur alia, circa tertiam convenientiam, An scilicet accidentia necessario per subiectum distinguantur. Occurrunt quoque quaestiones circa differentias assignatas, & prima quidem habet dubitationem de utroque membro cum sua radice, an scilicet forma substantialis pure potentiae tantum actus sit. Et, An forma accidentalis in ente, in actu tantum recipiatur. Circa secundam differentiam est dubium, An accidentia habeant propriam existentiam distinctam realiter ab existentia substantiali. Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

A oritur ex prima: ex quo enim receptivum formae substantialis caret esse per se, illo esse, quod ex forma fluit, primo est: & per oppositum, ex quo subiectum accidentis proprio esse gaudet, per adaptionem accidentis tale esse acquirit, & non esse simpliciter, hoc enim praehabet: & sic secundum hoc primum esse potest intelligi esse sine secundo. potest enim substantia ab accidente separari, ut dicitur, 7. Metaph. text. Com. 4.

Tertio differunt, quia ex compositione formae substantialis cum suo subiecto fit unum per se: ex compositione autem accidentis cum subiecto, non fit unum, nisi per accidens. Oritur autem haec differentia ex secunda: ex quo enim ex forma substantiali esse simpliciter fit, quo res per se est, oportet quod unum simpliciter fiat, quo res sit per se vna. ens enim sequitur unum. Ex eo vero quod subiectum & accidentis duo esse habet, unum per se facere non possunt, eadem ratione, quod scilicet unum sequitur ens, non enim potest esse quod unum per se, sequatur ens per accidens.

Quarto differunt, quia ex coniunctione formae substantialis cum materia resultat essentia quaedam tertia. scilicet entitas. Ex coniunctione vero accidentis cum subiecto, non fit aliqua essentia tertia. Oritur autem haec differentia ex tertia: cum enim essentia sit id quod per distinctionem significatur, ut res distincta: distinctum autem oportet esse unum per se, secundum Arist. 7. Metaph. text. Com. 16. ex eo quod ex accidente & subiecto non fit unum per se, habetur quod nec essentia aliqua resultat: & per oppositum, ex eo quod ex forma substantiali & materia unum per se fit essentia tertia resultat.

Quinto differunt, quia forma substantialis, & si non sit essentia completa, est tamen pars completa essentiae: accidentis vero non est essentia completa, nec pars essentiae completa. Sequitur autem haec differentia quinta ex quarta: si enim ex forma & materia fit essentia quaedam tertia, forma substantialis illius pars erit. Si autem ex accidente & subiecto essentia nulla resultat, accidentis nullius completa essentia: pars poni potest, & sic accidentis incompletum & secundum quid est ens, ac consequenter incompletam essentiam, & distinctionem habet. Nec te moveat, quod formam substantialem non absolutam a receptivo, & esse non habere sine materia modo dicitur, & superius dictum sit, animam intellectivam independentem a materia & separatam ab illa secundum rem remanere, hoc enim est simpliciter verum. Ad verificationem autem eius quod modo diximus, sufficit animam intellectivam esse essentialiter materiam informativam, & tali modo ab illa insolubilem secundum esse quod dicitur, ut eius distinctio ostendit, & quod forma substantialis ut sic, non habeat unde secundum esse actualis existente a materia abluatur, & independens sit, licet aliunde alicui formae substantiali hoc insit, puta, ex hoc quod est intellectiva, loquimur, n. de forma partis substantialis ut sic.

CIRCA Haec supradicta multa sunt dubia. Circa secundam enim convenientiam dubitatur, an sit verum, quod ibi dicitur, scilicet quod essentiae accidentales essentialiter non sunt absolutae a receptivo. Et haec dubitationem comitatur alia, circa tertiam convenientiam, An scilicet accidentia necessario per subiectum distinguantur. Occurrunt quoque quaestiones circa differentias assignatas, & prima quidem habet dubitationem de utroque membro cum sua radice, an scilicet forma substantialis pure potentiae tantum actus sit. Et, An forma accidentalis in ente, in actu tantum recipiatur. Circa secundam differentiam est dubium, An accidentia habeant propriam existentiam distinctam realiter ab existentia substantiali. Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

Et iterum est ibi dubium, An substantia subiecta accidenti possit intelligi esse absque omni accidente.

Haec sex dubitationes si diffuse tractare vellemus, propositi limites exiremus, alterius enim negotii est: sed ne omnino ieiunium transcamus, de pluribus earum dicitur ordine supradicto, fundamenta & nostra, & aduersariorum adducendo.

QVAESTIO XVII.

Opi. 5. or. 4. di. 12. q. unica ratio 5. or.

CIRCA Primum dubium, declarato titulo primo, adducitur opinio Scoti: secundo S. Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum. Est igitur sensus primi dubii, An de essentia accidentis sit dependentia ad subiectum: quod sub specialibus uocabulis dubitatur ab aliis, cum quaeritur, An inheretia aptitudinalis sit de essentia accidentis. Scotus in quarto sententiae dist. 12. quaest. 1. dicit hanc quaestionem quo ad accidentia absoluta, scilicet quantitatatem, & qualitatem, atque tales, qui hoc vertunt in dubium, quid nominis ipsius inheretiae ignoret, contentusque est unica ratione ad probandum, quod impossibile sit inheretiam quamcunque esse de essentia accidentis absoluti, sic. Nulla relatio est de conceptu formali rei absolute: omnis inheretia est relatio, ergo nulla inheretia est de conceptu formali rei absolute.

Aliter haec ratio formatur ab eodem sic. Id quod essentialiter ad se, non incedit in se essentialiter respectum, secundum Augustinum. 7. de Trinitate, capitulo secundo: sed accidentis absolutum est ad se, ergo accidentis absolutum non includit essentialiter respectum, inheretia autem respectus est, ergo.

Ab aliis autem confirmatur eadem ratio sic. Omne quod relative dicitur est aliquid praeter relationem, fundamentum enim relationis est aliquid formaliter a relatione: sed accidentis absolutum, puta, qualitas, relative dicitur inherens ergo est aliquid absolutum praeter inheretiam.

Praeterea, inheretia aptitudinalis est de essentia accidentis, ergo quantitas, & qualitas non sunt genera generalissima. Tenet consequentia ex eo, quod tunc a quantitate, & qualitate, & ceteris accidentibus possit abstrahi conceptus communis quidditativus eiusdem rationis in omnibus illis inferior conceptu entis, & superior illis novem generibus, scilicet, esse in, & sic cum omnis talis conceptus sit genus, novem genera accidentium generalissima non erant: haberent enim superueniens genus.

THOMISTARVM autem sententia est, inheretiam aptitudinalem esse de essentia accidentis, & eam non esse relationem. Sciendum est enim aliquid esse absolutum, vel respectum dupliciter, scilicet a subiecto, & a termino. Absolutum enim a subiecto ens, est id quod non est natum recipi in alio, ut subsistit a respectu ad aliud, ut subiectum, est id, quod essentialiter natum est recipi in alio, ut omne accidentis. Absolutum a termino est id, quod formaliter non respicit aliud praecise, ut terminum ad quem, ut substantia, quantitas, & qualitas. Respectum ad aliud ut terminum est id, quod formaliter respicit aliud praecise, ut terminum ad quem, sicut praedicamentum relationis. In hoc enim differt relatio terminus ad praedicamentum relationis ab aliis respectibus ceterorum generum, qui a quibusdam transcendentibus uocantur, quod respectus terminus ad genus ad aliquid essentialiter est ad aliud, non ut receptivum, uel causam efficietem, aut finalem, aut formalem: sed praecise est ad aliud, tanquam terminum, ut unum, n. relationum nec est forma, nec finis, nec efficiens alterius, sed terminus. Propter quod dicit Magnus Albertus, quod unum relationum non est distinguendum per reliquum, eo quod ipse per, denotat causalitatem. Respectus autem aliorum generum, qui propter vocabulorum penuriam, respectus dicitur, respicit essentialiter aliud, sed ut subiectum, uel materiam, uel formam, & huiusmodi sic. materia essentialiter respicit formam, & e contra, ut de commentatione animae intellectivae supra dictum est. Cum ergo inheretia aptitudinalis importet respectum ad aliud ut receptivum, ipsam non de genere relationis, sed identificatam cuilibet generi, modo absolutum ens, modo relatum significare dicimus. Unde non prohibetur inheretia aptitudinalis esse de essentia absoluti accidentis ex eo, quod est respectus: immo ex hoc, quod accidentis absolutum non a subiecto est, licet a termino, sequitur quod de essentia eius sit essentialis dependentia ad subiectum, quam inheretia aptitudinalis explicat.

Cofona autem nostra postio rationi ostenditur ex eo, quod si cur esse ad, constituit accidentis relationem: ita esse in, constituit accidentis ueneriale. Contrahitur enim ens per esse in, ad novem genera accidentium, & ideo sicut ad, est de essentia relationis, ita in,

tra statum agimus, non omnino praetermittendam duco. In qua tria agenda sunt. Primo, recitabitur opinio. Auerrois: secundo ponetur opinio. S. Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Sciendum est quo ad primum, Auerroem in libro de Substantia orbis, fundasse opinionem nobis contrariam, ponendo in materia prima, quae est pura potentia, accipi dimensiones interminatas. Ex hoc enim sequitur, non omne accidentis esse subiective in ente in actu.

Mouetur autem ad hoc opinandum rationibus plerisque ducentibus ad impossibile. Prima est. Dimensio interminata non est in materia coeterna sibi, ergo corpus sit ex non corpore, & dimensio ex non dimensione. & tunc vitiosa sequitur, ergo forma corporales, id est, dimensiones sunt sibi inuicem contrariae, & succedentes sibi inuicem in subiecto, sicut sibi inuicem succedunt formae substantiales in eadem materia: consequens est impossibile, ergo a de structione consequentis & c. Impossibilitas consequentis patet ex eo, quod neque motus, neque mutatio aliqua est ad quantitatem in terminatam. Augmentatio enim est ad quantitatem terminatam. Patet quoque ex eo, quod quantitati nihil est contrarium, ut dicitur in Praedicamentis. Consequentia autem probatur ex eo, quod omne quod fit ex suo contrario, seu priuatiuo, ut dicitur 1. Phys. text. Com. 64. & 5. eiusdem text. Com. 7.

Secunda ratio est ista. Quantitas interminata non est in materia, ergo materia non potest simul formas distinctas specie, aut numero recipere: consequens est falsum ad sensum, ergo. Consequentia probatur ex eo, quod diuersae formae non possunt simul recipi, nisi in diuersis partibus materiae: materia uero diuersis partibus caret ante quantitatis receptionem, substantia siquidem exclusiva

tra statum agimus, non omnino praetermittendam duco. In qua tria agenda sunt. Primo, recitabitur opinio. Auerrois: secundo ponetur opinio. S. Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Sciendum est quo ad primum, Auerroem in libro de Substantia orbis, fundasse opinionem nobis contrariam, ponendo in materia prima, quae est pura potentia, accipi dimensiones interminatas. Ex hoc enim sequitur, non omne accidentis esse subiective in ente in actu.

Mouetur autem ad hoc opinandum rationibus plerisque ducentibus ad impossibile. Prima est. Dimensio interminata non est in materia coeterna sibi, ergo corpus sit ex non corpore, & dimensio ex non dimensione. & tunc vitiosa sequitur, ergo forma corporales, id est, dimensiones sunt sibi inuicem contrariae, & succedentes sibi inuicem in subiecto, sicut sibi inuicem succedunt formae substantiales in eadem materia: consequens est impossibile, ergo a de structione consequentis & c. Impossibilitas consequentis patet ex eo, quod neque motus, neque mutatio aliqua est ad quantitatem in terminatam. Augmentatio enim est ad quantitatem terminatam. Patet quoque ex eo, quod quantitati nihil est contrarium, ut dicitur in Praedicamentis. Consequentia autem probatur ex eo, quod omne quod fit ex suo contrario, seu priuatiuo, ut dicitur 1. Phys. text. Com. 64. & 5. eiusdem text. Com. 7.

Secunda ratio est ista. Quantitas interminata non est in materia, ergo materia non potest simul formas distinctas specie, aut numero recipere: consequens est falsum ad sensum, ergo. Consequentia probatur ex eo, quod diuersae formae non possunt simul recipi, nisi in diuersis partibus materiae: materia uero diuersis partibus caret ante quantitatis receptionem, substantia siquidem exclusiva

tra statum agimus, non omnino praetermittendam duco. In qua tria agenda sunt. Primo, recitabitur opinio. Auerrois: secundo ponetur opinio. S. Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Sciendum est quo ad primum, Auerroem in libro de Substantia orbis, fundasse opinionem nobis contrariam, ponendo in materia prima, quae est pura potentia, accipi dimensiones interminatas. Ex hoc enim sequitur, non omne accidentis esse subiective in ente in actu.

Mouetur autem ad hoc opinandum rationibus plerisque ducentibus ad impossibile. Prima est. Dimensio interminata non est in materia coeterna sibi, ergo corpus sit ex non corpore, & dimensio ex non dimensione. & tunc vitiosa sequitur, ergo forma corporales, id est, dimensiones sunt sibi inuicem contrariae, & succedentes sibi inuicem in subiecto, sicut sibi inuicem succedunt formae substantiales in eadem materia: consequens est impossibile, ergo a de structione consequentis & c. Impossibilitas consequentis patet ex eo, quod neque motus, neque mutatio aliqua est ad quantitatem in terminatam. Augmentatio enim est ad quantitatem terminatam. Patet quoque ex eo, quod quantitati nihil est contrarium, ut dicitur in Praedicamentis. Consequentia autem probatur ex eo, quod omne quod fit ex suo contrario, seu priuatiuo, ut dicitur 1. Phys. text. Com. 64. & 5. eiusdem text. Com. 7.

Secunda ratio est ista. Quantitas interminata non est in materia, ergo materia non potest simul formas distinctas specie, aut numero recipere: consequens est falsum ad sensum, ergo. Consequentia probatur ex eo, quod diuersae formae non possunt simul recipi, nisi in diuersis partibus materiae: materia uero diuersis partibus caret ante quantitatis receptionem, substantia siquidem exclusiva

est de essentia accidentis. Unde Simplicius in commento praedicamentorum dicit esse in, nullum constituit genus: sed omne accidentis circuit.

Et confirmatur ex eo, quod nisi aptitudinalis inheretia effectus de essentia accidentis, posset completa distinctione ipsam accidentis accipi absque aptitudinali inheretia in eius distinctione posita, quod est impossibile. Oportet, n. ipsam in sua distinctione hanc essentialiter dependentiam ad subiectum, quam in inheretia aptitudinalis explicat, aliter subiecto non esset opus ad distinctionem. Propterea in pluribus locis ait S. Th. quod distinctio accidentis est hoc, seu aliud huiusmodi, res cui debetur esse in alio. Haec de secundo.

AD PRIMVM autem in oppositum dicitur, quod Minor prima est fallax: & deceptus videtur Scotus, quia non uidit differentiam inter respectum in, & ad, respectus, n. in, & ad non est relatio, nam licet talis respectus terminetur ad subiectum, & consequenter subiectum sit terminus, tamen non terminat ut terminus, sed ut receptivum illius. & hoc oportet hic valde attendere: aliud est, n. dicere A, est terminus talis respectus, & A terminat talem respectum ut terminus, ut ex dictis patet.

Et per hoc patet responsio ad secundam, quam ad tertiam formam eiusdem rationis, semper enim supponit aptitudinalem inheretiam esse relationem.

Ad ultimum negatur consequentia, dicitur namque, quod est se in, est diuersarum rationum in praedicamentis, sicut & ens: est siquidem in, analogum ad novem genera accidentium, sicut & ens ad omnia genera.

EX HIS Patet solutio secundi dubii, in quo Scotus nobiscum concordat in quarto, di. 12. ita quod unanimiter fatemur accidentis non posse complete distinguere absque additione subiecti, ut nunc nunc est probatum, quod plenius inferius patebit, cum declaratum fuerit, unde fumantur genus, & differentia in eis. Testatur & hoc Arist. in 7. Metaph. text. Com. 15. & 17.

TERTIA Dubitatio, quoniam nimis est ampla, alibi discutenda relinquatur, oportet siquidem ad plenam illius resolutionem multos quinternos implere.

tra statum agimus, non omnino praetermittendam duco. In qua tria agenda sunt. Primo, recitabitur opinio. Auerrois: secundo ponetur opinio. S. Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Sciendum est quo ad primum, Auerroem in libro de Substantia orbis, fundasse opinionem nobis contrariam, ponendo in materia prima, quae est pura potentia, accipi dimensiones interminatas. Ex hoc enim sequitur, non omne accidentis esse subiective in ente in actu.

Mouetur autem ad hoc opinandum rationibus plerisque ducentibus ad impossibile. Prima est. Dimensio interminata non est in materia coeterna sibi, ergo corpus sit ex non corpore, & dimensio ex non dimensione. & tunc vitiosa sequitur, ergo forma corporales, id est, dimensiones sunt sibi inuicem contrariae, & succedentes sibi inuicem in subiecto, sicut sibi inuicem succedunt formae substantiales in eadem materia: consequens est impossibile, ergo a de structione consequentis & c. Impossibilitas consequentis patet ex eo, quod neque motus, neque mutatio aliqua est ad quantitatem in terminatam. Augmentatio enim est ad quantitatem terminatam. Patet quoque ex eo, quod quantitati nihil est contrarium, ut dicitur in Praedicamentis. Consequentia autem probatur ex eo, quod omne quod fit ex suo contrario, seu priuatiuo, ut dicitur 1. Phys. text. Com. 64. & 5. eiusdem text. Com. 7.

Secunda ratio est ista. Quantitas interminata non est in materia, ergo materia non potest simul formas distinctas specie, aut numero recipere: consequens est falsum ad sensum, ergo. Consequentia probatur ex eo, quod diuersae formae non possunt simul recipi, nisi in diuersis partibus materiae: materia uero diuersis partibus caret ante quantitatis receptionem, substantia siquidem exclusiva

tra statum agimus, non omnino praetermittendam duco. In qua tria agenda sunt. Primo, recitabitur opinio. Auerrois: secundo ponetur opinio. S. Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Sciendum est quo ad primum, Auerroem in libro de Substantia orbis, fundasse opinionem nobis contrariam, ponendo in materia prima, quae est pura potentia, accipi dimensiones interminatas. Ex hoc enim sequitur, non omne accidentis esse subiective in ente in actu.

Mouetur autem ad hoc opinandum rationibus plerisque ducentibus ad impossibile. Prima est. Dimensio interminata non est in materia coeterna sibi, ergo corpus sit ex non corpore, & dimensio ex non dimensione. & tunc vitiosa sequitur, ergo forma corporales, id est, dimensiones sunt sibi inuicem contrariae, & succedentes sibi inuicem in subiecto, sicut sibi inuicem succedunt formae substantiales in eadem materia: consequens est impossibile, ergo a de structione consequentis & c. Impossibilitas consequentis patet ex eo, quod neque motus, neque mutatio aliqua est ad quantitatem in terminatam. Augmentatio enim est ad quantitatem terminatam. Patet quoque ex eo, quod quantitati nihil est contrarium, ut dicitur in Praedicamentis. Consequentia autem probatur ex eo, quod omne quod fit ex suo contrario, seu priuatiuo, ut dicitur 1. Phys. text. Com. 64. & 5. eiusdem text. Com. 7.

Secunda ratio est ista. Quantitas interminata non est in materia, ergo materia non potest simul formas distinctas specie, aut numero recipere: consequens est falsum ad sensum, ergo. Consequentia probatur ex eo, quod diuersae formae non possunt simul recipi, nisi in diuersis partibus materiae: materia uero diuersis partibus caret ante quantitatis receptionem, substantia siquidem exclusiva

tra statum agimus, non omnino praetermittendam duco. In qua tria agenda sunt. Primo, recitabitur opinio. Auerrois: secundo ponetur opinio. S. Thomae: tertio respondebitur argumentis in oppositum.

Sciendum est quo ad primum, Auerroem in libro de Substantia orbis, fundasse opinionem nobis contrariam, ponendo in materia prima, quae est pura potentia, accipi dimensiones interminatas. Ex hoc enim sequitur, non omne accidentis esse subiective in ente in actu.

Mouetur autem ad hoc opinandum rationibus plerisque ducentibus ad impossibile. Prima est. Dimensio interminata non est in materia coeterna sibi, ergo corpus sit ex non corpore, & dimensio ex non dimensione. & tunc vitiosa sequitur, ergo forma corporales, id est, dimensiones sunt sibi inuicem contrariae, & succedentes sibi inuicem in subiecto, sicut sibi inuicem succedunt formae substantiales in eadem materia: consequens est impossibile, ergo a de structione consequentis & c. Impossibilitas consequentis patet ex eo, quod neque motus, neque mutatio aliqua est ad quantitatem in terminatam. Augmentatio enim est ad quantitatem terminatam. Patet quoque ex eo, quod quantitati nihil est contrarium, ut dicitur in Praedicamentis. Consequentia autem probatur ex eo, quod omne quod fit ex suo contrario, seu priuatiuo, ut dicitur 1. Phys. text. Com. 64. & 5. eiusdem text. Com. 7.

Secunda ratio est ista. Quantitas interminata non est in materia, ergo materia non potest simul formas distinctas specie, aut numero recipere: consequens est falsum ad sensum, ergo. Consequentia probatur ex eo, quod diuersae formae non possunt simul recipi, nisi in diuersis partibus materiae: materia uero diuersis partibus caret ante quantitatis receptionem, substantia siquidem exclusiva

T. co. 15. & 17. & text. com. 4.

T. ca. 64. & 47. T. cap. 7.







ferunt non esse intelligenda vniformiter, sed difformiter. Individua enim differunt penes accidentia materialia dupliciter, uel quia vnum eorum habet vnum, & reliquum aliud: uel quia vtrunque habet idem, sed alio & alio modo. Verbi gratia. Sortes & Bertra differunt penes masculinum & femininum, ex eo, quod ille habet masculinitatem, illa femininitatem. Differunt quoque penes suas quantitates, non ex eo, quod ille sit quantus, & illa non: sed ex eo, quod non eodem modo sunt quantum. Nunquam enim inueniuntur duo quanta omnino similia, sicutis liquidem propriis differre necesse est. Quantitas ergo licet sit communis omnibus indiuiduis, quia tamen non vniformiter eis conuenit, est secundum quam indiuidua inter se differunt secundo modo, & hoc sufficit.

AD INTELLIGENTIAM Secundi notandum, quod passionem generum sunt duplices. Quaedam conuenientes eis ratione formae genericae, & quaedam ratione materiae. Illae quae sequuntur formam, vocatae sunt hic passionem generum, & non illae quae sequuntur eorum materiam: propterea quia natura generica ex sua forma est talis, & non ex materia: animal enim est animal ex sua forma, & non ex sua materia. Vnde cum in proposito, animalis passio rationem formae sit sensibilis, & ratione materiae masculinitas, uel femininitas, diuersis rationibus moti Arist. in Metaphys. & S. Thome, diuersimode locuti sunt. Quia enim est passio animalis ratione materiae, ideo vocata est ibi passio: quia autem non ratione formae, ideo hic non est dicta passio.

16. Met. T. c. 2. 7. Met. T. cap. 17. m 19.

¶ Similiter dicendum est de quantitate, quia sequitur corpus rationem materiae: sequitur enim ipsum secundum id quod est in potentia diuisibile, quod non est nisi materia, ut indiuisibilitas rerum immaterialium ostendit. Et nota quod haec secunda diuisio accidentium non differt a prima per membra diuisa (eadem enim sunt huius, & illius membra) sed secundum rationem: quia illa diuisio accepta est penes primas earum radices, materiam scilicet & formam: ista autem penes substantiam, quibus appropriantur, scilicet genus, speciem, & indiuiduum.

¶ Hic ponitur tertia diuisio accidentium, quaedam causantur ex principijs essentialibus substantiae secundum actum perfectum, quaedam secundum aptitudinem tantum. Illa accidentia vocat causari secundum actum perfectum ex essentialibus principijs, quae secundum suas actualitates ex intrinsicis principijs substantiae in ipso fluunt, ut calor in igne. Illa vero dicit causari secundum actum imperfectum, seu aptitudinem tantum, quae non secundum suas actualitates, sed secundum quasdam inchoationes ex principijs essentialibus substantiae in ipso fluunt, ut moueri sursum in igne, ex principijs eius causatur secundum sui inchoationem, puta, leuitatem. Differunt autem, quia prima & secundum suas aptitudines, & secundum se inseparabilia sunt a substantijs: secunda vero secundum se quidem sunt separabilia, secundum autem suas aptitudines non possunt se parari. Ab igne, n. neq; aptitudo ad calorem, neq; calor ipse separari potest in ipso remanente: motus autem sursum non semper inest igni, sed aptitudo ad motum sursum, puta, leuitas est inseparabilis ab ipso, & ca. horum est, quia in illis ipsa actualitas accidentis ex solis principijs essentialibus fluunt: in istis vero aptitudo tantum ex solis principijs essentialibus fluunt, ipsa autem actualitas aliunde expectatur ex aliquo, scilicet extrinsece concurrente vel agendo, vel non prohibendo, ut patet in exemplo dato de motu sursum, qui non inest igni, nisi aliquo concurrente extrinseco, remouente scilicet prohibes: & diaphaneitas non est actu in aere, nisi concurrente extrinseco illuminante. Lumen enim est actus diaphani secundum actum, ut dicitur 2. de Anima, tex. Com. 69.

T. c. 69. Prima Secunda q. 10. art. 1. d. 2.

¶ Profundior autem huius diuisio causam elicio ex prima Secunda q. 10. art. 1. ad secundum, quod scilicet ideo aliqua accidentia oriuntur ex principijs essentialibus inseparabiliter secundum actum completum, aliqua autem separabiliter secundum actum completum, & inseparabiliter secundum aptitudinem: quia illa sequuntur rei actualitatem, ista uero potentialitatem. Quod sic intelligitur: quia vnumquodque agit secundum quod est actu, patitur autem secundum quod est in potentia, ex sufficiente rei actualitate procedit quod accidens in se complete producat, & per oppositum ex insufficiente actualitate, & consequenter potentialitate, ex qua omnis sufficientia est, prouenit, quod res habet accidens in se secundum aptitudinem tantum, & quod ab illo expectet actualitatem, seu quod accidens separabile sit secundum actualitatem, quod idem est.

¶ Amplius cum esse, & bonum actualitatem sequantur, & non esse & malum potentiam, ex actualitate rei prouenire necesse est esse accidens perfectum, & inseparabile secundum actum, & aptitudinem: & per oppositum ex rei potentialitate procedere oportet in

complectionem accidentis, & separabilitatem eius secundum actum. Est. n. separabilitas ipsa quoadmodum non esse, cum nihil aliud sit, quod negatio necessitate sequela sui esse completi ad esse substantiae. Intellege autem tunc ut supra, scilicet, quod ex actualitate substantiae aptitudo est, ex potentialitate autem separabilitatis accidentis secundum suam actualitatem.

Aliquando uero secundum aptitudinem tantum: sed complementum accipiunt accidentia ex agente exteriori, sicut diaphaneitas in aere, quae completur per corpus

fluentia, sed potius ipsarum passionum, & aptitudinum actus, quos secundum incompletum esse aptitudines uocauit. Fecit autem hoc, quia aptitudo de se non habet rationem alicuius per se producti, seu producibilis. Nullum enim naturale producens intendit aptitudinem, sed aptum illius: non est nanque opus iustitiae, nisi ut rideatur. vnde & iustitias inchoatio quaedam rursus est. propterea igitur inter effectus essentialium principiorum aptitudo non est simpliciter posita, sed actus: quia non ipsa, sed eius actus est qui a principijs productus intenditur, & quia aptitudo nihil aliud est quam inchoatio quaedam, inchoatio autem est actus imperfectus: ideo accidentia secundum actum incompletum aptitudines uocantur.

ANTEQVAM Terminemus tractatum de diuersitate accidentium, quaeritur, An omne accidens habeat aliquod substantiam propriam, aut aliqua accidentia sint ita communia, quod nulli propria.

¶ Sit autem ratio dubitandi: quia si omne accidens est proprium alicui, cum proprium conueniat omni, soli, & semper, nullum accidens erit separabile ab eo in quo est. Inest enim soli, & semper proprio substantiae.

Amplius sequeretur, semper corruptionem cuiuscunque accidentis comitem fieri corruptioni substantiae, sicut corruptio ribi li corrumpitur homo. Patet consequentia, quia corruptio proprio, necesse est corrumpi illud cuius est proprium, aliter non conueniret ei semper: haec autem experiri esse falsa, ut patet in accidentibus communibus, & actibus secundis.

¶ Ex opposito autem, cum omne accidens sit diuisibile, & in definitione cadat substantiam, de quo accidens per se praedicatur, ut patet primo Posteriorum, & 7. Metaphy. oportet quod omne accidens habeat proprium, & per se substantiam: per se nanque supponit de omni, semper, & necessario.

AD HVIVS dubitationis euidenciam sciendum est, quod cum apud San. Thome in quaestione de virtutibus q. 1. art. 3. substantiam habeat triplicem habitudinem ad proprium accidens, scilicet substantiam ad substantiam, potentiam ad actum, & principium ad principium, sicut calor ignis non habet esse, nisi substantia in igne, & est forma accidentalis eius, & oritur ex ipso secundum quod participat istas conditiones, potest dici accidens substantiam, & secundum quod ab istis habitudinibus recedit, potest negari accidens substantiam. Vnde propter defectum primae, quae principalior est, dicitur in primo Posteriorum, quod nullum accidens est substantia in alio accidente, quia uidelicet nullum accidens potest sustentare aliud, sed sola substantia, quae est ens per se, alius fulcimentum praebet essendi. Quia autem aliquod vnum accidens potest comparari ad aliud, ut potentia ad actum, & quandoque ut proximum principium ad principium, & ideo conceditur etiam vnum accidens esse substantiam alterius, quemadmodum superficies dicitur substantiam coloris, quia est in potentia respectu coloris, & dulcedo esse in calido & humido, quia causatur ex calido & humido.

Quaestio de Virtutibus. q. 1. art. 3. c.

T. com. 38

¶ Potest ergo quadruplicem intellectum habere dubitatio mota. Primo potest intelligi, ut quaeratur, An omne accidens habeat proprium substantiam ut substantiam. Secundo, An habeat proprium substantiam, ut potentiam. Tertio, An habeat proprium substantiam ut principium. Quarto, An habeat proprium substantiam, ut substantiam potentiam, & principium simul.

SI QVAESTIO sit secundum primum sensum, respondetur negatiue, quod, si non omne accidens habeat proprium substantiam in ratione sustentantis, ut probant rationes primo inductae. Multa enim sunt accidentia, quae nullum proprium sustentans sibi vendicant, sed communiter multis insunt, ut eorum separatio ostendit. Separantur nanque a substantia substantia ea naturaliter remanente, quod de propriis accidentibus dici non potest. Eadem quippe substantia absque sui mutatione contraria sustentat, ut dicitur in Praedicamentis.

¶ Si autem iuxta secundum sensum dubitatur, respondetur affirmatiue, quod scilicet omne accidens habeat proprium substantiam in ratione propriae potentiae, eo quod quilibet actus respicit propriam

potentiam. Sicut enim actus respicit potentiam, sic talis actus ad talem potentiam, & actus specificus potentiam specificam: accidens autem omne actus quidem est, igitur omne accidens habeat propriam potentiam, cuius est actus. propter quod 3. Physic. tex. Co. 10. dicitur, potentia ad infirmitatem est alia a potentia ad sanitatem, eo quod sanitas est aliud ab infirmitate & 12. Meta. long. proculsi probatur, principia praedicamentorum esse eadem propositionabiliter, quia culibet actui propria respondet potentia.

T. c. 19. u. que ad c. 28.

¶ Si autem tertio sensu inquiratur, respondetur negatiue, quod scilicet non omne accidens habeat aliquod substantiam propriam in ratione principii proprii, eo quod habere substantiam propriam in ratione principii includit fluxum illius accidentis a tali substantia in genere causae efficientis eo modo, quo ducitur effectum ordinem inter se se habentium prius est causa effectiua eius, quod necessario primi productionem sequitur, siue istud substantiam sit receptiuum accidentis, ut quos, siue ut quod, patet quod non omne accidens fluit a suo receptiuo effectiue: sed multa sunt, respectu quorum receptiuum pure passiuum se habet, ut patet cum species rei sensibilis recipitur in medio, siue in sensu.

¶ Si autem quarto modo intelligatur quaestio, patet quid dicendum sit: negatiue enim respondere oportet.

¶ Sed aduertendum est, quod haec quae diximus, intelligi debent de accidentibus secundum se, sicut de acceptis actibus, & seorsum aptitudinibus. Loquendo namque de accidentibus, ut S. Thome in littera loquitur, scilicet non iudicando actualitates accidentium seorsum ab aptitudinibus, dicerem, quod omne accidens secundum suam radicalem aptitudinem habeat aliquod substantiam propriam in ratione substantiantis potentiae, & principii, licet non secundum suam actualitatem, eo quod aptitudo ad tale accidens non est, nisi a tali gradu substantia illi fluat mediate, vel immediate: & consequenter nisi in tali gradu substantiae sustentet immediate, uel mediate. Verbi gratia, Lumen secundum suam actualitatem & substantiam, licet sit ab extrinseco, & sit accidens separabile, tamen secundum suam inchoationem, seu radicalem aptitudinem, puta, diaphaneitatem, est inseparabile, & fluit a certo gradu substantia communis superioribus, & inferioribus. Et similiter sedere, si et sit accidens per accidens, tamen secundum suam aptitudinem in est proprium, & non natum conuenire nisi certo entri, puta, animalitati & c. fluit. aptitudo ad sedendum ex suis principijs. Similiter & uideri, licet sit accidens separabile, radicalis tamen aptitudo ad uidentum, separari a tali animali non potest.

¶ Ex his patet, quomodo ad vtranque partem rationes adducere ueum concludunt diuersimode. Nam loquendo de accidentibus secundum suas essentias, & actualitates, conclusio rationum primo adductarum conceditur, accipiendo substantiam in ratione sustentantis, & principii. In ratione autem potentiae falsa est conclusio, ut dictum est. Nec probatio contra hunc applicata sensum ualeat, eo quod cum dicitur, quod proprium conuenit soli, omni, & semper, intelligitur de ipso proprio non secundum suam actualitatem, sed secundum aptitudinem. Et similiter cum dicitur, quod ad corruptionem proprii definit substantiam, intelligitur, si corrumpitur secundum aptitudinem, non autem secundum actum, vniuersa liter loquedo. Vel dicitur, quod inseparabilitas, & huiusmodi non conuenit accidenti, ut respicit substantiam in ratione propriae potentiae, sed ut sustentantium, & principium. Loquendo autem de accidentibus secundum suas aptitudines, patet quomodo rationes peccant. Dico enim quod nullum accidens est separabile secundum aptitudinem radicalem saltem, sed eorum substantiam necessario, & quod corrupto accidente secundum talem aptitudinem oportet substantiam corrumpi. Ratio autem in opposito adducta concludit, quod omne accidens habeat substantiam, de quo per se praedicatur secundum se, uel secundum suam aptitudinem. Cum enim eius sit actus, cuius est potentia, ut dicitur in Somno & uigilia, idem substantiam erit quod cadit in definitionem accidentis secundum aptitudinem, & secundum actum: sicut homo debet poni non solum in definitione iustitiae, sed et in illius. Stant ergo ista duo simul, quod accidens secundum suam actualitatem non habeat proprium substantiam, cui vniuersaliter soli, & semper inest, & tamen habeat proprium substantiam, per quod distinguatur ab eo, quod secundum substantiam sufficit, quod secundum se, uel secundum suam aptitudinem per se de illo substantiam

Ad praedicatur. Ad primum uero sufficit accidens secundum se tantum non praedicari per se de substantia.

¶ In hac tertia parte capituli huius determinatur, quomodo accidentia se habeant ad intentiones logicas. Et primo, quomodo se habeant ad esse in praedicamento, deinde uidebuntur in eis genus, & differentia. Quo ad primum ponit duas conclusiones, scilicet. Accidentia in concreto non sunt proprie in praedicamento, quae compositum significat, proprie in genere esse dicuntur, si cut genera, uel species, ut homo, uel animal: non autem forma, uel materia est in praedicamento hoc modo, nisi per reductionem, sicut principia in genere principiatorum

¶ AD QVARTVM euidenciam sciendum est, quod accidentia habent vnum modum essendi, scilicet esse in alio: non enim sunt, nisi inest alicui.

¶ Habent autem duos modos intelligendi, eo quod intellectus est natus ea, quae sunt aduata in re, diuidere. Intelligitur enim quandoque cointelligendo sibi substantiam, cui insunt, & intelliguntur per modum accidentis, eo quod accidentis esse est in alio esse. Quandoque uero intelliguntur solitarie non cointelligendo, scilicet per eis substantiam, cui secundum rem insunt, & tunc intelliguntur per modum substantiae, eo quod esse per se, id est, solitarie, solitarie substantiae conuenit, accidentia enim semper comite essent. Cum autem modus significandi non funditur super modo essendi, sed intelligendi, sicut habent duos modos intelligendi, sic habent duos modos significandi. Vnde significatur quandoque con significando substantiam, & tunc significatur per modum accidentis, & uocatur significata in concreto, ut album, nigrum & c. Quandoque uero significatur ipsa sola, absque substantia, scilicet substantia con significando, & tunc significatur per modum substantiae, & uocatur significata in abstracto, ut albedo, & nigredo. Abstractum enim & concretum in accidentibus, licet differant in modo significandi, id est, penes con significate substantiam, & non con significare illud, conueniunt tamen in significacione ipsius formae accidentalis. Album, n. puram qualitatem significat, sicut in praedicamentis dicitur, sicut & albedo, sed album significat albedinem in substantia, albedo autem significat albedinem absque illo. Quia igitur accidentia in concreto totum conueniunt important, puta, sicut album albedinem in substantia, conueniunt autem hoc non est vnum per se, sed vnum & ens per accidens, id autem quod in praedicamento reponitur, debet importare vnum & ens per se, cum praedicamenta diuidantur ens per se, 5. Metaphy. tex. Commen. 14. ideo accidentia in concreto non proprie reponuntur in praedicamento. Et hoc est ratio, quia in littera, prima conclusio probatur, quae sic formari potest. Nullum nomen importans ens & vnum per accidens, est proprie in praedicamento: concretum accidentale importat vnum & ens per accidens, ergo nomen concretum accidentale non ponitur in praedicamento proprie, & per se. Ad declarationem Minoris ponitur de substantia inter concretum accidentale, & substantialem in hoc, quod concretum substantiale importat compositum ex materia & forma, & tale est vnum per se: & ideo reponitur in praedicamento ut genus, uel species: accidentale uero importat ex substantia compositum & accidente, quod est vnum per accidens, ex accidente enim & substantia non sit nisi vnum per accidens ut dicitur 7. Metaphy. sicor. & ideo non debet poni in praedicamento, nisi reductiue, & 14. eo modo quo res impura ad suam puritatem naturae reductur.

T. c. 14.

T. c. 18. & 14.

¶ Et sic remanet secunda conclusio vera, quod accidentia, scilicet in abstracto, in praedicamento speciei & generis praedicacionem suscipiunt, aliter omnino a praedicamentis accidentia sunt excludenda.

¶ CVM Autem audis, abstractam solum formam importare, non ideo hoc dictum putes, quod abstractum substantiam formae a se omnino excludat, hoc enim falsum est: sed ideo quia abstractum ex modo suo significandi, quo solo differt a concreto, non includit substantiam principaliter, sed secundario, & ex consequenti. Quod ex conuenientia, & differentia inter ea ex modo significandi per se potest. Conueniunt enim in hoc, quod tam abstractum, quam concretum ex modo significandi importat duo, scilicet, quod, & quo, seu substantiam, & formam. Idem enim importat diffinitio, & diffinitio, licet alio modo. Diffinitio autem utriusque importat vtrunque dictorum, ut exemplariter patet: significare enim dicitur curiuitatem nasi, & simum, nam curiuitatem. Quod autem hoc sit ex modo significandi, ex eo clarum est, quod abstractum, quam concretum puram formam significat, ut in praedicamentis testatur Aristoteles. Differunt autem abstractum & concretum ex uarietate

S. Thome de Ente & essen. E 2 rietate

rietate modi significandi in hoc, quod concretum importat ex modo significandi principaliter subiectum, & secundario formam: abstractum vero principaliter importat formam, & ex consequenti subiectum.

¶ Adverentia nãque est, quod contrario ordine se habent subiectum, & forma ad significandem nominis concreti, & ex modo significandi. Importat enim concretum ratione significationis primo formam, & subiectum non, nisi ex consequenti copula. Quo ad modum vero significandi primo subiectum, & ex consequenti formam ut patet. Cuius signum est, quod in diffinitione concreti exprimitur primo subiectum, & quod prima pars est diffinitiva, & forma secundo loco ponitur quasi differentia. Dicimus namque quod simum est nasus curvus. Abstractum vero & ex significandem primo formam importat, secundario autem ex eo consequenti subiectum. In cuius signum in eius diffinitione forma ipsa primo exprimitur ut genus: subiectum autem secundario, loco differentia, ut patet cum dicitur, simitas est curvitas nasi. Oritur autem hæc differentia ex eo, quod concretum importat habitudinem inter subiectum & formam, prout incipit a subiecto, & terminatur ad formam. Abstractum vero importat habitudinem inter formam & subiectum, prout incipit a forma, & terminatur ad subiectum, ut in exemplis datis apparet. Ex hoc enim quod dicitur habitudine importata per concretum, importatur ex modo significandi, ut incipiens a subiecto, sequitur quod primo importet subiectum, a quo incipit: & similiter ex hoc quod habitudo importata per abstractum, ut patet ex modo significandi, ut incipiens a forma, consequens est, ut primo importet formam, a qua incipit. Causa enim huius diversitatis est, quia concreta ad composita significanda sunt inventa: compositio autem a subiecto oritur. Abstracta vero inventa sunt ad significandas formas apud nos inventas, simplices quidem, sed a quibus denominatione ad subiecta derivatur. Unde & concreta compositum quid sonat: abstracta vero formas, ut cadentes tamen ad subiecta. Non igitur propterea dicitur est, quod abstractum solum formam importet, quia nullo modo copulat subiectum: sed quia ex modo significandi compositum non sonat, nec principaliter importat ipsum subiectum, quemadmodum concretum, sed extrinsecus tantum rem nam habitudinis formam significat.

¶ ADVERTIB hic, quod de abstracto, & concreto quomodo sunt in predicamento, aliter Metaphysicus, & aliter Logicus iudicabit. Cum enim apud Metaphysicum, qui res secundum suas essentias considerat, & non secundum modos intelligendi, vel significandi, abstractum & concretum non differant, eo quod eadem res abstracte, & concrete sit significata, dicitur ipse sicut abstractum ita & concretum in genere esse: res enim per suam essentiam ingreditur, vel egreditur genus metaphysice sumptum, id est, per rem generis, & non per modum significandi. Unde non dicit Metaphysicus album ens per accidens, sed hoc album, ut patet 5. Meta. tex. C6. 15. & 14. & 7. eiusdem tex. C6. 16. Logicus autem, qui non res secundum suas naturas, sed secundum intentiones adiectas primis intellectibus considerat, dicitur abstractum esse in genere: concretum vero non, quia res nomine abstracto significata potest denominari species, ut albedo, & genus, ut color: concretum vero non potest aliter modi significandi, ut dicitur est. Causa autem quare aliter modi significandi hæc veritate Logico præbeat est, quia modus significandi præterdit seculas intentiones, & fundat quodammodo ipsas. Licet enim in modo significandi, quam secunda intentio conveniant in hoc, quod sequantur se non secundum se, sed ut intellectus prius tamen rem ut intellectam sequitur modus significandi, quam secunda intentio, eo quod modus significandi nihil aliud est, quam signum modi intelligendi, sicut vox significans est signum rei intellectæ. Unde sicut vox significativa prius sequitur rem intellectam, quam secunda intentio: ita eius modus significandi modum intelligendi, ut totus ordo pertinentium ad nomina primæ intentionis præcedat ordinem eorum, quæ pertinent ad nomina secundæ intentionis. Quia igitur secundæ intentiones res ut intellectas, & significatas denominant, & non absolute: ita eandem rem diversimode intellectam, & significatam, denominari species, & non spem, & consequenter esse dicitur in predicamento, & non esse directe in eo, sicut eadem natura humana significata nomine hominis, species est, significata vero nomine humanitatis species non est, sed speciei principium. Unde in

proposito apud Logicum res illa, quæ albedinis nomine intelligitur diversimode significata, in predicamento esse affirmatur, & negatur. Si enim in abstracto significatur, cum sit speciei denominationem habeat, in predicamento reponitur: autem in concreto significatur, cum sit speciei, vel generis denominationem non habeat, quia rem extraneam ex modo significandi includit, in predicamento directe esse se negatur. Et quia in tenio S. Tho. est declarare, quomodo accidentia se habeant ad intentiones logicas, & non ad cuius generis rem pertineant: ideo concretum accidentale a predicamento separavit. CVM his omnibus advertas, quod aliquid quod fit reponitur in predicamento dupliciter, uno modo ut reponendi ipsi in predicamento alio modo ut conditio sine qua non. Ratio reponendi re in genere, siue specie tã apud Logicum, quam apud Metaphysicum est essentia illius rei. Res enim per suam essentiam ad genus & spem definitur: conditio autem sine qua non, est modus ipse significandi. Et in predicamento quidem substantia conditio sine qua res non suscipit generis, vel speciei, & denominationem, est modus significandi in concreto. In predicamento autem accidentium conditio sine qua non, est modus significandi in abstracto: propterea cum dicitur est, concretum accidentale non directe reponitur in predicamento apud Logicum, intelligit hoc propter defectum conditionis sine qua non, & non propter defectum rationis reponendi. Et similiter cum dicitur, quod humanitas, & universality abstractum substantiale non est in genere substantia, intelligit propter defectum conditionis sine qua non, & non rationis reponendi.

¶ Hic declaratur unde in accidentibus sumantur genus, & differentia propositionibus tribus Prima est. Genus & differentia non sumuntur in eis ex materia, & forma. Secunda est. Primum genus, sumitur ex proprio modo essendi, quo predicamentum ipsum pars entis constituitur. Tertia est. Differentia sumuntur in accidentibus ex diversitate propriorum principiorum. Prima patet sic. Incompositum ex materia, & forma non potest habere genus sumptum a materia, & differentiam a forma: sed accidentia sunt incomposita ex materia & forma: igitur non potest in eis sumi genus a materia, & differentia a forma, sicut fit in substantiis compositis: quod qualiter intelligendum sit, supra dictum est. Secunda patet sic. Primum genus oportet explicare essentiam sui propriam potentiam quæ est in ea, sicut ultima differentia debet explicare essentiam secundum ultimum actum: sed essentia accidentis secundum modum illum, quo pars entis constituitur, habet propriam potentiam: ergo ex illo modo sumendum est genus primum. INTELLENDVM Est hic primo, ens dividi per quosdam modos in predicamento, sicut quodammodo genus in species per differentias, ita quod sicut species per id, quo generis partes efficiuntur in esse specifico, constituantur in predicamento: a per id, quo partes entis sunt, in esse generalissimo constituantur, & ideo modi proprii quibus ens ad quodlibet predicamentum descendit, sunt illi, penes quos prima genera constituta sunt. Sunt autem istiusmodi per substantivum, mensurativum, dispositivum, relativum, & similia. Et dicitur 5. Meta. tex. com. 14.

¶ NOTANDVM Est secundo, quod cum genus sumatur a re secundum id quo habet rationem determinabilem, primum genus sumendum est a re secundum id, quo primo habet rationem determinabilem: primo autem habet rationem determinabilem res secundum sui gradum concepta. Primum autem gradus rei is est, quem res ex modo illo sortitur, quo proprii sibi locum inter partes entis vendicat: & ideo primum genus sumptum ab illo modo entis importat rem, ut primi determinabilem: & propterea ista se consequuntur, summa re secundum propriam potentiam eius, id est, secundum id, quo primo habet rationem determinabilem, & summa re secundum modum illum, quo entis pars sit. Et sic patet assumpta ratio.

¶ Hic ponitur tertia propositio. scilicet quod differentia sumuntur in accidentibus ex diversitate propriorum principiorum, & declaratur a posteriori. Signum, nam quod differentia sumantur ex diversitate propriorum principiorum, est, quod in diffinitione accidentis in abstracto, quæ proprie habet genus & differentias, subiectum ponitur loco differentie: hoc enim non esset, nisi accidentia differrent penes sua propria principia. Propterea, nam propria passiones differunt inter se, quia principia subiecti, ex quibus causantur, inter se differunt.

¶ Et quia posset aliquis signum hoc inficari, dicens quod subiectum proprium quandoque ponitur in diffinitione proprii accidentis loco generis, & non differentie: ideo ad hanc objectionem excludendam subicitur, Licet econverso esset, & vult dicere, quod licet ita sit, quod quandoque ponatur subiectum in diffinitione proprii accidentis loco generis, & non differentie: quia tamen hoc non fit, nisi cum accidens in concreto diffinitur, quod ut sic non est in genere, ideo hoc non obstat nostræ sententiæ: quia accidentis differentia secundum quod in predicamento est, unde sumenda sit, declaravimus. Causa enim, quare in diffinitione accidentis in concreto subiectum ponitur loco generis, non est ipsa natura accidentis, ita quod subiectum eius essentia pro genere sibi vendicat, sed est modus eius significandi. Quia enim concretum ex modo significandi importat totum conueniens, scilicet, & subiectum: ideo per modum rerum diffinitur compositum, in quibus genus sumitur a materia, & differentia a forma. & propterea subiectum, cum se habeat ut materia, loco generis ponitur: & natura accidentis, cum se habeat ut forma, loco differentie ponitur, & dicitur, sumum est nasus curvus: non sic autem est, cum diffinitur accidens in abstracto: tunc enim ponitur ut genus id quod essentia ipsius accidentis determinat sibi ut genus, & ponitur loco differentie id, a quo accidens secundum naturam suam specificam differentiam trahit, scilicet subiectum proprium, & dicitur, simitas est curvitas nasi. Manifestum quoque sit hoc, scilicet, quod differentia accidentium sumuntur ex diversitate principiorum propriorum non solum quando accidens immediate causatur a substantia, sed etiam quod vni accidens est alterius principii proprii: tunc enim differentias fortuntur accidentia causata penes diversitatem accidentium causantium, ut patet de relationibus, quarum differentia attenditur penes sua fundamenta, scilicet, causa, putat, actionem, passionem, & quantitatem, ut patet ex diffinitione relationum facta ab Aristotele 5. Meta. tex. com. 20. Et per hoc excluditur obiectio alia, quæ posset fieri de secunda, & tertia passione eiusdem subiecti. Posset enim aliquis obicere, quomodo alia est differentia secundæ passionis a differentia primæ, si ex principii ex quibus sunt passio, differen-

tia sumitur, quandoquidem eadem sunt principia, a quibus fluunt prima, & secunda. Excluditur enim hæc obiectio per hoc, quod dictum est, quod quando vnum accidens est principium alterius, differentia posterioris accidentis non ex diversitate remotorum principiorum, sed propriorum attenditur: & ideo cum prima passio sit principium secundæ, non sunt eadem propria & immediata principia primæ, & secundæ. ¶ Quia posset tertio aliquis dubitare de hoc, quod dictum est, scilicet, licet, quod differentia accidentium sumuntur ex eorum propriis principii, ex hoc quod quandoque sumimus eorum differentias ab effectibus: sicut albedinis & nigredinis differentias dicimus congregare & disgregare vitium, ideo ad hanc dubitationem tollendam dicitur, quod hoc contingit non ex natura ipsorum accidentium, sed ex nobis, quibus propria principia accidentium occulta cum sint, opus est ex effectibus notioribus differentias sumere, quæ differentias veras quodammodo nobis insinuant, sicut in exemplo proposito liquet. Albedo enim, & nigredo differunt a priori ex abundantia, & paucitate lucis. Lux enim in opaco corpore existens aequaliter obumbrata, albedinem constituit, valde autem offuscata nigredinem: a posteriori autem differunt congregatione & disgregatione vitium. ex hoc enim contingit disgregare, quia ibi est laus de luce, & non econverso. Et quia abundantia, & paucitas lucis non ita nobis manifestæ sunt, sicut congregare & disgregare: ideo loco proprii differentiarum, congregatum & disgregatum ponimus dicentes. Albedo est color disgregativus vitium, nigredo vero congregativus. ¶ HIC ADVERTAS, Quod non dixit subiectum esse differentiam accidentis, sed poni loco differentie: habent enim proprium genus, & propriam differentiam sui generis, quæ tamè abique subiecto non possunt explicari complete: & ideo omnino oportet subiectum in diffinitione accidentis cadere, ut dictum est. Vitium epilogus sit eorum, quæ dicta sunt, in quorum explanatione meam opinionem ita prolatam esse volo, ut ubi veritati consentanea invenera non fuerit, ingenio & ætati v. n. a detur, adolescentiã n. adhuc ago. Vbi autem veritatis tramite secuta videbitur, gratiarum debita actiones diuo Thomæ habeantur, a quo quicquid veri est, didici.

¶ Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta: ideo quandoque sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus, sicut congregativum & disgregativum vitium dicuntur differentie coloris, quæ causantur ex abundantia, & paucitate lucis, ex qua diversa species coloris causantur. Sic ergo patet, quomodo essentia est in substantiis, & accidentibus: & quomodo in substantiis compositis, & simplicibus: & quomodo intentiones logicæ universales in eis inveniuntur, excepto primo principio, quod est infinitæ simplicitatis, cui non convenit ratio generis, vel speciei, & per consequens nec diffinitio propter suam simplicitatem, in quo sit finis, & consummatio huius sermonis.

F I N I S.

Commentariorum Thomæ de Vio Caietani Cardinalis Sancti Xisti, in librum D. Thomæ Aquinatis, de Ente & Essentia.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E.

Omnes sunt Quaterniones, præter E, qui est Duerni

R O M A E,

Apud Iulium Accoltum. M. D. LXIX.

¶ Et

D I V I  
T H O M A E A Q V I N A T I S  
D O C T O R I S A N G E L I C I  
I N L I B R V M D E C A V S I S , E X P O S I T I O .

L E C T I O P R I M A .

Cap. 10.

**S**icut Philosophus dicit in 10. Eth. ultima felicitas hominis consistit in optima hominis operatione quae est superem potentia. i. intellectus, respectu optimi intelligentis: quae vero effectus per causam cognoscitur. manifestum est quod ea secundum sui naturam est magis intelligibilis quam effectus. Et si aliquando quo ad nos effectus sunt notiores causas: propter hoc quod ex particularibus sub sensu cadentibus uniuersalium & intelligibilium causarum cognitionem accepimus. Oportet igitur, quod simpliciter loquendo primae rerum cause sint secundum se maxima & optima intelligibilia, eo quod sunt maxima entia & maxima vera, cum sint alii effectus & veritatis causa, ut patet per Philosophum in 2<sup>o</sup> Metaphysicae.

Tex. c. 2.

quibus huius primae cause sint minus & posterioris nota: quo ad nos. Habet enim se ad ea intellectus nostrus, sicut oculus nostrus ad lucem Solis, quia propter excellentem claritatem perfecte percipere non potest, oportet igitur quod ultima felicitas hominis quae in hac vita haberi potest, consistat in consideratione primarum causarum, quia illud modicum quod de eis sciri potest est magis amabile & nobilius omnibus his quae de rebus inferioribus cognosci possunt, ut patet per Philosophum in primo de partibus Animalium. Et quia haec cognitio in nobis perficitur post hanc vitam, homo perfecte beatus constituitur secundum illud Euangelium. Haec est vita aeterna, ut cognoscant te Deum verum viuum. Et inde est, quod philosophorum intentio ad hoc principaliter erat, ut per omnia quae in rebus considerabant ad cognitionem primarum causarum peruenirent. Unde scientiam de primis causis ultimo ordinabant cuius considerationi vltimum tempus suae vitae deputarent. Primo quidem incipientes a Logica quae modum scientiarum tradit. Secundo procedentes ad Mathematicas: cuius etiam pueri possunt esse capaces. Tertio ad Naturalem philosophiam, quae propter experientiam tempore indiget. Quarto ad Moralem philosophiam: cuius iuuenis esse conueniens auditor non potest. Vltimo autem scientiam Diuinam insisterant, quae considerat primas entium causas. Inueniuntur igitur quaedam de primis principis conscripta per diuersas propositiones distincta, quae per modum sigillarum considerationum aliquas veritates, & in graeco quidem inueniuntur, in traditis lib. Proculi Platonici continentur ducentas & 9. Propositiones, qui iunctim & Eleua

tio theologica. In arabico vero inuenitur hic Liber, qui apud Latinos de causis dicitur, quem constat de arabico esse translatum, & in graeco penitus non haberi. Unde videtur ab aliquo philosophorum arabum ex praedicto lib. Proculi excerptus, praeterquam quia omnia quae in hoc libro continentur, multo plenius & diffusius continentur in illo. Intentio igitur huius libri qui de causis dicitur, est determinare de primis causis rerum: & quia nomen cause ordinem quandam importat, & in causis ordo ad invicem inuenitur, praemittit quasi quoddam principium totius sequentis operis quaedam propositionem, ad ordinem causarum pertinentem, quae talis est. Omnis causa primaria plus est influens super suam causam quam causa secunda uniuersalis. Ad cuius manifestationem unum corollarium inducit, per quod manifestatur primum, sicut per quoddam signum. Unde subdit. Cum ergo remouet causa uniuersalis virtutem suam a re: causa vltima prima non auferit virtutem suam ab ea, & ad huius probationem inducit secundam dicentem, quod est, quia uniuersalis causa prima agit in causam causae secundae, antequam agat in ipsum causam uniuersalis secundae, & ex hoc concludit quod secundo positum est & conuenienter. Necessario est enim id quod prius aduenit, vltimo abscedere. Videmus enim ea quae sunt priora in compositione, esse vltima in resolutione.

L I B E R D E C A V S I S ,  
L E C T I O P R I M A .

**M**nis causa primaria plus est influens supra causam suam quam causa uniuersalis secunda. Cum ergo remouet causa uniuersalis secunda virtutem suam a re: causa uniuersalis prima non auferit virtutem suam ab ea. Quod est, quia causa uniuersalis prima agit in causam causae secundae: antequam agat in ipsum causam uniuersalis secundae, quae sequitur ipsum. Cum ergo agit causa secunda quae sequitur causam: non excluditur ipsius actio a causa prima quae est super eam: & quando separatur causa secunda a causato quae sequitur ipsum: non separatur ab ea prima causa, quae est supra ipsam: quoniam est causa ei. Et nos quidem exemplificamus illud per esse, & viuum, & hominem. Quod est: quia oportet ut sit res esse primo, deinde viuum: postea homo. Viuum ergo est causa hominis propinqua: & esse est causa eius longinqua. Esse ergo, vehementius est causa homini quam viuum: quoniam est causa viuo, quod est causa homini: & similiter quando ponis ratio-

nalitatem esse causam hominis, est esse vehementius causa homini magis quam rationalitas: quoniam est causa causae eius. Et illius quod significatio est, quoniam quando remoues virtutem rationale ab homine: non remouet homo: & remanet viuum spirans sensibile. Cum autem remoues ab eo viuum: non remanet viuum, & remanet esse: quoniam esse non remouetur ab eo, sed remouetur viuum, quoniam causa non remouetur per remotionem causati sui. Remanet ergo adhuc esse. Cum ergo indiuiduum non est homo, est animal, & si non est animal: est esse tantum. Iam ergo manifestum est & planum, quod causa longinqua est prima, & prima, est plus comprehedens, & vehementius causa rei, quam causa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehementioris adhaerentiae cum re, quam operatio causae propinqua. Et hoc quidem non fit secundum hoc, nisi quia res in primis non patitur nisi a virtute longinqua. Deinde patitur a secunda virtute quae est sub prima.

**S**ic igitur intentio huius Propositionis in his tribus consistit. Quorum primum est, quod causa prima plus influat in effectum quam secunda. Secundum est, quod impressio causae primae tardius recedit ab effectu. Tertium est, quod prius ei aduenit: quae quidem tria praedicta proponit in duabus propositionibus. Primum in prima propositione sui libri, quae est talis. Omne quod producit a secundis causis prioribus & uniuersalioribus, producit eminentius, a quibus & secunda producebantur, alia vero ponit in sequenti Propositione, quae talis est. Omnis causa & ante causatum operatur, & post ipsum plurimum est substantium. His autem tribus praemissis ad ea manifestanda procedit. Primo quidem per exemplum. Secundo per rationem ibi: & causa prima adiunget. Exemplum autem videtur pertinere ad causas formales, in quibus quae forma est vltior, tanto prior esse videtur. Si igitur accipiamus aliquem hominem. Forma quidem specifica eius attenditur in hoc quod est rationalis. Forma autem generis eius attenditur in hoc quod est viuum vel animal. Vltimus autem id quod est

Th. de Causis. A omnibus

omnibus esse esse. Manifestum est autem in generatione vniuersi particularis hominis, quod in naturali subiecto primo inuenit esse, deinde inuenitur vniuersum: postmodum autem est homo: prius enim ipse est animal quod homo, ut dicitur in 2<sup>o</sup> de generatione Animalium. Rursus, quia in via corruptionis primo amittit vsum rationis & remanet viuus & spirans. Secundo amittit vium & spirans, & remanet ipsum ens, quia sic corrumpitur in nihilum, & sic potest intelligi hoc exemplum secundum viam generationis & corruptionis alicuius individui, & haec est eius intentio, quod patet ex hoc quod dicitur. Cui ergo individuum non est homo, id est secundum actum proprium hominis est animal, quia adhuc remanet in eo operatio animalis, quae consistit in motu & sensu, & cum non est animal est esse tantum, quia remanet corpus penitus inanimatum: verificatur hoc exemplum in ipso rerum ordine. nam priora sunt essentia in viuentibus, & viuentia hominibus, quia remoto homine non remouetur animal secundum continentiam, sed e converso, quia si non est animal non est homo, & eadem ratio est de animali & esse. Secundo ibi.

**b** Probatur etiam praedicta per rationem. Primum autem scilicet quod causa prima plus influat quod secunda, sic probatur. Eminentius contingit aliquid quod est causa quod causatur. Sed operatio qua secunda causa causat effectum, causatur a causa prima. Nam cum prima adiuuat causam secundam faciens eam operari. Ergo huius operationis secundum quam esse producitur a causa secunda, magis est causa prima quod causa secunda. Proculus autem expressius hoc sic probat. Causa enim secunda cum sit effectus causae primae, substantiam suam habet a causa prima. Sed a quo habet aliquid substantiam ab eo habet potentiam suae virtutis operandi. Ergo causa secunda habet potentiam suae virtutis operandi a causa prima. Sed causa secunda per suam potentiam vel virtutem est causa effectus. Ergo hoc ipsum quod causa secunda sit causa effectus, habet a prima causa. esse ergo causam effectus inest primo primae causae. Secundo autem causa secunda. Quod autem est prius in omnibus est magis, quia perfectiora sunt priora naturae. Ergo prima causa est magis causa effectus quod causa secunda: secundum quod impressio causae primae tardius recedit ab effectu. Probatur ibi.

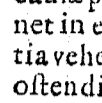
**c** Et inducit talem rationem. Quod vehementius inest, magis inhaeret. Sed prima causa vehementius imprimit in effectu quod causa secunda, ut probatur est. ergo eius impressio magis inhaeret. ergo tardius recedit. Tertium scilicet prius adueniat. probatur ibi.

**d** Tali ratione. Causa secunda non agit in causatum suum nisi virtute causae primae, ergo & causatum non procedit a causa secunda nisi per virtutem causae primae. Sic ergo virtus causae primae dat effectum secundae, ut attingatur a virtute causae secundae. Prius enim attingitur a virtute causae primae. Hoc autem vno modo Proculus sic probat. Causa prima est magis causa quod secunda, ergo est perfectioris virtutis. Sed quanto virtus alicuius causae est perfectior, tanto ad plura se extendit. ergo virtus causae primae ad plura se extendit quod virtus causae secundae. Sed id quod in pluribus est, prius est etiam adueniendo, & vltimum in recedendo. ergo impressio causae primae prius aduenit, & vltimum recedit. Est autem considerandum in quibus causis haec propositio habeat veritatem. Et si quidem ad genera causarum quaestio referatur: manifestum est quod habet veritatem in quolibet genere causarum suo modo. Et in causis quidem formalibus, exemplum inductum est, in causis autem materialibus similis ratio inuenitur. Nam id quod primo subsistit ut materia, causa est propinquiori modo, ut & ipsa materialiter subsistat, sicut materia prima elementis, quae sunt quodammodo materia mixtorum corporum. Ostendit idem esse & in efficientibus causis. Manifestum est enim, quod quanto aliqua causa efficiens est prior, tanto eius virtus ad plura se extendit. vnde oportet ut proprius effectus eius color sit, causae vero secundae proprius effectus in paucioribus inuenitur. vnde & particularior est. Ipsa enim causa prima producit, vel mouet causam secundo agentem, & sic fit ei causa ut agat. Inueniuntur igitur praedicta tria, quae tacta sunt, primordiallyter

quidem in causis efficientibus, & ex hoc manifestum est quod derivatur ad causas formales: vnde & hic ponitur verbum influentem, & Proculus utitur verbo productionem, quae exprimit causalitatem causae efficientis. Quod autem ex causis efficientibus derivetur ad causas materiales, non est adeo manifestum, eo quod causae efficientes, quae sunt apud nos non producant materiam sed formam. Sed si consideremus causas vniuersales cum quibus procedunt & materialia rerum principia, necesse est quod hic ordo deriuetur & ad materiales causas ex causis efficientibus. Quia enim prima causa & suprema causa est efficacia seu causalitas ad plura se extendit, necessarium est quod id quod primo subsistit in omnibus sit a prima omnium causa. deinde a causis secundis adduntur dispositiones, quibus materiae appropriatur in quibus rebus, quod etiam vtrumque in his, quae apud nos sunt apparent. Nam omnibus artificialibus materiam

Iam ergo manifestum & planum, quod causa longinqua est vehementius causa rei quod causa propinqua, quae sequitur eam, & quod ipsa influat virtutem suam super eam, & conseruat ipsam, & non separatur ab ea separatione suae causae propinqua, immo remanet in ea, & adheret ei adherentia vehementi, secundum quod ostendimus & exposuimus.

LECTIO II.



Mne esse superius, aut est superius aeternitate, & tamen ipsam, aut est cu aeternitate, aut post aeternitate & supra tempus. Esse vero quod est ante aeternitate, est causa prima, quoniam est causa eius. Sed esse, quod est cum aeternitate

primam exhibet natura. deinde per artes quasdam priores materia disponitur, ut congruat particularibus artificibus. Comparatur enim prima omnium causa ad totam naturam, sicut natura ad arte. vnde id quod primo subsistit in tota natura est prima omnium causa, quae appropriatur singulis rebus officio secundarum causarum. In causis etiam finalibus manifestum est verificari omnia praedicta. Nam propter vltimum finem qui est vniuersalis, alii fines appetuntur, quorum appetitus aduenit post appetitum vltimi finis, & ante ipsum cessat: sed & huius ordinis ratio ad genus causae efficientis reducitur. Nam finis in tantum est causa in quantum mouet efficientem ad agendum, & sic prout habet rationem mouentis pertinet quodammodo ad causae efficientis genus. Si autem queratur in vnoquoque causarum genere, vtrum praedicta verificentur in omnibus causis quomodolibet ordinatis, manifestum est quod non. Inuenimus enim causas ordinari dupliciter. Vno modo per se. Alio modo per accidens. Per se quidem, intentio primae causae respicit vique ad vltimum effectum per omnes causas medias. Sicut enim ars fabri mouet manum, manuum marteillum, qui ferrum percussum excidit, ad quod fertur intentio artis. Per accidens autem quando intentio causae non procedit nisi ad proximum effectum. Quod autem alio effectu efficiatur iterum aliud, est praeter intentionem primi efficientis, sicut cum aliquis accendat candelam, praeter intentionem eius est quod iterum accensa candela accendat aliam, & illa aliam. Quod autem praeter intentionem est, dicitur esse per accidens. In causis igitur per se ordinatis haec propositio habet veritatem, in quibus causa prima mouet omnes causas medias ad effectum. In causis autem ordinatis per accidens, est e converso. Nam effectus qui per se producitur a causa proxima, per accidens producitur a causa prima, praeter intentionem eius existens. Quod autem est per se, potius est eo quod est per accidens. Et ad hoc significandum dicitur. Causa vltis quae est causa per se.

LECTIO III.

Raemissa prima Propositione sicut quodam principio ad totum tractatum sequentem. Incipit hic agere de primis causis rerum. Et diuiditur in partes duas. In prima agit de distinctione causarum primarum. In secunda de coordinatione seu dependentia causarum adiuuante in 16. Propositione ibi { Omnes virtutes quibus non est finis &c. } Prima diuiditur in partes duas. In prima distinguit causas primas. In secunda determinat de singulis in 6. Propositione. ibi { Causa prima superior est &c. } Causae autem vltis rerum sunt triu generum. scilicet causa prima quae est Deus, intelligentia, & anima. Vnde circa primam tria facit. Primo enim distinguit haec tria genera, quorum primus est indiuisum, quia causa prima est vna tantum. Secundo distinguit intelligentias, 4. Propositione. ibi { Prima rerum creatura est esse. } In tertia distinguit animas, 5. Propositione. ibi { Intelligentiae superiores &c. } Circa primum duo facit. Primo distinguit tria praedicta genera. Secundo ostendit

offendit quo vniuntur per participationem quaedam in vltimo 3. Propositione ibi { Omnis anima nobilis &c. } Circa primum ponit tale propositum. { Omne esse superius, aut est superius aeternitate & ante ipsam, aut cum aeternitate, aut post aeternitate & supra tempus. } Ad cuius intelligentiam propositionis oportet primo videre quid sit aeternitas, deinde quomodo praedicta propositio habeat veritatem: nomen igitur aeternitatis in deficientiam quaedam sine terminabilitate importat, dicit enim aeternum quasi extra terminos existens: sed quia ut Philosophus dicit in 8. Phys. in omni motu est quaedam corruptio & generatio, in quantum aliquid esse incipit, & aliquid esse definit, necesse est quod in quolibet motu sit quaedam deficientia. vnde omnis motus aeternitatis repugnat. vera igitur aeternitas est cum indeficientia essendi etiam immobilitate importans. Et quia prius & posterius in duratione temporis prouenit ex motu, ut patet in 4. Phys. oportet quod sit aeternitas abique priori & posteriori tota simul existens, secundum quod Boetius diffinit eam in fine de Consolatione dicens, aeternitas est interminabilis vita tota simul & perfecta possessio, quae cumque igitur res cum indeficientia essendi habet immobilitatem, & est abique temporali successione potest dici aeterna, & fin hunc modum substantias immateriales separatas Platonicis & Peripateticis aeternas dicebant. superaddentes ad rationem aeternitatis, quod tempore esse habuit, quod fidei christianae non est consonum: sic enim aeternitas solum Deo conuenit: dicitur autem eas aeternas tamquam incipientes obtinere a Deo esse perpetuum & indeficiens sine motu & temporali successione. vnde & Dionysius dicit cap. 10. de Diuino nomine, quod simpliciter sunt coaeterna Deo, quae in scripturis aeterna dicuntur. vnde aeternitate sic accepta quaedam nominantur aeterna, quod ab aeternitate primo modo accepta distinguunt. Sed si quis recte consideret eum & aeternitas non differit, nisi sicut antropos & homo, in graeco enim aeternitas dicitur & antropos homo. Hic igitur praemissis sciendum est, quod haec propositio in libro Proculi congrua inuenitur sub his verbis. Omne ens vel exitus ens, aut ante aeternitatem est, aut in aeternitate, aut participans aeternitate. dicitur autem aeternitas per oppositum ad mobile, sicut esse itans dicitur per oppositum ad moueri, per quod datur intelligi quid est quod in hoc libro dicitur. Omne esse superius, quia est supra motum & tempus, huiusmodi enim esse secundum vtrumque auctorem in vtroque libro in triplicem gradum distinguitur, non tamen eadem omnino ratione vtroque. Proculus enim hanc propositum inducit secundum Platonicorum suppositiones, quae vltimum abstractionem ponentes, quantum ad aliquid est abstractus & vltimus, tanto prius esse ponebant, manifestum est enim, quod haec definitio aeternitas abstractus est quod aeternum. Nam nomine aeternitatis ipsa essentia aeternitatis designatur. Nominem autem aeterni, id quod aeternitatem participat. Rursus sumus ipsam esse, coelus est quod aeternitas. omne enim aeternum est ens. non autem omne ens est aeternum. vnde per dicta, ipsam esse separatam est ante aeternitatem: id autem quod est aeternitate participans, & quasi post aeternitatem, est omne id quod esse aeterni participat. Sed huius libri auctor in primo quidem aliquo modo cum praedictis propositionibus concordat. vnde exponit, quod esse quod est ante aeternitatem est causa prima, quoniam est causa aeternitatis, & ad hoc probandum inducit quod in ipsa aeternitate est omne acquiruntur, participatum, & hoc probatur, quia ea quae sunt minus coela participat ea quae sunt magis coela, aeternitas autem est minus coela quod esse. vnde subdit. Et dico, quod omnis aeternitas est esse: sed non omne esse est aeternitas, ergo esse est plus coela quod aeternitas. Sic igitur probatur auctor quod aeternitas participat esse, ipsum autem esse abstractum est causa prima, cuius substantia est suum esse. vnde relinquatur quod causa prima est causa a qua acquiruntur esse semper aeternum, cuius rei semper existentis in aliis duobus membris diuisionis recedit auctor huius libri ab intentione Proculi, & magis accedit ad eorum sententias & Platonicorum, & Peripateticorum. Exponit enim secundum gradum qui cum aeternitate est intelligentia, quia enim aeternitas, ut dictum est, importat indeficientiam cum immobilitate, illud quod secundum omnia esse indeficiens & immobile, totaliter attingit aeternitatem, ponit

LECTIO II.

magis appropinquat ad motum quam intelligentia, quae ut intelligentia non attingitur a motu neque secundum substantiam neque secundum operationem. anima autem secundum substantiam quidem excedit tempus & motum & attingit aeternitatem: sed secundum operationem attingit motum: quia ut Philosophi probant, oportet omne quod mouetur ab aliquo reduci in aliquod primum quod seipsum mouet, quod secundum Aristotem est corpus animatum, cuius motus principium est anima: & sic vtroque modo oportet quod primum principium motus sit anima, & ideo motus est ipsius animae operatio, & quia motus est in tempore, tempus attingit operationem ipsius animae: vnde & Proculus dicit 191. Propositione. Omnis anima participans substantiam quidem aeternalem habet operationem aliam secundum tempus: & ideo hic dicitur quod coelex est cum aeternitate inferioris, conexa quidem aeternitati quantum ad substantiam: sed inferioris quantum ad operationem: quia inferiori modo participat aeternitatem quam intelligentia, quod probatur per hoc, quia est susceptibilior impressionis quam intelligentia, anima enim non solum recipit impressionem causae primae, sicut intelligentia: sed etiam suscipit impressionem intelligentiae, quanto autem aliquid magis est remotum a primo, quod est aeternitatis causa, tanto debilius aeternitatem participat, & quamuis anima attingat ad infimum gradum aeternitatis, tamen est supra tempus. sicut causa prima supra causam: est enim causa temporis in quantum est causa motus ad quem sequitur tempus. Loquitur enim hic de anima mundi quae attribuitur Philosophi corpori caelesti, & propter hoc dicitur quod est in horizonte aeternitatis inferioris & supra tempus. Orizon enim est circulus terminans vltimum, & est infimus terminus superioris emispherij, principium autem inferioris, & similiter anima est vltimus terminus aeternitatis & principium temporis: huius autem sententia Dyo concordat. 10. capitulo de Diuino. hoc excepto, quod non asserit caelum habere animam, quia hoc Catholica fides non asserit: dicit enim quod Deus est ante aeternum, & quod secundum scripturas dicuntur aliqua aeterna & temporalia, quod est intelligendum secundum modos positos in sacra scriptura. media autem existentiis & fictorum, id est generabilium sunt quae cumque secundum aliquid quidem aeternum, secundum aliquod vero tempus participat.

LECTIO III.



Via ea quae sunt superioribus inferioribus insunt secundum aliqualem participationem. postquam diuise tres gradus superiorum entium, quorum vnum est superius ad aeternitatem, quod est esse, aliud autem est cum aeternitate, quod est intelligentia, tertium autem post aeternitatem quod est anima, nunc intendit ostendere quomodo anima participat, quod est primi & quod est secundum, dicens, Ois oia nobilis res habet operationes, nam ex operationibus eius est operatio animalis & intelligibilis: & operatio diuina: quae autem dicitur anima nobilis taliter intelligi potest ex verbis Proculi quae haec proponit, 201. sub his verbis. Ois diuinae animae triplices habent operationes, has quidem vel animae: has autem vel suscipientes intellectum diuinum, has autem vel diuis extrajunctas, ex quo patet, quod anima nobilis dicitur haec anima diuina. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod Plato posuit tres rerum formas separatas. S. Tho. de Causis. A 2 ratas

offendit quo vniuntur per participationem quaedam in vltimo 3. Propositione ibi { Omnis anima nobilis &c. } Circa primum ponit tale propositum. { Omne esse superius, aut est superius aeternitate & ante ipsam, aut cum aeternitate, aut post aeternitate & supra tempus. } Ad cuius intelligentiam propositionis oportet primo videre quid sit aeternitas, deinde quomodo praedicta propositio habeat veritatem: nomen igitur aeternitatis in deficientiam quaedam sine terminabilitate importat, dicit enim aeternum quasi extra terminos existens: sed quia ut Philosophus dicit in 8. Phys. in omni motu est quaedam corruptio & generatio, in quantum aliquid esse incipit, & aliquid esse definit, necesse est quod in quolibet motu sit quaedam deficientia. vnde omnis motus aeternitatis repugnat. vera igitur aeternitas est cum indeficientia essendi etiam immobilitate importans. Et quia prius & posterius in duratione temporis prouenit ex motu, ut patet in 4. Phys. oportet quod sit aeternitas abique priori & posteriori tota simul existens, secundum quod Boetius diffinit eam in fine de Consolatione dicens, aeternitas est interminabilis vita tota simul & perfecta possessio, quae cumque igitur res cum indeficientia essendi habet immobilitatem, & est abique temporali successione potest dici aeterna, & fin hunc modum substantias immateriales separatas Platonicis & Peripateticis aeternas dicebant. superaddentes ad rationem aeternitatis, quod tempore esse habuit, quod fidei christianae non est consonum: sic enim aeternitas solum Deo conuenit: dicitur autem eas aeternas tamquam incipientes obtinere a Deo esse perpetuum & indeficiens sine motu & temporali successione. vnde & Dionysius dicit cap. 10. de Diuino nomine, quod simpliciter sunt coaeterna Deo, quae in scripturis aeterna dicuntur. vnde aeternitate sic accepta quaedam nominantur aeterna, quod ab aeternitate primo modo accepta distinguunt. Sed si quis recte consideret eum & aeternitas non differit, nisi sicut antropos & homo, in graeco enim aeternitas dicitur & antropos homo. Hic igitur praemissis sciendum est, quod haec propositio in libro Proculi congrua inuenitur sub his verbis. Omne ens vel exitus ens, aut ante aeternitatem est, aut in aeternitate, aut participans aeternitate. dicitur autem aeternitas per oppositum ad mobile, sicut esse itans dicitur per oppositum ad moueri, per quod datur intelligi quid est quod in hoc libro dicitur. Omne esse superius, quia est supra motum & tempus, huiusmodi enim esse secundum vtrumque auctorem in vtroque libro in triplicem gradum distinguitur, non tamen eadem omnino ratione vtroque. Proculus enim hanc propositum inducit secundum Platonicorum suppositiones, quae vltimum abstractionem ponentes, quantum ad aliquid est abstractus & vltimus, tanto prius esse ponebant, manifestum est enim, quod haec definitio aeternitas abstractus est quod aeternum. Nam nomine aeternitatis ipsa essentia aeternitatis designatur. Nominem autem aeterni, id quod aeternitatem participat. Rursus sumus ipsam esse, coelus est quod aeternitas. omne enim aeternum est ens. non autem omne ens est aeternum. vnde per dicta, ipsam esse separatam est ante aeternitatem: id autem quod est aeternitate participans, & quasi post aeternitatem, est omne id quod esse aeterni participat. Sed huius libri auctor in primo quidem aliquo modo cum praedictis propositionibus concordat. vnde exponit, quod esse quod est ante aeternitatem est causa prima, quoniam est causa aeternitatis, & ad hoc probandum inducit quod in ipsa aeternitate est omne acquiruntur, participatum, & hoc probatur, quia ea quae sunt minus coela participat ea quae sunt magis coela, aeternitas autem est minus coela quod esse. vnde subdit. Et dico, quod omnis aeternitas est esse: sed non omne esse est aeternitas, ergo esse est plus coela quod aeternitas. Sic igitur probatur auctor quod aeternitas participat esse, ipsum autem esse abstractum est causa prima, cuius substantia est suum esse. vnde relinquatur quod causa prima est causa a qua acquiruntur esse semper aeternum, cuius rei semper existentis in aliis duobus membris diuisionis recedit auctor huius libri ab intentione Proculi, & magis accedit ad eorum sententias & Platonicorum, & Peripateticorum. Exponit enim secundum gradum qui cum aeternitate est intelligentia, quia enim aeternitas, ut dictum est, importat indeficientiam cum immobilitate, illud quod secundum omnia esse indeficiens & immobile, totaliter attingit aeternitatem, ponit

est intelligentia, quoniam est esse secundum habitudinem vnam. Vnde non patitur neque destrui. Esse autem quod est post aeternitatem & supra tempus, est anima: quoniam est in horizonte aeternitatis inferioris & supra tempus. Et significatio, quod causa prima est ante aeternitatem ipsam, est, quoniam omne esse in ipsa est acquisitum. Et dico quod omnis aeternitas est esse: sed non omne esse est aeternitas. Ergo esse est plus quod coelex aeternitas. Et causa prima est supra aeternitatem, quoniam aeternitas est causatum ipsum. Et intelligentia opponitur vel parificat aeternitati, quoniam extenditur cum ea, &

non alteratur neque destruitur. Et anima annexa est cum aeternitate inferioris, quoniam est susceptibilior impressionis quam intelligentia. Et est supra tempus, quoniam est causa temporis.

Magis appropinquat ad motum quam intelligentia, quae ut intelligentia non attingitur a motu neque secundum substantiam neque secundum operationem. anima autem secundum substantiam quidem excedit tempus & motum & attingit aeternitatem: sed secundum operationem attingit motum: quia ut Philosophi probant, oportet omne quod mouetur ab aliquo reduci in aliquod primum quod seipsum mouet, quod secundum Aristotem est corpus animatum, cuius motus principium est anima: & sic vtroque modo oportet quod primum principium motus sit anima, & ideo motus est ipsius animae operatio, & quia motus est in tempore, tempus attingit operationem ipsius animae: vnde & Proculus dicit 191. Propositione. Omnis anima participans substantiam quidem aeternalem habet operationem aliam secundum tempus: & ideo hic dicitur quod coelex est cum aeternitate inferioris, conexa quidem aeternitati quantum ad substantiam: sed inferioris quantum ad operationem: quia inferiori modo participat aeternitatem quam intelligentia, quod probatur per hoc, quia est susceptibilior impressionis quam intelligentia, anima enim non solum recipit impressionem causae primae, sicut intelligentia: sed etiam suscipit impressionem intelligentiae, quanto autem aliquid magis est remotum a primo, quod est aeternitatis causa, tanto debilius aeternitatem participat, & quamuis anima attingat ad infimum gradum aeternitatis, tamen est supra tempus. sicut causa prima supra causam: est enim causa temporis in quantum est causa motus ad quem sequitur tempus. Loquitur enim hic de anima mundi quae attribuitur Philosophi corpori caelesti, & propter hoc dicitur quod est in horizonte aeternitatis inferioris & supra tempus. Orizon enim est circulus terminans vltimum, & est infimus terminus superioris emispherij, principium autem inferioris, & similiter anima est vltimus terminus aeternitatis & principium temporis: huius autem sententia Dyo concordat. 10. capitulo de Diuino. hoc excepto, quod non asserit caelum habere animam, quia hoc Catholica fides non asserit: dicit enim quod Deus est ante aeternum, & quod secundum scripturas dicuntur aliqua aeterna & temporalia, quod est intelligendum secundum modos positos in sacra scriptura. media autem existentiis & fictorum, id est generabilium sunt quae cumque secundum aliquid quidem aeternum, secundum aliquod vero tempus participat.

Tex. cō. 99.

LIBER

ratas p se subsistentes, & quia huiusmodi formæ vtes vtem quandã causalitate hnt, fm ipsam habent particularia entia qua ipsa participat. Ideo oes huiusmodi formas sic subsistentes Deos vocabat. Na hoc nomẽ Deus vtem quandã providentiam & causalitate im portat, inter has rñformas huc ordinem ponebat, q̄ quanto ali qua forma est vrior, tã to e magis simplex & prior cã, participat, nã a posteriorib' formis. Sicut si ponamus aial participari ab hoie & vitã ab aiali, & sic de aliis vltimũ aut qd ab oibus participat, & ip sum nihil aliud parti cipat est ipsum vnum & bonũ separacũ, qd dicebat summũ Deũ: & primã oium causã, vñ & in libro Proculi inducit Propo. 116. ta lis. Ois Deus partici pabilis est. i. participat excepto vno. Et qã hu iusmodi formæ quas Deos dicebat sunt fm se intelligetes, in tellẽ aut sit actũ intelligens per spẽm intelligibilẽ sub ordine Deorũ, i. prædictarum formarum, poluerunt ordinem intellectu qui parti cipant formas prædictas ad hoc q̄ sint intelligentes, inter quas for mas est etiam intell' ydealis: sed intell' prædicti participat prædictas formas fm modũ immobilẽ inquantũ intelligũ eas. vñ sub or dine intellectu ponebat tertio ordinẽ animarum, quæ median tibus intellectibus participat formas prædictas fm motũ inquantũ, sunt principia corporalium motuum, per quos superiores formæ participat in materia corporali, & sic quatuor ordines rerum est ordo corporum. Inter intellectus aut superiores quidã dicebat esse diuinos intell's, inferiores aut intell's quidem sed non diuinos qa intellectus ydealis qui est per se Deus fm eos participat quidẽ a superioribus intellectibus fm vtrũque scilicet secundum quod est intell'ctus, & secundum q̄ est Deus, ab inferioribus vero in tell'ctibus fm q̄ est intell'ctus, & ideo non sunt intell's diuini. Sor tiuntur enim intell's superiores non solum q̄ sint intell's: sed et q̄ sint diuini. Sicut & cum animæ applicent diis mediãtibus intell'cti bus, q̄ propinquioribus. Ipse et animæ superiores sunt diuina pp in tell'ctus diuinos quibus applicant vel quos participat, inferiores aut aie veluti applicat: intellectibus nõ diuini sunt nõ diuina: & qa corpora nõ recipiunt motũ nisi p aiam, cõsequẽs est et vt supe riora corpora sint diuina fm eos, & inferiora corpã non diuina, vñ Proculus dicit. 129. Propositione. Oẽ corpus diuinum per aiam desi carã est diuinum, ois autem anima diuina propter diuinum intell'ctum, omnis aut intellectus diuinus fm participationẽ diuinæ virtutis: & quia Deos appellabant primas formas separatas, in qua tum sunt fm se vtes consequentẽ & intellectus diuinos & animas diuinas & corpora diuina dicebat, fm q̄ habent quandã vtem in fluentiã & causalitatẽ super subsequentiã sui generis & inferiorũ generũ. Hanc aut põnẽ corrigit Dyo. quantum ad hoc q̄ ponebat ordinatim diuersas formas separatas, quas dicebat Deos, vt. f. aliud esset per se bonitas, & aliud per se esse, & aliud per se vita, & sic de aliis. Oportet. n. dicere q̄ omnia ista sunt essentialiter ipsa prima omnium cã, qua res participat oes huiusmodi perfectiones, & sic non ponemus multos Deos, sed vnũ, & hoc est quod dicit. 7. ca. de Di. no. non aliud esse bonũ dicit. f. sacra scriptura, & aliud exis, & aliud vitam, aut sapientiam in multis causis, & aliorum alias pro ductus detates, & secundum excedentes & subiectas: sed vnũ esse omnes bonos processus: quomodo autẽ hoc esse possit, ex hoc ostẽ dit consequenter: quia cũ Deus sit ipsum esse & ipsa essentia boni tatis quicquid pertinet ad perfectiõnem bonitatis, & esse totũ ei essentialiter conuenit, vt. si ipse sit essentia vitæ & sapietia & virtu tis & ceterorũ, vnde post aliqua subdit. Item Deum non quodã modo est existẽs: sed simpliciter & incircumscripte totum in se ipso esse præcipit, & hoc sequitur auctor huius libri. Non enim inue nitur inducere aliquam multitudinem deitatis: sed vnitatem in Deo constituit, distinctiõnem autẽ in ordine intellectuũ & aia rum & corporum: fm hoc igitur dicitur anima nobilis. i. diuina anima cælestis corporis secundum opinionem Platoniorum, q̄ posuerunt cælum animatum, hæc enim anima secundum eos ha bet aliquam influentiã vniuersalem super res per motum, & ex hoc diuina dicitur eo modo loquendi, quo etiam apud homines, qui vtem curam reipublice habent diuini dicuntur. De hac ergo anima nobili sue diuina dicit, q̄ habet operationem diuinam, & exponens dicit, q̄ operatio diuina eius est, quia ipsa præparat

curam, in quantum s. est principium primi motus: cui tota natura subicitur, & hoc habet per virtutem participatam a causa prima quæ est vniuersalis omnium causa ex qua sortitur quandam vtem causalitatem in res naturales, & ideo assignat rationem huius ope rationis diuinæ animæ conuenienter dicit, q̄ ipsa est exemplum id est ymago virtutis superioris. i. diuinæ, exemplificatur enim in pãctã anima vni uersalis diuinæ vir tutis, q̄. f. sicut Deus est vniuersalis cau sa omnium entium, ita prædicta aia e vni uersalis rerum quæ mouen tur: secundã autẽ ope rationem animæ no bilis seu diuinæ po nit intellectualem, q̄ quidem sicut ipse ex ponit est in hoc q̄ ip sa cognoscit res, in quantum participat virtutem intelligen tiam. Quare autem vir tutem intelligentiæ participat ostendit per hoc quod anima est creata a causa prima mediante intelligentia, vnde anima est a Deo: sicut a causa prima, ab intelligentia autem sicut a causa secunda, effectus autẽ om nis participat aliquid de virtute suæ causæ, vnde relinquatur q̄ anima sicut facit operationem diuinam, in quantum est a causa prima, ita facit operationem intelligentiæ, in quantum est ab ea participans eius vir utem, hoc autem quod hic dicitur, q̄ causa prima creauit esse animæ mediante intelligentia quidam male intelligẽ tes existimauerunt velle auctorem istius libri, q̄ intelligentiæ ef fectus creatrices substantiã animarum: sed hoc est contra põnẽ. Pla tonicas, huiusmodi enim causalitates simplicium entium ponebat secundum participationem, participatur autem, non quidẽ id qd est participans: sed id quod est primum per effectum. f. tale: puta si albedo esset separata ipsa albedo simplex esset causa omniã albo rum in quantum sunt alba, non autem aliquid albedine participas: secundum hoc ergo Platonici ponebant, quod quod est ipsum esse est causa existendi omnibus, id autem quod est ipsa vita est causa viuendi omnibus, id autem qd est ipsa intelligentia est causa intel ligendi omnibus. vnde Proculus dicit. 118. Propositione sui libri, omne dans esse aliis, ipsum primum est hoc quod tradidit recipien tibus durationem. Cui sententia concordat quod Aristot. dicit in secundo Meta. q̄ illud quod est primum & maxime ens, est cau sa subsequentiũ: est ergo intelligendum quod ipsa essentia ani mæ secundum prædictã causata est a causa prima, quæ est ipsum ip sum esse: sed consequentes participaciones habet ab aliquibus po sterioribus principibus: sicut q̄ viuere debet a prima vita, & in telligere a prima intelligentia, vnde etiam in. 28. Propositione hu ius libri dicitur. Res omnes hnt essentiam per ens primum, & res viuẽ sunt per vitam primam & res intellectuales habent scientiã propter intelligentiam primam, sic ergo intelligit q̄ prima causa causauit esse animæ mediante intelligentia q̄ ca prima sola causa uit essentia animæ: sed q̄ anima sit intellectualis hoc habet ex ope ratione intelligentiæ & hic sensus ostenditur manifeste per verba q̄ sequuntur. Postq̄ ergo inquit causauit causa prima esse animæ po suit sicut stramentum intelligentiæ. i. subtrahit eam ope rationi intelligentiæ, vt. f. intelligentia agit in ipsam operationẽ, f. dans ei vt sit intellectualis. vñ concludit q̄ pp hoc anima intel lectualis efficit operationẽ intellectualem, & hoc et cõcorat cum eo quod dicitur est. 1. Propositione q̄ effectus cã primæ præex. Itic effectus causæ secundæ & vñ distindit, e. n. quod est cõstitutũ distindit in oia cã prima, sed intelligere cõicit ab oibus intelli gentia: sed quibũdam præsupponẽdo eẽ quod habet a prima cã sed et hæc propositio nõ sane intelligat repugnat veritati & sen tentiæ Arist. qui arguit in. 1. Meta. contra Platonicos ponẽtes hu iusmodi ordinem causarum separatarũ fm ea qd de indiuiduis præ dicant, quod sequitur q̄ for. erit multa aialia. Ipse for. & homo se paratus & etiam al' separacũ. hõ. n. separatus participat aial, & ita est at: fortes aut participat vtrũque. vnde & est homo & est aial, nõ igitur for. esset vere vnum si ab alio haberet q̄ esset animal & ab alio q̄ esset homo, vnde cum esse intellectualem pertineat ad ipsam naturam animæ, vt pote essentialis differentia eius si ab alio ha bet esse & ab alio naturam intellectualem, sequeretur quod nõ es set vnum simpliciter: oportet ergo dfe q̄ a prima causa a qua ha bet essentiam, habet etiam in intellectualem, & hoc concordat sen tentiæ. Dyonisiũ. supra positã. q̄ quod non aliud sit ipsum bonum ipsum

Tex. 39.

Tex. 62.

ipsum esse, & ipsa vita, & ipsa sapientia: sed vnum & idẽ, quod est Deus a quo derivatur in res, & q̄ sine & q̄ viuant & q̄ intelligat, vt ipse ibidem dicit. vnde & Arist. in 12. Meta. signanter attribuit Deo & intelligentiæ & viuere. d. q̄ ipse est vita & intelligentia, vt excludat prædictas Platonicas, pponẽs aliquid tñ modo possit ha bere veritatem si refe ratur non ad naturã intellectualem, sed ad formas intelligibiles quas animæ intel lectuæ recipiunt p ope rationem intelligentiarum. vnde Dyo. di cit. 10. ca. de Di. no. q̄ animæ per angelos sunt participes illu minationum a Deo emanatũ, tertiam vero operationẽ aia nobilissimã suã diui nã ponit animalẽ, & exponit q̄ animalis operatio est in hoc q̄ ipsa mouet corp' pri mum & p consequẽs omnia corpora natu ralia: ipsa enim e cau sa in res motus & huius rationẽ postea assignat, qa enim ani ma est inferior q̄ intelligẽtia, vt pote suscipiens intelligentiã im pressionem, consequens est vt inferiori modo operetur in ea quæ sunt sub ipsa q̄ intelligentia imprimat in subiecta sibi, quia causa primaria plus influit q̄ secunda vñ ex prima. Propõnẽ paret, intelli gentia autẽ imprimat in anima sine motu, in quantum. f. facit animam cognoscere, quod est sine motu: sed anima imprimat in cor pore p motum: & id quod est sub ea sine motu. f. corpus non recipit impressionem animæ, nisi in quantum mouetur ab ipsa: & conse quenter assignat cãm quare dicendum sit q̄ motus corporũ natu raliũ sit ab anima: videmus enim omnia corporã naturalia directe peruenire p suas operationes & motus ad debitos fines, quod non posset fieri nisi ab aliquo intelligente dirigerentur, ex quo vt q̄ motus corporũ sit ab anima, quæ influit virtutẽ suã supra corpora mouendo eahac et posicio nõ est rata in fide. f. q̄ motus cæli sit ab anima: sed Aug. hoc sub dubio relinquat in secundo super Gene sim ad litteram: q̄ autẽ sit a Deo dirigente totam naturã, & q̄ cor poralis creatura moueatur a Deo median tibus intelligentiis sue angelis hoc Aug. asserit in 3. de Ciui. Dei & Gregin 4. Dialo. vlt. autẽ cõcludit propositũ. Sep aia nobilis habeat tres prædictas ope rationes: ei autẽ quod dicitur est de intellectu diuino & anima di uina concordat sententia Dyon. qui in 8. ca. de Di. no. superiores angelos vocat diuinas mentes. i. intellectus per quos etiam animæ deiformi dono participat fm suam virtutem: sed diuinitatem ac ceptit fm coniunctionem ad Deum: non autem secundum vtem influentiam in causata. Illud enim est magis diuinum, quia & in ipso Deo maius est id quod ipse est, quàm qd & in aliis causat.

LECTIO III.

**R**ima rerum creatarũ est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Quod est, quia esse supra sen sum & supra animã, & supra in-

telligentiam, & nõ est post cau sam primã latius neq; prius cau satum ipso, propter illud ergo factũ est superius causatis rebus omnibus & vehementius vnũ. Et non est factum ita nisi propter suam propinquitatem esse puro, & vni vero, in quo vero nõ est multitudo aliquorum modo rum. Et esse causatum quamuis sit vnum, tamẽ multiplicat. f. qa ipsum recipit multiplicatẽ. b Et ipsum quidem non est factum multa, nisi quia ipsum esse quamuis sit simplex, & nõ sit in causatis simplicius ipso, tamen est compositum ex finito & infi nito, quod est.

participat in rebus in primo ponit esse, sicut. n. dicit. 1. ca. de Di. no. au te alias Dei participaciones esse propositũ est: & est ipsum fm se ef fe sensus, eo q̄ est per se vitam esse, & eo q̄ est per se sapientiã eẽ, & eo q̄ est p se diuinã similitudinem esse, fm quẽ modũ et auctor hu ius lib. hic intell're vt dicit. n. q̄ hui' rõ est: qa esse est supra sensum & supra animã & supra intelligentiã, & quõ sit supra ita ostendit subdẽs, & nõ est post cãm primã latius, i. aliqd cõius, & p conse quẽs neque prius cãtum ipso, cã autẽ prima est latior: quia extendit et se ad non entia fm pãctã, & ex hoc cõcludit q̄ pp illud quod dicitur esse ipsum esse: scã est superius omnibus rebus creatis. Inter ceteros Dei effectus cõius est, & est vehementius vnũ & magis simplex, nam ea quæ sunt minus cõia videntur se habere ad magis cõmunia per modum additionis cuiusdam. vt tamen non esse eius intentio, vt loquatur de aliquo esse separato: sicut Platonici loque bant de esse participato communiter in omnibus existibus, sicut lo quitur Dyo. sed de esse participato in primo gradu entis creati qd est esse superius, & quamuis esse superius sit & in intelligentia & in anima: tã in ipsa intelligentia prius considerat ipsum esse q̄ intelli gentiã rõ, & sit est in anima, & pp hoc præmissi q̄ est super animã & supra intelligentiã, de hoc igitur esse in intelligentiis participat rõnẽ assignat, quare sit maxime vnũ, dicit. n. q̄ hoc contin git pp propinquitatẽ suã primæ cãe, quæ est esse purum subsistẽs & est vere vnũ non participatũ in quo non pot aliqua multitudo inueniri discretiũ fm essentiam: q̄ autẽ est propinquius ei quod est per se vnum est magis vnũ, q̄ magis participas vnitatem, vñ de intelligentia quæ est propinquissima causæ primæ habet esse ma xime vnũ. Secundo ibi.

LECTIO IIII.

**O**stẽ auctor huius libri distinxit triplicem gradũ su periorum entium, & ostendit quõ participatiue inue nitur totum in infinito eorũ, nunc intendit ostendere distinctiõnẽ secũdi gradus. f. ipsum esse, qd est cũ æternitate prætermittit. q̄ indiuiduum, vt dicitur est, in hoc tñ afr procedit q̄ in aliis. nã in omnibus aliis præmittit pponẽ, & posita illa pro ponit præmissã & probat, hic autẽ more diuinitati primo præ mittit quoddam cõe. Secundo illud diuidit ibi (& ipsum quidem quãuis sit vnũ) tertio inter partes diuisionis dñam assignat ibi (& esse qd ex eo sequitur) id aut qd est cõe omnibus intelligentiis di stinctis esse esse causatũ primũ de quo præmittit talem pponẽ. Pri ma rerũ creatarũ est esse, & non est ante ipsum creatũ aliud, & etiã hanc pponẽ Proculus in suo Libro ponit sub his verbis, qm parti cipatũ diuina proprietate & deificatorũ, primum est & super pri mo ens, cuius quidẽ ratio est fm positiones Platonicas, qa sicut supradictũ est, quãto aliquid est cõmuniũ tanto ponebant illud esse magis separacũ, & quasi prius a posterioribus participatum: & sic esse posteriorum cãm, in ordine autẽ eorum, quæ de rebus dñr communissimã ponebat vnũ & bonum cõmuniũ etiã q̄ ens, quia bonũ vel vnũ de aliquo inuenitur prædicari, de quo non prædicat ens fm eos. f. de materia prima, quam Plato coniungebat cum non ente, non distinguens inter materiam, & priuationẽ, vt hf in pri mo Phy. & tñ materiẽ attribuebat vnitatem & bonitatẽ inquan-

tu haber ordinẽ ad formã, bonũ. n. non solum dẽ de fine: sed de eo quod est ad finẽ, sic igitur summũ & primum rerũ principũ ponebat Platonici ipsum vnũ & ipsum bonũ separacũ: sed post vnũ & bonũ nihil inuenitur ita cõe sicut ens, & ideo ipsum ens separacũ pone bant quidem creatũ, vt pote participans bonitatem & vnitatẽ in numero, ponebant ip sum primũ inter oia creata. Dyo. aut ordi nẽ quidem separato rũ abstulit sicut supra dẽm est, ponens eun dẽ ordinẽ quẽ & Pla tonici in perfectiõnib', quas ceteræ res parti cipat ab vno princi pio quod est Deus, vñ in. 4. cap. de Di. no. pordinat nomẽ boni in Deo oibus diuinis noib', & dicit q̄ ep' participatio vique ad non ens extendit, in telligens per non ens materiam primã, dicit enim & si est fas dice re bonum qd est sup oia existentiã & ipsi nõ existens deãde rat: sed inter ceteras perfectiões a Deo parti cipatas in rebus in primo ponit esse, sicut. n. dicit. 1. ca. de Di. no. au te alias Dei participaciones esse propositũ est: & est ipsum fm se ef fe sensus, eo q̄ est per se vitam esse, & eo q̄ est per se sapientiã eẽ, & eo q̄ est p se diuinã similitudinem esse, fm quẽ modũ et auctor hu ius lib. hic intell're vt dicit. n. q̄ hui' rõ est: qa esse est supra sensum & supra animã & supra intelligentiã, & quõ sit supra ita ostendit subdẽs, & nõ est post cãm primã latius, i. aliqd cõius, & p conse quẽs neque prius cãtum ipso, cã autẽ prima est latior: quia extendit et se ad non entia fm pãctã, & ex hoc cõcludit q̄ pp illud quod dicitur esse ipsum esse: scã est superius omnibus rebus creatis. Inter ceteros Dei effectus cõius est, & est vehementius vnũ & magis simplex, nam ea quæ sunt minus cõia videntur se habere ad magis cõmunia per modum additionis cuiusdam. vt tamen non esse eius intentio, vt loquatur de aliquo esse separato: sicut Platonici loque bant de esse participato communiter in omnibus existibus, sicut lo quitur Dyo. sed de esse participato in primo gradu entis creati qd est esse superius, & quamuis esse superius sit & in intelligentia & in anima: tã in ipsa intelligentia prius considerat ipsum esse q̄ intelli gentiã rõ, & sit est in anima, & pp hoc præmissi q̄ est super animã & supra intelligentiã, de hoc igitur esse in intelligentiis participat rõnẽ assignat, quare sit maxime vnũ, dicit. n. q̄ hoc contin git pp propinquitatẽ suã primæ cãe, quæ est esse purum subsistẽs & est vere vnũ non participatũ in quo non pot aliqua multitudo inueniri discretiũ fm essentiam: q̄ autẽ est propinquius ei quod est per se vnum est magis vnũ, q̄ magis participas vnitatem, vñ de intelligentia quæ est propinquissima causæ primæ habet esse ma xime vnũ. Secundo ibi.

ita in suo esse ex finito & infinito, in quantum natura intelligentia infinita dicitur secundum potentiam essendi, & ipsum esse quod recipit est finitum: & ex hoc sequitur quod esse intelligentia multiplicari possit, in quantum potest esse participatum: hoc enim significat compositio ex finito & infinito. Tertio ibi.

¶ Ostendit dicitur inter membra divisionis, scilicet inter intelligentias multiplicatas, & hoc tripliciter primo quod quantum ad diuersam perfectionem earum. Secundo quantum ad influentiam quarundam super alias ibi. ¶ Et intelligentia prima & c. ¶ Tertio quantum ad effectum intelligentiarum in animabus, & hoc in sequenti proponitur, quae in quibusdam libris inuenitur dicitur: cetera cum illo commento, & incipit. ¶ Intelligentia superiores & c. ¶ Circa primum duo facit. Primo ostendit dicitur. Secundo excludit quaedam dubitationem ibi. ¶ Et quia diuersificatur & c. ¶ Circa primum ergo considerandum est quod duplicem dicitur intelligentiarum assignari: unam quidem quantum ad naturam ipsarum: aliam vero quantum ad species intelligibiles per quas intelligitur. Quantum autem ad naturas ipsarum, necesse est quod naturae earum diuersificentur secundum ordinem quaedam non enim est in eis materialis deus sed formalis: non enim sunt compositae ex materia & forma: sed ex natura quae est forma & esse participato ut dicitur in 1. In his autem quae materialiter differunt nihil prohibet inueniri multa ex conuerso se habere. nam in substantiis, indiuidua unius speciei aequaliter speciei rationem participat. In accidentibus etiam possibile est diuersa subiecta aequaliter participare albedinē: sed in his quae formaliter differunt semper quidam ordo inuenitur. Sed si quis diligenter consideret in omnibus speciebus unius generis semper inueniet unam aliam perfectiorem, sicut in coloribus albedinē, & in animalibus hominem, & hoc ideo, quia quae formaliter differunt in aliqua contrarietate differunt. est enim contrarietas deus & formam, ut Philosophus dicit in 10. Meta. in contrariis autem semper est unum nobilius & aliud vilius. ut dicitur in 3. Phys. & hoc est ratio, quia prima contrarietas est priuatio & habitus, ut dicitur in 10. Meta. & per hoc in 3. Meta. Philosophus dicit quod species rerum sunt sicut numeri qui specie diuersificantur secundum additionem unius super alterum. manifestum est autem quod quanto aliquid est perfectius, tanto propinquius est enti perfectissimo. unde hanc dicitur ponit quantum ad intelligentiarum naturam, quod illud esse intellectuale quod immediate sequitur causam primam est intelligentia completa vltima completionem quantum ad esse causatum in potentia essendi & reliquis bonitatibus contrahentibus. Illud vero intellectuale quod est inferius in ordine intelligentiarum, retinet quidem naturam & rationem intelligentiae, sed tamen est sub priori intelligentia in complemento naturae & virtute essendi & operandi & in omnibus bonitatibus siue perfectionibus, quantum autem ad secundam dicitur, quae est ex speciebus intelligibilibus, supponit quod intelligentiae per quasdam species intelligibiles intelligat, quod huiusmodi intelligibiles species maiorē habeant amplitudinem & vniuersalitatem quae in inferioribus intelligentiis, & hoc quod ne est indistinctum dimittat, manifestabitur infra in x. proponitur, quae tota super hoc procedit. Secundo ibi. ¶ Remouet quaedam dubitationem: quia enim dixerat species intelligibiles et superiores et inferiores intelligentiarum esse differentes, posset hoc alicui fallum videri pro hoc quod res intellecta est vna, & ideo ostendit quod huiusmodi species intelligibiles diuersificentur. Et primo inducit ad hoc quoddam exemplum. Secundo ostendit dicitur ibi. ¶ Veritatem quauis diuersificentur & c. ¶ Circa primum considerandum est, quod sicut supra dictum est, Platonicus ponebant formas rerum separatas per quarum participationem intellectus fierent intelligentes actus, sicut per earum participationem materia corporalis consistit in hac vel illa specie, & idem sequitur si non ponamus plures formas separatas: sed loco omnium illarum ponamus unam primam formam ex qua omnia deriuentur, sicut supra dictum est, & in sententia

Tex. c. 15. Tex. c. 25. Tex. c. 15. Tex. c. 10.

tiam Dionysij, quam videri sequi auctor huius Libri nullam distinctionem ponens in esse diuino. sic igitur cum intelligitur sint diuersae secundum essentiam, ut supra dictum est, oportet quod formas intelligibiles participatas, sint diuersae & differentes diuersis intelligentijs, sicut et diuersae formae participatae in hoc modo sensibili inueniuntur secundum diuersitatem indiuiduorum participationum formas praedictas. Deinde cum dicitur. ¶ Ostendit diuersitatem in praedictis exemplis, quia formas sensibiles participatas diuersis indiuiduis sunt formae indiuiduae & ad inuicem seunguntur ex seungitione qua vnum indiuiduum seungitur ab alio, ita quod ambo formae non pertinent ad existentiam vnius rei: sed diuersarum. Non sic autem seunguntur formae intelligibiles, ex eo quod sunt etiam in diuersis intelligentijs siue intellectibus: quia non efficiuntur per hoc formae indiuiduales, sed retinent vim suam vniuersalitatis in quantum qualibet earum in intellectu cui inest, causat vlem cognitionem eiusdem rei intellecta. Et huius ratio ex supra dictis apparet. Cum enim huiusmodi formae rerum siue sint diuinae, siue stant, siue vniuantur in vno primo habere esse vniuersum & diuinum, manifestum est quod quanto magis appropinquatur ad hoc vniuersalissimum esse formatum tanto formae sunt vniuersiores, & in hoc dicitur, quod formae participatae in superioribus intellectibus sunt vniuersiores, illud autem quod est infimum in rebus esse materia corporalis. vnde recipit huiusmodi formas vt particulares absque omni vniuersitate, & hoc est quod dicitur, quod quauis formae intelligibiles diuersificentur in diuersis intelligentijs, tamen non hoc modo diuiduntur ab inuicē, sicut diuiduntur diuersa indiuidua in rebus sensibilibus: quia nihil habent nisi vnum cum multitudine: vnum quidem ex parte vniuersitatis, multitudinem autem secundum diuersum modum participationis in diuersis intellectibus, & per hoc totaliter excluditur ratio Auerois volentis probare vniuersitatem intellectus per vniuersitatem intelligibilis formae. Extimauit enim, quod formas intelligibiles sunt diuersae in diuersis intellectibus, quod sint in diuiduae & intelligibiles in potentia & non in actu, quod per praemissa patet esse falsum. Deinde cum dicitur.

¶ Ponit secundam differentiam quae sequitur ex prima. Inuenimus enim in quolibet rerum ordine, quod id quod est in actu agit in id quod est in potentia: semper autem quod est perfectius comparatur ad minus perfectum vt actus ad potentiam, & ideo perfectiora in quolibet genere nata sunt agere in imperfectiora. Cum igitur superiores intelligentiae sint completiores in virtute & reliquis bonitatibus intelligentiarum inferioribus consequens est quod sicut prima causa influat in superiores intelligentias, ita superiores intelligentiae influant in inferiores, & sic vsque ad vltimam.

LECTIO V.

Intelligentiae superiores primae, quae sequuntur causam primam imprimunt formas secundas stantes, quae non destruuntur: ita vt sit

diuisus apparet. Cum enim huiusmodi formae rerum siue sint diuinae, siue stant, siue vniuantur in vno primo habere esse vniuersum & diuinum, manifestum est quod quanto magis appropinquatur ad hoc vniuersalissimum esse formatum tanto formae sunt vniuersiores, & in hoc dicitur, quod formae participatae in superioribus intellectibus sunt vniuersiores, illud autem quod est infimum in rebus esse materia corporalis. vnde recipit huiusmodi formas vt particulares absque omni vniuersitate, & hoc est quod dicitur, quod quauis formae intelligibiles diuersificentur in diuersis intelligentijs, tamen non hoc modo diuiduntur ab inuicē, sicut diuiduntur diuersa indiuidua in rebus sensibilibus: quia nihil habent nisi vnum cum multitudine: vnum quidem ex parte vniuersitatis, multitudinem autem secundum diuersum modum participationis in diuersis intellectibus, & per hoc totaliter excluditur ratio Auerois volentis probare vniuersitatem intellectus per vniuersitatem intelligibilis formae. Extimauit enim, quod formas intelligibiles sunt diuersae in diuersis intellectibus, quod sint in diuiduae & intelligibiles in potentia & non in actu, quod per praemissa patet esse falsum. Deinde cum dicitur.

¶ Ponit secundam differentiam quae sequitur ex prima. Inuenimus enim in quolibet rerum ordine, quod id quod est in actu agit in id quod est in potentia: semper autem quod est perfectius comparatur ad minus perfectum vt actus ad potentiam, & ideo perfectiora in quolibet genere nata sunt agere in imperfectiora. Cum igitur superiores intelligentiae sint completiores in virtute & reliquis bonitatibus intelligentiarum inferioribus consequens est quod sicut prima causa influat in superiores intelligentias, ita superiores intelligentiae influant in inferiores, & sic vsque ad vltimam.

LECTIO V.

Quam in praecedenti propositione manifestauit autem or distinctionem intelligentiarum, hic agit de distinctione animarum, quam quidem assignat secundum dicitur intelligentiarum eas quodammodo causalitatem secundum eius positionem. vnde quod hic agitur de distinctione animarum potest referri ad distinctionem intelligentiarum, secundum quod distinctio causarum manifestatur per distinctionem effectuum. vnde & in quibusdam libris haec non ponitur propositio per se: sed adiungitur copulato praecedentis propositionis, quod etiam apparet ex epologo quod hic ponitur, quod est vtrique proponi. Est autem propositio talis, Intelligentiae superiores primae, imprimunt formas secundas stantes quae non destruuntur, ita vt non sit necessarium intrare eas vice alia. Intelligentiae autem secundae imprimunt formas decliues separabiles, vt est anima, huic autem propositioni Proculus ponit duas propositiones correspondentes, scilicet primam quae talis est. Omnis diuinus intellectus participatus ab animabus diuinis participatur: & alia quae talis est. Omnis intellectus participatus qui dicitur intellectualis, solum participatur ab animabus, neque diuinis, neque factis in transmutatione

A tex. c. 8. vsque ad 11

2. Phys. tex. c. 26.

mutatione intellectus & ignorantiae. Ad euidenciam autem huius propositionis tria oportet considerare. Primo quidem impressionem animae. Secundo de distinctione animarum. Tertio de dea animarum distinctionem. Circa impressionem enim animae, primo oportet considerare quomodo animae conueniat imprimi. Secundo a quo imprimatur: quod autem animae conueniat imprimi manifeste apparet, si quis impressionis rationem consideret, ad quod duo requiruntur. primo quod vt quod est impressum sit in aliquo extrinseco. Secundo vt non sit in eo supradicta sit extrinseca cum contactu solū: sed sit intima, quae penetrat in profundum. Et haec duo conueniunt animae secundum propriam eius rationem, vt dictum est supra. In tertia propositione operatione propria animae vt moueat corpus, eo quod operatio ipsa est in anima operationem propriam intelligentiae, cuius est cognoscere res absque motu. oportet autem principium motus applicari mobili, quod vt probatur in 7. Phys. mouens & motum sunt simul. vnde anima secundum propriam rationem conuenit in corpore mobili esse. motus autem quo anima mouet corpus, est motus viuens corporis qui quidem non est a mouente extrinseco sicut motus violentus vel sicut motus leuium & grauium a generante: sed est a mouente intrinseco vnde res viuens dicitur seipsam mouere, & ideo oportet animam quae mouet corpus esse in corpore intrinseco eius vniuersitate. & per hoc dicitur esse impressa. Si autem quod sit impressa secundum opinionem auctoris huius Libri, impressa est intelligentia, dicitur enim ipsa natura, scilicet inferior est ex impressione intelligentiae secundae, i. secundum ordinem intelligentiarum quae. Intelligentia secunda sequitur esse creatam inferius. in inferiori parte ipsius esse primi creati quod est esse intelligentiarum. vel hoc dicitur quae sequitur & c. potest referri ad animam, quae est infra aeternitatem intelligentiae, vt in secunda propositione dictum est: sed haec sententia non est vsquequaque rata. pollumus enim loqui de anima impressione dupliciter. Vno modo ex parte ipsius animae impressae. alio modo ex parte materiae cui imprimitur, & haec quidem distinctio loci habet in qualibet anima per se stantem qualis est quilibet anima intelligens, vt infra patebit, quia esse vniuersitatis non totaliter consistit in vniuersitate sui ad materiam corporalem dicitur esse anima non subiectis quales sunt anima brutorum & plantarum. vnde in his praedicta distinctio necessaria non est, quia simul consideratur quod anima animarum, & ex parte materiae recipientis, & ex parte ipsius animae. Si ergo loquamur de anima per se stantem, intellectuali quacumque siue celesti (si ponatur corpora caelestia animata secundum auctorem huius libri supponit) siue de anima humana ex parte ipsius animae, tunc secundum rationem plurimarum quas in multis auctor huius libri sequitur falsis anima est ex impressione intelligentiae: quia, sicut supra dictum est, in tertia propositione Platonicus posuerunt, quod ab alto principio caeterum in aliqua re id quod est esse: & ab alio inferiori principio id quod est magis proprium: secundum hoc igitur anima per se stans suū esse habet a prima causa quod aut sit intellectuale, & quod sit anima habet a secundis causis quae sunt intelligentiae. vnde cum ad rationem animae pertinet, quod sit corpus impressa, consequens erit quod hic anima ab intelligentia habeat, quod sit corpus impressa: sed quia sicut supra ostendimus praedicta positio veritate non habet & contrariae sententiae autem, oportet dicere quod prima causa a qua talis anima habet suum esse habeat quod sit intellectuale, & quod sit anima, & per consequens quod sit corpus impressa. Est ergo anima non ex impressione intelligentiae: sed ex impressione causae primae. Si vero loquamur de anima ex parte susceptibilis cui imprimitur, sic quantum ad animam caelestem, si caelum habet animam esset similitudo ratio. Non enim natura caelestium corporum aliquo modo ab intelligentijs causatur: sed a causa prima a qua habent esse: sed si loquamur de anima humana ex parte susceptibilis, sic aliquo modo est ex impressione intelligentiae, in quantum. si ipsum corpus humanum distiponitur ad hoc quod sit susceptiuum talis animae per virtutem caelestis corporis operantem in semine, ratione cuius dicitur homo generat hominem & sol. corpora autem caelestia etiam secundum doctores philosophi dei Christiani, scilicet Augustini & Grego. ponuntur a creaturis spiritibus motu quae dicitur angeli, siue intelligentie, vel intellectus separati. Et ex hoc sequitur quod intelligentia aliquo operantur ad

hoc quod anima humana corpori imprimatur ex parte susceptibilis & per hunc modum potest dici quod anima quae non sunt per se stantes, sunt ex impressione intelligentiarum & caelestium corporum. Deinde restat considerandum de secundo, scilicet de distinctione animarum, & ponit eandem rationem distinctionis siue multiplicationis in animabus quae in intelligentijs posuerat. Sicut enim esse intelligentiae compositum est ex infinito & finito, in quantum esse eius non est subsistentis, sed participatum ab aliqua natura, ratione cuius potest distingui in multa, ita etiam est & de esse animae: & hoc est quod dicitur & non multiplicatur anima nisi per modum quo multiplicatur intelligentia: quod est quia esse animae habet finem, sed quod ex eo est inferius, est infinitum: in quantum autem dicitur ipsam naturam participatam esse, quam vocat infinitum propter virtutem ad durandum esse in infinitum. Ipsum autem esse participatum vocat finem, quia non participatur quod anima anima, sed secundum modum naturae participantis. Est tamen aduertendum, quod quia natura intelligentiae est penitus absoluta a corpore, distinctio intelligentiarum attenditur secundum gradum naturae propriae abfque comparatione ad aliqua corpora: de ratione enim animae est quod sit corpori impressa, & ideo distinctio animarum attenditur secundum comparationem ad corpora animata. vnde si corpora animata sunt diuersa secundum speciem, anima est impressa erit diuersa secundum speciem, sicut oportet dicere, si corpora caelestia essent animata, si autem corpora animata sunt vniuersi speciei, anima etiam impressa sunt vniuersi speciei multiplicata numero solo, sicut patet de animabus humanis. Deinde de consideratione est tertium. scilicet anima animarum distinctarum, & ponit tres dicitur quarum prima accipit secundum diuersam perfectionem animarum: dicitur enim anima ista superiores sicut sunt caelestium corporum quae sequuntur intelligentiam, quae immediate post eam ordinatae sunt copule. scilicet in perfectione naturae animae, & signum perfectionis ostendit subdēs quae declinationis & separationis, id est in supra in secunda propositione, quae anima in quantum deficit a complemento intelligentiae appropinquat ad motum, & ideo quanto animae fuerint altiores & intelligentiae propinquiores, tanto minus habent de motu animae. inferiores autem motum non solum quantum ad hoc quod mouet corpus: sed etiam quantum ad hoc quod non semper sunt coniunctae suis corporibus & quod non semper intelligunt. Sed anima superiores semper sunt coniunctae suis corporibus & semper sunt intelligentes, habent tamen de motu hoc quod semper moueat caelestia corpora, & ideo dicitur quod sunt paucae declinationis: quia parum declinant ab immobilitate intelligentie & paucae separationis: quia parum in diuersa separantur, vt quadoque in hoc, quod quae in illo inueniantur. In quantum ad solum motum localem caelestium corporum, inferiores vero anima deficient in complemento & paucae declinationis seu separationis a superioribus animabus. Secunda differentia sumitur per influentiam animarum in inuicem: sicut enim supra dicitur quod intelligentiae primae influunt supra secundas bonitates quas recipiunt a causa prima, ita nunc dicitur quod superiores animae influunt bonitates quas recipiunt ab intelligentia super animas inferiores, & vtrique est ratio eadem: quia quod est imperfectius, a primae est perfici a perfectiori: sicut potentia ab actu. Tertia differentia sumitur, ex parte effectus. Sicut enim de intelligentijs dixit, quod superiores imprimunt nobiliores animas, ita nunc dicitur de animabus quod anima superior recipiens virtutem immediate ab intelligentia, habet fortiores impressionem: quia semper causa superior vehementius agit, vt in prima propositione dictum est, & id est quod imprimatur a superiori anima in suo corpore est fixa & stans. si sumum & immobile, & motus eius est aequalis. vniuersalis & continuus, vt patet in corpore caelesti, anima vero inferior ad quam pertinet virtus intelligentiae mediate superiori anima, habet debiliorem impressionem in suum corpus sicut causa inferior, & ideo id quod imprimatur corpori sicut vita & huiusmodi, est debile propter passibilitatem corporis ab exteriori agente euanescentis a principio interiori, transmutata, destructibile: quia finaliter totaliter definit esse id quod

secundum totam infinitatem vniuersalitatis suae, sed secundum modum naturae participantis. Est tamen aduertendum, quod quia natura intelligentiae est penitus absoluta a corpore, distinctio intelligentiarum attenditur secundum gradum naturae propriae abfque comparatione ad aliqua corpora: de ratione enim animae est quod sit corpori impressa, & ideo distinctio animarum attenditur secundum comparationem ad corpora animata. vnde si corpora animata sunt diuersa secundum speciem, anima est impressa erit diuersa secundum speciem, sicut oportet dicere, si corpora caelestia essent animata, si autem corpora animata sunt vniuersi speciei, anima etiam impressa sunt vniuersi speciei multiplicata numero solo, sicut patet de animabus humanis. Deinde de consideratione est tertium. scilicet anima animarum distinctarum, & ponit tres dicitur quarum prima accipit secundum diuersam perfectionem animarum: dicitur enim anima ista superiores sicut sunt caelestium corporum quae sequuntur intelligentiam, quae immediate post eam ordinatae sunt copule. scilicet in perfectione naturae animae, & signum perfectionis ostendit subdēs quae declinationis & separationis, id est in supra in secunda propositione, quae anima in quantum deficit a complemento intelligentiae appropinquat ad motum, & ideo quanto animae fuerint altiores & intelligentiae propinquiores, tanto minus habent de motu animae. inferiores autem motum non solum quantum ad hoc quod mouet corpus: sed etiam quantum ad hoc quod non semper sunt coniunctae suis corporibus & quod non semper intelligunt. Sed anima superiores semper sunt coniunctae suis corporibus & semper sunt intelligentes, habent tamen de motu hoc quod semper moueat caelestia corpora, & ideo dicitur quod sunt paucae declinationis: quia parum declinant ab immobilitate intelligentie & paucae separationis: quia parum in diuersa separantur, vt quadoque in hoc, quod quae in illo inueniantur. In quantum ad solum motum localem caelestium corporum, inferiores vero anima deficient in complemento & paucae declinationis seu separationis a superioribus animabus. Secunda differentia sumitur per influentiam animarum in inuicem: sicut enim supra dicitur quod intelligentiae primae influunt supra secundas bonitates quas recipiunt a causa prima, ita nunc dicitur quod superiores animae influunt bonitates quas recipiunt ab intelligentia super animas inferiores, & vtrique est ratio eadem: quia quod est imperfectius, a primae est perfici a perfectiori: sicut potentia ab actu. Tertia differentia sumitur, ex parte effectus. Sicut enim de intelligentijs dixit, quod superiores imprimunt nobiliores animas, ita nunc dicitur de animabus quod anima superior recipiens virtutem immediate ab intelligentia, habet fortiores impressionem: quia semper causa superior vehementius agit, vt in prima propositione dictum est, & id est quod imprimatur a superiori anima in suo corpore est fixa & stans. si sumum & immobile, & motus eius est aequalis. vniuersalis & continuus, vt patet in corpore caelesti, anima vero inferior ad quam pertinet virtus intelligentiae mediate superiori anima, habet debiliorem impressionem in suum corpus sicut causa inferior, & ideo id quod imprimatur corpori sicut vita & huiusmodi, est debile propter passibilitatem corporis ab exteriori agente euanescentis a principio interiori, transmutata, destructibile: quia finaliter totaliter definit esse id quod

S. Tho. de Causis. A 4 ab

ab anima in corpore efficitur, & tamen corpus quodammodo par...

LECTIO VI.



Ausa prima superior est omni narratione, & non deficiunt lingue a nar...

LECTIO VI.



Orquam auctor huius Libri distinxit esse superius genera...

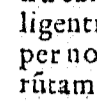
Et causam assignat pp suam super substantialitate sicut & Procu...

ratione, neque cōsequitur eam loquela, quod est, quia narratio non fit nisi per loquelam...

sa actualitas rei est quoddā lumen ipsius, & qd effectus habet qd sic in actu p suam causam...

ens in quantum essentia bonitatis & vnitatis, quod est causa prima...

LECTIO VII.



ntelligentia est substātia quod non diuiditur. Quod est: quia si nō est cum magnitudine...

Deo simillima & per ipsum maxime cognosci potest, sed tamen non sufficienter cognoscitur per eam...

LECTIO VII.



Orquam de priori gradu superioris esse, scilicet primā causam dixit inenarrabilem esse, nunc accedit ad secundum gradum...

ferentiam specificam enarrari non potest: sed oportet qd per negationē nobis notificetur...

in ea multitudo, non inuenitur multitudo, nisi qd sit res existēs vna. Cum ergo intelligentia sit secundum hunc modum...

entem suam, & dicit neque cum magnitudine, neque corpus, qd corpus est magnitudo completa...



LIBER

ipsum natum est converti. Si enim quod convertitur ad aliquid co...

dem non recipit divisionem, quoniam est primum creatum quod...

LECTIO VIII.

Mnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, verumtamen...

partes, & hoc probat per hoc quod subdit, quoniam est forma a qua...

post primam causam, unitas autem & indivisibilitas nobilior est...

causatum suum per modum quod est causa eius, s. per modum substantie...

LECTIO VIII.

Nota no. rificatio. ne intel. ligentia, quantum ad eius sub...

telligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, scit quod est sub se, quoniam est causa ei...

mes determinans, siue distinguens superiora ab inferioribus, ita scilicet...

LECTIO IX.

Mnis intelligentia scit quod est supra se, & quod est sub se, verumtamen...

LECTIO IX.

ostquam posuit modum quomodo intelligentia cognoscit quod supra se est...

las res, & regens eas, & non eundem ab ea ex ipsis aliqd propter virtutem suam alteram, ergo in...

sunt eximi a regimine suae causae per aliquam virtutem extraneam. Et ideo cum intelligentia sit...

rum, & comprehendit etiam orizonte naturæ, scilicet animæ; dicitur enim supra in. x. Propositione quod anima est in orizonte æternitatis & pars ipsa existens in æternitate, & supra ipsa quia ipsa est supra naturam quæ est principium motus qui tpe mensurat. Quod autem intelligentia comprehendat omnia supradicta probat, hoc quod natura continet generationem & res generatas tanquam principium generationis existens particula ris quæ natura generationis peculiaris: vltis autem natura quæ est in corpore cælesti comprehendit vniuersaliter omnem generationem, sicut suum effectum, anima vero continet naturam: quia secundum opinionem potentium corpora cælestia animata, quam auctor huius libri supponit, anima est principium motus primi corporis & consequenter omnium motuum naturalium, vt in. 3. Propositione habitum est. Et iterum intelligentia continet animam quia anima ab intelligentia participat intelligibile operationem sicut in eadem propositione dictum est. vnde concludit quod intelligentia continet omnes res: quia quicquid continetur a contento, continetur a continente, & recipit causam, quare hoc conuenit intelligentiæ, scilicet propter virtutem causæ primæ cuius est proprium supereminere omnibus non per virtutem alterius, sed per virtutem propriam: ipsa enim per suam virtutem diuinam est causa intelligentiæ & animæ & naturæ & reliquorum rerum, scilicet generabilium & corruptibilium. Sic igitur ostensum est quod intelligentia dependet a causâ primâ per hoc quod ab ea habet virtutem vniuersalem continendi inferiora. Secundo ibi.

**b** ¶ Ostendit idem ex conditione causæ primæ demonstratione ostendente propter quid. Nam prædicta probatio fuit magis per se genum. Et primo ponit probationem. Secundo excludit objectionem, ibi. ¶ Quod si dixerit aliquis. ¶ Dicit ergo primo quasi proponens quod probare intendit, quod causa prima non est intelligentia nec est anima nec natura: sed est supra omnia ista quasi creatrix earum cum quodam ordine, nã intelligentia causatur immediate a causâ primâ animam vero & naturam & reliquas res mediante intelligentia, quod intelligendum est sicut supra dictum est in tertia propositione, non quod esse eorum sit causatum ab intelligentia: sed quia ista secundum suam essentiam sunt creata solum a causâ primâ, per intelligentiam vero sortiuntur quasdam perfectiones superadditas, hoc autem quod causa prima causat omnia prædicta incipit probare, ibi. ¶ Et scientia quidem diuina. ¶ Ad cuius probationem intellectum sciendum, quod perfectionum peruenientium in rebus a causâ primâ, aliud est quod peruenit ad omnia etiam vltimè ad generabilia, & corruptibilia, scilicet esse, aliud autem est quod non peruenit ad effectus in quantum effectus sunt, sed solum quantum ad causas in quantum causæ sunt, scilicet virtus, vnde participatio virtutis peruenit vsque ad naturam quæ habet rationem principii. Aliud vero est quod peruenit vsque ad animam intellectualem, scilicet scientia, quæ tamen inferiori modo est in anima quam in intelligentia. Nam intelligentiæ conuenit sine motu in quantum apprehendit intuitiue, animæ vero conuenit cum quodam motu quo ex vno procedit ad aliud. Sic igitur ad intelligentiam & animam peruenit esse & virtus & scientia ad naturam esse & virtus ad generata esse tantum. Sic igitur causa prima est causa omnis scientiæ & virtutis & totius effectus: igitur est vt ab ipsa oia causentur, quod autem sit omnium horum causa probat per hoc quod id quod est principium & excellentissimum in vnoquoque ordine, est causa omnium consequentium in ordine illo. sed causâ primâ habet scientiam excellentiorem omni scientia & virtutem excellentiorem omni virtute & esse excellentius omni esse. Est igitur causa omnis scientiæ & virtutis & esse, & ex hoc sequitur quod sit creatrix & intelligentiæ & animæ & naturæ & reliquorum. Primo ergo manifestat de scientia, & dicit quod scientia diuina nã est sicut scientia intelligentiæ: quia scientia intelligentiæ est per participationem rei intellectus, & multominus est sicut scientia animalis quæ nã solum est per participationem rei intellectus: sed per participationem luminis intellectualis ab intellectu mobiliter se habens circa scientiam, immo scientia diuina est supra scientiam intelligentiæ, & supra scientiam animæ: quia immobiliter & absque omni participa-

tionem intellectualis luminis vel rei intellectus habet scientiam intellectualem essentialiter per suam essentiam cognoscens res. Et hoc ideo est quia ipsa est creatrix omnis scientiæ, vnde oportet quod sit causa scientiæ superiorum, idem autem consequitur de virtute & dicit quod virtus diuina est supra omnem virtutem intellectualem & animalem & naturalem, quia & naturalem, quia & intelligentiam & animam & natura habent virtutem participatam ab aliquo: sicut virtutem secundæ participatam a virtute causæ primæ, quæ nã est participata ab aliquo, sed ipsa est causa omnis virtutis. Sic etiam persequitur quantum ad esse ostendens quod causa primâ hãt altiori modo esse quã alia. nam intelligentia habet virtutem ylcachim, id est aliquid materiale vel ad modum materię se habens: dicit enim ylcachim ab ylcachim quod est materia, & quomodo hoc fit, exponit subdens, quod ylcachim esse & forma, quiditas nã & substantia ipsius intelligentiæ est quædam forma subsistens & immaterialis, sed quia ipsa non est suum esse: sed est subsistens in esse participato comparatur ipsa forma subsistens ad esse participatum sicut potentia ad actum & vt materia ad formam. Et similiter in anima est habet ylcachim non solum ipsam formam subsistentem: sed etiam ipsum corpus, cuius est forma. Similiter etiam natura est habens ylcachim: quia corpus naturale est compositum ex materia & forma. Causa autem prima nullo modo habet ylcachim: quia non habet esse participatum: sed ipsa est esse primum, & per consequens bonitas pura: quia vnum quodque in quantum ens est bonum, oportet autem quod omne participatum deriuetur ab eo qui pure subsistit per essentiam suam. vnde relinquatur quod esse intelligentiæ & omnium entium sit a bonitate pura causæ primæ. Sic igitur patet, quod quare supra dixit quod causa prima non est intelligentia nec anima nec natura: quia eius scientia excedit scientiam intelligentiæ, & naturæ & animæ, & eius virtus excedit omnem virtutem, & ei esse omne esse. Secundo ibi.

**c** ¶ Excludit quandam objectionem, posset enim aliquis dicere: quod si causa prima sit esse tantum quod sit esse commune quod de omnibus potest prædicari: & quod non sit aliquid indiuidualiter ens ab alijs distinctum, id enim quod est commune non indiuiduatur nisi per hoc quod in alio recipitur. Causa autem prima est aliquid indiuiduale distinctum ab alijs: alioquin non haberet operationem aliquam, vniuersalium enim non est nec agere nec pati, ergo videtur quod necesse sit dicere causam primam habere ylcachim, id est aliquid esse recipiens. Sed ad hoc respondet quod ipsa infinitas diuini esse in quantum scilicet non est terminatâ per aliquid recipiens habet in causâ primâ vicem ylcachim quod est in alijs rebus. Et hoc ideo: quia sicut in alijs rebus fit indiuiduatio rei cõm vni receptæ per id quod est recipiens, ita diuina bonitas & esse indiuiduatur ex ipsa sui puritate per hoc, scilicet quod ipsa non est recepta in aliquo, & ex hoc quod est sic indiuiduata sui puritate, habet quod possit influere bonitatem super intelligentiæ & alias res.

Ad cuius euidenciam considerandum est quod aliquid dicitur indiuiduum ex hoc quod non est natum esse in multis, quod potest contingere dupliciter, vno modo per hoc quod est determinatum ad aliquid vnum in quo est, sicut albedo per rationem suæ speciei: nam ea est esse in multis, & secundum hoc albedo quæ est recepta in hoc subiecto non potest esse nisi in hoc. Iste autem modus non est procedere in infinitum: quia non est procedere in causis formalibus & materialibus in infinitum, sicut probatur in. 4. & in. 2. Metaphysicis vnde oportet deuenire ad aliquid quod non est natum recipi in aliquo, & ex hoc habet indiuiduationem, sicut materia prima in rebus corporalibus quæ est principium singularitatis, vnde oportet quod omne illud quod non est natum esse in aliquo ex hoc ipso sit indiuiduum. Et hic est secundus modus quo aliquid non est natum esse in aliquo alio, quia scilicet non est natum esse in aliquo, sicut si albedo esset separata sine subiecto existens, esset est per hunc modum indiuidua, & hoc modo indiuiduatio est in substantiis separatis quæ sunt formæ habentes esse & in ipsa causâ primâ quæ est ipsum esse subsistens.



**R**ostquam auctor huius libri ostendit qualiter scit intelligentia quæ sunt sub se, & quod est supra ipsam, modo incipit ostendere qualiter intelligat alia a se præter causam primam. Et primo ostendit communiter qualiter cognoscit alia a se: secundo specialiter quomodo cognoscit res sempiternas, ibi. ¶ Omnis intelligentiæ primo ergo permittit tale propositum. ¶ Omnis intelligentiæ est ple. for. veruntamē ex intelligentiis sunt quæ continent formas plus vniuersales, & ex eis sunt quæ continent formas minus vniuersales. ¶ Et ex eis sunt quæ continent formas minus vniuersales. ¶ Et hoc etiam inuenitur in h. Proculi. 177 Propositione sub his verbis, Omnis intellectus plenus est specierum, hic quidē vniuersaliorū, hic autem particulariorum in continuis continens specierum. Circa hæc propositionem, duo oportet considerare, primo id quod est commune omnibus intelligentiis vel intellectibus separatis, scilicet plenitudo formarum vel intelligibilium specierum. Secundo, differentiam vniuersaliorum & particulariorum in ipsis. Circa primum ergo considerandum est, quod sicut iam diximus supra, Platonici ponentes formas rerum separatas, sub harum formarum ordine ponebant ordinem intellectuum. Quia enim omnis cognitio fit per assimilationem intellectus ad rem intellectam, necesse est ut intellectus separati ad intelligendum participarent formas abstractas. Et huiusmodi participationes formarum sunt species vel forme intelligibiles, de quibus hic dicit. Sed quod secundum sententiam Arist. quæ circa hoc est magis consona fidei Christianæ, non contingit poni alias formas supra intellectuum ordinem, nisi ipsum bonum separatum ad quod totum vniuersum ordinatur sicut ad bonum extrinsecum, vt dicitur in 2. Metaph. oportet nos dicere, quod sicut Platonici ponebant intellectus separatos ex participatione diuersarum specierum separatarum diuersas intelligibiles species consequi, ita nos dicamus quod consequuntur huiusmodi species intelligibiles ex participatione primæ formæ separatæ quæ est bonitas prima quæ est Deus, ipse enim Deus est ipsa bonitas, & ipsum esse in seipso naturaliter comprehendens omnium entium perfectiones. Nam ipse solus per essentiam suam omnia cognoscit absque participatione formæ alicuius. Inferiores vero intellectus cum eorum substantiæ sint finite, non possunt per suam essentiam omnia cognoscere: sed ad habendum rerum cognitionem, necesse est quod ex participatione causæ primæ speciebus intelligibilibus receptis intelligant, vt Diony. dicit. 7. cap. Di. no. quod ex ipsa sapientia intelligibilibus & intellectuales angelicarum virtutes simplices & bonas habent intellectus. Et est considerandum sicut Aug. dicit. 2. super Gene. ad literam, quod sicut ex verbo Dei procedunt formæ in materiam corporalem ad rerum constitutionem, ita ab eodem, scilicet verbo in angelis fit rerum cognitio per huiusmodi specierum intelligibilium receptionem: quia & Platonici ponebant secundum participationem ydearum & intellectus separatos res cognoscere, & materiam corpoream secundum diuersas species variari. Sed sciendum est quod eadem diuersitas participationis inuenitur in intellectibus & in materia corporali, materia enim inferiorum corporum participat quidem formam aliquam ad esse specificum: sed tamen illa forma non repletur materiæ potentia, quæ adhuc ad alias formas se extendit. Materia vero cælestium corporum repletur forma quâ participat, quia nã remanet in ea potentia ad alias formas. Similiter etiam intellectus inferiores humani non repletur intelligibilibus speciebus. Sed a principio quidem intellectus potentialis humanus est sicut tabula in

LECTIO X.



**M**nis intelligentia plena est formis: veritatem ex intelligentiis, sunt quæ continent formas plus vniuersales, & ex eis sunt quæ continent formas minus vniuersales. Quod est, quoniam formæ quæ sunt in intelligentiis secundis inferioribus per modum particulariorum, sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalem, & formæ quæ sunt in intelligentiis primis per modum vniuersalem, sunt in intelligentiis secundis per modum particulariorem. Et in primis intelligentiis est virtus magna, quæ sunt vehementioris virtutis quæ intelligentiæ secundæ vniuersales inferiores: & in intelligentiis secundis inferioribus, sunt virtutes debiles quoniam sunt minoris vnitatis & pluris multipliciter. Quod est: quia intelligentiæ quæ sunt propinquæ vni uero puro, sunt maioris quantitatis & maioris virtutis, & intelligentiæ, quæ sunt longin-

qua nihil est scriptum, vt dicitur in. 3. de Anima post modum autem ordine quodam species recipit, nec tamen in hac vita repletur. Sed intellectus separati statim a principio sunt repleti speciebus intelligibilibus ad cognoscendum omnia, ad quæ se extendit naturalis facultas ipsorum, vnde Diony. dicit. 4. de Diu. no. quod in intellectu supermundani, intelliguntur & illuminantur secundum existentium rationes. Et hoc est quod hic dicitur, quod intelligentiæ est plena formis, vel sicut Proclus expressius dicit est plenitudo formarum, quia ipsa intellectualitas ad propriam naturam intelligentiæ vel intellectus separati pertinet circa differentiam vniuersalitatis & particularitatis specierum intelligibilium: hoc primo considerandum est, quod sicut hic dicitur & in libro Procli superiores habent formas magis vniuersales, inferiores vero minus vniuersales. Et hoc etiam Dionysius dicit 12. cap. Cælesti hierarchiæ, vbi dicit, quod cherubin ordo, participat sapientiæ & cognitione vniuersaliori: sed inferiores substantiæ participant sapientiæ & scientiæ particulariori. Quæ quidem vniuersalitas & particularitas nã est referenda ad res cognitivas, sicut aliqui male intellexerunt, existimantes quod Deus nã cognosceret nisi vniuersalem naturam entis. Cui consequens esset quod in inferioribus intellectibus tanto vniuersaliorum cognitio magis in vniuersali staret, quanto esset altior, pura quod vniuersaliter cognosceret solum naturam substantiæ. Inferior vero naturam corporis. Et sic vsque ad indiuiduas species. Quæ quidem estimatio aperte continet salutatem. Cognitio enim qua cognoscitur aliquod solum in vniuersali, est cognitio imperfecta, cognitio vero qua cognoscitur aliquid in propria specie, est cognitio perfecta. Cognitio enim speciei includit cognitionem generis: sed non e conuerso. Sequeretur igitur quod quanto intellectus esset superior tanto esset cognitio eius imperfectior. Est ergo hæc differentia vniuersalitatis & particularitatis attendenda solum secundum id quod intellectus intelligit, quanto enim aliquis intellectus est superior, tanto id quo intelligit est vniuersalior. Ita tamen quod in illo vniuersali eius cognitio extendatur etiam ad propria cognita, multo magis quam cognitio inferioris intellectus, qui per aliquid magis particulare cognoscit. Et hoc etiam experimento in nobis percipimus. Videmus enim quod illi qui sunt excellentioris intellectus ex paucioribus auditis vel cognitis totam virtutem alicuius questionis vel negotii comprehendunt, quod alij grossioris intellectus existentes percipere non possunt, nisi manifestetur eis per singula, ratione quorum oportet frequenter inducere. Et ideo Deus cuius intellectus est excellentissimus vno solo. scilicet essentia sua omnia comprehendit, aliorum vero intellectuum separatorum, tanto vnus quisque paucioribus speciebus & ad plura se extendentibus rerum notitiam habet, quanto est altior, ita quod intellectus humanus qui est infimus rerum scientiam habere non potest, nisi singulis speciebus singularium rerum naturas cognoscatur. Natura vero corporalis & sensus corporeus omnino a participatione vniuersali specierum deficere inuenitur. hæc igitur differentia quæ est secundum vniuersalitatem & particularitatem specierum eadem ponitur hic, & in Proculo, & est sumpta ex effectu. Sicut enim intelligentiæ per intelligibiles formas cognoscunt, ita & per intelligibiles formas suos effectus producant, quia omnis intellectus intelligendo operatur, vt infra dicitur. Superiorum autem intelligentiarum sunt maiores virtutes. Et hoc ideo quia sunt magis simplices & maioris quantitatis, id est cõpõsitiois, vt pote vni primo propinquiores ergo oportet quod virtutes operative ipsarum ad plura se

ra se extendant. Et rament ipse virtutes sint magis simplices. Et ex hoc apparet qd forma superiorum intelligentiarum sunt vniuersales. Quomodo autem formę que sunt in superioribus intelligentiis vnica, multiplicentur in intelligentiis, manifestat consequenter, rationem huius assignans, sicut Proculus ex parte intelligentiarum inferiorum.

LECTIO XI.



Mnis intelligentia intelligit res sempiternas, quę non destruantur: neq; cadunt sub tempore. Quod est, qm si intelligentia est semper quę non mouetur, tunc ipsa est causa rebus sempiternis, quę nō destruantur nec pmutant, neq;

porali. Nam corruptio & generatio in his inferioribus rebus cau- satur per motum eorū. Ipe autem motus eorū non est immediatus ab intelligentiis: sed ab anima, sicut supra dictum est in tertia Propositione. Si quis autem hunc processum reducere velit ad intellectum qui superficialiter ex propositione apparet, poterit dicere vltimus qd res corruptibiles cognoscuntur ab intelligentia vt sempiterna. Sunt enim in intelligentia scilicet nō materialiter, quō in se sint materialiter: ita nec temporaliter sed sempiternis, quod manifestatur per esse eorum: quia immediatus effectus intelligentię est sempiternus. Id enim quo intelligentia cognoscit, est principium factuum in ipsa, sicut & artifex per formam artis operatur. Hęc autem probatio quę hic inducitur, & si a quibusdam Philosophis cōcedatur, non tamen necessitatem habet. Hęc enim probatio suscepta, multa fundamenta catholicę fidei tollentur. Sequeretur enim qd angeli nihil de nouo in his inferioribus immediate facere possent. Et multo minus Deus: qui nō solum est eternus sed ante æternitatem, vt supra dictum est. Et sequeretur vltimus, mundum semper fuisse. Hęc enim videtur esse efficacia sima ratio ponentium eternitatem mundi quę sanctorum ex immobilitate factoris. Non enim videtur posse contingere qd aliquis nunc incipiat operari cum prius non operatus fuerit si omnino immobiliter se habeat, nisi forte aliqua exteriori mutatione præsupposita, quia vt Auerin. 8. Physic. cōmentās persequitur, Si aliquod agens voluntarium vult aliquid facere post se non prius, ad minus oportet qd imaginetur tempus quod est numerus motus. Et ideo concludit impossibile esse qd ex voluntate immobili & eterna proueniat effectus nouus, nisi præsupposito motu. Et quia hęc videtur esse efficacior ratio quę vtuntur ad probandum æternitatem mundi, diligenter est huius rationis solutio attendenda. Considerandum est igitur aliter loquendum esse de agente quod producit aliquid in tempore, atque aliter de agente quod producit tempus simul cum re quę in tempore producit. Cum enim aliquid in tempore producit, oportet accipere aliquam proportionem ad tempus, vel solum eius quod producit, vel etiam producentis ipsius, quoniam actio est in tempore non solum ex parte eius quod agit: sed etiam ex parte agentis. In tempore enim est aliquid secundum quod est in motu, cuius numerus tempus est. Quando igitur aliqua mutatio inuenitur ex parte eius quod agit vel ex parte agentis: tunc actio secundum vtunque est in tempore, puta cū aliquis alteratus a frigore, ignem de nouo accendat ad frigus pellendum. Hoc autem non semper contingit. Est enim aliquid cuius substantia non est in tempore: sed operatio in tempore est, vt infra dicitur. Huius ergo agens absque aliqua sui mutatione effectum producit in tempore, qui prius non fuerat. Et sic etiam Deus aliquid potest producere in tempore de nouo quod prius non fuerat secundum certam proportionem huius effectus ad hoc tempus, si cut contingit in omnibus miraculosis effectibus qui sunt immediate a Deo. Nec obstat quod dicitur, qd producit per suum esse, quod suum esse est suum intelligere. Et sicut suum esse est vnum, intelligit tamen multa, & propter hoc potest multa producere, quamuis eius intelligere vnum & simplex remaneat, ita quamuis sit esse suū æternum & immobile, potest tamen intelligere aliquid esse temporale & mobile. Et ideo, & si suum intelligere sit sempiternum, per ipsum tamen producere potest effectum nouum in tempore. Cuius indicium aliquoties in nobis apparet. Potest enim homo voluntate immobili permanente, opus suum in futurum differre, vt faciat id determinato tempore. Sed si tu dicas, qd quocies hoc contingit, oportet præintelligere alium motum, ex quo contingat, qd aliquid prius non fuerit conueniens fieri, postmodum iudicatur vt conueniens ad fiendum, ad minus ipsum temporis decursum, qui sine motu intelligi non potest, dicemus hoc quidem verum esse in particularibus Dei effectibus, quos in tempore operatur. Quia: nā Lazarum suscitauit, 4. die: & non prius, habito respectu ad aliquam rerum mutationem præcedentem hoc fecit. Sed in vniuersi productione hoc locum non habet: quia simul cum mundo temporis & motus productio fuit, nec fuit aliquod tempus præcedens motus, ad quem oportuit nouitatem huius effectus proportionari, sed solum ad rationem facientis, prout intellexit & voluit hunc effectum ab æterno non fore, sed incipere post non esse. Si enim tempus est mensura operationis vel motus, sicut dimensio est mensura magnitudinis corporalis. Si igitur queramus de aliquo particulari corpore, puta de terra, quare infra hos magnitudinis terminos coęctur,

LECTIO XI.



Stenfo, quomodo intelligentia intelligat alia a se: quia per formas intelligibiles, quibus est plena, hic specialiter agitur de cognitione qua intelligentia cognoscit res æternas. Et primo ostenditur qd cognoscit res æternas sine incorruptibilibus. Secundo ostendit motum quo eas cognoscit, ibi. Primum omnium quędam sunt &c. Circa primum proponit talem propositionem. Omnis intelligentia intelligit res sempiternas quę non destruantur, neque cadunt sub tempore: per res sempiternas intelligit quę sunt supra tempus & motum, vt expositum est in secunda Propositione. Signanter autem dicit, Quę non destruantur neque cadunt sub tempore. Quędam enim cadunt sub tempore quę tamen non destruantur, sicut motus eorū qui cum tempore mensurentur, non destruntur nec cessant secundum Philosophorum positionem. Videtur ergo secundum superiorum intelligentiam, intellectus huius propositionis esse, qd intelligentia non cognoscit res corruptibiles & cadentes sub tempore: sed solum res incorruptibiles supra tempus exsistentes. Sed qd non sit hic intellectus propositionis, patet ex propositione quę subditur, in qua non probatur qd intelligentia cognoscit sempiterna & non corruptibilia: sed qd non cauet immediate nisi sempiterna. Vnde exponendum est. Omnis intelligentia intelligit, id est intelligendo causat res sempiternas. Et hoc patet ex libro Proculi, qui a hoc inducit alias propositiones, quarum vna est. 172. Omnis intellectus perpetuorum est proxime & intrasubstantialium secundum substantiam substitutorum. Alia est. 174. Omnis intellectus intelligendo instituit quę post ipsum. Ex quibus duabus propositionibus Auctor huius libri conuincit vnam, & dum breuitati studuit, obscuritatem induxit. Probat autem sub hoc sensu hanc propositionem eo modo quo & Proculus, & in hanc probatione duo facit. Primo enim ostendit qd intellectus non producit immediate res corruptibiles vel cadentes sub tempore: sed solum res sempiternas. Secundo vnde veniat corruptibilitas in rebus. Primum autem ostendit sic. Intelligentia producit suum effectum secundum suum esse. Et hoc id, quia suum intelligere est sibi connaturale. Nihil autem producit nisi intelligendo, vt supra manifestauimus. Vnde reliquitur quędam quicquid producit producat per suum esse. Sed esse intelligentię est incorruptibile & supra tempus, æternitati participatum, vt in secunda Propositione habetur, est, ergo immediatus intelligentię effectus est sempiternus, non cadens sub corruptione vel tempore. Secundum autem manifestat dicens, qd cum in intelligentia immediate non causat res corruptibiles, sequitur qd res corruptibiles nō sunt immediate ab intelligentia: sed sunt ab aliqua causa corporea temporali.

cadunt sub generatione & corruptione, quia intelligentia quidem non est ita, nisi quia intelligit rem per esse suū, & esse suū sempiternum est, quod nō corrumpitur. Cū ergo hoc sit ita, dicim⁹ quod res destruibiles sunt ex corporeitate, s. ex causa corporea vel temporali non ex causa intellectuali æterna.

causatur per motum eorū. Ipe autem motus eorū non est immediatus ab intelligentiis: sed ab anima, sicut supra dictum est in tertia Propositione. Si quis autem hunc processum reducere velit ad intellectum qui superficialiter ex propositione apparet, poterit dicere vltimus qd res corruptibiles cognoscuntur ab intelligentia vt sempiterna. Sunt enim in intelligentia scilicet nō materialiter, quō in se sint materialiter: ita nec temporaliter sed sempiternis, quod manifestatur per esse eorum: quia immediatus effectus intelligentię est sempiternus. Id enim quo intelligentia cognoscit, est principium factuum in ipsa, sicut & artifex per formam artis operatur. Hęc autem probatio quę hic inducitur, & si a quibusdam Philosophis cōcedatur, non tamen necessitatem habet. Hęc enim probatio suscepta, multa fundamenta catholicę fidei tollentur. Sequeretur enim qd angeli nihil de nouo in his inferioribus immediate facere possent. Et multo minus Deus: qui nō solum est eternus sed ante æternitatem, vt supra dictum est. Et sequeretur vltimus, mundum semper fuisse. Hęc enim videtur esse efficacia sima ratio ponentium eternitatem mundi quę sanctorum ex immobilitate factoris. Non enim videtur posse contingere qd aliquis nunc incipiat operari cum prius non operatus fuerit si omnino immobiliter se habeat, nisi forte aliqua exteriori mutatione præsupposita, quia vt Auerin. 8. Physic. cōmentās persequitur, Si aliquod agens voluntarium vult aliquid facere post se non prius, ad minus oportet qd imaginetur tempus quod est numerus motus. Et ideo concludit impossibile esse qd ex voluntate immobili & eterna proueniat effectus nouus, nisi præsupposito motu. Et quia hęc videtur esse efficacior ratio quę vtuntur ad probandum æternitatem mundi, diligenter est huius rationis solutio attendenda. Considerandum est igitur aliter loquendum esse de agente quod producit aliquid in tempore, atque aliter de agente quod producit tempus simul cum re quę in tempore producit. Cum enim aliquid in tempore producit, oportet accipere aliquam proportionem ad tempus, vel solum eius quod producit, vel etiam producentis ipsius, quoniam actio est in tempore non solum ex parte eius quod agit: sed etiam ex parte agentis. In tempore enim est aliquid secundum quod est in motu, cuius numerus tempus est. Quando igitur aliqua mutatio inuenitur ex parte eius quod agit vel ex parte agentis: tunc actio secundum vtunque est in tempore, puta cū aliquis alteratus a frigore, ignem de nouo accendat ad frigus pellendum. Hoc autem non semper contingit. Est enim aliquid cuius substantia non est in tempore: sed operatio in tempore est, vt infra dicitur. Huius ergo agens absque aliqua sui mutatione effectum producit in tempore, qui prius non fuerat. Et sic etiam Deus aliquid potest producere in tempore de nouo quod prius non fuerat secundum certam proportionem huius effectus ad hoc tempus, si cut contingit in omnibus miraculosis effectibus qui sunt immediate a Deo. Nec obstat quod dicitur, qd producit per suum esse, quod suum esse est suum intelligere. Et sicut suum esse est vnum, intelligit tamen multa, & propter hoc potest multa producere, quamuis eius intelligere vnum & simplex remaneat, ita quamuis sit esse suū æternum & immobile, potest tamen intelligere aliquid esse temporale & mobile. Et ideo, & si suum intelligere sit sempiternum, per ipsum tamen producere potest effectum nouum in tempore. Cuius indicium aliquoties in nobis apparet. Potest enim homo voluntate immobili permanente, opus suum in futurum differre, vt faciat id determinato tempore. Sed si tu dicas, qd quocies hoc contingit, oportet præintelligere alium motum, ex quo contingat, qd aliquid prius non fuerit conueniens fieri, postmodum iudicatur vt conueniens ad fiendum, ad minus ipsum temporis decursum, qui sine motu intelligi non potest, dicemus hoc quidem verum esse in particularibus Dei effectibus, quos in tempore operatur. Quia: nā Lazarum suscitauit, 4. die: & non prius, habito respectu ad aliquam rerum mutationem præcedentem hoc fecit. Sed in vniuersi productione hoc locum non habet: quia simul cum mundo temporis & motus productio fuit, nec fuit aliquod tempus præcedens motus, ad quem oportuit nouitatem huius effectus proportionari, sed solum ad rationem facientis, prout intellexit & voluit hunc effectum ab æterno non fore, sed incipere post non esse. Si enim tempus est mensura operationis vel motus, sicut dimensio est mensura magnitudinis corporalis. Si igitur queramus de aliquo particulari corpore, puta de terra, quare infra hos magnitudinis terminos coęctur,

Tex. cō. 37. Tex. cō. 39.

ecur, & non extenditur vltra, potest eius ratio esse ex proportione ipsius ad totum mundum. Sed si rursum queramus de tota corporum vniuersitate, quare de hac determinate magnitudinis terminos non excedat, non potest huius ratio esse ex proportione ei⁹ ad aliquam magnitudinem aliam: sed vel oportet dicere magnitudinem corporalem esse infinitam, sicut antiqui naturalis philosophi fuerunt, vel oportet hui⁹ determinatę magnitudinis rationem accipi ex sola intelligentia, & voluntate facientis. Sic igitur in finitus Deus finitus vniuersum produxit secundum suę sapientię rationem. Ita æternus Deus potuit nouum mundum producere secundum eandem sapientię rationem.

LECTIO XII.



Rimorum omnium quędam sunt in quibusdam per modum quo licet vt sit vnum eorū in alio. Quod est, quia animi esse sunt & intelligentia, & vita sunt esse & intelligentia, & intelligentia sunt esse & vita. Veruntamen esse & vita in intelligentia sūt duę intelligentię, & esse & intelligentia in vita, sunt duę vitę, & intelligentia & vita in esse, sunt duo esse. Et illud quidem non est ita: nisi quia vnumquodque primo rum aut esse causa, aut causatū. Causatum ergo in causa est per modum causę, & causa in causa to per modum causati. Nos quidem abbreviamus & dicimus, quod res agens in rem per modum causę non est in ea nisi per modum qui est causa eius. Sicut sensus in animali per modū animalem, & anima in intelligentia per modum intelligibilem & in intelligentia in esse, per modum esse.



Ostendam ostendit, qd intelligentia in intelligentes res sempiternas, hic inducit propositionem ad manifestandum qualiter intelligentia que sunt res sempiternę motu se intelligat. Per hoc autem aliquid intelligitur quod est in intelligente. Et ideo oportet in hac propositione declarare quomodo vnum de entibus superioribus sit in alio. Et est propositio talis. Primorum omnium, sunt quędam in quibusdam per modum, quo licet vt sit vnum eorum in alio. Hęc etiam propositio proponitur. 103. in lib. Proculi sub his verbis. Omnia in omnibus, proprie autem in vnoquoque. Idem autem est qd Proculus dicit, proprie autem in vnoquoque & qd hic dicitur per modum quo licet vt sit vnum eorum in alio. Vtrobique enim signatur, qd vnum est in alio secundum conuenientem modum ei in quo est. Sed a Proculo quidem inducitur hac propositio secundum positiones Platonicas, quibus ponuntur formę separatae substantię, quarum (vt supra dictum est) vna tanto est altior quanto est vniuersalior, & ad plura suam participationem extendens. Et secundum hoc, ipsum esse est superius qd in ipsa vita. Et hęc quę ipse intellexit. Et ideo hic, Proculus hoc determinans, in sua propositione addit. Etenim in ente vita & intellectus, & in vita esse & intelligere, & in intellectu esse & viuere. Et sic etiam videtur Auctor huius libri loqui huiusmodi separata prima nominans. Subdit enim quasi exponens, quod est quia in esse sunt vita & intelligentia, & vita sunt esse & intelligentia, & in intelligentia sunt esse vita, quod est omnino idem cum verbis Proculi. Addit autem Proculus in sua propositione ex positionem modi quo vnum horum sit in alio dicens. Sed alicubi quidem intellectualiter, alicubi autem vitaliter, alicubi vero enter. I. per modum entis entia omnia. q. d. qd omnia tria prædicta sunt in intellectu intellectualiter, in vita vniuersaliter, in esse essentialiter. Sed hoc qd ponitur loco huius in hoc libro, videtur esse corruptum, & malum intellectum habere. Sequitur enim. Veruntamen esse & vita in intelligentia sunt duę intelligentię. Debet enim intelligi quod ista duo scilicet esse & vita sunt in intelligentia intellectualiter, & esse & intelligentia in vita sunt duę vitę, id est ambo sunt in vita vlt, & intelligentia & vita sunt duo esse. i. ambo sunt in ipso esse essentialiter. Si autem intelligatur qd verba sonant, falsum continent intellectum. Viuere enim viuens est ipsum esse eius, vt dicitur in secundo de Anima, & ipsum intelligere primi intelligentis est vita eius & esse ipsius, vt in 12. Meta. dicitur. Vnde & hoc Proculus excludens dicit: qd esse intellectus est cognitium & vita eius est cognitio. Alioquin sequeretur inconueniens quod Arist. inducit in 3. Meta. contra Platonicos, qd scilicet. for. esset tria animalia, quia & ipse est animal, & de eo prædicatur idea animalis communis quę participat, & similiter idea hominis qui idem est animal. Sequeretur enim, qd vnumquodque istorum trium esset non vnum, sed mul-

LECTIO XIII.

ta. Apponit autem Proculus probationem manifestam ad ea quę dicta sunt. distinguens quod tripliciter aliquid de aliquo dicit. Vno modo causaliter, sicut calor de sole. Alio modo essentialiter sicut naturaliter, sicut calor de igne. Tertio modo secundum quamdam participationem, id est consecutionem sive participationem, quando si aliquid non plene habetur, sed posteriori modo & particulariter. Sicut calor inuenitur in corporibus essentialitatis non in ea plenitudine secundum quę est in igne. Sic ergo illud quod est essentialiter i primo, est participatiue in secundo & tertio, quod autem est essentialiter in secundo, est in primo quidem causaliter, & in vltimo participatiue. Quod vero est in tertio essentialiter, & causaliter in primo & in secundo. Et per hunc modum, omnia sunt in omnibus. Sed quia Auctor huius libri non videtur ponere formas separatas, quod hoc dicitur esse & vitam & intelligentiam in se inuenire esse, est intelligendum: sed qd inueniuntur in habitibus esse, viuere, & intelligere, quia in ipso esse secundum propriam rationem inuenitur, causaliter viuere & intelligere, secundum illum modum quo in prima Propositione dictum est, qd esse est causa prima, viuere & intelligere posteriores causę. Non tamen ita est intelligendum sicut verba sonant, qd intelligentia & vita sint in ipso esse duo esse. Sed quia hęc duo prout sunt in ipso esse, non sunt aliud qd esse, & similiter esse prout est in vita, est ipsa vita, cum vita nihil addat supra esse nisi determinatum modum essendi, seu determinatam naturam entis. Et idem intelligendum est in aliis comparationibus, secundum quas vnum istorum dicitur esse in alio. Sed quia secundum intellectum huius Auctoris hęc tria nō sunt quędam res substantię, sicut dictum est, consequenter applicat istam propositionem ad res quę se subsistunt quę sunt esse primum quod est Deus, intelligentia, anima intellectiua, & anima sensitua. Et dicit qd hoc modo causa est in effectū, & e conuerso s. m. qd causa agit in effectum, & effectus recipit actionem causę. Causa autem agit in effectum per modum ipsius causę: effectus autem recipit actionem causę per modum suum: vnde oportet qd causa sit in effectū per modum effectus, & effectus sit in causa per modum causę, ergo ea quę sunt in sensu sensibilibus, sunt in anima intellectiua per modum conuenientem. Et ea quę sunt in anima per modum animatę, sunt in intellectu per modum proprium, & quę sunt in intelligentia intelligibilibus, sunt in causa prima essentialiter secundum modum suum: & e conuerso priora sunt in posterioribus secundum modū posteriorum. Ex quo accipi potest qualiter intelligentia se inuenit intelligat, & causam primam. Vnaquęque enim intelligit aliam secundum quod alia est in ipsa per modum eius in quo est: quia etiam in superioribus sunt inferiores secundum quędam excellentiores similitudines seu species: superiores vero in inferioribus secundum quędam deficientiores similitudines & species.



Mnis intelligentia intelligit essentiam suam. Quod est, quia intelligentia & intellectum sunt simul. Cum enim intelligentia est intellectum & intellectum, tunc proculdubio uidet essentiam suam. Et quando videt essentiam suam, scit & intelligit per intelligentiam essentiam suam. Et quę scit essentiam suam, scit reliquas res quę sunt sub ea, quoniam sunt ex ea. Veruntamen in ea sunt participatiue in esse & intelligentia & res intellectę sunt vnum. Quod est, quia si res in-

lum modum quo in prima Propositione dictum est, qd esse est causa prima, viuere & intelligere posteriores causę. Non tamen ita est intelligendum sicut verba sonant, qd intelligentia & vita sint in ipso esse duo esse. Sed quia hęc duo prout sunt in ipso esse, non sunt aliud qd esse, & similiter esse prout est in vita, est ipsa vita, cum vita nihil addat supra esse nisi determinatum modum essendi, seu determinatam naturam entis. Et idem intelligendum est in aliis comparationibus, secundum quas vnum istorum dicitur esse in alio. Sed quia secundum intellectum huius Auctoris hęc tria nō sunt quędam res substantię, sicut dictum est, consequenter applicat istam propositionem ad res quę se subsistunt quę sunt esse primum quod est Deus, intelligentia, anima intellectiua, & anima sensitua. Et dicit qd hoc modo causa est in effectū, & e conuerso s. m. qd causa agit in effectum, & effectus recipit actionem causę. Causa autem agit in effectum per modum ipsius causę: effectus autem recipit actionem causę per modum suum: vnde oportet qd causa sit in effectū per modum effectus, & effectus sit in causa per modum causę, ergo ea quę sunt in sensu sensibilibus, sunt in anima intellectiua per modum conuenientem. Et ea quę sunt in anima per modum animatę, sunt in intellectu per modum proprium, & quę sunt in intelligentia intelligibilibus, sunt in causa prima essentialiter secundum modum suum: & e conuerso priora sunt in posterioribus secundum modū posteriorum. Ex quo accipi potest qualiter intelligentia se inuenit intelligat, & causam primam. Vnaquęque enim intelligit aliam secundum quod alia est in ipsa per modum eius in quo est: quia etiam in superioribus sunt inferiores secundum quędam excellentiores similitudines seu species: superiores vero in inferioribus secundum quędam deficientiores similitudines & species.

LECTIO XIII.



Stenfo, quomodo intelligentia intelligat alia a se, nunc ad ostendendum quomodo intelligat se ipsam inducitur hac propositio, quę etiam inuenitur, 6. in lib. Proculi sub his verbis. Omnis intellectus se ipsum intelligit. Sed huius propositionis & probationis, eius intellectum oportet nos accipere ex his quę Proculus dicit. Vt enim supra dictum est secundum opiniones Platonicas, ordo intellectuum ponitur sub ordine formarum separatarum, ex quarum participatione sunt in intelligentes in actu. Vnde formę separata comparantur ad eos sicut intelligibile.

intelligibile ad intellectum. Sicut autem aliarum rerum ponetur...

lectæ & intelligentia sunt vnum, & intelligentia scit essentiam suam.

LECTIO XIII.

Omni anima res sensibiles sunt per hoc, quod sunt exemplum ei, & res intelligibiles in ea sunt, quia scit eas.

Tex. c6.39.

causantur ex anima, sunt in anima per modum esse. Ita scilicet, quod huiusmodi res que sunt in anima causantur ad exemplum & similitudinem anime.

LECTIO XIII.

ostquam determinavit de causa prima & intelligentia, hic determinat de anima.

sciens, &c. Circa primum ponit talem propositionem. In omni anima res sensibiles sunt per hoc quod est exemplum ei.

cadunt supra animam sunt in anima per modum acquisitum. Cum ergo hoc sit ita, redeamus & dicamus, quod res sensibiles omnes in anima sunt per modum causæ suæ.

causantur ex anima, sunt in anima per modum esse. Ita scilicet, quod huiusmodi res que sunt in anima causantur ad exemplum & similitudinem anime.

modo quod in seipsis iconice, vel per modum imaginis, ut procedit, loco cuius hic dicitur per modum accidētis.

LECTIO XV.



Mnis sciens qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam, quia scientia non est nisi actio intelligentis.

LECTIO XV.



Stredo qualiter se habeat ad seipsum. Et ponitur talis propositio. Omnis sciens qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam.

completa. Et ad huius propositionis intellectum, consideranda sunt quedam propositiones que in libro Proculi ponuntur.

LECTIO XVI.



Mnes virtutes quibus non est finis, pedetes sunt supra primum infinitum quod est virtus virtutum, non quia ipsa sunt acquire fixæ stantes in rebus entibus.

proponitur in propositione Proculi. Primum autem horum, quod anima sciat essentiam suam, hic non probatur.

LECTIO XVI.



Ostia distinctione carum superiorum & prosequitur singulis partibus, modo ponit comparationem earum ad invicem.

gato exorta est, que no vt participata potentia est, neq; in poren- ribus subdit, sed em seipfam non alicuius participantis ens po- tentia, em omnium caufatorum entium. Vbi primo consideran- dum est, qd infinita potentia dicitur cuiuslibet semper existen- tis, sicut supra dictu est in .5. propositione in quantum .f. vide- mus, qd que plus du- rare possunt habent maiorem virtutē ef- fendi. Vnde illa que in infinitum durare possunt, habent qua- rum adhuc infinitam potentiam. Secundu autem Platonice po- sitione, omne quod in pluribus invenit, oportet reducere ad aliquod primum qd per suam essentiam est tale a quo alia per participationem ra- dia dicitur. Vnde se- cundum eos virtutes infinitae reducuntur ad aliquod primum, quod est essentialiter infinitas virtutes, no qd sit virtus principa- ra in aliqua re substi- tute, sed quia est sub- stitens per seipfam. Hoc a utem secundu Platonice no est ip- sa idea entis, quia hu- iusmodi ens separa- tum habet quide po- tentiam infinitam, sed cum hoc habet etia finitatem, sicut supra in .4. propositione ha- bitum est. Vnde re- linquitur, qd non sit prima potentia que essentialiter est ip- sa infinitas. Neq; tamē ponebant, qd illa infi- nitas idea sit primum

& si est ens primu ipsum qd ponit res quibus non est finis, tuc ipsum proculdubio est supra in finitu. Ens aut primu creatu .f. intelligentia ipsum no est finitu, immo dicitur qd est infinitu, ne- que dicitur qd est ipsummet, qd non est finitu ens, ergo primum est me- sura entiu primu intelligibiliu, & entium secundum sensibiliu, scilicet quia ipsum est, qd omnia entia creavit, & mensu- ratur ea mensura convenienti omni enti. Redeamus ergo & dicamus, qd ens primum creans est supra infinitum, sed secun- dum creatum est infinitum, & quod est inter ens primu creans & ens secundum creatu est non finitu. Et relique bonitates sim- plices, sicut vita & lume & que sunt eis similia, sunt causa reru omnium habentium bonitates, scilicet quod infinitu est a cau- sa prima, & causatum primu est causa omnis vitae, & similiter re- liquae bonitates descendentes a causa prima super creatu pri- mum, in primis est intelligentia. Deinde descendunt sup reliqua causata intelligibilia & corpo- rea mediante intelligentia.

simpliciter, quia ipsa infinitas participat unitate & bonitate. Va- de primum simpliciter est vnum & bonum. Hoc autem infinitu ideale a quo omnes virtutes infinitae dependent, est medium in- ter vnum & bonum quod est primum simpliciter, & inter ens, & ita hanc propositionem Proculus exponit. Sed quia Auctor huius libri, non ponit diversitatem realem inter huiusmodi for- mas ideales abstractas, quae per essentiam suam dicuntur, sed om- nia attribuit enti primo, qd est Deus, vt supra dictu patuit ex ver- bis Diony. ideo secundum intentionem huius auctoris, hoc pri- mum infinitum a quo omnes virtutes infinitae dependent est pri- mum simpliciter qd est Deus. Per ens aut de quo Proculus men- tionem facit, quod est sub infinito, non intelligit idea entis, sed potius ens primum causatum, Et quod Proculus probat de idea entis, hic probatur de ente primo, quod est intelligentia. Dicit ergo. Si aliquis velit dicere principium ens cautum quod est intelligentia sit virtus infinita, non tamen erit dicendum quod ipsa sit essentialiter virtus, immo est habens virtutem. Vnde no est illud primum infinitum a quo dependent omnes virtutes in- finitae. Et qd nos sit prima virtus infinita, manifestat per hoc qd non est infinita omnibus modis & respectu cuiuslibet, sed est in- finita solum inferiori non superiori. Dicitur quidem inferiori in- finita virtus intelligentiae, quia no comprehenditur ab his quae sunt infra ipsam. Non est autem infinita superior, quia excedit a suo superiori, cuius comprehensione finitur. Vnde Proculus dicit .93. propositione. Omne infinitum in entibus, neq; supra positum infinitum est, neque sibi ipsi, quia sicut ipse probat ibi- dem, a seipso vnum quodq; a superioribus circumscribitur & re- minatur, ab inferioribus autem circumscribi non potest. Ideo autem virtus intelligentiae no est respectu omnium infinita, quia non est ei virtus pura, i. non est essentialiter virtus, vt .f. sit virtus substans. Talis enim res quae essentialiter virtus est, neque est superior nec inferior. Non enim habet aliquod prius a quo pos- sit circumscribi. Sed intelligentia habet finem secundum quem remanet. i. deficit a suo superiori quasi post ipsum remanens, ve- lut ipsum assequi non valens. Deinde ostendit, quod sic illud pri-

de accipitur hic ens primu creans. f. Deus est primu infinitu pu- ru quasi essentialiter existens virtus infinita. Et hoc probat, quia intelligentia quas vocat hic scientes & fores pp magnitudinē virtutis qua habent, sunt infinitae pp acquisitione suam. i. parti- cipationem a primo qd est infinitu puru. Essentialiter, a quo ha- bet non solum infinita- te, sed etia esse. Et si ē primu creans, est qd sui participatione facit res esse infinitas, tuc oportet, qd ipsum sit supra infinitum. Qd quide em ea que hic dicitur oportet intelligen- re qd ens primu sit su- pra infinitu participatu & creatu. Sed em Proculus hoc dicit de idea vnius & boni, qd est em Platonice su- pra idea infiniti. Et ideo exponens qd di- xerat ens primu esse supra infinitu, subdit qd intelligentia est in- finitu. f. participatiue non aut essentialiter, ita. f. qd ipsemet sit id qd est infinitu. Con- cludit igit ex praemis- sis, qd ens primum det intelligentiae esse & infinitate, ipsu est mensura primoru en- tium. f. intelligibiliu, & p consequens scilicet en- tium. f. sensibiliu, em qd primum in quolibet ge- nere est mensura illius generis, in quantum per ac- cessum ad ipsum, vel recessu ab ipso cogno- scit aliquid esse perfe- ctius vel minus perfe- ctum in genere illo. Sed ipse exponit ens pri- mu esse mensura omnia

LECTIO XVII.

Mnis virtus unita plus est infinita qd virtus multiplicata. Quod est, quia innatu primu quod est intelligen- tia, est propinquu vni puro: propter illud ergo factum est, qd in omni virtute propinqua vni puro est infinita plusq; in virtu- te longinqua ab eo, quod est, quia virtus quando incipit mul- tiplicari, tunc destruitur unitas eius, & quando destruitur eius unitas, destruitur eius infi- nitas, & non destruitur infini- tas eius, nisi quando diuidit, & il- lius quidem significatio est vir- tus diuisa. Et qd ipsa quanto ma- gis aggregat & vnitur, tato plus magnificat & vehementior fit, & efficit operationes mirabiles. Et quanto magis partit & diuidit- rur, tato plus minorat & debili- tat, & efficit operationes viles. Iam igitur manifestu est & pla- num, qd virtus quato plus appro- ximat vni puro & vero, fit ve- hementior eius unitas. Et quan- to vehementior fit eius unitas, infinitas in ea magis apparens est & manifestior, & sunt ope-

entia, quae creavit oia entia cu debita mensura qd conuenit vnicuique rei em modu suae naturae. Quod .m. aliqua res magis vel min<sup>9</sup> ac- cedat ad ipsu, est ex ei<sup>9</sup> dispositione. Vtimo aut colligit ex pra- missis. q. epilogado principale intentione, & d. qd ens primu creans est supra infinitu, illud. f. quod participatione participatiue. Illud aut quod est mediū inter ens primu creatu qd est intelligentia, & ens em creatu quod est corpus corruptibile, est infinitu. f. corpus caeleste. Sed Proculus hoc ponit tamē idea infiniti sit media inter boni & idea entis. Hoc aut reru ordine instituto circa infi- nitu, subdit siml<sup>r</sup> de aliis, & dicit qd oēs aliae bonitates simplici- tes. f. vita, lume, & similia, sunt causa reru habentiu hmoi bonita- tes. Sicut .n. causa prima & primu infinitu, & ita oia alia ab eo ha- bent infinitate, ab eo et ca prima est ipsa vita & ipsu lume, & ab ip- sa causata primu. f. intelligentia her vita & lume intelligibile. Et siml<sup>r</sup> et aliae bonitates descendit a prima ca. Prima quide super creatu primu qd est intelligentia, & deinde sup per alia mediate in- telligentia, siue ista alia accipiant aie intellectuales, siue res spuales.

LECTIO XVII.

Ostqua in precedenti propositione ostensum est, qd oēs virtutes infinitae dependunt a prima virtute infinita. In hac propositione consequenter ostendit quo vna vir- tus magis accedat ad primam infinitate qua alia. Et d. qd ois virtus unita plus est infinita qd virtus multiplicata. Haec ea- dem propositione ponit in lib. Proc. 93. sub his verbis. Ois potentia vnior existens, est infinitior quam multiplicata. Probat autē utrobique dupliciter. Primo quidem per rationem hoc modo. Sicut ex praemissa propositione habet, oēs virtutes infinitae depen- dent a primo infinito, quod est virtus virtutis. Oportet igit qd quanto virtus propinquior fuerit illi primae virtuti, tato magis participet de eius infinitate. Illa aut virtus est essentialiter vni<sup>9</sup>. Oportet ergo qd quato aliquid est magis vni<sup>9</sup>, tato habeat vir- tutem magis infinitam. Et inde est, qd virtus intelligentiae quae est prima inter virtutes causatas in finitas, est maxime infinita, vt pote propinquior vni primo. Virtutes vero quae multiplican- tur, ex hoc ipso deficient ab unitate, & ideo minorat earu posse.

Et hoc exemplum patet in virtutibus cognoscitiuis. Intellectus enim qui non diuiditur in multas potentias, efficacior est in co- gnoscendo quam sensus, qui per multas potentias diuersifica- tur. Eadem rone virtus cognoscitiua intelligentiae quae no di- uersificatur per sensitiuum & intellectiua est fortior quam vir-

rationes eius operationes ma- gnae mirabiles & nobiles.

LECTIO XVIII.

Es omnes habent essen- tiam propter ens pri- mum. Et res viuē om- nes sunt motu per essentiam suā propter vitam primam. Et res intelligibiles omnes habet sci- entiam propter intelligentia pri- ma. Quod est, quia si ois causa dat causato suo aliquid, tuc pro- culdubio ens primu dat causa- tis suis oibus esse. Similiter uita dat causatis suis motum, quia vita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno, & similiter motus primus. Si- militer intelligentia dat causa- tis suis scientiam, quod est, quia si intelligentia, & intelligen-

LECTIO XVIII.

Ostquam ostensum est, qd res omnes dependent a proximo secundum suam virtutem, hic ostendit, qd dependent omnia a primo secundum suam naturam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit vniuersale de dependentiam rerum a primo secundum omnia quae pertinent ad naturam vel substantiam earum. Secundo ostendit diuersum gradum appropinquationis ad primum a quo dependent, sicut & de dependentia virtutis dixerat. Et hoc 19. Propositione, ibi. f. Ex intelligentiae est, & c. Primo ergo ponit talem propositio- nem. Res omnes habent essentiam per ens primum, & res viuē omnes sunt motae per essentiam suam propter vitam primam. Et hoc idem dicitur in lib. Proculi. 102. Propositione sub his ver- bis. Omnia quidem qualitercunq; entia ex fine sunt & infinito & propter primum ens. Omnia autem viuencia suuiporum mo- tiva sunt propter vitam primam. Omnia autem cognoscitiua, co- gnitione participant propter in intellectum primum. Dicit autē, qd omnia sunt ex fine & infinito propter primum ens, quia supra habitum est in .4. Propositione. Ens creatum compositum est ex finito & infinito. Ad huiusmodi autē propositionem intellectū. Primo considerandum est, qd omnes gradus rerum ad tria viden- tur reducere, quae sunt, esse, viuere, & intelligere, & hoc ideo quia vniqueque res potest tripliciter considerari. Primo secundum se, & sic conuenit ei esse. Secundo prout tendit in aliquid aliud, & sic conuenit ei moueri. Tertio secundum quod alia in se ha- bet, & sic conuenit ei cognoscere, quia secundum hoc cognitio perficitur, quod cognitum est in cognoscente, non quidem ma- terialiter, sed formaliter, sicut autem habere aliquid in se for- maliter, non materialiter, in quo consistit ratio cognitio- nis, est nobilissimus modus habendi vel continendi aliquid, ita moueri a seipso est nobilissimus mobilitatis modus, Et in hoc consistit ratio vitae. Nam ea dicimus viuencia quae se aequaliter mouēt. Est igitur qd est primum, commune est omnibus. Sed non quia pertingunt ad illa perfectione, qd sint sui ipsoru moti- ua. Vnde no oia sunt viuētia, sed quaedam quae sunt perfectiora in entibus. Rursus, quia eoru quae sunt motiua suuiporum, vel alio- ru non oia sunt motiua per modū cognitionis, sed per aliqd ma- teriale principiu, sicut accidit in plantis. Vā etiam non oia viuē- tia pertingūt ad gradū cognitionis, sed solū illa in quibus princi- piū motionis est aliquid formale absq; materia. Nā & ipse sensus, est susceptiuus specieru sensibiliu sine materia, vt dicitur in 2. de Ani- ma. Secundo considerandū est qd in vnoquoq; genere est causa, illud qd est principiu in genere illo, a quo omnia quae sunt illius

Tex. 62. 121

generis in illo genere constituunt. Sicut inter elementaria corpo- ra, ignis est primu calidu, a quo oia caliditate fluunt. Non est aut in aliquo reru ordine in infinitu procedere. Igit oportet in ordine entium esse aliqd primu quod dat omnibus esse. Et hoc est quod dicit, qd res oēs habent essentiam per ens primum. Similiter oportet in genere vi- uentiu esse aliqd pri- mu, & ad hoc oia vi- uentia habent qd vi- uant. Et quia viuētia propriū est qd sit sui- ipsu<sup>9</sup> motiua, ideo di- cit qd res viuē omnes sunt motae per essen- tia suam. i. mouent res seipfas pp vitam pri- ma. Vnde in lib. Pro- culi dicit. Omnia viuē- tia suuiporu motiua sunt pp vitam primam. Et qd mouere seipfas procedat a prima vi- ta, patet subde. Quā- vita est processio p- cedens ex ente primo quieto sempiterno. Ad cui<sup>9</sup> intellectū est scilicet, qd prius est ali- quid esse in se, quam moueri in alteru. Vā mouere presupponit esse. Quod si ipsum sit subiacens motui, ite- ru oportebit presup- poni aliqd principiu motus, & sic quousq; deueniat ad aliquod ens immobile qd est principiu mouēdi se- ipsum oibus. Et haec est vita prima. Vnde mani festu est, qd vita in oibus viuētibz est processio qdam procedens a quodā primo ente quieto & sempiterno. i. nulli mutationi substituto. Simi- liter etia in ordine cognoscentiū oportet esse aliqd primum. Ma- nifestu aut est, qd ordine perfectionis & naturae cognitio intelle- ctiva prior est sensitiua, quae est magis immaterialis. Vā & p intel- lectum de cognitione sensitiua iudicamus, sicut de inferiori p- superius. In ipsa autē intellectiua cognitione manifestu est, qd ra- tiocinatio cognitiua a principis per se nois procedit, quoru est intellectus. Vā rō sequit<sup>r</sup> intellectū. Primum ergo in ordine cogno- scentiū est intellectus, & ideo oportet qd oēs res intelligibiles. f. cognoscitiuae habeant scientiam. i. cognitione p- intelligentia pri- ma. Vā & in lib. Proculi dicit, qd via cognitioa cognitioe partici- pant pp intellectū osimū. Et ratio huius assignat, quia ois scientia radicaliter no est nisi intelligentia. Intelligentia, n. est sicut unitas qdam, vt Proculus dicit, ois cognitiois. Vā intelligentia est primu cognoscens & in flūes cognitione super oia cognosce- tia. Sicut aut supra dictu est em Platonice: primum ens qd est idea entis est aliquid supra primu intellectū ideale. Sed em Diony. f. primum ens & prima vita & primum intellectus sunt vni<sup>9</sup> & idē, qd est Deus. Vā & Arist. in 12. Metaph. 1. principio attribuit qd sit intellectus & qd suū intelligere sit vita, & em hoc ab eo oia ha- bent esse, viuere, & intelligere. Tertio considerandū, qd ista tria di- uerfimo de causant in rebus, siue a diuersis principis em Plato- nicos, siue ab eodē principio em fidei doctrinā & Arist. Est .n. du- plex modus causandi. Vnus quide quo aliquid sit pso pposito al- tero. Et hoc modo dicitur aliquid sit in formatione, quia illud qd poster<sup>9</sup> aduenit, se hēt ad id qd praesupponēbat p modū forma. Alio modo causat aliquid nullo praesupposito. Et hoc modo dicitur aliquid fieri per creationē. Quia ergo intelligere praesupponit viuere, & viuere praesupponit esse, & esse nihil aliud praesupponit prius, inde est qd primum ens dat esse oibus per modū creationis. Prima aut vita quaeq; sit illa, non dat viuere per modū creatio- nis, sed per modū forma. i. informationis. Et similiter dicendum est de intelligentia. Ex quo patet, qd rō supra dixit intelligentia esse causam aie, non intellexit qd esset causa eius per modū crea- tionis, sed solum per modū informationis. vt supra ex positu est.

LECTIO XIX.

Ostqua ostendit in precedenti Propositione qd oēs res em suam naturam dependunt a primo. hic ostendit quo quaedam diuersimode ei appropinquat em participa- tionē naturalis perfectionis. Et ponit talē propositio- nē. Ex intelligentiae est, qd est intelligentia diuina, quā ipsa recipit ex bonitatibus diuinis quae procedūt ex causa prima receptio- Tho. de Causis. B 2 una multa

Tex. 63. 99.

ne multa. Et de his quæ est intelligentia tantum, quoniam non recipit ex bonitatibus primis nisi mediam de intelligentia, & ex animalibus est quæ est anima intelligibilis, quoniam ipsa est prudens per intelligentiam, & ex his est quæ est anima tantum. Et ex corporibus naturalibus est, cui est anima regens ipsum, & faciens directionem super ipsum. Et de eis sunt quæ sunt corpora naturalia tantum, quibus non est anima. Hæc autem propositione inuenitur in lib. Proculi. 1. 1. Propositione, sub his verbis. Omnis intellectualis scire. i. ordinationis, hi quidem sunt diuini intellectus suscipientes deorum posthabitiones. i. participationes. Hi autem intellectus sunt & omnis animalis. scire. hæc quidem sunt intellectus anime ad intellectus suspensæ. prius, hæc autem anime solum. Et omnes corporales nature, hæc quidem & anime habent astantes desuper, hæc autem sunt nature solæ, animalium expertes præsentia. Ad cuius evidenciam sciendū est, quod secundum Platonicos, quadruplex ordo inuenitur in rebus. Primus erat ordo deorum, id est formarum idealium. In ser quas erat ordo secundum ordinem universalitatis formarum: supra dictum est. Sub hoc autem ordine est ordo intellectuum separatorum, sub quo est ordo animalium, sub quo iterū est ordo corporum. Et hi tres inferiores ordines accipiuntur secundum tria, quæ in præmissa propositione sunt tacta. Nam corpora participant esse tantum: anime autem in propria natura participant vltimū esse, & viuere: intellectus autem participant esse, viuere, & intelligere. Causas autem horum ad ordinem diuinum pertinet: siue ponantur multi dii ordinati sub vno secundum Platonicos: siue vnus tantum in se omnia habens secundum nos. Vniuersalitas enim causalitatis, propria est Deo. Huiusmodi autem ordines cum ab vno primo procedant: continui tatem quandam habent adinuicem, ita quod ordo corporum attingit ordinem animalium, & ordo animalium attingit ordinem intellectuum qui attingit ordinem diuinum. Vbi quæque aut diuersi per ordinem subiuicem coniunguntur: oportet quod id quod est superior inferioris ordinis, propter propinquitatem ad superioris ordinem aliquid participet de superioris ordinis perfectione. Et hoc manifeste videmus in rebus naturalibus. Nam quædam animalia participant aliquam rationis similitudinem, & quædam plantæ participant aliquam de distinctione sexus quæ est propria animalium. Vnde & Dion. dicit. 7. ca. de Diu. no. quod per diuinam sapientiam fines primorum coniunguntur principis secundorum. Sic igitur illi qui sunt supremi in ordine intellectuū vel intelligentiarum, dependent per quandam perfectiorem participationem propinquitus a Deo, & magis participant de bonitatibus eius, & de vniuersali causalitate ipsius. Et ideo dicuntur diuini intellectus vel diuine intelligentiæ: sicut & Dion. dicit, quod supremi angeli sunt quasi in vestibulis deitatis collocati. Inferiores vero intellectus qui non pertingunt ad tam excellentem participationem diuinæ similitudinis, sunt intellectus tantum, non habentes illam diuinam dignitatem. Et eadem ratio est de animalibus respectu intellectuū. Nam supremæ anime sunt intellectuales, vt pote propinquæ ordini intellectuū. alie vero ani-

mæ inferiores non sunt intellectuales, sed habent solum id quod est anima, vt scilicet fiat viuificatiua. sicut maxime patet de Animalibus, animalium & plantarum. Et eadem ratio est de ordine corporum respectu animarum. Nam corpora nobiliora quæ perfectiori ratione sunt constituta sunt animata. alia vero corpora sunt inanimata. Et eadem ratio est de omnibus aliis ordinibus: in quos prædicti generales ordines distinguuntur, quia etiam in corporibus sunt diuersi ordines, & similiter in animalibus, & intellectibus.

LECTIO XX.

**P**ostquam assignauit modum diuini regiminis, hic ostendit sufficientiam Dei ad regendum, que quidem attenditur in duo. Primo in Dei abundantiam. Secundo in eius excellentiam. & hoc ibi. Causa prima &c. Hæc enim duo necessaria sunt in regere. Primo vt habeat bonorum abundantiam, ex quibus possit subditis providere. Vnde & Dion. dicit 12. ca. de Diu. no. quod diuinitas est omnis pulchrorum & bonorum perfecta possessio, & regimen est omnis finis & ordinis distributio. Ad ostendendum autem in Deo abundantem sufficientiam

LECTIO XIX.



**A**usa prima regit res creatas omnes, præterquam commisceatur cum eis. Quod est, quia regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam super omnem esse, neque destruit eam, neque prohibet essentiam vnitatis eius seiuicta a rebus, quin regat eas. Quod est, quia causa prima est fixa stans cum vnitatem suam pura semper, & ipsa regit res creatas omnes, & influit super eas virtutem vite, & bonitates secundum modum virtutis earum receptibilium, & possibilitatem earum. Prima enim bonitas influit bonitates supra res omnes influxione vnâ, verumtamen vnaqueque recipit ex illa influxione secundum modum suæ virtutis & sui esse.

se est vt ex suo regimine ad plura distrahatur. Qui vero a cura regiminis aliorum est liber magis in seipso potest vniuersalitate conseruare. Vnde & Epicuri philosophi, vt quietem & vniuersaliter diuinam conseruarent, posuerunt deos nullius regimini, curam habere, sed oim oculos, & nihil curantes, vt sic videant esse ioculices. Et iō contra hoc in hac propositione inducit, quod hæc duo in causa prima non sunt contraria. nec seiuicta impediunt, vt regimem eorum, & summa vnitatem per quam Deus exaltatur supra omnia. Vnde statim in principio expositionis ponitur, quod regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam super omnem rem, neque destruit eam, quia, neque in toto neque in parte per vltimum regimen vnitatem diuinam derogatur. Et e contrario subdit. Nec prohibet eam essentiam vnitatis eius seiuicta a rebus quin regat eas. Et hoc totū in. 120. propositione Proculi ponit sub alijs verbis. Omne diuinum prouidet secundis, & creptū est ab his quibus prouidetur, neque prouidentia submittente suam impmixtam & vltim excellentiam neque separata vnitatem prouidentiam exterminant. Et huius autem propositionis manifestatione tria inducunt. Primo ostendit diuersus modus recipienti influentias eorum primæ ex parte recipientium. Secundo ostenditur vnitatem ex parte eorum primæ influentis. ibi. Et bonitas prima, &c. Tertio ex his duobus concluditur propositū. scilicet quod regimen eorum primæ extrahit ab eis, quod commisceatur rebus. ibi. Redeamus autem & dicamus. Dicit ergo primo, quod omnes bonitates que inueniuntur in rebus, effluunt a causa prima. Et huiusmodi bonitates recipit vnaqueque res in modum & proprietate suæ subre & virtutis. Sicut autem diuersa rerū diuersæ nature & virtutes. Et id est, quod quicquid est influit vno influxu super omnia, diuersimode in influxus eius in diuersis rebus recipitur. Cuius exemplum est euident in lumine, quod quidem a corpore lucido uno modo procedit, sed secundum quod radii diuersi transeunt per vitra diuersimode colorata, diuersam apparentiam faciunt. Secundo ibi,

b ¶ Ostendit

b ¶ Ostendit, quod causa prima vnico influxu influit in res omnes. Influit enim in res in rationem boni. Habet enim bonitatem bonificam. i. quæ est principium bonitatis in omnibus. Bonitas autem causa prima est ipsum suum esse & sua essentia, quia causa prima est ipsa essentia bonitatis. Vnde cum essentia eius sit maxime vna, quia primum principium est in se vnū & bonū, consequens est quod causa prima vno modo quantum est ex parte sua agat in res & influit in eas. Sed ex eius influxu res diuersimode recipiunt, quædam plus, & quædam minus, vnaqueque in suam proprietatem. Tertio ibi.

c ¶ Ex præmissis concludit impermixtionem causæ primæ ad res alias. Et huius conclusionis intellectus plenius haberi potest si accipiamus verba, quæ sunt in Cometo Proculi. qui sic dicit. Neque ergo prouident. Dij habitudine recipiunt ad ea quibus prouident. Per eum enim quod sunt, omnia bonificant. Omnia autem per esse faciens, sine habitudine facit. Habitudo enim est appositio ad esse, per quod est præter naturam. Vocat autem habitudine, aliquam dispositionem per quam agens coaptatur seu proportionatur recipienti seu recipienti. Et quod sic agit in diuersa, necesse est quod habeat diuersas dispositiones quibus diuersis coaptetur. Et secundum hoc cadit in huiusmodi multitudinem, quæ diuersimode agit in diuersas in diuersas suas dispositiones, quæ sunt præter naturam siue essentia eius quæ est vna.

Et sic tale agens in diuersas dispositiones commisceatur rebus in quas agit in modum suam coaptationem ad ea. Sed causa prima agit per esse suum, vt probatum est. Vnde non agit per aliquam habitudinem vel dispositionem super additam per quam coaptetur & commisceatur rebus. Et huiusmodi habitudo vocatur hic continuator vel res media, quia, per huiusmodi dispositionem coaptatur agens recipienti, & est quodammodo media inter essentiam agentis & ipsius patientis. Quia igitur causa prima est agens per esse suum, oportet quod vno modo regat res. Sic enim regit res, sicut agit. Vnde patet quod regimen eius est optimū & pulcherrimū. Ad hoc enim tendit quilibet rector multitudinis, quod reducat multos quos regit in vnum. Et hoc maxime inuenitur in diuino regimine, quod est vnum secundum se, & non diuersificatur in effectibus nisi secundum diuersitatem, quia secundum diuersa merita subditorum.

LECTIO XXI.

**P**ostquam assignauit modum diuini regiminis, hic ostendit sufficientiam Dei ad regendum, que quidem attenditur in duo. Primo in Dei abundantiam. Secundo in eius excellentiam. & hoc ibi. Causa prima &c. Hæc enim duo necessaria sunt in regere. Primo vt habeat bonorum abundantiam, ex quibus possit subditis providere. Vnde & Dion. dicit 12. ca. de Diu. no. quod diuinitas est omnis pulchrorum & bonorum perfecta possessio, & regimen est omnis finis & ordinis distributio. Ad ostendendum autem in Deo abundantem sufficientiam

proponit hanc propositionem, Primum est diues propter seipsum & diues magis. Ad cuius evidentiam accipitur Propositio. 125. Proculi quæ talis est. Omne diuinum simplex primo est & maxime. Et propter hoc maxime per se sufficiens. Probat autem quod Deus sit prima & maxime simplex ex ratione vnitatis. Nam Deus est maxime vnus cum sit prima vnitatis sicut & prima bonitas. Simplicitas autem ad rationem vnitatis pertinet. Dicitur enim simplex quod est vnus non ex pluribus aggregatum. Vnde Deus in quantum est prime & maxime vnus, in tantum est etiam prime & maxime simplex. Et ex hoc vltimo procedit ad ostendam secundam partem suæ propositionis. scilicet quod Deus sit maxime per se sufficiens, quia per se sufficientiam consequitur ad simpliciter. Omne enim compositum indiget pluribus ex quibus sua vnitatis constituitur. Et non solum indiget illis, ex quibus componitur vt ex partibus, sed etiam indiget alio quo alio quod causat & conseruat compositionem, sicut patet in corporibus mixtis. Non enim diuersa in vnum conueniunt nisi per aliquam causam ea vnitatem, cum igitur Deus sit primo & maxime simplex vt pote habes totam bonitatem suam in vno perfectissimo, sequitur quod Deus sit primo & maxime per se sufficiens. Sed auctor huius libri prætermittit primam partem propositionis quæ est de simplicitate causæ supponens eam. Et loquitur solum de parte sufficientiam quæ est de simplicitate causæ supponens eam. Et loquitur solum de parte sufficientiam quæ est de simplicitate causæ supponens eam. Et loquitur solum de parte sufficientiam quæ est de simplicitate causæ supponens eam.

LECTIO XXI.



**P**rimum est diues per se ipsum, & est diues magis. Et significatio eius est vnitatis eius, non quia vnitatis eius sit sparsa in ipso, immo est vnitatis eius pura, quæ est infinita simplicitatis simplex. Si autem aliquis vult scire quod causa prima est diues, prouiciat mentem suam super res compositas, et inquiret de eis inquisitione perscrutata, inueniet enim compositum oem diminutum, indigens quod aut alio, aut rebus ex quibus componitur. Res autem simplex quæ est bonitas est vna, & vnitatis eius est bonitas, & bonitas est res vna. Illa ergo res est diues magis quæ influit, & non sit influxio super ipsam per aliquem motorem. Reliquæ autem res intelligibiles, aut corporeæ sunt non diuites per se ipsas, immo indigent vno vero influente super eas bonitates & oes gratias.

LECTIO XXII.



**A**usa prima est super omnem nomen quod nominatur, quoniam non pertinet ei diminutio neque complementum.

Et sic tale agens in diuersas dispositiones commisceatur rebus in quas agit in modum suam coaptationem ad ea. Sed causa prima agit per esse suum, vt probatum est. Vnde non agit per aliquam habitudinem vel dispositionem super additam per quam coaptetur & commisceatur rebus. Et huiusmodi habitudo vocatur hic continuator vel res media, quia, per huiusmodi dispositionem coaptatur agens recipienti, & est quodammodo media inter essentiam agentis & ipsius patientis. Quia igitur causa prima est agens per esse suum, oportet quod vno modo regat res. Sic enim regit res, sicut agit. Vnde patet quod regimen eius est optimū & pulcherrimū. Ad hoc enim tendit quilibet rector multitudinis, quod reducat multos quos regit in vnum. Et hoc maxime inuenitur in diuino regimine, quod est vnum secundum se, & non diuersificatur in effectibus nisi secundum diuersitatem, quia secundum diuersa merita subditorum.

LECTIO XII.



**S**tenfa abundantia diuina bonitatis, hic ostendit excellentiam ipsius, dicens. Causa prima est super omnem nomen quod nominatur. Ad cuius propositionis intelligentiam, considerandum est id quod hic sub vno colligit Proculus in suo libro, per diuersa distinguit, cuius est 13. propositio talis. Tho. de Causis. B 3. Omnis

Omnis Deus substantialis est & supernaturalis: & superintellectualis. Quod quidem Proculus dupliciter probat. Primo probatione communi, quae talis est. Deus est veritas per se perfecta. Vnumquodque autem aliorum quae sunt sub Deo, non est ipsa veritas: sed est aliquid participans veritate. Manifestum est igitur quod Deus est supra omnia huiusmodi. Secundo probat probatione speciali, quia si substantia non est idem esse, & substantiam esse, & vnum esse: sed qualiter substantia substantiam participat esse & vno. Vnde relinquatur quod Deus qui est ipsum vnum & ens per se ipsum sit supra substantiam, & per consequens supra vitam & intellectum quae praesupponunt substantiam, ut patet etiam in hoc libro. 18. Propositione supra inducta. Sed quia Auctor huius libri propositionem in communi inducit, contentus est sola propositione communi. In omnibus enim quae sunt infra causam primam quaedam inveniuntur perfecte existentia, sive completa, quaedam imperfecta sive diminuta. Perfecta quidem videtur esse ea quae per se subsistunt in natura, quae a nobis significantur nominibus concreta, ut homo sapiens & huiusmodi. Imperfecta autem sunt illa, quae per se non subsistunt, sicut forma: vel humanitas, sapientia & huiusmodi, quae significantur apud nos nominibus abstractis, inter quae duo est haec differentia, quod illud quod non est completum non potest perficere operationem completam. Non enim calor calefacit: sed calidum. Neque sapientia sapit, sed sapiens. Illud autem quod est completum apud nos, quodvis sit per se subsistens, in hoc quodammodo sibi sufficit, quod non indiget alio cui innatur sicut substituto: nisi quia forma quae est principium actionis est in ipso limitata & participata, non potest agere per modum creationis aut influxus, si eum agit id quod totum est forma quae sui participatione sibi totum est aliorum productum. Cui ergo ita sit apud nos in his quae sunt diminuta & concreta, sequitur quod Deus nec sit diminutus nec completus simpliciter: sed magis completus. Non enim caret actione sicut diminuta, & agit per modum creatis & influentis, quod non possunt ea quae sunt completa apud nos. Et hoc est quod subdit: quia ipse est creans res & influens bonitates super eas influxione completa. Et hoc ideo est, quia ipse est bonitas subtilis cui non est finis, non est bonitas terminata ad aliquam naturam participantem in corpore, sicut est bonitas intelligentiae. Neque sunt ei dimensiones ad quas terminatur, sicut est de bonitate corporali. Ex quo vltimus conclusit, quod quia causa prima est ipsa bonitas interminata, sequitur quod ipsa sit prima bonitas, & quod replet omnia secula, id est omnes distinctiones rerum & temporum bonitatibus suis, licet non omnia recipiant eodem modo & aequaliter bonitatem eius: sed vnum quodque sibi modum suae potentiae, ut supra habitum est in 20. Propositione. Tota ergo virtus huius propositionis ad hoc redit, quod Proculus breuiter tangit, quod scilicet Deus & est ipsa veritas non vnum aliquid: sicut completa quae sunt apud nos, & tamen est per se perfecta, a quo desinitur diminuta. In forma non subsistentes quae apud nos sunt. Ex quo vltimus concluditur quod causa prima est aliorum omnium nomine quod a nobis imponitur, quia omne a nobis impositum vel significat per modum completi participantis: sicut nomina concreta, vel significat per modum diminuti & partis formalis, sicut nomina abstracta. Vnde nullum nomen a nobis impositum, est condignum divinae excellentiae.

tum solum, quoniam diminutum est non completum, & non potest efficere operationem completam, quoniam est diminutum. Et completum apud nos quamuis sit sufficiens per se ipsum, tamen non potest creare aliquid aliud a seipso omnino. Si ergo hoc ita est apud nos: dicimus quod primum non est diminutum, neque completum tantum, sed est supra completum. Quoniam creans est res & influens bonitates super eas influxione completa, quoniam est bonitas, cui non est finis, neque dimensiones. Bonitas ergo prima implet omnia secula bonitatibus: Veruntamen omne seculum non recipit de ista bonitate nisi secundum modum suae potentiae: iam ergo offensum est manifestum est, quod causa prima est super omne nomen quod nominatur, & superior & altior.

LECTIO XXIII.

Mnis intelligentia diuina scit res, per hoc quod ipsa est intelligentia, & regit eas per hoc quod est diuina. Quod est, quia proprietates intelligentiae est scientia: & non est eius complementum & integratio: illud quod ex abundantia participatione influxus superioris agentis acquirit actionem eius, habeat duas actiones. Vnam scilicet propriam formam aliam vero sibi formam participatam a superiori agente. Sicut cuiuslibet ignis sibi propriam formam incidit, inquantum vero est ignis, ut sic igitur & superiorum intelligentiarum vnaquaeque quae diuina dicitur, habet duplicem actionem. Vnam quidem inquantum participat abundanter bonitatem diuinam: aliam autem sibi propriam naturam. Est autem proprium intelligentiae inquantum huiusmodi cognoscere res. Et ideo intelligentia diuina inquantum est intelligentia est rerum cognoscitiva. Proprium autem est Dei, qui est ipsa essentia bonitatis ut se aliis comunicet. Videmus namque vnum quodque inquantum est perfectum & actu ens, similitudinem suam aliis comunicat. Vnde id quod est essentialiter actus, & bonitas, id est Deus, essentialiter & primordialiter comunicat suam bonitatem rebus. Et hoc pertinet ad regimen ipsius. Nam regentis proprium est perducere ea quae reguntur ad finem debitum, quod est bonum. Sic igitur intelligentia diuina inquantum participat abundanter bonitatem diuinam, ipsa sit regitua rerum. Manifestum est autem, quod id quod agit sibi propriam & naturalem formam aliquam actionem, vehementius & perfectius agit illam actionem, quod id quod agit eam per participationem virtutis superioris agentis: sicut ignis vehementius calefacit quam corpus ignitum. Et Sol magis illuminat quam Luna. Oportet igitur regimen Dei quod est actio eius secundum suam essentialem bonitatem, esse altius & efficacius quam regimen intelligentiae, quod conuenit ei secundum participationem bonitatis diuinam. Et inde est quod regimen causae primae quod est secundum essentiam bonitatis se extendit ad omnes res. Cuius signum est quod omnia desiderant bonum vel appetitu intellectuali vel animali, vel naturali. Regimen autem intelligentiae quod non est ei proprium, non se extendit ad omnia. Non enim distendit bonitatem intellectualem in omnia: sed solum in illa quae sunt nata intelligere. Vnde nec omnia intellectualem bonum appetunt: sed solum bonum absolute.

LECTIO

LECTIO XXII.

Quoniam tradidit modum diuini regimini, & ostendit sufficientiam Dei ad regendum, hic agit de regimine secundae causae. Intellectus quod quidem regimen fit ex virtute causae primae. Et proponit tale propositionem: Omnis intelligentia diuina scit res per hoc quod ipsa est intelligentia. Et regit eas per hoc quod est diuina. Similis propositio inuenitur in libro Proculi. 134. sub his verbis. Omnis diuini intellectus intelligit quod videt autem ut Deus. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod supra. 19. Propositione dictum est, quod ex intelligentiis quaedam est diuina: quaedam non diuina. Supremi quidem intellectus, vel intelligentia: diuini nominatur propter abundantem participationem diuinam bonitatis ex propinquitate ad Deum. Quod autem abundanter participat proprietatem alicuius rei assimilatur rei non solum in forma, sed etiam in actione. Sicut patet in sole, quia coram quae illuminantur a Sole, quaedam participant in men Solis solum quoad ad ad hoc quod videant, quaedam vero quantum ad hoc quod alia illuminent, quod est propria actio solis. Sicut patet de luna. Quia vero forma est principium actionis: necesse est, quod omne illud quod ex abundantia participatione influxus superioris agentis acquirit actionem eius, habeat duas actiones. Vnam scilicet propriam formam aliam vero sibi formam participatam a superiori agente. Sicut cuiuslibet ignis sibi propriam formam incidit, inquantum vero est ignis, ut sic igitur & superiorum intelligentiarum vnaquaeque quae diuina dicitur, habet duplicem actionem. Vnam quidem inquantum participat abundanter bonitatem diuinam: aliam autem sibi propriam naturam. Est autem proprium intelligentiae inquantum huiusmodi cognoscere res. Et ideo intelligentia diuina inquantum est intelligentia est rerum cognoscitiva. Proprium autem est Dei, qui est ipsa essentia bonitatis ut se aliis comunicet. Videmus namque vnum quodque inquantum est perfectum & actu ens, similitudinem suam aliis comunicat. Vnde id quod est essentialiter actus, & bonitas, id est Deus, essentialiter & primordialiter comunicat suam bonitatem rebus. Et hoc pertinet ad regimen ipsius. Nam regentis proprium est perducere ea quae reguntur ad finem debitum, quod est bonum. Sic igitur intelligentia diuina inquantum participat abundanter bonitatem diuinam, ipsa sit regitua rerum. Manifestum est autem, quod id quod agit sibi propriam & naturalem formam aliquam actionem, vehementius & perfectius agit illam actionem, quod id quod agit eam per participationem virtutis superioris agentis: sicut ignis vehementius calefacit quam corpus ignitum. Et Sol magis illuminat quam Luna. Oportet igitur regimen Dei quod est actio eius secundum suam essentialem bonitatem, esse altius & efficacius quam regimen intelligentiae, quod conuenit ei secundum participationem bonitatis diuinam. Et inde est quod regimen causae primae quod est secundum essentiam bonitatis se extendit ad omnes res. Cuius signum est quod omnia desiderant bonum vel appetitu intellectuali vel animali, vel naturali. Regimen autem intelligentiae quod non est ei proprium, non se extendit ad omnia. Non enim distendit bonitatem intellectualem in omnia: sed solum in illa quae sunt nata intelligere. Vnde nec omnia intellectualem bonum appetunt: sed solum bonum absolute.

LECTIO XXI.

Quoniam ostendit modum diuini regimini & sufficientiam ipsius ad regendum, hic incipit ostendere quomodo diuinum regimen diuersimode participatur a diuersis. Et primo manifestat hoc in generali. Secundo

prosequitur in speciali de diuersitate rerum quae subsunt diuino regimini. 26. Propositione, ibi. Substantiae vnitae, &c. Circa primum ponit talem propositionem. Causa prima existit in rebus omnibus secundum dispositionem vnam, sed res omnes non existunt in causa prima sibi dispositionem vnam. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod aliquid dicitur esse in alio multipliciter. Vno modo realiter. Alio modo sibi habitudine actionis & passionis. Secundum igitur primum modum, dicitur esse quod omnia sunt in causa prima vno modo: quia, sicut secundum quod omnia sunt in causa prima est vna & eadem res, scilicet virtus diuina. Sunt enim esse. Et virtute in sua causa. Causa autem prima sibi hunc modum est in rebus diuersimode, quia scilicet causa prima in rebus causatis est secundum quod eis similitudinem suam imprimunt. Diuersae autem res diuersimode similitudinem causae primae recipiunt. Sed modo secundo est eo.

LECTIO XXI.

Ansa prima existit in omnibus rebus secundum vnam dispositionem: sed res omnes non existunt in causa prima secundum vnam dispositionem. quod est: quia quamuis causa prima existat in rebus omnibus: tamen vnaquaeque res recipit eam secundum suam potentiam modum, quod est quia ex rebus sunt quae recipiunt vnitam receptionem causam primam, & ex eis sunt quae recipiunt eam receptione multiplicata, & ex eis sunt quae recipiunt eam receptione temporalis: & ex eis sunt quae recipiunt eam receptione spirituali, & ex eis sunt quae recipiunt eam receptione corporali. Et diuersitas quidem receptionis non fit a causa prima, sed propter recipientes. Quod est: quia recipiendi diuersificatur. Propter illud ergo & susceptum diuersificatur. Influxus vero existens vnum non diuersum, influit super omnes res omnes bonitates aequaliter. Bonitas namque influit super omnes res ex causa prima: aequaliter igitur sunt causa diuerso. Nam causa prima secundum vnum modum agit in omnes res: & id dicitur esse in rebus omnibus secundum dispositionem vnam. Non autem omnes res recipiunt eodem modo actionem causae primae: ideo dicitur quod res omnes non existunt in causa prima secundum dispositionem vnam. Ad cuius propositionis manifestationem tria subleuantur. Nam primo manifestatur propositio. Secundo probatur, ibi. Et diuersitas quidem &c. Tercio inferit quoddam corollarium, ibi. Ergo sibi modum &c. Dicit ergo primo, quod ideo dicuntur res omnes non esse in causa prima secundum dispositionem vnam: quia & si causa prima existat in rebus omnibus, inquantum. Tangit res omnes per effectum suae actionis: tamen vnaquaeque res recipit actionem eius secundum modum suae virtutis. Et exemplificat hoc secundum tres diuersitates praedictas inuentas in rebus: quarum prima est secundum diuersitatem vnitatis & multitudinis, quae quidem diuersitas pertinet ad ipsas substantias. Nam ea quorum substantia est simplex, recipiunt causae primae actionem vnitae. Illa vero quorum substantia est composita, recipiunt eam multipliciter. Secundum modum suae substantiae. Secunda diuersitas subditur ex parte durationis rerum in suo esse. Quaedam enim recipiunt actionem causae primae receptione aeterna scilicet quorum esse non subditur motui. Vnde earum duratio in suo esse non variatur secundum prius & posterius. Quaedam vero recipiunt receptione temporali: scilicet quorum esse subditur motui. Et per consequens earum duratio continuatur secundum successione prioris & posterioris. Terciam diuersitatem ponit ex parte speciei. seu formae ipsius rei, secundum quod quaedam sunt incorporea secundum suam speciem: & ista recipiunt influentiam causae primae spiritualiter. Quaedam vero sunt secundum suam speciem corporea: & huiusmodi recipiunt influentiam causae primae receptione corporali. Hoc autem totum quod praemissum est, conuenit propositio quae ponitur in libro Proculi. 112. quae talis est. Omnibus quidem Diis ad sunt eodem modo, non autem omnia eodem modo Diis ad sunt: sed singula secundum ipsorum ordinem &

potentiam transmittit illorum presentiam, hoc quidem vniuersiter, hoc autem multipliciter, & hoc quidem perpetuo, hoc autem secundum tempus, & hoc quidem in corpore, hoc autem in incorpore. Secundo ibi.

Probatur quod praemissum est, hoc modo. Diuersitas receptionis ex duobus potest contingere. Quandoque n. ex agente sive influente, quandoque autem ex recipiente. Quia enim diuersitas causa causat diuersitatem in effectibus, necesse est ut si agens est diuersum, & recipientis vnum, quod diuersitas receptionis causatur ex agente non ex recipiente. Sicut aqua quae ex frigido congelatur, & ex calido dissoluitur. Si autem e conuerso, agens fuerit vnum & recipientis diuersum, erit diuersitas receptionis ex parte recipientis non ex parte agentis: sicut patet de sole, quod indurat lutum, & liquefacit ceram. Manifestum est autem, quod causa prima est vna, nullam diuersitatem habens. Sed ea quae recipiunt influentiam causae primae, sunt diuersa. Diuersitas ergo receptionis non est ex causa prima quae est bonitas pura, influens bonitatem rebus omnibus: sed est propter diuersitatem recipientium. Sic igitur patet quod causa prima inuenitur in omnibus per modum vniuersi: sed non e conuerso. Est autem attendendum, quod duplex est actio causae primae. Vna quidem secundum quam instituit res: quae dicitur creatio. Alia vero secundum quam res iam institutas regit. In prima igitur actione non habet locum quod hic dicitur: quia si oportet diuersitatem effectuum reducere in diuersitatem recipientium, oportet dicere quod illa quae recipiuntur quae non sunt a causa prima, quod est contra illud quod dictum est supra. 18. Propositione. Omnes habent essentiam per causam primam. Vnde oportet dicere quod prima diuersitas rerum secundum quam habent diuersas naturas & virtutes, non fit ex aliqua diuersitate recipientium: sed ex causa prima, non quia in ea fit aliqua diuersitas: sed quia est diuersitatem cognoscens: est enim agens secundum suam scientiam: & ideo diuersos rerum gradus producit ad complementum vniuersi. Sed in actione regimini, de qua nunc agitur, diuersitas receptionis est secundum diuersitatem recipientium. Tercio ibi.

LECTIO XXV.

Substantiae vnitae intellectuales non sunt generatae ex re alia. Omnis substantia existens per essentiam suam, non est generata ex re alia. Quod si aliquis dicit: possibile est ut sit generata ex re alia, dicemus ut si possibile est, ut attendendum, quod duplex est actio causae primae. Vna quidem secundum quam instituit res: quae dicitur creatio. Alia vero secundum quam res iam institutas regit. In prima igitur actione non habet locum quod hic dicitur: quia si oportet diuersitatem effectuum reducere in diuersitatem recipientium, oportet dicere quod illa quae recipiuntur quae non sunt a causa prima, quod est contra illud quod dictum est supra. 18. Propositione. Omnes habent essentiam per causam primam. Vnde oportet dicere quod prima diuersitas rerum secundum quam habent diuersas naturas & virtutes, non fit ex aliqua diuersitate recipientium: sed ex causa prima, non quia in ea fit aliqua diuersitas: sed quia est diuersitatem cognoscens: est enim agens secundum suam scientiam: & ideo diuersos rerum gradus producit ad complementum vniuersi. Sed in actione regimini, de qua nunc agitur, diuersitas receptionis est secundum diuersitatem recipientium. Tercio ibi.

LECTIO XXV.

Vpra dictum est, quod creature recipiunt diuersimode regimen causae primae secundum triplicem diuersitatem, scilicet vnitatis & multitudinis, quod pertinet ad simpliciter vel compositionem aeternitatis & temporalis & spiritualis & corporei. Corporeo autem accidit corruptio & incorruptio. Vnde hic incipit prosequi de praedictis diuersitatibus rerum. Et primo de diuersitate corruptibilis. Secundo de diuersitate

LECTIO XXVII.

**R**ostquam ostendit quæ sit conditio substantiæ incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Et hæc eadē propositio ponit in lib. Proculi. 48. Propositione Huius propositionis probatio est: quia, n. omne quod est stans per seipsum est incorruptibile. vt probatum est: necesse est quod omne quod corruptum non sit stans per seipsum: sed indiget aliquo sustentante. quod quidem contingit duobus modis. Vno modo sicut totum indiget partibus ad sui constitutionem. Vnde partibus ab inueniendis descendit sequitur corruptio. Alio modo: quia forma non est subsistens: sed indiget ad sui sustentationem sustentato deferente. Et ideo quando substantia deferens sit indispotum ad talem formam, necesse est quod fiat separatio formæ a sustentato: & ita sequitur corruptio. Vnde manifestum est, quod omnis substantia corruptibilis vel est composita ex diuersis partibus per quarum dissolutionem sequitur corruptio totius, sicut patet in corporibus mixtis: aut forma indiget materiali sustentato ad sui sustentationem: & ita per transmutationem substantiæ sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita, sed simplex: neque est delata super sustentatum, quasi indigens eo ad suum esse: sed est stans in seipso: hæc omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod ei coratiter innatur: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiæ corporalis: quod patet esse falsum ex his quæ probantur in 3. de Anima.

LECTIO XXVIII.

**R**ostquam ostendit quæ sit conditio substantiæ incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Et hæc eadē propositio ponit in lib. Proculi. 48. Propositione Huius propositionis probatio est: quia, n. omne quod est stans per seipsum est incorruptibile. vt probatum est: necesse est quod omne quod corruptum non sit stans per seipsum: sed indiget aliquo sustentante. quod quidem contingit duobus modis. Vno modo sicut totum indiget partibus ad sui constitutionem. Vnde partibus ab inueniendis descendit sequitur corruptio. Alio modo: quia forma non est subsistens: sed indiget ad sui sustentationem sustentato deferente. Et ideo quando substantia deferens sit indispotum ad talem formam, necesse est quod fiat separatio formæ a sustentato: & ita sequitur corruptio. Vnde manifestum est, quod omnis substantia corruptibilis vel est composita ex diuersis partibus per quarum dissolutionem sequitur corruptio totius, sicut patet in corporibus mixtis: aut forma indiget materiali sustentato ad sui sustentationem: & ita per transmutationem substantiæ sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita, sed simplex: neque est delata super sustentatum, quasi indigens eo ad suum esse: sed est stans in seipso: hæc omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod ei coratiter innatur: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiæ corporalis: quod patet esse falsum ex his quæ probantur in 3. de Anima.

LECTIO XXVIII.

**R**ostquam ostendit quæ sit conditio substantiæ incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Et hæc eadē propositio ponit in lib. Proculi. 48. Propositione Huius propositionis probatio est: quia, n. omne quod est stans per seipsum est incorruptibile. vt probatum est: necesse est quod omne quod corruptum non sit stans per seipsum: sed indiget aliquo sustentante. quod quidem contingit duobus modis. Vno modo sicut totum indiget partibus ad sui constitutionem. Vnde partibus ab inueniendis descendit sequitur corruptio. Alio modo: quia forma non est subsistens: sed indiget ad sui sustentationem sustentato deferente. Et ideo quando substantia deferens sit indispotum ad talem formam, necesse est quod fiat separatio formæ a sustentato: & ita sequitur corruptio. Vnde manifestum est, quod omnis substantia corruptibilis vel est composita ex diuersis partibus per quarum dissolutionem sequitur corruptio totius, sicut patet in corporibus mixtis: aut forma indiget materiali sustentato ad sui sustentationem: & ita per transmutationem substantiæ sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita, sed simplex: neque est delata super sustentatum, quasi indigens eo ad suum esse: sed est stans in seipso: hæc omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod ei coratiter innatur: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiæ corporalis: quod patet esse falsum ex his quæ probantur in 3. de Anima.

**A**nti partibile seipsum, & totum ipsum vertetur ad seipsum: & omne in omni seipso erit. Hoc autem impossibile impartibile, ergo antipositum est. Ad cuius euidenciam considerandum est, quod hic accipitur esse aliquid stans per seipsum non ratione partium: vt. vna pars eius sit per aliam, sicut accidit in substantiis materialibus: sed ratione totius, vt. totum sit per se totum. Vnumquodque autem conuertitur ad id per quod hæc: sicut effectus ad causam: & oportet quod sit in eo habitus in suo fundamento. Si ergo aliquid partibile sit stans per seipsum, oportet quod quilibet pars eius sit per quamlibet: & quilibet fundatur in quolibet: quod est impossibile: quia sic sequeretur, quod vna eadem pars eius esset causa & effectus simul respectu eiusdem: quod est impossibile. In hoc autem libro probatur sic. Illud quod conuenit alicui per seipsum, conuenit quilibet parti eius sic partibile. Si igitur aliquid partibile sit stans per seipsum oportet quod quilibet pars eius sit per seipsum: & ita non innatur alteri ad constitutionem eius. Hæc autem probatio non est adeo efficax: quia non est necessarium quod quicquid per se eodem alicui totum conueniat singulis partibus eius. Est enim quoddam totum similitum partium: vt aer & aqua & quoddam dissimilitum: vt animal & domus. Quod autem id quod est stans per seipsum sit simplex non compositum ex multis: probatur duplici ratione. In omni composito ex pluribus partibus necesse est ponere quendam partium ordinem: vt. vna pars eius sit melior & alia vilior. Multa enim ad vnum constituendum, ordine quodam perueniunt: sicut & ab vno multitudine ordine quodam progreditur. Vnde videmus, quod in compositione corporis naturalis forma est præstantior materiæ: & in compositione partium animalis vnum membrum est principalius alio, & in partibus alicuius continui vna pars magis accedit ad punctum: quod est principium magnitudinis quam alia. Si ergo aliquid compositum ex pluribus partibus sit stans per seipsum, oportet quod quilibet pars eius sit stans ex qualibet: & ita pars melior dependebit ex parte viliori: & econuerso. Secunda ratio est, quia omne quod est stans per seipsum est sibi sufficiens in suo esse, non indigens alio ad sui sustentationem: per quod non excluditur dependentia a causa agente, sed a causa formali & materiali sustentatione præstante. Probatur. Omne compositum ex partibus non est sibi sufficiens: sed indiget ad sui sustentationem partibus ex quibus componitur, quæ se habent in habitudine cause materialis ad totum, ergo nullum compositum ex partibus est per se stans. Omnis igitur substantia per se stans est simplex. Sciendum tamē est, quod secunda ratio distincte ponitur in libro Proculi. sed in hoc libro inducitur per modum conclusionis.

LECTIO XXIX.

**R**ostquam ostendit quæ sit conditio substantiæ incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Et hæc eadē propositio ponit in lib. Proculi. 48. Propositione Huius propositionis probatio est: quia, n. omne quod est stans per seipsum est incorruptibile. vt probatum est: necesse est quod omne quod corruptum non sit stans per seipsum: sed indiget aliquo sustentante. quod quidem contingit duobus modis. Vno modo sicut totum indiget partibus ad sui constitutionem. Vnde partibus ab inueniendis descendit sequitur corruptio. Alio modo: quia forma non est subsistens: sed indiget ad sui sustentationem sustentato deferente. Et ideo quando substantia deferens sit indispotum ad talem formam, necesse est quod fiat separatio formæ a sustentato: & ita sequitur corruptio. Vnde manifestum est, quod omnis substantia corruptibilis vel est composita ex diuersis partibus per quarum dissolutionem sequitur corruptio totius, sicut patet in corporibus mixtis: aut forma indiget materiali sustentato ad sui sustentationem: & ita per transmutationem substantiæ sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita, sed simplex: neque est delata super sustentatum, quasi indigens eo ad suum esse: sed est stans in seipso: hæc omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod ei coratiter innatur: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiæ corporalis: quod patet esse falsum ex his quæ probantur in 3. de Anima.

**A**nti partibile seipsum, & totum ipsum vertetur ad seipsum: & omne in omni seipso erit. Hoc autem impossibile impartibile, ergo antipositum est. Ad cuius euidenciam considerandum est, quod hic accipitur esse aliquid stans per seipsum non ratione partium: vt. vna pars eius sit per aliam, sicut accidit in substantiis materialibus: sed ratione totius, vt. totum sit per se totum. Vnumquodque autem conuertitur ad id per quod hæc: sicut effectus ad causam: & oportet quod sit in eo habitus in suo fundamento. Si ergo aliquid partibile sit stans per seipsum, oportet quod quilibet pars eius sit per quamlibet: & quilibet fundatur in quolibet: quod est impossibile: quia sic sequeretur, quod vna eadem pars eius esset causa & effectus simul respectu eiusdem: quod est impossibile. In hoc autem libro probatur sic. Illud quod conuenit alicui per seipsum, conuenit quilibet parti eius sic partibile. Si igitur aliquid partibile sit stans per seipsum oportet quod quilibet pars eius sit per seipsum: & ita non innatur alteri ad constitutionem eius. Hæc autem probatio non est adeo efficax: quia non est necessarium quod quicquid per se eodem alicui totum conueniat singulis partibus eius. Est enim quoddam totum similitum partium: vt aer & aqua & quoddam dissimilitum: vt animal & domus. Quod autem id quod est stans per seipsum sit simplex non compositum ex multis: probatur duplici ratione. In omni composito ex pluribus partibus necesse est ponere quendam partium ordinem: vt. vna pars eius sit melior & alia vilior. Multa enim ad vnum constituendum, ordine quodam perueniunt: sicut & ab vno multitudine ordine quodam progreditur. Vnde videmus, quod in compositione corporis naturalis forma est præstantior materiæ: & in compositione partium animalis vnum membrum est principalius alio, & in partibus alicuius continui vna pars magis accedit ad punctum: quod est principium magnitudinis quam alia. Si ergo aliquid compositum ex pluribus partibus sit stans per seipsum, oportet quod quilibet pars eius sit stans ex qualibet: & ita pars melior dependebit ex parte viliori: & econuerso. Secunda ratio est, quia omne quod est stans per seipsum est sibi sufficiens in suo esse, non indigens alio ad sui sustentationem: per quod non excluditur dependentia a causa agente, sed a causa formali & materiali sustentatione præstante. Probatur. Omne compositum ex partibus non est sibi sufficiens: sed indiget ad sui sustentationem partibus ex quibus componitur, quæ se habent in habitudine cause materialis ad totum, ergo nullum compositum ex partibus est per se stans. Omnis igitur substantia per se stans est simplex. Sciendum tamē est, quod secunda ratio distincte ponitur in libro Proculi. sed in hoc libro inducitur per modum conclusionis.

LECTIO XXIX.

**R**ostquam ostendit quæ sit conditio substantiæ incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Et hæc eadē propositio ponit in lib. Proculi. 48. Propositione Huius propositionis probatio est: quia, n. omne quod est stans per seipsum est incorruptibile. vt probatum est: necesse est quod omne quod corruptum non sit stans per seipsum: sed indiget aliquo sustentante. quod quidem contingit duobus modis. Vno modo sicut totum indiget partibus ad sui constitutionem. Vnde partibus ab inueniendis descendit sequitur corruptio. Alio modo: quia forma non est subsistens: sed indiget ad sui sustentationem sustentato deferente. Et ideo quando substantia deferens sit indispotum ad talem formam, necesse est quod fiat separatio formæ a sustentato: & ita sequitur corruptio. Vnde manifestum est, quod omnis substantia corruptibilis vel est composita ex diuersis partibus per quarum dissolutionem sequitur corruptio totius, sicut patet in corporibus mixtis: aut forma indiget materiali sustentato ad sui sustentationem: & ita per transmutationem substantiæ sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita, sed simplex: neque est delata super sustentatum, quasi indigens eo ad suum esse: sed est stans in seipso: hæc omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod ei coratiter innatur: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiæ corporalis: quod patet esse falsum ex his quæ probantur in 3. de Anima.

LIBER

ueritate simplicis & compositi. 8. Propone ibi. (Omnis substantia stans per essentiam suam est simplex. &c.) Tertio de diuersitate & terminatis & rpi. 30. Propositione ibi. (Omnis substantia causata in epe.) Circa primum ostendit quod substantia causata in epe. Secundo agit de corruptione earum. 26. Propositione ibi. (Omnis substantia stans per seipsam non cadens &c.) Circa primum ponit duas propositiones: quarum prima talis est. Subiectum vnitatis intellectuales non sunt generata ex re alia: vocat autem substantias vnitatis substantias simplices, eo quod esse compositum quoad multitudinem in se continet, intellectuales autem substantias vocat quod sunt apte ad intelligendum, quod est sine immaterialibus sunt intellectuales actus, quod autem dicitur: non sunt generata ex re alia potest intelligi: vel sicut ex materia enim quod hæc præpositio ex iporari habitudine cause materialis, vel ex causa agente in quod prædicta præpositio importat habitudinem cause efficientis. & hic intellectus magis videtur consonare his quod in probatione sequenti ponunt. Secunda propositio est talis. Omnis substantia stans per essentiam suam est non generata ex re alia: dicitur autem substantia stans per essentiam suam quod est per seipsum subsistere sicut proprium substantie sequitur. Et hoc quod nulla substantia sit generata, est ergo dicendum quod substantia & essentia rei principaliter est forma, quam signat distinctio, quæcunque igitur huiusmodi in materia fundata huiusmodi substantia non sunt stantes per essentiam suam, ideo earum essentia. i. forma inuenitur fundamento materie. Illæ vero sunt stantes per essentiam suam, quæ sunt forme tantum non in materia & huiusmodi impossibile est quod sint generata, est autem concludendum quod prima propositio concluditur ex hac secunda: supra. probatur est quod omnes substantie intelligentes sunt stantes per essentiam suam, quod habetur est in Propositione 15. Omnis scilicet sit &c. Si igitur omnes substantie stantes per essentiam suam non est generata, sequitur quod omnes substantie intellectuales sit non generata, de qua autem proponitur positum prima in lib. Proculi non inuenitur: sed solum secunda quæ est 45. sui libri talis. Ostendit antipositum. i. per se subsistens est ingenerabile, hæc sola propositio probatur consequenter eodem modo hic, sicut in lib. Proculi, Manifestum est. n. quod generatio est de se imperfecta, quæ est ens in potentia & indiget quod compleatur hinc periciat per illud ex quo generatur. i. per generatio quod reducit ipsum de potentia in actum & huius signum est quod generatio nihil est aliud quod via quædam de incompleto ad completum oppositum. sed incompletum præexistens: termini enim generationis sunt priuatio & forma, materia autem est per existit sub priuatione habet rationem imperfectam, & sic patet quod generatio est via sine transiitio de imperfecto ad perfectum oppositum. Si igitur est aliquid quod non indiget aliquo alio ad sui formationem: sed ipsum est causa sui formationis: quod substantia est eius forma, sequitur quod talis res sit semper completa siue perfecta, & sic in ea non potest esse transitus de imperfecto ad perfectum: sed statim per seipsum est ens & vniuersum de in. 8. Meta. Relinquitur ergo quod omnis substantia quæ est forma subsistens est ingenerabilis. Sed ne hoc male intelligatur aliquis quod huiusmodi substantie non habent causam sui esse cum supra dictum sit, quod res omnes habent essentiam per ens primum, manifestatur consequenter quod sic intelligendum, quod dictum est. Quod enim dictum est quod sit causa sue formationis, non est sic intelligendum, quod non dependeat ex alia causa superiori: sed de esse causa sue formationis per hoc quod habet sempiternam relationem ad causam suam primam per comparationem ad suam causam habet similitudinem formationem & complementum. Ad cuius euidenciam considerandum est quod vnumquodque participat esse in habitudine quæ habet ad primum essendi principium, res autem composita ex materia & forma non habet esse nisi per consequentem suam formationem.

LECTIO XXVI.

**R**ostquam ostendit quæ sit conditio substantiæ incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Et hæc eadē propositio ponit in lib. Proculi. 48. Propositione Huius propositionis probatio est: quia, n. omne quod est stans per seipsum est incorruptibile. vt probatum est: necesse est quod omne quod corruptum non sit stans per seipsum: sed indiget aliquo sustentante. quod quidem contingit duobus modis. Vno modo sicut totum indiget partibus ad sui constitutionem. Vnde partibus ab inueniendis descendit sequitur corruptio. Alio modo: quia forma non est subsistens: sed indiget ad sui sustentationem sustentato deferente. Et ideo quando substantia deferens sit indispotum ad talem formam, necesse est quod fiat separatio formæ a sustentato: & ita sequitur corruptio. Vnde manifestum est, quod omnis substantia corruptibilis vel est composita ex diuersis partibus per quarum dissolutionem sequitur corruptio totius, sicut patet in corporibus mixtis: aut forma indiget materiali sustentato ad sui sustentationem: & ita per transmutationem substantiæ sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita, sed simplex: neque est delata super sustentatum, quasi indigens eo ad suum esse: sed est stans in seipso: hæc omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod ei coratiter innatur: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiæ corporalis: quod patet esse falsum ex his quæ probantur in 3. de Anima.

Tex. c. 2.

substantia stans per essentiam suam fit generata ex re alia, proculdubio substantia illa est diminuta indiget, vt compleatur eam illud ex quo generatur. Et significatio ipsius est generatio ipsa. Quod est quia generatio non est nisi via ex diminutione ad complementum. Nam si inueniatur res non indigens generatione sui, id est in sua forma & sua formatione re alia nisi se, & causa ipsa formationis sue est completa integra semper. Et non fit causa formationis suæ, & sui complementi nisi per relationem suam ad causam suam semper. Illa ergo comparatio est formatio eius, & ipsius complementum simul. Jam ergo manifestum est quod omnis substantia stans per essentiam suam est generata ex re alia.

vt per sua forma habet habitudinem ad primum essendi principium: sed quia materia tempore præcedit formam in hac re generata, consequens est quod tempore habeat prædictam habitudinem ad principium essendi primum: neque simul in tunc materia: sed postmodum superueniente forma. Si ergo aliqua substantia sit ipsa forma: sequitur quod semper habeat habitudinem prædictam ad causam primam, nec adueniat ei post tempus: sed simul conueniens cum sua substantia, quæ est forma. Sic ergo manifestum est quod omnis substantia stans per essentiam suam, non generatur ex alia re.

LECTIO XXVI.

**R**ostquam ostendit quæ sit conditio substantiæ incorruptibilis. hic ostendit conditionem corruptibilis, ponens hanc propositionem. Omnis substantia destructibilis non sempiterna: aut est composita: aut est delata super rem aliam. Et hæc eadē propositio ponit in lib. Proculi. 48. Propositione Huius propositionis probatio est: quia, n. omne quod est stans per seipsum est incorruptibile. vt probatum est: necesse est quod omne quod corruptum non sit stans per seipsum: sed indiget aliquo sustentante. quod quidem contingit duobus modis. Vno modo sicut totum indiget partibus ad sui constitutionem. Vnde partibus ab inueniendis descendit sequitur corruptio. Alio modo: quia forma non est subsistens: sed indiget ad sui sustentationem sustentato deferente. Et ideo quando substantia deferens sit indispotum ad talem formam, necesse est quod fiat separatio formæ a sustentato: & ita sequitur corruptio. Vnde manifestum est, quod omnis substantia corruptibilis vel est composita ex diuersis partibus per quarum dissolutionem sequitur corruptio totius, sicut patet in corporibus mixtis: aut forma indiget materiali sustentato ad sui sustentationem: & ita per transmutationem substantiæ sequitur corruptio: sicut patet in corporibus simplicibus & in accidentibus. Et ideo possumus hoc corollarie accipere quod si aliqua substantia non est composita, sed simplex: neque est delata super sustentatum, quasi indigens eo ad suum esse: sed est stans in seipso: hæc omnino est incorruptibilis: sicut patet in intelligentia & in anima intellectuali: de qua manifestum est quod non est forma delata super materiam cui dat esse: ita scilicet quod ei coratiter innatur: quia sequeretur quod nulla eius operatio esset sine communicatione materiæ corporalis: quod patet esse falsum ex his quæ probantur in 3. de Anima.

est, vt separaret eius essentia, & sic fixa stans per essentiam suam sine essentia sua, hoc est inconueniens et impossibile vt sit fixa stans per essentiam suam, sicut essentia sua, quod propterea quod est vna simplex non composita est ipsa, causa & causatum simul. Ois autem rei cadentis sub corruptione non fit corruptio nisi per separationem suam a causa sua. dum vero permanet res pendens per causam suam retinentem eam & seruantem, non perit neque destruitur. Si ergo hoc ita est substantia stans per essentiam suam, non separatur sua causa quod est inseparabilis ab essentia sua, propterea quod causa eius est formatio sui & non fit sui ipsius causa nisi propter relationem suam ad causam suam. Et illa relatio est formatio eius, & propterea quod est semper relata ad causam suam, & ipsa causa ipsius relationis est ipsa causa sui ipsius per modum quem diximus: quia non perit nec destruitur, quod ipsa est causa & causatum simul: sicut ostendimus nup. Itaque ergo manifestum est quod omnis substantia stans per seipsam, non destruitur neque corrumpitur.

LECTIO



causata sine tempore : & est in substantialitate sua superior sub-

LECTIO XXX.

Mnis substantia creata in tempore aut est semper in tempore: & tempus non superfluit ab ea: quoniam est creata & tempus equaliter, aut superfluit ab ea: quia est creata in quibusdam horis temporis. Quod est: quia si creata sequuntur se ad invicem: & substantia superiori non sequitur nisi substantia inferior ei similis, non substantia dissimilis: substantia enim similes substantia superiori, & sunt substantia creata a quibus non superfluit tempus: sunt substantia quae non assimilantur substantiis sempiternis: & substantia sunt abscissa a tempore, causatae in quibusdam horis temporis. Non est ergo possibile ut continentur substantia causata in quibusdam horis temporis cum substantiis sempiternis: quoniam non assimilantur substantiis sempiternis: & sunt mediae inter substantias fixas: & inter substantias secundas in tempore. Et

LECTIO XXX.

ostquam prosequitur est de diversitate rerum quae est secundum generationem & corruptionem, simpliciter & compositionem: hic tertio prosequitur de diversitate quae est in temporale & aeternum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo aliqua dupliciter sint sempiterna & temporalia. Secundo ostendit quomodo est simul aeternum & temporale. ibi. Inter rem cuius substantia &c. Vel in prima ponit ordinem temporalium ad invicem. In secunda ordinem aeternorum. ibi. In re cuius substantia &c. Circa primum ponit talem propositionem. Omnis substantia creata in tempore, aut est semper in tempore: & tempus non superfluit ab ea: quoniam est creata, & tempus equaliter, aut superfluit super tempus & tempus superfluit ab ea, quia est creata in quibusdam horis temporis. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod quia tempus est numerus motus: omnis substantia mobilis dicitur esse creata in tempore. Est autem duplex substantia mobilis. Una quidem cuius motus est in toto tempore: sicut corpus caeleste: cuius motus tempori adaequatur, eo quod tempus est primo & per-

se mensura motus caeli, & per illum motum mensurat omnes alios motus. Et hoc si ponamus quod motus caeli semper fuerit & semper sit futurus. ut Aristoteles posuit: & quidam alii philosophi, sive etiam motus caeli non semper fuerit nec semper sit futurus, sed fides ecclesiae docet, quia sic est motus caeli adaequatur tempori. Non enim tempus fuit antequam motus caeli inciperet, nec erit tempus cum motus caeli deherit. Unde omnibus modis substantia caelestis corporis ratione sui motus est semper in tempore, & tempus non excedit ipsam: sed ad invicem adaequatur. Quaedam vero substantiae mobiles sunt quarum motus non est in toto tempore, sed in aliqua parte temporis, sicut patet de substantiis generabilibus & corruptibilibus. Et quia huiusmodi substantia non habet habitudinem ad totum tempus: sed ad partem temporis. Invenitur enim aliqua pars temporis maior duratione earum & aliqua pars minor, inde est quod substantia excedit tempus quantum ad aliquam partem, quae est minor duratione eius & iterum exceditur a tempore quantum ad illam partem quae est maior duratione eius. In libro Procli inveniuntur haec propositiones, planius & brevius sic. Omne quod est tempus subsistit: aut eo quod semper cum tempore est, aut aliquando in parte temporis hypostasim habens. Ad praemissa autem propositiones manifestatorem. Primo ponitur probatio. Secundo inveniuntur quaedam corollaria. ibi. Inter rem cuius substantia &c. Probatio autem ponitur eadem in utroque libro. Ita enim procedit ordo rerum ut similia se invicem subsequantur. Ea vero quae sunt penitus dissimilia, non subsequantur se invicem in gradibus rerum, nisi per aliquod medium, sicut videmus quod animal perfectum & planta, sunt dissimilia penitus quantum ad duo. Nam animal perfectum est sentientium & mobile motu processivo, planta autem neutrum horum habet. Natura ergo non procedit immediate ab animalibus perfectis ad plantas: sed producit in medio animalia imperfecta quae sunt sensibilia cum animalibus & immobilia cum plantis. Manifestum est autem quod substantiae spirituales quae participant aeternitati, ut supra dictum est, & substantiae generabiles & corruptibiles, sunt penitus dissimiles. Nam substantiae spirituales & sunt semper & sunt immobiles, quarum neutrum convenit substantiis generabilibus & corruptibilibus. Unde oportet ponere inter haec duo extrema aliquod medium quod sit simile utriusque extremo, ut sic gradus rerum procedant per similia. Et sic Proclus investigando procedit. Inter id enim quod est semper immobiliter ens & id quod est aliquando mobiliter, non potest inveniri nisi triplex medium. Sed quod semper movetur, id quod aliquando immobiliter est, & id quod aliquando est. Hoc autem tertium non potest esse medium, quod id quod aliquando est, id est est ei quod aliquando movetur quod diximus esse extremum. Sic et non potest

potest esse medium id quod aliquando immobiliter est. Impossibile est enim esse aliquid tale. Nihil enim definit esse nisi per aliquam transmutationem. Vade id quod immobiliter est, non potest esse aliquid ens, sed est semper ens. Relinquitur ergo quod medium inter id quod semper est immobiliter: & inter id quod aliquando est mobiliter, sit id quod semper movetur. Hoc enim convenit cum superiori quidem in hoc quod est semper ens: cum inferiori vero extremo, in hoc quod est movetur. Vicitur autem nomine generationis communiter pro qualibet transmutatione, quia in quolibet motu includitur generatio & corruptio. ut dicitur in 8. Physicis. Sic igitur substantia quae semper movetur, quae caelestia corpora continentur enim quaedam similitudinem utriusque extremum: & per ea coniunguntur quodammodo substantiis superiores immobilis substantiis inferioribus generabilibus, in quantum sunt virtus superioris substantiarum de ferunt ad generabilia & corruptibilia per motum caelestem corporum. Secundo ibi. Ex his induci consequenter quoddam corollarium. quod duplex est perpetuitas huiusmodi durabilitas. Una quidem per modum aeternitatis. alia vero per modum totius temporis. Et differunt haec perpetuitates tripliciter. Primo quidem: quia perpetuitas aeterna est fixa, ista, immobilis. Perpetuitas autem temporalis est fluens & mobilis in quantum tempus est mensura motus. aeternitas autem accipitur ut mensura esse immobilis. Secundo, quia perpetuitas aeterna est tota simul, quasi in uno collecta: temporalis autem habet successivam extensionem semper prius & posterius, quae sunt de ratione temporis. Tertio, quia perpetuitas aeternalis est simpliciter tota secundum se ipsam existens: sed universalitas huiusmodi totalitas per se ipsam, est semper diversitas partem sibi succedens.

LECTIO XXXI.

Inter res cuius substantia & actio sunt in momento aeternitatis, & inter res cuius substantia & actio sunt in momento temporis, existens est medium, & est illud cuius substantia est ex momento aeternitatis & operatio ex momento temporis. Quod est, quia res cuius sub-

LECTIO XXXI.

in praecedenti propositione manifestatus est ordo temporalium inveniuntur, hic manifestatur ordo aeternorum ad invicem. Et primo ponitur inter aeterna aliquid quod est omnino aeternum, & aliquid quod est quodammodo aeternum & quodammodo temporale. Secundo, manifestatur conditio eius quod est quodammodo aeternum & quodammodo temporale. 3. propositione. ibi. Omnis substantia &c. Circa primum ponitur talis propositio. Inter rem cuius substantia & actio sunt in momento aeternitatis, & inter res cuius substantia & actio sunt in momento temporis, est existens medium, & est illud cuius substantia est ex momento aeternitatis & operatio ex momento temporis. Et videtur hic momentum sumi pro mensuratione, ut scilicet illud dicatur esse in momento aeternitatis, quod aeternitate mensuratur. Et

in momento temporis quod tempore mensuratur. Haec etiam propositio ponitur. 106. in libro Procli sic. Omnis eius quod omnino aeternale est secundum substantiam & operationem, & eius quod substantia habet in tempore, medium est quod hanc quidem aeternale est. haec autem tempore mensuratur. Possent autem aliquid videri quod hoc medium sit corpus caeleste, quod quidem secundum substantiam suam incorruptibile est, sed motus tempore mensuratur. Sed hoc non bene dicitur. Nam in praecedenti propositione, id quod semper movetur, positum est simpliciter inter temporalia. Vnde in 4. Physicis, Philosophus dicit: sicut tempus mensurat motum, ita nunc tempus mensurat immobile. Vnde corpus caeleste quod movetur, non est in momento aeternitatis, sed temporis. Et praeterea motus non est actus eius quod movetur, sed magis passio. Est autem actio movens, ut dicitur in 3. Physicis, Principium autem motus est anima, ut in secunda propositione habitum est. Quia ergo anima secundum se est immobilis, actio autem eius motus, consequens est ut anima secundum suam substantiam sit in momento aeternitatis, eius vero actio sit in tempore, corporis vero quod movetur & substantia & operatio est in tempore, intelligitur & substantia & actio est in momento aeternitatis. Huius autem propositionis probatio est similis probationi praemissa propositionis. Supra enim dictum est quod gradus entium continuatur sibi invicem secundum quandam similitudinem. Vnde ea quae sunt totaliter dissimilia, consequuntur se invicem per aliquod medium quod habet similitudinem cum utroque extremo. Res autem illa cuius substantia & actio est in tempore, totaliter dissimilis est ei cuius substantia & actio est in aeternitate. ergo necesse est ut inter eas sit aliqua res media, vel ita quod substantia eius cadat sub aeternitate, & actio sub tempore, vel econtrario. Sed hoc esse non potest, quod alicuius rei substantia sit in tempore, & actio in aeternitate, quia sic actio esset altior & melior quam substantia, & effectus quam causa, quod est impossibile. ergo relinquitur, quod illa res media sit secundum substantiam scilicet in momento aeternitatis & secundum operationem in tempore. Et hoc est quod probare intendimus.

LECTIO XXXII.

Mnis substantia eadem in quibusdam dispositionibus suis sub aeternitate, & in quibusdam dispositionibus suis sub tempore, est ens & generatio simul. Quod est, quia omnis res cadens sub aeternitate

LECTIO XXXII.

Via in praecedenti propositione probatum est esse aliquam rem, cuius substantia est in aeternitate, & actio in tempore, consequenter huiusmodi substantia conditionem ostendit in hac ultima propositione dicens. Omnis substantia cadens in quibusdam suis dispositionibus sub tempore, & cadens in quibusdam suis dispositionibus sub aeternitate, est ens

Tex. c. 101.

Tex. c. 20.

est ens & generatio simul. Et hæc eadē propositio ponitur. 105. lib. Proculi sub his verbis. Omne quod hæc quidem æternale est. hæc autem temporale, & ens est simul & generatio. Ad huius autem manifestationem propositionis tria faciunt. Primo præmittit probationem propositionis inductæ, quæ quidem tota dependet ex significacione nominum. Quia enim æternitas est tota simul carens successione præteriti & futuri, ut supra habitum est, id quod in æternitate est, dicitur ens, quia semper est in actu, tempus autem consistit in successione præteriti & futuri. Vnde id quod est in tempore est quasi in fieri, quod significat nomen generationis. Quod ergo est totaliter in æternitate ens, totaliter est ens, quod autem est totaliter in tempore, est totaliter generatio. Quod vero est secundum aliquid in tempore, & secundum aliquid in æternitate, est simul ens & generatio. Secundo ibi: c. ¶ Inducit quoddam corollarium. Est enim talis dispositio entium quod inferiora a superioribus dependent. Vnde necesse est quod id quod est totaliter generatio, quasi substantiam & operationem habens in tempore, dependeat ab eo quod est simul ens & generatio habens substantiam in æternitate, operationem vero in tempore. Hoc autem necesse est quod dependeat ab eo quod est totaliter in æternitate secundum substantiam & operationem, & hoc ulterius ab ente primo quod est supra æternitatem, quod est principium durationis rerum omnium & sempiternarum & corruptibilium. Tertio ibi.

Expositionis Diui Thomæ Aquinatis in Librum de Causis, Finis.

d. ¶ Ostendit, quod ab isto vno primo omnia dependeant. Et ad intellectum huius quod hic dicitur sumenda est. 160. propositio Proculi, quæ talis est. Omnis Deus participabilis est exceptio vno. Quæ quidem propositio ab eo inducitur, ad ostendendum quomodo Platonici ponebant plures deos. Non enim ponebant omnes æquales, sed vnum ponebant primū qui nihil participabat, sed essentialiter vnum & bonum. Alios vero deos ponebant inferiores participantes ipsum vnum & bonū. Et huius probationem inducit, quia dicit primo & supremo Deo, manifestum est quod nihil participat, alioquin non esset causa prima omnium. Semper enim participans præsupponit aliquid prius quod est per essentialitatem. Sed quod omnes alii dii sint participantes, probant per hoc, quia si primus Deus est vni essentialiter, & non participatiue, & non aliquis aliorum deorum est similiter vnum, & sic in nullo differunt a primo, aut oportet quod sit vnum participatiue. Si enim ipsum vnum est essentialiter primi, oportet quod si aliquid ab eo differat, quasi secundum post ipsum existens, non sit tale quod essentialiter sit ipsum vnum, sed sit participans vnitatem. Et hoc est quod hic proponitur, quod necesse est ponere vnum primum faciens adipisci vnitates. i. a quo participant vnitatem, quantumcumque sint vnum & ipsum non adipiscitur, id est, non participat vnitatem ab aliquo alio. Et huius quidem probatio inducitur quæ præmissa est. Et sic terminatur Liber de causis. Et sunt gratæ Deo omnipotenti qui est prima omnium causa.

¶ Et illius quidem significatio est hoc quod dico: si inuenitur vnum faciens acquirere non acquisitum, & aliud acquirere faciens acquisitum, tunc quæ differentia est inter ipsum & primum acquirere faciens. Non enim potest facere vel esse, quin aut sit simile ei in omnibus dispositionibus suis, aut sit inter

Expositionis Diui Thomæ Aquinatis in Librum de Causis, Finis.